Universidad de Puerto Rico
Biblioteca

TOSTATI
OPERA OMNIA

IN NVMER. ·RVM
1-2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante
Plúteo 9 4

325.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALPHONSI TOSTATI

HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

Commentaria in Secundam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

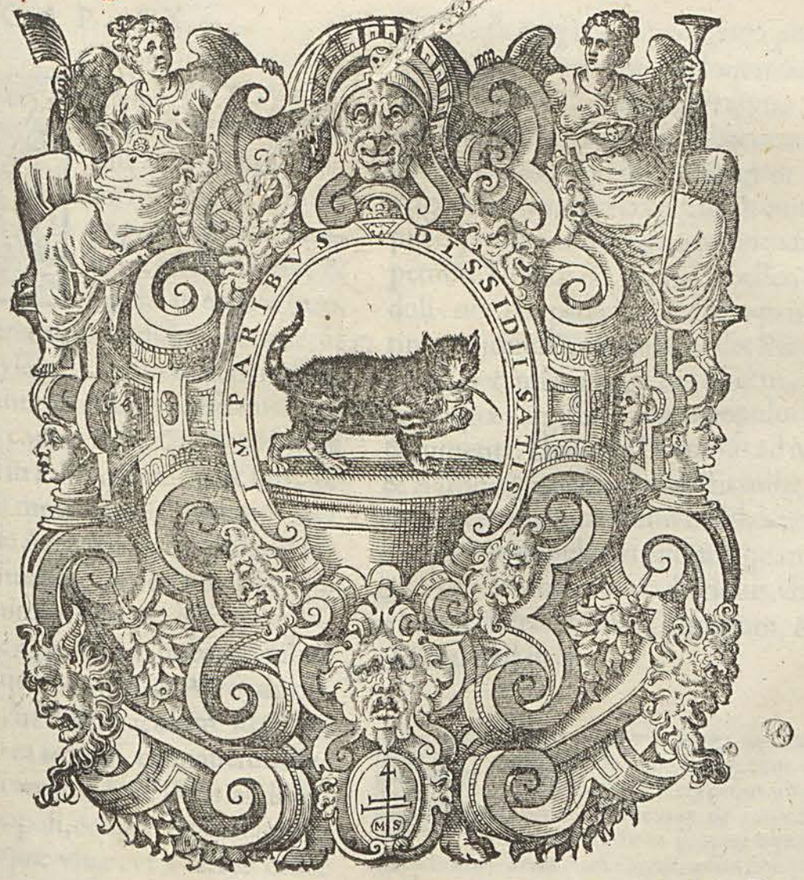

VENETIIS, M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS, COMMENTARIORVM In librum Numeri

PARS SECVNDA.

CAP. XX.

VENERVNTQVE filij Iſrael, & omnis multitudo in deſertum Sin, menſe primo: & mãſit populus ī Cadeſ. Mortuaq; eſt ibi Maria, & ſepulta in eodem loco. Cumq; indigeret aqua populus, cõuenerũt aduerſum Moyſen, & Aaron: & verſi in ſeditionem, dixerunt: Vtinam periſſemus inter fratres noſtros coram Dño. Cur * eduxiſtis Eccleſiam Dñi in ſolitudinem, vt & nos, & noſtra iumenta moriamur? Quare nos feciſtis aſcendere de Aegypto, & eduxiſtis in locum iſtum peſſimum, qui ſeri non põt, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, inſuper & aquam non habet ad bibendum? Ingreſſuſque Moyſes, & Aarõ, dimiſſa multitudine, in tabernaculum fœderis, corruerũt proni in terram, clamaueruntque ad Dñm, atq; dixerunt: Dñe Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis theſaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt * ſatiati ceſſet murmuratio eorum. Et apparuit gloria Dñi ſuper eos. Locutuſque eſt Dñs ad Moyſen, di

A Colle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moyſes virgam, quæ erat in cõſpectu Domini, ſicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram. Dixitq; eis: Audite rebelles, & increduli: num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuaſſet Moyſes manum, percutiens virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ largiſſimę, ita vt populus biberet & iumenta. Dixitque Dominus ad Moyſen & Aaron: Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc eſt aqua contradictionis, vbi iurgati ſunt filij Iſrael contra Dominum, & ſanctificatus eſt in eis.

Aqua de petra educitur.

Infra 27.

VENERVNTQVE Supra dictum eſt de purificatione, qua indigebant Iſraelitæ in deſerto, & in terra promiſſionis, hic agitur conſequenter de impedimento ingreſſus in illam propter aquam contradictionis. Sciendum autem, quòd non poteſt cõuenienter continuari. cap. iſtud ad præcedentia, quia ſuperiora erant de præceptis populi directiuis, iſtud autem de geſtis hiſtoricis.

An ea quæ habentur hic fuerint immediatè facta post præcedentia de vitula rufa, & de continuatione historiæ quadraginta annorum, quibus manserunt Iudæi in deserto. Quæst. I.

De impedimẽto ingressus in terram promissionis pp aquam contradictionis.

QVAERET aliquis de istis, quæ dicuntur hic an fuerint immediatè facta post datam purificationem in cæremonijs vitulæ rufæ, de quibus præcedenti capitu.

Respondendum est, quòd non fuerunt immediata: nam inter purificationem illam, & ea, quæ dicũtur hic, interciderunt anni quasi trigesimi noni. Quod patet, quia cæremonię de vitula rũfa datæ sunt satis breuiter post sacerdotum consecrationem, vt declaratũ est præceden. capitu. fuit autem illa cõsecratio in principio secundi mensis anni secundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Leui. capitu. primo, & octauo. Ista autem quæ dicuntur hic fuerunt in principio anni quadragesimi, vt patet in litera, scilicet, quia venerunt in Cadesbarne, vel Cades deserti Sin Israelitę mẽse primo, quod intelligitur de mense primo anni quadragesimi, vt ỹ. declarabitur: intercidit ergo totũ spatium medium inter primum & quadragesimũ annũ.

Pro quo sciendum, quòd Israelitæ completa consecratione sacerdotum, & numeratione populi recesserunt de deserto Sinai anno secundo ab exitu de Aegypto mense secũdo die vigesimo mensis supra capitu. decimo. inde autem proficiscebantur directè ad introeundum in terram promissionis: & ambulauerunt quasi per vigintiduas mansiones vsque in Cadesbarne, quod fuit in fine mensis tertij, vel principio anni quarti prædicti, & cum essent ibi in confinibus terræ Chanaam solicitauit populus Moysen mittere exploratores, quo facto redeuntibus illis post quadraginta dies murmurauit totus populus in Cadesbarne, & dilatatus fuit ingressus vsquequo finirentur quadraginta anni, & morerentur omnes murmuratores, vt patet supra capitu. decimo quarto. tunc autem iussit Deus, vt regrederentur versus mare rubrum recedendo ab Amalechitis, & Chananeis, quod factum est: Et mansit populus in loco illo apud mare rubrũ vsque ad principium anni quadragesimi, in quo toto tempore nulla de gestis eorum infortunijs, aut eũfortunijs historia legitur. Postea autem in principio anni quadragesimi, cum iam peruenisset ad finem tempus sententiæ eorum, mota est nubes, & venerunt in Cadesbarne; & hoc fuit in mense primo anni quadragesimi. Steterat autem iterum in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegyto, quando murmurauerunt: nunc rursus ingressuri erant & in terram Chanaam per Cadesbarne, sed impediti sunt a rege Edom, vt patet infra, & sic cõtinuantur istud capitu. & decimũquartũ, quia vsque ad illud descripta est historia cuiusdã partis anni ab exitu de Aegypto. Hic autem incipit describi historia anni quadragesimi medijs temporibus nullam habentibus historiam. Fuit autem facta interpositio eorum, quæ habentur a capitu. decimo quinto vsque huc, quantum ad quædã præcepta, vel gesta quę in anno secundo ab exitu de Aegypto in monte Sinai contigerunt. Hoc viso diuiditur capitu. in duas partes, primo ponitur murmuratio, & impedimentum profectionis: secundo subditur mors Aaron sacerdotis ibi.

Historia huius capituli continuat post 14. cap.

In 38. fere annis deserti nulla historia ponitur.

Vbi locutus est. Prima in duas, quia primo ponitur impedimentum propter murmurationem: secũdo propter insurgentem hostem ibi.

Misit nuncios. Prima in duas, quia primo ponitur Mariæ obitus: secundo aquæ defectus ibi.

Qui vocãtur filij Israel

Cumque indigeret aqua. Circa primum. *Venerunt que filii Israel, & omnis multitudo.* Vocantur filij Israel illi, qui erant Iudæi ex genere ad differentiam conuersorum: vocantur autem conuersi peregrini, vel aduenæ; & ad includendum istos dicitur: omnis multitudo. Nam nomine multitudinis omnes tam Israelitæ, quàm non Israelitæ includuntur, qui erant in castris. Ascenderant enim cum Iudæis multi ex Aegypto, qui conuersi sunt ad ritum Iudaicum: & isti erant extra castra Israelitarum atque distinguebantur per quatuor vexilla ipsorum, vt declaratum est supra capitu. secundo: ideo mota nube non solum mouebantur Israelitæ, sed etiam aduenæ, qui comprehenduntur nomine multitudinis.

Israel, & aduenæ.

In desertum Sin. Idest mouerunt castra de litore maris rubri vbi sederant quasi a medio anni secundi ab exitu de Aegypto vsque ad principium anni quadragesimi, & in primo mense anni huius venerunt in desertum Sin. Est autem istud apud terram Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra trigesimo quarto capitu. & extẽditur istud desertum a principio lateris orientalis versus occidentem per magna terrarum spatia, vt colligitur eodem capitu. & Iosue decimoquinto, vbi ponitur latus meridianum sortis Iudæ esse desertum Sin; ex quo apparet, quòd quando Israelitæ steterunt in isto deserto erant coniuncti terræ Chanaam, & immediatè introissent in illã, nisi Rex Edom impediuisset, vt patet infra.

Mense primo. Hic determinatur tempus, in quo venerunt Israelitæ in Cades, scilicet in mense primo anni quadragesimi: nam inter annum secundum, in quo steterunt in deserto isto, & annum quadragesimum non ponitur aliquid quod egerint. Et dr hic, quòd erat mensis primus, & non ponitur cuius anni: sed omnes dicunt, quòd est primus mensis anni quadragesimi. Et ratio est, quia nunquam fit mẽtio in aliqua Scriptura de mense denominando ordinem eius, vtrum sit primus, vel secundus, nisi dicẽdo annum, cuius sit mensis. In isto autem libro non fit mentio, nisi de primo anno, & de tribus mensibus anni secundi, & de anno quadragesimo. ergo oportet reduci istum primum mensem ad aliquem istorum trium annorum. Non potest intelligi de primo, quia vsque ad finem huius steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & ibi finitum est Sanctuarium, vt colligitur Exodi quadragesimo capitu. Nec potest intelligi de primo mense anni secundi, quia toto illo mense, & vsque ad diem quadragesimum, mensis secundi steterunt Israelitæ in deserto Sinai, & in hac die recesserunt inde, vt patet supra capitu. decimo: ergo necesse est istum esse primum mensem anni quadragesimi. Nam post desertum Sinai quasi per vigesimas secundas mansiones venerunt Israelitæ in desertum Sin.

Item patet, quia in isto primo mense mortua est Maria, vt patet in litera, sed non erat mortua in primo mense anni secundi, cum steterit tunc populus Israel in deserto Synai, & postea Maria fuit leprosa in Aseroth, vt patet supra capitu. duodecimo, & hoc erat post secundum mensem anni illius.

Item satis colligitur hoc, quia in isto anno mortuus est Aaron, & Moyses, & dicitur de Aaron, quòd mortuus est mense quinto anni quadragesimi, infra trigesimotertio capitu. & tamen mortuus est Aaron in alia mansione immediatè post desertum Sin, scilicet, in monte Hor, vt patet infra: ergo mensis primus, in quo mortua est Maria est anni quadragesimi: de isto enim anno numerantur hic plures menses, scilicet, iste primus, & quintus, & vndecimus, in quo locutus est Moyses Deuteron. totum, & mortuus est: de quo Deuteronom. capitu. primo.

Et mansit populus in Cades. Idest mãsit Israel aliquãto tempore in mansione, quæ dicitur Cades. Aliqui volunt quòd ista Cades sit alia ab illa, q̃ dicitur Cadesbarne, de qua missi sunt exploratores Deuterono. capi. 1. & Iosue. 14. ratio mouens est, quia triginta octo anni trãsierunt inter fixionem castrorũ ibi, & nunc. Quod patet, quia illud fuit in principio anni secundi, hoc aũt in principio anni 40. & dicunt, quòd illa vocatur Cadesbarne, hæc aũt solum vocatur Cades. Sed sciendum est, quòd eadem Cades fuit, vbi murmurauit populus, & vbi mortua est Maria. Et patet, quia infra 33. c. ponuntur omnes mansiones, & non ponitur nisi vna mansio dicta Cades. Patet etiam consideranti cõnexionem primi & secundi cap. Deute. vbi post Cades, de qua missi sunt exploratores immediatè subiungit historias, quę hũc in hoc cap. Item patet, quia infra cap. 33. ponitur vna mansio dicta Cades, & post illam sequitur mãsio montis Hor, & ita fit hic. Si tamen essent plures mansiones dictæ Cades, ponerentur ibi, cum assignentur omnes mansiones Israelitarum in deserto. Item supra cap. 13. dicitur, quòd venerunt Israelitę in Cades, & ỹ. 33. cap. dr, quòd venerunt in Cades, & deinde in montẽ Hor: ergo Cades, de qua habetur ỹ. 13. cap. est eadem cum illa, de qua ỹ. 33. cap. sed illa, de qua ỹ. 33. capi. est eadem cum ista: ergo illa, de qua supra 13. cap. & ista, de qua hic sunt eadem Cades. Antecedens patet, q̃m sicut hic ponitur mons Hor post Cades ita ỹ. 33. cap. in descriptione mansionum. Et si arguatur, quòd ad illã Cades, de qua ỹ. cap. 13. venerunt Israelitæ tertio, vel quarto mense anni secundi, & ad hãc venerũt mense primo anni 40. ergo videtur non esse eadem. Respondendum est, quòd postquam in secundo anno venerunt in Cadesbarne murmurando, immediatè intrassent terram promissionis, sed propter murmurationem reuersi sunt retro, & vagati sunt contra mare rubrum, post autem in principio quadragesimi anni reuersi sunt in desertum Sin in Cadesbarne, & sic intrat litera. Hoc dato patet responsio ad motiuum illud primum s. quòd illi trigesimi octaui anni, qui transierunt inter fixionem primam castrorum in Cades, & secundam fuerunt anni, quibus vagati sunt in deserto retrocedentes, & hoc est, quod dicitur Deute. cap. 1. s. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore, non quòd ibi semper steterunt, quia retrocesserunt, & post ad illam mansionem reuersi sunt, sed steterunt ibi multis diebus, idest multi dies fluxerunt, ex quo attigerunt Israelitæ Cades quousque illam transierunt. Et q̃si dicitur, quòd illa vocatur Cadesbarne, ista vocatur solum Cades: dico quòd hoc non refert, quia eadem nomina, siue hominum, siue locorum aliquando cum adiunctioni bus ponuntur, vt Petrus aliquando solum Simon dicitur, vt Matth. 10. capitu. aliquando coniunguntur, vt Simon Bariona Matth. decimosexto capitu. & Simon Petrus, vel Simon Ioannes, vt patet Io. vigesimo primo capitu. Et sic est de Cades: quia aliquando vocatur Cades solum & aliquando Cadesbarne, vel Cades deserti Sin. De ista Cades dicendum est, quòd est in latere meridiano terræ Chanaam, vt patet trigesimo tertio capitu. & non est in principio lateris, sed incipit ipsum latus meridianum a parte orientali in principio deserti Sin, & tendens versus occidentem peruenit in Cadesbarne, vt colligitur eodem capitu. est etiam ista Cades in latere meridiano sortis Iudæ, vt patet Iosue decimo quinto capit. & hoc quia idem latus est meridianum totius terræ Chanaam, & sortis Iudæ.

Quòd ista Cades sit alia ab illa Cadesbarne.

Mortuaque est ibi Maria. Ista est soror Moysi.

Et ob hoc ponitur nomen eius sine aliqua additione, quia conueniebat ei tamquam excellentiori inter alias fœminas totius populi; velut si aliquis vocaretur Petrus, vel Ioannes, & ipse esset ceteris excellentior, cum diceretur Ioannes absolute intelligeretur de illo. Erat autem ista Maria soror Moysi honorabilis in toto populo propter Aaron, & Moysen fratres eius, quorum vnus erat princeps totius populi, scilicet Moyses, & alius princeps omnium sacerdotum, & Leuitarum: Moyses quoq; & Aaron nimis venerabantur eam, quia erat antiquior eis: nam Aaron erat maior Moyse annis tribus Exod. capitu. septimo, vbi patet cum introierunt ad Pharaonem Moyses, & Aaron, erat Moyses octuaginta annorum, & Aaron octuaginta trium. Maria autem vtroque erat antiquior, quia quando Moyses erat puer trium mensium, & positus est in carrecto fluminis, Maria soror eius obseruabat a longe, vt videret quid fieret de puero, & cum filia Pharaonis accepisset eum de flumine, cucurrit puella, & locuta est discretè filię Pharaonis Exodi capitu. secundo, quo tempore necesse esset Mariam habere plures quàm annos decem, & ob hoc venerabantur eam. Etiam cuncti de populo honorabant eam, quia erat prophetissa, Exodi capitu. decimo quinto, & ipsa accepit tympanum inter omnes mulieres Hebræorum dirigendo eas in cantu, & choro eodem capitu. Vnde quando ipsa incidit in lepram, magnus honor ei fuit exhibitus, quia totus populus expectauit donec Maria rediret in castra supra capitu. 12.

Maria maxime honorabatur a fratribus suis & toto populo.

De morte autem eius non dicitur hic an Iudæi exhibuerint aliquos honores funeri illius, sed credendum est, quòd præstiterint magnos honores funebres, scilicet, in planctu, & alijs apparatibus, & hoc propter causas prædictas, scilicet, quia prophetissa erat, & quia erat soror Moysi, & Aaron principum totius populi: sic enim in funere Aaron factum est, quia planxit pro eo populus diebus triginta, vt patet infra: sic quoque pro Moyse factum est Deuterono. capitu. vltimo. De Maria autem nihil expressum est, quia Scriptura non curauit omnia exprimere. Dicitur autem de morte Mariæ, quòd ipsa mortua est ante ingressum terræ Chanaam, quia peccauit murmurando contra Dominum, quando murmurauit contra Moysen supra capitu. duodecimo. Etiam in alijs murmurationibus, quia forte ipsa murmurauit in secundo anno existentibus Israelitis in Cadesbarne, quando venerunt exploratores: & secundum quòd volunt Iudæi, & forte non male, dicitur, quòd inter eos, qui condemnati sunt, ne intrarent in terram promissionis, aliqui magis peccauerunt, & isti primi mortui sunt, & duriori morte, qui autem minus post omnes mortuus est. Maria enim non multum peccauerat, ideo vsque ad quadragesimum annum mors eius dilatata est. Aaron autem minus peccauit, ideo post ipsam mortuus est mense quinto anni huius: Moyses autem minime omnium, ideo post omnes in fine quadragesimi anni in confinibus Iordanis visa tota illa terra mortuus est Deuterono. capitu. vltimo.

Quare Maria est mortua ante terrã Chanaam.

In eodem loco. Scilicet in Cadesbarne sepulta est Maria, quoniam ibi aliquanto tempore manserunt.

Cumque indigeret aqua populus. Hic ponitur secundum, scilicet, aquæ defectus, qui secutus est post mortem Mariæ: fortè enim erant aliqui fontes parui, vel lacus in Cadesbarne, & desiccati sunt, cum ibi maneret populus multis diebus. Non. n. est credendum, quòd nulla aqua penitus esset in Cades, quia tunc a principio conquesti fuissent Israelitæ cum venissent in mansionem illam, sed primo mortua est Maria, & postea fuit aquæ defectus: ergo aliquot diebus durauit aqua. Idem patet, quia iterum steterant Israelitæ in Cades anno secundo ab

Quõ defecit aqua in Cadesbarne.

exitu de Aegypto,quando murmurauerunt venientibus exploratoribus, & tunc non defecit aqua: si tamen esset penitus locus inaquosus non potuissent ibi vnquam manere castra.

An propter Mariam Deus dederit Iudæis puteum, & propter Aaron nubem, & propter Moysen Manna: & an ipsis mortuis statim defecerint ista tria dona.

Quæst. II.

Tria dona populo Hebræorũ data,ppter tres sanctos,qbus mortuis defecerũt.

SCIENDVM quòd Hebræi dicunt,quòd Deus dabat tria dona populo Hebræorum meritis trium sanctorum fratrum.i.Moysi, Aaron, & Mariæ: pp Mariam.n.præcedebat eos puteus vbicunque starent, ideo mortua ipsa deficit,& murmurauit populus pro aqua: secundum donum erat nubes præcedens populum, & tegens castra, vt ipsi volunt,& hoc erat meritis Aaron: ideo mortuo ipso dicunt cessasse nubem. Tertium donum erat Manna,& hoc erat meritis Moysi, ideo mortuo eo cessauit. Sed ista nullum hñt fundamentum, satis.n. patent falsa. Nam non solum conquerebantur Israelitę hic de Cadesbarne,vbi erant post mortem Marię, sed de toto deserto dicentes, quòd nõ habebat aquas nec poterat seri, nec gignere ficus, & malogranata: ergo non solum hic, sed etiam ante mortem Mariæ ꝓqueruntur defuisse aquam.Item viuente Maria post transitum maris rubri ambulauerunt diebus tribus non habentes aquas, vt patet Exo.cap.15. & post venerunt in Elim,vbi erãt 12.fontes, vt dicitur Exo.16. cap.sed quia erat ibi modica aqua ad bib[illegible]ndum populus inde recessit. Si aũt puteus præcessisset eos abundanter semper aquas habuissent, quia quæ m[illegible]culosè fiunt completius fiunt,q̃ quæ a natura fiunt, vt patet de aqua conuersa in vinum a Christo,quia tunc dixit architriclinus,ꝙ illud vinum erat optimum,vt patet Io.ca.2.Item defecit aqua in Raphidim,vbi Moyses de petra eduxit aquas Exo.17.cap.Non ergo prędebat puteus tempore Mariæ. Secũdum etiam quod dicunt de nube deficiente post mortem Aaron falsum est:nam filij Israel mouebant tentoria cum nubes mouebatur,& ipsa manente figebant castra. Et si multo tempore maneret,ipsi quoque manebant,& si pauco tempore stetisset,immediatè etiam recedebãt, vt patet supra capitu.9.sed post mortem Aaron fuerunt mansiones multæ, vt colligitur infra 33.capitu. nam ipse mortuus est in monte Hor, vt patet hic, & eodem capitu.sed a monte Hor vsque ad Iordanem multæ mansiones sunt: ergo pro omnibus illis durauit nubes.

An mortuo Aarõ defecit nubes.

Motiuum autem Iudęorum est,quia post mortem Aaron nihil reperiunt dictum de nube, sed hoc modo ita dicere deberent, quòd ante mortem Mariæ defuit nubes, ideſt ante medietatem anni secundi ab exitu de Aegypto: nam steterunt in Cadesbarne prima vice ante medium anni secundi, vt declaratum est supra capitu.decimotertio, & tamen post locum illum nunquam facta est mentio de nube, quod patet, quia tota historia intermediorum annorum subticetur: & tunc dicent quasi annum dimidium durasse nubem, & 38.annis, & dimidio non præcessisse,quod ab[illegible]rdum est.Item falsum est hoc, quia toto tempore,quo Israelitę fuerunt in deserto præcessit eos nubes Exodi decimotertio capitu.cum dicitur: Dominus autem prędcedebat eos ad ostendendã viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itin eris vtroque tempore:nunquam defuit columna nubis per diem,nec columna ignis per noctem coram populo:ergo toto tẽpore,quo Israelitæ in deserto fuerunt, habuerunt nubem etiam post mortem Aaron. Durauit autem ista nubes vsque ad transitum Iordanis, qua cessante ibidem fecit Iosue,vt præcederet arca populum per duo millia passuum,vt patet Iosue capit.3. & sic dirigebat populus in via,nec erat ꝙueniens vltra Israelitis manere,vt ibidem declaratum est. Tertium quod dicũt de Moyse.s.ꝙ post mortem eius cessauit Manna,falsum est. Nam post mortem illius pluſquam per duos menses Manna apud Israelitas fuit vsquequo in ęperunt comedere de fructibus terræ Chanaam: Moyses enim mortuus fuit circa principium mensis 11. anni 40. vt colligitur Deutero.cap.1.iuncto eo,quod dictum est Iosue ca.1.sed postea durauit Manna toto illo mense 11. & 12.& in principio anni 41.vsque ad diem 15. mensis primi: tunc enim celebrantibus Iudæis Phase, & comedentibus azymos panes de fructibus terræ cessauit Manna, vt patet Iosue capitu.5; falsum ergo est quod dicunt.Sed etiam mouentur ad hoc,quia non reperiunt mentionem factam de Manna post mortem Moysi: sed adhuc non est hoc verũ, quia si legissent librum Iosue reperissent. Dicendum est ergo de aquæ defectu in Cadesbarne, quòd non fuerit,quia Maria mortua est, & cessauit puteus,sed quia fontes, aut lacus desiccati sunt. *Conuenerunt ad Moysen, & Aaron.* Ideſt, coniuncti sunt ad petẽdum aquam a Moyse, & Aaron,& hoc quia isti erant principes populi,& ab eis petebant subleuationem in omnibus necessitatibus,vel congregati sunt contra Moysen & Aaron, vt murmurarent contra eos: ita enim factum est,vt patet immediatè in litera.Alia litera habet coierunt aduersus Moysen:& idem sensus est, ga coire,& ꝙuenire idem significant. *Et versi in seditionem dixerunt.* Ideſt isti non solum petebant releuationem inopiæ suæ sicut egentes,sed magis animum pugnandi habebant contra Moysen, & ob hoc faciebant seditionem: est enim seditio bellum,vel discordia inter ciues: sic enim ait Grego.in Homilia: Bella quippe ad [illegible]stes pertinent, seditiones ad ciues. Et isti erãt quasi vna ciuitas, quia vocabantur vnus populus: ideo di[illegible]rdia eorum seditio vocatur. *Vtinam perijssemus inter fratres nostros coram Domino.* Ista est murmuratio, & d[illegible]speratio grauis: voluissent enim potius a multis temporibus decessisse, quàm nunc in his aquarum defectibus superuiuere, sed hoc erat cor eorum aliàs eis sitientibus Deus aquas præbuerat, ita & nũc præbere posset, sed infideles erant Domino, & mulliebria corda gestantes dicunt se voluisse mori inter fratres suos, ideſt inter alios, qui perierunt de eisdem tribubus,& cognationibus.Multi enim de Iudæis perierant vsque ad tempus istud, cum in isto anno 40. omnes murmuratores finire debebant.

Coram Domino. Ideſt coram altari holocaustorum, vbi consumpti sunt igne.250. viri: supra capitu.16. & sic Nadab,& Abiu, mortui sunt coram Domino: Leui. qñ offerebãt ignem alienum coram Domino: Leui. 10.cap.& 16.& ita isti voluissent mori,quasi dicat,prę elegissent mortem illam,quę erat satis amara,q̃ in his angustijs superuiuere. Vel dr̃ coră Dño.i.corã Dño percutiente, quia qñ Dñs pœnas infligit ibi præsens esse dr̃,vt infligens. Et isto modo potest referri ad illos,qui mortui sunt in igne propter laborem itineris, vel petitionem carnium supra cap.11.vel ad Dathan, & Abiron, aut ad totam multitudinem, quæ post eos incendio vastabatur: supra capitu.decimosexto. Vel ad illos,qui a Chananæis, & Amalechitis mortui sunt, & sic isti volebant mori. Similiter enim murmurauerunt iterum cum fuerunt in hac mansione post aduentum exploratorum dicentes, Vtinam mortui essem⁹ in Aegypto, & nõ I hac vasta solitudine: vtinam pereamus,& non inducat nos Dominus in terram istam,supra cap.14. *Cur eduxisti Ecclesiam Domini in solitudinem?* Conqueruntur hic de malo regimine Moysi, & Aaron:non enim intelligebant Iudæi,quòd Moyses,& Aaron directè faciebant eis ista mala,aut volebant,sed ꝙ propter eorum indiscretionem veniebant.s.ꝙ ipsi debuissent præcogitare an terra deserti esset,in qua possent viuere Iudæi,& non curauerunt,sed induxerunt eos in solitudinem, vbi nec potum,nec cibum sufficienter habent:ideo erat culpa rectorum populi. Sed male accusãbãt Iudæi Moysen,& Aaron,quia ipsi non eduxerant multitudinem Israelitarum in desertum, sed Deus eduxerat prædens in columna nubis, & ignis, & ducens, quo veldebant:ideo in Deum retorquendum erat hoc. Et sic magis murmurabant Israelitæ contra Deum, quàm contra Moysen, & Aaron,quamquàm verba dirigãtur in istos. Sic patet Exo.16.capit.s.Non enim contra nos,sed contra Deum est murmuratio vestra:nos enim quid sumus? Dicitur hic educere Ecclesiam.i. educere multitudinem, vel congregationem: retorquent autem isti in Moysen, & Aaron culpam, quia ipsi erant medij inter populum, & Deum. *Vt & nos & nostra iumenta moriamur.* Ideſt, fecistis nos exire in solitudinem ad hoc,vt moriamur. Non tenetur hic, vt,tanquam signiſicans causam finalem, sed solum consecutionem: nam non intelligebant Israelitæ, ꝙ ad hunc finem eduxissent eos Moyses, & Aaron, vt morerentur ,quia tunc eis morientibus etiam Moyses, & Aaron morerent,sed significat hic, vt, consecutionem.s.eduxistis nos in solitudinem, & ex hoc nihil sequitur nisi mors nostra, & iumentorum nostrorum. *Quare nos fecistis ascendere de Aegypto?* Eadem conquestio est. Volebant.n. Iudæi magis viuere in Aegypto,q̃ in deserto:immo magis volebãt morire in Aegypto,q̃ viuere in deserto: sic dixerunt s.cap. 14.s.vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Et hoc quia in Aegypto abundabant cibis:hic aũt deficiebant:maluissent aũt mori in illa abundantia,q̃ viuere in hac egestate: Exo.cap.16. s.vtinam mortui essemus in Aegypto,qñ sedebamus super ollas carnium,& comedebamus panem nr̃um in saturitate.Sed in hoc errant miseri, quia in Aegypto præmebantur durissima seruitute:hic aũt erant liberi. Quælibet aũt ꝓditio libertatis quantumcunque aspera melior est statu quocunque seruitutis. *Et adduxistis in montem istum pessimum.* Non vocat hic mõs locus ille,in quo erant Hebręi,qñ ista dixerunt,sed totũ desertũ,ꝓ quod ambulauerant. erat.n.totum sine arboribus,& raræ aquæ ibi reperiebant̃,sed erat vasta solitudo:& iõ vocauerunt montem.i.terram mõtuo sam. Dr̃ ẽt mons pessimus,quia aliæ terræ montuosę sunt,sed fructiferæ:ista aũt omni bono carebat ad cõmoda vitæ humanæ, vt patet in litera. *Qui nec ficum quidem gignit.* Ideſt ẽt in terra ista non possunt gigni ficus,quasi dicat,non solum ea,quæ maiora sunt, & specialiora non gignuntur hic,sed ficus, quæ sunt arbores cões non gignebãtur in deserto illo. *Nec vinea, nec malogranata.* Ideſt ẽt non sunt vineæ in terra ista, nec esse pñt,vt patet ex dispositione terræ. Idem de malogranatis.Nominantur aũt ista tria,quia suãt cõmuniora,& deberent esse in omnibus terris, quæ hñt aliquid vbertatis,vel mediocritatis in fructibus.Abũdabant aũt in Aegypto ista, & forte pp hoc nominauerunt. *Qui seri non potest.* Ideſt ẽt ista terra non põt suscipere semen ,& gignere quidquam, iste autem erat maior defectus:nam panis est fundamentum vitæ: ideo vbi deficiat, quamquàm cętera abundent, nihil illa abundantia valere creditur.

Nobis quãdoq; dat deus.

Aegri mortem Moysi differunt.

Desertum Iudæorum quomodo hodie appelletur.

Quæst. III.

Loca ab antiquo inhabitabilia facta sunt habitabilia & ecõtra pp varietatẽ aspectus cęli.

ERAT autem terra ista multum sicca,& totaliter carens habitatoribus.nunc autem habita est,& vocatur Arabia,& hoc propter aspectum cœli secundum suam figurationem,& motum octauæ sphęræ: vnde aliqua loca ab antiquo fuerunt opulentissima,nunc autẽ arida valde,vt patet de terra promissionis,quæ vocabatur tpe Abrahã, & Isaac terra fluens lacte,& melle : nunc autem misera est. Sic autem Arabia tpe illo pp siccitatem immoderatam inhabitabilis erat: nunc autem & a multis retro tpibus habitabilis effecta est. Sic aliquando terrę, quæ a mari distabant nunc mari vicinæ sunt, vt patet in Gadibus Herculis in ciuitate quadã in extremita te Hispanię apud principium freti Athlantici, quæ a principio fuerunt distantes a mari aliqualiter cũ Hercules eas fecit,nunc autem intra mare sunt, ita vt vix videantur,quia mutatio facta est in accessu maris ex tempore,quo Hercules fixit Gades. Vnde Ouidius de istis naturalibus transmutationibus Metam.15.ait.

Parum ante mediũ.

Vidi ego,quod fuerat quondam solidissima tellus.
Esse fretum:vidi factas ex ęquore terras:
Et procul a pelago conchæ iacuere marinæ:
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

Si mundus duraret magno tẽpore oportet totã terrã operiri mari.

Vnde si mundus multum duraret, necesse esset istam terram, quam nos habitamus aquis tegi, & partem oppositam, quam nunc mare possidet,reuelari atque fieri habitabilem. Et si secundum Philosophorum positionem mundus esset æternus,necesse esset locũ istum,in quo nos sumus infinitis vicibus fuisse mari coopertum, quia in qualibet perfecta circumfatione octauæ sphęræ, hoc necesse erat contingere,de quibus secundum hypothesim infinitæ transissent. Fuit etiam terra Arabiæ facta habitabilis post transitum Israelitarum per illam. Nam prius ex defectu aquarum habitari non poterat,transeuntibus autem Israelitis percussit Moyses in Raphidim lapidẽ, vt fluerent aquæ Exo.decimoseptimo capitu. Egressa sunt autem fluenta largissima, quæ manent vsque in hodiernum diem,& totam terram illam irrigant: vnde & postea habitabilis facta est, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

Insuper & aquam non habet ad bibendum. Iste erat notabilis defectus, nec potest esse maior in aliqua terra: facilius enim sine pane quàm sine aqua viuitur: panis enim aliunde afferri potest, aqua autem si in loco desit,vita nulla esse potest, quia nihil communius aqua est. Et ex hoc insurgebant omnes defectus terræ illius, quia aqua est principium materiale omniũ plantariuorum.

Ingressusque Moyses & Aaron. Posito supra aquæ defectu agitur hic de diuino succursu, & quia populus clamabat ex defectu aquarum recurrerunt Moyses, & Aaron ad Dominum, vt daret eis aquas, & ad hoc introierunt in tabernaculum deprecaturi, quia ibi specialius Deus erat.

Dimissa multitudine ante tabernaculum fœderis. Ideſt, multitudo populi conuenerat ad Moysen, & Aaron petitura aquas ipsi autem nihil respondentes ingressi sunt ad Dñm inquisituri super hoc. & dimiserunt multitudinem ante tabernaculum , quia ad locũ illũ conuenerat multitudo ꝓ Moysen,& Aaron: nam isti castrametabantur in circuitu Sanctuarij cum cęteris Leuitis,& in parte orientali ad ostium atrij: vt patet s. cap.3.illuc aũt conuenit multitudo locutura Moysi, & introierunt in atrium tabernaculi, quia ibi fieri solebat concilium s.cap.10.Moyses aũt & Aaron audita petitione dimiserunt populum in atrio añ ostium

tabernaculi, & ipsi ingressi sunt in tabernaculum ad orandum. *Corruerunt proni in terram*. Hoc fuit ad petendum humiliter, vt Deus exaudiret. *Clamauerunt-que ad Dominum*. Dicuntur clamauisse non ex magnitudine vocis, sed ex magnitudine desiderij: tantum enim hoc desiderabant, & affectuose orabant, quòd videbantur emittere clamores validos. *Atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi*. Ista oratio non habetur in Hebræo, sed translator noster scripsit ex antiquis translationibus. Et hoc rationabiliter, appositum est: nam litera dicit hic, quòd clamauerũt, & dixerunt: & hoc etiam habetur in Hebræo. Oportet ergo, quòd aliquid clamauerint, & dixerint. Hoc autem quamquàm non exprimatur quid sit, tamen secundum subiectam materiam cognosci potest, & quia petebat populus aquam cum clamore, verisimile erat, quòd Moyses orasset: Domine exaudi clamorem populi &c. Audire clamorem est, quòd populi vocibus acquiescat: nam aliter nec Deus audit, nec audire proderat: nam si audiret, & non faceret, ita esset, ac si non audiret, sed in his semper accipitur audire pro exaudire. *Et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ*. Ista metaphora est: petebat enim Moyses, ꝙ Deus faceret exire de visceribus terræ aquarum fluenta, quæ prius non erumpebant, & hoc est aperire, tanquam aqua illa esset clausa prius in visceribus terræ, & vocatur illa aqua thesaurus Dei, quia omnia, quæ sunt, Dei sunt: illa autem, quæ manifesta sunt ad vsus humanos proficiunt, & sunt velut iam tradita hominibus a Deo, quæ autem latent dicuntur esse in thesauris Dei, & sic de mineralibus, & vegetabilibus attramentorum, & de abyssis aquarum intra viscera terræ: omnia hæc in thesauris Dei sunt, & similis modus agendi quãdo est in sacra Scriptura Psalm. 32. Congregans sicut in vtre aquas maris, & ponens in thesauris abyssos.

Hierony. fuit diuin⁹ interpres.

Fontem aquæ viuę. Vocatur aqua viuẽs, quæ fluit, & habet principium suæ originis: sic est in fontibus, & fluuijs: dicitur hoc ad signandam abundantiam, quia si aliquis fons a Deo fieret, ille sufficeret populo, quia continuè flueret: si autem monstraretur aliqua lac⁹ non habens principium suæ originis tanta multitudo populi cito absorbuisset illam, quia erant quasi innumerabiles, & pecora multa. *Vt satiati cesset murmuratio eorum*. Idest, vt satiati sint per istas aquas, & tunc non murmurarent: nam si Deus daret eis aquas miraculosè, & non in sufficientia, adhuc non tolleretur murmuratio. *Et aparuit gloria Domini super eos*. Hoc fuit in signum, quòd acceptabat orationes eorum, & fuit ista gloria fulgur nubis existentis super tabernaculum: nam quamquàm semper fulgeret, tamen ibi magis monstratus est fulgor. & hoc sæpe fiebat, sicut cum voluit totus populus lapidare Iosue, & Caleb apparuit gloria Domini super tectum fœderis supra cap. 14. & cum Core, & socij sui, & postea ferè totus populus versi essent in seditionem, Moyses, & Aaron fugerunt in tabernaculum fœderis, & apparuit ibi gloria Domini super tabernaculum, & cessauit populus a prosecutione supra cap. 16. & adhuc factum est hic etiam ꝓp causam supra assignatã: nam populus versus erat in seditionem. *Locutusque est Dominus ad Moysen*. Cũ enim essent orando Aaron, & Moyses, respondit Dominus eis, & dicitur locutus fuisse Moysi, quia licet ambo orarent, tamen Moyses erat excellẽtior. Dicet aliquis, quòd locutus est ad vtrunque, scriptura tamen facit mentionem, quòd locutus fuerit ad solum Moysen. Sed non stat, quia infra ponitur locutio Dei, ex qua clarè patet, quòd fuit ad solũ Moysen, cum dicitur: tu & Aaron frater tuus loquimini ad petram. Simile habetur supra 16. cap. vbi Moyses, & Aaron coram Domino se prostrauerunt, & tamen locutus est Dominus ad Moysen. *Tolle virgam*. Ista erat vitga Moysi data ad operationem miraculorum, & quamquàm non dicatur hic, quæ virga fuerit intelligendum est esse illam, qua solebat Moyses talia operari, & ista erat virga, qua diuisit mare rubrum, & postea percussit petram in Raphidim, & fluxerunt aquę Exo. 17. cap.

Quia virg. Moysi p cussa per tram.

Aliqui autem volunt, quòd fuerit virga Aaron, q̃ floruit, de qua patet supra capit. 17. sed non conuenit, quia illa virga solum fuit, vt poneretur in signum filiorum Israel rebellium eodem capit. ideo non proficiebat ad operationem miraculorum: virga autem, qua mare rubrum apertum est, & effluxerunt aquę in Raphidim, erat ad istud ministerium magis cõueniens, ideo cum dicatur vniuersaliter de virga, de ista intelligendum est. *Et congrega populum tu, & Aaron frater tuus*. Idest isti duo debebant conuocare totam multitudinem ad videndum miraculum de fluxu aquarum de petra. *Et loquimini ad petram*. Quid autẽ loqui deberent ad petram non est in litera, sed creditur, quòd deberent dicere: Petra dicitur tibi in nomine Dei nostri viui, quòd des aquas nobis, & diuidaris. Fuit autem locutio ad petram non quidem tanquam petra aliquid intelligeret eorum, quæ dicebantur, sed vt manifestaretur populo gloria Dei, scilicet, quòd prolato nomine eius super petram immediatè diuidebatur, ex hoc etiam cognosceretur, quòd fiebant ista virtute Dei, & non operatione naturæ: posset.n. aliquis intelligere, quòd lapis erat naturaliter dispositus ad effundendum aquas, scilicet, quia intra ipsum erant, & non poterat immediatè prodire propter duriciem lapidis: sed modificato lapide paulisper fluerent. Cum autem prolatum est nomen Domini super lapidem, & immediatè fluxerunt aquæ, satis apparebat illas non naturaliter, sed iussu Dei prodijsse. *Coram eis*. Idest, tota multitudo conueniat ad lapidem, & eis præsentibus percutite lapidem, & proferte verba. Hoc fiebat, quia si fortè Moyses, & Aaron totum populum duxissent ad aliquem lacum magnum, vel fontem, vbi ante aduentum ipsorum videretur aqua, non crederent illud esse a Deo factũ, sed quòd aqua ibi præexisteret. Cum autem duxerunt eos ad lapidem, de quo nulla aqua fluebat, & eis videntibus prolato nomine Domini cęperũt aquę fluere abundanter, satis apparebat esse a Deo. Etiam non venerunt Moyses, & Aaron ad lapidem antequam veniret totus populus, ne diceretur, quòd ipsi fecerant prius aliquid magicum circa lapidem, & nunc operatione dęmonum fluebant aquæ, sed iuerunt simul cum populo immediatè percutiẽtes lapidem, & loquentes: ergo non erat verisimile, quòd aliquid magicum intercidisset, hoc autem Deus valebat ne cauebat ne opera sua talia essent, vt dęmonum, vel magorum artibus effici posse viderentur.

Et ipsa dabit aquas. Idest immediatè, vt percussertis lapidem, dabit aquas, quia fient in ea aperturæ per quas exeant aquæ.

An aquæ, quæ fluxerunt de petra præexistebant ibi, vel Deus eas nouiter creauit. Quæst. IIII.

DE istis aquis aliquis dubitaret an ibi erãt aũ, & nõ poterãt exire, vel an Deꝰ eas nouiter creauerit. Dicet aliquis, ꝙ si dicamus aquas istas præextitisse in lapide, ꝙ tolleret miraculum. Respondendum est, quòd vtroque modo miraculum esset. Nam si aquæ non essent ibi, & Deus illas crearet atque fluere faceret, miraculum manifestum erat: si autem aquæ ibi essent causatæ, & Deus illas faceret exire, miraculum erat: nam non essent illæ aquæ in corde lapidis: non enim poterant

poterant intra vnum lapidem tot aquę contineri, vt fariarentur tot milia hominum, & iumentorum, & pecorũ, sed necesse erat, quòd intra aliquas magnas concauitates terræ essent.

Cum ergo illę per lapidem fluerent necesse erat, vt aperiretur magnus hiatus in lapide, & hoc miraculum erat, quia fiebat opere diuino cum percussio lapidis facta a Moyse non sufficeret ad hoc.

Sed dicendum est, quòd istæ aquæ causatæ in petra non fuerunt modo naturali, sed opere Dei: nam si fuissent causatæ opere naturali, non potuisset tanta multitudo aquarum teneri, quin flueret per aliquam rupturam terræ: nam immediatè, vt percussit Moyses, exierunt, aquæ in magna cõpia.

Sic etiam dicendum est de aquis fluentibus de petra Raphidim, quia illæ causatæ sunt modo supernaturali, scilicet Deo creante illas ibi: fuit tamen differentia quædam inter aquas illas, & istas, quia aquę quæ erant in Raphidim manserunt semper, & vsque hodie illis vallis illa rigatur. aquæ autem in Cadesbarne non manserunt, sed solum fuerunt tandiu, quandiu ibi manserunt Iudæi ad eorum potum. De aquis autem, quæ sunt in Raphidim, quòd manserint vsque hodie patet in libro de situ terræ sanctæ. Sed non est dicendum ob hoc, quòd semper continuetur diuinum miraculum, sed taliter fuit dispositus locus in Raphidim, quòd poterant ibi postea giqui aqua naturaliter, & sic mansit.

Cumque eduxeris aquam de petra bibet omnis multitudo. Idest tanta erit multitudo aquarum, quòd sufficiet toti populo, & iumentis, & non solum sufficit pro illa vice, sed quandiu manserunt ibi Israelitæ. In Raphidim autem non solum quandiu manserunt ibi, sed etiam postquam recesserunt, fluxerunt aquæ, quia Deus supernaturaliter causauit locum naturalem aquarum, sed fluxus quotidianus aquarum de lapide illo non est supernaturalis, quia iam ibi naturaliter generantur cum sit locus dispositus ad hoc: sic est de omnibus rebus a Deo conditis: creauit enim illas supernaturaliter, sed ipsę naturaliter operantur. *Et iumenta*. Idest sufficiet pro hominibus, & pro iumentis: nomine iumentorum accipiuntur hic pecora, & omnia animalia Hebræorum.

Tulit ergo Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini. Idest virga, qua Moyses aperuerat mare rubrum, erat in conspectu Domini, & hanc iussit ei tollere ad percutiendum petram.

Ex hoc aliqui arguunt dicentes, quòd fuerit virga Aaron, quæ floruit, & hanc iussit Deus tolli, de qua supra cap. 17.

Sed dicẽdum est, ꝙ ista erat virga Moysi, & erat in conspectu Domini, sicut virga Aaron, quamquàm non specialiter dicatur de ista virga, sicut de virga Aaron, quę iussa est poni in custodiam pro futuris generationibus, & conseruata fuit in arca, vt patet ad Hebræ. nono capitu. custodibatur autem virga Moysi in conspectu Domini, scilicet intra tabernaculum, quamquam non esset in arca fœderis.

Sicut præceperat ei. Quia dixerat Deus, quòd tolleret virgam, & non refertur hoc ad clausulam immediatam, scilicet, quòd ista virga erat in conspectu Domini, quia tunc esset sensus, quòd tulit virgam de conspectu Domini, quam Deus iusserat poni in conspectu suo. Et tunc referretur hoc ad virgam Aaron, de qua hoc iussum fuit, sed refertur ista clausula ad illam clausulam tulit virgam solum. Et hunc est sensus, quòd tulit virgam, sicut præceperat Dominus, idest, Dominus iusserat, vt tolleret virgam, & tulit. Quòd autem illa esset in conspectu Domini, vel non, nihil ad hoc referebat.

Et congregata omni multitudine ante petram. Fecit sicut Dominus dixerat, congregando omnes, vt audirent verba eorum, & viderent fluere aquas.

Dixit eis. Iste erat Moyses. Quamquàm enim vtrique iussum esset, vt congregarent multitudinem, & quòd loquerentur ad petram, quia tamen non poterant ambo simul loqui conuenienter, locutus fuit Moyses, qui erat dignior, & magis consueuerat loqui ad plebem: fuit tamen locutus nomine vtriusque, vt patet infra, scilicet, nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eijcere?

Audite rebelles, & increduli. Israelitæ enim viderant multa signa Dei, qui eis in similibus prouiderat: nam cum essent aquæ amaræ in Mara Deus fecit illas conuerti in dulcorem, & cum nullæ aquæ essent in Raphidim Deus fecit de petra exire, quibus, & alijs multis Iudæi deberent confidere de immensa bonitate Dei, & non dubitare de omnipotentia illius: ideo quamquàm aliquando essent in periculis, quia sciebant Deum esse omnipotentem, debebant credere se posse liberari, & quia experti fuerant eius immensam clementiam, debebant confidere, quòd non deficeret eis in necessitatibus suis. Et ob hoc si aliquando non immediatè prouideret illis in necessitatibus, debebant æquanimiter tolerare expectantes certissimam prouisionem. Accidebat autem in illis è contrario, quia quidam non credebant Deum posse illis prouidere, quamquàm aliquando vidissent contrarium. Sic dixerunt illi, de quibus Psalm. septuagesimo septimo. Nunquid poterit Deus parare mensam populo suo in deserto? Alij autem quamquàm crederent Deum posse prouidere, dubitabant tamen, an prouideret: & isti diffidebant immensæ bonitati Dei: ex quo sequebatur desperatio, ita vt aliquando dicerent: vtinam mortui essemus in Aegypto &c. Exodi capitu. decimoseptimo. Vel, Vtinam pereamus, & non ducat nos Dominus in terram ista supra capitu. decimoquarto. Contra istos loquitur Moyses vocans eos incredulos & rebelles: incredulos autem, quia quidam eorum non credebant Dei omnipotentiam: rebelles verò, quia licet cognoscerent eam, repugnabant contra Dominum diffidentes immensæ bonitati eius: vel vocantur increduli, quia non credebant etiam sine aliqua experientia. Vocantur rebelles, idest, pertinaces, quia cum semel habuissent experientiam de omnipotentia Dei, & bonitate, non deberent amplius dubitare.

Quare Iudei dicant increduli.

Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eiicere. Loquitur Moyses in persona sua, & Aaron, quia ambo ad hoc missi sunt, vt patet supra, & est sensus, quasi dicat, nos non possemus virtute nostra educere aquam de lapide, quare ergo contra nos murmuratis? Vel aliter, quòd sit istud verbum dubium, & exponibile ad omnem euentũ, vt si dicentibus Moysę, & Aaron verbum istud fluerent aquæ intelligeretur. Nunquid de petra hac poterimus vobis aquã eijcere? idest, vos increduli, & rebelles putabatis, quòd non possemus vobis educere aquam de lapide, sed educere potuimus. Si autem non fluerent aquę, intelligeretur: Nunquid de petra &c. idest, nunquid nos poterimus vobis aquas eijcere de petra? quasi dicat, non: quia incredulitas facit, vel demeretur, ne vobis aquę dentur. Sed magis videtur, quòd Moyses confisus diuinę potentiæ, qui præcepe rat aquam dari, firmiter credebat, quòd aquæ de petra fluerent: sed prius populum nimis incredulum increpuit, dicens: Nunquid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere? idest, nunquid non poterimus? quasi dicat, sic: & tamen vos non credebatis,

batis, quia si credidissetis, non deberetis repugnare, sed humiliter petiuisseti, aquas vobis dari. *Cumque eleuasset Moyses manum, percussit virga bis silicem.* Ideſt cum altitiſſet tota multitudo Moyſi eleuauit manum cunctis videntibus, & percuſſit manum bis. Quare autem bis percuſſit non apparet aliqua cauſa, nec videtur fuiſſe præceptum Moyſi, ſed voluit: in quibuſdam enim ſola voluntas eſt cauſa, vel forte ad primã percuſſionem non fluxerunt aquæ de petra, ideo addidit ſecundam.

Quare bis percuſſit petram.

Sed ſciendum, quòd iſti non habebãt aliquam efficaciam ex ſe ad hoc opus, quia non erant ictus ita fortes, quòd etiam ſi aqua ibi eſſet, rumperetur lapis ex illis, & fluerent, ſed fiebant ad demonſtrationem, quòd aquæ illæ prodibant opere Dei: ſic erat in Aegypto, quia iubebat Deus, quòd Moyſes extenderet palmas ſuas, vel virgam, quam tenebat manu contra aliquam partem mundi, & in illa venie bant plagæ, vt patet Exodi capitu. octauo, & nono, & decimo. Si autem extendiſſet manus, aut virgam cõtra aliquam partem determinate non crederetur, vel non ita appareret illud a Deo peruenisse, & ſic factũ eſt de percuſſione, quia forte erant multi lapides vbi loquebatur iſta Moyſes, & ſi non tetigiſſet aliquem eorum neſciretur ad quem loquebatur, vel forte ſi erat vnicus, & non tetigiſſet Moyſes illum profluere aqua per aliquam partem, quam non reſpicerent Hebræi: cum autem percuſſo lapide exiuit aqua, fluxit per partem illam, quam Moyſes percuſſit, in quo fuit magis manifeſta certitudo diuini miraculi.

Quare percuſſit Moyſes petrã.

Egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ. Ideſt, in magna abundantia: nihil enim Deo magis eſt pati es quàm multas aquas in lapide creare. *Ita, vt populus biberet, & iumenta.* Ideſt tanta fuit aquarum multitudo, quæ ſufficit pro toto populo, & pro iumentis ipſorum. hoc enim Iudæi petebant: fuerant enim conqueſti, quòd peribant ipſi, & iumenta eorum ſiti.

Dixit Dominus ad Moyſen, & Aaron. Hic ponitur pœna Moyſi, & Aaron peccantibus: nam, vt infra dicitur peccauerunt Moyſes, & Aaron ad aquas, quia non ſanctificauerunt Dominum, pro quo datum eſt eis in pœnam, ne introirent in terram Chanaam.

Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me. Hic ponitur peccatum quod fuit cauſa pœnæ Moyſi, & Aaron, ſcilicet, quia non crediderunt Domino, vt ſanctificarent ipſum coram filijs Iſrael, ideſt, non fecerunt quod ipſe iuſſerat ſanctificando eum coram Iſraelitis.

An peccatum Moyſi, & Aaron fuerit, quia increpuerunt Iſraelitas, vel quia bis percuſſerunt lapidem, vel quia percuſſerunt alium præter quem Deus iuſſerat, vel quia nihil locuti ſunt ad petram.

Quæſt. V.

AMVLTIS dubitabatur quomodo peccauerint hic Moyſes, & Aaron, quia propter hoc peccatum non ingreſſi ſunt terram promiſſionis, vt patet hic, & infra 27. capitu. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Reſpondeo, quòd peccatum fuit, quia non ſanctificauerunt nomen eius coram filijs Iſrael, ſcilicet, dando ei laudem pro hac operatione miraculoſa, ſed quomodo fuit iſta non ſanctificatio, non plenè patet.

Prima opinio.

Aliqui Hebræi dicunt, quòd peccatum fuit Moyſi, & Aaron, quia vocauerunt populum incredulũ, & rebellem, in quo dehonorabant totum Iſrael, vt patet in litera.

Sed falſum eſt, quia ſi peccaſſent non replicuiſſet verba ſimilia Moyſes, ſed replicauit Deuteronom. capitu. primo. vbi vocauit incredulos, & rebelles. Idem Deuteronom. capitu. nono. ſed ibi non legitur peccaſſe. Item patet falſum ex litera, quia dicitur iſtos peccaſſe, quia non ſanctificauerunt Dominum, ſed increpare Iſraelitas non erat non ſanctificare Dominum.

Secunda opin.

Alij dicunt, quòd non ſanctificatio fuit, quia Dominus mandauerat ei percutere lapidem ſolum ſemel, ipſi autem ex incredulitate percuſſerunt bis, vt patet in litera.

Sed iſta poſitio non tenet: non enim apparet quòd Deus iuſſerit ſolum ſemel percuti lapidem. Item quia ſi fuiſſet peccatum, Moyſes peccaſſet, & Aaron nequaquam, cum Moyſes ſolum percuſſerit, vt patet ſupra, Aaron tamen peccauit, ſicut Moyſes, & grauius, quia de eo dicitur, quòd fuit incredulus ori Domini, vt patet infra, de Moyſe autem ſolo non dicitur, quòd fuerit incredulus, vt patet infra 27. & Deuteronom. cap. 3. & 32.

Item quia dicitur, quòd non ſanctificauerunt coram filijs Iſrael Dominum: non ſanctificare autem eſt priuatio, vel defectus: percutere autem bis eſt actus poſitiuus: ideo nõ conſiſtit in hoc nõ ſanctificatio: potiſſimum, quia filij Iſrael non ſcirent, an Deus iuſſiſſet ſemel, vel bis lapidem percuti, ideo quotieſcunque percuterent lapidem, ſi egrederentur aquæ non diceretur Deus non ſanctificatus.

Tertia opinio.

Alij dicunt, quòd Dominus iuſſerat percuti vnum lapidem determinate, & populus petijt ab alio lapide dari aquas: Moyſes autem & Aaron dubitauerũt tunc percutere lapidem, quia non credebant poſſe extrahere aquam de illo lapide, & iſti legunt literam ſub dubio. Nunquid de petra hac &c. quaſi dicat, de alio lapide, de quo Deus mandauit poſſemus educere aquam, ſed de hoc ignoramus, ideo dixit litera: de petra hac.

Sed iſta poſitio ſatis apparet fictitia: nam quid populo magis referebat, quòd daretur ei aqua de vno lapide, vel de alio, cum ſolum peteret abundantiam aquarum? potiſſimum cum ſciret, quod Deus iuſſerat educ aquam de alio lapide?

Item tunc non fuiſſet peccatum Moyſi, & Aarõ in hoc, quòd dubitauerunt, an poſſent educere aquam de lapide, de quo populus petebat, ſed magis, quia fecerunt contra formam præcepti: erat enim obſeruanda diuina iuſſio per omnia, ideo ſi de lapide determinato iuſſiſſet aquas educi, nullatenus debuiſſent Moyſes, & Aaron percutere alium lapidem etiam ſi totus populus ſuaderet.

Quarta opinio.

Rab. Moſes Hiſpanus dixit, quòd error fuit Moyſi, & Aaron in hoc, quòd quædam miraculorum fiũt ſola voce, vt quando Helias orauit, & venit ignis de cælo ſuper ſacrificium ſuum 3. Regum, capitu. decimooctauo. Vel quando eo rogante deſcendit ignis de cælo ſuper duos quinquagenarios, 4. Regum, capitu. primo. Aliquando fiunt miracula in ſola operatione ſine aliquo verbo, ſicut in conuerſione virgæ de Moyſi in draconem ex ſola electione in terram ſine verbis, vt habetur Exod. capitu. ſeptimo, & in ſuſcitatione cuiuſdam mortui, quem cum quidam ſepelirent in ſepulchro Eliſei Prophetæ timore latrunculorum ſuperuenientium, ſubito vt cadauer illius tetigit oſſa Eliſei reuixit hõ, & ſtetit ſup pedes ſuos. 4. Re. c. 13. alia miracula fiũt in voce, & opatione, vt in dulcoratione aquæ, quam fecit Eliſeus miſſo ſale in aquam præmiſſis quibuſdã verbis, vt patet. 4. Re. cap. 2. Moyſes autem debebat hoc ſignum operatione, & locutione perficere, quia dixerat Dominus, Loquimini ad petram. ipſe aut percuſſit, nihil locutus petræ. Iſta poſitio habet aliquid propinquum veritatis, ſed non eſt penitus vera, quia tũc ſolus Moyſes videretur peccare, qui percuſſit, & percuriendo tenebatur loqui. Alij enim volunt, quòd peccauerunt, quia deuiauerunt a forma mandati Dei: mandauerat enim, quòd loquerentur ad petram, ipſi autem relicto hoc incepe runt increpare multitudinem. Iſta poſitio magis conſonat veritati quàm omnes præcedentes, & debet exponi litera. *Quia non credidiſtis mihi.* Ideſt non credidiſtis, vt faceretis ſicut ego mandaueram. Non accipitur hic pprie credere, quia credere eſt de aliquo quod affirmatur, vel negatur, ſed hic ſolũ iubebatur aliquid in talibus vero non eſt veritas, aut falſitas, & conſequẽter nec credere nec diſcredere: ſed accipitur credere pro aſſentire, & ſic eſt ſenſus, quòd non crediderunt Domino Moyſes, & Aaron ideſt non conſenſerunt ei facientes quod iuſſerat. *Vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael.* Ideſt, vt faceretis nomen meum laudabile coram populo in effuſione aquarum: in hoc enim conſiſtit peccatum Moyſi, & Aaron: Deus enim iuſſerat, quòd loquerentur iſti ad petram coram multitudine, & petra daret aquas, & tunc totus populus laudaret Dominum: ad hoc autem Moyſes, & Aaron debuerant venire ad petram, & nihil loquentes contra multitudinẽ dicere lapidi: Petra tibi dicitur ex parte Dei, quòd diuidaris, & nobis abundanter aquas tribuas. Tunc populus videns tantum miraculum laudaſſet Dominum. Sed quia Moyſes, & Aaron, vt venerunt incœperunt obiurgari contra multitudinem, & increpare eam vocando incredulos, & rebelles, ideo multo turbata animo ex dura reprehenſione etiam videns miraculum non laudauit Dominum, & hoc fuit ex culpa Moyſi, & Aaron, qui prius debuerant multitudinem per miraculum ad Dei laudem mouere: deinde obiurgationibus caſtigare, ſed magna incredulitate, & rebellione populi non potuit zelum excedentem continere, quin prius obiurgatus fuiſſet, & ſic populus fuit cauſa peccati Moyſi, & ita conqueritur ipſe Deutero. cap. 1. ſcilicet nec miranda Domini indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit, non ingredieris illuc &c. Et cap. 3. Iratus eſt Dominus mihi propter vos nec exaudiuit me. In hoc autẽ ſimul peccauerunt Moyſes, & Aarõ: nam vterque eorum zelo magno motus increpuit multitudinem priuſquam loquerentur ad petram. Non fuit autem peccatum iſtorum magnum: quia quamquàm errauerint omittendo ordinem miraculi ad laudem Dei: tamen fecerunt ex zelo Dei, ſcilicet increpantes incredulos, & rebelles contra Dominũ. nec aliquo modo peccauerunt increpando, ſed quia prius debuiſſent mouere eos ad laudem Dei per miraculum, & cum dicit Deus. non credidiſtis mihi. Non eſt ſenſus, quòd aliquo modo Moyſes, & Aarõ non crediderint verbo Domini, vel dubitauerint ſaltem leuiter, quin potius ipſi firmiter aſſentientes increpuerunt populum de incredulitate. Si autem ipſi dubitaſſent non increpuiſſent multitudinem, quia ad huc eſſent incerti de euentu rei huius. Et ſi dubitantibus eis poſtea non eueniret, eſſent valde deſpectibiles coram multitudine, cum ipſi increpuiſſent multitudinem de incredulitate ipſi magis incredili exiſtentes.

Non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Iſtud fuit datum in pœnam pro tranſgreſſione mandati: fuit autem iſta pœna inæqualis in Moyſe, & Aaron: nam Moyſes vixit vſque ad menſem. 11. anni eiusdẽ, & vidit totam terram promiſſionis licet non tranſiret Iordanem Deutero. 34. cap. Aaron autem non vidit aliquam partem terræ promiſſionis, nec introiit in eam, quoniam ſepultus eſt in monte Hor, qui eſt apud terram Edom, vt patet, infra etiam Aaron ſolũ

vixit poſt hæc tribus menſibus, aut parum plus, fuit etiam mortuus in principio menſis quinti anni. 40. infra 32. cap. nunc autem erat menſis primus, & forte iam fluxerat: nam quando venerunt Iſraelitæ in Cades erat menſis primus, vt patet ſupra. Deinde mortua eſt Maria, poſt hæc fuit factum miraculum de eductione aquarum, quod non patet an fuerit in primo menſe, vel poſt: ideo quomodocumque ſit ſatis breue fuit tempus vitæ Aaron poſt iſtud.

Quomodo fuit pœna Moyſi, & Aaron non introducere populum in terram promiſſionis, cum tranſirent immediate de hoc ſeculo ad Dominum.

Quæſt. VI.

QVAERET aliquis quomodo fuerit pœnalitas Moyſi, & Aaron non introducere populos in terra Chanaam: hoc enim in pœnam datur.

Opin. quorundam.

Reſpondebit aliquis, quòd fuit dedecus ipſorum toto tempore eſſe duces populi, & in extremo cum populus habiturus eſſet perfectionem ſuam introeũdo in terram promiſſam, non introduxerunt eum.

Sed non ſtat iſta poſitio: nam ſi Moyſes, & Aarõ ſuperuixiſſent, & traderetur alij ducatus populi in ingreſſu terræ promiſſionis, eſiet magnum dedecus, ſed iſti non ſuperuixerũt, & poſt mortem eorum ducatus alijs traditus eſt: ideo non fuit dedecus.

Secunda opin.

Aliquis forte dicet, quòd fuit infortunium: nam cum aliquis diu laborauit ad alicuius rei aſſecutionẽ, & cum fuerit in extremo adepturus finem ſuũ, ſi caruerit intento fine, infortunatus dicitur: ſic enim tã vulgares quàm philoſophi vocant.

Infortunatus, quis vere dicatur ſecundum veritatem.

Reſpondendum eſt, quòd ſiquis proponat aliquod bonum ſibi fruibile, pro quo diu laborans in aſſecutione deficiat, infortunatus eſt, viris tamẽ ſanctis nullum bonum fruibile eſt, niſi Deus: quocunque enim alio fruamur error eſt: ideo licet Moyſes, & Aaron deſiderauerint introire in terram Chanaam, quia tamen non proponebant ſibi habitationem terræ illius tamquam bonum fruibile, non erant infortunati deficientes optato. Iſti autem ſiue de vulgaribus, ſiue de philoſophis, qui aliquos hic infortunatos faciunt, bona fruibilia hic ponunt: nam vulgares in bonis, quæ videntur, ſcilicet delectationibus, diuitiarum abundantia, honore, & potentia, & ſimilibus bonum ſuum cõſtituunt iuxta Ariſto. 1. Ethic. ideo licet iſta non ſint vera bona, nec habent aliquam particulam verorum bonorum, vt declarat Ariſto. ibidẽ. Quia tamen ſumma bona videntur eſſe popularibus, cum pro eis diu laborauerint, ſi non aſſequantur, infortunati ſunt, hoc quidem non ad rerum naturam, ſed ad eorum opinionem referẽdum eſt: infortuniores enim nec parum ſunt iſti inſenſati populares inquantum a verorum bonorum aſſecutione deficiunt, ſed in hoc ipſi ſe miſeros non arbitrantur cum iſta bona eſſe non iudicent. Philoſophi autem licet non in temporalibus, quę videntur, bonum humanum conſtituant, dicunt tamen eſſe in virtute. Cum ergo aliquis ab hac defecerit eum infortunatum vocant. Diuitiæ autem & exteriora bona, licet ſecundum eos non ſit fœlicitas, nec pars fęlicitatis, quia tamen ſunt, vt organa fęlicitatis velut condecoratiuum, vt patet 1. Ethico. homines aliqualiter infortunati dicuntur, ſi his bonis caruerint poſtquã ea ſemel poſſederint, quos calamitoſos vocamus, ideſt a ſtatu ſuo cadentes: nec tamen prorſus infortunatos, aut infęlices vocant: ſed in his potius refulget virtus, vt patet 1. Ethi. Nos autem aliter conſtituimus fruibile bonum, ſcilicet ipſum Deũ: ideo ſiquis ab aſſecutione diuinæ viſionis defecerit, potiſſi-

Cap. 4.

An viſo terræ Chanaam cẽt delectabilis Moyſi, & qp habebat pœnã in duobus non intrãdo.

potissimum si aliquando conatus est, vt eam haberet, infelix, vel infortunatus vere dicitur: Moyses ergo, & Aaron non fuerũt infortunati, quamquàm terra promissionis caruerint, quia non caruerunt bono fruibili quod expectabant. Dicendum ergo est, quòd Moyses, & Aaron habuerunt pœnalitatem non introeundo in terrã Chanaam, & fuit in duobus. Primo, quia termini vitæ ipsorum diminuti sunt: si enim introituri essent in terram Chanaam, necesse erat, vt plus viuerent, cum introitus iste fuerit post mortem ipsorũ: diminui autem terminos vitæ pœnale est, cum nihil delectabilius sit, quàm viuere, quia viuere secundum Tex. 36. Aristo. 2. de anima, viuentibus est esse: sed non est maxima perfectio: ergo qui caret vita, omnibus perfectionibus caret, scilicet ipsa vita, quæ perfectio maxima est, & omnibus alijs, quæ fundantur in esse, non entibus enim nulla perfectio aut imperfectio inest.

Fuit præter hoc pœnalitas, quia priuati sunt Moyses, & Aaron quodam gaudio, scilicet possessione, & visione terræ promissionis, dixerat enim Deus illã terram esse optimam fluentem lacte, & melle, & tandiu eam concupierant, scilicet 40. annis quibus per desertum gradiebantur. Nunc autem in extremo cum eam visuri sunt, visione priuati sunt: ergo quædam tristitia pœnalis in eis fuit. Patet hoc, nam priuatio gaudij apprehensi de futuro tristitia est, apprehendebant autem Moyses, & Aaron se breuiter intraturos in terram Chanaã, quòd ergo postea fraudati fuerint hoc desiderio, tristitia erat. Item patet hoc ex eo quod fecit Deus Moysi: nam cum precaretur, quòd introduceret eum in terram Chanaam, respõdit Deus, quòd non introiret illuc, & tamen, quòd ascenderet in mõtem, & inde demonstraretur ei tota terra Chanaam Deuteron. cap. 3. & 32. si tamen non fuisset & quod gaudium in videndo illam magis quàm non videndo, non dixisset Deus Moysi, quòd ascenderet in montẽ ad videndum terram, quia frustratorium hoc esset, & tunc si gaudiosum erat videre a longe terrã Chanaã, gaudiosius esset eam possidere: sed Moyses, & Aaron priuati sunt hoc gaudio, quod erat in possidendo: ergo pœna fuit ei, & Aaron non introducendo populum.

Quomodo potuit esse tristabile Moysi, & Aaron carere ista visione, cum immediatè transirent ad aliam vitam: & an si transissent immediatè ad vitam æternam esset eis pœna ista tristitia. Quæst. VII.

Sed tunc quæret aliquis quomodo potuit esse pœna istis, quia transierunt de hoc sæculo ad futurum, quod gaudiosius erat, quàm possidere terram Chanaam. Respondendum est, quòd priuabantur aliquo bono dupliciter. Primo, quia citius inducebantur in pœnam: secundo, quia aliquis dolor vel tristitia in eis causatur. De primo est sciendum, quòd si Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt transissent ad vitã æternam, posset dici, quòd haberent aliquod gaudium, quod corresponderet gaudio quod habituri erant, si viuerẽt, & si cõparatione illius priuari gaudio quod in vita habituri eẽnt nõ esset pœna, & tamen non habituri erant immediate vitam æternam, quia ante Christi passionem ianua Paradisi nullis aperta est, sed ibant iusti ad lymbum, qui vocatur sinus Abrahæ, & ibi quamquàm non experirentur aliquam pœnalitatem sensitiuam, tamen habebãt pœnam damni, cum essent priuati visione diuina, quam iam habere possent. Quanto autem aliquis tardius iret ad lymbũ patrũ gaudiosius videbatur, q̃ pauciori tempore experiretur pœnam illam, quàm qui prius ibat. Secundo isti habebant pœnalitatem, quia desiderabãt introire in terram Chanaam, quòd ergo priuarentur ista re desiderata, tristabile erat, quãquam habituri essent gaudium post mortem, ideo dato, quòd Moyses, & Aaron immediatè, vt mortui sunt, habituri essent vitã æternam, pœnalitas eis erat, quia non tollebatur, quin ipsi eo tempore, quo viuerent tristarentur pro desperatione desideratæ rei. Et cum dicitur, quòd post mortem in vita æterna habituri essent maiora gaudia, verum est, & tamen gaudia illa nõ sunt similia eis, quæ hic habemus, quia ista sunt gaudia hominis, siue compositi: illa autem sunt gaudia animarum, & sicut differt status hominum a statu animarum: ita gaudium hominis a gaudijs animarũ, ideo necesse est, vt isti sic morientes nunquã possent habere istud gaudium de possessione terræ Chanaã, qua hic priuabantur. De hoc latius dictum est Deut. cap. 3. cum agebatur de pœna Moysi, quia non introibant in terrã vltra Iordanem. *Non introducetis istos populos in terram, quam dabo eis.* Vocat Iudæos populos quamquàm essent vnus populus per aggregationẽ, & vnitatis principis, & legum propter esse in magna multitudine, ita quòd ex eis possent effici multi populi. vel quia erant 12. tribus, & quelibet habebat vnum principem, & erat distincta ab alijs ita, vt possent vocari. 12. populi. Cum autem dicitur hic: Non introducetis in terram Chanaam, quam dabo eis. potest accipi illa coniunctio copularum, scilicet, quòd ambo simul non introducerent populos Iudæorum in terrã promissionis: nam Aaron non introiuit in illam, nec vidit eam. Moyses autem introiuit in partem eius, licet non in totam, ideo verum est, quòd non introduxerunt ambo populos in terram promissam. Alio modo intelligitur copulatiuè, scilicet, quòd non introduxit populus istos in terram promissam, nec Aaron illos introduxit.

An Moyses introiuit in terram promissionis, & an terra duorum tribuum, & dimidiæ esset pars terræ promissionis, vel adiuncta illi per accidens. Quæst. VIII.

Et hic dicunt aliqui, quòd Moyses & Aarõ non introierunt in terram promissionis. Sed dicendum est esse falsum: nam Moyses introiuit in terram promissionis, quia introiuit in terram duorum regum Amorrhæorum, quæ postea possessa est a duabus tribubus, & dimidia Israelitarum infra 32. cap. & Deuter. 3. cap. 3. sed illa terra erat promissa Israelitis: ergo Moyses introiuit in terram promissionis: ipse enim acquisiuit illam terram, & occidit duos reges eius Iosue cap. 12. quòd ãu ipsi sit illa terra promissa Israelitis, patet quia Deus promisit septem populos Israel, scilicet, Chanaæos, Amorrhæos, Iebusæos, &c. Deuteron. cap. 7. sed terra duorum regum, quam acquisiuit Moyses, erat terra Amorrhæorum, cum isti duo reges vocentur Amorrhei Iosue 12. cap. & Deuteron. cap. 3. ergo erat illa terra promissa.

Poterit autẽ aliquis dicere, quòd non erat ista terra promissa Iudæis, quamquàm esset terra Amorrhæorum, quia non fuerat ista terra a principio pertinens ad populos Amorrhæos: sed postea reges Amorrhei acquisierunt illam de manu alarum gentium, ideo non cadebat ista sub promissione. Et patet hoc, quia rex Sehon, qui erat vnus de istis duobus regibus Amorrhæis acquisiuit ciuitatem Hesebon, & multas alias de manu Moabitarum, vt patet 21. cap. Acquisiuit etiam magnam partem de regno Ammonitarũ, vt colligitur Iosue. cap. 13. sic ergo poterat esse de tota terra, quam possidebant isti duo reges Amorrhæorum, quod nõ pertineret a principio ad terrã Amorrhæorum,

rum, & sic non caderet sub promissione. Respondendum est, quòd in prima promissione facta Abrahæ expressa fuit ista terra duorum regum Amorrhæorũ. nam Gen. 15. cap. ponitur terra Raphaim, ideſt gigantũ. sed ista est terra Og, qui fuit de reliquijs Raphaim Iosue. cap. 12. & terra eius Basan erat antiquitus terra gigantum, qui vocabantur Raphaim Deutero. cap. 3. ergo illa erat promissa Iudæis. Item patet, quia Raphaim, quorum terra promissa est Iudæis, habitauerunt in Astaroth tempore Abrahæ, cum ibi fuerit pugna contra eos Gen. 14. cap. sed Astaroth erat ciuitas vnius de istis duobus regibus Amorrhæis, scilicet regis Og. Deutero. cap. 3. & Iosue. 12. ergo promissa fuit terra ista Iudæis. Item tota terra duodecim tribuum Israel vocatur terra promissionis: sed in terra duorũ regum Amorrhæorum habitauerunt duę tribus, & dimidia Israelitarum Deutero. cap. 3. & Iosue. cap. 13. ergo illa erat pars terræ promissionis, sed in illam introiuit Moyses, ergo non potest dici quin introiuerit in terram promissionis: Aaron autem nequaquam, quia non accessit ad terram Iordanis, nec etiam ad terram duorum regum Amorrhæorum, quæ erat ante istam. Item apparet, quia de omnibus murmuratoribus Deus sententiauit, quòd non introirent in terrã promissionis supra cap. 14. sed de illis factũ est, quòd morerentur omnes ante torrentem Zareth Deute. c. 2. vbi Deus fecit, quod non transirent Israelitæ torrentem, donec morerentur omnes impij, quo facto iussit Deus, vt transirent: ergo videtur, quòd apud torrẽtem Zareth erat terra promissionis, sed apud illum torrentẽ incipiebat terra duorũ regũ Amorrhæorum, vt colligitur Deutero. cap. 2. ergo illa vocatur terra promissionis. Cum ergo aliquis dixerit, quòd Moyses nõ introiuerit in terram promissionis intelligendũ est, quòd non introiuit in totam: sed in aliquam partem eius. Et cum arguitur de eo, quod habetur Deu. 32. cap. scilicet videbis eam, & non ingredieris in illam, quam ego dabo filijs Israel. Respondendũ est, quòd intelligitur de terra illa, quæ nondum capta erat, cum dicatur: quam dabo filijs Israel, & ista erat terra post Iordanem, in quam non introiuerunt Aaron, & Moyses, & similiter sunt intelligenda alia loca scripturę, q̃ hoc dicunt. Est tamen verum, quòd non introiuit Moyses in terram Chanaã. Differt enim terra Chanaam a terra promissionis tanquam pars a toto, quia solum computatur terra Chanaam illa, quæ est post Iordanem ad occidentalem plagam eius, vt patet infra 34. cap. vbi ponuntur termini terræ Chanaam, & tamen solum sunt termini terrę illius, quæ est post Iordanem. Idem declaratum est Iosue. 14. hoc modo solum ponuntur. 9. tribus, & dimidia in terra Chanaã: quæ autem tribus, & dimidia, quæ receperunt possessionem ad orientalẽ plagam Iordanis, non receperũt eam in terra Chanaam: sed bene in terra promissionis. Cõiter tamen loquentes non curãt facere differentiam in his vocibus, ideo negant introisse Moysen in terrã Chanaam, & in terrã promissionis: sed alterum est falsum. Dicitur autem hic in terram, quam dabo eis, quia nondum dederat Deus Israelitis aliquã partem terrę, sed postea dedit, & non accipitur hic terra, quæ danda erat sicut Deutero. cap. 32. quia ibi solũ accipitur pro terra. 9. tribuum, & dimidię, quæ tunc danda restabat. Hic tamen terra duarum tribuum, & dimidię: quàm. 9. & dimidia intelligitur neutra earũ erat danda. *Hęc est autem aqua contradictionis vbi iurgati sunt filij Israel contra Dominum.* Ideſt ista aqua Cadesbarne vocatur aqua contradictionis, quia ibi repugnauit populus Israel Deo, cum murmurassent propter aquas deficientes, & istud murmurare est contra dicere: nam bonitati diuinę repugnat, qui ei diffidit, & sic fecerunt Israelitæ murmurantes. Aliquis autem intelliget hic per filios Israel Moysen, & Aaron, quia isti peccauerunt ad aquas contradictionis, vt supradicitur. Sed dicendum est, quòd solum intelliguntur Israelitæ, qui murmurauerunt, quia quamquàm Moyses, & Aaron dicantur large contradixisse Deo, quia non crediderunt ei, vt supra dicitur, scilicet, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me: tamen proprie contradictio ad Deum fuit in populo: sic patet infra 27. cap. scilicet, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis. Et tunc sequitur: Hæ sunt aquę contradictionis in Cades deserti Sin. ergo ad populum refertur cõ tradictio. *Et sanctificatus est in eis.* Ideſt Deus apparuit sanctus, vel laudabilis, inter Israelitas, quia demonstrauit eis magnitudinem suam miraculosè educendo aquas de petra. Aliqui referunt hoc ad Moysen, & Aaron, scilicet, quòd sanctificatus est Deus in illis ideſt apparuit sanctus, vel iust⁹, scilicet, quòd Israelitæ videntes Moysen sanctum virum propter tam paruum peccatum condẽnari, ne introiret in terram promissionis, quanto magis faceret Deus eis, qui magni peccatores erant? Et dicitur Deus sanctificari quandocũque de Deo demonstratur aliqua magna perfectio, vt quia omnipotens est, sicut deducendo aquam de petra, vel summe iustus, vt puniendo Moysen, vel clementissimus conferendo quædam beneficia, & sic de alijs attributis, vel perfectionibus diuinis. Sed primus sensus melior est.

Misit interea nuncios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborẽ, qui apprehendit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Aegyptij, & patres nostros, & quomodo clamauerimus ad Dominũ, & exaudierit nos, miseritque Angelũ, qui eduxerit nos de Aegypto. Ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, nõ bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram, nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos. Cui respondit Edõ: Non pertransibis per me. Alio quin armatus occurram tibi. Dixeruntque filij Israel: Per tritam gradiemur viam, & si biberimus aquas tuas nos, & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in precio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibis. Statimq; egressus est obuius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, vt concederet transitum per fines suos. Quamobrem diuertit ab eo Israel.

Legatio Israel ad Edom.

Misit interea. Hic ponitur de impedimento itineris propter hostem insurgentem: & fuerũt multiplices hostes,

hostes,scilicet Idumęi,Chananęi,Moabitę,& Madianitę.De primis habetur hic: de secundis seq.c.De tertijs,& quartis infra 22.c. *Misit interea nuncios Moyses*.
Idest dum fiebant ista, quæ dicta sunt,misit Moyses nuncios ad regem Edom, & sic implicantur hic historię, scilicet, quòd dum accideret mors Marię, & murmuratio pro deficiente aqua missi sunt nuncij,& hoc, quia cum Israelitę venerunt in Cadesbarne erāt in termino terrę promissionis, quia Cadesbarne ponitur in latere meridiano terrę Chanaam infra 34.ca. & Iosue.15.ad hoc tamen,quòd transirent in terram Chanaam necessario transitus erat per quandam partem terræ Edom,cum dicatur infra vrbs Cadesbarne esse terræ Edom, & apud istam consistebant Israelitæ cum miserunt nuncios ad regem Edom,sed ipse non consensit,vt transirent per terram eius, vt patet infra ideo dilatatus est ingressus Israelitarum in terra Chanaam, cum circundederunt totam terram Seir, quæ est terra Edom. & in hoc morati sunt diebus multis Deutero.cap.2.scilicet circuiuimus montem Seir lōgo tempore. *De Cades ad regem Edom*. Idest Israelitę erant in Cades, & inde miserunt nuncios ad regem Edom:est enim Cadesbarne quędam pars deserti, in qua est vna de ciuitatibus terræ Edom, & ibi extremitas terræ Edom, vt patet infra. Iudæi autem illuc accedentes non ausi sunt introire in terram Edōnon petita licentia a rege,vel forte fecerūt hoc,quia Deus iusserat, ne pugnarent contra Idumęos Deute.cap.2. Sed hoc magis videtur referri ad alterum tempus,scilicet postquam rex Edom recusauit dare introitum, & coacti sunt Iudęi circuire montem Seir,tunc enim forte transierunt per aliquam partem terræ Edom, & emerunt cibos ab Idumeis,de quo Dutero.cap.2. *Hæc mandat tibi frater tuus Israel*. Ista verba erant nunciorum Israelitarum ad regem Idumęorum, vbi ponitur totus Israel tanquam vnus homo, & vocantur fratres, eo quod isti duo populi deriuabantur a duobus fratribus,scilicet Idumęi ab Esau, & Israelitę a Iacob.Vocabatur autē Esau tribus modis,scilicet Esau, Edom, & Seir:ideo terra filiorum Esau vocatur terra Edom,vel terra Idumææ, & vocatur quædā pars illius terræ mons Seir: sic patet Deutero.cap.2.scilicet circuiuimus montem Seir. Iacob aūt vocabatur Israel Gen.cap.32.ideo Israelitæ mittebant ad populū Idumęorum tanquam ad fratrem suum. Et dicitur: hæc mandat tibi frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad dicendum. & non accipitur mandare pro imperare, quia Israelitæ exorabant hic,& non iubebant,quia dicitur infra obsecramus, vt nobis transire liceat per terram tuam. Item patet, quia hic Israelitæ incipiūt persuadere Idumęis, mouendo eos ad compassionē commemoratione laborum suorum; ad iubentem autem non pertinet talis suasio: & isto modo accipit aliquando in Scriptura Gen.45.cum dicitur:Hęc mādat Ioseph filius tuus, & ista verba diriguntur ad Iacob patrem suum:sed manifestum est, quòd non iuberet aliquid Ioseph patri suo:sed accipitur mandare idest mittere ad dicendum Ioseph filius tuus, & iste modus loquendi est apud quasdam gentes. *Nosti omnem laborem,qui apprehendit nos*. Volunt concludere Israelitæ, quòd rex Edom permitteret eos transire per terram suam, & vt facilius eum inclinarent vtuntur suasione Rhetorica mouendo ad misericordiam, & hoc commemorando labores suos.Dixerunt autē,q̄ noti erant Idumęis labores, qui apprehenderent Iudæos,quia terra Idumęorum non erat multum distās a terra Aegypti,in qua sustinuerant Israelitæ labores: etiam in deserto laborauerant: ideo poterant cognoscere labores eorum. Etiam erant multū famosi labores Iudæorum,quia erant magni,ideo ab omnibus gentibus conuicinis cognoscebantur. *Quomodo descenderunt patres nostri in Aegyptum*. Incipit numerare Scriptura labores maximos Hebræorum, scilicet quos passi sunt in Aegyptum. Nam licet in terra Chanaā, & Mesopotamiæ Iacob pater eorum peregrinatus fuisset, & Laban aduersaretur ei: tamen illi labores non exprimuntur hic,quia illi erant parui collati ad labores,quos sustinuerunt in Aegypto.Etiam,quia ille erat labor vnius personę, scilicet Iacob: in Aegypto autem erant labores vnius populi:isti tamen labores peregrinationis in terra Chanaam, & Mesopotamiæ enarrabantur ab Israelitis quando deferebant oblationes quasdam coram Domino in Cartallo,referentes gratias pro omnibus malis,a quibus Deus eos liberauerat:& incipiebant enarrare a persecutione Labā,& peregrinatione in Mesopotamia, de quo Deute.cap. 26. scilicet Syrus persequebatur patrem meū &c.& dicitur hic,quòd patres nostri descenderunt in Aegyptum, quia de istis, qui nunc erant nullus descenderat illuc de terra Chanaam, sed oēs nati sunt in Aegypto: & dicunt de patribus suis, quia multi in Aegyptum ingressi sunt, scilicet Iacob cum.70.animabus Exo. cap.1. & illi omnes vocantur patres huius populi. *Et habitauimus ibi multo tempore*. Aliquando enim fuit habitatio Israelitarum in Aegypto tāquam incolarum,& liberorum,scilicet tanto tempore, quanto vixit Ioseph,& reges, qui cognouerunt eum,surrexit autē postea rex nouus, qui nō cognoscebat Ioseph, & ab illo tempore cepit durè affligi tota multitudo Hebræorum.Exo.cap.1.tempus autē mansionis eorum in Aegypto tam in gaudio, quàm in seruitute fuit magnum,quia Exo.cap.12.dicitur, quòd habitatio filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto.430. annorū fuit: sed istud tempus computatur ab anno, quo introiuit Abraham in terram Chanaam, vt declaratum est ibidem:tempus autem stationis Hebręorū in Aegypto postquā illuc descendit Iacob cum posteritate sua fuit.205.annorum,vt declaratum est Ge. 15.& Exo.cap.1.& istud fuit magnum tempus,potiū mum,q̄ Iudæis videbatur maius,cum angustiarētur, & desiderabant exire de seruitute illa. *Afflixerunt nos Aegyptii, & patres nostros*. Idest isti, qui nunc erant, & patres eorum fuerunt in Aegypto afflicti, quia ista persecutio a multis tēporibus incęperat,in quibus isti habuerunt aliquos prædecessores. Etiam intelligendum est,quòd de istis,qui nunc erant in deserto,rari fuerant afflicti in Aegypto,quoniam plurimi eorum nati fuerant in deserto, cum esset principium.40. anni ab exitu de Aegypto, & ferè omnes mortui fuerant, super quos sententia data est, & qui manebant solum illi, qui nati sunt in deserto, & quidam alij, qui egressi sunt in pueritia de Aegypto, licet antequam complerent annum 19. Moyses Aaron, Caleb,& Iosue,& quidam alij de principalibus populi exierant de Aegypto, ideo cum nomine istorum principaliter formaretur legatio, dicebatur, quòd Aegpytij afflixerunt eos.

Sciendum de ista afflictione,quòd erat nimis iniusta,quia a principio Aegyptij receperunt Hebręos habitaturos in terra Aegypti pacificè, tāquam accolas, postea autem nihil demeruerunt Iudæi, quare eis afflictio irrogare deberet, sed ex inuidia afflicti sunt: nam rex nouus non cognoscens Ioseph dixit: Ventę opprimamus sapienter populum istum,quia multus est, & fortior nobis. Et sequitur quomodo impo fuerint duros labores in operibus terræ, & influerint graues angustias occidendo filios eorum nouitern tos; ideo Deus iustè intulit plagas Aegyptijs, quia ipsi iniustè persecuti fuerant Hebræos.

Et quomodo clamauerimus ad Dominum, & exaudiens

nos. Idest etiam notum est vobis, quomodo clamauerimus pro hac angustia duræ seruitutis, & Deus exaudiens,nos liberare voluerit.Ista enim nota erant exposterioribus effectibus,scilicet, quia liberati sunt Israelitæ de Aegypto nō viribus,aut bello, sed signis, & prodigijs Dei. *Miseritque Angelum, qui eduxit nos de Aegypto*. Idest etiamhoc notū erat. Ista missio potest intelligi dupliciter,quia Angelus significat nuncium, & quicunque a Deo missus est ad aliquid,conuenienter vocatur Angelus Dei. Potest etiam intelligi de Moyse.ipse enim fuit nuncius, quia Deus locutus est eum mōte Synai dum pasceret oues, & dedit ei signa quę faceret in Aegypto mittens ad Hebręos,vt scirēt se exauditos a Deo,& in breui liberandos: Exo.cap.3. Alio modo accipitur Angelus Dei pro Angelo, qui præcedebat Israelitas in via dirigendo eos per columnā nubis, & ignis, & iste Angelus pugnabat pro eis, quia quando exercitus Pharaonis apprehendit castra Hebræorum super mare rubrum volens percutere a tergo,Angelus ille transtulit nubem, quæ præcedebat Israelitas ad posteriorem partem exercitus, & facta est nubes illa valde lucida ex parte Hebræorum, ita vt pateret eis introitus per mare rubrum, ex parte autē Aegyptiorum erat caligo magna, ita vt non auderent nec videbant quomodo accederent Exodi capitu. 14.De isto Angelo etiam dicitur Exo.23.cap.scilicet. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te in via, & introducat in locum, quem paraui.*De hoc etiam Exo.cap.23.scilicet, & mittam præcursorē tui Angelum, & eijciam Chananęū, & Amorrhęū &c. Iste Angelus dicitur eduxisse de Aegypto, quia direxit eos egrediendo per columnam nubis, & sic fecit totum itinere vsque ad terram Chanaam: Exo.ca.13. *Ecce in vrbe Cades*. Iudæi enarratis laboribus suis conantur petendo, quòd permittat eos rex Idumęorū transire in terram Chanaam per extremitatem terræ suę, & dicunt,quod erant in vrbe Cades,idest in vrbe quæ est in deserto Cades.Non est enim Cades nomē alicuius vrbis,sicut nec aliqua de mansionibus Israelitarum per desertum, sed dicitur vrbs Cades, idest quędam ciuitas, quæ est in deserto Cades: est enim Cades in deserto Sin, quod est magnum desertum.Cades autem est quædam pars illius deserti coniuncta terræ Chanaam in latere eius meridiano, vt patet infra 34.cap.& Iosue.cap.15.In isto autem deserto erat quædam ciuitas regis Edom, quæ erat extrema in toto regno Idumææ,& ista vocatur ciuitas Cades.Dato tamen, quòd Cades esset nomen alicuius vrbis non esset verum,quòd Israelitæ fuissent in Cades, quia nū quam introierunt in aliquam vrbem postquam exierunt de Aegypto vsquequo venerunt ad terram duorum Regum Amorrhæorum, vbi accipientes vrbes eorum ingressi sunt in illas,potissimum, quia Israelitæ non auderent introire in aliquam vrbem terrę Idumęorum sine consensu regis: nam si ingressi fuissent iam frustra precarentur, quòd permitteret eos transire per terram suam. Etiam, quia non expediebat Iudæis introire in aliquam vrbem:nulla enim eos capere,nec ipsi petierunt a rege Edom, quòd permitteret eos introire in vrbes, sed transire per viam publicam. *In extremis finibus tuis positi*. Idest vrbs Cades, apud quam nos sumus, est in extremitate terminorum regni tui.Expresserunt autem Iudæi hoc propter alterum de duobus, scilicet, vt facilius inclinaret rex Edom ad permittendum eos transire: nam si peterēt transire per medium regni esset difficile, quia multū possent nocere,petierunt autem transire per extremi tatem, scilicet per quandam particulam regni apud Cades:nam terra Chanaam erat cōiuncta Cadesbarne, cum ponatur Cades tanquā terminus terrę Chanaam infra 34.cap.ideo solum territorium vrbis, quę erat apud Cades transituri erant Iudæi ad ingrediendum terram Chanaam.

Cum rex Edom non permisit Iudæos introire per terram suam: quare non declinauerunt modicum versus terram meridianam,& occidentalem ne cogerentur circuire totam terram Edom.
Quæst. IX.

Sed dicet aliquis,cum rex Edom non permiserit Iudeos introire per terram suam in extremitate eius, quare non declinauerunt saltem modicum, & transirent in terram Chanaam non per terram Idumęorum ne cogerentur circuire terrā Edom multo tēpore ascendentes versus orientē,& postea introeuntes per terram duorū Regum Amorrhęorum? Respondendum est,quòd Israelitæ quādo erant in Cadesbarne erant in latere meridiano terræ Chanaam,& totum illud latus est circundatum gentibus a parte meridiana, ideo si declinassent Israelirę a terra Idumęorum per latus meridianum terrę Chanaam versus occidentem,oporteret,vt introirent per terram aliarum gentium, quia vbi deficiebat regnū Edom incipiebant alia regna,illę autem gentes erant magis hostiles Iudęis,scilicet Amalechitæ,& Chananęi: nam in prima vice qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne anno.2.ab exitu de Aegypto Amalechitæ, & Chananęi pugnauerunt contra eos supra ca.14.& Deutero.cap.1.Iterum autem pugnauerāt Amalechitæ ꝺ Iudæos primo anno ab exitu de Aegypto in Raphidim Exo.cap.17.ideo non ausi sunt Israelitæ petere ab eis transitum,quia sciebant, quòd non concederent cūm essent hostes.Non habito ergo transitu per terrām Edom regressi sunt ad partem orientalem circuneuntes totam illam terram,vt intrarent per totam terram duorum regum Amorrhęorum. *Obsecramus,vt nobis transire liceat per terram tuam*.Humiliter petebant Iudæi transitum, quia sciebant magnos sibi restare labores circūendo terram, si non permitteretur eis transitus.sic enim factum est, vt patet Deute.ca.2. Circuiuimus montem Seir multo tempore,& in isto tempore cępit tędere populū laboris itineris, & murmurauerunt, atque suscitauit contra illos serpentes ignitos,vt patet sequen.capi. *Non ibimus per agros, nec per vineas*. In hoc ēt suadent:nā diceret rex Edō.q̄ p missō eis transitu multū nocerent terræ, qa cū esset tanta multitudo virorū,& fęminarū,pecorū,& iumēntorū,non possent capi per vias:sed distenderentur per agros,& vineas,in quo nimis nocerent terræ. *Non bibemus aquas de puteis tuis*. Necesse erat,quòd Iudęi trāseuntes per terram Edom biberent de aquis terræ illius,quia non poterant aliunde ducere aquas: sed est sensus,quòd non biberent de puteis, idest non biberent sine licentia dominorum terræ illius,vel sine pecunia: sic enim iusserat Deus Deutero. cap.2.scilicet cibos emetis ab eis pecunia,& comedetis,aquam emptam haurietis,& bibetis, & hoc dicebatur de transitu per terram Edom. Duxerunt autem Iudei aquam de puteis,idest de cisternis, quia terra illa valde deficiens aquarum est:rari enim fontes, & flumina sunt, sed pluuiæ in cisternis conseruantur. Istas cisternas vocant Iudæis puteos de quibus non erant bibituri sine licentia, vel precio dato. Si autem terra irrigua esset fontalibus,vel fluuialibus aquis,nihil oportebat cōstitui de precio pro potu aquarum, quia nihil sic diminueretur de aquis terræ Edom.Et hoc etiam Iudei dixerunt suadendo, quia cū terra Edom deficiat aquis si trāsirent Israelitæ per eam,biberent omnes aquas

cisterna-

cisternarum, in quo damnificarentur Idumæi. *Sed gradiemur publica via.* Vocatur publica via illa, per quã alij incedere consueuerunt. Deutero.ca.2. dicitur: Via trita gradiemur, ideſt per viam magnam vſitatam: non enim nouã faciemus viam incedentes per agros, & vineas, ſicut facere ſolet exercitus, quando non capiunt eum viarum anguſtiæ. *Nec ad dextram nec ad ſiniſtram declinantes donec tranſeamus terminos tuos.* Ideſt cũ ingerimus per terram tuam ibimus per viam plubicã, & non declinabimus ab ea ad partem dextram, nec ſiniſtram introeuntes in agros, vel vineas, & hoc ne noceam terræ tuæ, erat enim prope terram Chanaam, in quam ingreſſuri erant, & pugnaturi quaſi hoſtes. *Cui reſpondit Edom.* Ideſt rex Edom. Iuerant enim iſti nuncij ad regem Edom, & ipſe reſpondit hęc. Vel potest accipi Edom pro toto populo terræ Idumęæ. Nã verisimile eſt, quòd aſſiſterent regi conſiliarij, vel procuratores terræ Edom: illi reſponderunt nomine totius terræ Edom: ideo dicitur, quòd reſpondit Edõ. *Non tranſibis per me, alioquin armatus occurram tibi.* Timuerunt enim filij Edom, quod Iſraelitæ vellent eis inferre damna, ſcilicet accipere aliquid de terra eorũ intrantes pacificè, & in dolo capientes vrbes, vel oppida: ſic enim dicitur Deutero.cap.2. tranſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau, qui habitant in Seir, & timebunt vos, videte diligenter ne moueamini contra eos. Et dato, quòd Idumęi non ſuſpicarentur, quòd Iſraelitæ vellent accipere aliquid de terra ipſorum, tamen crederent, quòd magna damna inferrent illis in agris, & vineis, & aquis puteorum ſi tranſirent per terram ipſorum: ideo non conceſſerũt dicẽtes, quòd occurrerent armati Iudæis. *Dixeruntque filii Iſrael.* Iſta eſt reſponſio quam miſerunt Iſraelitæ audito verbo Idumęorum: nam nuncij Iſrael iuerunt ad Edom: & accepto iſto reſponſo redierunt ad Iſrael, & precatus eſt iterum Iſrael, vt concederent tranſitum Idumęi mittentes legatos rurſus ad Edom. *Per tritam gradiemur viam.* Iſraelitę intelligebant, quòd Idumęi recuſabant concedere eis tranſitum, quia ſequeretur magnum damnum in agris, & vineis, & ciſternis aquarum ad introitum Iudæorum: ideo dixerunt, quòd non tranſirent per agros, & vineas: ſed per viam tritam, ideſt publicam, & vſitatã. *Et ſi biberimus aquas tuas nos, & pecora noſtra dabimus, quod iuſtum eſt.* Ideſt etiã non nocebimus in ciſternis aquarum, quia non bibemus de ciſternis tuis, & ſi aliquid biberimus nos, vel pecora noſtra precium dabimus, & ſic non damnificabatur terra Edom. *Nulla erit in precio difficultas.* dixerũt hoc Iſraelitæ, quia forte Idumęi crederent, quòd quamquàm ſoluerẽt aliquid Iſraelitæ pro aquis, quas acciperent, tamẽ illud eſſet modicum, ſcilicet, quòd magis eas acciperent violenter, quàm pro precio, dixerunt ideo Iſraelitæ, quòd quantumcunque conſtituerent de precio pro aquis Idumęi, tantum ſoluerent, & in hoc nulla difficultas futura erat. *Tantum velociter tranſeamus.* Ideſt ſolum concede nobis, quòd poſſimus tranſire per terram tuam ſaltem velociter, quia de reliquo nõ erit nobis difficultas, ſiue modicũ ſiue multum precium aquarum impoſueris.

Quare Iſraelitæ non ſunt locuti de cibis, ſicut de potibus, cum vtriſque indigerent. *Quæſt. X.*

QVAERET aliquis quare Iſraelitæ locuti ſunt hic de aquis, & non de cibis: quia ita indigebant cibis, ſicut potibus. Reſpondebit aliquis, quòd hoc fecerunt, quia de illis, de quibus erat veriſimilius, quòd poſſent Iſraelitæ violẽter accipere, dabatur hic ſecuritas, de aquis autẽ erat huiuſmodi, quia cum illa terra ſit inaquoſa, ciſternæ multæ fiebant in agris ad colligendum ibi aquas pluuiales, & quia illę erant paruæ poterant Iſraelitæ accipere aquas nolentibus Idumęis. De cibis autem non erat ſic, quia illi erant collecti intra vrbes, & oppida, & nõ poſſent Iſraelitæ illos accipere inuitis Idumęis, niſi illis bella inferrent. De aquis vero, & nõ de cibis ſecurauerũt. Aliquis reſpondebit aliter, ſcilicet, quòd Iſraelitæ petebant id, quo egebant. Cibus autem quotidianus dabatur eis de cœlo, ſcilicet Manna, quòd nunquã eis defuit a die, quo cępit vſque ad diem, quo penitus ceſſauit: ideo quamquàm tranſirent Iſraelitę per terram Edom, non indigerent cibis Idumęorum aquæ autem non dabãtur de cœlo illi ſpecialiter, niſi quando aliàs contingeret pluere, ideo perierũt aquas pro precio dicentes ſe daturos, quòd licitũ erat. Sed prima reſponſio conuenientior eſt. Ideo dicendum, quòd ſcriptura forte ſubticuit hic de cibis, & tamen nuncij Iſraelitarum non ſolum de aquis: ſed etiam de cibis dixerunt, & hoc confirmatur, quia Deut.cap.2. Deus iuſſit Iſraelitis, quòd cum tranſirent per terram Edom cibos pecunia emerent, & aquas in precio hauirent: ſic ergo Deus de vtroque expreſſit: ita veriſimile eſt, quòd nuncij Iſraelitarum de vtroque dixerunt. ſcriptura autem nõ ſemper enarrat omnia, quæ geſta ſunt, vel reſpondebitur, vt ſupra dictum eſt, ſcilicet, quòd ſecurabant de aquis, quia facilius erat capere aquas quàm cibos inuitis Idumęis. *At ille reſpondit: non tranſibitis.* Ideſt etiam in ſecunda propoſitione nuncioꝝ Iſrael Idumęi negauerunt tranſitum dicentes, quòd nullo modo tranſirent, ideſt, quòd non permitterent tranſire. *Statimque egreſſus eſt obuius cum infinita multitudine.* Ideſt cum ſecunda vice propoſuerunt nuncij Iſraelitarum, Idumęi exiuerunt eis obuiam armati. Et hoc, quia exiſtimauerunt, quòd cum Iſrael petijſſet bis tranſitum, & non fuiſſet conceſſus eis, contenderet proprijs viribus ſibi occupare tranſitum, & forte inferre pararet aliqua damna Idumęis, ideo parauerunt ſe ad pugnam euntes in Cadeſbarne, vbi erãt Iudæi, & tunc noluerunt pugnare Iſraelitæ permittẽtes Idumęos in armis, & redierunt per aliam viam.

Quare nubes direxit Iſraelitas, vt irent in Cades cum non eſſet conceſſurus rex Edom tranſitum: & cur Deus noluit, quòd iſte rex permitteret eos tranſire.
Quæſt. XI.

QVAERET aliquis, quare nubes direxit Iſraelitas in Cadeſbarne, cum Rex Edom non eſſet conceſſurus eis introitum per terram ſuam.

Reſpondendum eſt, quòd Idumæi non conceſſerunt introitum Iſraelitis per Cadeſbarne, quia Deus indurauerat corda eorum, ne concederent: non enim expediebat, quòd concederetur introitus. Primo, quia eſſet contra ſententiam Dei: ipſe enim dixerat, quòd Iſraelitæ quadraginta annis manerent in deſerto: ſi autem introiſſent per Cadeſbarne, non manſiſſent quadraginta annis: erat enim primus meníis anni quadrageſimi, quando venerunt in Cadeſbarne, vt patet ſupra in litera, & ſic deficeret vnus annus, ſi immediatè, vt venerunt in Cadeſbarne, permitteren tur tranſire. Item Deus dixerat, quòd nullus eorum, qui murmuranerat, introiret in terram Chanaam, ſed morerentur omnes in ſolitudine ſupra capitu. 14. ſi tamen introiſſent in terram Chanaam per Cadeſbarne immediatè, vt venerunt illuc, multi de blaſphematoribus introiſſent in terram Chanaam, quod patet, quia non fuerunt mortui omnes blaſphematores vſque ad torrentem Zareth, & immediatè, vt mortui ſunt, iuſſit Deus Moyſi, vt tranſirent torrentem Zareth,

Zareth, Deuteron.cap.2. ſed illum torrentem multo tempore poſt hoc tranſierunt, ſcilicet cum iam circuiiſſent terram Edom, ſiue montem Seir, vt colligitur ſeq.cap. & Deuteronom.cap.2. ergo non erãt mortui omnes murmuratores, quando ſteterunt Iſraelitæ in Cadeſbarne. Si tamen conceſſus fuiſſet introitus per locum ipſum multi de murmuratoribus introiſſent in terram Chanaam. ideo volnit Deus, vt non concederetur introitus, ſed vagarentur magno tempore vſquequo morerentur omnes murmuratores. Item Deus volebat tradere in manus Iſraelitarum terram duorum regum Amorrhęorum ſicut poſtea tradita eſt: ſi autem introiſſent per Cadeſbarne, non acceſſiſſent ad terram duorum regum Amorrhęorũ, quia illa erat orientalis terræ Chanaam: ideo, vt acquirerent illam fuit conueniens, vt nõ introirent per Cadeſbarne, ſed circuirent ad partem orientis, & cogerentur intrare per terram duorum regum, & ſic eam acciperent. Sed tunc ſtat, quod dictũ eſt, ſcilicet quare Deus fecit, vt venirent in Cadeſbarne Iſraelitæ, cum non eſſet permiſſurus tranſitum eis? Reſpondendũ eſt conueniens fuiſſe, quia Cadeſbarne erat in via, per quam tranſituri erant Iſraelitæ: ideo dato, quod non ſequeretur aliqua vtilitas accedendo illuc erat conueniens Iſraelitis, quòd irent ad ipſum locum, poſtea autem circuerunt terram Seir ſicut aliàs circuituri eſſent ad eundum in terram duorũ regum Amorrhęorum. *Et manu forti.* Ideſt egreſſus eſt rex Edom in potentia magna. Poteſt accipi hic manus pro turba ſicut aliquando accipitur: & eſt ſenſus, quòd cum turba valde forti exiuit rex Edom cõtra Iudæos: putauit enim, quòd vellent introire per terram Edom violenter. Vel accipitur manus propriè: & tunc eſt ſenſus metaphoricus, ſicut dicimus, quòd Deus redemit Iſraelitas de Aegypto ī manu forti, & brachio excelſo: & ſi Deus nec manũ, nec brachium habet, ſed ponũtur iſta ad ſignificandum magitudinẽ potentię. *Nec acquieſcere voluit deprecanti, vt concederet tranſitum per fines ſuos.* Ideſt rex Edom noluit conſentire Iſraelitis, qui precabantur, vt ſolum permitterentur tranſire per terram Edom.

Quomodo ſtat, quòd Iſraelitæ non tranſierunt per terram Edom, cum tamen oppoſitum videatur dici Deut.2.
Quæſt. XII.

QVAERET aliquis quomodo dicatur, quòd non conceſſit rex Edom: quia Deute.cap.2. ſignificatur contrarium ex verbis Dei ſilicet tranſibitis per terminos fratrũ veſtrorum filiorum Eſau, qui habitant in Seir: deinde ſequitur: Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis, aquã emptam haurietis, & bibetis. Idem patet ex verbis Iſraelitarum ad regem Sehon, ſcilicet tantum eſt, vt cõcedas nobis tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitę, qui morantur in Ar. ergo conceſſerant tranſitum Idumęi. Ra.Sa.dicit, quòd nõ tranſierunt Hebræi per terram Idumęorum, ſed ſolũ dabant eis Idumęi alimenta precio exeuntes extra regium ad vendendum. Idem tenet Nicolaus hic, & Deutero.cap.2. Sed non ſtat: nam Deutero.cap.2. dicitur ex verbis Dei: Aquam emptam precio haurietis, & bibetis, ideo quamquàm poſſent Idumęi cibos vendere extra terram ſuam Iudęis tranſeuntibus per deſertum, quia non inueniebantur ibi: ſed de aquis non poterat eſſe: non enim eſt veriſimile, quòd per quam tranſibant Iſraelitæ apud Edom eſſet penitus inaquoſa, & dato, quòd eſſet inaquoſa oẽs Idumęi, & Moabitæ ferentes aquas non ſufficerent tanto populo, pecoribus, & iumentis. Si autem eſſet terra aquoſa non oportebat dari regulam de aquis bi bẽdis pro pecunia, quia aquę, quę erant extra terram Idumeorũ non erant in poteſtate ipſorũ, nec eas vendere poterant. Concluditur ergo, quòd tranſibant terram Idumęorum, & quia erat populus multus indigebat aqua multa de puteis, & ciſternis, quas foderant, & parauerant Idumęi: ideo rationale erat, quòd darent pecuniam pro aqua. Et ſi forte aliquis diceret q̃ Idumæi portabãt aquas ad caſtra Iſrael extra fines regni ſui, quamquàm rationabile ſit, tamen adhuc ſtare non poteſt, quia dicitur Deutero.ca.2. aquam emptam haurietis, ideſt, quòd non ſolum Iſraelitæ emerent aquam ab Idumęis, ſed etiam haurient eam de puteis, hoc autem impoſſibile erat niſi ipſi tranſirent per Idumeam in qua aquam ipſi emerent, & extraherent de puteis. Niſi forte aliquis dicat, quòd haurire accipitur hic pro bibere, & nõ pro educere de puteo. Sed etiam hoc dato, non ſtat ex ratione ſuperiori, & ex ſequentibus. Poſſet autem aliquis confirmare opinionẽ. Ra. Salo. & Nicolai, quia dicitur Deute.cap.2. Trãſibitis per terminos fratrum veſtrorum filiorum Eſau, tamen tranſire per terminum Idumęorum nõ eſt tranſire per terram ipſorum, quia termini ſunt exſtra terram claudentes ipſam. Reſpondendum eſt non ſtare. quia non accipiuntur termini ibi pro lineis claudentibus aliquam terram, quæ vocentur latera eius, ſed pro aliquibus partibus intra terram, quæ appropinquat terminis, & ſic quamquàm tranſierint Iſraelitæ per terram Edõ, quia non tranſierunt per medium eius, ſed per quandam extremitatem, dicuntur tranſire per terminos eius. Et ſic accipiuntur hic termini, vel fines, quod idem eſt. Dixit enim, quòd rex Edom noluit acquieſcere, vt tranſiret Iſrael per fines ſuos, tamen manifeſtum eſt, quòd non accipiuntur ibi fines pro lineis claudentibus terram Edom, quia ſi iſto mõ tranſituri eſſent Iſraelitæ per terminos Edõ non petiuiſſent licentiam a rege Edom, quia non trãſibant per terram ſuam: nam per lineam claudentem terram præciſe impoſſibile erat, quòd aliquis moueretur: ergo neceſſe erat, quòd moueretur extra lineã illam, vel intra. Si extra non pertinebat terra illa ad regem Edom, & tunc non peteretur licentia ab eo, nec ipſe impediret Iſraelitas tranſire per terram illam. Si autem intra lineam illam moverentur non ſolum p terminos Edom tranſirent, ſed etiam per terrã Edõ, & tunc habetur intentum. Item patet, quia Cadeſbarne erat in extremis finibus terræ Edom, ſed non vetuit rex Edom accedere Iſraelitas ad Cadeſbarne, vt patet hic, & vetuit trãſire per terminos ſuos: ergo termini accipiũtur pro aliqua parte terræ Edom, & non pro lineis claudentibus: ſed Deutero.cap.2. dicitur, q̃ tranſierũt Iſraelitæ per terminos filiorum Eſau: ergo tranſierunt per aliquam partem terræ eorum. Itẽ patet clarius eodem capitu. ex verbis populi ad regem Sehon, ſcilicet, tantum eſt, vt concedas nobis tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir: ergo neceſſe eſt dicere, quòd tranſierunt Iſraelitæ per terram Edom, & ibi emerũt cibos pecunia, & aquas, & non educebant Idumęi iſta ad vendendum Iſraelitis in deſerto.

Quare Iſraelitæ tranſierunt per terrã Idumęorum.

Solutio præcedentis quæſt. *Quæſt. XIII.*

QVAERET tũc aliquis quomodo ergo ſtat, quia litera dicit hic, quòd non tranſierunt per terram Edom, ſcilicet, quia noluit concedere Edom deprecanti.

Reſpondent aliqui, quòd Iſraelitę petierunt tranſitum per terram Edom, & erat ſibi valde conueniens tranſire multum intra terram Edom, vt breuius tranſirent, 1. reſpõſio.

sirent,& hoc non concessit rex Edō,ideo occurrit armatus. Concessit tamen, quòd transirent per quandā particulam regni sui,quæ erat in extremis, & sic concordantur ista loca. Sed non stat, quia Israelitæ non petierunt transire per medium terræ Edō, nec p aliq̄ partē multum intrinsecam regni, sed per terminos, vt patet ex verbis Israel, scilicet, quia erant in Cadesbarne in extremis finibus regni Edō, vt patet supra,& per locum illum petebant transitum, ergo non petebant per partem multum intrinsecam regni. Itē etiā videtur falsum, quòd rex Edom non consenserit transire illos per mediet atem regni, & tamen consensit p aliquam partem extremam,quia hic dicitur, quòd ac quiescere noluit deprecanti, vt concederet transitum per fines suos: ergo non stat ista positio. Aliqui dicūt aliter, scilicet, quòd rex Edom a principio recusauit dare transitū Israelitis,& occurrit eis armatus.sed postea cum accessisset ad eos in extremitate regni inclinatus est precibus eorum, & permisit eos trāsire.Sed hoc non stat,quia litera dicit, quod noluit Edom acquiescere deprecanti,& ideo coactus est diuertere ab eo Israel. Item, quia si concessisset transitum rex Edō postea motus precibus,transissent Israelitæ per Cadesbarne,quæ erat in extremitate regni,& cito introiuissent in terram Chanaam,nec circundedissent montē Seir longo tempore,& tamen circundederunt,vt patet Deutero.cap.2.& seq.cap. ergo non est permissus eis transitus.Respondendum igitur,quòd rex Edom non concessit, quòd Israelitæ trāsirent per regnū suū, quando erant in Cadesbarne, & hoc nec per mediet atem nec per aliquam extremitatem, ideo Israelitæ diuerterunt a Cadesbarne ambulantes per desertum extra terram Edom,& postea introierunt in aliquam partem terræ Edom. Pro quo sciendum, quòd Israelitæ venientes de Aegypto in terram Chanaam, quamquàm fecissent in itinere circulationes multas: tamen per latus meridianum terræ ingressuri erant, locus autem conueniens illis ad ingrediendum erat per terram regis Edō in extremitate regni, vel quòd parum declinarent ab extremitate illa ad partem inferiorem versus occidentem. Et cum rex Edom non concessit eis transitum, declinauissent ipsi modicum ab extremitate illa ad occidentem, & tamen erat ibi gens hostilis,scilicet terra Amalechitarum, & Chananęorum Aradiorum: isti autē prohiberent, quia aliàs pugnauerant contra Iudæos in anno primo,& secundo ab exitu de Aegypto,vt supra dictum est.quòd autem isti essent apud terram Edom patet, quia cū fuissent iterum Israelitæ in Cadesbarne erant iuxta Amalechitas, & Chananęos supra ca.14.vbi cum ascendissent modicum de castris versus montem descenderunt Chananęi, qui habitabant in montibus, & percusserunt Israelitas,quod non esset, nisi habitauissent iuxta Cadesbarne.Item patet ibidem, quòd Deus iussit, vt recederent Israelitæ de Cadesbarne versus mare rubrum,quia Amalechitæ, & Chananęi habitabāt in vallibus,si tamen non essent propinqui eis,non iuberet,quòd recederent inde. Item patet hoc sequēti. cap. nam immediatè, vt steterunt Israelitæ in Cades, fit hic mentio,quia Chananęus rex Arad pugnauerit contra eos,ergo erat iuxta Cadesbarne, ex quo patet, quòd cętꝰ Israelitæ non habuerunt transitū per Cadesbarne,coacti sunt circuire terram Edom ascendēdo versus orientem, quia ad partē occidentalem, & meridianam erant eis gentes hostiles, per quas nullo modo poterant transire, nec circuire.Iuerunt ergo p circuitum montis Seir ad partem orientalem,in quo morati sunt magno tempore:Deutero.cap.2.scilicet circuiuimus montem Seir longo tempore. Et in his omnibus nondum introierant in terram Edom:necesse erat tamen,quòd ad hoc, vt transirent Israelitæ in terram duorum regum Amorrhęorum,vel Moabitarum, vel Ammonitarum, transirent primo per aliquam partem terræ Idumęorum:nam etiam si vellent circuire per mille leucas, non possent introire in terram Chanaam, vel Idumęorum, aut Ammonitarum,nisi transirent per terram Edom.Alioquin trāsirent per mare rubrum,quod nequaquam poterant Iudæi, quia nec naues habebant nec in arte nautica erant docti.Antecedens probatur,quia Israelitæ venerunt ad Cadesbarne,quæ est in latere meridiano terræ Chanaam,& est pars regni Edom,vt ingrederentur per locum ipsum: sed non concesserunt Idumęi: ergo necesse erat, vt declinarent ad partem orientalē lateris meridiani,vel ad partem occidentalem. Non poterant ad occidentalem, quia necesse erat tunc trāsire per terram Chananęorum Aradiorū, vel per terram Amalechitarum,vtrique autem erant hostes: iō non potuerunt. Si autem ascendissent versus partem oriētis,ipsius lateris meridiani peruenissent vsque ad mare rubrum,in quod terminabatur, & tunc necesse erat,quòd introirent per terram Edom cum ipsa coniungatur rubro ad partem orientalem,vt patet.3.Re. cap.9.Nā erat ibi Asiongaber in littore maris rubri,& illa est ciuitas Idumęæ cum dicitur, classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber in littore maris rubri in terra Idumęæ: ergo vel introirent Iudæi in terram Idumęæ, vel manerent apud mare rubrum, sed ipsi transierunt ad terram Moabitarum, & regum Amorrhęorum: ergo transierunt per aliquam partē regni Edom saltem per vrbem Asiongaber: & tunc nullo modo stabit quod dicunt Nicolaus,& Ra.Salo. quòd non introiuerunt Israelitæ in terram Edom, sed exiuerunt Idumęi in desertum ad dandum eis cibos. Nam non possent assignare eis locum, per quē introierint in terram duorum regum Amorrhęorū, nisi dederint introitum per terram Edom: sed sunt ignari locorum nescientes dispositiones,& terminos terrarum, ideo putauerunt, quòd possent transire Israelitæ per terram regum Amorrhęorum non accedentes ad terram Edō, quod posset stare si terra Edō non terminaretur ad mare rubrum. Item patet magis Deutero.cap.11.Cum dicitur, quòd Iudæi transierunt fratres suos filios Esau per viam campestrem de Elath,& de Asiongaber, sed ista duo loca sunt in terra Idumęorum:ergo transierunt per illa. De Asiōgaber satis patet.3.Reg.cap.9.Etiam litera satis declarat, cum dicat: Transiuimus fratres nostros filios Esau Deutero.cap.2.si tamen non transiuissent per terram ipsorum non dicerentur transiuisse ipsos. Sciendum etiam, quòd quamquàm transierint Israelitæ per terram Edom,tamen non introiuerunt per eam in terrā Chanaam,sed transiuerunt per quandam extremitatem eius,scilicet per duas vrbes Elath,& Asiōgaber, & inde venerunt in terram Moab: Deus enim inclinauit Regem Edom, vt permitteret eis transitum p illam extremitatem regni sui,quia aliàs impossibilis erat eis transitus in terram Chanaam, & tunc transeuntes in desertum terræ Moab venerunt in ciuitatem quandam Moabitarum nomine Ar, & inde trāsiegunt in terram duorum regum Amorrhęorum per confinia Moabitarum, & Ammonitarum,& occupata terra horum duorum regum, quæ durat vsq; ad Iordanem, introierunt in terram Chanaam, quæ est coniuncta Iordani. Nam ponitur Iordanis terminus orientalis terræ illius infra 34. capitu. Iste processus colligitur satis Deuteronom.capitu.secundo, vbi mentione,quòd petiuissent introitum a rege Edom, dicitur, quòd profecti sunt per solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir longo tempore,& hoc erat ascendere per latus meridianum ad orientale terræ Edom. Et tūc iussit Deus, quòd declinarent Israelitæ in aquilonem,& introirēt in terram Idumæorum, scilicet, sufficit tibi circuire montem istum,ite cōtra Aquilonem, & populo prēcipe,dicens transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau &c. Et tunc sequitur, quomodo transierint per duas vrbes terræ Edom.s.per Elath,& Asiongaber. Cum dicitur: Cumque transissemus fratres nostros filios Esau,qui habitabant in Seir per viā campestrem de Elath,& de Asiongaber, venimus in iter,quod ducit in desertum Moab. Iste aūt introitus in terram Idumæorum fuit declinatio ad Aquilonē. Vt aūt ista melius intelligantur, describentur duo latera in circuitu terræ Chanaan.s.latus meridianum terræ Edom,quod est apud latus meridianum terræ Chanaan,& latus orientale terræ Edom,quod est super latus orientale terræ Chanaan:in medio autem lateris meridiani ponetur Cadesbarne,infra autem versus occidentem in eodem latere ponentur extremitates duorum regnorum.s.Amalechitarum,& Chananæorum, Aradiorum,& tunc ascendetur per istud latus meridianum vsque ad locum, vbi coniungitur cum latere orientali terræ Edom:& hoc est in litore maris rubri:latus aūt orientale terrę Edō est mare rubrum,& continuatur cum latere orientali Moabitarum,& Ammonitarum, & duorum regum Amorrhæorum: erit ergo iter Iudæorum, vt postquam peruenerint ad Cadesbarne in latere meridiano terræ Edom,ascenderint per illud latus versus Orientem. Et istud erat circuire montem Seir: & antequam peruenirent ad extremitatem huius lateris, introierunt in terram Idumæorum: & hoc erat declinare versus Aquilonem, & transire de Elath in Asiongaber: postea declinantes per ipsum latus orientale versus Aquilonem accesserūt ad ꝓfinia Moabitarum,& Ammonitarum,& duorum regum Amorrhæorū apud torrentem Arnon.Et tūc inceperunt declinare ab Oriētē in Occidentem versus terram Chanaan:& transita terra duorum regum Amorrhæorum introierunt in terrā Chanaā,q̄ est Occidentalis ad illā. *Quamobrem dimisit ab eo Israel.* Idest, quia rex Edom nolens ꝓcedere transitum Israelitis,exiuit eis obuiam armatus, diuertit ab eo Israel.i.recessit ab eo non introeundo per regnum suū, nec aliquo mō dedit introitum tunc: & Israelitę non diuerterūt penitus a terra Edom,sed per latus eius Australe ascendentes ibant versus Orientē per circuitum montium terræ Seir:& ibi magno tempore morati sunt,quousque introierunt in quandam extremitatem regni Edom.

Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor,qui est in finibus terrę Edom:vbi locutus est Dominꝰ ad Moysen. Pergat,inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram,quam dedi filijs Israel, eo quòd incredulus fuerat ori meo, ad aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo,& duces eos in montē Hor.Cumq; nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius:& Aarō colligetur & morietur ibi.Fecit Moyses, vt præceperat Dns: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine.Cumq; Aaron spoliasset ve-

stibus suis,induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio descendit cum Eleazaro.Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas. Moritur Aaron.

Cumque castra mouissent de Cades venerunt in montem Hor. Quia noluit rex Edom dare introitum, recesserunt: sed per extremitatem regni sui: quod patet, quia etiā mons Hor est in extremitate Idumææ,vt hī j.ista māsio ꝓiuncta est Cadesbarne: iō post illam ponitur in catalogo mansionum j.33.cap. *Qui est in finibus terræ Edom.* Idest iste mons est ēt in extremitate terræ Edō, sed magis est ad Orientem mons Hor,q̄.Cadesbarne. *Vbi locutus est Dominus ad Moysen.* Idest, in isto monte Deus locutus fuit Moysi de morte Aaron:& hoc fuit in mense quinto anni 40.ab exitu de Aegypto die prima mensis:& immediate ascendit Aaron in mōtem & mortuus est cum esset annorū 123. j.33.ca. *Pergat inquit Aaron ad populos suos.* Idest, inquit Deus pergat Aaron ad populos.i.moriatur.Iste est modus circūlocutus loquēdi:& dī aliquis pergere ad populos suos, idest mori,quia cum aliquis moritur vadit ad aliam maiorem multitudinē populorū, q̄ sit hic:& hoc mō oēs morientes dicunt pergere ad populos suos.i.ad populos,ad quos aliqn ex natiuitate ituri erant. Sed magis accipitur iste modus in viris bonis; sic.n.dī de Abraham Gen.25.c.s.appositus est ad populum suū: & de Isaac Gen.35.c.Isti aūt erant viri iusti.Dicuntur aūt pergere ad populos suos.i.ad populos sanctorum, quibus sociandi sunt, vt declaratum est Gen.49.cap. Aliqui dicunt ad populos suos.i.ad Angelos, quibus homines in beatitudine coniungendi sunt. Sed iste sensus magis alienus est,vt declaratum est præall.cap. & ex hoc colligitur,ꝙ Aaron finiuit,vt vir sanctus.

An peccatum Moysi & Aaron sit mortale, vel veniale.
Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis de isto peccato Moysi, & Aaron ad aquas ꝺictionis an fuit mortale,an veniale. Dicet aliquis,ꝙ fuit mortale,alioqn non fuisset eis data pęna nō ingrediendi in terrā Chanaā:veniale.n.est dignū venia, sed istud non est dignū venia, quia Deus non remisit eis pęnā debitā,ꝑ isto pctō:ergo erat de mortalibus.

Aliquis dicet, ꝙ veniale fuit:nā Deꝰ odit peccātes mortaliter,vñ perdidisset familiaritatē ad Deū, & nō loquereť ei Deus,sicut solebat, sed nō perdidit: quia immediatè,& postea semper locutus est:& quod magis est eo ꝓcutiente petrā immediatè fluxerūt aquæ: ergo non peccauit mortaliter.Itē pater de Aarō,quia dī hic,ꝙ pgat ad populos suos, quod ad viros sanctos solū ptinet:ergo non peccauit mortaliter. Rndēdum est,ꝙ nulla pars istarū satis ꝓbať ex dictis:nā cū dī, ꝙ non fuerit veniale,quia Deus dedit pęnā,nō tenet argumentū:nullum.n.pctm est, cui aliqua pęna nō rndeat,siue originale,siue actuale,siue mortale, siue veniale sit.Sed differunt, quia quibusdam pęna maior, quibusdam minor conuenit:immo & inter ipsa peccata venialia differentiam facit Apostolus vocans quædam ligna,& alia stipulam,& alia fęnum:& dicit, ꝙ ista probabuntur igne. Et sicut ignis differt in lignis,fęno, & stipula, ita pęna peccatorum venialium differt: nimirum igitur si pœna temporalis pro venialibus detur, quin pro eis datur pœna purgatorij, quæ grauior est temporalibus pęnis. Item cum arguitur veniale esse dignum venia,& peccatū Aarō,& Moysi nō fuisse dignū venia:rndēt,ꝙ non vocantur venialia,

quasi digna sint omni remissione, quia tunc nihil haberet de ratione peccati: sed vocantur venialia, quia homini peccanti in illis datur venia quantum ad mortem æternam, quia propter illa non condemnatur quis: pœna tamen aliqua dabitur. Quod patet, quasi non daretur aliqua pœna pro istis, non redderetur ratio de eis in die iudicij: & tamen etiam de venialibus redditur ratio: nam de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines super terram reddēt rationē in die iudicij: verba tamen otiosa secundum se non sunt mortalia, nisi aliquando per accidens efficiantur mortalia, quod rarum est: ideo pro illis aliqua pœna correspondebit, quando rationem reddemus. De hoc Matth. 12. cap. G

Item argumenta alterius partis non tenent: cum dicebatur, quòd Moyses habuit postea diuinam familiaritatem, & locutus est ei, atque ipse excussit aquas de petra: dicendum, quòd ista nihil probant: nā Deus ita loquitur malis, sicut bonis, & viri mali interdum habent spiritum propheticum, vt patet de Balaam, qui valde malus erat, & conabatur, vt contra Dei voluntatem ageret, & tamen Deus loquebatur ei reuelans mysteria infra 22. & 23. & 24. cap. Quòd autem operatus fuisset Moyses miraculum etiam non probat eum non peccasse: nam sicut Deus per malos viros loquitur, ita nihil impedit, quòd per illos miracula operetur. Sic enim dixit Christus: Multi dicent in die illo: Domine in nomine tuo prophetauimus, & dęmonia eijcimus. & tamen subditur ibi: Amen dico vobis, nescio vos. Si tamen essent boni, non diceretur, quòd Deus nesciebat eos: potissimum, quia Deus non faciebat excuti aquam de petra ad laudem Moysi, sed ad laudem suam, & vt prouideret populo suo, ideo siue peccasset, siue non, æqualiter per eū fuisset operatus miraculum illud. Item cum dicitur de Aarō, quòd finiuit, vt vir sanctus, cum dicatur pergat ad populos suos: ergo non peccauit, non tenet: sed sequitur ex hoc, quòd non mortuus est in peccato mortali: dato enim, quòd aliquando mortaliter peccauerit, poterat postea pęnitere, & mori, vt vir sanctus.

Deus etiā multoties per malos multa operatur. Matt. c. 7.

Sed quamquàm neutrius partis assignatæ rationes concludant, dicendum potius, quòd fuerit istud peccatum veniale: nam Moyses, & Aaron non intendebant offendere Deum, nec fecerunt aliquid, per quod directè sequeretur offensio Dei, nec intelligebant se offendere: quin potius zelo eius commoti increpuerunt incredulos, qui potentiæ Dei, & bonitati diffidebant: fuit tamen secuta offensa per accidens inquantum increpantes populum non laudauerunt Deum, scilicet mouentes multitudinem ad laudem Dei. De venialibus ergo videtur esse, quia præter intentionem euenit: ista tamen in viris perfectis seuerius puniuntur, quàm in minoribus, & quia Moyses, & Aaron erant viri perfectissimi in populo, inflixit eis pœnam hanc pro peccato isto, in quo forte bene cum eis factum est: nam ipsi, vel in præsenti aliquid sustinere debebant pro hoc peccato, vel K igne purgatorio exurendum erat: commutauit autem Deus pœnam purgatorij in pœnam vitæ huius, quæ leuior est. Item fuit hoc conueniens ex parte Dei ad demonstrandam iustitiam suam: nam cum ipse viros istos duos optimos in toto populo pro tam leui peccato priuasset bono tamdiu desiderato, videbatur valde iustus, scilicet, quòd nullam iniquitatem impunitam relinqueret: & ista est æquior positio.

Rñ. Auc.

Non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel. Id-est, non introibit in terram promissionis: & verum est, quia non intrauit in terram Chanaan, quæ est trans Iordanem, nec etiam in terra duorum regum Amorrhæorum ad orientem Iordanis, vbi sunt duæ tribus, & dimidia, sed mortuus est in monte Hor antequam introirent in terram Edom. Et dicitur in terram, quam dedi filijs Israel, idest, quam me daturum promisi: nihil tamen adhuc dederat: Scriptura tamen mutat tempora propter certitudinem rei, quia sicut ea, quæ præterita sunt, impossibile est non fuisse. sexto Ethico. capitu. primo. ita ea, quæ Deus promittit secundum certam prædestinationem, impossibile est non euenire: ideo idem est, ac si de præterito iam fecisset. Sed quia terram Chanaan certissimè daturus erat, idem erat, ac si dedisset.

Eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Ideſt, non credidit Aaron mihi in Cadesbarne ad aquas contradictionis. Hoc non solum pertinet ad Aaron, sed etiam ad Moysen: ambo quippe simul in hoc peccauerunt, sed quia nunc solum fertur sententia de morte Aaron propinqua, de eo solum dicitur, quòd fuerit incredulus Deo. De Moyse autem postea simile infra vigesimo septimo, capitu. quando venit tempus moriendi illius: & supra de vtroque eadem sententia lata est, scilicet, quòd non introducerent populos istos in terram, quam promiserat. Dicitur autem quòd Aaron fuit incredulus ori Domini, non quidem quia non credidisset esse possibile quod Deus dixit, aut aliquo modo de illo dubitasset: quin potius, quia firmiter ipse, & H Moyses crediderunt, increpuerunt populum de incredulitate, & rebellione dicentes: Audite increduli, & rebelles, vt patet supra, sed dicitur non credidisse verbo Domini, ideſt, non assensit ei, vt faceret, sicut Deus iusserat. Voluerat enim Deus, quòd Moyses, & Aaron loquerentur ad petram in nomine eius, & daret aquas, quo populus ad magnificandum nomen Domini moueretur: sed non fecerunt sic Moyses, & Aaron: quinimmo inceperunt populum increpare educentes aquam, ideo dicuntur non credidisse, ideſt, non assensisse ad faciendum, quod Deus iusserat.

An Aaron non intrauerit in terram promissionis propter peccatum istud, vel propter sententiam latam contra murmuratores in Cades.
Quæst. XV.

I

QVAERET aliquis an Aaron non introierit in terram Chanaan propter peccatum istud, vel propter sententiam latam de murmuratorib⁹ in Cadesbarne de aqua supra capitu. 14.

Dicet aliquis, quòd quamquàm peccatum istud ad aquas contradictionis erat sufficiens ad hoc, quòd Aaron non intraret in terram Chanaan: tamen iam ligatus erat per sententiam datam in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Aegypto, & dato, quòd non peccasset postea ad aquas contradictionis, non introiuisset in terram Chanaan. Et patet, quia sententia illa erat, quòd nullus de numeratis a viginti annis & supra, introiret illuc supra 14. cap. ergo Aaron, & Moyses ligati sunt.

Nisi forte quis dicat istos non fuisse viginti annorum tempore factæ numerationis in monte Sinai, de qua supra capitu. primo, sed falsum est, quia Moyses erat in anno exitus de Aegypto octuaginta annorum, & Aaron 83. quando ingressi sunt coram Pharaone Exodi capitu. 7. Item Moyses, & Aaron mortui sunt anno. 40. ab exitu de Aegypto infra 33. & Deuteronom. capitu. 1. iuncto vltimo, sed tunc erat Aaron annorum. 123. infra 35. capit. & Moyses annorū. 120.

Deute-

Deuteronom. capitu. 31. & 34. ergo in exitu de Aegypto fuit Aaron 83. annorum, & Moyses 80. Item anno secundo ab exitu de Aegypto prima die anni consecrati sunt Aaron, & filij sui in sacerdotes: ergo Aaron erat tunc plurium quàm 20. annorum, cum haberet quatuor filios, qui consecrabantur in sacerdotes. Prima pars declarata est Leuit. capitu. 1. & 8. ideo non stat, quia isti non essent 20. annorum tempore numerationis in monte Sinai, & tunc dicunt, quòd cum non fuerint isti excepti ab vniuersali sententia, necessario ligati sunt, & patet quia mortui sunt in deserto. Iosue autem, & Caleb excepti sunt, & isti intrauerunt supra 14. cap. & infra 26.

Iudic.

Dicendum est, quòd Moyses, & Aaron non fuerunt obligati ex sententia data in Cadesbarne propter murmuratores, quia ipsi non murmurauerunt, sed magis resistebant populo murmuranti, ita vt tota multitudo voluerit eos lapidare supra decimoterto capitū. & 14. B

Item non fuerunt obligati ex verbis sententiæ illius, quia ibi dictum est, quòd nullus de numeratis a 20. annis, & supra introiret in terram Chanaan, qui autem non numerati erant hoc modo, non ligabantur hac sententia: ideo non obligati sunt paruuli, qui nondum attigerant annum 20. cum facta est numeratio in monte Sinai, quamquàm essent 20. annorum quando essent in Cadesbarne. Item non fuerunt obligatæ mulieres aliquæ, quia ista sententia data est de numeratis a 20. annis & supra: & de mulieribus autem nulla numerata est: quia non fuit præceptum de C numerando ipsas, cum non esset aliquod mysterium, propter quod numerarētur: ideo ex verbis sententiæ non fuerunt obligatæ. Item nullus de Leuitis obligatus est, quia illi non fuerunt numerati a 20. annis supra, sed numerati sunt ab vno mense, & supra ad rediendum primogenitos supra cap. 3.

Item numerati sunt a 25. annis ad separandum pro ministerijs supra cap. 8. Moyses autem & Aaron erāt de Leuitis, ideo non fuerunt numerati cum populo: sic iussit Deus supra capitu. 1. scilicet tribum Leui non numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel: ideo non fuerunt ligati hac sententia, & si non peccauissent ad aquas contradictionis introiuissent in terram Chanaan. Quod patet de Eleazaro filio Aarō, D qui introiuit in terram Chanaan, & diuisit eam Iosue cap. 14. & 17. & in ea sepultus est Iosue capitu. vigesimo quarto. iste tamen erat plurium quàm 20. annorum. tempore factæ numerationis, quia ipse fuit per vnum mensem consecratus in sacerdotem ante hanc numerationem: incepit enim consecratio prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, vt probatum est Exodi capitu. vltimo, & Leui. capitu. primo. numeratio autem hæc cepit prima die mensis secundi anni eiusdem supra capitu. primo. tamen cum ipse consecratus est plurium quàm 20. annorum erat, quia non consecrabantur in sacerdotes inuenculi: potissimum, quia ante exitum de Aegypto Eleazarus acceperat vxorem, & genuerat filium nomine Phinees: Exodi capitu. sexto, ergo plurium E esset, quàm viginti annorum in anno secundo ab exitu de Aegypto, & non fuit ligatus sententia illa, quia non fuit mortuus: nec etiam exceptus est specialiter, sicut Iosue, & Caleb: ergo non dabatur sententia contra Leuitas.

Tolle Aaron, & filium eius cum eo. Iusserat Deus, quòd moreretur Aaron, & quia ipse erat summus sacerdos, fecit, vt filius eius Eleazarus succederet in summum sacerdotium: Et dicitur: Tolle Aaron, ideſt, accipias eum tecum, vt vadat ad moriendum: volebat enim Deus, quòd moreretur extra castra super

montem, & ibi indueretur Eleazarus vestibus sacerdotalibus, & dixit, quòd tolleret, quia tollere significat quandam quasi violentiam: ad mortem autem rati spontanei vadunt. Dixit etiam quòd tolleret filium eius, scilicet, ad constituendum summum sacerdotem. Hoc autem fuit de Eleazaro: nam alium filium habebat Aaron, scilicet Ithamar, sed erat minor, ideo successit Eleazarus. habuit enim Aaron filios quatuor, scilicet, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar ante exitum de Aegypto: Exodi 6. capitu. Duo maiores mortui sunt prima die, qua ministrare cęperunt post consecrationem suam, cum offerrent ignem alienum Leuit. capit. decimo. relicti sunt Eleazar, & Ithamar, qui functi sunt sacerdotio coram patre suo, supra cap. 3. & quia istorum maior erat Eleazarus successit. A B

Quomodo sacerdotium in veteri testamento erat per successionem: & cur omnes filij sacerdotum minorū erant sacerdotes, de filijs tamen summi sacerdotis solus primogenitus, & quare nullus poterat renunciare sacerdotio, vel non consecrari, etiam si vellet renunciare reditibus: & quomodo fiebat ista successio sacerdotij, quando sacerdos non habebat filios.
Quæst. XVI.

SCIENDVM autem, quòd sacerdotium in veteri testamento erat per successionem, scilicet, q̄ omnes filij sacerdotum erant sacerdotes, & nulli erat sacerdotes, nisi filij sacerdotum. Sed duplex sacerdotiū apud Iudæos: summus pontificat⁹, & sacerdotiū minorū sacerdotū: ī summo pōtificatu vnicus erat semper: in sacerdotio minori erant plurimi: ideo cum moriebatur summus sacerdos, vnus tātum de filijs suis succedebat ei, reliqui autem sacerdotes erant, sed non pontifices: minori autem sacerdoti omnes filij succedebant in esse sacerdotes, nisi aliqs eorum esset maculatus. ille enim si a principio fuisset maculatus, nunquam consecrabatur. si autem post consecrationem incurrisset maculam, non permittebatur ministrare, sed dabantur ei omnia iura sacerdotalia integrè, sicut alijs ministrantibus: Leuit. 21. capitu. scilicet, Omnis, qui habuerit maculā de semine Aaron sacerdotis non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculā habet. Erant autem maculæ prohibentes a ministratione esse cęcum, claudum, paruo, vel grandi, & tortonaso: fracto pede, vel manu: esse gibbum, vel lippum, habentem iugem scabiem, vel albuginem in oculo, vel impetiginem in corpore, aut esse hernio-sum: Leui. 21. cap.

Maculæ prohibentes a ministratione.

De summo sacerdote considerandum est, quòd filij eius succedebant ei in esse sacerdotes: sed vnicus succedebat in esse summum sacerdotem. Nunc autem non sunt sacerdotia, vel dignitates Ecclesiasticæ per successionem: quin potius filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi dispensetur cum eis. Et dato, quòd ordinentur, non possunt dignitates, aut beneficia Ecclesiastica quæcunque suscipere, nisi iterum super hoc dispensetur. Ratio diuersitatis est, quia ad dignitates, & officia non debent recipi personæ viles, & infames, ne vituperetur ministerium nostrum, sed illegitimi sunt personæ viles: ideo non debent recipi ad Ecclesiasticas dignitates: nam seculares dignitates minores sunt Ecclesiasticis, & tamen secundum leges humanas non possunt succedere illegitimi parentibus in honoribus: vel si aliàs habeatur dignitas, quàm per successionem, etiam non suscipientur ad illam, ideo

Quare in lege noua filij nō succedunt parentibus ī bñficijs Ecclesiasticis sicut fiebat in veteri. Et q̄ non licebat tñc cuilibet homini fieri sacerdotem nunc autem licet.

magis hoc debuit esse in Ecclesiasticis. Si autem sacerdotibus nostris liceret accipere vxores, & filios legitimos procreare, satis esset rationabilis successio: in veteri autem testamento sic erat, quia licebat habere sacerdotibus vxores, & aliquando licuit in nouo testamento: ergo rationabiliter succedere debuerunt filij parentibus: potissimum quia de alijs tribubus non poterant aliqui effici ministri Dei in opere sacerdotali, vel Leuitico: sed Deus elegerat sibi solam tribum Leuiticam, & si quis alienus accederet ad ministrandum, moriebatur supra capitu. tertio, & 18. nunc autem indifferenter licet omnibus hominibus ordinari in sacerdotes, nisi habeant aliqua impedimenta iuris.

Si autem in veteri testamento nulli licuisset effici ministrum Dei, nisi Leuitis, & ipsi non succederent ita quòd cogerentur esse ministri, aliquando essent pauci ministri Dei: ideo rationabile fuit, vt omnes de tribu Leuitica cogerẽtur ad ministrationem Dei. Non tamen cogebatur aliquis, sed omnes sponte recipiebant, quia magna erant iura annexa illi ministrationi, & multi de popularibus desiderabant istud ministerium: & aliquando attentauerunt vsurpare sibi, sicut Core, & socij sui supra capitu. 16. Si tamen esset aliquis de sacerdotibus, qui non esset maculatus, & renunciaret omnibus iuribus, quæ competebant ei ex sacerdotio, ita vt non consecraretur, nec ministraret, peccaret, & non permitteretur ei hoc; quia Deus elegerat omnes illos ad ministrandum sibi loco primogenitorum Israel; vnde si aliquis se subtraheret a ministratione, adimeret Deo debitum famulatum, & tollebat vnum seruitorem obligatum pro aliquo de primogenitis Israelitarũ: ideo cogebatur quilibet eorum ministrare.

Nullus de filijs sacerdotũ in veteri testamento poterat renunciare sacerdotio.

Amplius considerandum est, quòd summo sacerdoti succedebat aliquis de filijs suis, & tunc aut habebat plures, aut vnicum: si plures succedebat primogenitus: si vnum ille succedebat. De primo patet Leuit. vigesimo primo capitu. vbi pontifex vocatur maximus inter fratres suos, idest, debet ille assumi in pontificem, qui fuerit maior cęteris fratribus: si autem quisquam de alijs vsurparet sibi summum sacerdotium, non erat recta successio, nec debebat consecrari: ideo quando agitur de consecratione sacerdotum magnorum Exodi capitu. 29. & Leuit. capitu. 6. dicitur: Sacerdos, qui iure successerit, vel rite successerit. Si autem primogenitus moreretur, succedebant alij fratres per ordinem vsque ad vltimum, & sic fuit factum in Eleazaro: non fuit enim ipse primogenitus Aaron, quia alij duo præcesserant, scilicet Nadab, & Abiu, quia tamen mortui sunt, successit Eleazarus. Si autem summus sacerdos non haberet filios, sed solas filias, vel nullum genuisset, non erat aliquid a lege prouisum. Sed lex dicit, quòd aliquis sacerdos debebat rite succedere. semp ergo oportet dari aliquem modum iuris de hac successione. Non est autem dicendum, quòd summus sacerdos posset instituere summum sacerdotem ante mortem suam, quem voluisset, sicut non habens liberos legitimos potest sibi scribere hæredem, quem voluerit, dum tamen a lege non sit prohibitus succedere: dignitates autem non sunt huiusmodi, etiam seculares, in quibus permittitur successio, quia dignitates non sunt ꝓpria bona nostra, sicut hæreditas: redeundũ ergo erat ad legem de successione ab intestato in hæreditatib⁹. Iussum enim est j. 27. ca. ꝙ filij succedant patribus in hæreditate, & si non fuerint filij succedant filiæ: & si neutri, succedant fratres, & si non isti succedant fratres patris, quibus non stantibus attenditur maior propinquitas. In summo sacerdote sic erit: si enim filios non habuit, sed filias non possunt succedere, sicut in hæreditate, quia fęminæ non ministrabant, sed de quoluebatur summum sacerdotium ad alios propinquiores secundum regulam successionum in hæreditatibus: si tamen haberet sacerdos multos filios, & primogenitus esset maculatus, non poterat succedere, quia prohibebatur ei ministrare, sed alius de fratribus eis fiebat sacerdos magnus, ipse autem manebat recipiens aliqua iura ad sustentationem suam, sed nõ iure summi sacerdotij.

Quòd succedebant filij summi sacerdotis & quõ qñ non habebat filios.

Quid si filius primogenitus summi sacerdotis incurreret maculam perpetuam antequam consecraretur, & quid si postquam consecraretur, & an daretur ei coadiutor, vel fiebat alius summus sacerdos, & quid de redditibus summi sacerdotij. Quæst. XVII.

SI autem post consecrationem suam incidisset in aliquam maculam etiam prohibebatur ministrare, & tunc non apparet quid fieri deberet.

Aliquis forte dicet, quòd fiet, sicut in Episcopis, & alijs prælatis nostris, qbus si inciderint in aliquã ægritudinem, vel deformitatem propter quam non possint, aut non debeant, datur coadiutor, cui dabitur aliquid de fructibus, reliqui autem manebunt ipsi prælato, sed non fiet alius prælatus viuente eo, nisi esset talis casus, in quo deberet deponi, vel degradari: ita dicetur de sacerdote magno.

Sed dicendum non stare: nam nunc potest aliquis supplere pro Episcopo, vel alio prelato ea, quæ facere tenetur, ipso impedito, vel non potente facere, quia aut pertinent ad ordinem Episcopalem, vel ad iurisdictionem: si secundo modo, cuicunque committi possunt non prohibito a iure; si sunt ordinis poterit alius prælatus habens similem ordinem supplere. In veteri autem testamento non poterat hoc assignari: quia licet de eis, quæ pertinebant ad summum sacerdotem per modũ iurisdictionis, quamquàm dicam⁹ quòd possent committi cuicunque sacerdoti minoris ordinis Episcopalis non possunt committi sacerdoti minori ex sola ordinatione Ecclesiæ; Deus tamẽ hoc non vetuit. In veteri autem testamento quædam data erant summo sacerdoti, quæ per eum solũ Deus fieri iubebat: sicut patet de omnibus ministerijs diei expiationis Leui. c. 16. vbi ẽt nullus de minoribus poterat introire in sancta Sanctorũ: ad Hebr. c. 9. sed pontifex tm̃: immo si aliquis de minoribus staret in prima parte tabernaculi, cum introibat pontifex in sancta Sanctorum, moriebat: Leui. c. 16. Ideo non poterant delegari ista alicui minori ipedito sacerdote maiore, vel non potente facere. Oportebat ergo, cum summus sacerdos incidebat in aliquam maculam, ꝙ quam vetaretur ministrare, vt alius consecraretur in summum sacerdotem. Nisi forte dices, ꝙ quãquàm iste summus sacerdos non posset exercere officia pontificalia, nec alicui committere, non esset necesse aliũ consecrari pontificem, sed manerent officia pontificalia non facta, vtpote si non essent officia necessitatis.

Dicendum est non stare, quia quolibet anno co-
gebatur summus sacerdos saltem semel facere omnia ministeria sacerdotalia, scilicet, in die propitiationis: Leuit. 16. Necesse est igitur alium tunc consecrari. Sed manet (hoc dato) dubium de fructibus summi sacerdotij: habebat enim summus sacerdos magna iura, scilicet, quia communicabat in iuribꝰ minorũ sacerdotũ, & rursus recipiebat in partẽ suã decimæ leuitarũ. s. centesimã partẽ ofum fructuũ

totius

totius Israel quolibet anno supra cap. 18. alio ergo cõsecrato dubium erat, cui iusta iura prouenirent. Dicet aliquis, quòd prouenirent priori summo sacerdoti, qui inciderat in maculã: Sic. n. erat de oĩbus alijs sacerdotibus, ꝙ si qs hẽret maculã, nõ accederet ad altare, tñ omnia iura integra perciperet: Leui. 21. Dicẽdum, quòd non est eadem ratio in summo sacerdote, & in alijs, quia omnes alij percipiebãt iura æqualiter, ideo ꝙ aliquis esset maculatus, & perciperet omnia iura sua, non erat grauamen alicui de administratoribus: si tñ summus sacerdos, qui pp maculam non poterat ministrare perciperet omnes fructus, quos aliàs percepturus erat, alius summus sacerdos, qui postea cõsecrabatur non haberet alia iura summi sacerdotis, sed minoris, & sic grauaretur. Item videbatur fieri ꝰ legem, quia supra cap. 18. assignantur iura summi sacerdotis, sed iste, qui consecrabatur alio incurrente in maculam erat summus sacerdos: ergo debebantur ei illa iura. Item ille, qui in maculam incideret, non erat iam summus sacerdos, quia eo viuente alius fiebat summus sacerdos, sed põtifex semper erat vnus: ergo qui incideret in maculam, non erat pontifex: iura tamen illa dabantur propter pontificatum, ergo nõ competebant ei. Quid autem dicendum sit, non patet penitus. magis tamen videtur, quòd ista iura prouenirent secundo pontifici: an vero ipse teneretur dare aliquid de his iuribus priori pontifici, non constat: sed satis videtur rationabile. *Et duces eos in montem Hor.* Accipitur hic mons Hor pro cacumine mõtis: iam enim Israelitæ castra fixerant in monte Hor, vt s. dr. Ascenderunt Moyses, Aaron, & Eleazar in cacumine mõtis, populus aũt castra fixerat in planicie.

Quare Aaron ductus est ad moriendum extra castra super montem. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis, quare ductus est Aaron in montem. Aliquis respondebit hoc factum esse, quia Deus volebat, vt moreretur ibi, & sepulchrum eius occultare voluit, sicut factum est de Moyse, quia nullus congnoscit sepulchrum eius vsque in præsentem diem: Deut. cap. vlti. Sed hoc non stat, quia si voluisset Deus occultare sepulchrum eius, non accessisset aliquis cum eo ad montem, sicut Moyses ascendit solus in montem Abarim: Deut. cap. vlti. Cum Aaron tamen ascenderunt Moyses, & Eleazarus: ergo non factum est propter hoc, quin potius credendum est, ꝙ isti sepeliuerint eum, vel alij de populo, quãquàm Scriptura subticeat. Aliquis forte diceret factum esse, quia moritus erat Aaron, & domus illa, in qua aliquis morieba tur, polluebatur, & omnia, quæ in ea erant, & quicunque astitissent morienti præcedenti cap. si tamẽ mortuus fuisset Aaron in castris, multi astitissent ei, & oẽs polluerentur, ergo fuit conueniens, ꝙ moreretur ex tra castra. Sed hoc non multum stat, quia Moyses, & Eleazarus astiterunt morti Aaron, in quibus maior requirebãt munditia, quàm in cęteris, quia erat Eleazarus summus sacerdos, & Moyses semper accedebat ad Dominum. Sed isti non videntur esse polluti eum Eleazarus tunc fuerit indutus vestibus sacris, ergo nec populares alij fuissent polluti si astitissent ei. Forte autem videtur magis dicendum, quòd iussit Deus exire Aaron de castris ad moriendum, quia volebat ei dare mortem specialem, scilicet ipse sanus erat, quando ista iussa sunt, & per se ascendit in montem: & immediatè, vt ascendit, mortuus est, nullo præueniente languore, aut mortis angustia. Quod forte popularibus videre non permittebatur, quia ad hoc indigni erant, maximè si asseramus ea, quæ dixit Rabi Salom. de morte Aaron, vt infra dicetur. Hoc igitur fuit quare extra castra, & coram solo Moyse, & Eleazaro mortuus fuerit.

An Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam assistendo Aaron morienti. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius an Moyses, & Eleazarus contraxerint immunditiam, quia astiterunt morienti Aaron, sed omnes huiusmodi polluebantur per dies septem: ergo de istis idem alicui videbitur.

Respondebit aliquis, quòd fuerunt polluti, sicut cęteri polluebantur, & non est hoc inconueniens, quia pollutio super mortuo non est peccatum, sed solum contaminatio, & interdum pollui est valde meritorium, vt præcedenti cap. declaratum est: ergo nõ est inconueniens Eleazarum, & Moysen fuisse pollutos.

Sed non stat, quia si polluerentur mansissent septem diebus extra castra, vsquequo expiarentur, quia immundi super mortuo iubentur eijci de castris, supra cap. 5. & fit eorum expiatio per septem dies: ergo toto isto tempore extra castra mansuri erant, sed non manserunt, quia immediate, vt mortuus est Aaron descenderunt Moyses, & Eleazarus in castra.

Item inconueniens erat Moysen pollui, quia ipse habebat continuam familiaritatem cum Deo, & petebat a Deo responsum de omnibus, quæ populo necessaria erant, ad quod introibat intra sancta Sanctorũ supra cap. 7. sed si fuisset pollutus in morte Aaron, nõ potuisset per septem dies accedere ad Sanctuarium, quod erat inconueniens: ergo non fuit pollutus. Antecedẽs patet, quia populus quotidie petebat de multis dubijs, in quibus solus Moyses informabat eos p diuinum responsum. Si autem fuisset pollutus, nec ipse per septem dies potuisset introire ad Dñm, nec populares accedere ad ipsum. Item erat inconueniẽs ex parte Eleazari, quia ipse fuit factus summus sacerdos coram patre suo, priusquam moreretur, vt patet hic, sed summus sacerdos non debebat pollui super morte alicuius: ẽt si esset pater, vel mater: Leui. 21. ca. ergo Eleazarus non pollutus est coram Aaron. Vel si pollui posset, non iussum esset, ꝙ iret illuc cũ Moyse.

Responsio Aucto.

Respondendum est ergo, ꝙ Moyses, & Eleazarus non incurrerunt aliquam immunditiam propter assistere Aaron morienti, nec susceperunt aliquam legalem purificationem. Causa autem videbitur alicui esse, quia intelligebatur hoc de mortibus vulgaribus. Ista autem fuit aliqua mors specialis, cum mortuꝰ fuerit Aaron nullo prẽueniente languore, aut vulnere solo iussu Dei: ergo non fuit hic facta pollutio, vt in cęteris mortibus. Sed non multum stat, quia ista immũditia contracta super mortuum non erat aliquid naturale, sed legale. Si enim fuisset naturale, potuisset assignari differentia in contrahendo hanc immũditiã, vel non contrahendo secundum differentiam moriẽtium, & generis mortis: quia ista aliquid ponunt ex parte rei. Sed ista immunditia erat aliquid causatũ solum ex voluntate Legislatoris: iõ cũ de oĩbus moriẽtibus dictum sit, de omnibus intelligeretur, ꝙ assistentes eis ꝺherent immunditiam: ideo dicendum, quòd Moyses & Eleazarus ꝺxissent immunditiam si astitissent alicui morienti nõ iubente Deo, sed ex iussu Dei factum est specialiter; ergo non incurrerunt. Et apparet rationabile, quia ista immunditia erat ex voluntate Legislatoris, ideo cum aliqua causa subesset facile erat dispensari, ne incurreretur immunditia: sed suberat causa ad hoc, quòd Moyses, & Eleazarus assisterent Aaron morienti, scilicet, vt Moyses induceret Eleazarum faciendo eum sacerdotem magnum,

& vt Eleazarus coram patre suo efficeretur sacerdos: F
ideo nō polluti sunt. Quòd aūt relaxaretur eis lex Dei
in īmūditia super mortuo satis apparebat, eo ꝙ iube-
bat illos assistere morienti. Velut si Deus iuberet ali
cui homini, ꝙ occideret alterum, videbatur facere ne
mortaliter peccaret occidendo. *Cumque nudaueris pa-
trem veste sua.* Hoc intelligitur de vestibus summi sa
cerdotis. Volebat Deus, quod succederet Eleazarus
Aaron in summo sacerdotio, ideo iussit, vt induere-
tur Aaron vestibus pontificalibus cum ascenderent
in montem, & ibi exueretur a Moyse, atque induere-
tur Eleazarus, vt sic videretur factus sacerdos. Et di-
citur. *Veste sua.* Idest veste pontificali: nam non de-
bet intelligi de vestibus communibus Aaron, quia G
ad nihil proficiebat Eleazarum indui vestibus illis, po
tissimum cum dicatur immediate, quòd descendit
Eleazarus de monte indutus vestibus suis, idest, sum-
mi sacerdotis, tamquam in hoc innuatur transisse ad
eum summum sacerdotium. Sed dicitur veste sua, id
est, propria Aaron inquantum distinguitur a vestibus
minorum sacerdotum. Erant enim quatuor vestes sa
cerdotum minorū ꝙ summi. cerdotum minorum, scilicet, tunica linea, baltheus, ci
daris, & femoralia: summus autem sacerdos habebat
nouem, scilicet, ista quatuor communia, & quinque
alia propria. s. tunicam totam hyacinthinam, rationa
le, superhumerale, mitra hyacinthina, lamina aurea.
Alterum autem addit Iosephus. s. cingulum. De his
Exo. 28. cap. ad hoc autem quòd Eleazarus videretur
consecratus in summum sacerdotem, debebat indui H
omnibus his vestibus, quia istæ vestes sunt insignia
ordinis illius, sic in nouo testamento ordinati reci-
piunt in sua promotione vestes conuenientes ordini
suo: accipitur autem hic vestis singulariter pro plura-
li, quia nō erat vnica vestis summi sacerdotis, sed mul
tæ, vt dictum est: scriptura tñ aliquando sic loquitur.

*Quare Aaron exiuit in montem indutus vestibus pontificalibus
tempore mortis, & de tribus priuilegijs, quæ habuit Aaron
in morte sua.* *Quæst. XX.*

QVAERET Aliquis quomodo Aaron exi-
uit in montem indutus vestibus pontifica-
libus, quia nunquam vtebatur summus sa-
cerdos his vestibus, nisi in Sanctuario ad I
ministrandum, vt declaratum est Exo. 28. cap.

Respondetur, quòd tunc fuit indutus illis ex specia
li causa, vt eis exueretur, & significaretur, quòd sacer-
dotium summum transibat cum vestibus ad Eleaza-
rum, sicut in his, qui degradantur, induuntur quippe
omnibus vestibus ordinis sui, & incipitur ab vltimo
ordine, & tollitur vestimentum consonans illi ordi-
ni, vt casula pro presbyteratu, & dalmatica pro dia-
conatu. & sic vsque ad primum ordinem, vt quę sunt
priora generatione sunt vltima in resolutione: licuit
autem hoc, quia Deus iussit, alioquin non auderet
Aaron, vel alius pontifex egredi indutus de Sanctua-
rio vestibus his. Alium casum legimus, in quo sum-
mus sacerdos exierat indutus de Sanctuario vestibus K
sacris, scilicet quando Alexander venit in Ierusalem
destructurus eam, & summus sacerdos indutus vesti-
bus pontificalibus cum ceteris sacerdotibus exiuit ob
uiam illi, & placatus est Alexand. De quo Alexandrei
dis primo & tertio libro. De hoc etiam dictum est
Exodi 28.

Opi. quo-
rundam
refellitur.

Aliqui dicunt, ꝙ Aaron illa die, qua mortuus est
ministrauerat in Sanctuario vestibus pontificalibus,
quia qñcunq; locabantur castra fiebat quotidie ad mi
nus sacrificium matutinum, & vespertinum, quod
vocabatur iuge: Aaron aūt expleto sacrificio ascendit
in montem indutus vestibus, vt erat.

Sed ista positio multum deficit, primo quia dicit,
ꝙ qñcunque locabantur castra, fiebant quotidie sacri
ficiū matutinum, & vespertinum: nā obligati nō sunt
Iudæi in deserto ad istas cæremonias, vt declaratū est
s. 15. cap. Item dato, ꝙ vellent facere sacrificium non
possent: in omni. n. sacrificio quotidiano requirebat
aliquod animal. s. agnus anniculus, qui debebat dari, ꝙ
sacrificio iugi. ȳ. cap. 28. ēt requirebatur farina, quæ si
mila dr̄, & vinum, & oleum, & thus, q̄ sunt libamēta.
Quòd aūt Iudæi potuissent habere aīalia saltem adiu
ge sacrificium satis ꝓstat: farinam tñ, vinum, & oleū
habere non poterant, quia non cōicabant alicui gen-
ti, a qua ista habere possent: pecora aūt de Aegypto
ipsi adducebāt; & vsq; ad terram Chanaam duxerūt,
vt patet de tribubus Rubē, & Gad, q̄ petierunt dari si-
bi terram Galaad, quia erat illis in pecoribus infinita
substantia. ȳ. 32. c. Item non attribuunt isti alicui cau-
sæ per se, ꝙ Aaron exiuisset de Sanctuario indutus ve
stibus sacris dicentes, ꝙ finiuerat sacrificium, & quia
Deus iusserat illum ascendere in montem, ꝓtigit eū
ascendere sicut erat: sed tunc nō stat, quia oportet red
di causam quare vestes sacras duxerit extra Sanctua-
rium, quas cōiter extrahi nō licebat de loco sancto: iō
rñdendū est, vt primo dicebaṫ. *Indues ea Eleazarum fi-
lium eius.* Idest accipies vestes pontificales Aaron, &
coram eo indues filium suum ex causa dicta.

*Quare Eleazarus extra Sanctuarium indutus est vestibus
sacris.* *Quæst. XXI.*

QVAERETVR quare Eleazarus fuit indutus
vestibus sacris extra Sanctuarium, cū ꝓfecta-
tio sacerdotū esset intra illud, vt patet Exo.
c. 29. & Leui. 8. Rñdendum est, ꝙ Deus vo
luit facere magnam gratiam Aaron: erat. n. vir bonꝰ:
& q̄q̄ peccauerit in Cadesbarne non sanctificando
Deum, quia tñ illud accidit ex zelo Dei, vt s. declara-
tū est, & Deꝰ eum priuabat possessione, & visione ter
ræ Chanaā, voluit supplere in gñe mortis dando ei cō
solationes aliquas in morte sua, & pręcipue in duob⁹.
Primo quia mors sua fuit pacifica. s. nullo præuenien-
te, aut vulnere, vel tędio vitæ: sed in plena sanitate qua
si dormiens de vita assumptus est, quod alijs non cō-
ceditur. Nec dicat aliquis hoc esse ridiculum, vel fal-
tem dubium & fictum, quia satis ꝓstat ex litera. s. quia
ascendit Aaron in montem per seipsum, in quo pa-
tet eum fuisse sanum, & ibi cum exueretur vestibus
suis, & filius eius indueret mortuus est, quia immedia
tè, vt indutus est Eleazarus descenderunt ipse, & Moy
ses de monte, & iam erat mortuus Aaron, vt patet in
litera: ergo apparet nullam quasi alterationē fuisse ad
mortem eius, quod est valde gloriosum inter oīa gna
mortis. Secūdū fuit, quia fecit Deus, vt filius Aaron
Eleazarus eo vidente indueret vestibus sanctis tamq̄
summus sacerdos, & gauderet Aaron, ꝙ in vita sua vi
debat filium suū in illo summo honore sibi succedi-
se, q̄ est magna iocunditas patrū. Tertiū poterat adiū
gi si credas Rabi Salo. dicit. n. ꝙ ascendentes isti tres
in montem, inuenerunt speluncam, & lectum para-
tū, & lampadem ardentem, vt solet mortuis aptari: &
tunc Moyses cognouit, ꝙ erat a Deo ille locus parat⁹
pro dormitione Aaron: exutus ergo vestibus & indu-
to Eleazaro incubuit Aaron lecto, & clausis oculis su
sceptus est a Dño in pace: Moyses aūt videns morte il
lā tranquillā desiderauit similem, iō promissa est ei, vt
patet ȳ. 27. c. & Deuter. 32. Istud aūt pertinet ad hono
rem sepulturæ: nam licet respectu verorū bonorū sit
hoc de paruis, & tñ bonū est: nam de Messia dicit Scri
ptura Isai. c. 11. erit sepulchrū eius gloriosum. Ad hoc
enim, vt gauderet Aaron videns filiū suū sibi succe-

dentem, & astantem funeri suo oportuit, vt coram A
ipso indueretur. Si tamen fuisset indutus in Sanctua
rio post funera Aaron non vidisset Aaron succeden-
tem sibi: ideo extra castra indutus est.

Quomodo patre moriente potuit indui vestibus pollutis.
Quæst. XXII.

QVAERETVR tunc quomodo potuit co-
ram patre suo moriēte indui vestes sacras,
quia ex hoc videbatur pollutus, & non so-
lum ipse, sed vestes polluerentur, & de-
bebant aspergi atque lauari, quia si aliquis incurrisset
immunditiam super mortuo, postquam fuisset asp-
sus die tertio, & septimo, lauabat in septimo vestimē B
ta sua præcedenti capitu. sed Eleazarus, quando assi-
stebat Aaron morienti, erat indutus vestibus sacris.
ergo ipsæ pollutæ fuerunt, & consequenter aspergē
dæ, atque lauandæ erant, quod inconueniens est.

Ad hoc respondebitur, quòd vestes alicuius non
incurrebant immunditiam, nisi ipse incurreret eam,
ideo si aliquis indutus non contaminaretur in mor-
tuo, nec vestes eius contaminari poterant: nam po-
tius vestes dicebantur contaminatæ propter homi-
nem, quàm homo propter vestes, sed Eleazarus non
incurrit immunditiam assistendo Aaron morienti,
vt supra declaratum est: ergo nec vestes eius incurre
rent: & sic non sequebatur inconueniens.

Aliter etiam post dici, scilicet dato, quòd Eleaza-
rus polluueretur, non polluerentur vestes sacræ. nam C
ea, quæ sancta erant, contaminari non poterāt; quod
plane patet in summo sacerdote in die expiationis:
nam postquam confitebatur omnia peccata populi
super caput hirci emittebat eum in solitudinem, ma-
nebat immundus, sicut ille, qui ducebat hircum: ideo
lauabat corpus suum antequam inciperet sacrificia
sequentia diei eiusdem: & tamen non lauabat vestes,
quia erant sacræ Leui. 16. capit. Si autem incurrissent
immunditiam, lauarentur: ideo etiam si Eleazarus
hic polluueretur, & deberet lauari, vestes nō essent im-
mundæ. Item patet de Sanctuario: nam intra illud
mortui sunt, Nadab, & Abiu, & ipsi erant immundi,
quia mortui, & tamen non contaminauerunt San-
ctuarium, quia si contaminauissent, oportebat illud D
expiari, quod non factum est: ipsi tamen, qui tetige-
runt Nadab, & Abiu immundi fuerunt: & propter
hoc iussum est, ne fratres sui Eleazar, & Ithamar tan-
gerent eos Leuit. cap. 10. si tamen mortui fuissent Na
dab & Abiu in aliqua domo illa fuisset immunda, vt
patet præcedenti capit. & septem diebus manere de-
bebat immunda, atque expiari tertio, & septimo die.
Et Aaron colligetur, & morietur ibi. Idest Aaron colli-
get se super lectum, quia vt dicit Rabi Salom. inuenit
lectum a Deo paratum in spelunca, & super illud in
cubuit, & mortuus est. Illud autem vocatur collige-
re se, & sic dicitur de alijs defunctis, vt patet de Iacob.
Gen. 49. cap. scilicet finitisque mandatis, quibus filios
instruebat, collegit pedes suos super lectulū, & obijt. E
Alio modo potest accipi colligetur, idest congrega-
bitur ad patres suos. Sic enim dixerat Deus pergat
Aaron ad populos suos. *Et morietur ibi.* Scilicet su-
per cacumen montis astantibus Moyse, & Eleazaro
filio eius, ibique sepultus est, vbi credendum est fuis-
se sepulchrum a Deo paratum, sicut dicit Rabi Salo.
quia Moyses, & Eleazarus non potuissent ita faciliter
eum sepelire in monte. *Fecit Moyses, vt præceperat Do-*
minus. Scilicet assumpsit Aaron, & Eleazarum secū,
duxitque eos in montem, in quo Aaron fuit obe-
diens: nam licet sciret, quòd ibat ad mortem, quia
tamen Deus iussit obediuit: Eleazarus quoque, quā-

quàm audiret de morte patris, tamen ad mandatum
Dei nihil recusauit. *Ascenderunt in montem Hor coram
multitudine.* Idest, isti tres ascenderunt in cacumen
montis vidente tota multitudine, & nemo comitatus
est eos prohibente Moyse. Etiam credendum est, ꝙ
hoc fuerit denunciatum toti multitudini, scilicet, ꝙ
ascendebat Aaron in montem ad moriendum, vt sic
non haberent occasionem dicendi, quòd Moyses, &
Eleazarus occiderant Aaron, & hoc potest significa-
re ista determinatio corā omni multitudine, scilicet,
quòd tota multitudo sciebat ascendere Aaron ad mo
riendum. *Cumque Aaron spoliasset vestibus suis.* Est
Aaron accusatiuus, scilicet, quod Moyses expoliauit
Aaron vestibus suis, idest pontificalibus ex causa su-
pra assignata. Vestes autem communes non est veri-
simile, quòd fuerunt ablatę Aaron. nam apud Iudęos
nullus sepeliebatur nudus. *Induit eis Eleazarum filium
eius.* Quia sciebat Aaron se ascendisse ad moriendū,
consentiebat sibi tolli vestes, & indui filium suum, qa
cognoscebat ad quid illa fierent. Etiam ex hoc appa-
ret, quòd totus populus cognoscet ad quid ascende
ret Aaron in montem: nam vidit eum tota multitu-
do exeuntem de castris, vt patet hic: & ipse tunc erat
indutus vestibus pontificalibus, cum in monte fue-
rit exutus eis: ergo videret tota multitudo eum indu-
tum illis: & quia nunquam summus sacerdos exierat
de Sanctuario indutus illis vestibus, miraretur popu-
lus, & quæreret causam quare hoc fieret. *Induit eis
Eleazarum filium eius.* Ipse Moyses induit Eleazarum,
quia erat ibi Eleazarus tamquam summus sacerdos,
ideo debebat ei aliquis subministrare. Vel forte in-
duit eum Moyses, quia tunc fiebat Eleazarus sum-
mus sacerdos, & ad signandum, quòd ipse non ap-
petebat summum sacerdotium se ingerens, sed ius-
su Dei non induit se vestibus pontificalibus, sed Moy
ses eum induit, vel forte potest dici, quòd in vestibus
pontificalibus erant multæ ligaturæ, vt in rationali, &
superhumerali, de quibus patet Exo. capitu. 28. & non
posset aliquis se induere vestes has, nisi aliquis eum
adiuuaret.

Circa ipsam susceptionem vestium sacerdotalium
considerandum est, quòd Eleazarus fuit consecratus,
vel factus summus sacerdos solum induendo vestes,
ad consecrationem tamen summi sacerdotis plura re
quirebantur: omnia enim quæ obseruata sunt in mō
te Sinai in consecratione Aaron, obseruari debebant
in omnibus alijs summis sacerdotibus: Exodi capitu.
29. & Leuit. 8. hic tamen nullum illorum fuit. Patet
quia requirebantur oblationes multæ, & sacrificia se-
ptem dierum, & manere in Sanctuario, omnesque cę
remoniæ, de quibus præalleg. cap.

Sed forte aliquis dicet, quòd Eleazarus fuit coram
patre suo vnctus, & factæ sunt aliæ solennitates licet
scriptura subticeat.

Anad cō
secratiō
nē summi
sacerdotis
req̃rantur
alia prę-
ter sacras
vestes cū
aliæ cære
monię es-
sent in mi
noribus
sacerdoti
bus.

Dicendum est impossibile esse, quia illę fiebant in
Sanctuario: Leui. cap. 8. Aaron tamen in monte extra
tabernaculum mortuus est, & ibi Eleazarus indutus
est. Item quia istę solennitates fiebant in septē dieb⁹,
vt patet præal. c. sed immediatè, vt mortuus est Aarō
descenderunt de monte Moyses, & Eleazarus: ergo
non fuit aliquid tale. Sed quia Exo. cap. 29. dicitur, ꝙ
ritus consecrandi erat sempiternus in Aaron, & in oī-
bus successoribus eius dicet aliquis, quòd post mortē
Aaron completæ sunt solennitates, sed dicendum est
ꝙ nihil factum fuit post: nam dato, ꝙ vellet Moyses
ꝓsecrare Eleazarum, sicut fuerat ꝓsecratus Aaron, nō
posset, quia multa requirebātur ad ꝓsecrationē istā. s.
animalia immolabilia, panes, vinum, & oleum, vt pa-
tet ex præalleg. ca. sed ista non poterant haberi in de-
serto, vbi nūc erant Israelitę: iō non poterat ꝓsecrari

Eleazarus ſecundum formam aliorum ſacerdotum. F
Et ſi dicatur: quomodo ergo in monte Sinai potuerunt iſta haberi ad conſecrationem Aaron, & filiorū ſuorum, reſponſum eſt Exo. cap. 29. & Leui. 8. ſ. quòd haberentur de terra Madian, quæ erat propinqua, vbi non erant tunc hoſtes Iudeorum. Nunc autem nihil tale poterat haberi, & ex hac cauſa relictę ſunt multę ſolennitates in deſerto non celebratę, quia non erant neceſſariæ ad illas: cum exigerent ſacrificia: Leui. 23. c.

Dicendum ergo plenam fuiſſe conſecrationem per aſſumptionem veſtium, quia non poterant haberi alia, & quia Deus ſic fieri iuſſit, quod ſolum ſufficiebat: nam iſta cęremonialia erant ex ſola voluntate Dei. Cum ergo ipſe contrarium vellet, ſufficiebat G illud, ſicut omnes cæremoniæ. Aliquis tamen dicet, quòd nihil defuit, Eleazaro ad cōſecrationem in ſummum ſacerdotem: & quando obijcitur, quòd in conſecratione Aaron fuerunt factę multæ Cæremoniæ, de quibus nulla habetur hic: reſpondebit illud factū eſſe, quia tunc Aaron non erat Sacerdos, ideo fuerūt in eo factæ cęremoniæ multæ ad ſacerdotium: Eleazarus autem fuerat iam factus ſacerdos, quando mortuus eſt Aaron. quia ſimul conſecratus eſt cum Aarō in monte Sinai Leui. cap. 8. & ſupra capitu. 3. ideo ad hoc, quòd efficeretur ſummus ſacerdos, nihil videbatur ei deficere, niſi quòd indueretur veſtibus pontificalibus, quia reliquę cęremoniæ iam factę fuerant.

Reſpondendum eſt non ſtare, quia ſummus ſacerdos requirebat plures cęremonias ad conſecrationē H ſuam, quàm minores, vt patet de aſperſionibus, & vnctionibus: nam ſuper caput eius fundebatur oleum vnctionis, & ſuper minores non fundebatur: Leui. c. 8. & aliæ cęremoniæ ſimiles. Item quandocunque aliquis efficeretur ſummus ſacerdos, debebat ſeptem diebus indui veſtibus pontificalibus, & facere cæremonias, de quibus habetur Exo. capi. 29. ſed iſtas non fecit Moyſes in Eleazaro, ideo non fuit completa in eo conſecratio ſummi pontificis, vt in Aaron, ſed reſpondendum eſt, vt ſupra. De hoc latius dictum eſt Exo. cap. 29. Item ſicut ſummi ſacerdotes conſecrabātur ita ēt minores, & Leuitę, ſed non eodem ritu. De ritu ꝓſecrationis Leuitarum patet ꝛ. c. 8. De ritu cōſecrationis ſacerdotum minorum, & maiorum, patet ēt 29. & Leui. c. 8. quis aūt ꝓſecret Leuitas, & quis ſacerdotes minores, & quis ſacerdotem magnum, & an ſemper fuerit idem modus, quantū ad ꝓſecrantem ſatis declaratum eſt Exo. 29. c. *Illo mortuo in montis ſupercilio deſcendit cum Eleazaro.* Ideſt poſtquam mortuus eſt Aaron in cācumine montis deſcenderunt Moyſes, & Eleazarus ad caſtra: aſtiterunt enim illi dum moreretur, & reliquerunt eum tumulatum in pace in loco, quem Deus ei parauerat. Sed ꝓ hoc vī eſſe Deut. cap. 10. vbi dr, ꝙ mortuus eſt Aaron in Moſera, & ibi ſepultus eſt. Rñdendum eſt, ſicut ibi late declaratū fuit. *Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron.* Ideſt totꝰ populus vidit, quòd Aaron mortuus fuerat. Hoc aūt vidit populus, ideſt, cognouit per electionem Moyſi & Eleazari. Nam non aſcendit in montem multitu- K do ad videndum ſepulchrum Aaron: ſoli enim Eleazarus, & Moyſes viderunt. Ra. Salo. dicit, ꝙ poſt mortem Aaron deſcendentibus Moyſe, & Eleazaro de monte, pꝰ populus non vidit Aaron deſcendentem cū eis, cum prius tres ſimul aſcendentes vidiſſet: putauit ergo populus, quòd Moyſes, & Eleazarus occiderant Aaron propter inuidiam, vel cupiditatem ſummi ſacerdotij, ideo tota multitudo volebat eos lapidare: inclinata ſunt autem tunc cacumina montium, & viderunt omnes de populo Aaron honorificè ſepultū, & tunc ceſſauit ſeditio. Sed hoc fictitium eſt: nam ſi fuiſſent inclinata cacumina montium, cum iſtud ſit magnum miraculum, ſcriptura non ſubticuiſſet illud. *Fleuit ſuper eum triginta diebus.* Ideſt totus populus fleuit pro Aaron triginta diebus faciendo honorabiles exequias. Item erat Aaron honorandus valde, quia erat ſummus ſacerdos: & ex hoc quaſi tenebat principatum in populo. Item diligebat eum totus populus valde, quia viderant, quòd precibus eius ceſſauerat incendium ſuſcitatum contra eos pro murmuratione, de quo ſupra 16. cap. ab hoc autem trigenario dierum accepit Eccleſia morem pro defunctis faciendi triginta dierum memoriam. *Per cunctas familias ſuas.* Ideſt plorauit totus populus, & ſinguli per familias ſuas, ſcilicet, quòd non conueniebat totus populus ad plorandum ſimul, quia erat magnus populus valde: ſed ſingulæ familiæ ſeorſum plorabant. Simile eſt Zacha. 12. cap. de planctu magno, qui fiet in Ieruſalem vbi inducuntur ſingulæ familiæ plorantes ſeorſum, & in illis rurſum viri plorabant ſeorſum, & fœminæ ſeorſum. Alio modo poteſt accipi, quòd plorabant per familias ſuas, ideſt, non erat aliqua familia, quæ non ploraret. Sed dicet aliquis cum eſſet Aaron honorabiliſſimus in populo, quare non ploratum eſt pro ipſo tot diebus, ſicut pro Iacob, ſci licet ſeptuaginta diebus? Gen. cap. vltimo. Reſpondebit aliquis, quòd non erat tam honorabilis Aaron in populo tempore ſuo, ſicut fuit Iacob tempore, quo vixit, quia erat pater totius huius populi. Sed tunc dicetur, quòd Moyſes videbatur ita honorabilis in populo, ſicut Iacob, quia ipſe eduxit Iſraelitas de Aegypto: & per ipſius manum dedit omnia beneficia Iſraelitis, vt patet ex proceſſu quatuor librorum vltimorum Moyſi: & tamen pro ipſo defuncto ſolū fuit planctus dierum triginta. Deuteron. cap. vltimo. Reſpondendum eſt, quòd pro Iacob factæ ſunt cęremoniæ planctus ſecundum ritum Aegyptiorum, vt patet Gen. cap. vltimo, apud quos erat mos, vt cum aliqua cadauera condirentur, diebus quadraginta duraret iſte ritus, & fiebant tunc aliquæ cæremonię plāctus. conſummatis his condito cadauere incipiebant triginta dies continui in planctu, & quia Ioſeph erat vir potens in Aegypto fecit condiri cadauer patris, in quo duraturum eſt diebus quadraginta, deinde cępit planctus dierum triginta, & ſic fuerunt ſeptuaginta, ſed triginta proprie ad planctum pertinent. Cadauer autem Aaron non fuit conditum aromatibus, quia nō ſtetit aliquis ad mortem eius, niſi Moyſes, & Eleazarus, & ſuper montem in ſepulchro a Deo parato recubuit. Moyſes quoque non fuit conditus aromatibus, quia ſolus aſcendit in montem ad morien- J dum, & non cognouit homo ſepulchrum eius vſque in præſentem diem Deutero. cap. 34. ideo non potuit condiri. ploratum eſt ergo pro eo diebus triginta, nec exceſſit in hoc Iacob Moyſes, & Aaron, quia triginta dies ad planctum eius pertinuerunt, quadraginta autem ad condiendum corpus aromatibus.

CAP. XXI.

QVOD cum audiſſet Chananæus rex Arab, qui habitabat ad meridiē, veniſſe, ſcilicet, Iſrael per exploratorū viam, pugnauit cōtra illum, & victor exiſtens, duxit ex eo prędā. At Iſrael voto ſe Dño obligans ait: Si tradide ris populum iſtum in manu mea, delebo vrbes eiꝰ. Fxaudiuitq; Dñs preces Iſrael, & tradidit

didit Chananęum, quem ille interfecit ſubuerſis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius horma, ideſt, anathema.

QVOD *Cum.* Poſito ſupra impedimento itineris ex parte populi pontificem lugentis, hic ponitur impedimentum ex parte hoſtis Chananęi perſequentis, tanguntur in hoc. cap. tria. Primo perſecutio Chananęorum: ſecundo pœna ſerpentum ignotorum. ibi. *Profectique ſunt.* Tertio bellum Amorrhęorum. ibi. *Miſit autem Iſrael.* Circa primū. *Quod cum audiſſet Chananæus.* Ideſt Chananęi audierūt hoc, quod factū eſt. qd autem iſtud ſit ſubditur in litera, ſcilicet, quòd veniſſet Iſrael per viam exploratorum. B

Quid audiuit rex Chananęus de Iſraelitis ſecundum Ra. Salo. Quæſt. I.

RABI Salo. dicit, quòd audiuit rex iſte Chananęus, de quo hic dicitur, quòd nubes reliquerat Iudæos, quæ ſolebat eos dirigere in via, & quòd reliquiſſet eos puteus, qui prædecere conſueuerat, iō putans eſſe derelictos a Deo volpit perſequi illos. Sed iſta expoſitiō non ſtat. Primo, quia vtrunque præſuppoſitum falſum eſt, ſcilicet, quòd puteus dereliquerit Iudæos, & nubes: nam puteus nunquam præceſſit eos, ideo nunquam dereliquit, vt probatum eſt: nubes autē ſemper præceſſit, iō Chananęus rex non audiuit hoc. Item hic ponitur relatio, ſcilicet quod cum audiſſet: ergo oportet referri hoc ad aliquid præcedens, ſed iſta duo non erant aliquid, quod præceſſerat: ergo non referī ad illa: Quòd autem venerint Hebręi per viam exploratorum fuerat præcedens, quia dictum fuit ſupra, quomodo Iſraelitæ venerunt in Cadeſbarne, & in montem Hor, iſtud autem erat per viam exploratorum venire, vt infra declarabitur. eſt autem dubiū hic, quia in Hebręo non ponitur quid eſt quod audierint Chananęi, ideo litera noſtra addidit expoſitiue, ſcilicet veniſſe Iſrael per viam exploratorum. Conſiderandum autem circa hoc, quòd iſti Chananęi, de quibus dicitur hic, ſunt illi, qui pugnauerunt iterum cōtra Iſraelitas anno. 2. ab exitu de Aegypto, cū ſtarent in Cadeſbarne, vt patet ſupra 14. cap. & patet hoc, quia ibi dicitur, quòd cum eſſent in Cadeſbarne Iſraelitæ volentes aſcendere in montibus, & percuſſerunt eos vſque in Horma. Hic etiam ponuntur iſti Chananęi apud Cadeſbarne: quam de Cades venerunt in montem Hor, qui propinquus eſt in extremitate regni Edom, ſicut Cades, vt patet præcedenti c. & immediatè dicitur hic de bello Chananęorū, ergo apud Cadeſbarne erāt, & ſic erūt iidem Chananęi iſti, qui in 40. anno exitus de Aegypto pugnauerunt contra Iudæos, & illi, qui in anno ſecundo. Conſiderandū, quòd apud iſtos Chananæos erant Amalechitæ, vt patet ſupra cap. 14. & ambo populi pugnauerunt contra Iudæos anno ſecundo exitus de Aegypto: cum dicitur ibi: deſcenditque Amalechites, & Chananęus, qui habitabant in montibus, & percutientes eos perſecuti ſunt vſque Horma, nūc autem ſoli Chananęi pugnauerunt contra Iſraelitas, ideo cum venerunt Iſraelitæ deſtruere ciuitates horum, vt patet infra. Amalechitæ autem non fuerunt filium ſuorum ſolum deleuerūt ciuitates Chananęotunc deleti, ſed Moyſes ante mortem ſuam iuſſit Iſraelitis, vt, data opportunitate, delerēt illos Deu. c. 26. & hoc completum eſt tempore Saulis, qui deſtruxit omnes Amalechitas tam viros quàm fœminas præter regem, & pecora pinguia primo Reg. cap. 15. C D E

A *An iſta ſint dicta poſt mortem Aaron, vel ante.* *Quæſt. II.*

QVAERET aliquis, an ea, quæ dicuntur hic contigerint poſt illa, quæ ſupra habentur, vel ſit aliqua mutatio ordinis. Reſpondendum eſt ſatis conuenienter dici, quòd iſtud bellum fuerit Iudæis exiſtentibus in Cadeſbarne, quia tunc magis oppropinquabant terræ Chananæorum quàm cum erant in monte Hor. quod patet, quia Cadeſbarne eſt in extremitate regni Edom, vt patet præcedenti cap. & hoc in parte occidentali, Chananęi autem, de quibus hic, & Amalechitæ ſunt magis occidentales, quod patet, quia cum non concedente rege Edom tranſitum per terram ſuam, coacti ſunt Iſraelitę aſcendere verſus Orientem circueundo terram Edom, ſi terra Chananęorum, & Amalechitarum eſſet magis orientalis quàm terra Edom neceſſe eſſet, quòd tranſirent per illam, vel circuirēt eam, ſed non fecerunt, immo cum ibant contra Orientem recedebant magis a terra Chananęorum, & Amalechitarum, vt patet ſupra 14. ca. vbi iuſſum eſt, quòd recederent verſus mare rubrum: quia Amalechitæ, & Chananęi habitabant in vallibus, ſed mare rubrum erat ibi magis orientale, ergo terra Chananęorum, aqua recedere iubentur Hebræi cum eſſent in Cadeſbarne, erat magis occidentalis, quàm Cadeſbarne: ideo veriſimile eſt, quòd exiſtentibus Hebręis in Cadeſbarne, venerunt Chananęi ad pugnandum contra eos, magis quàm, quòd pugnauerint, cum eſſent in monte Hor, quia tunc erant magis diſtantes a terra illorum. Item, quia dicitur immediatè, quòd cū audiuerunt Chananęi veniſſe Iſraelitas per viam exploratorum pugnauerunt contra eos, ſed quando ſteterunt in Cadeſbarne veniebant per viam exploratorum, quia per illam miſſi ſunt exploratores, quando erat Iſrael in Cadeſbarne anno ſecundo ab exitu de Aegypto, de quo ſupra 14. cap. ergo erant in Cadeſbarne, quando fuit iſta pugna. In contrarium videt ex hac litera ſecundum ordinem ſuum, quia poſtquam enarratum eſt de morte Aaron, & quomodo ſteterunt Iſraelitæ in monte Hor, ſubiungitur hic de pugna Chananęorum contra Iſraelitas. Et ſi aliquis dicat hoc factum eſſe per recapitulationem, videtur eſſe contrarium, quia infra 33. cap. vbi narrantur māſiones Iſraelitarum poſtquam poſita fuerat Cadeſbarne, & mons Hor, ſubiungitur de bello iſto Chananęorū contra Iſrael. Dicendum ergo vtrumque iſtorum ſatis poſſe teneri, ſcilicet, quòd fuerit bellum in Cadeſbarne, vel quòd fuerit in mōte Hor, & ſi dicatur quomodo pugnarent Chananęi contra Iſraelitas, cum eſſent in montem Hor, quia tunc magis diſtabant ab eis, quàm cum eſſent in Cadeſbarne, vt ſupra probatum eſt. Reſpondendum eſt non multū hoc agere, quia Cadeſbarne, & mons Hor ſunt manſiones propinquæ, cum vtraque manſio ſit in extremitate terræ Edom, vt patet præcedenti cap. ideo poſſent contra eos pugnare in quacunque harum eſſent, & hoc ſecundum magis videt conſonare literæ. Sed adhuc ſtat dubium, dato quòd iſtud bellum fuerit in monte Hor, an fuerit ante mortem Aaron, vel poſt: nam mortuus eſt Aaron in monte iſto: Dicet aliquis fuiſſe poſt mortem Aaron, quia enarrata ſup. morte illius ſubiungitur hic de bello, & eodē modo infra 33. cap. poſſet dici hoc fieri per recapitulationem; ne hiſtoriæ miſceantur, & propter hoc aliquando præponuntur, & poſtponuntur aliqua. Reſpondendum eſt, ꝙ fuerit bellum iſtud poſt mortem Aaron: nam non eſt recedendum ab ordine literæ, niſi propter aliquā cauſam manifeſtam, ſed nulla maior apparet neceſſitas, vt dicamus hic eſſe anticipationem, vel recapitulationem,

An iſti Chananæi ſint de terra Chanaam, in qua erant 7. populi.

Cadeſbarne & mōs Hor ſunt propinquę māſiones.

Bellū iſtud fuit poſt mortem Aaron.

lationem,quàm quòd dicamus rectum ordinem. Magis ergo dicendum,quòd sit ordo rectus,& tunc precedet mors Aaron ad bellū istud. *Chananæus rex Arad.* Ideſt rex Aradiorū,qui erat Chananęus, vt aliqui exponunt: accipitur dupliciter Chananęus. Vno modo pro omnibus descendentibus de genere Chanaam, & isto modo Aradij Amathęi,Sidonij,Samaritę,Chananęi sunt, quia de Chanaam nati sunt, vt patet Gen. cap.10. Alio modo pro descendentibus de Chanaam morantibus in terra promissa Iudæis, a quibus denominatur terra Chanaā,& sic Aradij Amathęi Samaritæ,Sidonij non vocantur Chananęi,vt aliqui volunt, quia terra istorum non fuit promissa Iudæis, vt patet Gen.15.cap.vbi promittitur eis terra.10.gentium, inter quas non sunt isti populi. Arad rex de quo hic dicitur non erat proprie Chananęus,ideo licet terram suam demoliti sunt Hebræi non leguntur habitasse in ea,quia omnis habitatio eorum fuit trans Iordanē infra terminos,qui habentur infra 34.cap.præter terram duarum tribuum,& dimidiæ, quæ fuit ante transitum Iordanis ad orientem,vt patet infra 32.cap. Aliqui volunt,quòd istud scriptum sit a Iosue, quia tempore suo Moyse mortuo factum est hoc, & probant, quia inter reges, quos Iosue occidit numeratur rex Arad tanquam vnus: ergo a Iosue factum est.de hoc Iosue. cap.12.Respondendum est, quòd non fuit tēpore Iosue, quia oēs reges, quos occidit Iosue fuerūt trās Iordanem, vt patet Iosue.cap.10. istud autē erat ante transitum Iordanis.Item cum dicitur,quòd iste rex Arad ponitur Iosue.cap.12.Respondendum est falsum esse, quia dicitur rex Ered, & non Arad.Item dato,quòd diceretur rex Arad,non stat, quia multotiens eodem nomine multæ vrbes, vel oppida appellantur, vt patet Iosue 15.vbi ponuntur tres ciuitates, quarū quælibet vocatur Asor. Sed dicetur,q̄ iste rex Arad erat in terra Chananęorum,quia infra 33.ca.dicitur, quòd audiuit rex Arad,qui habitabat ad meridiem in terra Chanaā. ergo de Chananęis erat, & in terra ipsorum morabatur. Respondendum est, quòd non habitauit in terra Chanaā propriè dicta,sed iuxta illam in latere meridiano illius:nam si fuisset iste rex in terra Chanaam,multi de Israelitis vidissent terram Chanaam: nam antequam recederent de Cadesbarne prima vice anno secūdo ab exitu de Aegypto ascēderunt Israelitæ in terram Chananęorum istorum,& descendentibus Chananęis de montibus percusserūt eos supra cap.14.ergo tunc viderunt.tamen ante hoc eodem.cap.dicitur,quòd nullus de murmuratoribus introiuit in terram Chanaam, quam Deus promiserat,vel saltem intuebitur eam, sed isti intuiti sunt, & erant murmuratores, ergo non pertinet ad terram Chananęorum terra hęc.Item patet magis, quia nūc Israelitæ pugnauerunt contra Chananęos istos,& deleuerunt vrbes eorum: ideo tunc introierunt in terrā ipsorum, & tamen si ista esset pars terræ Chanaam, manifestum esset,quòd multi de murmuratoribus introiuissent in terram Chanaam,& acquisiuissent partem illius. Dicendum est etiam, quòd Iudæi non petijssent conuenienter a rege Edom dari sibi transitū per terram Idumęorum, quousque introirent in terram sibi promissam si pertineret terra istorum Chananęorū propriè ad terram Chanaam:quia cum essent Israelitæ in Cadesbarne,poterant transire per terram istorum Chananęorum ad reliquam terram, & non oporteret dari sibi transitum per terram alienā cum essent in extremitate terræ sibi promissę. Dicunt igitur habitasse isti in terra Chanaam large loquendo ideſt apud terram Chanaam: erant enim in parte meridiana illius. Tenendum autem, quòd isti erant Chananęi, sicut alij, qui habitabant trans Iordanem, & intra terminos assignatos infra 34.cap. Terra tamē ista non vocatur propriè terra Chanaam, sed terra Arad: & Chananęi isti descendentes de prosapia aliorum Chananæorum venerunt in terram istam Arad, & habitantes in ea non perdiderunt nomen stirpis suę: non tamen computantur cum terra Chanaam, ideo quamquàm Israelitæ acceperunt terram eorū non habitauerunt in ea, nec saltem introierunt per illam in reliquam terram Chanaam. *Qui habitabat ad meridiem.* Iste rex Chananęus habitabat ad meridiē, ideſt ad partem meridianam terræ Chanaam, vt colligitur infra 33.cap.Nam nō potest hic accipi pars meridiana respectu loci,in quo Iudæi erant,quia tunc terra Arad erat occidentalis, sed refertur ad terram Chanaam,quam habituri erant,in cuius latere meridiano erat quædam pars terræ Edom. Et erāt isti Chananęi, atque Amalechitæ, & non dicuntur habitare ad meū diem terræ Chanaam, quasi essent intra terram Chanaam in meridiana parte illius, sed erant extra illam coniuncti lateri meridiano eius. Vocatur autem iste rex Chananęus,non solum,quia erat de genere Chanaam,sed etiam quia totus populus eius erat Chananæus:sic enim vocantur supra 14.cap.scilicet:Descenderunt Chananæus,& Amalechites, qui habitabant in montibus,& sic infra vocatur populus iste Chananæus. *Venisse Israel per exploratorum viam.* Ideſt audierunt isti Chananæi,quòd veniebat Israel per viam, per quam miserat exploratores. Aliqui dicunt,quòd populus mittebat semper ante se aliquos viros, qui considerarent viam,per quam irent,& loca vtrum tuta,vel periculosa:viderunt autem Chananęi,quòd exploratores transierāt per viam illam, deinde totus populus per illam veniebat, ideo pugnauerunt. Non sunt isti exploratores, qui missi sunt de Cadesbarne ad considerandum terram promissionis, quia illi solum iuerunt ad videndum terram promissam, & nō ad considerandum viam,& patet,quia pauco tempore, scilicet, 40.diebus regressi sunt, & totam terram lustrauerunt,vt patet supra 13.cap. ideo non est verisimile, quòd ipsi in circuitu incederent quemadmodum nunc ambulabat multitudo, ideo nō videbatur possibile, quia adhuc nesciebant istam viam: si enim non peccassent,citius introiuissent:sed quia peccauerunt,oportuit eos declinare in pœnam.

Ra.Salo.dicit,quòd exploratores dicuntur hic illi, qui ibant cum arca Domini ad inquirendum locum bonum mansionis,vt patet supra cap.10. Sed falsum est,quia procedit hoc ex defectu intelligentiæ literæ, vbi Rabi Salom.& multi existimant intelligi, quòd præcesserit arca distans a castris itinere dierum trium. Sed falsum est,erat enim coniuncta castris, vt ibi declaratum est.

Sed dicendum videtur, quòd isti exploratores erant illi, qui missi sunt ab Israelitis anno secundo ab exitu de Aegypto. Isti enim transierant per Cadesbarne,& apud terram istorum Chananæorum: nunc autem videntes,quòd per ipsam venirent Israelitæ intellexerunt,quòd vellent introire in terras illas: vnde oportebat fieri transitum per terram Chananęorum istorum, vel apud ipsam, ideo exierunt Chananæi in bellum contra Israel. Venisse enim exploratores per viam illam concitauit animos Chananæorum. Nam si non vidissent exploratores transeuntes per terram illam, quamquàm Iudæi propinqui essent non curarent pugnare contra eos,quia nescirent,quo declinare vellent. sciebant enim illos a multis temporibus mansisse in terra ipsa,scilicet fere a 40. annis: ideo si non vidissent exploratores eorum nihil iudicarent, quo ire volebant, fuit autem satis præsumendum, q̄ cum exploratores Iudæorum transierunt apud terrā horum

horum Chananęorum,quòd Israelitæ per eam transi revellent, ideo antequam transirent se disposuerunt in pugnam. *Pugnauit contra Israel.* Scilicet exiuit de terra sua ad pugnandum contra Israelitas,erant enim propinqui illis. *victor existens duxit ex eo prædam.* Ideſt Chananęi prævaluerunt contra Israelitas, & acceperunt prædam,& forte occiderunt aliquos:nam in magnis exercitibus vix potest fieri præda, nisi mors aliquorum,& fuga præcesserit. Traditi sunt autem Israelitæ hic in manus Chananæorum,quia forte non erat cor eorum rectum cum Deo, & tunc permittebat Deus cadere Israel in manus hostiles: Leui.ca.26.De quantitate autem prædæ huius non patet.Ra.Salo. dicit, quòd solum fuit vna ancilla de Aegyptijs, quæ ascenderat cum Israelitis,& satis patet,quòd loquitur hic ex affectione: non enim potuit minus quàm vnā ancillam dicere, & Aegyptiam quidem, ne dehonestaret Hebræos:sed non videtur, quòd Scriptura fecerit mentionem de præda pro vna ancilla,potissimum dicendo prædam, vel captiuitatem, quæ magnum aliquid important.Item, quia Israelitæ dolentes de ista præda vouerunt Deo ciuitates populi huius,si traderet illum in manus ipsorum, pro vna tamen ancilla nihil curaret totus, exercitus Iudæorum. Dicendum ergo,quòd fuerit satis magna præda, & occisio, quamquàm non constet de quantitate. *At Israel voto se obligans Domino ait.* Putauerūt Israelitæ, quòd Deus concederet eis faciliter vindictam de hostibus, si vouerent nihil accipere de bello, sed omnia Deo tradere,& sic fecerunt vouentes. Extendebatur autem votum istud tam ad ipsos Chananæos,quàm ad omnia, quæ possidebant,& ciuitates eorum, ita vt nihil Iudei perciperent de pugna,sed totum proueniret Deo,tāquam non pro se hic, sed pro Deo pugnaretur. *Si tradideris populum istum in manu mea.* Dicit Ra.Sa.quòd non dixerunt si tradideris istos Chananęos, quia populus Hebræorum ignorabat, quæ gens esset ista. Vtebatur enim vestibus Amalechitarum, & loquebatur lingua Chananæorum, ideo non distinguendo dixit. Si tradideris populum istum. *Delebo vrbes eius.* Ideſt anathematizabo secundum literam Hebraicam: nā verbum positum hic in Hebræo venit de, herē,quod est remotio ab vsu humano, & applicatio ad Deum. Etiam, quia in omni voto est aliqualis attributio boniad Deum in obsequio,quid autem boni, vel obsequij Deo faciebant ciuitates solum destruendo eas? res enim isto modo destructæ applicantur Deo,& separantur ab vsu humano:illa autem, quæ nō possunt Deo applicari,quia immūda sunt,ne ad homines trāseant destruuntur.In vtroque autem honor, & seruitium Deo exhibetur:in primo quidem, quia aliquid sibi applicatur directè,secūdo autem, quia aliquid pp nominis eius honorem ab humanis vsibus separatur. Sciendum autem,quòd litera nostra est hic magis determinata,quàm Hebræa, scilicet delebo vrbes:nam dictio Hæbraica hic posita significat separationem, vel destructionem, vel consecrationem. Vnde sicut apud nos aliquis vocatur excōmunicatus, ita apud Hebræos est quædam execratio significata per hoc verbum. Et verum est, quòd quandocunque res applicantur ad Deum fiunt omnia hęc, scilicet segregant ab vsu humano, & consecrantur, ideſt efficiuntur sacræ,vel applicatæ Deo,& destruuntur, scilicet quantum ad vsum humanum, ne liceat alicui homini eas in vsum suum conuertere. Hic tamen no erat aliquis modus applicationis rerum istarum, nisi per destructionem,scilicet, quòd ciuitates delerentur, ne redirent ad vsum humanum, & homines occiderentur, & pecora atque omnia cremarentur. istud autem videbatur tendere in honorem Dei,inquantum homines separabant omnia hęc ab vsibus suis propter cultum Dei,& quia ista applicabantur Deo in modo cuiusdam sacrificij:sic enim Deus iusserat fieri sibi,quādo esset aliqua ciuitas terræ Iudæorum, in qua colerētur idola,scilicet, quòd occiderentur homines, & iumenta, & vniuersa viuentia, & cremaretur tota ciuitas cum omnibus supellectilibus,quæ in ea erāt Deu. cap.13.& ibi dicitur:Consumes omnia hęc Domino Deo tuo,ideſt ad honorem Dei tui.

Quomodo poterat vouere occidere Chananæos, & quomodo hoc pertinebat ad cultum Dei. Quæst. III.

Sed videtur hic esse dubium de hominibus, quomodo Israelitæ potuerint vouere occidere illos, quia homo non est animal immolaticium: etiam videtur dubium quomodo votum de occidendo hominem sit acceptabile Deo. Respondendū est ad primum, quòd nullus de Israel poterat vouere occidere Chananæos propter Deum,sed votū istud totus populus facere poterat:& hoc quidem non sine causa: nā si vouissent Israelitæ occidere aliquam gentem innoxiam,peccarent vouēdo, nec deberent votum complere.Causa tamen hic intercidit, vt possent vouere,scilicet, quia licebat Iudæis occidere Chananæos:ergo licebat vouere,quòd occiderent illos, erant quippe isti hostes Iudæorum, etiam bis pugnauerant contra illos,scilicet nunc, & iterum anno secundo ab exitu de Aegypto in Cadesbarne, de quo supra cap.14.sine voto ergo licebat eis pugnare,& occidere hostes:ergo cum voto. Ad secūdum cun dicebatur, quomodo sit acceptabile Deo votum factum de occisione hominum. Respondendum est, quòd cum aliquid Deus iubet fieri, illud sibi acceptabile est, alioquin non iuberet:sed ipse iubet interdum occidi aliquos, & omnia,quæ ad eos pertinēt,vt patet de ciuitatibus Iudæorum, in quibus idola colerentur: Deutero. cap.13. Idem de Amalechitis, quos occidendos iussit: Deutero.cap.26.ergo siquis voueret facere hęc,& expleret acceptabile eēt Deo. Itē si aliquę gentes sunt velut hostes Dei, vt illę, quæ repugnant cultui Dei, scilicet fidei illius,occidere illas meritorium valde est. Et quamquàm ad hoc non obligemur, si fecerimus laudabiles erimus. De gente ista Chananęorum poterat esse vorū laudabile aliàs acceptabile,quia ipsi erant hostes Dei inquantum pugnauerant contra populum eius, & inimici Iudæorū dicebantur inimici Dei Exo.cap.23.scilicet, quòd si audieris vocem meā, & feceris omnia,quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis,& affligā affligētes te. Habebant ergo quasi Dei causam Israelitæ dum pugnarent contra Chananæos, vnde bene cadebat sub voto occidere illos. Aliquis dicet, quòd Iudæi poterāt hoc facere valde meritoriè, quia dictum erat Deu.cap.13. quòd delerēt ciuitates,in quibus essent idolatræ. Respōdetur non obstare, quia illud intelligitur de ciuitatibus,in quibus morabantur Iudæi si colerentur ibi idola, quia isti tenebantur specialiter colere Deum ex legis promissione:Gentiles autem quamquàm tenerentur naturaliter ad colendum Deum,quia tamē non receperant legem, non erat in eis tam specialis obligatio, ideo quamquàm colerent idola non iubebat Deus, quòd occiderentur:de Iudæis autem iubebat,ideo cum isti Chananæi non recepissent legem Dei,non debebant Iudæi illos occidere, quia Deum non colebant.Sed stabit prima responsio, scilicet, q̄ licebat illos occidi,quia erant hostes Iudæorū. De pecorib⁹ aūt eorū,& de cęteris,q̄ habebant,qūo p cō bustionē,vel destructionē applicarent ad Deū, declaratū est Deu.c.13.cū agebat de ciuitatib⁹ idolatrarū.

An istę rex, de quo hic fit ille quę occidit Iosue.

Opin. aliquorum.

An istud bellum cū Chananęis fuerit tpe Iosue, vel Moysi.

Votum de occisione Chananęorū fuit Deo acceptabile.

Occidere inimicos fidei valde meritorij ē.

An

An aurum, & cetera metalla, quæ erant in terra Chananæorum fuerint combusta vel assumpta in thesauros Domini, & de tribus modis ponendi anathema in vrbibus. Quæst. IIII.

QVAERET nunc aliquis de auro, & argento, & ceteris metallis, quæ erant in terra isto rum Chananæorum an fuerint destructa, & cõbusta, vel assumpta fuerint in the- Respõsio. sauros domini aut aliàs. Et respondendum est, quòd nemo de Iudæis accepit quidquam de eis, quæ erant in ciuitatibus Chananęorũ, quia positæ sunt sub anathemate, sed in anathemate nihil transibat ad ipsos Iudæos, vt pater de vrbe Iericho, quæ sub anathemate posita est: Iosue cap. 6. & nihil acceperunt inde Israeli tæ, & quia vnus furatus est modicum de auro, lapida- G tus est: Iosue cap. 7. Stat tamen dubium an Israelitæ ac ceperint aurum, & argentum ad ponendũ in thesau- 1. opi. ris Domini. Dicunt aliqui, quòd sic: nam in anathemate Iericho sic fuit, quòd separaretur omne aurũ, & argentum, ęs, & ferrum in thesauris Domini: Iosue c. 6. Hic autem non patet quid factum fuerit. Sciendũ tamen, quòd hoc perueniebat secundum formam positi anathematis. Si enim simpliciter vouissent delere vrbem cum rebus suis, nihil debebant accipere pro thesauris Domini, sed omnia erant destruenda: si autem appossuissent aliquam conditionem, vel limitationem secundum illam tenebantur. Si enim votum sit spontanea obligatio, tantum se obligat quis, quantũ se obligare vult, & verbo expresserit. Pro quo scien- Anathema tripliciter positum reperitur. H dum, quòd anathema reperitur tripliciter positum: primo modo, vt tam homines, quàm pecora, & omnia, quæ in ipsa vrbe sunt consumantur, nullo eorum transeunte in vsum hominum, vel thesauros Dei, & sic est de anathemate, quod fiebat in ciuitatibus idolatrarum in terra Chanaam: nam occisis hominibus, & iumentis congregabantur omnia supellectilia in platea ciuitatis, & cremabantur Deu. cap. 13. Alio modo fiebat anathema vrbium ita, quòd ciuitas destrueretur, & homines perirent, & pecora cũ supellectilibus, reseruato auro, & argento, ferro, & ęre ad vsus Sanctuarij, & sic fuit ĩ anathemate Iericho, Israelitæ tamẽ nihil receperunt. Tertius modus anathematis erat, cũ ciuitas destruebatur ita, vt fieret tumulus sempiternus, & nemo in ea habitaret, occidebanturque homines, pecora tamen, & omnia supellectilia, aurum quoque, & argentum, & omnia, quæ nomine prædæ intelligi possunt, proueniebant in partem Iudæorum, sic fuit in vrbe Hai, vt patet Iosue cap. 8. quilibet modus istorum poterat esse in anathemate isto terræ Chananæorum. nam Deus non dederat hic formam anathematis, sed ipsi vouerant, vt patet hic: ideo non poterant ponere quemcunque modum ipsorum anathematis, vel alium leuiorem. Magis tamen videtur dicẽ dum quòd posuerint anathema primo modo abdicãdo tam a se, quàm a Deo omnia, quę erant in vrbibus Chananæorum, & cremando ea, vel delendo: nam li- K tera dicit: Delebo vrbes eius, in quo non solum importatur deletio hominum sed etiam iumentorum & omnium, quæ in ciuitatibus erant: potissimum, qa, nõ potest dici, quòd isti ponerent tale anathema, quale in Iericho: quia ibi aurum, argentum, ferrum, & ęs pro thesauris Domini assumpta sunt: hic autem non poterant accipi ferrum, & ęs, qu a non possent portari vsque ad terram Chanaam per longos viarum circuitus. Ideo credendum est, quòd omnia fuerint destructa, & combusta, cum dicatur infra. Subuersis vrbibus eius. Subuersio autem totalem destructionem signat. *Exaudiuitque Dominus preces Israel.* Videbantur orare licitè Israelitæ tum ex parte sua, tum ex parte F Dei: ex parte sua, quia Chananæi pugnauerant contra eos bis, scilicet in secundo anno ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 14. & anno. 40. de quo hic: ipsi tamen nunquã inuaserant Chananæos: ex parte Dei videbatur iusta oratio, quia vouebant, quòd delerent vrbes hostium in laudem Dei, scilicet totaliter illas delendo, & nihil percipiendo ex eis, sed omnia consumendo quasi in sacrificio Dei, ita vt causam Dei solũ agere viderentur, & cõcessit hoc Deus. De hac exauditione dubiũ est quomodo Iudæi cognouerint eã, scilicet antequam vouerunt, exposuerint se ad bellũ non expectata aliqua responsione Dei, sed confidentes, quòd adiuuaret eos, & tunc traditi sunt Chananæi in manus eorum, vel an ipsi post votum emissum expectauerint responsionem Dei, & habita, pugnauerunt contra Chananæos. Respondendum est vtrumque esse potuisse. Primus modus est nunc communis vouentibus, secundus poterat esse in Iudæis, quia habebant responsionem Dei in promptu, quodcunque enim voluissent petebat Moyses a Deo, & respõdebatur, vt patet supra cap. 7. & iste credendus est magis fuisse in Iudæis, quia timidi valde erant, & non auderent aliquid sine Dei certificatione circa euentum committere. *Et tradidit Chananæum.* Idest populum terræ Arad, qui erat de genere Chananęorum.

Quis fuit modus, quo tradidit Deus Chananæũ in manu Israel. Quæst. V.

QVOD autem Deus traderet Chananęos in manus Iudęorum stat dupliciter, scilicet, vel quòd debilitaret vires Chananæorum, vel quòd augeret vires Iudæorum: Primus modus subdiuiditur: poterant enim diminui vires Chananæorum realiter, scilicet, quòd Deus debilitaret corpora eorum, ita vt non possent pugnare, vel quòd diminueret eorum animositatem, scilicet, q retentis viribus pristinis tantum timerent, vt nullatenus auderent consistere coram facie Hebręorum.

Ex parte Iudæorũ poterat effici dupliciter. Primo modo, quòd vires eorum augmentarentur, ita vt nõ lassarentur in bello, sed quilibet eorum posset contra multos Chananæos pugnare. Alio modo fieri poterat, vt non augmentatis viribus Iudæorum augmentarentur eorum animositates, ita vt pro nihilo ducerent hostes: & hoc est quod valde in bellis prodest. Alij autem modi specialiores poterant dari, sed ad istos reducuntur.

De primo modo patet, quia sicut Deus interdum disponit, aut suspendit virtutes rerum naturalium ne agant, ita potest suspendere operationes virium humanarum. De naturalibus patet, vt in igne, qui in fornace Babylonis, vbi erant tres pueri, erat verus ignis, & tamen non potuit comburere eos. Hoc autem solum est, quia suspendit Deus actionem ignis: Dan. ca. 3. Sic etiam in animatis irrationalibus, quorum quaIitates naturales suspenduntur interdum a Deo, vt in Leonibus esurientibus in lacu, vbi erat Daniel, & tamen non vorauerunt eum. Dan. cap. 6. & 14. Ita ergo de viribus humanis: poterunt enim laxari opere Dei, ita vt interdum nulla quasi mutatione facta in homine nihil operari posset: nam & operatione dæmonum interdum hoc fit.

De secundo modo, scilicet, quòd minueretur audacia Chananæorum satis patet, quia Deus poterat eis incutere tantum timorem, quòd nullatenus auderẽt consistere ante faciem Hebræorum, sed quacunque etiam leuissima mutatione facta terrerentur, & sic promisit Deus dare Iudæis in pœnam quando conuerterentur ad malum Leuit. capit. 26. & qui remanserint

serint in vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in A regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient, quasi gladium cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, & forte iste est modus, per quem Deus tradidit Chananæos in manus Iudæorũ, sic enim Deus promiserat de alijs hostibus: Exo. 23. cap. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam. De modo q est ex parte Iudæorum, scilicet, quòd Deus augeret vires eorum, ita vt faciliter superarent Chananæos patet simile, quia interdum Deus auget vires alicuius supernaturaliter, & nulla facta mutatione desinunt illæ B vires, sicut fuit in Samsone, qui erat robustissimus virorum, & semel habens solum vnam mandibulam asini percussit de Philisthæis mille viros: Iudicum ca. 15. & tamen subito in eo defecerunt vires, nulla facta mutatione in corpore, scilicet quando omnes capilli illius tonsi sunt: Iudi. 16. cap. erat autem ista fortitudo a Deo solũ, quia si fuisset ex aliqua dispositione corporis ablatis capillis nihil minus virũ haberet. Itẽ quia cum debuit facere maximum opus roboris sui, scilicet concutere duas columnas domus in qua erãt Philisthæi vocauit Dominum, vt restitueret ei pristinam fortitudinem. Ita ergo facere potuisset Iudæis. Quod autẽ adauxerit animositatem Iudæorum etiã latus erat possibile: nã sicut ipse incutit timorem Leuit. 26. cap. & Deutero. 28. ita potest animositatem inducere, quia æqualiter possibile est vtrumque cõtinere. Poterat autem esse alius modus, scilicet, quòd H Angelus Dei percureret Chananæos sicut fuit de castris Assyriorum, in quibus Angelus Domini percussit per noctẽ 180. milia virorum. 4. Reg. cap. 19. Etiam aliter fieri poterat, scilicet, vt Deus percuteret Chananæos cęcitate, quæ auriscia dicitur, scilicet, vt videntes omnia alia, non viderent Israelitas, & sic possent eos percutere faciliter. Sic factum est in viris Sodomorũ circa Domũ Loth, quia tota nocte circa portam eius fleterunt, & cum domum viderent portam non inuenirent: Gen. 19. cap. Ita etiam factum est de Syrijs, q pugnabant contra Israel: nam percussit illos Dominus cęcitate, vel magis amentia, & duxit eos Eliseus D in Samariam ciuitatem Hebræorum, vbi faciliter per cussi poterant, nisi Eliseus prohibuisset. 4. Regum ca. 6. Alij quoque modi possibiles erãt, sed modus de infusione timoris verisimilior est, quia illum promisit Deus Iudæis contra hostes suos. De modis autẽ vaijs, quibus Deus Iudęos adiuuabat interdum per se pugnans, interdum autem eos pugnantes adiuuans, declaratum est Leui. 26. cap. *Quem ille interfecit.* Idest Israel interfecit populum Chananæorum. *Subuersis vrbibus eius.* Idest destruxit totaliter ciuitates creando, & omnia, quę in eis erant, & percutiendo pecora, quia hoc pertinebat ad maximum gradum anathematis. *Et vocauit nomen loci illius horma.* Iste est locus, de quo supra cap. 14. & Deutero. cap. 1. scilicet, quòd Chananæi, & Amalechitæ percusserũt Iudæos vsque E horma. Sed ibi ponitur per anticipationem, quia non dum vocabatur ille locus sic, cum illud acciderit anno secundo ab exitu de Aegypto, & ista impositio nominis fuit anno 40. Ex quo apparet, quòd ista, quæ ex primuntur hic non fuerunt scripta immediatè, vt facta sunt, sed primo accidit istud in anno 40. quàm scriberetur id quod factum est anno secundo, vnde verisimile est, quòd paulo ante mortem suam Moyses ista scripsit, dicitur autem hic: Vocauit autem nomen loci illius horma, cum tamen fuerint multæ ciuitates destructæ, vt patet supra, scilicet. Quem interfecit subuersis vrbibus eius: sed vocatur locus singulariter

sumendo pro plurali, sicut sæpe fit. Posset tamen argui, quia supra cap. 14. dicitur, q persecuti sunt Amalechitæ, & Chananæi Iudæos vsque horma, vbi pro loco determinato necessario ponitur, quia dicitur Vsque. Dicendum, quòd quamquàm omnes ciuitates vocatæ fuerint horma, tamen supra ca. 14. & Deutero. capi. 1. accipitur horma pro extremitate terræ illius, quæ vocatur horma, quia vsque ad illam persecuti sunt Chananæi Israelitas: hic autem pro tota terra accipitur horma, scilicet vocauit nomen loci illius idest terræ illius horma. In litera ponitur interpretatio huius nominis, scilicet anathema, quia significat anathema destructionem, & terra illa destructa est: ideo anathema est, vel significat anathema abdicationem, vel excommunicationem, & sic in terra ista facta est abdicatio, cum iussum est ne quis acciperet quidquã de ciuitatibus illis. Anathema quid significet.

Profecti sunt autem de monte Hor per viam, quæ ducit ad mare rubrum, vt circũirent terram Edom. Et tædere cępit populũ itineris aç laboris: locutusque contra Deum, & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Aegypto vt moreremur in solitudine? Deest panis, nõ C sunt aquæ, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpẽtes, ad quorum plagas, & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te: ora, vt tollat nobis serpentes. Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eũ pro signo: qui percussus aspexerit eũ, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & po- Ioan. 3. De serpẽte æneo. suit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Profectique filij Israel castrametati sunt in Oboth. Vnde egressi fixere tentoria in Ieabarim in solitudine, quę respicit Moab contra orientalem plagam. Et inde mouentes, venerunt ad torrẽtem Zared. Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhęi. Siquidem Arnon terminus est Moab, diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Vnde dicitur in libro bellorum Domini; Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrẽtium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & re cumberent in finibus Moabitarum. Fx eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud: Ascendat puteus. Concinebãt: Puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces Murmurat populus pro labore itineris. 1. Cor. 10. Serpentes igniti missi sunt.

ces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectique sunt de solitudine Mathana. De Mathana in nahaliel, de Nahaliel, in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

Profecti sunt autem. Hic ponitur de pœna serpentū ignitorum, scilicet, quòd existentibus Israelitis in circuitu terræ Edom, quia murmurauerunt, misit Deus serpentes in illos. *Profecti sunt autem de monte Hor.* Ex hoc innuitur, quòd factum est bellum Chananæorū contra Iudæos in monte Hor, & non recesserunt inde Israelitæ quousque destruxerunt ciuitates Chananæorum. Hoc facto recesserunt de monte Hor ascendentes versus partem orientalem ad mare rubrum in circuitu terræ Edom, & peruenerunt ad extrema loca partis orientalis terræ Edom, scilicet Elath, & Asiongaber, per quem transierunt versus terrā Moab. *Per viam, quæ ducit ad mare rubrum.* Est enim mare rubrum orientale respectu terræ illius, in qua tunc erant Iudæi, & quia non permissi sunt transire per Cadesbarne, quæ est in extremitate occidentali terræ Edom, ascenderunt ad extremitatem orientalē terræ ipsius, circumeuntes per latus meridianum, & hoc erat ascēdere ad mare rubrum, ibi enim extrema loca sunt terræ Edom. Istud est, de quo dicitur Deut. cap. 2. scilicet profecti inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir multo tempore. apud istud mare rubrum steterunt Iudæi toto tempore præterito inter annum secundum ab exitu de Aegypto, & annum 40. vt colligitur supra cap. 14. quando pugnantibus Amalechitis, & Chananæis contra Israel, iussit Deus, vt recederent contra mare rubrum. Non est intelligendum, quòd redierint Israelitæ ad illam partem maris rubri, per quam transierūt in exitu de Aegypto, sed est mare rubrum diffusum per deserta Arabiæ, per quæ nunc transibant Iudei, & flectitur ad multas partes modo fluuiorum, qui non recto itinere procedunt: ideo multotiens accesserūt Iudæi circa mare rubrum, scilicet primò quando trāsierunt illud: Exo. cap. 14. Iterum autem cum steterunt in mansione Elim progressi inde fixerunt castra super mare rubrum, & istud fuit inter desertum Sin, & mansionem Elim infra 33. ca. iterum steterunt iuxta mare rubrum, quando recesserunt de Cadesbarne supra cap. 14. Tertiò steterunt apud illud nunc quādo circuibant terram Edom, vt patet hic, & Deut. ca. 2. Quarto manserunt apud illud circa mortem Moysi cum incepit exponere legem Deutero. cap. 1. hoc autem non contingebat nisi per varias circum locationes maris illius. *Vt circuirent terram Edom.* Idest ambulantes versus mare rubrum circuibant terram Idumæorum contra orientem ambulantes per latus meridianum, & istud dicitur circuire montem Seir: Deutero. cap. 2. quia terra illa est montuosa in latere suo. Dicitur autem, quòd ambulabant Iudæi ad circumeundum terram Edom, quia non concessus fuerat ingressus per terram occidentalem Idumęorum, & volebat Deus, quòd permitteretur ingressus per partem orientalem: Deus enim emolliuit cor regis Edom, vt non impediret Israelitas volentes ingredi p partem orientalem, & concitauerat eum ad impediēdum eos cum ingredi parabant per Cadesbarne. Causa huius supra posita est, scilicet, vt dum circuibant terram Edom, finiretur annus 40. in quo complebat sententia lata contra murmuratores: si autem fuisset permissus ingressus per Cadesbarne multi de muratoribus introissent in terram Chanaan. *Et taedere cepit populum itineris, ac laboris.* Idest circueundo terram Edom ceperunt molestę ferre Israelitæ labores itineris propter duo. Primo, quia eis occasio magni itineris apparebat cum debētes introire directe per Cadesbarne inceperunt circuire per magna terrarū spatia versus orientem, & timebant, quòd sicut, quando reuersi sunt de Cadesbarne prima vice contra mare rubrum ambulauerunt 38. annis vagi, ita nunc diffidebant se intraturos in terram Chanaan timentes maiorem vagationem. Secundo incepit populum tædere, quia labores continui itinerando eis erant, & lassabātur, maximè, quia erant eis paruuli, & fœminæ non potentes itinerare, ideo ponūtur duo, scilicet iter, & labor, scilicet de itinere fatigabantur, quia putabant illud semper duraturum: de labore autē dolebāt quia non poterant sustinere continuè. *Locutusque contra Dominum, & Moysen ait.* Idest Israelitæ tędio itineris locuti sunt murmurantes contra Dominum, & Moysen. Potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd locuti fuerint contra hos duos determinatè, quia quilibet eorum nocebat illis, scilicet Deus, quia faciebat eos vagari per solitudines non concedendo introitum in terram promissam: Moyses autem videbatur nocuisse, quia fuerat occasio, vt egrederentur Israelitę in desertum, vnde hęc mala secuta sunt. Alio modo potest intelligi, quòd verba murmurationis solum dirigebantur ad Moysen, quia non audebant Israelitæ loqui directe contra Deum, & tamen contra Deum erant, quia Moyses nihil fecerat, nisi iussu Dei: ideo cum redarguerent eius facta, Dei mandata culpabant, & sic non poterant contra Moysen murmurare super statu regiminis, quin contra Deum murmurarent, & sic ipse dixit populo facta murmuratione contra ipsum, & Aaron in deserto Sin pro defectu ciborum, quòd murmuratio illa non erat contra Moysen, & Aaron sed contra Deum, quia ipsi nihil erant: Exo. cap. 16. *Cur eduxisti nos de Aegypto.* In hoc apparet, quòd murmuratio directè solum erat contra Moysen, & tamē retorquebatur in Deum. Conqueruntur autē, quòd fuerunt educti de Aegypto, quia inde secuta sunt omnia mala: præeligerant enim manere in seruitute durissima, quàm venire in desertum, & magis mori in Aegypto in saturitate, quàm tolerare angustias solitudinis in fame, & siti, Exo. 16. & supra 14. cap. *Vt moreremur in solitudine.* Idest videtur ex ista egressione de Aegypto, quòd omnes perimus in solitudine, scilicet via ista deserti infinita est, cū semper vagemur: ideo necesse est, quòd moriamur in solitudine nunquam peruenientes ad terram promissam. Et non accipitur hic, vt, finaliter, scilicet, quòd Moyses ad hoc eduxisset Israelitas de Aegypto, vt morerentur in solitudine, nec ipsi hoc existimauerunt aliquando, quia tunc lapidassent omnes Moysen tanquam hostem totius generis Hebræorum: sed, vt, importat cōcomitantiā, scilicet ad egressionem de Aegypto concomitabitur mors in solitudine, quia via non finitur. Et istud imponebant Moysi ad culpam, scilicet, quòd indiscretè eos eduxisset in solitudinē. *Deest panis, non sunt aquæ.* Hic enarrant aduersitates solitudinis, scilicet, quia nō habebant complementum in aliquo de necessariis ad viam humanam, & posita sunt duo, scilicet panis, & aqua, quia ista sunt communiora, & magis necessaria fundamenta vitæ: sic patet Ecclesiastici. 29. cap. licet Initium vitæ hominis panis, & aqua. non solum tamen deficiebant hęc, sed etiam omnia alia bona: nam vbi nec panis, nec aqua est, nullum de conuenientibus ad sustentationem vitæ esse potest. fuerant tamen quęsti in Cadesbarne de solitudine ista, quòd non gigneret ficū, nec malogranata, & quòd seri nō potest

Quō Iudæi steterunt apud mare rubrum diuersis temporibus.

potest nec habet aquas præcedenti. ca. *Anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo.* Conqueruntur de Manna, quòd erat mali saporis, & vocant illum cibū leuissimum, quasi in vituperium.

An sit verum, quòd comedentes Manna non emittebant stercora. Quæst. VI.

DICIT Ra. Salo. quòd Manna erat cibus leuissimus, quia non grauabat stomachum Iudæorum, sicut alij cibi, nec aliquid emittebant per secessum, ideo timebant, quòd intra viscera eorum putrefieret, & morerentur. Sed istud ridiculum est, nullus enim cibus ita tenuis esse potest, quin aliquid habeat de impuro non conuertendi ad transeundum in substantiā corporis, quod natura non recipit, Manna autē erat de naturali materia factum, in qua non reperitur totaliter purum sine mixtione, nec etiam videbatur conueniens aliquē cibum esse ira delicatissimum, vt purus esset. Et si dicatur, quòd forte non erat factus in materia sed creatus, & sic existere potuit purissimum. Respondetur, quòd non fuit creatum Manna, sed de naturali, & prę existente materia ab Angelis confectum, vt patet Psalm. 77. scilicet Panem Angelorum manducauit homo, idest panem ab Angelis confectum, nō enim Angeli creant, nec creationis ministri sunt. Et patet necessario, quia ministratio est aliqua dispositio ad actum principalis agentis, sicut patet in artifice manuali, & architectonico: in creatione autem non est quid disponatur, quia dispositio competit materię ad inferiorem formę inductionem: creans autem materiam, & formam, & quidquid est in indiuiduo creato de nihilo solo nutu voluntatis producit, creatum igitur Manna non erat, & consequenter aliquid impuritatis habebat, & necesse erat, vt aliquid per secessum etiam si modicum mitteretur. Vocabant tamen cibum leuissimum, quia erat eis mali saporis, & commouebat ad vomitum, sunt enim aliqui cibi, qui propter dulcedinem magnam, vel alium gradum inconuenientis saporis mouent ad nauseam, sicut est de mele, & oleo, & similibus. Et sic Iudæi nauseabant super cibo isto, scilicet euomebant illū. Nausęare enim est euomere. Et a naue dicit, quia in naui positi a principio euomunt. Et potest intelligi dupliciter nausea Iudeorum. primo modo pro fastidio, scilicet, quòd Iudæi ad nullum alium cibum assueti per 40. annos iam nimis fastidiebant illum, ita vt non possent moueri in desiderium illius. Et cum eum aspicerent desinebat ciborum appetitus, quod multi patiuntur in alijs cibis, & tunc cuiuscunque qualitatis esset Manna, quia vnicus cibus erat posset prouocare ad nauseā Iudæos tanto tempore ab eis acceptus. Alio modo potest dici, quòd Manna non solum prouocabat fastidium, sed etiam nauseam verā, sicut mel, & oleum prouocant in pluribus: Manna tamen ex sapore suo materiali similabatur melli, & oleo, ideo prouocare poterat nauseam. de hoc Exo. 16. ca. scilicet erat quasi semen coriandri album, & gustus eius quasi similę cum melle, idest quasi si comederetur panis cū melle. Etiam videbatur Manna aliqualiter saporis olei, & ad huc iste sapor magis prouocabat ad nauseam supra ca. 11. scilicet. Et faciebant ex eo tortulas saporis qua si panis oleati, ideſt panis commixti oleo. Aliqui autē dicunt, quòd iste sapor leuissimus prouocatiuus nausęe causabatur in peccatoribus ex demeritis suis, in bonis autem conuertebatur Manna ad omnem saporem, quem voluissent, secundum verum est indistinctę, vt patet Sapientię. 16. ca. primum etiam satis est rationabile, vel verisimile, quod interdum malis ex demeritis suis cibus ille grauis videretur in gustu, sed, pter hoc Manna hēbat ex natura sua saporem quendam, quo faciliter homo verteretur in nauseam, scilicet saporis mellis, vel olei: Exo. 16. cap. & supra 11. ca. Et non inerant isti sapores secundum conditionem peccatorum comedentium, sed ex conditione Manna, quia cum ipsum esset aliquod mixtum naturale, necesse erat, vt determinaret sibi aliquod genus saporis, & ille communis erat bonis, & malis, ideo æqualiter poterant fastidire Manna boni, & mali. Quòd aūt bonis conuerteretur Manna ad omnem saporem, quem voluissent ex priuilegio accidebat, sed interdū boni experirentur saporem ipsum naturalem Manna, & tunc possent nausęare, quòd autem malis conuertere ex demeritis in malum saporē nihil refert, nā nulla facta mutatione ipse naturalis sapor ad nauseam eos concitaret, & hoc verisimilius est. Rationabiliter igitur potuerunt Israelitæ nausęare super Manna, quia tamen potuisset sapor ille querti eis ad bonū, si ipsi non præuaricarentur, erat in eis vituperabile, q nausęarent super Manna, quia ex eorum culpa hoc accidebat. *Quamobrem misit Dominus in populum serpentes ignitos.* Ista est pœna murmurantium, scilicet, q morderent eos serpētes igniti, & occiderent. De istis serpentibus aliqui dicunt, quòd per aerem volantes flāmas emittebāt, iō vocantur igniti. i. ignē habentes, vel emittentes. Sed non videtur, quia in Hebræo non vocantur igniti, ideſt ignem habentes, sed combusto res, quia alios comburebāt, licet in se forte calidi nō essent, & hmōi sunt quidam serpentes, qui ponuntur Deutero. cap. 8. vbi ista recapitulantur, & venenū istorum serpentum ita vrit, quòd totum hominem vsque ad ossa consumit conuertendo in humorem liquidum virulentum, vt ait Lucanus lib. 9. belli plusquam ciuilis de serpentibus Libyę, vbi sunt plures, & diuersarum specierum, quàm in alia parte orbis.

Pœna murmurātium. Quare dicantur serpētes ignitī.

An serpētes isti, qui nocebant Iudæis essent a Deo nouiter creati, vel alibunde adducti, vel essent in loco illo. Quæst. VII.

QVAERET aliquis de istis serpentibus, an essent in terra illa, vel Deus creauerit illos, vt Iudæis nocerent, vel aliunde educi fecit. Respondendum est, quòd omnes isti modi esse poterant, scilicet, quòd Deus creauerit serpentes istos ad pœnam eorum, sicut alia quędam nouiter fecit ad eorum refrigerium, scilicet Manna, quod in toto orbe nunquam fuerat, nec postea visum est, sed tunc ab Angelis confectum est. Etiam nubem colum narem in figura ignis creauit ad præcedendum eos per noctem, & diem. Ita igitur verisimile est, quòd creauerit serpentes ad eorum punitionem, sic enim erat in plagis illatis Aegyptijs, quoniam omnes nouiter factæ sunt, vt ranæ, cyniphes, brucus, tenebræ, & sanguis, & cętera de quibus nulla præfuerant. Iudei autem murmuratores erant hostes Dei, sicut Aegyptij, ideo sic fieri posset contra eos. Alius modus etiā satis erat possibilis, scilicet, quòd serpentes illi non fuerint creati nouiter, sed adducti de alia parte terrarum per Angelos ad nocendum Iudæis, & poterant duci de partibus Libyæ, vbi plures sunt, quàm in toto orbe: sic enim factum est in coturnicibus, quas Deus dedit Iudæis petentibus carnes, illæ enim non fuerūt nouiter creatæ, nec in loco castrorum erant, sed ventus concitatus a Domino arripuit illas de locis suis apud mare rubrum, & duxit in castra. supra cap. 11. Ita etiam de incantatoribus Aegyptiorum declaratū est Exo. cap. 7. quòd serpentes, quos fecerunt ipsi apparere coram Moyse, adduxerunt dæmones de alia parte

parte orbis. Sic quoque tempore Noe factum est, cũ animalia omnium specierum introierunt in arcã, nã ipse non adduxit illa de varijs partibus orbis, quia nec cognouisset, nec inquirere potuisset, nec inuenta adduxisset, sed Dei nutu Angeli portauerunt, vt declaratum est Gen. cap. 6. Tertius modus esse poterat, scilicet, quòd serpentes isti fuissent in eodem loco. nã licet in partibus Libyæ abundantiores sint, non negatur illos esse in alijs partibus terrarum, potissime in terris calidis, sicut est Arabia, per quam Iudæi tunc incedebant. multos enim serpentes etiam alatos habet, vt ait Solinus in Polistor. capit. de Arabia: & tunc dicetur, quòd isti serpentes erant in terra illa, sed non nocebant Iudæis, quousque Deus concitauit illos ad nocendum, & tunc veniebant ad populum, & plurimi percutiebantur. Cum autem Deus voluit, quòd cessaret plaga non concitauit vlterius serpentes, & iste sensus innuitur Deutero. cap. 8. scilicet, quòd isti serpentes essent in terra illa, cum dicitur: ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, & nullę omnino aquæ. Sciendum, quòd Ra. Salom. dicit, ꝙ nõ solum Iudæos fuisse a serpentibus percussos, sed etiam pecora, & iumenta eos mordebant, serpentes tamen magis nocebant. Cui satis consonat, vt habetur Sapientiæ cap. 5. Armabit creaturam ad vltionẽ inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum cõtra insensatos.

Quomodo percussi a pecoribus sanabantur si dicamus, quòd non serpentes solũ sed etiam pecora mordebant. Quæst VIII.

QVAERETVR tunc quomodo percussi a pecoribus, & iumentis sanabantur, nã de morsu serpentum planum erat, quòd inspecto serpente æneo sanabãtur. Respõderi potest, quòd morsus pecorum, & iumentorum, licet essent dolorosi, non erant mortiferi, nec morbũ inducentes, sicut morsus serpentum, ideo non indigebant speciali adiutorio, & populus petens remedium contra serpentes de pecoribus, & iumentis subticuit, vel quia nihil tale erat, aut quia eorum morsus parũ nocebant. Alio modo potest dici, quòd aspicientes serpentem æneum sanabantur, tam a morsibus serpẽtum, quàm pecorum, & iumentorum, quod satis est verisimile, quia serpens ille æneus non habebat aliquam virtutem determinatam, secundum quam sanaret a morsibus serpentum, & non pecorum, & iumentorum, ideo nullam virtutem habebat sanatiuã, nec quidquam efficiebat, sed solo Dei nutu sanabantur percussi, ideo nihil magis proficeret ad sanationẽ morsus serpentini quàm pecorum, & iumentorum, cum ex voluntate Dei sanitas induceretur, quæ non magis determinatur ad vnum quàm ad alterum. Et istud signum non positum est tanquam naturaliter operatiuum, sed ad placitum, vt infra patebit. Causa autem quare serpentes missi sunt, fuit magna conuenientia culpæ istorum ad pœnam, vt sicut isti vilipendebant, & fastidiebant Manna, quod habebat omne saporis delectamentum Sapientiæ cap. 16. ita punirentur per serpentes, quibus omnia, quæ comedunt terra videtur in sapore. Vel sicut istis Manna insipidum videbatur, ita decuit puniri per serpentes, qui solam rem insipidam, scilicet terram comedunt, vt patet Gen. cap. 3. *Ad quorum plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen.* Ideſt, quia multi percutiebantur de populo a serpentibus, & multi moriebantur, venerunt ad Moysen petentes remedium: dabat enim vexatio intellectum, & licet a principio Deo non crederent, tamen penalitatibus coacti, quas a Deo infligi sciebant ad eum pro remedio recurrebant venientes ad Moysen, qui medius erat inter Deum, & populũ, *Atque dixerunt, peccauimus, quia locuti sumus contra Dominum, & te.* Experimento enim didicerant Israelitæ, quòd Deus misericors est, & ad pœnitentiam peccãtium flectitur, ideo primò confessi sunt iniquitatem suam, vt sic veniam mererentur. Dixerunt autem, ꝙ peccauerant contra Dominũ, & Moysen, quod fuit murmurando, erat enim peccatum directe contra Moysen, vt patet ex verbis. s. Cur eduxistis nos &c. contra Deum autẽ erat murmuratio, quia redarguendo facta Moysi arguebantur facta Dei, cum vnum dependeret ex altero. Erat tamen peccatum istud cõtra Moysen dupliciter. Primo, quia eum de malo regimine populi arguebant, quia duxisset eos in solitudinem. Sed hoc falsum erat, quia melius erat Iudæis exire in solitudinem, quàm manere in Aegyptiaca seruitute. Secundo errabant contra ipsum, quia dato, ꝙ malum fuisset Iudæis educi in solitudinem, non fecerat hoc Moyses, sed Deus. Confessi autem sunt Israelitæ peccasse in Deum, & Moysen: in Deum quidẽ, vt remitteret, quia nisi pœnituerimus a pœna non flectitur. De Moyse confessi sunt, vt eum haberent propitium ad orandum pro ipsis: nam si Moyses non intercederet desperãt se habituros remedium. *Ora, ne tollat a nobis serpentes.* Q.d. confitemur, quòd Deus miserit serpentes istos propter peccata nostra: ora ergo, vt auferat. Deus autem non concessit penitus eorum petitionem, quia ipsi volebant auferri serpentes ideſt, quòd nequaquam percuterent populum amplius. Deus autẽ abstulit mortem, sed non percussionem, prius enim Israelitę mordebantur, & peribant, vt patet supra, scilicet ad quorum plagas, & mortes venerunt ad Moysen. Postea autem ablata est mors, quia posito serpente æneo quicunque illum intuebatur sanabatur a morsibus serpentum, vt patet infra, & tamen adhuc serpentes mordebant populum, quia post petitionem istam nullus fuisset a serpente percussus superfluum erat serpentem fieri, ad quem percussi respicientes sanarentur, sed omnes, qui ante tempus petitionis emissæ percussi fuerant, & tamen adhuc viuebant, sanari debuissent: Deus autem voluit aliqualiter affligere populum, nec statim concedere, quia erant duri ceruice, & rebelles cõtra Dominum, vt patet præcedenti cap. Si autem subito fuisset ablata plaga, facilitas veniæ delinquendi præberet incentiuum. Durauit igitur aliquanto tempore plaga serpentum post factum serpentem: nemo tamen moriebatur, quia percussi aspiciebant serpentem. postea autem paulisper omnis plaga ablata est. *Orauit Moyses pro populo.* Quamquàm enim sæpissime Israelitæ offendissent Moysen, tamen nõ desinebat orare pro eis, sicut patet supra 16. cap. vbi populus insurgens in eum voluit ipsum delere, & Aaron, ita vt ambo fugientes intra tarbernaculum absconderentur, ibi tamen pro populo orauerunt ne Deus deleret eos: hoc autem quia Moyses diligebat Israelitas in visceribus charitatis, erat enim vt prælatus, & pius pater defectus Iudæorum patienter tolerans, nec vnquam odio habens. *Et dixit Dominus ad eum: fac serpentem æneum.* Ponitur remedium percussorum: non quidem eorũ qui vsque nunc percussi fuerant, quia isti, vel iam mortui fuerant, vel immediate sanati sunt post hanc concessionem, alij autem postea percussi respicientes serpentem æneum sanati sunt.

Considerandum circa istum serpentem, quòd Moyses fecit illum de ære, quia nulla materia videbatur conuenientior ad fabricãdum eum. est enim multum ductile, & obediens artifici, etiam nõ est magnus sumptus. Requirebatur enim valde magnus serpens, vt

vt posset videri per oĩa castra. Nam dr ꝟ. ꝙ percussi a serpente aspicientes illum serpentem æneum sanarẽtur: ergo oportebat, vt esset magn⁹ valde, quia castra Hebræorum erant nimis magna cum essent ibi plura ꝙ sexcenta millia peditum præter senes, & paruulos, & oẽs fęminas: si aũt esset paruus ꝙspici non posset. In Hebræo nõ ponitur: Fac serpentem æneum: sed: Fac combustorem. i. facias similitudinem vnius de serpentibus combustoribus, vel ignitis: nec ẽt dixit, ꝙ faceret de ære, sed fecit Moyses de hoc metallo, qa erat conueniens, vt dictum est. *Et pone eum pro signo.* Idest, pone eum in signum. s. vt videant oẽs Israelitæ. s. in loco alto, vel in pertica, vt dr in Hebræo. Oportebat enim ipsum valde exaltari: nam castra Israelitarũ erant valde magna, quæ fortè durarent plusquam per vnam, vel duas leucas in multitudine hominum & iumentorum: talis aũt debuit esse serpens, & tam alte positus, vt posset videri de quolibet loco castrorum: vt vbicunque contingeret aliquem percuti a serpente posset sanari. Non poterat aũt videri serpens in tãta castrorum latitudine, nisi valde eminenter positus esset: si enim fuisset serpens in tentorio Moysi, vel nõ esset eleuat⁹ in sublime, oportebat, vt quilibet percussus a serpente de quacunque extremitate castrorum veniret ad tentorium Moysi, vt ibi videret serpẽtem: sed ꝙtingeret aliquem mori, dum veniebat, qua serpentes illi pp magnitudinem virus cito occidebant. Dr aũt ꝙ ponatur serpens pro signo, quod duplicitẽr intelligit: vno mõ, ꝙ ponat tanquã signũ. i. sicut signa ponũtur in loco, vbi videant, ita poni debebat iste serpens in loco eminenti. Aliter põt intelligi pro signo. i. ad significationem futurorũ, & hoc pertinet ad Christum pendentem in Cruce. s. ꝙ sicut viso serpente isto Hebræi sanabant a languoribus, ita respicientes Christum crucifixum, & credentes in eum ab omnib⁹ peccatis mundant. Litera ſñ Hebraica non facit istũ sensum saltem in superficie, cum dicat, ꝙ poneretur serpens iste in pertica. *Qui percussus aspexerit eum viuet.* Ideſt cum aliquis fuerit percussus a serpentibus istis respiciat immediate serpentem æneum, & sanabitur. Si aũt aliquis differret aspicere, breuiter eum inuadebat mors. Quo aũt sanabantur percussi ꝟ. dicetur. *Fecit ergo Moyses serpentem æneum.* Scilicet immediate, vt iussum est: nam dilatio operis multa inferebat dispendia, plurimi. n. de Iudæis a serpentibus percutiebãtur. *Et posuit pro signo.* Ideſt posuit in pertica eleuatum in sublime in medio castrorum, vt ex quacunque parte videri posset. Hunc serpentem adduxerunt secum Iudæi per omnia loca castrorum: & ẽt in itinere ferebatur eleuatus, vt siquis tunc a serpentibus morderetur, sanaretur. *Quem percussi aspicientes sanabantur.* Ideſt post quam factus est, omnes qui percutiebantur a serpentibus eo viso sanabantur.

Vtrum serpens iste æneus fuerit factus operatione astrologica, & magica: & an potuerit habere virtutem ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo sum oculos in eum. & an per solam visionem possit causari aliqua realis actio.

Quæst. IX.

DE isto serpente dixerunt aliqui, ꝙ erat fact⁹ operatione astrologica seruata habitudine Astrologorum quantum ad aspectus planetarum, & varietatem ascendentium, & ob hoc virtutem sanatiuam vulnerum habuit. Sed non põt stare, quia serpens iste æneus nulla Moysi scientia, sed diuina iussione factus est: si igitur respicientes istum serpentem aliquam virtutem ex hoc ꝟhebant sanitatis, non erat hoc ab aliqua virtute naturaliter influxa in serpentem illum, sed Dei nutu, & operante,

vt ab eodem virtus sanatiua descenderet a quo iussio de faciendo serpentem emanauit. Item quandocunque fiunt aliquæ imagines metallinæ, aut de quacunque materia secundùm aspectus stellarum, & motus, & astrologicam obseruationem, vel magorũ superstitionem à fide, & naturali ratione deuiãtiũ, oportet vt in magna temporum obseruantia fiat, nec in quibuslibet, sed quibusdam spãlibus & determinatis diebus: nam aspectus planetici, aut obseruatio ascendentium ad hoc conuenientium quotidiani nõ sunt, sed istum ęneum serpẽtem mox, vt Deus iussit, expleuit: nulla igitur astrologica operatione, aut magica superstitione serpens iste fabricatus est. Item Moyses fecit istum serpentem iussu Dei, & eo modo, quo Deus voluit, alioquin peccasset: Deus tñ non iussit fieri aliqd obseruatione astrologica: ergo Moyses non fabricauit serpentem magicè, aut astrologicè. Antecedẽs patet, quia Deus intendebat erudire Iudęos, ne attribuerent aliquam virtutem similem astris, vel toti cœlo, nec crederent cœlestia corpora super operationes nostras hr̃e aliquã causalitatẽ: ergo non iussisset fieri aliquid magicè, vel astrologicè. Quod patet Iere. ca. 10. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis cœli nolite metuere, quia leges populorum vanæ sunt. Et sicut signa cęli dixit non esse metuẽda, ita & corpora planetarũ, atq; cętera astra cum suis orbibus, atq; horum aspectus, & quẽcunq; virtutis modum ab astrologis assignatum in his. Item si iste serpens operatione magica, vel astrologica factus esset, non ꝙsequeretur tãtam efficaciam, vt eos qui morituri erant, nisi in eũ aspicerent: sanaret mox, vt in eũ oculorum aciem terendissent: quod patet in cęteris vasis, aut imaginibus astrologicè, aut magicè factis: nullum. n. horũ vsq; hodie visum est, quod tantam virtutem ꝟxerit: sed iste serpens verissimè sanabat morituros: ergo astrologicè factus non est. Præter hoc si serpens iste astrologicè causatus esset, & sanatiuã haberet virtutem, illa necessario naturaliter causata esset: virtutes tñ naturales successiuè agunt, & nulla in instanti: sic ergo qui sanabãtur, aspectu serpentis ęnei non sanarentur mox, vt intuerẽtur eum, sed post aliquot dies, quod falsum est: nam immediatè, vt respicerent sanabantur: non ergo naturaliter, sed Dei voluntate fiebat: ergo non erat astrologicè factus serpens, nec aliqua in eo virtus naturaliter causata. Item serpens ęneus si per aliquam virtutem naturaliter causatam sanaret, non posset ista sanitas causari, nisi in parua distantia, sicut ſ. dicebatur de fascinatione, quòd nullum animal põt fascinare alterum, nisi in parua distantia, etiam si animal fascinãs valde pestiferũ sit: oportebit ergo hoc dato, ꝙ vulnerati a serpentibus huic serpẽti metallino valde appropinquarent ad sanitatem causandam. Sed falsum est, quia vbicunq; existerent videntes sanabantur, hæc fuit causa quare iussum est, vt serpens iste poneretur in altum pro signo, vt patet hic, & Ioan. cap. 3. Si aũt nõ sanarentur hoĩes videntes vbicunque essent, sed solum a propinquo, non erat conueniens poni serpentẽ istũ in sublimi, sed in pauimento in tabernaculo Moysi, vel i tabernaculo fœderis, vt oẽs pcussi illuc quenirẽt. Itẽ serpentes isti erant grauissimi, ita vt morsu eorum homines velociter morerentur quasi exusti ab igne, quod patet hic cum vocantur serpentes igniti: & Deuteronom. capitu. octauo: vbi dicuntur serpentes flatu adurentes: ideo percussi ab his citius morerentur quàm venirent ad contemplandum serpentem istum: potissimum si in extremitate castrorum, vel extra castra morderentur, sed falsum est, quia omnes videntes sanabantur: ergo non erat ista virtus naturalis causata per aliquam operationem astrologicam, sed solo Dei nutu.

1. ratio.
2. ratio.
3. ratio.
4. ratio.
5. ratio.
6. ratio.
7. ratio.

Item quando aliquę virtutes naturaliter operãtur in omnes æqualiter operantur nulla habita distinctione boni, & mali, deuoti, & indeuoti: ergo serpens iste sic operaretur, si naturalem virtutem haberet, ita vt nihil magis sanitatem causaret in eos, qui deuoti veniebãt, & obseruantes cæremonias, quàm in Iudæos contemptores omnium horum. Ex quo patet, quòd omnes, qui apud serpentem hunc essent, æqualiter sanarentur qualitercunque se haberent. Vnde si aliqui apud serpentem hunc essent, & non inspicerent cum æqualiter sanarentur, vt aspicientes, cum virtus naturalis ad omnes deriuaretur. Sed falsum est, quia hic dicitur, quòd quicunque aspiceret serpentem sanaretur.

9. ratio. Item quamquàm astrologica, aut magica quadam obseruatione serpens iste factus foret, & sanatiuam vulnerum virtutem recepisset sola naturali influxione: tamen sola visione hoc naturaliter causari nequibat, vt percussi a serpentibus curarentur: nam per visionem nulla realis, aut naturalis immutatio causatur in animali viuente, scilicet, quòd per visionem virtutẽ aliquam, aut naturalem qualitatem viuens recipiat, sed solam spiritualem immutationem recipit, scilicet, vt per visionem species rei visibilis in organo recipiatur: nec quidquam alterum recipi potest quãquàm accidentaliter causetur fatigatio videndo, vel dolor in oculis ad præsentiam lucis fortis repercutiẽtis in oculo, vel fortiter, vel si sit color intensus illuminatus forti luce. De hoc ait Aliacensis in principio perspectiuæ: per visionem igitur infirmitas, aut sanitas in vidente recipi nequit, quoniam istę qualitates naturales sunt. Quod patet, quia si quis ignem inspexerit solo intuitu nullus in eo causabitur calor, vel si aquam solum videat, nullatenus frigefiet: vel si serpẽtem venenosum intuitus sit, nullam venenositatem talem inde trahet: si tamen sola visione in vidente aliqua realis immutatio causaretur, eo quòd quis ignẽ videret calefieret, quoniam ignis calidus est: serpens quoque visus videntibus pestiferam talem visionem incuteret, cum ipse venenum in se teneat: in alijs tamen cęterisque naturalibus actionibus necessarium est fieri contactum, & applicationem secundum organa potentiæ tactiuæ, quod apparet in medicinis sanatiuis: nam quamquàm efficaciter sanatiuam virtutem contineant, nunquam tamen ægrotus curabitur solo medicamentorum aspectu, sed cum ea degustauerit, aut carni suæ quouis modo applicuerit ad loca patientia nocumentum: liquide igitur comprobatur per visionem nullam naturalem, siue realem causari qualitatem, sed solam spiritualem immutationem, sed qui mordebantur a serpentibus viso illo serpente æneo illico sanabantur, ergo sanitas non causabatur ex aliqua virtute sanatiua, quæ in serpente illo existeret, sed solo Dei nutu efficiebatur, vt quicunque serpentem illum suo factũ iussu aspexisset a serpentum morsibus sanaretur, quamquàm serpens ille æneus ad hoc virtutem nullam haberet sanatiuam: velut si quis lignum, aut lapides inspexisset.

An in sola visione naturales qualitates causentur, seu aliqua realis actio, vt in Basiliſco, lupo, & muliere, & fruulis fascinatis. Quæst. X.

CONTRA supradicta aliquis arguet, quòd serpens iste metallinus potuerit habere virtutẽ ad sanandum eos, qui a serpentibus mordebantur, dirigendo solum oculos in eo: nam sola visione non solum qualitates spirituales, sed etiã interdum naturales virtutes, & impressiones interdum causantur, vt patet in Basiliſco. Iste quippe, solo

s. argũ.

illos namque speculi frigiditas, & aeris circunstantis condensando solidauit. Similiter patet nullam actionem naturalem fieri posse per visum, quia visio per solam speciem visibilem causatur, quæ nullam conditionem corporalem habet, sed pure spiritualem: sunt tamen quædam animalia tam in humana specie, q̃ in cęteris, in quib⁹ quidam venenosi humores sunt, qui in spiritus resoluuntur per pupillas oculorum egredientes, atque valde nocent eis, quibus inhæserint, & hoc modo existimatur per visionem aliquam natura lem, vel realem causari actionem, sed non causatur: sed huius nocumenti causæ sunt ipsi spiritus egrediẽtes per oculos animalium peruenientes vsque ad res his animalibus propinquas. Spiritus autem illi, quos nociuos, atque pestem inferentes scimus, ad actionẽ visiuam non pertinent, sed ad potentiam tactiuam, quæ per applicationem, & contactum operationem suam habent: sic enim isti spiritus contingendo nocent, qui vsque ad corpora perueniunt, quibus nocẽt atque eis insident inhærentes. Item calidum, & frigidum, siccum, & humidum sunt obiectum potentiæ tactiuæ, & ipsam immutant. Isti autem spiritus q nocent, aut humorem, aut calorem noxium tenent. Istam ergo naturalem immutationem non secũdum visionem, sed secundum potentiam tactiuam fieri manifestum est. Cum autem applicantur ista ad serpentem æneum, quem fabricauit Moyses stare non possunt, quia & si in quibusdam alijs rebus videndo sanitas contrahitur, aut ægritudo: hic tamen fieri est impossibile: visio enim sola nullam realem, aut naturalem actionem causat: sed cum est coniuncta aliqua qualitas visioni, quæ sanitatem, aut ægritudinem causa fert, vt cum videndo spiritus emittuntur per oculos, qui interdum ægritudinem, & interdum bonum aliquod causant. Hoc autem non conuenit serpenti æneo, quia nulli spiritus ab eo vaporari possunt. Caulapparet, quia spiritus, vt hic accipitur est corpus valde subtile, & inuisibile humidum, & calidum, ab aliquo densiori corpore actione caloris resolutum, atq; postea subtilitate sua eleuatum: quæ non conueniunt serpenti æneo. in eo quippe calor, aut humor nullus erat: quin potius duæ contrariæ qualitates, scilicet, frigidum, & siccum, quia æneus serpens erat. Item humor nullus in hoc serpente erat tanquam materiale principium, ex quo isti spiritus soluerentur: deficiebat enim calor, qui est principium effectiuum ad retinendum spiritus: impossibile ergo erat emitti aliquos spiritus ex serpente illo metallino sanatiuos hominum percussorum, & consequenter patet non potuisse fieri sanitatem istam per aliquam naturalẽ qualitatem causatam in serpente æneo astrologica, aut magica obseruatione.

Argumenta superius facta diluuntur. Quæst. XI.

AD id quod obijciebatur de Basiliſco respõdendum est, quòd Basiliscus per solam visionem non potest causare aliquam naturalem immutationem, nec nocere alicui animali: nam si in sola visione possibile esset causari aliquam realem immutationem, rationabilius erat, vt res visa causaret aliquid in videnti, cum videtur, quàm videns in re visa, cum eam videt: huius causa est, quia videns nihil agit, sed patitur recipiens in se speciem rei visæ vsque ad oculos suos perueniẽtem atque immutantem, videns tamen ad rem visam nihil emittit, sed recipit ab eadem specie. Quamquam fieri per emissionem radiorum visualium ab oculo vsque ad rem visam peruenientium: atq; ipsius

formam secum in reditu vsque ad oculos videntis perducentium.

Visionem non fieri per extra missionẽ cõtra Platonicos ratio prima.

Hæc tamen posirio falsa est: improbat enim eam Aristoteles in libris De anima in secundo, dicens: Videmus nihil immittentes, sed intus recipientes: sic apparet ex perspectiua Pisani, quæ dicitur Perspectiua communis, propositione 43. lib. 1. cum dicitur: Mathematicos dicentes visionem fieri per emissionem frustra conari.

2. ratio. Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo esset actio, & non passio: visio autem passio est, & non actio: ergo non fit per emissionem: quod apparet, quia cum videmus si nihil reciperemus, & aliqd emitteremus, cum emittere sit actio visio actio esset: quoniam in videndo recipere nullum esset, quod est passio. Pura ergo actio in videndo erit. Priscianus tamen visionem passionem esse dicit in maiori volumine lib. 8. vbi dicit, quòd ista verba audio, & video, & cętera significantia sensationes in voce actiua significant passionem.

3. ratio. Item si visio fieret emittendo, & non recipiendo potentia visiua esset actiua, sed est passiua: ideo visio non fit per emissionem, sed recipiendo. Quod patet, quia si fieret emittendo, cum emittere sit pure agere visio esset pura actio, quòd autem potentia visiua nõ esset actiua satis patet, quia omnes potentias sensitiuas, scilicet, tactiuam, gustatiuam, odoratiuam, & cętera passiuas appellamus: sic nominat eas Aristoteles in multis locis.

4. ratio. Item si emittendo aliquid, & nihil recipiendo videremus: nemo ad tantam distantiam videre posset ad quantam videt, quia vsque ad corpus Solis, & astra fixa videndo pertingimus: inter illa tamẽ & nos pluriũ quàm ducentarum millium leucarum interpositio est, quod Astronomi necessarijs inducunt demõstrationibus. De hoc Alfraganus in libro suo de Astrologia in fine. Si autem visio emittendo causaretur, ne cesse esset spiritus istos ex partibus tenerrimis corporum solui, cum spiritus corpora subtilia humida, & calida resoluta ex partibus humidis corporis sint agente, atque resoluente calore: ad hoc tamen, vt spiritus isti emissi ab oculis pertingerent ad Solem, vel astra fixa necesse esset totum corpus in huiusmodi spiritus solui, nec ad locum prædictum quouis modo accederet, & si tantam spirituum resolutionem causari contingeret, adhuc non possent tantum eleuari, vt vsque ad cęlos pertingerent.

5. ratio cõtra Platonem. Item si fieret visio emittendo spiritus ab oculis, nõ possemus semper videre ea, quæ nobis directe opposita sunt, sed interdum ea, quæ in aduersum. Videmus tamen semper ea, quæ nobis opposita sunt: ergo non fit visio per emissionem. Maior patet, quia cum spiritus ab oculis nostris ad aliquid videndum egrederentur, qui humidi, & calidi sunt, quamquam subtiles sint: ventus tamen eis obuians poterit illos impellere ad aliquam differentiam positionis, quia habent veram quantitatem, & tunc cum spiritus illi non infigantur in illa re, quæ directe ante oculos est prohibente impetu ventorum, sed ad aliam rem in altera positione deducantur, continget, vt non videatur res, quæ ante oculos est, sed quæ in aduersio iacet, ad quam peruenirent spiritus emissi ab oculo videntis, & sic quando eueniret, vt spiritus emissi vẽto impellente conuerterentur ad posteriora rebus illis, quæ post tergum nostrum sunt, videremus non potentes videre, quæ sunt ante nos. Item sequitur incõueniens. s. q̃ ea, quę ante oculos sunt, & propè nos interdum videre non possemus, quod absurdũ est, quia quidquid oculis nostris obijcitur, videmus, nisi forte immoderata distantię interpositio fiat: aut potẽtię

6. ratio.

visiuæ aliquid fuerit interpositum tollens visionem. F
Patet hoc quia spiritus, per quos causari visionem dicunt sunt corpora subtilia humida atque calida. Cum igitur eos circũdederit frigiditas quæcunque loci cõdensabit in corpus solidum faciens eos iam visibiles: præsertim si magna circunstans frigiditas fuerit: sic apparet in superficiebus speculorum, cum mulier menstruata speculum a propinquo, & aliquanta temporis mora inspexerit: tunc enim cum speculum intueretur spiritus, qui ab oculis emittuntur a nullo videri possunt, sed cum contigerit superficiem speculi frigiditas aeris circunstantis, & speculi, in corpora aliqualiter densiora solidabit, ita vt guttæ sanguineæ, aut alterius coloris maculæ visu notabiles cuilibet relinquantur. Si igitur isto modo fieret visio, G
& aliquis tempore magni frigoris videre vellet ea, quæ aliqualiter a se distant: spiritus emissi ab oculis a circunstante frigiditate aeris densarentur, quæ in corpora calida, & humida sunt: opprimente autem frigore paruus calor spirituum latens in humore expiraret, & consequenter corpus illud iam densatum, & nullo calore eleuatum in terra caderet. Et si dicas calorem manere semper in illis spiritibus, quamquam circunstet frigiditas loci adhuc semper densabuntur ex frigiditate circunstante, & quandam grauitatem contrahent, atque in terram cadent motu suo. Sic apparet in ebullitionibus ollarum. Cum enim humor in olla ferbuerit præ fortitudine caloris inclusi in humore resoluuntur partes teneriores humoris, atque eleuantur in altum peruenientes ad operimenta ollarum, quibus inhærent, sed post aliquantam moram multis exhalationibus ad operimentum ollæ peruenientibus ingrossantur partes ex adiunctione, atque pondere suo in priorem humorem vnde surrexerant relabuntur. Idem patet siquis ferueuti ollæ non opertę in aliquali eleuatione manum directe superposuerit. Nam exhalationes lenes in modum fumositatum ei prius inhærebant: postea ex adiunctione conuersæ in guttas aquæ pondere suo in ollam vnde surrexerunt relabuntur. Si enim spiritus emitterentur ab oculo tempore magni frigoris densarentur, & in terram caderent non tendentes directe in res illas, quæ ante oculos nostros I
sunt, & consequenter impossibile esset illas videri, quod falsum est, quia quantũcunque frigus fuerit, ea, q̃ ante oculos nr̃os sunt, videbim⁹, ẽt si a nobis distẽt,

7. ratio. Item si visio fieret per emissionem nihil recipiendo, cum aliquis existeret extra aquam non posset videre ea, quæ in aqua sunt, & existentem intra aquã impossibile est videre ea, quæ sunt extra aquã, quod falsum est: ergo visio non fit emittendo, sed suscipiendo. Maior patet, quia cum spiritus corpora subtilia humida, & calida sint, peruenientes ad superficiem frigidarum aquarum, condensabuntur, sicut condensantur in superficie speculi spiritus emissi ab oculo mulieris menstruatę, vt supra declaratum est. Ad ea igitur, quæ sunt intra aquam peruenire non K
possent, nec illorum ad nos species ferre. Idem pater de eo, qui est intra aquam, quòd non posset videre ea, quæ in aere sunt. spiritus namque ab oculo emissi apud pupillæ superficiem aquarum frigore, & humore condensarentur ad res visibiles exterius peruenire non potentes. Idem contingeret si aliquis lateret intra aquas calidas. Non est enim solum frigiditas condensationis causa, sed etiam humiditas magna res teneras humiditatem continentes raram & subtilem condensans. Quouis ergo modo spiritus intra aquam existentes confestim tactu aquarum densabuntur. Hoc tamen falsum est, quia existentes extra aquam ea, quæ intra sunt, clarè videmus nisi aquarum cœnositas turbans, aut profunditas magna lucem tollens impediat. Etiam qui intra aquam sunt, ea, quæ intra aquas existunt, vident. Vnde contingit interdum, vt homines intra aquam in profunditate aquarum proiectas pecunias inquirant, & inueniant.

Item dato, quòd fieret visio per emissionem, & existentes extra aquam viderent, quæ sunt intra illam: impossibile tamen esset, vt in aqua fluente videremus aliquid versus illam partem, quam respicere mus, sed ad aliam satis distantem, quod falsum est. Visio igitur per emissionem nequaquam fit. Maior patet in aquis fluentibus naturaliter: siquis enim lapidem latentem sub vndis intueri vellet dirigeret oculos suos ad illam partem, in qua lapis est. Cum autem spiritus emissi coniungerentur superficiei aquæ, vt penetrarent ad illam partem, quam videre volebamus, aqua fluens eos ad aliquantum distantius prius perduceret: sicut cum quis proijcit lapidem in aquas velociter motas, non petit fundum recto ictu, sed aquarum impetu ad vlterius aliquantulum permouetur. Esset igitur impossibile, spiritus emissos ab oculis nostris ad illum lapidem accedere, ad quem nos oculos direxissemus, & consequenter videri non posset, quod falsum est. Recipiendo ergo, & non emittendo visio causatur.

Item data visione per emissionem omnia animalia videntia breuiter deficcarentur, & deficerent, H
quod falsum est: ergo nihil emittitur videndo. Patet antecedens, quia spiritus sunt corpora humidate nera, & calida resoluta ex aliquibus partibus humidis dirigente illas calore: quandiu igitur visio fit, tandiu saltem spirituum resolutionem fieri necesse est: & sic deficerent partes istę tenerę: vnde ad corpus animalis videndo prorsus deficcarentur.

Item si emittendo spiritus visio fieret, impossibile esset, vt aliquid penetrato speculo videremus: per omnia tamen genera vitrorum aliquid vlteriùs possumus intueri, nisi sint multum obscura, aut in parte posteriori aliquid solidum habentia: ergo non fit visio emittendo spiritus. Maior patet, quia cum mulier menstruata, vel aliquis habens oculos infectos speculum parum distans inspexerit, spiritus ab oculis egrediens superficiei corporis adhærentis circunstantis aeris atque specularis corporis frigore condensantur conuersi in corporis soliditatem, atque facti visibiles, nec vlterius transire potentes. Sic etiam fieret in nobis, quòd non possemus vitrum videndo penetrare. contrarium tamen patet in vitris, quia quæ vltra illa sunt, videntur.

Item si videremus emittendo spiritus, impossibile esset, vt cœlum videremus, sed omnes cœlos clare intuemur: ergo non fit visio emittendo. Primum patet quia spiritus, quos interdum ab oculis emittimus corpora humida, & calida sunt, atque delicata nimis, vt autem vsque ad cœlum penetrarent necesse esset, vt medium aeris interstitium pertransirent, in quo aer frigidus, & niger atque densus est, in quo lapides, & grandines, atque niues generantur: est enim locus iste in toto orbe frigidissimus, vnde illuc peruenientes spiritus condensari necesse esset: condensatos autem, & graues effectos ad inferiora trahi pondere suo oporteret: nec enim vlterius ascendere possent, & consequenter cœlum videri esset impossibile non peruenientibus illuc spiritibus ab oculo missis. Item oporteret istos spiritus transire per sphęram ignis, & cum sint corpora humida, tenera, atque delicata cremarentur, & videri cœlum non contingeret: sed falsum est, quia oẽs cœlos videmus cum astris vsq; ad cristallinũ, quod cęlũ aqueũ appellatur,

latur, omniumque visibilium extremus terminus est.
Item si videremus emittẽdo spũs impossibile esset quidquã videre mox, vt oculos aperimus, sed immediatè res obiectas cõprehenderemus: visio ergo emitendo non fit. Primum patet, quia si emissis spiritib⁹, videremus, necesse esset, vt in primis oculos aperiremus, deinde emitteremus spiritus, postea ipsi peruenientes ad id, quod nos videre volebamus, figurã rei vsq; ad nos perducerent ſm positionem Platonicorum. Hæc autem tpe quodam indigent: indiuisibiliter.n. fieri nequit, vt spiritus ad rem visibilem perueniant, & ad nos videndam figuram perducant: nã spiritus illi corpora sunt, vt s̃. declaratum est: cum ergo medium transeant, necesse est moueri: motus aũt tpe indiget. Etiã apparet hoc in causatione sonitus: fit.n. ex collisione aeris, qui fractus in circulo se diffundit ad modum fluentorum, vel circulorum apparẽtium in aqua percussa, & ita ad aures audientium pueniunt ipsi sonitus, vel spẽs eorũ: ideo non immediate sentit sonitus, vt causatus est, velut si quis distanter a nobis lignum secure percusserit, vox immediate, aut percussionem ꝓsequit: non tñ percussionem a longe videntes mox vocem audiemus, sed stabimus aliquandiu spectantes. Sicut igit aer corpus est, atq, tpe quodam indiget, vt moueat: ita spiritus isti cum corpora quædã sint, sine succesſione moueri non poterunt. Horũ falsitas patet, quia mox, vt oculos aperuimus q̃cunq; obiecta sunt videmus: visio ergo non fit emittendo, sed recipiendo. Contra hoc arguet, ꝙ ẽt si fieret visio emittendo spiritus in instanti fieri posset. ſ. vt apertis oculis immediatè q̃ obiecta sunt cerneremus: maiora.n. fieri videmus: nam cum Sol apparet in Oriente in instanti est in Occidente, nec prius in locis propinquis q̃ remotis, nec plus in vna parte medij q̃ in alia: & sic spiritus emissi ab oculo in instanti ad rem visibilem peruenient, & figuram eius ad oculum nostrũ perducent. Rñdendũ est non stare, quia lux in instanti per oẽs quatuor angulos mundi maxime distantes multiplicat eo ꝙ ꝛrietatem nullam habet: recipitur quoq; in aere, qui diaphanus est, atq; ex hoc obeditilucinec in se aer aliquam habet positiuam qualitatem repugnantem luci suscipiendę: nã q̃q̃ tenebra fit in aere ante lucis diffusionem, qualitas tñ non est, sed priuatio q̃dam, ideo nulla actio ei debet, cum solũ forme positiuæ actio competat. Cum vero est actio alicuius formæ ad quam nulla est ꝛrietas, nulla resistẽtia est possibilis: vnde in istanti fieri necesse est, nullo resistente. De hoc Arist. 4. Physic. cum de vacuo agit dicens, ꝙ si aliquod vacuum dandum foret, motus in loco in instanti fieret non resistente qualitate medij: in emissione aũt spirituum nullatenus fieri possibile erat hoc: nam spiritus emissi corpora calida, & humida, atq; delicata sunt in medio aliquam ꝛrietatem habentia. Impossibile est igitur, vt ab oculo emissi in instanti vsq; ad rem visam perueniant, eiusq; formã ad nõ impossibile erat fieri visionem in instãti. ſ. ꝙ videremus statim vt oculos aperiremus. Itẽ si fieret visio emittendo spiritus, necesse est, vt prius viderem⁹ ea, q̃ iuncta sunt nobis, q̃ ea, quæ distant, sed falsum est, ergo non fit visio emittendo. Primum patet, quia spiritus corpora calida, & humida sunt, & quamquàm subtilia sint corpora, tñ sunt aliquam resistentiam habentia in aere, per quem moueri debent: ergo citius transibunt in partes propinquas, quàm in remotissimas. Item spiritus emissi cum sint corpora calida, & humida ex humiditate ꝛhent quandam grauitatem, quæ impedit instantaneam actionem: ergo spiritus emissi cum per medium moueantur, necesse est, vt prius perueniant ad propinqua quàm ad remota: &

A ꝙñr citius videbimus quod prope est, q̃ quod longe. Sed hoc falsum est, quia si sit aliquid visibile nobis oppositum ad mediam leucam, & versus eandem partẽ sit aliud visibile oppositum ad 20. leucas, ita tñ ꝙ vtrũque visibile sit, ita cito videmus quod per 20. leucas distat, sicut per mediam: visio igitur non fit emissis spiritibus. Item si videremus emittendo, impossibile 14. ratio.
esset, vt oculis apertis Solem aut cętera astra cerneremus, sed aliquali interiecta mora, nec parua quidem: sed mox, vt oculos apertos habuerimus, Solem, & cętera astra videbimus. ergo non videmus emittendo.
Primũ patet, quia spũs, per quos videmus corpa sunt, iõ in instanti moueri non pñt. Cũ ergo distet aliquantũ id ad quod emittunt̃, necesse est morã ꝑhi pueniẽdo a nobis: & tñ vsq; ad cęlũ Solis, & vlterius vsq; ad B
octauã fixarũ stellarũ sphętã est spatiũ pluriũ quàm ducentarũ milliũ leucarũ: necesse est igit, vt in hac ptransitione magna mora trahat: ergo nõ videbit Sol immediatè, vt ad eũ oculos direxerimus, sed falsum est, iõ nõ fit visio emittendo. Itẽ positio Platonica de 15. rõ contra Platonem.
emissione spirituum ad visionem stare nequit: nam ad hoc, vt spiritus ab oculis nostris emissis rebus videndis se applicarẽt, earum ad nos perducentes figuram, oporteret eos esse agẽtia rõnalia: nam cum ab oculis semel emissi forent ad oculos emittentis remeare impossibile est, nisi aut quisquã redire cõpelleret, aut ipsi quadã rõne sua ad hoc mouerentur. Quòd aũt isti spũs a nullo agente ad oculos emittentiũ reducant̃, satis ꝑstare vr̃: nullũ namq; naturaliter, aut ſm aliquã rõnem tale agens ꝑstitui posse vr̃. ꝙ aut isti spiritus ab aliqua rõne sua in oculos emittentiũ redire nequeãt, ex hoc patet, q̃m nec rõnales animæ, nec Angeli, nec dęmones sunt, nec aliqua altera substantia intelligẽs, cum præter has nulla sit nisi Deus. Item dato, ꝙ spiri 16. ratio.
tus essent ad visionem non sufficiebat missio eorum: nulla.n. res vr̃, nisi eius figura ꝑstiterit in vidente: hi aũt spiritus emissi rebus videndis se applicantes earũ ad oculos nostros perducere figuram dicunt: nos aũt cum quippiam videmus eius extensionem in longũ, & latum conspicimus: tantæ igitur extensionis spiritus ad hmõi visionem causandam necesse esset, quanta sit rei visæ extensio ſm eam partem, quæ videtur: vt sic spiritus rerum videndarum superficies operiãt, C
rerumque ad nos perducant figuras: alioquin, dato quòd spiritus ab oculis videntium egredientes quandam partem rerum visarum operirent, nec tñ totam obiectam superficiem, necesse esset, vt ea solum pars videretur, quæ spiritibus emissis tegeretur, cum aliarum partium, quas non tegerent ad videntes perducere imagines nullatenus possent: difficile tñ nimis, & prorsus impossibile videretur, vt spiritus ab oculis nostris egredientes 10. aut 20. leucarum tegerent latitudinem, & distantiam, quarum nos totam multitudinem oculis conspicimus. Visionem ergo fieri emissis spiritibus falsum apparet.

Item omnia, quæ videntur, aut lucida, aut co- 17. rõ contra Platonem.
lorata sunt: quorum conditio est, vt totum similitudinem suam in circuitu suiipsorum per totum aerem diaphanum diffundant: & cum ad animalium peruenerint oculos, imago eorum ibi fiſtat: ipsumque animal videre faciat. Hoc autem suscepto nullum euenit de inconuenientibus supra adnotatis ad Platonicam positionem. Hoc apparet, quia si quodcunque corporum nostris oculis obijceremus, mox eius imago in pupilla nostra est, & si steterimus ante oculos cuiuscunq; hoĩs, vel aĩalis erit in ambobus oculis ei⁹ figura nr̃a duplex. Quòd si oculis ei⁹ lapidẽ, aut papyrũ opposuerimus, in oculis illius lapidis, vel papyri forma inesse videbitur. Idem de quibuscunq; corporibus, quæ opponantur. Hoc autem impossibi- E

Quõ sit necesse visio nem fieri nihil emittendo, sed recipiẽdo species vel nientes a qualibet re.

Universidad de Deusto Biblioteca

De imagine, quę apparet in pupilla. Opin. falsa.

le esset euenire, nisi cuiuslibet corporis esset conditio per totum medium sui imaginem multiplicare atque diffundere, & sic cum coram aliquo steterimꝰ duplicem imaginem nostram oculis eius videmus.

Improbatio Prima.

Aliqui tamen simplices existimant figuras hominum, quæ in oculis videntur oculis scriptas, & connaturales esse. Cuius falsitas apparet, quia si aliquis se alteri obiecerit, videbit in oculis illius imaginem suã. Si autẽ illo semoto alius se opposuerit in oculis eiusdem videbit suam figuram: non ergo vident eãdem imaginem omnes aspicientes, sed quilibet suam intuetur: ergo illa imago, quæ in oculis est, non est cõnaturalis oculis, quia sic eadem ad omnes existeret.

Secunda.

Item hoc patet manifestius, quia siquis obiecerit se oculis alterius subsistens recto corpore, imago illa, quam cernit in oculis alterius recto corpore stare videbitur: quòd si videns se paululum depresserit, aut in aduersum se contorserit, imago quoque visa paululũ deprimetur, aut contorquebitur in aduersum: omnis quoque motus perfectè exprimet, quos aspiciens in se præmostrauerit. Hoc tamen impossibile esset nisi imago visa esset hominis videntis.

18. ratio contra Platonẽ.

Item patet a quolibet corpore diffundi speciem suam per totum medium diaphanum in circuitu: nam si 20. aut 30. quasi specula in circulo posita fuerint, & quisquam in eorum medio steterit, in quolibet speculorũ hominis illius imago videbitur, quòd si eis lignum, aut lapidem in medio prominentem posuerimus in quolibet eorum lapidis, aut ligni apparebit effigies: & sic de cęteris corporibus ibi positis. Falsum est ergo fieri visionem emittẽdo spiritus iuxta platonicam positionem, sed aliquid recipiendo, scilicet, vt singulæ res species suas per totum mediũ multiplicantes ad videntium oculos eas extendant, & sic videre faciant.

Redit ad solutionẽ primi argumenti.

Nunc autem redeundum est ad inchoatum argumentum vnde digressi sumus, scilicet, rationabilius videtur, atque naturæ conformius, vt res visa aliquam causalitatem super rem videntẽ habeat quàm videns super visibile: visio namque passio est, & non actio. Cum ergo videns solum sumit imaginem rei visibilis in se nihil emittens, vt ex præcedentibus liquet, impossibile videtur, vt super rem visam operationem, aut immutationem aliquam realem, vel naturalem habeat, cum hic nullus actionis modus relinquatur. Res visa habet aliquem modum actionis super rem videtem, quoniam speciem suam multiplicans dirigit vsque ad videntem, ipsum quoque immutat: videns autem illam speciem suscipiens, vt videns est, immutatur. Ista tamen actio non est realis, aut naturalis, sed spiritualis, cum species, per quam huiusmodi visio causatur aliquid spirituale sit ad spirituales pertinens qualitates.

Vidẽs nihil agit in rem visam naturaliter nec e cõtrario: si tamẽ esset aliqua actio magis ageret res visa in videntẽ q̃ e cõtrario. Cõcludit solutionẽ argumẽti primi.

Ex prædictis ergo inductum patet in sola actione nullam esse posse immutationem realem videntis super rem visam, aut rei visæ super videntem, & sic basiliscus videns hominem, vel aliud animal nullam habet actionem super illum, sed magis homo super basiliscum. nam homo visus inquantum visus est a basiliſco speciem suam ad basiliscum mittit, nec basiliscus quidquam in hominem mittit inquantum vidẽs est. Actio tamen & naturalis immutatio, quam basiliscus super hominem visum habet, quia basiliscus est animal pestiferum valde ex cuius oculis spiritus quidam egredientes vsque ad hominem perueniunt, eum corrumpentes atque illico occidentes. Si tamẽ contingeret, vt basiliscus hominem videret nullis emissis spiritibus, nihil magis homini basiliscus vidẽs noceret, quã si ab altero homine videretur, vel ab asino, quia tñ non contingit basiliscum videre aliquẽ quin spiritus illos emittat nunquã eueniret, vt hominem a propinquo inspiciat, quin eum occidat.

Quo basiliscꝰ vidẽdo occidat.

Ad secundum argumentum. Quare homo visus a lupo clamare non potest. Quæst. XII.

Quare homo a lupo visus ad modicum clamare nequit?

AD alteram rõnem cum arguebatur de lupo, quòd per eius visionẽ causetur aliqua actio realis, scilicet, q̃ facit hominem impotentem ad loquendum per aliquam morulam: ibi tñ præter visionem nulla actio esse videt. Rñdendum est, q̃ ex sola visione lupi ad hominem nihil potest causari realiter in hominem. Cum ergo dr, quare homo a lupo visus ad modicum clamare nequit? respondendum est oculos luporum infectos fore, atque per eos venenatos quosdam emitti spiritus, qui cum ad hominem de propinquo existentem peruenerint, eum inficiunt atque locutionis impediunt organa: manebitque ista impotentia clamandi quandiu emissorum spirituum virtus permanserit. Si autem lupus a longinquo hominem conspexerit nullum ad loquendum obstaculum inferet. Hos autem spiritus ab oculis emitti, eosque cum emissi fuerint res, quibus adhęserint, realiter permutare ad visiuam potentiam nihil attinet, sed ad tactiuam magis, quæ per applicationem realem operationem suam habet: spiritus autem isti emissi rei, ad quam perueniunt, applicantur. Item isti spiritus sunt corpora calida & humida, sed huiusmodi qualitates ad potentiam visiuam nullatenus pertinent, sed magis potentiæ tactiuæ obiectum sunt.

Ad tertium. Speculum maculari a muliere menstruata quomodo accidit. Quæst. XIII.

AD tertium argumentum cum dicitur mulierem menstruatam speculum a propinquo respicientem sola visione nulla applicatione facta illud sanguineis guttis, aut maculis quibusdam deformibus respergere: maculа igitur, quæ per realem immutationem fit sola visione causabitur. Respondendum est visionem mulieris menstruatę in speculo nihil reale causare, cum visio passio solum sit: sed quia tempore menstruorum mulier habet oculos aliqualiter infectos, spiritus, qui ab oculis egredientes aerem medium transeunt, ad speculum venientes, q̃m illud densum corpus atque compactum est, superficiei illius adhęrentes circumstãtis aeris atq; ipsius speculi frigore ꝺdẽsati in macularum solidas atq; visibiles puertunt. Hęc autẽ visioni non queniunt: nã cũ quis hmõi oculos infectos habuerit ẽt si nihil videat nihilq; aspiciat tenens oculos apertos, quidq̃d sibi directè obiectũ est atq; vicinũ, inficiet.

Vtrum sit aliqua fascinatio catholicè loquendo, & an sit necesse dari: & quomodo solum oculi infecti possunt inficere alia membra. Quæst. XIIII.

AD vltimũ argumẽtũ, q̃n s. dicebat vulgariter pueros teneros, & aliqua de alijs aĩalib⁹ interdũ fascinari. s. quasdã ęgritudines pati, q̃ p visionẽ ab alijs aĩalib⁹ inducunt: & dr ista vulgariter oculo pcussa, sed ad mutationes reales ista pertinent: in sola igit visione realis erit imutatio.

Dicendum est, q̃ plurimi eorum, qui catholicę veritati valde inherent, fascinationem nihil esse dicunt: nullum quoq; aĩal fascinari. i. oculo percuti, nullumque bonum aut malum per oculos posse causari. Horum autem modus sanè, vt isti accipiunt, solidam veritatem habet. Vulgares namq;, qui secũdũ nomẽ sũt insipientes

insipientes sunt, arbitrantur, & astruunt quosdam homines esse malorum oculorum: addẽtes, q̃ si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercunque ad malũ moto aliquid aspicere voluerint, illud lædent, atque occident: & si benigno oculo illud ꝓspexerint nihil nocebunt. Hæc aũt penitus falsa sunt, & naturæ dissona. Nã si aliquis oculus nequã, aut liuidus esset res vitreas fascinans, aliq̃n hoc ex ægritudine quadam oculi, vel totius corporis proueniret: nec eẽt in potestate videntis fascinare, aut non fascinare: sed cum videret necesse esset, vt lædaret etiam inuitus: velut siquis sit calidus intense, & alteri coniungatur, necesse est, vt alterum calefaciat quamquàm ad hoc non sit spontaneus. Hoc modo ẽt nos fatebimur nullum oculum esse fascinantem, nec quidquam oculo fascinari: si aũt fascinari dicatur videndo rei visæ nocere, siue spontaneè, siue inuoluntariè hoc fiat, oportet confiteri aliquid esse fascinationem, & oculos aliquorum hominum, aliorumq; animalium esse fascinantes. Nec aliqs existimet nos fidei catholicę in hoc repugnare: nã fides catholica solida veritas est: vero aũt iuxta Arist. 1. Ethi. omnia ꝓsonãt: ei igitur nulla veritas naturalis repugnabit. Ad cuius euidentiam considerandum, q̃ sicut in cęteris membris corporis ægritudinem esse contingit, ita & oculos ægrotari eueniet: si igitur lęso vno corporis membro, vapor aut spiritus inde ęgrediens, aut humor rapidus inde solutus cętera mẽbra contactu suo inficit, quæ contigerit; non dispariter si oculum ægrotari contingat, inde egredientes spirit⁹ pestiferi eis, quibus inhæserint, nocumentum præstabunt. Hoc inconueniens nullum infert, quin potius ẽm naturam concedi necesse est: alioquin specialius aliquid in oculis, quàm in cęteris corporis partibus fateremur. s. cętera corporis membra ægrotare, aut indisposita esse: oculos autem nequaquam. Vel si oculos ægrotare, aut disponi sicut in cęteris accidit fateamur, aliquid adhuc specialius hoc modo in oculis ad cętera membra quàm prius confiteri necesse erit. s. q̃ cęteri corporis artus, cum infecti sunt, contagione alia nocere possunt alijs membris, aut cęteris rebus: oculi autem, cum eos ægrotare contigerit, nulli rei lęsionem vllam inferre possent. Rationabiliter ergo dicendum est aliquos indispositos oculos, aut infectos habere, qui rebus, ad quas se ꝙuerterint, nocere pñt: & hoc fascinare, siue oculo percutere vulgariter dicit. Apparet igitur fascinationem aliquid esse, & quosdã posse fascinari. Amplius considerandum est ẽm Medicorum doctrinam quosdam morbos contagiosos fore. i. q̃ per contactum a quibusdam in alios trãseũt: velut scabies, lepra, morbus pestilentiæ, atque ꝓsimiles. Conformiter igitur in oculis accidere poterit, vt siquis infectum habuit oculum, eius infectio in alios per contactum quendam deriuetur. Nã siquis quoddam scabiei genus, quod in capite est, patiatur: & quis ei adhæserit: quamquàm eorum capita nullam hẽant conjunctionem in eo, qui nullam habet scabiem ex hoc accessu inducitur scabies: conformiter siquis lepros⁹ fuerit & alteri de vicino colloquatur, aut cum eo cibos sumat & bibat, si hæc aliquam moram traxerint, qui sanus erat lepram induet, quamquàm horum corpora nulla unquam se reali applicatione contigerint.

Si igitur in his, qui sani sunt communicantibus ad lepros⁹, & scabidos, lepra, aut scabies inducuntur, quamquàm in his corporum nullus cõtactus sit, cur in eis, qui infectos oculos habent hoc non eueniet, vt in hoc coniunctio nulla sit? hæc aũt fascinatio dr, vel lęsio inducta per oculos: fascinatio ergo aliquid est.

Amplius hoc in morbo epidemiæ apparet, qui vt frequenter ex corruptione aeris gignitur: immo cum proprie pestem dicimus, semper aeris corruptionem appellamus: in eis autem qui peste percussi sunt, hoc accidit, vt siquis eorum ad aliquem non peste percussum frequenter e vicino, aut aliquanta contracta mora loquatur, inficiet eum: vnde horum plurimi moriuntur. Ex quo sequitur, vt in tempore vehemẽtium epidemiarum in ea domo, in qua aliquis mortuus fuerit, multi posterius moriãtur. Sicut ergo in pestifero morbo, qui percussus est quadam contagione alios inficit, & occidit, ita & in oculorum ægritudine siquis eam patiatur, eos, quos viderit, ex hoc lædet.

Quo in homine cau sat pestis.

Amplius manifestatur hoc. pestifer enim morbus sic in hominibus causatur: nam primò aer cęlestium corporum spiritualibus influentijs corrumpitur, aut ex aliqua disconuenienti naturæ nostræ mixtione in elementis facta ex qua grauis exhalatur odor inficiẽs eos, quos tetigerit. Hunc aũt infectum aerẽ ore accipientes ad vitalia introrsus trahimus inspirantes atq; respirantes: sic enim infectis vitalibus, s. corde, & præcordijs homines moriũtur. Cum aũt aliquis hoc modo infectus sit, totus aer, quem inspirando atque respirando trahit, contagione eius infectus est: vnde & cõiunctum sibi aerem, quem tetigerit sua tabe inficiet: alij aũt hoĩum, qui ab hoc pestifero morbo ĩmunes sunt, hũc aerẽ inspirãtes infectione simili corrumpẽtur, nisi valde bene complexionati fuerint, aut magna adiumenta habeant, ita vt natura resistat aeris nocumento. Conformiter ergo cum quis oculos infectos habet, aut aliquas corporis partes, quarum infectio in spiritus per oculos egredientes soluenda est: egredientur per oculos quędam corpora subtilia valde calida, & humida, quæ præ sui subtilitate visibilia non sunt, quæ si alicui rei ad corruptionem propinquè adhæserint, inficiunt eam, atque lædunt: quod fascinare vulgariter appellatur. Hoc igitur modo fascinationem aliquid esse patet, nec quouis modo neganda est.

Quo fiat fascinatio.

An quilibet homo, aut quodlibet animal possit vniuersaliter vbi, & quando voluerit alium hominem, aut brutum animal fascinare. Quæst. XV.

Fascinatio quid: & q̃ est ponenda.

ITEM considerandum est ad maiorem euidentiam prædictorum de fascinatione, quę sunt, quę inferunt fascinationem, & quomodo quidã oculi fascinantes sunt, vt fascinologia non sit prorsus de non ente: fascinationem. n. appellamus cum aliqs quempiã videns ad eũ corporaliter nõ ꝓiunctus, nec in eũ alterũ quippiã agens eum lædit: hotũ tñ frequẽtissima atq; vulgaria exẽpla sunt, ita vt inductione nõ egeant. Basiliscus. n. hoc facit: nam si quempiã hominum viderit, ẽt si eum mordens, aut aliàs non tetigerit, morietur. Hic nullus negat eum, qui moriẽ, a basiliſco occisum esse. Dici tñ neq̃t, q̃ basiliscꝰ hoĩem mortui laniauerit, vel intoxicauerit, aut quouis modo tetigerit: ergo solũ eũ occidit. Hoĩes aũt quamq̃ non habeant complexionem basiliscorũ, q̃m eorum natura ita pestifera esse neq̃t: aliqua tñ interdũ ĩ eis corruptio esse põt, quæ p oculos egrediẽs resoluta in spũs, eos, qui propinqui fuerint atq; ad corruptionẽ dispositi, inficiet: inuisibiliter tñ ista per spũum subtilitatẽ fiũt. Hoc aũt in lupo adhuc apparet. Cum enim hominẽ viderit a propinquo eum ad emittẽdas voces aliquãta tpis mora impotentem reddet: nullam tñ tũc actionem lupus super hoĩem habet: sed eum duntaxat videt. de quo Isidorus Etymo. lib. 12. necesse est igitur confiteri hominem a lupo fascinari, cum eum solo visu lædat. Item in mulieribus menstruatis hoc apparet, quæ si specula a propinquo contemplentur, ea sanguineis guttis inficient, aut alijs respergent ma-

Quo fascinat quis a basiliſco.

Cap. 1.

culis: manifestum igitur est ex earum oculis corpora quædam calida, atque humida egredi, quæ spiritus vocantur: hi autem sunt sanitatis, aut ægritudinum inductiui: si enim sanitatis alicuius causatiui sunt ei, cui inhęserint, nō nocebūt. Si aūt ægritudinū inductiui sunt rebus, quibus adhęserint, morbos quosdā inducēt: sed cum spiritus isti nocēt eos fascinationē causare dicimus: fascinatio igitur aliquid est.

Conditiones fascinationis. 1. conclusio.

Ad euidentiam maiorem prædictorum ponendæ sunt tres conclusiones de tribus conditionibus, quæ ad quamcunque fascinationem necessariæ sunt. Prima est, quòd non potest quilibet homo, aut quodcunque animal alium hominem, aut brutum animal fascinare: sed quædam sunt, quæ fascinandi virtutem habēt, quædam vero non; quædam vero sunt, quæ a fascinantibus pati possunt: alia autem fascinationem pati nequeunt. Huius fundamentum est, quoniam fascinatio ex hoc ortum habet, quòd quis oculos infectos habeat, aut aliquam corporis partem: & ex illo pestifero humore agente calore quidam spiritus, qui corpora calida, & humida sunt, resoluantur, & per oculos egredientes præ sui leuitate vicinum aerem transeant, quousque ad aliquod corpus solidum perueniant, cui inhæreant. Si autem corpus istud corruptioni dispositum sit. (faciliter passibile aliqualiter inficietur: aut si dicamus totum animalis corpus infectum esse, humorem tamen illum resolutū per oculorū spiritus egredi idem fiet nocumentum: hoc autē fascinare est. Tale autem in quolibet animali reperiri nequit: non enim habent homines omnes infectos oculos, aut aliquam corporis particulam, ex qua humores resoluti per oculos exituri sint. De animalibus autem cęteris idem patet: non enim sunt cuncta pestifera, alioquin in omnibus indiuiduis animalibus semper morbum dari necesse esset, ita vt nullum animal sanum foret, quod falsum est. Dicendum est igitur animalia quædam secundum species suas pestifera esse, semperque spiritus ex hoc venenato humore resoluentia: vnde quoties hæc aliqua animantia viderint alterius speciei, quæ ad corruptionem dispositā sint, lædent ea. Hoc enim basilisci euenit. pestifera quidem eorum natura est, nullum ergo basilicum vnquam esse continget, qui videndo alia animalia nō fascinet, scilicet, quòd cum hominem, aut alterum animal viderit solo visu mortem inducet. Idem autē lupis accidit: est enim eorum natura humanæ conditioni contraria, ideo omnes lupi quantum ad homines pestiferi quodammodo sunt. Cum enim aliquem hominem è vicino viderint, eum ad tunc voces emittendas facient impotentem: lupis enim vniuersaliter euenit homines fascinare. Conformiter autem quædam alia animalia sunt, quibus ex conditione speciei conuenit, vt homines debeant fascinare: vnde in talibus animalium speciebus nullum animal erit, quòd hominem visum a propinquo non fascinet, aut saltem fascinare non valeat.

Quædam animalia habent ex cōditione speciei fascinare.

Basiliscus.

Lupus.

Alia autem animalia sunt, quibus secundum speciei conditionem non conuenit, vt homines fascinare possint: euenit tamen quibusdam eorum aliqua specialis corruptio, qua omnibus, quæ viderint fascinationis nocumentum inducant. Quædam namq; horum magnam læsionem habent semperque manēt em: vnde ea, quæ viderint ad corruptionem dispositā necessarium est, vt semper fascinent: alia autem sunt, quibus morbus iste perpetuus non est, sed ad aliquam temporis moram manens, sicut in cęteris temporalibus ægritudinibus accidit. Hæc autem quidquid viderint hoc tpe ad corruptionē dispositū, fascinabūt.

Circa speciem autem humanam dicendum est, q̄ non habet conditionem, vt semper fascinare possit: hoc enim modo tota natura humana corrupta foret: sed falsum est: quidam enim homines sunt, qui nulli vidēdo nocēt, alij aūt sunt, qui res visas fascinant: nō euenit igitur ex conditione speciei, sed est conditio quorundam humanorū indiuiduorū. (ægritudo, siue temporali, siue perpetua sit. Item si potestas fascinādi humanam consequeretur speciem, necesse esset, vt omnes homines possent fascinare, ex quo sequitur nullum hominum posse alterum oculo lædere. Sed hoc falsum est: quidam namque alios videntes nocēt eis solo visu potissimum illis, qui adhuc ætate teneri sunt. Primum patet, nam secundum Aristo. 5. Physic. & est positio omnium loquentium de natura, omnis actio per contrarietatem fit. Cum aliquid autem in alterum secundum naturam agere debet, necesse est, vt inter se aliquam habeant cōtrarietatem: & ob hoc Aristoteles non concessit motum inter duo similia, nec inter duo contradictoria, sed inter duo contraria: sic patet 5. Physi. cap. 2. Si enim vnum agens alterum naturaliter calefacere debet, necesse est, vt alterum eorum secundum naturam frigidum sit, aut saltem non calidum, alterum autem calidum. Si enim duo equaliter calida forēt, neutrum in alterum caliditatē causaret, aut duobus frigidis existentibus neutrum alterum frigefaceret: sed vnum in alterum aget, cum in extremitatibus contrarietates steterint, aut quouis modo contraria fuerint. Item ista magis manifestātur in his, quæ nos experimur. Nam si quisquam calidus fuerit, eique quippiam calidum appositum fuerit, nihil sentiet, velut si nihil ei appositum foret: si quis autem frigidus intensè fuerit, & carni eius aliquid frigidum adiungatur, sentire non poterit: & sic in cęteris actiuis qualitatibus: simile enim non agit in simili: sed actio extremitatis contraria est. In quo tamen dicendum, quòd quamquàm actio, & passio in contrario semper sint: finis tamen actionis in similitudine est, aut actio non consummata erit secundum naturam, quod patet quia calidum in frigidum agit. Si autem vtrumque calidum foret neutrum superalterum agendi haberet potestatem: id tamen quod calidum est valde, in frigidum nunquam desinet agere, donec illud ad caloris sui gradum perduxerit. Cum vero patiens ad tantum caloris deuenit gradum, actio nulla nec motus erit; idem sequitur si valde frigidum agat in calidum. Hoc modo omnis motus secundum naturam in contrarietate inchoat, sed in similitudine perfecta consummatur, si actio sit de consummatis secundum naturam. Ex hoc ergo patet si omnes homines secundum speciem suam fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, actio namque in similibus numquam est, sed in contrarijs. Hoc tamen dato omnes homines similes essent, scilicet, continentes vniuersaliter virtutem fascinatiuam, & nullus eorum posset alterum fascinare. Item in basiliscis hoc accidit, vt pestiferi sint, & fascinare possint atque homines, cęteraque animalium solo visu interimere, hoc autem ex cōditione speciei ineſt, ideo omnibus ineſt, nec vnus poterit alterum lędere, sed alia visu lędent: in hominibus ergo conformiter dicendum, scilicet, quòd si ex cōditione speciei hominibus eueniret, vt fascinatiuam haberent virtutem, nullus alterum fascinaret, sed ipsi alia animalia fascinarēt. Item actio nulla causari potest agente, & patiente æqualibus secundum potentiam agendi, & resistendi, & hoc in qualitate illa, secūdum quā motus fieri debet, sed ad omnem motum excellentia agentis in actiua virtute, defectus autem patientis exigitur: si tamen ex conditione humanæ speciei proueniret, vt homines fascinare possēt, omnib⁹ ineſſet qualitas fm istam fascinatiuam virtutē. Nullus igitur alterum

Quæ habeat conditionem fascinandi.

Omnis motus in contrario.

terum posset fascinare. Quod patet, nam cum omnibus indiuiduis specierum passio insit ex principijs speciei, communicatur omnib⁹ æqualiter, quia natura in omnibus equalis est: passiones autē, quæ accidunt ex singularibus conditionibus indiuiduorum non sunt equales in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: patet ergo, quòd si ex conditione humana proueniret virtus fascinandi, nullus posset alterum fascinare. Sed falsum est, non habet ergo natura humana conditionē fascinatiuā, sed prouenit hoc ex singularib⁹ defectib⁹ humanorū indiuiduorū. Est aūt ista fascinandi conditio in quibusdā tanquam perpetuus languor, in alijs autem velut temporanea ęgritudo. Hi vero quibus hoc euenit alios homines fascinare possent, nec tamen omnes, sed solum illos, qui ad corruptionē dispositi sunt, fascinatiua ergo virtus nō ineſt omnibus hominibus, vel animalibus, sed quibusdam. Item considerandum est, quòd isti quibus pestifera fascinandi qualitas ineſt, nō habent ex arbitrio pendentē, quando fascinare velint, sed etiam, & si nolint fascinabunt. Amplius non subest eorum libertati istam rem, vel aliam fascinare, sed id quod ad corruptionem dispositum est fascinabunt aliqua nociua expressa in eodē. Quo fit, vt interdum fascinatiuam potentiam habēs, & hoc sciens eligat aliquam rem non fascinare, & tamen fascinabit, quoniam ad corruptionem dispositā est. Aliud autem erit, quod forte fascinare vellet, quia ei nocere cupit, & non poterit fascinare, quia est potens ad resistendum nocumento. Hoc patet, quia fascinare in animalibus prouenit ex quadam pestifera qualitate existente in aliquo animali per modū cuiusdam ęgritudinis, qualitates autem naturales operantur naturaliter non subditæ arbitrio nostro, nō enim subijcitur voluntati nostræ siquis manum calidam habuit, & eam alteri adiunxerit, vt eum calidum reddat. Nam etiam eo inuito manus calida eū, cui adiuncta fuerit, calefaciet. Idem de cęteris actiuis qualitatibus diffiniendum est. Qualitas ergo fascinatiua non subest arbitrio, sed naturaliter operatur, apertis enim oculis fascinatiui egredientur spiritus, qui inuitis eis quorum spiritus sunt quoscunque obuios parum diffantes atque ad corruptionē dispositos fascinabunt. Habet tñ qui huiusmodi est aliquid in sua potestate, quoniā si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem vnquam fascinabit, aut cum se voluerit ab alia re custodire ne eam fascinet claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare. Si tamen id quod fascinare voluerit, semel aspexerit, & id ad corruptionem dispositum sit, etiam inuitus fascinabit. Hoc autem satis patet exemplo eius, qui manum calidam aut frigidam habet. Si enim illam cuiuis approximauerit eum calidam reddet, si tamen ab aliquo abstinuerit eum nunquam calefaciet. Si vero alicui eam adiunxerit nō subest eius arbitrio illud tale fieri, quoniam necessario calefiet: idem de eo, qui fascinatiuam habet potentiam, quia clausis oculis sibi subest potentia non fascinandi, apertis autem necessario fascinabit.

Secunda conclusio in materia fascinationis. Et quòd animalia habentia potentiam fascinandi non possunt hoc agere nisi a propinquo, nisi sit magna virtus fascinandi.

Quæst. XVI.

Secvnda conclusio de fascinatione est. Animal habens fascinatiuam virtutem non potest quodlibet animal sibi appositū à propinquo fascinare, sed illud solum, quod ad corruptionē hanc dispositū est, sicut patet in rebus teneris, nisi hæc pestifera fascinandi potestas excedens valde sit: tunc enim quodcunque animal visum fascinabitur, quia relatum ad hoc dispositum est, hoc patet in quibusdam hominibus, in quibus virtutem fascinatiuam esse confitemur, isti tamen nequeunt omnes homines, quos inspexerint aut animalia singula fascinare, sed quibusdam nocumentum inferunt, alijs autem nequaquam nocent, res enim paruæ ętatis leniter fascinātur, dura autem, & annosiora hoc non recipiunt. Hoc patet ex sententia Aristo. 2. De anima, scilicet actus actiuorum sunt in patiente dispositio, ideſt talis est actio agentis in patiente qualis est conditio patientis ad susciendū: nō enim agit agens sicut actiuum est, sed sicut patiens susceptiuum est, si enim passiuum ad actionem susciendam plenè dispositum sit, agens secundum virtutem suam plenè agere potest. Si autem passiuum nullatenus dispositum sit, nequaquam valebit agens efficere. Si vero passiuum parum disponatur, parua in eo agentis actio recipietur. quod patet: si enim calidum ponatur apud aliquid dispositum ad combustionem causabitur incensio. Si autem sit prorsus indispositum, nullus inducetur ardor, idem de frigiditate, & cęteris actiuis qualitatibus iudicandum est. Ex quo sequitur, quòd cęlum nunq̄ cremari possit: nam quamquàm sphęra ignis orbi Lunæ cōiunctissima sit, nullo posito medio, sed superficies vnius alteri coniungitur, quia tamen cęlum nullam habet dispositionem, secundum quam cremari aut perire possit, nunquā cremabitur, nec peribit. sic enim Aristo. 2. de cęlo, & mundo corpora supra cęlestia non susciunt peregrinas impressiones, scilicet non susciunt aliquam alterationē, vel corruptionē ab extrinseco prouenientem, secundum quam cęlū permutari possit, & illa dispositio in cęlis peregrina, ideſt extranea appellatur. Itē patet hoc in morbo epidęmiæ: contingit enim interdum, vt morbus iste ex aeris corruptione in tota vna ciuitate equalis sit, sed nō æqualiter in omnibus partibus ciuitatis nocet, nec omnes in loco illo pereunt: sed quibusdam morientibus alij illesi manent. Conformiter cum aliquam domum aer iste pestifer inuaserit, tota domus illa æqualiter infecta est in omnibus suis partibus, tamen non contingit semper omnes in illa mori, sed quosdam alijs permanentibus. huius causa est, quia mors in animalibus efficitur, quia natura non potens damno resistere succumbit. Cum enim est robustior natura atque conuenientioris complexionis, magis nocumento illato resistit. Ex quo sequitur, vt siue illatis vulneribus, siue quibuscunque appositis malis, vel innatis tardius moriantur: aut magis resistāt, qui robustioris naturæ atque conuenientioris complexionis sunt, nisi Deus aliter disponendum ab ęterno dignatus sit: cuius dispositioni nullum naturę iudicium, regula, vel inclinatio resistere valet. Cum autem aer pestifer in aliqua ciuitate aut domo est, ipsi naturæ humanæ repugnans semper in eam agit nocendo quantum potest, qui verò naturā debilem, atque inordinatam cōplexionem habent, nocumento illato resistere impotentes succumbūt pestiferę qualitati, atque perimuntur; qui verò robustioris naturæ sunt resistere sufficientes nocumento non succumbunt, sed viuentes permanent. Similiter ergo de qualitate fascinatiua dicendum est, quòd siquis corruptioni dispositus sit, ita vt faciliter permutari possit, patietur. Si autem resistere potens sit, non fascinabitur. Item dicebatur, quòd qui teneri sunt tā in hominibus quàm in brutis ad fascinationem dispositi sint, duri autem nō patiuntur. Cuius fundamentum est, quoniam duritiei est quædam naturalis potentia ad non faciliter patiendum, scilicet, secundum quam patiens resistit agenti ne in illud faciliter agere valeat, mollicies autē, & teneritudo qualitates sunt, quæ naturales impotentię dicuntur,

Quare cę lum, Lunæ nō cremat ab igne si bi coniunctissimo.

Quare cū aliqua ciuitas, vel domus est ęqualiter infecta morbo epidęmię nō sequit mors ęqualiter oībus partibus.

2 pars conclusio. secunde.

dicuntur, scilicet ad faciliter patiendum, quoniam secundum eas faciens potest faciliter in patiens quidquid voluerit: dura namque nec faciliter frangere, nec scindere possumus: mollia vero faciliter præscinduntur, & sicut in fractione, & amputatione accidit, ita & in combustione dicendum est, ea namque, quæ tenera sunt, si desiccata fuerint, facillime comburuntur, atque paruo igne opus est, quæ autem dura sunt, etiam si desiccata sunt, nec faciliter exuruntur, nec possunt, nisi a magno igne cremari, sic patet in stuppis, capillis, & lana, quę tenera, & sicca sunt, ligna tamen duriciem magnam habent, vt ex nucea materia, & moro, & ilice, hæc enim difficulter cremantur. Hoc modo sacra Scriptura Metaphoris quibusdam vtens durum, & molle accipit, eos nanque duros vocat, qui gratiam Dei vocantem non exaudiunt, nec sacris monitis obediunt, nec a facinoribus, & culparum enormitatibus discedere curant, qui alio nomine obstinati vocantur, sic enim dixit de Pharaone rege Aegypti: Ego indurabo cor Pharaonis: Exo. ca. 4. 8. & 9. Hoc autem quoniam Pharao quantumcunque a Deo plagis vrgeretur, iussis eius obtemperare noluit, quousque finali percussus plaga Iudæos exire compulit. Nec tamen tunc eos penitus ire permisit: nam illos recedentes vsque ad mare rubrum insecutus est: Exo. cap. 14. Mollem autem Scriptura vocat eum, qui gratiæ Dei nihil resistit, sed mox, vt a Deo vocatur monenti, & vocanti obedit, & ad bona prouocanti consentit, & si interdum peccauerit ab eo admonitus faciliter cessat. Patet igitur fascinatiuam qualitatem super homines duros, aut bruta animalia dura actionem habere nullam, vt cum ista ętatis sunt maturæ: sed sup ea, q̃ tenera valde sunt, q̃.n. dura sunt, illi pestiferi qualitati resistunt ſm quã fascinatio causatur. Cum ergo homo, vel aliquod animal aliquid fascinauerit necesse, vt illud tenerum sit, & paruæ ętatis, sicut in infantibus teneris, aut in animalibus brutis nouis, sicut pullis, & porcis atque similibus, in animalibus autem magnæ ętatis, & duris fascinatio nõ causatur, nisi illa valde magna sit. Ob hoc autem euenit, vt tempore epidemiæ plures de paruulis quàm de perfectis viris, & senibus moriantur: teneri enim valde sunt, & complexiones eorum nimis passibiles, vnde aer infectus in eis maiorem immutationem quàm in cęteris causare potest. De virtute fascinatiua sic est, quòd in rebus teneris immutatiuam qualitatem habet. in duris autem nequaquam. Ex hoc sequitur id quod apud vulgares notissimum est, scilicet, quòd pueri teneri aliquando fascinati sunt; de viris autem perfectis raro, aut nunquam dicunt, quòd fascinentur. sic quoque de pullis, quando parui sunt, & de porcis: de duris autem animalibus raro hoc prædicant. Patet ergo fascinationem in rebus teneris causari. in duris autem nequaquam. Item dicebatur in prædicta conclusione, quòd fascinatio causatur solum in reb⁹ teneris nisi qualitas fascinatiua excessiua sit: tũc enim non solum tenera corrumpentur, sed etiam dura. Quod patet in basilisco, videns enim omnia animalia fascinat, & perimit, nec quidem solũ teneros pueros, sed etiam viros magnos, & cętera animalia nulla habita differentia duri, & teneri. Causa est, quia virtus fascinatiua basilisci tanta est, vt ad eam collata q̃libet potentia resistendi animalis inferior sit: omnia ergo animalia conspiciendo interimit. De lupis autem ad hominem idem dicendum est: sunt enim vniuersaliter infecti collati ad humanam complexionẽ, quia eos nobis natura contrarios fecit. Quęcunque ergo hominem viderint, fascinabunt reddentes impotentem ad voces emittendas. est enim eorum qualitas fascinatiuam: non solum ergo pueros teneros fascinabunt sed etiam integræ ętatis viros. Hominibus autẽ quandocunque talis fascinatiua qualitas accidat, tanta esse nequit, vt in basiliscis, quoniam eis ex conditione speciei non euenit, vnde solum pueros teneros fascinare poterunt, aut animalia tenera paruæ ętatis, qualia sunt, quæ in domibus nutrita sunt, cum nouiter nata sunt: in magnis autem hoc non efficient. si tamen interdum accidat, quod rarum est, vt aliquis ętatis integrę vir, aut animal brutum magnæ ętatis fascinetur, hoc euenit, quia grauis fuit potentia fascinandi.

Tertia conclusio in materia fascinationis. Animal habens potẽtiam fascinandi non potest alterum fascinare, nisi in parua distantia. Quæst. XVII.

TERTIA cõclusio de fascinatone est: Quodcunque animal potentiam fascinatiuam habens non potest animalia dispositа ad fascinationem vbicunque fascinare, sed solum cum à propinquo viderit. Si enim homo aut alterũ animal fascinatiuam virtutem habens aliquod animal tenerum, & ad fascinationem dispositum a dimidiæ leucæ spatio intueatur, vel a quatuor, vel quinque iactibus lapidis, fascinare non poterit quasi nullam haberet virtutem fascinandi: nec solum hoc in hominibus est, sed etiam in alijs animalibus, quibus prouenit fascinare ex conditione speciei, & magna sit qualitas fascinandi: ipsa enim nihil poterunt, nisi in parua distantia fascinare. In basilisco aũt hoc patet: nihil.n. sic natura pestiferum fecit, cui tanta insit virtus fascinandi. nam occidere potest, & illi ex conditione speciei prouenit. si tamen per tres aut quatuor iactus lapidis ab homine distet, quamquàm perspicuè hominem videre possit, & videat, nihil nocere valebit. In lupis autem idem est, cum enim homines a distanti conspexerint nullum fascinabunt, sed homo visus libere loqui valebit, vt prius: cum tamen basiliscus a propinquo hominem conspexerit, eum videns interimit, lupus, quoque è vicino videns hominem fascinabit. Ratio huius est, quoniam fascinatio causatur secũdum virtutem spirituum emissorum ab oculis rerũ illarum, quę fascinatiuam potentiam habent, hi autem spiritus solis corporibus adhærent, vt hominibus aut alijs animalibus: in aere namque nec manere semper transeuntes, nec inhærere infixi possunt, hanc autem rem cui inhæserint lędunt. Cum vero id quod fascinandum sic longe distet, illuc emissi spiritus peruenire nequeunt à qualitate circunstantis aeris condensati, & in terram cadentes, aut si peruenire potuerint iam eorum exciuso aut debilitato vigore nihil immutare possunt. Cum autem quod fascinandum est, fascinanti propinquus fuerit, intensius poterit fascinari cum spiritus causantes fascinationem in breuiori spatio maiores teneant vires. In hominibus idem diffiniendum est: siquis enim fascinatiuam habuerit virtutẽ longe positam, fascinare non poterit: vnde quantocunque aliquid sit dispositum ad fascinãdum fascinatiuam qualitatem, si a rebus fascinatibus valde distans sit, nõ poterit fascinari: si vero propinquum lędetur. In hoc tamen magna differentia est ex comparatione fascinatiuę virtutis: dum enim virtus hęc maior fuerit, fascinans a longiori poterit fascinare, quanto autem minor, tanto in propinquiori solum lędet.

Item inquantum ad id, quod est fascinabile nimis differt, quædam enim alijs teneriora, & alia duriora sunt: quod autem tenerius est, facilius poterit fascinari, & a remotiori: quæ vero dura sunt difficulter fascinantur, & a propinquo,

Quomodo

Res durę resistũt fascinationi: & res molles cito fascinãtur.

Sacra scriptura accipit durum & molle metapho.

3. pars cõclusionis.

In animalibus paruis & teneris causatur fascinatio.

In animalib⁹ magnis causatur quandoq; fascinatio.

Quomodo quamquàm fascinatio asseratur tamen non eo modo quo vulgares intelligunt. Quæst. XVIII.

CVNCTA autem, quæ in superioribus asseruimus catholicorum Ecclesia vniuersaliter cõfitebitur: nemo enim, qui rationi innitatur inspectis fundamentis superiorum, & multis alijs, quæ induci poterant, poterit negare, quæ inducta sunt. His tamen in suo vigore subsistẽtibus nos quoque cum tota catholicorum Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiunt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis, fascinationem, interdum asserunt euenire. similiter in alijs domesticis animalibus, nescientes quid fascinatio sit, aut ex quibus agentibus, vel quibus suppositis dispositionibus ęstimãtes longe fore alterum quàm sit, vnde illi, quos ipsi fascinantes asserunt fascinatis quamquàm non sint: aut si qui paruulorum interdum fascinantur eos quibusdam veteribus benedicendos offerunt, has enim vulgus ex officio suo benedicentes vocat: quas non iniuria conueniens magis est maledicentes appellare, qm̃ miserabiles animas insipientium illaqueantes in æternam gehennę maledictionem adducunt. In his namque vetustas habuit plurimos tam viros quàm fęminas superstitiosos, quos adhuc ex parte iunior tenet ætas: hi autem super eos, quos fascinatos perhibent, impertinentia valde verba proferunt, atque inutiles cęremonias, quæ superstitiones dicuntur, obseruant, quibus se curare putant eos, quos fascinaros enuntiant. Hæc autem infanda quædam, & catholicorum mentibus valde fugenda sunt, quoniam hæc, quę istę maledictæ fœminæ faciũt, & proferunt, illicita valde atque superstitiosa sunt, nullam sanatiuam virtutem continentia, siue a Deo collatam, siue inexistentem secundum naturam, ipsæ tamen miserabiles fœminę his verbis fascinatos sanitatem integram recipere dicunt, quod hereticum valde est, quoniam sanitatem, quam Deus interdum naturaliter quibusdam simplicibus, vel compositis medicinis, interdum super operatione naturæ illam largitur, istæ miserabiles fœminæ superstitiosis atque prophanis verbis, & stultis cęremonijs ascribunt, nullam naturalem aut supernaturalem ad sanitatem inducendam causalitatem habentibus. Rectissimè ergo catholicorũ Ecclesia Spiritu Sãcto ducta omnes fascinatorum curatrices prohibet, aut potius insipientium deceptrices dictrictè prohibuit. Nos autem quãquàm iuxta veritatem nafcinari interdum asseramus, illud tamen curandum ueruſtatum maledicarum cęremonijs, aut verbis non tribuimus: sed hæc potius abhorremus, illud medicorum operi, vt cęteras ęgritudines aut diuturnitati tẽporis sanandum relinquentes. Quædam namque ipsa per se natura nullo apposito curat. Nullã ergo in hoc superstitiosam cęremoniam obseruamus. Quãquàm autem prædicta, solida veritate fulciantur fidei catholicæ in nullo repugnando, satis tamen nobis molestũ est confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationẽ: hoc autem non ideo, quod veritas latere debeat, desiderat enim veritas in publicũ collocari, sed quia simplices imporentes distinguere a falsis vera cum audirent fascinationem possibilem, arbitrarenť aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones varias verterentur, vnde coram simplicibus quasdam veritates melius est silentio tegi, quam publicè enunciari. De fascinatione hæc breuiter suffecerint. Redeuntes ad supra inchoata dicere oportebit sola visione nullam posse fieri realem immutationem, sed si interdum aliquod animal alteri vidẽdo nocet aut proficit, hoc non est, quia aliquod animal videt aut videtur, sed quia aliqua animalia videndo spiritus per oculos emittunt, quæ interdum nocent. Et forte interdũ prodesse possunt. Istos non poterat emittere serpens ęneus, quem fabricauit Moyses, quia calidus, & humidus non erat iuxta cõditionem spirituum, sed siccus, & frigidus erat. Apparet igitur serpentem illũ ęneũ operatione astrologica aut magica obseruatione non fuisse fabricatum, & sanitatem, quæ in videntibus causabatur, non causari ab eo, sed diuino nutu.

An naturaliter, & astrologicè possit causari aliqua virtus rationalis respondens ad quæsita. Et de capite metallino hi ponо, & alio Alberti Magni. Et qui sunt qui respondent in his capitibus metallinis, & de lucernis beati Isidori Hispalensis. Quæst. XIX.

ALIQVIS adhuc instabit serpentem istum factum fuisse astrologicè, & naturalem virtutem acquisiuisse. Nam si natura per astrologicam obseruationem temporum, & pũctorum aliquid perfectius serpente isto, producere valebat, poterit quoque hunc producere, quia potẽs in excellentius potest in minus: natura tamen potest causare aliquid perfectius serpente curatiuo a morsibus serpentum verorum, ergo & eum causare potest. Hoc patet, quia causare aliquam substantiam rationalem perfectius est, quàm causare quamcunque virtutem, quæ sit de conditione corporis: sed hoc fieri potest, ergo &c. Curatio autem a morsibus serpentum ad virtutem corporalem pertinet, sicut patet in medicinis tam simplicibus, quàm compositis: natura tamẽ potest astrologica obseruatione causare aliquam rationalem virtutem in aliqua figura ferrea, aut qualitercunque metallina, hæc autem perfectior forma est, quàm sit in tota natura, ergo facilius causari poterit quæcũque virtus vulnerum sanatiua. Quod virtus rationalis operatione astrologica causetur apparet in capitibus metallinis, quæ ab antiquis astronomis fabricata ad omnia quæsita respondebãt, sic enim Albertus magnus Teutonicus caput metallinum fabricasse dicitur: fuit autem iste Beati Thomę de Aquino magno tempore magister. Cum autẽ semel Beat⁹ Thomas camerã Alberti Magni introisset adhuc discipulus eius existens istud caput, quod ad omnia respondebat, fregit. Alterum autem metallinum caput simile fuit in territorio Numantino, scilicet ciuitatis Zamorẽsis, in loco, qui Tauara dicit, quod adhoc specialiter positum erat, vt Iudæos cum in eodem loco essent proderet, vnde si aliquando quisquam de Iudæis in loco esset, etiam si a nemine cognitus ipsum caput per se clamabat Iudæum in loco illo esse, & sæpius hoc frequentabat, ab hoc clamore nunquam cessans quousque Iudæus egrederetur de loco. Hoc autem oppidanorum imperitia cõfractum est ipso veritatem clamante, cum illud falsum dicere existimarent. Quòd autẽ talia capita astrologicè fieri possent dubitari nequit. Quòd etiam in his virtus naturalis sit satis apparet, cum ad quæsita respondeant, quod ad rationem pertinet, & non ad quamlibet sed ad magnã. His respondendum est impossibile esse secundum naturã fieri aliquam figuram ex materia metallina, quæ vulnerum curatiua sit, & liberet percussos a serpentibus mortiferis. cuius multæ causæ satis fundamentales supra assignatæ sunt, plurimæ tamen induci possunt. Sed adhuc concesso, hoc possibile fore per naturam, erit penitus impossibile, per quamcunque operationem excogitatam, nec per obseruationes astrologicas in aliquo capite metallino causari rationalem virtutem ad omnia respondentem. Cum autẽ

obijcitur

Zamora est numãtia, & non soria: vnde deficit Ptolomæ⁹ in secũda tabula Europæ. Dicit Aegi. Historio. Hispaniæ, q̃ attutia cuiusdam Iudæi hoc caput confractũ est.

obijcitur de capite metallino fabricato ab Alberto Magno,& de illo quod erat in territorio Numātino. Respondendum est,quòd fabricata fuerunt, & ad inquisita respondebant, multa quoque capita similia poterant fabricari,sed nulla virtus naturaliter causata in capite illo ad inquisita respondet,sed magica operatione, & dęmonum adiutorio hoc fit. Nec tamen quisquam existimet,quòd dęmones possint in aliqua materia metallina causare virtutem aliquam rationalem.Hoc enim excedit omnem virtutem naturalem etiam secundum Aristo.ipse enim inquit cæteras formas educi de potentia materiæ,animam autem rationalem solam esse supra conditionem, & diuinam atque solam venire ab extra. Cum ergo omnis operatio dæmonum sit naturalis, scilicet solum in applicationem agentium, & passiuorum, vt latè declaratum est Exo.capitu.7. virtus tamen rationalis secundum Aris.est super conditionem materiæ: ergo excedit naturalem actionem. Item non solum excedit potestatem dæmonum causare virtutem rationalem in capite metallino,sed etiam similiter est impossibile cau sari virtutem illam tanquam conditionem, vel proprietatem capitis metallini. Si enim aliqua virtus rationalis illa est,necesse est esse dęmonem,aut Angelū bonum,aut animam rationalem, vel Deum. Nequaquam autem dici potest Deum esse, qui in capite illo metallino respondit: Deus namque non seruiret ad nutum hominum malorum inducendo grauissimos errores ad respondendū in tali capite: ita impossibile est esse Deum, qui loquitur in capite illo. Nam Deū loqui est impossibile, cum nihil possit agere per motum, vt declaratum est Exo.23.&25.cap. Item non potest esse Angelus, qui hic loquitur,si intelligamus Angelum bonum, quia Angelus nullis naturalibus aut magicis operationibus cogi potest,vt in aliquo loco sit, & respondeat.Item non potest esse anima humana,quæ in capite illo respondeat:nam tunc aut no uiter creata foret ad hoc solum, vt responderet in illo capite,aut est de animabus primo creatis, scilicet, quòd fuerit anima alicuius hominis. Non potest dici primo modo: nam Deus ad expletionem stultorum, & sceleratorum desideriorum humanorum animas non creat: magni enim errores sequuntur datis animabus in corporibus metallinis. Item anima humana cum sit forma,& pars speciei, determinat sibi certam figuram corporis, & quantitatem, & harmoniā qualitatum: vnde anima humana stare non potest in quolibet corpore,sed in solo humano:in capitibus autem metallinis nulla istarū dispositionū est: ergo anima rationalis ibi non erit. Item inquirendo magis in radice dicendū, quòd simplicia inter se minus differre non possunt quàm in specie, quia simplicia aut formæ sunt,aut simplicis essentiæ,cum autem harum formarum, vel essentiarum aliqua ab altera differt, nō potest differre, nisi per seipsam cū nihil habeat,nisi seipsam:sed ipsa est essentia,vel forma:ergo necesse est esse differentiam per formam, vel essentiam, quæ vocatur differentia essentialis: differentia autem per essentiam nō potest esse minor differentia specifica, cum in essentijs species sint vltimæ, & genera superiora:nam individua specierum ad species essentiales nihil addunt, & ob hoc quilibet Angelus ab altero ad minus secundum speciem differt,vel essentialiter, qa in eis nihil est,nisi species,vel essentia, in quo recipiatur differentia: vnde necesse est confiteri tot esse species dæmonum,& Angelorū,quot dęmones, & Angeli sunt: cum ergo animæ humanæ simplices sint non habentes in seipsis nisi seipsa:necesse est,vt quelibet anima ab alia in specie saltem differret, nisi esset aliquid ad quod coniunctionem haberet, & ex quo sortiretur differentiā ad alias animas.Si autem animę humanæ,quæ formæ sunt,in specie differrent, necesse esset, vt omnes quoque homines in specie differrent,ita quòd nulli duo homines essent in eadem specie,sed tot naturę,& species essent, quot homines: & sicut homo,& asinus differunt,quoniam duę species sunt, ita quilibet hō ab alio homine differret, quod falsum est.Ideo dicendum inter animas humanas nō esse specificam differentiam, erat tamen necesse istā esse in omnibus animabus, cum quælibet anima sim plex sit nihil in se habēs, secundum quod differentiā ab altero susciat,nisi seipsam.Quæ est ergo differentia in specie, nisi anima ad aliquid haberet adhærentiam secundum quod recipiat differentiam ab altera anima,hoc autem est corpus. Recepit namque quælibet anima,quòd sit vna numero, & distincta indiuidualiter, & non in specie ab altera anima,quia in hoc corpore, vel illo creatur recipiens esse: alia autem recepit, quòd sit altera numero, quia in altero corpore creatur.Si autem corpora ad inuicem non præstarēt animabus originem differendi, differrent animæ ab inuicē in specie,sicut anima hominis, & asini.Oportet ergo,quòd sicut quælibet res recipit distinctum esse numero,vel specie ab aliqua alia,in eo instanti,quo esse suscipit,quòd cum anima humana recipiat distinctum esse numero,a qualibet altera per corpus,quòd in ipso corpore esse simpliciter susciat.Ex hoc patet quamlibet animam humanam in corpore creari,nec est possibile aliquam extra gigni sicut multi simplices arbitrati sunt dicentes quamlibet animam in cęlo a Deo creatam fore:deinde in corpus tempore aliquo infundi.quod aliqualiter Plato secutus est, dicēs: aīas esse in astris, deinde tpibus quibusdam descendere in corpora hominum, & calodæmonum, & cacodęmonum: scilicet bonorum, & malorum Angelorum; deinde mortuis his redibant in astra.Sic patet per Boetium De consolatione libro 3.Metro.9.cū dī.

Tu causis animas paribus, vitasque minores.
Pronebis & leuibus sublimes curribus aptans.
In cęlum terramque seris, quas lege benigna.
Ad te conuersas reduci facis igne reuerte.

Hoc tangit Augu.De ciuitate Dei lib.19. Ex dictis tollitur positio insana quorundam dicentium omnes animas hominium simul creatas fuisse a Deo in cęlo,deinde tēporibus suis in corpora fundi, impossibile tamen est omnium animas ab exordio sęculorū simul fuisse creatas.Item impossibile est aliquam animā creari extra corpus suum, aut antequam corpus organizatum sit,sed quælibet in corpore creatur cum eius cōpleta sit organizatio: satis tamē possibile erat omnes humanas animas ab exordio simul creatas fuisse, si inuicem in specie differrent: tunc enim non erat eis opus, vt in corporibus esse reciperent: cū per ipsa corpora mutuo non differrent,sed secundum species,sicut omnes Angeli simul creati sunt,& pariter esse susceperunt,quia inter se in specie differunt:anima autem humana susceptt esse, & differre per corpus.Necesse est igitur,vt in corpore erectur,& esse suscipiat.Item patet hoc ex alia radice,scilicet per comparationem animæ ad corpus: nam si ista anima noui ter creata esset,quæritur an esset vnita illi corpori formaliter,aut solum, vt motor mobili:formaliter autē vniri non potest anima capiti metallino, quia anima requirit dispositionem in corpore, scilicet certā harmoniam elementalium qualitatum, ideo dicitur, q fundatur vita in humido radicali, & calido naturali, quòd ista duo sunt contemperata,mors autem sequitur propter istorum duorum consonantē harmoniā: tale tamen nihil est in capite illo metallino, cum sit valde frigidum, & siccum: impossibile est ergo corpus

pus aliquod sub talibus dispositionibus animatum esse quocunque gradu animæ.Item dato, quòd possit vniri anima illi capiti,cum anima sit pars speciei, & det intrinsecè essentialiter esse hominem,sequeretur illud caput esse hominem, quod absurdissimum est. Si autem daretur, quod vniretur anima illi capiti, vt motor mobili:aut vniretur,vt mouens motu impulsiuo,aut motu operatiuo. Si autē motu impulsiuo reciritur prima vnionum, scilicet applicatio virtutis motiuæ ad exteriorem partem corporis,& isto modo concedendū est dæmonem, & animam humanam posse corporibus vniri, sed anima hamana nō potest maiori corpori vniri quàm humano, vel non tanto, quia magis mouebit anima habens organa, per quæ virtutem suam deriuare potest quàm non habens organa,habens tamen organa non potest corpus cuiuscunque qualitatis mouere,& vegetare, quia dicimus, quòd anima humana non poterit informare vnum corpus ita magnum sicut turris, quia vegetare illud aut mouere non potest: data tamen ista vnione prima non fieret locutio in capite metallino, sed solus motus impulsiuus localis. Si autem vniretur anima capiti metallino motu operatiuo,oporteret vniri organicè, & ista est magna vnio atque requirit magnā dispositionem, quia in alia vnione deriuabatur virtus ad rem motam: hic autem deriuatur non quidem ad organum sed per organum. Et patet differentia, quia in rebus motis solum est pati. in organis autem est agere,& pati,quia mouentur ab anima, & res exterio res mouent:ideo valde maior vnio, & concordia hic requiritur quàm solum ad mouendū impulsiue. Patet,quia anima vnitur manui, & martello per virtutē, sed cum martello nullam requirit dispositionem, cū manu autem valde multas : ideo requiritur, quòd si anima vniretur capiti ferreo ad loquendum,quòd requireret omnes dispositiones organicas, quas in homine requirit ad idē faciendum: vel dabitur aliquid frustra a Deo,& natura,quod negat Philosophus primo Politicorum: sed nullam talem dispositionem habet:ergo non est anima humana. Sed argues contra hoc, quia anima, & dæmon in corpore aereo vocem formant.De dæmone nullus negat: de anima patet, quia sancti post mortem multis apparuerunt, & locuti sunt,vt tenet sacra fides, & habetur Mat.27.ca. de resurgentibus cum Christo, qui apparuerunt in Ierusalem,& locuti sunt.Respondeo,quòd secus est de aere quàm de ferro, quia aer est corpus multum passibile, & receptiuum dispositionum organicarū, quāquàm non vitalium : tres namque sunt gradus vniofium.Primus est ad moueri solum, & hic non requirit aliqua specialis dispositio,sed solū, quòd sit corpus habens superficiem tangibilem ad recipiendum impulsum. Secundus gradus vnionis est operatiuus organicus,& iste requirit multas dispositiones,quę solum in aere reperiuntur, vt infra patebit. Tertius gradus est vnionis vitalis:& iste solum reperitur in carne multum dispōsita loquendo de vnione animæ humanæ, vel alicuius spiritus. Ad vnionem autem organicam operatiuam duo requiruntur, scilicet debita dēsitas,& raritas,& harmonia calidi,& humidi: ista autē in puro aeris elemento naturaliter propter mediam elementorum concatenationem reperiuntur:potest enim aer condensari ad satis magnam soliditatem:rarefieri autem quantum voluerimus. Potest etiam satis humidus fieri,& satis calidus,quæ sunt ex sua complexione:his autem duobus existentibus, scilicet humiditate, & caliditate proportionatis adueniente aliquali condensatione organum operatiuum fieri potest,quia anima teneritudinem quandam quærit. De igne autem puro tale corpus fieri non potest, cū nullam recipiat humiditatem. Item, quia organum ad operationem dimensionem exigit determinatam,& figuram, particulæ autem ignis ad figuram cohærere non possunt, quia principium huius operationis est humidum tenerum, quod igni dissonat.De aqua autem tale corpus fieri non potest, quia licet aqua ad debitam densitatem reduci possit, & ad contemperatam caliditatem cum humiditate reducatur simul, tamen non potest temporare calida, & medio criter densa esse. Ratio autem est, quia aqua reducitur ad soliditatem seu densitatem per excedentem frigiditatem. Si autem reduceretur ad caliditatem, cessaret frigiditas condensans,& effluerent particulę dissolutæ, quia ex causis contrarijs reducitur ad densitatem, & caliditatem.Item in terra hoc fieri non potest, quia ipsa est solida supra modum : anima autem requirit teneritudinem in organo, ad quam non potest terra reduci,nisi per mixtionem alterius elementi.Item, quia terrestreitas multum repugnat vegetationi nisi transmutatione facta ad alterū genus mixti: aer autem totum habet, contemperantiam enim calidi, & humidi naturaliter habet, quia medius est in catena elementorum.Dēsitatem autem habere nō potest ex natura materiæ, quia multum passibilis est. ista est ergo ratio quare spiritus boni, siue mali de aere solum sibi corpora formant. Ferrum autem habet terræ indispositionem,scilicet soliditatem, & frigiditatem excedentem, ideo vniri organicè non potest: posset tamen esse, quòd si caput esset satis magnum de ferro, anima, siue dęmon assumens corpus aereū intus loqueretur.non tamen, vt vnita organicè capiti metallino, sed corpori aereo.Et hoc patet in Magis, qui vident facere resurgere mortuos, accipiunt enim cadauera,in quibus non sit humiditas multum deperdita in mortuis post vnum,vel duos dies, & factis quibusdā ceremonijs lotionis in sanguine, & aqua per interiora dæmones subintrant cadauera, & loquuntur. Si tamen cadauera essent multum desiccata lęsis organis,vt post mensem vnum, vel alterius, etiam si de carne nihil perijsset dæmon subintrare posset, & mouere corpus:loqui autem minime.Datis etiam omnibus istis pro possibilibus anima nouiter creata, & isti capiti coniuncta nihil responderet posset, quia nihil scit: anima enim secundum Philosophum 3.De anima est tanquam tabula rasa, nec cognoscit aliquam veritatem in vnione sua : postea autem via sensitiua acquirit interius cognitionem.Item si ponatur secundum Platonem, quòd anima ante vnionem omnia sciuerit possibilia homini:tamē in coniunctione obliuiscitur : oporteret ergo addiscere ad respōdendum: sed in capitibus metallinis non est sic, quia immediate,vt facta sunt de omnibus respondent euidenter: ergo patet,quòd cum talia non possint fieri,nisi subsātia intelligente,& talis non potest esse Deus, nec bonus Angelus, nec anima creata ad manendum in corpore illo: ergo erit dęmon. Sed dicet aliquis, quòd erit anima,quæ iam præfuit in aliquo corpore humano , sed per mortem transiens a corpore clausa est in capite metallino.Sed non stat,quia oportet,quòd anima exuta a corpore vitam ęternam aut locum gehennæ aut purgatorias pęnas petat, si autem ista iuisset in cęlum nullatenus potuisset claudi in capite metallino:nam beatarum animarum fruitio est in diuina cōtemplatione:hoc autem ab aīa nequit auferri:nec anima inde subtrahi quouis modo solertia dæmonum aut potestate, aut alicuius naturalis agentis vigore:nihil enim in eam facultatis quidquam prēter Deum habet. Item non potest esse ista anima de his, quæ in purgatorio exercentur: hæc enim a dæmonibus non puniuntur, nec in eas quidquam possunt, iam ciues

sunt

Non pōt anima sumere corpus de igne ad loquendum, nec de aqua, nec de terra, sed solum de aere, & quare hoc.

Tex.14. Aīa si capiti metallino coniungatur nihil pōt videre.

Aīa quæ est in purgatorio, aut inferno, aut cęlo non potest videre in capite metallino.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

De hoc S. Bonauen. & Tho. 4. Sēt. di. 20.

Dęmones sunt qui ī capitibus metallinis correspondent.

Quid prodest obseruatio Astrologica in cōficiēdo caput metallinum.

sunt ciuitatis Dei, & Angelorum participes, quamq̄ illuc non peruenerunt, ideo nec etiam ipsi dæmones possunt videre eas torqueri astātes illis, ne in illis gaudeant, atque saturentur de pęnis earum, nulla ergo de his in capite metallino includi potest. Item non potest esse aliqua anima in capite de his, quæ ad inferos damnatæ sunt, est enim infernus quidam locus determinatus in terra, in quo omnes animæ damnatorum manent, nec alicui inde exire conceditur nisi dispensatione aliqua, vt a viuentibus videatur ad eorum vtilitatem, vt ait Grego. 4. Dialogorum. non possunt ergo dæmones aliquam de damnatis animabus educere, vt eam claudant in capite metallino. Item dato, ꝙ aliqua anima de damnatis in capite tali claudi posset, nesciret ad inquisita singula respondere: talia enim responsa dantur in istis capitibus: ita vt omnem facultatem damnatarum animarū excedant. Maior huius patet, quoniam animæ solutæ a corpore nō possunt intelligere plura, quàm in corpore intelligebant, nisi fiat in eis aliqua illustratio per reuelationem alicuius superioris, animæ tamen damnatorum nullā cognitionem recipiunt in diuina essentia, quæ vocatur cognitio in verbo, cum ista sit potissima pars felicitatis, & quasi tota felicitas beatorum. Ab Angelis etiam nullam cognitionem suscipiunt: diuina enim iustitia exigit, ne in aliquo lætentur aliquid tale cognoscentes. Animę ergo apud inferos nihil magis cognoscere poterunt, quàm hic cognoscebant, cum recesserūt, nisi intelligatur de cognitione experimentali: isti tamen spiritus, qui in metallinis capitibus sunt quædam respondent quibus omnes homines conuenientes in vnum respondere nescirent, animæ igitur damnatæ nequaquam sunt. Item nihil prodest temporū, & punctorum, & aspectuum planetarum obseruatio ad inclusionem animæ, quæ esset in capite metallino, si anima illa esset cuiuscunque conditionis. virtus enim, quæ ad cęremoniales obseruationes consequi potest, naturalis est deriuata ex influxu cęlestium corporum: nulla tamen naturæ potestas aliquatenus animæ a corpore solutæ præest, cum illa sit spiritus simplex nullam habens corporietatem per cuius coniūctionem in eam cęlestia corpora, dominentur: anima igitur nulla in capite metallino esse potest: vel saltem nulla est, quæ talia respondeat qualia audiuntur: est tamen dæmon ille, qui loquitur, cum iam nulla alia spiritualis substantia relinquatur. Sed aliquis dicet, ꝙ ex superioribus patet dęmonem non posse vniri capiti metallino ad loquendum, sed soli corpori aereo. Dicendum, quòd illud quod reperiebatur in aere, simul caufari poterat in ferro per magnum tempus inductū a virtute cęli, tanta est enim virtus cęli, vt per magnum tempus rem ad extraneas suæ naturæ qualitates deducat, & ad aliquam imperfectam harmoniam suę complexioni repugnantem. Nec est mirū, quia de terra facit ferrum admixto sulphure: quanto magis ferrum ad spirituales dispositiones adducere poterit? potissimum adhibita cura humana secundū regulationem motuum, & figurationem astrorum. Hoc autem quod tanto tempore cęli virtute inducitur, non poterit diabolus per se facere, quia operatio dæmonis in naturalibus non est per aliquam virtutē intrinsecā, cum non sit agens naturale, sicut nec intelligentiæ cęlestes, quas ponimus monere orbes si cessarent a motu nihil influere possent, etiā si vellēt: quia causalitas sua solum est deriuatio virtutis cęlestis per motum: ideo dicit Philosophus 12. Metaphy. quòd intelligentiæ secundæ volentes participare esse diuinum mouent, vt amantes, & desiderantes, prima autem intelligentia, siue Deus, quæ secundum nos infinitæ virtutis est sine motu causare potest: qa continet eminenter omnem virtutem, & perfectionem. Est ergo operatio dæmonis solum, vt applicatio agentis ad passium, quādo autem agentia, & passa proportionata, & disposita ad inducendum immediate aliquem naturalē effectum existunt in aliquibus partibus mundi quantūcunque remotis, dæmones subtilitate sua immēsa aeris spatia breuissimè transeuntes coniungere possunt, & sic res cito efficitur, vt patet in ranis, & colubris Aegypti factis per dæmones, & magos. Si autē causæ actiuę inducentes effectū nō sint in toto orbe actualiter existentes, sed dependeant ex motu, & figuratione astrorum, nunquam dæmon poterit talem rem facere donec compleatur naturaliter ille motus, nec potest dæmon mouere cęlum citius, vt inducatur velociter aliquis effectus, quem intendit: non enim permittitur dæmoni talis motus. alioquin omnia forte iam fuissent destructa. non poterit ergo velocius dæmon facere aliquid, quod naturaliter fieri poterat, potest tamen disponere materiam ad bene patiendum ponendo eam in loco, ad quem talis influentia deriuetur ex figuratione, vel aspectu astrorum ad horizontem illius loci: & in hoc non est maioris potentiæ dæmon quàm homo multum peritus in astris, nisi inquantum dæmon plura nouit. & ista est causa errandi multis superficialiter considerantibus, putant enim sola natura agente talia perfici posse, quia in eorum causationibus magna temporis requiritur pertransitio. Ista enim sunt quædam præsupposita ad id quod dæmon finaliter intendit, sed quia facere non potest, nisi in istis presupponitis cogitur ista a tempore, & motu cęli expectare: deinde per talem actionem deducta materia illa ad extraneas qualitates, & aliqualem harmoniam, facta et a dæmone intra caput illud quadam aeris dispositione conuenienti qualitatibus illius materiæ ad continuationem virtutis locutiuæ dæmon loqui potest, & per solum ferrum ante loqui non poterat. Ista est dæmonum subtilissima fraus per quam miserrimas alas magno tpe grauibus facinoribus detinēt alligatas. Et si obijcias, quòd dæmones in statuis, q̄ nihil huiusmodi habebant loquebantur. Respondendū, quòd hoc erat intra concauitates magnas statuarum, & ibi fumebantur aliqua corpora aerea ad loquendum, aliquando autem sub aliqua figura visibili respōdebāt, vel linguā, & palatum, & cętera instrumēta hominis mouebant ad plenam vocis informationem, vt patet in arrepticijs, & iste fuit communissimus modus ab antiquo. vnde Phębus, qui in diuinatione maximus inter Deos gentilium erat, semper per arrepticiam virginem loquebatur in Delphos Gręciæ insula antiquissima, & hoc omnes antiqui etiam Poetæ voluerunt, vt ponit manifeste Lucanus in fine primi libri De bello plusquam ciuili, & in medio tertij. Et si aliquis dicat, quòd caput taliter loquens purè naturaliter effici pōt, quia multa mirabilia naturalia videmus, multa quoque a maioribus nostris fuisse facta accepimus, quæ ab occultissimis naturæ peruenerūt.

Respondendū est, quòd vis naturæ magna est, & nobis incognita: in tantum, vt multa de paruis eius miraculis admiremur, sed tantam virtutem naturæ impossibile est esse, quę simplicem intelligentiam causare possit. Licet enim aliqua res suum gradum materialem agendi adiuta ab aliquo extrinseco transcēdere valeat, formalem tamē gradum agendi trāscēdere impossibile est: potest enim canis ab influentia cęlesti adiutus canem perfectissimum generare, equū tamen generare impossibile est. sic oculus per adiutorium alicuius causæ multum disponentis potest videre in maiorem distantiam quàm aliàs videre posset, & tamen nullo modo audire poterit quantumcunq; iuuetur. Si autem arguas de generationibus equinorum, respondendum est, quòd istę non possunt fieri in quibusdam animalibus diuersarum specierum, sed in illis solum, quæ magnam habent seminis conformitatē, & tunc aliquando reducitur equinus ad vnum ocam generationem secundum speciem seminis fortioris aliud totaliter absorbentis, aliquando autem medio modo secundum variam seminis harmoniam, & gradum consonantiæ: sic enim est de potentijs passiuis, vt auditus, qui non potest nisi in certa distantia immutari, potest naturaliter adiuuari, vt in valde maiori audiat, quòd autem auditus videat impossibile est: transcenderet enim suum formale obiectum. Naturaliter ergo corpora, & virtutes corporū solum efficere possunt. Potest enim effici lucerna inextinguibilis aquę, vel aeri naturaliter, vt fecit Beatus Isidorus duas naturaliter, quæ post mortem eius ad caput, & pedes sepulchri ipsius permanserunt quasi per ducentos annos, ita quòd nihil de eis videretur consumptum, sed postea inde sublatæ sunt. Testantur hoc maiores, & ponit Iacobus de voragine in historia beati Isido. Sed etiam Romę tempore Caroli Magni sepulchrum Gētilis viri repertum est intra quod candela ardens inuenta fuit, quæ a valde magnis temporibus ante Christi aduentum ibi fuerat, vt ex inscriptione sepulchri patuit, post extracta lucerna nec vētō, nec aqua extinguebat, sed perforato lychno quodam terebro subintrante aere extincta est, quę prius aqua extingui non poterat, vt ait Helinandus in chronicis, & Ioannes Aegidij Zamorensis.

An dęmones possint in capitibus metallinis aut alijs vasis includi, vel a corporibus expelli: aut ad aliquid a nobis cogi verbis, aut herbis seu alijs rebus naturalibus.

Quæst. XX.

Circa prædicta tamen videbatur dubium vtrum dæmones ad corpora congregari possunt, aut a corporibus expelli aliquibus herbarum aut aliarum rerum suffumigationibus. In quo dicendum dæmones ex his non posse cogi, vt veniant, nec vt totaliter recedant, aliquid tñ esse poterit, quod faciat eos non posse loqui: nam locutio eorum est modo organico, in quo sunt dispositiones naturales, & quia aliquid est, quod impediat dispositiones illas, quas dæmones exigunt ad locutionem, poterit esse aliquid naturale quod faciat eos nō loqui: quòd tamen per aliqua naturalia aut operationem humanam dæmones cogi possent, vt intrent in aliqua corpora, vel ab eis recedant, impossibile est. Si autem arguatur de exorcistis, qui cōiurationibus quibusdam de obsessis corporibus dæmones excludūt. Respondendum est dæmones inuitos de obsessorū corporibus expelli: hoc tamen hominum nulla virtute fit nec verborum viribus, sed Dei nutu atque pręcepto, est enim exorcistarum ordo vnus de minoribus Ecclesiæ ordinibus. verba igitur ipsorum, & singulæ operationes ex Dei voluntate vigorē accipiunt: sic.n. de presbyteris consecrantibus est, nulla enim in sacerdote potestas est, nec tam efficacia verba proferre potest quantumcunque clamaret, vt pānis fabricatam in verum Christi corpus conuertat, quia tamen a Deo minister institutus est, stupenda Dei bonitas dignatur, vt prolatis verbis consecrationis panis in verum corpus, & vinum in verum sanguinem conuertatur. Cuncta etiā de hoc exemplorum plenitudo refert: multi namque viri boni sola preceptionis forma prolato nomine Christi super eos, qui ęgrotabāt, dæmones expulerunt, hoc autem non ex eorum viribus erat, sed ex meritis fidei concessum est. Christus namque dixerat, quòd si quis tantam haberet fidem, vt granum vnum sinapis: dicet monti huic transi, & transibit, & nihil erit impossibile, vt patet Mat. 17. ca. & Luc. 17. scilicet si habueritis fidē sicut granum sinapis, & dixeritis huic arbori moro eradicare, & trāsplantare in profundum maris, obediet vobis. Patet igitur ex prędictis, quòd naturaliter homines dæmonibus præsidere non possunt: nam si ex natura excellenti eis proueniret, vt dæmonibus præessent, frustra Christus dixisset tanquam aliquid miraculosum, ꝙ concedebat baptizatis potestatem super dæmones: sed magis naturaliter dæmones super homines possunt, quia eorum natura excellentior est quantum ad specificam perfectionem. illi tamen, qui ista metallina capita faciunt secundum obseruationes astrologicas ad introducendū virtutem naturalem solum, obseruant hoc propter dæmones introducendos. Nullā ergo virtutem per ista habent ad hoc, quòd introducantur, vel quòd postea introducti maneant. idem autem de dæmonibus, qui in vitreis phialis tenentur, vt ad inquisita respondeāt. Si enim tenentur voluntarię tenentur, quia fallere, & nocere cupiunt: absit enim a cordibus fidelium, vt dæmones aliquibus verbis nostris, vel naturalibus factis cogi possint ad manendū, vel ad exeundum de aliquo corpore, aut ad loquendum de illo. Modus autem, & origo horum est, quia dæmones humani generis sęuissimi hostes modis, & versutijs omnes homines decipere atque subuertere moliuntur. Ipsi igitur industriauerunt, & docuerunt, vt homines talibus artibus inducti essent, in quibus cum eis aliqua cōtraheretur participatio. induxerunt quoque, vt homines existimarent eos verbis quibusdam aut cęremonijs posse premi, nihil tamen est in re, siue in verbis, quo astringi possint ad aliquid faciēdum, nisi quantum Deus illos cogi interdum voluerit. euidentissimè enim hoc cognoscunt, qui de naturarum perfectione, & substantiarū gradibus aliquid cognouerūt, nō.n.pñt corpa in spiritus agere, sed magis è contrario. Cum verò homines his sceleratissimis atque superstitiosis artibus dediti hæc metallina capita fabricant, quamquàm cęremonię, quas in fabricando obseruant, nihil possint, vt dæmones in his capitibus aut alicubi esse cogantur, quia tamē in hoc aliquis cultus diuinus eis impenditur, & ipsi laborant homines fallere his factis, ingrediuntur in illa capita metallina. Si tamen his obseruatis nollent introire in illa, nōn cogerentur. Quare autē astrologi capita ista aut similes imagines sub talibus obseruationibus tēporum, & punctorum, & non alias faciunt supra declaratum est. nam ista aliquid conferunt, licet non cogant, disponendo materiam, vt ibi conuenienter locutio fieri possit.

Quare Deus voluit serpentem in altum tolli, & per illum Iudæos sanare, cum posset aliter eis dare sanitatem, & an significet in sensu literali Messiā in cruce moriturum. Et de duplici causa eorū, quæ in veteri testamēto fiebāt. Qō. XXI.

Quaeret aliquis circa serpentem istum ęneum quare Deus illum fieri iusserit ad inducendum sanitatem: nam ipse poterat inducere sanitatem in quolibet Iudæorum a serpentibus percussorum immediatè, vt percussus fuerat, nulla cęremonia exhibita aut mora habita temporis. Respondendum est, quod Deus voluit sanitatem istam causari eo modo, quo Iudæi magis beneficium istud appreciarentur: quia autem vulgus solis sensibilibus assuetum magis per corporalia quàm per spiritualia intelligere valet, signū quoddā in huius sanitatis collatione corporeū tribuit, quod

Male præsumitur contra Albertū Magnum, & alium Hispanū, qui capita fecerunt. Albertus tñ pœnitētiā egit & miraculis claret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad duo proficiebat, scilicet ad futurarum rerum statũ F
signandum, & ad exprimendam conditionem quan
dam status ipsius populi iudaici in percussis. Quantũ
enim ad statum Iudæorum tunc existentium conue-
niens valde fuit hunc serpentem æneum fabricari, sci
licet, vt actio ex contrarijs fieret, vt quemadmodum a
veris serpentibus percussi in mortis periculum inci-
debant, ita sanitas viso serpente æneo induceret, hoc
autem non fiebat tanquam serpens iste metallinus
aliquam virtutem naturalem sanatiuã contraxisset,
vel Deus in eum supernaturaliter virtutem aliquam
deriuasset, sed volebat Deus, vt percussi a serpentibus
illum serpentem æneum intuerentur, & ipse mox per
fectam tribueret sanitatem, & ramen non erat in ser-
pente illo maior virtus sanatiua naturalis aut superna
turalis, quàm in lapidibus, vel lignis syluarum. Vnde G
si iussisset Deus, quòd percussi a serpentibus terram
respicerent, & hoc facerent immediatè sanarentur,
sed licet iste serpens æneus non haberet aliquam vir-
tutem sanandi, nullus poterat sanari a morsibus ser-
pentum, nisi eum intueretur: huius ratio est, quoniã
ista sanitas inducta in percussis causabatur supernatu-
raliter a Deo: ipse tamen nulli hoc conferret negligẽ
ti præceptum eius, cum ad sanitatis consecutionem
aliquid specialiter diffiniuisset agendum.

Deus iussit serpente æneo inspecto sanari propter sui status, & conuenientiam & ad futurorum bonorum significatio-
nem. Quæst. XXII.

QVAERET tunc aliquis, cum percussi a ser- H
pentibus non contraherent aliquam virtu
tem ab illo serpente æneo inspecto magis,
quàm a lapidibus, vel lignis syluarum, sed
sanitas immediate a Deo causabatur, quare iussit fie-
ri serpentem, & in altum tolli? videbatur enim superfluum. Respondendum est, quòd cæremoniæ vete-
ris testamenti habebant duas causas finales, scilicet
vnam ad conuenientiam status Iudeorum, qui tunc
erat: alia autem ad futurorum bonorum significatio-
nem: in his duobus secundus finis erat architectoni-
cus, quia erat vltimus, & propter quem omnes alij: fi-
nis autem prior, scilicet conuenientia ad statum iudai
cum erat, vt Iudæi sanitatem a Deo susceptam cogno I
scerent manifestissimè esse a Deo: & quia opportu-
nius per sẽsibilia, quàm per spiritualia mouerentur,
decuit aliquod signum corporale dari, & quia ipsi a
serpentibus percussi erant, decentius fuit serpentem
in signum poni, quàm aliquid alterum. Secundus fi
nis erat architectonicus cæremoniarum veteris testa-
menti, scilicet, vt signarentur ea, quæ tempore Mes-
siæ in nouo, & perfecto testamento euentura erant:
status enim iudaicus ante Messiæ aduentum fuit sta-
tus imperfectus: sic dicit Apostolus ad Hebræ. c. 7. Ne
minem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Mosaica,
quæ distinguitur contra Euangelium quod non
vocatur lex, sed gratia, vt patet Io. ca. 1. scilicet lex per K
Moysen data est, sed gratia, & veritas per Christum fa
cta est. Vnde cuncta, quæ in veteri testamento data
erant, futurorum bonorum tempore Messiæ erant si
gna: sic Apostolus ad Hebræ. cap. 10. vmbra futurorũ
lex, idest lex continebat tanquam in vmbra, vel figu-
ra ea, quæ futura erant tempore Messiæ, & ob hoc in
cæremonijs veteris testamenti, quia signatiuè erant
Messiæ futuri nulla erat efficacia, nisi fm fidẽ Messię
futuri, & his cæremonijs exercitati nullam ꝓsequebã
tur efficaciam, nisi in fide Messię eo, ꝙ per viam harũ
profitebantur futurum Messiam: quamquàm hoc
non obligabantur explicite credere aut confiteri, sed
sufficiebat, quòd eis vt erentur ad eum finem, ad quẽ

Deus instituerat. Ob hoc aũt in omnibus cæremonijs
a Deo datis in veteri testamento, & cæteris, quæ facta
narrantur, erat aliqua rario significandi ad ea, quæ tẽ-
pore Messiæ ventura essent: sic ait Apostolus 1. Co-
rin. cap. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis,
idest in figura eorum, quæ acciderent in nouo testamẽ
to. Messias autem venturus erat ad humani generis
redemptionem procurandam, & inter cætera, quæ fe-
cit, nihil tam efficax fuit quantum mors eius. Decuit
ergo, vt in hoc cæremoniali signo mors redemptoris
notaretur. Nam quẽadmodum Iudæi a serpentibus
percussi illum metallinum serpentem intuentes per-
fectam consequebantur sanitatem: ita & nos perfe-
ctam consequebantur sanitatem: ita & nos perfe-
ctiori modo per mortem Saluatoris sanamur. Et qm
Messias in cruce mori destinauit, ad perfectam ex-
pressionem signi decuit hunc serpentem in ligno in
altum tolli, & sicut qui serpentem illum metallinum
a serpentibus percussi aspicerent eleuatum in subli-
me, sanabatur, ita & in toto corde nos compuncti pec
catorum vererum pœnitentes si ad Messiam conuer-
tamur eius doctrinam fide, & opere assumentes, om-
nium peccatorum integram indulgentiam cõsequę-
mur. Conueniens fuit igitur serpentem istum æneũ
fieri, ad quem omnes percussi aspicerent, & sanaren-
tur: & Christus de seipso similitudinẽ hanc expressit
Io. 3. cap. scilicet Sicut exaltauit Moyses serpentem
in deserto: ita oportet exaltari filium hominis. Et
iterum Io. 12. cap. Si exaltatus fuero a terra omnia me
cum traham, idest si fuero positus in cruce, trahã ad
me omnia redimendo. De isto serpente dicendũ est,
quòd Israelitæ duxerunt eum per omnes mansiones
deserti etiam postquam cessauerunt serpentes, & at-
tulerunt illum trans Iordanem in terra Chanaan. Po-
stea ramẽ, quia valde rudes erant, & virtutis Dei igna-
ri inceperunt errare grauiter circa hunc serpentem
æstimantes, quòd ab illo sanitas causata fuerit: ideo eũ
tanquam Deum plurimi coluerunt et aliquid numi-
nis attribuentes. Mansit autem in populo Israelitico
serpens iste vsque ad tempora regis Ezechiæ, qui vi-
dens multos errare circa illum, confregit eum, & cõ-
bussit, posuitque in torrẽtem Cedrõ. De hoc 4. Reg.
18. cap. *Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth.*
In hoc significatur, quòd serpentes non percusserunt
Israelitas postquam venerunt ad mansionem istam:
nam videtur innui, quòd post percussionem serpen-
tum venerunt in Oboth. Non est autem ista mansio
post illam, quæ habetur supra, scilicet post montem
Hor, quia duæ aliæ ponuntur intermediæ, vt patet in-
fra 33. cap. scilicet Salmona, & Phunon, & in illis vide
tur, quòd fuerint serpentes, vel saltem in vltima earũ,
scilicet in Phunon. Nã non fuerunt serpentes in mõ-
te Hor, quia dicitur supra post montem Hor, quòd
cæpit populus dolere, & tædere propter laborem itꝰ
neris, & tunc misit Dominus serpentes ignitos: ergo
videtur, quòd aliquanto tempore ambulauerint post
montem Hor antequam inuenirent serpentes: ideo
forte solum fuerunt in mansione vltima harum, sci-
licet in Phunon, & inde venerunt in Oboth, vbi iam
nulli erant serpentes. De hoc infra cap. 33. *Vnde egreꝺ*
si fixerunt tentoria in Ieabarim. Ista est alia mansio, & est
in terra deserti apud terram Edom, & Moabitarum,
vt patet infra 33. cap. scilicet de Oboth venerunt in
Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum: inter has
enim non intercidit aliqua mansio. Sciendum au-
tem, quòd istę mansiones fuerunt postquam Israeli-
tæ introierunt in terram Edom. Nam primo circue-
runt terram Edom per latus meridianum ascenden-
tes versus orientem: & tunc serpentes fuerexerunt cõ
tra eos, & factus est serpens æneus, de quo supra: dein-
de cum accessissent ad partem orientalem terræ Edõ
introierunt

introierunt per eam declinantes ad latus aquilonare: & transierunt per Elath, & Asiongaber, quę erãt
in terra Edom, & hoc est quod dicitur Deuteronom.
capitu. 2. scilicet, sufficit vobis circuire montem istũ:
ite contra Aquilonem, scilicet, introeundo in ter-
ram Edom, quæ erat eis tunc Aquilonaris: cum ipsi
mouerentur tunc extra eam per latus Meridianum
eius: & ibi fecerunt aliquam de mansionibus supra
positis, scilicet, Phunon, vel Oboth, aut vtranq;.
Cum autem venerunt in Ieabarim erant extra ter-
ram Edom, scilicet, in deserto quodam, quod est
apud terram Moab: nam dicitur Deuteron. capitu. 2.
quòd transierunt filios Esau, & venerunt in desertũ,
quod inducit in terram Moab, scilicet, quòd Israeli-
tę primo transierunt per filios Esau, & postea vene- B
runt in desertum Moab: ergo desertum illud erat
extra terram filiorum Esau: sed dicitur infra 33. cap.
quòd Ieabarim est in finibus Moabitarum: ergo est
extra terram Edom. In Hebræo autem scribitur Iea-
barim, quod significat foueas transeuntium: quia
erat quidam locus infimus inter montes: & per illum
erat transitus; ideo vocauerunt eum foueas transeũ-
tium. nec est hic Ieabarim nomen proprium, sed
commune compositum. Potest tamen accipi pro
nomine proprio, scilicet, quòd vocaretur illa terra
Ieabarim: & dato quòd significet hic foueas transeũ
tium non est nomen appellatiuum, quia specialiter
ponitur ad significandum illum locum, & non aliũ.
Si enim significaret hic istud nomen foueas transeũ- C
tium appellatiuè signaret omnes foueas, & tunc non
esset aliquod nomen mansionis determinatè, quod
falsum est, cum ponatur hic tanquam nomen vnius
mansionis. & sic est de multis nominibus propriis lo
corum, quæ sunt composita de duobus appellatiuis.
In solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.
Idest ista mansio Ieabarim est in solitudine, scilicet,
inter regnum Moabitarum, & Idumęorum, in qua
nullus habitabat: & ista est ab orientali parte terræ
Moab, idest respicit terram Moab existens ad latus
eius orientale. Aliqui enim intelligunt per hoc,
ꝙ esset Ieabarim intra terram Moabitarum versus
Occidentem. Et dicitur respicere contra Orientem,
quia aliqua pars terræ Moab erat magis orientalis, D
quàm Ieabarim. Sed falsum est, quia erat introitus
Iudæorum in terram Moab post Ieabarim, ideo ne-
cesse est, quòd ipsi introirent per partem Orienta-
lem terræ Moab, vel per Occidentalem, aut per Se-
ptentrionem, vel Meridiem: non potest autem intel-
ligi de Occidentali parte, quia illa erat in confinibus
terræ Chanaan super Iordanem: & ad ipsum locum
peruenerunt Iudæi ad vltimum cum ibi fuerint duæ
mansiones, quæ dicuntur esse in terra Moab, vt pa-
tet infra 33. capitu. si tamen ipsi ingrederentur per par
tem Occidentalem, peruenissent ad latus Orienta-
lead vltimum, sed falsum est.

Item non introierunt per latus Meridianum, vel
Aquilonare in terram Moab. non per Meridianum,
quia tunc oportebat, vt transirent ipsam terram E
Moab per transuersum, sed non transierunt per eã,
sed solum in ciuitate Ar Deuteronom. capitu. 2. &
ibi erant in confinibus Moabitarum, Madianitarum,
& Amorrhæorum. Etiam non poterant introire
per latus Aquilonare, quia veniebant de terra Aegy-
pti, quæ erat Meridiana respectu terrarum harum. So-
lum ergo manet latus Orientale, per quod intraue-
runt. & dicebatur Ieabarim contra Orientalem pla-
gam terræ Moab, idest, in Oriente eius, & tamen ex-
tra terram Moab, ita quòd non esset aliqua pars Orię
talis tantum in terra Moab, sicut Ieabarim, quæ erat

A extra. Est tamen occasio errandi, quia dicitur, ꝙ recipi
cit ista solitudo Moab ꝙ Orientalem plagam, quod
potest intelligi de Orientali plaga terræ Moab, vel
de Orientali istius solitudinis. Primo modo intellige
retur, ꝙ esset Ieabarim ad Orientalem plagam terræ
Moab. Secundo modo, ꝙ esset ad Occidentalem pla
gam eius. *Et inde mouentes venerunt ad torrentem Zareth.*
Iste est quidam torrens ante introitum terræ Moab
in extremitate solitudinis, in qua erat Ieabarim: &
est magis Orientalis, quàm Moab, quod patet Deu-
teron. cap. 2. vbi dr, ꝙ venerunt in torrentem Zareth: Zareth tor
& postea sequitur, quòd venerint in ciuitatem nomi rens.
ne Ar, quæ erat in introitu terræ Moabitarum. Ista au
tem mansio non computatur in Catalogo mansio-
num j. 33. cap. sed post Ieabarim ponitur Dibongad,
& illa mansio videtur esse intra terram Amorrhæo-
rum regum, hic autem computantur multa alia loca,
quæ non fuerunt mansiones, sed transierunt Israelitæ
per illa, vt patet infra in litera, & tamen de torrente
Zareth satis videtur, quòd ibi manserint Iudæi aliquò
tempore, quia dicitur Deuteron. cap. 1. quòd non trã-
sierunt Israelitæ torrentem Zareth quousque mor-
tui sunt omnes murmuratores, super quos lata est
sententia supra cap. 14. & tunc dicitur, quòd surrexe-
runt Israelitæ, & transierunt torrentem Zareth. *Quem*
relinquentes castrametati sunt contra Arnon. Idest, post Arnon no
torrentem Zareth venerunt ad Arnon. est. n. Arnon mea sco-
nomen scopuli altissimi diuidentis terram Moab, & puli.
duorum regum Amorrhæorum. Alij aũt dicunt, ꝙ
est ciuitas posita in locis altissimis, in quo nihil dif-
fert. Et ab isto scopulo nominatur quidam fluuius
Arnon, quia transit ad pedem illius: & sic dicit hic
de torrentibus Arnon: & Deuter. cap. 2. atq; Iosue 12.
& 13. dr de Aroer, qui est super ripam torrentis Ar-
non. Apud locum istum manserunt Israelitę, sed non
nominatur j. 33. cap. in catalogo mansionum. *Quæ*
est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. Idest, Ar-
non in deserto est. s. quia principium terræ Moab, &
duorum regum Amorrhæorum est montuosa, & vo
catur desertum. Videtur autem ex hac litera, quòd
Arnon sit nomen vrbis, cum dicatur. quæ est in deser
to. Si tamen esset nomen scopuli, diceretur, qui est in
deserto, vel ꝙ Arnon est desertum, & dicitur ꝙ pro-
minet in finibus Amorrhæi. i. eleuatur in extremitate
terræ Amorrhęorum: sed an sit ipsa terra Amorrhęo
rum, vel Moabitarum non patet. Aliquis dicet mani-
festum esse, ꝙ sit in terra Amorrhæorum, quia dicit,
ꝙ prominet in finibus Amorrhęi, sed non sequitur,
quia quamquàm sit in terra Moab, si tñ sit in extremi
tatibus eius dicetur etiam esse in finibus Amorrhæi:
quia ista duo regna copulãtur in extremitatibus suis,
necesse est ergo, quòd illud quod est terminus vnius
sit terminus alterius, quia continua copulantur ad ter
minum cõem: si fuerit ergo Arnon in copulatio-
ne terræ Moab, & Amorrhæorum, dr esse in finibus
Amorrhæi, & in finibus Moabitarum, & sic non pa-
tet ex hoc, in qua harũ terrarũ sit. Sed verisimilius est,
ꝙ sit in terra Amorrhæorum, quia ipsa nominaẽ hic.
Siquidem Arnon terminus est Moab diuidens Moabitas, &
Amorrhæos. Hic declaratur supra positum. s. ꝙ sit Ar
non in finibus Amorrhęi, quia est terminus diuidens
Moabitas, & Amorrhæos: sunt enim isti regna con
iuncta, quia latus Septentrionale terræ Moab, & latus
Meridianum terræ Amorrhæorum sunt idem latus:
& est terra Moab magis Meridiana, quàm terra
Amorrhæorum. ista autem copulatio est in terra il-
la, quam acceperunt Amorrhęi de manibus Moa-
bitarum, & olim pertinuerat ad Moabitas: sic patet
infra de rege Sehon, qui accepit ciuitatem Esebon
a Moabitis, & alias vrbes, de quibus infra. Diuide-

batur autem terra Moab a terra Amorrhæorum per torrentem transeuntem inter vtrãque. & ille vocatur torrens Arnon, quia transit apud scopulos Arnõ, vel ciuitatem sic dictam: ideo qñ ponitur per se termin⁹ terræ Amorrheorum dr̃ ab Aroer, qui est supra ripã torrentis Arnon, quasi dicat, q̃ ibi incipit regnum Amorrhæorum, & separatur a Moabitis. extendũtur aũt duo latera istorum regnorum simul, scilicet, Moab, & Amorrhæorum vsque ad occidentalem plagã: & terminantur ambo in Iordane, vbi incipit in terra Chanaan. Et quando dicitur hic de Amorrhæo intelligitur de duobus regibus Amorrhæorum solum. s. de Sehon, & de Og, qui habitabant apud terrã Moab. Alij autem reges Amorrhæi habitabant in terra Chanaan ad occidentalem partem Iordanis, & isti nihil attinebant ad terram Moabitarum. De istis dicitur Iosue cap. 5. *Vnde dicitur in libro bellorum Domini*. Hoc additur dupliciter. Vno modo ad probationem superioris dicti. Alio modo ad enarrationem cuiusdam facti. Primo modo dicitur hic de torrentibus Arnon: quia positum fuerat, quòd Arnon esset terminus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, hic autem probatur idem ex dicto libri bellorum Dñi. s. scopuli torrentum inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, & sic ponuntur esse isti scopuli in Amorrheis, & in Moabitis, & sunt apud torrẽtẽ Arnon: ideo coniungentur ibi termini Moabitarũ, & Amorrhæorum quod dicebat ꝛ̃. & in ꝓcordantiã huius vr̃ adduci litera ista, cum dicatur: Vñ dr̃ in libro bellorũ. Alio modo ponitur hic ad significandũ quãdam historiam specialem, quæ Iudæis accidit in finibus Moabitarum, & Amorrhæorum apud Arnon: & litera eam subticet. inducit tñ probationem de libro bellorum. Dr̃ aũt fuisse historia, vt colligitur ex verbis ȷ̃. positis. s. q̃ cum Iudæi vellent intrare per terminos terræ Amorrhæorum latuerunt Amorrheι in scopulis cauernosis, qui erant apud torrentem Arnõ in vtraque parte torrentis: erat autem inter scopulos angustia viarum per quam transituri erant Iudæi. Latuerunt aũt Amorrhæi in cauernis scopulorum: vt in de insidiosè sagittarent Iudæos, & lapidibus obruerẽt. Deus aũt fecit, q̃ scopuli illi inclinarentur super torrentem. s. q̃ altitudo montis humiliaretur vsque ad planiciem: & ibi mortui sunt omnes Amorrhæi latẽtes in cauernis super torrentem Arnon. Iudæi aũt videbant illos exeũtes mortuos, qñ aqua educebat eos sub scopulis inclinatis. sic aũt transiuerunt Israelitæ ad introeundum in terram Amorrhæorum, & Moabitarum: & tunc introducitur ista litera. s. quia ista historia non exprimebatur in litera, quia tñ fuit in torrentibus Arnon allegauit Moyses auctoritatem libri bellorũ Dñi, in quo primo fuerat scripta historia hæc. Sic fit Iosue cap. 10. nam cum dictum fuisset de statione Solis subiungitur testimonium de libro iustorum. s. nõne hoc scriptum in libro iustorũ? Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vni⁹ diei. Sic autem inducitur testimonium 2. Reg. 1.

De historia Iudæorum super torrentem Arnon.

Nota grãde miraculum pro Iudeis ingratis.

Quis sit iste liber bellorum Domini, & quando, & a quo scriptus: & quomodo multi libri sunt, de quibus fit mentio in Scriptura sacra, qui apud nos non inueniuntur. *Quæst. XXIII.*

1. Opinio. QVAERET aliquis de isto libro bellorum Dñi, quis sit, vel qũ scriptus sit. Aliqui. n. rñdent, q̃ non obligamur dicere librũ bellorum, sed narrationem bellorum, quia vbi nos habemus librum: litera Hebraica dicit sefer, quod significat librum, vel narrationem. ideo Iudæi accipiunt pro narratione: & est sensus, q̃ dr̃ in narratione bellorum Dñi, ideſt, qñ narrabuntur prælia Dñi facta pro Iudæis etiam narrabitur istud bellum quod factum est in torrentibus Arnon: sicut narrabatur bellum factum in mari rubro, & alia bella facta pro Iudæis, quia istud æquiparatur hic bello facto in mari rubro. sed magis proprie accipitur litera *fm* Hebræos pro libro, & sic transtulit noster Translator: hoc mõ dari oportet aliquem librum de bellis Dñi. Quidam aũt dicunt esse librum hunc volumen magnum, qđ ꝓtinebat bella, quæ Deus fecerat ex viris bonis a tempore Abrahæ magis diffuse, q̃ continetur in libris legis, & istud bellum scriptum erat ibi, sed non reperit liber iste, sicut nec multi alij, vt liber Enoch iusti, de quo meminit beatus Iudas allegans auctoritatẽ eius in Canonica ſna. cap. vnico. nec reperitur liber iustorum, de quo Iosue cap. 10. & 2. Reg. capit. 1. nec libri Nathan, nec Gad prophetarum, de quibus 1. Paralip. cap. vlti. Nec liber Ahiæ Silonitis, & Abdo prophetarum, de quibus dr̃ 2. Paralip. capit. 9. nec liber Semeiæ prophetę, de quo 2. Paralip. cap. 11. nec libri carminũ Salomonis, & aliqui alij de naturis rerum, & parabolarum: nam locutus est Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius quinque millia: & disputauit super lignis a cedro, quæ est in libano vsque ad hyssopum, qui egreditur de pariete: & diseruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus, vt patet ȝ. Reg. cap. 4. multi quoque alij libri non inueniuntur, de quibus sæpe fit mentio in sacra Scriptura. Aliqui aũt dicunt, quòd iste liber bellorum est liber Numerorum, in quo narrãtur gesta ista a Deo pro Hebræis: & tunc dicunt, q̃ in libro bellorum dr̃, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon, & hoc continetur hic. Sed non conuenit, quia iste est modus allegationis, cum dicat hic Moyses: Vnde dr̃ in libro bellorum: non tñ allegaret ipse istum librũ, quẽ nunc scribebat. non est enim intelligibile, sed aliquẽ alium allegaret. Sic enim sæpe fit in sacra Scriptura vbi Scriptores adduxerunt libros aliquos in testimonium eorum, quæ dicebant. Sed magis dicendum est quòd istum fuisse librum, qui alio nomine vocatur liber istorum, de quo habetur Iosue cap. 10. & 2. Reg. cap. 1. est autem iste liber, in quo enarrantur multa gesta tẽporum futurorum, & quædam recitantur per modũ historiæ quamquàm nondum facta essent, sicut sæpe fit in Prophetis. Quædam vero per modũ præceptι fit historia, scilicet, quòd scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinati sunt ad occidendum Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediente, & transierunt Iudæi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrheis latentibus. *Vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum*. Ad idem ista pertinent, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, quòd Arnon est in finibus Amorrhæi: & immediatè subiũgit, q̃ Arnõ est termin⁹ Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locum transituri erant Iudæi antequam transirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt morerentur Amorrhæi latentes inter scopulos. & trã sirent Iudæi redeuntibus scopulis ad pristinum statũ: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudæos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, quòd scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quòd non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primò transirent

nunc, & accident vsque ad consummationem seculi, sed ita obscura sunt, vt vix quidpiam intelligere possimus, potissimum ea, quæ nondum euenisse creduntur. Iste liber est valde authenticus, alioquin non allegasset eum hic Moyses in probationem eorum, quæ dicuntur, postea tamen abolitus est: nec Scriptura de eo facit mentionem: non quidem, q̃ eius auctoritas improbata sit, cum semel, & multoties eum sacra Scriptura approbauerit, vt patet ex dictis sæpe eum allegando, sed abolitus est, quia non habetur, & hoc fuit, quia forte ab antiquo peritissimi Hebræorum, aut Doctores Catholici in Ecclesia primitiua de eo non curauerint, quia ab hæreticis, vel quibusdam imperitis corruptus fuerat: sicut patet de libro iusti Enoch, in quo plura Prophetice prædicta sunt. Vnde Iudas Apostolus in sua Canonica eum allegauit. Hebræi tamen, & periti Doctores nostri antiqui videntes hunc librum hæreticorum mendacio deprauatum, vbi auctoritate libri hæretici sua falsa dogmata miscentes totaliter veritatem, & auctoritatẽ corruperunt: vnde nunc Ecclesia veritates ei⁹ in Canone scripturarum suarum non recipit: ne pariter falsa cogatur confiteri. De hoc Augusti. de ciuita. Dei lib. 15. De isto libro declaratum est Exo. 17. & Iosue capit. 10. *sicut fecit in mari rubro*. In Hebræo non habetur in mari rubro, sed nominantur duo alia loca. & dicit Aben Ezra, quòd in his Dominus pugnauit valde pro Iudæis, & pro patribus eorum, sicut dicitur in libro bellorum Domini, quem nos nõ habemus. Litera tamen nostra translata est quantum ad partem istam de Chaldęo, quia ibi habetur de mari rubro, & de torrentibus Arnon. Et tunc stat similitudo, quia sicut apud mare rubrum Aegyptij persecuti sunt Hebræos intrantes in mare post illos, & suffocati sunt: atque eduxit eos aqua cum armis suis, & spolijs ad litus, in quo erant Iudæi, vt gauderent videntes defecisse hostes, & locupletarentur de spolijs eorum, vt patet Exod. cap. 14. & 15. ita in torrentibus Arnon factum est, scilicet, quòd Israelitæ transire debebant apud torrentes Arnon, & in scopulis torrentum latebant Amorrheι volẽtes sagittare, & lapidibus obruere Iudæos. Inclinauit autem Deus scopulos per torrentem aquarum, & mortui sunt ibi Amorrhæi: atq; eduxerunt illos aquæ torrentis, vt viderent Iudæi, & lętarentur. *Scopuli torrentum inclinati sunt*. Hic explicatur historia, scilicet, quòd scopuli, qui erant ex vtraque parte torrentis, inter quos erat via media inclinati sunt ad occidendum Amorrhæos: postea autem eleuati sunt nemine impediente, & transierunt Iudęi per viam angustam nullo existente ibi de Amorrheis latentibus. *Vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum*. Ad idem ista pertinent, quia Arnon, & fines Moabitarum idem sunt, vt patet supra, cum dicatur primo, quòd Arnon est in finibus Amorrhæi: & immediatè subiũgit, q̃ Arnõ est termin⁹ Moab diuidens Moabitas, & Amorrhæos. Per istum locum transituri erant Iudæi antequam transirent per extremitates Moabitarum, & erat via inter scopulos, in quibus latebant Amorrhæi armati. Ideo Deus inclinauit scopulos, vt transirent Iudæi: non quidem, vt transirent super scopulos iam inclinatos, sed vt morerentur Amorrhæi latentes inter scopulos. & trã sirent Iudæi redeuntibus scopulis ad pristinum statũ: ista tamen verba recumberent, & requiescerent, possunt referri ad duo, scilicet ad Iudęos, vel ad scopulos. Primo modo est sensus, quòd scopuli inclinati sunt. Et hoc, vt Iudæi recumberent in finibus Moabitarum, & requiescerent in Arnon, scilicet, quòd non poterant transire Iudæi ad figendum castra apud Arnon in finibus Moabitarum, nisi primò transirent inter scopulos: & quia ibi latebant Amorrhęi, qui nõ permitterent, inclinati sunt scopuli, vt Israelitæ requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum, quod idem est, scilicet, figendo ibi castra. Alio modo referuntur ista verba ad scopulos, scilicet, quòd inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, ideſt, vt iacerent super torrentem Arnon, quasi dicat, prius erant scopuli erecti: nunc quando inclinati sunt recubuerunt in finibus Moabitarum, & requieuerunt super Arnon, scilicet, quia humiliata sunt cacumina scopulorum vsque ad planum sit per aquas torrentis: & ibi iacuerunt tanquam requiescerent. Et hoc erat super Arnon, scilicet, super aquas torrentis Arnon, & super terminos Moabitarum, quod idem est. Vterque sensus conuenit: sed magis iste secundus.

Ex eo loco apparuit puteus. Hic ponitur aliud bonũ Dei in collatione aquarum, scilicet, quia forte aquæ defecerant, & Deus dedit puteum, de quo biberent. Et potest intelligi hoc dupliciter. Vno modo, q̃ ex eo loco apparuit puteus, ideſt, cum essent Iudęi apud scopulos Arnon, qui inclinati sunt, viderunt puteum, quem Deus eis monstrauit. Alio modo potest intelligi, quòd de scopulis venerunt Iudæi in alium locum, in quo apparuit puteus, & nunc accipitur ex pro postquam, & significat ordinem, scilicet, quòd post illum locum, vel postquam steterunt in eo venerunt ad locum, in quo apparuit puteus. Et iste secundus sensus est conuenientior, quia cum essent apud scopulos Iudæi erant apud torrentem Arnon: ideo ibi non indigerent aliquo puteo, sed cum venerunt in alium locum fortè defecerunt aquæ, & ibi apparuit puteus. Dicitur aũt apparere, quia Iudæi prius non viderant, nec sciebant ibi esse locũ putei.

Super quo locutus est Dominus ad Moysen. Litera ista est decurtata. Est autem subintelligendum, quòd Israelitis venientibus in locum istum defecerunt aquæ: super quo locutus est Moyses Deo quærens, quid fieri deberet. Respondit autem Deus, quòd congregaretur populus, & daret ei aquam: tunc vero apparuit puteus iste. Dicitur tamen quòd de isto puteo locutus est Dominus Moysi, quia subintelligitur, quòd primo Moyses consuluerat Dominum, quàm Deus loqueretur ei in talibus, & est iste quidam modus abbreuiationis sententiarum, scilicet, quando ponuntur solum ea, quæ sunt posteriora ex quibus necessario intelliguntur priora.

Aqua miraculose datur Iudæis.

Congrega populum, & dabo ei aquam. Quia populus petierat aquam, & Deus disposuerat dare eam miraculose; voluit, quòd congregaretur totus populus ad videndum miraculum, vt sic laudarent Deum: & tunc iussit, vt percuterent terram baculis suis, tam Moyses, quàm principes populi, & tunc exiret aqua sicut alias factum fuerat solo Moyse percutiente lapidem in Horeb in mansione Raphadim Exo. 17. ca. & iterum in Cadesbarne, præceden. cap. Nunc autem oẽs percusserunt, vt colligit ȝ. s. q̃ principes populi, & Moyses foderunt puteum istum. *Tunc cecinit Israel carmen istud*. Dederat Deus Iudæis bñficium aquarum, & pro illo inceperunt gratulari Deo, & gaudere inter se, cantauerunt aũt carmen quod sequitur. s. Ascẽdat puteus, quem foderunt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & bacu⁹ suis. Iste est enim tenor carminis, vt patet immediate ex litera: sic enim concinuerunt Israelitæ Deo pro beneficio apud mare rubrum liberatis ipsis & deletis hostibus dicentes: Cantemus Dño: gloriose enim magnificatus est &c. Exo. 15. cap. & sic in alijs beneficijs faciebant. Hoc autem non fuit in datione aquarum de petra in Cadesbarne; quia Moyses, & Aaron increpuerunt

crepuerunt valde populum vocantes eos incredulos, & rebelles: ideo populus non potuit esse attentus, vt laudaret Dominũ pro susceptio beneficio, & qa hoc aliqualiter prouenit ex actu Moysi, & Aarõ fuit eis datum in pœnam, ꝙ non introirent in terram Chanaã, vt patet præcedenti cap. *Ascendat puteus*. Iste est tenor carminis vsque ad locum illum: *De solitudine Matthana*. Dixerunt aũt: Ascendat puteus, quia ꝯgregatis Israelitis ex mandatis Dei principes populi, & Moyses percusserunt leuiter terram, & exiuit ꝯtinuo aqua. ipsi aũt ꝯgratulantes rogabant, vt illa emanatio aquæ ꝯtinuaretur, vt satiarentur homines, & iumenta, & dicebant: Ascendat puteus. i. aqua putealis eleuetur. Erat aũt ascendere, quia aqua manans de cauernis terræ cum apparuerit super terrę superficiem vī ascẽdere: quia de profundis manat. tñ ſm veritatem aqua nõ ascendit altius q̃ nascat. Maxima. n. eleuatio aquæ est ad æquilibrationem suæ originis, sed respectu aliquorum locorum ascendit: si. n. aquæ origo sit in montis altitudine, quę per secreta viscera terrę labatur ad valles, postea de vallibus ascendere poterit, vt in alia mõtis altitudine renascatur. Hoc patet in vasis habentib⁹ duo colla, si per vnum infundat aqua seu vinum ascẽder per aliud vsquequo ęquilibretur. Hic tñ non erat necesse ꝙ aqua venret de alio loco altiori, sed satis, ꝑ prie dici poterat, ꝙ ascendebat, quia ꝙ aqua solũ ascẽdat ad æquilibram suæ originis naturale est, hic tñ miraculosè actum est, ideo poterat aqua vere ascendere vltra æquilibram suæ originis. *Concinebant*. Istud verbum non est de carmine, sed est interpositum a Moyse, & ordinatur cum litera superiori. s. *Tunc cecinit Israel carmen istud*. Scilicet, quod sequitur. *Et concinebant*. Scilicet, sic. *Ascendat puteus &c.* Vsque ad partem illam. *De Matthana*.

Carminis Iudæorum expositio.

An ista aqua putei fuerit de nouo a Deo creata, vel esset in visceribus terræ. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis de ista aqua, quæ fuit data Iudæis an primo fuisset in eodẽ loco naturaliter genita, sed non prorumpebat ad superficiem terræ, vel Deus illam nouiter creauit. Dicet aliquis ꝙ Deus nouiter creauit istã aquam, quia hic erat operatio miraculosa in dando aquam, cum supra dixerit Deus: congrega populum, & dabo ei aquam: si tamen ista aqua fuisset primo naturaliter genita non videretur esse miraculum, ideo creata est nouiter. Respondẽdum est, ꝙ vterque modus stare potest. s. ꝙ fuit nouiter creata, vel naturaliter prius genita, & tunc nouiter erupit: vtroque modo tñ est miraculum: si enim dicatur nouiter creata miraculum satis patet. Si vero fuerit genita naturaliter, ẽt erit miraculum & beneficium. Miraculum quidem inquantum ista aqua erat in viscerib⁹ terræ, sicut aquæ puteales, & non poterat ascendere ad superficiem terræ, quia erat vltra æquilibram suæ originis: Deus autem fecit illam ascendere. Item dato quòd Iudæi foderent locum illum ad inueniendas aquas, non haberent eas quousque ascenderent ad profundum, vbi erant meatus aquarum. Nunc autem cum solum percussissent terram leuiter exiuerunt aquæ. Item erat beneficium, quia dato quòd essent aquę circa superficiem terræ, & Israelitæ possent eas leuiter educere fodiendo terram, tamen nesciebant locum, in quo erant: Deus autem monstrauit eis locum. Nihil ergo refert an Deus nouiter illas creauerit, vel ibi primo naturaliter genitæ extitissent. *Puteus, quem foderunt principes*. Ista sunt verba carminis. Non est sensus, quia principes foderunt istum puteum, reperirent aquam, quia tunc non fuisset aliquod miraculum, quia supra dicebatur, quòd congregaretur populus, & Deus daret aquam: ergo miraculum erat, sed est sensus, quòd mandato Dei omnes principes populi congregati cum Moyse percusserunt terram, & tunc exiuit aqua, & patet hoc, quia non poterant baculis suis fodere ad tantam profunditatem, vt manaret aqua: & tamen etiam si principes fodissent puteũ istum vsque ad aquam esset Dei beneficium dando hic aquam, quia ipsi nesciebant, vbi erat aqua. Quòd ergo fuit demonstratus locus, beneficium erat. Dicitur autem, quòd foderunt principes, quia ipsi maiores multitudinis sumpserunt baculos in manibus ad fodiendum terram, vel leuiter percutiendum.

Aliã quæstionem similem de aqua petræ quære 20. c. q. 4.

Et parauerunt duces multitudinis. Ista est replicatio eiusdem sententiæ: quod maximè conuenit in carminibus. Et dicuntur duces multitudinis ipsi, qui sunt principes: quamquàm dux pertinet magis ad principarum bellicum. Princeps autem denominat omne genus principatus. Etiam accipitur hic parare, ideſt fodere, quia nulla alia apparatio fuit facta hic præterquam leuem percussionem terræ, aut ablationem crustæ superioris, & continue exiuit aqua.

In datore legis, & baculis suis. Ideſt principes foderũt puteum istum in datore legis, ideſt, cum datore legis, scilicet, cum Moyse: ipse enim adiuuit eos. Et accipitur hic, in, pro cum. sic habetur Gen. cap. 32. Scilicet. In baculo meo transiui Iordanem, ideſt cum baculo. Et dicitur in baculis suis, ideſt, cum baculis, scilicet, quòd principes percusserunt terram baculis: & exiuit aqua. Dicitur autem de datore legis, ideſt, de Moyse: non quòd ipse legem dederit, sed quòd a Deo datam populo annunciauerit. Vel dicitur dari respectu populi, quia ipse eam populo proponebat, nec quisquam hominum in hoc ei consilium, aut auctoritatem præstabat, velut si a se ipse leges daret: non tamen dabat eas simpliciter. In Hebræo habetur. *In sculptore*. Vbi nos dicimus in datore legis: est enim sculpere per concauationem aliquas figuras reddere, vel solum aliquid figurare. Et potest referri ad principes solum, scilicet, quòd principes foderunt puteum istum in sculptore, & baculis suis, ideſt, faciendo aliquam sculpturam cum baculis. Et hoc est, quia baculis suis terram cauabant, & aliqua signa relinquebant, quæ vocantur sculpturæ. Vel potest referri ad Moysen, quia erat sculptor, ideſt, scriptor legis, scilicet, quia attulit tabulas legis sculptas ex vtraque parte, vbi patet Exodi capitu. 32. vel sculptor, ideſt, scriptor, quia legem scribebat in membranis. Reliquit enim ipse istos quinque libros scriptos, qui vocantur Pentateuchus: & scripsit Deuteronom. quem posuit in latere arcæ, vt patet Deuteronom. 31. capitu. & istum sensum secuta est litera nostra dicens: Legis datorem, pro sculptore. Et tunc intelligitur, quòd principes populi cum legis datore, ideſt; cum Moyse foderunt puteum istum. Et tunc intelligetur adhuc dupliciter. Vno mõ ꝙ principes cum Moyse foderũt puteum. s. ꝙ tam Moyses q̃ principes tenuerunt baculos in manibus ad fodiendum. Alio modo, ꝙ principes foderunt in legis datore, scilicet, ꝙ principes soli tenuerunt baculos, & Legislator iussit eis, vt foderent. *De solitudine Matthana*. Hic nuntiatur aliqua loca, per quæ transierunt Israelitæ, & non sunt posita in mansionibus, quæ habentur infra 33. cap. quia forte non manserunt Iudæi in illis, sed transierunt per illa, & non sunt ista aliqua loca, per quæ transiuissent Israelitæ antequam peruenirent ad scopulos Arnon, sed postea transierunt per ea, quia tamen immediate ponuntur historiæ bellorum contra duos reges Amorrhæorum, per quorum terram factæ sunt istæ mansiones, quæ ponuntur hic descriptæ fuerunt hic: & patet hoc, quia vltima harum est Bamoth. Et ista est quasi in extremitate terræ duorum regum Amorrhęorum apud montem Phasga, vt patet in litera. Et tamen mons iste est in extremitate terræ horum regum apud mare salsissimum, & Iordanem, vt patet Deuter. cap. 3. & ibi est extremitas occidentalis terræ istorum duorum regũ Amorrhæorum. Dicendum autem de istis mansionibus, quę ponuntur hic: quòd quamquàm non sint pe ritus eædem cum illis, quæ habentur 33. capit. tamen satis est verisimile aliquam harum coincidere cũ aliqua de illis: nam hic ponuntur mansiones de torrente Arnon vsque ad mõtem Phasga, & ponũtur tres, scilicet, Matthana, Nahaliel, Bamoth: & ĩ 33. capi. ponũntur alię tres, scilicet, Dibongab: Elmondeblathaim, & montes Abarim. Non est ergo irrationabile, quòd isti aliquo modo coincidant, licet habent diuersa nomina; quia sic frequenter accidit in alijs nominibus locorum, & personarum, & magis est ista turbatio in Latino, quàm in Hebræo, quia cum quælibet res possit nominari ꝓprio nomine, & nomine cõmuni cum quibusdam determinationibus, vt Tolletum potest nominari Tolletum, & ciuitas fortissima: & per vtrũque notificatur idem: nomina autem appellatiua cõposita locorum transtulit Hieronymus apud nos, sicut erant in Hebræo, & nomina propria, vt erant ibidem. Apud nos igitur, qui in Hebraicum non distinguimus videntur nomen proprium, & nomen appellatiuum eiusdem loci esse duo nomina propria, ideo putamus esse duo loca: accidit autem alia diuersitas, quia ĩ 33. cap. solum nominantur loca mansionum: hic autem, & alibi contingit non solum cõputari mãsiones, sed etiam loca, per quæ transibant Iudæi, quãquàm non figerent ibi castra. *De solitudine Matthana*. Aliqui putant esse vnum locum, scilicet, quòd sit aliqua solitudo, quæ vocetur Matthana. Sed non stat, quia tunc veniretur de solitudine Matthana in Nahaliel, sed hic ponuntur tanquam diuersa, quia venitur de solitudine in Matthana, & de Matthana in Nahaliel: ideo est ibi Matthana accusatiuus, & non ablatiuus. Ista autem solitudo, de qua dicitur hic est in terra Idumæorum, & Moabitarum antequam peruenirent Iudæi in Arnon: & cum transierunt illam, venerunt in Matthana, quæ debet poni intra terram Amorrhæorum, & etiam Nahaliel. *De Nahaliel in Bamoth*. Ista ponitur hic tanquam mansio, & satis coincidit cum illa, quæ vocatur mansio apud montem Abarim, vt patet infra 33. capit. quia Bamoth est apud montem Abarim circa radices Phasga, vt patet hic: & nõ accipitur hic Bamoth pro aliqua ciuitate, sicut accipitur Iosue capit. 13. in sorte Ruben vbi dicitur: Bamoth Baal. sed significat quandam vallem, vt patet hic: satis tamen posset dici, quòd ista vallis sit apud ciuitatem illam, cum vtrunque videatur esse propinquum monti Abarim. *Bamoth vallis est in regione Moab*. Determinatur hic de ista mansione quid sit: & dicit esse Bamoth nomen vallis, & esse in terra Moab. Non tamen est intelligendum, quòd Israelitæ cũ essent in Bamoth erant in terra Moab, quia nũquam introierunt in terram illam nisi a principio cum transierunt per ciuitatem nomine Ar antequam introirent in terram regum Amorrhæorum, sed postquam illuc venerunt semper transierunt per terram istam vsque ad terram Chanaan, vt colligitur Deuter. cap. 2. & tamen quando erant Israelitæ in Bamoth iam erant in fine terræ regum Amorrhęorum, quia erant apud montem Abarim, & ibi fuit vltima mansio, atq; mortuus est Moyses. Sed dicitur hic terra Moab dupliciter, scilicet, quia ista terra olim pertinuerat ad Moab, quamquàm nunc esset in potestate regum

Amorrhæorum, quia Sehon rex Esebon cepit magnam partem regni Moab, vt patet infra, & semper mansit nomen terræ illi, quòd vocaretur terra Moab. Alio modo potest dici terra Moab, quia mons Abarim diuidebat terram Moabitarum, & Amorrhæorum: ideo erat communis vtrique terræ. & sic licet pars illa, quæ declinabat versus terram Amorrhæorum pertineret ad illos, tamẽ poterat vocari terra Moab. *In vertice Phasga, quod respicit contra desertum*. Ponitur situs istius loci, scilicet, quòd esset in vertice Phasga: est enim Phasga nomen appellatiuum, & significat collem, vel montem: litera autem nostra accepit illud tanquam nomen proprium: & hoc rationabilius est, quia hic ponitur tanquam locus determinatus: si tñ esset nomen appellatiuum, non significaret aliquid determinatum. Et dr̃: In vertice Phasga. i. in altitudine illius mõtis, non quidem, ꝙ esset ista vallis in vertice Phasga, quia super maximam altitudinẽ montis non põt esse vallis: maximè quia Hebræi venientes per terram Amorrhæorum nunquam ascenderunt in verticem Phasga, sed apud mõtes illos mãserũt: ideo dicetur ꝙ Bamoth est in vertice Phasga. i. apud verticem: si tñ aliquis contendat, ꝙ sit Bamoth super verticem Phasga non est multum insistẽdum. *Quod respicit desertum*. Hoc intelligitur de Phasga, scilicet, quòd respiciat desertum, quod est extra terram Moab ad partẽ oriẽtalẽ, ꝑ quã trãsierũt Israelitę antequã introirẽt in terrã Moab, & Amorrhæorũ. Dr̃ aũt respicere partẽ illã, qa est ĩclinata vallis magis ꝙ partẽ illam quàm contra aliquam aliam. Non ponuntur autem hic plures mansiones, quia hic finitæ sunt omnes. s. apud montem Abarim, vt patet infra 33. c. quamquàm ibi ponuntur magis determinatè, q̃ hic.

Phasga quid significet.

Misit autem Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens: Obsecro vt trãsire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros, & vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit vt transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obuiam in desertũ, & venit in Iasa, pugnauitq; contra eum. A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius ab Arnon vsque in Ieboc, & filios Ammon, quia forti præsidio tenebãtur termini Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Esebon, scilicet & viculis eius. Vrbs Esebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnauit cõtra regẽ Moab, & tulit oẽm terrã, quæ ditionis illius fuerat vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Esebon, ædificetur, & cõstruatur ciuitas Sehon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Sehon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, peristi populе Chamos. Dedi filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Sehon.

Legatio Israel ad Sehon regẽ Amorrhæorum. Supra 20. Deut. 2. c. 1. Macha. 2.

Sehon percutitur ab Israel.

Iugum ipsorum diſperijt ab Eſebon vſque Dibon, laſſi peruenerunt in Nophe, & vſque Medaba. Habitauit itaque Iſrael in terra Amorrhæi.

Miſit autem Iſrael. Hic ponitur bellum contra reges Amorrhæorum: & diuiditur in duo, quia primo pugnatur contra Sehon. Secundo contra Og. ibi.

Bellum cõtra Reges Amorrhæorũ.

Miſit Moyſes. Circa primum. *Miſit Iſrael nuncios*. Non continuatur hoc cum præcedentibus, ſcilicet, quòd poſtquam Iſraelitæ venerunt in Bamoth miſerunt nuncios ad regem Sehon, quia cum ſteterunt in Bamoth, iam deleuerant duos reges Amorrhæos, & erant in extremitate terræ eorum circa Iordanem, ſed ab ipſo poſitę ſunt manſiones, vt hic per ſe deſcriberentur bella. Miſerunt autem Iſraelitæ nuncios ad Sehon, quia erant in extremitate regni ipſius ſcilicet in Arnon, & iam tranſierant per terram Idumæorum, & per partem terræ Moabitarum, vt patet Deuteronom. cap. 2. petebant autem ab hoc, vt ſimiliter concederet eis tranſitum per terram ſuam quouſque venirent in terram Chanaan. In quo ſciendũ eſt, quòd iſta terra, quam poſſidebant iſti duo reges Amorrhęi non erat de terra Chanaan, quia terra Chanaan incipit a Iordane procedendo ad occidentem, vt patet infra 34. cap. iſta autem eſt ante Iordanem, ideo Iſraelitæ dicebant ſpecialiter eſſe terram ſuam terram Chanaan. Iſti tamen reges erant de genere Chananæorum, & terra eorum fuerat promiſſa Iſraelitis, ſcilicet terra Raphaim, vt patet Gen. cap. 15. & tamẽ iſta erat in regno Og regis Baſan, vt magis declaratum eſt Ioſue 14. cap. & ſic potuerũt Iſraelitæ accipere terram iſtam in poſſeſſionem, quia promiſſa erat eis, alioquin nunquam accepiſſent. Quòd igitur miſerint Iſraelitæ nuncios ad regem Sehon fuit quidam modus coloratus, vt haberent occaſionem pugnandi contra ipſum, cum ipſe non concederet tranſitum: tamen quomodocunque Deus erat daturus Iſraelitis terram illam, ideo indurauit cor regis Sehon, vt non concederet illis tranſitum, & vt pugnaret contra illos. Et patet hoc, quia antequam mitterent Iſraelitæ nuncios, dixit Deus Moyſi: ecce ego tradidi regem Sehon, & terram eius in manu tua: Incipe poſſidere, & committe aduerſus eum prælium. Et poſtea iuſſum eſt, quòd mitterentur nuncij: & ſubiungitur, quòd rex Sehon noluit acquieſcere, quia Dominus indurauerat cor eius, vt traderetur in manus Iſrael: Deuteronom. capitu. ſecundo non fuerat autem ſic factum de Idumæis, & Moabitis: nam ad eos miſerunt Iſraelitæ nuncios, vt permitterent tranſitum per terram ſuam, & repugnauerunt primo Idumæi præcedenti cepitu. immo occurrerunt armati Iſraelitis, ſed non pugnauerunt contra eos Iſraelitæ recedentes ab eis, poſtea vero conceſſerunt introitum. Sic etiam factum eſt cum Moabitis. Nam a principio non conceſſerunt introitum, vt patet Deuteronom. cap. 23. & tamen Iſraelitæ non pugnauerunt contra eos; immo quamquàm ipſi conduxiſſent Balaam maleficum ad maledicendum Iſraelitis, & decepiſſent eos ducentes ad ſacrificia per virgines poſitas apud caſtra Hebræorum, vt patet infra 25. ca. tamen nunquam contra eos pugnauerunt. Contra Amorrhæos autem iuſſit Deus, vt diſponerẽ turad pugnam etiam prius quàm aliquid facerent Amorrhæi: ideo hoc ſolum erat, quia Deus volebat tradere terram iſtam in manus Hebræorum, & non volebat tradere terram Moabitarum, nec Idumæorũ, ideo indurauit Deus cor regis Sehon, vt non concederet tranſitum per terram ſuam, & ſic Iudæi poſſẽt pugnare contra eum: & tamen dato, quòd conceſſiſſet tranſitum, aliquis alius modus fuiſſet ad pugnandum contra eum. *Ad Sehon regem Amorrhæorum*. Non vocabatur rex Amorrhęorum, quaſi eſſet rex omnium Amorrhæorum, quia etiam rex Og erat rex Amorrhęorum, vt patet Deutero. cap. 3. etiam præter iſtos dominos erant alij reges Amorrhæi: nam quidam de regibus Amorrhęis habitabant ad partem orientalẽ Iordanis, ſcilicet, iſti duo: alij vero ad occidentalem, quod patet Ioſue cap. 5. cum dicitur: Poſtquam audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Iordanem ad occidẽtalem plagam: ſed vocatur iſte rex Amorrhęorum ad differentiam regum ſupra poſitorum. ſ. regis Edom, & regis Moab, de quorum terris ſupra dictum eſt. Etiam exprimitur, quòd eſſet iſte de regibus Amorrhęis, ad ſignificandum quomodo liceret Iudæis pugnare contra eũ, quia erat Amorrhęus, & Deus promiſerat illis terram ſeptem populorum, de quibus erat vnus Amorrhæus.

An rex Og, & Sehon receperint tributa a Chananæis, ne permitterent introire Iudæos in terram eorum. Quæſt. XXV.

DE iſto rege, & de rege Og dicunt Iudæi, q̃ Chananæi, qui erant vltra Iordanem ſciebant, quòd venirent Iſrael ad expellẽdum eos de terra ſua, quia audierant illis eſſe promiſſam: ſciebant etiam quomodo proficiſcebantur per ſolitudinem contra eos: ideo regi Sehon, & regi Og, qui erant fortiſſimi reges tributa annua perſoluebant, vt non permitterent Iſraelitas intrare in terram eorum, & ob hoc iſti egreſſi ſunt armati contra Iſraelitas. Sed hoc nihil eſt, quia via Iſraelitarum ad introeundum in terram Chanaan non erat per terram Amorrhęorum, ſed per terram Idumæorũ, vel Ammonitarum. Quod patet, quia Iſraelitæ venerunt in Iechitarum. Quod patet, quia Iſraelitæ venerunt in Cadeſbarne petentes tranſitum a rege Idumæorum, & quia non permiſit coacti ſunt circuire montem Seir magno tempore, vt patet præceden. cap. & tunc venerunt ad terram Amorrhæorum. Etiam non erat magis introitus diſpoſitus per terrã Amorrhæorũ, q̃ per terram Moabitarum, vel Ammonitarum. Fecit tamen Deus, q̃ tranſirent per terrã Amorrhęorũ, vt pugnarent contra illos: non poſſent ergo ſcire Chananæi, quòd Iſraeliti tranſituri erant per terram iſtorum Amorrhæorum. *Obſecro, vt tranſire mihi liceat per terram tuam*. Hic narratur breuiter iſtud factum: magis autem exponitur Deuteron. capit. 2. vbi ponuntur aliæ ſuaſiones in petitione iſta. Et non dicitur hic, de quo loco miſſi ſunt iſti nuncij: ſed Deuteron. cap. 2. dicitur, q̃ miſſi ſunt de ſolitudine Cademoth. Et videtur illa eſſe, quæ vocatur, ſcilicet, ſolitudo ante Marthana: nam in torrente Arnon erant, quando miſſi ſunt nuncij, vt patet eodem cap. Surgite & tranſite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon. Ponuntur autem hic verba obſecrationis, quia licet Iſraelitę intenderent pugnare cõ regẽ Sehõ, vt tamen haberent maiorem colorem pugnandi petierunt introitum verbis pacificis. *Non declinabimus in agros, nec in vineas*. Appoſuerunt hoc Iſraelitę, quia poſſet rñdere rex Sehon, quòd ſi permitterent eis introitum, læderetur valde terra ſua tranſeuntibus Iſraelitis per agros, & vineas: erat enim magna multitudo exercitus, & pecorum atque iumentorum, ita vt difficile eſſet omnes tranſire per viam: ideo ipſi primo excluſerunt in petitione ſua hanc excuſationem dicentes: Non tranſibimus per agros, nec per vineas. Agri autem vocantur ſpecialiter terræ

culturæ. *Non bibemus aquas ex puteis*. Dixerunt hoc Iſraelitæ, quia terra illa eſt deficiens aquis, ideo erãt cõgregatæ aquæ in ciſternis per agros ad neceſſitatem hominum, & iumentorum: ſi autem tranſirent Iſraelitæ per terram Sehon poſſent bibere de aquis illis ad libitum ſuum, in quo læderentur Ammorrhęi: ideo ſubditur. Non bibemus aquas de puteis, & dixerunt ſpecialiter de puteis, ideſt, de ciſternis, quia ſi eſſent aliquæ aquæ fontales, vel fluuiales de illis biberent, cũ in hoc nihil damnificarentur Amorrhæi, ſicut ſi biberent de aquis ciſternarum, quia cum ibi non ſit aqua manans cito conſumeretur. Non eſt etiam intelligẽdum, quòd Iſraelitæ dicerent ſe non bibituros de aquis puteorum in terra Amorrhæorum, quia tunc fortè nihil haberent ad bibendum, cum terra illa nimis ſit deficiens aquis: ſed intelligebant, Non bibemus aquas de puteis, ideſt, non bibemus te nolente, vel nõ bibemus niſi data pecunia. Et hoc patet Deuteron. capitu. 2. vbi ponitur eadem petitio, ſcilicet, alimenta precio vende nobis, quibus veſcamur, & aquam precio tribue, & ſic bibemus: tantum eſt vt nobis concedas tranſitum. *Via regia gradiemur*. Hoc refertur ad ſupra poſita, ſcilicet, quòd non declinarent in agros, nec vineas, nec facerent noua itinera etiam per aliquas ſolitudines, vel loca inculta: ſicut dicitur. Via regia tranſiemus. eſt enim via regia publica, & conſueta ab omnibus. & ſic dicitur Deuteron. cap. 2. publica gradiemur via non declinabimus, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram. *Donec tranſeamus terminos tuos*. Quaſi dicat in terra tua nihil damnificabimus: cum autẽ tranſierimus illam erimus in terminis hoſtium noſtrorum, & tunc poterimus hoſtiliter agere. Deuter. cap. 2. habentur plura in hac petitione, ſcilicet, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitabant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar. Hoc autem poſuerunt ad facilẽ ſuadendum, vt non æſtimaret Sehon ſe eſſe primũ, qui tranſitum concederet, quia alij reges, & populi conceſſerant iam, ſcilicet, Idumæi, & Moabitæ: & ſic in ipſis nulla damna ſecuta fuerant ex tranſitu Iſraelitarum, ita nec ſequerentur in terra Sehon. Poterãt autem iſta manifeſta eſſe regi Sehon, quia terra Moabitarum coniuncta eſt terræ eius, ideo terra ipſius habebat magnam partem de terra Moabitarum: etiam terra Idumæorum non multum diſtat a terra Sehon: iõ cognoſcere poterat, an aliqua damna intuliſſent in eis Iudæi tranſeuntes. *Qui concedere noluit, vt tranſiret Iſrael per fines ſuos*. Ideſt, quamquàm Iſraelitæ conati fuerint ſuadere regi Sehon nequaquam aſſenſit eis, ſed magis exiuit armatus obuiam illis. Hic non ponitur cauſa quare rex Sehon non conceſſerit trãſitum, ſed Deuteron. cap. 2. dicitur: Noluit rex Sehon dare nobis tranſitum, quia indurauerat Dominus ſpiritum eius, & obfirmauerat cor illius, vt traderetur in manus tuas: ſic enim a principio factum eſt de rege Idumæo rum: indurauit enim Deus cor illius, vt non permitteret tranſire Iſraelitas per Cadeſbarne, ſed occurrit eis armatus, vt patet præcedenti cap. poſtea tamen permiſit eis tranſire per extremitatem regni ſui ad partẽ orientalem, ſcilicet, per Elath, & Aſiongaber, vt patet Deuteron. cap. 2. & hoc fuit, vt cogerentur Iſraelitæ poſt tranſitum Idumęorum venire in terram Amorrhęorum, & pugnare contra eos, quod non fuiſſet ſi permiſſus eſſet tranſitus per Cadeſbarne. *Quin potius exercitu congregato*. Cum enim petierunt Iſraelitę trãſitum, & noluit concedere rex Sehon, exiſtimauit, quòd ipſi vellent vendicare ſibi tranſitum pugnãtes contra eum, ideo ipſe prius ſe diſpoſuit ad bellum. *Egreſſus eſt obuiam in deſertum*. Ideſt venit contra Iudæos in deſertum ad pugnandum. Non eſt iſtud deſertum, per quod ambulauerunt Iſraelitæ antequam venirent in terram Moab, & eſt medium inter terram Moab, & Edom, de quo patet ſupra, quia iam tranſierant iſtud deſertum, & introierant in terram Moab: nam quando petierunt tranſitum a rege Edõ iam tranſierant per terram Moab, vt patet Deuteron. capitu. 2. ſcilicet tantum eſt, vt nobis concedas tranſitum, ſicut fecerunt filij Eſau, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: ſed erant iam Iſraelitę in terra Sehon, & ipſa habet quandam partem, quæ vocatur deſertum contra Orientem terræ ipſius, quia non eſt bene populata, quod patet, quia venit pugnaturus in Baſa: tamen iſte locus eſt in terra ſua, vt infra dicetur, ſed dicitur, quòd venit in deſertum: ergo iſtud deſertum erat in terra ſua. Pro quo eſt intelligendum, quòd quando Iſraelitæ miſerunt nuncios ad regem Sehon erant in extremitate regni ſui apud torrentem Arnon. Redeuntibus autem nuncijs, cum rex Sehon nollet concedere tranſitum, introierunt in terram eius, & perambulauerunt aliquã particulam priuſquam ipſe occurreret eis armatus, ideo ipſe occurrit eis in terra deſerti, quæ erat in regno ſuo. Et hoc colligitur Deuteronom. capitu. ſecundo, ſcilicet. Surgite, & tranſite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua regem Sehon.

Et venit in Iaſa contra eum. Ideſt, Sehon venit apud vbem quandam in deſertum, quæ vocatur Iaſa: & ibi pugnauit contra eum, ideſt contra Iſrael.

Rex Sehõ an venerit contra Iſraelitas in Iaſa.

Sed dicetur contra, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur, quòd exiuit in prælium Sehon contra Iſraelitas in Ieſſa. Reſpondendum eſt, quòd iſta ſunt nomina eiuſdem loci. nam frequenter vnus locus plura nomina habet, ſicut Ieruſalem vocatur Iebus, & Ieruſalem, & Hebron vocatur Cariatharbe, Hebron, & Mãbre. Iſte autem locus eſt in regno Sehon, & poſtea fuit datus filijs Ruben in ſortem, vt patet Ioſue capit. 13. vbi ponitur Ieſſa. *A quo percuſſus eſt in ore gladij*. Ideſt rex Sehon pugnauit contra Iſrael, & occiſus eſt ipſe cum toto populo ſuo ab Iſrael, & hoc in ore gladij, ideſt, more bellico, vbi omnis deletio dicitur eſſe facta per gladium, quomodocunque fiat, etiam ſi ſint ibi alia genera armorum. De iſto rege dicunt Iſraelitæ, quòd occiderit eum Moyſes per ſe ipſum, quia litera videtur dicere interdum, quòd ip ſe Moyſes hoc fecerit. Sed nihil refert, quia ea, quę conueniunt toti populo, interdum attribuuntur ducibus belli. *Et poſſeſſa eſt terra eius ab Arnon vſque Ieboc*. Ideſt, deleuerunt Iſraelitę totum populum regis Sehon: & poſſederunt loca illius. In quo apparet, quòd iſta terra erat promiſſa Iſraelitis, alioquin non accepiſſent eam ad poſſidendum, quamquàm pugnauiſſent contra populum iſtum. Sic factum eſt in terra Chananæi regis Arad: nam deſtruxerunt totum populum eius Iſraelitæ, ſed non occupauerunt loca: quin potius poſuerunt anathema vocantes nomen loci horma, vt patet ſupra in litera. Hanc autem terram poſſederunt, & Deus eis hoc iuſſit, vt patet Deuteronom. capitu. 2. ergo permiſſa erat illis. Ponuntur autem hic termini terræ Sehon. ſ. ab Arnõ vſq; Ieboc: iſti duo termini ſunt maxime diſtantes in terra regis Sehon, & eſt vnus orientalis, alius vero ſeptentrionalis. Nam Arnon erat in parte orientali terræ Sehon, & per iſtam partem introierunt Iſraelitæ: ideo quandocunque deſcribitur oriens terræ huius dicitur, Ab Aroer, quæ eſt ſita ſuper ripam torrentis Arnon, vt patet Deuteronom. cap. 2. & Ioſue 13. Ieboc aũt eſt in parte ſeptentrionali iuxta terrã Ammonitarum, & eſt ẽt circa latus occidentis. Nam dr eſſe Ieboc diſtans quaſi duobus milliarijs a flumine Iordanis, apud quem luctatus eſt Iacob cum Angelo: & ob hoc mutatum eſt nomen torrentis cũ deberet dici

Rex Sehõ occiſus a Moyſe.

De torrente Ieboc, & Arnon, & quomodo ſunt tã quã duo termini maxime diſtantes in terra duorum regũ. Ieboc eſt torr ns quod deber t dici Iacob.

dici torrens Iaboc, vocatus est Ieboc. De hoc patet Gen. 32. cap. & tamen ibi erat Iaboc coniunctus Iordani, vt satis colligitur ex litera. Terminus autem occidentalis terræ istius regis erat Iordanis, & ibi incipit terra Chanaan: ideo Iosue capi. 13. vbi describuntur possessiones Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, ponitur in possessione Ruben Arnon tanquam terminus orientalis, & Iordanis terminus occidentalis: terra tamen Chanaan, in qua habitauerunt duæ tribus, & dimidia habet ab oriente Iordanem, vt patet j. 34. cap. terminus autem terræ Sehō a parte meridiana est terra Moabitarum: extenditur enim simul istæ duæ terræ ab oriente in occidentem: ambæ enim incipiunt in torrente Arnon ab oriente, & ambæ terminantur in Iordane ab occidente: totū autem latus meridianum terræ Sehon est coniunctū lateri aquilonari terræ Moab: in latere autem septentrionali sunt Ammonitæ: & apud istos est torrens Ieboc, vt colligitur Deuter. cap. 2. poterat autem ponere hic litera alios terminos terræ huius, sed voluit ponere eos, qui magis distabant. s. ab angulo orientis in angulum septentrionis apud occidentem, sicut si aliquis describat quadratum maxima linea est diameter, quia prouenit ab angulo in angulum: lineæ autē costarum sunt minores: ideo si duceretur in regione Sehon linea ab oriente in occidentem, minor esset, q̄ illa, quæ ducitur ab angulo orientis apud latus meridianum ad angulum occidentis apud latus septētrionale. Sed dicetur contra, quia Dente. cap. 2. ponuntur alij termini terræ huius, scilicet, q̄ Israelitæ ceperunt ab Aroer, vsque ad terram Galaad. Respondendum est, q̄ ista terra habet multos terminos, ideo poterant multipliciter designari limites eius. s. ab oriente in occidentem, vel a meridie in septentrionem, aut ab angulo in angulum, vel quomodocunque transuersaliter. Hic autem positi sunt termini ab angulo in angulum, vt supra dictum est, sed adhuc termini, qui ponuntur Deuter. cap. 2. non differunt ab istis, quia sicut hic ponitur Arnon ita & ibi, cum dicatur: cepimus ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon: ergo ab ipso torrente Arnon sumitur limes. etiā non differt terminus secundus. s. quia dicitur hic vsque ad torrentem Ieboc. & Deut. cap. 2. dicitur: Vsque Galaad: nam torrens Ieboch est apud montem Galaad: est enim mons Galaad in latere septentrionali terræ Sehon: vnde medietas montis pertinet ad regē Sehō, & medietas ad regem Og Deuter. capi. 2. & Iosue 12. ideo non differunt istæ assignationes terminorum. *Et filios Ammon.* Idest etiam terra Sehon accepta est vsque ad filios Ammon: sunt enim Ammonitę in latere septentrionali regni Sehon, sicut Moabitę in latere australi: totam autem terram mediam Amorrheorum acceperunt Israelitæ. De Moabitis autem, & Ammonitis nihil sumpserunt, sed accesserunt vsq; ad terminos eorum. Potest tamen aliquis istam literam dupliciter intelligere. Vno modo, quòd referatur ad præpositionem superiorem. s. quòd acceperūt Israelitæ vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammō, idest, & vsque ad filios Ammon, & tunc ponūtur ipsi, vt terminus. Alio modo potest referri ad verbum supra positum. s. possederunt, vel ceperunt: & erit sensus, quòd ceperunt totam terram regis Sehon a torrente Arnon vsque ad torrentem Ieboc, & filios Ammon, idest etiam ceperunt filios Ammon. Sed iste sensus secundus non stat, quia Deuteronom. cap. 2. dicitur: Non fuit vicus, & ciuitas, quæ nostras effugeret manus absque terra filiorum Ammon, ad quā non accessimus. Item satis apparet ex hac litera, q̄ dicitur: Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum. Sed ista clausula est redditiua rationis quantum ad hoc, quòd non potuerint Israelitæ accipere terram Ammonitarum: ergo non acceperunt eam, & sic intelligeretur primo modo, scilicet, q̄ acceperunt terram omnem vsque ad torrentem Ieboc, & vsque ad filios Ammon.

Sed arguetur, quòd Israelitæ ceperint aliquid de terra Ammonitarum, quia Iosue 13. ca. dicitur, quòd ceperunt filij Gad possessionem terræ Galaad, & mediam partem tetræ filiorum Ammon.

Respondendum est, quòd non ceperunt Israelitæ aliquid de terra Ammonitarum, quia Deus vetuerat hoc Deuteronom. capit. 2. dicens, quòd non pugnarent contra Moabitas, nec Ammonitas, nec Idumæos, & non pugnauerunt, sed acceperunt filij Gad & mediam partem terræ Ammon, quia rex Sehon erat potens, & acceperat magnam partem de regni confinibus: nam contra Moabitas pugnauit, & accepit ab eis magnam partem terræ, scilicet, vrbem Esebon, & alias, de quibus infra: sic etiam pugnauit contra Ammonitas, quia terra Ammon est coniuncta terræ regis Sehon in latere septentrionali, & fecit eis, sicut fecerat Moabitis: & postea autem terra ista capta de manu Ammonitarum, diuisa fuit in duas medietates, quarum vna data est filijs Ruben, & alia filijs Gad, quia ipsi Israelitæ non ceperunt terram istam de manu Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, qui possederant eam magno tempore: ideo nunquam postea restituerunt eam Ammonitis. Sic etiam fuit de terra Moabitarum, quia quamquām acceperunt eam de manu regis Sehon, & postea petierunt illam Moabitæ, & pugnauerunt contra Israel pro ipsa tempore Iepte Galaaditis, vt patet Iudicum 11. capitu. tamen nunquam fuit reddita: hic autem accipitur terra filiorum Ammon pro illa, quæ non erat capta, quando Israelitæ introierunt in terram Amorrhæorum: & de illa nihil ipsi ceperunt, cum nunquam pugnauerint contra Ammonitas. *Quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.* Idest non acceperunt aliquid Israelitæ de terra Ammonitarum, sed solum accesserunt vsque ad ipsam, quia erat terminus eorum inexpugnabilis eo, quòd essent vrbes eorum munitissimæ, & in montibus posita, vt patet Deuteronom. cap. 2. scilicet absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, & cunctis, quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus Montanis. Alio modo potest intelligi forte præsidium pro ipsa Dei prohibitione, scilicet, quia Deus vetuerat Israelitas accedere ad terram Ammonitarum: & dato, quòd terra illa non haberet aliquod præsidium hoc sufficiebat ad hoc, quòd nunquam caperetur, & hoc erat fortius quàm si esset valde munita: nam aliàs poterant capere illam Iudæi: nunc autem non: & iste sensus videtur rationabilior quàm præcedens, quia Israelitæ non tentauerant pugnare contra Ammonitas, nec eligerant vnquam pugnare: ideo nihil attinebat dicere, quòd non acceperūt terram Ammonitarum, quia forti præsidio tenebātur termini Ammonitarum, quia hoc est pro illo, qui pugnare incępit, & non prænaluit propter locorum fortitudinem, vel saltem pro illo, qui pugnaturus fuisset, & tamen locorum præsidia exterruerunt eum ad pugnandum: Israelitæ autem non erant pugnaturi contra Ammonitas, etiam si terra eorum nulla haberet præsidia, quia Deus pugnare vetuerat: non debet ergo assignari pro causa, sed in alio sensu quasi metaphorico, scilicet, quòd tenebantur termini Ammonitarum forti præsidio, scilicet diuina prohibitione de pugnando.

Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius. Idest quando pugnauerunt, & occiderunt regem Sehon cum populo suo acceperunt omnia loca regni eius, quia rari erant, qui eā tuerentur, & alia viribus confracta sunt. *Et habitauit in vrbibus Amorrhæi.* Idest habitauit Israel in terra Sehon regis Amorrhæi: nō quidem, quòd totus Israel ibi habitauerit, sed quòd postea data sunt omnia loca ista duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse. In regno tamen Sehon solum accepit sortem Ruben, quasi pro maiori parte regni. Gad autem accepit quandam partem regni Sehon, & quandam partem regni Og: reliquum autem regni Og prouenit tribui Manasse, vt patet Iosue cap. 13. vbi ponuntur istæ diuisiones. Sciendum tamen, quòd istud ponitur hic per anticipationem, quia non fuit habitatio Israelitarum in terra ista vsque ad diuisionem: diuisio tamen non fuit vsquequo fuerunt consummata bella contra regē Sehon, & Og circa mortem Moysi. De hoc infra 32. ca. quia tamen fuit scriptus iste liber postea, potuit poni per anticipationem. *In Esebon, & viculis eius.* Idest Israelitæ habitauerunt in Esebon, & in paruis locis, quæ ei adiacent: vocatur viculus paruus vicus, scilicet rura adiacentia vrbibus, & oppidis. Non est autem intelligendum, quòd solum acceperunt Israelitæ vrbē Esebon, & viculos eius, quia nō fuit aliquis vicus aut ciuitas in terra regis Sehon, quæ eorum manus effugeret, vt patet Deute. cap. 2. multæ tamen vrbes erant in regno Sehon, scilicet illæ, quas acceperat de terra Moab, de quibus infra, & omnes aliæ, quæ prius pertinuerunt ad regnum suum, & illæ, quas acceperat de terra Ammonitarum, de quibus Iosue 13. sed facta est hic solum mentio de Esebon, quia de ea intendit litera dicere aliquid, vt infra patet. *Vrbs Esebon fuit regis Sehon Amorrhæi.* Istud introducitur, quia hic subdictum fuerat de acquisitione Esebon, hic autem dicit, quomodo fuit, & respondet tacitæ quæstioni. Argueret enim aliquis quomodo filij Israel habuerūt vrbem Esebon, quę erat ciuitas Moabitarum, cum verum eis fuisset pugnare contra Moabitas, quia nihil de terra eorum accepturi erant: ideo respondetur in litera, quòd ista vrbs fuit Moabitarum, & rex Sehō pugnauit contra regem Moab, & tulit ab eo iure bellī, per quod de iure gentium transfertur dominium, sicut per venditionem: quia captiuatio bellica, & vēditio sunt æqualiter de iure gentiū, vt patet. ff. de iusti. & iu. in l. ex hoc iure. maximè in bello iusto, vbi res acceptæ tenebantur ante raptoribus obligatæ: ideo Hebræi potuerunt accipere Esebon, quia non erat iam de terra Moabitarum, sed de terra Amorrhæorum.

Quomodo rex Moab post multa tempora petierit terram quam habebant Iudæi, & quid responderit Iepte. Qō. XXVI.

SCIENDVM autem, quod rex Moab post multos annos, scilicet plures quam trecentos petiuit terram istam, & terram, quæ fuerat capta de regione Ammonitarum, & erat tūc iudex Iepte Galaadites, & respondit, quòd Israelitæ non pugnauerunt contra Moabitas, nec contra Ammonitas, sed contra regem Sehon, & habuerunt iustā causam pugnandi. Acceperunt igitur terram illius, non terram Ammonitarum, nec Moabitarum. Item dixit, quia sicut ea, quę Chamos Deus Moabitarum ob tinuit pertinebant ad Moab, ita ea, quæ obtinuit Deus Israel pertinebat ad Israel, & sic fuerat de terra ista. Itē dato, q̄ aliquā ius haberet rex Ammon, vel rex Moab super terram illam quasi per 300. annos, & amplius super hac repetione nihil tentauerant. vnde videbantur iura prælcripta. postea autem exiuit Iepte in bellū contra filios Ammon, qui ista petierant, & armati illa volebant sibi vendicare, & cōtritus est Ammon a facie Israel, vt patet Iudicum cap. 11. *Qui pugnauit contra regem Moab.* Non dicitur contra quem regem Moab pugnauerit Sehon ad habendam terram istā, sed satis videtur, quòd pugnauerit contra Balac filiū Sephor, qui erat tunc rex Moab, vt patet seq. cap. & erant ambo contemporanei. Hoc autem videtur innui Iudicum cap. 11, cum arguit Iepte regem Ammon, quòd pugnare velit contra Israelitas repetens vrbes, quæ fuerunt regni sui, cum rex Balac non petierit vrbes, quæ pertinebant ad terram Moab, cum dicitur: Nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: quasi dicat ipse perdidit ciuitates regni sui accipiēte eas Amorrhæo, & tamen non repetijt eas postea de manu Israel, ergo tu, qui repetis vrbes captas de regno Ammon videris melior Balac filio Sephor. Si tū ille non perdidisset ciuitates istas, non videtur aliqua causa quare debuisset nominari. *Et tulit omnem terram, quæ ditionis eius erat vsque Arnon.* Idest cum pugnauit contra regem, abstulit omnia, quæ olim pertinuerant ad dominium Moabitarum, & hoc vsque Arnō. Ditio enim dominium, vel potestatem signat, & inde dicitur iurisditio. Dicitur autem vsque ad Arnon, nō quidē accipiendo a parte meridiana torrentis Arnō, sed a parte septentrionali: olim enim extendebatur terra Moabitarum, ita vt torrens Arnon esset intra illam, & perueniebat vltra versus septentrionem iuxta terram Ammon. Rex autem Sehon accepit omnem terram Moabitarum, quæ erat septentrionalis torrenti Arnon, & sic fuit regnū eius inter Moabitas a meridie, & Ammonitas a septētrione, & sic dicitur supra, quòd Arnon erat locus diuidens Moabitas, & Amorrhæos, non quidem, quòd a principio sic fuisset, sed post captam terram de manu Moabitarum. In Hebræo dicitur. *Contra primum regem Moab.* Vbi nos dicimus contra regem Moab, & aliqui intelligunt, q̄ non accepit Sehon ciuitatem Esebon in vita regis Balac, qui tunc erat rex Moabitarum, vt patet sequē. capitu. sed tempore alterius regis ante istum. Et ex hoc videbatur melius, quòd possent Israelitæ accipere ciuitatem istam Esebon, & alias, cum Moabitæ tandiu super repetitione tacuerint. Sed magis dicendum est, quòd rex, qui ista perdidit, fuit Balac filius Sephor, qui tunc dominabatur, quia eum allegat Iepte Galaadites in repetitione terræ Ammonitarum, vt patet Iudi. cap. 11. de quo supra dictum est. Posset tamen forte dici, quòd iste Balac erat primus rex Moabitarum, vtpote si ante eum Moabitæ nullos reges habuerint, sed duces, sicut fuit de Idumæis, qui primo habuerunt duces magno tempore: deinde habuerūt reges, postea cessantibus istis habuerunt duces, vt patet Gen. cap. 36. vbi numerantur reges, & duces. *Idcirco dicitur in prouerbio.* Hic allegat Scriptura quandam probationem superioris dicti, & est prouerbialis, scilicet, quòd capta vrbe Esebon, & multis alijs de terra Moab factum est quoddam carmen de captione, & destructione Moabitarum, sic enim in talibus bellis semper aliqua carmina fiunt ad laudem victorum, vel ad exprimendam calamitatem eorum, qui victi sunt: sic patet. 1. Reg. cap. 18. de Dauid, quando percussit Goliath, puellæ cantabant exeuntes in occursum eius: Percussit Saul mille, & Dauid 10. millia. Sic quoque fiūt tragædiæ, quæ sunt de calamitatibus magnorum, & Regum, vel populorum debellatorum, vel aliàs incidentium in infortunia: sicut sunt tragediæ Senecę, & aliorum antiquoqum. Vocatur autē istud carmen prouerbium, quia erat multum commune, scilicet quod cantabat ab omnibus, & hoc signat prouerbium, quasi procul a verbo, nam verba dicūtur esse ea, quæ quilibet profert: id autē quod omnes proferunt, est magis quàm verbum: & vocatur prouerbiū.

Dubitatio. Respōsio. Terra Sehon habet multos terminos.

Prouerbiū quod dicatur.

Alio

Alio modo vocatur prouerbium, quia est certissimũ: nam verbum multum differt a rebus, cum autem est aliquod verbum significans manifestam veritatem videtur illud differre ab alijs verbis, & accedens ad naturam rerũ: ideo procula verbis dicitur. *Venite in Esebon*. Hic incipit prouerbiale carmen, & durat vsque ad illam partem. *Habitauit itaque Israel*. Et ponitur hic calamitas Moabitarum, quia perdiderunt multa loca, & fugerunt de ciuitatibus suis ad alias vrbes expugnati a Sehon Amorrhæo. *Venite in Esebon*. Istud est verbum regnorum, qui erant in circuitu terræ Moab, & Amorthæorũ, scilicet Idumæorũ, & Ammonitarum, isti enim cantabant hoc de Moabitis. Vel potest esse verbum ipsorum Amorrhęorum, qui fecerunt hoc carmen ad memoriam facti sui, & quicunque hoc fecerit necesse est, vt referat se ad Amorrhęos, scilicet venire in Esebon, ideſt, q̃ illi, qui erant in terra Amorrhæorum venerunt in Esebon ad habitandum ibi expulsis inde Moabitis. *Ædificetur, & construatur ciuitas Sehon*. Hic ponitur Sehon in dariuo, & est nomen regis victoris. est autem sensus, ædificetur ciuitas ad honorem regis Sehon, & dicitur, ædificetur, quia quãquàm primo facta fuisset ista ciuitas, tamen quando cœpit eam rex Sehon forte pugnando destruxit magnam partem eius, & hanc postea reędificauit, vt esset firmissima contra hostes: ponitur autẽ ędificare, & construere quod ad idem pertinet, quia aliquando in carminibus replicant dictiones, & clausulæ integræ ad complementum consonantiæ carminum. & ita erat istud carmen. *Ignis egressus est de Esebon*. Hoc intelligit Nicolaus de igne, quo ciuitas arsit, quando capta est: sed non videtur posse intelligi, quia dicitur immediatè. Et deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Ignis tamẽ incensus in Esebon non poterat consumere Arnon, quia multum inde distat, sed intelligendum est hoc figuratè sicut frequenter loquimur, & hoc, quia in Esebon fuerunt aliqui de Moabitis, qui locuti sunt Sehõ, & dederunt ei modum ad capiendum ciuitatem, saltem concitando eum ad pugnandum contra eam, & isti vocantur ignis, quia totam illam terram consumpserunt cum eorum occasione perierit. *Et flamma de oppidio Sehon*. Ista est repetitio eiusdem sentẽtiæ sub alijs verbis ad exornandum, & est modus rhetoricus, quo frequenter vtitur Scriptura maximè in libris Salomonis, & in Prophetis, & p̃cipue in Isaia, & propter hoc aliqui turbantur cum putant illas esse diuersas sententias. In libris autem historialibus Bibliæ rarò, vel nunquam fit, nisi cum dicta ab aliquo recitantur, vt hic. Obseruatur autem modus consonantiarũ hic in extremitatibus cadentiarum, vt cum dicitur. Venite in Esebon, & ædificetur ciuitas Sehon. Et iterum: ignis egressus est de Esebon: flamma de oppido Sehon. Et sic per totum carmen. Sermo tamẽ Latinus non potuit per omnia obseruare istas consonantias, quia istud carmen habebat consonantias in alio Idiomate: cũ aũt transfertur in Latinũ de Amorrhæo sermone, vel Idumæo non manent consonantiæ, nisi in nominibus proprijs, quę eadẽ sunt in omni sermone, vt Arnon, Sehon. Esebon, Dibon, in alijs autem est diuersitas. *Et deuorauit Arnon Moabitarum*. Ideſt ignis egressus de Esebon destruxit Arnon, in quo videtur, quòd Arnon sit ciuitas, & non solum scopulus, est tñ in locis altissimis, vt patet immediate, cũ dicitur: De habitatoribus excelsorum Arnon, & in hoc aliqualiter videtur, quòd Arnon pertineat ad terram Amorrhæorũ, quia destruxerunt illã Amorrhæi, cũ dicaẽ, q̃ ignis egressus de Esebõ destruxit Arnon, sed Esebon redacta est in potestatẽ Amorrhæorũ ergo & Arnõ. Aliqui autem dicunt, q̃ non capta fuit Arnon, cum hic vocetur Arnon Moabitarum. Sed hoc nihil est, quia etiam ciuitas Esebon vocatur Moabitarum, scilicet, quòd olim pertinuit ad Moabitas: postea tamen redijt ad Amorrhæos, sed magis dicendum, quòd Arnon pertinuit ad Amorrhæos. *Et habitatores excelsorum Arnon*. Vocantur autem excelsa Arnon aliqua loca parua, quæ erant in scopulis altissimis, & ad illa etiam accessit rex Sehõ & cepit illa: ignis autem egressus de Esebon combussit Arnon, quia proditores, qui fuerunt in vrbe illa fecerunt perire totam terram propinquam. *Væ tibi Moab*. Hic conuertitur carmen ad miseriam Moabitarum, quia perdiderant terram magnam, & dominium. est autem væ interiectio tristitiã signans. *Peristi populę Chamos*. Eadem sententia est. Vocat enim Moab populus Chamos, est enim Chamos nomen idoli, & erat Deus Moabitarum, atque Ammonitarum, vt patet. 3. Re. cap. 11. vbi dicitur, q̃ Salomon coluit Chamos Deum Moabitarum: & Iudi. 11. cap. vocatur Chamos Deus Ammonitarum, quia cum ibi loqueretur Iepte ad regem Ammon dixit Chamos esse Deum illius, & tamen. 3. Reg. ca. 11. ponitur Chamos tanquam Deus Moab: & Moloch tanquam Deus Ammonitarum, sed vtrumque verũ est, quia Chamos erat Deus specialis Moabitarum, & Moloch erat Deus Ammonitarum generaliter. ideo cum Salomon fecit templa Diis vxorum suarum, fecit templum Chamos Deo Moabitarum, quia specialiter illum colebant, & Moloch Deo Ammonitarum, quia nullum specialius habebant in Deo. *Dedit filios eius in fugam*. Hoc potest referri ad vrbem Esebon, scilicet, quòd ipsa dedit filios suos in fugam, id. est habitatores suos fecit fugere ne occideret eos Sehon. Vocantur autem filij alicuius loci illi, qui habitãt in eo, & sic dicuntur filij Sion, vel filij Ierusalẽ, & est conueniens modus loquendi, quia filius refertur ad patrem, sed sicut vir est pater respectu filij, ita etiam locus in quo aliquis gignitur, & conseruatur, vocatur pater, quia habet rationem conferentis ad esse, & sic dicimus patrem, & patriam esse genus, quia vtraque ad esse conferunt in rebus genitis secundum Porphyrium. Alio modo potest intelligi de rege Sehon, scilicet, quòd dedit filios eius in fugam, ideſt fecit fugere omnes habitatores Esebõ, timore enim eius fugerũt cum viderunt capi vrbem, vel potest referri ad Deũ Chamos, scilicet, quòd iste dedit in fugam filios Esebon, quasi dicat non potuit Deus iste conseruare cultores suos Esebonitas, sed dedit illos in fugam. *Et filias in captiuitatem regi Amorrhæorum*. Omnes mulieres vrbis Esebon vocantur filiæ Esebon, & istę datę sunt in captiuitatem regi Sehon, ideſt cepit eas captiuas: nam viri, qui expeditiores sunt ad fugam, recesserunt de vrbe: fœminę autem, quæ fugere non possunt captæ sunt a rege Sehon. *Iugum eorum disperiit ab Esebon vsque Dibon*. Iugum dicitur dominium, vel potestas, & ista cessauit, quia dicitur supra, quòd rex Sehõ tulit omnem terram regis Moab, quæ erat ditionis illius vsque Arnon. & dicitur hic, quòd perijt ab Esebon vsque Dibon, quia ista sunt duo loca in terra illa, quę capta est per regem Amorrhæorum Esebon autem est ciuitas maior in tota terra capta de manu Moabitarum: ideo rex Sehon fecit illam Metropolim in regno suo, ita vt vocaretur ab illa vrbe rex Esebon, vel dicebatur regnare in Esebon: sicut alij reges communiter habẽt aliquas vrbes speciales in regnis suis, quæ vocantur sedes regnorum suorum. Fuit autem ista ciuitas Esebon postea data in sortẽ filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. sed cum transierunt Rubenitę Gaditæ, & dimidia tribus Manasse Iordanem ad pugnandum cum alijs tribubus relinquentes filios suos, & vxores in vrbibus regum Amorrhæorum exstruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, vt patet infra 32. cap. quamquàm non pertineret ad sortem eorum. Dibon autem est alia ciuitas, quæ olim fuit Moabitarum, & est versus occidentem terræ regis Sehõ: ista quoque data est in sortem filijs Ruben, vt patet Iosue cap. 13. sed extruxerunt eam filij Gad pro vxoribus suis, & filijs infra cap. 32. Quare autem accidebatur de eisdem vrbibus. *Lassi peruenerunt vsque in Nophe, & vsque Madaba*. Ista etiã sunt loca in terra Moab, quæ capta sunt per regem Amorrhæorum, & qñ Moabitæ fugiebant de locis in quibus erant propter metum Sehon regis, peruenerunt lassi vsque ad Nophe, & vsque ad Madaba, ideſt, quòd quando accesserunt ad istas vrbes iam erant lassi non potentes fugere. Aliqui dicunt, quod Madaba, & Nophe erant ciuitates terræ Moab, & manserunt in extremitatibus terræ Moab, quæ non capta est, & terræ, quę capta est ab Amorrhæis: ideo cum fugerent Moabitæ de vrbibus captis peruenerunt lassi vsque Madaba, & Nophe confugientes ad illas, quia pertinebant semper ad regem Moab. Sed magis videtur, quòd istæ duæ vrbes pertinuerint ad regem Sehon: quia cepit eas sicut cęteras de manu Moabitarũ. Et patet, quia Madaba ponitur in sorte filiorum Ruben, Iosue 13. cap. sed etiam accipiendo, quòd istæ vrbes captę fuerint Esebon, & Dibon, & Madaba, & Nophe non fuerint captę: erit sensus, quòd tota terra, quæ est inter Esebon, & Dibon versus Nophe, & Madaba capta est a rege Amorrhęorum. *Habitauit que Israel in terra Amorrhæi*. Hic finitũ fuit carmen de pugna Amorrhæi regis contra Moabitas, quod adduxerat Moyses in probationem, quia pertinuisset ciuitas Esebon ad Moabitas. Hic redit ad historiam, scilicet, quòd postquam terra ista capta est de manu Amorrhæi, quam ipse olim ceperat de manu Moab, incepit Israel habitare in illa, quia iam pertinebat ad eum iure bellico cum habuerit bellum iustum contra Sehon, vt inducit Iepte Galaadites Iudi. cap. 11. & dicitur, q̃ habitauit Israel in terra Amorrhæi, ideſt in terra Sehon Amorrhæi regis, & non solum in terra, quam ceperat de manu Moabitarum, sed etiam de terra, quæ olim pertinebat ad ipsum, nec habitauit totus Israel in terra illa, sed tribus Ruben cepit ibi possessionem, & pars tribus Gad, vt patet Iosue cap. 13.

Misitq; Moyses, qui explorarẽt Iazer: cuius ceperũt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderunt per viã Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen. Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur, & hunc cum filijs suis, vniuersumque populum eius vsque ad internetionem, & possederũt terrã illius.

Misitque Moyses. Hic ponitur bellum contra secundum regem Amorrhęorum, scilicet contra Og, qui habitabat in terra illa ante Iordanem, & occiderunt eum sicut regem Sehon. Nec habuit rex iste talem causam pugnandi contra Israelitas, sicut Sehon: nam non petierunt ab eo transitum per terram suam sicut a rege Sehon, nec quidquam ei dixerunt, sed ipse exiuit pugnaturus contra Israel in Edrai, vt patet infra, & Deute. cap. 3. *Misitque Moyses, qui explorarent Iazer*. Ista ciuitas est pertinens ad regem Og, & misit Moyses ad explorandum eam, quia volebat occupare terram illam. Erant autem isti exploratores aliqui viri Israelitæ missi ad cognoscendum statum illius vrbis, vt scirent Israelitæ qualiter pugnandum esset contra habitatores terræ. ista autẽ ciuitas postea data est filijs Gad ad extruendum pro pecoribus suis filijs, & vxoribus, vt patet infra 32. cap. & in eorum sortem cecidit. *Cuius cœperunt viculos, & habitatores possederunt*. Id est acceperunt isti exploratores viculos vrbis Iazer sine adiutorio reliqui populi, & hoc, quia leue erat: nã viculi sunt parua rura non murata, quæ quilibet acciperet. Vrbem autem Iazer non acceperunt ipsi, sed postea accepit Israel. Dicuntur possedisse habitatores terræ huius, non quidẽ, quòd possederint eos in seruos, quia non licebat Israelitas dimittere viuentem aliquem de Chananęis interposito aliquo pacto pacis, siue redigendo in seruitutem, siue constituendo tributarium, vel amicum faciendo; sed omnes occidere debebant, vt patet Deutero. cap. 20. Cum autem dimitterent aliquem peccabant: ideo increpuit Angelus Domini Israelitas post mortem Moysi, quia reliquerant multos de gentibus Chananæorum facientes cum eis pactum, vt patet Iudi. cap. 2. tempore tamen Moysi nihil tale fecerunt, quia non permitteret ipse aliquid fieri contra legem, sed dicuntur possedisse, quia acceperunt eos in potestate sua cum occiderint eos. Vel posset referri hoc commutando verba, scilicet, quòd possederunt viculos, & ceperunt habitatores. Sed non est talis modus loquendi Scripturæ: ideo primus sensus est melior. *Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan*. Ideſt postquam explorauerunt Iazer conuertit se Israel, vt ascenderet per viam regni Basan. Hoc dicitur, quia regnum Basan est ad latus regni Sehon, scilicet ad Septentrionẽ, & ante hoc erant Israelitæ in regno Sehon, nunc autem ascenderunt ad regnum Og. Et dicitur, quòd iuerunt per viã Basan, quia Basan est quædã regio in terra regis Og, q̃ est principalis in regno suo. & quamquàm haberet alias regiones, denominabatur ab ista, scilicet rex Basan, & fuit tota ista terra olim pertinens ad gigantes, qui vocabantur Raphaim, vt patet Deutero. cap. 3. scilicet cuncta Basan vocatur terra Gigantum, & fuit rex Og de stirpe istorum Gigantum: ideo tenuit ipse Raphaim, vt patet. eo. cap. Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum; ideo tenuit ipse principatum in terra illa, in qua olim fuit sua progenies. *Et occurrit eis Og rex Basan*. Iste veniebat ad pugnandum, quia cum videret Israelitas esse circa regnum suum, cum sciret perijsse regem Sehon, & populum suũ, parauit se ad bellum priusquam ingrederentur Israelitæ magnam partẽ regni sui. *Cum omni populo suo pugnaturus in Edrai*. Ista est ciuitas pertinens ad regem Og, & erat principalis in regno suo, vnde aliquando dicitur regnauisse in Edrai, vt patet Iosue cap. 12. & 13. ista ciuitas data est postea in possessionem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue cap. 13. *Dixitque Dominus ad Moysen*. Hic ponitur admonitio ad pugnandum contra regem illum, quia Moyses forte timebat regem illum, cum esset de genere Gigantum, & occurrebat intrepidus in bellum, ideo Deus dixit ei, quòd non timeret. *Ne timeas eum*. Ad Moysen loquitur, quia ipse erat dux totius populi, & timor in nullo magis est pernitiosus quàm in duce: nam si dux timeat totus exercitus vacillabit: ideo dux confortatus est. Item quia cum hoc modo Moyses p̃fortaretur poterat ipse cęteros corrobare ad pugnam, enarrando eis ista verba Dei: sicut fecit Iudas Machabæus recitans se vidisse per somniũ

Viculus quid sit.

Regni Basan situs.

Pugna cũ Og rege Basan in Edrai.

Ieremiam Prophetam, & Oniam sacerdotem magnum astantes sibi, & loquentes verba consolatoria, quibus totum exercitum roborauit. 2. Macha. cap. 15. *Quia in manu tua tradidi illum.* Nondum tradiderat in manus eius, quia non pugnauerat, sed dicitur propter certitudinē, quia ea quę præterita sunt impossibile est aliter esse. Nā iuxta Arist. 6. Eth. hoc solo priuat Deus, quòd non potest facere non esse genita, quæ iā sunt facta. quæ autem futura sunt incerta sunt: ideo locutus est Deus de præterito, & sic fit sæpissimè in Propheris. Vel dicitur: In manu tua tradidi illum, idest ita modicum laborabis ad capiendum eum, & regnum suum, ac si iam traditus esset in manus tuas. *Et omnem populum ac terram eius.* Idest non solum in bello expugnabis eum, sed etiam postea subijcietur tibi totus populus eius, & accipies omnem terram illius. Et sic factum est: nam postea diuisa est ista terra cum terra regis Sehon duabus tribubus, & dimidiæ. *Faciesque illi sicut feciſti Sehon regi Amorrhæorum.* Nō ponit hic istud verbum per modum mandati, sed per modum enunciandi rem futuram ad certificandum de victoria belli, scilicet ego denuncio tibi, quòd facies illi sicut regi Sehon, ideſt ita occides eum, & accipies terram illius sicut in rege Sehon factū est. Si aliquis dicat, quòd potest accipi per modū imperij. s. q̄ Deꝰ iuberet Moysi, vt occideret istū regē, sicut occiderat regē Sehon superfluū videretur, quia supra idem dictum fuerat, scilicet, quòd rex ille, & populus eius, & tota terra illius tradita erāt in manus Moysi. Ideo primus sensus est melior. *Habitatori Esebon.* Ideſt rex Sehon erat habitator vrbis Esebon, scilicet, quia capta vrbe illa de manu Moabitarum ibi, vt communiter morabatur, quia erat melior inter alias vrbes regni sui, ita vt ab illa specialiter nominaretur, scilicet Sehon rex Esebō. *Percusserunt igitur hunc cum filiis suis.* Ideſt occiderunt regem istum in bello, & filios suos: percutere enim in bello accipitur communiter in historijs pro occidere. De filijs suis potest dici, quòd isti erant filij eius geniti ab ipso, & iuerant cum eo ad bellum, atque simul mortui sunt, sicut rex Saul simul in bello mortuus est cum filijs suis. 1. Re. cap. vl. Vel possunt vocari filij sui omnes de regno suo, sicut dixit Ephron Hetheus ad Abraham, quòd dabat sibi sepulchrum presentibus omnibus filijs populi sui: Gen. cap. 23. & ibi vocantur filij Ephron omnes, qui erant de vrbe, in qua morabatur Ephron. Sed magis videtur hic primus sensus, cum immediate dicatur. Et vniuersum populum. Si tamen acciperentur filij pro habitatoribus populi sui, non adderetur, Et vniuersum populum: ideo dicendū, quòd habuit aliquos filios, & isti mortui sunt in bello. Sed tunc arguetur, quia Deute. cap. 3. quando agitur de morte regis Og, dicitur: Solus quippe Og restiterat de stirpe Gigantum. Vel, vt dicitur in litera Hebraica, de stirpe Raphaim. si tamē haberet filios rex Og isti essent de stirpe Raphaim: ergo non esset ipse tunc solus de stirpe illa. Respondetur, quòd habebat filios, & tamen illi non erant Gigātes: ideo nullus manebat de stirpe Raphaim: nam Raphaim non solum significabat lineam progeniei, sed etiam signabat homines staturę magnæ, filij autem regis Og nō erant huiusmodi. *Vniuersumque populum eius vsque ad internetionem.* Ideſt etiam percusserunt totum populum suum, vsquequo occiderent: & non solum intelligitur de populo, qui conuenerat ad bellū cum rege Og, sed etiam de populo, qui manebat in vrbibus, quoniam debellato rege in campo, occupauit omnia loca Moyses in regno illius in quibus nullum omnino viuere permittebat, quia sic Deus iusserat, vt patet Deutero. cap. 20. & infra 33. *Et possederunt terram illius.* Scilicet totum regnum, quòd fuerat regis huius, & postea datum est partem tribui Gad, & partem dimidiæ tribui Manasse, vt patet Iosue ca. 13.

De fabula Talmudistarum de rege Og, & eius magnitudine. Quæst. XXVII.

DE isto rege Og Talmudistæ Iudæorū quædam incredibilia, immo verè impossibilia fabulantur, scilicet, quòd erat tantę quātitatis, quòd montē, qui duas vel tres Leucas occupabat, eradicauit, & imposuit capiti suo, vt omnes Israelitas vno montis iactu obrueret. Deus autem misit formicas, quæ a summo vsque ad infimum montem suis aculeis perforantes ipsum descendere fecerunt ad humeros regis Og: tunc, mox crescentibus miraculose dentibus eius quasi ad 10. cubitos, non potuit montem a se iacere. Videns autem Moyses accepit securim altitudinis cubitorum 10. & ipse Moyses erat 10. cubitorum, & saltauit in altum per 10. cubitos atque attigit ad coniunctionem tibiæ cum pede, & percussit atque occidit cadente monte super eum. Addunt etiam, quòd postquā caro eius consumpta fuerat, & manserant ossa disiuncta, quadam die venator insecutus ceruum casu intrauit post ceruum per aperturam tibiæ illius ambulauitque per eam insequens ceruum die fere medio. De dentibus etiam regis Og, qui creuerunt per decem cubitos exponunt illud quod habetur Psalm. 3. quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: & dentes eorum contriuisti. Dicunt autem, quòd ibi debet scribi accreuisti, ideſt fecisti crescere.

Hæc autem omnia impossibilia sunt, & omni ratioti dissona, nec impugnari ea oportet, quia scipsa destruunt. Hebræi autem glossatores Talmud quādā sententiam impropriam parabolicam commentati sunt dicentes, quòd mons, quem sumpsit rex Og super se erant merita sua apud Abraham, quia ipse iuuerat Abrahæ Loth consobrinum suum captum a regibus, de quo Gen. 14. cap. & intelligebat precibus Abrahæ ad Deū liberari, sed formicæ, ideſt populus Hebræorum perforauerunt montem, ideſt rogauerunt, & obtinuerunt a Deo, merita illa nihil sibi proficere.

Sed ista sententia est inconsona, quia sensus mystici fundantur super veritatē historiæ. Iterū ista expositio præsupponit falsum, scilicet, quòd vixerit rex Og ate pore Abrahæ vsque nūc: sed falsum est, nam tunc haberet quasi quingentos annos: nullus tamen tantam ætatem attigit post tpa Abrahæ, vt patet in Abraham, & sequacibus suis, quia aliqui ad centum, & decem annos, alij ad centum, & triginta, & qui plus ad centū, & octoginta attigit, sicut fuit de Isaac Gen. 35. cap. q̄ autem vixisset rex Og ferè quingentis annis, si a tempore Abrahæ vixisset vsque nunc patet, quia bellum, in quo venit profugus quidam ad nunciādū Abrahæ captū esse Loth, fuit a principio ingressionis Abrahæ in terrā Chanaan, vt colligitur ex processu Gen. a 12. vsque ad 14. cap. sed ab eo tempore vsque ad tempus, quo pugnatum est contra regem Og fluxerunt anni 470. & Og rex esset 20. annorum aut plurium, quando vēnit profugus ad nunciandum ista Abrahæ, quia aliàs venire non posset fugiēs de bello: ergo quasi annis quingenti transierant. Antecedens patet, quia ab introitu Abrahæ in terram Chanaan quādo cepit esse peregrinus vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni quadringenti, & tringinta, vt patet Exo. cap. 12. sed ab exitu de Aegypto vsque ad pugnam cum rege Og fluxerūt anni 40. quia anno 40. ab exitu de Aegypto fuit factum bellum istud: ergo erant 470. anni. nō stat ergo aliqualiter dictum Talmudistarū, nec aliqua

rum Hebræorum exponentium dictum illorum, sed rex Og occisus est in bello gladio cum cęteris de populo suo, sicut fuerat occisus rex Sehon.

CAP. XXII.

PROFECTI QVE castrametati sunt in campestribus Moab, vbi trans Iordanem Ierico sita est. Videns autem Balac filius Sephor omnia, quæ fecerat Israel Amorrhęo, & quòd pertimuisſent eum Moabitæ, & impetum eius ferre non possent, dixit ad maiores natu Madiā: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

Profectique. Dicto §. de impedimento itineris propter Amorrhæos dicitur de impedimento propter Moabitas: nā de ceperūt Moabitæ Israelitas ponēdo filias suas apud castra Hebræorū, quæ induxerunt Israelitas ad idolatriā, & ex hoc irato Deo mortui sunt multi de Israel, vt patet infra 25. cap. Aliter potest continuari, scilicet supra dictum est de destructione Amorrhæorum, hic autem agitur de timore Moabitarum. & tanguntur tria. Primo iusti timoris ratio. Secundo remediatoris vocatio. Tertio eiusdem itineratio. Secunda ibi. *Misit nuncios.* Tertia ibi. *Surrexit Balaam.* Circa primum. *Profectique castrametati sunt in campestribus Moab.* Ideſt postquam occiderunt reges istos, & acceperunt populum eorū mota sunt castra, & venerunt ad campestria Moab.

Quomodo se habebant Israelitæ quantum ad castrametationem quando pugnabant contra reges Amorrhæos, & quid vocantur campestria Moab. Quæst. I.

PRO quæ sciendum est, quòd quando Israelitæ pugnauerunt contra reges istos castra manebant in aliquo loco fixa, & ipsi Israelitæ disponebant per loca ad pugnam: nam ex Aegypto venerant omnes Israelitæ cum filijs, & vxoribus, pecoribus, atque iumentis, & omnia ista non inerunt in bellum, quia non poterant commode duci per montem cum bellatores discurrerent per plurima loca, sed a principio antequam committeretur bellum contra regem Sehon, erant castra Israelitarū in aliqua mansione: egredientibus autem viris bellatoribus in pugnam, manserunt castra in loco eodem, vt sic discurrerent Israelitæ per omnia loca regni Sehon ad capiendum ea. Deinde autem cum pugnatum est contra regem Og eo modo manserunt castra, & postea redibant Israelitæ pugnatores in castra. Finitis autem istis bellis, mouerunt castra de montibus Abarim, & venerunt ad campestria Moab vbi est quædam ciuitas, quæ vocatur Bethsimon, & ista manet ponitur hic, scilicet campestria Iordanis: sed non ponitur mansio, de qua profecti fuerunt. Dicendum autem, quòd profecti fuerunt de montibus Abarim, quia ista mansio est ante campestria Iordanis, vt patet infra 33. cap. Vocantur autem campestria loca aliqualiter aspera, sed non totaliter montuosa. Distinguit enim Scriptura terram in Montanā, campestria, & planiciē: Montana autem dicūtur loca montuosa, & excelsa: planicies autem est terra multum equalis, sicut est in vallibus, vel alijs locis totaliter planis. Cāpestria autem dicuntur media inter montes, & planū secundum dispositionem, scilicet, quòd non sunt totaliter montuosa, nec totaliter plana, sed aliqualiter aspera: istud colligitur infra c. 33. vbi dicitur, quòd Israelitæ venientes de montibus Abarim castrametati sunt in campestribus Moab, & inde venerunt ad planiora loca Moabitarum, & sic vocantur ibi campestria loca media inter montes, & valles plana. Ista autem differentia dispositionis terrarum habetur Iosue capit. 11. vbi diuiditur omnis terra in tres dispositiones predictas, cum dicitur: Misit ad reges aquilonis, qui habitabant in montanis, & planicie, & in campestribus. Non est autem intelligendum, quòd steterint Israelitæ nūc in terra Moab: non enim introierūt in illam, sed a principio antequam introirent in terrā Amorrhæorum transierunt per extremitatem terræ Moab, scilicet per ciuitatē nomine Ar, vt patet Deuteron. cap. 2. sed dicuntur castrametati in campestribus Moab, ideſt in quibusdam campis, quæ olim pertinuerant ad regem Moab: postea tamen pertinuerāt ad regē Sehon, qui bello abstulit eos de manu Moabitarum, quod apparet: nam in istis campestribus Moab est Bethsimon, vt patet infra 33. cap. & tñ Bethsimon pertinet ad terram regum Amorrhæorum, vt patet Iosue cap. 12. Alio modo potest intelligi, quòd ista vocantur campestria Moab, quia erant coniuncta terræ Moab, scilicet, quòd mons Phasga, siue Abarim erat medius inter terram Amorrhæorum, & Moabitarum, & erat communis vtrique terræ: ideo campestria illa, q̄ pendebant descendentia a monte Phasga versus terram Amorrhæorum, possunt vocari campestria Moab, quia pendent ex monte Moab. Aliquis forte dicet, quòd Israelitæ nunc transierunt per terrā Moab faciētes aliquam mansionem in terra illa in extremitatibus eius. Respondendum est nō stare, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellum Israelitæ cōtra Moabitas Deutero. cap. 2. & tamen Moabitæ timebāt valde Israelitas, vt patet in litera: ergo si introirent per terram illorum Moabitæ resisterent, & sic oporteret committi bellum. Item non stat, quia Israelitæ petebant transitū per ista regna, scilicet Idumęorum, & Moabitarum, quia a principio non habebant locum, p quem transirent in terram Chanaan, vt patet Iudi. cap. 11. sed nunc quando castrametati sunt Israelitæ in campestribus Moab habebant locum transeundi, quia tota terra duorum regum Amorrhæorum erat sibi subdita, quæ coniungitur terræ Chanaā in Iordane, & monti Hermon atque mari Cenereth: vt patet Deutero. cap. 3. iuncto cap. 34. infra ideo non erat aliqua causa, quare ipsi vellent facere transitum per terram Moab. Item nullo modo stat, quia quando castrametati sunt in istis campestribus, fixerunt castra apud Bethsimon, vt patet infra 33. sed Bethsimon est in terra Amorrhęorum, vt probatum est: ergo nō fecerunt transitum per terram Moab. *Vbi trans Iordanem Iericho sita est.* Ideſt erāt in cāpestribus Moab apud Iordanem contra locū illum, in quo Iericho sita est ex alia parte Iordanis: Pro quo sciendum, quòd campestria Moab, & planiora loca sunt duæ mansiones vltimæ, quas Israelitę fecerunt venientes de Aegypto, & sunt super Iordanem, vt patet infra 33. cap. hoc est ad partem orientalem Iordanis: ex parte autem occidentali erat tota terra Chanaā, vt patet infra 34. cap. vbi ponit Iordanis terminus orientalis terræ illius, & ibi apud Iordanem est ciuitas Iericho: vnde quando transierunt Israelitæ Iordanem prima ciuitas, in quā venerunt, & ad quam venerunt exploratores sui primo

Cāpestria quid.

An Israelitę transierint p terram Moabitarum. Respōsio.

Cāpestria Moab, planiora loca sunt secundę mā siones.

mò, fuit Iericho, vt patet Iosue cap.2. & sic distinguebantur terra Chanaan, & terra istorum duorum regum Amorrhæorum per Iordanē intermedium, & sic campestria Moab ex parte orientali, & Iericho ex parte occidentali respiciebant se, & hoc significatur hic. Non tamen est intelligendum, quòd vbi erant ista campestria, esset Iericho, scilicet ad occidentem Iordanis: ideo nō dixit litera: Vbi Iericho sita est. trās, autem significat ibi partem occidentalem, quāquàm aliquando significat partem orientalem. & sic dicuntur accepisse duæ tribus, & dimidia possessionem suā trans Iordanem, scilicet ad orientem eius, vt patet Iosue cap.1. & vterque modus habetur infra ca.32. ideo ad tollendum dubium, aliquando ponuntur determinationes, vt cum dicitur trans Iordanem ad occidentalem plagam, vel ad orientalem plagam, vt patet Iosue cap.5. & 13. *Videns autem Balac filius Sephor*. Iste est rex Moab, vt infra patet. & ponitur hic timor eius: nā Israelitæ deleuerant Amorrhæos, ita ergo timuit, q̄ delerent Moabitas. Dicunt quidā de isto Balac, quòd non erat de genere Moabitarum, sed de alijs gēribus: acceperat autem regnum Moab: sic rex Sehon acceperat partem regni Moabitarum ipso regnante. Sed hoc non apparet ex litera, nec oportet poni istam variationem prætet necessitatē. *Omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo*. Ex his habuit iustā causam timoris, quia rex Og, & rex Sehon erant reges potentissimi, & tamen vtrumque deleuit populus Israel, a fortiori ergo deleret ipsos Moabitas, cum rex Sehon prævaluisset primo contra Moabitas accipiens terram de manu eorum, vt patet prēce. cap. Et dicitur hic, quæ fecerat Amorrhæo, idest populo Amorrhæorum, quia non accipitur hic Amorrhæus pro aliquo istorum regū, vtrumque enim occiderunt Israelitæ, & vterque habebat partem populi Amorrhæi, & tamen isti duo reges non dominabantur toti terræ Amorrhæorum, quia erant alij reges Amorrhæi trās Iordanem ad occidentalem plagam, vt patet Iosue cap.5. scilicet postquam audierunt reges Amorrhæorū, qui habitabant trans Iordanem ad occidentalem plagā, &c. *Et quòd pertimuissent eum Moabitæ*. Ista est alia ratio ad mouendum eum ad timorem: nam dato, quòd Israelitæ nulla mala intulissent Amorrhæis: si tamen timerēt eos Moabitæ non possent conuenienter pugnare: nemo enim contra eum conuenienter pugnat, a quo se estimat superandum, sed pugnantes de victoria confidere oportet: licet alteri viribus impar sit. Cum ergo rex Moabitarum videret Moabitas timentes habuit causam timendi. Etiam, quia erant propinqui Israelitæ terræ Moab, & faciliter damnum inferri poterat. erat tamen timor iste ex ignorantia: nesciebant enim, q̄ Deus mandasset Hebræis, ne inirent bellum contra Moabitas, quia non erant accepturi de terra eorum saltem vestigium vnum Deuterono. cap.2. Si autē hoc sciuissent Moabitæ non timuissent. Et ob hoc dato, quòd Moabitæ hostiliter se habuerint cōtra Israelitas prouocando contra eos Balaam ariolum ad maledicendum ipsis, & allexerunt eos ad idolatriam positis filiabus suis apud castra, ex quo secuta est mors magna in Hebræos: tamen non pugnauerunt propter hoc contra illos, quamquàm haberent iustissimam causam pugnæ sed solum contra Madianitas, qui fuerunt cōparticipes huius rei, vt patet infra 25. & 31. ca. Si tamen non fuisset interdictum eis pugnare contra Moabitas deleuissent eos sicut deleuerunt Madiam. *Et impetum eius ferre non possent*. Ista est alia causa mouens regem Moabitarum ad timorem, scilicet, quòd etiam dato, quòd Moabitæ non timerent Israelitas: erant tamen veraciter impares eis viribus: ideo si congrederentur, non possent Moabitæ sustinere impetū Hebræorum sed perirent. Ista omnia dicta sunt ad introductionem eorum, quæ sequuntur de vocatione Balaā. viderat enim Balac rex Moab Israelitas esse in extremitate regni sui, scilicet in campestribus Moab, & viderat, quòd destruxerāt duos reges Amorrhæos, ideo credidit, quòd sic vellent destruere terram suā. Volens autem prouidere sibi & regno, inquisiuit an posset bellando expellere eos de terra, & concluſit, quòd non inducens rationes supra positas, scilicet, q̄a prævaluerat Israel contra Amorrhæos, quòd Moabitæ timerent illos: ideo recurrit ad aliud remedium, scilicet ad artem magicam: erat autem in terra Mesopotamiæ Balaam ariolus opinatissimus tempore illo, ideo misit ad eum rex Moab, vt veniret ad maledicendum Iudæis; vt sic saltem posset eos expellere de terra sua, & quia iste erat modus inhonestus pugnandi, vt supra patet. primo inquisiuit an viriliter posset eos expellere pugnando, vt supra patet. reputans autē esse impossibile, confugit ad hoc. *Dixitque ad maiores natu Madiam*. Ad istos locutus fuit rex Balac, quia voluit istos esse mediatores ad vocandum, & ducendū Balaam ariolum, & sic factum est.

Balac rex fuit a Balaam, vt ante magnā expeditionē Hebræorū.

Moabitæ, & Madianitæ qui sint, & de genere eorum, & quomodo Madianitæ habebant familiaritatem ad Ammonitas, qui pupuli erant de genere Loth. Quæst. II.

CONSIDERANDVM autem, quod Moabitæ, & Madianitæ sunt duo populi in deserto Arabiæ, & satis sunt sibi coniuncti, nam cum esset Moyses in terra Madiā, & pasceret greges Iethro soceri sui venit in montem Sinai, vt patet Exo.cap.3. in quo patet terram Madiam esse coniūctam monte Sinai, & iterum cum Israelitæ exeuntes de Aegypto essent in monte Sinai venit Iethro de terra Madiam ad Moysen: Exo.cap.18. terra etiam Moabitarum est in deserto Arabię: nam Israelitæ venientes per desertum peruenerunt ad extremitatem eius, vt colligitur præceden. cap. & Deuteron. cap.2. ideo poterant istæ duę gentes communicare ex aliqua parte, & sic erant Madianitæ aliqui in terra Moab, & dederat ei fauorem adducendo Balaam ad quos locutus est rex Moab. Sciendu mest etiā, quòd isti populi veniebant de cōsanguinate Abrahæ, quia Moabitę erāt de genere Loth. habuit enim duos filios. scilicet Moab, & Ammō, a quibus denominati sunt duo populi Moabitæ, & Ammonitæ Gen.19.ca. erat etiam Loth consobrinus Abrahæ, scilicet filius fratris sui, vt patet Gen.cap.11. ideo pertinebant isti duo populi aliquo modo ad Abrahā, Madianitæ autē erant directe de linea Abrahę, quoniā habuit Abrahā vxores tres, scilicet Sarā, Agar, & Cethurā. De Agar Gen.16.cap. de Sara Gen.12.cap. de Cethura Genel. 25.cap. de Agar autem genuit Ismahel, a quo venerunt populi Ismahelitarum, vt patet Gen.16.cap. De Sara autem venerunt duo populi, scilicet Idumæi, & Israelitæ, nam Sara genuit Isaac. Gen.21.cap. Isaac aūt genuit Iacob, & Esau Gen.25.cap. de Esau autem venerunt Idumæi, vt patet Gen.36.cap. & Deutero.ca. de Iacob autem venerunt Israelitæ. Abraham autem genuit ex Cethura filios sex, quorum vnus fuit Madiam, & ex eo natus est populus Madianitarum, vt patet Gen.25.cap. & sic patet, quòd Moabitæ, & Madianitæ pertinebant ad genus Abrahæ, & etiam ista cautē erat aliquo modo quare isti duo populi communicarent, ita quòd essent Madianitæ in terra Moab. dicunt autem aliqui, quòd Balac rex Moabitarum erat de genere Madianitarū, ideo morabantur in regno suo Madianitę, & cum his faciebat consilium suum. vnde confidens magis eis, quam Moabitis misit eos tanquam mediatores in facto isto ad Balaam ariolū sed

sed non patet ex hoc aliqd qa Madianitæ erāt populi, qui subijciebantur cuicunque potenti: vnde non solum habebant familiaritatē istā cū rege Moab, sed ēt cum rege Amorrhæorum, qui erat hostis Moabitarum, seruiebant enim illi, & omnes quinque principes terræ Madiam, qui vocantur reges infra 31.cap. erant duces sub rege Sehon, vt patet Iudi.cap.13. vbi vocantur duces illius. Post mortem autem eius potuerunt contrahere amicitiam cum rege Moabitarū, & manerent in terra illius: tunc autem ipse locutus est ad maiores natu Madian, ideſt ad eos, qui erant nobiliores in tota terra Madian. Dicuntur enim dupliciter maiores natu: aliquando enim vocantur maiores natu illi, qui sunt seniores, scilicet, quia præcesserunt alios natiuitate: aliquando autem dicuntur maiores natu, ideſt de meliori genere, siue de maioribus natalibus, & isto modo accipitur hic, quòd locutus fuerit ad nobiliores de tota terra Madian, quāquàm satis poterat accipi, quòd loqueretur ad maiores natu, ideſt ad senes, quia illi prudentiores sunt propter experientiam, est enim iudicium de particularibus prudentiale, & particularia apprehenduntur per experientiam, quæ tempore indiget, ideo non contingit, quòd sit aliquis prudens in magna iuuentute, nisi rarissime: sic ait Aristo.6.Ethi. quòd facile est iuuenes esse Mathematicos, sed prudentes esse non contingit, & sic loqueretur Balac ad veteres terræ Madiā, vt ipsi prudentius procurarent hoc negocium. Ali qui autem semper conantur dicere Balac regē Moab fuisse Madianitam, quia punitio, quæ secuta est ex cōsilio, & opere Balac regis Moabitarum non venit super Moabitas, sed super Madianitas, de quo infra 25. & 31. Si tamen fuisset Balac rex Moabitarum de genere Moabitarū venissēt punitio super Moabitas.

Respondendum est non sequi ex hoc, nam verum est, quòd Moabitæ mala meruerunt: tamen non recepterunt illa, quia Iudei vetiti erant facere eis malum, vt patet Deuter.cap.2. de Madianitis autem non fuit veritum, immo iussum est, quòd pugnarent contra eos infra 31.cap. ideo intulerūt eis malum, hoc enim ipsi merebantur, quia consuluerunt hoc regi Moabitarum, & dederunt ei fauorem adducendo Balaam de terra lōginqua ad maledicēdum Iudæis. Moabitæ autem non fuerunt puniti in hoc, sed in aliquo alio, scilicet, quòd non poterant ingredi in Ecclesiā Domini in ęternum, quod licebat alijs nationibus: etiam nunquam debebant habere pacem Israelitæ cum eis. De hoc Deutero.cap.23. scilicet Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum, & sequitur ibi, quia conduxerunt contra tē Balaam filium Beor de Mesopotamia, vt malediceret tibi. Et sequitur, Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cūctis diebus vitæ tuæ vsque in sempiternum. Et sic tam Moabitæ, quam Madianitæ puniti sunt pro hoc facinore: sed Madianitæ immediatè deleti sunt, Moabitis vero imposita est pęna pro sequentibus generationibus: ideo non patet ex hoc, quòd Balac rex Moabitarum est de genere Madianitarū. Sciendum, quòd Hebræi dicunt, quòd Balac habuit consilium cū Madianitis, quia isti cognoscebant mores Moysi, cum Moyses magno tempore vixisset in terra Madiā, quādo fugit a facie Pharaonis, vt patet Exo.cap.2. & 3. & dixerunt isti duces, quòd Moyses magis verbis quàm armis pugnam defendebat, & vincere faciebat, & verum est, quia Exo.cap.17. habet quomodo eleuatis manibus Moysi in oratione vincebat Israel, si autē deprimeren tur manus eius vincebatur Israel: tunc ergo dixit Balac rex Moab: Ego adducam alium qui in benedictio nibus, & maledictionibus ei resistat, & propter hoc vocauit Balaam ariolum. Sed istud non stat ex superioribus: nā satis patet supra, quòd ipse inquisiuit an posset resistere Israelitis pugnādo, & inuenit sibi esse impossibile, quia Israelitæ confregerant alios reges fortiores se, & quia Moabitæ timuerāt Israelitas non potentes ferre impetum eorū, ideo recurrit ad subsidiū magicum, inuocando ariolos. Satis etiā patet ex verbis eius ad Balaam ariolum, scilicet. Veni ergo, & maledic populo huic, quia fortior me est, siquo modo possim percutere, & eijcere eum de terra, quasi dicat quāuis non possim opere bellico, tamen possum aliquo modo, scilicet opere magico. *Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quomodo solet bos herbas vsq; ad radices carpere*. Hic admirat rex Moabitarum de potentia Iudæorum loquens modo desperatis, scilicet, quòd ipse nullo modo possit cum Iudæis congredi, quia fortiores valde erāt, & dicit, quòd omnes populos terræ ipsi delebunt, sicut bos destruit herbas. Posuit similitudinem de boue, quia ouis, & capra herbarum summitates decerpunt, ita vt multum de herbis remaneat: bos autem vsque ad radices vorat, ita vt nihil maneat: ita populus Iudæorum se habebat, & in hoc mirabatur Balac rex Moabitarum, quia qñ alij reges gentium aliquas terras bellando vincebant, accipiebāt incolas in sua potestate. Hebræi autem occidebant omnes, quia sic mandauerat eis Dominus, vt habetur infra 33.cap. & Deutero. 20.cap. Hoc autē apparebat in rege Sehon, & rege Og: nam ipsos cum populis suis destruxerant Iudæi nihil relinquendo, vt patet prēce. cap. & sic putabat Balac, quòd futurum erat de alijs populis, & regibus. *Ipse eo tempore rex erat in Moab*. Ponitur hoc ad significandum quomodo pertinuerit ad Balac facere ea, quæ infra sequuntur, scilicet mittere nuncios ad Balaam ariolum, vt veniret in Moab ad maledicendum Iudæis: nam si nō esset habens curam de Moabitis non pertineret ad eum ista facere, ideo dicitur, quòd erat rex in terra Moab. Ad regem autem pertinet habere curam de omnibus, quæ in regno fieri debent.

Misit ergo nuncios ad Balaam filiū Beor ariolum, qui habitabat super flumen terrę filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Aegypto, qui operuit superficiē terræ sedens cōtra me. Veni igitur, & maledic populo huic: quia fortior me est: siquo modo possim percutere, & eijcere eū de terra mea. Noui enim, quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. Per rexeruntque seniores Moab, & maiores natu Madiā habentes diuinationis precium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit: Manete hic nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me, dicens: Ecce populus, qui egressus est de Aegypto, operuit superficiem terræ:

Legatio prima Moabitarum ad Balaā ariolum. supra eo.

terræ: veni, & maledic ei, siquo modo possim pugnans abigere eum: Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reuersi principes dixerunt ad

Legatio secunda eorundem. Balac: Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures, & nobiliores quàm ante miserat, misit. Qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me: Paratum habeo honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Veni, & maledic populo isti. R espondit Ba-

Infra 24. laam, Si dederit mihi Balac plenam domũ suam argenti, & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, vt, vel plus, vel minus loquar. Obsecro, vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursum

Supra eo. respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei, Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis, ita dumtaxat, vt quod tibi præcepero, facias.

Misit ergo nuncios. Hic ponitur secũdum, scilicet remediatoris vocatio, & quamquàm non ponantur superius plura, quia Scriptura loquitur breuiter, tamen intelligendum est, quod habuerint consilium Madianitæ cum rege Moab, & determinauerint vocandum esse Balaam ariolum: ideo dicitur hic quòd misit nũcios rex Moab ad Balaam promittens ei pecuniam, vt malediceret Iudæis. *Ad Balaam filium Beor ariolum.* Vocatur hic Balaam ariolus, id est magicus, vel maleficus.

Qui dicantur arioli, & quomodo ista ars inuenta est: & An Balaam esset astrologus magnus, & ariolus, & An verus Propheta Dei, vel idolorum. Quæst. III.

P LVRES modi sunt maleficiorum, qui pertinent ad artes speciales, de quibus habetur aliquid Deuteron. cap. 18. scilicet non inueniatur in te, qui lustrat filium, aut filiam per ignem aut maleficos sciscitetur, aut obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec fictiones consulat, nec diuinos, & quærat a mortuis veritatem: omnes isti modi, & plurimi alij in sacra Scriptura vocantur maleficia: Balaam autem erat maleficus, quia in omnibus his peritus erat, hic tamen vocatur ariolus, quod pertinet ad vnum genus maleficij: &

Ariolus vnde dicatur. hoc, quia ipse solum mõstrauit operationẽ ariolandi, nec vsus est alijs maleficijs. Dicuntur autem arioli ab aris, & sc. illi, qui in aris futura perscrutantur. Et hoc fit occidendo animalia in aris: ibi autem inquisitis venis præcordialibus, quæ dicuntur fibræ, conantur qui hmõi sunt, prænosticare veritatem. Et iste fuit modus cõissimus apud antiquos Gentiles ad inquisitionem futurorum. Sic patet in tragædijs Senecæ quinta tragedia, q̃ dicit Oedippus, & frequenter in Tito Liuio, & Aug. de ciuitate Dei, & alijs Romanorum historijs, quod satis clare ponit Lucanus lib. 1. de bello plus-

quã ciuili Iulij, & Pompeij. Ista ars fuit inuenta a quodam qui dicebatur Teges, & inuẽtus est prosilijsse de gleba quodam arante, & subito locutus est, atque artem istã docuit. Sic ait Marcianus fœlix capella lib. 2. de nuptijs Mercurij, & Phisiologiæ prosa vlti. Nunc autem vocantur arioli illi, qui de aris Ecclesiarum aliquam partem assumunt, vt inde maleficia operentur: sed valde impropriè tale nomen eis imponitur, quia arioli sunt futurorum diuinatores, qui autem aratum consecratarum partem sumunt, futura non dicunt, sed solis præsentibus malefaciunt. Balaã autem ariolus vocatur, quia isto modo inquirebat aliquas veritates futurorum, & paruit hoc ex eis, quæ sequuntur. c. sequenti, vbi iussit poni sibi. 7. altaria, & immolari septem animalia, nihil autem sine immolatione talium quirebat: ideo litera nostra vocauit eum magis ariolum, quàm alio nomine. Secundum veritatem autẽ Balaam erat magnus astrologus in iudicialibus cognoscens quantum cognosci ex astris datur, quid hominibus futurum esset: cum autem considerasset in astris alicui infortunia euentura prædicebat palam. Cum autem audientes populi rudes postea viderent sic euenire: putabant, quòd ex maledictione, vel benedictione Balaam infortunia, vel eũfortunia venissent, ideo dixit rex Moab ad illum: Noui, quòd ille benedictus sit, cui benedixeris, & maledictus, in quem maledicta congesseris. Erat etiã ariolus, & ea, quæ passim cognoscere non poterat, quadam dæmonum familiaritate in talibus aliquando cognoscebat, vel dæmonibus immolabat, vt ei veritatem demonstrarent, vel vt eos perobsequia ad nocendum aliquibus quantũ posset incitaret, & hoc commune est apud omnes maleficos. Sed dicet aliquis impossibile esse hoc, quia dæmones quantum eis permittit tura Deo in hominibus desequiunt, nec indigent ad hoc aliquo conuente. Respondendum est non stare, quia licet dæmones prompti sunt nobis nocere quantum possunt in quantum nobis inuident: tamen non curant nocere quantum ad omnia, quia non inuident nobis quantum ad omnia: nõ enim inuident, quia diuites sumus, vel quia corpore robusti, vel ingenio acuti, & vt generaliter dicam nec in aliquo naturę bono inuident, in his enim multo superiores nobis sunt secundum gradum: sed inuident, quia secundum Dei gratiam, & virtutes vitam beatam attingere possumus, à qua ipsi ex quadam præsumptione defecerunt: inuident ergo bonis, quia talia habere prompti sunt: vnde summe laborant, vt bonos a bonitate conuertant, siue directè ad vitia deducendo, siue in temporalibus affligendo: non enim cupiunt temporalia nostra destruere, nisi vt per ea ad impatientiam, & vitia perducamur, vel de vno vitio ad plura transeamus: vnde si aliquem ita in bono firmissimum esse cognoscant, vt nulla sequentis fortunæ aduersitate a bono deijci possit, tunc tentari nullatenus audent, & si aliquos malos temporalibus bonis abundantes esse cõspiciant aliquãdo vexare non audent, ne afflicti ad Dominum conuertãtur, quia solet afflictio dare intellectum: si tamen dæmon maleficijs, vel adoratione, quam maxime cupit incitetur, aliquibus nocebit, quibus ante nocere non curauerat, siue bonis, siue malis, vt patet de dæmonibus, qui circuibant domum, in qua beatus Iacobus hospitabatur ab Hermogene ad hoc per maleficia incitati, & sic aliquibus quandoq; nocere cupiunt corporaliter, vt suasores suos spiritualiter lædant. Erat etiam Balaam iste Propheta, & verus Propheta, quia Deus ei multa reuelabat, & ei apparebat, vt patet hic in litera: multa etiam prophetice dixit de populo Iudaico, & de Messia, vt patet infra 24. cap. erat etiam Balaam Propheta Dei sicut Moyses, quamquàm aliqui dicũt quòd

quòd Balaam erat propheta dęmonum, & sic aliquãdo Scriptura frequenter nominat aliquos prophetas idolorum, sicut nominat prophetas Baal, de quibus 3. Reg. 18. c. cũ Elias occidit quadringentos de prophetis Baal. Sed non vocantur proprie prophetæ dæmonum, quia propheria est reuelatio veritatis, quæ naturaliter cognosci non potest: veritates autem, quas dæmones nouerunt multæ, & subtiles sunt, sed naturaliter cognosci possunt. Sola autem quæ Deus reuelat naturaliter non cognoscuntur: immo quod plus est, si dæmones aliqua, quæ nobis Deus reuelat, reuelarent: adhuc prophetæ non essemus, quia illa natura liter cognosci potuerunt, cum dæmones illa reuelauerint. Quòd autem aliquis malus, vel bonus sit, nihil attinet ad prophetiam, vt patet in Caipha Ioan. 11. ca. qui prophetauit, & tamen vir malus erat, cum procuratuerit mortem Christi: sed nihil impedit prophetiã, quia malitia voluntatem tangit, & intellectum practicum: prophetia autem solum intellectum speculatiuum, cum sit nuda cognitio siue reuelatio ad agendum. Si ergo aliquis idola colat, non propter hoc vocabitur propheta idolorum, quia cultus voluntatem respicit, prophetia autem intellectum. Dico aũt hoc denominando prophetam a proprio actu, scilicet, a cognoscendo super naturaliter reuelata. Si autem vemus a quolibet accidenti posteriori rem denomina re, est confusio artis, & isto modo, sicut aliquis vocatur propheta idolorum per aliquid accidentale. s. quia idola colit: ita vocabitur propheta vini, si vinum venderit, nec est maior ratio de vno, quàm de alio, quia vtrũque ad cognitionem supernaturalem speculatiuam æqualiter posterius est, sicut musicus a sono propriè nomen accipit. Si autem aliquis musicum a triãgulis denominet, quia accidentaliter in eo, quòd geometra est triangulum considerat passionem, cuncta pereunt, natura destruitur, nihilque distinctum permanet. Si ergo cunctas res, vt decet proprijs velimus nominibus appellare, Balaam Dei propheta vocabitur: res, vnde nascendi, inquantum talis est, originem habet, inde notificatiuum nomẽ recipiat. Nec etiam Scriptura vocat aliquos prophetas idolorum, quia solum idola colebant, sed quia a dæmonibus responsa recipiebant, vt patet de prophetis, quos decepit spiritus malus, vt habetur 3. Reg. cap. 22. Balaam autẽ propheriam suam ex Deo, & non ex dæmonibus habebat: ideo propheta Dei erat. alias autem veritates futuras per astra naturaliter, & incerte, & per artem ariolorum confuse inueniebat, sed quãtum ad istas prophetas non dicebatur. *Qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon.* Ponitur locus, vbi habitabat, quoniã mittebantur illuc seniores Madian ad inquirendum ab eo, & ducendum ipsum in terram Moab.

An Balaam vocatus fuerit de terra Ammonitarum, vel de Mesopotamia, & vbi habitauerit. Quæst. IIII.

S ED arguet aliquis, quòd non habitauerit in terra Ammonitarum, quia infra 31. cap. dicitur, quòd occiderunt Israelitæ Madianitas, & ibi cum eis occiderunt Balaam ariolum. ergo in terra illa habitabat: & tñ ipse dixit, quòd redibat in terram suam, quando recessit de terra Moab, vt patet in fra 24. cap. ergo non habitauit super flumen terræ filiorum Ammon.

In contrarium videtur, scilicet, quòd habitauerit in alia terra, scilicet, in Mesopotamia, vt patet sequenti eodem dixit ipse ad regem Moab: De Haram addux it me Balac rex Moabitarum de montibus Oriẽtis. & ista ciuitas Harã, vel terra est Mesopotamia, quod patet, quia Abraham, & tota cognatio sua, & domus patris sui habitauerunt magno tempore in Haram, vt patet Gen. 11. c. & mãsit ibi cognatio tota Abrahę ipso egrediente, & veniente in terra Chanaan, vt patet Gen. cap. 11. & cum postea misit Abraham seruũ suum Eliezer ad terram istam, & dr, quòd mitteret eum in Mesopotamiam Gen. 24. Item patet quia Rebecca misit filium suum Iacob in Mesopotamiam ad Laban fratrem suum Gen. 39. ca. dr, q̃ venit Iacob ad Laban in Haram: ergo idem est Haram, & Mesopotamia. Item patet, q̃ ista regio Haram, de qua hic dicitur, sit idem, quod Mesopotamia, quia hic dixit Balaã, q̃ adduxerat eum rex Moabitarum de Haram, & tamen Deuter. 23. cap. dr, quòd Moabitæ duxerunt Balaam de Mesopotamia Syriæ ad maledicendum Israelitis: ergo idem est Mesopotamia, & Haram: sed terra Mesopotamiæ distat a terra Ammonitarum, & de terra Madianitarum: ergo non habitauit Balaam in terra Ammonitarum, nec Madianitarum, sed in terra Mesopotamiæ. Respondendum est, quòd Balaam ariolus habitauerat in terra Mesopotamiæ, & quando misit pro eo rex Balac ibi habitabat, vt patet sequenti cap. vbi dicitur, quòd vocatus est de Haram, & Deuter. cap. 23. vbi dicitur, quòd vocatus est de Mesopotamia, quod idem est. Hic autem dicitur, quòd habitabat in terra Ammon: multum enim ista differunt: quia flumen terræ filiorum Ammon, dicit esse flumen, quod per illam fluit, ideo si aliquis habitet apud flumen illud, etiam si sit in terra alia dicetur habitare super flumen terræ filiorum Ammon, & ita erat de Balaam: nam ipse habitabat in Mesopotamia, & ibi habitabat super flumen, quia omnes habitantes in Mesopotamia sunt super flumen, cum ipsa ciuitas sit inter duo flumina, siue inter duas diuisiones eiusdem fluminis: ideo vocatur in Hebræo Haram fluuio rum, & in litera nostra vocatur Mesopotamia, id est, ciuitas in medio aquarum. fluuius autem iste est Euphrates, qui veniens per vrbem Babylonem trãsit in Mesopotamiam Syriæ, & inde fluit per terram Ammonitarum, atque transit per latus Septentrionale terræ Chanaan: sic patet Gen. cap. 15. vbi ponitur Euphrates ad latus Aquilonare terræ promissionis, & satis est verisimile, q̃ deriuetur iste fluuius per terras prædictas, quia de Mesopotamia in terram Chanaan est via recta per terram Ammonitarum, quod patet ex itinere Iacob Genes. 31. capitu. ipse enim veniebat de Mesopotamia, & transiuit per montem Galaad, vt patet eodem cap. mons tamen Galaad est in extremitate terræ Ammonitarum, vt colligitur ex eis, quę habentur præcedenti cap. & Deut. cap. 2. vbi ponitur laboc apud montem Galaad, & tamen laboc est terminus Ammonitarum, vt ibi patet; transit ergo Euphrates per terram Ammonitarum, & quia ille transit p Mesopotamiam, dicitur habitans in Mesopotamia habitare super flumen terrę filiorum Ammon. Denominauit aũt Scriptura fluuium istum magis a terra Ammon, q̃ a Mesopotamia, quia Iudæi erant nunc in extremitatibus terrę Ammon, & habuerunt in partẽ suam quandam portionem terrę Ammon, vt patet Iosue cap. 13. ergo magis poterãt cognoscere fluuiũ istum de nominata terra Ammõ, q̃ de nominata terra Mesopotamiæ. Cum aũt arguebatur, q̃ habitaret Balaam in terra Madianitarum, quia ibi occisus est cũ alijs Madianitis infra 31. cap. & Iosue cap. 13. Respondendum est, q̃ Balaam aliquando habitauit in terra Madianitarum, & tamen a principio quando vocauit eum rex Moab non habitauit in terra Madian, sed in Mesopotamia: est tamen verisimile, quòd illi maiores natu terræ Madian, qui vocauerunt eum de Mesoptamia suaserint ei, quòd habitaret in terra eorum Madian, & quòd eum valde honorarent

Fluuius rigans Mesopotamiam est Euphrates.

atque ditarent: vnde qñ redijt de terra Moab, non reuersus est ad habitandum in Mesopotamia, vbi ante fuerat, sed habitauit in terra Madian: & sic potuit ibi interfici cum alijs Madianitis. Sed obijcietur, quia infra 24. c. dixerit Balaam, verūtamen pergens ad populum meū dabo consilium quid populus tuus huic populo faciet: ergo redijt in populum suum: sed populus suus erat in Mesopotamia, vbi prius habitauerat: ergo illuc redijt, & non iuit in terram Madian.

Cōtra prædicta arguitur.

Sed respondebitur, quòd quamquàm hoc dixerit Balaam, vel proposuerit facere, tamen postea persuasus à Madianitis non fecit, sed magis habitanit in terra Madian. Sed non stat, quia eo. cap. 24. in fine dicit. surrexit Balaam, & abijt in locum suum: ergo videtur, quòd in Mesopotamiam reuersus sit, & non in terram Madian. Respondendum est, quòd Balaam habitauit in terra Madian postquam venit ad regem Moab: & tamen prius quàm locaret sedem suam in terra Madian, redijt in Mesopotamiam, vbi prius habitauerat ad expediendum negocia sua, quia ibi reliquerat omnia, quæ possidebat. *Vt vocarent eum.* Scilicet, quia nō poterat Balaam ex loco illo, in quo erat maledicere Israelitis, quod volebat rex Moabitarum: sic enim solebat maledicere alicui in præsentia, quia fortè iste erat ritus maleficorum. & hoc apparet, quia quando venit Balaam, duxit eum rex Moabitarum super montem excelsum, vbi posset videre quandam partem populi, & ibi constituit aras, & occidit victimas, vt patet infra, & sequenti cap. *Et dicerent: ecce egressus est populus ex Aegypto.* Hic ponitur narratio facti quæ debebat præponi Balaam ad hoc, quòd veniret ad regem Moab. Et dicuntur Iudæi populus egressus ex Aegypto, quia a principio fuerant in terra Aegypti, & nunquam fuerunt populus nisi ibi. Nā a principio pauci erant, s. Iacob & filij sui, & quidam nepotes eius satis parui: omnes autem erant 66. quando introierunt in Aegyptum: ibi vero facti sunt populus magnus. Primum patet Gen. cap. 46. & secundum Exo. cap. 1. Cum vero egressi sunt de Aegypto, erant viri pugnatores de Israelitis numero sexcentorum millium præter paruulos, & senes, & fœminas: Exod. cap. 12. *Qui operuit superficiem terræ.* Iste est modus loquendi parabolicus: nam non operiebant Israelitæ superficiem terræ, sed, quia erant multi, videbantur operire eam: sic sunt multæ hyperbolæ in Scriptura, vt Gen. 41. cap. s. omnes populi veniebāt in Aegyptum, vt emerent sibi escas: sed manifestum est, quòd non ibant illuc omnes. Et sic multa exempla sunt.

Sedens contra me. Et iste est populus dispositus ad aduersandum mihi; & dicebatur sedere contra eum, sicut cum sunt duæ acies in campo, & vna est contra aliam disposita, ita Hebræi erant in extremitate regni Moab: nam dicitur supra, quòd erant in campestribus Moab. s. in quibusdam campestribus in extremitate terræ Moab, & illa olim fuerant de terra Moab.

Veni ergo, & maledic populo huic. Dixit enim, quòd malediceret, quia ipse non poterat prævalere contra eum in pugna, ideo volebat saltem per maledictionem eum a se expellere. Dixit quòd veniret, quia intelligebat, quòd quamquàm malediceret existens in terra sua, quòd illa maledictio non proficeret, quæ non nocebat Iudæis, cum non esset in præsentia, secundum quòd exigebat modus maleficorum.

Sciendum tamen, quòd hoc non proficiebat ex natura rei: nam si illud quod faciebat, vel proferebat Balaam poterat nocere, vel proficere in propinquo posset etiam hoc facere in remoto; sed dæmones vo

Vnde sunt dictæ superstitiones.

sunt sibi quasdam cæremonias obseruari, etiam si superfluæ sint, vt magis honorentur, quæ ab eis sunt, & propter hoc vocantur ista superstitiones.

Quia fortior me est. Idest populus iste Iudaicus erat fortior populo Moabitarum. Hoc arguebat rex Moab ex operibus eorum, scilicet, quia destruxerant regem Sehon, & regem Og delentes eos vno impetu, & tamen illi erant potentissimi reges: sed non erat ista fortitudo Iudæorum, sed magis a Deo: aliàs autem non erant Iudæi fortiores alijs populis, quia nec numero plures erant, nec viribus fortiores, sed quia Deus adiuuabat eos, vt patet Deuteronom. capitu. septimo: ideo admonebat Deus, vt quando omnia ista fecissent non dicerent in corde suo. fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recordarentur, quòd Deus vires eis præbuisset Deuteronom. capitu. octauo: dicebat autem hoc rex Moabitarum ad exprimēdum causam missionis suæ ad vocandum Balaam: nam posset dicere Balaam, quòd non erat opus maledictione: nam poterat pugnando delere populum illum: & respondetur, quòd iste populus erat fortior Moabitis, & in hoc innuitur, quòd non poterat prævalere contra eos rex Moab: ideo recurrendum sibi erat ad subsidium magicum. *Siquo modo possim percutere eos.* Idest, si fortem aliquo modo possim eos destruere, quasi dicat, non possum superare illos bellando, ideo saltem volem eos opere magico superare.

Et eiicere eum de terra mea. Idest, quòd possim populum istum Israeliticum eijcere de terminis terræ meæ. Erant enim Israelitæ in finibus terræ Moab, scilicet in campestribus Moabitarum, vt patet supra: ideo timebat rex Moab, quòd introirent in terram ipsius, & delerent eum, sicut deleuerant duos reges Amorrhęorum, & vere sic fecissent, nisi Deus vetuisset pugnare contra Moabitas Deuteronom. capitu. secundo.

Noui enim quòd benedictus sit, cui benedixeris. Hic exprimit magis causam missionis huius rex Moab: nam posset dicere Balaam: Ad quid mittis ad me, vt maledicam populo huic ad hoc, vt possis expugnare eum, quia maledictio nihil ad hoc proficit. Respondet rex Balac, quòd ipse certissime cognoscebat, quòd maledictio, & benedictio Balaam erant magnæ efficaciæ: ita quòd ille, cui ipse benedixisset esset vere benedictus, & è contrario de maledicto. Benedicere autem est bona annunciare, esse autem benedictum est bona euenire alicui, quia ea, quæ iste prænunciabat eueniebant, & non dicebat ista rex Moabitarum Balaam ariolo adulando ei, sicut aliqui solent alios interdum extollere, vt aliquid inde habeant, quamquàm contrarium nouerint: rex tamen Moab vere intelligebat, quòd Balaam posset efficaciter benedicere, & maledicere, alioquin non misisset eum ad vocandum de Mesopotamia cum tantis sumptibus mittendo illuc maiores natu Madian: intelligebat autem hoc rex Moabitarum, & alij vulgares, quia viderant, quòd Balaam aliquando prænunciabat aliquibus mala, & eueniebant: aliquando autem prænunciabat bona, & similiter veniebant: ideo credebant ista esse ex virtute verborum Balaam, vel ex aliqua potestate eius occulta; sed hoc eueniebat per notitiam eius in astris, quantum ad partem iudicialem, per quam possunt comprehendi aliqui euentus saltem in vniuersali; & plurima cognoscebat ex consortio dæmonum in arte ariolandi, & cereris maleficijs. Dicunt autem Iudæi, quòd iste Balaam prædixerat tempore belli regis Moab cum rege Sehon, quòd Moabitæ vincerentur; & sic factum est: ideo credidit rex Moab, quòd si diceret nunc Moabitas victuros in bello contra Iudæos, ipsi certissimè vincerent: & hoc erat

Et benedicere.

Et maledictus, in quem maledicta congesseris. Idest, nouit quòd ille incurrat maledictionem, super quem tu protuleris maledictionem. Esse aliquid maledictū, est quòd veniat super eum aliquod malum, siue infortunium: & hoc putabant vulgares prouenire per sola verba Balaam. Congerere autem maledicta, est congregare maledictiones super aliquem, vt cum, proferuntur multæ maledictiones super aliquem: & ita faciebat Balaam. Sic dicitur supra capitu. 5. de aquis, quas sumebat mulier, contra quam fiebat experimētum de Zelotypia: nam dicitur, quòd sacerdos congerebat maledicta super aquas amarissimas, & dabat in potum mulieri.

Perrexerunt seniores Moab, & maiores natu Madian. Supra dicebatur, quòd miserat rex Moabitarum senores, siue maiores natu Madian, & quòd cum eis locutus fuerat: hic autem dicitur de Moabitis, & Madianitis, scilicet, quòd missi fuerunt seniores Moab, & maiores natu Madian, ideſt, nobiliores de terra Madian, vel senes terræ illius.

Et dicunt aliqui causam huius esse, quia rex Balac erat rex Moabitarum, & Madianitarum, & quia in hoc vertebatur periculum vtrorumque de vtrisque missum est ad vocandum Balaam.

Sed hoc non stat, quia Madianitæ habebāt alios reges, scilicet, quinque reges infra 31. capitu. sed missi sunt Moabitæ, & Madianitæ, quia Madianitæ erant consiliarij regis Moab, & ad ipsos locutus est quādo inquirebat quid faciendum esset in hoc, vt patet supra de ipsis, ideo missi sunt quidam: Moabitæ autem erant de regno Balac, & ad eos pertinebat principaliter istud negociū, ideo ēt de eis quidam missi sunt.

Quare missi sunt Madianitæ cum Moabitis secundum Hebræos ad vocandum Balaam. *Quæst. V.*

HEBRAEI dicunt, quòd ideo missi sunt Madianitæ cum Moabitis, quia Madianitæ magicis artibus instructi erant: vt si Balaam diceret, quòd non erat tempus eundi, quia tempus astrorum erat contrarium, quòd illi sibi responderent non esse: vel si diceret, quòd indigebat aliquibus instrumentis ad perficiendum aliquid in arte illa, ipsi sibi darent, vel si opponeret aliquam excusationem, isti sibi responderent.

Sed ista magis pertinent ad fabulas: ideo dicendum, quòd isti erant secretarij regis Moab, cum quibus habitum erat consilium: vt ergo secretius, & prudentius ageretur, isti missi sunt habentes diuinationis precium in manibus, ideſt, isti abstulerunt precium in manibus suis pro diuinatione, quam facturus erat Balaam. & hoc fiebat, vt promptius veniret: nam si forte nihil afferretur sibi, venire nollet existimans, quòd postquam esset in terra Moab, rex nollet ei quam dare: non tamen est intelligendum, quòd fuit ei allatum totum quod dandum erat pro diuinatione, sed aliqua munera ad concitandum eum, vt veniret, sed maiora ei postea promittebantur: & iste erat modus ad magis persuadendum: promittebatur tamen postea aliquid magnum, vt patet infra. Nam cū non venisset prima vice Balaam vocatus a rege Moab dixit ei rex: cur non statim venisti ad me, an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? ergo videtur, quòd postea daturus erat mercedem. Item patet ex verbis nunciorum ad eum, scilicet, ne cunctetur venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris, dabo tibi: ergo adhuc dandum erat precium: sed istud quod missum est, datum est tanquam allicium ad veniendum, & non tanquam precium aduentus, vel diuinationis. Dicitur autem diuinatio il-

la, quam faciebat Balaam. Diuinatio enim a Deo dicitur: & est propriè actus Dei, sicut humanificare est actus hominis. Qui autem id, quod ad Deum pertinet, agere possunt, dicuntur diuinare, ideſt, agere sicut Deus. Est autem cognitio futurorum contingentiū propria Deo: ideo illi, qui aliquo modo futura purè contingentia per seipsos cognoscunt diuinare dicuntur. Sic patet Isa. capitu. 41. Annunciate, quæ futura sunt in futurum, & sciemus, quia dij estis, ideſt, per hoc cognoscetur manifestè vos esse Deos: tamen si hoc non esset proprium Dei, non posset per illud cognosci aliquem esse Deum. In Hebræo dicitur.

Diuinare cuius sit pars.

Diuinationes in manibus suis. Et potest intelligi diuinatio, ideſt, precium diuinationis, vel vt vult Aben Ezra diuinationes erāt in manib⁹ eorū. i. diuinatores erant cum eis. s. cp cum istis nuncijs ibant aliqui diuinatores ad faciendum ea, quæ dicta sunt, vel vt isti diuinatores intelligerent an aduentus eius prodesset, vel non. Et dicunt Hebræi, quòd isti diuinatores inquirebant per sua auguria, & artes quid eis peruenturum esset ex hoc, & inuenerunt, quòd si eis Balaā ad primum verbum faueret bene esset, sin autem pessimè. Cum autem audierunt responsum eius, scilicet, quòd prius consuleret Dominum, defecerunt in cordibus suis non inuenientes quod volebāt. Sed in hoc ipsi expositores Iudæorum auguria faciunt, & etiam non proueniunt eis ad verum. Nam dato, quòd Balaam fauisset Moabitis ad primum verbum, non sequebatur ex hoc, quòd ipsi possent aliquid proficere ex benedictione, vel maledictione Balaam: nam nullam efficaciam habebat Balaam in verbis, vel in factis: ideo quomodocunque responderet, nihil proficiebat. *Cumque venissent ad Balaam.* Iuerunt enim ad ipsum ad terram Mesopotamiæ, in qua tunc morabatur, vt patet sequenti cap. & Deuteronom. 23.

Expositio Rabi Abē Ezra.

Et narrassent ei verba Balac. Iste erat rex Moabitarū: & omnia quæ supra ipse dixerat ad mouendum Balaam, vt veniret, retulerunt isti seniores ipsi Balaam.

Ille respondit, manete hic hac nocte. Ista dicebat Balaam, quia volebat respondere subito, ne forte postea reperiret Deum contrarium in responsione: sic enim aliquando fecerunt viri perfecti, qui primò responderunt aliquid ex corde suo, postea autem contrarium locuti sunt Deo inspirante, vt patet de Propheta Nathan, ad quem locutus est Dauid, quòd vellet facere domum Domino: & respondit Propheta: Omne quod est in corde tuo vade, & fac, quoniā Dominus tecum est: in eadem tamen nocte apparuit Dominus Nathan prophetæ, & iussit ei contrarium dicere, vt patet 2. Reg. capitu. 7. In quo sciendum est, quòd cognitio prophetica non est, sicut cognitio scientifica, quæ est per habitum: nam cum aliquis agat habitum semper per illum potest exire in operationē, nisi sit indispositus: sicut habitus, qui est in homine ebrio, & in dormiente, quia ibi est ligatus, vt patet 7. Ethi. est enim ille habitus aliquid per quod semper operari possumus, sicut per potentiam visuam quantum est ex nobis semper videre possumus.

Qūo Prophetę aliqñ loquentes ex iudicio suo errarunt.

Cognitio autem prophetica non est aliquod lumē habitualiter manens, per quod semper possimus exire in operationē, sed est aliqua illustratio raptim transiens, & dum illa manet intellectus Prophetæ eleuatur ad cognoscendum aliqua supernaturaliter. Cum autem cessauerit illa illustratio prophetæ nihil magis intelligunt quàm prius, quia non manet in eis habitus aliquis, nec actus, nisi quantum ad illud quod primo reuelatum est: quia postquam semel illud cognouerint ad retinendum illud, & intelligendum, non indiget aliquo lumine supernaturali: & sic Prophetæ, quando actualiter non illustrantur lumine

Spūs propheticus non est habitus, sed status transiens.

prophetico, non ſunt ſapientiores alijs viris: immo F aliquando ſunt minus ſapientes, vt patet de Moyſe, q fuit maximus inter prophetas, & ipſe neſciuit ordinare politiam iudaicam, quæ conſiſtit in habitudine principantium, & ſubiectorum, vel iudicum, & populi iudicati: ſed conſumebatur labore ſtulto: Iethro autem, qui non erat Propheta Domini, ſed quidam de ſacerdotibus Gentilibus ordinauit optime politiã Iudaicam diſtribuendo iudices, vt patet Exo. 18. cap. ideo ſi aliquando prophetæ non requiſito Domino reſponderent, poterant frequentiſſimè errare, quod cognoſcens Balaam dixit, vt expectarent nũcij regis Moabitarum nocte illa.

Et poteſt dici, quòd iuſſit expectare per noctem illam, quia in nocte apparebat Dominus Balaam, vt G communiter. Et patet hoc etiam in alijs nuncijs, quibus etiam dixit, vt expectarent nocte vna, vt apparet infra, & tamen in conſtructione altarium apparuit ei Dominus per diem, vt patet ſequenti capit. & infra 24. ſed hoc fuit, vt impediretur Balaam ab eo, quod intendebat, ſcilicet, quia volebat maledicere Iſraelitas: & fuit ad gloriam Iſraelitarum, quia propter eos apparebat illi Dominus.

Quare Deus loquebat p nocte ad Balaam.

Rabi Salom. dicit, quòd Deus apparebat in nocte Balaam, ideſt, latenter, ſicut homo latenter accedit ad eam, quæ non eſt eius vxor: & hoc, quia Gentiles non erant populus Dei: prophetis autem Iudæorum apparebat Deus etiam in die, & maxime Moyſi, vt patet ſupra 12. cap.

Aliqui autem volunt, quòd ideo fiebat apparitio per noctem, quia iſta locutio erat facta a dæmonibus, qui communiter per noctem loquuntur: & hoc aliqualiter videbatur veriſimile. Sed non ſtat, quia Balaã erat vere Propheta Dei, vt ſatis apparet ſequenti capi. & infra 24. & ſupra declaratum eſt. Et dicunt aliqui, quòd iſtę erant reuelationes primæ, quas habuit Balaam a Deo. Sed etiam non videtur, quia tunc non fuiſſet tam famoſus ſi ante hoc ſolum fuiſſet ariolus, vel a dæmonibus reuelationes recipiens, quia in terra illa erant alij aſtrologi, & arioli præter ipſum. Item quia Hebræi dicunt, quòd iſte erat magnus Propheta, & maior quàm Moyſes in cognitione, quia plura cognoſcebat: ſed erat minor in miraculorum operatione: & vocatur infra 24. cap. auditor ſermonũ Dei, & conſiderator viſionis illius.

Dicti Hebræorum de Balaã.

Dicendum tamen, quod iſta viſio fiebat per noctẽ, quia iſte erat minimus gradus in modo prophetiæ, vt ſatis colligitur ſupra 12. cap. vbi fecit Deus differentiam de gradu prophetiæ Moyſi ad omnes alios prophetas, qui tunc erant dicens: ſiquis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei vel per ſomnium loquar ad illum: at non talis ſeruus meus Moyſes: ore ad os loquor illi, & palam, & nõ p enigmata, & figuras Deum videt: & ſic poſuit prophetis minoribus apparitionem in ſomnio, vel in viſione: pro Moyſe autem alium gradum ſuperiorem: ſed adhuc in iſtis duobus gradibus minimus gradus erat in ſomnio. Cauſa eſt, quia ibi ſolum cauſantur quædam ſpecies in phantaſia de nouo, vel illę, quæ præfuerant, illuſtrantur, & nouiter ordinantur: in vigilia autem fit aliqua apparitio exterius in corpore aſſumpto, vel formatur aliqua vox ad Prophetam ſine apparitione corporis, vel ſimul apparente corpore: & iſtud perfectius eſt quàm per ſomnium immutari: ideo communiter apparebat Deus omnibus minoribus per noctem. ſic enim apparuit Abimelech regi Palæſthinorum Gen. 20. cap. ſic etiam alijs Gentilib⁹: ideo apparebat ſic Balaam: poſtea tamen apparuit p viam, quia neceſſe erat ſic fieri ad repugnandum perueſitati Balaam volentis maledicere Iudæis.

Quid ſibi volunt iſti homines apud te? Loquitur hic Deus ad Balaam, ideſt, Angelus eius: nam Deus nulli vnquam locutus eſt, nec loqui poteſt, vt declaratũ eſt Exodi 23. & 25. capitu. Vocat tamen Scriptura Angelos ſæpiſſime Deos, quia ex nomine Dei apparent, & ex nomine eius loquuntur: & quærit a Balaam quid velint homines illi apud eum? non quaſi ignoret, ſed ad modum hominis, qui cognitam veritatem ex verbis alicuius declarari vult ad conuincendum eum: videbat enim Deus malam intentionem Balaam, quòd propter pecuniam ad maledicendum ire volebat: voluit ergo quòd intentionem ſuam ipſe Balaam ſaltem in modo proferendi demonſtraret, vt ei mandatum imponeret, ne populo malediceret: aliter autem non poneretur conuenienter mandatum: nam ſi Deus diceret Balaam non maledicas populo huic, & nihil quęſiuiſſet a Balaam: reſponderet Balaam, quòd non intedebat maledicere populo: cum autem patuerit ex verbis eius, quòd intendebat illuc ire, conuenienter ſibi poſita eſt prohibitio.

Reſpondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum miſit ad me. Exprimit Balaam quid velint illi homines apud eum, & dicit, quòd rex Moab mittebat ad vocandum ipſum: ecce enim patet hic ex modo verborum Balaam praua intentio eius: illi enim, qui ſecundum rogata facere nolunt, rogationes factas perfecte non dicunt alijs de hoc quærentibus quaſi talia H rogamina dedignantes, vel ne viſa precum continentia ab audientibus recitantes ad faciendum incitentur: quæ enim facere cupimus in referendo exaggeramus, vt animorum inclinatiuam virtutem magis habeant: magnum enim cognoſcendę voluntatis ſignum datum eſt, niſi diſſimulare velimus: quæ enim placent, perfectè, & pluſquam perfectè proferimus. In his autem, quæ diſplicent vix ad mediam verborum ſeriem cum indignatione peruenimus. Balaam autem diligenter perſonæ rogantis dignitatem expreſſit, vt demonſtraret ſe rationabiliter ad hoc moueri debere, quaſi ipſe vellet Deo ſuadere.

Ecce populus qui egreſſus eſt de Ægypto operuit ſuperficiem terræ. Iſta verba miſerat Balac ad Balaam: & dicebatur hoc de Iudæis, quia erant in magno numero: non tamen erant ipſi plures alijs populis, ſed timor, quem conceperant Moabitæ faciebat eos videri multos, & fortes. Etiam Balac rex vtebatur modo iſto loquendi ad Balaam, vt ſuaderet ei venire ad maledicendum: ſi enim non expreſſiſſet, quòd erat valde magnus populus, diceret Balaam non eſſe opus maledicere illi, quia pugnando aliter poterat ſuperari. expreſſit autem hoc, vt crederet Balaam neceſſariam eſſe maledictionem.

Veni, & maledic ei. Ideſt, iſti populo Iudæorum, dixit, vt veniret ex cauſa ſupra aſſignata, quia non putabat proficere maledictionem, niſi fieret in præſentia eorum, qui maledicebantur.

Siquo modo poſſim pugnans abigere eum. Ideſt, ſi non poſſum aliter expellere Iſraelitas de terra mea pugnando ſaltem ſic expellam. Semper enim intrẽ K debat rex Moabitarum Hebræos eſſe expellendos de terra opere bellico: ſi tamen ſimpliciter congrederentur Moabitæ cum Iſraelitis ſuperarentur ab eis: ideo intendebat Balac præponere aliqua maleficia maledicendo Iudæis; vt cum iret ad Bellum contra eos faciliter illos deſtrueret. Et dicitur: ſi poſſim abigere eum, ideſt, expellere, vel remouere a me, & proprie pertinet ad aues, vel ad pecora. Ad aues autem cum aliquis facit illas de aliquo loco auolare, in quo ipſę manere volebãt, vel ad quẽ accedere nitebant: & ſic patet Gen. 25. c. deſcẽderũtq; volucres ſuper cadauera: Abraham autem abigebat eas. Perret etiam ad pecora, vt cum aliquis facit turbationẽ A in pecoribus, vt fugiant, & diſpergantur, & furtim capi poſſint, & hinc dicuntur abigei, & crimen abigeatus, ideſt, quia pecora abiguntur, ideſt, diſperguntur. Accipitur tñ large pro expellere, & ſic pertinet ad homines, & ad omnia alia. *Dixit Dominus ad Balaam, noli ire cum eis.* Non permiſit Deus hac vice ire Balaam cũ Moabitis, vt intelligeret Balaam, q volebat Deus ne malediceret Iudæis: poſtea tñ permiſit ſecunda vice, cum miſſi ſunt ſecundi nuncij Moabitarum pp importunitatem eorum. *Nec maledicas populo, quia benedictus eſt.* Ideſt, non ſolum non eas illuc cum eis ad maledicendum, ſed etiã non maledicas ex loco iſto. Balaam. n. cupiditate motus, vt aliquid lucraret, volebat ſaltem de loco illo maledicere, non vadens in terram B Moab, & quæſiuit a Deo, vtrum ex loco illo maledicere poſſet. Et tñdit Deus: Nec ẽt ex iſto loco maledicas: & ſubiũgitur cauſa. ſ. quia benedictus eſt. i. ego benedixi illi: ideo tu non debes maledicere. Dr. n. benedictus, cui bona proueniunt, vel bona certiſſimè promiſſa, Iudæis aũt vtriũq; fuerat. ſ. q Deus dabat eis bona ſpecialia ſuper alios populos, per quæ tollebantur eis aduerſitates, quæ poterant infligi ab alijs populis. etiam bona promiſerat. ſ. q ſpecialiter prouideret eis tanquam populo ſuo. Alij dicunt, q benedictus erat, quia dictum eſt Abrahæ: In ſemine tuo benedicẽtur oẽs gentes, vt patet Gen. 22. cap. ſed hoc non multum agit, quia iſta benedictio pertinebat ad Meſſiam: hic aũt intelligitur de benedictione, quæ eſt quoddã bonum tollens oẽ malum euenire potens ex Iudæorũ C maledictione ſuſcepta a Balaam: ideo primus modus eſt melior.

Cur Deus tanta diligentia prohibuit Balaam maledicere Iſraelitas, cum ſciret verba ſua nullius eſſe efficaciæ. Qõ. VI.

SED quæret aliquis, quare Deus cum tanta diligentia prohibuit Balaam maledictionem proferre ſuper Iſraelitas: non. n. videbatur neceſſarium, quia verba Balaam, & obſeruationes ei⁹ magicæ non habebant aliquam efficaciam bonorũ, aut malorum inferendorum, cum eſſent quædam ſuperſtitiones: ideo etiam ſi Iudæi non eſſent ſpecialiter D benedicti a Deo, nihil nocere poſſet maledictio Balaã. Iterũ dato q operatio magica adiuta a dæmonib⁹ poſſet aliquid ex permiſſione Dei, ſicut ſæpe experimur aliquos maleficiari, ita vt ad coitum impotentes ſint, & plurima alia, quæ vſus manifeſta reddit: tñ hic non poterat maledictio nocere, quia Deus ſpecialiter conſeruabat illum populum, cum dicat eum benedictũ: ergo nihil videbatur proficere inhibere Balaam maledicere Iudæos. Reſpondendum q iſtud fiebat ad vtilitatem, & ꝓſeruationem Moabitarum. Deus. n. meritis Loth, & precipuè Abrahæ cuius conſobrinus erat Loth, nolebat pro tũc Moabitas punire, vt patet Deuter. cap. 2. vbi iubet ne Iſraelitæ moueantur in bellum ꝯ illos: ſi autem permiſiſſet Bálaam maledicere Iſraelitis forte Moabitæ confidentes pp maledictionem E ſe potentes factos ad Iudæos delendum congrederẽtur cum Iſraelitis. & tunc multi Moabitarum, vel forte omnes caderent in bello gladio Hebræorum, ſicut fuerat de Amorrhæis: & hoc eſt ſatis veriſimile, quia Moabitæ confidebant totaliter, q ſi Balaam maledi- ceret Hebræis, q maledicti eſſent. ſic enim dixit rex Moab: Noui quòd benedictus ſit, cui benedixeris: & maledictus, in quem maledicta congeſſeris. Etiam dixit: Veni, & maledic ei, ſiquo modo poſſim pugnans abigere eum, ideſt, quòd ſi maledíceret Balaam Iſraelitis, ipſe poſſet pugnare contra illos, & vincere. Abſtulit autem Deus in hoc Moabitis occaſionem mor-

tis: nec fuit hoc propter aliquod bonum Iudæorum, ſed ſolum propter bonum Moabitarum: nã ſi Moabitæ veniſſent in pugnam cõtra Iudæos, quamquàm prohibitum eis eſſet pugnare contra Moabitas, tamẽ pugnarent, quia illud præceptum intelligebatur de non mouendo bellum: defenſio tamen nunquã fuit alicui prohibita. *Qui mane conſurgens dixit ad Principes.* Hoc fuit, quia per noctem acceperat a Deo reſponſum eorum, quæ quæſierat, & iuſſum eſt, ne iret cum Moabitis, & dicitur, quòd locutus eſt ad Principes, quia iſti, qui venerant ad eum, erant viri de nobiliori- bus terræ Moab, & terræ Madian. *Ite in terram veſtram, quia prohibuit me Dominus ire vobiſcum.* Poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd Deus prohibebat eum ire cum eis, ideſt, vt non iret ad id, ad quod vocauerant eum Moabitæ: & ſic reſpondet formæ verborum ſuperiorum, quia ſupra dixit Deus. Non eas cum eis: ſic autem ipſe retulit dicens: Dominus prohibuit me venire vobiſcum. Aliter poteſt intelligi, ſcilicet, prohibuit me venire vobiſcum, ideſt, nõ ſum totaliter prohibitus ire, ſed vobiſcum ire: & hoc poteſt dupliciter intelligi, vno modo, quòd diceret hoc Balaam, quia cupidus honoris erat, & volebat a pluribus, & maioribus aſſociari, & vocari, & forte in hoc ſenſu intellexit rex Moab: vnde in ſecunda vice miſit multo plures, & nobiliores, quàm ante miſerat, vt patet infra. Vel aliter & fortè verius, quia Balaam ſciebat ſibi ſimpliciter a Deo prohibitum eſſe ire cum Moabitis, ſed dixit illis, quòd erat prohibitus ire cum eis, vt alij iterum ad vocandum mitterẽtur: & Dominus ex importunitate precantium ſaltem affectus eum mitteret. Iſte enim eſt modus humanus, quòd multa aliquando propter importunitatem precantium, & faſtidium concedant, quæ non eſſent aliter conceſſuri: ſicut patet de iudice, qui Deum non timebat, nec homines reuerebatur, tamẽ viduæ ſæpe petenti iuſtitiam de aduerſario ſuo conceſſit, dicens intra ſe: & ſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: quia tamen moleſta eſt mihi hæc vidua vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens fugillet me, vt patet Luc. 18. capit. ſic etiam importuna Chananæa meruit a Domino exaudiri Matth. 15. cap.

Multa per importunitatẽ conſequũtur homines.

Ecce enim patet ex his verbis, quòd Balaam appeteret maledicere Iudæis: nam ſi non appeteret cum cognouiſſet voluntatem Domini diceret nolo ire vobiſcum in terram Moab, ſed dixit: Dominus prohibuit me venire vobiſcum, quaſi dicat, propter me non impeditur, quin vobiſcum eam, ſed Dominus hoc impedit. *Reuerſi Principes dixerunt ad Balac.* Iſti ſunt principes Moabitarum, & Madianitarum, qui miſſi ſunt ad Balaam, & nolente ipſo venire reuerſi ſunt ad regem Moab.

Noluit Balaam venire nobiſcum. Eandem formam tenuerunt in reſpondendo, quam tenuerat Balaam ad eos: non enim dixerunt: non vult Balaam venire, ſed non vult venire nobiſcum.

Rurſum ille multo plures, & nobiliores quàm ante miſerat, miſit. Hoc fecit Balac propter duo, ſcilicet, quia forte intellexit ex verbis nunciorum, quòd Balaam nollet venire cum illis, ſed cum alijs honoratioribus: ideo miſit alios nobiliores tam de Moabitis, quàm de Madianitis, ſicut prius, vt ſic honorabilior veniret Balaam. Aliter poteſt dici, quòd licet Balaam nullo modo intendiſſet venire a principio; tamen poterat perſuaderi ad contrarium: & ad hoc inquiſiuit Balac magnam perſuaſionem, ſcilicet, honorem excellentem: nimis enim immutat humana corda honor, potiſſimum corda generoſa, & animos ad magna eleuatos: quamquàm ergo prius recuſaſſet Balaam ire in Moab, cum tamen vide-

ret ſecundos nuncios multo excellentiores prioribus in magno honore venientes ad eum mouerentur viſcera illius, & forte faceret quod prius negauerat. Nam licet Balaam dixiſſet, quòd Deus prohibuerat eum venire, tamen rex Moab non credebat hoc magis putans eſſe excuſationem confictam, & ſic locutus eſt dicens: cur non ſtatim veniſti ad me: an quia mercedem aduentui tuo reddere non queo? *Qui cum veniſſent ad Balaam*. Iſti erant ſecundi nũcii, & iuerunt in Meſopotamiam vbi tunc manebat Balaam: nam de illo loco dicit ſe adductum, vt patet ſequen. cap. & Deuter. 23. *Sic dicit Balac filius Sephor*. Iſte erat rex Moab, & quia ab eo miſſi fuerant præpoſuerunt in narratione ſua eum iſta dicere. *Ne cunctẽris venire ad me*. Ideſt non moreris. Cunctor, cunctaris tarditatem G ſignat. Cunctor etiam ſignat inquirere. & inde percũctor, aris. *paratum honorare te*. Iſtud poſuerunt in narratione, quia intelligebat rex Moab, quòd ideo non venerat Balaam, quia non fuerat cum magno honore vocatus, vel quia non curaret honorare ipſum rex Moab poſtquam eſſet in terra illius, & hoc excluditur hic, cum dicat ſe eſſe paratũ honorare Balaam: poterat accipi hic honorare, ideſt dare pecuniam: ſic enim accipit Ariſto. 9. ethi. vbi introducit dictum Pythagoræ ad diſcipulos ſuos petentis remunerationem, ſcilicet, quòd quilibet tantum honoraret magiſtrum, quantum plura ſciret, ideſt tanto daret plus de pecunijs, vt patet ibidem. Sed non accipitur ſic hic cum H ſubiungatur: Quidquid volueris dabo tibi: ſed accipitur honor propriè pro exhibitione reuerẽtiæ magnæ in ſignum excellentiæ, qđ erat in apparatu magno ſuſcipiendo eum, & faciendo ciuitatem vel ludos propter ipſum, & ſic factum eſt, quia cum audiſſet rex Moab venire Balaam exiuit ei in occurſum vſque ad extremitatem regni ſui, & fortè non poterat ei exhiberi maior honor. De hoc patet infra.

Et quidquid volueris dabo tibi. Ideſt, omnes diuitias, quas petieris: ſic enim dixit rex iſte infra 24. capitu. decreueram quidem magnificè honorare te, ſed Deus priuauit te honore diſpoſito. Nec erat iniuſtum, quòd daret rex Balac ipſi Balaam quidquid peteret: immo, quòd eum regem faceret: nam ſi per maleficia Balaam præualeret rex Moab contra Iſ I raelitas, acciperet omnia, quæ ipſi habebant, quæ profecto erant innumerabilia ſpolia. Etiam quod maius erat acciperet regna duorum regum Amorrhęorum, quæ Iudæi eripuerãt de manibus illorum, quod magis erat, quàm eſſe regem Moab, ideo quidquid peteret Balaam a rege Moab dare deberet illi, etiam ſi peteret pluſquam regnum Moab. Promiſit autẽ hic rex duo, ſcilicet, honorem, & diuitias, quę maxime corda hominum mutant. Beatus autem, qui ſuperauit, atque ſpreuerit illa.

Veni, & maledic populo iſti. Quaſi dicat, non præcor magna: non enim dico, quòd te periculis exponas, aut morti obijcias: ſolum autem maledic populo iſti, quod nihil tibi conſtat. K

Reſpondit Balaam, ſi dederit mihi Balac plenam domum ſuam auri, & argenti. Reſpondet ad modum ſuaſionis, quia volebat rex Moab ſuadere illi ad maledicendum, & hoc promittendo magnitudinem diuitiarum, & honoris: ſed dicit, quòd per iſta non ſuadebitur, quia licet Balac det ei totam domum ſuam plenam auri, & argẽti, quod impoſſibile erat non poſſet maledicere ii Deus prohiberet, & ſic nihil operabatur ſuaſio.

Non potero immutare verbum Domini, vt plus, vel minus loquar. Ideſt, quodcunque detur ego non potero facere aliter, quàm Deus iubet. Hoc poteſt dupliciter intelligi propter illud verbum potero. Vno modo non potero immutare, ſcilicet, de iure quãquàm poſſim de facto, quaſi dicat, grauiſſimum peccatum eſt agere contra id, quod Deus expreſſe prohibet, ideo licet det mihi Balac totam domum ſuam plenã auri & argenti, non immutabo: & iſtud erat valde laudabile.

Aliter poteſt intelligi non potero, ideſt, non potero de facto: quamquàm enim coner contra Dei præceptum maledicere Iudæis: tamen non potero immutare verbum Dei, ideſt non potero maledicere, etiam ſi velim. Et etiam iſte ſenſus eſt duplex, ſcilicet, quantum ad effectum maledictionis, vel quantum ad prolationem verborum. Primo modo iuxta ligitur, quòd quamquàm malediceret Balaam Iſraelitis: ſi tamen Deus prohiberet maledictionem nihil operaretur illa maledictio: cauſa eſt, quia maleficia, quæ a magis fiunt per dæmones procurantur & exercentur, ideo ſi Deus non permittat dæmones operari, maledictio illa carebit effectu, & ſic aliquando malefici conſequuntur, quæ volunt. Interdum autem non valent, quia Deus non permittit. Sic enim fuit in magis Aegyptiorum, qui conuerterunt virgas in colubros, & aquam in ſanguinẽ mutare viſi ſunt, & conuertere atque facere ranas, ſed cum peruentum eſt ad faciendum cyniphes non valuerunt, ſed dixerunt: Digitus Dei eſt hic: Exodi capitu. 8. Ideſt Deus impedit nos hic ab operando. Et ratio eſt, quia malefici, & dæmones ſunt inſtrumenta quædam Dei ad percutiendum eos, quibus ipſe nocere voluerit, quamquàm iſti mouentur interdum præter Dei voluntatem: vnde qui nocere volunt eis, quos Deus puniri vult, quamquàm Deus puniri non iubeat: efficaciam habent maleficia, quia Deus permittit. Cum vero conentur in illos, qui ſancti viri ſunt, vel quibus Deus noceri non vult, maleficia effectu carẽt, quia Deus non permittit.

Alio modo intelligitur litera iſta, quantum ad prolationem verborum, ſcilicet, quòd non ſolum verba maledictionis ſi proferrentur, carent efficacia, ſed etiam non poſſent proferri. Nam ſi quomodocunq; proferri poſſent intelligeret rex Moab illa eſſe efficacia, & moueretur in bellum contra Iſraelitas, & ſic factum eſt, quòd cum veniſſet Balaam in terram Moab, quamquàm conaretur proferre maledictionem, tamen non præualuit: quia Deus cõuertebat eum immediate ad benedicendum, licet ipſe poſuiſſet cæremonias ariolorum faciendo altaria, & occidendo victimas, & quærendo auguria: & intellexit Balaam in verbis ſuis, ſcilicet, quòd non poſſet quidquam loqui contra Dei mandatum: poſſunt tamen iſta verba poni hic tanquam excuſatiua, quaſi dicat, ſuperuacuum eſt, qp me vocetis, quia licet illuc vadam, ſi Deus iubebet, qp non maledicam, impoſſibile eſt, qp maledicam. Etiam erant ad excuſationem ſuam, ſcilicet, ſi iret ad terram Moab, & contingeret, quòd non poſſet maledicere haberet iſtam excuſationem, ſcilicet, quòd prius dixerat, ſe non poſſe facere p̃ verbũ Dñi: & ſic poſtea rñdit. Nam ĩ. 24. cap. cum rex Balac conquereretur, qp vocauerat eum ad maledicẽdũ inimicis ſuis, & ipſe benedicebat illis. Rñdit Balaam: Nõne nunçijs tuis, quos miſiſti ad me dixi: ſi dederit mihi Balac plenam domum ſuam auri, & argenti, non potero præterire ſermonem Domini, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo, ſed quid quid Dominus dixerit, hoc loquar: ſatis enim voluiſſet Balaam proferre maledictionem, etiam ſi ſciret eam carituram effectu, vt ſaltem ſic conſequeretur aliquem honorem, & diuitias a Moabitis: tamen non permittebatur, quia Moabitæ credentes verba ſua eſſe efficacia mouerent bellum contra Iſraelitas, quod

quod Deus nolebat. *Obſecro, vt hic maneatis etiam hac nocte*. In hoc apparet nequitia Balam, quia iſta, quę ſupra dixerat coactus a Domino dicebat: nihil enim aliud dicere poterat, ſed adhuc attentabat aliquo modo perſuadere Deo, vt eum dimitteret ire in terram Moab: & dixit; obſecro, vt maneatis hic, quia Moabitæ audito verbo iſto ſuperiori deſperarent de maledictione eius, & immediatè recederent, orauit, vt manerent ibi illa nocte, & dixit: etiam hac nocte, ideſt, ſicut alij manſerunt vna nocte, vt ego ſcirem reſponſum a Deo, ita & vos maneatis. Vel dicitur: etiam hac nocte, quia manſerant per totum diem præcedentem, & orauit, vt etiam per noctem manerent.

Vt ſcire queam quid mihi rurſum reſpondeat Dominus. B Ideſt, & nunc ſcire potero ſecunda vice, quid Deus iubeat, quòd iterum reſponderet Deus, ne irem cũ Moabitis: nunc autem ſciam rurſus quid iubeat, quaſi dicat, licet ante reſponderim, & ſciam quid dixerit: tamen ſcire volo ſi aliquo caſu mutetur: tanta eſt enim malę voluntatis peruerſitas, vt ẽt impoſſibile cupiat: ſciebat enim quòd Deus illum populum benedixerat diffinitiuè, nec in hoc aliqua mutatio erat poſſibilis, vt ipſe confeſſus eſt ſequenti capit. ſcilicet, quia non eſt Deus, quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur: ſed tamen poſtea ex nequitia voluntatis cupiebat Dei determinationẽ mutari, & conabatur quantum poterat mutare illã. Dixit autem quòd ſpectarẽt per noctem, quia intelligebat, quòd tunc Deus veniret ad eum. Non eſt C tamen putandum, quòd Deus qualibet nocte veniret ad Balaam, quia etiam hoc in maximis prophetis Iudæorum nunquam viſum eſt, ſed apparebat raro: ſic enim dicitur 1. Reg. cap. 3. Erat ſermo Domini preciosus, ideſt, carus, ſcilicet, quia raro fiebat, ſed confidebat Balaam, quòd Deus ad eum veniret per noctem, quia aliquando ſic venerat: non tamen credendum eſt, quòd hoc fieret ex meritis fidei Balaam, ſicut eſt in alijs credentibus, quibus nihil impoſſibile eſt ſi in eis fides abundat Matthę. 17. & 21. cap. Balaam enim nullam fidem habebat, ſed erat nimis infidelis, & nequam, cum conaretur contra expreſſam Dei ſententiam.

Item non eſt intelligendum, quòd Deus veniret D ad eum per noctem, ſcilicet, quod faceret per noctẽ aliquas ceremonias, quibus expletis, Deus loqueretur ad ipſum: ſicut fit in maleficijs, qui faciunt aliquas ceremonias ad congregandum Dæmones, & tunc veniunt, & faciunt aliquas, vt recedant, & recedunt. Deus enim non eſt de ſpiritibus nequam, vt obediat voluntati humanæ in illicitis, & ad ſuperſtitioſas cæremonias vocatus confeſtim reſponſa det, ſed ſolum Deus mouit cor Balaam ad confidendum, quòd ipſe appareret illi in ipſa nocte, & ſic dixit Balaam nunçijs regis Moab, quòd ſpectarent illa nocte: hæc tamen fiebant propter gloriam Iſraelitarum: ideo cũ vellet Balaam habere a Deo reſponſum iacebat in lecto, & cum dormiret loquebatur ei Deus per ſomnium. Cum autem vellet habere reſponſa a dæmo- E nibus, per maleficia præponebat quaſdam cæremonias, vt patet infra, ſcilicet, quod primo miſſit ędificaras, & poni victimas ſuper illas, & dixit ad rẽgem: Sta pauliſper iuxta holocauſtum tuum, donec vadam ſi forte occurrat mihi Dominus. Tamen hoc non erat ad quęrendum Dominum, ſed ad inquirendum auguria, vt patet infra 24. cap. Cumque vidiſſet Balaã, quòd placeret Domino, vt benediceret Iſraeli, nequaquàm abijt, vt ante perrexerat, vt augurũ quæreret. & ſic videtur, quòd poſtquam ipſe conſtituebat altaria, & faciebat victimas, inquirebat augurium: & illud

erat per quandam communicationem cum dæmonibus. ergo dæmones ſine cæremonijs aliquibus præpoſitis non conſuluntur. *Venit ergo Deus ad Balaam nocte*. Sic enim veniebat quandocunque ad eum veniret. Cauſa quare per noctem veniret ſupra expoſita eſt: & erat iſte aduentus ſolum per ſomnium immutando phantaſiam illius, & nõ audiebatur aliqua vox, nec videbatur figura, quia qui dormientes ſunt, non percipiunt aliquid per exteriora organa: dicitur tamẽ Deus apparere illis, vel loqui ad eos, quia in phantaſia eorum fingit ſpeciem loquentis, & apparentis, ſicut nobis in ſomno fit, tamen in re extra nihil ſunt. ſufficiunt tamen in Prophetis ad mouendum eos, & certificandum de aliqua re, quia illę impreſſiones ſunt fortiores quàm quæ in ſomno noſtro fiunt, cum a Deo ſpecialiter immittantur: ideo multum certificant.

Si vocare te venerunt homines iſti, ſurge, & uade cum eis. Dixit hoc Deus non quaſi ignotum ſibi eſſet an veniſſent illi ad vocandum eum, ſed ad declarandum, qp non erat directe intentio ſua, vt iret cum illis, quaſi dicat, qp propter eius pertinaciam, & illorum permittebat eum ire, ſed non perficeret: immo noceret illis iteratio Balaam. Si enim non iuiſſet Balaam, & conſuluiſſet fornicationem Moabitarum, & Madianitarum mulierum cum Iudæis: forte non deleti fuiſſẽt Madianitæ, quia terra eorum non erat promiſſa Iſraelitis, nec in ea habitauerunt licet habitatores locorũ occiderunt: quia loca, & domus deſtruxerunt cum omni ſupellectili. In terra tñ quam habitaturi erant non comburebant domos, nec ſupellectilia, vt patet Deut. ca. 6. ſ. poſſediſti domos plenas diuitiarum quas non ædificaſti. Hic aũt præter aurum, & argentum, & pecora cum iumentis oĩa gladio, & igne conſumpta ſunt, vt patet ĩ. 11. cap. etiam quia citra Iordanem nõ habitauerunt Iſraelitæ præterquam in terra duorum regum Amorthęorum, vt patet ĩ. 32. & Deut. cap. 3. Item non fuiſſent deſtructi, vel puniti Moabitæ, quantum ad aliquid: tñ Deut. 23. cap. impoſitum eſt in penam, qp Moabitæ, & Ammonitæ non intrarent Eccleſiam Dñi vſque in æternum, quia p̃duxerunt Balaam ariolum p̃ filios Iſrael. Si aũt non veniſſet non imponeretur pœna hæc. *Ita duntaxat, ut quod tibi præcepero facias*. Iſta ponitur hic in modum p̃ditionalis, q̃q̃ proprie ſignificet taxationẽ. i. dico tibi, quòd eas, dum tñ non facias aliquid p̃ id, quod dixero tibi. non poteſt autem eſſe purè p̃ditionalis, ſed magis redit in modalem, quia ea, quæ ſub p̃ditione permittuntur, non dãtur quouſque conditio fuerit ădimpleta. Promiſſio autem, vel donatio modalis ſecundum ius immediate tranſit, etiam ſi non fuerit impletus modus, vel finis pro quo datur. Hoc autem non erat in iſta promiſſione Dei ad modum conditionalis, ſed ad modum modalis, quia neceſſe erat, vt permitteretur prius ire, q̃ compleretur conditio ſiue modus. Sciendum autem quòd Deus non appoſuit iſtum modum tanquam ſine eius appoſitione non cogeretur Balaã facere quod Deus iubebat, quia etiam ſi Deus hoc non dixiſſet Balaam non potuiſſet agere p̃ mandatum Dei, Deo non permittente, ſed hoc expreſſit ad gloriã nominis ſui, & oſtẽſionẽ poteſtatis: ſi enim nihil dixiſſet ei Deus, & poſtea mandaret ei aliquid dicere, vel facere, & cõtra illud non poſſet agere: forte putaret ſe ab aliquo naturali caſu, vel magis ab aliquo ſpiritu a parte aduerſa inuocato impediri. Nunc autem immediatè cognoſceret ſe a Deo impediri ſecundum propoſitum prauę voluntatis ſuæ: & ſic cogeretur laudes dare Deo ſaltem ore, ſicut poſtea fecit declarando, quòd Deus impediebat eum maledicere, vt patet ſequenti cap.

Balaam profectus est ad Moabitas.

Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et iratus est Deus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaã, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via, euaginato gladio, auertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad semitã reducere, stetit Angelus in angustijs duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus Angelus ad locum angustum transiens, vbi nec ad dextram, nec ad sinistram poterat deuiari, obuius stetit. Cumque vidisset asi na stantem Angelum, concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cędebat fu ste latera eius. Aperuitque Dominus os asi-

Asina loquitur. 2.Pe.2.

næ, & locuta est. Quid feci tibi? Cur percutis me, ecce iam tertio? Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: Vtinam haberem gladium, vt te percuterẽ. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consueuisti vsque in præsentẽ diem? Dic quid simile vnquam fecerim tibi? At ille ait: Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, adorauitq; eum pronus in terram. Cui Angelus: Cur,

Angel⁹ increpat Balaam.

inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Dixit Balaam: Peccaui, nescíens, quòd tu stares contra me, & nunc si displicet tibi vt vadam, reuertar. Ait Angelus, vade cũ istis, & caue ne aliud quàm præcepero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balac, egressus est in occursum eius in oppido Moabitarũ, quod situm est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam. Misi nuncios, vt vocarent te, cur non statim venisti ad me? An quia mercedem aduentui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit, Ecce ad sum, nunquid loqui potero aliud nisi quod Deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in vrbem, quæ in extremis regni eius finibus erat. Cumque occidisset Balac boues, & oues, misit ad Balaam, & principes, qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

Surrexit Balaam mane. Hic ponitur profectio remediatoris, scilicet, quòd venerat Balaam in terrã Moab, & dicitur, quòd surrexit Balaam mane, in quo significatur promptitudo eundi, quia ipse desiderabat nimis ire in terram illam, vt aliquid lucraretur, vt patet ex præceden. satis tamen apparet ex sequentibus, quòd non iuerit Balaam cum Moabitis, & Madianitis, quia dicitur, quòd habebat duos pueros secum: si tamen cum alijs iret non diceretur, quòd haberet duos pueros, quia omnes Moabitæ, & Madianitæ essent cum eo, qui venerant ad vocandum illum.

Et strata asina sua profectus est cum eis. Sternere enim parare est ad equitandum: ipse enim, licet Propheta esset, super asinam ibat: & hoc fortè, quia vsque ad tempus illud non inuentus fuerat vsum domandorum equorum: muli autem, & mulæ nondum in vsum venerant, ideo super asinas erat omnis equitatio. Nam si credamus poetis, & quibusdam historicis primus, qui inuenit artem domandorum equorum fuit Ixion centaurus, & ipse cum suis vocati sunt centauri, ideſt, homines mixti equis, quia cum homines insiderent equis videbatur vnum animal mixtum ex homine, & equo: isti tamen non fuerunt a principio sęculi, sed satis tarde: sed hoc non obstante posset dici forte, qꝙ vsus equorum ad equitandum fuit ante tempora hæc. nam Pharao rex Aegypti cũ iuit contra Iudæos fugientes de terra sua duxit equitatum magnum, & currus, sed equites dicuntur esse, qui equis insident: ergo tunc aliqui tales erant: & hoc modo forte diceretur, quòd Balaam strauit asinam suam, scilicet, ex honestate, quia licet alij insiderent equis, quia tamen erat prophera Domini voluit insidere asinę. Rabi Salomon. dicit, quòd tanta eundi cupiditate tenebatur, quòd non sustinuit, vt alius sibi asinam sterneret, sed ipse per se strauit: sed hoc nihil est: dicitur tamen quòd strauit asinam, ideſt, quòd fecit eam sterni: nam duos pueros secum venientes habebat, vt patet infra. Dicitur tamen aliquis facere ea, quæ fieri iubet. Sic dicitur de Pharaone, quã do persecutus fuit Israelitas fugientes, quòd iunxit currum: & tamen non est intelligendum, quòd ipse iunxerit, sed fecerit iungi: Exodi 14. cap. sicut etiam dicitur de Salomone, quòd construxit, vel fundauit templum Domini. 3. Reg. cap. 6. ipse tamen nihil per se fecit, sed fieri iussit. *Profectus est cum eis.* Ideſt, iuit cum Madianitis, & Moabitis, quia Deus dedit ei licentiam eundi, & dicitur iuisse cum eis, non quòd simul iuerit, quia solum dicitur, quòd iuerint cum eo duo pueri, sed iuit cum eis, ideſt, quando ipsi iuerunt licet simul non iuerint.

Et iratus est Deus. Ideſt, decreuit punire Balaam, vel se iratum demonstrauit volendo occidere eum in via.

Quare Deus est iratus contra Balaam cum dederit licentiam eundi cum Moabitis. *Quæst. VII.*

ET diceret aliquis quomodo Deus iratus est Balaam cum ipse dederit licentiam ei eundi in terram Moab?

Respondendum, quòd Deus dixerat, quòd iret Balaam in terram Moab, & tamen non faceret contra id quod Deus iubebat, sed iam ipse faciebat: ergo conuenienter Deus iratus est, Quod patet, quia dixit ei Deus: surge, & vade, ita duntaxat, vt quod tibi præcepero facias, sed præceperat Deus ne malediceret Israelitis, vt patet supra, ipse tamen ibat in terram Moab, cum animo maledicendi Iudæis, ideo conuenienter iratus est, & hoc significatur infra cũ dixit Angelus, ego veni, vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua, & mihi ꝟia, ideſt tu ad malum vadis, & mihi contrarius es, ideſt vis facere contra id quod ego iussi. *Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam.* Stetit enim in medio vię inter duas macerias, & hoc, vt non posset transire Balaam, sed ibi collideretur pes eius sicut factum est, vt patet infra, & hoc fuit, vt se demonstraret Angelus terribilẽ Balaam, vt sic saltem a peruersa voluntate desisteret, sed nec sic destitit, demerebantur enim sua mala, vt in malo finiret occisus ab Israelitis, vt patet infra 31. c. *Qui insidebat asinæ.* Ideſt, qui sedebat super asinam, insidere enim in alio sedere est. fit autem mentio de asina, quia infra dicit de ea quomodo locuta fuerit cõ tra Balaam, & in terram ceciderit. *Et duos pueros habebat secum.* Ideſt portabat secum in itinere duos ministrantes illi. *Cernens asina Angelum stantem in via.* Hic ponitur quomodo fuerit Balaam percussus in pe de asina collidente pedẽ illius in maceria. & dicitur, quòd asina vidit Angelum, quia sumpserat Angelus corpus de aere, vt sic visibilis esset, Balaam autem nõ vidit Angelum. Hoc autem non fuit quasi asina haberet acutiorem visionem quàm Balaam, sed quia secundum ordinem naturæ inferiora sunt in potestate superiorum, naturalia sunt in potestate Angelorum, vnde licet corpus illud ex densitate quendam colorem, siue aggregatam lucem haberet secundum quã naturaliter visibilis erat, quia tamen illud in potestate sua habebat potuit cui voluit lucem, vel colorem illuis ostendere, alteri autem licet acutius videret non patefecit. Et sicut hoc fit ordine naturæ: ita fiet de ordine gloriæ, vt animæ in beatificatis corporibus, a qui bus voluerint præsentialiter videantur, & alteri ibidẽ existenti, & hoc videre volenti non ostendantur, hoc autem ex doribus gloriæ, & nõ ex natura fit: nõ enim est homo natura superior corpore cum sit pars suæ speciei: nec dico de superioritate, quæ est secundum prædicationem, quia hoc nihil est, sed de superioritate, quę est secundum efficaciam. Et hoc etiam verum est: nam cum homo sit ex anima, & corpore constãs non habet naturaliter potestatem super corpus, & animam, nec vocatur superior illis, sed erat superior actibus suis, qui sunt aliquid causatum per potentias operatiuas humanas. Et ista visio Angeli potuit esse dupliciter. Vno modo, quòd Angelus se asinæ naturaliter visibilem præbuerit. Balaam autem se videre non dedit, ita vt etiam si nullam infirmitatem patiens oculorum, & diligenter aduerteret eum videre non posset. Alio modo, vt Angelus se videndũ asinę præbuerit, ita quòd quilibet homo, vel quælibet res oculos dispositos habens eum videret, sed Balaam cęcitate, vel aurisia percussus est, vt viri sodomitæ de quibus Gen. cap. 19. postea autem ablata est cęcitas, & vidit. Sed melius videtur, quòd Angelus se ex gratia asinæ demonstrauit, vt ex hoc prophetæ malitia, & insipientia probaretur asina vidente, quod Propheta videre non merebatur. Et in hoc asina reprehendebat Prophetã de quo beatus Petrus dicit canonica. 2. c. 2. scilicet secuti sunt viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit, correctionem vero habuit suæ vesaniæ subiugale mutum animal, hominis voce loquens prohibuit prophetæ insipientiam. quilibet tamen respiciens diligenter etiam si bonos oculos haberet non videret Angelum, quod patet, quia alii duo pueri, qui veniebant per viam cum Balaam videntes Angelũ habentẽ gladiũ euaginatũ clamassent ad eum, & tñ non clamauerunt. ergo nõ viderũt. *Euaginato gladio.* Angelus ille habebat gladiũ euaginatum, in quo videbatur velle percutere Balaã, gladius autem ille erat de materia aerea, sicut corpus Angeli, & tamen habebat figuram, & colorem gladij, & sic vidit postea Balaam, & hoc facile erat effigiare, nam sicut poterat Angelus figurare vultum humanum de aere, & cętera corporis lineamenta, ita poterat figurare ensem, & quodcunque voluisset. *Auertit se de itinere, & ibat per agrum.* Apparuit enim Angelus in medio viæ habens gladium euaginatum: asina autem timens diuertit ab itinere, quia vidit Angelum, & gladium, ideo non transiuit per viam, in qua erat Angelus, sed diuertit ad agros. *Quam cum verberaret Balaam.* quia putabat eam sine aliqua causa diuertisse cũ ipse nondum videret Angelum. *Et vellet ad semitam reducere.* Ideſt volebat reducere eam ad iter, de quo declinauerat. *Stetit Angelus in angustijs viarum (alias duarum maceriarum) quibus vineæ cingebantur.* Maceria significat parietem lapideum, & isti sunt ad distinctionẽ vinearum, & agrorum, & ad conseruationem eorum. Sic dicitur Psal. 79. Destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam. Et ibi accipitur maceria pro pariete conseruante vineam, quo ablato omnes possunt vindemiare eam. Angelus autem stetit inter illas duas macerias, quia erat locus strictus, vt ibi collideret pedem Balaam. Erant autem istæ duæ maceriæ extra viam, & forte erant in loco, per quem volebat Balaam reducere asinã ad viã, & hoc significatur, quia dicitur: Stetit in medio maceriarum. prius tamen non dicitur, quòd erat in medio maceriarum, sed in via, & nunc, quòd stetit. Ergo videtur, quòd nouiter ibi stetit. *Quem videns asina iunxit se parieti.* Viderat enim asina Angelum in via, & ob hoc declinauerat per agros: nunc autem, quia vidit Angelum inter macerias vbi erat locus strictus volens dare locum ei iunxit se vni parieti. *Et attriuit sedentis pedem.* Ideſt inter parietem fregit pedem Balaam, & ex hoc iratus ipse fortiter eam percussit. *At ille iterum verberabat.* Scilicet, primo verberauit eam, quando declinauit a via: nunc autem secundo verberauit, quando attriuit pedem eius, & hic magis verberauit. Sciendum, quòd ista visio erat valde terribilis asinæ, propter quam ipsa adduxit se vni parieti, & non erat ista visio ad pęnam asinæ, quia nihil commeruerat, sicut aliquando nobis terribilia videntur, quia peccauimus, sed erant ista terribilia asinæ, quia naturam excedebant. quæ autem potentijs passiuis improportionata sunt terribilia videntur, vt in forti sonitu, frigore, vel ardore, vel excellentissima luce videtur, nec enim minus terribilis apparuit illa visio asinæ quàm erat ad consolationem, nec magis terribilis, quam erat ad pęnam. Hominibus autem ex meritis, vel demeritis similia maiora, vel minora fiunt. *At ille verberabat iterum.* Ideſt Balaã verberabat secundo asinam, quia adiunxerat se parieti frangendo pedem eius. *Et nihilominus Angelus ad locum angustum transiens.* Ideſt cũ percussisset hac secunda vice Balaam asinam transiuit ad locum angustiorem, vt faceret asinam cadere, & rursum Balaam percuteret eam, & sic magna duricia, & cęcitas prophetæ probaretur: na[illegible] in hac secũda vice erat locus viarum aliqualiter amplus, & cum stetisset Angelus in medio vię non est ausa asina transire per medium, sed declinauit ad vnum parietem, & ibi confregit pedem sedentis, & tamen transiuit vltra Angelum: ideo Angelus venit tertia vice ad locũ angustissimum, vbi nullo modo posset declinare asina, nec ad dextram, vel sinistram, sed caderet in terram, & sic facta est triplex mutatio ad hoc: nã primo

Visio Angeli terribilis asinæ.

stetit

ſtetit Angelus in latitudine viarum, & ibi potuit declinare aſina tranſeundo per agros. Rurſus autem ſtetit inter macerias, quibus vineæ cingebantur, & ibi non habuit tantam libertatem aſina declinandi: ideo attriuit pedem ſedentis. Tertia autem vice ſtetit Angelus in loco anguſtiſſimo, & non potuit tranſire aſina nec declinare. Non eſt autem intelligendum, quòd iſta facta fuerint ſic ſucceſſiue, quaſi prima vice non potuerit Angelus tenere aſinam in via', & facere eam cadere ſub pedibus ſedentis, ſed factum eſt ad magis concitandum in iram ipſum Balaam, & ad probandum clarius eius duriciam, & cęcitatem. *Vbi nec ad dextram nec ad ſiniſtram poterat declinare.* Ideſt ita erat ibi anguſtus macerarum locus, quòd non poterat aſina declinare ad vnam partem, vel ad alteram, ſed nitebatur tranſire per medium in quo erat Angelus, & quia timebat illum non auſa eſt tranſire: ideo cum percuteretur grauiter, vt tranſiret, corruit ſub pedibus ſedentis. *Obuius ſtetit.* Ideſt ſtetit Angelus contra aſinã in anguſtia viarum. *Cumque vidiſſet aſina ſtantem Angelum cecidit ſub pedibus ſedentis.* Hæc poſſunt intelligi dupliciter: vno modo, quòd cum acceſſiſſet aſina ad locum, in quo erat Angelus, non potens declinare ad vnam partem, vel ad alteram ſtetit, & tunc durè percuſſa eſt ab ipſo Balaam, quouſque cecidit ſub pedibus eius: ſed non cecidit a principio. Alio modo poteſt intelligi: aſina videns Angelum valde terribilem tantum timuit, quòd non potuit conſiſtere pedibus, ſed cecidit in terram etiam ſi duriſſimè percuteretur, vt tranſiret poſtquam cecidiſſet, & tamen antequam caderet, nihil fuerat percuſſa. *Qui iràtus vehementius cedebat fuſte latera.* Ideſt, quia iam viderat Balaam, quòd aſina ſibi illudebat frequenter, concitatus eſt in iram, & grauius percutiebat eã quàm primo percuſſerat: erat enim iſta tertia percuſſio. *Aperuitque Dominus os aſinæ, & locuta eſt.* Quaſi dicat in prioribus percuſſionibus aſina nihil commeruerat; tamen quia loqui nõ poterat ſe excuſando, percutiebatur: nunc autẽ Deus miſertus illius, dedit ei, vt loqueretur, & manifeſtauit ſe iniuſte puniram: quamquàm non eſt dicendum penitus, quòd Deus aperuerit linguam aſinæ, ideo quia miſertus illius voluit, ne percuteretur amplius, quia Deo non eſt cura de bobus, ideſt de animalibus brutis, vt patet prima ad Corinth. cap. 9. ſcilicet, ad faciendum miracula pro eis.

Quomodo intelligatur, quòd Deus non habet curam de bobus. *Quæſt. VIII.*

ET ſi aliquis dicat, quòd Deus curat de bobus, nec ſolum de illis, ſed etiam de animalibus minutiſſimis, cum dicatur Matt. 7. ca. nonne duo paſſeres aſſe veneunt, & vnus eorum nõ cadit ſine patre veſtro quaſi dicat quamquàm paſſeres duo ſint parui valoris, ſcilicet, vnius aſſis, tamen Deus habet curam de illis, ita vt vnus eorum non cadat ſine Deo, ideſt ſine prouidentia Dei, ſcilicet, ſecũdum quam diſponitur, vt iſte moriatur, & ille non: quanto magis ergo de animalibus maioribus curam habebit, vt de bobus, & aſinis? Reſpondendũ, quod Deus habet curam de omnibus quæcunque ſunt, ſiue magna, ſiue parua, nec poterat aliquid gigni, aut corrumpi niſi ipſe diſpoſuiſſet, & conſeruauiſſet, vt patet Sapientiæ cap. 11. ſcilicet, quomodo autem poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod a te vocatum non eſſet conſeruaretur? quaſi dicat nõ poterat. Et ſic intelligitur id quod habetur Mat. 7. cap. ſcilicet, vnus ex his non cadit ſine patre veſtro: immo non ſolum paſſeres non pereunt, niſi Deus diſpoſuerit, ſed etiã grana minutiſſima terræ, & quidquid eſt minimum in natura niſi Deus iudicauerit, non perit. Quod autem dicitur prima ad Corinth. cap. 9. ſcilicet, non eſt cura Deo de bobus intelligitur quantum ad legis poſitionem, ſcilicet, q̃ non ponit Deus legẽ brutis, quia ipſius ſuſceptiua non ſunt: etiam non ponit legem hominibus qualiter ſe habere debeant ad bruta, & iſtum ſecundum ſenſum ſequitur ibi Apoſtolus: ſolum autem habet curam ponendi legem hominibus ad homines, & hominibus ad Deum. Etiam intelligitur, quòd Deus non habet curam de bobus, ſcilicet, vt faciat miracula pro illis: ſed iſtud ſolum eſt ad manifeſtandam gloriam ſuam hominibus, & miſerendum illis: ſic autem fuit aperiendo os aſinę, quia iſtud erat magnum miraculum: ergo non fecit Deus propter aſinam, ſed ad manifeſtandam gloriam ſuam arguendo in iſtis duriciam prophetæ. Dicitur autem Deus aperuiſſe os aſinæ, ideſt, quod mouit linguam aſinæ, vt loqueretur non intelligens quid diceret: ſicut factum eſt de colubro, qui loquebatur ad Euam mouente dęmone linguam illius. Hic autem Angelus Domini mouebat, ſcilicet, illemet, qui apparuerat coram aſina euaginato gladio. non potuit tamen etiã miraculosè fieri, q̃ aſina intelligeret verba illa, quę loquebatur. Includit enim contradictionẽ: ſicut enim eſt ſimpliciter impoſſibile aliquem non habentem oculos, dum non habet, videre: ita eſt ſimpliciter impoſſibile aliquem non habentem rationem, vti ratione. Sed intelligere eſt actus intellectus: ergo impoſſibile erat aſinam per aliquam potentiam intelligere verba, quæ loquebatur: nam ſi intelligeret iam non eſſet aſina, ſed homo. quia haberet neceſſario rationalem potentiam: nihil enim tale aſinus eſt.

An aſina formauerit voces, vel in ea formatę ſunt, & an de rigore ſermonis concedatur iſta: Aſina locuta eſt. *Quæſt. IX.*

DVBIVM eſt autem circa aſinam, an ipſa formaret iſtas voces, vel in ea formarentur dato, quòd ipſa nihil intelligeret, quòd autem formarentur voces iſtæ in aſina, erat ipſam eſſe ſimpliciter inſtrumentum, & nihil operari ad id, quod fiebat, ſed quòd alius vteretur ipſa, aſinã vero formare voces, erat quòd ipſa faceret in ſe prolationem illam vocum. Et ſiquis ad iſta reſpiciat nõ multum dubitabit, quia aſina dicetur formare voces, ſi ipſa eſſet principale agens in hac formatione, & haberet in ſe formam, quæ eſſet principium huius actus: nam in naturalibus omnis actio reducitur in formam, quæ ſit principium, & non in formam, quæ eſt, vt inſtrumentum, quia iſta eſt mota ab alio, ſed in formam, quæ eſt ſimpliciter mouens, & cauſans. in aſina autem non erat aliquid tale, quia quamquàm forte ponamus in ea organa, per quæ fieri poſſet locutio, tamen non habebat aliquod principium iſtius vocis formandę per organa. In nobis enim intellectus eſt principium formationis vocum, & omnia poſteriora, ſiue potentiæ, ſiue partes corporis dicuntur organa, ſed in aſina non erat intellectus, qui ponitur tãquã principiũ: ſed erant alia poſteriora, ergo non erat aſina formans vocem, ſed in ipſa formabatur. Nunc autem hoc præſuppoſito adhuc eſt dubium li prie formabatur vox in aſina. Et ad hoc conſiderandum, quòd formari vocem in aſina poteſt intelligi dupliciter, vno modo, quòd formabatur intra corpus illius. Alio modo, quòd in ipſa erant organa, per quæ formari poſſet vox, quamquàm aſina non poſſet illã formare. Primo modo formaretur vox in aſina ſicut dicitur formari intra domum, quia cum homo eſt in domo, & clamat intra domum formatur vox, & tamen

tamen ipſa domus nihil habet tam de principio locutiuo, quam de organis neceſſarijs ad locutionẽ, & ſic dicendo poneretur aliquod organũ fabricatũ intra corpus aſinæ, in quo formaretur vox illa, & tamen aſina nihil conferret ad vocem: & iſtud non eſt propriè formari vocem in aſina, ſicut non propriè formatur vox in domo ad hoc, quòd dicamus ipſam domum loqui. Accipiendo ſecundo modo oportebat dici, q̃ fiebat formatio vocis in aſina, ideſt, quòd ipſa non habebat intellectum, per quem dictaret voces formandas: habebat tamen organa, in quibus poſſet fieri formatio perfecta, ſi aliquod principium formatiuum ab extra veniret. Dicendum autem de iſto ſecundo ſenſu, quòd non ſtat, quia deficiebãt aſinæ aliqua, quę requiruntur ad formationem vocis, & ſunt poſteriora intellectu formante: erant autem duo, ſcilicet, virtus quædam interpretatiua, quæ eſt quædam vis organica interior, ſecundum quam aer colligitur ad formationem vocum, & fit debita percuſſio, & figuratio ad emiſſionem talis, vel talis vocis, quod dicimus articulare vocem, & iſta virtus non eſt ipſemet intellectus, ſed aliqua vis organica, ſicut potentia auditiua, vel viſiua, & iſta computatur nomine organorum, cum non ſit principale agens: ſicut anima, vel intellectus: hanc autem interpretatiuam virtutem non habebat aſina, quia ſolum correſpondet entibus rationalibus, ſecundum quod deficiebat. In aſina erat certa diſpoſitio organorum, quæ ſunt partes corporales: os enim aſinæ, & aliorum brutorum ſimilium, cum ſit longum, & lateraliter apertum, aer ab intimis progrediens in dentibus frangi non poteſt, quia totus lateraliter effluit: quantomagis quia ad articulatorum verborum formationem aer multum ſubtiliatus eſt, qui nullo modo talibus inſtrumentis frangi poteſt. In diger ergo vaſe conflatorio vndique circunteẽto, vt totus aer ab intimis exiens in anterioribus dentibus collidatur. Os autem talis figurationis in nullo, niſi in homine reperitur: ideo nullum brutum perfecte poteſt vocem articulare. Aliquæ autem aues, vt pſitacus magnam ſimilitudinem habent cum homine, ita vt per conſuetudinem quaſi articulata verba proferant, vt ait Iſidorus Etym. 12. Dicendum ergo, quòd non fuerunt formatæ iſtæ voces intra aſinã ſecundo modo, ſcilicet, quòd in ea eſſent omnia, quæ requirebantur ad hanc formationem organicè præter principium formatiuum, quod erat purè efficiẽs. Sed dicetur, quòd fuit iſta formatio vocis intra aſinã primo modo, ſcilicet, quòd intra corpus illius fabricata fuerunt nouiter aliqua organa, in quibus poſſet fieri talis vocum formatio. Nec tamen eſt dicendum penitus de aſina, ſicut de domo, ſcilicet, quòd fuit iſta vox formata intra aſinam ſicut homo format vocẽ intra domum: nam domus nihil confert ad hanc formationem: aſina tamen aliquid conferebat: nam licet non ſint perfecta organa aſinæ ad figurationem vocis articulatæ, nec dentes ſint diſpoſiti ad colliden dum aerem, quia effluit cum ſit os longum, & lateratum, tamen aliqualiter illa organa proficiunt ad formationem vocis articulatæ, quia datis quibuſdã ſupplementis formabitur vox, & ſic fecit Angelus, ſcilicet, quòd intra corpus aſinæ ſuppleuit defectum organorum de ore ipſius aſinæ, & facilius ſic locutus eſt quàm aliter loqueretur. Ex prędictis patet, quòd nõ ꝓprie dicitur, quòd aſina Balaam locuta eſt, quia nõ habebat ipſa principium locutiuum, ſcilicet, formam a qua procedit omnis actio per inſtrumenta, etiam non habebat inſtrumenta perfecta, per quę fieret formatio vocis. Sed dicendum eſt, quòd Angelus eſt, qui in ea loquebatur. Dicitur tamen aſina locuta large ex modo loquendi ſacræ Scripturæ, quia in ipſa facta eſt locutio cum aliquo modo organa ſua proficerent ad huiuſmodi locutionem. Sciendum tamen, quòd quamquàm organa aſinæ nihil proficerent ad formationem vocis. ſicut domus, intra quam aliquis loquitur, nihil confert ad illam formationem vocum: tamen Angelus locutus fuiſſet intra aſinam. Cauſa huius eſt, quia Deus volebat, vt aſina videretur loqui ad reprehendendum Propheram, qui non cognoſcebat ea, quæ aſina videbat, & tamen non videretur aſina loqui niſi voces exirent de ore eius, & hoc erat cũ intra illã formarentur voces iſtæ in quibuſdam nouis organis. Conſiderandum autem circa aſinam Balaam, quòd duo mirabilia facta fuerunt in ea: primũ fuit, quòd aſinà vidit Angelum. Secundum, quòd ipſa locuta eſt, primum fuit proprie dictum, quia aſina verè vidit Angelum: habebat enim in ſe principium videndi, & organa, principium autem eſt ipſa anima, ſiue ſit rationalis, ſiue non, per cuius virtutis deriuationem ſunt potentiæ organicę in membris. Etiam erat in aſina potentia viſiua, & erat organum viſus: nihil ergo deficiebat aſinæ ad hoc, quòd ipſa propriè videret Angelum eo modo, quo quilibet homo cum videre poterat. Secundum erat large dictum, quia nõ fuit ipſa locuta, ſed Angelus, vt ſupra declaratum eſt.

Duo mirabilia facta circa aſinã Balaam.

De decem rebus, quas dicunt Iudæi creatas eſſe in veſpere ſabbati. Et quomodo circa iſta errent in quolibet, & de Iudaica cæcitate in expoſitione ſacrę Scripturę. *Quæſt. X.*

HEBRAEI dicunt circa iſtud os aſinæ quędam ridicula, quæ ipſi aſſerunt, & credunt in libro quodam, qui dicitur Perequin, ſcilicet, quòd Deus creauit decem res in veſpere ſabbati in occaſu ſolis poſt formationem hominis, in quibus totam creationem finiuit. Pro quo ſupponendum eſt, quòd creatio incępit die Dominica, quæ fuit prima dies ſeculi, & durauit per ſex dies incluſiue. Harum vltima eſt ſexta feria, quæ, dicitur dies veneris, in qua creatus eſt homo, & conſummata eſt creatio, & quia ſacra Scriptura non facit mentionem de alijs rebus creatis, dicunt quòd in ſexta feria ad ſolis occaſum incipiente iam ſabbato creauit Deꝰ decem res. Primum horum fuit os terræ, quod deuorauit Datham, & Abiron, vt patet ſupra 16. cap. Secundum fuit os putei, quia ſemper patebat Iudęis viuente Maria ſorore Moyſi, & prędecebat eos. Tertium fuit os aſinæ Balaam ad loquendũ, de quo hic.

Decẽ res creatę a Deo 6. feria ſecũdũ Hebræos.
1. os terrę.
2. os putei.
3. os aſinę.

Quartum fuit iris, ſiue arcus cęleſtis, de quo Gen. cap. 9. Quintum fuit aries, quẽ immolauit Abrahã pro Iſaac, de quo Gen. 23. cap. Sextũ fuit virga Moyſi, qua diuiſit mare rubrũ, de qua Exo. c. 3. 14. & 17.

4. iris.
5. aries.
6. virga.

Septimum fuit Manna, de quo Exo. 16. cap. Octauum fuerunt tabulæ legis primæ non ſcriptæ, ſed plana tę ad ſcribendum. Nonum ſunt ipſi dæmones apparentes hominibus. Aliqui etiam dicunt, quòd creata fuerunt. 10. præcepta ſcripta in igne nigro, & albo. Decimũ ſunt ipſæ forcipes, ſiue tenaculæ, vt ait. Rabbi Ichuda. Dicit enim primas forcipes de cęlo deſcendiſſe, nec potuiſſe aliter fieri, & ſecundum iſtam inſaniam ſoluta eſt vulgaris quæſtio, ſcilicet, quid fuerit prius martellus an tenaculæ. Valde autem errãt iſti miſeri nullum lumen intellectus habentes, & apparet in eis aliquid mirandum, ſcilicet, quòd ex eo tempore, ex quo generatio iſta peruerſa Chriſtum ſuum recipere noluit, quem nos gratis ſuſcepimus, non ſolum praua voluntas eorum, & intellectus operatiuus in malo obcęcati ſunt, ſed etiam intellectus ſpeculatiuus in eis ligatus eſt, ita vt in expoſitionibus ſacrarũ ſcripturarum ſupra modum errent. prædixerat enim

7. manna.
8. tabulę.
9. dęmones.
10. forcipes.

eis

eis hoc Christus Mat.12.cap. scilicet, auferetur a vobis regnum Dei, ideſt intellectus ſcripturarum,& dabitur alteri genti facienti iuſtitiam illius, ideſt Gentilibus ad Chriſtum conuerſis Nullus autem vnquam antiquiſſimorum imperitorumq; philoſophorum tãtum a rationis ſemita declinauit, nec ita graues imperfectiones Deo attribuit quantas iſti miſeri, & Mahometi ſectatores aſcripſerunt,& hoc, quia tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt videntes non videant, & nota fiat inſipientia cordis eorum cunctis populis, quia lumen ipſum manifeſtiſſimum cognoſcentes, recipere neglexerunt. Sciendum autẽ, quòd de iſtis decem, quæ ponunt Hebræi creata fuiſſe in veſpere ſabbati nullam a ſacra Scriptura rationẽ ſaltem leuiſſimam aut motiuum habent: immo repugnat toti rationi iſta fuiſſe creata eo modo, quo ipſi dicunt, quia quædam nullo modo ſunt creabilia de his: alia autẽ licet creabilia ſint, tamẽ creata non fuerũt: alia autem quamquàm creata fuerint, tamen non ſic, vt ipſi dicunt, vt de quolibet infra patebit. Item dato, quòd creata eſſent, non habent aliquam rationem quare dicant ea creata fuiſſe magis in veſpere ſabbathi, quàm alijs diebus, vel poſt omnes dies illos, ſicut quotidie nunc Deus aliquid creat eum animas infundit. Motiuum tamen Iudæorum quantum ad aſſignationem diei quamquàm non ſit ſufficiens, tamen videtur eſſe iſtud, ſcilicet, quòd ipſi exiſtimant omnia, quę creata fuerunt vſque ad hominis formationem, qui perfectior ceteris erat fuiſſe deſcripta, quæ verò poſterius ſcripta non ſunt, & quia de illis 10. non tangitur in Scriptura, dicunt ea fuiſſe creata poſt hominis formationem, ſcilicet, in fine diei ſexti, in quo homo formatus eſt. De primo horum, ſcilicet, de ore terrę de uorante Dathan,& Abiron de quo ſupra 16.cap. videtur habere ex litera quoddam motiuum: nam vbi dicit litera noſtra. Sinautẽ nouã rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum deglutiat eos. habetur in Hebræo: ſi nouam creaturam faciet Dominus, vt aperiat terra os ſuum, ſed hic eſt duplex error: primus, q̃ os terræ non eſt aliquid creabile per ſe, nihil enim eſt creabile, niſi aliquid poſitiuum, os autem terræ non eſt niſi quædam diſcontinuatio partium terrę prius coniunctarum, & diſcontinuatio non eſt aliquid poſitiuum: ergo non eſt per ſe creabile. Potuiſſet autem concreari, vtpote ſi partes terræ crearentur diſiunctæ, & fuiſſet ab exordio ſeculi vorago illa terræ patens. Secundum inconueniens eſt, quia litera illa magis facit contra eos, cum dicatur in Hebræo: ſi nouam creaturam faciet Dominus: ergo dato, quòd os terræ eſſet creabile, tamen non fuiſſet creatum in veſpere ſabbathi, vt ipſi dicunt, ſed creandũ erat adhuc, cum Iudæi erant in deſerto. Item motiuum eorum non procedit, quia manifeſtum eſt, quòd ibi accipit̃ improprie os terræ, quia nihil habet os niſi animal.

Item creatio in ſacra Scriptura multotiens accipit̃ valde large, p̃ quacũque factione, & ſic dr̃ Deute.32., cap. nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, fecit,& creauit te? Nullus tamẽ de Iſraelitis erat creatus, ſed factus,& ſic multotiens accipitur creatio, iõ dicitur ſi nouam creaturam, ideſt ſi nouam rem, vel nouum actum. Secundum quod dixerunt erat os putei, & in hõ magis delirant, quia non habent aliquod motiuum in ſacra Scriptura, ſicut de ore terrę, & præſupponunt ad hoc quoddam falſum, ſcilicet, q̃ puteus præcedebat ſemper Iſraelitas in deſerto viuente Maria ſorore Moyſi: ſed hoc eſt penitus impoſſibile accipiendo propriè os putei, quia non eſt mobile. Etiam non poteſt intelligi, qualiter fieret. Hoc autẽ improbatum eſt ſupra ca.20. Item errant, quia os putei non eſt aliquid creabile, ſicut dicebatur de ore terrę, quia non eſt aliquid poſitiuum, ſed diſcontinuatio partium, & talia non creantur, quia per ſe non ſunt, ſed alijs inſunt. Tertium quod dicebant erat os aſinæ, & de iſto ſunt eadem inconuenientia: nam ſi proprie accipiatur os aſinæ ſolum erat illa apertio, vel vacuitas, & iſtud nõ eſt aliquid creabile ſicut nec os putei, aut terræ. Si autem accipiatur os aſinæ pro ipſis membris, in quibus erat illa diſcontinuatio, aut apertio non poteſt ſtare, quòd os aſinæ fuerit creatum in veſpere ſabbathi. Sed falſum eſt, quia tũc creata fuiſſet aſina in veſpere ſabbathi, & tamẽ poſtea fuit genita ſicut ceteræ aſinę. Item dato, quòd aſina iſta creari debuiſſet nõ fuiſſet creata in veſpere ſabbathi, ſed feria ſexta, ſcilicet, die veneris, quando creata ſunt omnia bruta vt patet Gen.cap.1. Motiuum autem Iudęorum circa hoc eſt ſicut de ore terrę, quia illud dicitur eſſe creatura noua, ita os aſinæ ad loquendum videtur eſſe noua creatura, quia non aſſueſcebat aſina prius loqui, ſed etiam ex hoc contra eos arguitur, ſic non fuit os aſinæ creatum a principio ſeculi, ſed tunc quando locuta eſt, alioquin ſemper potuiſſet loqui. Quartum erat Iris, ſiue arcus cœleſtis, & quamquàm ſit aliquo modo creabilis, tamen non creatur, ſed naturaliter gignitur in nube rorida ex oppoſitione radiorum ſolarium. Sic patet in vltima regula tertiæ partis perſpectiuæ, ſcilicet, lucem ſolarem in perſpicuo puro efficere galaxiam, & ſicut eſt de galaxia, ita de iride, & adhuc facilius eſt cauſari iridem, vt patet in libris Meteororũ Ariſto. De hac tamen iride dicitur Gen.cap.9. quod Deus ponet eam in ſignum, vt non deleatur terra per aquas, & tamen hoc etiam naturale eſt, vt patet in penultima regula tertiæ partis perſpectiuæ, ſcilicet, generationẽ iridis cathacliſmũ excludere, & tamen non dicitur, quòd Deus creauerit iridem. Quintum quod dicebãt erat aries, quem immolauit Abraham pro Iſaac: motiuum eorum eſt, quia aries ille iuuentus eſt inter vepres, & non duxit eum Abraham ad immolandum, & quia ignorãt vnde venerit putant eum fuiſſe creatum: hæc autem abuſio eſt, de quo magis declaratum eſt Gen.cap.22. Item dato, quòd ille aries creatus eſſet, non poneretur creatus in veſpere ſabbathi poſt creationẽ hominis, ſed tũc quãdo ceteri arietes, & bruta creata ſunt. Sextum erat virga Moyſi, qua diuiſit mare: & motiuum eorum eſt, quia de virga illa non dicitur, vnde venerit, ideo putant creatam eſſe a Deo. Sed ridiculum eſt: nam alij Iudæi ponunt vnde illa virga abſciſa ſit, vt declaratum eſt Exo.cap.3.& non videtur tam irrationabile, ſi Deus quando locutus eſt Moyſi dediſſet ei virgam illam, cum apparuit in rubo: ſed non dedit, quin potius ipſe Moyſes ducebat eã in manu ſua ad minandum oues Exo.cap.3.& ſi hoc modo loquerentur dicẽr omnia creata a Deo in veſpere ſabbathi, de quibus neſciunt vnde venerint. Septimum quod ponebãt, erat Manna: ſed ad hoc nõ apparet aliquod veriſimile, nec ad quid Manna illud tanto tempore ante creatum fuiſſet, potiſſimùm cum qualibet nocte deſcenderet ſuper caſtra nouum Manna: Exo.ca. 16. Item ſi fuiſſet prius creatum iam fuiſſet liquefactum, niſi conſeruaretur: nam quotidie Manna liquefiebat cum incaluiſſet Sol, & vertebatur in humorẽ aquaticum: Exo.cap.16. Item non ſtat, quia Manna erat factum opere Angelorum: ergo non creatum; quia in creatione nihil operantur Angeli, ſed ſolus Deus. Antecedens patet, quia Pſalm.77. dicitur: Panem Angelorum manducauit homo, & intelligitur de Manna, vt patet in litera ibidem: ſed non vocatur panis Angelorum, quaſi Angeli comederent ex eo, quia nullo cibo veſcuntur, cum non ſint animalia: ergo dicetur panis Angelorum, quia Angeli illum formabant,

formabant,& ſic non erit creatus. Octauum quod ponebant Iudæi erant tabulæ legis primę non ſcriptæ, & motiuum eorum eſt, quia Exo.cap.32. dicitur: Reuerſus eſt Moyſes de monte portans duas tabulas lapideas ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: factionem autem referunt ad creationem, ſed non accipitur ibi factio, niſi pro diſpoſitione, vel figuratione, ſcilicet, quòd illæ tabulæ ſcriptæ fuerint planatæ, vel diſpoſitæ ad ſcribendum opere Dei, ſcilicet, quòd nullus hominum eas planauerit, erant tamen ipſi lapides prius in terra in forma rudi, ſiue a principio creati, ſiue naturaliter geniti. nam lapidum generatio eſt in terra, ſecundum quòd mineralium, & atramentorum, & dato, quòd iſti lapides fuiſſent creati nõ oportebat eos poni creatos in veſpere ſabbathi, ſed a principio, cum alij lapides creati ſunt. Nonum quod ponebant Iudæi erant dæmones apparentes hominib⁹. Et de his verum eſt, quòd creati fuerunt, quia nullo modo alio produci poterant cum ſint ſubſtantiæ purè ſpirituales, nec ſunt formæ exiſtentes in potentia materiæ deducibiles ad eſſe operatione naturæ, motiuum autem Iudæorum ad hoc eſt, quia ipſi videbãt dæmones, & neceſſarium erat illos eſſe creatos, & tamen non reperiebant de eorum creatione aliquid in Scriptura: ideo dixerunt eſſe creatos veſpere ſabbathi: ſed hoc modo ita debuiſſent dicere de Angelis bonis: nam illi creati ſunt, quia non poterant aliter produci: ſed de his nihil dixerunt. Dicendum autẽ, quòd Angeli tam boni quàm mali ſimul ab exordio ſeculi creati ſunt: nam, vt dicunt omnes doctores, cęlum empyreum mox, vt fuit creatum, ſanctis Angelis fuit repletum, & dicunt intelligi creationem Angelorũ nomine creationis cęli, cũ dicitur: In principio creauit Deus cęlum, & terram. Vel dicunt intelligi nomine lucis cuius creatio pertinet ad primam diem. Veritas tamen huius eſt, quòd Angeli fuerunt creati tã boni, quam mali ante omnem diem: tamẽ de his Scriptura nihil meminit in principio Gen. nec intelligitur per aliquid illorum, quia Moyſes ſolum volebat declarare res creatas eſſe a Deo, ne intelligerent Iudæi eas eſſe ęternas, & improductas, ſicut ſenſerunt plurimi philoſophorum, & quia loquebatur ad populum rudem, qui ſola ea, quæ videbat, putabat eſſe entia, cum ſpiritus ſint inuiſibiles, de eorum creatione nihil docuit. Itẽ ex eadem cauſa de creatione aeris, & ignis nihil dictum eſt: conſtat tamen iſtas eſſe duas naturas elementales circundantes terram ſphęricè, & occupantes totum medium inter cęlum, & terrã, quia tamen non videntur, nihil de eis dixit, ſed ſolum de terra, aqua, & cęlo, quæ viſui patent. Cauſa autẽ quare Iudæi dixerint de creatione dæmonum, & nõ de creatione Angelorum, eſt quia plurimi eorum dęmones aliquid eſſe crediderunt: Angelos autem nihil. Pro quo ſciendum, quòd ab antiquo etiam ante tempora Saluatoris fuerunt inter Iudęos duę opiniones principales, ſcilicet, Saducæorum, & Phariſęorũ: Saducæi enim dicunt non eſſe reſurrectionem, nec Angelum, nec ſpiritum, vt patet Act.23.cap. & colligitur aliqualiter Mat.22.cap. Phariſęi autem omnia hæc confitentur. Iudæi autem poſteriores variauerũt, quia quidam aſſenſerunt Saducæis dicentes non eſſe Angelos, nec ſpiritus, ne reſurrectionem. Alij autem accipiunt medium modum, ſcilicet, confitentes quoſdam ſpiritus, & alios non, & iſti dicunt dæmones eſſe apparentes hominibus, ſed non confitentur Angelos bonos, neceſſe eſt tamen poni Angelos bonos ex auctoritate ſacræ Scripturæ, vt declarabitur in prędictis locis. Item pertinebat ad hoc nonum, præcepta decem eſſe ſcripta in igne albo, & nigro. Hoc autem fieri nequit, quia præcepta non poterant dari donec eſſet aliquis, qui reciperet, ideo a principio creari non potuerunt, nec poterant manere creata in aliqua re. Nec obſtat ſi dicas illa potuiſſe dari maſculo, & fœminæ tunc creatis. Nam non fuerunt data. ſolũ enim iuſſum eſt eis non comedere de arbore ſcientiæ boni, & mali, & permiſſum eſt, quòd comederent de omnibus arboribus paradiſi Gen.cap.2. decem autẽ præcepta nõ data ſunt, vſque ad tempus Moyſi, quãquàm ſemper obligauerint ab exordio ſeculi, cum eſſent tanquam quædam concluſiones naturaliter inſitæ intellectui noſtro. Item non poterant præcepta ſcribi in igne albo, & nigro, quia ignis non eſt aliquid ſuſceptiuum Scripturæ, quia Scriptura fit ſculpendo, vel imponẽdo, in igne autem non fit ſculptura, nec quidquam imponitur. Motiuum tamen Iudęorum eſt, quia ipſi intelligebant tabulas illas a principio fuiſſe dolatas, ſed non ſcriptas. Poſuerunt autem Scripturam in igne, quia Scriptura fit per album, & nigrum, ſcilicet, quòd atramentum ſit nigrum, & id in quo ſcribitur ſit album, vel econtrario: ideo dixerunt album, & nigrum, ſed præſupponunt falſum, quia iſta præcepta nunquam fuerunt ſcripta vſquequo in tabulis lapideis ſcripta ſunt. Decimum autẽ quod ponebant Iudæi erant tenaculę, & malleus, & hęc dicunt creata eſſe, quia intelligũt nullo alio modo poſſe fieri, niſi crearentur. Sed falſum eſt, quia quodlibet iſtorum poteſt fieri ante alterũ, ſcilicet, tenaculę añ malleũ, vel malleus ante tenaculas, ideo nõ oportuit iſta creari. Et ſic patet inſipientiam Iudæorum eſſe magnam circa iſta, cum errent in notiſſimis.

Quid feci tibi. Aſina locuta fuit hoc ad Balaam conquerens, quòd iniuſtè percuteret eam.

Cur percutis me etiam iam tertiò. Conquerebatur aſina, quòd percuſſa fuiſſet ter, & ſemper iniuſtè: nam qualibet vice percuſſa fuerat, quia declinabat a via propter Angelum, ſed iſta declinatio rationabilis erat: fuit enim percuſſa primò, quando declinauit a via propter Angelum ibi exiſtentem.

Secundo fuit percuſſa cum tranſiens per medium duarum maceriarum declinauit ad vnam partem, & attriuit pedem ſedentis. Tertiò percuſſa eſt cũ ſtans in anguſtia maceriarũ cecidit ſub pedibus ſedentis.

Reſpondit Balaam, quia commeruiſti, & illuſiſti mihi. Ecce loquitur Balaam cum aſina ſua reddens rationem de eo, quod fecerat, ſcilicet, quòd aſina commeruerat, ideſt meruerat illam percuſſionem, & hoc, quia illuſerat ei, ſcilicet, quia ei mandanti non obedierat. Dicit autem Balaam, quòd illuſit. Illudere enim ſolũ pertinet ad res ratione vtentes, quia ſcientes, & ab intentione aliquid agunt, aſina autem nihil tale poterat facere cum contra intentionem Balaam egiſſet, quia non intelligebat quid ageret, quia tamen Balaã vidit, quod aſina loquebatur vtens ratione locutus eſt ei tanquam rationali, dicens, quòd illuſerat ei. Mirandum tamen quòd Balaam ad tantum Dei miraculum viſum non expauerit: ſed durus erat, & cęcus, vt Dei magnitudinem non reſpiceret, & fortè factũ eſt hoc, quia iratus nimis erat, ira autem impedit animum circa conſiderationem veritatis, vt ait Cato.

Ira impedit animum, ne poſſit cernere verum.

Si autem fuiſſet Balam tranquillus aduertiſſet tantum miraculum, & expauiſſet, quòd aute Onlmis ira tus fuerit apparet, quia poſt omnia hæc dixit. Vtinam haberem gladium, vt te percuterem, quod ad magnãiram pertinet. Sed adhuc ira non ſufficeret, viſio tam inſolito miraculo, niſi Deus iſtum Balaam excęcaſſet. *Vtinam haberem gladium, vt te percuterem.* In hoc Balaam demonſtrat iram ſuam rationabilem fuiſſe, quia aſina illuſerat ei, ita vt non ſolum gauderet, quia percuſſit, ſed etiam ſi haberet gladium eã occideret.

Dixit

Dixit asina nonne animal tuum sum? Hic respondit asina dictis Balaam elidendo obiectionem suam: dixerat enim Balaam, quòd illuserat ei asina, scilicet, ab intentione: ipsa autem respondit, quòd non fecerit, & probat, quia nunquam aliquod tale facere consueuit, & ista est conueniens præsumptio ex iure: vnde dixit: nonne animal tuum sum? quasi dicat, nunquid tu nescis, quòd ego sum animal ad te pertinēs? quasi dicat, ex hoc, quòd tuum sum, non est præsumendū quòd tibi illudere voluerim, sed magis obedire. *Cui semper sedere consueuisti.* Ideſt in quo semper consueuisti sedere, quasi dicat, si nunc nouiter super me sedisses, & hoc feciſſem, poteras rationabiliter imaginari, q̄ fecissem illudens tibi, sed semper super me sedisti, & nunquam feci hoc: ergo non est præsumendū, quod nunc illud illudens fecerim. Sceleſtissimi autē Iudæi, & ipsa turpidine turpiores cogitare, & dicere nō erubescunt, quòd ideo Balaam in asina equitabat, quia ea ad coitum vtebatur, sed turpissimum est, nec verisimile, & hoc dicunt significasse hic asinam, cū dixit: cui semper sedere consueuisti: sed accipitur sedere proprie pro equitare. *Dic, quid simile vnquam fecerim tibi?* Quasi dicat, nihil: ideo ex hoc præsumitur, quòd hoc non fuerit factum illudendo, sed ex necessitate. Considerandum autem, quòd dum ista loquebatur asina non apparebat Angelus coram ipsa in via, sed introierat in os eius, & ibi formatis quibusdam organis loquebatur. Cum autem desijt asina loqui, Angelus relictis organis illis exiuit de corpore asinæ, & apparuit coram Balaā, & asina sua, vt prius fecerat. *At ille ait nunquam.* Ideſt nunquam aliquid tale feciſti, & ex hoc conuincebatur Balaam, quòd irrationabiliter percussisset asinam, quia non agebat hoc illudēs, sed compulsa ab Angelo. *Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, vt videret Angelum.* Quasi dicat ante hoc Balaam non poterat videre Angelum: nunc autē aperuit Deus oculos illius ad videndum. Quod potest intelligi dupliciter vno modo, quòd Angelus non posſit videri, nisi supernaturaliter, quia ipse se occultabat, cui volebat, & reuelabat se, cui volebat: asinæ autem se hactenus reuelauerat ex gratia, & Balaam prophetæ non se reuelauerat: nunc autem reuelauit se illi. Alio modo potest intelligi, quòd Angelus secundū qualitatem corporis assumpti erat visibilis à quolibet, & sic asina videbat illum: percussit tamen Deus Balaam aoristia, ideſt cęcitate, ita vt cętera videns Angelum videre non posset, postea autem abstulit illam cęcitatem, & incępit videre. Et iste sensus conueniēs est, quia non solum Balaam non viderat Angelum, sed etiam nec pueri sui: si tamen esset visibilis naturaliter, pueri vidissent etiam Balaam non vidente. Item patet ex litera, quia dicitur, quòd aperuit Dominus oculos Balaam ad videndum Angelum, in quo signatur, quòd ante videre non poterat, & tunc eleuauit eum supernaturaliter ad videndum. De pueris autem Balaam an viderint nihil dicitur, nec etiam multum differt, quia non fiebat visio propter illos, sed propter Balaam. *Vidit Angelum stantem in via euaginatum gladium in manu tenentem.* Iste Angelus fuerat ante hoc in corpore asinæ in organis formatis de aere ad vocē articulandam: finita autē locutione exiuit, & assumpto corpore aereo, & ense aereo euaginato stetit ante Balaam in angustia viarum sicut prius fuerat corā asina, quæ iacebat in terra. *Adorauitque eum.* Scilicet timorē coactus, quia vexatio dat intellectum. Prius enim in domo sua cum Deus sibi loqueretur nō adorabat illum, nunc autem Angelum iratum adorauit. Accipitur autem adoratio large pro inclinatione quacunque, & sic dicitur, quòd Abraham adorauit pronus in terra coram populo Hethęorum cum sibi cōcedebatur sepultura pro vxore sua Gen. 23. cap. sed non est ibi adoratio talis, qualis fiebat Deo, & sic fuit in Balaam, qui adorauit Angelum, scilicet, se ad terrā prosternens, sed non adoratione latriæ, quæ ad Deū pertinet, quamquàm in hoc nihil differt, qualiter adorauerit Angelum Balaā, quia nō erat vir sanctus, quē debeamus ab idolatria excusare. *Cui Angelus: cur iam quit tertio verberas asinam tuam?* Ideſt cur iam percussisti asinam tuam tribus vicibus, quasi dicat, semper eā iniustè percussisti. De istis tribus vicibus supra dictum est. Respondebat autem Angelus hic pro asina, vt sic haberet introductionem ad loquendum cum Balaā. *Ego veni, vt aduersarer tibi.* Hoc potest referri ad duo: vno modo ad significadum, quòd iniustè percussisset Balaam asinam. Alio modo ad demonstrandum intentionem suam. primo modo est sensus: ego veni, vt aduersarer tibi, ideſt, vt facerem contra te nocendo tibi in aliquo: ideo steti coram asina tua, & ob hoc nō potuit procedere asina: cum ergo tu eam percuteres iniustè percutiebas. Alio modo intelligitur, ego veni, vt aduersarer tibi, ideſt tu vadis ad faciendum contra me: ego veni, vt facerem contra te. *Peruersa est enim via tua, & mihi contraria.* Datur causa, quare Angelus veniret ad aduersandum Balaam, scilicet, quia via ei erat peruersa, ideſt intentio, quæ eum mouit ad veniendum erat mala, scilicet, quia veniebat ad maledicendum: & tamen via sua, ideſt itineratio non erat peruersa, nec contraria Deo, quia redundabat in gloriam Dei: licet mala intentione egisset, & hoc quia postea manifestatum est Moabitis, quòd maledictio, & benedictio non esset in potestate Balaam, sed in potestate Dei, qui tenuit eum, ne loqueretur ad maledicendum, & tamen Moabitæ prius credebant, quòd in potestate eius esset maledicere faciendo infortunia, & benedicere faciendo bona euenire: sic patet supra cū dixit rex Moab: noui quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris; postea vero confessus est potestatē hanc esse in Deo: & ab hoc posse tolli, cum ait infra 24. capit. decreuerā quidem magnificè honorare te, sed Deus priuauit te honore dispositō: sed hoc erat, quia non potuit maledicere Israelitis: ergo confitebatur, quòd Deus abstulisset ei potestatē maledicendi: si tamen non vetuisset Balaam in terram Moab non fuisset hoc consecutus: ergo itineratio ista non erat contraria Deo: sed intentio itinerantis erat contraria Deo: dicitur autem hic contraria, & peruersa. Vocatur peruersa, quia declinabat a rectitudine: nam debuerat venire in terram Moab Balaam propter aliquod bonum, sed veniebat propter malum, scilicet, ad maledicendum Iudæis. Vocatur contraria Deo, quia Deus iusserat, ne maledicere: ipse autem maledicere intendebat. si autem accipiatur hic, quòd iste Angelus apparens fuit Michael, qui erat princeps Iudæorum, vt patet Daniel. 12. cap. cum Angeli custodes desiderent bonum populi sibi commissi spirituale, & temporale: dum tamen nesciant esse contra voluntatem Dei: & cognosceret iste Angelus bonus, quòd via Balaam faceret damnum Hebręis propter consilium, quod postea dedit regi Moab, dicebat. Via tua est mihi contraria quantum ad malam intentionem, quia vis maledicere, & licet non maledicas, malè consiliaueris, & sic illud consilium Balaam, & formationem Hebræorum aliter volebat Deus, & aliter volebat Angelus custos Hebræorum, quia licet Deus nollet illud imperando, volebat tamen permittendo, Angelus tamen, nec imperando, nec permittendo, sed totaliter prohibendo nolebat donec cognouit Deum permittere, & tunc sine aliqua contradictionis difficultate permisit.

Secundum

Aperios esse oculos Balaā ad videndum Angelū quō intelligit.

Secundum hęc potest exponi litera illa præcedēs dupliciter, vno modo. Ego veni, vt aduersarer tibi, id-est non, vt aduersarer, quia ibas, quia hoc volebam, sed vt aduersarer tuæ prauæ voluntati de maledicendo populum, vt si forte malam intentionem Balaam deponeret. Et hoc intelligere, si Angelus ille non esset custos Hebræorum, sed esset missus ad repugnandum aliqualiter Balaam. Vel intelligeretur, veni, vt aduersarer tibi, scilicet, quia ibas in terrā Moab, & quia maledicendum ibas, & quodlibet eorum per se, vel malum erat, vel malum inducere poterat. Et iste secūdus sensus est si iste Angelus esset custos Hebræorū, & per se fuisset motus ad repugnandum ipsi Balaam, quia malum inferre volebat Iudæis, & ob hoc dixit: via tua est mihi contraria, ideſt populo meo, scilicet, ad malum populi mei: malum autem populi transmitur ad principem, cum princeps contineat eminēter populum, & vterque sensus stat. *Et nisi asina declinasset de via dans locum resistenti.* Significat hic Angelus, quòd misericorditer actum est cum Balaam, quia veniebat Angelus aduersari ei volens eum occidere, & quia asina dedit ei locum destitit ab ira sua. Talis modus est in hominibus magni cordis, qui aliquādo alijs nocere volunt, quibus si tunc aliquis honor impenditur ab ira desistunt, & sic dicit Angelus, quòd reuerentia asinæ distulit mortem Balaam, quia declinauit a via. sic enim futurum erat, scilicet, quòd si asina trāsisset per locum, in quo erat Angelus occisus fuisset Balaam, quia non placaretur ira Angeli. Deus tamen misertus Balaam ad ostendendum gloriam suam fecit, vt asina daret locum illi, & sic non fuit occisus Balaam. *Te occidissem, & illa viueret.* Ideſt si transisset per locum, in quo erat Angelus, fuisset mortuus Balaam, & asina non occideretur. Dicet aliquis quare Angelus occidisset Balaam, si nō dedisset asina locū. Forte dicendum erit, quia Balaam Deo mandanti in domo inobediens fuerat, cum voluntas eius semper esset ad maledicendum, & si hic nulla reuerentia fuisset facta Angelo iam demereretur Balaam occidi, sed quia nondum consummata erant peccata eius, cum non venisset vsque ad summum, & Deus illum in alium reseruabat euentum, vt patet infra 31. cap. scilicet, vt moreretur gladio cum Madianitis: fecit Angelus asinam declinare, vt tunc non mereretur Balaam occidi. *Illa autem viueret.* Ideſt asina.

An asina Balaam mortua fuit immediate, vt locuta est.
Quæst. XXI.

DICVNT Hebræi, quòd asina immediate, vt locuta est, mortua fuit, vt non maneret ad redargutionem hominis, sicut pecus, cum quo coibat homo occidebatur, ne maneret ad hominis infamiam, vt patet Leui. cap. 20. & est sensus si asina non dedisset mihi locum resistenti, ego occidissem te, & tunc non esset opus, quòd asina loqueretur, & consequenter, nec moreretur, sed quia locum mihi dedit tu eam percussisti, & ad tuam confusionem data est ei loquela: ideo mortua est, non quidem ad honorē Balaam, ne maneret asina, per quam ipse redargutus fuerat sed ad honorem humani generis ne maneret asina, quæ ratione hominem aliquē conuicerat. Istud satis rationabile est, non tamen est necessarium ex litera dici, quòd ista asina mortua fuerit, vt locuta est: sed erit sensus: si asina non deuiasset mihi locum resistenti: ego occidissem te, & illa viueret, ideſt quamquàm te occidissem non propter hoc occiderem eam, & tollitur dubium in hoc, quia videns eum percutere illam, & Balaam: dicit tamē Angelus, quòd si occidisset Balaam, non occideret eam, quia placaretur ira ipsius in morte Balaam, & non oportebat occidi asinam: nam ipsa non erat rea irreuerentię cum irrationalis esset. *Dixitque Balaam: peccaui nesciens, quòd tu stares contra me.* Non respondit hic Balaam ad illud, quod dixerat Angelus, scilicet, peruersa est via tua, mihique contraria. sed respondet ad primum, scilicet, quòd percussit asinam ter iniuste, & dicit. peccaui, ideſt peccaui percutiens eam, & hoc nesciens, quòd tu stares contra me, ideſt ex ignorantia feci, quia nesciebam, quòd tu eras in via ante asinam, alioquin non percussissem eam. Alio modo intelligitur peccaui percutiendo asinam, & hoc non simpliciter, scilicet, quia percussi. nā licebat mihi percutere eā, sed peccaui, quia tu eras contra me quando percutiebam eam volens, quòd transiret per locum, in quo tu eras, sed ignorans hoc feci. *Et nunc si displicet tibi, vt vadam reuertar.* Hic respondet ad secundū, scilicet, peruersa est via tua mihique contraria, in quo videbatur Angelus nolle, quod transiret Balaam in terram Moab: ideo coactus timore, dixit: si displicet tibi via mea reuertar. Non tamen propter hoc desistebat a praua intentione: nam quamquàm Deus inhibuisset ei maledicere Iudæos: tamen semper in hac inentione persistebat, nec ob aliam causam ibat in terram Moab. Vnde satis ipse debuisset videre, quòd displicebat Angelo via illius, quantum ad hoc: sed Balaam excæcata mente loquebatur ad Angelum Dei, tanquam ad hominem peruersam mentem suam palliatis verbis se occulturum putans, sed nihil latebat. *Ait Angelus: vade cum istis.* Istud non est verbum imperij sed permissionis: nam ex importunitate Balaam cōcessum est ei, quòd iret in terram Moab, vt patet ſ. & sic iterum hic indultum est adiuncta conditione, quòd non faceret contra Dei præceptum. Et cum dicitur, vade cum istis, non intelligitur, quòd ipse iret simul cum principibus Moabitarum, & Madianitarū, qui eum ad vocandum venerant, quia alioquin ipsi vidissent omnia, quæ contingebant de asina, & de locutione Angeli ad ipsum, & tunc diffiderent Balaam posse quidquam facere inhibente Deo, qui tantę potestatis erat, vt etiam asinam loqui faceret. Item non fuissent facta ista coram illis, quia forsitam Angelus non reputasset eos dignos ad videndum hæc, sed præcedebant principes isti fortè in magno apparatu parum ante Balaam, ita vt non iungerentur per viam, & tamen cum illis ire dicebatur, inquantum ad vocationem eorum ibat, & iter eorum de propinquo sequebatur. *Et caue ne aliud, quàm præcepero tibi, loquaris.* Quia permittebat Angelus Balaam ire, & nesciebat, quòd inclinaretur ad maledicendum iussit, ne aliud faceret, quàm id, quod Deus iuberet. Quare autē hoc appositum fuerit, cum non posset Balaam facere cōtra ea, quæ Deus iuberet, etiam si expressa hic non forent supra declaratum est. Et Angelus iubet hic ea, quæ supra Deus iubebat Balaam, antequam recederet de domo sua. Sed dicendum, quòd idem est Angelus iste, & ille, qui loquebatur ei in domo: nam Deus nunquam locutus fuit Balaam, nec cuiquam hominum, quia loqui non potest, sed Angelis loquētibus dicitur Deus loqui, quia ipsi nomine Dei loquuntur, & scriptura sæpissime vocat eos Deum: maximè in veteri testamento. *Iuit igitur cum principibus.* Ideſt, quia Angelus permisit, continuauit suam viam Balaam vadens cum principibus, scilicet, Moabitarum, & Madianitarum, qui eum ad vocandum venerant. *Quod cum audisset Balac egressus est in occursum eius.* Ideſt antequam veniret Balaam in terram Moab venerunt nuncij ad regem Moab, & tunc exiuit in occursum Balaam ad honorādum eum, vt sic magis

cum

eum demulceret ad maledicendũ Iudæis, in quo magnum ei honorem impẽdit: nam vsque ad extremitatem totius regni sui obuiam illi exiuit, vt patet infra. *In oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.* Idest exiuit in occursum illius vsque ad extremitatẽ regni sui ad quoddam oppidum Moab, & illud erat in extremitatib⁹ Arnon. Est enim Arnon in finibus Amorrhæi diuidens Moabitas, & Amorrhæos, vt patet præcedenti. cap. & est Arnon ciuitas, vt quidam volunt. Alij autem dicunt, quòd est scopulus altissimus. Iosephus vero dicit Arnon esse fluuium descendentem de altis montibus Arabię, & diuidit a meridie Moab, & Amorrhęos, defluit autem in stagnum Asphaltitem, quod vocatur mare mortuum, siue mare Sodomorum, & factum est in loco illo, vbi subuersæ sunt quatuor ciuitates Sodomorum cum terra tota coniuncta: vnde ait Iosephus, quòd ista terra Amorrhæorum, quam ceperunt Iudæi, & coniuncta est terræ Moab, habet modum insulæ, quia tribus fluminibus tota quasi circundatur, ab oriente Arnon contra occidentem fluẽs diuidit eam a Moabitis versus partem meridianam. Iaboc autem, de quo dictũ est præcedenti cap. est fluuius descendens ab oriente ad occidẽtem diuidens eam a terra Ammonitarum, & a Mesopotamia: Iordanis autem fluens per latus occidentale a septentrione versus austrum diuidit eã a reliqua terra promissionis. Hæc autem vera sunt, sed non tollitur ex hoc Arnon esse ciuitatem altissimam, vel scopulum, quia dicitur præcedenti capitu. quòd Arnon prominet in finibus Amorrhæi: prominere autem eleuare est, de flumine tamen non poterat intelligi, quia non prominet cum semper aqua fluat, per loca decliuiora. Et sic dicendum distingui Arnon, & torrentem Arnon, quia Arnon est scopulus, vel ciuitas altissima. Torrens autem Arnon est fluens ad radices scopuli, vel ciuitatis, & ab illa nomẽ assumpsit. Vel fortè è contrario nominata est ciuitas Arnon propter torrentem dictum Arnon. Ad oppidum autem, quod erat in extremitate Arnon, ideſt, coniunctum torrenti Arnon peruenit rex Moab, nec transiuit vlterius, quia reliqua terra non pertinebat ad eum, cum iam esset in potestate Hebræorum, quia Arnon diuidit inter Moab, & terram, quæ fuerat quõdam Amorrhæorum. *Dixitque ad Balaam.* Postquam occurrit ei in via apud Arnon quæsiuit rex a Balaam, quare non venisti. *Misi nuncios, vt vocarem te.* Scilicet nuncios primos, & cum illis non venit Balaam, quia Deus vetuerat. *Cur non statim venisti ad me.* Ideſt quare non venisti in prima vice. Hoc dicebat rex Moab, quasi admirans quare distulisset venire Balaam ad primum imperium suum, quia in hoc paruum illi honorem impendebat. *Aut quia mercedem aduentui tuo reddere non queo.* Quasi dicat, nunquid venire nolebas, quia putabas me esse insufficientem ad reddendum mercedẽ pro labore, & opere tuo? Hoc ponebat rex Moab ad excludendum causas dilationis, & opposuit causam istam, quam non concederet Balaam, scilicet, esse impotentem regem ad dandam mercedẽ, & sic fortius argueretur contra Balaam. *Cui ille respondit: ecce adsum.* Quasi dicat, etiam si tarde venio sufficit, quòd venio, quia quod a principio facere poterã, etiam nunc potero. vel aliter, quasi dicat, non sum culpabilis, quia si nullo modo venissem ad vocationem tuam recte argueres, sed nunc iam venio: ideo reus non sum. *Nunquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in corde meo?* Hic excusat se Balaam si forte euenerit aliquid, quare maledicere non possit, quasi significans aduentum suum modicum proficere, scilicet, tu vocas me ad maledicendum, sed forte non perficiã, quia non potero dicere, nisi quod Deus mandauerit, & in hoc etiam aliquo modo excusat se de tardo aduentu, quasi dicat, tu obijcis, quòd tarde venerim, sed credo hoc nihil differre, quia ita modicum proficiã sicut si prius venissem, vel è contrario, & hoc, quia nõ loquar quod voluero, sed solum quod Deus iusserit: ista verba cedebant ad malum honorem Dei: nam cum non posset postea maledicere Balaam Israelitis si a principio non cognouisset rex Moab, a quo depẽderet potestas benedicendi, vel maledicendi Balaam putauisset eum impeditum ex aliqua naturali causa, scilicet, ex motu cęli, vel ex quacunque temporis cõditione, vel ex dæmone. Cum vero a principio dictũ est, quòd non posset Balaam aliud loqui, quàm quod Deus dixerat, siue bonum, siue malum, & postea maledicere non potuit, euidenter cognitum fuit, quòd Deus impediuisset eum maledicere, & sic confessus est rex Moab infra 24. cap. scilicet, decreueram quidẽ magnifice honorare te: sed Deus priuauit te honore disposito. *Perrexerunt ergo simul.* Ideſt venerunt per viam confabulantes Balaam, & Balac, quia forte loquerentur de modo maledicendi Iudæos, & quomodo postea contra illos pugnandum foret. *Et venerunt in vrbem, quæ in extremis finibus regni eius erat.* Ideſt venerunt de oppido illo Moabitarum, quod erat apud Arnon vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat in extremitate terræ Moab.

Quomodo venerunt ad ciuitatem, quæ est in extremitate terræ Moab. Quæstio. XII.

SED dicet aliquis quomodo poterant venire ad ciuitatem, quę est in extremitate terræ Moab, quia nunc veniebant de oppido Arnon, & illud erat in extremitate Moabitarum: ideo cũ venirent ad aliam ciuitatem Moabitarum iam illa esset magis intra regnum Moab. Respondendum est, quòd potest dici ista ciuitas in extremitate regni Moab, ideſt, quòd nulla alia ciuitas esset propinquior extremitati regni illius, quamquàm esset aliquod oppidum propinquius, & sic erat de oppido Arnon ad quod exiuit in occursum Balaã ariolo rex Moab. sed illud oppidum non erat ciuitas, & de illo introeuntes magis in terram Moab venerunt ad ciuitatem, quæ inter omnes erat magis coniuncta extremitati regni. Alio modo est sensus, quòd ista ciuitas esset in extremitate regni, & tamen de oppido, quod erat apud Arnon, venit rex Moab in illam, velut si aliquis ambularet per extremitatem alicuius regni circuendo illud semper transiret per loca, quæ essent in extremitate regni: hoc autem fiebat, quia rex Moab exiuit in occursum Balaã ariolo venienti de Mesopotamia: iter autem suum erat per partẽ orientalem terræ Moab, eo quòd Mesopotamia est magis orientalis, quàm terra Moab, & magis aquilonaris. Venit igitur in Arnon, quia per illam partem introiturus erat Balaam; Iudæi quoque per illam partem introierunt, vt patet præcedenti. cap. Sed iam declinauerant inde transeũtes per alias mansiones vsque ad illam, quæ erat in cãpestribus Moab circa montem Phasga: in ea enim tunc Iudæi erant, vt patet in litera: ideo venit rex Moab cum Balaam ab oppido Arnon semper per extremitatẽ regni sui, vsque ad ciuitatem quandam, quæ erat iuxta mansionem in qua erant tunc Israelitæ ex alia parte. Quod patet, quia ascendens rex Moab de ciuitate illa in montem duxit Balaam ad locum, de quo videret omnia castra Hebræorum, vt patet infra in litera. Itẽ apparet hoc, quia ista ciuitas erat apud montem Phasga, apud quem Iudęi erant tunc castrametantes ex alia parte terræ Amorrhæorum: nam ab ista ciuitate ascendit rex cum Balaã in montẽ Phasgæ, vt

vt patet sequenti cap. vt inde videret castra Hebræorum: ꝑstat tamen ꝙ castra illa erant iam circa Iordanem, vt patet ſ. in litera, & infra 33. ca. & ibi est extremitas regni Moab: ergo venit rex Moab cum Balaã ab oppido, quod erat in Orientali parte terræ Moab in extremitate regni iuxta Arnon vsque ad aliam ciuitatem, quæ etiam erat in extremitate regni Moab circa partem Occidentalem. Et hoc factum est, quia rex volebat ducere Balaam in locum, de quo maledicere posset Iudæis: nulla autem ciuitas terræ Moab erat propinquior castris Hebræorum quàm ista, quæ erat in extremitate regni, de cuius quodam supercilio videbantur castra Israel, ergo illuc duci debuit Balaam. Si enim ductus fuisset ad aliquam vrbem, quæ esset in medio terræ Moab, vel saltem non in extremitate non possent inde videri Iudæi, ideo non esset locus conueniens ad maledicendum iuxta cæremonias maleficorum. In Hebræo dicitur. *Venerunt ad ciuitatem vicorum.* Vbi nos dicimus in extremis regni finibus: & hoc quia fortè sic vocabatur ex nomine proprio, & in hoc suadebat rex Balaam, quòd malediceret Israelitas, quia destruere volebat ciuitatem suam valde pulchrã, vel dicunt quidam, quòd vocabatur ciuitas vicorum, quia multos vicos, & bene dispositos habebat, sed differentia ista inter literam nostram, & Hebræam est ex æquiuocatione, quia dictio hic posita in Hebræo potest significare terminum, vel vicũ, & sic potest dici ciuitas vicorum, vel ciuitas terminorum. Idem autem est esse ciuitatem terminorum, vel esse in extremis finibus: ideo litera nostra sic habuit, quia clarius erat, & magis consonabat in isto sensu ꝙ si diceretur ciuitas vicorum, quia oportebat, quòd duceretur Balaam in ciuitatem, quæ esset in extremitate Moab, quòd tñ duceretur in ciuitatem vicorum nihil attinebat. *Cumque occidisset Balac oues & boues.* Hoc fuit in die, qua venit Balaam ad ciuitatem illam: fecit enim rex Balac conuiuia magna, & grandia festa in honorem aduentus illius, vt sic eum semper alliceret. Supra enim dixerat, ꝙ erat paratus eum honorare: ideo hic manifestauit in opere: fecit autem conuiuium magnum, & ad hoc occidit oues, & boues multos. *Misit ad Balaam, & ad principes, qui cum eo erant munera.* Ideſt misit de ouibus, & bobus munera, ideſt, partes multas ad faciendum conuiuia magna. Vel possunt intelligi munera alia dona, quæ mitteret rex Moab cum conuiuijs: magis tamẽ intelligitur de partibus conuiuiorum, & dicitur ad principes, qui cum eo erant: non ꝙ ipse adduxisset secum aliquos principes de terra sua, quia non erat vir potens: soli enim duo pueri cum eo venerãt, vt patet supra, sed sunt isti principes de Moabitis, & Madianitis, qui iuerant secunda vice ad vocandum Balaam, & cum eo venerant. isti. n. manserunt cum ipso ad comitandum eum impendẽtes honorem magnum, vt sic semper magis alliceret.

Mane autem facto. Hoc erat sequenti die: nam die prima, qua venit Balaam in vrbem illam conuiuijs, & gaudijs vacatum est ab omnibus alijs feriando: sequenti autem die diluculo rex tanquam solicitus ad id quod intendebat, duxit Balaam ad locum, de quo maledicere posset Iudæos.

Duxit eum ad excelsa Baal. Ideſt ad montem altum, in quo erat templum Baal: & hoc, vt inde posset videre castra Israel, sicut dicitur immediate, quòd intuitus est extremam partem populi, vel vt illi idolo immolaret in adiutorium maledictionis, quam proferebatur, vt sequitur infra cum iusserit poni septẽ aras. Vel forte ascendit ad excelsa, quia iste Balaam erat astrologus, & ad faciendum hæc considerabat motum astrorum: in locis autem altissimis meAlius fit astrorum contemplatio, sed primum est quod intendit litera. Colebatur autem iste Baal in locis altissimis, quia fuit modus antiquorum Gentilium deos suos in excelsis, & nemorosis locis colere, quia loca illa sacratiora esse putabant. Hoc etiam Romani obseruauerunt dicentes, quædam loca esse naturaliter determinata ad cultum deorum: vnde ait Seneca. *In locis altissimis cõuenienter coluit Deũ.*

Capita fluminum veneramur.
Et vbi fons est, numinis ara fuit.

Hoc etiam apud Iudæos patet: nam ipsi idola colebant in excelsis, & nemorosis locis. Alij autem imitati ritum idolatrarum Deum verum in excelsis, & montuosis locis colebant. vnde sæpe dicitur in tertio, & quarto libris Regum de istis excelsis: & cũ dicatur de aliquibus regibus bonis, quòd destruxerũt idola, & succiderunt lucos subditur, quòd non abstulerunt excelsa, sed adhuc immolabat populus in excelsis, qui autem fuerunt optimi inter reges etiam excelsa abstulerunt, sicut Ezechias, vt patet 4. Reg. cap. decimooctauo, & Iosias, vt patet 4. Reg. vigesimotertio capitu.

De idolo Baal, & quomodo fuit introductus cultus dæmonum in imagine, & qui reges se deos dixerunt: & de origine deorum Gentilium. Quæst. XIII.

SCIENDVM Quòd Baal antiquis temporibus idolum multarum gentium fuit, sed diuersimode nuncupabatur, & figurabatur. Aliqui nominabant Baal, & Baalim, sicut Iudæi idola træ, vt patet sæpe in 3. & 4. Reg. & in prophetis. Alij vocabant eum Bel, sicut Babylonij, vt patet Daniel. 14. cap. Alij vocabant eum Beelphegor, & Chananæi, & Moabitæ, vt patet infra 25. capit. & Psalm. 105. Figura quoque eius diuersa erat apud gentes: nam Babylonij figurabant illum, vt magnum virum, vt patet Danielis 14. cap. Hebræi autem idolatræ ponebant eũ in figura bouis, vt patet 3. Regum capi. 12. cum fecit rex Ieroboam duos vitulos aureos, & vnum posuit in Bethel, & alterum in Dan, vt patet ibidem: & tamẽ istos duos vocat scriptura Baal, vel Baalim. *Baal idolũ multarum gentiũ diuersimode nominat.*

Cultus vero deorum sine imagine inchoatus est a Nemroth, qui docuit Chaldæos colere ignem: huius filius fuit Belus, nepos autem Ninus, qui patris sui Beli mortui imaginem ad recordationem fecit, quam in magna reuerentia tenebat, sed non colebat, vt Deum: serui tamen illius propter adulationem simulachrum illud, vt Deum colere incęperunt, vt sic animo maiorem fauorem mererentur: complacuit autem Nino, & postea in mandatum versum est, quòd posteri obseruauerũt & reges subditos suos ad culturam maiorum suorum defunctorum coegerunt: intantum enim hominum ambitio ad honorem incanduit, vt non solum iam defunctos, sed etiam ipsos viuentes coli, & deos vocari fecerunt. Nabuchodonosor enim se deum nominari mandauit, & quòd nullus Deus præter ipsum diceretur: vnde iussit Holopherni principi militiæ suæ omnia idola locorum expugnatorum confringere, vt sic ipse solus a gentibus in Deum coleretur, vt patet Iudith. capitu. tertio. Alexander quoque se hominem esse fastidiens Deum se nominari iussit, vt ait Gualterus Alexandreidis lib. secundo. Philotam autem militem suum nobilissimum Parmenionis ducis Alexandri filium, quia eum in hoc redarguerat, fecit a tota militia lapidari obiectis quibusdam falsis criminibus: cuius magna & pulchra oratio antequam lapidaretur habita ad totam ꝓcionẽ habeẽ *Idolatria qñ cœpit.*

CAP. XXIII.

Alexandreidis lib.8. Herodes quoque, qui Iacobum occidit, vt Deus adoratus est, & subito percussus ac mortuus, scaturientibus vermibus de carne eius, vt patet Act.12. Modi autem multi introducendi deos ponuntur Sapient.13.14.& 15.capit. Lactantius autem de natura deorum, lib.1. aliam ponit Deorum originem, scilicet, quòd quando disseminati sunt filij filiorum Noe per diuersas partes orbis erant: inuenes, vt patet Genes.cap.10.& adhuc rudes. cum autē aliquantis temporibus in diuersis terræ partibus residerent reuersi aliquando ad se, vt fieri solet per quoddam lumen siltem paruum naturale, cogitare incepe runt quid esset Deus, & quia indisciplinati erant variè errauerunt, alij terram, alij aquam, alij stellas, alij diuersimode arbitrantes.

Modi introducendi Deos. Quid Lactantius sentiat de origine deorum.

Fuit autem præter istos alius modus introducendi deorum multitudinem, quem tangit aliqualiter Aristo.3. Politico. homines enim a principio per hoc nomen Deus, vel per æquipollens in diuersa lingua significari intelligebant id quod omnium entium optimum, & perfectissimum est. Et cum rudes essent atque viros aliquos industrios, & excellentes inter se viderent, vel ab eis beneficia magna recepissent volentes de illis magnam bonitatem prædicare nescientesque gradus distinguere bonorum: summum gradum, scilicet, Deum esse pro inferioribus assignabant. Vnde generaliter omnes viri florentissimi, & benefactores Gentilium antiquorum inter deos cōputati sunt, vt satis declarat Augu.18.de ciuitate Dei.

Quid Aristot. dicat de origine deorum.

Et intuitus est extremam partem populi. Idest Balaam arioluus vidit de excellis ß tal extremitatem populi, idest, totum populum vsque ad extremitatem suam, ita vt nihil de eo lateret. Quamquàm aliquis forte diceret, quòd solum vidit extremitatem vnam, quia hic solum agitur de extremitate: si autem totum vidisset non diceretur, quòd vidisset extremitatem. Sed dicēdum, quòd totus populus significatur in hoc, quem clare viderit ab extremitate vsque ad extremitatem, vt patet sequenti capit. nam cum stetisset in loco isto incepit bñdicere Iudæis: & dixit rex Moab: veni mecum in alterum locum, vnde partem Israelis videas, & totum videre non possis, & inde maledicito ei. Ergo in loco, in quo prius stabat totum Israel videbat.

Considerandum autem, quòd iste mons excelsus, in quo erat templum Baal vocatur mons Abarim, qui extenditur a loco illo, in quo erat tunc rex Moab cum Balaam vsque ad Iordanem, vbi finitur regnum Moab, & quædam pars illius vocatur Phasga, & alia vocatur transitus Nebo. Super istum montem mortuus est Moyses: illuc enim ascenderat ad videndum inde terram Chanaan, vt patet Deuteronom. capitu.vlti.

Est autem mons iste in extremitate terrę Moab diuidens terram, quæ quondam fuerat duorum regum Amorrhęorum a terra Moab, & apud istum montem castrametabantur Iudæi tunc in cāpestribus eius ex parte terrę duorum regum Amorrhæorum, vt patet supra in litera, & infra trigesimotertio capit. cum ergo ascendit Balaam in montem istum vidit totum exercitum Israelitarum, & deinde transiuit ad aliam partem montis; de qua videre non posset totum populum Israel. Est autem in monte isto spelunca quædam, quæ vocatur Carnayn, in qua Balac stetit cum Balaam ad maledicendum Israelitas, & ille mons pro vehementi prærupto excisus dicitur, vt patet in libro de situ terræ sanctæ.

Balaam ædificat & præparat.

DIXITQVE Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic septem aras, & para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes. Cumq; fecisset iuxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulū, & arietem super aram. Dixitq; Balaam ad Balac: Sta paulisper iuxta holocaustum tuum, donec vadam, si fortè occurrat mihi Dñs, & quodcunq; imperauerit, loquar tibi. Cumq; abijsset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum, & arietem desuper. Dñs autem posuit verbum in ore eius, & ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris. Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum, & oēs principes Moabitarū: assumptaque parabola sua, dixit: De Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: veni, inquit, & maledic Iacob: propera. & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione desteter, quē Dominus non detestatur? De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit puluerem Iacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaā: quid est hoc quod agis? vt maledicerem inimicis meis vocaui te: & tu è contrario benedicis eis? Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod iusserit Dominus.

Propheta Balaam.

Num.

Dixitque. Postquam positus est ipsius Balaā ad maledicendum aduentus, hic ponit ipsius ad maledicendum dispositio, & conatus, fm q̄ a principio posuerat, licet Deus inhibuisset. Et diuidit in tres partes, fm q̄ Balaam ter conatus est maledicere: tñ nō valuit. Secūda ibi. *Dixit ergo Balac.* Tertia ibi. *Et ait Balac ad eum.* Quantū ad primum. *Dixitque Balam ad Balac.* Hic non est quærendū, an sit anticipatio, vel recapitulatio, aut rectus ordo, & dico q̄ sit ordo rectus an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interiectis aliquibus tpibus, quia manifestum est, quòd immediate facta fuerint, cum supra dicatur, quòd ascenderit Balaam in montem: & hic dicitur, quomodo in eodem mōte construxerit aras ad maledicendum Iudæis, & dicitur hic, quòd locutus fuerit Balaam ad Balac postquam ascenderunt in montem, & postquam vidit Israelitas, quia licet sciret Balaam esse necessarias aliquas cæremonias iuxta superstitiones suas: tamen forte

forte nesciebat quales cæremoniæ necessarię erant, quousq; videret extremitatem populi. i. totum populum, vt supra dictum est, vel aliquam partem eius, qa forte fm variam dispositionem populi exigebant varię cæremoniæ ad maledicendum. *Aedifica mihi septem aras.* Iste erat ritus præcedens ad maledicendum.

Quare septem holocausta, & septem aras Balaam fecit poni. *Quæst. I.*

ET ex hoc litera nostra queniens nomen imposuit Balaam vocans eum ariolum: nam licet cęteris maleficiorum generibus imbutus esset, tñ hic demōstrant solum cæremonias artis ariolandi cum iusserit aras ꝓstrui, & imponi holocausta, quod fiebat, vt in venis & præcordijs animalium inquireret Balaam iudicium de quæsitis, & iste erat actus ariolorum, & licet ipse esset propheta verꝰ Dñi, vt præcedenti cap. declaratum est: tñ in inquirēdis quibusdam iudicijs maleficijs vtebatur, & aliquādo obseruationibus astrologicis, & sic erat hic: quòd enim aræ fierent, & victimæ ponerent ad maleficam ariolorum artē pertinet, q̄ vero ponerent, & septē superstitio quædam erat, & tñ fiebat aliquo mō fm relationem ad obseruationes astrologicas. s. pp septē planetas: nam quia tota vita animalium per motum septem planetarum sub zodiaco in suis periodis cōseruatur: cęteri quoque euentus hoīum (ablata volūtate diuina, quæ oīum regula est, & libero arbitrio nostro, quod nulli subijcitur corpori) per astra cognosci pōt inquātum eis dedit altissimus efficere, & signare. ideo antiqui Gentiles illos præcipue colebant. Rabi Abraham Aben Ezra dicit, q̄ septem perfectionem denotat, quæ perfecto attribuenda est: ideo septē aras statuit. Sed hoc verum est, si dicamus in honorē Dei illas statuisse: plures tñ volunt, q̄ non ad Deum verū, sed ad aliquid alterum statuerit. Immo sic dicendum est, quia Deus non attendit istas superstitiones, & magis patet, quia si fecisset Balaam hoc pp Deum, non inquisiuisset augurium, quia Deus repellit auguria, sed inquirebat auguria, vt patet sequenti cap. ergo nō faciebat hoc propter Deum, sed magis pp dæmones. Patet antecedens, quia Deus prohibuit obseruationes gentium, & cæremonias circa planetas, vt patet Iere.cap.10. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cœli nolite metuere: hic tamen obseruata sunt ista. Rabi Salom. dicit, q̄ Balaam sciebat, q̄ Dñs benedixerit illi populo, sed sicut priores Hebræorum Patriarchæ orationibus, & oblationibus pro se, & populo benedictionem promeruerunt, ita ipse per oblationes Deum ad iram, & maledictionem ꝓ populum incitaret, & quia Patriarchę septies altare erexisse, & nō plures leguntur: septem ēt altaria ipsi Dño ædificabat. De Abraham legimus, quòd quater aram ædificauerit: primò iuxta Sichem in valle illustri. Secūdò in eadem valle ad aliam partem: & de his Gen.12.c. Tertiò aram ædificauit ꝓ Mambre, vt patet Gen.13. Quartò in monte Moria, q̄si voluit immolare Isaac filium suum, vt patet Gen.22.cap. Isaac aūt semel tm aram struxit, de quo Genes.26. Iacob aūt bis posuit vt patet Gen.28.cap.& iterum secundò in eodem loco, fecit pp septem planetas, & hoc pertinebat ad cæremonias ariolorum, & aliqualiter ad obseruationem astrologicam. *Et para totidem vitulos eiusdemque numeri arietes.* Idest pone in istis septem aris septem vitulos, & septem arietes. s. q̄ in qualibet ara poneretur vnus vitulus, & vnus aries. Etiam in hoc obseruabatur superstitio, quia sicut in superioribus obseruabatur numerus septenarius, ita & hic. In quo dicendum est, q̄ poni multas victimas, vel paucas nō multum refert, nec potest dari ratio de hoc, sicut fit in sacrificijs Dñi, de quibus per totum Leuiticum, sed q̄ obseruaretur aliquis numerus determinatus, ita vt non plura, nec pauciora holocausta fierent, superstitionem habet, quia numerus, & figura non ponuntur principia actiua, ita vt aliquid magis correspondeat isti numero q̄ illi, vel isti figuræ q̄ alteri: malefici tñ obseruant certitudinē numerorum, quia raro aliquid per numerum parem faciunt, sed omnia per imparem: sic enim Virgilius in Bucolicis in Egloga, quæ incipit.

Quo te Mœri pedes.

Cum ait:

Ter effigiem lustro, numero Deus impare gaudet.

Et sic vult, q̄ imparitas numeri pertineat ad superstitiones illas, & Arist. in 1. de cœlo, & mundo. cap.1. dicit, q̄ numerus ternariꝰ est quo Deos sanctificamꝰ, & sic determinabant numerum. Ex eadem aūt causa obseruabatur hic numerus septennarius duplicatus, sicut in aris tenebatur numerus septēnarius simplex, sed oīa superstitiosa sunt. *Cumque fecisset iuxta sermonem Balaam.* Idest Balac rex fecit strui aras septem, sicut dixerat Balaam, & adduxit septem vitulos, & septē arietes ad immolandū. *Imposuerunt simul vitulum, & arietem super aram.* Non est sensus, q̄ aries, & vitulus ponerentur super vnicam aram, quia alias frustra fuissent factę septē, sed sup aram. i. sup quālibet arā ponebat vitulꝰ, & aries, ita q̄ essent septē vituli, & septē arietes. & hoc patet, quia dixit s. para totidem vitulos, & eiusdē numeri arietes. Sed cum dr hic, q̄ imposuerunt simul vitulū, & arietē super aram, pōt intelligi dupliciter. s. q̄ imposuerunt ad immolandū, vel imposuerunt ad cremandum. Nam immolatio poterat fieri ȝ. altare, vel ȝ, si fieret ȝ. imponeret super altare ad cremandū. Si aūt fieret sup altare, īmolarent ibi aialia, & cremarent. Sed dicendū est, q̄ intelligit de impositione ad cremandū, & non ad īmolandū: sic.n. fiebat in altari Dñi in Sāctuario, quia aīalia īmolabant ad latus Aquilonare eius, & postea ponebant ad cremandū sup altare particulatim diuisa, vt patet Leui.c.1. & sic est sensus, q̄ īmolarent ista aīalia, & postea faceret ea poni super altare Balac, vt cremarent ibi. & hoc significat ȝ. cum dr: Sta paulisp iuxta holocaustū tuū, est aūt holocaustū, qñ iam cremat. *Dixitque Balaam ad Balac.* Iam.n. fuerant dispositæ aræ, & holocausta super illas, & iō nūc inquirebat Balaam auguriū ad sciendū si maledicere debebat, iō ad hoc recessit a loco, in quo erant aræ. *Sta paulisper iuxta holocaustum tuum.* Istud dixit Balaā ad Balac: iam enim erant cadauera super aras, & cremabantur, ideo erat holocaustum: & dixit Balaam ad Balac: Sta iuxta holocaustum tuū. i. iuxta holocaustū ꝓte oblatum, quasi dicat, istud fuit positum ad inquirēdum auguria, & solum erat pro Balac. s. vt possit maledici Iudæis quod petebat Balac. Vel dixit esse holocaustum tuum. i. quia tu fieri iussisti. *Donec vadam: si forte occurrat mihi Dominus.* Supra dixerat Balaam ad Balac non potero immutare verbum Dñi Dei mei, vt plus, vel minus loquar præcedenti cap. ideo hic fingebat, q̄ maledictio quā ipse dare volebat a Deo, pueniret, & eum inquirere volebat. sed falsum est, quia non inquirebat aliquid a Deo, sed auguria petebat, vt patet sequenti cap. scilicet. Cumque vidisset Balaam, q̄ placeret Dño, vt benediceret Israeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret: ergo videtur, quòd ante inquisierat auguriū. & istud est nūc, & in omnibus vicibus, quando statuit aras, & occidit victimas. volebat tamen occultare superstitionem istam sub nomine Dei falso, vt sic magis laudarentur, quæ ipse faceret.

Numero ȝpari Deus honoratur & magis ȝpari.

Quid faciebat Balaam quando recedebat a rege Balac quæsiturus auguria. Quæst. II.

SED dicet aliquis quid faciebat Balaam, quando recedebat a Balac? Dicendum quòd ibat ad quærendum augurium, & istud est, quòd videret aliquas aues transeũtes, vt consideraret motus earum, vel audiret earum garritus, quia in istis cõsistit augurium, vel recedebat ad videndum aliquid in astris. Sed magis dicendum, quòd ibat ad petendũ aliquid a dæmone, cui familiariter, & in secreto loquebatur: nam si inquireret solum motũ, vel voces auiũ ex loco, in quo erat Balac, cognoscere potuisset. Itẽ si aliquid specularetur in astris, & tamen qualibet vice recedebat constitutis aris: ergo recedebat ad consulẽ dum dæmonem, quia non poterat loqui illi in secreto, si præsens esset Balac. *Et quodcunq; imperauerit loquar tibi.* Ideſt Deus occurret mihi, & loquetur quid facere debeo, & illud ego tibi renunciabo. In omnibus autem istis mentiebatur Balaam: omnia tñ postea in veritate prouenerunt: nam ipse dicebat, q̃ volebat cõsulere Dñm, sed non intendebat hoc: immo magis intẽdebat quærere augurium, vt declaratum est. Dixit ẽt si forte occurreret sibi Dominus, quia non credebat, quòd sibi occurreret, cum ipse non quæreret illum, & tamẽ occurrit ei, vt patet infra. Item dixit, q̃ quidquid Deus loqueretur ei, ipse renunciaret Balac regi: & tñ hoc non intendebat, Immo si Deus aliquid diceret de non maledicendo, celauisset inquantum posset, vt aliquid inde acquireret: nam nihil ipse curabat, q̃ ageret contra intentionem Dei: nam iam bis dixerat ei Angelus, q̃ non malediceret: ipse tamen ad maledicendum veniebat: sed postea verum dixit, quia Deus posuit in ore eius parabolam, quæ sequitur, & renunciauit illam Balac, etiam si noluisset, quia cogebat eũ Deus loqui, quod nolebat. *Cumq; abiisset velociter.* Ideſt, recessit Balaam a Balac cum festinatione, vt accepto velociter responso a dæmone veniret ad eũ. in Hebræo habetur. *Cumque abiisset solus.* Quia ad inquirendum aliquid a dæmone magis solus quàm cũ alijs esse debebat, quæ enim mala, vel falsa sunt in tenebris fieri desiderant, ne a superueniente luce reuelentur: sic enim dicitur Iob 24. cap. oculus adulteri diligit caliginem, dicens, non me videbit oculus, & operiet vultum suum: forte quia dæmones talia reuelantes sub turpi forma apparent, & nolunt turpitudinem suam ab alijs videri.

Quare dæmones non accipiunt pulchra corpora, in quibus appareant cum sciant illa formare: & de deo Aesculapio, qui Romam ductus est in effigie serpentis. Quæst. III.

SED Quæret aliquis an dæmones possunt sub pulchra forma apparere, vt pulchrum, & refulgens sibi corpus de aere sumant.

Respondetur, quòd dæmones satis sciunt fabricare corpora pulchra qualiacunque ipsi velint, & materia aeris sibi obediret faciliter, sicut obedit Angelis bonis, quia est in potentia naturali: & tamen forte non permittuntur accipere formas pulchras, ne magis in tanbus nocẽdi occasionem habeant. Sic dicitur, quòd ideo diabolus speciem serpentis accepit, vel ipsum verum serpentem ad loquendum mouit, & non accepit speciem columbę, vel alterius auis, aut pecoris, vel loqui per illud, quia non permissus est in pulchrius animal intrare. Ita etiam Apostoli aliquando facientes dæmones apparere, eos sub turpissima forma apparere cogebant, vt eos populus sperneret, & sicut factum est tempore noui testamenti, & tpe

F Gentilium: nam si legantur diligenter antiquorum Gentilium libri, reperietur semper Deos eorum sub serpentum, vel aliarum beluarum apparuisse figuris, vt videntibus magis timorem incuterẽt, q̃ amorem, & horrorem, atq; diminutionem numinis. Sic patet cum in ciuitate Romana valida increbuisset pestis, & ex consulto deorum pro Aesculapio deo Epidauri missum fuisset in Græciam: vt; eo veniente, vniuersa cessaret pestis, in nauem quandam Romanorum serpens magnus cristatus, & lucentibus atq; formidolosis oculis insilijt, qui vsq; ad vrbem Romanam p fluuium Tyberim ductus est. De quo Ouidius Meta. 15. Nec est istud poetica fictio, sed historica veritas. Et tñ iste erat dæmon, qui a Gentilibus deus Aesculapius vocabatur. Vel forte recedebat Balaam a conspectu G Balac ad reuelationes dæmonum, quia in istis augura tores, & alij malefici aliqua enormia patiebantur, p q̃ viles alijs viderentur si coram eis apparerent, quia vt cõiter fiebat ista reuelatio visione imaginaria, ita q̃ dæmon imaginatiuam alicuius moueret, in quo motu aliqua passio causabatur distrahens hoẽm ab actu rõnis. Vel forte dicendum, q̃ ista reuelatio dæmonũ fiebat modo phythonico. s. q̃ introirent dæmones in ventrem istorum auguratorum, & facerent eos despumare atque in terram cadere, & tunc per os eorũ loquebantur, quæ intendebant. Sic ponit Apost. Act. 16. cap. de quadam puella, de cuius ventre Phythonẽ H dæmonem eiecit: illa aũt magnũ quæstum præbebat dño suo singulis quærẽtibus rñsa reddendo. Fuit aũt iste modus apud Gentiles in famosissimo templo toti⁹ orbis. s. in insula Delphos, vbi colebatur Apollo: ad hunc locum de diuersis partibus orbis tanquam ad certissimum oraculum varij concurrebant dubioſi suorum quæsituri responsa; ibi autem quædam puella virgo, qui dæmon erat, atque eam per terram rotans, & deagitans (sicut in arreptitijs apparet) omnia, de quibus inquirebatur, respondebat: nihil tamen intelligens eorum, quæ dicebat, quia tũc erat in furore. De hoc Lucanus lib. 3. de bello plusque ciuili, & Virgilius Aeneidos, lib. 6. Omnes modi superiores stare poterant, sed iste vltimus non, quia quando aliqui sic I arripiebantur, dæmones loquebantur per illos, & ipsi nihil intelligebant, quia totaliter erant immutati cũ rotarentur per terram, & despumarent, nec redibant ad sanam mentem quousq; post illam furiam dormirent, sicut nunc fit in oĩbus arrepticijs. Vnde q̃n ista loquebantur non intelligebant, & cum a somno euigilassent nihil recordabantur eorum, q̃ dixerant, sed q̃ aderant his sic furentibus intelligebant, q̃ dicebatur: ideo si isto modo ꝓtigisset in Balaam ipse non intellexisset ea, quæ loquebatur cum diceret, & postquam furere desineret, non recordaretur dictorum. Vnde necesse erat aliquem sibi esse præsentem cum furet, vt videret quid tũc loqueretur, sed ipse solus erat: nam a rege Balac secedebat: ergo alium modũ habebat reuelationis, & erit aliquis de prædictis. *Occurrit ei Deus.* Ideſt, q̃q̃ non inquireret Balaam Deum, quando recessit a Balac, sed dæmonem ad sciendum auguria, tamen Deus occurrit ei, & hoc factum est nõ ex meritis Balaam, quia ipse nequissimus erat, etiam gratia præsentiam Dei non desiderabat, sed ad gloriam nominis sui, & vtilitatem Israel; & maximè propter Moabitas, quia si Balaam in augurio Dominum obuium non habuisset forte apparuisset ei dæmon prædicens aliqua falsa, scilicet, vt malediceret Israel, & maledixisset saltem verbo: Moabitæ autem confidẽtes exiuissent ad bellum contra Israel, & morerentur in bello.

Quomodo

Quomodo apparebat hic Deus Balaam ad declarandum ei hæc: & de quatuor modis quibus reuelat aliquid Prophetis. Quæst. IIII.

QVAERET Aliquis, quomodo apparebat, vel occurrebat hic Deus Balaam.

Respondebitur, quòd poterat ei occurrere multipliciter, scilicet, per immutationem intellectus eleuãdo intellectum suum ad aliquid supernaturaliter, quod alias intelligere neqbat, sicut erat in cęteris prophetis. Alio modo, quòd apparuerit ei in aliqua assumpta figura, & locutus fuerit: sicut factum est in via, quando apparuit Angelus asinæ habens gladium euaginatum, & postea visus est ipsi Balaam. Alio modo poterat esse, quòd formaretur aliqua vox de aere ad Balaam, & non videret corpus aliquod: sciret tamen quòd a Deo esset: & sic fiebat locutio Israelitis, vt contigit super montem Sinai, quando data est lex: nam ibi vocem audierunt, sed figuram nullam viderunt, Deuter. cap. 4. Sic etiã loquebatur Deus ad Moysen, & ad quosdam alios aliquando in columna nubis ad ostium tabernaculi, & aliquando in propitiatorio intra sancta Sanctorũ: De primo, Exodi cap. 33. & supra 12. De secundo: Exodi 25. & supra capit. 7. Quis autem poterit dicere per immutationem phantasticam sine aliqua illuminatione speciali intellectus, sola phãtasia mota a Deo id factum fuisse. sic enim fiebat de illis prophetis, qui per somnium Deum videbant, vt patet supra cap. 12. Nam per somnium nihil aliud intelligere possunt, C cum tũc quiescant omnes virtutes rationales: & istũ modum habebat Deus ad Balaam, quãdo missi sunt ad eum nuncij regis Moab bis, quia qualibet vice apparebat ei Deus pro noctem, dicens; an deberet ire cum illis, vel non: & ob hoc dicebat Balaam, quòd exspectaret per noctem nuncij.

Quis autem istorum modorum fuerit, dubium vidĕbitur aliquibus. Sed dicendum satis colligi ex litera, quòd apparuit ei Angelus Dei, sicut apparuit in via assumpto corpore de aere, & locutus est ad eum Balaam, vt patet infra. Et hoc colligitur, quia dicitur: occurrit ei Deus: occurrere tamen est quando aliqui dicuntur per eandem viam ex oppositio. Item quia D dicitur, quòd Balaam locutus fuit ad Deum, quando erexerat aras, & sup posuerat holocausta, sed ista nulli de modis supra assignatis conueniunt, nisi cum dicitur, quòd apparuit Angelus in assumpto corpore.

Primus enim modus non stat, quia quando fit immutatio sola intellectus, non apparet aliquid exteri⁹, nec in ipsis organis, sicut quando aliquid intelligimus naturaliter non causatur per hoc in nobis aliqua species motus, sed tunc non stat, quomodo Deus occurrerit Balaam, quia occursum nunquã est, nisi in duobus è contrario venientibus. Tertius modus non stat, quia si loqueretur Angelus Dei Balaam, & non videretur in aliquo corpore assumpto, non diceretur quòd ei occurrisset, quia occursus est in duabus rebus corporalibus, quæ mouentur è contra. Item & fortius, quia dicitur in litera. quòd Balaam locutus E fuit ad Deum de his, quæ fecerat, scilicet, quòd erexerat aras, & posuerat victimas, antequam quidquam Deus loqueretur: & postea Deus posuit verbum in ore Balaam: ergo videtur, quòd ipse vidit Deum: nam si solum apparuisset Deus in voce, prius audiuisset Balaam vocem Dei, quàm loqueretur ad illum: & tamẽ ipse prius locutus est: ergo non fuit in voce Deus apparens, sed in corpore assumpto.

Quartus modus etiam non stat, quia quando fit immutatio phantasiæ solum homo est in somno, & tũc non fit aliquis motus corporalis, qui vocetur occurA sus, & tamen in litera dicitur, q̃ occurrit ei Deus: ergo non fuit per immutationem phantasiæ in somno. Item illi, qui sic immutantur non possunt loqui nec videre, sed Balaam fuit locutus hic ad Dominum, cum retulerit ei quid fecerat, scilicet, constituendo aras, & ponendo desuper victimas: ergo non immutabatur per somnum, & sic solum manet vnus istorum modorum, qui esse potuit hic, scilicet, quòd apparuisset Angelus Dominի in assumpto corpore.

Veniens ex aduerso Balaam. Locutus est ei Balaam de constitutione ararum, quas posuerat, & tunc Deo iussit ei dicere ea, quæ sequuntur.

Locutus est ad eum Balaam. Prius enim locutus fuit B Balaam Deo, ideſt, Angelo hic apparenti, cum loqueretur Angelus ad ipsum ad captandum ipsum quasi fecisset cæremonias ararum, & holocaustorum propter eum.

Septem, inquit, aras, erexi. Ideſt, Balaam, inquit, ideſt, dixit. ego erexi septem aras, ideſt, feci altaria septem. Accipiuntur hic aræ pro altaribus. Nam secundum modum loquendi omnium scripturarum tam sacrarum quàm Gentilium aræ vocantur ipsa altaria, nec fit aliqua differentia inter aram, & altare, sicut nos facimus. Et causa huius est, quia nos ex præcepto Ecclesię super altare non celebramus, nisi aram superpositam habuit, nisi in altaribus consecratis. ipsa tamen ara vocatur altare secundum nos, sicut cum alicui ex indulgentia conceditur, quòd possit celebrare vbicunque voluerit solum cum altari portatili, vel viatico, conceditur illi, quòd celebret super aram, quæ ibi vocatur altare: etiam si nõ habeat aliud altare. Apud Gentiles autem, & etiam in veteri testamento non erat huiusmodi ritus, quia etiam indifferenter super quoslibet lapides, vel in aliquo loco structo immolabatur, & cremabatur sacrificium, maxime apud Gentiles: ideo ara, & altare idem erant. In veteri etiam testamento nũquam fit differentia de ara, & altari, immo non erat nisi vnicum altare ad immolandum in toto veteri testamento, quod erat de lignis, & intra illud ponebatur terra quasi vsque ad summitatem super quam lignis compositis cremabatur sacrificium, vt declaratum est Exodi vigesimoseptimo capitulo: & si aliquando ex speciali priuilegio aliqs posset in montibus struere altaria, vel in alijs locis, tolũ faciebat illa de lapidibus nihil alterum super ipsa ponendo loco arę, & dicitur hic: Erexi septem aras, ideſt, feci septem altaria. Ista non erant aliqui lapides simplices, super quos fieret crematio holocaustorum, sed erant quidam acerui lapidum, & super illos ponebantur carnes sacrificiorum. Quod patet, quia dicitur erexi, ideſt, eleuaui, quod pertinet ad ea, quæ construuntur per appositionem, vel aggregationem. & dicebat hic Angelus Balaam, quòd struxerat aras ad gratificandum eum sibi, quasi aras destruxisset ad colendum eum, & sic moueretur Deus, vt concederet ei maledicere Iudæis, & tamen non posuerat aras pro Deo, sed pro dæmonibus, vel astris. Quod patet, quia positis aris, iuit ad quærendum augurium, vt patet sequenti capitulo, quod non fecisset, si Deo vero immolasset: solum etiam eius adiutorium quæsiuisset. Item, quia istud holocaustum non faciebat ipse Balaam, sed Balac Rex: quod patet, quia ipse dixit supra: Sta pauliſper iuxta holocaustum tuum. Balac autem manifestum est, quòd Deo non immolaret, sed dæmonibus: quomodo ergo volebat Balaam quasi demonstrare Deo, quòd offerret ipsi id, quod dæmonibus obtulerat?

Ara & Altare an differant.

De altari vnico veteri teſta.

Universidad de Deusto Biblioteca

Quare Balaam dixit Deo se septem aras pro eo, cū fecerit, p̄ dęmonibus.

Respondendum est, quòd licet Balaam sciret Deum decipi non posse, tamen corrupta voluntas eis desiderabat Deū decipi, & hoc desiderare non est magnum inconueniens, quia desiderium ēt est de impossibilibus, sed amplius hoc eligebat Balaam quod inconueniens magnum est, quia electio solum est de possibili ꝓtingenti. & per nos agibili, vt patet 3. Ethic. Sed dicendum ꝙ tñ voluntatis peruersitas inualuerat, vt totum intellectum practicum obcęcaret, nec erubescebat coram Deo sibi loquēte mentiri, quia p̄sentia Dei solum intellectum speculatiuum eius illustrabat, vt necessarium est in omnibus prophetis: voluntatem aūt illius nullo modo gratia sua gratum faciente tangebat: ideo nullatenus meliorabatur, etiā si Deus sibi continuè mirabilia loqueretur. Sunt enim G ista duo multum distincta, s. intellectus speculatiuus, & voluntas: ideo potest vnum sine altero profici. Patet in Salomone, quem Dē̄ super oēs alios homines sapientia imbuit, vt patet 3. Reg. cap. 3. & 2. Paralipo. cap. 1. & tñ voluntas eius nihil illustrata est, quia semper ambulauit in concupiscentijs fœminarum, & ido la coluit atque illis templa ꝓstruxit, vt patet 3. Reg. 11. cap. *Et imposui vitulum, & arietem desuper.* Non refertur ad vnicam aram, quia non fuit in vnica factum, cum dicat se erexisse septem aras, sed refertur ad omnes. s. imposuit vitulū, & arietem desuper, idest, super quālibet aram imposui vnum vitulum, & vnum arietem. *Dominus autem posuit verbum in ore eius.* Idest, Angelus locutus fuit illi, scilicet, verba ista, quæ sequuntur: nā quòd aliquis ponat verbū in ore alterius, nihil aliud est, quàm quòd dicat ei omnia, quæ debet loqui. Vel potest intelligi, quòd posuit verbum in ore suo, idest, inspirauit sibi prophetiam dato, quòd non loqueret ei, scilicet, quòd moueret intellectum suum ad concipiēdum, & dicendum regi Balac ea, quæ sequūtur. Et tunc etiam non erit ꝺ̄ supra dicta, scilicet, quòd hic fuerit facta locutio, & apparitio Angeli ad Balaā, quia licet ista, quæ dicturus erat Balaam, non fuissent sibi dicta, sed inspirata: tamē locutus fuit ei Angelus alia, scilicet, Loquere hoc ad Balac. Primus modus tñ est verior. s. quòd omnia ista locutus fuerit Angelus Balaam. *Reuertere ad Balac.* Quia manebat Balac apud altaria spectans, qñ veniret Balaam. *Et hæc loqueris.* Sci I licet, ista, quæ apparent immediate: illa enim Angel⁹ primo dixit Balaam: deinde Balaam retulit illa regi Moab. *Reuersus inuenit stantem Balac iuxta holocaustum suum.* Spectabat enim aduentum Balaam, & quia dixerat Balaam, quòd staret iuxta holocaustum suum sterit diligenter ne omitteretur aliqua cæremonia. *Et omnes principes Moabitarum.* Isti comitati fuerant regem ascendentem in montem cum Balaam, & mā serunt ibi cum rege. *Assumptaque parabola sua dixit.* Idest Balaam assumpsit parabolam loquens ad regem Moab. vocatur hic parabola prophetia, quam Deus posuerat in ore Balaā, & hoc quia parabola fit in quibusdam ænigmatibus, & circulationibus verborum: ita aūt erat hic cum ponantur quædā similitudines. K *De Haram eduxit me Balac rex Moabitarum.* Hic volebat significare Balaam, quòd nō poterat maledicere Israelitas, quia Deo displicebat hoc, ideo posuit quædam præuia excusatiua sua. s. quòd ipse non venerit gratis, & non conc̄ euerit regem spondens se hæc facturū, sed quasi coactus aduenerit, ideo etiam si non posset maledicere Israelitas non esset sibi imputandum. Si autem ipse spopondisset se maledicturum Israelitas si aliquid ei daretur, etiam si Deus prohiberet maledictionem ipse esset culpabilis, tamen non spopondit, & hoc dicit, scilicet, de Haram adduxit me Balac rex Moabitarum, idest ego non veni gratis ad maledicendum, nec solicitaui regem, sed rex adduxit me, quasi F violentum, scilicet, propter importunitatem suam, quia multos nuncios misit & bis. & dicit, quòd adductus est de Haram, idest, de Mesopotamia: est enim Haram nomen proprium ciuitatis, Mesopotamia autem est nomen Græcum compositum signans ciuitatem sitam in medio aquarum, & vocatur in Hebræo Haram fluuiorum, idest, sita inter duo flumina. Est autem eadem ciuitas Mesopotamia, & Haram, vt declaratum est præcedenti capit. in hac habitabat Balaam, cum vocatus est a rege Moab, & de ipso loco adductus est. Et si obijciatur quòd habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, vt patet præcedenti capit. vel quòd habitabat in terra Madian, quia ibi fuit occisus cum Madianitis, vt patet infra 31. capi. respōsum est præcedenti cap.

Quare Balaam venit de Mesopotamia. Quæst. V.

Sed obijcietur, quia dicitur secunda Petri. ca. 2. ꝙ Balaam venit ex Bosor, & amauit mercedē iniquitatis, ergo non venit de Mesopotamia.

Respondendum est, quòd eadem ciuitas est Bosor, & Mesopotamia, & Haram, quia frequenter eadem ciuitas habet multa nomina, sicut patet in Hebrō, quæ vocatur Hebrō, & Mambre, & Cariatharbe Genes. 23 capitu. & Iosue 13. capitu. Etiam Ierusalem vocatur Ieruſalem, & Iebus. Iosue 18. capi. & in diuersis libris accipiuntur diuersa nomina. Sic patet, quia H hic vocata est ciuitas etiam Haram, & Deuteron. 23. cap. vocatur Mesopotamia. *De montibus orientis.* Idest Mesopotamia est in montibus orientis. Non accipiuntur montes Orientis simpliciter pro illis, qui sunt in extremitate terræ habitabilis per longitudinē, scilicet, in capite Indiæ: sed accipitur Oriens relatiuè, & sic quilibet locus, qui est propinquior Orienti alio loco dicitur esse orientalis respectu illius. & hoc modo necesse est de quibuscunque duobus locis, quæ non habent eandem longitudinem secundum motum astrologorum, quòd vnus sit orientalis respectu alterius: & istud est quod multos decipit. Nam cum legunt in Scriptura Orientem, vel Occidentem, accipiunt ista puncta simpliciter pro extremitatibus terræ habitabilis, vt cum dicitur de Saluatore nostro, quòd reges Magi venerunt ab Oriente adorare eum Matt. cap. 2. putant aliqui, quòd venerint de extremitatibus Indiæ, ideo variè ponunt de aduentu illorum, quia alii qui dicunt illos aduenisse post vnum annum & 13. dies, quia in tanto tempore poterant venire ab Oriente. Alij dicunt, quòd venerunt super dromedarios quæ sunt animalia velocissima, ideo in tredecim diebus poterant tantum iter conficere: sed ad nihil horum cogimur, quia non ponitur ibi oriens pro parte orientali simpliciter, sed pro aliqua terra, quæ esset magis Orientalis, quàm Iudæa etiam si parum distaret ab illa. Sic etiam patet hic: nam terra Mesopotamiæ non multum distat a terra Moab: forte enim non per quatuor dietas. Quod patet, quia Iacob venit de Mesopotamia per terram Ammon, & Moab ad terram Iudeæ, & transiuit per montem Galaad, & Laban socer suus persecutus eum ex Mesopotamia apprehendit eum super montem Galaad diebus septem transactis, vt patet Genes. trigesimo primo capitulo, & tamen Laban distabat per tres dietas vltra Mesopotamiam, vbi erat cum gregibus suis ipse, & filij sui, vt patet Genes. capitu. trigesimo. & ex loco ipso persecutus Iacob apprendit eum post septem dies in monte Galaad: ergo demptis illis tribus dietis manebunt quatuor dietæ a Mesopotamia vsque ad montem Galaad. est autem mons iste in extremitate terræ Moab, cum ponatur pro termino terræ

non terræ illius, vt patet Deutero. cap. 2. Ergo terra A Mesopotamiæ ad plus distaret quatuor, vel quinque dietis a terra Moab, & tamen dicitur, quòd vocatus est Balaam de montibus orientis, quia est magis orientalis Mesopotamia quàm Moab, & non solum est magis orientalis, sed etiam magis aquilonaris. Dicitur autem de montibus, quia terra illa montuosa est. *Veni, inquit, & maledic Iacob.* Idest rex Moabitarum inquit ad mev eni, & maledic Iacob. Accipitur hic Iacob pro tota congregatione Israelitarū sicut Israel: & maledicēdo illos maledicebatur totus Iacob, quia nullus alius erat de stirpe Iacob præter illos. *Propera, & detestare Israel.* Eadem sententia est repetita, & ista est exaggeratio sermonis, cum sit sermo per synonyma, non solū in dictionibus, sed in orationibus, quod B ad satis magnam exornationem pertinet, & potissimum ad suasionem, quia verba sic repetita magnam habent efficaciam, vt testatur Isidorus in principio synonymorum suorum, scilicet, quòd liber synonymorum eum mouerit in lamentum. fiunt autem ibi tales repetitiones, vt hic. Potest autē dici, quòd aliquo modo istæ sententiæ differunt, quia detestari, & maledicere duo importabunt: nam maledicere est malum inferre: detestari autem est bono priuari per abominationem, & expulsionem a nobis. Tunc Deus alicui maledicit, quando eum punit: tunc vero detestatur, quando suam protectionem aufert. Quodcunque autem istorum fieret sufficiebat Moabitis, siue H enim Deus malediceret illos per se delendo, sicut sępe fecerat consumendo igne, & alijs pœnis, vt patet C supra 11. cap. & 16. siue eos desereret non iuuando, vt sic traderentur in manus Moabitarum. Non est tamen intelligendum, quòd rex Moab miserit ista verba ad Balaam, cum petijt, vt veniret. Nā solum dixit: Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea, vt patet præcedenti cap. fecit tamen Balaam istā repetitionem sententiarum ad exornationem, vel forte Deus talem seriem in verbis posuit in ore eius. Est autem iste modus vsitatus apud Prophetas, & maximè in Isaia. Dicit Rabi Salom. quòd ponuntur ista duo verba, quia nesciebatur quid magis Deus vellet, scilicet, maledicere, vel detestari. Sed nō stat, quia hoc D esset si Balac locutus fuisset ista ad Balaam, vel Balaā locutus fuisset ad Deum petens, sed non fuit sic: nā potius Deus ista primò locutus est ponens in ore Balaam: ergo non fuit positum detestari, & maledicere propter dubium. *Quomodo maledicam cui non maledixit Deus?* Quasi dicat, petis aliquid irrationale, quia ego non possum maledicere, nisi cui Deus maledicit, sed Deus benedicit Israelitis, quomodo ego potero maledicere eis? hic enim cogitur Balaam veritatem significare de maledictione sua, scilicet, quòd illa nō erat inflictio alicuius mali, sed erat prænunciatio diuinæ maledictionis per prophetiam, vel per astra, vel per artem ariolandi. Cum ergo Deus nunc non maledixerit, non poterat Balaam maledictionem eius annūciare, quia nihil valeret annunciatio illius: maximè, E quia etiam si Balaam vellet annunciare saltem falsę aliquam maledictionem, nō poterat, quia Deus eum ad benedictionem cogebat.

An Deus habeat quotidie vnam horam, in qua irascatur malis, & an illam sciret Balaam. Quæstio. VI.

Dicit Rabi Salom. quòd Deus quotidie irascitur malis, ita ꝙ habet vnam horam determinatam, in qua irascatur, & illā sciebat Balaam, ideo precabatur tunc maledictionem Dei super aliquem malum, & veniebat: vi-

derat autem ꝙ licet malum egissent Hebræi non puniebat eos; ideo mirabatur. Probat hoc Psal. 7. vbi litera nostra dicit de Deo: Nūquid irascitur per singulos dies? vbi dē in Hebræo: Deus irascitur per singulos dies. Sed errat, quia illa litera etiam s̄m modum Hebraicum debet legi interrogatiue, q̄q̄ non ponat ibi dictio significans interrogationem, sicut in litera nostra ponitur nūquid. Nam si non legatur sic includet ꝺ̄dictionem, cum dicatur ibi, ꝙ Deus est patiens: & tñ irasci per singulos dies non probat esse patiētem, sed magis oppositum. s. esse velocem in ira, quod est esse acrocholum, vt patet 4. Ethi. cap. de mansuetudine.

Item quia si diceretur ꝙ Deus irascitur per singulos dies nihil faceret ad intentionem prophetæ, vt patet ex intentione totius Psalmi. Amplius dato ꝙ concederetur Deum quotidie irasci malis, sicut nos concedimus: tñ s̄m ꝙ Rabi Salom. intelligit est impossibile, quia nos dicimus Deum irasci. i. punire nos: ita ꝙ ira non significet in eo aliquem motum, vel affectionem, sed solum punitionem, quæ in nobis est: tñ Rabi Salom. intelligit esse in Deo iram, quod patet ex verbis suis. Dicit enim ꝙ Balaam sciebat horam, in qua Deus est iratus: & tunc petebat maledictionem super aliquem, & veniebat: & sic prius ponit iram Dei, q̄ punitionem nostram: ergo aliquis motus erit s̄m hoc in eo. Item dato ꝙ in Deo esset motus iræ qualibet die cum non haberet horam determinatam ad irascendum, quia non sequitur conditiones temporum cum non subijciatur motui, & actionibus naturalib⁹. Itē dato ꝙ esset aliqua hora determinata pro ira Dei: tñ illam non cognosceret Balaam, & dato ꝙ cognosceret, ēt si deprecaretur Deū, vt malediceret alicui, non malediceret, nisi maledicere disposuisset, cum Deus nō sequatur humanas affectiones: ideo omnia hæc ridicula sunt. *Qua ratione detester quem Deus non detestatur.* Eadem sententia est cum superiori. detestari. n. est abominari, vel abominatum esse prædicare, sed Deus non abominabatur Iudæos expellens eos a custodia sua: qūo ergo posset Balaam illos abominabiles factos prænunciare? quasi dicat, nequaquam. Nā Ecclesia si prænunciaret illud, nihil esset cum Dē̄ nō abominaretur: & ēt si vellet maledictionē prænunciare, non posset, quia Deus cogebat eum bn̄dicere. *De summis silicibus videbo eum.* Quasi dicat, non maledicam illi, sed magis delectabor in videndo eum de summitate silicum. i. duarum petrarum. Erat aūt delectatio ista, quia castra Israel erant bene disposita, & videre simile est delectabile: & hoc significatur cap. sequenti cum dixit Balaam: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel &c. & propter ista verba Balac rex semouit Balaam de altitudine silicum ducens ad alium locum, in quo non posset videre omnia castra Israel, sed partem eorum, vt patet infra.

De collibus considerabo illum. Eadem sententia est repetita, scilicet, quod Balaam de altitudine collium, idest, de montibus illis, in quibus erat respiceret Israel: & vtrūque verum est, scilicet, quòd videret Israelitas de collibus, & de summitate petrarum, quia forte cū esset in collibus ascendebat sup̄ summitatē petrarū, vt magis inde cōtēplaret dispositionē castrorū Israel. *Populus solus habitabit.* Hic prophetat Balaam aliqua futura de populo Israelitarum, scilicet, quòd habitabit solus, idest, erit singularis inter omnes populos, quia cęteri populi ad Deos varios conuertentur. Iste autem solus manebit in cultu Dei sui, licet aliquando in hoc caruerunt magis Israelitæ quàm aliæ gentes: & conqueritur de eis Deus valde, quia reliquę gentes non mutabant Deos suos: Israelitæ autem mutabāt aliquādo, vt patet Ierem. c. 2. scilicet, trāsite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate

vehementer si factum est huiuscemodi: si mutauit gens Deos suos. Et certè ipsi non sunt dij: populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & desolamini portæ eius vehementer. Et tamen licet Israelitæ relinquerent Deum, tamen redibant rursus ad illum. De alijs autē gentibus nulla conuertebatur ad colendum Deum: in prophetis tamen non oportet totam vim terminorum obseruari, quia termini distributiui raro ibi totaliter distribuunt. Erat autem iste populus solum.i. singularis ab alijs gentibus in corde per Dei veri fidem, & cultum, in carne sua per circuncisionis pactum, in actibus suis per diuersarum cæremoniarum, & iudiciorum obseruantiam, & ritum, in vestibus per distinctum ab alijs gentibus habitum, sicut erat de vittis hiacinthynis, & pallijs fimbriatis, vt patet supra ca. 15. Vel dicitur solus habitabit, ideſt, iste populus non cōmiscebitur alijs gēnibus in aliqua communicatione: ne ab eis inducerentur ad colendum idola, ita vt viderentur non esse de numero gentium, sed sequestrati ab orbe terrarum, vt significat litera sequens, scilicet, inter gentes non reputabitur. & in hoc significabatur magna perfectio status Iudaici, qui erat separatus ab immundicijs Gentilis communicationis. *Inter gentes non reputabitur.* Ideſt, non tenebit Deus istum populum in reputatione, in qua tenet gentes, quia gentes, vt immundas in Idolis suis negligit, sed istum populum, vt peculium electum conseruabit, & ei specialia beneficia largietur. hoc significat Deus Exo. 19. ca. & Deuter. cap. 7. vocans Iudæos peculium de cunctis populis terræ. Vel non reputabitur inter gentes, ideſt non cōputabitur iste populus, vt vna de gentibus. & hoc, quia differentes erant Iudæi in habitu, & tota ratione viuendi ab omnibus gentibus, ideo appellatione Gentium omnium in sacra Scriptura non intelliguntur Iudæi, sicut appellatione laicorum non intelliguntur clerici, quia differunt ab eis in habitu, & modo viuendi. Vel aliter non reputabitur inter gentes, scilicet, quia non erat magnus populus Iudaicus viribus, aut multitudine in comparatione aliorum populorum. Sic dicitur Deuter. capit. 7. scilicet, quòd non accepit Deus illos, quia ipsi vincerent numero cæteras gentes, aut viribus. Et subditur ibi: cum omnibus populis sitis pauciores: & ꝓpter hoc negligebāt eos, & volebant eis eruere oculos dextros in improperiū, vt patet 1. Reg. 11. & 13. cap. Vel nō reputabitur inter gentes, ideſt, non poterit computari præ multitudine sicut dicitur infra. ſ. quis numerare possit puluerem Iacob, & numerum stirpis Israel, sed primus & secundus sensus magis conueniunt. *Quis dinumerare possit puluerem Iacob.* Ideſt, multitudinem, quæ egredietur de Iacob per generationem, quia iste populus multiplicabatur valde, in tantum, vt non viderentur fœminæ eorum parere, sed germinare, sicut arbores, q̄ singulæ mittunt multos ramos, vel fructus. Sic patet Exo. cap. 1 scilicet, quo mortuo, & vniuersis fratribus eius filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terrā: quod patet, quia in ingressu in Aegyptum fuerunt solū animæ septuaginta, vt patet Gen. 46. c. vel 75. vt patet Exodi cap. 1. & tamen quando exierunt de Aegypto fuerunt in valde magna multitudine, scilicet, sexcentorum millium peditum præter paruulos, & senes, & fœminas, vt patet Exo. 12. cap. & ob hoc cum viderent Israelitas tantum multiplicari Aegyptij paruulos eorum occidebant in flumine, & postea iusserunt occidi cum nascerentur de vulua. Exodi capit. 1. & ob hoc comparantur pulueri, quia innumerabilis est. Sic dixit Deus ad Abraham: faciamque semen tuum, sicut puluerem terræ: si quis potest hominū numerare puluerem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Rabi Salom. dicit, quis numerabit puluerem Iacob, ideſt, dolores, vel tribulationes populi Iacob? Multæ enim fuerunt ante ingressum terræ promissionis, & post ingressum. Et patet iste sensus quia secundum literam Chaldaicam Israelitæ comparantur numero stellarum, quando boni sunt; quia sicut stellas nullus tangere potest; ita nec Hebræos dū bene viuerent: mali autem comparantur puluери, quia sicut quilibet puluerem conculcat; ita illos dum a Deo recedebant quilibet populus conculcabat. Sed primus sensus est melior, quod patet in sequenti litera, scilicet. Et nosse numerum stirpis Israel, quod refertur ad multiplicationem: & tamen hic fiunt repetitiones sententiarum: ergo ista significat id quod sequens, scilicet, multiplicationem Israelitarum.

Et nosse numerum stirpis Israel. Ideſt, quis poterit cognoscere multitudinem Israelitarum, quasi dicat, tanta erit, quòd dinumerari nō poterit: nimis enim multiplicabantur Israelitæ, vt supra dictum est.

Sed dicetur contra Deuteronom. cap. 7. quòd erāt Iudæi pauciores alijs populis, scilicet. Non quia cunctas gentes numero vincebatis vobis iunctus est Dominus, & elegit vos: cum omnibus populis sitis pauciores, sed quia dilexit vos Dominus.

Respondendum est, quòd Israelitæ erant in valde magna multitudine, & postea futuri erant in maiori: tamen erant pauciores cæteris populis, quia comparati ad cunctos populos quasi nihil erant, vel quia erant aliqui populi, qui erant valde maiores ipsis: sicut gēs Chananæorum erat vnus populus in quantum descēdebat ab vno capite, scilicet, a Chanaan: quamquām alio modo vocarentur septem populi; & tamen populus Chanaan valde maior erat Israelitis. & sic de multis alijs populis. Quòd essent plures Chananæi patet, quia non poterant Iudæi replere terram eorum ad habitandum, ideo Deus nō dedit illam simul Iudæis, vel in vno mense, aut in vno anno donec augerentur, ne terra redigeretur in solitudinem, & crescerent bestiæ contra Iudæos, cum non esset terra habitata, vt patet Exo. 23. cap. & Deutero. cap. 7. vel potest hic referri multitudo numeri ad magnitudinē excellentiæ, scilicet, quis potest nosse numerum stirpis Israel, ideſt, magnitudinem dignitatis, & hoc refertur ad Messiam, qui fuit de stirpe Iacob secūdum carnem & excellentia sua fuit infinita. Satis est autem modus iste conueniens, quia talem locutionem facit Isaias cap. 53. scilicet, generationem eius quis enarrabit? Et intelligitur de Messia cuius generatio non est enarrabilis, quia est infinita. *Moriatur anima mea morte iustorum.* Cum Balaam oīa ista enarrasset, q̄ pertinebant ad excellentiā populi Iudaici, optauit habere finem, sicut Iudæi, qui erant viri iusti, & animæ eorum assequebantur vitam æternam, ideo est sensus: Moriatur anima mea morte iustorum. i. vtinam ego morer, sicut isti iusti morientur; præuidebat. n. in spiritu, q̄ in lege Dei finituri erant, & cupiebat sic finiri: tamen non sic viuebat: oēs autem mali bonam mortē appetunt, sed bonam vitam fugiunt, quia bene mori fœlicitas est: bene autem viuere laboriosum: sed vnusquisque sine altero non conceditur. Alio mō exponūt quidam q̄ loquebatur optādo mortē. ſ. q̄ ex quo moriturus erat, magis vellet, vt eum Hebræi occiderent, q̄ aliter moreretur: & est sensus: Moriat aſa mea morte iustorum, ideſt, vtinam ego moriar occisus ab istis iustis. Aliqui dicunt, quòd loquebatur nō optando, sed prænunciando, cognoscebat. n. prophetico spiritu, q̄ Iudæi eum occisuri erant: ideo dixit: Moriatur aſa mea. i. morietur morte iustorum. i. morte inflicta a iustis. ſ. ga Israelitę occiderēt me. Sed nō est iste sensus, quod

quòd patet ex sequenti litera, scilicet. Et fiant nouissima mea horum similia, ideſt talis sit mors mea, qualis mors istorum, & ibi est repetitio sententiæ secundum modum supra positum: ergo debet legi ista litera oprando, & non prenunciando: & dicitur moriatur anima mea, ideſt moriar ego, quia anima mori nō potest: sed accipitur anima pro ipso homine: sic dicitur 1. Macha. capit. 2. quod occiderunt serui Antiochi vsque ad mille animas, ideſt mille homines, & iste modus est vsitatus in Scriptura, vt patet Iudi. 16. cap. Cum ait Sanson: Moriāt anima mea cū Philisthijm, ideſt moriar ego. *Et fiant nouissima mea horum similia.* Id est vtinam mors mea esset talis, qualis mors istorū. Accipitur enim nouissimū pro morte, quia est nouissima, quam homo viuens patitur, & sic accipitur nouissimum in sacra Scriptura pro morte ex modo loquendi communi: sic patet Eccleſia. cap. 7. scilicet, in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, ideſt mortem, & in æternum non peccabis. *Dixitque Balac ad Balaam: quid est hoc quod agis.* Adduxerat Balac Balaam ariolum ad maledicendum Iudæis, & ob hoc dispoſuerat holocausta super aras: nunc autem vidit, quòd Balaam benedicebat Iudæis ideo admiratus est dicens, quid est hoc quod agis: nō enim quęsiuit quasi dubitaret quid esset illud, quia bene videbat, quòd benedicebat Indæis, vt patet ex litera sequenti, scilicet, vt malediceres inimicis meis vocaui te, & tu è cōtrario benedicis: sed dixit hoc admirans. Est autem modus admitātium, & turbatorum etiam de notiſſimis quærere. Vel forte dicebat hoc, vt responderet sibi Balaam, quia interdum quærimus aliqua, de quibus non dubitamus, vt videamus quid nobis respondetur: sic quæsiuit Deus a Balaam, scilicet, ad quid venerant viri Moabitę, & tamen ipse sciebat ad quid venerant: volebat tamen habere occaſionem loquendi cum Balaam. *Vt maledíceres inimicis meis vocaui te.* Et nō facis hoc. Vocat rex Moab Iudęos inimicos suos, & tamen non erant verè inimici sui, quia licet ipse intelligeret, quòd volebant aduersari ei: tamen non intendebant, quia Deus prohibuerat illis pugnare contra Moab Deutero. c. 2. *Tu è contrario benedicis.* Ideſt contra intentionem meam facis benedicēdo. Et dicitur: Benedicis, ideſt benedictiones eis futuras prænuncias, siue futura bona. *Cum ille respondit: non aliud possum loqui nisi quod iusserit Deus.* Quasi dicat, non sum culpabilis in hoc, quia ego vellem maledicere, sicut tu me ad maledicendum vocasti, sed non possum facere, quia Deus nō me permittit: & accipitur hic nō possum, ideſt non possum de iure nec de facto. Dicitur aliquis non posse de iure, quia quāquām aliquis actualiter possit contra diuinum præceptum, quia iſta operatio vetita est non dicitur posse. Alio modo illa operatio vetita est non dicitur posse de facto, scilicet, quòd licet aliquid sit contra ius: tamen possit homo illud exequi. Neutro istorum modorum poterat Balaam maledicere, quia dato, quòd Deus vetuisset maledicere, si tamen potuisset proferre Balaam verba maledictionis, non curaret, quod esset vetitum: sed non poterat proferre saltem. Hoc autem poterat esse dupliciter: vno modo, quia Deus mouebat labia eius, vt ipse volens maledictionis verba proferre benedictionē proferret, ita quòd Deus moueret instrumenta eius formatiua vocis cōtra voluntatem ipsius: nec tamen in hoc cogebat voluntatem illius; quia semper manebat ei electio maledicendi, licet maledicere non possit, & sic nō prohibebatur ibi actus voluntatis, sed actus prolationis, & ille non est liber elicituè, & primariè: sed est per imperium voluntatis: ideo directè potest cogi: actus autem voluntatis est primo liber, ideo non potest directe cogi: inducitur tamen voluntas ad aliquid alterū, quam ante volebat. Et hoc, quia Deus mouet voluntatem per gratiam rectificantem omnes potentias, & in hoc differebat ista motio linguæ Balaam a motione linguæ asinæ eius, quia lingua Balaā a Deo mouebatur, & contra voluntatem eius, & ipso intelligente, quòd contra voluntatem eius lingua mouebatur: asina autem non intelligebat quod loqueretur, nec contra voluntatem suam loquebatur, quia non haberet voluntatem loquendi, nec tacendi. Alio modo potest intelligi, quòd Deus in illa hora, vel spatio, in quo loquebatur Balaam ista demonstraret clarissimè esse bonum loqui illa, scilicet, quòd Deus pro tunc supernaturaliter illustraret intellectū practicū Balaā, sicut mouebat, vel illustrabat intellectū speculatiuum eius ad propheticè intelligendum, & ista illustratio esset, quòd Deus euidenter demonstraret intellectui practico eius, quòd in præsenti tempore nullum maius bonum occurrere sibi posset, & tunc intellectus practicus necessario iudicaret illud esse eligendum, licet non coactè. Voluntas autē necessario eligeret quidquid ab intellectu iudicatur, cum sit totaliter irrationalis, & naturaliter consequēs intellectū: vires enim formatiuæ vocis immediate obedirent, & tunc Balaam totaliter volebat benedicere, sed transeunte illa illustratione intellectus, cum non tolleret inclinationem, & dispositionē cōsuetudinalem prauę voluntatis, cum sit supernaturalis, nec intellectus practici distortum iudiciū, finita locutione inciperet dolere, q̄ sic locutus fuisset, & cognoscceret, quòd Deus eum ad talia volendum induxisset, & hoc non est voluntatem cogere, sed decipere, quia si voluntati Balaam Deus proposuisset esse malum benedicere Israelitis, sicut prius eius intellectus practicus voluntati proponebat, impossibile erat, quòd eam ad benedicendum induxisset nisi eā nihilaret, vel faceret nō esse liberā: ideo quilibet modus est satis ꝓbabilis: sed primus videtur melior, vt sentiret Balaam, dum loqueretur se contra voluntatem suam loqui, quod aliter non faceret, scilicet, per secundum modum: sed post locutionem intelligerer. Et hoc erat ad magnam laudem diuinam. Tunc debet intelligi litera: Num aliud possum loqui, nisi quod Deus iusserit? ideſt ad quod mouerit labia mea, quasi dicat, non possum aliter moueret, quam ipse mouet.

Motus est Balaam ad loquēdum & asina eius, sed diuersimode.

Dixit ergo Balac. Veni mecum in alterum locum, vnde partem Israel videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem super verticem montis Phasga, ædificauit Balaam septem aras, & impositis supra vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hic iuxta holocaustum tuum, donec ego obuius pergam. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore eius, ait: Reuertere ad Balac, & hæc loqueris ei. Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid inquit locutus est Dominus? At ille assumpta parabola sua, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo,

Aedificat septē aras Balaam ij.

Commendat populum Israel Balaam.

& non

& non faciet? locutus est, & nõ implebit? Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel. Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Iacob & Israeli, quid operatus sit Deus. Ecce populus, vt Leæna consurget, & quasi Leo erigetur: non accubabit donec deuoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.

Dixit ergo Balac. Hic ponitur secundus, scilicet, secundus conatus Balaam ad maledicendum, scilicet, quòd postquam non potuit in loco illo maledicere, iuit ad alium locum, vt si forte ibi maledicere posset, *Veni mecum in alterum locum.*

Quare Balac voluit Balaam mutare locum ad maledicendum Israelitas. *Quæst. VII.*

HOc dixit Balac, quia in loco illo viderat Balaam totam multitudinem Israel, & putauit, quòd propter hoc non poterat maledicere, ideo duxit in alium locum, vnde non videret, & hoc forte, quia rex Moab erat aliqualiter Astrologus, & qui in iudicando astrorum regulã sequuntur locorum Orizontes respiciunt: quilibet enim punctus assignatus in terra mutat alium, & alium Orizontem, ad cuius mutationem sequitur diuersitas ascendentis, siue horoscopij, & diuersitas planetarum, & signorum in domibus cœli, & quia istis mutatis magna fit influentiæ mutatio alium congruentiorem locum Balaam, & Balac requirebant. & hoc verum est quantum ad omnia, in quibus corpora cœlestia habent causalitatem, quia ibi multum prodest mutare locum, sed quia maledicere populo Israelitarum solum a voluntate diuina dependebat, mutare locum ad aliam, & aliam partem cœli nihil proderat.

Aliqui dicunt, quòd Balaam videns totam multitudinẽ Hebræorum expauit, nec maledicere ausus est, ideo volebat eum Balac ducere ad locum, in quo modicum videret de castris Israel, & sic auderet maledicere. Sed hoc non valet, quia Balaam existens in terra Moabitarum non timebat Israelitas, ideo propter eos non omittebat maledicere. Item quia si, propter timorem Israelitarum omitteret, non magis malediceret, cum videret paucos, quàm cũ videret multos, quia nullo modo illi possent sibi nocere: vel si multi possent nocere, eodem modo, & pauci. Alij dicunt, quòd ideo erat mutatio loci, quia merita multitudinis faciebant, quod non posset maledicere Balaã si autem paucos videret, merita illorum non præualerent, vt maledicere non posset. Sed hoc non est rationale, nec Balac rex hoc crederet, quia si propter merita multitudinis maledici non poterant: siue videret Balaam multitudinem, siue non videret, merita non minorabantur: ad valorem enim meritorum nihil facit videre, vel non videre. Item, quia si propter videre multitudinem maledicere non poterat, vel saltem sic credebat, Balac clausisset oculos Balaam, & tunc maledixisset: nec fuisset necesse rursus alibi aras cõstrui, & imponi nouas victimas. Sed obijciet aliquis, quòd non poterat Balaã maledicere, nisi videret, quia hoc requirebatur *fm* cęremonias magorũ. Sed non stat, quia tunc solam illam partem, quam videret, crederet se posse maledicere, quod erat contra intentionẽ Balac volentis totum populum Hebraicum dispergere. Item hoc dato posset Balaam aliter facere, scilicet, in eodem loco, in quo erat inclinare se, vt videret modicam partem castrorum, & non oporteret mutari locum. Sed hoc etiam militat contra expositionem superiorem, quia si propter timorem non poterat Balaam maledicere de loco illo, clauderet oculos, & nihil videns non timeret. Si autem dicas, quòd postquam semel concepisset timorem de multitudine visa, etiã si oculos clauderet, timor manebat. Respondetur, quòd etiam si ad aliam partem transferretur Balaam, de qua partem exercitus videret, & non totum: semper timor maneret, & maledicere non posset. Non diceret ergo Balac, veni ad aliũ locũ &c. Item omnibus istis datis adhuc non bene dicitur, q si Balaam videns totam multitudinem propter magnitudinem meritorum maledicere non poterat, & videns paucos crederet posse maledicere. Hoc est si secut occultabatur multitudo a facie Balaam: ita occultarentur merita a facie Domini, & quando Balaam videret totum populum, quòd Deus videret omnia merita populi. Sed non erat sic, nec aliquis homo credere posset, quia tunc sequeretur, quòd quando Balaã nihil videret de populo, tunc Deus nulla merita Iudæorum videret: ex quo sequeretur quantitatem cognitionis, vel aspectus diuini commensurari quantitati visionis Balaam: infinitas quoque alias absurditates, & impossibilitates concludit. Dicendum ergo, quòd ideo volebat mutare Balac Balaam ad locum alium vbi minus de castris videret: non vt minus videret: sed quia credebat locum illum esse magis fortunatum ad operationem suam, quia ibi magis iuuaretur a virtute cęli, vel propter alias obseruationes, quas arioli habent. Vnde dicendum, quòd quomodocunque se habeat superstitio erat, idest cęremonia ad nihil proficiens: Nec tamen est mirabile, quia tunc Balaam, & Balac superstitionibus vacabant, scilicet, ad maledicendum Israelitis, quod nihil proderat, etiam si fieret, & tunc est sensus. *Veni mecum in alterum locum.* Scilicet, quia iste locus est infortunatus, nec in eo prosperatur propositum nostrum. *Ducam te ad alium locum.* Scilicet, in quo a virtute cęli adiuuemur. *Vnde partem Israelis videas.* Hoc debet legi consecutiuè, & non causaliter, scilicet, quòd non ducebat eum in alium locum, vt inde non posset videre totum Israel, sed ducebat eum illuc, vt magis adiuuaretur propositum eorum ibi, & etiam consequenter non posset videre Balaam totum Israel ex eo loco. *Inde maledicito ei.* Idest de ipso loco maledicas Israeli, scilicet, quia ibi iuuaberis a virtute cęli ad maledicendum.

Cumque duxisset eum in locum sublimem. Quamquàm vellet Balac, quòd Balaam non videret totum Israel: tamen duxit eum in locum sublimem, quia si descenderet ad aliquas concauitates montium, nihil videret de Israel, quod putabat Balac necessarium esse ad maledictionem: erat tamen iste locus sublimis in alia habitudine ad castra Israelitarum, quàm locus, in quo primo steterat propter aliqua media obiecta: & sic non posset, inde totus Israel videri. *Super verticem montis Thasga.* Iste mons, in quo erant Balac, & Balaam vocatur Phasga. est enim magnus mons extentus vsque ad extremitatem terrę Moab super Iordanem, & super mare Sodomorum, vbi erant olim quinque ciuitates Sodomorum. Vocatur autem iste mons variis nominibus, quia aliquando vocatur Abarim, & aliquãdo Phasga, & aliquãdo transitus Nebo, vt patet

Deutero. cap. vlti. Ista autem pars, in qua nunc erant Balac, & Balaam vocatur Phasga, & diuidebat terram Moab a terra, quæ olim fuerat duorum regũ Amorrhæorum, & nunc erat terra duarum tribuum, & dimidiæ: erantque Iudæi in cãpestribus ad radices montis illius, ideo de monte illo poterant videri. Aliter potest dici, quòd Phasga non sit nomen proprium alicuius montis vel partis montis: sed est nomen appellatiuum signans collem, & in monte illo erant multi colles, quorum quilibet poterat vocari Phasga: vnde forte ante hoc erant in Phasga, & postea iuerũt ad aliud Phasga: sed non est rationabiliter dictum, quia sola illa pars vocatur Phasga. Si enim litera nostra intellexisset nomen appellatiuum esse, nõ dixisset Phasga: sed collem: nam nunquam alibi ponitur Phasga in litera nostra, nisi ad significandum locum istum, de quo hic dicitur. Hebræi autem, qui non tantum considerant conditiones locorum aliqua nomina, quæ ponuntur, vt propria exponunt tanquam appellatiua, sicut patet frequẽter in expositionib⁹ quas dãt super librum Iosue. *Aedificauit Balaam septem aras.* Sicut supra requirebantur ad superstitionem istam maledicendi septem aræ secundum leges maleficorum, ita requirebantur hic. Causæ eędem sunt. Dicitur, q ędificauit eas Balaam, quia forte in ędificatione illarũ ararum obseruabatur aliquis ritus, quem non debebat alius facere præter Balaam, vt in proferendo verba, vel in faciendo characteres sicut omnibus maleficis mos est. *Et impositis desuper vitulis atque arietibus.* Idest super quamlibet aram posuit vitulum vnum, & arietem vnum, sicut supra fecerat. Causa autem eadẽ est, quæ supra erat, scilicet, seruatio superstitionum.

Dixit ad Balac: sta hic iuxta holocaustum tuum. Fecit. n. Balaam holocaustum sicut supra, & non erant ista hostia, quæ supra posita fuerant super altaria super partem, sed fuerunt alia animalia postea immolata, & imposita super aras. Dixit autem Balaam sta iuxta holocaustum tuum, quia istud fiebat pro Balac sicut superius, scilicet, ad maledicendum Iudęis, quod erat ad vtilitatem Balac. fuit autem locutus Balaam ad Balac, quòd staret iuxta holocaustum suum, non quòd ipse solus staret, quia cum eo erant principes Moabitarũ, vt patet supra, sed locutus fuit ad eum, quia erat principalis. *Donec ego pergam obuius.* Idest donec ego pergam ad obuiandũ Domino, sicut supra dixerat, quòd obuiabat, vt si forte occurreret ei Deus. Dixit autem de Deo, quamquàm non inquireret Deum, sed dæmonem, occultabat tamen dęmonem, sub nomine Dei: ibat enim ad quærendum auguria, vt patet sequenti. cap. sed qui Deum quærunt non inquirunt hęc.

Sed fortè non esset multum necessarium dici, q Balaam singebat se quęrere Deum, cùm quęreret dęmonem. Hoc enim necessarium esset inter colentes Deum verum, si aliquis responsionem haberet a dæmone, & diceret se habere a Deo: sed quia Gentiles dæmones colebant, nec alios Deos præter eos cognoscebant, eos in augurijs, & in omnibus magicis operationibus exquirebant, quos pro veris dijs colere nõ erubescebant, ideo nulla causa fingẽdi erat: nõ enim magis erubescebat Gentilis a dæmone reuelationem accipere quam fidelis a Deo vero. Recedebat tamen Balaam a Balac quando volebat inquirere auguriũ, & dicebat se inquirere Deũ, ne videret Balac ea, quæ patiebatur, quando a dæmone responsa recipiebat.

Qui cum Deus occurrisset. Non inquirebat Balaam Deum sed dæmonem ad auguria, sicut patet de superioribus, sed Deus sibi occurrit, & hoc, quia non erat ad vtilitatem suam, sed ad pœnam, erat autem ad vtilitatem Moabitarum, & gloriam populi Israel: nam si Deus non occurrisset ponens verbũ in ore Balaã, ipse cum rediret malediceret Israelitas saltem in verbo, & Moabitæ confidentes profecisse aliquid maledictionem committerent bellum contra Israelitas, & caderent. *Posuitque verbum in ore eius.* Idest dedit ei reuelationem propheticam: non quidem illuminando intellectum eius solum, sed iubendo ei, q loqueretur. Vel dicitur quòd ponebat verbum in ore illius, id est solum in ore, & non in voluntate, quia Balaam loquebatur ista inuitus cum Deus moueret organa illius ad loquendum. *Ait reuertere ad Balac, & haec loqueris ei.* Idest dices ei ista, quæ infra sequuntur, quæ iã Deus dixerat, sed Scriptura solum semel ne inutiliter repetat. *Reuersus inuenit eum stantem iuxta holocaustum suum.* Erat enim diligenter attendens Balac, ne aliqua de cęremonijs ad maledicendum omitteretur, vt non impediretur effectus maledictionis, quia illam maledictionem maxime sibi proficere existimabat, & dicitur, quòd erat iuxta holocaustum suum, idest iuxta aras, in quibus erant vituli, & arietes positi, & comburebantur in holocaustum: nam ad nihil aliud ista animalia immolabantur, nisi vt comburerentur.

Et principes Moabitarum cum eo. Isti associauerant regem ascendentem in montem, & dum Balaam iret ad quærendum augurium ipsi manebant cum rege: sic enim factum est in alia vice. *Ad quem Balac, quid, inquit, locutus est Dominus?* Idest Balac rex quæsiuit a Balaam quid locutus est Dominus. Iuerat enim Balaam ad consulendum Dominum, vt prædixerat, & quia Balac erat cupidus scire determinationem huius rei, in qua putabat salutem suam pendere, & statum regni Moab antequam Balaam quidquã loqueretur, ipse inquisiuit, quia amor moras non sustinet. *At ille assumpta parabola sua ait.* Idest Balaam incępit proponere, parabolam suam, idest propheticam reuelationem, quam Deus posuerat in ore eius, quæ vocatur parabola, quia est secundum quasdam similitudines, vel figurationes. *Sta Balac, & ausculta fili Sephor.* Hic reddit attentum Balac ad audiendum dicens, quod stet, & auscultet, idest sit diligenter paratus ad intelligendum verba: ista est repetitio sententiæ, quia nihil aliud signat sta Balac, quam auscultа fili Sephor, & hoc, quia ipse Balac vocabatur filius Sephor, vt patet precedenti cap. sed obseruatur modus iste per locutiones synonymas, quia est exornatiuus, & Deus aliquando facit illum in prophetis. *Non est Deus quasi homo, vt mentiatur.* Ista est quædam redargutio ad Balac, quia quæsiuit quid dixerit Deus, quasi dicat, tu vidisti prius, quòd Deus prohibuit me maledicere Israelitas. Quid ergo quæris quid dixerit nunc, quia manifestum est, quòd idem diceret. Nam non est sicut homines, qui mutantur a dictis suis, & alia iudicant, & eligunt, quàm prius. *Nec est filius hominis, vt mutetur.* Quasi dicat, Deus non mutatur a proposito suo sicut filij hominum. Repetitio est sententiæ superioris: idẽ enim est homo, & filius hominis, sed quia ista dicuntur quasi rhetoricè sub quodam ornatu repetitionis sententię, & turpe est eandem dictionem reperi, ponitur in vna clausula homo, & in alia filius hominis, & ista duo verba, scilicet, mentiatur, & mutetur pro eodem ponuntur, quamquàm non signant idem penitus, quia mutari est quomodocunque recedere ab eo, quod prius erat: ideo si Deus prius prohibuisset maledictionem, nunc autem concederet, videbatur mutari, licet large: mentiri autem est asserendo, vel promittendo, vt siquis asserat illud esse, quod nequaquam est: vel si spondeat aliquid se facturum, quod facere non intendit: vel quamquàm a principio intenderit postquam tempus completionis aduenerit facere non vult. Et quamquàm Deus primo prohibuisset

maledictionem, & nunc concederet, non mentiebatur, quia nullum falsum asserebat, nec infringebat aliqua promissa, videbatur tamen saltem large mutari. Accepit tamen hic litera ista duo pro eodem, sicut supra accepit detestari, & maledicere pro eodem, quāquām non sigunt penitus idem, sed fiunt propter repetitionem hæc. similis propositio hī 1. Reg. c. 15. cū locutus est Samuel ad Saulem. Porro triumphator in Israel nō parcet, & pœnitudine nō flectetur, nec enim homo est, vt agat pœnitentiam.

An Deus sit mutabilis ab intentione sua. Quæst. VIII.

SED contra hoc videtur, quia dixit Balaā, quòd Deus semel iusserat non maledicere, ideo nūquam contrarium iuberet aut permitteret, qa cum primo rex Moab fecit vocari Balaam, dixit Deus illi, ne iret in terram Moab, & cum secunda vice vocatus est, dixit Deus, quòd iret: ergo mutabatur. Item patet, quia dicitur Ezechiel. c. 3. quòd Deus ante conuersionem recordatur omnium peccatorū nostrorum. Cum vero conuertimur non recordatur. Item patet Iere. cap. 18. scilicet, subito loquar de gente, & regno &c. & sequitur: si pœnitentiam egerit gēs illa a malo suo, ego quoque pœnitentiam agam de malo, quod cogitaueram aduersus eam, vt facerem, & multa similia sunt, quæ indicant Deum mutari.

Deum esse immutabilē licet secundū aliquem actū aliquando dicat mutari.

Dicendum, quòd Deus est omnino immutabilis: Malachi. cap. 3. Ego Dominus, & non mutor, & Iacobi. cap. 1. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Deus tamen immobilis existēs mobilia operatur: immo omnia, quæ mobilia sunt ipse operatur, quia operatio non facit aliquam mutationem, vel nouitatē in Deo, sed in re, quæ fit: vnde Boetius de consolatione lib. 3. Metro. 9. ait.

Stabilisque manens das cuncta moueri.

Deus autē in essentia sua totaliter immobilis est, quia non est in potentia ad aliquam actualitatem nec quidquam recepit, cum actualitas summa, & sola sit: omnis autem trāsmutatio, siue large, siue strictè sumpta propter reductionem rei potentialis ad completionem est. Non solum ergo non mutatur Deus, sed impossibile est eum mutari, quia repugnat essentię suæ formaliter mutari, sicut repugnat homini formaliter non esse rationale animal, sed quantum ad actus, quos de Deo prædicamus dicitur aliquando mutabilis, & aliqñ immutabilis, & cum Deus per actū suū immutabilis dicitur, aliquid intrinsecum denominatur. cum autem ex actu mutari dicitur aliquid extrinsecum in creaturis designamus. Nam cum Deus aliqua prædicit euentura, vt in scientia sua sunt, aliter euenire non possunt, quacunque mutatione facta in rebus, & tunc immutabilis Deus dicitur, inquantum prædicere respicit sententiam suam, & aliquid extrinsecum, & isto modo prædixit Moysi, quòd non intraret in terram promissionis vltra Iordanem: ideo licet Moyses postea multum oraret nihil profecit, sed dixit ei Deus: sufficit tibi, ne quaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuterono. cap. 3. Simile fuit de rege Saule, de quo Deus prædixit per Samuelem prophetam, quòd scinderetur regnum Israel ab eo, & daretur alteri, vt patet 1. Reg. 15. cap. scilicet, scidit Dominus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: & ne Saul oraret Samuelem, vt pro eo Dominum precaretur, ne ista fierent: dixit Samuel: Porro triumphator in Israel non parcet, & non flecterur pœnitudine: nec enim est homo, vt agat pœnitentiam. Post hoc tamen Samuel orabat Dominum pro Saule, ne scinderet ab eo regnum lugens quondie. Dixit tamen ei Deus, quòd nō lugeret, quia regnum transire debebat ad alterum, vt patet primo Regum cap. 16. dixitque Deus ad Samuelem, vsquequo tu luges Saul cum ego proiecerim eum, ne regnet sup Israel? Alio modo dicitur Deus quandoque mutabilis, quia operatio sua mutabilis est, vt quia promittit aliquid, vel comminatur quod non euenit, & hoc est, quando Deus non prædicit res secundum, q̄ sunt in sua scientia, & bene placito, sed secundum connexionē, quam habent ad causas inferiores immediatas, scilicet, ad meritum, vel demeritum. aliquā do enim Deus dicit aliqua, sicut homo meretur, siue bene, siue male, & quia homo mutari potest, & cum hoc non respiciat aliquid in Deo, sed in creatura, non potest Deus aliquo modo dici mutabilis propter talia, velut si Deus prædiceret huic populo: ego immittam vobis pestem, quæ vos vniuersos consumat: intelligitur sic: Merita vestra exposcunt nunc, quòd ego immittam vobis pestem, quæ vniuersos consumat. Si autem post conuertatur populus non immittitur pestis, quia iam nō stabat veritas propositionis, scilicet, q̄ merita populi exposcerent, quòd omnes perirent peste: sic enim intelligitur quod dicebatur Niniuitis ipsi. cap. 3. adhuc 40. dies, & Niniue subuertetur, idest præsentia demerita vestra exposcunt, quòd vsque ad 40. dies subuertamini, sed quia conuersi sunt agentes pœnitentiam in sacco, & cinere, iam non merebātur subuersionem, nec poterat tradi hoc executioni: Simile, & est quod dicitur 4. Reg. cap. 20. de Ezechia. dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Idest tua demerita nunc exigunt, vt moriaris, vel tua egritudo tāra est, vt ex ea necessario mori deberes: ideo prāmoneo te, quòd domui tuæ disponas, sed quia fleuit conuersus ad parietem, iam nō merebatur mori. Vnde annis 15. superuixit. Ideo dicendum, quòd omnis prophetica comminatio absolutè facta resoluitur in conditionalem, vt ista: Morieris, & non viues, idest tua demerita deposcunt te mori, quod sequitur nisi conuertaris.

An prophetia sit de re semper immutabili. Et de sex regulis ad cognoscendum quando illa, quæ a Deo dicuntur procedunt secundum firmam Dei præscientiam, & quando secundum præsentem iustitiam seu conditionem nostram, & an aliquod bonum promissum a Deo toti generi humano posset mutari, sicut mutatur bonum vnius personę. Quæst. IX.

CONSIDERANDVM quòd circa prophetiā quando denuncietur secundum Dei scientiam, & immutabilitatem, & quando secundum aliquid quod est in creatura, & mutabiliter, certum non est, sed potest dari aliqualis cognitio. Et sit prima regula, quòd quando aliqua prophetia nunciat aliquas mutationes futuras solum in natura irrationabili: ista est secundum Dei scientiam, & est immutabilis: vt scilicet, quòd elemēta omnia purgabūtur per ignem, vt patet 1. Petri. cap. 3. Et isto modo erat, quod dictum est 4. Reg. 20. cap. quòd Sol reuerteretur per 10. lineas in horologio Achaz, & sic completum est. Causa huius est, quia aliquid a Deo dictum mutari ad bonum, vel malum est propter mutationem, quæ in nobis fit, scilicet, si pœnitentiā agimus, vel si ad malum conuertimur: & quia quando fit prophetia solum de natura irrationali non est ibi aliqua mutatio ex parte eius in bonum, vel in malū: ideo prophetia illa manebit. Secunda regula sit, quòd quandocunque aliqua prophetia denunciat aliquam vtilitatem totius vniuersi, vel damnum illius: est secundum Dei scientiam, & est immutabilis, & sic sunt omnes prophetiæ de Christo, scilicet, quòd liberaturus esset genus humanum, ideo istæ non poterant mutari, etiam si antequam complerentur, totus mūdus, idest omnes homines terribilissime, & continue peccarent, quia respectu totius vniuersi non est mutatio. Alia regula, omnes propheriæ, quæ sunt de statu post mortem sunt secundum Dei scientiam, & immutabiles. Alia regula, quòd omnis prophetia, quæ non tangit statum alicuius personæ, vel gentis singulariter est secundum Dei scientiam, & immutabilis. Ratio omnium prædictorū est, quia si aliquid immutabile est quod prædicitur hoc est secundum, quòd dependet ab aliqua causa mutabili secundum aliam, & aliam dispositionem meritoriam. res aūt irrationales, nec merentur, nec demerentur, vt mutentur ea, quæ dictat sunt de eis, nec animæ post morē poterunt habere aliquam mutationem, ideo illa, quæ prædicuntur de statu illo firma sunt: idem est de eis, quæ pertinent ad perfectionem vniuersi, scilicet, ad omnes homines, quia ista sunt ad modum naturę, sicut enim perfectio naturæ est aliquid immutabile, ita id quod pertinet ad omnes homines, cum videatur pertinere ad totam naturam est immutabile. Item, quia non congrueret, vt aliquid quod dictum est de toto vniuersō, mutaretur secundum merita, vel demerita, quia totum vniuersum nunquam concordaret in idem ad merendum, vel demerendum: ideo nihil posset euenire toti vniuersō prænunciatum bonū, nec etiam malum prænunciatum. Et causa est quia quidam de vniuersō mererentur, & propter illos nō inferretur malum: alij autem demererentur, & propter illos non proueniret bonum.

Cū autem est vna persona, de qua aliquid prænunciatur bonum, vel malum, tunc potest proprie mutari quod prænunciatum est, quia potest demereri, si ante merebat, vel potest mereri, si prius demerebatur.

Item si sit aliquid prænunciatū de populo aliquo, vel de gente particulari poterit illud mutari, quia cōtingit totam illam gentem ad bonum mutari, vel ad malum. sicut factum est de Niniuitis. In toto autem vniuersō non contingit hoc, quia nunquam omnes homines conuertuntur ad idem, vel recedunt ab eodē: ergo si aliqua prophetia deī de vniuersō, oportet illam esse immutabilem. Sed contra prædicta arguet aliquis, quòd sicut aliquando bona promissa alicui personæ non complentur propter demerita superuenientia, vt patet in Dauid, & Salomone, quibus promissum est, vt filij eorum sederent in eternum post eos in sede regni, sed non completum est propter pec cata Salomonis, vt patet. 3. Reg. 7. & 3. Reg. 11. cap. sic posset esse de toto genere humano, scilicet, si Deus promisit Christum venturum ad redimendum genus humanum: si totus mundus multum peccaret non est simile de vno homine, & de toto genere humano, quia vnus homo potest mutari ad bonum, vel ad malum, & sic dabitur de eo prophetia secundum comminationem, vel promissionem, quæ sit mutabi lis ad mutationem illius, omnes autem homines nō contingit moueri ad vnum, vel recedere ab eodem, ideo non debet dari de omibus prophetia secundum mutationem, sed secundum certitudinem. Aliter potest dici non esse simile de vno homine, vel de vno populo, & de toto genere humano, quia Deus intendebat per se salutem generis humani tanquā excellētissimę partis vniuersi: salutem autem vnius hominis, vel gentis non intendit per se, sed per accidēs, vt sunt vtilitatem, & decorem istius generis humani. Nec hoc intelligitur de homine Christo, qui a verbo ad eram hypostasim assumptus est, vt operaretur salutē totius generis humani, cuius charitas, quam sine mē sura accepit, vt habetur Ioan. cap. 1. præponderat toti charitati Ecclesiæ simul sumptę, quia de eius plenitudine omnes accepimus. De Beata Virgine, & de cęteris sanctis dicetur, quod principaliter propter genus humanum quam propter seipsos a Deo libere, & sine meritis precedentibus electi sunt, vnde de Maria dicimus, quòd ipsa propter nos mater Dei est, & sic. dicit Ecclesia.

Qui pro nobis natus, Tulit esse tuus.

Licet ly pro, vel propter non dicit causam promeritoriam, sed finalem, quia nos non meruimus, vt ipsa esset mater Dei, sed vt nos saluaremur ipsa mater Dei facta est. & est sicut in artifice, qui intendit totam domum propter se: nullam autem partem domus intēdit per se, sed per accidens inquantum facit ad esse totius domus, & sicut decor, & necessitas domus est omnes partes non esse eiusdem naturæ, vel pulchritudinis, ita decor vniuersi est, quòd spiritus reperiantur in omni gradu perfectionis, & non est pulchrum omnes spiritus esse equaliter glorioſos, sed secundū gradus quousque deueniatur ad spiritus damnatos, qui vltimum gradum tenent in spiritibus, quēadmodum in prima materia in entibus. Pulchritudo ergo vniuersi est aliquos spiritus esse damnatos, & propter hoc Deus ex proprijs demeritis quosdam spiritus reprobauit, vt ait Apostolus ad Roma. cap. 9. scilicet, q̄ quædam sunt vasa contumeliæ, & alia vasa in honorem, ita in hominibus quidam sunt vasa misericordię, & alij vasa iræ. Deus ergo intendens salutem generis humani per se non obstante quocunque euentu perficiet eam: salutem autem cuiuscunque hominis non per se intendit, sed vt facit ad integritatem, & vtilitatem atque decorem totius generis humani, sic quosdam sine meritis eligit, qui etiam si nunc malefaciant in bono finient, quia electi sunt, quosdam ex demeritis reprobauit: qui tamen in malo non finirent, si electi essent. Cur autem hos, & non illos elegit, hoc nulli mortali cognitū est, nec cognoscemus, donec introeamus in Sanctuarium Domini in cęlestē Ierusalem, vt inquit Propheta Asaph Psalm. 72.

5. regula. Nota qñcunque de alia psona vel gente speciali aliqua a Deo p̄dicitur: dubiū est an secūdum Dei immutabilitatem vel secūdū mutationem meritorū nostrorum intelligantur.

Alia regula sit, quòd quandocunque a Deo de aliqua persona, vel gente specialiter aliqua prænunciata sunt dubia sunt, vtrum secundum scientiam Dei, vel secundum creaturæ dispositionem, & mutabilitatem meritorum, vel demeritorum intelligantur. si enim aliquod malum prædicatur euenturum alicui semp dubium est si ad mutationem istius mutetur, vel si secundum Deum dicatur. Et secundum hoc est diuersus modus cognoscendi prophetarum in talibus prophetijs, quibusdam enim prophetis reuelantur aliquę veritates supernaturaliter, & cognoscunt illas, & etiā, quòd a Deo sint reuelatę, sed non cognoscunt vtrū immobiliter dicantur secundum Dei scientiam, an secundum creaturæ mutationem, & isto modo contingit Moysi, cui Deus supernaturaliter reuelauit, q̄ non intraret terram promissam vltra Iordanem, sed putauit, quòd dicebantur secundun præsentia eius demerita, ideo conuersus ad Dominū instantius orabat, vt intrare permitteretur quousque Deus dixit illi ne vltra loquaris ad me de hac re: in quo patet, quòd Moyses non cognoscebat, an secundum scientiam Dei, & firmum propositum eius ista dicerentur, quia si cognouisset non optasset: nefas enim fuisset velle repugnare firmissimo Dei proposito clare posito, pie tamen de hoc dolere possemus, vt si aliquis patrem suum in inferno a Deo damnatum esse cognosceret peccatum graue esset si pro eo oraret: dolere tamen potest nihil deprecando. Sic etiam in Iohele Propheta accidit, cui reuelatum est a Deo, quòd locusta brucus, & erugo consumerent terram Iudæ: & quod Babylonij disperderent eam, sed nesciebat vtrum sic cōplendum

Cū aliqd Deus prædicit q̄q̄ non eueniat si dr mouetur, & quo aliqñ fiat mutatio in eis, quæ Deus dicit.

plendum esset, vel quòd demerita populi tunc illud exigebant, si non conuerterentur, ideo monuit eos ieiunare, & indui cilicio, & reddidit causam, scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictionē? quasi dicat, Nemo cognoscit an Deus, qui ista dixit velit complere, vel forte misereatur nostri si conuerramur. De his Iohe. c. 2. & 3. Sic etiam Ionas Propheta ignorauit an. 40. dies per eum annunciati intelligerentur secundum scientiam Dei, aut merita presentia populi: ideo expectabat extra ciuitatem euentum rei. & quando sic vidit amare dolut, vt patet Ionę cap. 4. Alij autem prophetæ cognoscūt veritates reuelatas, & quòd a Deo sunt, & quòd secundum firmum propositum eius sunt, vt Balaam cognouit, quòd Hebræi benedicebantur secundum Dei voluntatem, & immutabiliter, & isto modo intelligebatur ista litera, scilicet, quòd Deus nō est homo, vt mentiatur nec filius hominis, vt mutetur, scilicet, quòd firmiter proposuit benedicere Iudæis, ideo non mutabitur ab illo proposito, sicut mutantur homines, & sic prophetauit Balaam de alijs gentibus, vt patet sequenti cap. de Cineis, scilicet. Si etiam in petra posueris nidum tuum inde detraheris: ideſt certissime eueniet, quòd destrueris, eriam si cōiūgas te fortibus gentibus: cognoscebat enim Deus certissime, quòd non conuerterentur Cineī, & consequenter, quòd destruerentur: sic etiam prophetauit Abdias contra Idumæos de certissima Dei scientia Abdiæ cap. vnico, & quantum ad primum modum istorum duorum loquitur Iere. capitu. 18. repente loquar aduersus gentem, & regnum, vt destruam &c. ideſt, opto secundum quòd viderim merita alicuius gentis prænunciabo ei, quòd eradicabo eam, vel destruam, & sequitur, quòd si pœnitentiam egerit de malo suo, ideſt, si conuertatur gens ista, quòd non maneant illa demerita, quæ ante erant: ego quoque pœnitentiam agam, ideſt non exequar malū quod dixeram, quia iam non inuenio demerita, propter quę illud comminatus fueram.

Quando autem supra diximus, quòd omnes prophetiæ, quæ dicuntur de aliquo homine, vel populo specialiter comminando aliquod malum, vel promittendo bonum intelligebantur sub conditione, quod verum est, siue istæ prophetię sint secudum diuinam præscientiam, siue secundum sola merita, vel demerita præsentia. Si enim secundum præscientiam certā dicatur aliquod malum non eueniret: si homines cōuerterentur non infligeretur: scit tamen Deus, quòd non conuertentur, ideo dicitur prophetia secundum certam præscientiam.

6 regula. Alia regula sit, quòd prophetæ non possunt cognoscere, quando prophetię illorum dictæ secundū cōminationem, & promissionem sint mutabiles, vel secundum certam præscientiā, nisi ex reuelatione Dei, & quòd non est idem modus cognoscendi hoc in omnibus prophetis. Primum patet, quia ex parte rei non est aliqua certitudo, an mutetur, vel non mutet, & quia mutatio prophetiæ est ex mutatione rei, de qua prophetatur, non poterit Propheta per aliquem modum naturalem cognoscere, an certissimè hoc euenturum sit, vel non, sed reuelatione indiget. potest autem ista reuelatio esse dupliciter, vno modo in verbis ipsius prophetiæ, scilicet, quòd in prophetia p quam alicui bonum, vel malum prænunciatur, exprimatur, quòd certissime eueniet. & sic videbatur in prophetia Balaam, cum dixit. Non est Deus homo, vt mentiatur, nec filius hominis, vt mutetur. Et cum locutus est sequenti cap. ad Cinæum dixit. Etiam si in petra posueris nidum tuum, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te, ideſt, quodcūq; facias nō

Prophetæ nō sit cognoscere an prophetia eorum dicātur secundū Dei scientiam, vel merita nostra.

poteris euadere. Alio modo potest hoc cognosci, vt si post dictam prophetiam Deus reuelaret prophetę, quòd illud certissime euenturum esset, sic enim fuit in Moyse. Nam primo dixit ei Deus, quòd non introiret in terram Chanaan, quia non sanctificauerat Deū ad aquas centradictionis, vt patet supra 20. & 27. c. Tamen ex hoc non cognouit Moyses, an diceretur istud secundum certissimam præscientiam, ideo orauit mutari, postea autem reuelauit sibi Deus, quòd istud erat firmum in scientia sua, cum ait: sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me, nec enim transibis Iordanem istum, vt patet Deut. cap. 3.

Secunda pars regulæ erat, quòd non omnes prophetæ cognoscunt eodem modo per reuelationem qualitatem prophetiæ, scilicet, an sit secundum firmum propositum, an non, & satis patebat hoc ex præd. dictis, scilicet, quòd quidam prophetæ cognoscunt hoc per reuelationem, quæ est in ipsis verbis prophetiæ. Alij autem cognoscūt hoc per reuelationē extra ipsa verba prophetiæ sicut patuit de Balaam, & Moyse, sed adhuc est alia differentia. nam quamquā Deus reuelet alicui extra verba prophetiæ, quòd illa intelligantur secundum firmum propositum, non accipiet omnes prophetæ hoc æqualiter, quia quidam ex vnica reuelatione perfectè cognoscent, non indigentes alia reuelatione: alij verò ex vnica non cognoscunt, sed indigent pluribus. primum patet in Moyse: nam postquam Deus ei reuelauit sententiam contra se latam esse secundum firmum propositum Dei, nuntiauit quam amplius orauit, quòd permitteretur introire in terram Chanaan, sed credidit certissime se moriturū ante Iordanem, quod patet, quia Deutero. cap. 3. facta est ista reuelatio, & Deut. ca. 4. dixit Moyses: ecce ego morior in hac humo, & non transibo Iordanem, vos autem transibitis, & possidebitis terram egregiā: ista autem sunt verba hominis certificati de morte, quasi iam actualiter moreretur.

Secundum patet in Samuele, quia Deus reuelauit Dei, quòd regnum scindendum esset de manu Saulis, vt patet 1. Reg. cap. 15. scilicet, scidit Dominus regnū Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: postea autem Deus reuelauit Samueli, quod ista prophetia intelligeretur secundum firmum propositum Dei, ita quòd non flecteretur propter aliquas preces, vt patet eodem cap. cum dicitur. Porro triphator in Israel non parcet, & penitudine non flectetur: nec enim homo est, vt pœnitentia agat. Et tamen post istam reuelationem adhuc Samuel lugebat pro Saule, & orabat, ne tolleretur ab eo regnum, quousque Deus increpuit illum, & iussit, quòd vngeret Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. cap. scilicet, dixitque Dominus ad Samuelem. vsquequo tu luges Saul, cū ego proiecerim eum, ne regnet super Israel: si tamen Samuel cognouisset ex prima reuelatione intentionem Dei firmatam esse ad auferendum regnum de domo Saulis nō orasset pro illo, quia nefas esset, sicut supra dicebatur de Moyse, & tamen orauit semper vt supra dicebatur de Moyse, & tamen orauit semper vt que ad secundam reuelationem: ergo non cognouit ex prima. Causa huius diuersitatis est propter diuersum lumē supernaturale, quod Deus infundit in intellectibus prophetarum, quoddam enim lumen magis certificat, aliud vero minus: sicut fit in lumine naturali intellectus agentis, quia quidam per illud sufficiunt ad quasdam veritates intelligendas. alij vero ad plurimas propter excessum luminis, ita imperfectis cum in quibusdam sit maius lumen, quam in alijs magis certificeantur de rebus. Et sic euenit, vt non certificetur vnus Propheta per duas, vel tres reuelationes, & alius certificabitur per vnam.

Considerandum tamen circa hoc, quòd quando aliquæ

aliquæ prophetiæ de comminationibus, vel promissionibus enunciantur super aliquem hominem, vel populum, quamquàm illa absolute proferretur tam ipsi quàm qui audiebant, & contra quos proferebantur, quia prophetæ ista dicentes magis credebant ista dici modo cōminatorio, & fm merita, & demerita, quam secundum firmam præscientiam. De audientibus prophetiam patet, quod Niniuitæ immediatè, vt audierunt prophetiam Ionæ, scilicet, Niniue subuertenda post 40. dies, prædicauerunt ieiunium, & quòd clamarent ad Deum, vt patet Ionæ cap. 3. scilicet. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iręsuæ, & non peribimus? prophetę etiam quando ista proferebant credebant dici secundum merita, & demerita eorum, ad quos dicebātur: sic patet de Iohele Propheta: nam postquam prænunciasset tanquā Propheta omnia mala, quę Deus prædixerat, consuluerat tanquam vir bonus, quòd omnes gemerent, & conuerterentur ad Dominum, quia forte misereretur, cum dicitur, quis scit si conuertatur, & ignoscat Dominus, & relinquat post se benedictiones. Idem autem fuit de Iona Propheta. Nam cum Deus dixit ei, quòd iret ad prædicandum Niniuē esse subuertendam, existimans, quòd Deus misereretur, & non subuerteretur ciuitas ne postea haberetur tanquam Propheta mendax fugit a facie Domini nolens illuc ire, sicut patet Ionæ cap. 4. scilicet. Obsecro Domine: nunquid non hoc est verbum meum, cum adhuc essem in terra mea: propter hoc præoccupaui, vt fugerem in Tharsis: scio enim, quòd tu Deus clemens, & misericors es, & ignoscens super malitiam. *Dixit ergo, & non facit.* Ista litera debet legi interrogatiue, scilicet, Deus dixit, quòd non malediceret Hebræis, & non faciet, ideſt nunquid non faciet hoc? quasi dicat faciet, quia non mutatur sicut filius hominis, nec mentitur, sicut homo. si autem legeretur ista litera sine interrogatione, esset sensus: dixit, ideſt Deus dixit, quòd non malediceret Israelitis, ergo non facier, ideſt sequitur, quòd non permitteret me facere, ideſt maledicere: sed primum sensum tenet litera, *Locutus est, & non adimplebit?* Etiā debet legi interrogatiue, ideſt Deus locutus est, q̄ nō maledicet Israelitis: non adimplebit, ideſt nunquid non adimplebit? quasi dicat, sic: quia non est sicut homo, vt mentiatur, nec sicut filius hominis, vt mutetur. Si legatur sine interrogatione est sensus: locutus, & non adimplebit, ideſt locutus est Deus, quòd non malediceret Israelitis ideo non adimplebit, ideſt non adimplebit in eis maledictionem suam, nec permitte re me adimplere maledictionem. Sed primus sensus est melior, quia litera debet legi interrogatiue.

Ad benedicendum adductus sum. Ista litera est multū congruens: non enim dixit: Ad benedicendum vel ad benedicendam adductus sum. Ex hoc quia dicit, ad benedicendam adductus sum. Ex hoc quia Balaam venit, & Deus adduxit, eum: inquantum autē Balaam veniebat, scilicet, ex intentione sua agens nō veniebat ad benedicendum, sed maledicendum. Nā ad benedicendum non recessisset de terra sua, cum rex Moab precaretur, vt veniret ad maledicendum: Deus autem duxit Balaam, & non duxit eum ad maledicendum, sed ad benedicendum, & quia voluntas Dei erat fortior voluntate sua, non potuit maledicere, sicut volebat, sed benedixit, sicut Deus voluit.

Benedictionem prohibere non valeo. Et quāquàm ego non vellem benedicere: tamen cogor benedicere, hoc dicebat Balaam prophetice motus a Deo: nam ipse nollet hoc cōfiteri si libere permitteretur loqui, sed Deus cogebat eum dicere ista ad gloriam suam, vt videretur, quòd ipse habebat potestatem etiam super maleficos, & cultores dæmonum. erat autem

istud, quia Deus mouebat linguam Balaam, ad formandum verba benedictionis, quamquàm ipse vellet eam mouere ad formandum verba maledictionis. *Non est idolum in Iacob.* Potest dupliciter referri ad superiora, vno modo sic, Deus Hebræorum mutabilis non est: nostri autem dij, qui idola, & simulachra sunt mutabiles sunt. Si autē in Israel essent idola, & simulachra possent mutari, sed nihil tale est. Iste sensus est ad probandum, quòd quia Deus Israel semel proposuit non maledicere Israelitis, nunquam maledicet eis, quia non est sicut idolum, & est sensus. Non est idolum in Iacob, ideſt in Israelitis, qui vocantur Iacob. Vel de genere Iacob non est idolum, ideſt non est Deus habens conditionem idolorū. Alio modo potest intelligi, quòd Balaam ponat hic excusationem, quare non possit maledicere Iudęis, scilicet, ego non possum maledicere Israelitis, nisi Deus eorum irascatur eis, & velit infligere maledictionem, vt plerunque autem Deus irascitur Israelitis propter idolatriam, & tunc solet Deus maxime punire, & benedictiones promissas pro tempore illo non adimplere, nunc autem nullum idolum est in Israel, ideo nulla causa est, quare irascatur eis Deus, & mutet benedictionem, quam promisit, & hoc sumpsit Balaam tanquam principium consiliādi Balac, vt Iudæos per fornicationem induceret ad idolatriam, & sic mutaretur, & adimpleretur benedictio Dei secundum tempus illud, vt patet infra 25. capit. Alio modo posset intelligi, quòd non posset Balaam maledicere Israelitis, quia istæ benedictiones, & maledictiones sunt q̄dam superstitiones, quæ veniunt per doctrinam idolorum, ideo solum possunt proficere, vel nocere illis, qui colunt idola, quia Deus permittit, quòd hominos subijciantur illis in pœnis infligendis, quibus in coleſdo subijcuntur tanquam dijs, sed in Iacob non est idolum, ideſt, Israelitæ, qui sunt de genere Iacob non cōlunt aliquod idolum, sicut aliæ gentes: ideo non est maledictio, vel benedictio efficaciæ super eos. In Hebræo habetur. non respicit iniquitatem in Iacob, ideſt Deus solet irasci Israelitis propter aliquod peccatū inferendo pœnas, & mutando benedictionem, sed nunc Deus non respicit iniquitatem in Iacob, ideſt, non videt aliquod peccatum graue inter Israelitas, & commune: propter, quod debet maledicere, ideo nō potest maledictio proferri super illos. Potest autem referri hoc ad alium sensum, vt ponatur iniquitas in recto, scilicet, quòd iniquitas non respicit in Israel, & tunc accipietur iniquitas pro idolo, & est sensus, q̄ nullum idolum respicit Israelitas, tāquam sibi subiectos, sicut erat in alijs gentibus, quia quilibet populus erat subiectus alicui Deo, vel quælibet gens. sicut Sidonij colebant Astharthem Deam: & Moabitæ colebant Chamos, & Ammonitæ colebant Deum Moloch, atque erant subiecti istis dijs, vt patet 3. Regum cap. 11. & omnia, quæ isti populi faciebant attribuebant dijs suis, & sic Iepte Galaadites, cum loquebatur ad regem Ammon ait: Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem, vbi comparat Iepte Deum Moabitarum Deo Israel, scilicet, quòd sicut Israelitæ dicebant omnia, quæ acquirebant acquirere per Deum suum, ita Ammonitę dicebant quæcunque haberent acquisiuisse, & possedisse per Deum Chamos: ergo dominabatur Deus ille Ammonitis. De hoc Iudic. 11. ca. & sic de omnibus alijs dijs respectu suorum populorum. Differētia autem expositionis est, quia vbi nos habemus idolum, Hebræi habēt, anon, & significat malitiam, vel idolum: vnde dicimus bethanen, ideſt domus idoli, vel domus iniquitatis, & sic secundum

Q̄sio iūtel ligitur an sit idolum in Israel, & reddun tur multæ rationes a Balaā quare nō possit maledicere Israelitis.

Litera Hebraica.

dum literam Hebraicam potest dici: Non respicit idolum in Iacob, vel non respicit iniquitas in Iacob, quia cum sit æquiuocum, possumus vti in quacunq; significatione. *Nec simulachrum in Israel*. Eadem sententia est, quia idolum est nomen Græcum significãs figuram rei; simulachrum autem significat similitudinem, & est nomen latinum, & tamẽ secũdum modum accipiendi communem Idolum vocatur statua facta ex membris diuersarum specierum, vt si sit caput arietis, & corpus humanum, sicut figurabatur Libycus Ammon: & tali idolo nulla res signata corresponder, quia nulla res est, quæ talis sit, est ergo ineptum signum: ideo dicit Apostolus, quòd idolum nihil est in mundo 1. ad Corin. cap. 8. id est nihil correspondet tali imagini: ergo illa statua inquantum imago, vel signum nihil est, quia esse eius est ad illud quodammodo se habere secundum conditionem relatiuorum, impossibili autem signato in rerum latitudine impossibile est signum, sicut est in omnibus alijs relatiuis, simulachrum autem est similitudo alicuius rei existentis, & sic dicitur frequenter simulachrum solis, & dianæ: vnũ tamen aliquando pro alio sumitur, nec est in hoc certa regula, & dicitur simulachrũ a similitudine rei quam gerit: sicut idolum dicitur ab idos, quod est forma, id est figura, quia rei figuram repræsentat. *Dominus Deus eius cum eo est*. Id est nullum idolum est in Iacob nec simulachrum quod colant, sed solum Deum suum, qui semper est cũ eis, & ista particula correspondet vltimo sensui, scilicet, quòd maledictio, & benedictio efficaces sunt super gentes illas, quæ idola colunt: Israel autem non colit idolũ, vel aliquod simulachrum, sed Deus eius est semper cum eo, id est Deum suum colit non mutando alium Deum, qui semper est cum illo, vnde maledictiones, & benedictiones nostræ nõ prosunt, nec obsunt illis. Et dicitur, quòd Deus eius est cum eo, id est Deus qui est sibi proprius, quasi dicat, aliæ gentes non colunt talem Deum, sed solus Israel: aliæ autem gentes ad idola declinabant. sic patet Psalm. 75. Notus in Iudea Deus, in Israel magnum nomen eius, & factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Syon, id est, Deus iste habuit habitationem suam in Syon, id est in monte Syon, scilicet, in templo, quod erat in Ierusalem.

Idolum nihil significare.

Et clangor victoriæ regis in illo. Id est sonitus buccinarum ad victoriam regalem est semper in Israel. Dicitur autem de clangore isto, quia Deus iusserat fieri duas tubas argenteas ductiles, vt patet supra cap. 10. & istę erant ad vocandam multitudinem ad concilium, vel ad vocandos principes, vel ad pugnam, quia quando irent ad pugnam deberent clangere in illis, vel quando mouerent castra, aut quando facerent conuiuia, vel solennitates, vel potest referri hoc ad actum bellicum, scilicet, quod volebat rex Moab, q̃ Balaam malediceret Israelitis, & postea ipse posset pugnare contra illos,

Respondet Balaam, quòd non poterit, quia clangor victorię est in Iacob, id est buccinæ sunt in Israel, quibus clangitur ad bellum, & illæ sunt buccinæ victorię, id est ad habendam victoriam, quia Deus iusserat, quòd quandocunque pugnarent contra hostes clangerent in illis buccinis, & Deus recordaret illorũ dans eis victoriam, vt patet supra c. 10. scilicet, si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Vel aliter: clangor regis est in illo, id est sonitus tubarum regalium est in Israel, & est sonitus iste manifestatio victoriæ Dei sui, qui rex est inter eos: nam manifeste cognoscunt, quòd Deus pro eis pugnat, vt patet Exo. cap. 14. scilicet, Deus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, Et Exo. cap. 17. de bello quod factum est cõtra Amalechitas, vbi Deus pugnabat propter orationes Moysi. Aliter potest dici, quòd ista particula non facit directe ad sententiam superiorum, sed solum ponitur ad laudem Hebræorum, scilicet, dixerat, quòd Deus erat semper cum Israelitis, quod erat magna laus cum non haberent idola, sed Deum verum: etiã dixit, quòd clãgor victorię regis est in illo, id est semper habet secum clangorem tubarum regalium. Et iste sonitus est semper in Israelitis, quia quando mouebant castra semper clangebant buccinis, vt patet supra cap. 10. Et quamquàm clangor buccinarum ad mouendum castra non esset clangor victoriæ cum ibi non esset aliqua pugna, tamen vocatur clangor victorię, quia illis eisdem buccinis vtebantur Israelitæ ad bellum, quando vincere debebant. *Deus eduxit eum de Aegypto*. Ista possunt poni ad laudem Israelitarũ non referendo ad superiorem sententiam, scilicet, q̃ Israelitæ erant valde laudabiles, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & fortitudo illius magna est. Alio modo potest referri ad superiora, scilicet, quòd non poterat Balaam maledicere Israelitis, quia Deus prohibebat, & hoc, quia habebat magnam curã de eis. Nã tantum eos dilexit, quòd eduxit illos de Aegypto faciendo mirabilia magna super Pharaonem, & totum Aegyptum: ideo non est verisimile, quòd eos permitteret maledici. *Cuius fortitudo est, vt rhinocerotis*. Id est fortitudo Dei est tanquam fortitudo rhinocerotis, scilicet, quia effugit potentiam eius, & hoc continuatur ad præcedentia, quia dixerat, quòd Deus eduxerat Israelitas de Aegypto, & ad hoc indigebat magna potentia, ideo dixit, quòd fortitudo Dei erat tanquam fortitudo rhinocerotis, quia illa maxima est in animalibus. Dicitur autem rhinoceros animal, quod apud nos vocatur vnicornis, qui habet vnicum cornu in fronte: omnia autem animalia timent illud, nam & leones se abscondunt illo viso. Est autẽ fortissimus, & impetuosissimus inter omnia animalia. Vnde Iob de eo tanquam de fortissimo omnium loquitur 49. cap. scilicet, nũquid volet rhinoceros seruire tibi aut morabitur ad præsepe tuum? nũquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo: aut confringet glebas vallium post te? nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? nunquid credes ei, quòd reddat sementem tibi, & aream tuam congreget? Dicitur autẽ rhinoceros a rhinos, quod est naris, & ceros quod est cornu quasi habens cornu in naribus. Potest autem hoc referri ad populũ Iudaicum secundum alios, qui erat fortis in conterendis hostibus, vt leo, & leæna, vt patet hic, & cap. sequenti, sed magis refertur ista litera ad Deum, quia hic dicitur, quomodo potuerit educere Israelitas de manu Pharaonis, & omnium deorum Aegyptiorum. Nã in Aegyptijs, & in dijs eorum iudicia fecit, vt patet infra 33. cap. & in hoc patuit sua magna fortitudo.

Non est augurium in Iacob. Ista est laus populi, & potest referri ista littera ad duo, vno modo, quòd detur causa, quare non poterant Israelitæ maledici per Balaam. Alio modo, quòd assignetur differentia inter Israelitas, & reliquos populos ad laudem ipsorum. Primo modo est sensus, quòd non poterant Israelitæ maledici, quia istę maledictiones sunt per augurja, & diuinationes, ideo non habent efficaciam, nisi super gentem illam, quæ vacat augurijs, & diuinationibus, sed in Israelitis non erat diuinatio, nec augurium: ideo non poterant maledici per maledictionem Balaam. Secundo modo est sensus referendo ad laudem populi, quòd iste populus erat excellentior alijs, quia reliqui non poterant cognoscere aliquid occultum, nisi per auguria, & diuinationes, & isti sunt modi imperfecti, quia non faciunt cognosci veritates sufficienter: Iudæi autem non cognoscebant veritates aliquas per auguria, & diuinationes, sed per reuelationem diuinam, quæ certissima, ideo perfectior erat atque laudabilior cęteris populis.

Nec diuinatio in Israel. Istud ad idem pertinet, sed repetitur eadem sententia: ponuntur autem duo modi maleficiorum, scilicet, augurium, & diuinatio, non quidem, quòd aliæ gentes solum per istos inquirerent, quia per omnes alios illicitos modos inquirebant. Nec etiam erant isti principalissimi, sed positi sunt, quia litera debebat ponere duos propter replicationem sententiæ: ideo posuit duos, quos voluit, quia non magis referebat hos quàm alios poni. Dicitur autem augurium inquisitio veritatis per garritum, & motum auium, quamquàm generaliter augurium vocemus vulgariter loquentes omnem superstitiosam obseruationem: diuinatio est prædicere veritates occultas: cum aliqui eas quomodocunque cognouerunt, & postea alijs quasi ex seipsis illas reuelant. De augurio dictum est Leui. cap. 19. De diuinatione habet Deuteronom. 18. cap.

Temporibus suis dicetur Iacob, & Israel quid operatus sit Deus. Ista est causa superioris dicti, quasi dicat, ideo non indigent Israelitæ augurijs, vel alijs superstitiosis inquisitionibus, quia quocunque tempore conueniens est eis aliqua scire immediate Deus reuelat, vt patet in Moyse, qui quando interrogabatur de aliqua re dubia, dicebat: expectate modicum, & videbo quid præcipiat Dominus, vt patet supra cap. 9.

Quomodo Deus reuelabat Israelitis omnia dubia ad eos spectantia diuersimode: & quomodo consulebat Deum Moyses, & quomodo summus sacerdos.

Quæst. X.

QVOD autem reuelaretur Israelitis id, quod conueniens eis erat, stabat dupliciter, quia aliquãdo reuelabatur ad inquisitionem eorum: aliquando vero eis non inquirentibus: primus modus erat duplex, scilicet per Moysen, & per sacerdotem magnum. De Moyse dicendum, quòd ipse erat valde familiaris Deo, & quandocunq; volebat aliquid inquirere a Deo ad vtilitatem totius populi, vel propter seipsum, introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentis Dei de propitiatorio inter Cherubim, vt patet supra 7. cap. & poterat ingredi illuc quandocunque vellet, ita vt nullũ tempus esset, in quo Iudæi habere non possent responsionem de dubijs suis. Alio modo cognoscebatur hoc per summum sacerdotem. Sic enim dictum est, infra 27. cap. vbi iussit Deus, quòd si quid agere deberet Iosue consuleret Dominum pro eo Eleazar Sacerdos: & iste erat Sacerdos magnus, ergo habebat responsionem a Deo, quia alias non posset dicere, quid agere deberet Iosue, & istud erat dupliciter, qa aliquando fiebat semel in anno ex conditione cæremoniarum legis: & aliquando fiebat propter necessitatem, vel vtilitatem quandocunque summus Sacerdos iudicaret bonum esse consuli Dominum.

Primus modus erat in die propitiationis, qui erat semel in anno, & ibi sacerdos introibat in sancta sanctorum, & habebat responsum a Deo, loquente sibi Angelo de propitiatorio, vnde propter hoc iubebatur ne cum summus sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorum staret quisquam in prima parte tabernaculi, scilicet, ne audiret voces, quæ formabantur super propitiatorium, vt declaratum est Leui. 17. cap. Hoc autem erat solum semel in anno, vt patet ad Hebræ. cap. 9. & hoc quia ista festiuitas celebrabatur solum semel, vt patet Leui. cap. 16.

Secundo modo fiebat inquisitio per summum sacerdotem quando ipse iudicabat conueniens esse inquiri, & poterat fieri hoc quotidie, & non introibat summus sacerdos intra sancta Sanctorum, nec etiam requirebatur, quòd introiret in Sanctuarium, sed vbicũque haberet rationale, & superhumerale poterat consulere Dominum, & sciebat veritatem, indue bat enim se summus Sacerdos superhumerali, & rationali, quæ colligata erant, & cum quæreret veritatem Dominus respondebat, vt patet de Abiathar sacerdote, qui inquisiuit Dominum pro Dauid cum essent in Ceila applicito Ephod, id est, superhumerali, vt patet primo Regum cap. 23. & propter hoc dicebatur Exo. 28. capit. quòd summus Sacerdos gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, id est, gestabat rationale per quod respondebatur sibi ad omnia, quæ inquirebat. Quis autem modus esset cognoscẽdi veritates per rationale declaratum est Exodi 28. cap. Et cum non essent aliqui prophetæ, qui veritates a Deo reuelatas prædicerent, vtebantur Israelitæ modo hoc cognoscendarum veritatum, ideo iussit Deus, quòd post mortem Moysi consuleret Eleazar sacerdos Dominum pro Iosue quandocunque aliquid facere deberet, infra capitu. vigesimo septimo, & hoc quia nullus erat tunc propheta cum mortuus esset Moyses.

Secundus modus principalis, quo Israelitæ scicbant veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid prænunciabat, vel iubebat Israelitis eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui prophetæ, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat, scilicet, quòd Deus, id est Angelus eius loqueretur ad totum populum: solũ enim repertur bis hoc fuisse factum. Secundus modus principalis, quo Israelitæ scicbant veritatem, erat per solam reuelationem sine aliqua inquisitione, & hoc erat cum Deus aliquid prænunciabat, vel iubebat Israelitis eis non inquirentibus ipsum, & hoc erat dupliciter: vno modo quando reuelabat toti populo: alio modo, quando reuelabat alicui prophetæ, qui alijs denunciaret. Primus modus rarissimus erat, scilicet, quòd Deus, id est Angelus eius loqueretur ad totum populum: solũ enim repertur bis hoc fuisse factum.

Primus modus in ecstasi.

Primus modus est per solum intellectum eleuatum, scilicet, quando non facta aliqua mutatione in sensibus exterioribus, nec in phantasia homo recipit in vigilia aliquas mutationes, quia tunc solus intellectus manet, qui possit immutari, & iste modus est excellentior in prophetis omnibus alijs, cum fiat illustratio in parte excellentiori, vt declaratum est supra cap. duodecimo, & subdistinguitur iste modus, quia aliqui habēt reuelationem per immutationem intellectus, & tamen nihil patiuntur in corpore, & hoc est cum non reuelatur prophetæ aliquid valde magnum, ad quod tota anima conuertere se debeat, quia tunc potest vacare alijs operationibus animalibus, & vegetatiuis: & sic non potest fieri aliqua mutatio in homine, per talem illustrationem, sicut cum nos aliquid in vigilia intelligimus, quia anima tunc vacat omnibus operationibus sensitiuis, & vegetatiuis.

Alius modus est cum per reuelationē intellectus fit aliqua passio, vel defectus in corpore, quāquàm directe non fiat immutatio in corpore, sed illustratio in intellectu: sic enim est in illis, qui sunt in raptu, siue ecstasi, quia tunc cognoscunt aliquod magnum intelligibile, & tamen non habent aliquid sensationis, vel vegetationis apparētis. Fit aūt hoc cū aīa prophetæ eleuatur ad intelligendum aliquod magnum intelligibile, sicut si eleuetur ad diuinam essentiam vidēdam clare, quæ est maximum inter cognoscibilia: nam tunc anima non poterit cognoscere illam nisi totaliter attendat ad illam, & quia anima nostra est potestatis finitæ necesse est, quòd cum in plura diuidatur minor sit ad singula, & quia anima nostra vacat simul operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, & intellectiuis, necesse est quamlibet istarum minorem esse quàm si ei soli vacaret. Sic patet de operatione vegetatiua, quæ est in somnis digerendo: nam semper anima digerit quandiu aliquid digestibile est, nisi sit virtus naturæ debilitata, & tamen videmus, quòd fortius digerit homo, & breuiori tempore per somnum, quàm in vigilia. Causa huius est, quia in somno anima cessat ab operationibus intellectiuis, & sensitiuis, quæ sunt animales, & vacat solis operationibus vegetatiuis, quæ dicuntur naturales: sic ait Aristo. 2. de somno & vigilia. somnus est quies virtutum animalium cum intensione naturalium.

Somnus quid.

Ecstasis qui.

Conformiter erit circa operationem intellectiuā, scilicet, quòd si anima vacauerit illi soli non vacando operationibus naturalibus, nec sensitiuis, fortius intelligit, quàm alias, scilicet, cū aliquando sit valde magnum intelligibile, ad quod anima non sufficiat cum vacauerit operationibus sensitiuis, & vegetatiuis, necesse est, vt abstrahatur ab omnibus istis, & soli intellectioni vacet. Et dicitur homo esse tunc in raptu, vel in ecstasi, quia quamquàm anima sit in corpore nullam habet apparentem operationem vitalem, quia nec videt, nec audit, nec tangendo sentit: ideo tunc poterit homo iugulari, vel comburi, sed sentire non posset, & tamen anima in corpore est: occupata tamen operationibus intellectiuis non vacat alijs, & qa diuina essentia clare cognita est maximum cognoscibile, & requirit maximam attentionis potentiarum cognitiuarum, necesse est, quòd si aliquis viuens debet clare cognoscere diuinam essentiam, quòd rapiatur siue ponatur in ecstasi: alioquin non correspondebit summo cognoscibili summa attentio potentiæ cognoscētis, quod falsum est: vnde si aliquis deberet diuinam essentiam cognoscere, & non raperetur, nō posset illam cognoscere quantumcunque se Deus illi demonstrare vellet, quia esset defectus ex parte potentiæ cognitiuæ: & propter hoc dicimus de Paulo, & de Moyse, quòd rapti fuerunt, qa de vtroque concedimus, quòd diuinam essentiam clarè viderit, & iste modus directe non fit per aliquam immutationem in parte exteriori, quia nō imprimitur aliqua species in phantasia, nec in sensibus exterioribus: fit tamen per accidens aliqua immutatio, & defectus in corpore, cum anima, quæ ante hoc vacabat operationibus sensitiuis, & vegetatiuis iam non vacet illis. Videbit etiam quòd magis est corpus istud esse frigidum, qa actio calefaciendi, quæ est vegetatiua, scilicet, diffundendo calorem, qui est instrumentum animæ per totum corpus redditur caro quasi gelida: & sic apparet homo vere mortuus nec indiget homo tunc cibo, & potu. Etiam si sic per multos dies maneat, quia ibi nō fit deperditio ꝓtinua per actionem calidi naturalis in humidum radicale, cum ista actio suspensa sit, quia pertinet ad vegetationem. Pertinet autē vterque istorum modorum ad primum modum reuelationis propheticæ, qui fit per solius intellectus illustrationem.

Secundus modus

Secundus modus reuelationis propheticæ est ꝑ solam phantasticam immutationem, & istud est solum in somnijs, quando Deus immittit aliquas nouas species in phantasia prophetæ, & per illas intelligit aliqd quod ante non intelligebat, vel aliquę species, q̄ erāt in phantasia prius immutantur a Deo specialiter ita, vt aliquid per illas propheta intelligat, & tunc sola immutatio phantasia est, quia intellectus nihil diiudicat de his, quæ in phantasia tunc sunt: impossibile est.n. quemquam in somno aliquid intelligere: immo includit contradictionem, cum somnus sit quies virtutum animalium, iuxta Aristo. Sed postea cū prophetа euigilauerit cognoscit ea, quæ per somnium reuelata sunt manentibus vestigijs immutationis factæ per noctem in phantasia. Sic enim fit in nobis, quādo somniamus: nam tunc in sola phantasia motus est, & nihil intelligimus, sed cum euigilauerimus cognoscimus ea, quæ somniauimus relictis vestigiis in phantasia. Differt tamen, quia immutatio illa, quæ fit per species a Deo immissas, est fortior, vt fortius si aliquis realiter illa videret, quæ somniat, & manent certissima vestigia illius immutationis ꝓstea in vigilantibus, ita vt cognoscant manifeste se a Deo fuisse immutatos. Et iste modus erat communissimus inter prophetas, scilicet, quòd per somnia acciperent reuelationem, vt patet supra duodecimo capitu. scilicet, siquis fuerit propheta Domini inter vos, per somnium loquar ad illum, vel in visione apparebo ei. Sic eitiam significatur Iohelis capitu. 3. cum dicitur de prophetis, scilicet, & post hæc effundam spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somniabunt somnia, & iuuenes vestri visiones videbunt: maxime autem apparuit hoc in Daniele, qui quasi omnia, quæ cognouit per somnium accepit, vt patet Daniel. capitu. septimo, scilicet, Daniel somnium vidit. Visionem autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit. Et iterum: videbam in visione mea nocte. Et iterum: Post hæc aspiciebam in visione mea nocte. Et sic multoties in eodem capitu. & in alijs. Vnde dari potest regula, quòd quandocunque prophetæ dicunt se vidisse aliquas figuras, vel actus, illud erat secundum prophetiam, quæ est in somnio, quia in phantasia conuenientissime representantur istæ figuræ.

In somno nihil intelligimus ꝓpter vigilantes.

Tertius modus

Tertius modus reuelationis propheticæ est per impressionē alicui' in parte exteriori ī organo auditiuo. Et hoc fiebat cū Angel' ī aliquo corpe assūpto forma bat voces, quas audiebāt ꝓphetę: & tn nihil videbant. Sic

Sic patet in Moyse, qñ audiebat ad ostium tabernaculi loquentem Angelum Dñi de columna nubis: & hoc siue in tabernaculo suo paruo quod tetendit extra castra antequam fabricaretur tabernaculum Dñi: ibi.n. descēdebat columna nubis ad ostium, & loquebatur Moysi videntibus omnibus Israelitis: Exo. 33. c. siue in tabernaculo magno Dñi, vbi loquebatur ei Deus apud ostium tabernaculi: Exo. 19. c. & hoc erat descendente columna ad ostium illud supra cap. 12. nec solum fiebat hoc in Moyse, sed in multis alijs, qa qñ vocauit Deus Aaron, & Mariā, descendit nubes ad ostium tabernaculi, & ibi locutus est eis Deus supra cap. 12. & hoc modo locutus fuit Deus toti populo in monte Sinai in datione legis, vbi solam vocem audierunt, & figuram nullam viderunt, vt patet Deuter. cap. 4. Quartus modus reuelationis propheticæ erat per apparitionem extra factā, & per locutionē. s. quia Angelus sumeret aliquam effigiem visibilem de aere, & in illa apparens loqueret: sic fuit aliqñ in Iosue, vt patet Iosue cap. 5. cum apparuit ei Angelus in agro Iericо euaginatum gladium hñs, & locutus est ad eum: sic ēt fuit in Balaam, cui apparuit Angelus in via euaginato gladio eum volens occidere, vt patet præcedenti cap. Est aūt sensus literæ huius. *Temporibus suis.* Idest, temporibus debitis, vel necessarijs. *Dicetur Iacob.* Idest, omnibus Israelitis, qui veniunt de Iacob. *Quid operatus sit Dominus.* Idest, quid Deus debeat facere pro eis, quasi dicat, oīa necessaria eis reuelabūtur illis quenienti tpe. *Ecce populus, vt Leæna consurget.* Ista est prophetia de statu futuro Iudæorum. l. qp ipsi insurgent feroces ꝯ oēs hostes suos, sicut Leęnę. De Leęna pp ferocitatem: fortior.n. est Leęna, q̄ Leo si filios sublatos fuisse sibi reperiat: ideo dī ad significādum aliqñ magnā ferocitatem in prophetis. Occurram eis tāquam Leęna raptis catulis. Fuit.n. populus iste ferox: quia non solum prostratorum spolia tulit: sed etiam oēs gladio laniauit: sic enim iusserat Deus, q̄ nulli parcerent de Chananæis, nec facerēt cum eis pactum: sed omnes gladio trucidarent Deut. cap. 20. & quia hoc non plenè fecerunt Iudæi, tradidit Deus illos in magnas calamitates, vt patet Iosue cap. 22.

Et quasi Leo erigetur. Ad eandem sententiam pertinet. Significat enim erectio Leonis suam fortitudinem, & impauiditatem, quia non timet occursum alicuius rei. Sic patet Prouerb. 30. capit. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Potest autem ista litera intelligi referendo ad superiora, scilicet, quòd Balaam non posset maledicere huic populo, quia Deus erat illi tanta bona collaturus, vt esset fortis contra alios populos, sicut Leęna, & Leo. Quomodo ergo posset maledicere illi? Sed primus sensus est melior. *Non accubabit donec deuoret prædam.* Metaphora est de Leone transumendo ad totum populum, quia Leo postquam surrexit ad prædam non accubat quousque aliquid ceperit, idest, non cessat inquirere vsquequo apprehendat: ita Hebræi cum introirent in terram promissionis, non quieuerunt a pugna captis quibusdam locis, sed semper erant in bellica expeditione quousque acquisiuerunt totam terram quam acquisituri erant, vt patet de terra duorum regum Amorrhæorum. nam postquam cepерunt terram regis Sehon non immediate quieuerūt, sed inuaserunt terram regis Og, quam etiam acceperunt, & adhuc non manentes ibi transierunt vltra Iordanem ad occupandas regiones Chananæorum, & non quieuerunt quasi per septem annos a bellis quousque acceperunt totam terram, quam acceperant, vt declaratum est Iosue 14.

An Israelitæ prius accubuerint, quàm ceperint prædam.
Quæst. XII.

Sed Aliquis arguet, quòd prius accubuerunt, quàm caperent prædam, quia prius requieuerunt in terra Chanaan, quàm eam totam acciperent, vt patet Iosue cap. 13. nam iam Israelitæ cessauerant a bellis, vt patet Iosue cap. 11. & diuiserant inter se terram captam, & tamen nondum ceperant totam terram Chananæorum, vt patet Iosue cap. 13. & tamen iussit Deus, quòd illa terra quamquàm nondum esset capta diuideretur, vt patet ibidē.

Respondēdum est, quòd Israelitæ prius quàm cessarent a bellis acceperunt totam terram, quam accepturi erant, quamquàm non acceperint totam terrā promissionis. Et hoc, quia Deus prædixerat eis, quòd non traderet illis simul, vel anno vno totam terram Chanaan, quia ipsi erant pauci, & non possent eam occupare, & repleretur bestijs cum redigeretur in syluā: ideo dixit, quòd paulisper, & per partes daret terram illam ipsis: totam autem non traderet, quousq; essent aucti ad magnum numerum, vt patet Exo. cap. 23. & Deut. 7. & quia Israelitæ acceperunt totam terrā, quā a principio accepturi erant, prius quàm accubarent, etiam si non acceperint totam terram promissionis: verum est, quòd non accubuerunt, donec deuorarēt prædam. Vel potest hoc intelligi de Moyse, quia frequenter Scriptura transit de toto corpore ad caput, vel de capite ad omnia membra secundum septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam. Erat autem Moyses caput totius Israel, ideo dicitur, quòd non accubabit, idest, non morietur donec deuoret prædam, idest, donec accipiat spolia Madianitarum, qui erant hostes Israel, & peccare illum fecerant in idolatria, & fornicatione, vt patet infra capitu. 25. ideo dixit Deus Moysi. vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populū tuū, idest non morieris, quousque vlciscaris filios Israel de Madianitis.

Gloriandū est in occisione malorum.

Et occisorum sanguinem bibat. Continuatio metaphorę est, scilicet, quòd Leo, quando apprehendit prędam bibit sanguinem eius, & sic non accubat, quousque bibat sanguinem occisorum: ita de Israelitis dicitur, quòd biberent sanguinem occisorum non secundum veritatem, quia istud horrendum facinus erat, sed dicuntur bibere, idest, delectabiliter funderе. Delectabantur enim in effusione sanguinis hostiū: non ex crudelitate, sed ex diuino ꝑcepto, & volūtate, vt Samuel occidit regem Agag Amalechitarū laniādo eū in frusta, vt patet 1. Reg. c. 15. sic ēt Elias interfecit quadringētos qnquaginta Prophetas Baal manu sup torrentem Cyson, vt patet 3. Reg. c. 18. & sic habetur Psal. 57. Lętabitur iustus cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.

Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille: nonne ait dixi tibi, ꝙ quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad aliū locum: si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Cumq; duxisset eum super verticem montis Phegor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaā: Ædifica mihi hic septē aras, & para totidem vitulos, eiusdemq; numeri arietes. Fecit Balac, vt Balaā dixerat: imposuitq; vitulos, & arietes p singulas aras.

Aedificat septē aras Balam tertio.

Dixitque Balac ad Balaam non maledicas ei, nec benedicas. Videbat enim Balac, quòd benediceret Balaam Israelitis: ideo dixit non maledicas ei, nec benedicas, ideſt, ſi non potes eum maledicere ita vt mala ſibi euenire facias, vel futura prænuncias, ad quod ego induxi te, ſaltem non benedicas, ideſt, non inducas ei bona, vel non prænuncies ei eſſe futura. Putabat enim rex Balac, q̃ Balaam ariolus haberet poteſtatẽ maledicendi, & bñdicẽdi: tñ nunc priuabatur a Deo, vel impediebatur maledicere, ideo cum benedicere putabat benedictionem illam eſſe efficacem. Vnde orabat ne benediceret, quia ſic exiſtimabat ali quod bonum profuturum Iudæis, & ipſi atque populo ſuo aliquod malum euenturum. Et tamen benedictio, vel maledictio Balaam ad nihil efficax, vt vt ſupra declaratum eſt.

Et ait ille: nonne dixi tibi, quòd quidquid Deus mihi imperaret hoc facerem. Quaſi dicat, non debes mihi imponere culpam, quia ego dixi tibi a principio, quòd non poſſem facere aliud, niſi quod Deus mihi iuberet, & ſic quamquàm ego maledicere velim, non permittor: non debet autem intelligi litera iſta, quòd Balaam faceret quidquid Deus iuberet, ideſt, nollet facere aliquid alterum, quia nolebat offendere Deũ, ſed quia non poterat aliud facere, etiam ſi conaretur ad illud, vt patet ſupra in litera, & ſupra præcedenti capitu.

Et ait Balac ad eum. Hic ponitur tertium huius cap. ſcilicet, tertius ad maledicendum conatus. Nam quamquam non potuerit Balaam maledicere duabus vicibus præcedentibus, non erubuit iterum aggredi cæremonias ad maledicendum: ad hoc tamẽ eum ſuaſit Balac rex.

Veni, & ducam te ad alium locum. Scilicet iſte locus eſt nobis infortunatus: eamus in alium locum, qui erit fortaſſis conuenientior operationi noſtræ.

Si forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Ideſt, Deus noluit nos adiuuare in locis iſtis, forte tamen adiuuabit nos in alijs locis: ideo mutemus loca.

Dicet aliquis, quòd in hoc multum errabat Balac exiſtimans, quòd Deus conſequeretur conditionem temporum, vel locorum: & in vno tempore, vel loco aliquid permitteret, quod nequaquam permittebat in alio. Sed hoc nõ ſtat, quia Deus non eſt aliquid corporale, ſed purus ſpiritus, & ſpiritualia non patiũtur a corporalibus. Hoc tamen non intendebat Balac, quia non expreſſit Deum cogi, vel induci ex cõditione temporum, vel locorum, ſed liberam eſſe voluntatem ſuam vbicunque, vt patet cum dixit: ſi forte placeat Deo, vt inde maledicas eis. Erat tamen ſuperſtitioſus, quia putabat, quòd forte placeret Deo maledicere ex vno loco, cum non placuiſſet maledicere ex alio, ſed iſte error grauis eſt, quia voluntas Dei immutabilis eſt, forte autem dixit hoc rex Balac ex conditione dæmonum, quia dæmones in aliquibus locis faciebant, quæ in alijs locis facere non poterant vel nolebant, & hoc, vt inducerent homines ad ſuperſtitioſas obſeruationes locorum. Forte aliquis dicet, quòd in hoc obſeruabat Balac modum Philoſophorum, qui dixerunt Deum, ſiue primum motorem non eſſe infinitum ſecundum potentiam, & eſſentiam, ſed ſolum ſecundum durationem: & q̃ Deus non poterat facere contra ordinationem totius orbis, & quia forte locus ille non erat talis influentiæ qualis conueniens erat ad maledictionem, non placebat Deo maledicere in loco ipſo. Sed primum magis ſtat, quia placere inducit libertatem. quæ autem libera ſunt, non ſubduntur naturæ, quæ agit vniformiter, & non libere: ideo magis erat ſuperſtitioſus, quàm aliter errans.

Balac non intelligebat Deum poſſe cogi: erat tã ſuperſtitioſus.

Cumque duxiſſet eum ſuper verticem montis Phegor. Conſenſit enim Balaam, quòd irent in alium locum, vt inde maledicerent, & de iſto loco dicendum eſt, ſicut de cæteris, quòd viderent Iſraelitas inde Balaam, & Balac, quamquàm non exprimatur hic, quia in omnibus ſuperioribus ibant ad locum, de quo viderent Iſrael. Et dicitur, quòd duxit eum ſuper verticem montis Phegor, qui non erat alius mons ab eo, in quo prius ſteterant, ſed erat alia pars montis, & non vocatur mons Phegor quaſi iſtud ſit nomen proprium eius, vt aliqui volunt, ſed erat nomen idoli habentis templum in monte illo. Et vocatur iſte idolum Phegor, vel Beelphegor. Et hoc patet Deuteronom. capitu. tertio, vbi cum agatur de hoc dicitur: Manſimuſque in valle contra fanum Phegor. Huic idolo immolauerunt Iudæi, quia in deſcenſu iſtius montis erant Madianitides, & Moabitides puellæ ornatæ cum holocauſtis, & victimis immolatis Deo ſuo, de quibus comederunt Iudæi, vt permitterentur fornicari cum puellis illis. Aliqui autem dicunt è contrario, ſcilicet, quòd mons ille vocatur Phegor, ſiue pars montis: & ab illo dictum eſt idolum Beelphegor: & ſignum huius eſt, quia non inuenitur iſtud nomen Beelphegor, niſi vbi fit mentio de iſta immolatione, vt patet Pſalm. 105. vbi hoc commemoratur. Vel poteſt dici, quòd Beelphegor non ſit vna dictio, ſed duæ: & eſſet Phegor in genitiuo, ſcilicet, Beelphegor, ideſt, Deus Bel de monte Phegor. Et ſic dicitur præcedenti capitu. quòd Balac duxit Balaam ad excelſa Baal, ideſt, ad altitudinem montis, in quo colebatur Baal.

Qui reſpicit ſolitudinem. Ideſt, mons iſte erat inclinatus contra ſolitudinem. ſic dicitur ſupra capitu. vigeſimo primo: de monte Phaſga, qui eſt idem cum iſto, qui reſpicit contra deſertum, & poteſt hic accipi ſolitudo pro parte illa terrę duorum regum Amorrhæorum, in qua nunc erant Iſraelitæ: nam dicebãtur eſſe in campeſtribus Moab, vt patet præcedenti capitu. & ponitur hoc ad ſignificandum, quòd ex iſto monte poterat videre Balaam Iſraelitas, quia iſte mons reſpiciebat ſolitudinem, in qua erant Iſraelitę: & hoc patet ex litera capitu. ſequentis, ſcilicet, dirigens Balaam vultum ſuum contra deſertum, & eleuans oculos vidit Iſrael commorantem per tribus ſuas.

Dixit ei Balaam: ædifica mihi hic ſeptem aras. Iſtæ ſeptem aræ erant neceſſariæ ad ritum maledictionis ſecundum cæremonias maleficorum: ideo in omnibus his locis, in quibus conatus eſt Balaam maledicere Iſraelitis fecit poni ſeptem aras. Cauſa autem huius ſupra declarata eſt.

Et para totidem vitulos eiuſdem numeri arietes per ſingulas aras. Duo animalia ponebantur in qualibet ara, ſcilicet, vnus vitulus, & vnus aries, & iſta immolabantur. Poſtea vero cremabantur poſita per partes vel ſimul ſuper aras. Ratio autem quare ponerentur tot animalia ſupra aſſignata fuit.

Fecit Balac, vt Balaam dixerat. Deſiderabat enim valde maledicere Iſraelitis, ideo quodcunque ei dicerebatur, vt maledici poſſit Iſraelitis faceret.

Impoſuitque vitulos, & arietes per ſingulas aras. Ideſt, conſtruxit aras ad præceptum Balaam, & deinde fecit iugulari, & imponi animalia, ſcilicet, arietem, & vitulum vnum per ſingulas aras, quia iſte erat ritus, quem exigebant ſuperſtitiones.

CAP.

CAP. XXIIII.

QVMQVE vidiſſet Balaam, quòd placeret Domino, vt bendiceret Iſraeli, nequaquam abijt, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret, ſed dirigens contra deſertum vultum ſuum, & eleuans oculos, vidit Iſrael in tentorijs commorantem per tribus ſuas: & irruente in ſe ſpiritu Dei, aſſumpta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cuius obturatus eſt oculus: dixit auditor ſermonum Dei, qui viſionem omnipotentis intuitus eſt, qui cadit, & ſic operiuntur oculi eius: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Iſrael. Vt valles nemoroſæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula, quæ fixit Dominus, quaſi cedri prope aquas. Fluet aqua de ſitula eius, & ſemen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag rex eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerotis. Deuorabunt gentes hoſtes illius, oſſaque eorum confringent, & perforabunt ſagittis. Accubans dormiuit, vt Leo, & quaſi Læna, quam ſuſcitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipſe benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

Cumque vidiſſet. Poſito in ſuperioribus conatu Balaam ad maledicendum ſine effectu per duas vices, hic ponitur conatus in tertia, & diuiditur in tria. Primo ponitur poſiti Iudaici prophetica benedictio. Secundo Balaam, & Balac ſuper hoc diſceptatio. Tertio de alijs gentibus prophetica annunciatio. ſecunda ibi. *Iratusque Balac.* Tertia ibi. *Sumpta igitur parabola.* Circa primum. *Cumque vidiſſet Balaam.* Hic non poteſt dubitari, ſicut fiebat ſæpe in ſupioribus, ſcilicet, an iſta litera habeat ſe ad præcedentem ſecundum rectum ordinem, vel ſecundum anticipationem, aut recapitulationem, ſicut aliquando fit: & dato quòd ſit ordo rectus inter hæc, an fuerit iſtud immediatè poſt ea, quę dicuntur præcedenti capit. vel fuerit aliqua diſtantia temporum, ſicut interdum Scriptura ſubticet multa tempora intermedia, quia forte illorum nulla eſt hiſtoria coniungens hiſtorias temporum multum diſtantium, quaſi illorum geſta ſimul, vel conſequentia fuerint: hic autem ſatis apparet, quòd ea quæ dicuntur hic fuerunt immediate poſt præcedentia, quia ſupra dicitur de aris paratis ad maledictionem: hic agitur quomodo maledicere non potuerit Balaam. Et iſta erant coniuncta: nam paratis aris debebat ſequi maledictio, vel non poſſe maledicere. Item patet, quia in duabus vicibus ſuperioribus poſt poſitionem ararum ibat Balaam ad conſulendum augurium, quia illud erat immediatum poſt aras poſitas ſicut ſignificatur hic in litera, ſed in fine cap. præcedẽ dicitur, quòd Balaam conſtruxit aras, & poſuit vitulos, & arietes ſuper eas. Hic autem dicitur, quòd non iuit ad inquirendum augurium, ſicut ſupra facere ſolitus erat: ergo iſta fuerunt immediate poſt illa. *Cumque vidiſſet Balaam quòd placeret Domino, vt benediceret Iſraeli.* Ideſt, quòd iam cognoſcebat Balaam, quòd Deus volebat, vt benediceret Iſraeli, ideſt, prænunciaret de eo aliqua bona futura, quod eſt benedicere, ſicut fecit ſupra, & fecit hic.

Qualiter Balaam cognouit, quòd Deo placebat, vt benediceret Iſraeli. Quæſt. I.

SED quæretur quomodo Balaam vidit, quòd placebat Deo, vt benediceret Iſraeli.

Reſpondebit aliquis, quòd cognouerat ex duabus vicibus ſuperioribus: nam in qualibet earum conatus eſt maledicere, & non potuit: iõ ſic exiſtimauit iam futurum, quòd nunquam poſſet maledicere. Sed hoc non ſtat, quia ſi propter hoc cognouiſſet non placere Deo, & non iuiſſet ad quærendum augurium, nõ conſtruxiſſet aras tertia vice, nec impoſuiſſet vitulos, quia iſtæ erant cæremonię ad maledicendum: & tamen fecit vt patet præcedenti capi. Item immediate, vt Balaam non potuit in ſecunda vice maledicere, deſtitiſſet à maledictione, & tamen non deſtitit, quia dixit ei Balac rex, quòd irent in aliũ locum, & ipſe iuit illuc cum eo aſcendens ſuper mõtem Phegor, vt patet præcedenti cap. ergo non intellexit quòd placebat Deo, quòd benediceret Iſraeli, quia non potuit in duabus præcedentibus vicib⁹ maledicere. Aliquis dicet, quòd Balaam cognouit hoc quando iuit ad quærendum augurium. nam in duabus vicibus pręcedentibus ſolitus erat Balaam ire ad inquirendum augurium conſtitutis aris cum dicebat ſe ire, vt occurreret ei Deus, & tunc occurrebat ei ponens verba benedictionis in ore eis, vt patet præcedenti cap. Ita ergo potuit eſſe hic, quòd cum iret ad quærendum augurium Deus diceret ei ne maledicere curaret, quia non poſſet, & per hoc intellexit Balaam, quòd placebat Deo, vt benediceret Iſraeli.

Reſponſio Auctо.

Sed etiam hoc non ſtat, quia oportebat ad iſtud, vt iret Balaam ad inquirendum augurium, ſicut ſolitus erat: tamen hic dicitur, quòd nequaquam abijt ad inquirendum augurium, ſed conuertit ſe contra Iudæos ad benedicendum illis, vt patet in litera: ideo non cognouit ſic, ſed antequam iret ad quærendum augurium.

An Balaã cognouerit, q̃ non placebat Deo maledictio ante quã conſtituerit aras vel poſt, & quare deſtitit a cęremonijs ſuis.

Ex his autem duobus apparet, quid reſponderi debeat: & dicendum, quòd Balaam cognouit hoc, poſtquam conſtituit aras, & id antequam iret ad quę rendum augurium, in quo innuitur, quòd inter vtrumque facta eſt ſibi reuelatio aliqua, quòd Deus non permitteret eum maledicere. Et hoc erat quòd intellectui eius imprimeretur iſta cognitio ſine aliqua exteriori apparitione, & tunc deſiſteret ab omnibus cæremonijs, quod patet, quia ſicut nunc ceſſauit Balaam ab iſto conatu antequam iret ad quærendum augurium, ita ſi reuelatio, per quam deſiſtit fuiſſet facta in eo antequam conſtitueret aras, non iuſſiſſet illas conſtitui, ſed ceſſaſſet, ſicut ceſſauit poſtea ab augurio.

Item patet, quòd fuerit iſta reuelatio ante augurium inquiſitum: nam Balaam non deſtitiſſet a cæremonijs maledictionis, niſi Deus eum cõmonuiſſet ſaltem in hac tertia vice, quia iam poſuerat aras, & ſacrificia: ideo ſolum reſtabat, vt inquireret augurium ad videndum ſi placeret Deo, quòd maledicere Iſraeli, & tamen non iuit: ergo poſt ararum conſtitutionem, & ante augurij inquiſitionem reuelatio facta eſt.

Sed tunc arguet aliquis, quòd Balaam non desisteret a cerimonijs maledictionis propter aliquam reuelationem. Nam Deus sæpe ei dixerat ne malediceret Israelitis, vt patet supra cap. 22. ideo non magis per aliquam reuelationem moueretur. Item patet hoc, quia supra cap. præcedenti ipse Balaam dixerat, ꝙ Deus nō est, vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur, & per hoc intulit, ꝙ cum Deus semel reuocasset maledicere, nunquam faceret maledictionē, aut permitteret, & tñ post illud Balaam conatus est bis maledicere, quia illud in prima vice fuit qñ non potuit Balaam maledicere, ideo non moueretur nūc ad non maledicendum per aliquam reuelationem, quia post illam clarissimam reuelationem conat⁹ est maledicere. Respondendum est ſm quòd fuit dictū in superioribus, quòd Deus per lumen propheticum illustrabat intellectum speculatiuum Balaam, sed nō intellectum practicum, aut voluntatem, ideo quamquàm cognosceret quid Deus vellet, tñ non inclinabatur ad faciendum illud. Nunc autem Deus mouit intellectum practicum Balaam ad iudicandum bonū esse, ꝙ non malediceret Israelitis, & voluntatem eius ad hoc volendum: ideo ꝙ sensit non maledicere: sunt enim multum separata intellectus practicus, & intellectus speculatiuus: ideo potest aliquis bene se habere ſm vnum, & non ſm alterum: Deo autem est facultas mouendi vtrumq;, quia aliqñ mouet intellectum nostrum speculatiuum faciendo nos intelligere veritates, quas prius non intelligebamus, sicut est in prophetis. Aliquando autem mouet intellectum practicum illustrando illum, & confirmando ad firmiter iudicandum aliquid esse bonum, vel malum, & tūc voluntatem ēt ad volendum illud inclinat, vel ad respuēdum. Et iste est motus, quem Deus facit ꝓtinuè super nostrum liberum arbitrium pulsando ad bonum per grām preuenientem, & aliqñ efficaciter mouendo, vt bonum operemur. De hoc motu dī. Ioan. 15. ca. Sine me nihil potestis facere. i. homo non pōt facere aliqd bonum sine Deo. i. nisi Deus eum ad bonum illud eligendum moueat. Et sic factum est nunc in Balaā. Vnde non dicebat hic Balaam bonum inuitus, sed voluntarius, quia iudicabat bonum esse non maledicere Israelitis Deo mouēte eum ad hoc. Si aūt a principio Deus voluisset mouere eius practicum intellectum, & voluntatem, sicut nunc mouit, nunquam conatus fuisset maledicere. *Nequaquam abiit, vt ante perrexerat, vt augurium quæreret.* Idest, non abijt Balaam nunc ad inquirendum augurium constitutis aris sicut ante prexerat, idest, sicut fecerat alijs duabus vicibus. Nam in qualibet earum ibat ad inquirendum augurium: hic autem non iuit, & cum iret in alijs vicibus occurrebat ei Deus ponens verbum prophetiæ in ore eius, & cogens loqui: etiam prohibere dæmonibus respōdere Balaam: nunc autem videns frustra esse velle maledicere, non iuit ad augurium quærendum. Vocatur autem augurium proprie inquisitio aliqua futurorum in garritibus, vel in motu auium. sed non accipitur hic sic, sed generaliter pro omni arte maleficorum: nam non inquirebat hic Balaam aues, quia istud augurium posset inquirere in præsentia regis Balac: sed ibat ad consulendum dæmonem, & istud erubescebat facere in præsentia alterius. Et forte quia dæmon ei nollet ibi respondere. *Et dirigens contra desertum vultum suum.* Idest, quia intellexit non posse maledicere, incepit benedicere, sicut Deus eum mouebat, & ad hoc direxit vultum suum contra desertum, scilicet, vt videret Iudæos, qui erant in deserto, & benedicere eis. Et patet hoc ex litera, scilicet, dirigens cōtra desertum vultum suum, & eleuans oculos vidit Israel in tentorijs commorantem. Erat autem Israel in deserto, scilicet in campestribus terræ Moab, vbi est quædam terra aliqualiter deserta, & erat coniuncta huic monti. Colligitur ēt hoc, quia præcedenti cap. dr ꝙ Balaam ascendit in montem Phegor, qui respicit solitudinem. i. desertum, quod ponitur ibi ad significādum, ꝙ Iudæi poterant videri ex illo monte, quia erat inclinatus ꝺ desertum. i. ꝺ locum, in quo erant ipsi. Iudæi dicunt, ꝙ ꝺuertit se Balaam ꝺ desertum. s. ꝺ desertum Sinai. i. quia non potuit vincere augurijs conuersus est ad preces, & vertit vultum suum contra desertum Sinai, quasi dicens: Domine Deus populus iste pessimus reliquit te, & coluit vitulum in monte illo, vt patet Exo. cap. 22. quare ergo non irasceris, vt destruas eum? precor ꝙ irascaris ei. Sed istud ridiculum est, & contra literam. Nam dicitur, quòd conuertens se contra desertum vidit Hebræos: nō ergo vertebat se contra Sinai, sed contra castra Hebræorum: & tñ non erant castra Hebræorum tunc ꝺ montem Sinai, sed multum disparata, quia mons Sinai erat Meridianus terræ illi Moabitarum: castra tñ Israel erant Aquilonaria, quia terra duorum regum Amorrhæorum, in quibus erant castra est Aquilonaris respectu terræ Moab. Item non stat hoc, quia ex hac litera patet, ꝙ Balaam nollet iam maledicere saltem pro nunc: cum dicatur ꝙ cum vidisset Deo placere, vt benediceret Israeli, non abijt ad quærendum augurium, sicut prius. Nec valet, si dicas, ꝙ non abijt ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere, & tñ adhuc volebat maledicere & orabat pro hoc. Nam tunc non diceretur, ꝙ Balaam non iuit ad quærendū auguria, quia vidit, quòd placebat Deo, vt non malediceret, vel vt benediceret, sed diceretur non iuit ad quærendum augurium, quia non poterat per auguria maledicere. *Et eleuans oculos suos.* Scilicet ad videndum Israelitas, quia volebat eis benedicere, & pro tunc fortè delectabatur videndo illos, quia inclinauerat eum Deus ad volendum benedicere. *Vidit Israel in tentorijs commorantem.* Idest vidit totum Israel manentem in castro in tentorijs. Mouebantur enim Israelitæ per desertum: ideo non habebant domos ædificatas, in quibus manerent, sed domos portatiles, scilicet, tentoria, sicut fit in bellica expeditione. & ponitur hoc ad significandam pulchritudinem dispositionis Israelitarum manentium in castris: erant enim optime dispositi: ideo dixit postea Balaam. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. *Per tribus suas.* Iste est modus castrametandi, scilicet, quòd commorabatur Israel in deserto diuisus per tribus suas, idest, quælibet tribus per se habebat castrametationem.

Pro quo sciendum, ꝙ modus castrametandi Israelitarum erat, vt tabernaculū Domini esset in medio: & ipsi in circuitu illius per quatuor partes. Erāt enim tribus duodecim Israel, & diuidebantur in quatuor partes per quatuor vexilla, quorum vnum erat ad partem orientalem, & ibi erant tres tribus sub vexillo Iudæ. scilicet, Iudas Isachar, & Zabulon. Erat aliud vexillum ad partem Meridianam, scilicet, vexillum Ruben, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ruben, Symeon, & Gad. Erat tertium vexillum ad partem occidentalem, scilicet, vexillum Ephraim, & ibi erant tres tribus, scilicet, Ephraim, Manasse, & Beniamin. Erat ad partem Aquilonarem vexillum quartum, scilicet, filiorum Dan, & sub isto erant tres tribus, scilicet, Dan, & Nephtalim, & Aser. Ita quòd erat dispositio castrorum per quadrum, & non miscebantur sibi istæ partes, quod pertinebat ad quandam pulchritudinem. Præter hoc etiam tribus, quæ erant sub quolibet vexillo habebant inter se ordinem, ꝙ nulla trib⁹ accedebat ad aliā, & quælibet harum

Quō Deus cū lib. arb. concurrat.

harum habebat sunni vexillum paruum. De ordinatione istorum vexillorum, & tribuum in castrametando patet supra 2. De ordine autem eorum in mouendo castra, patet ibi, & magis supra 10. cap.

Deinde istę tribus distinguebantur per familias, qa quælibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra 26. cap. & quælibet harum familiarum erat distincta ab alia: familiæ quoque diuidebantur per domos, non solum accipiendo domum pro œconomia, quæ constat ex sex extremis, quæ sunt quatuor personæ. s. dominus, & seruus: pater, & filius: vir, & vxor, iuxta Arist. 1. Politic. cap. 2. Sed etiam accipiendo domum pro quadam particulari cognatione, quæ est minor quàm familia, & interdum ista domus continet maiorem multitudinem. s. mille virorum, vel plurium, & istę etiam erant distinctæ inter se. Ex quo magna pulchritudo apparebat, quia principale quod pertinet ad pulchritudinem est ordo. Hoc autem est, ꝙ viderit Balaam commorantem Israel per tribus suas, idest, distinctum per tribus. Et per hanc distinctionē significauit omnes alias, scilicet, per distinctionem per quatuor vexilla totius Israelis, & distinctionem cuiuslibet tribus in familias suas, & distinctionem cuiuslibet familiæ per Domos. De quo admiratus Balaam dixit ea, q̄ sequuntur. s. quàm pulchra tabernacula &c.

Et irruente in se spiritu Dei ait. Idest, tunc venit super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, scilicet, de statu Iudæorum futuro, vt apparet hic.

Quis erat iste spiritus, qui irruit super Balaam: & quem modum prophetiæ habuit prænunciando ista. Quæst. II.

DE isto spiritu dicet aliquis, quòd fuerit Angelus apparens ei, & loquens, sicut cū ibat ad inquirendum augurū. Occurrebat. n. ei Deus, & ponebat verbum in ore ipsius, sed non est sic in præsenti, quia non iuit Balaam ad inquirendum augurium, sed manēbat cū Balac apud aras. Ideo dicendum, ꝙ non apparuit hic ei aliquis Angelus loquens, nec facta est aliqua vox sine corpore apparente, quia Deus nolebat, vt audiret ista Balac rex, sed solum irruit in eum spiritus Domini, idest, spiritus propheticus, scilicet, eleuans intellectum eius ad intelligendum ista, quæ reuelantur. Et iste erat vnus modus reuelationis propheticæ, vt præcedenti capit. declaratum est. Nec potest poni hic aliquis alius: nā non fuit aliquod corpus formatum, ne illud videret Balac, nec etiam fuit aliqua vox sola prolata, ne illam audiret Balac. Etiam non potuit esse tertius modus, scilicet, per mutationem phantasticam, quia hoc solum fiebat in somno, vbi sola phantasia immutatur. In vigilia autem non potest immutari phantasia, quin immutetur intellectus; ideo necesse erat, vt per solum intellectum tunc immutaretē Balaam. Nec tñ fuit per ecstasim, quia tunc caderet in terrā, & nihil sentiret per aliquantum spatium, sed ēt ista nolebat Deus videri a rege Balac. Item quia ecstasis est necessaria ad maximum reuelabile. s. cum alicui demōstrāt diuina essentia, quæ aliter clare cognosci non potest. Ad reuelabilia aūt parua non requiritur ecstasis, sed p solam eleuationem intellectus sine cessatione animæ ab operibus sensitiuis, & nutritiuis intelligi possunt, sicut cum nos intelligimus aliquid non cessat anima nostra ab his operationibus. Et pp hoc non dī hic, sicut in alijs duabus vicibus dicebatur, scilicet, ꝙ occurrit Dñs Balaam, & posuit verbum in ore eius, sed solū dī, ꝙ irruit in eum spiritus Dñi ad indicandam differentiam. Vocatur hic spiritus Dñi lumen supernaturale infusum intellectui prophetæ ad intelligendum abscondita, & quia a Deo est, vocatur spiritus Dñi. Et qñ illud lumen est tanquā aliquid viuens, vocat spiritus, quia spiritus dr a spirando, vel a mouendo, sicut flatum dicimus spūm, & omne quod habet modum vitæ, & motus dicimus esse spūm, vel habere spūm.

Assumpta parabola. Idest inchoauit parabolam suam: reuelatio. n. prophetica vocatur hic parabola, quia nō fit per verba manifesta, sed per quasdā transumptiones, vel similitudines. Sicut dr de Christo, ꝙ loquebatur in parabolis, & aliqñ exponebat parabolas Mat. 13. cap. si tñ parabolæ essent verba manifesta non exponerētur. *Dixit Balaam filius Beor.* Hic ponitur prophetica ad propheticam annunciationem: ipsa autem annunciatio incipit ī. s. Quàm pulchra tabernacula tua. & hoc est quod dixit ipse Balaam. Ponuntur aūt hic repetitiones sententiarum, sicut fiebat præcedenti cap. in verbis Balaam ad quendam ornatum, & ipse Balaam dicit de seipso: Dixit Balaam filius Beor: Quia mouebatur a spiritu prophetico ad dicendum hæc. Dicunt aliqui ex hoc, ꝙ Beor pater Balaam erat propheta ex hoc, ꝙ exprimitur hic nomen eius ſm regulam Hebræorum, quam ponit Hieronymus sup. Sophoniam in prologo quodam. s. ꝙ quoties alicuius prophetæ pater exprimitur in sacra Scriptura etiam ille propheta fuit. hoc autem quamquàm non probetur solide, tñ si assentire velimus satis erit, ꝙ concedamus in prophetis Iudæorum, sed ad prophetas gentilium non oportet extendi literam. *Dixit homo cuius obturatus est oculus.* Ista omnia pertinent ad eandē sententiam: significatur. n. per omnia illa, ꝙ Balaā dixit ista, quæ sequuntur, & tangitur in hoc modus propheticus Balaam. Dicunt. n. quidam, vt Aben Ezra, ꝙ qñ iste recipiebat reuelationem a Deo, dormiebat: Deus enim deprimebat eum somno, vt sic a minori gradu prophetiæ moueretur, vt declaratum est ꝺ. capitu. 12. Si. n. vigilaret qñ reciperet reuelationem oportebat ceteris paribus esse maiorem gradum prophetiæ, & ob hoc dicunt, ꝙ in nocte ei Dñs apparebat, sicut apparet supra capi. 22. & tunc cadebat in terra per somnum, & obscurabantur oculi eius, idest, claudebātur: & tunc aperiebantur oculi mentales eius recipiendo cognitionem supernaturaliter de aliqua re. Et secundum istum est sensus: Cuius obturatus est oculus, scilicet, corporalis, quia sopore deprimitur, dum ꝓphetat. s. accipiendo: non autem quando aliquid denūciabat, quia tunc vigilabat.

Dictum Hieronymi defenditur.

Rabi Salo. dicit, ꝙ oculi Balaā erant eruti de capite illius, vel saltem vnus oculus, ita ꝙ esset luscus, & habebat locum oculi in capite patentem, & tñ non videbat, & ita exponit vtranque particulam. s. cuius obturat⁹ est oculus, idest, est oculus clausus eo, quòd nihil vidit, cum haberet locum oculi in capite, sed non oculum. Et qñ infra dr sic aperiūtur oculi eius, idest oculi eius aperti sunt, quia nunquam possunt claudi, cum non habeat oculos, sed oculorum loca patentia.

2. opi. Rabi Salo de oculis Balaam.

Sed hoc ridiculū est, & insanum: nam dato ꝙ haberet oculos erutos Balaam non expressisset, quia nihil hoc attinebat ad prophetiam: ipse enim intendebat declarare hic aliquem modum prophetiæ suæ, qui non erat manifestus, & tñ an haberet oculos erutos, vel non manifestum erat. Item non poterat dici, ꝙ haberet vtrunque oculum erutum, quia tunc nihil videret, & tñ ipse vidit qñ occurrit sibi Angelus in via, & videbat omnia alia, quæ faciebat: ergō non erant eruti oculi. Dicit ēt Rabi Salo. ꝙ oculi Balaam eruti fuerant de capite eius, dum ipse cogitaret quędā supba ꝺ semen iustum Iudæorū, sed oīa ista ridicula sunt.

Alia opin. fatua Rab.

Aliqui aūt volunt referre ad distinctionem intellectus practici, & speculatiui dicentes, quòd oculi Balaam erant aperti quantum ad intellectum speculatiuum. s. ꝙ cognoscebat Deum per lumen ꝓpheticū

speculatiuè: tamen intellectus eius practicus non illustrabatur ad rectè iudicãdum de agibili, quia etiam ad operationes oculus seductor est. sed iste sensus satis est alienus, quia scriptura non consueuit distinguere talem modum. Sed intelligitur hoc totum de intellectu speculatiuo, qui vocatur hic oculus, & ipse met est aliquando obturatus, & aliquando aperitur. nam antequam propheta habeat lumen propheticũ nihil magis intelligit quàm alij homines, & tunc intellectus suus, qui vocatur oculus est obturatus. Cum vero innuit lumen propheticum aperiuntur oculi eius, ideſt, eleuatur intellectus supernaturaliter ad cõprehendendum veritates illas, quas prius naturaliter comprehendere non potuisset, & ad illas obturatus erat. Prima expositio Aben Ezra non tenet, scilicet, quòd dormiret Balaam, quando reciperet reuelationem. nam licet aliquando hoc cõtingeret in eo, sicut in prophetis Iudæorum, vt patet supra cap. 12. tamen non sic semper recipiebat propheticam reuelationẽ: nam necesse est nunc dici, quòd Balaam recipiebat diuinam reuelationem vigilans, quia nunc factus est super eum spiritus Domini, & incepit prophetare, & tamen erat ipse coram Balac; ergo non dormiebat. Itẽ præcedenti cap. ponitur bis quomodo Balaam iuerit ad inquirendum augurium, & occurreret ei Dominꝰ ponens verbum in ore eius, tunc aũt non dormiebat: ideo tenenda est præcedens expositio. *Dixit auditor sermonum Dei.* Eadem sententia est. i. dixit Balaam: nam ipsemet erat auditor sermonum Dei. Et dr̃ sic, quia sẽper Deus loquebatur ei. s. Angelus eius, vt patet præcedenti cap. & supra 22. cap. & istud pertinebat ad duos modos propheticos, in quibus Balaam vocem aliquã audiebat. Primus modus erat qñ apparebat ei Angelꝰ in assumpto corpore, & loquebatur: secũdus erat qñ formabatur vox in aere, & non apparebat aliqua effigies formans illam: vtroque. n. modo verè audiebat verba. Aliter potest vocari Balaam auditor verborũ Dei. i. recipiens reuelationes eius: qũcunque. n. acciperet dicebatur audire verba, siue per solam mutationem phantasiæ, siue per solum intellectum eleuatũ; quia oĩa ista per quæ intelligimus qñ ab aliquo nobis significantur, largè vocantur verba. *Qui visionem omnipotentis intuitus est.* Ista est repetitio superiorum ad significandum Balaam loquentem: & tñ exprimuntur hic multæ proprietates prophetiæ eius: dr̃ aũt Balaã intueri visionem omnipotentis. i. videre visionẽ Dei, qui est omnipotens. Et est improprius modus loquẽdi, quia nemo videt visionem, sed videt per visionem. Põt aũt dupliciter intelligi, qꝫ Balaam videret diuinã visionem, siue Deum. V. no modo referendo ad apparitionem sensitiuam. s. qꝫ aliqñ Angelus apparebat ei in assumpto corpore, vt patet supra 22. c. & precedenti cap. & vocatur Angelus ille Deus. Hoc modo Balaam signat quasdam conditiones prophetiæ suæ. s. qꝫ Deum videbat, & audiebat, & illa litera superior. s. auditor sermonum Dei refertur tunc ad auditionem sensitiuam qñ formabantur voces ab Angelo, siue in assumpto corpore, & apparenti. Alio modo põt vocari Balaam videns diuinam visionem. i. videns Deũ intellectualiter, quia Deus se reuelabat illi declarando ei intelligibilia, & quælibet talis reuelatio vocatur visio: nam & intellectus noster vocatur visus animæ secundum Aristo. 6. Ethic. vterque sensus potest stare: qñ vtroque modo reuelationes recipiebat Balaã. *Qui cadit & sic aperiuntur oculi eius.* Istud refertur ad modum prophetandi Balaam. s. qꝫ aliquando cadebat, qñ recipiebat reuelationem: non quidem ad omnem reuelationem, quia qñ apparuit ei Angelus in via, & locutus est illi non cecidit, vt patet supra cap. 22. Sed aliquando fiebat in eo quasi ecstasis licet non esset prorie raptus, quia rapi pertinet ad maximum gradum reuelationis, cum alicui diuina essentia clarè repræsentatur, sed hoc non concedimus de Balaam: solũ enim de Paulo, & Moyse dicitur. Et dato quòd diceremus Balaam vidisse Deum per essentiam, quod nõ est satis rationabile: tamen non videret sæpius, cum de Paulo, & de Moyse solum semel concedamus fuisse diuinam essentiam clare reuelatam. Ista litera tamen significat quasi consuetudinem Balaam in cadendo, scilicet, quòd multoties caderet cum prophetabat, ergo non intelligitur de raptu ad contemplandum diuinam essentiam: sed solum quòd aliquando patiebatur casum quando prophetabat: non tamen rapiebatur penitus, quia non destituebatur omnibus operationibus vitalibus, sicut fit in raptu.

De Moyse & Paulo concedit, q viderint Deum per essentiam.

Opin. Rabi Salom. quare Balaam cadebat cum prophetare debebat. Quæst. III.

RAbi Salom. dicit, quòd cadebat Balaam eo, quòd erat incircuncisus, quia nulli concedebatur stare coram Deo, nisi circunciso. Sed hoc non stat, quia Deus apparuit multoties Abrahæ antequam circumcideretur, & locutus fuit ei: tñ nõ cadebat, vt patet Gen. 12. 13. & 15. cap. de circuncisione aũt sua hr̃ Gen. 17. cap. ergo nõ fiebat casus propter hoc, sed forte, quia Deus volebat deprimere superbiam Balaam, ideo cum eleuatione intellectus volebat, vt patereꝫ quandam depressionem corporis. Sed adhuc fortè melius intelligeretur hoc de quodam modo reuelationis prophetic. s. qꝫ fit in somnijs, quæ erat cõis prophetis: & Balaam habebat aliqñ istum modum, vt patet 5. cap. 22. vbi Deꝰ apparuit ei bis per noctem, & tũc cadebat antequam aperirentur oculi eius. i. prius cadebat per somnum, vel iacebat in lecto, & postea aperiebantur oculi eius, scilicet, eleuabatur intellectus suus, vel magis immutabatur tunc phantasia, & manebant in eo vestigia immutationis illius, ita vt postea euigilans posset intelligere, quod per somnium reuelatũ ei fuerat. & sicapiuntur oculi, ideſt, phantasia, quæ est iudicatiua. Vel oculi, ideſt, intellectus, qui quamquàm tunc non iudicet, & aperiatur: tamen aperitur postea in vigilia per ea, quę relicta sunt in phantasia, & isto modo per omnium, habet quis oculos apertos. Similis modus loquendi est Canticorum cap. 5. s. Ego dormio & cor meum vigilat. *Quam pulchra tabernacula tua Iacob.* Hic incipit prophetia de Iudæis. Nam totum supra positum erat prologus, & istud est quod dixit Balaam, scilicet. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob. ad totum Israel loquitur, & vocat hic tabernacula tentoria, in quibus manebant Israelitæ in deserto: nam non habebant domos aliquas cum non manerent alicubi fixi: tabernaculum tamen propriè signat domum.

Prophetia Balaam de Iudæis.

Et tentoria tua Israel. Eadem sententia est repetita: quia Israel, & Iacob idem sunt cum nomen Iacob fuerit mutatum, vt vocaretur Israel, vt patet Gen. c. 32. scilicet, non vocaberis amplius Iacob, sed Israel: tentorium etiam & tabernaculum idem sunt, vt hic accipitur. Quamquàm proprie tabernaculum signet domum stantem, & tentorium signat domum portatilem, quæ est ex pellibus, vel pannis. Dixit autem pulchra esse tabernacula Israelitarum propter ordinem eorum: nam erant dispositi ipsi per vexilla & tribus, vt supra declaratum est, & etiam litera ponit motiuum suum ad dicendum hoc, cum fuerit supra dictum: Eleuans oculos suos, vidit Iacob commorantem in tentorijs per tribus suas. Vel potest hoc referri ad pulchritudinem, & bonam habitudinem Israelitarũ propter Dei custodiã, & assistentiã: specialiter

liter enim illis assistebat ad obseruandum eos ab omni malo. & ista erat maior pulchritudo. *Vt valles nemorosæ.* Ideſt ita pulchra sunt tentoria tua, sicut valles nemorosæ. Dicuntur valles nemorosæ, quæ multos arbores habent, sicut est in nemore, & ibi pulchritudo est, & conuenientia, ita erãt tabernacula Iacob, scilicet, quia erant valdæ multa. *Vt horti iuxta fluuios irrigui.* Ideſt etiam ita sunt tabernacula tua, sicut horti plantati iuxta fluuios, qui possunt irrigari ex eis. dãt enim fructum suum in tempore suo in magna abundantia, & quidquid faciunt prosperatur, nec defluũt folia eorum, vt patet Psalm. 1. in Hebræo habetur supra. *Sicut torrentes extendentes se.* Vbi dicit litera nostra, vt valles nemorosæ, & ad idem redit, quia valles multarum aquarum sunt aptæ ad gigendas multas arbores, vel torrens abundans aqua gratus est ad habitationem propter ipsum, sicut valles nemorosæ, in quibus aliquis delectabiliter habitat. *Vt tabernacula, quæ fixit Dominus.* Ideſt illa sunt multum firma ad manẽdum, ita erat populus Israel, quem nemo poterat commutare, quia Deus illum solidè seruabat. In Hebræo habetur. *Sicut cassiæ, quas fixit Dominus.* Eadem dictio habetur in hebræo, & in Psalm. 44. vbi nos dicimus: Murrha, & gutta, & cassia. Est autem facilis error in hoc. Vel quia Hebræi punctum mutauerunt in dictione ista, vel quia Hieronymus non curauit de illo. Eędem enim literę, & tot, & in eodem ordine ponuntur in dictione, quę significat tabernacula, quę ponũtur in dictione significante Cassias. Differt tamen in quodam puncto, qui aliter, & aliter literã sonare facit. Videtur tamen, quòd iste error sit Hebræorum, & non Hieronymi, quia sententia non pertinet ad cassias. non enim figuntur cassiæ, sed plantantur, tabernacula autem figuntur: litera tamen dicit de fixione. ergo debent hic poni tabernacula, & non cassia. Apud Hebræos autem facillimus error erat in puncto vno: non erat autem tam facilis si mutarentur literę, vel si esset alia dictio. Nec est inconueniens dici, quod libri Iudæorum interdum corrupti sunt: nam nihil est propter quod eorum scriptores impeccabiles fateamur: potissimum, quia interdum maiores errores sunt in libris eorum, & quasi generaliter, scilicet, quòd interdum deficiant aliqui versus, sicut patet Iosue cap. 21. vbi duo versus sunt in litera nostra circa finem cap. qui non habentur in libris Hebræorum communiter. & tamen doctores eorum dicunt illos defecisse, & quòd in libris antiquis, & correctissimis fuerint, vt dicit super locum eundem Ra. Dauid Canhi. *Quasi cedri prope aquas.* Ideſt ita sunt tabernacula Israel sicut cedri, quæ plantatę sunt iuxta aquas. est enim quasi generalis, vel saltem communior ligna conditio, vt prope aquas plantata magis properentur, sicut patet Psalm. 1. de arbore, quæ plãtata iecus decursus aquarum, quæ fructum suum dabit in tęmpore suo, & non defluunt folia eius, sed prosperatur in omnibus. Quarundam tamen arborum conditio est magis exigere propinquitatem ad aquas, & ita est de cedro, indiget enim magno alimento aquæ: ideo prope aquas valde conseruatur, sic erant Israelitę prope aquas, ideſt prope Deũ suum, qui infundebat eis abundanter alimenta, & omnia quibus indigebant, vt patet Deuterono. cap. 2. & ipsi gloriabãtur in hoc, quod Deus eorum esset propinquior eis, quàm dij aliarum gentium ipsis gentibus, vt patet Deuterono. capit 4. scilicet. Quæ est natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquãtes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris? *Fluet aqua de situlam, quo aquam* de puteis haurimus, & de illa in omnia alia vasa transfunditur. Hebræi autem omnes intelligunt hoc de Messia, qui tanquam aqua de situla defluxit de semine Patriarcharum, & successorum illius populi. Vel potest intelligi de studio sapiẽtiæ legis, quod viguit in Iudæis tempore, quo constructum est templum Salomonis, & tempore prophetarum qui legem valde exposuerunt, & compleuerũt, quia sicut in situla aquæ tenentur, quæ educuntur de puteo ad reficiendum, & de ipsa transfunditur aqua ad bibentem, ita per doctrinam magistrorum sapientia in discipulos transfunditur, scilicet, quia ibi generatur. Magis autem intelligitur primo modo de deriuatione seminali ad gignendum, quæ fit, sicut si fluat aqua de situla, & ad hoc concordat litera sequens, scilicet, & semen eius erit in aquas multas, ideſt valde multiplicabitur populus Hebræorum. Alio modo potest, & conuenienter intelligi de doctrina Messiæ faciendo transitum de toto ad partem, scilicet, de toto populo Israel ad Messiam, qui est quasi pars illius populi cum sit princeps, & tamen non est proprie pars, quia principes ponuntur supra populum, & non tanquam aliqui de populo. Quidquid autem sit Scriptura transit interdum a toto ad partem, vt patet in regulis exponendi Ticonij. Et tunc intelligeretur litera ista de doctrina Messiæ, scilicet, fluet aqua de situla eius, ideſt fluet doctrina abundanter de illo, sicut de situla abundanter aqua fluit. intantum autem hoc erat, vt miraretur totus orbis de doctrina illius, nec solum ipse effundebat doctrinam, sicut aquam, sed etiã illi, qui edocti erant ab ipso, sicut patet Ioan. 7. cap. In nouissimo autem die magno festiuitati stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Et semen illius erit in aquas multas.* Ista litera redit in eandem sententiam cum superiori; ideo sicut superior exponebatur tripliciter ita poterat ista exponi, sed quia primus & tertius modus erant principaliores de illis exponetur ista litera, scilicet, semẽ eius, ideſt Iacob erit in aquas multas, ideſt dilatabitur in multos populos, sicut dilatantur aquæ. Vel erit in aquas multas, ideſt, multos populos, quia more Scripturæ populi vocantur aquæ, vt patet Apoca. 17. cap. Aquæ multæ populi multi sunt. Et isto modo erat dilatandum semen Iacob in populos multos particulares, quia multa oppida, & vrbes habitabãtur a semine Iacob, quod erat esse populos multos; & nõ solum poterant vocari populi multi, sed gentes multæ, quia in Israelitis erant duodecim tribus, quarum quælibet erat vna cognatio specialis distincta ab alijs, & erat valde magna habens multas vrbes & oppida, vt patet in libro Iosue cap. 15. vsque ad 21. & isto modo dicebantur septem gentes Chananæorum, scilicet Chananæi Amorrhęi &c. Quamquàm omnes essent cognationes speciales venientes ab eodem patre immediato, scilicet, de Chanaan, vt patet Genes. cap. 10. Alio modo potest intelligi litera ista concordando tertiæ expositioni de doctrina Messiæ, quę dabatur superius, scilicet, quòd semen eius, ideſt, Messiæ erit in aquas multas, non quidem, quòd Messias esset geniturus aliquos filios carnaliter, sed gignebat eos spiritualiter, scilicet per doctrinam, vel redemptionem. Primo modo patet, quia semẽ vocatur verbum Dei, vt patet Matt. 13. cap. & per istud verbum generabat Messias sibi filios multos. Sic etiam Apostolus dicebat se gignere omnes illos, quos ad fidem conuertebat inquiens: Filioli mei, quos ego quotidie parturio, donec formetur in vobis Christus. Et iterum: Per Euangelium ego vos genui.

Nota intellectum huius ppheciæ.

Messiã gignere filios qũo intelligit p fidem & rediptionẽ.

Secundo modo etiam dicebatur Messias gignere filios multos per redemptionem: & hoc patet Isa. 53. capit. s. si posuerit pro peccato animam suam videbit

semen

semen longeuum, ideſt ſi voluerit mori pro peccato- F
ribus, multi erunt filij eius per redemptionem ei⁹ ge-
nerati ſecundum vitam æternam. Quantum ad pri-
mum modum dicebatur, quòd ſemen eius, ideſt Meſ-
ſiæ erit in aquas multas, ideſt multos populos, quia
doctrina eius fuit dilatata per totum orbem, iuxta il-
lud Pſalm. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorũ,
ideſt prædicatio Euangelij, & maior pars vniuerſi cõ-
uerſa eſt, ita vt in omnibus gentibus fides Chriſti ſit,
quia vbique ſunt aliqui de cultoribus eius. Et hoc
fuit, quia doctrina Meſſiæ erat vniuerſalis, & non per
tinebat ad aliquem populum ſpecialiter, ſicut lex
Moyſi pertinebat ſpecialiter ad Iudaicam politiam;
ideo miſit diſcipulos prædicare Euangelium omni
creaturę per vniuerſum mundum, vt patet Marci G
cap. 16. & de hoc intelligitur illud, quod habetur Iſa.
cap. 2. & Micheæ cap. 4. ſcilicet, quòd in vltimis die-
bus, qui ſunt dies Meſſiæ, exibit lex de Syon, & verbũ
Domini de Ieruſalem, & confluent illuc omnes gen-
tes. De ſecundo modo patet, quòd ſemen Meſſiæ
fuerit dilatatum in multos populos, quia per redem-
ptionem ſuam omnes gentes fecit ſibi populos: ne-
mo eſt enim quem ſanguis Meſſię ſufficienter non
redemerit, quamquàm non omnes redempti fuerũt
efficienter, quia ex culpa ſua non participauerunt re-
demptionem Meſſię nolentes habere rectam fidem,
ſpem, & charitatem. *Tollet propter Agag rex eius.* Hic
Prophetia de regibus Iudæorũ, & laus populi eorũ. ponitur prophetia de regibus Iudæorum, & prophe-
tatur de primo rege, ſcilicet, de Saule, qui fuit abla- H
tus, ideſt priuatus regno, quantum ad filios ſuos
propter Agag regem Amalechitarum: Iuſſerat. n.
Deus, quòd Saul rex Iſrael pugnaret contra Ama-
lech, & quòd non reliqueret in eo virum, nec fẽ-
nam, nec quidquam viuens vſque ad pecora, quia no-
cuerat nimis Amalech Iſraelitis venientibus de Aegy-
pto Deuteron. 16. cap. Saul autem pugnans contra
Amalech occidit omnes Amalechitas: regem tamẽ
Amalech, qui vocatur Agag non occidit: etiam pe-
cora pinguia, & optima reſeruata ſunt atque ducta in
terram Iſrael, propter quod iratus eſt Dominus, &
prædixit, quòd abſcinderet regnum de manu Saulis.
1. Reg. 15. cap. non tamen in vita eius tolleretur ſibi
regnum, quia ipſe regnabit, & poſt eum filius eius
Hiſboſeth, vt patet 2. Reg. ca. 2. tamen in reliqua po- I
ſteritate Saulis ablatum eſt regnum, quia duobus an-
nis ſolum regnauit Hiſboſeth, vt patet præalle. cap.
Deinde conuerſum eſt totum regnũ ad Dauid, quia
occiſus eſt Hiſboſeth a latrunculis, & ſic dicitur tolle
tur, ideſt priuabitur rex eius, ideſt rex Iſrael, ſcilicet,
carebit regno. Propter Agag, ideſt propter peccatum
quod commiſit conſeruando a morte regem Agag.
In Hebræo habetur. *Exaltabitur magis quàm Agag rex
eius.* Ideſt Saul primus rex Iſrael exaltabitur magis q̃
Agag, ideſt præualebit in pugna contra Agag regem
Amalechitarum delendo totum populum eius: po-
teſt autem litera noſtra aliqualiter concordari literæ
Hebraicæ licet diſtorte, quia iſtud verbum tollere ſi-
gnat priuare, vel eleuare nutrire, & auferre, & multa
alia, & ſic poſſet intelligi, quòd rex Saul tolleretur,
K Quomodo enim Gentiles deuorarent hoſtes Iudæo-
ideſt eleuaretur ſuper Agag, ſed non conuenit iſta cõ
cordia, quia dicit litera tolletur propter Agag, ſi ta-
men diceretur magis quàm Agag, vel ſuper Agag
ſtaret ſenſus. Item dicendum eſt, quòd iſta expoſi-
tio ſit melior quàm ſi dicamus eleuabitur ſup. Agag,
quia litera ſequens hoc declarat, ſcilicet, & auferet
tur regnum illius, & tamen hoc non pertinet ad exal-
tationem, ſed ad ablationem honoris. Hic tamen
fiunt repetitiones earundem ſententiarum in verbis
Balaam, vt patet præceden. cap. & hic. Vnde ſignifi-
cant iſta duo idem. ſed iſtd ſecundum ſignat ablatio-
nem regni: ergo, & primum. *Et auferetur regnum illius.*
Ideſt priuabitur regnum de ſtirpe huius regis Iſrael:
non tamen eo viuente, ſed in poſteritate ſua: nam im-
mediate, vt mortuus eſt Saul cõuenerũt oẽs de tribu
Iuda, & vnxerunt Dauid in regem, vt patet 2. Reg. c. 2.
deinde mortuo filio primo Saulis, ſcilicet, Hisboſeth
totus Iſrael conuenit ad Dauid, & vnxerunt eum in
regem, vt patet 2. Reg. cap. 5. *Deus eduxit illum de Aegy-
pto.* Nunc redit Balaam ad narrandum alia de toto
populo cum narrauerit de rege, ſcilicet, quòd Deus
eduxit Iſraelitas de Aegypto. & poteſt poni hoc tan-
quam enarratio hiſtorica enumerando ea, quæ per-
tinebant ad iſtum populum etiam ſi iſta particula ni-
hil pertineat ad præcedentes. Alio modo poteſt intel
ligi, quòd reddatur hic cauſa ſuperiorum, ſcilicet, q̃
Deus Iudęorum facturus erat eis omnia bona, quæ
ſupra dicta ſunt, & etiam infra propheratur: & hoc,
quia erat verus Deus, & poterat hæc omnia facere cũ
fortitudo eius eſſet maxima, ſicut fortitudo rhinoce-
rotis, vt infra patet. poſuit autem eductionẽ de Aegy-
pto, quia iſta fuit in magnis prodigijs, & horrendis pę-
nis Aegyptiorum. inferendo decem plagas, & ad vl-
timum ipſos Aegyptios ſuffocando in mari rubro, &
iſta omnia erant cognita apud gentes: ideo arguebãt
ex hoc, quòd ſicut potuit Deus Hebræorum iſta face
re, ita poſſet facere q̃cunque vellet, quia iſta demon-
ſtrabant maximam potentiam. *Cuius fortitudo ſimilis
eſt rhinocerotis.* Ideſt Deus Hebræorum eſt ita fortis,
ſicut rhinoceros. Non ſignificatur hic ęqualitas, quia
rhinoceros non eſt equaliter fortis Deo, ſed ſignifica-
tur ſimilitudo, nec tamen eſt perfecta ſimilitudo, quia
fortitudo rhinocerotis eſt robur corporale, fortitudo
autem Dei eſt ſpiritualis virtus eius, ſed ſignificatur
hic quædam proportionalitas, ſcilicet, quod ſicut ſe
habet fortitudo rhinocerotis ad fortitudinem omniũ
animaliũ, quia omnibus fortius, & impetuoſius eſt,
ita fortitudo Dei ſe habet ad robur omnium rerum,
quia nulla ei ęqualis eſt, immo nec comparabilis ali-
qualiter, & iſtud vocatur proportionalitas, vel analo-
gia. De rhinocerote autem ſupra dictũ eſt præcedẽti
cap. ſignificat enim vnicornem. *Deuorabunt gentes hoſ-
tes illius.* Hic ſignificatur fortitudo iſtius populi pu-
gnando contra aduerſarios, ſcilicet, quòd omnes il-
los ſuperaret. Et dicitur deuorare largè ſumendo: ga
Iſraelitæ nullum deuorabant: ſed quia eos conſume-
bant totaliter delentes deuorare dicebantur, quia id
quod deuoratur, cõſumitur, & ſic dicitur, quòd ignis
deuorat ligna Iſa. cap. 5. & tamen ignis nihil deuorat,
quia non eſt animal, ſed conſumit, & dicit, quòd de-
uorabunt gentes hoſtes illius, ideſt, quòd Iſraelitæ de-
uorabunt gentes, quæ ſunt hoſtes ipſorum, ſcilicet, il-
lius, ideſt ipſius populi Iudaici. Et ponitur gentes, &
hoſtes in accuſatiuo tanquam vnum ſit adiectiuum
alterius. ſic enim fit in ſubſtantiuis, quę ſe habent tan-
quam exponens, & expoſitum, vel quæ coniungun-
tur per figuram appoſitionis. Aliqui autem errant in
hoc exiſtimantes, quòd dictio hoſtes, ponatur in no-
minatiuo, ſed tunc nullus eſſet ſenſus verus literæ.
num, quia ipſimet erant hoſtes eorum? ſed ſolum in-
telligitur, quòd ipſi Iudæi deuorabunt gẽtes, quę ſunt
hoſtes illius, ideſt ipſius Iacob, ſiue populi Iudaici.
Oſſaque eorum confringent. Iſtud ponitur ad ſignifi-
candum durum bellum, quod facturi erant Iſraelitæ
contra gentes, in quo contererent totã fortitudinẽ,
vel robur earum, quæ nomine oſſium deſignatur, in
quibus totius corporis firmitas eſt. Non eſt autem in-
telligendum quantum ad literam, quia Hebræi non
confrigebant oſſa hoſtium. ad nihil enim hoc pro-
fuiſſet illis, ſed ſunt iſtæ metaphoræ. Sic patet ſupra,
quòd

quòd Balaam aſſumpta parabola ſua dixit hęc: para- A
bola autem figurationem quandam notat. *Et perfora-
bunt ſagittis.* Ideſt perforabunt oſſa hoſtium ſagittis.
Et hoc, quia forte talibus armis Iudæi contra hoſtes
pugnabant. Vel intelligitur ſecundum metaphoram,
vt ſignificetur magna debilitatio in hoſtibus, quę ſi-
gnificatur in perforatione oſſiũ, ſicut ſignificabatur
ſupra in confractione. *Accubans dormiuit, vt leo.* Signi-
ficatur etiam hic fortitudo populi huius, contra quẽ
non auderent alij populi pugnare. Et refertur iſtud
ad tempus illud, in quo acquiſita eſſet terra Chanaã:
nam in præcedenti prophetatum fuerat de iſto po-
pulo, quomodo ſe haberet in acquirenda terra pro-
miſſionis, cum dictum eſt præcedenti cap. Ecce po- B
pulus, vt Leæna conſurget, & quaſi leo erigetur: non
accubabit, donec deuoret prædam, & occiſorum ſan-
guinem bibat, ideſt, quòd ille populus fortiter ageret,
vt leo, & non ceſſaret a bellis, donec deuoraret præ-
dam, ideſt acciperet totam terram Chanaan, quam
acceptурus erat. Hic autem ponitur qualiter ſe habe-
rent poſtquam ſuſcepiſſent terram illam, ſcilicet, q̃
in pace quieſcerent potentes, & omnibus gentibus
terribiles, & quòd nemo eos ſuſcitare auderet tanq̃
leonem aut Leænam dormientem ad inferendum
eis bellum, & tunc quamquàm ponatur iſta litera de
præterito, ſcilicet, accubans dormiuit, tamen intelli-
genda eſt de futuro, ſcilicet, accubans dormiet, quia
in prophetijs mutantur tempora ad ſignificandum
certitudinem maiorem, nam futurum ſecundum ſe C
incertum eſt, præterita autẽ ſunt certiſſima, quia im-
poſſibile eſt illa aliter ſe habere, vt patet 6. Ethi. & qa
intendit Deus ſignificare magnam certitudinem in
eis, quę prænunciat, facit vt interdum ponatur tem-
pus præteritum pro futuro, vt patet Iſa. cap. 53. vbi ſe-
cundum intentionem tam Iudæorum quàm catho-
licorum agitur de Meſſia, tamen omnia verba ferè
ponuntur in præterito, ſed tunc nondum erat Meſ-
ſias. Alio modo poteſt exponi litera iſta de tempore
præſenti, in quo loquebatur Balaã, & eſt ſenſus ſatis
conueniens, ſcilicet, quòd Balaam eleuans oculos vi-
dit Iſrael commorantem per tentoria ſua, & conſide
rans eius diſpoſitionem, & robur, dixit: Populus iſte
accubans dormiuit, vt leo, ideſt ita eſt nunc iſte popu
lus ſine timore accubans, & dormiens, ſicut leo, quẽ D
nullus audet ſuſcitare, quãdo dormit. Et hoc eſt, quia
iſte populus eſt fortis, & confidens in Deo ſuo inten-
dit, quòd nullus populus audebit pugnare contra eũ,
ideo ſecurus dormit, & tunc poteſt poni iſta litera tã-
quam cauſa ſuperiorũ, ſcilicet, quòd nõ poteſt quiſ-
quam maledicere iſti populo, vel conterere eũ, quia
fortis eſt, ſicut leo, & confidens accubuit, & dormit.
Vt leo, & quaſi Leæna. Ideſt populus iſte eſt fortis, ſicut
leo, & ſicut Leæna. Vterque enim fortis eſt, ſed leo
eſt fortis, ideſt impauidus, quia non timet occurſum
aliorum animalium, ſic patet Prouer. cap. 30. leo for-
tiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum, leæ-
na autem fortis eſt, ideſt ferox: potiſſimum quando
rapiuntur catuli, quia tũc vehemẽter efferatur. Vtrũ- E
que autem erat in Iudæis, vt erant confidẽtes in Deo
ſuo, quia nullum aliorum populum timebant, & om-
nes ferociter laniabant. *Quem nemo ſuſcitare audebit.* Id
eſt quando leo dormit, vel Leæna nullus auder ſuſci-
tare illos propter eorum fortitudinem, & ferocitatẽ:
ideo ipſi confidentes dormiunt nullum malum prę-
ſolantes, ſic erat de Iudæis, quòd nullus populus au-
debat inquietare eos quando iſta dixit Balaam. Nam
tunc cum ſuperauiſſent duos reges Amorrhæos, ſci-
licet Sehon, & Og, nullus audebat contra eos bellũ
gerere, quin potius timebant omnes populi, qui in
circuitu eorum erant. Timuit enim eos rex Moab, &
omnes Moabitæ, vt patet ſupra 22. cap. timebant etiã
Ammonitæ, & Idumæi, vt patet Deuterono. c. 2. Ti-
mebant quoque omnes Chananæi, qui erant ad occi
dentalem plagam Iordanis, vt patet Ioſue cap. 2. vbi
dixit Raab exploratoribus Iudæorum, quòd omnes
habitatores Chanaan expauerunt, atque languerunt
corda ipſorũ, nec remanſit in eis ſpiritus. Alio mo-
do poteſt hoc intelligi de tempore, quo mãſuri erãt
Iſraelitę in terra Chanaan illa acquiſita, ſcilicet, quòd
nullus tunc illos ſuſcitare auderet inferendo bellum,
ſicut nemo dormientem leonem ſuſcitat. Hoc tamẽ
non fuit ſemper apud Iudæos, quia multoties hoſtiũ
clades ſequiſſimas, & bella ferocia paſſi ſunt. Fuit tamẽ
complerum tempore Dauid, quia omnes gentes in-
circuitu eum timebant, nec audebat quiſquam mo-
uere bellum contra ipſum, vt patet ex proceſſu ſecun-
di libri regum: maxime 8. & 10. c. Sed adhuc magis
fuit hoc tempore Salomonis, quia licet ipſe non fe-
cerit aut ſuſtinuerit bella magna: tamẽ, quia pater eius
Dauid contriuerat omnes gentes in circuitu non au-
ſa eſt aliqua gens contra Salomonem pugnare, ſed
fuerunt omnes populi ſubditi ei, qui fuerũt relicti de
ſtirpe Chananæorum ſoluentes ei tributa, vt patet 2.
Parali. cap. 8. ſcilicet, omnem populum, qui derelictus
fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezęis He-
uęis, & Iebuſæis, qui non erant de ſtirpe Iſrael, & de
filijs eorum, & de poſteris, quos non interfecerunt
filij Iſrael, ſubiugauit Salomon in tributarios. Et hoc
ſignificauit Salomon in verbis ſuis ad regem Hiram.
Tu ſcis voluntatem patris mei Dauid, & quòd non
potuerit ædificare domum Domini propter bella im
minentia per circuitum, donec daret Deus eos ſub
veſtigio pedum eius: nunc autem requiem de-
dit Deus mihi, & non eſt Satan nec occurſus malus,
ideſt non eſt aliquis, qui poſſit contra me pugnare,
aut velit, vt patet 3. Reg. cap. 5. & tamen non durauit
hoc tota vita Salomonis, quoniam ad ſenectutem
eius fuit infelix: habuitque aduerſarium Idumęum,
qui nimis inquietabat eum. Habuit etiam aduerſariũ
Razon qui factus eſt princeps latronum. De hoc 3.
Reg. 11. cap. Fuit autem illa aduerſitas, quia Salomõ
declinauit ad idola, & admonitus a Deo non deſtitit,
vt patet præalle. cap. *Qui benedixerit tibi erit ipſe benedi-
ctus.* Ideſt tantum bonus, & felix reputaberis, quòd
benedicentes tibi aliquod bonum inde ſe conſequi
putent, quòd eſt eſſe benedictum: Benedicere enim
eſt bona prædicere, vel imprecari, eſſe autem bene-
dictum eſt in bonis eſſe augmentatum, quia benedi-
ctio augmentationem, & maledictio diminutionem
ſignat, vt patet 2. Corin. cap. 9. vbi opponitur benedi-
ctio auaritiæ: ſed auaritia ſignificat diminutionem:
ergo benedictio augmentationem. Aliter poteſt in-
telligi. Qui te benedixerit, ideſt in tua benedictione,
& proſperitate defendere cupierit, erit benedictus,
ideſt Deus defendet illum: vnde quando aliquæ gen-
tes bene, & amicabiliter cum Iudæis ſe habebant ma-
gis conſeruabantur a Deo, vt patet ex proceſſu hiſto-
riarum totius ſacræ Scripturæ: vnde Iudæi pro talibus
gentibus Deum rogabant eo modo, quo licitum erat
pro eis orari, & pro alijs benefactoribus Gentilibus, ſi
cut pro rege Seleuco Syriæ, qui omnes ſumptus per-
tinentes ad ſacrificia erogabat in ſanctuario Domini,
qui ſatis magni ſunt. De hoc 2. Macha. c. 3. *Qui ma-
ledixerit tibi in maledictione reputabitur.* Ideſt ſi aliquis
tibi maledixerit, vel mala infligere voluerit reputabi-
tur maledictus, velut ſiquis ſanctis Dei malediceret
ille, vt maledictus haberetur, ita quia iſti in magna
bonitate reputabantur, maledicentes eis mali, & in-
felices eſtimabantur. Hoc autem erat quando Iſrae-
litæ toto corde Deo adhęrebant. Vel qui maledixe-

rit

rit tibi, ideſt, priuauerit te bonis tuis: in quo augmento conſiſtebat benedictio Hebræorum, erit maledictus, quia Deus huiuſmodi viros multum puniebat, ſicut patet de omnibus hoſtibus Iudæorum quãdo Iudæi Deum colebant. Ponuntur autem iſta verba ad concluſionem intentionis Balaam: poſtquam enim multa bona de Iudæis annunciauerat dixit, ꝙ qui malediceret Iudæis eſſet maledictus, & ob hoc ipſe non poſſet maledicere Iſraelitas, nec conaretur ad hoc ne efficeretur maledictus. Etiam per hoc diſſuadebat regi Balac, ne Iudæos maledici vellet, quia ex hoc ſe maledictum certiſſime cognoſceret. Iſta autẽ dicebat Balaam iam vlterius nõ maledicturus. An autem nunc diceret iſta coactus, ſicut præceden. cap. faciebat, vel quia iam nullo modo vellet maledicere Iſraelitis non conſtat, ſatis tamen patet ex ſupra declaratis, quòd cum cepit loqui iſta, erat ſimpliciter volẽs non maledicere: ideo non iuit ad quærendum augurium, ſicut præcedentibus vicibus, in quibus licet bona diceret: mala tamen ſemper faciebat explens ceremonias ad maledicendum, & tamen poſt hoc immediate apparuit in Balaam voluntas maledicendi: nam cum infra conquereretur rex Balac de Balaam, reſpondit, quòd quamquàm non potuerit maledicere, daret conſilium quid facere deberent Moabitæ contra Iſrael.

Iratuſque Balac contra Balaam, complosſis manibus ait. Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus è contrario tertio benedixiſti. Reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnificè honorare te, ſed Dominus priuauit te honore diſpoſito. Reſpondit Balaã ad Balac. Nonne nuncijs tuis, quos miſiſti ad me, dixi. Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti, & auri, non potero præterire ſermonẽ Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: ſed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meum dabo tibi conſilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tpe.

Supra 22

Iratuſque Balac. Hic ponitur ſecundum huius cap. ſcilicet Balac, & Balaam ſuper hoc diſceptatio, nam cum Balac audiuit, quę dicebat Balaam exarſit contra eum vehementer quare hoc feciſſet, vt patet infra, & dicitur. *Iratuſque Balac.* Scilicet, magis nunc quàm in alijs vicibus iratus eſt, quia plura bona nunc prenunciauit Iudæis, quàm prenunciauerat alijs vicibus. Balac enim non conquerebatur principaliter de Balaam, quia nõ maledicebat Iſraelitis, exiſtimabat. n. eum a Deo impediri, ſed cõquerebatur, quòd benediceret Iſraelitis, ſic patet præcedenti ca. cum dixit Balac. Non maledicas ei, nec benedicas. Nunc autem nimis benedicebat, ideo nimis iratus eſt Balac, & maxime iratus eſt, quia ex hoc ſignificabatur ipſum eſſe maledictum. Cum dixiſſet Balaam, quòd qui maledicerat Iſraeli eſſet maledictus, ſed hoc maxime faciebat Balac rex, *Complosſis manibus ait.* Ideſt manibus ligatis. eſt autem hoc ſignum magnę deſolationis, & triſtitiæ quando homo neſcit quid agat, & ita erat in Balac rege, quia iam neſciebat aliquod remedium, quo abigere poſſet Iſraelitas de terra ſua. *Ad maledicendum inimicis meis vocaui te.* Conqueritur de Balaã, quia non fecit, ſicut ipſe petebat: petijt enim, quòd malediceret Iſraelitis, ipſe autem benedixit. Vocauit autem rex Moab Iſraelitas inimicos ſuos: non quòd eſſent verè inimici ſui, ſed quòd ipſe eos inimicos eſſe exiſtimaret: nam Iſraelitæ non intendebant nocere Moabitis, vt patet Deuterono. cap. 2. quamquàm ab eis prouocati fuerint ponendo occaſionem Iſraelitis, ſcilicet, per fœminas, & ſacrificia, propter quę perierunt de populo 24. milia virorum, vt patet ſequen. cap. Inimicus tamen eſt nomen relatiuum ęquiparantiæ: ideo nemo inimicus eſſe poterit, niſi aliũ habeat inimicum, ſed Iſraelitæ non erant huiuſmodi: ergo Moabitæ non erant inimici Iudæorum, nec Iudæi inimici Moabitarum, quãquàm Moabitæ Iudęos exoſos haberent hoſtilia corda ad illos gerentes. Dicitur autem hic ad maledicendum vocaui te, quia non ſolum, vt Propheta occultorum cognitor, & reuelator Balaam reputabatur, ſed etiam, vt potens ope re, & ſermone maledictionem, & benedictionem inducere, qui autem purè Propheta eſt ſolum abſcõdita reuelat, ſed virtute ſua nihil mali aut boni efficere poteſt: ſi autem Balaam ſolum Propheta reputatus fuiſſet nõ rectè conquereretur de eo Balac, quia Propheta nihil aliud q̃ cognoſcere dicere debet. Etiam non vocaretur ad maledicendum, ſed ad declarandũ fortunam populi Hebræorum ſecundum intentionẽ Gentilium. Maledicere autem eſt aliquid mutare in re, quod intelligenti ſolũ non competit, ſciebat enim Balac, quòd Balaam inuitus benedicebat, quia ſi putaſſet eum hoc voluntarie facere, occidiſſet illum, & patet, quia dicitur infra decreueram te magnificè honorare, ſi autem iſte voluntariè benedixiſſet, non priuaret eum Deus honore, ſed ipſe ſeipſum priuaret, ſi non erat conqueſtio Balac multum rationalis contra Balaam, quia ex impotentia agebat, dicebat tamen hoc præ magnitudine irę, quia erat afflictus nimis nõ habens aliquod remedium contra Iſraelitas. *Quibus è contrario benedixiſti tertio.* Ideſt contra intentionem meam benedixiſti Iſraelitis tribus vicibus. hoc patet ex ſuperiori, quia ter fuerat conatus Balaam maledicere Iſraelitis conſtituens aras, & ponens holocauſta, & qualibet vice Deus ponebat verbum in ore eius compellens benedicere. De duabus vicibus primis habetur præcedenti cap. de tertia habetur hic.

Reuertere ad locum tuum. Ideſt, quia non potes mihi proficere maledicendo Iſraelitas vade in terram tuã, quia ad nihil aliud vocaui te. Hoc etiam dicebat Balac iratus, nam quamquàm non poſſet maledicere Balaã poterat ab eo inquirere aliqua conſilia, ſicut Balaam non inquiſitus dixit ſe daturum conſilium, quia tamẽ iratus erat, nimis moleſtum erat ei videre Balaam, ideo voluit, quòd iret in terram ſuam a facie eius.

Decreueram quidem magnifice honorare te. Ideſt ſi potuiſſes maledicere Iudæis, ſicut ego volebam, ego diſpoſueram apud me facere tibi valde magnum honorem, ſcilicet, ditare eum nimis, & conſtituere eum in poteſtate magna, ſic dixit illi cum miſit ad vocandã ſupra cap. 22. Ne cunctẽris venire ad me paratum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi. Erat autem hoc valde rationabile, nam ſi potuiſſet Balaam maledicere Iſraelitis, ſicut intendebat rex Moab, ſcilicet, ꝙ ille, qui malediceretur a Balaam, eſſet maledictus ſupra cap. 22. potuiſſet ſuperare, & delere Hebræos, & caperet infinitam prædam eorum, atque duo regna Amorrhęorum, quæ iam ipſi cęperant. Hæc autem omnia erant duplo maioris valoris, quàm totum regnum Moab: ideo ſi Balaam potuiſſet maledicere Iudæos valde magna bona ei danda eſſent, & hoc eſt magnificè honorare. Dixit autem magnificè, quia propriè magnificentia eſt circa talia. Sunt enim quæ virtutes

virtutes in erogatione pecuniarum, vel in expenſis faciendis, ſcilicet, magnificentia, & liberalitas, quę habent idem obiectum materialiter, ſed differunt per quantitatem, ſcilicet, quòd liberalitas eſt circa quotidianas, & paruas expenſas: magnificentia autem eſt valde magnis ſumptibus, & elargitionibus. De his Ariſto. 4. Ethi. ſed Balac rex erat daturus valde magna propheræ Balaam ſi maledicere potuiſſet: ideo proprie erat iſta magnifica honoratio. *Sed Deus priuauit te honore diſpoſito.* Ideſt Deus fecit ne haberes id, quod ego diſpoſueram dare tibi. In hoc innuit rex Balac ſe intelligere, quòd Balaam coactus eſſet ad faciẽdum hæc, quia dicit, quòd Deus priuauit eum honore, ideſt fecit ne poſſet maledicere, & per hoc careret honore, quem ei dare diſpoſuerat.

Quis eſſet Deus, quem Balac dixit priuaſſe Balaam multis bonis. Quæſt. IIII.

QVAERET aliquis quis Deus eſſet iſte, de quo loquebatur Balac rex, quòd priuaſſet Balaam honore diſpoſito. Nam non videtur poſſe intelligi de dijs Gentilium, qui ſeruiebant in augurijs, quia iſti non impediuiſſent Balaam. Aliquis forte dicet, quòd intelligitur hoc de Deo vero, qui priuauit Balac deſiderio ſuo, & Balaã poteſtate maledicendi. Sed tunc obijcietur, quòd iſte cognouiſſet verum Deum profitendo poteſtatẽ eius. Ad hoc autem faciliter reſponderetur non eſſe incõueniẽs, quia Deus verus naturaliter cognoſci poteſt, & multa eius attributa, vt quòd eſt ęternus. Sic declarat Apoſtolus ad Roma. cap. 1. Sed tunc arguetur, ꝙ ſi cognouiſſet rex Moab verum Deũ conuerſus fuiſſet ad cultum illius, ſed non fuit conuerſus. Ad iſtud tamen reſponderi poteſt, quòd non ſequitur: nam Philoſophi cognouerunt verum Deum per ordinẽ cauſarum agentium naturalium, & tamen non coluerunt eum, ſic patet ad Roma. cap. 1. ſcilicet, qui cum Deum cognouiſſent, non vt Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratũ eſt inſipiens cor eorum. Magis tamen reſponderi conuenit, quòd iſte Deus, quem dixit hic rex Moab impediuiſſe operationem Balaam, non fuerit verus Deus, quem colebant Iſraelitę, ſed ęſtimabat eſſe aliquem alium de dijs Gentilibus: nam Gentiles ponebant eſſe multos Deos, ſiue ſpiritus, & non habere eũ idem vigorem, ideo dij potentiores impediebant operationem minorum deorum, vel eam tollebant, ſicut eſt in omnibus agentibus naturalibus, quòd minor virtus prohibetur agere a maiori. Et tamen quis poſſet iſte Deus non determinabatur, quia multos credebat eſſe Balac, & quòd iſte Deus, qui nunc impediuit Balaam eſſet potentior dijs, qui adiuuabant eum in maleficijs iſtis: ſic enim dixerunt malefici Pharaonis, quando facientes omnia prodigia, quæ faciebat Moyſes non potuerunt facere cyniphes: dixerunt. n. Digitus Dei eſt hic, ideſt alius Deus ſuperior eſt, qui impedit operationem noſtram. Si tamen vellemus dicere, quòd intellexit rex Moab ex hoc virtutem veri Dei, & non fuit conuerſus ad ipſum. Poterit reſpõderi, quòd neſciebat, ad quem conuerteretur, nam licet ſciret aliquem eſſe verum Deum, tamen neſciebat an ille eſſet, qui colebatur a Iudæis, vel ab alijs gẽtibus, ideo non conuerteretur ad aliquem Deum pro cognitionem iſtam. Sed primus modus reſpondendi melior eſt, ſcilicet, quòd putauerit eſſe aliquẽ Deum de Gentilibus potentiorem dijs Balaam. *Reſpondit Balaam ad Balac.* Quia conquerebatur Balac tãquam Balaam egiſſet aliquid iniuſtum, excuſat ſe Balaam, quòd nihil culpabile egerit, cũ nihil aliud agere poſſet. *Nonne nuncijs tuis, quos miſiſti ad me, dixi.* Conſiſtit excuſatio Balaam in hoc, quòd ipſe non peruenit dicere aliquid regi Moab, quòd malediceret Iudæis, ſed ab eo perſuaſus eſt, vt veniret ad maledicendum. Si autem Balaã dixiſſet da mihi aliquid, & ego maledicam Iſraelitis: ſi poſtea benediceret eis, vel nõ poſſet maledicere, eſſet culpabilis, quia promiſerat ſe facturum id, quod facere non poterat, & ad hoc ſolicitauerat, ideo etiam ſi impediretur a Deo ne maledi ceret eſſet culpabilis, quia non debuiſſet promittere tanquam certum id, quod facere non poterat. Item ſi rex Moab primo ſolicitaſſet Balaam, vt malediceret, & ipſe dixiſſet, quòd malediceret, erat aliquo modo culpabilis, etiam ſi poſtea impediretur, quia tamen ipſe ſemper dixit, quòd non poſſet facere aliud, niſi quod Deus ei iuberet, ſiue benedicere, ſiue maledicere, & poſtea Deus prohibuit maledictionem, non erat ipſe culpabilis. *Si dederit mihi Balac plenam domum ſuam argenti, & auri.* Dixit hoc Balaam, quia erat impoſſibile, & per hoc cõfirmabatur ratio ſua, ſcilicet, quòd dato, quòd Balac daret ei domum ſuam plenã auro, & argento, non poſſet immutare verbum Domini, ſed erit impoſſibile, quòd Balac daret ſibi hoc, ergo magis impoſſibile erat, quòd ipſe immutaret verbũ Domini. *Non potero præterire ſermonem Domini Dei mei.* Accipit hic non poſſe, ideſt non poſſe de iure, nec de facto, quia licet de iure non eſſet licitum, quòd Balaã mutaret verbum Domini: tamen ſi poſſet de facto immutare, immutauiſſet. Quod patet, quia ſæpe conatus eſt maledicere, quamquàm Deus hoc vetuiſſet. Et licet Deus dixiſſet ei in itinere, quòd cum veniret in terrã Moab non malediceret Iſraelitis: tamen veniebat cum intentione maledicendi, vt patet ſupra 22. cap. ſed dixit, quòd non poſſet immutare verbum Domini, ſcilicet, de iure, nec de facto, quia cohiberet eum, & dixit hic: Sermonẽ Domini Dei mei, in quo Deum accepit pro Deo vero. cognoſcebat enim Balaam Deum verum, quia receperat ab eo reuelationes, & ſciebat poteſtatem illius, de dęmonibus autem ſatis intelligebat, quòd non poſſent eũ prohibere a benedictione, vel maledictione, nam etiam ſi poſſent, non facerent, ſed magis adiuuarent. De Deo autem vero timuit, quia ipſe nõ conſentit maleficia, quia non eſt Deus volens iniquitatẽ, vt patet Pſal 5. etiam, quia inhibuerat ei maledicere, vt patet ſupra cap. 22. *Vel, vt boni quid, vel mali proferam ex corde meo.* Ideſt non potero proferre ex corde meo, ideſt a me ipſo aliquid bonum, vel malum, ideſt benedictionem, vel maledictionem. Dicitur aliquis proferre ex corde ſuo, quando ea, quæ ipſe concipit profert, & non ea, quæ ſibi dicuntur, quia ibi cor eſt principium iſtorum, quæ proferuntur. Cum autem proferimus ea, quæ alij nobis dicunt, non eſt in nobis primum principium iſtius prolationis, ſed ab alio. *Sed quidquid Dominus dixerit hoc loquar.* Ideſt, ſiue dixerit, quòd benedicam, ſiue quòd maledicam, hoc faciam. *Veruntamen pergens ad populum meum dabo conſilium.* Hic vult Balaam aliquo modo conſolari regem Balac, nã excuſauerat ſe, ꝙ Deus non permiſerat eum maledicere: ideo quia non poterat per iſtum modum ſuperare Iſraelitas: dixit, quòd ipſe daret conſilium qualiter ſe haberent Moabitæ contra Iſrael.

Quare Balaam antequam daret conſilium Balac iuit in terram ſuam. Quæſt. V.

SED dicet aliquis, quare dixit Balaam, quòd cum iret in terram ſuam, daret conſilium. Cur enim non dabat immediate? Reſpõdebitur, quia credebat, quòd non poſſet malum aliquod dicere contra Iudęos

cum

çum ſtaret coram rege Balac, ſicut iam experimento F
didicerant, ſed putabat, quod cum iret in terram ſuã
relinqueret eum ſpiritus Domini, & tunc poſſet lo-
qui malum, quod conceperat, & dicitur: Pergens in
terram meam, ideſt quando perrexero, & iam ſtetero
in terram meam, vel quando fuero in itinere elon-
gatus a te, quia etiam ſi nunc recedere vellet, tamen
dum coram rege Balac ſtabat, credebat ſe non poſſe
loqui: perrexit autem in terram ſuam, ſcilicet, in ter-
ram Meſopotamiæ, quia de ipſa venerat, vt patet præ-
cedenti cap. ſcilicet, de Haram vocauit me Balac rex
Moabitarum de montibus orientis, ideſt de Meſopo-
tamia, & Deuteron. 23. ca. dicitur, quòd conduxe-
runt Moabitæ Balaam de Meſopotamia Syrię. Et ꝗꝗ
reuerſus fuerit Balaam in Meſopotamiam, tamen nõ G
manſit ibi, quia poſtea reuerſus eſt in terram Madiã,
cum ibi occiſus fuerit cum Madianitis, vt patet infra
31. cap. & Ioſue 13. cap. fuit autem hoc, quia forte Ma
dianitæ ſuaſerunt ei, vt habitaret in terra eorum ni-
mis honorantes eum, & ipſe conſenſit illuc ire, ſed qa
primo debebat expedire negocia ſua, iuit in terrã Me
ſopotamię, vt ibi diſpoſitis rebus ſuis, rediret in terrã
Madian. *Dabo conſilium.* Et hoc innuit Balaã, quòd
benedictio, vel maledictio, quam ipſe alicui populo
prædicebat, non erat ex virtute ſua ſed Dei, quia nunc
relictus ſuæ malæ voluntati non poterat maledicere,
malum aliquod irrogando, ſed conſilium dare, ꝙ
ad hominem ſapientem, non autem potentem, & ef-
ficacem pertinet. *Quid populus tuus huic populo faciat in*
extremo tempore. Ideſt ego conſulã aliquid, per quod H
populus tuus, ideſt Moabitæ, prævaleat contra iſtum
populum Iſrael. Secundum iſtam punctuationem li-
teræ, ſcilicet, quid faciat populus tuus huic populo in
extremo tempore: oportet dici, quòd cõſilium, quod
dedit Balaam, fuit quomodo ſe haberent Moabitæ
contra Iſraelitas in tempore multum diſtanti, ſcili-
cet, poſt futuro: ergo conſilium de fornicatione Moa
bitidarum mulierum cũ Hebręis, & immolatio Beel-
phegor non fuit datum a Balaam, quia iſta immedia-
te facta ſunt, ſcilicet, cum eſſent Iſraelitæ circa Iorda-
nem, ſed infra 31. cap. dicitur, quòd Balaam dedit cõ-
ſilium qualiter fęminæ Moabitarum per fornicatio-
nem deciperent Iſraelitas: ergo oportet literam iſtam
aliter punctuari, ſcilicet, Dabo cõſilium, quid popu- I
lus tuus huic populo faciat, & ibi ſit finis clauſulæ, &
eſt ſenſus. Ego dicam tibi quid faciant nunc Moabi-
tæ contra Iſraelitas, ſcilicet, dando conſilium de mu-
lieribus exponendis in lupanari, per quod Moabi-
tæ multum nocuerunt Iſraelitis. Et tunc ſequitur
alia clauſula, ſcilicet, in extremo tempore, ideſt etiam
dicam tibi quid patietur populus tuus a populo He-
bræorum in extremo tempore, ideſt multum longe
poſt hoc, & ideo iſta, quæ ſequuntur, ideſt prophetice
dicta, ſunt mala, quæ Iudæi Moabitis fecerunt tempo
re Saul, & Dauid multo tempore poſt hoc. ſed iſta ex
poſitio eſt multum diſtorta, quia facit clauſulam per
ſe illam particulam in extremo tempore, quæ non
poteſt eſſe clauſula, ſed eſt determinatio verbi ſupra
poſiti, ſcilicet, faciat. Item non ſtat, quia dicitur, dabo K
conſilium, tamen conſilium non eſt de his, quæ pati-
mur, ſed de his, quæ agimus, cum paſſio non ſit in po
teſtate noſtra, quando patimur, ſed ſola actio. Etiam,
quia dixit, quòd pergens in terram ſuam daret conſi-
lium de eo, quod facere deberet populus Moab Iſrae
litis in extremo tempore, & tamen iſta, quæ ſequun-
tur, quę dicebantur eſſe mala, quæ fecerunt Iſraelitæ
Moabitis in extremo tempore, non dicta ſunt a Ba-
laam poſtquam perrexit in terram ſuam, ſed ibi corã
rege Balac, & poſt iſta ſequitur, quòd iuerit Balaam
in terram ſuam. ſed eſt exponenda litera, ita quòd to-

Quod fuit conſilium quod dedit Balaã Balac.

ta ponatur ſub vna clauſula, & tunc eſt ſenſus, quòd
Balaam daret conſiliũ regi Balac, quid populus ſuus,
ideſt Moabitæ facerent Iſraelitis in extremo tempo-
re, ſcilicet, quòd deciperent eos ponendo fœminas
in lupanari. Et iſtud fuit in extremo tempore, ideſt
poſtquam iuit Balaam in terram ſuam, quoniam ali-
quando Scriptura vocat dies vltimos, vel tempus ex-
tremum, ſiue in ſempiternum id, quod durabat vſque
iobelæum dicebatur durare in ſempiternum, & tamẽ
ſi aliquis fuiſſet ſeruus effectus duobus annis ante io-
belęum, & teneretur manere vſque in iobelęum per
legem, quæ habetur Exo. 21. cap. & Deuteron. 15. di-
cebatur manere vſque in ſempiternum, & ſic extre-
mum tempus, in quo Balaam eſſet in terra ſua poſt-
quam illuc perrexiſſet vocatur hic extremum tem-
pus, vel tempus vltimum, quo manerent Iſraelitę in
manſione illa, in qua tunc erant: ſed primum verius
eſt, ſcilicet, poſtquam veniret Balaam in terram ſuã,
fuit tamen paucum tempus hoc, quoniam in eodem
anno venerũt Iſraelitæ de Cadesbarne in circuitu ter-
ræ Seir, & Moab, & pugnauerunt contra duos reges
Amorrhæos, & facta ſunt hæc, quæ dicuntur de Moa
bitis, & poſtea in menſe 11. anni eiuſdem in principio
Moyſes ſcripſit, atque prædicauit Deuteronomium:
ideo non potuit eſſe magnum tempus ex eo quo ſte-
tit Balaam in terra Moab ad maledicendum Iſraeli-
tas: vſquequo datum eſt conſilium de ponendis mu-
lieribus Moabitarum in lupanari, & factum eſt hoc:
ideo forte non fuit ſpatium duorum menſium, quia
Aaron mortuus eſt anno 15. ab exitu de Aegypto
menſe 5. eiuſdem anni, vt patet infra 33. cap. & tunc
erant Iſraelitæ in monte Hor, vt patet eodem cap &
ſupra 20. poſt hoc autem circuerunt montem Seir, &
ambulauerunt in circuitu terrę Moab, & pugnauerũt
contra duos reges Amorrhæorum capientes totam
terram eorum, & factũ eſt hoc, quod dicitur de male
dictione Balaam, & de conſilio eius contra Iſraelitas,
& traditum eſt executioni, poſtea autem pugnaue-
runt Iſraelitæ contra Madianitas deſtruentes totam
terram eorum, & facta ſunt omnia iſta in ſex menſi-
bus, ſcilicet, a principio menſis quinti vſque ad finem
decimi: nam in principio menſis vndecimi anni eius-
dem primo die mẽſis incepit Moyſes exponere Deu-
teronomium, vt patet Deutero no. cap. 1. & immedia-
te poſt hoc mortuus eſt, vt patet Deutero. cap. vlti. et
ceſſit Balaam de terra Moab vſquequo dedit conſilium
contra Iſraelitas. Conſiderandum autẽ circa iſtud
conſilium, quòd Balaam cognoſcebat ſe non poſſe
maledicere Iſraelitis, quia Deus tunc conſeruabat il-
los valde, quia non declinabant ab eo per aliquod vi-
tium: cum autem declinarent ab eo tradebat eos in
manus hoſtium: ideo cogitauit Balaam, quòd ſi poſ-
ſet facere, vt caderent Iſraelitæ in iram Dei, poſſent
faciliter tradi in manus Moabitarum, & quia nihil
erat, per quod Deus magis iraſceret Iſraelitis quàm
per idolatriam, excogitauit quomodo poſſet eos de-
ducere ad idolatriam, & quia nullus magis ſuaderet
eis hoc, quàm pulchrę virgenes Moabitarum, & Ma-
dianitarum blanditijs ſuis eos ad hoc trahentes: iudi-
cauit virgines ornatas Moabitarum, & Madianitarũ
ponendas eſſe apud caſtra Iſrael con idolis ſuis, & cũ
cibis conſecratis illis, & quòd non permitterent quẽ-
quam de Iſraelitis accedere ad eas, niſi ſumeret de ci-
bis ſacrificatis, & coleret Deos illos: ſicaũt illarũ fruerẽ
tur cõcubitu quod factum eſt, vt patet ſequenti cap.

Sumpta igitur parabola, rurſum ait: dixit
Balaam filius Beor: dixit homo cuius obtu-
ratus

ratus eſt oculus: dixit auditor ſermonũ Dei, A
& qui nouit doctrinã altiſſimi, & viſiones om-
nipotentis videt, qui cadens apertos habet
oculos. Videbo eum, ſed non modo, intue-
bor illum, ſed nõ prope. Orietur ſtella ex Ia-
cob, & conſurget virga de Iſrael, & percutiet
duces Moab, vaſtabitque omnes filios Seth.
Et erit Idumæa poſſeſſio eius: hæreditas Seir
cedet inimicis ſuis: Iſrael vero fortiter aget.
De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reli- B
quias ciuitatis. Cũque vidiſſet Amalech aſ-
ſumens parabolam, ait. Principium gentiũ
Amalech, cuius extrema perdentur. Vidit
quoque Cinęum, & aſſumpta parabola, ait:
Robuſtum quidem eſt habitaculum tuum,
ſed ſi in petra poſueris nidum tuum, & fue-
ris electus de ſtirpe Cin, quãdiu poteris per-
manere? Aſſur enim capiet te. Aſſumptaque
parabola, iterũ locutus eſt. Heu, quis victu-
rus eſt, quando iſta faciet Deus: Venient in C
trieribus de Italia, ſuperabunt Aſſyrios: va-
ſtabuntque Hebræos, & ad extremum etiã
ipſi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuer-
ſus eſt in locũ ſuum: Balac quoque via, qua
venerat, redijt.

Sumpta igitur parabola ſua. Hic ponitur tertium hu-
ius cap. ſcilicet, de multis gentibus prophetica annũ-
ciatio. Nam cum dixiſſet Balaam ad Balac, quòd cũ
pergeret in terram ſuam, daret conſilium, quid face-
ret Moabitę Iſraelitis, pergere parabat, & tunc irruit
eum ſpiritus Domini, & dixit iſta, quæ ſequuntur
vſque ad finem cap. prophetans de multis gentibus,
& dicitur ſumpta parabola ſua, ideſt incipiens parabo- D
lice, vel ſub figura loqui, quia iſta, quæ dicuntur hic
aliqua obſcura erant, & transformata. *Dixit Balaam fi-*
lius Beor. Iſtud non eſt aliquod propheticum, ſed eſt
exordium quoddam ad ea, quæ prophetare debebat,
quæ incipiunt ibi: videbo eum ſed non modo, & di-
citur. *Dixit Balaam.* Quia ipſe loquebatur de ſeipſo cũ
ſpiritus propheticus ſic eum moueret. Dicet autem
aliquis, quòd Balaam non dixit iſtam clauſulam, ſcili-
cet, dixit Balaam, ſed Moyſes, quando iſta ſcripſit ap-
poſuit iſtam clauſulam. Tamen nõ ſtat, quia hic ſunt
duo verba ſimul ſignificantia dicere, & vnum perti-
net ad Moyſen ſcriptorem, & aliud ad Balaam loquẽ
tem, ſcilicet, ſumpta parabola ſua ait: Dixit Balaam: ſi
tamen Moyſes appoſuiſſet iſtam clauſulam, ſolum E
poneretur vnum verbum iſtorum, ſcilicet, ait, vel, di-
xit ergo Balaam incepit loqui ſic, ſcilicet, Dixit balaã
filius Beor. Nec eſt iſtud nouum in prophetis, quia p
plerę multa loquuntur de ſeipſis mouente ſpiritu
prophetico, quæ alias non loquerentur. Sic dixit Moy
ſes de ſeipſo ſupra cap. 12. Erat enim Moyſes vir mi-
ſitimus ſuper omnes, qui morabãtur in terra. Quod
proficiebat ad magnam laudem, & manifeſtum eſt,
quòd Moyſes non dixiſſet iſtud de ſe, ſi ipſe loquere-
tur a ſeipſo non motus a Deo, quia videretur eſſe ar-
rogans, ita ergo de Balaam eſſet, quòd ipſe aliqua di-
ceret motus a ſpiritu prophetico, quæ aliàs dicturus

non eſſet. *Dixit homo cuius obturatus eſt oculus.* Ad idẽ
pertinet: iſtemet enim eſt Balaam, & dicitur oculus
eius obturatus, ideſt clauſus, quod refertur ad intelle-
ctum, vt declaratum fuit ſupra, vbi ponebatur iſta li-
tera, ſcilicet, quòd intellectus Balaam erat obturatus,
quia ante reuelationem propheticam non intellige-
bat aliquid magis quàm alij homines, ſicut fit de om-
nibus prophetis, poſtea autem intelligit omnia illa,
ad quæ eleuatur ſupernaturaliter, vt cognoſcat: vnde
oculus eius, ideſt intellectus ſimpliciter erat obtura-
tus quantum ad iſta cognoſcibilia ſupernaturaliter,
quia nihil omnino de illis cognoſcebat, ſed poſtea fit
cognitio per reuelationẽ. *Dixit auditor ſermonum Dei.*
Ad idem pertinet, quia etiam iſte eſt Balaam. & voca-
tur auditor ſermonum Dei dupliciter: vno modo, qa
aliquando apparebat ei Angelus in aſſumpto corpo-
re, & loquebatur aliqua, quæ Deus iubebat, & tunc
audiebat voces veras, quæ vocantur voces Dei, ideſt
Angeli Dei. aliquando autem formabantur voces ad
Balaam, ſicut ad alios prophetas non apparẽte aliquo
corpore, in quo illæ voces formarentur, & etiam erãt
tunc illę voces reales, quas verè audiebat Balaam. Se-
cundo modo poſſunt accipi ſermones Dei pro omni
reuelatione facta a Deo, ſiue ſit per ſolum motum
phantaſiæ, ſiue per eleuationem intellectus, quia om-
nia per quæ aliquid nobis ab altero ſignificatur, ſer-
mones vocantur, & vtrumque erat in Balaam.

Qui nouit doctrinam altiſſimi. Ideſt, qui cognoſcit ea,
quæ Deus docet: Deus enim interius illuſtrando do-
cet, & ſic prophetas conſtituit inſtruendo eos de oc-
culto ſibi cognito. Balaam autem cognoſcit doctrinã
altiſſimi, quia Propheta erat, & diuina ſibi reuelaban-
tur, & ſic interius docebatur. *Et viſionem omnipotentis*
videt. Ideſt Deum videt. Omnia hęc referuntur ad
Balaam, & erant proprietates prophetiæ eius: dicitur
autem impropriè, quòd videret Balaam viſionem,
quia viſio eſt, per quam videmus, & non eſt ipſa viſi-
bilis: maxime, qa iſta dr̃ eſſe viſio Dei, viſionẽ. aũt alte
rius minus videbit quiſquam quàm viſionem ſuam
etiam ſi viſibiles eſſent. Sed eſt ſenſus, quòd videt vi-
ſionem Domini, ideſt Deum, & hoc dupliciter intelli
gitur, ſicut dicebatur de auditione ſermonum: vno
modo referendo ad apparitionem realem Angeli, qa Balaam vi
interdum Angelus apparebat Balaam ad annuncian- dere Deũ
dum ei aliquid, ſicut fuit in via cum veniret in terram duplicit
Moab, quia tunc apparuit ei in medio viarum euagi- intelligit.
natum habens gladium, & ille Angelus vocabatur
Deus, quia apparebat loco Dei, vel tanquam Deus lo
quebatur ſupra cap. 22. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ
Balaam videbat Deum, ſcilicet, intellectualiter, quia
Deus ſecundum ſe non eſt viſibilis cum non ſit ali-
quid corporeum, ſed eſt manifeſtabilis per intellectũ,
& quia intellectus dicitur oculus, & intelligere dicit̃
videre, cum Deus reueletur per intellectum, dicetur
aliquis videre Deũ, quia tunc Deus ibi ſe demonſtrat
faciendo aliquid ſe cognoſci ſupernaturaliter, quod
aliàs cognoſci impoſſibile erat, & hoc modo dicim',
quòd beati vident Deum in vita ęterna, ſic patet Matth. cap. 5. ſcilicet, Beati mundo corde, quoniam ipſi
Deum videbunt, & accipitur de viſione ſpirituali: ita
& de Angelis dr̃: Angeli eorum ſemper vident faciẽ
patris mei Matth. 18. cap. & iſte modus ſecundus ma-
gis accipitur hic, ſcilicet, viſio pro reuelatione pro-
phetica, & ſic dicitur de omnibus prophetis in libris
ſuis: Verbum quod vidit talis, vel talis, ideſt, quòd re-
uelatum eſt ei. *Qui cadens apertos habet oculos.* Ideſt,
quòd Balaam habet oculos, ideſt intellectum apertũ,
quando cadebat, ideſt quando fiebat ei reuelatio pro-
phetica. Dicebatur ſupra, quòd habebat Balaam ob-
turatũ oculum, hic dicitur, quòd habet apertos ocu-

los,

los, sed vtrumque refertur ad intellectum. Primum autem ante prophetiam, cum nihil Propheta cognoscit, secundum vero quando fit reuelatio, quia tunc Deus eleuat intellectum prophetæ, & facit eum habere oculos apertos, sed hoc fit quando cadit, ideſt prius cadit quàm aperiantur oculi eius. quod intelligitur de quodam modo prophetandi Balaã, ſcilicet, quòd interdum cadebat in terram antequam prophetaret, & illud erat quaſi ecſtaſis licet non eſſet vere ecſtaſis, vt declaratum eſt ſupra, & non patiebatur Balaam ſemper iſta ſed ſolum in quibuſdam reuelationibus, aliæ autem fiebant eo non cadẽte, vt ſupra fuit inductum. Referunt autem quidam hoc ad ſomnũ, quia vnus modus cognoſcendi propheticus eſt per ſomnum, & tunc cadit Propheta, quia primo per ſoporem cadit: deinde in ſomno ſopitis omnibus corporeis ſenſibus incipit fieri imaginaria viſio, ſecundũ quam Balaam prophetiçè immutabatur, & fit ſpecialior mentio de oculis, quàm de alijs membris, vel organis ſenſitiuis, quia viſio magis iudicat, & plures rerum nobis differentias oſtendit, vt patet in principio Metaphy. Ariſt. ideo magis per oculos ſignificatur immutatio interior quàm per aliquid alterum.

Videbo eum ſed non modo. Hic incipit denunciatio prophetica Balaam, quia quod ſupra ponebatur erat tanquam proœmium, & denunciat hic de ſtatu Iudæorũ, ſcilicet, quomodo iſte populus venturus erat ad magnam proſperitatem, & excellentiam, ſed hoc non erat futurum immediate, ſed poſt multa tempora, ideo dicitur: videbo eum, ideſt iſtum populum Iudaicum videbo valde proſperatum, ſed non modo, ideſt non ita cito. ſed poſtea in futuro tempore regũ Danid, & Salomonis.

Quomodo quidam Iudæi dicunt, quòd ſiquis non expoſuerit literam iſtam de Meſſia non habet locum in Scriptura ad probandum eſſe Meſſiam, & qualiter iſta litera in quibuſdam magis conuenit Danid quàm Meſſiæ, & applicatio eius quoad ſingula. & triplex expoſitio totius huius literæ in ſolo ſenſu literali. Quæſt. VI.

QVOD intelligatur litera iſta de populo Iudaico quantum ad exaltationem ſuam nõ eſt dubium, ſed iſta exaltatio fuit duplex, ſcilicet, per reges Iſrael, qui hoſtes confregerunt, & ampliauerunt terminos terræ, vel per Meſſiã, qui erat venturus de iſto populo, quod pertinebat ad magnam gloriam Iſraelitarum, ſic patet Lucę cap. 2. ex verbis Simeonis, ſcilicet, lumen ad reuelationem gentium, & gloriã plebis tuæ Iſrael, ideſt Meſſias iſte erit lumen ad reuelationem gentium, ideſt ad reuelã. dam eis veritatem, quia prius erant in tenebris, & vmbra mortis. Etiam erat ad gloriã plebis Iſrael, ideſt ad magnã laudem totius populi Iſraelitarum, ſcilicet, q̃ de ſtirpe eorum talis vir naſceretur. Ideo an litera iſta debeat expoſi de exaltatione per reges, vel per Meſſiam dubium videtur: plurimi tamen Iudæorum de Meſſia exponunt. Quidam nanque eorum tantum in hac parte de Meſſia pedem figunt, quòd dicunt illos, qui non exponunt hoc de Meſſia negare Meſſiam. Sed Aben Ezra reſpondet ad hoc, quòd præter eam auctoritatem aliæ ſunt, quæ de Meſſia intelligantur, & probent illum: ideo poterit exponi iſta litera tam de Meſſia, quàm de Danid, quia Danid fuit, qui maximè exaltauit regnum Iudæorum inter omnes reges tam ſanctitate ſua quàm bellis, & videntur quædam particulæ huius literæ magis conuenire Danid quàm Meſſiæ: aliæ autem magis conueniunt Meſſię quàm Danid. Nec eſt inconueniens eandem literam duos hiſtoricos habere ſenſus. Sic patet in libris regum, & in libro pſalmorum vbi multa de Salomone, & de Chriſto ad literam ſimul intelligũtur: licet non æqualiter: ideo iſta litera exponetur dupliciter, ſcilicet de Danid, & de Meſſia. Primo de Danid. *Videbo eum ſed non modo*, ideſt, ego videbo regem glorioſum huius populi, ſcilicet, Danid, & hoc viſione ſpirituali, quoniam non erat viſurus eum oculis ſuis cum Danid multis temporibus poſt hoc fuerit, & hoc paret cum dicit, ſed non modo, ideſt non erit nunc ille rex, ſed poſt multa tempora, quia ego video in ſpiritu quando ille rex futurus ſit. *Intuebor illum, ſed non prope.* Eadem ſententia eſt, ſed repetuntur verba ad exornationem, ſicut factum eſt in omnibus ſermonibus Balaam præcedenti cap. & hic. nam intueri coincidit cum videre. Et non prope, cum non modo. Sed ponuntur alia verba, quia turpis eſt repetitio per eundem ſermonẽ. *Orietur ſtella ex Iacob.* Danid refertur, ſcilicet, quòd ipſe fuerit ſtella, & fuit ex Iacob, ideſt de ſtirpe Iacob. Vocatur autem ſtella pp duo. ſ. pp illuſtrationem, & pp celſitudinem: ſtellę enim totũ orbẽ illuminãt. Ita. n. Danid illuſtrauit, vel inclytam fecit totam gentẽ Hebręorum fama geſtorum ſuorum. Et hoc, ſiue quantum ad ſanctitatem, quia nimis placuit Deo, & ambulauit in vijs eius, ita vt Deus de eo perhiberet teſtimonium, ſcilicet, inueni virum ſecundum cor meum, vt patet Pſalm. 88. Etiam excellentia geſtorum ſuorum quantũ ad bella illuſtrauit Hebræos, quia nemo fuit, ita bellicoſus inter omnes reges Iſrael. Cum enim eſſet iuuenis nondum eleuatus ad regnum occidit Goliath Gethęum, qui erat maximus inter Philiſthijm in quo fecit bellum illuſtre, q̃a ille vir Philiſthęus exprobabat agminã Iudæorũ quotidie, quòd nemo eſſet in toto Iſrael, qui cum eo deſcendere vellet ad ſingulare certamen 1. Reg. 17. cap. etiam poſtquam fuit in regnum aſſumptus, claruit in bellis, nam domuit omnes hoſtes Hebræorum in circuitu. Etiam, vt iam nullus auderet inſurgere contra eum, & poſt mortem eius tẽpore Salomonis nullus inſurgebat præ timore, quem Danid incuſſerat, ita ſignificauit Salomon. 3. Reg. cap. 5. dicens, quòd Deus dederat omnes hoſtes ſub veſtigio patris ſui, ita vt iam non ſupereſſet Satan, nec occurſus malus. Vocatus etiã fuit Danid ſtella propter ſublimitatem, quia ſicut nemo poteſt tangere aſtra, ita nemo de hoſtibus poterat tãgere Danid, quia Deus cõſeruabat eum nimis. Iſta litera videtur conuenire magis Danid quàm Meſſiæ ſaltem in cortice, quia illi, qui exponũt de Meſſia dicunt iſtam ſtellam fuiſſe, quæ duxit magos in Bethleem, ſed non conuenit, q̃a iſta ſtella dicitur orta ex hominibus, ſcilicet, ex Iacob, qui natiuitatem humanam ſignat: ergo non intelligitur de ſtella, quæ erat in cœlo. Item dato, quòd non dicat hic, extra, originem, vel materiam, tamen non poteſt ſtare, quia iſta ſtella, quæ orta eſt tempore Saluatoris ad ducendum magos in Bethleem non fuit orta ex Iacob, ideſt in terra Iacob, ſed fuit orta in terra illorum trium regum magorum, qui venerunt ad adorandum Saluatorem, & ipſa mouit eos ad veniendum de terra ſua, atque direxit vſquequo venirent in locum vbi erat puer: ergo non intelligitur de illa ſtella, quia nõ orta eſt ex Iacob. *Et conſurget virga de Iſrael.* Replicatio eſt eiuſdem ſententiæ, quia idem ſignificatur hic per virgam, & per ſtellam. Sic fiebat ſupra cum dicebatur: Dixit Balaam filius Beor. Et iterum: Dixit homo cuius obturatus eſt oculus. Et tamen idẽ eſt Balaam, & homo cuius obturatus eſt oculus. Et tamen ſicut ſupra dicebatur ſtella Danid, & ita ipſe vocatur hic virga, & patet eſſe replicationẽ, quia ſupra ponebatur de Iacob. Hic ponitur de Iſrael, quod idem eſt quod vocatur autem Danid virga a proprietate virgæ, quæ

percutiendo; quoniam ipſe percuſſit hoſtes Iudeorum ſicut dicitur infra, quòd percutiet duces Moab, & vaſtabit omnes filios Seth. Vel vocatur virga, vt alij volunt propter regalem ſceptrum, quia Danid fuit rex: & dicitur conſurget, quia in ſtirpe Danid a principio non fuerunt reges, ſed incęperunt in ſtirpe Beniamin: nã primus rex Iſrael fuit Saul, & ipſe fuit de genere Beniamin, vt patet 1. Reg. cap. 9. poſtea vero, quia ipſe fuit nequã abiecit illum Deus faciens, q̃ dominaretur Danid 1. Reg. 15. & 16. cap. Et in hoc dicebatur conſurgere virga. i. nouiter naſci; quia ipſe incipiebat eſſe rex cum prius de ſtirpe ſua nullus fuiſſet rex. Sed primus ſenſus melior eſt, ſcilicet, quòd dicitur virga inſtrumentum percuſſorium cum immediate ponatur proprium connotarum ſuum, ſcilicet, percutere, quod pertinet ad bella. *Percutiet duces Moab.* Primo enim prophetauit Balaam de eo, quod facturi erant Hebræi contra Moabitas, quàm contra alias gentes, quia loquebatur iſta in præſentia regis Moab: percuſſit autem Danid duces Moab, quia pugnauit cõtra illos, & fecit ſibi tributarios: atque mortificabat quos volebat, & viuificabat quos volebat. vnde faciebat funiculos de Moabitis vnum ad viuificãdum, & alium ad occidendum, nec fuit aliqua gens, quam ita afflixerit Danid, ſicut Moabitas a principio: poſtea autẽ miſertus illorum fecit eos tributarios, vt patet 2. Reg. 8. cap. ſcilicet. Et percuſſit Moab: & menſus eſt funiculo eos coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos vnum ad occidendum, & vnum ad viuificãdum, & impleuit funiculum ad viuificandum, & factus eſt Moab Danid ſeruiens ſub tributo. *Vaſtabitque omnes filios Seth.* Ideſt, Danid erit tantę poteſtatis, q̃ deſtruat omnes filios Seth. Secundum aliquos Seth eſt nomen ciuitatis in terra Moab, quam Danid totaliter deſtruxit non relinquens in ea vllas reliquias, & tunc vaſtati ſunt filij Seth, ideſt, omnes habitatores illius vrbis, ſicut in Scriptura vocat filios Ieruſalem, vel filios Babylonis omnes habitatores Ieruſalem, & Babylonis: & forte fuit hoc, quia illa ciuitas Seth ceciderit ſub funiculo, qui erat ad mortificandum. nam duos funiculos fecerat Danid in terra Moab: vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandum, vt patet 2. Reg. cap. 8. & iſta erat conueniens expoſitio ſi acciperetur Seth pro ciuitate. Sed tam Hebræi quàm Latini non accipiunt ſic. Rabi Salo. aliter legit.

Verecundiam faciet filiis Seth. Siue vaſtabit omnes filios verecundiæ, & intelligit, quòd Danid vaſtaret omnes filios Seth, qui verecundo modo nati ſunt, & ſolum intelligitur hoc de Moabitis, & Ammonitis, qui verecunda natalia habent. Nam geniti ſunt Moabitæ & Ammonitæ de Loth cocunte cum duabus filiabus ſuis cum inebriauerunt eum in ſpelunca mõtis Sodomæ, & ibi cognita maiori filia conceptus eſt Moab: cognita autem minori conceptus eſt Ammon, vt patet Geneſ. decimonono, ſed non poterant eſſe verecundiora natalia, quàm quòd filia conciperet ex patre, vel mater ex filio. Sed iſte ſenſus fatis eſt alienus.

Dicendum autem, quòd Seth eſt hic nomen viri, qui fuit tertius filius Adæ, vt patet Geneſ. quarto, omnes autẽ filij Seth ſunt omnes homines, quia iſti ſuerunt, qui manſerunt, nam habuit Adam tres filios, ſcilicet, Cain, Abel, & Seth. De Abel nullus genitus eſt, quia antequam acciperet vxorem occiſus eſt a fratre ſuo: de Cain omnes perierunt diluuio: quia erant viri reprobi: ſola ergo ſtirps Seth manſit, & ab eo propagati ſunt omnes quotquot ſunt: & ſic cũ dicitur: vaſtabit omnes filios Seth: eſt ſenſus, quòd vaſtabit omnes homines.

Sed arguetur, quòd non, quia præter filios Seth fuerunt alij homines, & præter filios Cain, nam poſtquam genuit Seth Adam, genuit etiam alios multos filios, & filias, vt patet Gen. cap. 5. ſcilicet, facti ſunt dies Adæ poſtquam genuit Seth, octingenti anni, & genuit filios, & filias: ergo de illis manebit nũc aliqua poſteritas præter filios Seth.

Nullę poſt diluuiũ remanſit, q̃ non ſit de filijs Seth.

Reſpondendum eſt, quòd nullus homo eſt nunc, nec poſt diluuium fuit, qui non ſit de filijs Seth, nam licet ante diluuium fuerint multi filij Adæ, & quilibet eorum fecerit ſpecialem lineam, ſicut Cain, & Seth, quam quàm ſacra Scriptura illas enarrare nõ curat: tamen poſt diluuium nemo manſit, niſi de filijs Seth, quia in diluuio omnes homines cõſumpti ſunt præter Noe cum tribus filijs ſuis, & vxoribus eorum, qui ſoli in arcam ingreſſi ſunt Gen. ca. 7. Noe autem erat de ſtirpe Seth Gen. ca. 5. ergo nemo poſt diluuiũ fuit de hominibus niſi de ſtirpe Seth, ideo ſi accipere tur hic iſta litera vniuerſaliter intelligeret, quòd Danid vaſtaſſet oẽs hoẽs, ſed non ſic intelligit: Scriptura enim accipit ſępiſſime, ppoſitiones vniuerſales in voce, quę tñ fm rem non ſunt vniuerſales, quia ſubiecta earum non diſtribuuntur vniuerſaliter, ſed ſupponũt pro multis, ſic dicitur Gen. 41. Oẽs prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt haberent eſcas, & tamen manifeſtum eſt, quòd non veniebant oẽs prouinciæ orbis illuc, nec ſaltem decima pars illarum, quia non ſufficiſſet eis Aegyptus pro vno menſe. Sic accipiunt hic omnes filij Seth. i. multi, quia valde multos occidit Danid de hoſtibus eorum per circuitum, vt de Philiſthęis, & Syrijs, Moabitis, Ammonitis, & Idumęis, & Cetheris populis Chananęorum, qui nõdum fuerãt ſubiecti Iſraelitis. vt patet per diſcurſum ſecundi libri Regum.

Prophetia cõtra Idumæos.

Et erit Idumæa poſſeſſio eius. Hic ponitur prophetia contra Idumæos, & dicitur de eis immediate, quia Idumęi coniuncti ſunt terræ Moab a parte meridiana. Quòd ſatis colligitur Deutero. cap. 2. vbi dicitur poſt tranſitum Iſraelitarum per filios Edom qũo immediate tranſierunt per terram Moabitarum per cõfinia Moab, & Ammon. Idem patet ſupra cap. 21. vbi poſt tranſitum in circuitu terræ Seir dicitur de tranſitu Iſraelitarum per terram Moab, & ob hoc prophetabat immediate Balaam de Idumæis: nam ipſe quærebat ſe ad gentes, quæ habitabant in circuitu illius montis, in quo erat ipſe tunc cum rege Moab, quod patet ꝫ. ſ. cum vidiſſet Amalech aſſumens parabolam ait, & iterum: Vidit quoque Cinęum, & aſſumpta parabola ait. Ita ergo dicendum, q̃ poſtquam prophetauit de Moabitis vidit Idumæos, & locutus eſt de eis, & dr̃, q̃ erit Idumæa poſſeſſio eius, ideſt, Danid, quia ipſe pugnauit contra Idumæos, vt patet 2. Regum ca. 8. cum dicitur: Et poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium, & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Danid, & hic completum eſt quod prędictũ eſt Gen. 25. & 27. c. de Eſau, & Iacob, a quib⁹ deriuati ſunt duo populi. ſ. Idumæi, & Iſraelitæ, & prędictũ eſt Gen. 25. quòd maior ſeruiret minori, ideſt, Idumæi ſeruirent Iſraelitis, & tamen erant Idumæi geniti fratre maiore, & Gen. 27. cap. dixit Iſaac ad Eſau. viues in gladio, & fratri tuo ſeruies. Dicitur autem, quòd Idumæa erit poſſeſſio Danid, in quo ſignificatur aliquid vltra iura tributorum: nam cum aliqui reges ſuſcipiunt ſolum tributa de regnis extraneis, non habent aliquam iuriſditionem in regnis illis, ita vt in eis obediatur quantum ad aliquid, vel iudices ponant, aut aliqua loca ſpecialiter poſſideant. Ideo nihil dicuntur iſti poſſidere in regnis illis. Danid tamen dicebat habere Idumæã p poſſeſſione, ergo vltra iura tributorum aliquid habebant. Iſtud autem erat, quia quamquàm Danid nõ eſſet rex Idumææ, tñ plurima

Qũ verificatũ eſt, q̃ maior ſeruiet minori.

Prophetia de Meſsiæ aduentu.

loca terræ Idumææ erant de manu Dauid, & ponebat ipse ibi custodes: potissimùm in locis fortissimis, qui vocãtur præsidia, vt quamquàm rebellare velint Idumæi non possent. Sic patet 2. Reg. cap. 8. ſ. & posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid. *Hæreditas Seir cedit inimicis suis.* Eadem sententia est cum superiori. Nam Iudæi erant hostes Idumæorum: nam istæ duæ gentes ab vtero fuerunt hostes: patres enim earum fuerunt Iacob, & Esaũ: & isti duo in vtero pugnauerunt, quia Iacob supplantauit Esau tenens plantam eius manu sua, ne exiret prior Gen. 25. cap. & dum isti vixerunt, semper fuerunt aduersarij. Oderat enim Esau ipsum Iacob, & cogitabat quòd postquam venirent dies luctus patris sui, occideret eũ Genes. 27. ẽt postea eorum posteriores fuerunt aduersarij: semper enim conseruauerunt Idumæi iram ꝫ Israelitas, & pp hoc loquitur ꝫ eos Abdias cap. vnico. Deus aũt prædixerat hoc Rebeccæ, antequam isti duo paruuli nascerentur, vt patet Gen. 25. cap. ſ. duæ gentes in vtero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populusq; populum superabit, & maior seruiet minori. Idẽ ergo est, quòd Idumæa esset possessio Dauid, & quòd hæreditas Seir cederet inimicis suis: nam Idumæa, & Seir idem sunt; quia deriuatur Idumæa ex nomine Esau. Habet autem Esau tria nomina, scilicet Esau, & Edom, & Seir: fuit autem nomen suum Esau, vt patet Gen. cap. 25. & tñ quia erat hispidus in modum pellis vocatũ est nomẽ eius Seir, quia Seir in Hebræo significat pellẽ, aut villositatẽ, vt patet ꝑallegato cap. Itẽ vocat' est Edõ: Edõ in Hebræo significat rufum. Causa huius noīs fuit, qa petiuit a Iacob partẽ pulmẽti rufi, & vẽdidit, p eo primogenita, vt patet Gen. 25. ſ. Da mihi de coctione hac rufa, qa oppido lassus sum: quã ob causam vocatũ est nomen eius Edõ. Ista tria nomina ponit Hieronymus in prologo super Abdiã: & ex his tribus nominibus accepit nomen terra, in qua habitabant filij Esau: nam aliquando vocat mõs Seir, vt patet Deutero. cap. 2. ſ. circuiuimus montem Seir longo tempore. Aliquando autem vocatur terra Edom, vt patet supra capi. 20. & 21. & ab hac vocatur Idumæa: nam Idumæa est nomen formatum de Edom secundum formam latinam. Aliquando vocatur terra ista mons Esau, vt patet Abdiæ capit. vnico. *Israel vero fortiter aget.* Ideſt quamquàm deprimãtur Moabitæ, & Idumæi, & tamen Israelitæ fortiter agerent, ideſt, fortiter pugnarent contra eos, & contra omnes alias gentes hostiles: nam cum Iudæi adhærebant Deo suo, nulla gens poterat eis nocere, aut resistere. Si autem declinassent a præceptis eius tradebat eos in manus tribulantium. Aliqui ponunt hic verbum augeri, scilicet, quòd Israelitæ nimis augebãtur in prole, & efficietur magnus populus, & hoc, quia nullus deprimeret eos: Moabitæ autem, & Idumæi efficerentur pauci, quia deprimebantur ab hostibus. *De Iacob erit, qui perdat reliquias ciuitatis.* Ideſt, nascetur aliquis de stirpe Iacob, q destruat reliquias ciuitatis, ideſt, reliquias multarum ciuitatum: sic enim aliquando ponitur in sacra Scriptura singulare pro plurali, & è ꝰrio. Sic patet Exo. c. 8. ſ. venit musca grauissima, i. multæ muscę, quia vna non poterat ꝑse qui oẽs Ægyptios, & iste modus loquẽdi est ẽt apud poetas: sic dicit Virgilius Aeneidos lib. 2. dixerat.

Vterumque armato milite complent.

Ideſt, armatis militibus. Et est talis locutio per figuram, quæ vocatur enallage, vt ait Ebrardus in Græcismo, allegans istud exemplum. Hoc autem conueniebat Dauid, quia cum ipse subiecerit sibi multas gentes, & pugnauerit contra multas vrbes, destruxit reliquias multarum ciuitatum.

Esau habuit tria nomina.

An exponi possit litera ista tota in sensu literali de Christo: & an istud de stella possit conuenienter exponi de stella, quæ direxit magos: aut de ipso Christo, qui est stella. Quæst. VII.

ALIO Modo potest intelligi tota ista litera de Messia a principio vsque huc, & erit sensus literalis, cum litera vtrumque intendat, vt supra dictum est: nec pertinebat ad allegoriam, vt aliqui volunt, & incipit. *Videbo eum.* Ideſt Messiam, qui futurus erat de progenie Iacob, g quem maximè erat exaltãdus iste populus: nam licet tempore Dauid fuerint exaltati Iudæi nimis: magis fuerunt exaltati tempore Messiæ, qui fuit ad gloriam totius Israel, & ille redemit totam gentem: vnde Scriptura magis de eo loquitur quàm de aliquo alio: & iste erat, de quo dicitur ꝙ benedicerentur in eos omnes gentes, qñ dicebatur de Abraham, quòd in semine suo benedicentur omnes gentes Genes. 12. capitu. istud aũt semen erat Messias, vt dicit Apost. ad Galã 4. & de isto dicit Isaias, quòd exaltabitur magis quàm Abraham: & tamen Abraham fuit glorioſior in tota gente Hebræorum, quia sanctior alijs, & quia pater ipsorum.

Sed non modo. Ideſt, quamquàm ego videbo Messiam, sed non videbo modo, quia non veniet nunc, sed in fine sęculorum: dies. n. Messiæ qñ venit in carne vocantur vltimi dies, vt patet Isai. cap. 2. & Micheę 4. vbi dicitur de monte Domini præparato in vltimis diebus: & tamen omnes etiam Iudæi exponunt illud de Messia. Balaam aũt videbant nunc Messiam in spiritu, sed dicebat, ꝙ videret eum postea. ſ. in fine sęculorum: nam Balaam non vidit adhuc Messiam venientem in carne, quia licet venerit, non vidit eum. Nisi forte dicatur, quòd vidit apud inferos cum descendit Messias educere animas sanctorum de sinu Abrahę, sed ibi non poterat proprie videri, quia ibi erat anima Messiæ, sed non Messias: etiam quia Balaam non erat ibi in carne, vt videre posset: videbit tamẽ Messiam Balaam in vltimo iudicio in generali resurrectione, quia ibi Messias in carne aderit cunctis videndus, & Balaam ẽt in carne erit cum tunc surrexerit.

Intuebor eum, sed non prope. Ad eandem sententiam pertinet, scilicet, quòd videbit Balaam Messiam, sed non prope, quia videbit in vltimo iudicio.

Orietur stella ex Iacob. Exponendo hoc de Messia potest exponi dupliciter. Vno modo de ipso Messia quòd sit stella. Alio modo de stella, quæ apparuit in natiuitate eius, & duxit magos ad locum, in quo erat Christus. Communiter autem Doctores nostri applicãt auctoritatẽ istã ad stellã dirigẽtẽ magos, sed melꝰ applicat ad ipsum Christũ, qa dicitur hic, quòd orietur stella ex Iacob, & significat habitudinem causæ materialis, vel deriuationem progeniei; & cum dicatur ex Iacob: necesse est, quòd ista stella sit orta de Iacob secundum deriuationem carnis, sed non potest intelligi sic, nisi de aliquo homine, qui nasceretur, quoniam stella nulla nascitur de Iacob. Item quia dato, quòd vellemus intelligere, quòd, ex, non importet hic habitudinem causæ materialis, importabit habitudinem loci, & erit sensus, quòd orietur stella ex Iacob, ideſt, in terra Iacob. Sed falsum est, quia orta est ista stella in terra illa, in qua tres reges morabantur, & per apparitionem illius fuerunt isti tres reges moti ad veniẽdũ dirigente eos stella vsque ad locum, in quo erat Christus: ergo non est orta in Iacob, sed in alia regione. Intelligitur autem conuenienter de Christo, qui vocatur stella, eo quòd ipse vehementer fulsit: nam interdum vocatur Sol, quia maxima lux ei conuenit,

conuenit, & proprie dicitur stella, quia actus stellę ei competit, scilicet, illuminare: ipse enim ad hoc venit, vt illuminaret eos, qui erant in tenebris. sic dicitur Luc. c. 2. ex verbis Simeonis, lumen ad reuelationẽ gentium, ideſt, Christus fuit lumen ad detergendam, vel reuelandam gentium cęcitatem. Nec solum pro Gentilibus, sed etiam pro Iudæis, qui aliqualiter incęcitate erant: vnde quando Christus incępit eis prędicare, dicitur apparuisse lumen populis habitãtibus in tenebris: sic prænunciauerat Isaias capi. 9. scilicet. Primo tẽpore alleuiata est terra Zabulon, & Nephthalim, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilęę gentium: populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Quod intelligitur de principio prædicationis Christi. Sic exponit Beatus Matth. cap. 4. vbi dicit, quòd principium prędicationis Christi fuit in terra Galilęę in finibus Zabulõ, & Nephtali apud mare Galilęę, quod vocatur mare Genezareth, siue mare Galilęę. Et dicit, quòd tunc impletum est dictum Isaiæ supra positum, & quia tota Saluatoris occupatio erat in eruditione, sicut ipse dixit Luc. capit. 2. Cur me quęrebatis? nesciebatis. n. quòd in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et loquebatur de disputatione, & prędicatione, quia tũc erat ipse disputãs inter doctores, vt patet eodem cap. Propriè ergo Christus vocatus est stella, & ipse ortus est de Iacob, ideſt, de stirpe Iacob secundum carnem.

Si tamẽ vellemus exponere auctoritatem istam de stella, quæ apparuit regibus in natiuitate Saluatoris, debet aliter dici, ꝙ orietur stella ex Iacob. i. orietur q-dam stella ad demonstrandum eum, qui natus erat de Iacob: sic. n. dixerunt tres reges, qui veniebant ad adorandum Christum: Vidimus stellam eius: Matth. cap. 2. ideſt stellam signatiuam natiuitatis illius: quia aliter non vocaretur stella simpliciter.

Stella Magos dirigens quando eis apparuit, & direxit: & quomodo venerunt ad adorandum Christum. Qõ. VIII.

CIRCA istam stellam aliqui multa falsa dicunt. Habent autem originem propter hoc, quòd ista stella videtur direxisse Magos in tredecim diebus a terra sua vsque ad Bethlehem. Nam dies Epiphaniæ, in quo fuit adoratio Regum tredecim diebus est post diem Natalis, & quia volunt stellam illam primo apparuisse nato Saluatore, dicunt quòd tunc incępit dirigere reges Magos versus terram Iudęę: prius tamen ipsi disposuerunt: nam videntes stellam continuo se parauerunt iter acturi. Et quia dicitur Matth. capitu. secundo. Vidimus stellam eius in Oriente, & venire ab Oriente in diebus tredecim, vsque Bethlehem non videbatur possibile: multi variant circa modum positionis istius aduentus. Aliqui enim volunt, quòd apparuerit ista stella vno anno ante natiuitatem Christi, & tunc incęperunt se parare illi reges ad proceden dum, & venerunt tredecim diebus postquam natus fuerat: ita, quòd habuissent vnum annum & tredecim dies ad veniendum & ad disponendum se.

Sed ista positio non stat, quia Magi incæperunt venire de terra sua postquam natus est Saluator, vt patet Matth. cap. secundo. cum dicitur: Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ in diebus Herodis regis, ecce Magi venerunt ab Oriente Ierosolymam: ergo post natiuitatem suam incępit eorum aduentus: & sic solum manent tredecim dies ad veniendum.

Alij dicunt, quòd ista stella apparuit immediatè, natus est Saluator, & tunc Magi incęperunt veni-

re, sed morati sunt veniendo per annum vnum, & dies tredecim, nec venerunt tredecim diebus solum post natiuitatem Saluatoris, sicut Epiphania distat, sed post annum vnum & tredecim dies ab eius natiuitate.

Hoc tamen non stat, quia reges isti venerunt ad Saluatorem in Bethlehem, & ibi inuenerunt illum, sed post vnum annum & tredecim dies non erat ipse in vrbe Bethlehem, sed in ciuitate Nazareth: nam Ioseph, & mater eius non erant in Bethlehem, quasi habitantes ibi, quia habitatio eorum erat in Galilæa in vrbe Nazareth: solum autem venerunt in Bethlehẽ, quia exierat edictum a Cęsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & quilibet iret in ciuitatem, de qua oriundus erat, vt ibi profiteretur. & ob hoc Ioseph recessit de ciuitate Nazareth cũ MARIA cõiuge sua vadens in vrbem Bethlehem, & accidit, vt ibi complerentur dies pariendi, atque pareret. Manserunt autem in eadem vrbe vsque ad tempus, quo mater eius purificari debuit, scilicet, i quadragesimo die, & tunc ascendit Ioseph cum ea de Bethlehem in Ierusalem, vt ibi fieret secundum consuetudinem legis pro puero nato. Cum autem factum est ascenderunt in vrbem suam Nazareth in Galilæam. Hæc omnia patent Luc. cap. 2. ergo videtur quòd non potuit inueniri Saluator noster in vrbe Bethlehem nisi quadragesimo die ad plus post natiuitatẽ suam, sed isti reges inuenerũt eum in Bethlehem, vt patet Matthę. capit. 2. ergo nondum fluxerant a natiuitate sua dies quadraginta, cum venerunt reges in Bethlehem, sed solum dies tredecim, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam.

Alij autem ob hoc dixerunt, quòd reges isti venerunt die tertiodecimo post natiuitatem Dñi in Bethlehem, & non recesserunt de terra sua ante natiuitatem, quia non apparuit prius stella, & quia videbatur esse difficile, immo impossibile, quòd a terra Orientis vsque Ierusalem venirent isti reges in diebus tredecim dixerunt, quòd venerunt super dromedarios, qui sunt animalia velociſſima, & possunt quolibet die multum de itinere conficere, & in his ambularent in diebus tredecim, vel paucioribus, quod aliàs non possent pertransire in multis diebus. Sed adhuc nemo nos cogit ad hanc expositionem. Si enim proprie accipiantur partes orientales, etiam nõ sufficiet istud tempus, vt in dromedarijs possent peruenire reges isti in Ierusalem tam breui tempore: nam proprie Oriens est in fronte terræ indicæ, vbi incipit terra habitabilis a parte Orientis, sed ab illa terra vsque ad Ierusalem non possent peruenire reges isti diebus tredecim etiam si super dromedarios mouerentur, quia est valde magna distantia. Etiam quia quis istos reges induceret, vt tam cito mouerentur? nã ipsi non habebant aliquam causam quare deberent ita velociter moueri. erat enim valde magnæ difficultatis, & laboris motus tam velox, quem vix quisquam tolerare posset, præcipuè cum per dies tredecim sic præcipites mouerẽtur: ideo non est satis rationabiliter dictum, quòd venirent isti reges super dromedarios, & ob hoc potuerint de Oriente venire in Ierusalem diebus tredecim.

Item motiuum istorum est in dictis Isa. c. 60. vbi de Messia agitur & dicitur: Dromedarij Madian, & Epha operient te. Et propter hoc credunt, quòd reges isti venerint in dromedarijs. Nam etiam ibi de regibus dr. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. & legitur illud in die Epiphaniæ: ideo credunt, quòd pertineat ad istam itinerationem regũ illud quod dr de dromedarijs. Sed hoc non stat: immo magis è cõtrario arguet ex litera illa,

quia

quia Madian, & Epha sunt gentes propinquę terræ Ierusalem: terra enim Epha est de Madianitis prouenies: nam Madian fuit filius Abrahę, vt patet Gen. 25. cap. ex Cethura vxore sua: Epha autem filius fuit Madian, vt patet eo. cap. isti autē habitauerunt simul: Madianitæ tamen sunt circa terram Chanaan, vbi erant Iudæi: quod patet, quia cum venirent de Aegypto Iudæi pugnauerunt ꝑ Madianitas, & deleuerunt terram ipsorum, vt patet infra 31. cap. ergo necesse est modicum distare terrā Madian a Ierusalem. Sic declaratum est supra cap. 22. ergo ad hoc, quòd aliquis veniret de terra Madian in Ierusalē in diebus 13. non oportebat dromedarios inquirere: immo pedester venire quisque posset in pauciori tempore: ideo quod dr̄ de dromedarijs Madian, & Epha nihil agit ad hoc, sed magis ad ꝙrium. Dicendum aūt circa hoc ſm positionem quorundam vulgarem; q̄ satis rationabilis est, ꝙ isti reges, qui directi sunt a stella ad veniendum in Bethlehem fuerunt de terra Balaam: nam qñ dixit Balaam de ista stella, quæ oriri debebat ad indicādum Messiam natū: reges terræ illius ꝙsiderabant diligenter circa aduētū, & apparitionē stellę illi⁹, vt cum appareret irēt ad adorādum regem natum: cum aūt, nato Saluatore, apparuit stella ī terra illa. cī Mesopotamia, ꝙtinuò tres reges parauerunt se ad veniendum, vt adorarent infantem natum, & venerunt die 13. quia a terra eorum vsque Bethlehem parua distantia est: ita vt non solum in dromedarijs, sed etiam in quibuscū que simplicibus iumentis, vel pedestres venire potuissent in diebus illis, aut pauciori tpe in Bethlehē, sed non multum curauerunt festinare, quia reges erant quibus competit mollis, & paruus incessus. Quod autem terra Balaam, de qua erant isti reges sit propinqua Ierusalem patet, quia Balaam erat de terra Mesopotamiæ, vt patet præcedenti cap. ſ. De Haram vocauit me Balac. & illa vocatur apud nos Mesopotamia, quod patet Deutero. cap. 23. cum dr̄, quòd Moabitæ conduxerunt Balaam de Mesopotamia Syrię, vt veniret ad maledicendum Iudæis: Mesopotamia tamen non multum distat a Ierusalem, quia forte non per dietas vndecim, vel duodecim, vt patet Genes. cap. 31. cum fugit Iacob de Mesopotamia veniendo directe in terram Chanaan, & persecutus est eum Laban socer suus, atque post dies septem comprehendit eū in monte Galaad: est autem iste mons in terra Iudæorum, scilicet, in terra duarum tribuum, & dimidię ad Orientalem plagam Iordanis: cum medietas montis Galaad ceciderit in sortem Gad, & alia medietas dimidię tribui Manasse, vt patet Deuteronom. cap. 3. & Iosue 13. cap. ab eo autem loco vsque Ierusalem non potest esse magna distantia cum totum sit intra regnum Iudæorum, nec sunt quatuor dietę: ideo a terra Mesopotamiæ vsque in Ierusalem parua via est, quæ satis confici poterat paucioribus quàm tredecim diebus, scilicet in nouem vel decem, & tamen isti reges parauerunt se per aliquot dies ad veniendum, quia non poterant esse immediate dispositi, vt appareret stella.

Respon. Auctoris, qui latius, & melius loquit de hoc in propria materia. ſ. Matth.

Terra de qua venerunt magi non multū distat a Ierusalem.

Sed cum obijcitur, quia dicitur venisse reges istos de Oriente, & terra Mesopotamiæ non est Oriens. Respondendum est nihil afferri ex hoc: quoniam Oriens si accipiatur proprijssime ita quòd aliquis locus sit Oriens, & nullus alius non poterit inueniri talis locus in toto vniuerso, quia in omni loco Oriens est, & in omni loco occidens. Dicitur enim Oriens primus punctus horizontis ab ea parte, a qua Sol mouetur procedendo versus nos, & quia non est aliquis locus in toto orbe, vbi non sit punctus Orientalis alicuius horizontis non erit aliquis locus, in quo non sit Oriens: eodem modo de Occidente, quia sicut vbique est Oriens ita vbique est Occidens. Et isto modo nunquam accipitur in Scriptura, quia nihil magis determinaretur per Orientem quàm per Occidentem cū in eodem puncto, in quo est Oriēs, in eodem est Occidens.

Quid per Oriens sit intelligendū in sac. Script.

Alio modo accipitur Oriens magis large: & tunc potest sumi absolute, vel respectiuè: absolute enim dicimus Orientem primam partem terræ habitabilis versus locum illum, de quo Sol oritur: & isto modo dicimus Orientem esse in terra Indiæ, quia illa est prima pars terrę habitabilis, & iste est modus communis loquendi de Oriente. Alio modo accipitur Oriens respectiuè, & isto modo dicimus vnū locum esse ad Orientem alterius: nam quicunque locus magis appropinquat parti illi, de qua Sol mouetur versus nos dicitur esse magis Orientalis quàm alius, & hoc modo non est aliquis locus, qui non sit Orientalis respectu alicuius alterius. Et isto tertio modo accipitur hic, scilicet, quòd venerunt isti tres reges de Oriente, idest, de aliqua terra, quæ erat Orientalis respectu terræ Chanaan. & ex hoc multum conuenit, quòd dicamus istos tres reges venisse de terra Balaam, scilicet, de Mesopotamia, quia ipsa vocatur Orientalis, vt patet præcedenti capitu. scilicet de Harā vocauit me Balac rex Moabitarum de montibus Orientis. Ergo cum reges venirent inde in terram Chanaan, dicerentur propriè venire de Oriente, & adhuc magis quàm respectu terræ Moab, quia terra Moab est magis Orientalis quàm terra Chanaan, quia terminatur terra Moab in Occidē tali parte sua apud Iordanem, vt declaratum est Iosue duodecimo, & decimotertio capitu. terra tamē Chanaan habet pro parte Oriētali ipsum Iordanem, vt patet infra trigesimo quarto capitu. sed in terra Moab existens Balaam dixit. De Haram vocauit me rex Moabitarum de montibus Orientis: ergo magis dici poterat hoc respectu terræ Chanaan.

Si tamen aliquis nolit hoc quod est satis rationabile potest dicere, quòd isti reges venerunt de aliqua alia terra, quæ erat satis propinqua terræ Chanaan: ideo potuerunt venire in diebus tredecim, & etiam tunc dicetur, quòd venerunt de Oriente, quia illa terra esset Orientalis respectu terræ Chanaaan, sicut vnus locus vocatur magis Orientalis, quàm alius, quia magis acceditaliqualiter versus partem, a qua mouetur Sol etiam si per modicum.

Siendum autem, quòd litera Hebraica magis cōcordat huic expositioni de stella, quàm litera nostra, quia vbi nos dicimus: Orietur stella: Hebraica litera dicit: Armabitur, vel extendetur, siue progredietur. Vnde Aben Ezra dicit, quòd ista stella non mouebatur motu aliarum stellarum firmamenti, sed quodam alio motu: hunc tamen dicit sibi esse incognitum. Extendebatur autem ista stella, scilicet, motu recto, & regulari describendo lineam rectam, & non in magna celsitudine, sed quasi super capita ipsorum regum. Omnia autem astra firmamenti, & planetæ motu non recto feruntur, sed circulari, nec potest in eorum motibus aliquid rectum assignari. De ista stella, quæ præcessit reges, an fuerit de stellis cœlestibus, vel de cometis: & si fuit de cometis an fuit naturalis eius generatio, vel supernaturalis (nam etiam si esset naturalis posset durare per dies multos, sicut aliquando vnus cometes visus est durare per dies nonaginta) & quid fuerit factum de hac stella, postquam reges venerunt in Bethlehem, & an mouebatur per se, vel ab alio, & quomodo per diem videri poterat non offuscantibus eam radijs solaribus, & multa huiusmodi declarabuntur super Matthæ. capitu. secundo.

Et consurget virga de Israel. Scilicet, Christus qui habuit virgam regni, ideſt, sceptrum regale, sed non de hoc mundo Ioan. 18. cap. ſ. regnum meum nō est de hoc mundo: immo illud valde fugiebat, quia semel cum pauisset in deserto multos viros ex paucis panibus voluerunt eum rapere, vt facerent regem: ipse autem sciens cogitationes eorū fugit ab eis priusquam ipsi eum raperent, vt patet Ioan. cap. 6. Prophetæ tñ vocant eum regem, quia erat de semine regali. ſ. de linea Dauid ſm carnem: erat tñ regnaturus spiritualiter. sic patet Iere. cap. 23. Ecce dies veniunt dicit Dñs, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra. Et sequitur: Et hoc est nomen quod vocabunt eum Dñs iustus noster. Habuit aūt virgam regni ad dirigendum in iustitia: sic patet Psalm. 2. qui est de Messia, cum dicitur: Reges eos in virga ferrea; & tanquam vas figuli confringes eos. Vel potest vocari Christus virga pp percussionem, quia percutiebat eos spiritu oris sui increpans nimis vitia eorum. Vnde quando introiuit in templum Dñi, & inuenit ibi ementes, & vendentes, euertit mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas facto flagello de funiculis, vt patet Matth. cap. 21. *Et percutiet Duces Moab.* Hoc potest intelligi literaliter quantum ad Moabitas. ſ. quòd Christus percussit duces Moab, scilicet, prædicatione sua reprehendens vitia eorum. & aliquos eorum conuertens: nam cum Christus ambularet per totam Iudæam fama eius crescebat in omnes regiones propinquas, & veniebant ad eum, vt de Syria, & de alijs regnis propinquis, vt patet Matth. 4. cap. & tunc Moabitæ, qui erant circa terram Chanaan poterant conuerti ad Christum, vel saltem aliq eorum redarguti verbo eius. Vel potest exponi aliter quasi magis allegoricè, scilicet, quòd percutiet duces Moab, ideſt, cultores dæmonis verbo oris sui, & signis mirabilibus. Isti autem vocantur Moabitæ: nam Moab interpretatur ex patre quod proprie conuenit idolatris, q̄ sunt ex patre diabolo: sic dixit Christus pharisæis Ioan. cap. 8. vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Hos autem pertussit Christus, quia post eius aduentum, & mortem prædicata est fides per vniuersum mundum, & cessauit cultus idolorum paulisper quousque totaliter eradicatus est. *Et vastabit omnes filios Seth.* Ideſt, Christus destruet omnes filios Seth. ſ. omnes homines, qui sunt de stirpe Seth. Et hoc quia in omnem terram Apostolorum clamor intonuit, & de omnibus gentibus aliquid ad Christum conuersi sunt. Conuersio autem ista dicitur destructio, quia per conuersionem non manet homo secundum id quod ante erat, quia prius erat peccator, & postea efficitur iustificatus: sic patet Prouerb. cap. 12. scilicet, verte peccatores, & nō erunt, ideſt conuerte peccatores ad bonum, & iam non erunt, scilicet, id quod ante erant, quia in conuersione exuimus veterem hominem, & nouitatem sensus accipimus. Sic enim vult Apostolus ad Roma. cap. 6. quòd in baptismo consepelimur Christo, & morimur, & homo noster vetus crucifigitur, vt destruatur in nobis corpus peccati. totus autem homo vetus per conuersionem destructus est. *Et erit Idumæa possessio eius.* Ad Christum pertinet, scilicet, quòd ipse possederit terram Idumææ.

Putant enim, quòd de Idumæis Romanorum progenies sit. Sed falsum est, quia Romani a Troianis exordia assumpserūt, vt ait Salustius in principio Catilinarij. Vel si vlteriora primordia resumamus Archades, qui & Græci dicuntur terram illam primo inhabitauerunt, vt ait Virgilius 6. Aeneidos, & Solinus in Polihistore cap. 1. multum ergo distant Romani a progenie Idumæorum.

Sed potest intelligi, quòd erit Idumæa possessio eius, ideſt, quòd Christus possedit terram Edom, quoniam conuertit Idumæos, vel saltem aliquos eorum, & istud est possidere illos, cum ille, qui conuertitur ad Christum est aliquid ipsius: sic dicit Apostolus, ꝙ omnia nostra sunt, & nos sumus Christi: Christus autem Dei, & de ista possessione, vel conuersione Idumæorum potest intelligi id, quod dicitur Abdiæ cap. vnico. in fine. ſ. ascendent Saluatores in monte Sion iudicare montem Esau: & erit Dño regnum. Mons autem Esau est terra Idumæorum. Et hoc satis conueniens est: nam de terra Idumææ veniebant aliqui ad audiendum doctrinam illius, quia erat terra propinqua, sicut dicunt Marcus, & Lucas.

Alio modo potest accipi, quòd per istas duas gentes. ſ. Moabitarum, & Idumæorum hic positas intelligantur omnes gentes ad Christum conuersæ: nā frequenter Scriptura habet talem modū: sic enim Apoca. c. 7. per eos, qui signati sunt intelliguntur oēs conuersi doctrina Apostolorum ad Christum, & tñ ibi solum signati fuerunt viri de duodecim tribubus Israel, per quas necesse est intelligi omnes gentes. Et patet hoc, quia in eadem sententia dicitur, quòd vnus Angelus clamauit ad quatuor Angelos, quibus datū est nocere terræ, & mari, dicens: nolite nocere terræ, & mari, nec arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et postea cum ponit numerus signatorum, nō ponuntur signati de aliqua gente, nisi de Iudæis: ergo necesse est intelligi per illos omnes alias gentes, cum etiam in alijs gentibus essent serui Dei: cum multi iam conuersi fuissent ad Christum, qñ beatus Ioannes ista dicebat. Ita ergo p istas duas gentes. ſ. Moabitarum, & Idumæorum intelligentur omnes aliæ gentes ad Christum conuersæ. *Hæreditas Seir cedet inimicis suis.* Ad eundem sensum pertinet, quia per Seir significatur Idumæa: ideo eo modo, quo dicebatur Idumæam esse possessionē Christi, dicetur quòd Seir cesserit ei in hæreditatem; dicitur autem quòd cedet inimicis suis. i. Christo, & Apostolis suis, qui dicebantur inimici istorum, quia boni & mali inimici sunt ex natura oppositionis: nō cū boni quærunt malos ad se verbis suis, vel exēplo, & subijciunt eos doctrinæ suę, ita est velut si in bello hostis hostem capiat, & quia hostis captus manet in seruitute eius, a quo captus est, ita & malus conuersus per doctrinam bonorum manet iam subditus prę ceptis eorum. Vel potest intelligi per hæreditatem Seir tota congregatio malorum, quia Seir significat hispidum, ideſt, pilosum, & asperum: & isti sunt omnes, qui iniquitatibus pleni sunt, & ad obediendum bono sunt valde duri. Vel significatur demon per Seir, quoniam ipse hispidus est, ideſt omni iniquitate plenus, & iniquitatis principium, quia ipse est rex super omnes filios superbiæ, vt patet Iob c. 41. & Christus dicit de eo quod est mendax, & mendacij pater, & quòd a principio homicida fuit, vt patet Ioan. cap. 8. Hæreditas autem huius est tota malorum congregatio, quia quasi iure hæreditario mali debentur sibi, vt torqueat eos igne æterno: hi autem cesserunt inimicis suis, ideſt, conuersi sunt per prædicationem Christi, & Apostolorum, & cesserūt in potestate eorum. *Israel vere fortiter aget.* Ideſt, iste

An Idumæa sit vrbs Roma possessio Christi. Quæst. IX.

INTELLIGVNT Enim aliqui per Idumæam vrbem Romanam, quæ est possessio Christi, & sedis Petri principis Ecclesiæ. Iudæi enim secundum fictam existimationem Romanos Idumæos vocant.

Messias, qui vocatur Israel, quod nomen interpretatur fortis Domini, vel fortis cum Deo, vel secũdum modum literæ nostræ interpretatur vir videns Deũ. *Aget fortiter.* Quia prædicatione sua contra malos pugnãs, eos deficere faciet, ad se conuertendo. Vel significatur per Israel tota congregatio bonorum, qui vocantur viri videntes Deum, & isti fortiter agent, idest fortiter se habebunt contra malos semper diminuendo numerum eorum, & conuertendo ad Christum: nam quẽadmodum in pugna corporali fortiter agere est, ita in pugna bonorum, & malorum: est.n. eis mutua pugna, & vtrinque armis confligitur: tamẽ arma nostra carnalia non sunt, sed spiritualia ad subijciẽdum omnes non obedientes, & captiuandum eos in obsequium Christi. sic ait Apost. 2. ad Corin. capit. 10. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum cõsilia destruẽtes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Ista autem pugna fortis est: ideo vincenti in illa magnum præmium datur, & septuplex, quod patet Apoca. cap. 2. & 3. vbi septies de vincentibus dicitur. Cõuenit hoc autem tpe Christi, quia ante eius aduẽtum mali semper in orbe præualuerunt, postea vero boni præualere inceperũt cum doctrina Christi conuersi mali obedierunt bonorum præceptis. *Dc Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.*

An sit verum quòd Messias destruxit vrbem Romanam etiam secundum Hebræos, & quomodo. Quæst. X.

HOc Magis intelligitur de Messia ad literã quàm omnia præcedentia; & accipit hic ciuitas proprie pro vnica ciuitate, vocat tñ ciuitas sine speciali nominatione, quia ista, de qua agitur est excellenter ciuitas, scilicet, ciuitas Romana. Et etiam hoc apparet ex testimonio Hebræorum: hanc enim subiecit sibi Christus, & dominatus est illi, quia fecit illam sedem vicarij sui Petri, & non solum dominatus est Christus huius ciuitatis spiritualiter inquantum subdita est præceptis eius, sicut cẽteræ vrbes conuersæ ad ipsum, sed etiam ad literam dominatus est illi, quia ista ciuitas cessit in patrimonium Ecclesiæ cum Imperator Constantinus tradiderit, aliàs resignauerit eam Papæ Syluestro, & successoribus eius, quando ad Christum conuersus est, & postea vrbs Roma mansit specialiter in dominio Ecclesiæ, & facta est princeps Ecclesiarum oĩum & mater. Reliquias autem ciuitatis huius Christus perdidit, quia hic erant fortissimi defensores ciuitatis diaboli, qui multos de Christi cultoribus, & Euangelicis predicatoribus gladio peremerunt: & tamen cum Christo placuit tota ciuitas quasi subito ad Christum conuersa est baptizato Imperatore Constantino. Destructę sunt autem reliquię illius vrbis, quia non manserunt ibi mali, & idolatræ, sicut a principio fuerant per prædicationem cultorum Christi ad fidem conuersi.

Opi. Rabi Salo. Dicit autem Rabi Salomo. quòd Messias destruet reliquias ciuitatis, ideſt, vrbis Romanæ, & consequenter totius imperij. Vocatur autem Roma specialiter ciuitas nõ expresso alio nomine per excellẽtiam, vt habetur Insti. De iure naturali, gentium, & ciuili. Et in hoc catholicè loquitur, quia Daniel prædixit, quòd lapis de monte abscisus sine manibus destrueret omnia regna, & iste lapis ab omnibus dicitur Messias, cui Romana ciuitas subiecta fuit, in qua Ecclesiæ principatus locatus est.

Sed errat Rabi Salomo. quia putat Messiam suum futurum, & destructurum Romanos, sed qui futurus est frustra expectatur velut siquis chimæram, aut vacuum spectaret: nihil.n. ista sunt. Item errat, quia intelligit virtute bellica istam subiectionem causandã quod non competit Messiæ, sed pacificè sibi oẽs gentes subiicere sine bello, & armis, ita dixerat Isaias loquens de Messia cap. 42. Ecce seruus meus suscipiam eum, electus meus cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet: non clamabit, nec accipiet personam, nec audietur foris vox eius: calamum quassatum non conteret, & lignum fumigans non extinguet. Hanc etiam auctoritatem Euangelistæ de Christo exposuerunt: ergo alius modus subijciendi sibi gentem competebat ei: maxime, quia principatus, qui armorum virib⁹ acquiritur, vel q̃ ꝰ voluntatem subiectorum aliqualiter est tyrannicus est, vt patet 3. Politic. tyrannicus tñ principatus omnium politicorum pessimus est principatuum, vt patet 8. Ethi. principatus aũt, quẽ populi gratioſe sine aliqua metus coactione, vel inductione alicui ꝓferunt regendũ, regalis & virtuosus est: vndè si oẽs gentes, vel multa regna voluntarie aliquẽ sibi Dñm ꝓponerẽt, iste monarchicus & oĩum optimus esset. talis fuit principatus Messię in oẽs gẽtes, q̃a oẽs libus cum magno desiderio Messię nostro, se subiecerunt, & pro eo præ amoris vehemẽtia mortui sunt. Erant dulcia valde, & efficacia Saluatoris nostri verba, ita vt oẽs ad eum audiendum delectabiliter conuenirent, & sequebantur eum quocunque iret, & dato, quòd vita sua aspera esset, cum iuberet hominem discedere a delectationibus, & diceret, quòd venerat mittere ignem in terram, & non pacem, sed gladiũ, & separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrem, & ꝙ qui amat patrem, aut matrem plusquã Deũ, nõ erat dignus vita æterna, & multa alia hmõi satis dura, de quibus Matth. ca. 10. & in alijs locis: tñ non recedebant a verbis eius, quia efficacia mis erant. Vnde cum semel pp duriciem verborum Christi. ſ. quia dicebat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternã, recederent ab eo quidã de discipulis, dixit Chr̃us ad duodecim Apostolos: nunquid & vos vultis abire? rndit ei Petrus: Dñe ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes, & nos credimus, & cognouimus, ꝙ tu es Chr̃us filius Dei: Ioan. cap. 6. Alio modo intelligitur istud quod dicitur de reliquijs ciuitatis de ipsa ciuitate diaboli, quam Christus perdidit, ideſt, destruxit, & dominatus est illi: duæ.n. sunt ciuitates, ſ. ciuitas Dei, & ciuitas diaboli, vt inducit Augu. 14. de ciuitate Dei. ſ. duo amores fecerunt sibi duas ciuitates. Ciuitas.n. Dei incipit ab amore Dei perueniens vsque ad contemptũ suiipsius, ita vt quicunque in ciuitate illa sunt reputẽt omnia tanquã stercora, vt solum Chr̃um lucrifaciat ad Philip. cap. 3. Ciuitas aũt diaboli incipit ab amore suiipsius vsq; ad contemptum Dei. Deus aũt eos, qui in ciuitate ista diaboli erant idolis seruientes ad agnitionem suam ꝙuertit, & per hoc eos perdidit. i. destruxit faciens non esse quod prius fuerant. Primus tamẽ modus exponendi melior est, & magis literalis.

Tertia expositio totius huius Prophetiæ mixtim de Christo, & de Dauid. Quæst. XI.

ALio Modo põt exponi ista litera tota mixtim non sequendo vnicam expositionem, sed transeundo de vna ad alteram, quia prophetæ fixi non sunt, sed transeunt de vno in alterum, scilicet, de tempore in tempus, de persona in personã, de toto ad partem, de capite ad membra non secuti aliquem proprium stilum, sed sicut Spiritussanctus reuelans per eos mysteria sua dat eloqui illis. Hoc patet per septem regulas Ticonij de modo exponendi sacram Scripturam, quas omnes doctores sequuntur. Ideo dicendum, quòd quamquam vtraque expositio præcedens sit conueniens, & literalis: tamen magis conueniens est expositio mixta ex vtraque. Nam quædam sunt hic, quæ propriè conueniunt Dauid, & populo Iudæorum secundum carnem: alia autem non tantum conueniunt Messiæ. Etiam quædam horum multum congruunt: alia vero non videntur de eo dici, nisi allegoricè saltem inspicientibus ea leuiter. Cum autem ea, quæ propriè conueniunt Dauid attribuantur ei, & ea, q̃ propriè Messię ꝓgruunt, dicantur de illo, erit expositio totaliter literalis, & nõ differret penit⁹ a duabus supra positis, quia cuiuslibet earum partem accipit, & secundum hanc exponemus principium istorum verborum de Messia secundum literam, scilicet.

Videbo eum, sed non modo intuebor illum, sed non propè: orietur stella ex Iacob. Et ista exponuntur ad literam de Messia, sicut supra exposita sunt. Deinde sequitur litera exponenda de Dauid, scilicet.

Consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab vastabitque omnes filios Seth: & erit Idumæa possessio eius: hæredes eos Seir cedet inimicis suis; Israel vero fortiter aget. Hæc omnia propriè conueniunt Dauid secundum literã, & exponantur de eo, sicut supra fuerunt exposita: deinde litera sequens ad Messiam proprie pertinet, scilicet. *De Iacob erit, qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis.* Et exponatur hoc, vt supra fuit expositum. Ista expositio est conuenientior duabus alijs, quia nulla aliarum potest penitus ad literã applicare: ista autem applicat. *Cumque vidisset Amalech.* Hic prophetat Balaam de Amalechitis, & dicitur, quòd cum vidisset Balaam Amalech, ideſt, terram Amalechitarum, incẽpit de eis prophetare ista.

An Balaam potuerit videre ex mõte, in quo erat omnia regna, de quibus hic prophetauit. Quæst. XII.

DIcvnt Quidam, quòd ista visio non erat realis, sed in spiritu, sicut dicebatur supra: Videbo eum, & non modo: & hoc, quia non poterat videre Balaam omnes istos populos oculis corporeis: immo dicunt, quòd quando ista Balaam a Deo recipiebat, erat dormiens clausis oculis carnis.

Sed non stat positio istorum: cum enim dicunt, quòd Balaam dormiebat, quando a Deo recipiebat reuelationes, verum est, quòd aliquando dormiebat, quia etiam sic erat in prophetis Iudæorum, vt dicitur supra capit. 12. siquis inter vos est propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: tamen non erat iste solus modus reuelationis prophetice: & etiam licet ipse Balaam aliquando per somnium a Deo reuelationem susciperet tamen nõ semper habebat istum modum, sed aliquando vigilans aliquid recipiebat: quod apparet, quia supra cap. 22. dicitur, quòd bis locutus fuit ad eum Dominus per noctem, scilicet, quando venerunt bis nuncij Moabitarum ad eum, & tamen iterum habetur ibi, quòd apparuit per viam, scilicet, cum iret per viam, & percutienti asinam, apparuit Angelus loquens euaginato gladio, & locutus fuit ea, quæ locutus fuerat per noctem, cum sibi apparuerat, scilicet, ne maledicet Israelitis: & tamen tunc non dormiebat Balaam. Item patet hoc, quia præcedenti capi. dicitur quomodo constructis aris, & impositis sacrificijs Balaam ibat si forte occurreret ei Domin⁹, & occurrebat, atq; dicitur ibi quomodo prius loquebat Balaã ad Dñm, & Deus ponebat verbum in ore eius, & tũc regrediebatur Balaam ad Balac: illud aũt necesse erat esse in vigilia. Aliqñ etiam sine aliqua apparitione, vel formatione vocis in vigilia reuelabat Dominus aliquid Balaam, solum eleuando intellectum suum, sicut patet in principio huius cap. scilicet, ꝙ cum staret Balaam coram Balac irruit in eum spiritus Domini, & eleuans oculos suos contra desertum, in quo erat Israel incepit prophetare, ibi autem manifestum est, quòd in vigilia erat. Etiam non apparuit ei aliquis Angelus loquens, nec vox sine corpore apparente formata est, quia erat Balaam coram rege Balac, & coram eo nollet Deus ista demonstrare: erãt etiam ibi principes Moabitarum, vt patet supra: sed solum fuit in eo eleuatio intellectus, & signatur, cum dicitur ibi: Irruente in se spiritu Dei: quod nunquam dicitur de eo cui apparet Angelus loquens, vel auditur aliqua vox; quia non est tunc in hominem irruens aliquis spiritus, vel aliquod lumen supernaturale, quod eum intelligere faciat, sed illud per quod intelligit extra est, scilicet, vox, quæ formatur. Intra eum autem nihil magis est, quàm antea erat, in eo enim qui sine aliqua voce formata, & apparitione sensitiua exteriori aliquid supernaturaliter intelligit, necesse est esse intra ipsum aliquid, per quod immutetur, scilicet, lumen eleuans. & istud propriè est irruere spiritum Domini super aliquem: ita autem de Balaam dicetur quando ipse dicebat ista vltima verba prophetica, quod non erat dormiens, scilicet, in recipiendo visionem, quia ipse poterat habere alios modos reuelationis, scilicet, in vigilia.

Item non potest dici, quòd fuerit ista reuelatio in somnis, quia Balaam erat coram Balac, quando ista fiebant super montem Phegor, & ibi prophetabat: non ergo dormiret ibi Balaam coram Balac ad hoc, quòd prophetaret, sed in vigilia necesse est dici, ꝙ fiebat.

Alterum autem, quod isti dicebant non stat, scilicet, quòd non viderit Balaam istas gentes, quas hic nominat oculis suis, scilicet, visione spirituali: & hoc dicunt, quia credunt esse impossibile, quòd viderit illas, sed falsum est, faciliter enim videri poterant: nam Balaam, & Balac erant nunc in monte altissimo in vertice Phegor, & ante hoc fuerant in alio colle altissimo, scilicet, super Phasga, & ab istis locis poterant videri multa regna. Quod patet, quia super istum montem Phasga, in quo nunc erant Balaam, & Balac ascendit Moyses, cum debuit videre totam terram Chanaan, & inde vidit eam secundum partes suas, vt patet Deuteronom. capitu. trigesimoquarto: ita ergo poterant videri alia regna ex illo monte, sicut videbatur tota terra Chanaan, cum ille mons esset extra terram Chanaan, scilicet, in terra Moab: potissimùm autem videri poterant inde multa loca, quia erat iste mons in extremitate terræ Moab, vbi coniungitur alijs regnis. Quod patet, quia ad radices istius montis Phasga, siue Phegor est mare Sodomorum, quod vocatur mare salsissimum, vel mare solitudinis, vt patet Deuteronom. capitu. tertio, & tamen istud mare est in fronte Orientalis terræ Chanaan, vt patet infra capitu. trigesimoquarto: ergo mons iste Phasga est in extremitate regni Moab, vbi coniungitur terra Moab terræ Chanaan: & consequenter alia regna ibi coniunguntur. Ideo ex illo monte videbuntur alia regna; ibi namque coniungitur terra Idumææ terræ Chanaan, & terre Moab, vt patet infra 34. ca. ſ. apud mare salsissimum, & illud est apud montem Phasga: ergo videretur inde terra Idumææ. Etiam terra Amalechitarum nõ multum inde distat,

distat, quoniam est coniuncta extremitati terræ idumææ ad partem meridianam terræ Chanaan, scilicet, apud Cadesbarne, quæ est ciuitas terræ Edom, & est in latere terræ Chanaan. Primum patet supra cap.20.secundum infra 34. & Iosue cap.15. quòd autem terra Amalechitarum sit coniuncta vrbi Cadesbarne colligitur satis supra 14. capitu. & ibi declaratum est, & supra cap.20. poterant ergo Amalechitæ videri de monte Phasga, siue Phegor, qui erat coniunctus terræ Edom.

Item terra Cinæorum, de qua hic etiam prophetatur satis poterat videri ex illo monte, quia Cinæi habitabant in sorte Iudæ ad partem Meridianam in deserto, vt patet Iudic.capitu.primo. ista terra est tamen prope Iordanem: sic enim dicitur, quòd Ioannes Baptista prædicabat in deserto Iudęę,& venientes ad eum baptizabantur ab ipso in Iordane: ergo desertum Iudææ erat apud Iordanem. Hoc patet Matthę.capitu.3.& Marci 1. Iordanis tamen est circa mõtem Phasga, siue Phegor; quia mare salsissimum, quod est quoddam stagnum est ad radices montis Phasga Deuteronom.capitu.3.& tñ in istud mare intrat Iordanis,vt patet Iosue c.3.ergo Iordanis est prope montem Phasga: potissimùm in parte sua Meridiana, in qua habitabant Cinæi, vt patet Iudicum capitu.primo.

Item patet hoc, quia apud vada Iordanis est terra Moab, cum dicantur vada quædam Iordanis transmittere in Moab, vt patet Iudic.capitu.4. ergo terra Cinæorum, quæ erat prope Iordanem non multum distabat a terra Moab: vnde videri poterat de monte Phasga, siue Phegor: & sic Balaam potuisset videre de monte Phegor, in quo tunc erat,omnes istas gẽtes, de quibus hic prophetauit, scilicet, Idumæos Amalechitas Cinæos. de Moabitis autem non oportet dici, quia in terra eorum tunc erat, ideo necesse est, quòd quando Balaam ista dicebat, videret populos istos, & non solum videret, sed etiam conuerteret se ad illos, quia infra dicitur de Cinæis: robustum quidem est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum Assur capiet te: ibi enim ponuntur pronomina demonstratiua tria, & tamen ista si priuentur demonstratione cassa sunt: nam sicut est fundamentum commune Grammaticæ artis circa modum significandi pronominum, necesse est ipsa significare cum demonstratione, & relatione, sine quibus cassa sunt, & vana. Nam siquis protulerit aliquod pronomen nihil per illud demonstrans, nec referens, nihil omnino significabit. Ergo est necesse, quòd cum Balaam loqueretur ista, demonstraret aliquid per illa pronomina. Poterat autem fieri ista demonstratio dupliciter: vno modo per modum cuiusdam quasi relationis, scilicet, quòd loquamur de aliqua re etiam illam non videntes: & tunc sæpe poterimus de ipsa proferre pronomina demonstratiua, quia licet non demonstretur aliquid ad oculum: demonstratur tamen id, de quo locutio fiebat. Alius modus demonstrationis est cum aliquam rem ad oculum ostendimus,& tunc non oportet, quòd præcesserit aliqua locutio de ipsa re, quæ demonstratur: hic autem Balaam, quando demonstrabat Cinæos, non exprimebat aliquem, de quo loquebatur, quia ipse incepit sic loqui: Robustum est quidem habitaculum tuum: ergo oportebat, quòd ipse demonstraret hic ad oculum: non poterat autem ista demonstratio fieri nisi conuerteret se contra terram Cinæorum: ergo conuertebatur contra illam, & videbat eam. Dicendum ergo in hoc,quòd Balaam quando prophetauit de istis gentibus quatuor, scilicet, Moabitis, Idumæis, Amalechitis, & Cinæis, primo incepit prophetare de Moabitis cum dixit: consurget virga de Israel, & percutiet duces Moab. Et quantum ad hoc non fecit Balaam aliquam conuersionem, quia erat intra ipsam terram Moab. Cum verò de Idumæis prophetauit, dicens: erit Idumæa possessio eius, conuertit se versus terram Idumææ ad partem Meridianam, quia terra Edõ est magis Meridiana, quàm terra Moab, & magis intra deserta Arabica: ideo Israelitæ venientes de Aegypto, quæ est multum Meridiana primo accesserunt ad terram Edom quàm Moab, & cum circuiuissent terram Edòm, venerunt in terram Moab, vt patet supra capitu. vigesimoprimo. Deinde cum loqueretur Balaam contra Amalechitas conuertit se ad terram eorum, scilicet ad partem occidentalem: terra enim Amalech aliqualiter est occidentalis,& aliqualiter Meridiana respectu terræ Moab. Vltimo cum prophetaret de Cinæis conuertit se versus terram eorum ad Occidentem, quia illa terra adhuc est magis Occidẽtalis directè respectu Moabitarum, quàm terra Amalech. *Assumens parabolam ait*. Ideſt,incepit sermonem suum propheticum, qui vocatur parabolicus, cum sit aliqualiter figuratus. *Principium gentium Amalech*. Ideſt, Amalechitæ sunt primi inter gentes. Non est sensus, quòd Amalechitæ sint antiquiores inter omnes gentes: multi enim alij populi ante eos fuerunt: nam Amalechitæ sunt de genere Idumæorum: nam Idumæi sunt de stirpe Esau,cuius primogenitus fuit Eliphaz, & hu⁹ ius filius fuit Amalech, scilicet, nepos Esau, a quo Amalechitæ nati sunt, vt patet Genes.36.cap. Et ob hoc Amalechitæ habitauerunt apud Idumæos: nam terra Idumæorum finitur in Cadesbarne,vt patet supra capitu.vigesimo: & apud Cadesbarne erat terra Amalechitarum, vt colligitur supra capitu.decimo quarto, sed ante Esau fuerunt multæ gentes: ergo Amalechitæ non sunt principium gentium, sed vocantur principium gentium, ideſt, prima inter omnes gentes, quæ contra Iudæos pugnauerunt, quia egredientibus eis de mari rubro, & intrantibus solitudinem primo occurrit in bello Amalech, vt patet Exodi capitu.decimoseptimo, & occidit extremos agminis Iudæorum, qui lassi resederant, vt patet Deuteronom.capitu.vigesimoquinto.deinde pugnauerunt aliæ gentes contra Israel, scilicet, Chananæi, de quibus supra capitu.decimoquarto, & duo reges Amorrhæorum supra capitu.vigesimo primo, & postea omnes reges Chanaan.

Cuius extrema perdentur. Ideſt, finis Amalechitarum erit interitus, quia ipsi totaliter a Iudæis deleti sunt: iusserat enim Deus, quòd Israelitę occiderent Amalechitas non parcentes eis cum locum haberent, vt patet Deuteronom.capitu.vigesimoquinto, scilicet, memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Aegypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebant, occiderit. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem,delebis nomen eius sub cœlo: caue ne obliuiscaris. Fuit autem postea hoc factum per regem Saul, qui missus est contra Amalechitas, & pugnãs deleuit omnes tam viros,quàm fœminas, senes, & paruulos, vsque ad pecora, & iumenta: solum autem regem Amalech non occidit, & de pecoribus reseruauit pinguiora: propter quod iratus Deusvalde abstulit regnum de progenie eius: primo Regum capitulo decimo quinto.

Vidit quoque Cinæum. Hic prophetabat Balaam contra aliam gentem, scilicet, contra Cinæos.

Prophetia

Prophetia de Cinæis. Quæst. XIII.

SCIENDVM Autem,quòd Cinęi,& Sinęi non sunt eędem gens ſm, quòd apparet ex differentia literarum tã apud nos, quàm apud Hebræos. Cinęi enim sunt de genere Iethro cognati Moysi, scilicet, soceri eius, vt patet Iudi.cap.1. scilicet,filij autem Cinæi cognati Moysi ascenderũt de ciuitate palmarum,& Iudi.cap.4.dicitur:Haber autem Cinæus recesserat quondam a ceteris fratribus suis Cinęis filijs Hobab cognati Moysi. Sinęi autem sunt de genere Chanaan, vt patet Gen.cap.10.vbi ponitur Sinęus inter filios Chanaan, scilicet,Sinęum Arabium,& Samaritem.De Cinęis,qui sunt de gene re Iethro intelligitur litera ista.Isti enim habitauerũt cum filijs Israel,nam Iethro socer Moysi venit in desertum Sinai ad Moysen,& stetit ibi cum eo.Cum vero recedere vellent Israelitæ de monte illo, rogauit Moyses Iethro,ne recederet ab eis, sed iret in terram Chanaan cum illis,& ibi daretur ei optima possessio, vt patet supra cap.10.ibi autem dixit Iethro.non vadã tecum,sed reuertar in terrã meam,in qua natus sum. Postea autem instantius orauit Moyses,ne recederet, sed non patet in litera ibi an recesserit, vel steterit: tñ Exo.cap.18.dicitur,quòd Moyses dimisit cognatum suum,qui reuersus abijt in terram suam.Tamẽ, sicut fuit declaratum filij eius postea venerunt ad Israelitas existentes in deserto, vt irent cum eis in terram Chanaan,quia videbant Moysen cognatum suum dominum tanti populi,& credebant,quòd eis multa bona faceret, sicut promiserat patri eorum Iethro, & iste aduentus fuit antequam Israelitæ irent ad pugnandũ contra Madian,de quo patet infra cap.31. Nam si nõ venissent ante hoc perissent cum omnibus alijs Madianitis.Isti enim Cinęi acceperunt postea locum habitandi inter Israelitas,scilicet, in sorte Iudæ, quia illa sors erat valde magna, sic patet Iudic.cap.1.filij autẽ Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iudæ in desertum sortis eius, quod est ad Meridiem Harad,& habitauerunt cum eo. Aliqui tamen de istis Cinæis recesserunt de sorte Iudæ,& venerunt ad habitandum in sorte Nephthali apud ciuitatem Cedes,scilicet, Haber Cinęus, vt patet Iudi.c.4. & vxor illius,scilicet, Iahel occidit Sisaram principẽ exercitus Chananęorum, infixo clauo in capite eius, vt patet ibidem.

Quomodo potuit videre Balaam Cinæos,cum nondum haberent aliquem locum,in quo morarentur. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis quomodo vidit Balaam Cinęum, quia nondum Cinęus acceperat possessionem, sed erant Cinęi inter Israelitas, & postea venerunt cum eis in terrã Chanaan;& acceperunt possessionem, vt supra dictũ est. Forte dicet aliquis, quòd quando Balaã debuit prophetare contra Cinæos conuertit se contra tentoria Iudæorum,qui tunc manebant ad radices montis illius, in quo erat Balaam, scilicet,in cãpestribus Moab,& quia inter Iudæos erant Cinæi conuertendo se ad Iudæos conuertebat se ad Cinæos, & demonstrabat illos. Sed non stat,quia dixit Balaam:Robustum est quidem habitaculũ tuum:ergo videtur, quòd tũc respiceret Balaam habitaculum Cinęorum, & tamẽ respiciendo Iudęos non aspiciebat terram in,qua postea habitauerunt Cinęi:ergo cum loquebatur ad Cinæos non conuertebatur ad Israel. Aliqui autem propter hoc dicerent, quòd non loquebatur Balaam ad Cinęos,qui erant de stirpe Iethro soceri Moysi de quibus dictũ est,sed ad Sinęos,qui erãt de stirpe Chananæorum, isti autem iam acceperant possessionem suam,quia erant populi antiquissimi,sicut cęteri Chananæi:ideo poterat de eis dici, quòd eorum habitaculum erat robustum. Et nos quoque de eis exponere teneremus,nisi obstaret litera:obstat autem, qa illi non vocantur Cinæi sed Sinæi, vt patet considerando literam Hebraicam hic, & Gen.cap.10.Item obstat,quia si intelligeretur de his diceretur infra, & fueris electus de stirpe Cham,& non de stirpe Cin,& tamen è contrario dicitur, quamquàm aliquę Biblię habeant hic de stirpe Cham, sed vitium est,quod apparet ex litera Hebraica, quę habet de stirpe Cin.

Ideo dicendum, quòd intelligitur de Cinæis filijs Iethro,& non de Chananęis.Ad hoc tamen dicendũ est,quòd quando Balaam loquebatur de Cinæis non conuertebat vultum suum contra Israelitas, sed contra locum, in quo habituri erant Cinęi, nam licet nondum accepissent Cinæi aliquem locum manendi,tamen Balaam spiritu prophetico cognoscebat, in quo loco mansuri essent,sicut cognoscebat quòd Assur caperet eos,& contra illum locum se conuertens loquebatur ista. Posset forte dici, quòd conuertebat se Balaã tunc ad Cinæos,q erant inter Iudęos,& dicebat,quòd habitaculum eorum erat robustum, ideſt futurum erat robustum. *Et assumpta parabola ait*. Ideſt incepit parabolicè loqui,quia prophetia in quibusdã figuratis locutionibus est. *Robustum est quidem habitaculum tuum*. Ideſt terra,in qua morabantur Cinęi erat firmissima, & quasi inexpugnabilis, & non intelligitur de habitaculo,quod tunc haberent, quia nullum adhuc habebant,sed intelligitur de habitaculo, quod habituri erant,scilicet,cum postea acceperunt possessionem inter filios Iudę in terra deserti,quę erat mõtuosa, & fortis.De hoc patet Iudi.c.1.scilicet, quòd ascenderunt Cinęi cum filijs Iuda in desertum sortis eius ad meridiem. Vel potest dici robustum habitaculum ex confederatione, & amicitia cum Hebræis: ideo quando Saul pugnauit contra Amalichitas dixit Cinæis:Abite,& recedite ab Amalech,ne forte involuam te cum eo: tu enim feci̇sti misericordiam cum omnibus filijs Israel, cum ascenderent de Aegypto. *Sed si in petra posueris nidum tuum*. Metaphora est, ideſt etiam si habueris habitationem fortissimam, non poteris multum permanere. Ponitur enim de petra, quia habitatio super petram est fortissima, sic dixit Christus Matth.7.capit.de viro sapiente,qui ędificauit domum suam supra petram, Descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & non cecidit, quia fundata erat super petram. Idem dicit Boetius de consolatione.li.1.Metro.4.quod incipit. quisquis. vbi docet qualiter sit eligendus status humanus.

Et fueris electus de stirpe Cin. Ideſt quamquàm sis electꝰ de stirpe Cin nõ poteris magno tpe ꝑmanere. Aliqui dicunt hoc intelligi propter illos, qui fuerunt de stirpe Haber Cinæi,qui a cęteris Cinęis fratribus suis separauerunt se,& venit, vt habitaret iuxta ciuitatem Cedes,quæ est in sorte Nephthali, vt patet Iudicum capitu.4.& est sensus, quòd quamquàm separentur quidam Cinæi ab alijs caperentur a rege Assur,& intelligunt isti, quòd Cinæi non habitabant inter Iudæos, sed in alia terra separata, & quidam de eis, scilicet, Haber Cinæus cum posteritate sua separauit se a cęteris adiungens se Iudęis. Sed hoc falsum est,nã omnes Cinęi habitauerunt inter Iudęos, sic patet Iudi.ca.1.scilicet, ꝙ Cinęi filij cognati Moysi iuerũt cũ filijs Iuda in sortẽ suã, & habitauerũt cũ eo ad meridiem:deinde recessit ab istis Haber Cinęus:ergo, siue Haber, siue alij Cinęi,habitabant in terra Iudęorũ,sed Cinæi omnes habitabãt in sorte Iudę, quę est ad ꝑ:ẽ

Meridianam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Meridianam: Haber autem Cinęus receſſit ab eis verſus Aquilonem, & habitauit in ſorte Nephthali iuxta ciuitatem Cedes, & iſta terra eſt multum aquilonaris in tota terra Chanaan. Sed arguet aliquis, quòd Cinæi non habitarent in terra Iudæorum ſed in terra Amalech, quia 1. Reg. 15. ca. dixit Saul Cinęo. Abite, & recedite ab Amalech, & poſtea concluditur. Et receſſit Cinæus de medio Amalech: ergo inter Amalechitas habitabant Cinęi. Reſpondendũ eſt, quòd Cinęi habitabant in ſorte Iudæ, & tamen terra eorũ applicabatur terræ Amalechitarum, quia ſors Iudæ eſt maxime Meridiana in tota terra Chanaan, vt colligitur Ioſue 15. cap. & in iſta ſorte habitauerunt Cinęi, vt patet Iudi. cap. 1. & manſerunt in extremitate Meridiana ſortis huius, vt patet ibidem: Amalechitæ autem ſunt coniuncti terminis ſortis Iudæ. Quod patet quia Cadesbarne eſt in latere Meridiano ſortis Iudæ: Ioſue capi. 15. & tamen apud Cadesbarne eſt terra Amalechitarum, vt colligitur ſupra 19. cap. & ſic Cinęi eſſent coniuncti terra Amalech: ideo quando Saul iuit contra Amalechitas dixit, vt recederent Cinęi ab Amalech, ideſt de extremitate eius ne forte ipſe pugnans contra Amalech putaret loca Cinęorum eſſe loca Amalechitarum, & occideret Cinęos. Vel poteſt intelligi, quòd quamquàm Cinęi a principio habitauiſſent ſolum in ſorte Iudę, quia tamen erant in extremitate eius, & conjuncti terræ Amalech, potuerunt acquirere aliqua loca terræ Amalechitarum, & habitare in eis, & quantum ad hoc erant Cinęi in medio Amalechitarum: vnde dicit primo Reg. ca. 15. receſſit Cinęus de medio Amalech. Alio modo poterat intelligi iſta litera, ſcilicet, & fueris electus de ſtirper Cin, ideſt, licet ſis electus de omnibus gentilibus, quia es de ſtirpe Cin, ideſt de ſtirpe Iethro, qui vocatur Cin, tamen non poteris diu permanere, & tunc intelligitur, quòd inter omnes Gentiles nulli fuerũt magis electi quàm Cinęi, eo quòd omnibus alijs gẽtibus aduerſabantur Iudæi, vel ſaltem non communicabant, Cinęis autem multa bona fecerunt, quia acceperunt eos inter ſe, & dederunt eis Hæreditatem, ſicut dixerat Moyſes ipſi Iethro, cuius filij erant Cinęi, vt patet ſupra cap. 10. & Iudi. cap. 1. Et tunc erit ſenſus, quòd quamquàm magis fuerint electi Cinęi quàm omnes aliæ gentes ad beneficia Iudæorum, tñ non excuſauerunt ſe propter hoc, quin caperentur a rege Aſſur. Primus tamen ſenſus eſt melior, ſcilicet, quòd quamquàm quidam de Cinęis eligerẽtur a cęteris, ideſt ſepararent ſe ab eis, tamen caperentur a rege Aſſur, ſicut fuit de poſteritate Haber Cinęi: nam iſte ſeparatus eſt a reliquis Cinęis, vt habitaret in terra Nephthali, & tamen quando res Aſſur accepit terrã illam Cinęi capti ſunt. Aliquæ Bibliæ habent: Si fueris electus de ſtirpe Cham, tamen litera vitioſa eſt, qa litera Hebraica habet de ſtirpe Cin. Si autem dicere tur hic de ſtirpe Cham, referretur ad Sinęos, qui erãt vnus de populis Chananæorum, & eſſet ſenſus, quod quamquàm Sinęi eſſent electi de populo Chananeorum, tamen non poſſent diu permanere, quaſi dicat, omnes alij de ſtirpe Cam peribant cum Deus tradidiſſet in poteſtatem Iſraelitarum totam terram Chanaan: Sinæi autem habebant in hoc aliquid ſpeciale, quia nõ erant intra terminos Chanaan promiſſę Iudæis: ideo Iudæi non delebant eos, tamen hoc non obſtante non poſſunt diu permanere, quia licet Iudæi non deſtruerent eos Aſſur caperet illos. Sed primus modus debet teneri, cum litera iſta non poſſit loqui de Sinęis, qui ſunt de ſtirpe Cham: ſed de Cinæis, qui ſunt de ſtirpe Iethro, qui vocatur Cin.

Quandiu poteris permanere. Quaſi dicat, non manebis magno tempore, licet ſit habitaculum tuum fortiſſimum. Fuit tamen ſatis magnum tempus, quia vſque ad regem Salmanaſar manſerunt Cinęi inter Iudęos, a Balaam autem vſque ad Salmanaſar fuerũt magna tempora, ſcilicet ferè totum tempus, quo duerunt Iſraelitę in terra Chanaan, ſed Scriptura vocat iſtud paruum tempus, quoniam mille anni ante oculos Dei, ſicut dies heſterna ſunt, quæ prętęrijt, ſicut ait Propheta Pſalm. 94.

Aſſur enim capiet te. Ideſt non poteris permanere, quia Aſſur, ideſt rex Aſſyriorum capiet te. Hoc enim fuit quando Salmanaſar venit in terram Iudęorum, & tranſtulit inde tribus 10. in terram Medorum: de quo 4. Reg. cap. 17. tunc enim tranſtulit cum eis Cinæos, ſcilicet, progeniem Haber Cinęi, qui receſſerat ab omnibus alijs Cinæis, vt habitaret in ſorte Nephthali, & quia fuerunt translati habitatores Nephthali in terram Medorum etiam Cinęi cum eis translati ſunt.

Aſſumptaque parabola ita locutus eſt. Hic prophetat de alijs Gentibus, ideſt de Italicis, & Aſſyriis, & Iudæis. Iſtas autem gentes ſaltem duas primas non videbat Balaam, quando erat in monte Phegor prophetans de eis: ideo non dicitur hic de iſtis, quòd conueteretur Balaam contra illas, vel quòd videret eas, ſicut dictum eſt, quòd vidit Amalech, & vidit Cinęũ, & ponitur hic de iſtis Gentibus, quaſi depenſiue ex ſuperioribus. Dixerat enim, quòd Aſſur, ideſt rex Aſſyriorum caperet Cinęos, in quo etiam intelligebatur, quòd caperet Iudæos, nam decem tribus Iſraelitarum captę ſunt a rege Aſſur, quando cępit Cinęũ, & quia rex Aſſur in hoc male agebat, licet eſſet inſtrumentum irę Domini ipſe paſſurus erat mala. & ob hoc ponitur deſtructio eius, ſcilicet, quòd Italici deſtruerent eum: hoc enim ſignat Iſai. capitu. 10. dicẽs, Væ Aſſur virga furoris mei, & baculus ipſe: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, & poſtea ſequitur ibidem, quomodo quamquàm eſſet inſtrumentum Dei, tamen ſuperbe egit, & non ęſtimauit ſe eſſe inſtrumentum, ſed quòd a ſe haberet potentiam iſtam magnam, & propter hoc ſequitur ibidem magna pœna illius, ita etiam fit hic, quia poſt eius iniquitatem in deſtruendo Iudæos ponitur pœna illius infligenda a Romanis.

Heu, quis victurus eſt, quando faciet iſta Dominus? Exclamatio enim doloris eſt, quam præpoſuit Balaam, quia malum quod futurum erat tempore iſtorum vltimorum bellorum, ſcilicet, quando Romani contra Aſſyrios pugnarent, & poſtea ipſi inter ſe, erat maius malum omnibus præcedentibus. Et ſic dicit: heu, quis victurus eſt, quando faciet iſta Dominus? ideſt valde magna calamitas erit, quando Deus inducet iſta ſuper terram, & illi, qui tunc vixerint, magis affligentur, quàm qui fuerint in omnibus alijs temporibus. Similem enim exclamationem facit Chriſtus de malis vltimorum temporum, quia illa erunt talia, qualia nunquam fuerunt ab exordio ſęculi. Sic dicitur Matth. 24. capitu. vę autem prægnãtibus, & nutrientibus in illis diebus: erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab inititio mundi vſque modo, nec fiet. Sic iterum quando prædixit Chriſtus magnam tribulationem ſuper Iudęos futuram tempore belli Romanorum ait, filiæ Ieruſalem, nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſipſas flete, & ſuper filios veſtros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: beatæ ſteriles, & ventres, quæ non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt, tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos. Luc. 23. cap.

Venient in trieribus de Italia.

Bellum Romanorum contra Aſſyrios prædicitur. Quæſt. XV.

HIc ponitur bellum Romanorum contra Aſſyrios, magno enim tempore durauit iſte conflictus, & multi de nobilibus Romanis in eo defecerunt, & ſenatores atque conſules. Craſſus nanque, qui cum Pompeio conſulatum gerebat bello Parthico peremptus eſt. Dicitur autem, quòd venient in trieribus, ideſt in magnis nauibus: eſt enim trieris genus magnę nauis, quę a tribus ordinibus denominata eſt, & in iſtis venerũt Romani de Italia ad pugnandum contra Aſianos, & inde dicitur trierarcha, ideſt princeps nauium, vel rector. Sic accipit Ariſto. 2. Ethi. ſcilicet, quòd non eſt idem medium circa temperantiam Miloni, & trierarchæ, atque magiſtro gymnaſiorum.

Et ſuperabunt Aſſyrios. Ideſt Romani pugnauerũt cõ Aſſyrios, & ſuperauerunt eos: multa enim bella fuerunt Romanorum contra Aſſyrios: nec ſolum contra vnam gentem, ſcilicet, Aſſyriorum pugnauerunt, ſed etiam contra omnes gentes Aſianas pro maiori parte, nam vſque ad Taurum, & Caucaſum montem Romani omnes Aſianos ſibi ſubiecerunt, ſicut patet in hiſtorijs Romanorum per Titum Liuium, & Paulum Oroſium, & Eutropiũ, Suetonium, atque alios Romanorum chronographos. Fuerunt autem iſta bella maximè facta per Pompeium, qui maxime pro vrbe Romana laborauit. Primo in piratico bello intra paucos dies omnes piratas delens, deinde bello terreſtri omnes terræ Aſiæ, & Africę reges Romanorum ſubiecit imperio. Feliciſſimus quidem ſi potentia temporalis, & honor aliquod felicitatis habẽt veſtigium, admirandæ. Et tamen condolendæ calamitatis ſuę origo fuit, quòd intrauit in templum Domini, & ſancta Sanctorum in Ieruſalem, & omnia vaſa, & Dei cęremonias contempſit, nihil tamen cupiditate ductus inde tulit, & equos ſuos in porticu Salomonis ſtabulauit, & inde miſerrimus recedens, qui felix acceſſerat cum Iulio Cęſare congreſſus inferior fuit, poſtea in Aegypto infęliciter ab eo, quem ipſe in regem exaltauerat, decapitatus eſt. De his Lucanus per decem libros latiſſime, & elegantiſſime locutus eſt. *Et vaſtabunt Hebræos.* Ideſt Italici, qui vaſtauerunt Aſſyrios etiam vaſtauerunt Iudæos, nam ferè poſt contra totam Aſiam pugnauerunt: nam poſt bella contra Aſſyrios aliquãtis temporibus poſt defunctos Machabęos Pompeius terram Iudæorum Romanis ſubdidit. Ante hoc autem reges, & ſacerdotes de genere Machabęorum erant. Romani vero tanquã dominantes terræ illi inſtituebant reges, quos volebãt, & ſacerdotes magnos. Sic inſtituti ſunt Ariſtobolus, Alexander, & Ioannes. Poſtea autem magna ſeditione orta inter eos, qui de genere regio erãt Romani priuauerunt eos regno, transferentes illud ad alienigenas diſtinctum per Tetrarchias. Vnde poſtea fuerunt primum Herodem Aſchalonitam, qui de genere Philiſthinorum erat de vrbe Aſchalone principaliſſima inter omnes vrbes Philiſthinorũ, ſub quo Chriſtus natus eſt. Erat autem tunc diſtinctus principatus totius terræ Iudæorum per quatuor viros, quorum quilibet vocatur Tetrarcha, ideſt, princeps pro quarta parte. Hos quatuor Tetrarchas ponit beatus Lucas cap. 3. ſcilicet, pontium Pilatum Tetrarcham Iudææ, & Herodem Tetrarcham Galilæę, & Philippum fratrem eius Tetrarcham Ituręæ, & Traconitidis regionis, & Liſaniam Tetrarcham Abilinę. horum tamen quatuor principum Iudæi nullum regẽ vocabant. Sic patet Matth. 27. cum Pilatus dixiſſet de Chriſto, quòd crucifigeret regem Iudęorum, dixerunt Iudæi non habemus regem, niſi Cęſarem, ſcilicet, imperatorem Romanorum. Et iterum dicunt, Si dimittis hunc, non es amicus Cęſaris, quia omnis, qui ſe regem facit contradicit Cęſari, in quo videtur, quòd nec ipſi intelligebant eſſe alium regem ſuper ſe, niſi Cæſarem: nec etiam Cęſar volebat eſſe alium regem, niſi ſeipſum. Hæc omnia facta ſunt, vt compleretur, quod dictum erat Gen. 49. ſcilicet, non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, ideſt Meſſias ſecundum Chaldaicam translationem, & ſic Iudæi vaſtati erant, & magna calamitate preſſi, cum nullum dominum naturalem haberent, ſed multos, & alienos. Non fuit tamen completa Iudæorum deſtructio vſque ad 42. annos poſt Chriſti paſſionem, quando Titus deleuit totam vrbem Ieruſalem, & omnes Iudæos, qui conuenerant ad vrbem ipſam, nam erat tunc feſtum azymorum, in quo omnes viri Iſraelitæ conuenire debebant illuc, quia iuſſerat Deus, quòd omne maſculinũ de genere Iſrael aſcenderet ter in anno ad locum Sanctuarij, nec poterat eſſe conuenientius tempus ad delendum omnes. *Ad extremum, & ipſi peribunt.* Ponitur pœna Romanorum, ſcilicet, quòd ipſi perirent, ſicut cęteræ gentes, quia ipſi influxerant multa mala alijs populis, eis quoque mala inflicta ſunt. Sic dictum fuerat ſupra de Aſſyrijs, qui capturi erant Cinęos, & cum eis Iudæos, & poſtea ſubiunctum eſt, quòd ipſi Aſſyrij a Romanis perirent, ita & cum dictum fuerit de Romanis, quòd cęteras gentes vaſtarent ſubditur, quòd ipſi vaſtabuntur.

Prophetia contra Romanos.

Hebręi volunt, quòd hoc fiet per Meſſiam ſuum, qui veniet in magna poteſtate, & ſubijciet ſibi omnes gentes. ſed falſum eſt, quia Meſſias venturus non eſt, cum iam venerit. Item licet venturus eſſet, non eſſet pugnaturus cõtra gentes ad ſubijciendas eas ſibi, ſed alio modo aſſecuturus erat principatum, vt ſupra probatum fuit: ſed intelligitur hoc de Romanis, qui perierunt inter ſeipſos, ſcilicet, propter malitiam imperatorum ſuorum. In quo ſciendum, quòd bella ciuilia fuerunt, quę vrbem Romam a principio maxime vaſtauerunt, cum pugnauerunt Sylla, & Marius duo cõſules Romani, qui infinitas ſtrages in vrbe Roma, & in prouincia dederunt, ita vt nunquam hoſtes tãtum nocuerint bello hoſtili, quantum ipſi bello ciuili nocuerunt, ſed quia poſtea vrbs Roma ad maximã puenit excellentiam, adhuc non computatur illud tẽpus tanquam principium Romanæ cladis, nam poſt tempora Syllæ & Marij, tempore Pompei, & Iulij Cęſaris Roma ad magnam peruenit excellentiam, cum iſti ei multas prouincias ſubiecerint, ſcilicet, Pompeius in partibus Aſianis, & Iulius Cæſar in tota Europa: ipſi tamen bello ciuili magnam partem Romani ſtatus deleuerunt. Sed adhuc poſt iſtorum tempora Octauianus Auguſtus ſurrexit: cuius tempore fuit maxima gloria Romanorum, nam tunc totus orbis Romanis ſubditus fuit, & iuſſit Octauianus, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, & ſinguli profiterentur in vrbibus ſuis ſe ſubiectos eſſe Romanis, vt patet Luc. capitu. 2. Omnes ergo præteritę clades Romanorũ ante tempora Octauiani non computantur in ruina Romanorum.

Qũo bella ciuilia vrbem maxime vaſtauerunt.

An ꝓphetia de deſtructione ſtatus Romani intelligat quantũ ad mala, quę fuerunt ante tps Octauiani, vel poſt.

Item Scriptura iſta non poteſt intelligi de malis, q̃ paſſi fuerant Romani ante tempora Octauiani, quia hic dictum eſt, ꝙ ipſi vaſtarent Aſſyrios, & Hebręos, & ad extremum ipſi perirent, ſed vaſtatio facta in Iudæis poſt Romanos fuit poſt Octauianum, & multos alios Imperatores, ſcilicet, tẽpore Veſpaſiani, & Titi. ergo poſt hoc cõputãda eſt ruina Romanorũ. fuit aũt hoc ꝓp malitiã Romanorum Imperatorũ, & diſcordiam, multæ. n. prouinciæ perditę fuerũt, & vſque hodie ferè nihil manſit. Hoſtes etiam pro magna parte

ſtatum Romanum deleuerunt. Nam Alaricus rex Gothorum irrupit vrbem Romam tempore Imperatoris Honorij, & ipſe plurimos trucidauit, & vrbē ferro, & igni magna ex parte conſumpſit, vt declarat Paulus Oroſius 6. libro de Ormeſta mundi. iſta autē litera eſt indifferens, vt poſſit intelligi de bellis hoſtilibus, per quæ Romani perierunt, vel quòd ipſi a ſeipſis mutuis diſcordijs conturbati fuerint, nam non dicitur hic, quòd ad extremum Romani vaſtabūtur, ſicut dicitur de omnibus alijs gentibus, ſed quòd ad extremum peribunt.

Quomodo Moyſes ſcripſit geſta Balaam, cum eum nunquam viderit. Quæſt. XVI.

QVAERET aliquis quomodo Moyſes iſta ſcripſit de geſtis Balaam, nam ipſe non vidit hęc cū fiebant, quia erat inter Hebræos. Reſpondebit aliquis, quòd ſicut Balaā prophetæ reuelabantur iſta, quæ habentur hic futura de ſtatu gentium, ita & Moyſi reuelata ſunt, ita vt ipſe ſcribere ea poſſet tanquam verba prophetię ſuę.

Sed adhuc dato iſto non eſt plena reſponſio, quia de purè hiſtoricis, ſcilicet, de eis, quæ faciebat Balaam conſtituendo Aras, & quærendo auguria nihil prophetabat Balaam, ſed faciebat illa, ideo ſi Moyſes ſolum ſimiliter prophetaret, vt Balaam, non potuiſſet cognoſcere omnia iſta, quæ facta ſunt.

Reſpondendum eſt igitur, quòd Moyſes cognouit hęc omnia propheticè, & ſic ſcripſit, ſcilicet, a principio 22. cap. vſque nunc. Nihil enim de iſtis factis Moyſes vidit, ſcilicet, qualiter venerit Balaam in terram Moab, & quid ibi egerit, ſed omnia ſibi ſpiritus reuelauit. nec aliquis moueatur, quia iſta non erant futura, de quibus prophetæ reuelationes habere ſolent, quia Propheta non magis determinatur ad futurum, quàm præterituum, vel præſens, ſed omnis veritas, quæ modo humano cognoſci non poteſt, & diuinitus reuelatur, vocatur prophetica. Et quia quędam præterita ſunt, quæ nequaquam ab homine cognoſci poſſunt, cum ex hiſtoria nulla conſtent, reuelatione quadam indigent, vt ſciantur. Idem modus fuit cum ſcripſit Moyſes hiſtoriam de creatione rerum, & annos atque diſcurſus ętatis primę vſque ad diluuium, nam de his per nullam hiſtoriam ſibi conſtare poterat. De præſentibus quoque reuelatio prophetica eſt ſi id, quod ab aliquibus occultè fit, Deus alijs tunc reueler, ſic erat de Propheta Eliſeo, cui reuelabat Dominus omnia, quæ faciebat rex Syrię Benadab, ita vt conqueretur rex Syriæ de ſeruis ſuis, dicens quòd aliquis eſſet proditor in domo ſua, qui reuelaret omnia, quæ ipſe faciebat regi Iſrael, & reſpondent ſerui Benadab. nequaquam domine mi rex, ſed Eliſeus Propheta, qui eſt in Iſrael indicat regi Iſrael quæcunque locutus fueris in conclaui tuo, vt patet 4. Reg. cap. 6. ſic etiam Moyſi reuelabantur de præſenti ea, quæ faciebat Balaam contra Iſrael, & erat reuelatio proprie prophetica, per quam cognouit omnia iſta Moyſes tanquam hiſtorice facta, & nihil eorum tanquam futurum, quia licet multa prædixerit Balaā hic futura, Moyſi tamen non reuelabantur hæc, vt futura erant, ſed ſolum reuelabatur, quòd Balaam iſta prænunciaſſet, & ſic circa idem erant duo prophetæ, & diuerſimodè, vnus qui ſciebat quid futurum eſſet, alius autem, quia cognoſcebat quid dictum fuiſſet. Vnde Moyſes non dicetur hic Propheta de futuro, licet futura ſcripſerit, quia non ſimpliciter prænunciauit, ſed prænunciata retulit, in hoc tamen quantum ad eſſe prophetam nihil differt, quia cum vtrobique ſit reuelatio facta a Deo eius, quod aliàs cognoſci non poterat prophetia eſt. Differt tamen aliqualiter, quia futurum magis accedit ad rationem prophetiæ, nam præterita, & præſentia licet alibi in remotiſſimis partibus fiant, ita vt nequaquam a nobis ſciri poſſint, dæmones tamen illa reuelare queunt, futura autem nequaquam poſſunt, niſi inquantum eis ab Angelis bonis reuelantur, vel quantum ex præſentibus colligi poteſt, velut cum aliqua negocia incepta ſunt homo prudens diligenter inueſtigans, licet conſummationē eorum non viderit, de ea veriſimiliter ſuſpicari poteſt. Dæmones autem in naturali ſolertia imcōparabiliter ſuper homines vigent, præcipue cum multa didicerint antiquiſſima experientia ſęculorum, quod maxime ad prudentiam confert, iuxta Ariſto. 6. Ethico. ideo cū reuelantur præterita aut preſentia non eſt ita manifeſtum an a Deo, vel Demone iſta ſint. De futuris autem minus dubitamus, ſunt tamen quædam præterita, & preſentia, quę nequaquam ſub Angelorū aut Demonum iudicio cadunt, vt quid homo apud ſe tacitus velit, aut quid aliquando voluerit, hęc enim ſoli Deo, qui voluntati noſtræ, & intellectui, maxime in trinitate, illabitur, cognita ſunt: ideo cum de talibus aliquid certum annuncietur, & non per coniecturas, cognoſcimus quoniam a Deo hęc ſunt. De Moyſe autem quando conſtat, quod omnia iſta a Deo reuelata ſuſceperit, eum prophetam vocauimus, licet dæmon illa renunciare potuiſſet, quia purè hiſtorica erant.

Surrexitque Balaam, & reuerſus eſt in locum ſuum. Ideſt poſtquam Balaam omnia iſta annunciauit coram rege Balac de futuro ſtatu gentium, & maledicere nō potuit Iudęis reuerſus eſt in terram ſuam, & dicitur, ſurrexit, ideſt ante manebat, nunc autem incępit pgredi. Aliqui dicunt ſurrexit Balaam, ſcilicet, quia quando omnia ſuperiora ei reuelabantur iacebat in terra dormiens, ſed ſupra improbatum eſt, & dicitur, quòd reuerſus eſt in locum ſuum, ideſt in Meſopotamiam, de qua venerat, vt patet prædicenti cap. & Deuterono. 23.

Et ſi obijciatur, quòd non redijt in terram Meſopotamiæ, ſed in terram Madian, quia ibi poſt paucū tempus cum Madianitis occiſus eſt, vt infra 31. cap.

Reſpondendum eſt, quòd Balaam ſuaſus eſt a Madianitis, vt iret in terram eorum, & conſenſit, prius tamen redijt in terram ſuam, ſcilicet, in Meſopotamiam, vt diſponeret de rebus ſuis, poſtea vero venit in terram Madian, & ibi occiſus eſt cum Madianitis.

Balac quoque via qua venerat rediit. Ideſt rex Moab etiam redijt in locum ſuum via, qua venerat poſtquā receſſit Balaam non potens maledicere Iudæis. Iſta litera poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſicut Balaam receſſit de monte Phegor, in quo prius erat cum rege Balac, & iuit in terram ſuam, ita & rex Balac redijt de eodem monte in aliquam ciuitatem ſuam via, qua venerat, ideſt per viam, qua venerat ad montem illum.

Aliter intelligi poteſt. quòd cum Balaam ſurrexit, vt iret in terram ſuam, Balac rex Moab iuerit cum eo aſſocians vſque ad extremitatem regni ſui, ſicut ſe cerat a principio, nam cum ſciuit veniſſe Balaam, exiuit ei obuiam vſque ad fines regni ſui ad oppidum Arnon, vt patet ſupra 22. cap. nunc autem non deſperans penitus aliquod bonum futurum ſibi per conſilium Balaam honoranit eum aſſocians vſque ad extremitatem regni. Vterque ſenſus ſatis ſtat, ſed primus magis videtur conſonare literæ.

Aliqui autē dicunt, ꝙ rex Moab iuerit cum Balaā vſque ad extremitatem regni ſui, vt daret ei conſilium, ſicut promiſerat, ſcilicet, qualiter ſe haberet contra

Narratio præteritorum, ac pſentium, p phetia nun cupari poteſt.

Circa eadem Moyſes, & Balaam habebant ſpiritum pphę, ſed vnus, vt futura cognoſcens ali⁹, vt res geſtas ſcribens.

contra Iudæos, & quòd in extremitate regni Moab dederunt ei conſilium, quo ſuſcepto redijt Balac via, qua venerat, ſcilicet, redijt ad montē Phegor, in quo prius fuerat, quia apud eundem montem fuerunt fęminæ Moabitarum, & Madianitarum proſtitutæ, & facta eſt immolatio Beelphegor. Etiam ſic volunt, quòd immediate, vt receſſit Balaam traditum fuerit iſtud executioni, ſed magis videtur, quòd conſilium dederit Balaam, quando fuit extra terram Moab eūtibus cum eo aliquibus Moabitis, quibus redeuntibus conſilium executioni traditum eſt, nam Balaam dixerat, quòd poſtquam pergeret in terram ſuam, daret conſilium Moabitis contra Iſrael.

CAP. XXV.

MORABATVR autem eo tępore Iſrael in Settim, & fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad ſacrificia ſua. Atilli comederunt, & adorauerunt Deos earum. Initiatuſque eſt Iſrael Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moyſen. Tolle cunctos principes populi, & ſuſpende eos contra ſolē in patibulis, vt auertatur furor meus ab Iſrael. Dixitque Moyſes ad iudices Iſrael: occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Iſrael intrauit coram fratribus ſuis ad ſcortum Madianitidem, vidente Moyſe, & omni turba filiorum Iſrael, qui flebant ante fores tabernaculi.

Morabatur. Dicto ſuperius de conſilij datione, hic agitur de eius executione, & tanguntur quatuor. Primo Iudæorum tranſgreſſio: ſecundo pœnę debitæ per ſententiam promulgatio: tertio eiuſdem in parte, & in toto inflictio: quarto Iudęorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Secunda ibi. *Et iratus Dominus.* Tertia ibi. *Quod cum vidiſſet.* Quarta ibi. *Locutuſque eſt Dominus.* Circa primum conſiderandum, quòd Balaā promiſerat dare conſilium regi Balac contra Iſraelitas, cum non poſſet maledicere eis, vt patet prædicēti cap. iſtud autem non dedit, cum eſſet in terra Moab, ſed poſtquam iuit in terram ſuam, & deinde executioni traditum eſt. Quomodo autem conſilium datum fuerit, ſubticetur hic, quia ſcriptura non curat enarrare omnia, quæ fiunt, potiſſimè, quia vtitur mō artificioſo abbreuiando hiſtoriam, ſcilicet, non referendo ea, quæ ex alijs colligi poſſunt, & ita fuit hic qa precedenti cap. dictum fuerat, quòd Balaam daret cō ſilium contra Iudæos, & hic apparet qūo Moabitæ cautè deceperint Iſraelitas, ideo colligitur ſatis, ꝙ conſilium datū fuerit, maximè, quia hoc exprimit. j. 31. cap.

An quæ in hoc capi. dicuntur ſint immediate facta poſt præcedentia. Quæſt. I.

QVAERET aliquis an ea, quæ dicuntur hic, fuerint facta immediatè poſt ea, quæ ſupra habentur, vel an forte ſit aliqua mutatio ordinis. Rñdēdū eſt, quòd ordo rectus eſt. Primo enim facta ſunt ea, quę habentur præcedenti cap. vbi Balaam dixit, quòd daret conſilium Moabitis, poſtea autem hęc fuerunt cum hic agatur de executione huius conſilij. An verò immediatè fuerit hoc poſt illud, licet non cōſtet, ſatis poteſt iudicari, quòd immediate fuerit, quia Moabitæ diligenter conabantur ad Iudęorum deſtructionem, ideo immediate, vt accepiſſent conſilium a Balaam tradidiſſent illud executioni, vnde inter iſtā literam, & cap. præcedens nihil ſubticetur, niſi tempus, in quo Balaam conſilium dederit. Satis ergo fuit iſtud quod hic dicitur coniunctum ſuperioribus, & hoc etiam ſignat litera in principio huius cap. ſcilicet, quòd morabatur eo tempore Iſrael in Settim, ideſt, quòd quando iſta ſupra dicta acciderunt, erant Iſraelitæ in manſione, quę vocatur Settim, & immediate ſubditur, quomodo in eodem loco fornicati fuerint Iſraelitæ cum filiabus Moab, ideo ſimul iſta fuerunt.

Morabatur autem eo tempore Iſrael in Settim. Iſtud ponitur ad continuandum hiſtoriam iſtam cum prædecēti, ſcilicet, quòd eo tempore quo facta ſunt precedentia morabatur Iſrael in Settim, ideſt manebat ibi in tē torijs ſuis. Eſt autem Settim quædam manſio, ſiue pars terræ apud Iordānem in planioribus locis Moabitarum, & iſta eſt vltima manſio, quam habuerunt Iſraelitæ in toto deſerto, nam poſt eam non fecerunt aliam manſionem vſque ad tranſitum Iordanis, & vocatur iſta manſio Belſathim infra cap. 33. vbi ipſa ponitur vltima omnium manſionum. eſt autem idem Settim, & Belſathim, ſed quia iſta māſio Settim erat iuxta montem Phegor, vbi erant templa idoli, vel forte accepit ex illo idolo iſtam adiunctionem, vt vocaretur Belſathim. Quòd autem ſit propinqua illi mōti patet, quia mulieres Moab deſcenderunt in Settim vbi erant caſtra Iſraelitarum, & deſcenderunt de mōte Phegor, qui erat extremus in terra Moab, ipſæ tamen non irent in aliquid diſtans, ergo manſio Settim erat apud montem Phegor. Forte aliquis dicet, quòd iſta manſio, quæ vocatur Settim non eſt illa, quæ vocatur Belſathim infra 33. cap. & ſic non erit vltima in manſionibus. Sed dicendum eſt non ſtare, quia Ioſue cap. 2. dicitur, quòd miſit Ioſue duos viros exploratores de Settim.

An manſio quę vocat hic Settim ſit illa q̄ vocat Belſathim, infra 33. cap.

Item Ioſue cap. 3. dicitur, quòd Ioſue de nocte ſurgens mouit caſtra, egredientes de Settim venerunt ad Iordanem, conſtat tñ, quòd Ioſue erat in vltima manſione cum iam mortuus eſſet Moyſes, qui peruenit ad vltimam manſionem deſerti, cum ipſe omnes manſiones deſcripſerit infra 33. cap. ergo Settim, & Belſathim, quæ eſt vltima manſio dicuntur eſſe eadem. nam Settim de qua hic, & de qua Ioſue 2. & 3. cap. eadem eſt.

Sciendum tamen quando dicitur hic, quòd Iſrael morabatur eo tempore in Settim, quòd poteſt referri ad duo, ſcilicet, ad tempus quo fornicatus fuit Iſrael cum mulieribus Moab, & Madian, vel ad tempus, quo datum fuit conſilium iſtud contra Iſraelitas, & quando Balaam conabatur maledicere Iſraelitas faciens cęremonias ſuper montem Phegor, quæ ſupra deſcriptę ſunt. Et iſtud ſecundum eſt quod intēdit litera, quia non dī hic. Morabatur Iſrael eodem tē pore in Settim, quo fornicatus eſt populus cum filiabus Moab, ſed dicitur: Morabatur eo tempore Iſrael in Settim, & fornicatus eſt populus: ideo neceſſe eſt vt iſtud tempus referatur ad alium actum quam ad fornicationem, quia iſta ponuntur hic per modum additionis. Ideo dicendum, quòd quando Balaam maledicere volebat Iſraelitas ſuper montem Phegor morabatur populus Iſrael in Settim, ideſt in māſione Belſathim,

Belsathim, & post hoc sequit, quod fornicati fuerint Israelitæ cum filiabus Moab.

Quomodo Israelitæ erant in Belsathim cum supra tamen dicatur, quòd erant in campestribus Moab. Quæst. II.

QVAERET aliquis quomodo poterat esse Israel in Belsathim, qñ Balaam maledicere conabatur Israelitas, quia §.22.cap.dr, qp Israelitæ castrametati sunt in campestribus Moab, & tunc facta sunt ista, & tñ mansio, quę est in cãpestribus Moab differt a Belsathim, quę est in planioribus locis Moabitarum, vt patet.j.33.ca.§.profecti de montibus Abarim transierunt ad campestria Moab, ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsathim in planioribus locis Moabitarum. Aliquis forte respondebit, qp Israelitæ erant in campestribus Moab a principio qñ venit Balaam ad maledicẽdum super montẽ Phegor: postea tñ recesserunt inde ad planiora loca Moabitarum. §.ad mansionem Belsathim. Sed hoc nõ conuenit, quia dr hic, qp eo tẽpore morabatur Israel in Settim. i. eo tpe quo facta sunt præcedẽtia, sed §.ponitur solum conatus Balaã ad maledicendum, & prophetia de futuris temporibus: ergo tpe, quo illa fiebãt, erat Israel in Settim, sed illa omnia in eodem die facta sunt, vt satis colligitur ex litera 23. & præcedentis ca. cum solum conatus fuerit Balaam ad maledicendum ter, & cum vna vice nõ posset, dicebat ei Balac. Veni ducam te in alterum locum, & tunc ducens eum in alium collem propinquum faciebat iterum conari ad maledicendũ. Et sic in eadem die immo in pauco tpe illa fieri potuissent, sed qñ illa fiebãt erat Israel ĩ Settim, vt patet hic, ergo qñ inceperunt fieri etiam erat in Settim, & sic nõ potuisset esse in campestribus Moab. Rñdendũ est igitur. §quòd qñ Israelitę fornicati sunt cum filiabus Moabitarum erant in Settim, & ibi ẽt erant qñ Balaã conabatur maledicere eis, & antequam ipse veniret ad maledicendum. Dr tamen. §.22.cap, quòd erant in campestribus Moab, quia campestria ista accipiuntur dupliciter. Vno modo tota illa terra, quæ est descendendo a montibus Abarim vsque ad Iordanem vocantur cãpestria Iordanis, & sic accipitur largè. Alio modo vocantur campestria solum pars illa, quæ est coniuncta montibus Abarim descendendo ab illis versus Iordanem, & non pertingit ad Iordanem, sed postea sequitur alia pars, q̃ non est ita montuosa, & extenditur vsque ad Iordanem, & ibi nominãtur planiora loca Moabitarum. Isto modo accipitur infra 33. capitu. vbi distinguuntur campestria, & planiora loca. Causa distinctionis est, quia campestria sunt aliqualiter montuosa, & ista sunt immediate apud descensum montis Abarim versus Iordanem.

Cãpestria Moab dupliciter.

Cum autem magis acceditur ad Iordanem, succedunt loca minus montuosa, & illa vocantur planiora loca Moab. Accipiendo primo modo est dicendũ, quòd quando Israelitæ erant in Settim, siue Belsathim erant in campestribus Moab. Accipiendo secundo modo dicetur, quòd erant in planioribus locis Moabitarum. Primo modo accipitur supra c.22. sed simile Deuterono.cap.2.cum dicitur, quòd mortuus est Moyses, & fleuerunt eum filij Israel in campestribus Moab. Sed manifestum est, quòd tunc erant Israelitæ in Settim, siue Belsathim, quæ est vltima mansio, quia in illa locutus est Deus Moysi multa, vt patet infra 33. capitu. ergo Belsathim dicitur esse in campestribus Moab, constat tamen, quòd ipsa est in planioribus locis Moabitarum infra trigesimo tertio capitulo, ergo non distinguitur ibi inter campestria Moab, & planiora loca Moabitarum. Et sic accipiuntur supra 22. capitu. campestria Moab.

Et fornicatus est populus cum filiabus Moab. Ista est executio cõsilij Balaam. Conabatur enim Balaam maledicere Israelitis, vt patet duobus pcedentibus c.& qa nõ potuit, excogitauit qualiter nocere posset illis, & qa nõ poterat ipse nocere, nisi Deus noceret, conabat puocare Deum ad iram Israelitarũ. Sciebat aũt, quòd si prouocatus esset permitteret Israelitas in manus Moabitarum, & quia cognouerat nihil esse, quo magis Deus irritaretur, quàm per cultum idolorũ, excogitabat qualiter posset Israelitas mouere ad culturam dæmonum. Arbitratus est autem nihil esse facilius quàm si mulieres Moabitarum adornatę descenderent ad castra Hebræorum, & illos per libidinem mouerent ad idolatriam. Moabitæ autem rectum esse credentes ornauerunt virgines suas multas nimis, vt totus populus posset ad eas confluere, quæ descenderunt per montem Phegor ad mansionem Settim, in qua tunc erant Iudæi, quæ erat valdè cõiuncta extremitati Moab, cun dicatur esse in campestribus Moab. Tulerunt autem virgines istę sectã deos suos, & cibos, vt consecrarent illos dijs suis, & vocarent Israelitas ad cibos, & ad consecrationem eorum dijs suis faciendam. Venerunt aut ẽ mulieres istę in forma vendentium cibos ne Iudæi fraudes intelligerent, & occiderent eas, iuuenes autem Hebræorum videntes eas prope tentoria sua ornatas, & sine custode, tabernacula habentes quasi ad hoc parata cõfluebant ad eas. Ipsę autẽ cum viderent iuuenes exardescentes in earum pulchritudinem, & ornatum, nõ permittebant eos sibi commisceri quousque per blãditas illectos ad comedendum de cibis consecratis Beelphegor, & vt ipsi per se consecrarent inducerẽt, & sic consummabatur iniquitas.

Aliqui autem volunt, quòd istæ fœminæ induxerunt viros Iudęos ad hoc per ritum sacrificiorũ Priapi. in cultu enim Priapi primo sacerdotes faciebant sacrificia, deinde in loco excelso existẽs sacerdos mõstrabat omnibus cultoribus Priapi genitalium turpitudinem, & tunc ipsi per loca frondosa, vel subterraneas specus ad ipsa sacrificia Priapi, scilicet, ad opus venereum confluebant. Ideo Deus istę colebatur in mõtibus in locis frondosis, vel in subterraneis specubus, vt magis sic humana verecundia in coeuntibus celaretur, quod aliqualiter colligitur 3. Regum cap. decimoquinto, vbi dicitur de rege Asa, qui confregit idolum Priapi, & abstulit matrem suam, ne esset princeps in sacrificijs Priapi, & subuertit subterraneam specum. Per ritum ergo istorum sacrificiorũ possent mulieres Moabitæ concitare viros Iudęos ad sacrificia sub spe libidinis, quia in ritu Priapi priora sunt sacrificia quàm opera venerea. hæc enim satis rectè dicta sunt, sed ex litera magis videtur, quòd mulieres Moabitarum permittebant ad se accedere viros Iudęos, & cum eos libidinoso amore illaqueassent, vocabant ad sacrificia sua, ipsi aũt faciebant quidquid fœminæ iussissent. Et hoc apparet ex ordine literæ, scilicet, fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. Item patet, quia infra dicitur, quòd vnus de filijs Israel intrauit ad scortum Madianitem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, quem secutus est Phinees Eleazari, & intrans in lupanar arrepto pugione perfodit eum coeuntẽ cum Madianitide. Si tamen prius mulieres istę inducerent Israelitas ad sacrificandum quàm permitterent eos commisceri secũ, vel primo deberent comedere de sanctificatis, quando ingressus est lupanar Phinees post virum Hebręũ non inueniſſet eum coeuntem cum Madianitide. Et sic magis videtur dicendum, quòd primo permitterent

terent fœminę istæ Israelitas secum commisceri, deinde eos inducerent ad sacrificandum. Dicitur, autẽ hic, quòd fornicatus est populus, idest multi de populo, nam non solum ille vir, qui pugione confossus est accessit ad scortum Madianitidẽ, sed & multi alij. nam 24. millia hominum perierunt ex hac causa, vt patet infra.

Considerandum in hoc satis fuisse Moabitas vilissimos, qui omnes virgines suas alienæ genti prostituebant, potissimùm cum non sibi constaret ex hoc se quidquam boni consecuturos, virilius enim fuerat eos fortiter agentes duro bello perire, vel cuicũque generi mortis se exponere, quàm eis superstitiosis tam infanda omnes eorum virgines paterentur: immo quod exprobrabilius est tam turpia agerent. Sed nec mirum, rudis enim populus adhuc erat de honestate morali, & humana dignitate parũ curans, vt enim modicum saltem vitæ spatium eis daretur, nihil turpe esse putabant, præeligentes quamcunque etiam vilissimam, vel dehonoratissimam vitam, vt gloriosam mortem effugerent, nec tamen eis quidquã hoc profuit, quin potius nocuit: nã si nihil huiusmodi fraudis commisissent, Israelitæ non erant pugnaturi contra eos. Deus enim iusserat, ne mouerentur contra eos in bellum, Deuterono.cap.2.hoc autem facto, licet propter Domini præceptum tunc non pugnauerint, tamen pœna magna eis imposita est, & eterna hostilitas inter eos, & Israelitas fuit introducta Deuterono.23.capitu. scilicet, Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in ęternum. Et postea sequitur. Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

Quare Moyses, & alij Israelitæ non occidebant mulieres Moabitas fornicantes. Quæst. III.

QVAERET aliquis cum Moyses, & Israelitę viderent, quod plurimi de populo fornicabantur cum filiabus Moab, & colebant Deos earum, quare non occiderũt eas, vel non effugabant eas de circuitu castrorum.

Respondebit aliquis, quòd forte Moyses non videbat hæc, quia cum mulieres istæ venissent in specie vendentium cibos, licet multi de populo confluerẽt ad eas, & cõmiscerentur illis, poterat res latere Moysen, & alios, qui non ibant illuc.

Sed non stat, quia Moyses videbat istud, & dolebat atque flebat, quòd talia fierent, vt patet infra, scilicet, vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidinem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

Ideo aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd Moyses, & Israelitæ cognoscebant malum istud, tamen nõ audebant occidere mulieres Moabitarum, quia Deus iusserat, ne mouerentur in bellũ contra Madianitas.

Sed ad hoc dicet aliquis, quòd ex illa prohibitione non erat simpliciter illicitum Iudæis pugnare contra Madianitas, vel inferre eis damna. Nã quãquàm non liceret aggredi nulla præcedente causa: liceret tamen si Moabitę nocuissent eis si pugnarent contra eos.

Respondendum est, quòd etiam hoc non stat. nã si Moabitæ mouerentur in bellum contra Iudęos, liceret Iudæis immediatè iniuriam propulsando occidere Moabitas, tamen si semel nocuissent facto interuallo non liceret pugnam committit contra illos, sicut nobis defensio sine interuallo licet, facto autem interuallo nequaquam, & apparet hoc ex sequenti-

bus, nam licet Moabitæ intulissent Iudæis malum istud graue, scilicet, quòd perierint 24. millia de Iudęis, tamen non pugnauerunt contra illos, nec Deus iussit, vt pugnarent, sed solum contra Madianitas. Iõ dicendum, quòd forte non licebat Israelitis occidere mulieres Moabitidas fornicantes cum Israel.

Sed obijcietur, quòd Phinees filius Eleazari pugione perfodit virum Hebræum, & mulierem, cum qua coibat, & ex hoc placatus est Deus, vt patet infra. ergo similiter licuisset omnes alias fœminas Moabitarum occidi.

An Phinees potuit occidere mulierem in coitu, qa erat de Madiã.

Respondendum est, quòd illa fœmina, quam occidit Phinees cum viro Israelita non erat de virginibus Moabitarum, sed Madianitarum, vt patet cum dicitur infra. quòd intrauit ad scortum Madianitidẽ, non erat tamen inhibitum Israelitis pugnare contra Madianitas, sicut contra Moabitas: immo Deus iussit infra Israelitis, quòd percuterent Madianitas. De fœminis autem Moabitarum, & Madianitarum sic erat, quòd non licebat Israelitis occidere aliquam de illis. Sed adhuc semper stabit ratio, quia quãquàm non possent licitè illas occidere, poterant eas abigere de castris, cur ergo non abigerunt? Respondebit aliquis, quòd istę fœminæ non venerunt sub hac specie, vt Israelitæ commiscerentur eis, sed veniebant, vt vẽditrices ciborum, ideo non audebat Moyses eas expellere, quia videretur contra vtilitatem publicam priuando populum cibis, vnde non assentiret ei reliqua multitudo. Sed adhuc potuisset Moyses occidere omnes Israelitas coeuntes cum alienigenis q̃q̃ non occideret et mulieres Moabitarum, aut Madianitarum, sicut in monte Sinai occidit omnes, qui coluerunt vitulum, & hoc liceret sibi, sicut licuit Phinees filio Eleazari occidere virum Hebræum coeuntem cum Madianitide, & Deus hoc valde approbauit, immo ex hoc placatus est, vt patet infra. Item patet, qa Deus iussit postea Moysi, vt occideret omnes istos, & ipse iussit omnibus iudicibus, quòd occiderent omnes, qui fornicati fuerant cum alienigenis, & coluerant Beelphegor.

Dicendum est, quòd Moyses cognouit istos peccare, & sciebat, quòd morte digni erant, & tamen non audebat cõtra aliquos eorũ procedere, quia timebat totũ populũ. nã ferè tot' popul' ad hoc declinauerat, vt patet cum de istis occisi fuerint 24. millia, plures quoque alij erant, qui quamq̃ non commiscerentur alienigenis, nec colerent Beelphegor, tamen fauebãt facientibus hæc, ita vt Moyses timeret paucos futuros sibi in auxilium contra istos peccatores, si conaretur eos punire pro peccatis, sed flebat, & dolebat ni mis ipse cum quibusdam alijs Israelitis habentibus zelum Dei, & manentibus apud ostium tabernaculi, vt patet infra. Quòd autem maior pars populi ad hoc declinasset, ita vt nequaquam timerent Moysen patet, quia vidente Moyse, & tota multitudine, vir de quo infra dicitur, ingressus est ad scortum Madianitidem nihil timens: si enim timuisset Moysen aut reliquum populum, vel non iuisset ad scortum aut nõ fecisset palam.

Sed obijcietur, quòd Moyses non omiserit a principio punire istos peccantes ex timore, nam postea patet, quòd punierit eos occidendo 24. millia.

Respondendum est, quòd ante mandatũ Dei de occidendo idolatras, & fornicantes timuit Moyses punire aliquos de populo, quia tota turba ferè ad hoc inclinata erat, cum autem Deus iussit, quòd punirentur, Moyses accepit vigorem ad puniendum: intellexit enim, quòd quia Deus iusserat punire illos, daret ei vigorem ad puniendum, & faceret, quòd nemo resistere posset, populus quoque cum sciuit, quòd

Deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deus iusserat puniri omnes peccatores. timuit valde, & nemo ausus est resistere Moysi, aut iudicibus exequentibus hoc, sicut in monte Sinai solus Moyses cū leuitis ambulauit per omnia castra Israelitarum, & occidit omnes idolatras, nemine sibi resistente, vt patet Exo. cap. 32. *Cum filiabus Moab.* Non solum fornicati sunt Israelitæ cum filiabus Moab, sed etiam cum filiabus Madianitarum: erant enim in hac prostitutione multæ de virginibus Madian, vt patet infra, qa illa, ad quam introiuit Iudęus quem occidit Phinees, erat de filiabus Madian, cum dicatur infra, quòd introiuit vir iste ad scortum Madianitidem. Et postea etiam dicitur, quòd filia principis nobilissimi Madiā occisa est in die plagæ pro fornicatione. Dicit enim historia Scholastica, quòd de filiabus Moab paucę fœminæ fuerūt in ista prostitutione, quia mulieres Moabitides naturaliter sunt deformes, sed fuerunt plurimę de terra Madian, vnde filia principis nobilissimi Madian fuit hic prostituta, & occisa. Hoc autem fuit, quia Madianitę erant valde amici Moabitarum, & quasi subiecti regi Moab, vt patet. § c. 22. cum principes Madian iuerint ad vocandum Balaam, vt malediceret Israelitas, & conati sunt diligenter in hoc facto tāquam esset proprium eorū, ideo de virginibus suis prosti tuerunt plurimas cum filiabus Moab, vt magis incitarent Iudæos. *Quæ vocauerunt eos ad sacrificias sua.* In hoc patet ordo huius preuaricationis, scilicet, qp primo mulieres istæ Israelitas permiserunt sibi commisceri, postea autem induxerunt eos per blanditias ad sacrificia. Et licet aliquibus videatur, quòd primo mulieres istę impulerint Israelitas ad sacrificandum quàm permiserint eos commisceri sibi, vt sic magis possent eos cogere ad sacrificia, tamen rationabilius est, quòd primo permiserint eos ad se accedere, & postea poterant inducere eos ad idolatriam, sicut potuissent prius inducere, & adhuc fortius per blanditias suas, quia iam magis assentirent Iudęi mulieribus illis, quàm a principio, quia aliàs viderentur ex conuētione agere, & sic non ita delectabiliter mouerentur ad idolatriam, sicut si permitterentur libere accedere ad eas, & postea blanditijs suis inducerent eos, & hoc designat ordo literæ. Item videbatur hoc esse necessarium, quia si non permitterent mulieres Moabitæ accedere ad se Hebræos nisi primo idolatrantes intelligeretur earum fraus, scilicet, quòd venerant, vt inducerent Israelitas ad peccandum, & occideret eas populus, atque ab eis abstinerent, nec possent ipsę perficere quod intendebant, ideo debuerunt permittere libere se cognosci ab Israelitis, deinde per blāditias suas traxerunt eos ad sacrificia, & ex hoc populus non cognouit fraudem, nec intulit eis quidquam mali. Et hoc litera signat primo ponens fornicationē, quàm sacrificia, & dicitur, quòd vocauerunt istæ fœminæ viros ad sacrificia, quia ipse habebant Deos suos secum, quos tulerant de terra Moab, & postquā fornicatę essent cum Israelitis eos amore venereo illaqueatos, & nihil mali suspicantes vocabant, vt irent cum eis ad sacrificia deorum suorum, & tunc sacrificantibus eis Israeliæ obseruabant cęremonias earū, & inducebantur ab eis, vt ipsi quoque similia facerent.

Mulieres prius permiserūt iudæos secū coire, q̄ eos ad sacrificia traherent.

At illi comederunt, & adorauerunt Deos earum. Idest Israelitæ ibant cum filiabus Moab ad sacrificia deorum suorum, & ibi comedebant cum eis, scilicet, de cibis consecratis idolis. Erat enim mos apud Gentiles, vt facerent sacrificia magna dijs suis, & postea comedebant de cibis illis, quos consecrauerant coram dijs suis. Sic quoque Iudæi faciebant in sacrificijs pacificis. Nam immolabant Deo hostias, & cremantes modicum de illis super altare, reliquas carnes ipsi comedebant, facientes magna conuiuia, & exultationes, vt patet Deuterono. cap. 12. & 16. & de istis cibis erat graue peccatum Israelitis sumere. Vetuerat enim Deus Exo. cap. 34. ne communicarent Israelitæ cum Gentilibus, ne fortè inuitarent eos ad comedendum de cibis consecratis idolis. Et quamquàm dicatur hic solum, quòd comederunt intelligendum est, quòd comederint de cibis cōsecratis, quia comedere de alijs cibis nihil nocebat. Et patet per hoc quod dicitur comederunt, & adorauerunt idest quando comedebant de cibis istis adorabant deos Moab, quia coram eis cibi consecrabantur. Erant autem mulieres istę ad hoc edoctę, vt primo per libidinem demulcerent Iudæos; deinde de cibis consecratis eos comedere facerent inducentes per gaudia venerea: nam cibi & potus veneri coniuncti sunt, vltimo autem inter ipsos cibos, & potus Israelitas ad adorationem Beelphegor prouocarent.

Initiatusque est Israel Beelphegor. Idest adorauit Beelphegor, vel consecrauit se illi, scilicet, quia cibos coram Beelphegor Israelitæ consecrauerunt, vel seipsos consecrauerunt applicantes se cultui eius. Sic dicitur Psalm. 105. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Initiari enim ritum consecrationis signat. Et sic dicuntur manus sacerdotum initiatæ, idest, consecratæ. Sic patet Exo. capitu. 29. scilicet. Postquam autem initiaueris manus eorum, idest, consecraueris. Et iterum ibidem: Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, idest in quo consecratus est.

Et iratus Dominus. Hic ponitur secundum, scilicet, pœnæ debitę per sententiam promulgatio: nam Israelitę per idolatriam incurrerunt culpam grauissimam, pro qua Deus hic pœnam imponit, scilicet. *Et iratus Dominus ait ad Moysen.* Idest, prouocatus fuit Deus ad iram per idolatriam Israelitarum accipiendo iram Dei, sicut accipit Scriptura pro punitione ab eo inflicta, secundum quam eum iratum iudicamus, quamquàm iratus nequaquam sit, monstrauit se tāquam iratus nimis ex verbis, & locutus est ad Moysen, quia ipse punire debebat hanc transgressionem.

Tolle cunctos principes populi, & suspende eos. Hocintelligitur de principibus duodecim, qui vocantur principes totius populi, quia erant principes 12. tribuum, quæ erant totus populus, vel secundum alios dicuntur hic principes omnes iudices, scilicet, decani, quinquagenarij, centuriones, tribuni, de quibus Exodi cap. 18. & isti erant principes totius populi, quia erat totus populus diuisus per istos, scilicet, quòd nullus esset vir in toto Israel, qui non esset sub aliquo decano, & sub aliquo quinquagenario, & centurione atque tribuno, vt declaratum fuit Exo. capit. 18. de istis iubetur, quòd suspendantur, quia ipsi peccauerunt fornicando & idolatrando, vel quia idolatris non restiterant cū eos corrigere, & cohibere tenerent, & qa oēs principes in hoc delinquebāt oēs iussi sunt suspendi. Alij autem dicunt, quòd non fuerunt suspensi omnes principes, quia solum fuerunt occisi viri vigintiquatuor mille, vt patet infra, & tamen forli principes erant plures, si accipiantur principes pro omni genere gubernationis, scilicet, pro decanis, & quinquagenarijs, centurionibus, & tribunis. Secus autem si accipiantur solum principes pro principibus tribuum duodecim, quia tunc quamquàm isti suspenderentur, non videbatur sequi inconueniens. nam præter istos duodecim occiderentur multi alij de peccantibus, ita vt omnes essent vsque ad vigintiquatuor millia. Aliter tamen est intelligendum, scilicet, qp non iusserit Deus accipi principes populi ad suspendendum, sed solum ad cognoscendum ab eis peccatores. & sic dicitur.

Tolle cunctos principes. Idest voca ad te omnes principes, scilicet principes, qui sunt iudices, sicut sunt decani, quinquagenarij, & centuriones, & hoc vt cum eis cognoscere posset, qui essent peccātes in idolatria. Quilibet enim princeps scire poterat quis de suis subditis peccasset, & potissimum hoc scire poterant decani, cum quilibet eorum haberet paucos subditos, scilicet decem. *Et suspende eos in patibulis.* Dictio eos, nō refertur ad principes specialiter, sed ad omnes peccantes, siue principes essent, siue non. Et intelligitur tolle cunctos principes, idest facias, quòd cuncti principes cognoscant, qui fuerunt delinquentes. *Et suspende eos.* Scilicet illos, quos per eorum inquisitionē inueneris deliquisse, quòd autem debeat sic intelligi, & nequaquam de principibus, patet quia Moyses iussit iudicibus id, quod sibi Deus iusserat: & tamen immediate, vt Deus dixit Moysi: tolle cunctos principes, & suspende eos, dixit Moyses ad iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor: ergo hoc Deus iusserat.

Si autem Deus iussisset, vt ipsi principes suspenderentur non dixisset Moyses, quòd peccantes occiderentur a iudicibus, sed magis è contrario, quod totus populus occideret principes. Item non videbatur rationabile, quòd omnes principes populi occiderētur, quia nō est verisimile, quòd omnes peccauissent idolatrando, vel permittendo alios idolatrare.

Item si Deus vellet, quòd omnes principes occiderentur, quia peccassent committēdo, vel omittendo: etiam iussisset, quòd omnes alij peccatores suspenderentur, quia non erat verisimile, quòd soli principes peccassent: iussit tamen tolli solos principes: ergo nō fuerunt assumpti ad suspendendum, sed ad cognoscēdum de delictis. Item patet, quia si omnes principes debuissent suspendi, non iussisset Moyses omnibus iudicibus Israel, quòd occideret vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor, quia ipsi iudices erant principes cum haberent potestatem ius dicendi super totum populum, & ordinandi multitudinem.

Item non stat, quia dicitur infra, qp occisi sunt viginti quatuor virorum idolatrantium: si tamen occiderentur omnes principes, plures quàm vigintiquatuor millia occiderentur, etiam si soli occiderentur, quod non est verisimile, quia multi præter principes delinquerent. Antecedens patet, quia omnes principes populi erant plures quàm 78. mille, & sexcēti accipiendo decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos præter reliquos principes, s. 70. seniores, qui erant super omnes istos, de quibus patet supra cap. 11. & ibi declaratum est. Etiam præter principes tribuum & familiarum. Quòd autem illi essent tot principes patet, quia Israelitę erant nunc plures quàm sexcēta millia, nam post occisionem istorum 24. millium, de quibus infra fuit facta numeratio totius populi, vt patet c. sequenti & inuenta sunt sexcenta millia, & mille septingēti 30. de tribubus 12. præter Leuitas. Accipiendo tamen saltem sexcenta millia virorum essent tot principes, scilicet 68. millia, & sexcenti. Quod patet, quia essent 60. millia decanorum, cum quilibet decanus esset assumptus de decem viris, & essent de quinquagenarijs 12. millia, & de cēturionibus sex milia, & de tribunis sexcenti. Quod patet dādo cuilibet tribuno mille, & cuilibet quinquagenario quinquaginta, & centurioni cē tum, & decano decem, ergo non fuerunt suspensi omnes principes, nec Deus hoc iussit, sed solum intellige tur, quòd assumpti sunt isti principes ad iudicandum, non ad hoc, qp suspenderentur. Quod patet, quia dixit Moyses illis: Occidat vnusquisque proximos suos.

Sed obijciet aliquis, qp suspensi fuerūt omnes principes, sed non intelliguntur isti principes minores, scilicet decani quinquagenarij &c. sed principes maximi, s. duodecim tribuum, & positis istis non sequitur inconueniens, quia potuerūt isti occidi, & omnes alij peccantes, & simul peruenirēt ad vigintiquatuor millia. Occiderētur autem isti principes, quia cum essent maximi non restiterunt peccantibus in tribubus suis.

Respondetur, quòd non stat, quia isti principes pro negligentia corrigendi erant, sed magis principes minores, quàm maiores, quia cum isti principatus sint subordinati, maiores curam habent de his, de quibus minores: ideo minus efficaciter de quolibet particulari curant cum in plures diuidantur, nec tantum curare obligabantur: sicut si Episcopus in omnibus Ecclesijs bonos animarum rectores instituat, si aliquis de populo propter alicuius spiritualis boni defectum pereat ex negligentia pastoris, magis presbyter curatus, quàm Episcopus tenebitur, quia pereuntes non pertinent immediate ad curam Episcopi, sed curatorum sacerdotum. sic ergo cum principes minores subordinati haberēt curam specialius de suis quàm principes superiores, si iuberentur suspēdi omnes maiores principes, minores quoque suspensi fuissent, & sic sequeretur id, quod prius, s. quòd essent plures principes suspēsi quàm 78. millia, quod falsum est, cum solum perierint, siue de principibus, siue de subditis solum 24. millia. Item non stat, qp omnes principes tribuum fuissent suspensi, quia Zimbri, qui coiuit cum Madianitide non fuit suspensus, sed transfossus gladio a Phinees filio Eleazari, & tamen ipse erat princeps tribus Symeon, vt patet infra. *Et suspende eos.* Idest eos, quos inueneris per inquisitionem deliquisse, siue principes, siue plebei. *Contra solem in patibulis.* Potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd suspenderentur contra solē, idest ad partem Orientalem castrorum, de qua parte sol mouetur. Alio modo contra solem, idest, qp vultus istorum suspensorum sit contra solem, & hoc vt noticetur ignominia faciei eorum alijs videntibus, quia non erubuerunt contra mandatum Dei sui agere: forte magis iussum est, quòd suspenderentur contra solem, idest ad partem Orientalem, vt ibi magis videri possint quàm in alijs locis, & fuerunt suspensi viginti quatuor millia virorum. Aliqui dicunt, qp fuerunt positi ad partem Orientalem, quia ibi erat conuenientior locus ad hoc, qp fœtor exhalans de cadaueribus suspēsorum minus inficeret castra, quia illa pars sic disposita erat, vt minus inde noceri possit castris, quàm si suspenderentur versus aliam partem castrorum. Sed nō stat, quia suspensi in eadem die, qua apponebantur deponebantur de patibulis, & sepeliebantur, ne inficerēt terram, vt patet Deuterono. 21. cap. Ergo quamquam isti essent in medio castrorum odor exhalans non noceret castris, quia eadem die suspendebantur, & sepeliebantur, secus si pluribus diebus manerēt in patibulis. *Vt auertatur furor meus ab Israel.* Sic est conditio hominum iratorum, vt cū vindicta detur, cesset ira. Erat autem furor domini ꝯ Israel propter peccatum, & si peccantes punirentur, cessaret: intēdebat enim Deus dicere: si omnes peccantes occiditis, ego placabor vobis, si autem totum populum tanquam negligentē simul delebo: nam si non punirent peccantes, essent impœnitentes. Deus autem pro impœnitentia omnes delet simul. Sic dixit Christus Lucę 13. c. Dico autem vobis, quoniam si pœnitentiam non egeritis, omnes simul peribitis. Deus autem placatur, cū pœna iusta iniustę correspondet actioni ſm quantitatem demeriti, nam ira Dei nō est aliquis motus in eo, sed sola dispositio, vel voluntas puniendi. Cum autem nos punierimus peccantes iuxta demerita, Deus non habet quid puniat, ideo cessat ira sua, idest voluntas puniendi.

Quare suspensi sunt contra solem.

Ira Dei qd sit.

Si autem non punierimus delinquẽtes magis exardescit ira illius, quia non solum iam punire vult pro peccatis primis, sed pro noua etiam negligentia punientium: vnde maior est pœna. Et quia in istis quãquam peccatum non fuerit totius populi primo, quia tamen negligentia puniendi est, postea in toto populo cum fuerit peccatum factum notoriè. Ideo cum Deus sic peccata punit, totum populum punit.

Dixitque Moyses ad iudices Israel. Hic exequitur Moyses, quòd ei dixerat, scilicet, quòd tolleret principes, ipse autem locutus est ad omnes iudices, vt ipsi inquirerent, qui essent in toto populo rei idolatriæ. Hoc autẽ pertinebat ad iudices, quia inquirere, & punire actus iudiciales sunt: isti autem erant decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, quorum singuli habebant iurisdictionem super aliquos viros, & quilibet inter suos inquirebat. *Occidat vnusquisque proximos suos.* Idest suspendat eos, qui peccauerunt idolatrando. Ad solos enim iudices ista dicuntur, qui potestate iudiciaria debebant occidere omnes peccantes, & non est iste sermo ad totum populum, sicut Exodi capit. 32. quando Israel coluit vitulum: iussit enim Moyses tunc omnibus Leuitis, Ponat vir gladium super femur suum: ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum: & occidat vnusquisq; fratrem suum, & amicum, & proximum suum: illi tamen non erant iudices, sed meri executores dati a Moyse. Item quando dicitur: Occidat vnusquisque proximum suum. non intelligitur de alio genere mortis, nisi de suspẽsione, quia Deus iusserat, quòd suspenderentur ad solem in patibulis. Etiam cum dicitur, quòd occiderẽt, præsupponitur quòd primo cognoscerent per inquisitionẽ, vel notorietatem facti, qui essent delinquentes: nam non constabat de omnibus peccantibus. *Proximos suos.* Non est sensus, quòd Moyses iuberet specialiter occidi proximos, quasi nullos alios iuberet occidi, sed dixit proximos suos, & etiam propinquos suos, quasi dicat, si aliquis iudex reperiret quemquam de propinquis suis, vt fratres vel alios huiusmodi deliquisse, debebat eos suspendere, sic iussit Moyses Leuitis Exodi capitu. 32. scilicet, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum.

Aliter potest intelligi, quòd proximi vocentur hic omnes Hebræi inter se, & tunc est sensus, quòd vnusquisque occideret proximos suos, idest quoscunque de Iudæis, quos reperiret deliquisse.

Quare mandauit ad iudices occidere delinquentes, non autem Leuitis. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare Moyses specialiter ad iudices locutus est, vt occiderẽt omnes delinquentes, & tamen in adoratione vituli non locutus est ad iudices, sed ad Leuitas quoscunque, qui non erant iudices, & ipsi occiderunt omnes peccatores.

Respondebit aliquis, quòd factum est propter mãdatum domini, quia Deus iussit hic Moysi, quòd tolleret principes, idest, quòd acciperet iudices ad cognitionem delictorum istorum, & ad punitionem: & tamen in adoratione vituli non iussit, quòd acciperentur iudices, sed Moyses ad arbitrium suum iudices non accepit, sed Leuitas. Hoc autem quamquam verum sit, tamen non est reddere causam, quia quamquam non posset Moyses hic accipere alios ad punitionem huius delicti omissis iudicibus, quia Deus iussit sic: Aliqua tamen causa fuit, quare Deus iusserit, quam isti non reddunt. Item in punitione adorationis vituli, cum Deus nihil iusserit, non videtur aliqua causa, quare magis iudices accipere deberet quàm alios, & tamen non accepit iudices.

Dicendum ergo causam esse, quia delictum hic quantum ad personas non erat manifestum, & tamen in adoratione vituli erat manifestum, scilicet, quòd quamquam Moyses sciret populum fornicatum fuisse, tamen non constabat sibi de omnibus fornicatoribus, & idolatrantibus: ideo ad hoc vt punirentur, oportuit cognosci per inquisitionem, sed iste est actus iudicialis: ergo solis iudicibus committi debuit, in adoratione autem vituli erat peccatum manifestum quantum ad personas, quia Moyses, quando descendit de monte combussit vitulum, & redigens in pulue rem proiecit in aquas dans inde potum omnibus Israelitis: Exodi 32. capitu. & per hoc apparuerunt quædam signa in omnibus delinquentibus, de quibus hic declaratum est, per quæ patebat quis deliquisset, ideo tunc non erat opus iudice ad inquisitionem, sed mero executore ad punitionem, & tunc quamquam potuisset accipere Moyses executores istos, siue de iudicibus, siue non iudicibus, tamen accepit de non iudicibus, quia istud factum erat arduum, scilicet exponere se contra totum populum ad occidendum delinquẽtes, ideo illis solis committi debuit, qui haberent maximum zelum Dei, vt pro eo se exponerent periculo: etiam non dubitarent occidere proximos suos, si reperissent eos peccasse. Et propter hoc Moyses dixit: si quis domini est iungatur mihi, idest si aliquis habet zelum Dei veniat ad me, & tunc congregati sunt ad eum omnes filij Leui, si tamẽ venissent aliqui alij, qui forte essent iudices etiam illi fuissent executores illius punitionis, sed non poterat hoc committi iudicibus etiam si Moyses voluisset, quia tunc nullus erat iudex in populo, nisi Moyses. nam decani, quinquagenarij, tribuni, & centuriones non fuerant eo tempore constituti, quia illi fuerunt positi ad consilium Iethro, vt patet Exodi capi. 18. & ante hoc solus Moyses iudicabat, vt patet ibidem: vnde dixit ei Iethro: Stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est. Iethro tamen non venerat eo tempore, quo facta est ista punitio in plebe, sed postea aliquanto tempore, vt probatum fuit Deuteronomij capit. 18. ideo etiam si negotium istud indiguisset aliquibus iudicibus inquirẽtibus non fuisset aliquis, cui Moyses hoc iuberet, sed oportebat, quòd ipse per se inquireret, vel iudices de nouo institueret.

Qui initiati sunt Beelphegor. Idest occidere omnes, qui iuerunt ad sacrificia Beelphegor, scilicet comedẽtes de cibis consecratis Beelphegor, & adorantes eũ. Erat autem Beelphegor Deus quem attulerunt mulieres Moabitides, & illi omnes immolabant, & exhibebant cultum. habebant tamen Moabitæ alium Deum principaliorem, qui vocatur Chamos, vt patet tertio Regum, capit. vndecimo. vnde vocabantur Moabitæ populus Chamos, idest populus subiectus Deo Chamos, vt patet supra vigesimoprimo capi. scilicet, Væ tibi Moab peristi popule Chamos. Adduxerunt tamen mulieres istæ secum Deum Beelphegor, & hunc induxerunt adorare Iudæos. Vel forte adorauerunt Beelphegor, quia ibi circa castra Hebræorum, vbi erant fœminæ Moabitides, & Madianitides, erat templum Beelphegor, & non idoli Chamos, ideo ibant ad colendum istum. & hoc verius est, sic patet Deuteronomij cap. tertio, vbi dicitur de vltima mansione Israelitarum, quæ est ista, in qua erant. Et dicitur: mansimusque in valle contra Phanum Phegor, idest fuimus ibi in quadam valle, apud quam est templum idoli Beelphegor.

Qua-

Quomodo cognosci poterant qui fecerunt sacrificia Beelphegor. Et an sufficeret probari, quòd aliquis comedisset de cibis consecratis ad hoc, quòd esset idolatra.
Quæst. V.

QVAERET aliquis, quomodo sciri poterat, qui erant illi, qui initiati fuerant Beelphegor: nam videtur, quòd hoc non poterat probari, nisi per ipsos delinquẽtes, quia alij Israelitæ non ibant ad templũ Beelphegor, in quo fiebat adoratio: soli autem delinquentes cognoscerẽt in alterutrum, qui peccauissent, sed per istos non poterat sciri veritas, quia non proderent se mutuo, immo omnes subticerent, ne quisquam puniretur.

Respondendum est, quòd fuit probatum delictum istud per eos, qui non deliquerant, non tamen oportebat probari, quòd aliquis istorum adorauisset Beelphegor, vel comedisset de cibis sanctificatis: sed sufficiebat probari, quòd iuisset quisque ad mulieres Moabitidas introiens in tabernacula ipsarũ. Per hoc enim censebatur conuictus de tribus, scilicet de fornicatione, & de comestione ciborum consecratorum Beelphegor, & de adoratione Beelphegor aliàs idolorum: probari tamen quòd aliquis iuisset, & introiuisset in tabernacula mulierum Moabitadarum, & Madianitidarum sufficienter poterat per illos, qui non peccauerunt, & erant in castris, quia ipsi existentes ibi videbãt eos, qui ingrediebantur in cellulas mulierum: sicut patet de viro, qui ingressus est ad scortum Madianitidẽ: & vidit eum Moyses, & reliqui Israelitæ qui erant plurãtes coram tabernaculo, vidit quoque eum Phinees filius Eleazari, & secutus eum occidit cum ipsa Madianitide, vt patet infra.

Sed dicet aliquis, quòd non sufficeret hoc ad probandum aliquem esse idolatram, & comedisse de cibis consecratis Beelphegor.

Respondendum est, quòd per hoc, quòd aliquis videretur ire, & ingredi in cellulas mulierum Moabitidarum, & Madianitarum erat præsumptio violenta, quòd cõmisceretur eis carnaliter, quia ad nihil aliud tabernacula earum erãt dispositæ, ipse autem nullum euntem reijciebant, quin potius omnes ad venereas blanditias incitabant, sicut edocte fuerant. Ergo cum aliquis ingrederetur in tabernacula earum, nulla vltior requirebatur probatio ad conuincendum huiusmodi viros de fornicatione, cum alienigenis: ex hoc autem solo merebantur mortem, etiam si non probaretur eos idolatrasse, aut comedisse de cibis sanctificatis: nam valde inhibitum erat Israelitas accipere vxores de alienigenis, vt patet Exodi trigesimoquarto, & Deuteronom. septimo capit. ad eam tamen, ad quam non licet accedere affectu coniugali delictum est, & capitale qualitercunque accedere. Quod patet, quia si accipiantur aliquæ fœminæ, cum quibus non liceat nobis matrimonium contrahere, siue quia aliorum vxores sint, siue quia affines, aut consanguineæ in gradu prohibito, siue quia moniales, aut extra legem Christianorum, si quis de nobis cum harum aliqua coierit mortis reus est. Ita in Iudæis cum coierint cum mulieribus, quæ erant eis vetitæ secundum legem ad matrimonialia fœdera. Præter hoc autem erat præsumptio, licet non ita violenta, quòd omnes euntes ad mulieres Moabitidas, & Madianitidas comederent de cibis consecratis Beelphegor, & colerent idola, quia ipse mulieres ad hoc venerant, vt deciperent Israelitas inducendo ad sacrificia. Constabat autem, quòd quidam de fornicantibus cum eis ibant ad sacrificia ipsarum: ideo de omnibus alijs rationabile erat sic præsumi, & sic lex præsumpsit. Vnde quando iussum est, quòd omnes isti occiderentur, quamquam

sufficeret dici, quòd occiderentur omnes, qui fornicati fuerant cum mulieribus Moab, & Madian: tamẽ dictum est, quòd occiderentur omnes, qui initiati fuerant Beelphegor, quia præsumebatur omnes illos adorauisse idola.

Si vero aliquis contendat, quòd Israelitæ pro sola carnali commixtione cum istis mulieribus Moab, & Madian non merebantur mortem, quia non est expressum lege determinate de hoc casu.

Dicendum est, quòd merebantur, quod patet, quia Phinees filius Eleazari insecutus fuit virum Hebreũ introeuntem ad scortum Madianitidem, & occidit eum immediate, vt inuenit coeuntem cum Madianitide, & iste valde laudatus est, quia Deus dixit, quòd iste placauerat iram eius, quod non fuisset si non merentur Israelitæ coeuntes cum alienigenis mortem ex solo coitu.

Sed forte dicetur, quòd iste Phinees non solum vidit commisceri carnaliter Hebreum cum Madianitide, sed etiam colentem idola, & comedentem de cibis consecratis Beelphegor, & propter hoc licuit ei occidere illum.

Dicendum est esse falsum, quia Phinees insecutus fuit virum Hebræum, & intrauit post eum in Lupanar, inuenitque pariter commiscentes, & occidit: ergo nihil vidit, nisi cõmixtionem carnalem, & ex hoc occidit licite immo laudabiliter illum virum.

An Israelitæ merebãtur mortẽ propter coitum solũ cum alienigena.

An liquis de iudicibus idolatrasset, posset puniri.
Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quid si aliqui de iudicibus facientibus istam inquisitionem peccauisset idolatrando, & fornicando cum mulieribus illis, quia non posset peccatum istius inueniri per inquisitionem, & consequenter non puniretur.

Respondendum est, q̃ de omnibus iudicibus posset inueniri delictum si deliquissent, quia non erant omnes iudices equales, sed subordinati: quidam enim erant decani habentes sub se 10. viros, & isti erant minimi inter omnes principes. Alij erant principes quinquagenarij, quorum quilibet habebat quinquaginta viros, quibus ius dicebat, & quilibet horum habebat quinque decanos sub se. Alij erant centuriones, quorũ quilibet habebat centum viros, & decem decanos, & duos quinquagenarios sub se. Alij erant tribuni, quorum quilibet habebat mille sub se, & cẽtum decanos, & 20. quinquagenarios, & 10. centuriones. Omnes autem tribuni subijciebãtur Moysi, & 70. senioribus. Et hoc modo poterat de omnibus fieri inquisitio, nam si peccasset aliquis de decanis, quinquagenarij inquirebant, si autem quinquagenarij peccarent, inquirebant centuriones, & si delinquerent centuriones, tribuni inquirebant, & iudicabant, si autem tribuni peccaret septuaginta seniores, qui erant equales Moysi, vt declaratum est supra 11. cap.

Si vero quisquam de septuaginta senioribus peccaret, poterat inquirere Moyses, si autem Moyses peccaret solum Deum habebat vltorem, sicut est de Papa si peccauerit a nullo punitur, niti in quibusdam casibus de quibus 40. distin. in capit. si Papa. Vero in alijs vniuersaliter, vel saltem in quibusdam concilium sit maius Papa, vel è contrario satis grauis quæstio est, & a multis hactenus inquisita. de quo nihil ad præsens.

Et ecce vnus de filijs Israel. Hic ponitur quidam casus specialis de quodam Israelita delinquente, & quamquam multi deliquissent, coeundo cum alienigenis mulieribus: tamen quia iste fuit maioris rebellionis, & pœna istius fuit specialior omnibus alijs,

expressum fuit hic. Erat autem iste vir excellens in Israel, scilicet princeps de tribu Symeon nomine Zambri, & propter hoc erat facinus grauius, & periculosius, quia multo plures sic imitarentur illud, quàm si fieret ab homine plebeio. F

Intrauit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem. In hoc significatur magnitudo delicti, scilicet, quia fuit ex rebellione, & valde publicum: nam non egit illud occulte, & captata temporis opportunitate secundum conditionem adulterorum: iuxta illud Iob vigesimoquarto cap. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: non me videbit oculus, & operiet vultum suum: sed publicè tanquam daret operam licitę rei in rebellionem omnium Israelitarum ad scortum ingressus est, & ob hoc meruit, vt tale sibi daretur supplicij genus, quale secutum est. Iste enim inuerecundior ceteris fuit, qui non solum peccare, sed etiam coram omnibus facere illud non erubuit. & hoc graue peccatum est, quando aliqui peccatum suum, vt Sodoma prędicat cunctis ostendendo, vt habetur Esaię capitu. tertio. Hoc enim est signum voluntatis multum deprauatę a qua mensuratur meritum, vel demeritum in operatione.

Peccatum manifestũ grauius puniendum.

Ad scortum Madianitidem. Idest ad mulierem scortariam de Madian. Et est hic scortum fœminini generis, quia nomina terminata in um, pertinentia ad fœminas sunt feminini generis, vt Glycerium, Dortiũ, Scortum: quod patet, quia dicitur Scortum Madianitidem.

Sciendum autem, quòd ista fœmina fuit filia regis Madian, & nobilissimi regis inter omnes Madianitas. Iste autem vir erat princeps super totam tribum Symeon, & erat quasi rex, quia erat princeps virorum, quasi sexaginta millia virorum, vt patet supra capitu. primo. ideo ingressus est ad illam, quæ erat filia regis, vt patet infra.

Vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel. Idest iuit in præsentia Moysi, & omnium aliorum Israelitarum ad scortum: & quia tentoria mulierum Moabitarum, & Madianitarum erant apud castra Israelitarũ viderunt omnes Israelitę, quomodo introibat vir ille in Lupanar, & ex hoc fleuerunt nimis, vt patet infra.

Quid Iosephus dicat de Zabri. Et an potuerit ipse conuenienter accipere in scortum mulierẽ Madianitidẽ, qa Moyses acceperat vxorem de Madian.

Iosephus dicit, quòd Zambri duxerat mulierem istam Madianitidem in vxorem, & quòd dixit sibi hoc licere, & coram Moyse, & omnibus ingressus tabernaculum Madianitidis coiuit cum ea. Sed litera non vult, quòd ista fuerit ducta in vxorem, sed erat cũ aliis filiabus Moab, & Madian, quia dicitur, quòd iste ingressus fuit ad scortum Madianitidem: si tamen esset vxor illius, nõ vocaretur scortum, ideo dici posset, quòd iste Zambri multum rebellis dixit Moysi in facie multitudinis, quòd licebat ei ducere vxorem de filiabus Madian, & colere idola, sicut ipse duxit Sephoram Madianitidem filiam Iethro in vxorem, vt patet Exodi capit. secundo, & quòd leges quas Moyses dederat cõfinxerat de corde suo, vt premeret Hebrœos maiori seruitute quàm in Aegypto premebantur, & tunc intrauit ad scortum Madianitidem. Ista dicit Iosephus dixisse Zambri, & satis potest stare, quòd ille dixerat, quia inhonestus erat, & potens: nec erubuit coram multitudine hoc facere: male tamen loquebatur Zambri. non enim licebat sibi idola colere, quia est contra ius decalogi, quod naturale est innatum mẽtibus hominum, vel ex innatis in mente elicitum, aut conclusum: nec etiam recte dicebat de Madianitide muliere, quia Moyses accepit illam ante legem datã, & tunc non erat aliqua obligatio. Sic etiam Iudas de genere Chananæorum accepit vxorem, vt patet Genesis trigesimo octauo capit. nunc autem lex erat iam data, vt patet Exodi capitu. trigesimoquarto, & obligabat: ideo non poterat Zambri accipere vxorem Madianitidem. G H I K

Item quia lex ista de non contrahendo cum alienigenis data erat, ne conuerteretur vir ad cultum idolorum propter cohabitationem vxoris. In Moyse autem non tenebat hoc, quia è contrario ipse eam adiudaismum cõuertit. Iste autem Zambri ad idolatriam inclinatus erat, quia iste mulieres alienigenæ ad nihil aliud venerant, nisi vt Hebræos ad idolatriam conuerterent: ideo ipse Zambri, vt vult Iosephus dicebat se posse licite idola colere secundum suæ voluntatis arbitrium, ideo poterat eam licite ducere in vxorem.

Qui flebant ante fores tabernaculi. Idest Moyses, & reliquus Israel plorabant ante ostium tabernaculi, quia ex loco ipso videbant, quomodo iret Zambri ad mulierem Madianitidem. Et accipitur hic ostium tabernaculi pro ostio atrij. nam non erant Israelitæ cum Moyse apud ostium tabernaculi, quia tunc non possent videre Zambri euntem, cum tabernaculum esset intra atrium, & atrium esset velatum in circuitu per totum, sed erant ad ostium atrij, scilicet extra atrium, & ibi dicebantur esse ad fores tabernaculi, quia totum Sanctuarium vocatur Sãctuarium, tam atrium, quàm ipsum tabernaculum, & ibi lugebat Moyses cum cæteris Israelitis. Et hoc propter duo.

Primo ex dolore grauis facinoris, quia videbat, & totus Israel declinabat ad idolatriam.

Secundo flebat, vt conuerteret Deum ab ira: timebat enim, quòd Deus immitteret breuiter iram suã, & subuerteret totum Israel propter grauia facinora. Dixit autem esse ibi omnem turbam filiorum Israel, non quòd ibi essent omnes, quia tunc faciliter potuissent compescere ipsum Zambri ab opere stulto, sed solum erant aliqui cum Moyse habentes rectum zelum: magna pars tamen populi declinauerat ad idolatriam, cum occisi fuerint vigintiquatuor millia hominum, vt patet infra, & maxima pars populi erat in commotione, scilicet, quòd si durassent facinora ista per aliquot dies totus Israel fuisset conuersus ad iniquitatem.

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israelitem in Lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga a filijs Israel: & occisi sunt viginti quatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitę, qui occisus est cum Madianitide: Zambri filius Salu dux, de cognatione, & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, q̃ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

1. Machab. Phinees laudatur.

filia Sur principis nobilissimi Madianitarũ. A Locutusque est dominus ad Moysen, dicẽs: Hostes vos sentiant Madianitę, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidijs per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagę pro sacrilegio Phogor.

Quod cum vidisset Phinees. Hic ponitur tertium, scilicet pœnæ diffinitę in parte, & in toto inflictio, scilicet, quia fuit Zambri punitus specialiter pro suo scelere, & fuit totus populus punitus pro delicto suo, & quia fuit peccatum Zambri speciale, fuit punitio eius distincta a punitionibus aliorum populatium. ß

Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari. Idest vidit eũ Phinees eũtem ad tentorium mulieris Madianitidis, & secutus est eum: ibat enim publicè cum dicatur supra, quòd iuerit coram fratribus suis, idest videntibus omnibus fratribus suis, scilicet Moyse, & alijs Israelitis, qui erant flentes apud ostium tabernaculi. Iste Phinees vocatur filius Eleazari, idest nepos Aaron summi sacerdotis, & ipse fuit tertius summus sacerdos: nã primus fuit Aaron, secundus Eleazarus filius Aaron, tertius Phinees filius Eleazari, nam hic infra promittitur ei summũ sacerdotium, & semini suo pro hoc, quod fecit. *Filii Aaron sacerdotis.* Idest iste Eleazarus, cuius erat filius Phinees erat filius Aaron sacerdotis magni. Et hoc ponitur ad differentiam, & cognitionem, vt sciatur quis erat iste, qui tantum pro Deo zelatus est. Describuntur autem progenitores eius vsq; ad Aarõ, quia ipse erat magis notus, quàm Eleazarus, & vocatur hic Aarõ sacerdos, idest summus sacerdos per excellẽtiam sacerdos, quia nullus ante eum sacerdos fuit consecratus: & nullus fuit maior sacerdos eo: sed tẽpore suo ipse fuit summus pontifex. Sic aliquando vocatur Eleazarus sacerdos post mortem Aaron, idest summus sacerdos, cum successisset in summo sacerdotio, vt patet sequenti cap. & infra 27. C

Surrexit de medio multitudinis. Cum vidit Phinees virum illum euntem ad mulierem Madianitidem cõmotus zelo magno, vt eam iniuriam vindicaret surrexit de medio multitudinis, vt occideret virum illum, si inueniret turpiter agentem. Erat autem iusta commotio, quia iste vir erat princeps in cognatione Symeon, & publice atque in rebellionem omnium introibat ad scortum Madianitidem, quod si nõ fuisset vindicatum totus populus prę suppositia publica impunitate huius, & auctoritate facientis dilaberetur ad vitium: ideo fuit valde vtile istum puniri. Phinees autem fuit magni animi persecutus illum: nam ipse erat princeps tribus Symeon, & si conaretur contra eum quidquam inferre, timere debebat totam tribum Symeon insurrecturam contra se, quamquã postea non surrexerit, quia immisit Deus timorem super omnes, ne auderent quidquam agere contra Phinees: nec tamen propter hoc ipse fuit minoris animi, quia cum aggrederetur principem vnius tribus, irrationabile erat timere, quod tota tribus contra eum insurgeret. Et quia timor iste erat durus valde fortis iudicat⁹ Phinees, & ob hoc Deus valde laudauit eum promittens sacerdotium æternum: & dicitur quòd surrexit de medio multitudinis, scilicet apud Sanctuarium, vbi erat reliqua multitudo cum Moyse: ibi enim castrametabatur Phinees cum Eleazaro patre suo: nam sacerdotes ad partem Orientalem Sanctuarij castrametabantur, vt patet supra 3. cap. D E

Et arrepto pugione. Hoc fecit, quia intendebat occidere virum illum, sicut fecit, vel alias si eum videret fornicantem, vel idolatrantem, ideo sumpsit arma.

Ingressus est post virum Israelitem in Lupanar. Erat enim mulier Madianites in tentorio paruo, quod vocatur Lupanar, illuc autem introiuit vir iste Israelites: singulæ namque mulieres Moabitides, & Madianitides tentoriola habebant ad hoc disposita, ne cunctis earum pateret turpitudo. In Hebręo dicitur.

Ingressus tabernaculum. Sed idem est tabernaculum meretricis, & Lupanar. Vel si diceretur, quòd iste volebat ducere Madianitidem illam in vxorem taberna culum, esset aliquod magnum tẽtorium apparatum, quod forte pater puellæ afferre iussisset, vt ibi nuptiæ celebrarentur. sed hoc multum distat a litera, quia nõ accepit Zambri fœminam istam in vxorem, sed introiuit ad eam affectu fornicatorio, cum dicatur supra, quòd intrauit ad scortum Madianitidem.

Et perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem. Idest cum intrasset Zambri ad Madianitidem commixtus est illi. Phinees autem continuo ingressus inuenit eos pariter commiscentes, ideo cum vnum occidit, vtrũque occidit, quia transuerberauit virum, & fœminam simul, vt sicut in vitio simul erant, ita & mors eis simultanea foret. Ecce enim mors turpissima cum isti in scelere suo viliter commixti perierint. Nec est de talibus inquirendum, an potuerint habere locum saluationis: nam in ipso actu peccati defuncti sunt.

An Zãbri, & scortũ Madian perierit ętern aliter, qa occisi sunt in ipso coitu.

Et si quis dicat, quòd dolere poterant saltem quasi per indiuisibile, quod sufficiebat ad contritionem, & saluationem: sicut declaratum fuit de Nadab, & Abiu qui simul mortui sunt, & in actu peccati, scilicet offerendo ignem alienum, tamen dictum est ibi, quòd saluari potuerunt, & sic prę sumendum est.

Respondendum est: non est simile propter diuersitatem vitiorum: nam quædam sunt vitia, in quorum actibus non tollitur totum iudicium, ita vt homo possit confestim diuertere ad alia, quæ bona sint. in libidine autem non est sic: tollitur enim omnis actus iudicij, nam iuxta Aristotelem, septimo Ethicorum. aiunt in libidine intelligere neminem posse, ideo quamquã in alijs vitijs possit aliquis subito conuerti ad actum bonum, in ipso tamen actu libidinis fere impossibile videtur. Cap. 2.

In locis genitalibus. Idest percussio ista fuit facta super genitalia: direxerat enim manum suam, vt super locum illum percuteret, & ibi percussit vtrunque transfodiens. Dignum enim erat, vt per quæ peccauerant, punirentur. Dictio autem Hebraica hic posita aliud videtur signare, sed ad hoc redit.

Quare Moyses non est motus ad interficiendum Zambri, sicut Phinees. Quæst. VII.

QVAERVNT aliqui, quare Moyses non fuit persecutus virum illum, sicut persecutus est eum Eleazarus.

Respondent quidam, quòd Moyses nõ fuit motus hic zelo contra istum Zambri, nec contra alios peccatores ad puniendum eos, sicut fuit motus in monte Synai occidendo vigintitres millia pro adoratione vituli: Exodi capitu. trigesimosecundo, quia viderat se angustiatum, vel quasi conclusum ex argumento Zambri contra se pro vxore Madianitide, vt supra dictum est, ideo Phinees filius sacerdotis Eleazari loco eius executus est. Sed hoc nihil est, nam an sic argueret Zambri contra Moysen non constat.

Sed etiam si constaret dicendum, quòd non concludebat argumentum saltem apparenter: iõ nõ multum curaret Moyses, sed nõ fuit motus, quia timebat

plebem: viderat enim quòd omnes ferè declinauerant, & declinare parabant, & si ipse eis resisteret forte omnes insurgerent in ipsum, & nihil proficeret, nec adhuc Deus mouerat cor eius, vt ista faceret. Talia enim sine quodam motu speciali Dei non fiunt, quia magna sunt. In monte autē Synai mouerat Deus Moysen ad puniendum acriter populum, tam mouēdo eum in corde, quàm proponendo ei exterius grauitarem delicti, & magnitudinem pœnæ, quam ipse inferre volebat, ideo Moyses concitatus fuit ad puniendum peccatores. Hic autem Phinees motus est, quoniam Deus mouit cor eius ad exequendum hoc. Voluit enim eum facere virū glorioſum, & ministrum voluntatis suæ: ideo dedit animositatem illi ad hoc.

Aliter potest responderi, quòd Moyses persecutus fuisset istum virum Israelitem introeuntem in lupanar: nec formidasset, quamquam etiam si pro hoc mori æstimasset, quia non erat illi preciosa vita, cum videret contemni leges Dei, sed non fuit persecutus virū illum, quia erat ad ostium tabernaculi flēdo pro Israel ne Deus immitteret iram suam subitaneā super eos delens totam gentem, quia facinoris magnitudo hoc exigebat: existimabat autem fortassis Moyses, q̄ si ipse desineret ab oratione totus populus periret: prælegit ergo magis flendo preces effundere pro toto Israel, quam persequēs vnum virum pro scelere ab oratione cessare, & hoc videtur satis rationabiliter dictū. *Cessauitque plaga ab Israel.* Idest, quando fecit istud Phinees cessauit plaga, quæ erat in Israel.

Plaga quę erat in Israel ꝓpter Beelphegor quæ fuerit.

De ista plaga aliqui dicunt, q̄ erat percussio, quam faciebant iudices suspendendo eos, quos inueniebāt deliquisse, sicut iusserat Moyses illis, & quia reperierunt 24. millia deliquisse occiderunt omnes.

Sed non stat conuenienter, quia plaga non significat interfectionem factā ordine iudiciario, sed signat pœnalitatem aliquam immissam a Deo, vel mortem inflictam ab hostibus. Item non satis videtur, quòd iudices potuissent occidere 24. millia hominum suspendendo, & tamen dicitur hic, quòd in plaga ista 24. millia hominum perierūt. Item si istud intelligeretur de morte illata per iudices non diceretur, quòd cessaret plaga, quando Phinees percussit virum illum, sed semper continuarent inquisitionem suam, & punitionem quousque nullum criminis reum inuenirent: & tamē dicitur, quòd mortuo Zambri immediate cessauit plaga: ergo magis pertinet hoc ad plagam a Deo inflictam.

Item videtur, quòd adhuc iudices nō auderent per mandatū Moysi inquirere, & punire pro delictis istis, quia Moyses cum reliquis Israelitis erat plorans cum videret vitia multitudinis.

Si autem iudicarent iudices dati a Moyse de vitijs populi, & punirent, non esset Moyses plorans cum Israele, quia hoc magis pertinet ad timentes, & prouidere non potentes. Item si per sententiam iudicum vigintiquatuor millia fuissent occisi sicut erant, quando plaga cessauit, Zambri non fuisset ausus coram tota multitudine ingredi in Lupanar, ne interficeretur, qa si vsque ad mortem suam occidissent iudices de peccatoribus vigintiquatuor millia etiam eum occidere potuissent, quia sine magna potestate talis occisio fieri non potuit, & tamen non timuit, nec erubuit coram tota multitudine ingredi in Lupanar: ergo iudices non occiderant istos viros, qui perierunt in plaga.

Sed magis dicendum, quòd ista fuit plaga inflicta ab Angelo percutienti, scilicet mors, vel pestis sicut alias factum est, scilicet tempore regis Sēnacherib Angelus Domini occidit per noctem centum octoginta quinque millia virorum, vt patet quarto Regum, cap. 24. & ista sententia patet Psalm. 105. vbi dicitur, quòd Deus misit plagā propter hoc, quòd initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum, & illa plaga cessauit, quando Phinees percussit Zambri.

Quot occisi 24. millia.

De istis autem vigintiquatuor millibus virorum, quomodo occisa fuerint, scilicet, an omnes perierint per plagam a Deo missam, vel aliqui de istis suspensi fuerint per mandatum mihi incertum est.

Sed videtur dicendum, quòd omnes mortui in plaga a Deo missa, & suspensi a Moyse si aliqui fuerunt non excesserunt numerum vigintiquatuor millium: nam scriptura plures posuisset si plures occisi fuissent ex hac causa. Quod autem aliqui in plaga Dei occisi fuerint manifestum est, cum dicatur quòd cessauerit plaga: quòd etiam aliqui per mandatum Moysi fuerint suspensi satis rationabile est: aliàs mandatum Dei supra positum de suspendendo ad solem delinquentes non fuisset completum, nec pro aliqua parte executioni traditum. Ideo dicendum videtur, quòd antequam Zambri introiret ad scortum Madianitidem Deus inceperat mittere plagam super populum, quia declinauerant Israelitę ad vitium cum alienigenis, & perierant multi. Et nisi forte Phinees occidisset Zambri ista plaga fuisset continuata vsq; ad disperdendum totum populum.

Cum vero iste zelo Dei permotus occidit Zambri, cum Madianitide placata est ira Dei, vt patet immediate, scilicet Phinees filius Eleazari auertit iram meā a filijs Israel, ne ipse delerem filios Israel zelo meo, & tunc cessauit plaga immissa per Angelos percutientes, quia nihil aliud est placari iram Dei, nisi cessare punitionem, quam infert, vel eam, quam inferre parabat. In Deo enim nullus alius irę motus est: post hęc autē iudices inceperunt tradere executioni, quod iusserat Moyses. Nam ante hoc non poterant, quia totus populus fere declinabat ad mulieres alienigenas, & timebant tunc exequi, ne fieret seditio, concitato toto populo contra eos, cum autem cessauit plaga, in qua non perierunt vigintiquatuor millia virorum, habita opportunitate, iudices inceperunt inquirere, & punire quos deliquisse repererant, quia Deus non occiderat omnes peccatores, cum placatus esset per id, quod fecerat Phinees: iudices autem non cessauerunt ab inquisitione & punitione, quousque nullum noxium reperierunt, quod fuit per aliquot dies. Fuerunt autem isti suspensi contra solem, sicut supra iussum fuerat, & omnes ipsi tam occisi a Deo, quàm a iudicibus pertinerunt ad summam vigintiquatuor millium.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur remuneratio, & laus bonę actionis Phinees, scilicet, quòd Deus reddidit testimonium illi, quòd placasset iram eius, & promisit ei sacerdotium æternum. Ista locutio Dei ad Moysen fuit apud ostium tabernaculi: ibi enim conueuerat Deus loqui Moysi, vt patet Exodi capitu. 29. & interdum alijs, vt patet supra duodecimo. de Maria, & Aaron, & hoc fuit quando erat Moyses flēdo cum alia multitudine apud ostium tabernaculi, vt supra patet. Nam tunc surrexit de medio illorum Phinees, & occidit Zambri, quo facto Deus locutus est ista Moysi. *Phinees filius Eleazari auertit iram meam a filijs Israel.* Idest doluit offensam meam & puniuit, sicut ego punire debebam, & hoc est auertere iram, siue proprie, siue large sumatur. Nam in nobis ira proprie est impetus quidam animi concitati ad vindictam, & generale est in omnibus speciebus iracundorum, quòd habita sufficienti vindicta cessat ira, iuxta Aristot. 4. Ethi. Cap. quamquam aliqui iracundi sunt, qui sine punitione cessant, de quo ibidem.

Si ergo Deus habuisset iram proprie, vt in nobis est & aliquis dolens de offensa eius sumpsisset vindictam de peccatoribus, cessaret ira, est tamen in Deo ira largè sumpta, & propter hoc necesse est velocius cessare quia non est in eo impetus animi concitati ad vindictam exigendam, sed sola voluntas puniendi pro scelere ab omni passione, & motu sequestrata, & cum ista nihil sit, nisi volitio puniendi pro quantitate delictorum, cum aliquis loco Dei, tantū de pœna exigat quantum Deus exacturus erat: necesse est iram illius auerti: alioquin dabitur, quòd postquam aliquis nomine Dei sufficiēter punierit aliquod delictum, adhuc Deus punire vellet iterum, quod est contra æquitatem: nam Deus non iudicat bis in ipsum, vel nō insurgit duplex tribulatio, vt patet Naum. ca. 1. in nobis autem quamquam regulariter hoc sit, quòd habita punitione pro illata, vel æstimata iniuria cesset ille impetus: fit tamen interdum, vt quando impetus animi grauis est si immediate vindicta habeatur, etiam si nondum cessauerit impetus, & ob hoc interdum cum sufficienter pro illata iniuria aliquem punierimus, adhuc punire vlterius velimus. si tamen ira cessasset hoc non vellemus. *Quia zelo meo commotus est contra eos.* Non fuit Phinees commotus contra omnes Israelitas, quia solum fuit persecutus Zambri ad mortem, quia tamen displicuit ei valde facinus istud inquantum contra Deum erat, non solum contra istum mouebatur, sed etiam cōtra omnes peccatores: si enim omnes delere potuisset deleuisset, sed quia iste enormius cęteris peccauit, magis in Dei contumeliam publicè agens contra hunc specialius motus est. Et dicitur motus zelo Dei, idest desiderio puniendi offensam Dei. Duo enim erant in isto actu satisfactoria pro offensa, s. punitio duorum fornicariorum simul, & zelus Phinees. Sed multo magis placauit zelus Phinees Deum quàm pœna inflicta, si autē Phinees motus fuisset ad occidēdum Zambri ex alia causa, quamquam offensa Dei aliqualiter vindicaretur, quia tamen Phinees non agebat ad istam vindictam, non fuisset Deus placatus.

Vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idest propter hoc quod fecit Phinees: ego ipse, idest per meipsum non delebo Israelitas zelo meo, idest desiderio vindicandi offensam meam. Zelus propriè amor priuatus est nolens consortium in amato, sic vir zelat vxorem, sicut inuidi zelant honorem sibiipsis solis honorem volendo: sic Deus zelat latriam nulli alteri eam dare volens, & sic vocatur Deus zelotes Exodi capitu. 34. Alio modo zelus est amor, vel desiderium vindictæ, & sic est zelus in iracundis, & iste modus est hic. Aliter accipitur zelus, idest amor, vel desiderium conferendi, vel dolor de re, quę destruitur: sic patet Psalm. 68. scilicet zelus domus tuę comedit me, idest dolor de malis, q̄ fiebant in domo tua affligebat cor meum. Et dicit Deus, ne ipse delerem in zelo meo, idest ego habebam desiderium vindicādi offensam irrogatam, & vindicassem eam, quia tamen Phinees zelauit loco mei, ego non vindicabo. Et dicitur: ne ipse delerem, quasi dicat ante hoc plaga, quæ inferebatur a Deo per se inferebatur, scilicet sine ministerio hominum, quāquam nō sine ministerio Angelorum, quia Deus per seipsum nihil agit, nisi quod instantaneum, & sine motu est. ista autem omnia cum successione fiebant, & per motum quendam, ideo ministri Dei faciunt, quia tamen isti ministri non apparent nobis, dicit scriptura Deum per se ista facere.

Sciendum, quòd ista litera, scilicet, vt non ipse delerem, non legitur per modum causæ finalis, sed per modum consecutionis.

Primo modo est sensus, quòd Phinees sciebat Deū puniturum offensam hanc, nisi aliquis loco eius puniret, & quòd ipse acriter puniret: ideo ne Deus totum populum deleret in ira sua, motus fuit ipse ad puniendum loco Dei.

Secundo modo intelligitur, quòd Deus puniturus erat Israelitas zelo suo, nisi aliquis puniret loco eius, & quia Phinees exegit istam vindictam, consecutum fuit hoc, scilicet ne Deus per seipsum deleret Israel. Primus sensus non stat, quia tunc non fuisset motus Phinees zelo Dei, sed zelo populi, scilicet, ne totus populus deleretur, si Deus per seipsum vindictam exigeret: litera tamen dicit, quòd fuit motus zelo Dei, ergo necesse est dici, quòd intētio sua fuit punire offensam Dei, quia dolebat de contumelia Deo illata, non curans, an Deus per se postea vindictā exigeret, vel non: & ob hoc placatus fuit Deus, quia erat zel' pro Deo. Quod autem Deus non deleuerit in zelo suo Israel, non fuit finis actionis Phinees, sed cōsequens ad actionem eius.

Premium datum Phīnees pro zelo Dei.

Idcirco loquere ad eum. Hic ponitur premium datum pro bona operatione Phinees, & iussit Deus, quòd Moyses denunciaret hoc ei, vt magis gauderet sciens summum sacerdotium permansurum in æternum in filijs suis. Si autem summum sacerdotium futurum esset semper in semine eius propter hanc operationē, & tamen ipse nesciret, non gauderet, non existimans se aliquod bonum habere, quia cum ignorātia rei nullum bonum esse potest ex re ipsa. Cum autem Phinees cognosceret summum sacerdotiū in domo eius semper mansurum, gauderet cognoscens filios semper in magno honore futuros.

Ecce do ei pacem fœderis mei. Idest ecce, ego concedo ei, vel facio cum ipso securitatem pacti, scilicet, quòd habebit summum sacerdotium post patrem suum, & deinde eius progenies. Fœdus enim Dei ad Phinees erat compositio, vel pactum quam faciebat cum ipso, scilicet, vt daret ei summum sacerdotium, & dicitur dare pacem fœderis, idest securitatem fœderis, scilicet quòd nunquam violabitur istud fœdus. Cum enim sunt aliqua fœdera, quę aliquando infringenda sunt, pacem non habent, vel securitatem, vel firmitudinē: & quia Phinees forte existimaret, quòd istud pactum interpositum posset infringi propter aliqua delicta ipsius, & timeret: ideo dixit Deus, quòd erat pactum pacis, idest inuiolabile, & in hoc maxime gauderet Phinees sciens se bonum possidere, quod nullo perditurus esset tempore, nec posteri eius.

Et erit tam ipsi, quàm semini illius pactum sacerdotii sempiternum. Supra dicebatur, quòd pactum Dei cum Phinees esset inuiolabile, sed non dicebat, quid illud erat. hic exprimitur, quòd sit pactum de summo sacerdotio, scilicet, quòd ipse, & filij sui habituri essent illud in sempiternum. Et quamquam hic dicitur de sacerdotio nihil determinando, tamen intelligitur solum de summo sacerdotio, quia illud vocatur sacerdotiū per excellentiam, sicut supra vocabatur Aaron sacerdos solum, & tamen intelligebatur, quòd erat summus sacerdos. Item patet, quia si intelligeretur de sacerdotio minori nihil sibi promitteretur: non enim erat illud aliquid magnum, quod specialiter alicui promitti deberet.

Quamquā hic nō exprimitur sacerdotiū Phinees tā satis intelligitur, q̄ p mittit sum mum sacerdotium.

Item & fortius non poterat illud promitti, quia esse sacerdotem minorem ex cognatione proueniebat, ita vt necesse esset omnes natos de semine Aaron sacerdotes esse, nisi haberēt maculas sanabiles, propter quas non permitterentur accedere ad ministrādum, de quibus Leuitici 21. capitu. ideo si aliquis de genere Aaron, non habens maculam nollet ministrare dimittens omnia iura sacerdotalia, quæ sibi prouentura erant ne ministraret, cogebatur ministrare, & consecrari, vt declaratum est supra 20. capitu. Non ergo potuisset sacerdotium paruum promitti Phinees, & filijs eius; sed promittitur hic sacerdotium: ergo necesse est intelligi de summo sacerdotio.

Sempiternum quo accipitur impropriè

Considerandum, quòd cum dicitur hic pactum sacerdotij sempiternum nō accipitur propriè sempiternum, quia nō duravit istud sacerdotium semper. Nullus namque de Iudæis est, nunc sacerdos magnus, aut minor. Accipitur tamen large sempiternum pro eo, quod durat magno tempore, sed non semper duret, & sic dicitur de plurimis cęremonijs veteris testamenti, vt in sacrificijs & similibus, ꝙ essent sempiternę, & tamen non durauerunt semper, quia nunc non durāt: satis tamen poterat dici, ꝙ pactum sacerdotij erat sempiternum, quia ipsum per se nunquam cessaturū erat, sed cessauit cessante statu Hebręorum: fuerunt enim dispersi Hebrei de terra sua, & totus eorum status periit non manentibus sacrificijs, nec alijs cęremonijs cū lex prohiberet ista extra locum Sanctuarij fieri, quod solum erat in terra Chanaan. Ideo necesse erat, vt summum sacerdotium, & minus atque omnis status Leuiticus cessaret, cum tamen māsit status Iudaicus semper mansit summum sacerdotium in progenie Phinees, & si vsque ad finem sęculi status iudaicus perseuerasset, semper stetisset sacerdotium in progenie illa, quod satis est ad vocandum pactum ęternum, sicut dicimus aliquam legem æternā esse, quæ durat quandiu durat populus cuius est lex. Si autem populus totus pereat, lex necessario peribit, quia nō potest manere, nisi in subditis, cum sit dictamen rationis, quia tamen lex illa mansura erat semper, si populus semper fuisset, dicetur lex ęterna: ob hoc autem lex iudaica tota simul non vocatur propriè ęterna, quia non solum non semper durauit, sed etiam non durauit tandiu, q̄diu manent subiecti illius, ideo lex abrogata est succedente alia, & de tali non proprie dicitur, quòd sit ęterna. Aliqua tamen sunt in veteri testamento, quę per seipsa sola vocantur ęterna, sicut sunt quædam cæremonię, quæ semper mansissent si actus illi, circa quos erāt semper fuissent, sic est de cęremonijs sacrificiorū, quæ habentur in Leuitico, quę non manent, quia nūc nulla sacrificia de pecoribus fiunt: si tamē fierent, manerent cæremoniæ illorum sacrificiorum, quæ fiebāt prius, & sic fuit de pacto summi sacerdotij, quòd mansisset semper ī linea Phinees, si semper fuisset aliquod summum sacerdotium, sed nullum est.

Quæ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum cum eo de summo sacerdotio. Et de maximis reditibus, & honoribus sacerdotum summorum, & quòd aliquando erant reges. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, q̄ bona promittebat Deus Phinees faciendo pactum de summo sacerdotio.

Respōdendum est, quòd duo bona promittebantur, quę secundum humanam æstimationē maxima sunt, s. excellentissimus honor, & abundantissimę diuitię. Vulgariter enim de bonis sentientes nulla maiora dicunt. De diuitijs apparet, quia reditus summi sacerdotis erant valde magni. Habebat enim duplices reditus, scilicet quosdam communes cum alijs sacerdotibus, & alios proprios. Quātum ad communes reditus nihil refert. nam quamquam illi satis magni sint, tamen non erant totaliter determinati: sunt enim isti de iuribus sacrificiorum, & de redēptione primogenitorum, & solutione votorum, oblationū, & omnium bonorum, & de partibus primitiarum. De his omnibus, & quibusdam alijs patet supra c. 18. Reditus autem proprij summi sacerdotis erant maximi, scilicet, quòd quolibet anno percipiebat centesimam partem omnium fructuum totius Israel, & pecorum, & iumentorum, quæ nimis multa erant, quia Israel erat populus valde magnus, ideo nullus ita diues erat in toto populo, sicut sacerdos magnus. patet de hoc supra 18. capit. cum iubetur, quòd Leuitę accipiant omnes decimas Israelitarum quolibet anno, & quòd dēt summo sacerdoti decimam decimę suę, & illa est centesima pars omnium fructuum totius Israel. Secundū bonum, quod promittebatur, erat honor excellentissimus. Nam summus sacerdos erat princeps temporalis super totam tribum Leui, sicut quilibet alij principes erāt domini in tribubus suis. Erat etiam princeps totius Israel quantum ad spiritualia, quia ipse faciebat omnia, quę pertinebāt ad Deum pro Israel. Item erat maximus in temporalibus, quantum ad iurisdictionē quia ipse erat maximus iudicum, a quo nō licebat aliquatenus appellari, si quis autem appellaret, vel non obediret mandato illius occidebatur, vt patet Deuter. 17. cap. & hoc fuit toto tempore, quo mansserunt Israelitę in terra Chanaan. nam etiam tempore passionis Christi summus sacerdos erat maximus iudicū, ideo ad eum ductus est Christus, vt condemnaretur. Matt. 26. ca. & condemnatus est. Item erat maximus honor summi sacerdotis, quia quando erant reges in Israel summi sacerdotes accipiebant in vxores filias regum, sicut patet de sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Iuda in vxorem, vt patet 4. Regum 11. cap. sed non videbatur esse maior honor isto, tam intensiuè quam extensiuè, scilicet, quia extendebatur ad spiritualia, & temporalia: immo & ipsi summi sacerdotes aliquando reges fuerunt, vt patet in Machabæis. Ioānes enim Hircanus filius Simonis Machabęi fuit sacerdos magnus, vt patet 1. Machab. ca. vltimo. & tamen ipse fuit rex, quia imposuit sibi diadema regni: alij etiam post eum fuerunt reges, & sacerdotes magni, vt Aristobolus, & Alexander, & quidam alij: mansitque hoc vsq; quo facta seditione inter eos, qui erant de genere regio paulo ante natiuitatem Saluatoris, Romani, qui tunc dominabantur orbi, transtulerunt principatum regnatiuum ab istis in alienigenas diuidentes totam terram Israel in tetrarchas, vt præcedenti cap. dictum est. Hæc autem omnia promittebantur Phinees, quando fiebat pactum de summo sacerdotio cum isto: ergo valde bonum promittebatur isti.

Quomodo promissum fuit summum sacerdotium Phinees, quia proueniebat ei ex linea stirpis. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, quomodo fieri potuit pactum cum Phinees, quòd daretur sibi summum sacerdotium vsque in sempiternum, quia summum sacerdotium proueniebat ei ex linea stirpis suę, ideo ad eum pertinebat de iure. Et quod suum erat ex vna causa, ex altera suum efici non poterat, nisi desineret esse ipsius. Quod autem proueniret ei, patet quia summum sacerdotium erat veniens per lineam primogenitorum: erat enim ex successione, vt patet Exodi capit. 29. & Leuitici sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui patri suo iure succedit: ergo non dabatur ista dignitas per electionem, aut voluntatem, sed per lineam stirpis. Quod autem primogenitus succederet, patet Leuitici capit. vigesimo primo, vbi dicitur, quòd sacerdos magnus est maximus inter fratres suos: sic enim factum est in Eleazaro, quia cum mortuus est Aaron non successit ei Ithamar, sed Eleazarus, qui erat primogenitus, vt patet supra vigesimoprimo capitu. quòd autem Phinees esset per lineam primogenitorū, patet quia erat filius Eleazari primus: Eleazarus autem erat primogenitus Aaron de viuentibus, ideo ad ipsum proueniebat rectè summum sacerdotium.

Respondendum est, quòd istud pactum factum cū Phinees de summo sacerdotio habendo fuit quoddā beneficium ei impensum, vt patet 1. Macha. c. 2. vbi dicebat Mathathias filijs suis, ꝙ Phinees filius Eleazari pater eorum zelando zelum Dei accepit testamentū sacerdotij ęterni. Cōsistebat autem istud beneficium in duobus, quæ erāt supra ius sacerdotale. Primū erat, ꝙ Deus certificabat Phinees de vita aliqualiter longa, ꝙ nō moreretur ante patrem suum, sed succederet ei, & hoc erat magnum beneficium fm̄ humanā existimationem, s. vitæ diuturnitas, de qua non erat aliàs certus Phinees. Secundum erat, quia denunciatur ei, ꝙ non posset auferri illi sacerdotium, & a domo sua ex aliqua causa: nam licet ad eum de iure pertineret summum sacerdotium, tamē poterat ei auferri ex aliqua causa, sicut ablatū est sacerdotium de domo Eli, vt patet 1. Reg. c. 2. nam propter peccata filiorum suorum, dixit Deus, ꝙ sacerdotium transiret ad alterum, ita autē poterat esse in domo Phinees, quia licet Deus promitteret ei sacerdotium tamen poterat illi auferri propter aliquod delictum, vel licet non tolleretur in vita sua poterat auferri in semine suo, sicut factum est de Eli. Deus autem certificauit eum, ꝙ nunquam auferretur sacerdotium in æternum de stirpe sua, ideo magnum beneficium erat, ac si donaret ei non habēti aliquod ius ad illud. Item licet postea sacerdotium deriuatum fuerit per primogenitos, tamē a principio putabatur, ꝙ nō maneret in primogenitis semper, sed Deus eligeret digniorem. Cum autem determinauit, ꝙ istam lineā Phinees semper vellet, fecit ei magnū beneficium: sic enim fuit in Aaron, & alijs primogenitis Israel: nam a principio fuerat ius sacerdotale in primogenitis omnibus, postea autem Deus transtulit totum ius ad tribum Leuiticam, vt patet supra 17. ca. etiam cum in tribu Leui essent alij multi primogeniti transtulit Deus ab omnibus ius in solum Aaron, & filios eius, ita ergo quamquā dedisset ius istud domui Phinees, tamen poterat postea transferri ad alias domos, sed hoc firmatum est per pactum istud, ne transiret ad alias domos. Patet igitur, ꝙ quamquā Phinees haberet secundum ius succedere in summo sacerdotio, & tota domus eius, tamen promissio ista de summo sacerdotio multum operata est.

Quomodo pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees cum fuerit translatum in domum Samuelis. Quæst. X.

QVAERET aliquis quomodo dicitur hic, ꝙ pactum sacerdotij fuit sempiternum in domo Phinees, quia vī, ꝙ transierit postea ad aliam domum: nā Heli summus sacerdos erat de linea Phinees, vt quidam putant, & postea trāslatum est sacerdotium de domo eius in domum Samuelis, vt patet 1. Reg. 2. cap. vbi dicitur, ꝙ transferretur brachiū domus patris Heli in alteram domum, & videret æmulum suum in templo in vniuersis prosperis Israel. Iste autem erat summus sacerdos, quem suscitaturus erat Deus ablata domo Heli. Aliquis respōdebit ad hoc, ꝙ fuit pactum sempiternum de summo sacerdotio cum Phinees, sed sempiternum non significat aliquam continuitatem sine termino secūdum literam Hebraicam, sed quandam temporis longitudinem, quæ interdum non excedit quinquaginta annos, sicut est in Iubileo, qui fiebat de anno quinquagesimo in quinquagesimum: Leui. ca. 25. & tamē id, quod durabat vsque ad Iubileum, etiam si non duraret per totum illud tempus dicebatur in sempiternum: Exo. c. 21. & Leui. c. 25. & sic ista promissio facta Phinees magno tempore durauit, s. vsque ad Eli, vt q̄dam putant, in quo finito sacerdotio non transiuit ad filios eius, sed ad Samuelem trāslatum est, ideo potest dici, ꝙ sacerdotium fuerit ęternum in domo sua. Sed hoc non valet, quia etiam post translationem ad Samuelē fuerunt summi sacerdotes de genere Phinees, s. Sadoch, vt hr̄ 1. Paralipo. c. 24. etiam filij sui: nam ipsi ministrauerūt in summo sacerdotio in tēplo, quod constituit Salomō in Ierusalem, & de genere suo fuerūt omnes sacerdotes magni toto tempore Regum, vsquequo translati sunt Israelitę in Babylonē, & tunc erat sacerdos magn⁹ Iesus Iosedech, vt patet 1. Parali. c. 6. & hoc signat Zacharias c. 3. qui locutus est de tempore captiuitatis Babylonicę, & de reditu de captiuitate: nam in anno vltimo prophetauit, s. septuagesimo, vt patet Zacha. c. 1. & iste in c. 3. dicit. Et ostendit mihi dominus sacerdotem magnum Iesum stantem corā Angelo Dei. Et ibi ponuntur ornamenta sua pontificalia. Iste tamen erat in linea Phinees, & est vltimus eorum, qui ponuntur in hac linea 1. Paralip. ca. 6. quia ibi solum agitur vsque ad Babylonicam captiuitatē, & tamen non solum fuerunt ante tempus isti sacerdotes de genere Phinees, sed etiam post reditum de captiuitate, quasi vsque ad tempora Saluatoris: nā Machabæi non fuerunt magno tempore ante natiuitatē Christi, & isti erāt summi sacerdotes, vt colligitur ex primo libro Machabęorum, vbi sępe Iudas Ionathas, & Simon, qui erant tres fratres sibi mutuo succedētes vocantur summi sacerdotes, & Ioannes Hircanus filius Simonis etiam vocatur summus sacerdos 1. Macha. c. vlti. Isti tamen erant de genere Phinees, & vocauerunt Phinees patrem suum. Vnde 1. Macha. ca. 2. Mathathias pater istorum dixit: Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij ęterni, & post istos etiam deriuatum est sacerdotium per lineam Phinees. Pauco autem tempore ante natiuitatem Saluatoris, cum esset magna contentio inter eos, qui erant de genere sacerdotali simul, & regali, ꝙ essent sacerdotes, gentiles intromiserunt se, s. reges, ꝙ erant in circuitu Iudęorū, & ponebāt summos sacerdotes manu sua, & plurimi eorum emebant summū sacerdotium, sicut patet de Menalao Andronico, & Lysimacho alijsque, de quibus 2. Macha. c. 4. & 5. Immediate autem ante natiuitatem Christi Romani, ꝙ dominabantur terræ illi instituebāt summos sacerdotes ad libitum suum, ideo an aliqui tunc instituerētur, qui non essent de stirpe Phinees, nō esset multum admirandum, quia iam incipiebat variari totus status Iudaicus, tamen vsque ad tempora Machabæorum quibus aliquo modo durauit status Iudæorū, semper fuerunt summi sacerdotes de linea Phinees.

Semp fuerunt sacerdotes de genere Phinees vsque quo Romani dominabant Iudęis, & vendebant sacerdotia

Aliquis autem forte dicet, ꝙ quando mutatum est sacerdotium summum de filijs Heli ad Samuelē non fuit mutatum de domo Phinees ad aliam domū, sed istæ duæ domus, scilicet Eli, & Samuelis erāt intra domum Phinees, & sic licet nunquam redierit sacerdotium ad domum Heli, tamē semper fuit in domo Phinees, licet non per lineam primogenitorum, sed aliorum minorum. Sed hoc nō potest stare, quia Samuel nō erat de genere Phinees, immo nec de genere Aaron, s. quia non erat aliquo modo sacerdos, sed pertinebat ad alterum genus Leuitarum. Quidā enim dicunt illum esse de Gersonitis, & allegant id, quod habetur 1. Paralip. 26. quia ibi cum agatur de diuisionibus Leuitarum, & ponantur ibi Leuitę Gersonitæ, qui erant custodes thesaurorum, ponitur ibi Samuel. Sed dicendum est non stare, quia ibi non ponitur Samuel, tanq̄ Leuita, vel custos thesaurorū, sed dicitur, ꝙ Samuel sanctificauit, id est applicuit domino omnia, quę custodiebant isti Leuitæ in thesauris, & ponuntur cum eis multi sanctificantes, s. Dauid, & principes tribuum, & centuriones, & Saul, & Abner, & Ioab, ergo non habetur inde, ꝙ fuerit Samuel de Gersonitis, nisi etiam dicas Dauid, & Saulem esse de Gersonitis. Sed falsū est, quia

An Samuel fuerit de genere sacerdotum, vel Leuitarū, vel populatium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Samuel de qua stirpe fuerit.

quia Dauid erat de tribu Iuda, & Saul de tribu Beniamin. De Dauid Matth. c. 1. De Saule 1. Reg. c. 9. Sed dicēdum, ꝙ Samuel erat de stirpe Caathitarum, quę est vna familia Leuitarum, vt patet 1. Paralipo. c. 6. vbi inter Caathitas in domo Coritarum ponuntur Samuel, & pater eius Elchana. Erat autem iste pater Samuelis, vt patet 1. Reg. c. 1. Sed aliquis arguet, ꝙ Samuel non fuit de stirpe aliqua Leuitarum, sed fuit de Israelitis popularibus, s. de stirpe Ephraim, vt patet 1. Reg. c. 1. vbi Elchana pater Samuelis vocatur Ephratæus, ideſt de stirpe Ephraim, ergo non erat Leuita. Respōdendum est, ꝙ erat Leuita de Caathitis, vt dictum est, & cum vocatur pater eius Ephrateus: dicendum, ꝙ non vocatur Ephratæus, ideſt de stirpe Ephraim, sed Ephratæus, ideſt de terra Ephraim: nam habitabat in terra Ephraim, quia Leuitæ non habebant aliquam sortem propriam, sed acceperunt vrbes de omnibus tribubus Israelitarum ex iussione domini, vt patet infra 35. c. & Iosue c. 14. & 21. & tunc illi Leuitæ, qui habitabant in sorte Ephraim vocabantur Ephratæi, & q in sorte Ruben vocabātur Rubenitę, & quia pater Samuelis habitabat in monte Ephraim 1. Reg. c. 1. vocatus est Ephratæus. Samuel quoque habitabat in terra Ephraim, quia domus eius erat in Ramatha, & ibi iudicabat Israelem 1. Reg. c. 8. tamē Ramatha est in sorte Ephraim. Sed aliquis obijciet, ꝙ nō fuerit Elchana pater Samuelis Leuita, quia tūc habitasset in vrbibus Leuitarum, quæ datæ sunt de tribu Ephraim, sed non habitauit in eis, quia ipse habitabat in Ramathaim 1. Reg. c. 1. tamen vrbes, quæ datæ sunt Leuitis de sorte Ephraim fuerunt 4. inter quas non est Ramathaim, s. Berhoron, Gazer, Sichen, Cebsan, vt patet Iosue c. 21. & 1. Para. c. 6. Respondendum est, ꝙ quamquam istę vrbes solæ fuerint datæ Leuitis de tribu Ephraim, tamen poterant Leuitæ declinare ad alias vrbes ad perè grinandum ibi, ideſt ad manendum ibi peregre, vt sibi melius prouiderent, & hoc poterant facere Leuitę siue in ipsa tribu, de qua acceperāt possessionem, siue in aliqua alia, vt patet Iudi. 17. c. de quoddam Leuita, qui erat de Bethlehem, & exiuit ad peregrinandum, vnde dicitur ibi: Egressusque de ciuitate Bethlehem peregrinari voluit vbicunque sibi commodum reperisset. Et postea sequit, qūo mansit in tribu Ephraim, a fortiori ergo Elchana pater Samuelis, q erat de Leuitis in sorte Ephraim in aliqua de 4. ciuitatibus supra positis poterat peregre habitare in Ramathaim, quæ erat ciuitas in sorte Ephraim, tamen non erat de 4. supra assignatis. Patet igitur, ꝙ Samuel erat de Leuitis Caathitis, & sic cum sacerdotium translatum esset ad ipsum de domo Heli transferebatur sacerdotium de domo Phinees totaliter, quia non erat Samuel de sacerdotibus. Ad hoc autem quidam respondent, ꝙ nō mansit sacerdotium in domo Samuelis semper, quia mortuo ipso nullus de filijs eius accepit sacerdotium, declinauerant enim a via patris sui ad auaritiam, vt patet 1. Reg. c. 8. ideo mortuo Samuele sacerdotiū trāslatum est ad Sadoch, & domum eius in sempiternū, fuit autem Sadoch de genere Phinees, vt supra declaratum est, & sic sacerdotium mansit extra domum Phinees solum tpe Samuelis, cū ipse tenuit illud. Sed obijcietur ꝑ istos, ꝙ sacerdotium manere debebat in ęternum in domo Samuelis, quia dicitur 1. Reg. ca. 2. qñ prædicebatur Heli, ꝙ transferretur ab eo sacerdotium, & suscitabo sacerdotem fidelem ſm cor meū, & ędificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Ad hoc respondent, ꝙ ista non intelliguntur de Samuele, sed de Sadoch, qui immediate post Samuelem tpe Dauid factus est summus sacerdos, cuius domus semper habuit summum sacerdotium. De hoc satis patet in processu libri secū-

di, & tertij Reg. & 1. Parali. c. 24. Sed adhuc prædicta non stant, quia ista omnia inducta sunt posito, quòd Samuel fuisset summus sacerdos aliquo tpe. Sed falsum est, quia nūquam ipse habuit summum sacerdotium, occasio autem errādi istorum fuit, quia dicitur 1. Reg. c. 2. & 3. qūo Samuel ministrabat coram Heli sacerdote magno, & dicitur in præal. 2. c. ꝙ mutandū erat sacerdotium de domo Heli in alteram domum, hanc autem existimant esse domum Samuelis. Item inducuntur ad hoc, quia de Samuele patet, ꝙ altaria ſtitueret, & faceret sacrificia, vt patet 1. Reg. c. 7. 8. & 16. Item inducunt hoc, quia Samuel imperabat toti populo Israel, & iudicabat illi, vt colligitur 1. Reg. 6. & 7. & per maiorem partem primi regis: nam etiam toto tpe, quo Saul regnabat dominabatur, sed ista nō inducunt esse summum sacerdotem: nam tpe illius erat alius summus sacerdos: si autē esset Samuel summus sacerdos impossibile fuisset alium esse tunc summum sacerdotem cum iste semper esset vnicus, & tamen tempore Samuelis erat alius summus sacerdos, s. Achimelech, vt patet 1. Reg. 21. c. non erat autē tūc mortuus Samuel, sed postea aliquot temporibus defunctus est: iō antequam ipse moreretur occisus est Achimelech sacerdos, quia Saul occidit eum in ciuitate Nobe, quia cum iuisset illuc Dauid non prodidit eum 1. Reg. ca. 21. post hoc autē mortuus est Samuel de quo 1. Reg. c. 25. ergo viuente Samuele erat summus sacerdos Achimelech, & consequenter nunquā fuit summus sacerdos Samuel, quia si fuisset immediate post Heli summus sacerdos nunquam cartuisset summo sacerdotio quousque moreretur. Ideo dicendum, ꝙ Samuel nunquam fuit summus sacerdos, nec sacerdos, sed Leuita. Cum autem arguitur, ꝙ fuerit sacerdos, quia ministrabat coram Heli. Respondendū est, ꝙ non colligitur ex hoc eum fuisse summū sacerdotem, ideo nec sacerdotem minorem, sed Leuitam, quia non dicitur, ꝙ ministrabat coram Heli sacrificando, vel faciendo ea, quæ essent sacerdotalia, sed poterat ministrare ī Leuiticis ministerijs. Ad aliud argumentum cum dicebatur, ꝙ mutandum erat sacerdotium a domo Heli ī aliā domum fidelem, & istam intelligunt esse domum Samuelis. Dicendum est nō intelligi de domo Samuelis, sed de domo Sadoch sacerdotis, vt exponunt omnes doctores tam Latini, q Hebræi. Ad alterum argumentum cum dicebatur, ꝙ Samuel fecit altaria, & ſpe sacrificia. Respondēdum est non colligi ex hoc, ꝙ esset Samuel summus sacerdos, sed inducebātur aliqualiter eum esse sacerdotem, quia sacrificare ad solos sacerdotes pertinebat, & sigs præter eos conarē facere moriebatur, vt patet supra c. 3. & 18. vbi ministeria altaris dicuntur sacerdotalia, & accedentes ad ea moriuntur præter sacerdotē. Sed tunc stat argumentum, qūo ergo poterat Samuel facere sacrificia, cum non esset sacerdos? Respondendū est, ꝙ regulariter non licebat ei facere talia, licebat tamen aliquando ex dispensatione: sicut enim alijs viris sanctis licuit aliquando facere contra legem, ſin ære monijs sacrificiorum, ita licere poterat in sacrificando, s. vetitum erat fieri immolationem aliquam, nisi intra Sanctuarium in loco, quem dominus elegisset, & super altare ad ostiū tabernaculi, vt patet Leuiti. 17. & Deuterono. 12. ca. licuit tamen Prophetæ Heliæ facere altaria, & sacrificium extra locum illum, ideſt iuper montem Carmelum, vt patet 3. Reg. 18. c. etiam licuit Dauid facere altare in area Areunan Iebusęi qñ vidit Angelum percutientem, vt patet 2. Reg. 24. cita ergo liceret facere sacrificium ei, cui alias nō licebat: nam sicut contra vnā legem dispensabatur, ita & contra aliam. Samueli autem non licebat prius sacrificare eo, ꝙ Leuita esset: licuit tamen ex diuina dispensatione: &

ne: & forte hoc dicetur, quia in omnibus eius sacrificijs apparet causa aliqua. Primum enim fuit quādo totus populus congregatus est in Masphat, & ibi hortatus est illos, vt sequerētur dominum, & orabat pro toto Israel, vt liberaret eum de manu Philisthinorum, & ita factum est 1. Reg. c. 7. Fecit autem aliud sacrificiū in Bethlehem cum iuit illuc ad vngendum Dauid in regem, vt patet 1. Reg. 16. c. & hoc fuit ne Saul intelligeret ad quid ibat Samuel in Bethlehem. Quod autē fuerit ex dispensatione licitum Samueli facere sacrificia, patet quia aliquādo apparet, ꝙ Deus iusserit illi facere sacrificium, vt patet 1. Reg. 16. ca. cū iussit, quòd iret in Bethlehem, & tolleret vitulum de armento in manu sua ad immolandum, de alijs autem vicibus sic intelligendum est, ꝙ Deus iusserit fieri immolationē, quamquam non pateat: nam cū iste esset vir Prophetā credendum est, ꝙ omnia, quæ egerit, quę contra legem videantur ex diuina dispēsatione egerit. Sed obijcietur, ꝙ non solum aliquando specialiter sacrificauerit domino Samuel, quod videtur pertinere ad aliquā administrationem, sed hoc habebat in consuetudinē quod autem ex consuetudine est, magis pertinet ad officium quam ad dispensationem, hoc patet 1. Reg. c. 8. cum dicitur, ꝙ habitabat Samuel in Ramatha, & iudicabat ibi Israelem, atque cōstituit altare domino. Ista tamen constitutio altaris ad multotiens sacrificandum videbatur, cum constituerit illud in loco, in quo habitaturus erat. Respōdebitur ex hoc efficaciter nō colligi, ꝙ altare illud fuerit cōstitutum ad semper ibi sacrificandum, vel ſpe, & tamen dato, ꝙ concedatur dicetur, ꝙ licuit hoc ex dispensatione: nam sicut aliquando licuit, & Deus ei iussit, ꝙ immolaret, ita poterat ei semper licere, quia forte Deus iuberet, ꝙ semp hoc faceret. Ad aliud argumentum, cum dicebatur, ꝙ erat summus sacerdos, quia toti populo imperabat, quod videtur pertinere ad summum sacerdotem, qui est iudex totius Israel. Respondendum est, ꝙ non cōcluditur ex hoc Samuelem fuisse summum sacerdotem, quia non faciebat hoc tanquam sacerdos, sed tāquam iudex, quem Deus suscitauerat in saluatorem Israel. Alij autem iudices laici erāt, nec pertinuit quisquam illorum ad sacerdotes, vt patet ex discursu libri Iudicum. Samuel autē erat iudex in Israel, sicut vnus ex illis, vt patet 1. Reg. 12. c. cum dicitur. Nunc ergo eme nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barach, & Iepte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Ecce qualiter ponitur Samuel inter alios iudices Israel. Etiā patet, quia ipse iudicabat totum Israel per singulos annos ī tribus locis, scilicet in Bethel, Galgala, & Masphat, vt patet 1. Reg. capit. 8. Apostolus quoque ad Hebræ. 11. c. ponit Samuelem inter iudices Israel, cum ait: Deficiet enim me tempꝰ enarrantem de Gedeone, Barach, Samsone, Iepte, & Samuele. ergo nō erat Samuel sacerdos magnus, sed iudex, quem Deus suscitauerat, sicut vnus de laicis. Itē quādo arguebatur, quòd sacerdotium magnum fuit in domo Samuelis tempore, quo ipse vixit, postea aufferem declinauerunt filij sui ad auaritiam non sequentes viam patris, ideo nō transiuit sacerdotium ad eos, vt patet 1. Reg. c. 8. Dicendum est, ꝙ ibi non ponitur, quòd filij Samuelis recesserūt a via patris, vt ponatur causa, quare non transiuit summum sacerdotium ad eos, sed ponitur, vt occasio ad introducendum regem in Israel: nam Samuel iudicauerat ante hoc Israel, & erat quasi dominus temporalis, volebat etiam filios suos sic dimittere iudices Israel, populus autē magis volebat habere regem, ideo dixerunt ad Samuelem, Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in vijs tuis, constitue nobis regem, vt iudicet nos. Non erat ergo

auaritia filiorum Samuelis causa ad mutandum ab eis summum sacerdotium, sed solum ad mutandū principatum iudicatiuum, quod pater eorum habuerat, vt patet 1. Reg. c. 8. Sacerdotium autem magnum nunquam habuit Samuel, nec filij sui hoc priuati sunt, iō si habuisset sacerdotium magnum ad petitionem populi, non potuissent, nec debuissent filij Samuelis priuari isto summo sacerdotio, quamquam praui essent, quia istud erat ius hæreditarium, & non poterat tolli alicui propter malitiam suam, nisi Deus abstulisset, sicut fuit de filijs Heli sacerdotis de quo 1. Reg. c. 2. patet ergo ex superioribus, quòd Samuel nō fuerit summus sacerdos, nec aliquo tēpore sacerdos saltem minor, sed Leuita, & iudex. Patet etiam, quòd sacerdotium nunquam translatum est de domo Phinees, & sic fuit pactum sacerdotij eternū, sicut hic Deus prædixit. Non est tamen hoc simpliciter verum, licet quidam putent, quoniam nō erat Heli de stirpe Phinees, sed de Ithamar, sed postea redijt sacerdotium ad Phinees, & ad Sadoch, de quo declarabitur 1. Reg. 2. c.

Quia zelo zelatus est pro Deo suo. Ista est causa huius promissionis, & beneficij, s. quia Phinees habuit magnum zelum pro Deo dolens de offensa illius, & eam vindicare volens, atque pro illa se morti exponens, cum occidisset principem vnius tribus Israel. *Et expiauit scelus filiorum Israel.* Ideſt Phinees per istam occisionem Zambri mundauit delictum, quod fecerāt Israelitæ. Vel dicitur, expiauit, ideſt puniuit malum, quod fecerant, scilicet fornicationem, & idolatriam, quia si nemo fuisset occisus, omnes declinauissent ad idolatriam. Iste autem cum occideret Zābri expiauit illud scelus, ideſt puniuit, & abstulit purgando, quia fecit, ꝙ iam nullus similia committeret. Aliter potest dici, ꝙ expiauit scelus Israel, ideſt abstulit iniquitatem, quam incurrebat totus populus non corrigendo istud vitiū. Si enim Israelitæ vidissent publice peccantes, & non punirent incidebant in culpam grauem, & Deus puniret eos pro hoc. Iste autem abstulit illud peccatum, quia puniuit Zambri, & sic iam nō poterat dici Israel negligens in puniendo, cum iste faceret, quod totus populus facturus erat. Et iste sensus consonat superiori literæ, scilicet, quòd Phinees auertit iram domini a toto populo, & si ipse non auertisset, Deus zelo suo deleret Israel. Alio modo potest accipi hic expiatio sceleris ad modum sacrificiorum: nā in sacrificijs pro peccato sanguis accipitur, & effunditur ad expiationem ipsius peccati Leuiti. ca. 17. ita hic effudit Phinees sanguinem Zambri peccatoris, & iste expiauit pro illo scelere, quod commiserunt Israelitæ. *Erat autem nomen viri Israelitæ qui occisus est cum Madianitide Zambri.* Hic ponitur nomen vtriusque fornicatoris, & hoc quia vterque erat nobilis: nam vir erat princeps vnius tribus in Israel, fęmina autē erat filia nobilissimi regis Madian, & ex dignitate personæ vitia clariora, & manifestiora sunt atque magis horrenda. *Filius Salu dux de cognatione & tribu Simeonis.* Iste Zambri erat dux vnius magnę tribus, s. Simeonis, & propter hoc vitium erat valde magnum, quia eius imitatione traherentur ceteri ad similia præcipue illi, qui erant de eadem tribu, cum essent omnes subditi eius. Ponitur etiam nomen istius viri, & dignitas ad signandum maiorem laudem Phinees occidentis eum: nam quanto maior princeps erat tanto Phinees magis timere debebat occidere illum, & tamen occidit intrepide: ideo nimis laudabilis fuit. Dicitur hic, quòd erat iste dux de tribu, & cognatione Simeonis, quod ad idem pertinet: nā tribus dicit quandam magnam cognationem denominatā ab aliquo, qui immediate descendebat a Iacob, & sic solū erant duodecim tribus, quia filij Iacob soli duodecim fuerunt, habuit autem filiam vnam, s. Dinam Gene. c. 30.

Zambri fornicator occisus a Phinees, cuius conditionis esset.

sed

sed filia non constituit tribum, quia transit in familiã viri sui,& filij ab ea geniti nominantur a viro, & non ab ipsa. Vnus tamen de filijs Iacob fuit, qui non faciebat tribuum, s. Leui, eo q̃ non accepit sortem hæreditatis inter fratres suos. Ioseph tamẽ diuisus est in duas tribus, s. in Manasse, & Ephraim Gene 48. ca. & Iosue 14. & sic semper fuerunt duodecim tribus. Cognatio autem est magis commune, quia signat quamcũque congregationem, vel habitudinem plurium descendentiũ ab vno capite, licet illud caput sit immediate derinatum a Iacob, vel non, & sic omnes tribus vocãtur cognationes, & omnes familiæ, & domus, hic autem pro eodem penitus assumuntur cognatio, & tribus. Sciendum, q̃ iste Zambri non fuit dux tribus Simeonis, qui fuit in computatione prima facta in monte Synai, vt patet supra ca. 1. quia ibi ponitur dux Salamihel. Item quia iam mortui fuerant omnes, qui erãt duces illius tẽporis: dixerat enim Deus, q̃ omnes morerentur in deserto, qui computati erant a viginti annis, & supra, vt patet supra c. 14. & tamen iam transierat tempus, in quo omnes illi computati mortui fuerant: nã nullus manserat de illis quando Israelitæ transierunt torrentem Zareth Deuterono. ca. 2. & tamen torrens ille multo ante hoc fuerat pertrãsitus ab Israelitis, quia illum transierunt antequam introirent in terram duorum regum Amorrhęorum, vt patet supra c. 21. & Deuterono. ca. 2. iam tamẽ acquisita fuerat terra duorum regum istorum, cum Israelitę erant in Settim, in qua nunc erãt cum facta est ista occisio Zãbri. Quod patet, quia Settim est vltima mansio Israelitarum, vt supra declaratum est. Item dicendum, q̃ iste non erat filius principis, qui erat in tribu Simeonis q̃n fuit facta computatio in deserto Synai, quia ille vocabatur Salamihel, vt patet Numeri c. 1. iste autem vocatur Zambri filius Salu. *Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est.* Hic ponitur nomen fęminæ fornicatricis, & hoc, quia erat de magno genere, vt pateret magis vitium illius: erat enim filia nobilissimi regis Madian. Et dicitur pariter interfecta, s. cum Zambri, quia ambo codẽ vulnere cõfossi sunt: percussit enim Phinees vtrunque in genitalibus locis, ita vt ambo affixi essent in pugione Phinees. *Vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.* Idest ista mulier erat filia principis maximi in tota terra Madian: erat enim terra Madian diuisa in quinque reges quorum nomina habentur infra 31. c. & isti aliquando vocantur reges, & aliquando principes. Quod vocentur reges patet præalle. c. Quod vocentur principes patet hic, & Iosue. c. 13. Hoc autem erat, quia isti erant parui reges. sic enim erat de regibus Philisthinorũ quinque qui erãt parui: ideo aliquando vocãtur Satrapę quinque, idest principes quinque Iudi. c. 3. aliquando reguli Iosue. c. 13. & aliquando vocantur reges, vt apparet 1. Reg. ca. 29. & in multis locis, inter istos reges quinque Madiã nobilissimus erat Sur, & hui⁹ fuit filia Cozbi, quæ hic occisa est. In quo apparet maximus timor Madianitarum, & Moabitarum cum filiam regis nobilissimi, p̃stituerint ponentes publice in Lupanari ludificandã ad libitum cuiuscunque vilissimi Hebræorum. fuit tamen iste timor irrationalis: nullius enim rei quãtumcunque dubia foret, ad tantam indignitatem debuisset humanam deijcere conditionem: nam iuxta Aristo. 3. Ethic. ad quædã enim fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima: nihil tamen videbatur esse indignius quàm, vt filia nobilissimi regis quibuscunque vilibus Hebræis publice prostitueretur, ideo debuissent potius Madianitæ, & Moabitæ omnia durissima tolerare, q̃ tali se subijcere turpitudini, cuius facti ęternam infamiam non exuent. Sed fortassis populi illi, ita rudes, & ab humana dignitate degenerantes erãt, q̃ nec infamia digni sunt, sicut nullum de peccatoribus infamamus quodcunque egerit, quia infamia solum in eo esse potest, qui aliàs glorioſus esse poterat, pecora autem huiusmodi nihil suscipere possunt. Ideo isti fortassis pro sua indignitate eis similes videbuntur. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic ponitur quatum, s. Iudæorum ad occidendum Madianitas prouocatio. Intulerunt enim grauia damna Moabitæ, & Madianitæ Israelitis, cũ fecerint ex eis perire viginti quatuor millia virorum per fornicationem fœminarum suarum dolose mittendo eas in castra Iudæorum, ad quas nunquam iuissent Israelitæ, nec deliquissent, nisi ipsę venissent ad castra, ideo iustum bellum poterant facere Israelitæ contra Moabitas, & Madianitas inuẽtores huius fraudis, ideo dixit Deus, quòd pugnarent contra Madianitas.

Cozbi interfecta cũ Zambri.

Quare Moabitæ post fornicationem non pugnauerunt contra Israelitas, nec è contra. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, quare Moabitę non pugnauerunt contra Israelitas postquam fornicatio facta est, & Deus iratus fuit Israelitis: nam ad hoc fecerũt Moabitæ fraudem istam, vt Deus iraſceretur Iudæis, & traderẽtur in manum Moabitarum pugnantibus Moabitis contra illos: sic enim intendebat rex Moab a principio quando vocari fecit Balaam ad maledicendum Israel, s. q̃ maledicerentur Israelitæ, & sic pugnaret contra eos, vt patet supra 22. c. s. Veni, & maledic populo huic, quia fortior me est, siquo modo possim percutere, & eijcere eum de terra mea. Respondeti potest dupliciter. Vno modo, q̃ quando Balaam dedit consilium cõtra Israelitas, dixit q̃ cum conuerterentur ad idola Israelitæ fornicantes cum alienigenis, Deus per seipsum occideret eos, nec oportebat esse aliquod bellum, ideo Moabitæ expectauerunt an Deus destrueret totum Israel: cum ergo viderunt, quòd solum perierant viginti quatuor millia, nõ ausi sunt pugnare cõtra reliquos arbitrantes, quòd Deus nõ iraſceretur alijs, & q̃ si pugnarent ꝺ illos inciderẽt in manus eorum. Aliter potest dici, q̃ Balaam non dixit regi Moab, q̃ Deus occideret Israelitas, si conuerterentur ad idola, sed q̃ iraſceretur illis, si fornicarentur, & colerẽt idola, ideo cũ cognosceret ista patrata esse, secure poterat pugnare ꝺ Israel, & sic forte intẽdebat rex Moab. Tñ Deus incussit timorẽ cordi eius, ne auderet pugnare ꝺ Israel: ne incideret in manus eorum, & hoc fuit pp bonum Moabitarum, quia Deus nolebat, q̃ immediate perirent Moabitæ: si autem pugnarent perirẽt, iõ incussit timorem illis, ne pugnarent. Sic iam alias Deus timorem immisit hostibus Iudæorum, ne pugnarẽt cõtra illos, & hoc quia pauci erant Iudæi, & caderent in manus hostiles, sicut patet de Iacob, & filijs suis, quando destructa ciuitate Sichem recesserunt inde, & nationes, quæ in circuitu erant non ausę sunt persequi eos, q̃a Deus immiserat terrorẽ super ciuitates hostium. Sic patet Gene. 35. c. Cũque profecti essent, terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & nõ sunt ausi persequi fugientes. sed ibi pp salutem Israelitarum factum est, hic autem propter salutem hostium Israel.

Quare Israelitæ non intulerunt immediate bellum contra Moabitas, & Madianitas. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, cum Israelitæ scirent fraudulenter venisse mulieres Moab, & Madiã, & valde nocuisse illis, quare immediate nõ intulerunt bellum illis: nam poterant eis in dicere bella iustissima, nec ad hoc oportebat expectari auctoritatem superioris, vel mandatum, cum manifeste ista licita essent. Respõderi potest, q̃ Israelitę expectabant super hoc responsum Dei, s. an pugnare deberent, vel non: ideo quousque Deus locutus est illis, nihil mouere ausi sunt. Et tamen obijcitur, q̃ hic non oportebat consuli dominum, vel expectari eius mandatum, quia istud bellum erat manifeste licitum. Respondetur, q̃ debebant expectare mandatum Dei, q̃quam cognouissent se habere iustam causam. Et hoc propter duo: primo quia Deus erat rector specialis illius politiæ, & ita communicans Iudæis familiariter, dicens omnia, quæ facere deberent, vel quæ cauere, sicut rector alicuius politiæ ciuibus suis. Sic patet Deuterono. c. 4. Non est alia natio tã grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Sicut ergo ciues non debent committere bellum, vel facere aliquid arduũ, licet illud iustum esse sciant nisi de auctoritate rectoris politiæ, ita Iudæi nihil facere debebãt in arduis causis Deo inconsulto, & nõ iubente, tale autem erat bellum contra Moabitas, & Madianitas, ideo debuerunt expectare diuinam iussionem. Alia causa erat ad hoc, quia Israelitæ non solum consulebant dominum, & expectabant iussionem eius, vt scirẽt quid licitum eis, & quid illicitum foret, sed magis faciebant, vt scirent an Deus vellet prosperare actus eorum, vel non: nam si nollet prosperare non inchoarent, & tamen licet esset aliquod bellum eis iustum contra Moab, vel Madian, poterant non prosperari in illo propter peccata sua, sicut alias multoties factum est, ideo debuerunt inquirere, & expectare diuinam iussionẽ super hoc. Aliter potest responderi, q̃ Israelitæ immediate pugnassent contra Moabitas, & Madianitas, vel saltẽ contra Madianitas, etiam si Deus non iussisset, nec ipũ spe dauerunt diuinam iussionem, sed Deus prœuenit illos iubendo, q̃ pugnarent. Prima tamen responsio cõuenientior est, quod patet, quia etiam postquam iussit Deus nunc Israelitis, vt pugnarent contra Madian nõ immediate pugnauerunt, moram facientes quousq; Deus iterum iuberet, vt patet infra 31. vbi locutus est Deus ad Moysen, dicẽs: vlciscere filios Israel prius de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum, & tũc Israelitæ pugnauerunt contra Madian, vt patet ibidẽ, ideo videt, q̃ si Deus non iussisset ipsi non pugnarẽt. *Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos.* Iubet hic Deus, q̃ Israelitę pugnent cõtra Madian: q̃ enim Madianitæ sentiant Israelitas esse hostes suos: est q̃ Israelitæ faciant contra eos velut contra hostes, & ponitur hic hostes in accusatiuo, & est sensus, Madianitę sentiant vos esse hostes suos.

Impugnatio.

Quare non præcepit Deus Iudæis, quòd pugnarent contra Moabitas, sed contra Madianitas, cum tamen grauius peccasset Moab contra eos, & iustiorem haberent causam. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, quare iubet Deus Israelitis pugnare contra Madianitas, & non contra Moabitas: iustius enim bellum videbatur contra Moab quàm cõtra Madian, nam de vtroque populo virgines positę fuerunt ad fallẽdum Iudæos, Moabitæ tamen posuerunt eas ex causa sua, Madianitæ vero, vt complacerent Moabitis. Et licet forte quantum ad hoc essent æquales, tamen Moabitę magis deliquerant, quia rex Moab volebat pugnare cõtra Israelitas, & ipse fecit vocari Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis, ipse quoque petijt consilium, & recepit ad faciendum istam fraudem, Madianitæ autem solum erant ministri, vel coadiutores, iustius ergo erat bellum contra Moab. Respõdent quidam Iudæi, q̃ mulieres Moabitides coactæ venerunt ad hoc, nec Moabitæ intẽdebant facere aliquam fraudem contra Israelitas, sed rex eorum, qui erat de Madianitis secundum originem, & Madianitæ ipsi ex malitia contra Iudæos operati sunt, & ex magna auiditate fallendi. Ideo dicitur in textu, q̃ Madianitæ hostiliter egerunt contra Israel, & deceperunt eum, sed non dicitur hoc de Moabitis, & ob hoc litera nõ refert venisse aliquas nobiles virgines de Moab, sicut refert venisse de Madian, s. q̃ venit Cozbi filia nobilissimi principis Madian, quæ occisa fuit cum Zambri. Sed ista responsio non stat: nam magis videtur, q̃ Moabitæ fecerint ex animo quàm Madianitæ, quia ista causa magis attinebat ad Moabitas, cum essent Iudæi in extremitate regni eorum, & putarẽtur deleturi terram Moab, sicut deleuerunt terram duorum regum Amorrhęorum, ad Madianitas autem nihil pertinebat, quia Israelitę non erant in extremitate regni eorum, nec videbantur Iudęi velle pugnare contra Madian, sed solum agebant, vt complacerent Moabitis, magis ergo videtur, q̃ Moabitæ voluerint, cum propter eorũ causam fieret. Item quia Moabitę timuerunt valde Israelitas non potentes ferre impetum eorum, ideo verisimile est, q̃ ipsi omnia mala quęcunque possent contra Iudęos machinarentur: nam iste timor eorum ponitur tanquam causa vocando Balaam ad maledicendum Israelitis, vt patet supra c. 22. Item non solum fuerunt principes Madian ministri huius mali, quod procurabatur cõtra Iudęos, sed etiam ipsi principes Moabitarum: nam ipsi iuerunt ad vocãdum Balaam, vt maledicteret Iudęis supra c. 22. etiam ipsi ibant ad locum, vbi maledicturus erat Balaam Iudæis stãtes iuxta aras, & sacrificia, vt patet supra 23. c. ergo ipsi etiam hoc volebant, sicut Madianitę. Item non bene dicitur, quòd omnes virgines Moabitarum illuc inuoluntarie iuerunt: nam nõ posset rex Moab inuitis omnibus Moabitis virgines eorum prostituere maxime emittendo extra terram suam, principaliter tamen dicitur de mulieribus Moabitarum, q̃ fornicatę fuerunt cum Israelitis, quàm de mulieribus Madian, quia supra dicitur in litera. fornicatus est populus cum filiabus Moab, q̃ vocauerũt eos ad sacrificia sua. Item si mulieres Moabitarum penitus fuissent inuoluntarię, quando fuerũt in castris Hebræorum, non miscerentur alicui de Hebręis, quia ibi nõ erat aliquis, qui eas compelleret. Hebręi namq; nullam violenter cognoscebant, sed magis ipsę alliciebant eos. Etiam non erat ibi rex Moab, qui posset illas compellere, ideo nõ fornicarentur, & tamẽ fornicatæ sunt, vt patet supra, s. fornicatus est populus, cum filiabus Moab, ergo voluntarie agebant. Sed aliquis semper insistet, q̃ mulieres Moab inuoluntarię cognitę sunt a Iudæis, quia ibi non poterant resistere, cum essent extra terram suam, & non habentes defensorem. Sed non stat, quia si inuoluntariæ cognitæ fuissent, nihil magis cooperarentur ad hanc fraudem, & tamen ipsę cooperatę sunt, quia postquã fornicatę sunt cum Israelitis vocauerunt eos ad sacrificia sua, vt patet supra, ideo non fuerunt inuolũtarię cognitæ. Item patet fortius, quia Deus ascribit istam fraudẽ Moabitis Deute. c. 23. vbi iubet, q̃ Israelitę nunquam habeant pacem cum Moabitis, nec querant eis bonũ, quia vocauerunt Balaam ex Mesopotamia, vt malediceret Israel, si tamen non fuissent rei, nõ imponeretur eis ista pęna, ergo non fuit ex hac causa, q̃ non pugnauerint Iudęi contra Moabitas, sicut contra Madian. Etiam aliud, quod obijciebatur non stat, s. q̃ non fuerunt virgines nobiles de terra Moab in fornicatione ista, sicut fuerunt de terra Madian. Dicendum enim hoc non patere: nam forte erant virgines multę nobiliores de Moab, quam de Madian, tamen dicitur de filia prin-

lia principis nobilissimi Madian, & nō exprimitur de aliqua virgine terrę Moab, non quidem, quòd non essent ibi virgines nobiles de Moab, sed quia scriptura intendebat enarrare factum indignum Zambri, & istud fuit cum muliere Madianitide, ideo de ea solū expressum est, alia ergo causa erit, quare contra solos Madianitas pugnari iussum est.

An propter Ruth non iusserit Deus pugnari contra Moabitas.
Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, an fuerit hoc pp Ruth, quæ fuit de terra Moab. Dicūt enim quidā quod de Ruth descēsurus erat Dauid, sicut patet Ruth c.4. & vt non deleretur progenies eius, de qua ipse sumpturus erat originem, nō fuerunt deleti Moabitæ. Sed non multum videtur, ꝙ meritum paruulæ mulieris tantum prodesset Moabitis, ſ. vt omnes saluārētur a morte. Item quia forte hoc stāret si Ruth eo tempore esset, & ipsa peritura esset delętis Moabitis multo tamen post tempore nata est: nā ipsa fuit pauco tempore ante Dauid. Item patet, quia Dauid fuit pronepos Ruth, vt patet Ruth. c. vlt. iō nō tantum merererur velut si esset mater illius, quia tūc forte rationabile esset. Item Dauid qui genitus est de progenie istius Ruth non seruauit cōsanguinitatē ad Moabitas: ipse. n. subiugauit eos tributo, & coequauit terræ plurimos occidens, vt patet 2. Reg. c. 8. Potest tamen dici, ꝙ quamquam merito Ruth non fuerit terra ista defensa ab Israel, quia descensurus erat Dauid, fuit tamen defensa, quia descensurus erat Messias de stirpe Ruth, ipsa nāmque ponitur ī Genealogia saluatoris, vt patet Matth. c. 1. oportuit igitur conseruari Moab: si enim Moabitæ perirent Ruth nata non fuisset, & consequenter, nec Dauid, nec Messias. Sed ad hoc dicet aliquis, ꝙ poterat fieri aliter. ſ. quòd omnes Moabitæ occiderent, & omnes mulieres, quæ cognouerūt viros reseruatis virginibus, & tunc ex aliqua earum nasceretur postea Ruth, sicut factū est infra 31. c. de mulieribus Madian, cū virgines reseruatæ sunt cęteris occisis. Sed hoc non stat, quia dato, ꝙ omnes mulieres Moabitarum dimitterentur, occisis omnibus masculis, Ruth non potuisset generari, cum ex vtroque parente Moabita genita sit, vt patet Ruth. c. 1. cū esset pure Moabitis, ad identitatem tamē alicuius rei requiritur identitas intrinsecorum principiorum, scilicet materia, & forma, materia autē geniti est ab vtroque parente, quia vterque ſpermatizat in eius generatione, ablato ergo eodem patre, vel eadem matre nō potest esse idem filius, quia non potest esse idem corpus, vnde si Noe non habuisset eandem vxorem, quā habuit, impossibile fuisset aliquem nostrum genirum fuisse, & cōsequēter in descendendo necesse est maiorum genitorum fieri differentiam: qui enim primo a variato principio gignūtur, solum vnum principium variatum habent, qui autem postea gignuntur, vtrunque habent variatum, & sic non posset nasci Ruth. Satis ergo dici posset, ꝙ ista fuerit causa motiua quare Deus iussit solum pugnari contra Madianitas quamquam potuisset fieri, ꝙ destructis quibusdam Moabitis nasceretur Ruth de alijs parentibus, & tamen esset eadem numero: ad hoc tamē miraculo magno opus est. Quis autem sit modus huius, declaratur per Sanctum Thomam in quodam quolibeto, vbi quæritur si Adam non peccasset, essent ijdem numero electi, ꝙ nunc sunt. Aliter autem potest respōderi, ꝙ Deus iussit pugnari contra Madianitas, & non contra Moab, quia vtrique peccauerant, & vtrique puniti sunt, tamē Madianitę delendi fuerunt, Moabitæ autem nequaquam. Quòd autē puniti fuerint Moabitæ patet Deuterono. 23. c. vbi iubetur, ꝙ Moabitæ, & Ammonitæ nunquam intrent Ecclesiam domini post decimam generationem, & ꝙ Hebræi haberent hostilitatē et cętera cum eis, nec quærerent aliquando eis bonum. Istud tamen pertinebat ad magnam penalitatem, & subditur ibi causa, ſ. quia conduxerunt Balaam ad maledicendum Israelitas, non tamen fuerunt Moabitæ occisi, quia Deus dixerat Israelitis ne molesterentur cōtra eos in pugnam Deuterono. c. 2. hic autem non reuocauit præceptum. Causa autem non reuocationis fuit duplex. Prima propter merita Loth, erant enim Moabitę, & Madianitę de stirpe Loth, vt patet Gene. 19. c. fuit autem Loth Consobrinus Abrahæ, & principaliter propter Abraham Deus benefecit posteritati Loth: nam & ipsi Loth viuenti propter Abraham Deus benedixit, vt patet Gene. 13. c. ita autem, & filijs suis. ista causa videtur expressa Deuterono. c. 2. cum dixit Deus Israelitis, ꝙ non pugnarent cōtra Moabitas, & sequitur: Non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filijs Loth tradidi eam in possessionem, ideſt quia dedi eam filijs Loth non dabo vobis paritē eius, sed cōseruabo eam propter Loth. Et sicut Deus nolebat, ꝙ acciperent terram Moabitarum propter Loth, ita & nolebat, ꝙ occiderent ipsos: immo a fortiori quia terra propter hominem est. Si autem Israelitę occiderēt Moabitas nihil referebat, an terram caperent, vel non, quia nullum maius damnum rum caperent, vel non, quia nullum maius damnāmalicui inferri potest, quàm ꝙ occidatur. Secunda causa erat propter Ruth, & principaliter propter Messiā, ſ. Ruth ventura erat de Moabitis, & Messias de stirpe Ruth nasciturus erat, ergo non debuit deleri progenies illa, de qua nasciturus erat Messias antequam nasceretur, sed ista causa nō exprimitur: Ob hoc autem antequam nasceretur Ruth de gente Moab Israelitæ non intulerūt bella Moabitis, postquam vero ipsa genita est, & trāsiuit in terram Israel, Israelitæ intulerūt magna bella Moabitis: nam Dauid coequauit terram Moab solo, occidendo quos volebat, & viuificando quos vellet 2. Reg. c. 8. *Quia, & ipsi hostiliter egerunt contra vos.* Ideſt Madianitæ fuerunt tanquam hostes vestri, non dicitur, ꝙ Madianitæ fuerunt hostes Iudeorum, quia nullum bellum eis intulerunt, nec induxerunt. Egerunt autem hostiliter, quia fecerunt alijs quas fraudes ad delēdum Israelitas, hoc autem pertinet ad hostes, qui totaliter delere volunt alios hostes. *Etiam pepercerunt insidijs per idolum Beelphegor.* Ideſt Madianitæ decęperunt Israelitas per insidias, & hoc per idolum Phegor, ſ. inducendo eos ad colendum idolum Phegor: fuit enim hoc, quia mulieres Moabitides, & Madianitides per blanditias venereas induxerunt Israelitas ad colendum idolum, & tūc fuerunt decepti, quia Deus intulit eis pœnam pro hac adoratione. Vocatur istud idolum Phegor, quia nomen eius erat Phegor, siue Beelphegor. Vel magis dicitur Phegor, ideſt idolum positum in monte Phegor, de quo supra dicebatur, ſ. ꝙ duxit Balaam Balac in verticem montis Phegor, & sic dicetur idolum Phegor, ideſt idolum positum in monte Phegor. *Et Cozbi filiam ducis Madian.* Ista cęsa mortua fuit simul cum Zabri, quando perfodit eam Phinees. Specialiter autem nominatur ista, quia maximum incitamentum Iudæis præbuit: nam propter eam motus fuit ad fornicandum Zabri princeps tribus Symeon, & propter istum multi de tribu ista, & de alijs tribubus, quia peccata dominorum multos habent imitatores. Ista Cozbi dicitur filia ducis Madian, non ꝙ esset vnicus dux in Madian: nā erant quinque reges, vt patet infra 31. c. Sed vocatur iste dux Madian per excellentiam, quia erat nobilior omnibus ducibus Madian, sic patet supra cum dicitur: Madianitis mulier, quę pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia

An si occiderentur nunc oēs viri Moab relicto mulieribus, an possit inde gigni Ruth.

Quomodo fuit Deus Moabitas occidere, cū fuerint bellum.

lia Sur principis nobilissimi Madianitarum. *Sororem suam.* Hoc videtur contradicere, quia vocatur filia ducis Madian, quomodo ergo poterat esse soror eius? Dicendum, ꝙ non refertur ad Madianitarum principem, sed ad Madianitas, ſ. filiam ducis Madian sororē suam, ideſt sororem Madianitarū: nam eo, ꝙ erat de populo Madian dicebatur esse soror Madianitarum. *Quæ percussa est in die plagæ.* Ideſt ista Cozbi percussa est in die, qua fuit facta plaga magna: misit enim Deꝰ magnam plagam per Angelum suum super omnes, qui fornicati fuerāt cum mulieribus Moabitarum, & Madianitarum, & quando Phinees percussit Zambri cessauit plaga, vt patet supra: simul tamē percussa est Cozbi, cum vtrunque perfoderit Phinees pugione suo, p sacrilegio Phegor, ideſt pro sacrilegio facto idolo nomine Phegor, vel pro sacrificio facto in descensu mōtis Phegor. Iudæi autem dicunt, quòd est nomen idoli, & interpretatur apertio, quia coram discooperiebātur virilia, sicut fiebat coram Deo Priapo, de quo supra dictum est. Rab. Sal. dicit, quòd istud idolum perfundebatur semine humano. Sed hoc turpissimum est: nullum enim credo talia facere voluisse, cum intē floris delectationis, & magis licite materia pateat. Qđ autem dicebatur de Phegor, quòd erat mons, vel erat idolum, vtrunque stare potest, & si dicatur, quòd est idolum exponetur illud, quod dictum est supra 23. c. eūque duxisset eum super verticem montis Phegor, ideſt super verticem montis, in quo erat idolum Phegor, & vocabitur mons Phegor, sicut vocantur excelsa Baal, ideſt altitudo montis, in quo erat Baal. Dicitur autem sacrificium hic sacrilegium, quia sacrilegium dicit aliquid illicitum. Sacrificia autem dęmoniorum sic sunt: dicitur enim proprie sacrilegium violatio rei sacræ. Cum autem aliquid sacrum contra conditionem suam trahitur ad vsus alienos violatur, ideo sacrilegium est. Sic dicitur de sacrificio facto dęmonibus: nam sacrificium debet exhiberi soli Deo in signū deitatis. Cum autem alicui, qui non est Deus sacrificium exhibetur, violatur sacrificium, & sic magis vocabitur sacrilegium, quàm sacrificium.

CAP. XXVI.

POSTQVAM noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominꝰ ad Moysen, & Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis, & supra, per domos, & cognationes suas, cunctos, qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses, & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Iordanem cōtra Iericho ad eos, qui erant a viginti annis, & supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel: huius filius Henoch, a quo familia Henochitarum: & Phallu, a quo familia Phalluitarum, & Hesrom, a quo familia Hesromitarum: & Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben, qua rum numerus inuentus est quadragintatria millia, & septingenti triginta. Filius Phallu

A Eliab: Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron. Isti sunt Dathan, & Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominum rebellauerunt, & aperiens terra os suum deuorauit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt, Core pereunte filij illius non perirent. Filij Simeon per cognationes suas. B Namuhel, ab hoc familia Namuhelitarum. & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum. Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Symeon, quarum omnis numerus fuit vigintiduo millia ducenti. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum. Sumi, ab hoc familia Sumitarum. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Istæ sunt familiæ Gad quarum omnis numerus fuit quadringenta millia quingenti. Filij C Iuda, Her, & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filij Iuda per cognationes suas: Sella, a quo familia Sellaitarum. Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. Porro filij Phares: Hesrom, a quo familia Hesromita- D rum. Et Hamul, a quo familia Hamulitarum. Istæ sunt familię Iuda, quarum omnis numerus fuit septuagintasex millia quingenti. Filij Isachar, per cognationes suas. Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuaitarum: Iasub, a quo familia Iasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. Hæ sunt cognationes Isachar, quarum numerus fuit sexagintaquatuor millia trecenti. Filij Zabulon, per cognationes suas. E Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Ialel, a quo familia Ialelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit sexaginta millia quingenti. Filij Ioseph per cognationes suas Manasse, & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios, Iezer, a quo familia

Alias Abitan.

Supra 16.

Simeō numeratur.

Gad numeratur.

Gen. 38. Iudas numeratur.

Isachar numeratur.

Zabulon numeratꝰ.

Manasses numeratꝰ.

Universidad de Deusto Biblioteca

familia Iezeritarum, & Helec, a quo familia Helecitarum: & Asrihel, a quo familia Asrihelitarum, & Sechem, a quo familia Sechemitarum, & Semida a quo familia Semidaitarum, & Epher, a quo familia Epheritarum. Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina, Maala, & Noa, & Egla, & Melcha, & Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum quinquagintaduo millia septingenti. Filij autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi, Suthala, a quo familia Suthalaitarum, Becher, a quo familia Becheritarum, Thehen, a quo familia Thehenitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarũ numerus fuit trigintaduo millia quingenti. Isti sunt filij Ioseph per familias suas. Filij Beniamin in cognationibus suis, Bela, a quo familia Belaitarum, Asbel, a quo familia Asbelitarum, Achiram, a quo familia Achiramitarum, Supham, a quo familia Suphamitarum, Vpham, a quo familia Vphamitarum. Filij Bela, Hered, & Noemam. De Hered familia Hereditarum, De Noemam familia Noemanitarum. Hi sunt filij Beniamin per cognationes suas, quorum numerus fuit quadragintaquinque mil lia sexcenti. Filij Dan per cognationes suas, Suham, a quo familia Suhamitarum. Hæ sunt cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamitę, quorum numerus erat sexaginta quatuor millia quadringenti. Filij Aser per cognationes suas. Iemna, a quo familia Iemnaitarum, Iesui, a quo familia Iesuitarum. Briæ, a quo familia Briæitarum. Filij Brie, Heber, a quo familia Heberitarum: Et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aser fuit Sara. Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum quinquaginta tria millia quadringenti. Filij Nephthali per cognationes suas, Iesshel, a quo familia Iesshelitarum, Guni, a quo familia Gunitarum, Iesser, a quo familia Iesseritharum, Sellem, a quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas, quorum numerus quadragintaquinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens. Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, singulis sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio, ita duntaxat, vt sors terram tribubus diuidat, & familijs. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

Infra 7.

Ephraim numerat.

Beniamin numerat.

Dan numeratur.

Aser numeratur.

Nephthali numerat.

Sũma omnium.

Postquam. In superioribus dicto de iniquorum per clades varias destructione, hic agitur de manentium numeratione, vnde principium capitu. huius se ad præcedentia continuat, ga vsque nunc fuerunt enarrata peccata, & mortes malorum, nunc incipit legislator ponere ordinationes manentium bonorum. Et quia potissima ratio communicationis humanæ est abundantia in necessarijs ad vitam, cum ista ponatur tanquam quidam finis politiæ, vt patet tertio, & septimo Politicorum, numerat primo populum, qualiter possessiones recipere debebat, & tanguntur duo. Primo ponitur numeratio Israeliticæ multitudinis. Secundo ennarratio Leuiticæ stirpis. Secunda ibi.

Hic quoque est numerus. Prima in duas, quia primo ponitur de numeratione diuina iussio. Secundo eiusdem executio. ibi. *Locuti sunt*. Ista secunda in duodecim partes, secundum quòd ponitur enarratio duodecim tribuum. De qualibet harum vbi incipiat latis patet. Circa primum.

Postquam noxiorum sanguis.

An noxij, quorum sanguis effusus esse hic dicitur, fuerint Madianitæ vel Israelitæ condemnati in Cades, vel Israelita idolatrantes in Belsethim.

Quæst. I.

Hic non oportet quærere, an istud capit. potius natur in ordine recto ad præcedentia, vel secundum aliquam recapitulationem, aut anticipationem: nam ipsum se continuat, scilicet, quòd ista, quę habentur hic fuerũt facta postquam noxiorum sanguis effusus est. hic autem potest intelligi secundum quosdam de Madianitis, scilicet quæ habentur hic. Vocantur autem Madianitæ noxij, ideſt nocentes, quia nocuerunt Israelitis inducendo eos ad idolatriam, & faciendo, vt perirent viginti quatuor millia ex eis, & secundum hoc licet istud capitu. respectu præcedentium habeat rectum ordinem, tamen non habet respectu subsequẽtium, quia oportet, quòd fieret ista numeratio post mortẽ omnium Madianitarum. De ista tamen morte habetur infra trigesimoprimo capitu. ideo ponerẽtur hic anticipatio, sed non est iste modus multum conueniẽs, quia postquam perijt prauorum multitudo, numerari sequentes debuerunt, & ratio est, quia istis diuidebant sorte loca terræ promissionis, sed ante mortem Madianitarum nullus de Israelitis peccatoribus viuens mansit. Quod patet, quia in bello contra Madianitas nullus de Iudæis mortuus est. vt patet infra 31. cap. quod fuisset si nondum deleti essent peccatores, ergo iam deleti fuerant, & consequenter immediatè debebant numerari Israelitę, & sic non referret ad Madianitas. Aliter pōt intelligi fm quosdam; postq̃ sanguis noxiorum fusus est, ideſt postquam mortui sunt peccatores Israelitæ qui murmurauerant in Cadesbarne numerati fuerunt Israelitæ residui, & dicebantur illi noxij, ideſt rei, vel peccatores, quoniam cõtra Deum nimis peccauerãt: & Deus dixerat quòd morerentur omnes ante introitum in terram Chanaan: cum autem mortui sunt numerati sunt reliqui. Et videtur hoc esse conueniens, quia ista numeratio fuit facta ad diuidendum possessiones per istos Israelitas numeratos, vt sciretur in qua tribu erant plures, vt daretur eis maior possessio, & paucioribus minor: sic patet infra in litera, s. pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem. Quòd autem fuerit facta ista numeratio ad diuidendum possessionem per istos numeratos, patet infrà cum dicitur: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas: sed non erat danda possessio eis, qui morituri erant in deserto: ergo illis viuentibus non debebat numerari populus, quia nõ proficeret: nam aliqua tribus prius videretur esse maior, quæ postea esset minor morientibus noxijs, qui in ea erant. Sed adhuc nõ stat ista expositio. Primo quia dicitur hic: Postquam sanguis noxiorum effusus est: sed effudi sanguinem pertinet ad mortem violentam, quod nõ fuit in illis qui peccauerunt in Cadesbarne, quia non fuerunt mortui omnes hostiliter, vel per plagam a Deo immissam, sed naturali ægritudine defecerunt. Item non stat, quia si intelligeretur hoc de peccantibus in Cadesbarne, oportebat quòd immediatè, vt omnes illi defecissent, fieret ista computatio, sed non facta est, quia quando Israelitæ transierunt torrẽtem Zareth iam fuerant mortui omnes peccatores, vt patet Deutero. cap. 2. & tamen multo ante hoc transierant Israelitæ torrentem Zareth, scilicet primo quam venirent in terrã Moab, & introirent in terram duorum regum Amorrhęorum: sed cum ista numeratio facta est iam introiuerant Israelitæ in terrã Moab, & acquisierant terram regum Amorrhęorum, vt patet ex ordine literæ: ergo non fuit facta ista numeratio immediatè vt mortui sunt omnes, qui peccauerãt in Cadesbarne.

Sed aliquis dicet non tenere argumentum, quia quamquam ponatur hic de ista numeratione, tamen facta fuit immediate post torrentem Zareth, vbi iam nullus de peccatoribus supererat: & sic non intercidit aliquod tempus medium.

Sed non stat, quia ista computatio fuit facta in vltima mansione deserti, scilicet apud Iordanem, vt patet infra cum dicitur quòd Moyses, & Eleazarus numerauerunt eos, qui erant a viginti annis & supra in campestribus Moab super Iordanem: tamen campestria Moab sunt in vltima mansione deserti, vt declaratum fuit supra præced. cap. ergo non fuit facta ista numeratio immediate post torrentem Zareth: & consequenter non fuit post mortem peccatorum qui peccauerant in Cadesbarne. Item nulla erat vtilitas quòd Israelitæ numerarentur immediatè post mortem eorum, qui peccauerãt in Cadesbarne, quia ista computatio fiebat vt sciretur, quæ tribus erat maior vel minor: & quantum vna excedebat aliam, vt sciretur quantum de possessione vnicuique tradi debebat: sic colligitur infra, scilicet istis diuidetur terra iuxta numerũ vocabulorum suorum: pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem: si tamen consideraretur multitudo aut paucitas in tribubus secundum computationem factam immediate post mortem omnium, qui peccauerãt in Cadesbarne: non conuenienter diuideretur terra secundum multitudinem & paucitatem illam, quia multi moriturri erant post istam computationem cum viginti-

quatuor millia mortui fuerint: ergo non proficiebat tunc computatio, sed postea, quando nulli morituri erant de Israelitis vsque ad introitum in terram Chanaan. Ideo dicendum quòd intelligitur ista litera de occisione eorum, qui peccauerant fornicando cum filiabus Moab, scilicet quòd immediate vt omnes illi mortui sunt, iussit Dominus quòd computarentur Israelitæ: & tunc conuenit litera, scilicet postquam sanguis noxiorum effusus est: in quo significatur mors violenta, & sic fuit in istis, quia quidam mortui sunt per plagam a Deo immissam, alij autem per iudicum sententiam occidendo, vel suspendẽdo quod erat effudi sanguinem. Etiam nunc ista computatio erat valde vtilis, nec sequebatur inconueniens, quia post eam nulli de Israelitis mortui sunt, & ideo per istam computationem certificari posset pluralitas, & paucitas eorum, quibus tradenda erat terra Chanaan. Item fuit facta immediate ista computatio post occisionem fornicatorum cum alienigenis. nam ista fornicatio fuit in Settim, quæ est vltima mansio deserti filiorum Israel, vt supra declaratum est. Computatio autem ista facta est super Iordanem in campestribus Moab, vt patet infra in litera: & in campestribus illis erat mansio vltima Settim, vt declaratum fuit præcedẽti cap. ergo immediatè post illam occisionem fuit facta computatio.

Dixit Dominus ad Moysen & ad Eleazarum filium Aaron sacerdotem. Istis duobus apparuit Dominus iubens, vt numerarent Israelitas. Ex quo apparet quòd Eleazarus erat propheta. nam illi prophetæ sunt, ad quos Deus locutus est. sic autem ad Eleazarum fuit.

Qualis fuit locutio Domini hic, vel quomodo facta est, & an potuerint Moyses & Eleazarus introire in sancta sanctorum. *Quæst. II.*

Quaeret aliquis qualis fuit ista locutio, vel quomodo facta. Aliquis respondebit quòd fuit facta in propitiatorio inter Cherubim, quia quãdo Moyses volebat aliquid inquirere a Deo ingrediebatur ad propitiatorium in sancta sanctorum, & audiebat responsum de medio duorum Cherubim, vt patet supra cap. 7. illuc autem poterat introire Eleazarus, qui erat summus sacerdos. Sed dicendum est non stare quia Moyses audiebat vocem Domini in propitiatorio, quando dubitabat de aliquo, & ibat ad quærendum responsum: & tunc Moyses loquebatur ad Deum priusquam Deus ad Moysen: sic patet supra 7. cap. scilicet cumq; ingrederetur Moyses, vt consuleret oraculum, ideſt ad petendum responsum de aliquo dubio: hic autem non inquisiuit Moyses aut Eleazarus quidquam a Deo, sed Deus locutus est: ergo non fuit facta locutio in propitiatorio. Item non stat, quia dato quòd Moyses vellet responsum de aliquo dubio non posset illuc ingredi Eleazarus: quia summus sacerdos non poterat introire in sancta sanctorum, nisi semel in anno faciendo cęremonias, quæ habentur Leuit. 26. cap. scilicet in die propitiationis, vt patet ibidem. & ad Hebręos cap. 9. nunc autem non erat sic: quia in toto deserto non fuit facta solennitas expiationis, vt probatum fuit Leuit. 16. cap. ergo non potuit introire ad hoc. Erat autem alius modus introeundi in sancta sanctorum, scilicet quãdo non solum summus sacerdos ingrediebatur sed etiam minores, vt patet supra cap. 4. & hoc erat cum mouebantur castra ad cooperiendum arcam: sed tunc non erat aliquis in propitiatorio, qui loqueretur: non potuit igitur fieri ista locutio intra sancta sanctorum. Assumptum patet supra quarto cap. de introitu sacerdotum

minorum in ſancta ſanctorum, quòd autem nõ eſſet tunc aliquis reſpondens in propitiatorio declaratum fuit Leuit.16.cap.

Ideo dicendum, quòd iſta locutio potuit conuenientius fieri ad oſtium tabernaculi, quia ibi erat nubes, & quando volebat Deus loqui in illa, inclinabatur ad oſtium tabernaculi. Sic fuit locutus Mariæ, & Aaron ſupra 12.cap. & ibi poterat loqui ad Eleazarum, & Moyſen, & eis nihil quærentibus: ſic enim locutus fuit ad Mariam, & Aaron vocans eos, vt accederent ad ſe, vt patet prealleg.cap. Poterat autem fieri aliis modis iſta locutio, ſcilicet, quòd appareret aliquis angelus in corpore aſſumpto Eleazaro, & Moyſi, & loqueretur: ſic factum eſt ad Ioſue: nam apparuit ei angelus Domini habens gladium euaginatum in agro Iericho, vt patet Ioſue cap.5. ſic etiam apparuit angelus Domini Balaam in via impediens ne tranſiret aſina gladio euaginato ſupra 22.cap.

Aliter etiam poterat fieri iſta locutio, ſcilicet quòd Angelus Domini formaſſet aliquam vocem in aere, non aſſumpto aliquo corpore viſibili: & ſic frequenter factum eſt, ſicut fuit in legis datione ſuper montem Sinai, quia ibi non fuit aliqua forma viſa, ſed ſolum vox audita Deutero.cap.4. Secũdus tamen modus, ſcilicet, quòd fuiſſet locutus in nube ad oſtium tabernaculi eſt conuenientior, quia eſt communior.

Sciendum autem quòd iſta locutio fuit facta ad Moyſen & ad Eleazarum, quia iſti duo erant principes populi: nam Moyſes erat princeps & iudex populi in temporalibus, & ſpiritualibus, dum tamen nõ pertinerẽt ad ritum ſacerdotalem: Eleazarus autem erat princeps omnium ſacerdotum: & ex hoc principabatur populo quantũ ad ſpiritualia. ideo ad iſtos duos principes debuit fieri locutio, vt ambo exequerentur hanc numerationem: ſic enim fuit in alia numeratione in deſerto Sinai, quia ibi Moyſes & Aarõ illam fecerunt, vt patet ſupra cap.1. Eleazarus autem erat ſummus ſacerdos ſicut fuerat Aaron pater ſuus, ideo ita pertinebat ad eum iſta numeratio, ſicut illa, quę facta eſt in monte Sinai pertinuit ad Aaron: vocatur autem hic Eleazarus ſacerdos, ideſt ſacerdos magnus per excellentiam: ipſe enim fuerat conſtitutus ſacerdos magnus poſt patrem ſuũ, vt patet ſupra vigeſimo cap.

Numerate omnem ſummam filiorum Iſrael. Ideſt numerate omnem multitudinem Iſraelitarum. Accipitur hic ſumma improprie, ſcilicet non pro eo quod colligitur ex numeratione ſed pro ipſa multitudine numerabili: nam ſi habuiſſent ſummam numerandorum Moyſes & Eleazarus non numeraſſent. Dicit hic Rabbi Sal. quòd Deus fecit, vt paſtor, qui gregem numerat, quem lupus vaſtabit vt ex numero manentium ſciat quot perierunt. Sed iſtud nihil eſt, quia Deus non faciebat pro ſe, ſed pro Iſraelitis, ſcilicet, vt haberent certitudinem de multitudine ſua, vt ſic ſcirent diuidere proportionaliter inter ſe terram Chanaan. Dicunt quidam quòd iſta numeratio eſt quinta & vltima ab exitu de Aegypto, quæ fuit ad diuidendum terram. Et prima fuit in exitu de Aegyto, cum dicitur quòd erant ferè ſexcenta millia peditum in Iſraelitis Exo.cap.12.

Cõputationes variæ Iſraelitarũ diuerſis temporibus factæ.

Secunda computatio fuit poſt immolationem vituli ad offerendum Deo dimidium ſiclum argenti, qui ſumebatur a quolibet tranſeunte ad numerum. De hac Exo.30. & 38.cap. Tertia computatio fuit ad pugnandum, & miniſtrandum, & caſtrametandum: & de iſta habetur ſupra cap.1. & 2. Quarta cõputatio fuit ad primogenita redimendum, ſcilicet, vt ſciretur quot erant primogenita Iſraelitarum, vt cõmutarentur pro eis Leuitæ ſupra 3.cap. Quinta fuit ad terram in poſſeſſiones diuidendum: & de iſta habetur hic. Sciendum eſt, quòd non fuerunt omnes iſtæ computationes totius Iſrael. Prima enim quæ dicitur fuiſſe in exitu de Aegypto non fuit computatio, ſed ſolum poſuit ibi Moyſes ſummam Iſraelitarum non plenã, & quaſi ſub dubio ſicut ille, qui non cõputabat, cum dixit quòd erant ferè ſexcenta millia peditum in populo illo: ibi tamen non poterant Iſraelitæ numerari ad exitum de Aegypto, quia ad hoc non dabatur eis locus: tanta enim exeundi velocitas fuit, vt nec maſſam fermentare potuerint Exo.cap.12. ſed vocãt eam quidam computationem, quia ponitur ibi ſumma ſicut in computationibus alijs.

Item quarta numeratio iſtarum ad primogenita redimendum non fuit numeratio totius Iſrael: nam ad inueniendum iſtos non oportebat computari omnes alios, quia ſatis conſtabat quòd non erant omnes Iſraelitæ primogeniti: ſed inquirebatur in qualibet domo familia, & tribu, qui eſſent primogeniti non computando alios: & poſtea omnium iſtorum inuentorum ſumma aſſumpta eſt. Aliæ autem tres, ſcilicet ſecunda, tertia, & quinta fuerunt propriè numerationes: quia ibi omnes Iſraelitæ numerati ſunt.

A viginti annis & ſupra. Hoc fiebat, quia ante viginti annos non tranſit aliquis ad nomen, nec ad bella procedere poteſt: ideo non computatur tanquam pars Iſrael. erat autem hoc ad accipiendam poſſeſſionem: omnes enim Iſraelitæ habituri erant poſſeſſionem, & quia ſolum vocantur Iſraelitæ illi, qui habent nomen in populo, pro illis ſolis data eſt poſſeſſio: vnde ſi aliqua tribus haberet multos excedentes annum vigeſimum, etiam ſi non haberent adhuc vxores, nec eſſent emancipati a patria poteſtate, accipiebantur poſſeſſiones pro omnibus illis. ſi autem eſſent in tribubus Iſrael multi excedentes annum 18. vel 19. nondum completo vigeſimo, non computabantur, nec aſſignabatur pro iſtis aliqua poſſeſſio, ſed accipiebant poſſeſſiones patrum ſuorum, ita quòd ipſi & patres eorum computabantur tanquam vna perſona. Sic enim Ariſto.dicit.5.Ethico. quòd filius eſt pars patris donec ſit pelicon, ideſt magnus vel emancipatus. & ſecundum hoc ſi aliquis de Hebręis nunc computatis eſſet quadraginta annorum, vel vltra annum vigeſimum, ſed nondum attingentes: & alius in ætate triginta vel quadraginta annorum nullum filium haberet, æqualiter ambo reciperẽt: ſi autem aliquis mortuus fuiſſet, & reliquiſſet filios infra annum vigeſimũ ſiue vnum filium ſiue multos, omnes partem vnius accipiebant, ſcilicet patris ſui: ſicut ſi pater vixiſſet ipſe ſolus acciperet hęreditatem: filij autem non, ætate prohibente: ita filij paruuli manentes vnam ſortem omnes pro ſolo patre acciperent, ne periret nomen patris in familia ſua: ſicut filiæ Salphaad hæreditatem habuerunt ne nomen patris periret, vt patet cap.ſeq. Si autem pater ſuperuiueret & haberet quatuor, vel quinque filios vltra annum vigeſimum poſitos pater ſuſcipiebat pro ſe vnam ſortem, & quilibet filiorum aliam pro ſe.

Quare fœminæ non fuerunt computatæ hic: & quomodo non accipiebant ſortem in terra Chanaan, nec poterant ſuccedere patribus, niſi in defectum filiorum. Quæſt. III.

QVAERET aliquis quare non fuerunt hic computatæ fœminæ, ſicut viri a vigeſimo anno. Reſpondebit aliquis hoc fuiſſe, quia hic computantur illi, qui poſſunt procedere ad bellum: ad fœminas autem non pertinet ire ad bellum: ergo non fuerunt computatæ.

Sed non ſtat, quia hic fiebat computatio ad ſciendum numerum eorum, qui accepturi erant poſſeſſionem in terra Chanaan: fœminæ autem ita accipiebant poſſeſſionem, ſicut viri, vt patet ſequenti capitulo de filiabus Salphaad: ergo debuerunt computari.

Sed obijcietur, ꝙ iſta computatio non fiebat niſi ad habendum ſummam eorum, qui poterant procedere ad bellum, quia ſic dicitur in litera. Reſpondendum eſt, quòd non ſumebatur principaliter ſumma iſtorum ad ſciendum potẽtes procedere ad bellum: ſed magis ad ſciendum, quot erant poſſeſſiones recepturi, cum litera dicat infra. iſtis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum ſuorum: pluribus maiorẽ partem dabis &c. Cum autem dicitur infra. Cunctosque, qui poſſunt ad bella procedere. non intelligitur principaliter fieri numerationem propter hoc. & ſic litera deſignat cum dicit. Numerate omnem ſummam filiorum Iſrael a viginti annis. & poſtea dicitur: Cunctosque, qui poſſunt procedere ad bella, ideſt & in iſta enumeratione ſcietis, qui ſunt, qui poſſunt procedere ad bella. Et verum eſt, quòd etiam intendebat Deus, vt Iſraelitæ haberent certam ſummam eorum, qui ad bella procedere poterant: nam ſicut accepturi erant poſſeſſionem, ita & pugnaturi erant ad acquirendum eam, ideo debebat ſciri numerus pugnatorum: quia tamen numerus acceptorum poſſeſſionem erat maior numero pugnatorũ, & omnis pugnator accepturus erat poſſeſſionem, licet non è contrario: omnes accepturi poſſeſſionem computari debebant: & ſic in eis haberetur numerus pugnatorum. vnde ſi fœminę ſumpturæ erant poſſeſſionem poterant computari, licet non procederent ad bellum, & fieret vna ſumma omnium, ſcilicet, tam virorum quàm fœminarum, & intra iſtam ſummam eſſet determinata ſumma pugnatorum. Reſpondendum eſt quòd fœminæ computandæ non erant, quia nulla fœmina accipiebat poſſeſſionem, ſi quę eſſet vltra viginti annos, ſiue citra: ſed viri accipiebant poſſeſſiones, quæ erant pro ſe & pro fœminis quantum ad vſusfructum, & vtilitatem earum, licet quantum ad proprietatem ad ſolos viros pertinerent: & ſiquis haberet multas filias omnesque exceſſiſſent annum viginti: nulla earum accipiebat poſſeſſionẽ, ſed eadem erat poſſeſſio patris, & illarum tanquam eſſet eadem perſona. Item non ſolum fœminæ non accipiebant poſſeſſionẽ in diuiſione terræ Chanaan, ſed etiam non ſuccedebãt patribus ſuis in aliqua parte poſſeſſionis immobilis, ſiue pater moreretur ab inteſtato, ſiue vellet eas inſtituere in teſtamento, ſed ſuccedebant ſolum in defectum liberorum maſculorum: ſiquis enim hęredem maſculum non habẽs filias decedens haberet, illę ſibi ſuccedebant: ſed hoc non fiebat tanquam principaliter daretur ius ſuccedendi, ſed ad vtilitatem defuncti, ſcilicet ne deleretur nomen eius de familia ſua: deleretur tamen ſi nullo relicto ſuperſtite, poſſeſſio eius tranſiret ad alterum, qui non haberet nomẽ in familia illa, in qua erat, qui moriens reliquit hęreditatem: ideo dabatur fœminis poteſtas ſuccedendi in hoc caſu, vt patet ſequẽti cap. Tamen exiſteret vnus hæres maſculus, etiam ſi haberet viginti ſorores, nulla ſuccedebat cũ eo, ſed ipſe ſolidum erat hęres: quemadmodum fit nunc vbi obſeruantur iura primogenituræ, quia ibi primogeniti ſuccedunt vniuerſaliter, omnes autem alij liberi nihil habent de immobilibus, ſed poſſunt eis aliqua bona per modum legatorum relinqui: hæredes tamen non inſtituuntur, niſi forte ſint aliqua bona, quę præter alias acquiſierit, & non pertineat ad ius primogenituræ.

Cum autẽ arguebatur de filiabus Salphaad, quòd acceperunt poſſeſſionem in terra Chanaan. Reſpondendum eſt, quòd hoc non fuit tanquam fœminæ haberent ius accipiendi poſſeſſionem regulariter ſicut viri, ſed in defectum liberorum maſculorum, ne nomen patris ſui deleretur de cognatione ſua, vt patet ſequenti cap. & Ioſue cap.17.

Per domos & cognationes ſuas. Ideſt debebant computari omnes iſti in domibus ſuis de cognationibus. Iſtud fiebat vt poſſet ſumma diſtinctius haberi: nam ſi cõputarentur omnes Iſraelitæ non habito aliquo ordine ſpeciali computandi non poſſent computari, quin erraretur in eis: cum verò diuiſi erant per domos, & familias, & tribus computabantur omnes, qui erant in eadem domo per ſe: & ſic omnes, qui erant in eadem familia, & tunc non porerat errari: deinde ex ſummis iſtis particularibus colligebatur vna ſumma totalis Iſraelitarum. Et ponuntur hic duo, ſcilicet domus & cognationes: alibi autem ponuntur tria, ſcilicet tribus, familiæ, & domus, & iſta ſunt nomina magis vſitata ſupra cap.1. & 2. maxima namque congregatio erat vna tribus, & iſtæ erant duodecim congregationes: deinde tribus diuidebatur per familias, quia quælibet tribus habebat aliquas familias, vt patet infra, & quælibet familia diuidebatur in domos. Iſte modus habetur Ioſue cap.7. vbi cum inquireretur veritas de furto Iericho iuſſit Deus applicari totũ Iſrael per tribus ſuas, & poſtea quamlibet tribum per familias ſuas: deinde quamlibet familiam per domos, & domum quamlibet per viros ſiue capita ſingulorum, & ibi erat vltima reſolutio. Sicut ergo iſte modus habebatur ad inueniendum ſine errore vnum virum in toto populo, ita deberet haberi ad computandum omnes Iſraelitas: per iſta autem duo, quę hic ponuntur, ſcilicet cognationes, & domos intelliguntur tria, quæ dicebantur, ſcilicet tribus, familiæ & domus: nam cognatio eſt nomen multum generale ſignans congregationem multorum ſibi attinentium in vnitate ſanguinis, vel identitate radicis. Et ſi iſta cognatio erat maxima in Iſraelitis, vocabatur tribus. ſi autem erat minor & immediata ſub tribu, vocabatur familia. ſi autem adhuc erat minor, ſcilicet ſub familia, vocabatur domus: ſed domus hic expreſſo nomine ſuo ponitur.

Tribus, familiæ, & dom', idẽ.

Cunctosque, qui poſſunt ad bella procedere. Ideſt & in iſta computatione accipietur ſumma omnium, qui poſſunt procedere ad pugnandum. Non eſt intelligendum quòd in computatione, quæ fiebat a vigeſimo anno & ſupra omnes computati poſſent procedere ad bella: nam aliqui ſunt vltra vigeſimum annum ad magnam ſenectutem prouecti, qui ad bella inutiles ſunt: & tamen iſti accipiebant poſſeſſionem, & computabantur, quia erant vltra annum vigeſimum. Etiam alij erant nondum ſenes, & tamen naturaliter erant carentes robore, ita vt eſſent ad bellicum opus inepti: ſed etiam iſti computabantur. Dicitur tamen qui poſſunt ad bella procedere, ideſt quòd iſta ætas eſt conueniens ad hoc, quòd homines incipiant iam poſſe procedere ad bella, licet ex alijs accidentibus impediantur: qui autem valde ſenes ſunt etiam dicuntur potentes procedere ad bella, quia non eſt in eis defectus bellandi ex defectu ętatis, ſed ex ſuperabundantia. hic autem accipiuntur potentes procedere ad bella, qui ſemel tranſcenderunt ętatem illam, in qua propter paucitatem ætatis impotentes ſunt.

Conſiderandum tamen, quòd non fuit hic ſicut in computatione, quæ fuit facta in monte Sinai ſupra cap.1. vbi dicitur, quòd cõputabãtur potentes procedere ad bella ſicut hic: ſed fuerunt ibi multi, qui non

Universidad de Deusto

Nullꝰ erat hoc tẽpore tantæ magnæ ętatis, qꝫ posset ire ad bellandum, nec qui attingeret 60. annos præter Iosue, & Caleb.

poterant procedere ad bella propter ætatis magnitudinem, quia erant in extrema senectute constituti eo tempore: hic tamen nullus talis fuit, quia nullus de computatis hic erat annorum sexaginta, vel saltem excedens: nisi duo, scilicet Iosue & Caleb, ideo nullus ad istam ætatem peruenerat: sed in ętate ista addhuc homines illius temporis erant potentes ad pugnandum: ergo nemo propter ætatis multitudinem erat hic impotens: assumptum patet, quia in Cadesbarne fuit lata sententia contra omnes, qui erãt computati a vigesimo anno & supra, quòd nemo eorum introiret in terram Chanaan: & nullus de illis fuit computatus hic pręter Iosue, & Caleb, vt patet in fine cap. ergo illi, qui computati fuerũt hic, non erant viginti annorum, quãdo fuit facta computatio in monte Sinai, quia si essent viginti annorum cõputati fuissent: & fuisset contra eos lata sententia, sed a tempore illius computationis vsque nunc, nõ fluxerunt anni quadraginta, sed solum triginta octo, & dimidius. Quod patet, quia Israelitę fuerunt in deserto annis quadraginta, & illa numeratio, quę fuit in monte Sinai incępta est in secundo anno ab exitu de Aegypto prima die mensis secundi, vt patet supra cap. 1. ista autem computatio fuit facta anno quadragesimo ante finem illius non multum post medietatem anni, cũ post hoc fuerit facta pugna cõtra omnes Madianitas, & deletum fuerit totum regnum Madian infra 31. c. Et deinde Moyses pauloante mortem suam incepit proponere Deuteronomium, corã toto populo prima die mensis vndecimi anni quadraginta, vt patet Deuter. cap. 1. ergo auferẽdus erit quasi dimidius annus ab anno quadragesimo, qui superat post istam numerationem: & vnus annus atque vnus mensis, qui effluxerant de quadraginta annis ante numerationem factam in monte Sinai, & sic manebunt anni viginti octo, & dimidius inter istas duas computationes, sed nullus eorum, qui computatus est hic compleuerat annum vigesimum quando fuit facta computatio in monte Sinai vt declaratum est: ergo nullus de computatis hic posset saltem esse annorũ quinquaginta octo, & dimidij apponẽdo super vigesimum annoũ incompletum triginta octo & dimidium: oẽs aũt alij erãt iuniores: sed in ætate quinquaginta octo annorum erant homines potentes procedere ad bella in tempore illo, quia nondum iudicabantur senes, ideo nemo propter ætatis magnitudinem in computatione ista esset impotens ad pugnandum. De Iosue autem & Caleb, quia isti fuerunt in prima computatione, & in ista, vt patet infra. & illi duo soli introierũt in terram Chanaan de primo computatis: & de his posset dicere aliquis quòd forte erant impotentes ad pugnam propter senectutem.

Caleb cuius ætatis esset tempore istius computationis.

De Caleb enim dicendum quòd quando fuit facta ista computatio, erat quasi octoginta annorum: nam quadraginta annorum erat quãdo missus est de Cadesbarne ad explorandum terram Chanaan, vt patet Iosue 14. cap. a tẽpore autem illo vsque ad istam computationem fluxerũt anni quasi triginta nouem; nam missi sunt exploratores de Cadesbarne in secundo anno ab exitu de Aegypto in fine tertij mensis, vel in principio quarti, vt declaratum est supra ca. 13. ista autem computatio fuit facta ante finẽ anni quadragesimi ab exitu de Aegypto: ergo fuerunt plusquam triginta octo anni, & dimidius, scilicet quasi triginta nouem, qui apponãtur annis quadraginta, quos egerat Caleb quando missus est de Cadesbarne ad explorandum, & fient anni quasi octoginta, sed in ætate ista non erat Caleb impotens ad pugnandum: immo erat potens ad gradiẽdum, & ad pugnandum sicut quando erat annorum quadraginta: sic patet Iosue 14. cap. cum dixit Caleb: quadraginta annorũ eram quando me misit Moyses de Cadesbarne, vt considerarẽ terram. Et infra seqũtur: hodie octogintaquinque annorũ sum sic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum missus sum: illius in me tẽporis fortitudo vsque hodie perseuerat tam ad bellandum, quam ad gradiendum: hoc enim erat quasi miraculum: nam quòd in anno octogesimo haberet robur ad pugnandum non erat ita difficile, quòd autem ita esset robustus, vt in anno quadragesimo erat speciale Dei beneficium, & sic ponitur Ecclesiastici 46. cap. fortitudo Caleb conseruata vsque ad senectutem tanquam miraculum.

De Iosue autem non tantum patet, quia nõ cognoscitur, cuius ætatis ipse esset tempore huius numerationis, sed satis videtur quòd fuerit octoginta annorum, vel quasi: nam in exitu de Aegypto in mense secundo exitus pugnauerunt Israelitæ contra Amalechitas, qui insurrexerant, quasi ex insidijs, vt patet Exodi 17. cap. & in isto bello fuit dux Iosue: ergo erat iam vir potens in pugna & maturi consilij: quia in duce belli nõ solum requiritur robur corporis, immo magis requiritur prudentia magna: ista autem non prouenit in parua ætate, quia quamquam in anno vigesimoquinto, vel trigesimo Iosue esset potens corpore ad pugnandum, tamen prudentia nondum esset matura quanta requiritur in duce belli: ideo videtur quòd esset annorum quadraginta, vel quasi: sed illud bellum fuit quasi in principio anni primi exitus de Aegypto non per mensem & dimidium post exitum de Aegypto: ergo nũc additis quadraginta annis fere ab exitu de Aegypto erant octoginta anni, vel quasi Iosue. Assumptum patet, quia exitus Israelitarum de Aegypto fuit quintadecima die mensis primi, vt patet infra 33. cap. & steterunt Israelitæ in monte Sinai prima die mensis tertij Exodi c. 19. Ergo inter exitum de Aegypto, & aduentum in montem Sinai fuit mensis, & dimidius: sed antequam venirent Israelitæ in montem Sinai pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia ista pugna fuit in Raphidim, vt patet Exodi cap. 17. sed prius steterunt Israelitæ in Raphidim quàm in monte Sinai, vt patet infra 33. c. ergo non fuit mensis dimidius ab exitu de Aegypto vsque ad bellum Amalechitarũ cũ Israelitis, in quo fuit Iosue dux. Erat tamen Iosue hoc tempore potens ad pugnam, quia post hoc missus est, vt dux belli in terram Madian, vt patet infra 31. cap. & post hoc fuit dux in introitu in terram Chanaan, & pugnauit longo tempore quousque subijceret terram illam Israelitis, vt patet Iosue cap. 11. ergo non erat impotens ad pugnam, & consequenter ex superioribus apparet, quòd in ista computatione non fuit aliquis, qui propter ætatis magnitudinem esset impotens ad pugnandum.

Locuti sunt. Hic ponitur secundum, scilicet præcepti diuini executio, scilicet quòd numerauerũt Moyses, & Eleazarus totum Israel.

Moyses, & Eleazar sacerdos. Dicitur quòd isti locuti sunt, non quòd ambo loquerentur, quia non poterãt simul loqui ad totam multitudinem, nec etiam vnus repetijt verba alterius, quia hoc videbatur inutile: dicitur tamen quòd ambo locuti sunt, quia Deus vtrique locutus fuerat iubens, quòd computarent Israelitas: & ob hoc vnus eorum loquebatur & alius ei auctoritatem præbebat, vel vnus loquebatur & alius ei ne amborum dicens: Deus apparuit nobis iubens vt numeraremus populum: & sic loquebatur vnus quasi ambo loquerentur.

An Moyses locutus est ad populum vel Eleazarus. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quis istorũ loquebatur, scilicet an Moyses, vel Eleazarus. Respondẽdum est, quòd per certitudinem declarari non potest: tamen potest ex coniecturis eorum, quę apud nos fiunt istud iudicari, & hoc in moralibus sufficiens argumentum est, vt patet 1. & 2. Ethico. est autem hoc in vsu humano, vt quando multi sunt, ad quos expetit proponere aliquid coram aliqua multitudine vel persona, excellẽtior eorũ vel honorabilior proponit: ita de Moyse, & Eleazaro, cum essent viri prudentes, & iusti existimãdum est, quòd dignior eorum proponeret: erat autem dignior Moyses Eleazaro, cũ neminem de toto populo Iudaico tantum Deus laudauerit, sicut Moysen dicens eum esse fidelissimum in tota domo sua, vt patet supra 12. cap. etiam quia ipse erat princeps totius populi tam in spiritualibus, quàm in temporalibus: Eleazarus autem erat solũ princeps in quantum summus sacerdos. Itẽ Moyses erat antiquior ætate Eleazaro, ideo ceteris paribus ex hac parte maior sibi honor impendendus erat: sic Deus iusserat Leuit. c. 19. coram capite cano cõsurge, & honora personam senis. Arist. etiam 9. Ethic. dicit de distributione honoris, quomodo diuersis diuersi honores impendi debeant: & ait quòd senibus in eo quòd senes sunt debet dari quidam modus honoris, qui differt a ceteris modis: ergo Eleazarus debebat reuereri Moysen in hac parte. Item debebatur honor Moysi, quia erat superior in cognatione: nam Eleazarus erat consobrinus Moysi, cum esset Moyses frater Aaron patris Eleazari: dicendum ergo, quòd Moyses locutus fuit. Sed obijcietur, quia Moyses erat impeditę linguæ & propter hoc non locutus fuit coram Pharaone: dixit enim: mitte quẽ missurus es, nõ sum enim eloquẽs ab heri & nudiustertius: ex quo locutus es ad seruũ tuum impeditioris, & tardioris linguę sum Exo. c. 4. & propter hoc Deus prouidit ei dans Aaron fratrem eius, vt loqueretur dicens: Aaron frater tuus Leuites scio, quòd eloquens sit. & sequitur: Ille loquetur ad populum, & erit os tuum: tu autem eris ei in eis, quę ad Deum pertinent, vt patet Exodi cap. 4. & iterum Exodi cap. 6. Ecce constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic ergo esset hic, quòd Moyses non loqueretur per se, sed Eleazarus loco illius. Respõdendum est, quòd Moyses fuit hic per se locutus: multotiens enim alibi per se locutus est, vt patet ex processu libri huius & duorum immediate pręcedentium: nec indiguit aliquando interprete coram populo Israel. Quòd autem obijcitur, quòd Aaron locutus fuerit corã Pharaone pro Moyse: dicẽdum est, quòd hoc erat, quia erat Moyses impeditæ linguę, & si proponeret corã Pharaone cum ipse non cognosceret dignitatem eius, negligeret eũ contemnens verba propositionis suæ: debuit ergo talis mitti, qui esset eloquens: & sic erat Aaron. Coram populo autem Israel non erat huiusmodi: quia omnes habebant Moysen tanquam virum excellentissimum, & libentissime audiebant verba eius tanquam verba Dei, ideo non oportebat, vt alius loqueretur pro eo propter linguæ impedimentum: locutus fuit ergo ipse.

In campestribus Moab. Ista ergo erat mansio, in qua tunc erant Israelitæ. Sed obijcietur, quòd fuerit in planioribus locis Moabitarum, quæ sunt vltra campestria: & patet quia fornicatio cũ mulieribus Moab & Madian fuit in Settim, vt patet pręcedẽti cap. Settim autem est in planioribus locis Moab, vt patet infra 33. cap. ergo non fuit facta ista numeratio in campestribus, sed in planioribus locis Moab.

Respondetur quòd campestria Moab magnam terram tenent, scilicet a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem, vt colligitur infra 33. cap. & ista terra est aliqualiter montuosa, & vocatur campestris.

Diuiditur autẽ in duas partes: prima est a descensu ipsorum mõtium versus Iordanem, quæ tamen non pertingit ad Iordanem: & ista est aliqualiter mõtuosa, & vocatur campestris proprie: alia autem incipit a termino istius, & finitur in Iordane. est autẽ ista magis plana, & ibi appellantur planiora loca Moabitarũ. Accipiendo tamen large vtraque pars vocatur campestris, & illa, quæ coniuncta est Iordani, & sic quando Iudæi erant apud Iordanem in vltima mansione dicebantur esse in campestribus Moab: quamquam essent in planioribus locis Moab, & isto modo accipitur hic, & pręceden. cap. Alio modo & proprie accipiuntur campestria infra 33. cap. & ibi distinguũtur campestria a planioribus locis.

Super Iordanem. Idest Moyses, & Eleazarus erant super Iordanem, quando ista locuti sunt, scilicet circa Iordanem: nam non erant super aquas, quia tamen flumina labuntur per loca decliuia, ille, qui stat in aliquo loco prope flumen, dicitur esse super flumen: & isto modo dicit scriptura orbem terræ esse positum super maria, & flumina Psal. 23. scilicet, quia terra eminet super aquas: & aquæ ex conditione suæ petunt infima, cum non possit aqua termino proprio terminari: sed adhuc non erant multum coniuncti Israelitæ nunc Iordani, quia post hoc recesserũt Israelitæ mortuo Moyse de mansione ista Belsethim, quæ erat vltima, & venerunt ad Iordanem, vt patet Iosue cap. 3. quia tamen non erat valde magna distantia, sed erãt Israelitæ intra illam magnam vallem per quam labitur Iordanis, dicebantur esse supra Iordanem.

Contra Iericho. Idest erant Israelitę ex opposito Iericho: erat enim Iericho vrbs ex alia parte Iordanis, & nõ erat aliqua ciuitas ita propinqua Iordani de terra Chanaan sicut Iericho: & ista videbatur ex loco, in quo erant castra Israelitarum sita, ideo dicebantur esse contra Iericho.

Ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Idest locuti sunt Eleazarus & Moyses ad eos, qui erant a viginti annis, & supra. Id autem quod locuti fuerunt, erat, scilicet, quòd Deus iusserat computari omnes illos, & sic factum est, idest quòd se disponerent per turmas suas, scilicet per tribus, & familias & domos, vt posset accipi numerus omnium.

Sicut Deus præceperat. Idest locuti sunt Moyses & Eleazarus id quod Deus pręceperat, scilicet quòd numerarent Israelitas: ipsi autem dixerunt: Deus iussit, vt numeraremus nos omnem masculum a vigesimo anno & supra: ideo disponatis vos ad numerationem.

Quorum iste est numerus. Idest quorum ista est summa, scilicet quę sequitur: ponũtur enim primo summę particulares omnium tribuum, deinde ponitur summa totalis omnium infra.

Ruben primogenitus Israel. Hic incipiuntur summæ particulares, & quia istæ assumptæ sunt per tribus, ponitur de qualibet tribu quanta esset multitudo.

Ordo recipiendi summam Israelitarum non fuit secundũ dignitatem tribuum sed secundum vexillorũ originem.

Considerandum autem quòd ordo iste accipiendi summam non est secundum dignitatem tribuum, quia hoc modo deberet præcedere tribus Iudæ: erat enim dignior, & in omnibus, quæ ad honorem pertinebat pręponebatur: ipsa enim primo mouebat castra, quàm cęterę tribus, vt patet supra cap. 2. & 10. scilicet in primo clangore tubarũ: etiam quãdo consecratum

secratum fuit sanctuarium, & obtulerũt omnes prin F
cipes tribuũm Israel per singulos dies, princeps tribus Iudę prima die obtulit, vt patet supra cap. 7. Item non fuit hic obseruatus ordo natiuitatis: nam sic post Ruben, & Simeon nõ debebat poni tribus Gad, sed tribus Iudæ: quia primo natus est Iudas, quàm Gad, vt patet Gen. 29. & 30. cap. Item primo poni debuisset tribus Dan, & tribus Nephthali quàm Gad, Aser, Zabulon, & Isachar, quia primo nati sunt, vt patet Gen. cap. 30. sed è contrario factum est, ideo non fuit iste ordo obseruatus, sed fuit obseruatus ordo castrametationis, & vexillorum, scilicet, vt omnes qui pertinebant ad idem vexillum, primo computarentur, quàm veniretur ad alios, qui erant sub alio vexillo: erat autem totus Israel diuisus per vexilla quatuor, ita G
quòd sub quolibet vexillo essent tres tribus secundũ ordinem, qui habetur supra cap. 2. ideo secundum istum modum computatio fiebat. Erat autem vnum de quatuor vexillis vexillum Ruben positum ad partem meridianam, sub quo erant tres tribus, scilicet Ruben, Simeon, & Gad, vt patet supra cap. 2. ideo istę tres tribus computatæ sunt primo per familias suas, vt patet hic. Erat autem alterum vexillum tribus Iudæ quod erat ad partem orientalem, & sub isto erãt tres tribus, s. tribus Iudæ, Isachar, & Zabulon, vt patet supra cap. 2. ideo post tribus, quę erant sub vexillo Ruben computatę fuerunt istę tres, vt patet hic. Erat alterum vexillum tertium filiorum Ephraim ad partem septentrionalem, & sub isto erant tres tribus, scilicet Ephraim, Manasse, & Beniamin: ideo post tri- H
bus, quę erant in vexillo Iudæ computatæ fuerũt istæ tres, vt patet hic. Quartum vexillum erat filiorum Dan ad partem occidentalem, sub quo erant tres tribus, Dan, Aser, & Nephthali: ideo istæ tres computatæ sunt, vnde penitus idem ordo est hic in computatione, qui est supra cap. 2. in castrametando, & in mouendo castra per clangorem tubarum supra c. 10.

Quare fuit in numeratione seruatus ordo vexillorum, & non dignitatis, vel natiuitatis.
Quæst. V.

QVAERET aliquis quare magis fuit obseruatus hic in istis tribubus ordo vexillorũ, quàm ordo dignitatis, vel ordo natiuitatis capitum tribuum. Respondendum est, quòd factum fuit, vt haberetur cõuenientissimus modus in computando: erat enim magnus populus Israelitarum, scilicet vltra sexcenta millia peditum: & si diligenter non computaretur, adhibito conuenienti modo, erraretur in computatione: nullus autem modus fuit ita conueniens in computando, sicut si quelibet tribus computaretur in eo ordine, in quo erat: erant enim omnes Israelitæ in castris ordinati quando computabantur. Si autem debuisset obseruari ordo dignitatis non fieret computatio continua, quia inciperetur in parte orientali vbi erat tribus Iudę, & tunc omissis omnibus medijs trãsiretur ad tribum Ruben ad partem meridianam: & deinde etiã omittendo reliquas tribus transiretur ad partem septentrionalem ad tribum Ephraim, Manasse, & Beniamin: & iterum fieret regressus ad tribũ Simeon ad partem meridianam, & sic variè discurreretur: si autem obseruaretur ordo natiuitatis eodem modo oportebat fieri mutationem per discõtinua, quia inciperetur in parte meridiana, vbi erat tribus Ruben, & immediate in tribu Simeon, quæ erat coniuncta illi, deinde transiri debebat ad partem orientalem, in qua erat tribus Iudę, & immediate ad partem oppositam occidentalem ad duas tribus, scilicet Dan, & Nephthali: & omissis medijs transeundum erat ad partem aquilonarem, in qua erat tribus Ephraim, & Manasse, & post hoc ibatur in partem meridianam ad tribum Gad: deinde redeundum erat ad partem occidentalem ad tribum Aser: post hoc transiri debebat ad partem orietalem ad tribum Isachar, & Zabulon: deinde veniendum erat ad aquilonarem partem ad tribum Beniamin, & sic esset finis per magnas circulationes, atque erraretur in computando: ideo debuit dari alius ordo conuenientior, scilicet quòd fieret computatio per continua, sicut erant locatæ ip sæ tribus: & istud erat si obseruaretur ordo castrametationis: & sic factum est, quia incepit computatio ista in vexillo meridiano in tribu Ruben, & Iudæ per omnes tribus continuè ibatur ad partem orietalem, & inde continuè ad aquilonarem descendebatur, veniebaturque in occidentem, & concludebatur transitus in meridie vbi fuerat computatio inchoata: & isto modo non poterat errari quidquam: ideo debuit teneri iste ordo. etiam fuit obseruatus ordo iste in prima computatione, cuius modus scriptus est supra cap. 1. quia incepta est in tribu Ruben, & secundũ ordinem vexillorum finita fuit in tribu Nephthali.

Ruben primogenitus Israel. Idest fuit primus in computatione Ruben, qui erat primogenitus Israel, idest Iacob. & ponitur hic q̃ erat primogenitus ad significãdum rationem ordinis, scilicet, quòd præponi debebat, quia erat primogenitus: & sic ab ipso incepit cõputatio ista, & illa quæ habetur supra cap. 1. quamquam tamen Ruben esset primogenitus secundum carnem, tamen non manserunt penes eum iura primogenituræ, quia Iacob abstulit ea ei, vt patet Gen. 49. cap. scilicet Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua: non creſcas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius. transierunt autem ista iura primogenituræ, quantum ad aliquid in tribũ Iudæ, & quantum ad aliquid in tribum Ioseph, vt declaratum est Gen. 48. & Iosue 13. cap. Quæ autem sint iura primogenituræ declaratum fuit Gen. 25. & 27. cap.

Huius filius Henoc. Hic ponuntur quatuor filij Ruben, scilicet Henoc, Phallu, Hesrom, Charmi: & ab istis denominatæ sunt familiæ, scilicet familia Henochitarum, Phalluitarum, Hesromitarum, Charmitarum. De his autem non deficit aliqua familia. Pro quo considerandum est, quòd cum aliquis de duodecim filijs Iacob habebat aliquos filios ab illis denominabantur familiæ, sicut a patre denominabatur tribus: vtpote Ruben habuit quatuor filios, qui nominãtur hic & a Ruben nominata est tribus: a quolibet autem filiorum eius nominata est vna familia, & sicut contingebat filios Iacob habere plures, vel pauciores filios immediatos, ita in qualibet tribu erãt plures, vel pauciores familiæ: in tribu enim Ruben non deficit aliqua familia, quia filij eius solum fuerunt quatuor, vt patet Gen. 46. & Exo. 6. cap. denominabatur interdum aliqua familia a nepotibus, vel a pronepotibus, sicut factum est in tribu Manasse: nam filius Manasse fuit Machir, a quo nominata est familia Machiritarum: nepos autem Manasse fuit Galaad, a quo familia Galaditarum: pronepotes autem Manasse fuerunt sex filij Galaad, a quo denominatæ fuerũt sex familiæ, vt patet infra. In tribu autem Ruben non fuit aliqua familia denominata a nepotibus, vel pronepotibus: sed fuerunt quatuor familię denominatæ a quatuor filijs eius. Deficiũt aũt in hac computatione de summa primæ computationis, quę fuit facta in monte Sinai viri duodecim millia octingẽti 70. vt patet supra c. 1. & hic: nã ibi erãt quinquaginta

ginta sex millia, & quingenti viri: hic sunt viri quadraginta tria millia septingenti. *Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben.* Idest quatuor istæ suprapositæ sunt familię Rubenitarum: omnes autem cognationes minores vocabantur domus. *Quarum numerus inuentus est 43. millia septingenti 30.* Hic deficiunt multi a priori summa, quæ erat in monte Sinai, vt supra dictum est.

Quare tribus Ruben non fuit multiplicata in quadraginta annis ad maiorem numerum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis quomodo trib⁹ Ruben non fuit multiplicata ad maiorem numerum, nam sicut Israelitæ quando ingressi sunt in Aegyptum erant septuaginta, B
& tamen quando exierũt erant plures quam sexcenta millia virorũ, ita debuisset tribus Ruben augmentari in annis ferè quadraginta, qui fluxerunt à numeratione, quæ facta est in monte Sinai vsque ad istam: sed deficiunt multi.

Respondendum est, quòd causa huius potissima fuit sententia lata a Deo in Cadesbarne contra numeratos, scilicet quòd nullus de illis ingrederetur in terram Chanaan, ideo omnes, qui fuerant computati in prima computatione, scilicet sexcenta tria millia virorum, & amplius perierunt inter tempus computationis illius & istius, quia nemo de computatis in prima computatione fuit hic cõputatus, vt patet infra in litera. & sic de multis alijs tribubus deficiunt viri aliqui de summa, quæ erat in prima computatio- C
ne. Et ista causa exprimitur aliqualiter in fine c. ideo totalis summa omnium Israelitarum in ista computatione nõ accessit ad priorem summam, quæ fuit in monte Sinai, vt patet infra. *Filius Phallu Eliab. Huius filij Namuhel, & Dathan, & Abiron.* Iste Phallu fuit filius Ruben, a quo denominata est familia Phalluitarum. Repetitur autem hic de eo, vt ponatur quidam casus, qui fuit in nepotibus eius: erant enim nepotes eius tres Dathan Namuhel, & Abyron. Duo istorum fuerunt, qui surrexerunt contra Aaron, & Moysen propter summum sacerdotium. Et ex hoc repetitur hic de illis.

Isti sunt Dathan, & Abyron principes. Hoc ponitur ad notificandum id, quod dicitur de Dathan, & Abyron insurgentibus contra Moysen, quia cum legeretur supra 16. cap. de illis nesciretur fortassis determinate eorum progenies, ideo ponitur hic. D

Qui surrexerunt contra Moysen, & Aaron. Modus insurrectionis, & seditionis habetur supra 16. & dicuntur surrexisse contra Moysen, & Aaron, quia ipsi volebant summum sacerdotium, cum essent de tribu primogenitorum: & quia Aaron possidebat summũ sacerdotium, insurgebant contra eum directe: contra Moysen autem insurgebant, quia ipse ordinauerat omnia hęc & videbatur ex affectione consanguineis suis tribuisse dignitates, vt prędallegato cap. declaratum est.

In seditione Core. Seditio est bellum ciuile: sic autem fuit cum Core & socij sui insurrexerunt contra E
Moysen, & Aaron: omnes enim erant cõciues, cum essent in eodem populo: fuit autem ista seditio Core, quia erat Core de filijs Leui de familia Caath, vt patet Exod. cap. 6. & supra cap. 3. Ideo ille prętendebat se habere ius ad summum sacerdotium, volẽs illum surripere, vel qualitercunque auferre Aaron: quia non poterat ipse si solus esset quid facere, conduxit secum multos alios de populo solicitans corda eorũ: & quia maioris auctoritatis sunt ad mouendum illi, qui erant honoratissimi in populo: ideo adduxit secũ 250. proceres synagogæ, vt patet infra, & quia Dathan, & Abyron erãt quasi principes in tribu Rubẽ, A
quæ erat tribus primogenitorum, ad quã videbatur de iure pertinere summum sacerdotium, solicitauit illos, vt mouerentur contra Moysen, & Aaron.

Quando aduersum Dominum rebellauerunt. Isti dicuntur rebellasse contra Dominum, quia repugnabant ordinationi Dei volentes arripere summum sacerdotium: Deus tamen statuerat summum sacerdotium pertinere ad Aaron. isti autem non intelligebant, ideo insurrexerunt contra Moysen, & Aaron putãtes hoc factum fuisse ex affectione cognationis, & sic dixit Moyses istis viris, quòd insurgebant contra eum, & Aaron sed magis cõtra Deum, vt patet supra c. 16.

Aperiens terra os suum deuorauit Core. Dicitur terra B
aperuisse os. non quòd habeat proprie os, quia non est animal, sed quia diuisa fuit patente quadam cęca voragine: & illa vorago erat sicut os in animali. Quid autem Iudæi fabulentur de ore terrę, & ore asinæ Balaam, & decem rebus creatis in vespere sabbathi ad solis occasum, declaratum fuit supra cap. 22. Dicitur quod fuit deuoratus Core, quia Core non fuit cõbustus cum alijs 250. viris offerentibus Thymiama. Sed contra hoc arguetur, quia Moyses dixit, quòd Core & omnis congregatio sua starent sequenti die cum thuribulis suis coram Domino ad offerendum thymiama: Aaron autem staret seorsum habens thuribulum suum: & tamen sequenti die venerunt viri 250. & obtulerunt, atque combusti sunt, vt patet hic, & supra cap. 16. ergo Core quoque combustus est. Aliqui respondent, quòd Core fuit combustus, & deuoratus a terra: viri autẽ 250. fuerunt solum combusti. Sed hoc improbatũ fuit supra 16. cap. Dicendum autem quòd Core solum fuit submersus a terra sicut Dathan, & Abyron: & cum obijcitur quòd dixerit Moyses, vt iret sequenti die Core cum socijs suis ad offerendum thymiama. Respondetur quòd forte Core timuit subire istud experimentum suspicans aliquam plagam a Deo esse mittendam: & propter hoc quamquam viri 250. quos solicitauerat iuerint sequenti die ad thurificandum: Core tamen nõ iuit, sed mãsit in tabernaculo suo, ideo viri 250. combusti sunt soli, Core autem non fuit combustus, sed aperta est terra in tabernaculo suo, & deuoratus est. *Morientibus plurimis.* Non intelligitur hoc de filijs Core, qui erant cum eo in tabernaculo suo, quia immediate dicitur quòd magnum miraculum factum est in Israel, vt Core pereunte filij eius non morerentur, nec etiam intelligitur de 250. viris, qui cõbusti sunt, quia de istis dicitur hic immediate quando combusti ignis 250. viros. Sed intelligendum est necessario de Dathan, & Abiron, & omnibus familijs suis: nam isti deuorati sunt a terra, vt patet supra c. 16. & fuerũt omnia hęc in eadem die. *Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filij eius non morerentur.* Fuit autẽ miraculum in hoc quòd terra aperta est & absorbuit Core: filij tamen sui, qui simul erant non absorpti sunt: Core enim a principio solicitauit Dathan, & Abiron contra Moysen. Etiam solicitauit 250. viros. Inchoata autem seditione cũ Moyses dixisset, quòd sequenti die venirent Core, & socij eius ad thurificandum: Core timens aliquod malum peruenturum non iuit in sanctuarium, sed mansit in tabernaculo suo euntibus illuc viris ducentum quinquaginta, qui combusti sunt, fecit ergo Deus quòd aperiretur terra, & deglutiret Core, & cum manerent simul filij eius in eodem tabernaculo, non submersi sunt, sed manserunt pendentes in aere, & hoc vidit totus Israel, quousque deuorato Core terra iterum conclusa est. Isti autem filij Core erant viri sancti & habiti fuerunt in magna reputatione postea inter

Core an fuerit cõbustus.

Leuitas, quia cantores effecti sunt, & Psalmos composuerunt, vt patet 1. Paralip. cap. 25. & 26. nam ex nominibus istorum intitulantur quidam psalmi cum dicitur: Psalmus filiorum Core. Etiam habuerunt aliud officium in sanctuario, scilicet quòd præerant ad faciendum libamenta, quę erant de panibus frixis: vnde dicitur de eis 1. Paralip. cap. 6. quòd Corita erat princeps eorum, quæ frigebantur in Sartagine.

Quomodo non sunt absorpti filij Core cum patre eius, cum essent in eodem tabernaculo. Quæst. VII.

QVAERET aliquis de istis filijs Core quomodo non submersi sunt cum patre suo cum essent in eodem tabernaculo, vt hic supponitur. Respondebit aliquis, ꝙ erant viri sancti, & propter hoc Deus illos conseruauit, ne perirent. Sed obijcietur quòd licèt prius essent viri sancti, tamen in eo quòd recedere noluerunt a tentorio patris sui, qui erat peccator efficiebãtur rei inobedientiæ, & merebantur submergi: sic patet de Dathan, & Abyron, & familijs suis: multi namque erãt, qui nihil peccauerant in surgendo contra Moysen, & Aaron, quia tamen noluerunt recedere a tabernaculis hominum illorum cum eis absorpti sunt, vt patet supra cap. 16. & hoc quia dixerat eis Moyses. Recedite a tabernaculis istorum impiorum & nolite tangere, quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum, & post hoc qui noluerunt recedere absorpti sunt, quam quam non peccassent: sic ergo fieri debuisset in filijs Core, cum essent in eodem tabernaculo, in quo pater suus absorptus est. Respondendum est, quòd non debuerunt absorberi, quia nõ fuerant prẽmoniti, quamquam ergo fortassis cognoscerent quòd pater eorum coniurauerat contra Moysen, & Aaron solicitans corda multorum virorum, tamen nesciebant esse prẽceptum à Moyse, & dictum, vt recederent omnes a tabernaculo eius: nam ipse, & Dathan, & Abyron in eodem tempore absorpti sunt, & cum Moyses iussisset ad iubendum ne quis accederet ad tabernacula hominum impiorum audierunt illi, qui erant cum Dathan, & Abyron: quia primo iuit ad illos: sed non audiuerunt filij Core, quia Core habitabat in alia parte castrorũ. Dathan namq;, & Abyron erant de filijs Ruben, ideo castrametabantur in parte meridiana sub vexillo Ruben: Core autem & filij eius, quia erant de Leuitis castrametabantur ad partem tabernaculi meridianam in circuitu illius: & non erant in eodem ordine castrametandi, in quo populares, quia omnes populares castrametabantur procul a sanctuario, Leuitæ autem apud illud, & tunc cum Moyses denunciauerit, vt recederẽt omnes a tabernaculis hominum impiorum, & hoc fuit cognitum apud tabernacula Dathan, & Abyron & nondum erat cognitum apud tabernaculum Core: sed Core absorptus est dum absorberentur Dathan, & Abyron, ideo non constitit filijs Core, quòd iussisset Moyses recedere a tabernaculo patris sui. Si autem iubente Moyse, recedere nollẽt, etiam si prius viri sancti fuissent, quia tamen tunc erant inobedientes, fuissent absorpti cum patre. Aliter autem respondeti potest, quòd non solum filij Core nescierunt positum a Moyse, quòd omnes recederent a tabernaculo Core, sed etiam non fuerat posita talis iussio, nec intendebat Moyses ponere hoc edictum contra Core, sed solum cõtra Dathan, & Abyron. Causa enim est quia Moyses cognouerat, quòd omnes isti viri, qui insurrexerãt contra eum, & Aaron perituri erãt: & quia ipse vocauerat Dathan, & Abyron, vt venirẽt ad sanctuarium, & ibi videret causam eorum, scilicet quare insurgebant, noluerunt venire: & ob hoc iuit ipse ad illos inbens, vt omnes recederent a tabernaculis eorum: quia sciebat illos perituros esse ne alij simul cum eis perirent. De Core autem non existimabat sic, quia Core steterat in sanctuario coram Moyse & Aaron: dixeratque Moyses, quòd Core & tota congregatio eius sequenti die venirent ad offerendum coram Domino thymiama, & Aaron per se offerret, vt ibi videretur, quem Deus acceptaret: hoc autem experimentum Core acceptauit, & socij sui ducentum quinquaginta viri: vnde sequenti die isti ducentum quinquaginta viri venerunt ad sanctuarium, vt offerrent thymiama: & cum assumpsissent in thuribulis thymiama, ignis egressus a Domino combussit illos, vt patet supra 16. cap. Moyses autem putauit, quòd iret cum eis Core sicut acceptauerat, ideo non intendebat ponere aliquod edictum cõtra illum, quòd recederent omnes a tabernaculo eius sicut a tabernaculis Dathan, & Abyron, quia putauit eum consumendum cum ducentum quinquaginta viris, sed quia non iuit illuc Core, ne maneret impunitus cum ipse fecisset omne malum hoc, fecit Deus aperiri terram sub tabernaculo eius, & deuoratus est. Filij autem illius nihil peccabant manentes cum patre cum non esset posita aliqua prohibitio de hoc: ideo quãquam pater suus absorptus fuerit, quia erat vir nequam, tamen filij non debuerunt deuorari; fecus autem si ipsi potuissent habere aliquam cognitionem certissimam, quòd pater eorum deuorandus esset a terra. Nam tũc si non recederent ab eo, essent in culpa, & deuorarentur. *Filii Simeon.* Hic ponitur computatio secundæ tribus Israel, scilicet Simeon, & ponitur immediatè post Ruben, quia erat sub vexillo Ruben, vt patet supra cap. 2. erat etiam in ordine natiuitatis sequens post Ruben, vt patet Gen. cap. 30. hic tamen non curatur de ordine natiuitatis, sed de ordine castrorum, vt supra declaratum est.

Per cognationes suas. Idest per familias: est enim ꝯ gnatio nomen generale signans congregationem plurium attinẽtium in identitate sanguinis, & signat omnem modum congregationis, scilicet maximam congregationẽ, quæ vocatur tribus, vel mediocrem, quæ vocatur familia, aut minimam, quę vocatur domus. De prima patet supra cap. 1. vbi accipiuntur duodecim principes cognationum, idest duodecim principes tribuum: & iterum dicitur quòd Moyses & Aaron recẽsuerũt Israelitas per cognationes suas, & domos atque familias, vbi necessario accipitur cognatio pro tribu. Sic etiam præcedenti cap. dicitur quòd Zambri erat princeps cognationis Simeon, idest princeps tribus Simeon: quia Simeon non dicit familiam, sed tribum. Aliquando autem cognatio accipitur pro familia, sicut patet hic cum diuidatur Simeon per cognationes. Non potest autem intelligi cognatio, idest tribus, quia vna non diuiditur per alias tribus, cum sint solum duodecim tribus. Item nõ potest accipi cognatio pro domo, quia cum dicatur hic quòd diuiditur Simeon per cognationes, sequitur immediate quomodo per istam diuisionem sint familiæ quinque in tribu Simeon. aliquando accipitur cognatio pro domo, quæ est minima cognatio, & de hoc magis patet.

Namuhel ab hoc familia Namuhelitarum. Hic ponitur quinque familiæ tribus Simeonis denominatæ a quinque filijs eius, scilicet a Namuhel familia Namuhelitarum, & a Iachin familia Iachinitarum: & a Iamin familia Iaminitarum: & à Zare familia Zareitarum: & à Saule familia Saulitarum.

Sciendum autem quòd Namuhel, qui ponitur hic primus in filijs Simeon non est ille Namuhel, de quo

de quo dicitur supra. s. ꝙ filij Eliab erant Namuhel Dathan, & Abyron, quia Namuhel pertinet ad tribũ Ruben, hic autem ad tribum Symeon. Item Saul, de quo hic dicitur non est Saul qui regnauit primus in Israel, quia ille erat de tribu Beniamin; iste autem de Tribu Simeonis. De Saule patet 1. Reg. c. 9. Item multo tempore fuit iste Saul ante illum, quia iste introiuit in Aegyptum cum patre suo Simeone, Saul autẽ rex fuit valde magno tempore post exitum de Aegypto, & post ingressum in terram Chanaan. Item familia Zareitarum, de qua hic dicitur non est familia Zareitarum, de qua habetur infra in tribu Iudę, quia ista pertinet ad Simeonem illa ad Iudam, & denominatur familia Zareitarum in tribu Iudę à Zaram, qui fuit filius Iudę, vt patet Gen. c. 28. & Mat. c. 1. licet aliquando vocetur zares, vt patet infra: ista autem familia Zare, quę hic ponitur, nominatur a Zare filio Simeon.

Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon. i. istę quinque familiæ hic nominatæ sunt de stirpe Simeõ. s. appellatę a filijs eius. Sciendum autem, ꝙ hic deficit vna familia, quia a quolibet filio Simeon deberet appellari vna familia, sed fuerunt sex filij Simeon, vt patet Gen. 46. c. & Exo di cap. 6. Istæ familiæ non nominantur eo modo, quo appellantur filij Simeon: nam Gen. 46. cap. Iste, qui vocatur hic Namuhel, appellatur ibi Iamuel, & qui appellatur hic Zare appellatur ibi Saber. Deficit tamẽ vna familia. s. Ahoditarum denominata a filio Simeon nomine Ahod. Hoc autem fuit, quia forte Ahod nõ habuit filios aliquos, per quos deriuaretur pgenies sua: ideo non fecit aliquam familiam. Sciendum autem ꝙ nomina istorum filiorum Simeon fuerunt multiplicia, nec ponuntur vbique eadem: nam aliter appellantur Genes. 46. c. & aliter Exodi cap. 6. & aliter hic: nam Gen. 46. cap. ponuntur tria nomina filiorum Simeon, quæ non ponuntur hic, scilicet Iamuel, Ahod, & Saber. Exo. autem cap. 6. etiam variantur ista nomina, quia ponuntur duo, quę non ponuntur hic, nec Genes. 46. cap. s. Nod, & Soer. Hoc autem accidit, ꝙ aliquando contingit eosdem viros multa habere nomina, sicut nunc apparet. Et etiam hoc accidit in nouo testamento: nam Petrus aliquando appellatur Petrus, aliquando Simon Ioannis, & aliquãdo Cephas, & aliquando Bariona. Adhuc autem filij Simeõ habent alia nomina variata, vt patet 1. Paralipom. cap. 4. vbi ponitur Iarib filius Simeon: & ibi ponitur Zara, sicut ponitur hic: nec ponuntur ibi filij sex Simeon, sicut Gen. 46. cap. & Exo. cap. 6. sed quinque filij, sicut hic. Cuius causa est, quia liber Paralipom. fuit scriptus multo tempore post librum istum, scilicet tempore captiuitatis Babylonicæ cum ibi agatur, quomodo ducti fuerint Israelitæ in Babylonem, & intendebat ibi scriptor enarrare progeniem Simeonis, sicut enarrat progeniem aliarum tribuum, & quia ab vno de filijs Simeon nõ prouenerunt posteri, scilicet ab illo, qui vocatur Ahod: ideo non dictum est, quòd haberet sex filios, sed quinque: quia sextus filius nihil pficiebat ad stirpem Simeon, quia ab eo non fuerunt deriuati aliqui posteri, per quos extenderetur familia Simeonis. *Quarum omnis numerus fuit 22. millia ducentorum.* In ista tribu deficiunt valde multi viri. s. 27. millia & centum secũdum primam computationem: nam in computatione facta in monte Sinai fuerunt quinquaginta. 9. millia. & 300. viri. hic autem. 22. millia. 200. Primum patet sup. c. 1. nec est aliqua tribus Israelitarum, in qua tot viri defecerint, ideo plures defecerunt in hac tribu quàm in duabus quibuscũque alijs tribubus: non enim fuit aliqua tribus tam paruæ multitudinis in ista computatione, sicut tribus Simeon quamquam in prima computatione multæ fuerunt minores ipsa: immo nulla fuit maior ea, nec ęqualis, nisi tribus Iudæ & tribus Dan, vt patet supra cap. 1. & quia ista computatio fiebat ad signandum sortes possessionis omnibus tribubus: cum tribus Simeon reperiretur minor omnibus, data est ei minima possessio. Nam non accepit sortem segregatam, sicut cæterę tribus, sed quandam partem sortis Iudæ accepit: erat enim sors Iudę magna, & quædam particula parua decisa de illa suffecit in sortem tribui Simeon, sic patet Iosue. capit. 19. s. hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in funiculo, & possessione filiorum Iuda, quia maior erat, & idcirco possederunt filij Simeon in medio hereditatis eorum.

Tribus Simeon hic fuit minor inter oẽs: & Iudæ maior & quare.

Quare tribus Simeon valde diminuta fuerit. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis quare de tribu Simeon defecerint valde plures viri, quàm de alijs familijs. Aliquis respondere poterit, quòd quædam progenies sunt, quę quodam tempore multiplicantur, & aliæ sunt, quæ non multiplicantur, & illę, quæ multiplicantur aliqñ non multiplicantur, quia non omni tempore homines ęqualiter vacant generationi, & dato quòd ęqualiter, aut amplius vacent, non sequitur, quòd magis multiplicentur in prole, & sic potuit esse de stirpe Simeon, quòd licet a principio excederet fere omnes alias, tamẽ postea non multiplicata est, sed aliæ excesserunt eam.

Dicendum tamen, ꝙ ista ratio licet aliqualis sit, tamen non penitus satisfacit: nam hoc esset si aliæ tribus, quę prius excessę fuerant in multitudine a tribu Simeon: postea excederent eam, & ipsa non diminueretur, vel parum diminueretur: tamen hic vtrunque est: nam omnes aliæ excedunt eam, & ipsa diminuta est a priori summa, quasi in 38. millibus virorũ, quod verisimiliter non fuisset factum, nisi aliquid speciale accidisset in tribu ista.

Ideo dicendum est, ꝙ ista tribus passa est diminutionem generalem quam ex aliqua parte habuerunt alię tribus, & propter hoc habuit quandam specialẽ diminutionis causam: fuerunt enim omnes tribus aliqualiter diminutæ, quia sententia lata fuit contra illas. supra cap. 14. quòd omnes numerati de illis perirent: ideo necesse est, quòd de qualibet tribu ad minus tot deficerent, quot numerati erant in summa cuiuslibet tribus supra capit. 1. Aliquæ tamen tribus in tempore medio harum duarum computationum. s. fere in 39. annis magis multiplicatæ sunt, quàm aliæ. vnde contingit quasdam earũ deficere a priori summa, alias autem excedere summam priorem, sicut patebit infra comparando summas vtriusque numerationis, quantum ad hoc. Tribus autem Simeon pati potuit quendam defectum, scilicet vt deficerent ad primam summam aliqui viri. habuit autem præter hoc specialem causam diminutionis. Dicũt enim quidam quòd fere omnes viri, scilicet 24. millia qui perierunt in adoratione Beelphegor, & fornicatione cũ filiabus Moab & Madian, fuerunt de stirpe Simeon, & satis apparet hoc rationabiliter dictum, quia princeps istius tribus fuit, qui occisus est, cum Madianitide, principe tamen peccante, plurimi de tribu eum sequerentur. Quidam enim, quia viderent sibi esse impunitatem in vitio, quod eis erat commune cum principe: alij autem, vt principi complacerent adulantes ei, quòd bene ageret. Et sic non fuerunt omnes pereuntes de tribu Simeon: esset tamen maxima summa eorum, ideo ista tribus magis diminueretur quàm omnes alij. *Filii Gad.* Hic ponitur numeratio tertiæ tribus, scilicet Gad, & fuit ista post Simeonem non in ordine natiuitatis, vel dignitatis, sed in ordine castrorum: nam castrametabatur sub vexillo filiorum

Numeratio tertiæ tribus.

Universidad de Deusto Biblioteca

liorum Ruben, vt patet supra c.2. *Per cognationes suas.* Ideſt per familias, quoniam non poteſt accipi pro aliquo alio, cum tribus non diuidatur immediate, niſi p familias. *Sephon a quo familia Sephonitarum.* Hic ponuntur familiæ ſeptem in tribu Gad, quæ denominantur a ſeptem filijs eius, ſicut patet in litera. Iſti tamen filij non nominantur hoc modo, ſicut alibi, quia Gen. 46. cap, ponuntur quædam alia nomina, quæ non ponuntur hic, ſ. Eſebon. & Berib. Pro quibus ponuntur hic alij duo. ſ. Her, & Ozni. ſic etiam in alijs locis ſcripturę variantur nomina eorum, ſicut patet in libro Paralip. & in libris Eſdræ, vbi ponuntur iſtę tribus & familiæ ſuæ. *Iſtæ ſunt familiæ Gad.* De iſtis familijs nulla deficit, ga oēs filij Gad denominauerūt familias aliquas: fuerūt. n. ſolū ſeptē filij Gad, vt patet Gen. c. 46. & tot familiæ ponunt hic. *Quarum omnis numerus fuit 40. millia quingenti.* De filijs Gad deficiunt aliqui ad primam numerationem, quia in prima computatione fuerunt. 45. millia ſexcenti quinquaginta, vt patet ſupra cap. 1. Hic autem ſolum. 45. millia quingenti. deficiunt, ergo quinque millia. 150. *Filii Iuda.* Hic ponitur quarta tribus. ſ. filiorum Iuda: non ſecundum ordinem natiuitatis: nam prior fuit Iudas, quàm Gad, de quo ſupra ponebatur, ſed ſecundum caſtrametationem: nam filij Iuda caſtrametabantur ad partem orientalem, ſub vexillo ſuo, & quia incepta fuerat iſta computatio in parte meridiana in tribu Ruben continuè computando deuentum eſt vſque ad partem orientalem, in qua caſtrametabantur filij Iudę. *Her & Onan.* Hic ponuntur iſti duo filij Iudæ, & non dicitur per cognationes ſuas, ſicut dicebatur in alijs tribubus: & cauſa eſt, quia per iſtos non deriuata fuit aliqua progenies Iudę, ſed mortui ſunt ambo ſine liberis, vt patet hic, & Geneſ. 18. capitu.

Quarta tribus numeratio.

Quare nominati ſunt hic duo filij Iudæ ex quibus non fuit aliqua proc ies. Quæſt. IX.

QVAERET aliquis, quare nominati ſunt hic iſti duo filij Iudę ex quibus non fuit aliqua progenies, cum ſextus filius Simeon non fuerit nominatus ſupra, eo quòd ex eo nō fuit aliqua poſteritas, vt ibi declaratum eſt.

Reſpondendum eſt, quòd iſti duo filij Iudę nominati ſunt hic ad commemorandum peccatum eorū, licet expreſſe non commemoretur, ſed ſubintelligitur per eorum mortem. Erant enim iſti duo filij Iudę nequiſſimi, quorum primus a domino occiſus eſt. Secundus autem etiam fuit nequam, quia cum ſciret non ſibi naſci liberos, ſed fratri ſuo defuncto non cognoſcebat vxorem ſuam, ſed effundebat ſemen in terram, & hunc quoque occidit dominus eo, quòd rem deteſtabilem faceret. De his Gen. 38. cap. Ad commemorandum ergo horum facinus ſaltem implicite nominati ſunt, & dictum eſt, quòd mortui fuiſſent. Filius autem ſextus Simeon non fecit aliquid notabile ſiue in bono, ſiue in facinore, ideo non fuit hic repetitus, cum nō habuerit progeniem aliquam. *Qui ambo mortui ſunt in terra Chanaan.* Ideſt iſti nō introierunt in Aegyptum, cum omnibus alijs, de quibus hic dicitur: omnes enim iſti, & patres eorum, ſcilicet capita tribuum ingreſſi ſunt in Aegyptum, vt patet Geneſ. 46. cap. Iſti autem duo mortui ſunt antequam illuc introirent, ſcilicet in terram Chanaan: fuit autē mors eorum peſſima: Deus enim occidit illos, quia erant nequam, vt dictum eſt, & patet Geneſ. 38. capit. *Fueruntque filii Iuda per cognationes ſuas.* Hic ponuntur alij filij Iudę per quos deriuata eſt progenies Iudę, & dicitur: Per cognationes ſuas, ideſt per familias, quia iſti, qui nominantur hic conſtituerunt ſingulas familias, vt patet in litera. *Sela a quo familia Selaitarum.* Hic ponuntur quinque familiæ in tribu Iudę, & tres ſunt denominatę a filijs eius. ſ. familia Selaitarum, Zaraitarum, Phareſitarum. Duæ autem a nepotibus illius. ſ. familia Eſromitarum, & Amulitarum. Fuerūt enim Eſrom, & Amul filij Phares, & nepotes Iudæ. Ponitur autem hic prima familia Selaitarum, quia iſte fuit primus de filijs Iudæ, per quos familiæ deriuatæ ſunt.

Iudas habuit duplices filios.

Pro quo ſciendum, quòd Iudas habuit duplices filios, quoſdam ex vxore ſua nomine Sue: alios ex nuru ſua nomine Thamar. Ex vxore habuit tres filios, ſcilicet Her, Onan, & Sela. Primi duo mortui ſunt, quia erant nequiſſimi, vt patet hic & Gen. 38. Manſit Sela filius Iudæ minor ex vxore, & ab iſto denominata eſt familia Selaitarum. Habuit autem alios filios Iudas ex nuru ſua Thamar: primus enim filius Iudæ. Her qui accepit Thamar in vxorem, & quia erat nequam, occiſus eſt a domino ſine liberis. Secundus. ſ. Onan accepit eandem Thamar in vxorem, & quia ēt erat nequam occiſus eſt ſine liberis. Petiuit autem Thamar tertium filium. ſ. Selam, Iudas autem timēs, ꝙ moreretur, ſicut duo priores nolebat ei dare, ſed dixit, ꝙ maneret in viduitate ſua, quouſque creſceret Sela, & daretur ei in virum. Cum autem creuiſſet, & non daretur, Thamar mutato habitu, & accepto ornatu meretricio cognita eſt a Iuda neſciente Iuda, quòd eſſet nurus ſua, & ad vnum concubitum concepit gemellos. ſ. Phares, & Zaram. Amplius autem Iudas non cognouit eam. De hoc Gen. 38. cap. a duobus autem filijs eius, ſcilicet Phares, & Zaram denominatæ ſunt duę familię, ſcilicet Phareſitarum, & Zareitarum. *Phares, a quo familia Phareſitarum.* Iſte Phares, & Zaram ſimul concepti ſunt, ſcilicet ex vnico coitu, & cum eſſet tempus partus collidebantur infantuli in vētre. ſ. quis prior exiret quorum vnus emiſit manum extra ventrem: & in digito illius obſtetrix ligauit filum coccineum dicēs iſte egredietur prior, & ob hoc vocauit eum Zaram, quod interpretatur oriens vel fulgens. oriens quidem, quia obſtetrix dicit iſte egredietur prior, fulgens autem, quia in digito illius filum coccineum fulgens ligatum eſt. Alius tamen impediuit exitum illius, & egreſſus eſt prior rūpendo pellem ſecundinam, & tunc dixit obſtetrix, quare diuiſa eſt propter te maceria? Et ob hoc vocatus eſt Phares, quod interpretatur diuidens, vel diuiſio. de linea autem iſtius Phares nati ſunt omnes reges Iudæ, & Meſſias, vt patet Mat. cap. 1. *Zare a quo familia Zareitarum.* Iſte vocatur hic Zare, ſed vt communiter vocatur Zaram, vt patet Gen. 38. cap. & Matth. cap. 1. ſed in hoc nihil differt, quia etiam alibi vocatur aliquando Zares, vt patet Ioſue. cap. 7. & 22.

Phares & Zaram ſimul nati.

Porro filii Phares Heſrom. Hic ponuntur duæ familię denominatę a nepotibus Iudę, ſcilicet familia Amulitarum & Heſromitarum, ſed iſti nepotes fuerunt Iudæ.

Quomodo familiæ duorum fratrum eſſent diuerſe, cum haberent eundem patrem. Quæſt. X.

QVAERET aliquis quomodo familia Phareſitarum poteſt eſſe alia a familia Amulitarum, & Heſromitarum, quia Phares erat pater Amul, & Heſrom, vt patet hic: & familia patris non poteſt extendi, niſi per filios ſuos: ideo eadem erit familia patris & filiorum, vel ſaltem vnius de filijs: alioquin aliqua familia erit, quæ nullos habeat, per quos deriuetur, quod non ſtat.

Reſpondetur, quòd quando pater vnum filium generabat, ſolum familia patris & filij neceſſario erat eadem: dem: quia diuerſę familię exigunt diuerſas origines, & diuerſa media, per quę extendantur. Quando autem pater vnicum filium habet, pater eſt origo, filius autem eſt id, per quod familia extenditur. Si autem pater plures filios habuit poterit familia patris p vnū filium decurrere, & ille non habebit nomen familiæ a ſe, ſed a nomine patris ſui, quilibet vero aliorum a ſe familiam denominabit, vt ſi vnus vir quinq; filios habeat, quatuor illorum filiorum familias ſpeciales denominare poterunt. Vnus autem eorum non denominabit aliquam familiam, ſed extenderur per eū familia a nomine patris, & poſtea per omnes eius poſteros.

Si autem quilibet filius ex nomine ſuo familiam denominaret, impoſſibile eſſet aliquam familiam harum denominari a patre, vel neceſſe eſſet, vt aliqua harum familiarum duraret ſolum per vitā vnius hominis. Sed hoc falſum eſt: ſic ergo eſt in Phares, & Heſrom & Amul, quia Phares habuit alios filios prēter Heſrom, & Amul, vel ſaltem vnum, & per illos familia Phareſitarum deriuata eſt: Heſrom autem, & Amul potuerunt alias familias conſtituere, & nō extendebatur per eos familia Phareſitarum. Intelligendum tamen, quòd non exprimuntur hic omnes filij Phares, ſed ſubticentur illi, per quos deriuata fuit familia Phareſitarum cōputaris iſtis duobus, per quos non extenditur: ſic autem eſt in tribu Manaſſe, quia ibi nati ſunt de Galaad filij multi, qui infra nominantur, & a quolibet eorum vna familia nomen accipit, & cum his computatur ipſa familia patris eorum Galaad, ſed hoc eſt, quia Galaad habuit alios filios prēter illos, qui computantur infra. *Iſtæ ſunt familiæ Iudæ.* In iſtis familijs nulla deficit, niſi dicere velimus, quòd Her & Onan filij Iudæ, qui mortui ſunt, conſtituere debuiſſent duas familias, & non conſtituerunt.

Quarum omnis numerus fuit. 70. millia quingenti. Iſta eſt maxima tribus in multitudine: ſemper enim exceſſit omnes alias tribus numero: ſic patet in prima cōputatione, de qua ſupra cap. 1. etiam hic exceſſit omnes alias, quamquam de ipſa defeciſſent aliquæ ſecundum primam computationem: poſtea autem in terra Chanaan etiam ſemper fuit maior qualibet alia tribu, & quaſi habuit tantam multitudinem, ſicut octo vel nouem tribus. Quod patet 1. Regum cap. vltimo, vbi iuſſit Dauid computari omnes viros bellatores regni ſui, & inuenti ſunt de tribu Iuda quingenta quinquaginta millia virorum pugnatorum. De omnibus autem reliquis tribubus Iſrael inuenta ſunt nonaginta millia virorum pugnatorum. Sed ꝺ hoc arguetur, quia tribus Iſrael dixerunt ad tribum Iuda: decem partibus maior ego ſum apud regem, magiſque ad me pertinet Dauid quàm ad te, vt patet 2. Regum capit. 19.

Reſpondebitur, quòd Iſrael erat maior. 10. partibus tribu Iuda: non quantum ad numerum virorū, ſed quantum ad numerum cognationum. Tribus namque Iuda erat vna, reliquæ autem tribus, quæ vocantur Iſrael, erant. 11. ideo. 10. partibus erant maiores, quàm tribus Iuda, ideſt erant plures.

Sciendum, quòd de iſta tribu defecerunt multi viri ſecundum primam computationem, ſcilicet quatuor millia, & centum, quia in illa fuerunt 74. millia ſexcenti: in hac autem fuerunt. 70. millia quingenti. De hoc ſupra cap. 1. *Filii Iſſachar.* Iſta tribus computatur poſt tribum Iudæ, quia erat ſecundum ordinē caſtrametationis apud illam: nam tres erant tribus ſub vexillo Iudæ, ſcilicet Iudas, Iſſachar, & Zabulon, vt patet ſupra cap. 2.

Per cognationes ſuas. Ideſt iſti filij Iſſachar, qui ſequuntur fecerunt ſinguli cognationes ſingulas, ideſt familias. *Thola a quo familia Tholaitarum.* Hic ponuntur quatuor filij Iſſachar, a quo denominantur quatuor familiæ, vt patet in litera, ſed nomina iſtorum ſunt aliqualiter mutata, quia illi, qui vocatur hic Iaſub, vocatur Iob Geneſ. 46. cap. & qui vocatur hic Semiran vocatur. 1. Paralipom. cap. 7. Samaron, ſed iſta variatio pauca eſt. *Hæ ſunt cognationes Iſſachar.* Ideſt iſtę quatuor ſupra dictæ ſunt familiæ Iſſachar. De hac tribu nulla familia deficit, quia ſolum fuerūt quatuor filij Iſſachar, vt patet Geneſ. 46. capit. & totidem familię ſunt hic.

Quarum numerus fuit 64. millia. 300. Iſta tribus contra conſuetudinem omnium ſuperiorum excreſcit in ſumma iſta ad ſummam primam per 9. millia, & nongentos viros: quia in prima computatione fuerunt quinquaginta quatuor millia quadringenti, & in iſta ſunt. 64. millia. 300. aliquæ autem tribus ſunt, quibus ſumma iſta ſecunda ſupererat ad primam ſummam.

Cauſa huius eſt, quia iſta tribus habebat multos iuuenes tempore computationis primæ, & paruulos, qui erant infra annum. 20. & non computati ſunt: ideo non fuit lata contra eos ſententia, quę habetur ſupra cap. 14. iſti autem non mortui ſunt, & genuerunt plurimos, qui tempore huius numerationis iam erant annorum. 20. & computati ſunt. Ratio huius eſt, quia omnes, qui computati fuerunt a 20. annis. & ſupra perierunt in deſerto, & non peruenerunt vſque ad tempus computationis huius, vt patet infra in litera. *Filii Zabulon.* Iſta tribus computatur poſt tribum Iſſachar, quia ambæ erant ſimul ſub vexillo tribus Iudę, & iſte erat ordo in eis, qui habetur hic, vt patet ſupra capitu. 2.

Tribus Zabulon numeratio.

Per cognationes ſuas. Ideſt per familias, ſcilicet quòd computata eſt tribus Zabulon per familias ſuas, ſicut omnes alię tribus. Non erat enim aliqua tribus, quæ ſimul tota numeraretur, quia ſic erraretur in numerando, ſed diuidebatur tota tribus per familias, & ſīlibet familia per domos, & ſic accipiebatur particulatim ſumma, vt ex omnibus ſummis partialibus colligeretur ſumma totalis tribus. *Sared, a quo familia Sareditarum.* Hic ponuntur tres familiæ Zabulon, quæ nominatæ ſunt a tribus filijs eius. Nomina autem iſtorum non fuerunt mutata, ſicut in quibuſdam ſuperioribus tribubus, ſed ſicut appellantur hic, ita & Geneſ. 46. capitu.

Hæ ſunt cognationes Zabulon. Ideſt iſtæ tres ſupra poſitæ ſunt cognationes tribus Zabulon, & non ſunt plures aliæ in hac tribu. in iſta enim non deficit aliqua familia, quia filij Zabulon ſunt ſolum tres, vt patet Geneſ. 46. cap. & tot familiæ denominatæ ſunt.

Quarum numerus fuit. 60. millia quingenti. Iſta tribus excedit ad priorem computationem in tribus millibus, & centum viris, quia in priori erant, quinquaginta ſeptem millia virorum quadringenti: hic autem ſunt 60. millia, & quingenti. *Filii Ioſeph.* Hic ponuntur duę tribus, ſcilicet Manaſſe, & Ephraim, & ponitur quòd ſunt filij Ioſeph, quia omnes tribus acceperunt denominationem a filijs Iacob immediatis: erat autem Ioſeph filius Iacob: ideo ab eo aliqua tribus denominari debuit, ſed fuit diuiſus Ioſeph in duas tribus, ſcilicet in Manaſſe, & Ephraim, quia Iacob adoptauit in filios iſtos duos, vt patet Geneſ. cap. 48. Cum dicitur: Duo filij tui Manaſſes, & Ephraim, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, ideſt iſti duo, ita volo, quòd vocentur filij mei, ſicut Ruben, & Simeon: ideo iſti duo computantur tanquam duo capita tribuum, ſicut Ruben, & Simeon: quia tamen radix eorum erat Ioſeph nominatur ipſe, & diuiditur Ioſeph per Ephraim, & Manaſſe, ſicut diuiditur

Trib⁹ Manaſſe & Ephraim.

aliqua

aliqua tribus per familias ſuas. *Per cognationes ſuas Manaſſes, & Ephraim.* Ideſt filij Ioſeph diuiſi per cognationes ſunt duo, ſcilicet Ephraim & Manaſſes, qui faciunt duas cognationes, ideſt duas tribus, & accipitur hic ſpecialius cognatio, quàm in ſuperioribus: nam ſupra ſemper accipiebatur cognatio pro familia, hic autem pro tribu, cum non diuidatur Ioſeph immediatè in duas familias, ſicut in duas trib⁹, qa Ephraim, & Manaſſes duæ tribus ſunt. *De Manaſſe ortus eſt Machir.* Hic ponuntur familiæ tribus Manaſſe: nam diuidebatur Ioſeph per duas tribus. Ponitur autem hic prima eorum. ſ. tribus Manaſſe, & ponuntur familiæ, q̃ erant in ipſa. Eſt autem aliquid ſpeciale in hac familia, quã in cæteris, quia in cæteris, vt communiter nominant familię a filijs ipſorum capitum tribuum. Aliqñ autẽ nominantur familiæ a nepotibus, vt in tribu Iudę, vbi nominatur duplex familia a nepotibus. ſ. Amulitarũ, & Heſronitarum, vt patet ſupra, hic autem nominant familiæ a filijs, nepotibus & pronepotibus. Nam Manaſſe genuit Machir, a quo nominata eſt familia Machiritarũ. & iſta deriuatur a filio. Machir autẽ genuit Galaad, a quo dr̃ familia Galaditarũ. Et iſte eſt nepos Manaſſe. Galaad aũt recitatur hic habere filios ſex, & ab iſtis fuerunt denominatæ ſex familiæ. Hi aũt ſunt pronepotes Manaſſe. Sciẽdum aũt q̃ Galaad, de quo hic dr̃ fuit vir valde excellens. ſ. pugnator, vt patet Ioſue. 17. & aliqui dicunt eũ feciſſe bella magna in terra Chanaã. ſ. in terra duorũ regũ Amorrhęorũ, ſed falsũ eſt, qa nõ iuit illuc, in Aegypto. n. mortuus eſt: ſed fuerũt bella ſua in Aegypto. De hoc declaratũ eſt Ioſue. 17. c. Sciendũ ẽt q̃ Iezer, a quo noĩatur hic familia Iezeritarum aliqñ appellaẽ aliter. ſ. Abiezer, vt patet Ioſue. 17. c. ponuntur aũt hic familiæ octo tribus Manaſſe, quarum vna noĩatur a filio. ſ. familia Machiritarũ, & alia a nepote. ſ. familia Galaditarũ. ſex vero a pronepotibus, vt patet in lr̃a. *Fuit autem Hepher pater Salphaad.* Familia vltima tribus Manaſſe eſt Hepheritarũ denominata ab Hepher, qui fuit pater Salphaad. Fit aũt hic mentio de Salphaad, quia agitur de numeratione Iſraelitarũ ad accipiendũ partes in terra promiſſionis p ſingula capita. Salphaad aũt accepturus erat poſſeſſionem, vel filij eius pro eo, & quia nõ habuit filios filiæ acceperunt hæreditatẽ, & de ipſis dr̃ hic. Sic ẽt patet ſequenti c. Iſte Salphaad exiuit de Aegypto veniens in deſerto: tñ ibi mortuus eſt non introiens in terrã Chanaan, & propter hoc fuit contentio ſuper ſucceſſione, quia filiæ eius proclamauerunt, q̃ daretur eis aliqua hęreditas, ne deleretur nomen patris earum in familia ſua, & dixerũt. pater noſter mortuus eſt in deſerto, nec fuit in ſeditione, quæ concitata eſt contra dñm ſub Core, vt patet ſeq. cap. *Qui filios non habebat, ſed tantum filias.* Hoc ponitur ad declarandũ, qũo ſucceſſerint ei filiæ. ſi enim habuiſſet Salphaad filios illi proculdubio ſuccederent ei, quia de eis non dubitaẽ, quin haberent ius ad ſuccedendũ, ſed de filiabus erat dubium. Poſtea tñ ventilata quæſtione diffiniuit De⁹ q̃ ſuccederent filiæ, quando defunctus non haberet hęredes maſculos, vt patet ſequen. cap. & iſtis puellis non fuit data hæreditas viuente Moyſe: & poſtea in terra Chanaan in dimidia ſorte Manaſſe petierunt hęreditatem, & ibi data eſt, vt patet Ioſue. cap. 17.

Quarum iſtę ſunt nomina. Iſtę puellę frequenter nominantur, ſcilicet hic, & ſequenti cap. & infra 36. cap. & Ioſue. 17. dicunt autem quidam hoc fieri, quia erant puellæ valde prudentes: ideo ſcriptura commemorat eas in laudem. Et hoc ſatis videtur colligi ex earũ petitione ſequenti cap. vbi Deus approbauit eam, dicens: Iuſtam rem poſtulant filiæ Salphaad. Idem patet ex petitione, quam fecerunt coram Ioſue, vt daret eis poſſeſſionem, vt patet Ioſue. cap. 17.

Hæ ſunt familiæ Manaſſe. Ideſt iſtę octo ſupra poſitæ denominatæ a filijs, nepotibus, & pronepotibus.

Quorum numerus fuit. 52. millia ſeptingenti. Iſta tribus excreuit ad priorem ſummam in 20. millibus, & ſngentis: nam in priori numeratione fuerant in hac tribu. 32. millia virorum. & 200. vt patet ſupra cap. 1. Hic autem fuerunt. 52. millia ſeptingenti: vnde nulla tribus tantum excreuit ad priorem ſummam, quàm tribus Manaſſe, ſicut nulla tribus tantum defecit a priori, ſicut tribus Simeon. *Filii autem Ephraim.* Hic computatur ſecunda tribus Ioſeph. ſ. Ephraitarum, & iſti cõputãtur apud Manaſſitas, quia Manaſſes & Ephraim ſimul erant in caſtrametando cum ſub eodem vexillo eſſent ad partem aquilonarem, vt patet ſupra ca. 2. *Per cognationes ſuas.* Ideſt per familias. erant autem familiæ Ephraitarum denominatę a filijs eius, vt patet infra. *Suthala, a quo familia Suthalaitarum.* Hic ponuntur quatuor familię Ephraitarum quarum tres denominatæ ſunt a tribus filijs Ephraim, & vna a nepote eius. De hoc autem non poteſt dici, an defecerit aliqua familia, vel non: quia neſcitur quot erant filij eius, cum non ſcriptum ſit, ſicut de alijs filijs Iacob: nam non deſcendit Ephraim in Aegyptũ, cũ Iacob ſed in Aegypto natus eſt: pater quoque eius Ioſeph non deſcendit cum Iacob in Agyptum, ſed ante illum iuit p multos annos. *Quarum numerus fuit. 32. millia quingenti.* De iſta tribu deficiunt octo millia virorum, quia in prima computatione fuerunt. 40. millia quingenti, vt patet ſupra cap. 1. in hac autem ſolum. 32. millia quingenti. *Iſti ſunt filii Ioſeph per familias ſuas.* Hic ponitur recapitulatio duarum tribuum, quę pertinebant ad Ioſeph. ſ. quia omnes, qui includuntur in familijs ſupra poſitis ſunt filij Ioſeph diſtincti per tribus ſuas, & familias. *Filii Beniamin.* Iſta tribus computatur poſt Manaſſe, & Ephraim, quia caſtrametabatur Beniamin apud Manaſſe & Ephraim. iſtę enim tres erãt ſub eodem vexillo, vt patet ſupra cap. 2. & hoc quia pertinebant ad eandem matrem. ſ. ad Rachel: habuit enim duos filios Rachel. ſ. Ioſeph, & Beniamin, ex quibus fuerunt tres tribus. ſ. Beniamin vna, & a Ioſeph prouenerunt duæ. ſ. Ephraim & Manaſſe, & ob hoc iſtę tres erant ſub eodem vexillo. *In cognationibus ſuis.* Ideſt fi-familij Beniamin erant diſtincti per cognationes. i. familias ſuas. Sunt autem cognationes Beniamin quinq; denominatę a quinque filijs eius, vt patet in litera: nomina tamen iſtorum filiorum nõ manent vbique eadem: nam ſolum duo iſtorum habentur Gen. 46. cap. ſ. Bale, & Azbel, Ahiram, ac Supham & Vpham non nominantur ibi, ſed ponuntur alia nomina: eodẽ modo 1. Paralip. cap. 8. non nominantur ſic iſti filij Beniamin: nam duo primi conueniunt cum his. ſ. Bale, & Asbel, qui ibi vocatur Asbal: alij autem nominantur aliter. ſ. Ahara, Noaba, & Rapha: ſed in hoc nõ eſt difficultas: quoniam multoties idem homo habet plura nomina, ſicut idem locus vel eadem regio. *Filii Bale Hered, & Noeman.* Hic ponuntur familię duę denominatę a duobus nepotibus Beniamin. ſ. Heriditarũ, & Noemanitarum. quinque autem familiæ ſupra poſitæ nominãtur a quinque filijs Beniamin. *Hi ſunt filii Beniamin per cognationes ſuas.* Ideſt omnes ſuperiores tã qui ſunt capita cognationum, ideſt familiarum, tam qui ſunt in ipſis familijs ſunt filij Beniamin: vocantur autem filij Beniamin non immediati, ſed deſcendentes ab eo quomodocunque deſcendant, & quantuncunque diſtent. De iſtis familijs Beniamin deficiunt quinque: nec eſt aliqua tribus, cui tot deficiunt. ponuntur enim quinque familię filiorum Beniamin, & duæ nepotum eius. fuerunt tamen filij. 10. Beniamin, vt patet Gen. 46. cap. & a quolibet debebat nominari vna familia, ſicut fit in alijs tribubus.

Aliquis

Aliquis autem dicet, q̃ in tribu Beniamin nulla familia deficiebat, ſed ſcriptura non curauit hic enarrare omnes, ſicut interdum multa ſubticentur.

Reſpondendum eſt non ſtare, quia ſcriptura interdum ſubticet aliquid, quando illud non eſt de intentione principali eius, cum tamen aliquid intendit ſcriptura enarrare principaliter, illud completè narrat: nã aliàs eſſet modus inconueniens, & inordinatus procedendi, indicans magnum defectum ſcriptoris. Hic tamen intendebat principaliter legislator enarrare multitudinem cuiuslibet tribus ad aſſignandum ei poſſeſſionem: ideo non eſt veriſimile, q̃ aliquam familiã ſubticuiſſet. Item patet. 1. Paralip. c. 8. ponuntur iterũ familiæ tribuum, & multitudinis earum, & tñ ſolũ ponuntur quinq; familiæ, vel quinque filij Beniamin. Nec valet ſi aliquis dicat, q̃ ibi omiſſæ ſunt familiæ quinque, ſicut hic. Nam ille liber Paralip. ſcriptus eſt ad ſupplendum omnes diminutiones aliorum librorum: tamen in eo non fuerunt poſitæ plures familię. Quòd autem Paralipo. ſit ad ſupplendum alios libros patet ex nomine ſuo. Nam Paralipo. in Greco interpretatur relictorum: eſt enim genitiuus pluralis in Græco Paralipo. deſignans ea, quæ relicta, vel omiſſa ſunt q̃d. q̃ in iſto libro ſupplentur omnia, quæ in alijs libris omiſſa ſunt, quæ ad hiſtoriam præcedentiũ temporum pertinent: non ergo deficeret hic hoc. Ideo dicendum, q̃ quinque filij Beniamin deficiunt. Quare autem iſti non ponantur, dicunt Rab. Sal. & Ra. Moſe Adarſan eſſe cauſam, quia qñ filij Iſrael caſtrametati ſunt in monte Hor, vbi mortuus eſt Aaron, defecit aqua, & murmurauit populus ex labore itineris, vt patet ſupra 21. cap. & tribus Beniamin voluit redire in Aegyptum, & retroceſſit viam octo mãſionum vſq; ad Moſera. Sunt enim octo manſiones inter Moſera, & montem Hor, vt patet infra 33. c. filij autem Leui perſecuti ſunt eos, vt reducerẽt ad caſtra, & commiſſum eſt inter eos magnum prelium atque delerę ſunt penitus quinque familię Beniamin, & multi viri de alijs familijs reſiduis perierunt, & deletæ ſunt tres familię Leuitarum, quod patet, quia infra in computatione familiarum Leuitarum deficiunt tres familiæ comparando ad primam computationem, quæ facta eſt ſupra cap. 3. Sed iſtud dictum valde eſt fictitium: non enim poterant filij Beniamin redire per octo mãſiones verſus Aegyptum, & poſtea reuerti in caſtra, quia tunc eſſent ad minus. 16. manſiones, & in iſto tẽpore non haberent tam filij Beniamin quàm Leuitæ cibos aliquos. Quodpatet, quia in deſerto ſolum habebant in cibum ipſum manna: ſi tñ redirent filij Beniamin per aliquam manſionem extra caſtra, iam nõ haberent manna, quia mãna ſolum cadebat in circuitu caſtrorum, vt patet Exod. 16. & ſupra 11. cap. non poſſent tamen his diebus viuere ſine cibo. Nec obſtat ſi dicas, q̃ habebant cibum ab aliquibus gentibus, quia loca illa ſunt purè deſerta. ſ. ſolitudines Arabicæ, in q-bus tunc nemo habitabat. Et propter hoc Deus dabat Iſraelitis manna, quia non poterant aliunde cibos habere, ergo non poterant filij Beniamin habere cibos ſi exirent de caſtris. Item motiuum iſtorum eſt, q̃ filij Beniamin fugerint vſque ad Moſera, quia Deuteron. cap. 10. dicitur, q̃ mortuus eſt Aaron in Moſera, & tamen ſupra. 20. capit. dicitur, q̃ mortuus eſt in monte Hor: ideo volebant, quòd iſtæ duę tribus. ſ. Leui, & Beniamin poſt factum bellum mutuum fleuerint nimis in Moſera propter mortem Aaron tanquam ibi mortuus eſt & ſepultus, ſed iſta nihil ſunt. Hoc enim dñt, quia non poſſunt aliter concordare ſcripturas. Sed aliter declaratum eſt, quod habetur Deutero. cap. 10. de morte Aaron: vnde iſtud dictum etiã ab alijs Iudæis non multum recipitur. Ideo dicendum aliter. ſ. q̃ que filij de filijs Beniamin ſine liberis mortui fuerint, & q̃ non habuerunt aliquem qui extenderet eorum progeniem non fuerunt familiæ quamquam fuerint capita familiarum. Aliter dici poteſt, q̃ iſtę aliquando inceperint eſſe familię habendo aliquos poſteros: tamen poſtea perierint peſte, vel alias, vel ex defectu generationis. ſ. quia nõ potuerũt gigni poſteri ex eis. ſed primum melius eſt, ſ. q̃ illi filij Beniamin ſine liberis mortui fuerint. *Quorum numerus fuit. 45. millia ſexcenti.* In iſta tribu ſuperant. 10. millia virorum & centum. Nam in prima computatione fuerunt 35. millia quadringenti. Hic autem. 45. millia quingenti. Tribus Dan.

Filii Dan. Hic computatur tribus Dan poſt Beniamin, & cauſa eſt, quia tribus Dan caſtrametabatur in parte occidentali: erat enim ipſa princeps vnius vexilli, & qũa Beniamin erat ad partem ſeptẽtrionalem numerando continuatè veniebatur ab illa parte in tribum Dan, quæ erat in parte occidentali. *Per cognationes ſuas.* Ideſt per familias. ſ. q̃ filij Dan diſtincti per familias ſuas erant iſti, qui comprehenduntur hic in ſumma. Dicitur aũt hic per cognationes, vel familias, & tamẽ erat vnica familia, vt patet in litera. Niſi forte aliquis dicat, q̃ accipitur hic cognatio pro domo, & tunc verum eſt, q̃ in tribu Dan fuerunt multę domus etiam ſi eſſet vnica familia, quia quęlibet familia p domos diuiditur. Sed nõ ſtat, quia cognationes noĩantur hic in litera, cũ in qualibet tribu fuerint aſſignatę aliquæ cognationes, quæ erant familię, & hic etiam aſſignaẽ vna cognatio: ergo de iſta intelligeret, q̃ vocetur cognationes, & non de domibus, quia tunc nihil deberet hic exprimi de familia iſta, quę exprimitur, ſed deberet ſubticeri, vel deberẽt exprimi domus, ſi illę vocantur cognationes. Dicendum ergo q̃ hic accipiuntur cognationes pro vnica cognatione, ſicut dicimus de homine habente vnicum filium, q̃ habet filios. Et ẽt iſtum modum ſequitur ſcriptura: nam Geneſ. 46. c. dicitur filij Dan, & poſtea ponitur vnicus. ſ. Vſim ita aũt hic quamquam ſit vnica cognatio nominant cognationes. *Suham, a quo familia Suhanitarum.* Iſte filius Dan vocatur hic Suhan tamen Gen. 46. c. vocaẽ Vſin: ideo dicunt aliqui, q̃ Suhan non eſt nomen filij Dan immediati: ſed eſt nomen neporis: fuit aũt facta denominatio familię ab illo, & non a filio propter aliquã excellentiam illius, ſed hoc non eſt multum neceſſarium: magis enim videtur dicendum, q̃ iſte Suhan ſit qui vocatur Vſin Gen. 46. cap. tamen habet multa nomina, ſicut de multis alijs dictum eſt ſupra, qui nõ nominantur hic, ſicut nominantur in Gen. vel in Parali. *Hæ cognationes Dan per familias ſuas.* Ideſt omnes iſti qui numerantur hic in ſumma ſunt cognationes Dan. i. ſunt cognatio ipſius Dan. & hoc per familias ſuas. i. in familia ſua vnica, quod ſignificat litera cum ſubdit: Omnes fuerunt Suhanitę. ſ. q̃ quamquam nominentur multæ familiæ tñ vnica eſt. *Quarum numerus erat. 64. millia quadringenti.* In iſta tribu ſupererant mille, & ſeptingenti viri, quod patet, quia in prima computatione fuerunt. 62. millia ſeptingenti. Hic autem. 64. millia quadringenti. *Filii Aſer.* Iſta tribus computatur poſt tribum Dan, quia caſtrametabantur ſimul: nam ſub vexillo Dan erãt tres tribus. ſ. Dan, Aſer, & Nephtali, vt patet ſupra ca. 2. Et poſt Dan ſequebatur Aſer. *Per cognationes ſuas.* Ideſt omnes filij Aſer fuerunt numerati diuiſim ſecũdum cognationes. i. familias ſuas. In iſta tribu ponuntur familię quinque denominatæ a quinque filijs Aſer, vt patet in litera: nomina tamen iſtorum filiorum non ſunt penitus hic eadem, ſicut Gen. 46. cap. ideo nõ ponuntur ibi filij quinque Aſer, ſed quatuor. Fuerunt tamen denominatæ quinq; familiæ, quia quatuor familiæ harum fuerunt denominatæ a filijs Aſer, & vna a nepotibus eius. ſ. familia

Melchie-

Sarra sola fœmina nominata in computatione familiarum.

Melchielitarum, quia Melchiel non fuit filius Aſer, ſed nepos eius.ſ. filius Brie. *Nomen autem filiæ Aſer fuit Sarra.* Hic ponitur aliquid ſpeciale, quod non eſt in tota computatione familiarum iſtarum.ſ. ꝙ nulla fœmina ponitur, hic autem nominatur vnica. Dicunt autẽ ꝙ hoc fuit propter dignitatem Sarræ vxoris Abrahæ, quia iſta vocatur Sarra, ſicut illa: ſed magis videtur eſſe alia cauſa, ſ. ꝙ hic computantur familiæ omnium illorum, qui deſcenderunt in Aegyptum, & quia Genel. 46. cap. numerantur omnes, qui deſcenderunt in Aegyptum, & cum eis ſolum numeratur vnica fœmina.ſ. Sarra: ergo fuit etiam hic numerata, vt correſpõderet iſta numeratio illi: tñ non ponitur hic ad hoc, ꝙ per eam deriuetur aliqua cognatio, qñ per fœminas non poteſt deriuari aliqua progenies cum tranſeant in familiam virorum ſuorum, & filij geniti ab eis nõminantur in ſtirpe virorum ſuorum. *Hæ cognationes filiorum Aſer.* Ideſt ſupra poſitę ſunt omnes familiæ, q̃ erant in tribu Aſer. Hic autem non deficit aliqua familia, quia tot ſunt familiæ quot filij, & inſuper vna, quæ denominatur a nepotibus Aſer. *Quarum numerus fuit 53. millia quadringenti.* In iſta tribu ſuperant ad priorem ſummam. 11. millia virorum & nongenti, quia in priori computatione fuerunt 40. millia & mille qn genti: in hac autem ſunt. 53. millia quadringenti. De priori computatione patet ſupra ca. 1. *Filii Nephtalim.* Iſta eſt vltima tribus in computatione, quia erat vltima in caſtrametatione cum poneretur in extremitate trium tribuum, quæ erant in parte occidentali, & poſtea tranſibatur in partem meridianam, a qua incęperat computatio, ita vt fieret computatio per continua. *Per cognationes ſuas.* Ideſt diſtincti fuerunt per familias quatuor, quæ habentur in litera. Hic enim ponuntur quatuor familiæ denominatę a quatuor filijs Nephthalim quorum noĩa nõ ſunt mutata, vt patet hic, & Gen. 46. c. quamq̃ alibi poſſunt inueniri mutata, ſicut patet. 1. Parali. c. 7. ſed illa mutatio parua eſt, quę magis videtur eſſe ex errore ſcriptorum noſtrorũ, quàm ex variatione literę hebraicę. *Hæ ſunt cognationes filiorum Nephthali.* Ideſt iſtę quatuor ſupra poſitæ ſunt cognationes, ideſt familiæ filiorum Nephthali. *Per familias ſuas.* Non refertur hoc ad cognationes, qa tunc diceretur, ꝙ familiæ erant diſtinctę per cognationes, vel è contrario cognationes per familias: ſed falſum eſt, quia non poteſt diuidi aliqua cognatio p familias, niſi illa ſit tribus, & tamen in tribu Nephthalim vnica tribus eſt, ſed dicuntur eſſe multæ cognationes, & poſtea diuidi per familias, ergo non eſt referendum ad cognationes, ſed ad filios. ſ. iſtæ ſunt cognationes filiorum Nephthalim per familias ſuas, i. diſtinctorum per familias, & tunc erit idem cognatio & familia. & ſicut filij Nephthalim ſunt diſtincti per familias: ita & per cognationes. Alio modo poteſt eſſe ſenſus, ꝙ referatur ad cognationes, ita ꝙ diuidantur cognationes per familias, ſed non potuerunt tunc accipi propriè familiæ: nam accipientur pro domibus: ſic enim accipitur ſupra cap. 3. in familijs Leui: nam diuiditur Leui per tres familias. ſ. Caathitarum, Gerſonitarum, Meraritarum: & quælibet iſtarum dicitur poſtea habere familias ſub ſe, vt patet ſupra cap. 3. & Ioſue. 21. cap. ibi enim neceſſe eſt accipi familiã pro domo: ſed precedens ſenſus melior eſt. *Quorum numerus erat 45. millia quadringenti.* In iſta tribu deficiũt octo millia virorum ad priorem computationem, quia in illa fuerunt. 53. millia virorum, & quadringenti, hic autem ſolum. 45. millia quadringenti. *Iſta eſt ſumma filiorum Iſrael.* Hic ponit ſumma totalis collecta ex omnibus ſummis partialibus tribuum, vt videatur quanta eſt multitudo populi. *Qui recenſiti ſunt.* Ideſt computati. ſ. in hac ſecunda computatione: nam de illis, qui fuerunt in prima computatione, de qua ſupra c. 1. nullus fuit hic, vt patet infra. *Sexcenta millia, & mille ſeptingenti triginta.* Iſta eſt ſumma totius Iſrael in ſecunda computatione, & deficiũt a computatione prima mille octingenti, & viginti viri: nam in priori computatione fuerunt. 603. millia virorum, & quingenti qn quaginta. Hic autem erant ſexcẽta millia & mille ſeptingenti triginta. *Locutus eſt dominus ad Moyſen.* Poſita Iſraelitarum computatione hic interponitur regula de terræ diuiſione: nam iſta computatio facta eſt ad hoc, ꝙ ſciretur multitudo cuiuslibet tribus, & ſecundum hoc aſſignaretur ei poſſeſſio proportionalis, & iſta locutio ſolum fuit facta ad Moyſen: præcedens autem fuit ad Moyſen, & Eleazarum, quia ambo cõputare debebant multitudinem iſtam. Diuiſio autem terræ non erat de propinquo facienda: ideo non iubebatur vtrique, ſed ſolum Moyſi, qui prædiceret hoc Iſraelitis, & hortaretur eos ad faciendum ſic, cum diuiderent terram. *Iſtis diuidetur terra.* Ideſt omnibus ſupra poſitis dabuntur portiones terræ acquiſitę, vel acquirendæ: in hoc enim excludũtur Leuitę a iure poſſeſſionis ſuſcipiendæ, quia iſtud pronomen demõſtrat omnes ſupra numeratos, inter quos non fuerunt Leuitæ, ſed infra computantur, ideo ad eos non pertinet poſſeſſio.

Item ſciendum, quòd nondum erat diuiſa terra duorum regum Amorrhęorum per duas tribus, & dimidiam, ſcilicet Ruben, & Gad, & dimidium Manaſſe, ſicut poſtea fuit diuiſa Deutero. ca. 3. & Ioſ. c. 13. alioquin non diceretur, ꝙ omnibus ſupra numeratis daretur poſſeſſio terrę, quia iam data eſſet duabus tribubus & dimidię. non ergo erat data eis poſſeſſio alia: quamquam acquiſita eſſet terra duorum regum Amorrhęorũ, vt patet infra 32. cap. *Iuxta numerum vocabulorum.* Iſtud ponitur hic ad determinandũ in quot partes deberet diuidi terra tota: nam licèt Iudęi ſcirent eam eſſe diuidendã, tñ neſcirent numerũ portionũ, niſi Deus aſſignaret, & dicitur iuxta numerũ vocabuloũ. i. tot erunt partes poſſeſſionis, quot ſũt vocabula: ſupra aũt ponebantur. 12. vocabula tribuũ: ideo terra in 12. partes diuidenda erat, & ſic fecit poſtea Ioſue, cuilibet enim tribui dedit vnam poſſeſſionem per ſortem, vt patet a c. 15. vſque ad 20. Ioſue. familiæ tñ, quæ nominatæ hic acceperunt poſſeſſionẽ, ſed non fuit terra immediate diuiſa per illas, quin potius fuit diuiſa terra per duodecim partes pro 12. tribubus, & deinde quælibet illarum partium diuidebat in tot portiones, quot erant familiæ illius tribus, & ſic prima diuiſio totius terrę per tribus fiebat per ſortes, ita poſſeſſio cuiuslibet tribus diuidebatur in familias eiuſdem tribus per ſortes, vt patet infra. *In poſſeſſiones ſuas.* Refertur hoc ad verbum ſupra poſitũ. ſ. terra diuidetur iſtis ſupra numeratis in poſſeſſiones ſuas, ideſt vt habeant eam in poſſeſſiones. *Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.* Iſta eſt regula de modo diuiſionis. Et quia diuiſio pertinet ad iuſtitiam, diſtributiuam ponitur regula de diſtributione, ſcilicet quòd pluribus detur maior pars & paucioribus minor: hoc autem videbatur ſatis rationabile. Cum. n. omnes accepturi eſſent poſſeſſionẽ, & eſſent omnes filij Iacob, non videbatur cauſa, quare quibuſdam plus quàm alijs de terra daretur manente æqualitate virorum vnius tribus ad viros alterius tribus.

Quare

Quare iuſſit Deus, quòd maiori multitudini daretur maior portio, cum filij Iacob æqualiter deberent ſuccedere.
Quæſtio. XI.

SEd arguet aliquis, ꝙ non debebat terra diuidi in maiores, vel minores partes propter maiores multitudines & minores tribuũ: quia omnes Iſraelitæ, qui nunc ſuſcipiebant terram, habebant eam iure hæreditario a Iacob patre ſuo, qui eã habuit, ideo non debebãt ſuccedere, niſi in eo, in quo ſucceſſuri erant patres eorum filij Iacob immediati: nam ſi Iacob mortuo ſolum manſiſſent. 12. filij eius non exiſtentibus aliquibus nepotibus, aut pronepotibus illi æqualiter ſuccederent in terra diuidendo eam in 12. partes æquales, ſed nũc ſuccedebant poſteri eorum: ergo oportebat, ꝙ ſuccederent ſecundum iura patruum ſuorum, ſicut cum nepotes, vel pronepotes ſuccedunt auo ſolum ſuccedunt in iuribus paternis, ideo ſi quinque nepotes ſint ex vno filio, & vnus nepos ex alio filio, æqualiter ſuccedit vnus cum omnib⁹ quinque: quia non ſuccedit quilibet iſtorũ nepotũ in iure ſuo, ſed in iure pr̃no. Sic aũt erat hic, quia oẽs iſti ſuccedebant propter patres ſuos filios Iacob. ſ. omnes filij Iuda propter Iudam patrem ſuum, & omnes filij Beniamin propter ſolum Beniamin, & ſic de cæteris tribubus: ſi tamen ſuperuiuerent 12. filij Iacob, q̃ erãt capita tribuum non exiſtẽtibus aliquibus poſteris ſuccederent patri ſuo æqualiter diuidentes terram in 12. partes æquales: ergo cum filij Iudæ ſuccedant ſolũ in iure Iudæ, & filij Beniamin in iure Beniamin, debuerunt dari æquales partes filijs Iudę, & Beniamin, & ſic de alijs tribubus, quamquam multitudines tribuum non eſſent æquales.

Reſpondẽdum eſt, ꝙ ſi tota terra Chanaan fuiſſet poſſeſſio Iacob ſimpliciter, ſicut aliquis poſſidet domum, vel agrum aut pecuniam, filij ſui debebant ſibi ſuccedere æqualiter, & poſtea mortuis filijs immediatis omnes nepotes, & cęteri poſteri ſuccederent ſolũ in iure patruũ ſuorum, ſcilicet omnes de tribu Beniamin ſolum ſuccederent in iure Beniamin, velut ſi Beniamin immediate ſuccederet cum alijs fratribus ſuis patri ſuo Iacob. Et tunc verum eſt, quod concluditur. ſ. ꝙ non debuiſſent maiorem partem habere filij Iudę, quàm filij Beniamin, vel filij Zabulon, ſed omnes tribus ſuccederent æqualiter, quamq̃ multitudines earum eſſent inæquales, & vna aliam ſuperaret in duplo, vel triplo. Iſta terra tñ non erat Iacob, ſed ꝑmiſit ei, ꝙ daret illam filijs ſuis, quam nondum dederat, ideo cum dedit potuit apponere conditiones quaſcũque voluit, fuit autem vna limitatio, ꝙ iſtam terrã diuiderent per maiores, & minores partes ſecundũ maiores, & minores multitudines tribuum, & ad hoc videbatur eſſe duplex ratio. Prima quæ eſt ex æquitate ſecunda ex iure. Prima enim patet, quia quædã tribus erant plus quàm triplę in multitudine ad alias, ſicut tribus Iudę ad tribum Simeõ: nam tribus Simeõ ſolum habuit. 22. millia virorum. & 200. tribus autem Iudæ habuit. 70. millia virorum, & quingentos. Non videbatur ergo rationabile, ꝙ cuilibet viro de tribu Simeon daretur de poſſeſſione magis quàm tribus viduites, & alij multum pauperes, & ſine vlla cauſa, qd non erat æquum. Eſſetque magna origo diſcordantes ſe grauari non permitterent fieri hanc diuiſionem. Secunda ratio erat ex iure, ſcilicet quia cũ ſuccedunt liberi patri ſuo iure æquali ſuccedunt regulariter. Dico autem de ſucceſſione ab inteſtato, niſi obſeruentur ibi iura primogenituræ: nunc autẽ quãquam fuiſſet promiſſa terra iſta Iacob, quia tamen nõ fuit data: omnes alij ſuperiores non ſucceſſerunt in ea: ſed iſti ſunt, qui cenſentur primo ſucceſſiſſe, cum eis primo tradita fuerit: ſi tamẽ omnes iſti fuiſſent immediatè filij Iacob, ſuccederent æqualiter, & maior multitudo in pluribus ſuccederet: ergo non debuerunt omnes tribus æqualiter ſuccedere: ſed illę, quæ habebant maiorem multitudinem ſuccedere debebant in pluribus, quia non ſuccedebant in iuribus patrum ſuorum, ſed in iure ſuo. Et tunc non ſtat argumentum de nepotibus ſuccedẽtibus auo mortuis patribus eorum, quia ibi tantum ſuccedit vnus nepos ex vno patre in quantum quinque nepotes ex alio patre, quia iſti non ſuccedunt in iuribus ſuis, ſed in iuribus patrum: hic autem non ſic, quia iſti Iſraelitę non ſuccedebant in iure patrum, cum iſta terra, quæ diuidenda erat non pertinuerit olim ad patres ſuos tanq̃ ab illis poſſeſſa, ſed nunc incepit nouiter poſſideri: ergo habuerunt ius nouum in ſe ex Dei collatione, quaſi nullum in patribus ius fuerit. Deus enim, qui iſtam terram dedit Iudęis appoſuit conditiones, quas voluit vel limitationes. Nam non tribuit eis illam ſimpliciter, ſed fecit eſſe colonos: vnde iuſſit ne terram poſſeſſionis ſuæ ſimpliciter venderent, ſed ſub conditione redemptionis. Et datur cauſa, quia non erat terra ipſorum, ſed Dei. De hoc Leui. cap. 25. ſcilicet terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea eſt, & vos coloni mei eſtis: vnde & cuncta regio poſſeſſionis ſub redemptionis conditione vẽdetur. Fuit tamen obiectum id, quod ſupra arguebatur, quantum ad poſteros iſtorum, quibus diuiſa eſt terra: nam licet poſtea quædam tribus in terra promiſſionis multiplicatæ fuerint ad valde magnum numerum, & alię fuerint diminutæ: tamen non fuit amplificata, aut diminuta poſſeſsio alicuius tribus. Patet hoc de tribu Iuda: iſta enim a principio, quando acceptę ſunt poſſeſsiones in terra Chanaan, excedebat quamlibet aliã tribum, ſed non valde, quia aliquę tribus erant, quas modicũ exceſsit tribus Iuda, vt patet hic: & ſecundũ iſtum exceſſum accepit poſſeſsionem excedentẽ poſſeſsiones aliarum tribuum: poſtea tamen multiplicata eſt proportionaliter magis quàm quælibet de alijs tribubus, cum in computatione, quam iuſsit fieri Dauid habuit tribus Iudę quingenta quinquaginta millia pugnatorũ, & oẽs aliæ tribus ſimul habuerũt nongenta millia pugnatorũ, vt patet 2. Re. c. vlt. & ſic erat ibi tribus Iudę in tanta multitudine, ſicut octo tribus, vel quaſi: tamen propter hoc non fuit ei quidquam additum in poſſeſsione.

Qñ dicit de maiori parte dan da pluribꝰ non eſt intelligendũ ſecundum numerum ciuitatũ, ſed ſecundum latitudinem regionis.

Conſiderandum autem, ꝙ cum iubetur hic dari pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem: non intelligitur ſecũdum numerum ciuitatum, quæ tradebantur cuilibet tribui: ſed ſecundum magnitudinem regionis, quod patet, quia tribus Zabulon erat maioris multitudinis quàm tribus Aſer, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia virorum & quingenti. In tribu autem Aſer fuerunt. 53. millia, & quadringenti, vt patet hic: tamen tribus Aſer habuit quaſi in triplo plures ciuitates quàm Zabulon, quia Aſer habuit. 32. ciuitates in ſorte ſua, Zabulon autem ſolum 12. vt patet Ioſue. capit. 19.

Item valde maior fuit tribus Zabulon tribu Beniamin, quia in Zabulon fuerunt. 60. millia quingenti. In Beniamin autem. 45. millia ſexcenti, vt patet hic: tamen Beniamin accepit ciuitates. 26. vt patet Ioſue. 18. cap. Zabulon autem ſolum. 12. vt patet Ioſue. ca. 19. & ſic de omnibus alijs tribubus. Fuit autem æqualitas, vel maioritas, aut minoritas in magnitudine regionis, quæ dabatur cuilibet tribui: nam ſi erant tribꝰ inæquales, dabantur eis regiones inæquales: ſi autem eſſent æquales multitudine dabantur eis regiones

æqua-

æquales multitudine. De numero autem ciuitatum nihil differebat: accidebat enim in vna terra esse plures vrbes, quàm in alia, quia erant magis coniunctæ, vel quia erant minores, & indigebant minoribus territorijs.

Causa huius est, quia Israelitæ curabāt principaliter de terra ad colendum: ex hoc enim habebant fructus ad sustentationem vitæ: facere autem vrbes, vel loca quæcunque ad habitandum erat facilius: nam ad habitationem parua loca sufficiunt, etiam multis hominibus: ad colendum tamen vt habeāt sufficientes fructus pro sustentatione non sufficiunt, nisi magnæ regiones, ideo ad hoc attendendum erat in diuisione terræ inter tribus.

Quomodo pluribus data fuit maior pars, & minor paucioribus, quia hoc videtur esse contra iustitiam distributiuam. Et de proportione Arithmetica, & geometrica, quomodo accipiantur in iustitia, & quomodo istæ coincidant. Quæstio. XII.

Distributio secundum quā iustitiā & proportionem fieri debeat.

QVAERET aliquis quomodo pluribus daretur maior pars, & paucioribus minor, quia istud videtur esse contra iustitiam distributiuam: est enim hic actus iustitiæ distributiuæ. s. distribuere aliquam terram inter multos: ista autem iustitia fit secundum æqualitatem: ista tamen æqualitas non est sm rem, sed sm proportionem, & non secundum omnem proportionem, sed solum sm Geometriam, vt declarat Aristot. 5. Ethico. Istud autem est, q̄ ad faciendum distributionem æqualem non consideretur magnitudo excessus, quia hoc pertinet ad p̄portionem Arithmeticam: sed p̄sideretur habitudo dignitatis, quod pertinet ad Geometricam: verbi gratia, si tribus Iudæ esset dupla in excessu virorum ad aliam tribum, & daretur duplum de possessione tribui Iudæ quàm alteri tribui, pertineret hoc ad proportionem Arithmeticam, quæ considerat magnitudinem excessus. Si tamen tribus, quæ alteri esset æqualis sm multitudinem esset tripla ad illam secundum magnitudinem iurium, & dignitatis, & ob hoc acciperet triplum de possessione quàm tribus alia, quæ erat sibi æqualis secundum numerum, erit ista æqualitas secundum proportionem Geometricam, & ista debet semper obseruari in distributione, alioquin erit iniusta distributio. Sic declarat Aristo. 5. Ethico. sed hic erat distributio terræ in possessiones plurium tribuum, ergo debebat obseruari dignitas, & nō excessus sm numer.

Respondendum est verum esse, q̄ in distributione semper debet obseruari dignitas, & secundū illam mensurabitur æqualitas: contingit tamen interdum, q̄ æqualitas Arithmetica sit æqualitas Geometrica, & excessus Arithmeticus sit excessus in proportione Geometrica, vtpotè si aliquę res sint, quę quantum se eccedunt secundum numerum tantum se excedūt secundum dignitatem, & tunc quando fuerint æqualia secundum numerum erunt æqualia secundum dignitatem, & in talibus non differt proportio Geometrica ab Arithmetica, vel medium secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Si autem æqualitas numeri non sit æqualitas dignitatis, oportebit differre mediū secundum proportionem Geometricam a medio secundum proportionem Arithmeticam. Exemplum horum patet in distributione hæreditatis, cum nepotes succedunt auo defunctis patribus: si sint quatuor nepotes, tres ex vno patre, & vnus ex alio potest distribui inter eos hæreditas secūdum proportionē Arithmeticā, vel sm Geometricā: si primo modo, qa tres excedūt ad vnum, & sunt in proportione tripla accipient triplum de hereditate quàm vnus. Sed tūc manifestum est esse istam distributionem iniustam, qa æquale ius habet vnus alijs tribus simul.

Si autem fiat secundum proportionem Geometricam cōsiderabitur æqualitas secundum dignitatē, vel excessus, & non sm numerum. Dignitas aūt, quæ considerātur in istis prout diuiditur per eos hęreditas non est aliqua excellentia secūdum virtutem, aut honorem vel potentiam temporalem, sed ius quod habent in re illa, quę diuiditur propter quod inter eos diuiditur, & tunc ille, qui habuit magis de iure vocabitur dignior quātum ad istam distributionem, sed existentibus tribus nepotibus ex vno patre, & vno nepote ex altero, iste vnus æquale ius habet cum alijs tribꝰ nepotibus in hæreditate auita, quia isti non succedūt iure suo, sed ex iure paterno. Sed patres istorum si superuiuerent æqualiter succederent. ergo nepotes isti æqualiter succedent, scilicet vnus cum tribus, & hic est æqualitas Geometricę proportionis: tamen nō est æqualitas Arithmeticę proportionis, cum sit excessus secundum numerum. Aliud exemplum est, in quo eadem est æqualitas Arithmetica, & Geometrica, vt sint octo nepotes succedentes in bonis aui, & isti sint geniti ex quatuor patribꝰ, ita vt quilibet duos genuerit, tunc succedunt ex æquali, quia tantum recipient quatuor nepotes, sicut alij quatuor. & ista est Arithmetica æqualitas, & sex nepotes succedent in triplo, quàm duo reliqui, & etiam iste est excessus Arithmeticus, & ista distributio iusta est, quia coincidit hic æqualitas numeri cum æqualitate dignitatis. s. medium Arithmeticum cum Geometrico: nam tanta est dignitas, vel ius quatuor nepotum ad successionem in bonis auitis in casu isto, sicut aliorum quatuor nepotum, quia pares nepotes sunt a paribus patribus, & sic dignitas, vel ius sex nepotum in succedendo auo est tripla ad dignitatem, vel ius reliquorum duorum nepotum in casu dato, & sic quotiescunque æqualitas numeri est æqualitas dignitatis iusta distributio est, siue fiat per medium Arithmeticum, siue Geometricum. In diuidenda autem terra Israelitis sic erat, quòd coincidebat æqualitas numeri cum æqualitate dignitatis, quia Deus qui dabat istam terram Israelitis, volebat omnium illorum esse ius æquale in illa, ideo, qui essent æquales numero, erant æquales dignitate. i. iure, & qui erāt plures numero, erāt potiores in iure. Ideo sicut per Geometricam proportionem distribuendo æqualibus in iure, darentur æquales partes, & inæqualibus inæquales: esset iusta distributio. ita cum pluribus secundum numerum daretur maior pars, & paucioribus minor, erat iusta distributio, cum idem esset hic æqualitas numeri, & æqualitas dignitatis: secus autem si Israelitę non essent æquales in iure ad suscipiendum possessionem, quia tunc aliter fieret ista diuisio.

Singulis sicut nunc recensiti sunt tradetur possessio. Potest hoc referri ad tribus, vel ad viros. Primo modo est sensus, quòd singulis tribubus dabitur possessio eo modo, quo recensiti sunt hic, ideſt sicut vna est maior alia, ita dabitur ei maior possessio, & minori minor. Vel sicut hic recensiti sunt, ideſt omnibus tribubus, quę hic recensitæ sunt, dabitur possessio, & nulli alteri nisi his. Alio modo potest referri ad viros singulos omnium tribuum, scilicet quòd non solum ipsis tribubus darentur possessiones, sed etiam cuilibet de hic numeratis assignaretur aliqua possessio: & istum sensum sequitur litera nostra, cum dicat, sicut nunc recensiti sunt: si enim de tribubus intelligeretur diceretur, sicut nunc recensitę sunt, & in hoc innuitur, q̄ possessio erat dāda oībus, qui cōputati erāt a 20. annis. & ſ. alijs autē nequaq̄: ideo licet multi de alijs

alijs essent de qualibet tribu, tamen non assignabatur possessio alicui eorum, sed isti habebant possessionē, quam habebant patres sui. *Ita duntaxat, vt sors terram diuidat.* Ideſt debetis dare pluribus maiorem partem, & paucioribus minorem. Sed hoc non facietis ad arbitrium vestrum, quin potius per sortem: ponebatur autem sors ad dirimendum lites: nam licet Iudæi acciperent possessiones, quas accipere oportebat distribuentibus iudicibus: si tamen ex solo arbitrio eorū diuiderentur possessiones existimarent per affectionem singularem alicui tribui datam esse meliorē possessionem quàm alteri, & conquererentur de hoc, vt ergo Deus tolleret occasionē conqōnis Iudæis, fecit poni sortes. *Tribubus, & familiis.* Ideſt terra diuidet sorte oībus tribubus, & familijs, ita q̄ nulla tribus, vel familia poterat aliquam portionem sibi accipere de terra, nisi eam primo sorte acquireret. Fiebant tamē sortes inter tribus. s. q̄ diuideretur tota terra in 12. tribus. deinde portio cuiuslibet tribus diuideretur per familias illius, & sicut primum non fiebat sine sorte, ita nec secundum. De sortibus autem positis pro diuisione inter tribus appareta 15. cap. Iosue vsque ad 20. & potissimùm de septem tribubus, quibus vltimo datæ sunt possessiones: sortes enim pro illis fuerunt positæ coram domino in Silo in atrio tabernaculi, vt patet Iosue. 18. & 19. cap. De sortibus autem aliarum tribuum non apparet, ita clare quantum ad modum earum: constat tamen, q̄ duæ tribus & dimidia. s. Iudas Ephraim, & medietas Manasse habuerūt terram per sortes. De Iuda apparet Iosue. 15. c. De Ephraim Ios. 16. cap. De dimidia Manasse Iosue. 17. c. Quis autem fuerit modus ponendi sortes in istis duabus tribus & dimidia, declaratum fuit Iosue. c. 15. & ibi vide.

An duæ tribus, cum dimidia acceperint possessionem per sortem. Quæstio. XIII.

QVAERET aliquis an duæ tribus & dimidia, quibus dedit possessionem acceperint possessionem per sortem. Causa huius dubitationis est, quia non reperitur de istis tribubus, q̄ acceperint possessionem per sortem, sicut reperitur de omnibus alijs. Respondendum est, q̄ istas duas tribus accipere possessionem per sortem potest intelligi dupliciter: vno modo comparando eas ad alias nouem tribus, & dimidiam: alio modo comparando eas inter seipsas. Quantum ad primum dicendum est, q̄ non acceperunt possessionem tribus istę per sortem: tunc oportebat, vt omnes alię tribus possuissent sortem super terra illa duorum regum Amorrhęorum, vt scirent cui peruenirent: tamen non fuit sic: quia per collationem, & pactum fuit data ista terra duabus tribubus, & dimidiæ: petierunt enim eam a Moyse, quia erat terra pascualis, & ipsi abundabant in pecoribus. Moyses autem dedit cum hac cōditione, q̄ transirent Iordanem ad pugnandum contra hostes fratrum suorum, & si nollent, q̄ tolleretur eis terra illa, vt patet infra cap. 32. Quòd autem erat per sortem, non erat per aliquam collationem, vel pactum: sed sors ipsa tribuebat, ergo non fuerunt tertiarum duarum tribuum, & dimidiæ datę eis per sortem, ita q̄ aliæ tribus ponerent sortem & peruenirent istis duabus, & dimidiæ. Item non stat, quia si per sortem ista terra fuisset data duabus tribubus, & dimidię habuissent tantum proportionaliter quantū aliæ, sicut factum est in omnibus alijs, quoniam terra tota diuisa est in partes sm proportionē ipsarum tribuū in multitudine, & tunc non oportebat, vt istę tribus renunciarēt iuri suo, siquod habebāt in terra Chanaā, quę erat ad occidentē Iordanis, & tñ renunciauerunt

A vt patet ſ. 32. c. cum dixerunt, nec quidquam q̄rimus trans Iordanem, quia iam hēmus possessionē nostrā in Orientali eius plaga: ergo non acceperūt terrā istā ponendo sortes cū oībus alijs tribubus, sed ex p̄cessione Moysi ipsis petentibus, siue plus, siue minus acciperent ibi, q̄ accepturi erāt in terra Chanaā, si ponerent sortem cum alijs tribubus. Alio mō pōt intelligi, q̄ istæ duæ tribus, & dimidia acceperint hęreditatem p̄ sortem. i. q̄ posuissent sortē inter seipsas, vt scirent, q̄ de ipsis acciperet vnam partem, & q̄ aliam, & circa hoc est dubiū. Nā non reperit, q̄ posuerint sortē sicut reperit de oībus alijs tribubus. Sed satis pōt tenere vtrūq;. s. q̄ acceperint per sortē, vel sine sorte. Nā si dicat, q̄ acceperint per sortē, ſtabit legi huic, & q̄ arB guit, q̄ non reperit, q̄ acceperint per sortem. Rūndendum est, q̄ quamquam non inueniat: tñ satis est rōnabile, q̄ factum fuerit, quia Scriptura non enarrat oīa, q̄ facta sunt. Si aūt dicat, q̄ non posuerint sortem etiā satis ſtat, quia Moyses diuisit eis primo terram faciēs tres partes proportionales. s. vnam, quæ proueniret Ruben, & aliam Gad, & aliam dimidię tribui Manasse: postea aūt poni debebant sortes, quia tñ p̄fidebant illæ duæ tribus, & dimidia, q̄ Moyses diuideret eis p̄portionaliter non obseruato aliquo fauore non curauerunt de sortibus, sed ſteterunt diuisioni Moysi. Primum tñ rōnabilius est. s. q̄ sortes positę fuerunt, q̄q̄ non reperiat, quia semper magis interpretandum est, q̄ lex fuerit obseruata, quàm q̄ non fuerit: potissimū cum Moyses fuerit Legislator quantum ad hanc legem: & non est præsumendum, q̄ ipse infringeret eam, sed ēt si non esset necessarium poni sortes, ipse faceret poni illas, vt obseruarēt forma pro posteris. Nā si a principio non posuisset ipse sortes diuidendo terram, fortè Iosue nollet ponere sortes, vel non curaret, cum non vidisset Moysen obseruantem istam legem: & sic ista lex de sortibus ponendis nunquam habuisset efficaciam: ideo rōnabiliꝰ est dici, q̄ fuerint positæ quamquàm non fuerint. Cōsiderandū vlteriꝰ, q̄ non solum Israelitæ quibus diuidēda erat terra, posuerunt sortes: sed ēt Leuitæ diuiserunt per sortes vrbes, quæ eis datę fuerunt. Iusserat enim Deus dari Leuitis vrbes 48. vt patet ſ. 35. c. cum aūt datæ fuerunt Leuitæ diuisi sunt in quatuor familias. s. sacerdotalem C Caathiticam, Merariticam, Gersoniticam, & pro istis factæ sunt quatuor portiones ciuitatum, & positę fuerunt sortes, ceciderunt q; sacerdotibus ciuitates 13. & Caathitis 10. Gersonitis autem 13. Meraritis vero 12. quæ simul sunt 48. de quo Iosue c. 21. Sciēdū vlteriꝰ, q̄ non solum dabant possessiones tribubus, & familijs, sed ēt domibus, & viris singulis: nullus enim manebat in Israel, qui esset supra 20. annos, quin acceperit possessionem: ideo oportebat, vt primo diuideret tota terra per 12. tribus, deinde possessio cuiuslibet tribus diuideretur per familias ipsius: postea vero possessio cuiuslibet familiæ diuideretur per domos, q̄ erāt in familia: deinde possessio cuiuslibet domus diuideretur per viros. s. q̄ nō maneret aliquis vir a 20. annis, & supra quin acciperet possessionem. De tribubus tñ & familijs, dicitur q̄ acciperent possessionem per sortem. De domibus aūt & singulis viris dr̄, q̄ acciperēt possessionem, sed non dr̄, an per sortem, vel sine sorte: ideo in his vtrunque teneri potest. Nam si dicatur, q̄ acceperunt possessionem per sortem; dicetur, q̄ erat eadem ratio, quæ in tribubus, & familijs; ideo quamquàm non est expressum de illis, tamen intelligēdum fuit, quòd per sortem acquireretur possessio cuilibet domui & viro: nam ratio eadem est in domibus & familijs: ideo extendenda est lex ad casum illū, quem expresse non posuit cū de similibus sit idē ius. Si autem dicere velimus, q̄ domus, & viri non acce-

perunt possessionē p sortem satis stare poterit: nā dicemus, ꝙ lex nō expressit, ideo vī noluisse sic fieri: potissimum, quia non erat tanta rō ponendi sortes in domibus, & viris, sicut in familijs, & tribubus, quia possessiones tribuum, & familiarum erant valde magnæ: iō non debebant soli humano arbitrio relinqui, sed per sortem diuidi, in qua Deus videbatur iudicare, & distinguere possessiones. In domibus aūt, & viris non erant possessiones, ita magnę: ideo ēt si per sortē non diuiderentur, sed iudicio humano, non esset similis rō conclusionis, sed quodcunque horum posuerimus nihil refert. *Quidquid sorte contigerit, hoc plures, vel pauciores accipiant.* i. debet poni sors super omnes possessiones, siue magnas, siue paruas, vt per sortē distinguant, & quæcunq; familia, vel tribus habebit, qđ ei sors dederit, siue illud multum sit, siue paucū, & non hēbunt Israelitæ rationem querelę contra diuitiores.

Quomodo accidit quòd maior pars daretur pluribus, & minor paucioribus cum a casu, & sorte diuiderentur possessiones. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis circa hoc, qūo potest stare, ꝙ diuidentes terram pluribus maiorem partē darent, & paucioribus minorem, vt patet ꝛ. & tamen sorte cuncta diuiderentur, quia q̄ sorte veniunt a casu veniunt, & contingit paucioribus maiorem partem euenire: nec aliqua regula, vel mandatum de hoc dari potest: quia in nostra potestate nō est. Respondent quidam, ꝙ tota terra diuidenda erat, primo in tot partes æquales, quot erant tribus: deinde mittebatur sors inter tribus, quæ pars cui eueniret, & æqualitas ista diuisionis intelligenda est, secundum valorem, non autem secundum terræ spatium, quia alicubi duo iugera præualent, quam alibi sex: post hoc autem pars ista, quæ proueniebat tribui alicui diuidebatur inter familias illius trib⁹, ita quòd familiæ, quæ plura capita haberet magis de possessione daretur, & hoc erat sine sorte, & sic vtrunque textum dicunt cōuenienter stare. Sed non potest stare ista responsio. Primo, quia dicit, ꝙ tribubus dabantur possessiones ęquales: est enim contra litteram, quę dicit, ꝙ pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, & hoc intelligitur de tribubus principalius, quam de familijs, quia dicebatur supra, istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum suorum, i. istis tribubus 12. supra distinctis per 12. vocabula sua diuidetur terra, sed immediate subditur, ꝙ pluribus maior pars daret, & paucioribus minor: ideo necesse est, vt in tribubus quoq; fieret inæqualitas possessionum.

Item sicut familiæ, quæ plura capita habebant recipiebant maiora loca in possessione, vt isti dicunt: ita & tribus inæquales reciperent inęqualia loca. Eadem enim rō est, quia sicut grauarentur familiæ magnæ si non darentur eis maiora loca, quā familijs paruis, ita grauarentur tribus, quæ valde excedebāt alias in multitudine, si ęquales possessiones darentur illis, quinimmo magis grauarentur tribus, si fieret diuisio p ęqualia, quam grauarentur familiæ, quia proportionaliter fortassis excedebat magis tribus tribum, quam familia familiam ejusdem tribus. Item si darentur omnibus tribubus possessiones ęquales ſm valorē, nō oportebat poni sortem, quia sors est, ad tollendum iurgia: esset tñ iurgium, si vna familia, vel tribus acceptura esset aliquid maius, quam alia, & quia contenderet q̄libet habere illud maius, sorte dirimendū erat, cui proueniret. Cum aūt oīa penitus ęqualia sunt ſm valorē nulla causa est, quare sors ponatur, quia id qđ sorte alicui prouenturum est, proueniet sine sorte: iō supervacuum est sortes in talibus poni. Item non stat, cum dr ꝙ familiæ in eadem tribu acciperent loca possessionum inæqualia ſm multitudinem, & paucitatem in familijs, & non poneretur sors, quia in littera dicitur: ita duntaxat vt sors terram diuidat tribubus, & familijs: ideo nihil magis ponenda erat sors pro tribubus, quam pro familijs. Item apparet hoc, quia sors ponitur ad dirimenda dubia: ergo magis esse debebat in familijs, quam in tribubus, & ſm positionem istorū familiæ recipiebant partes inęquales: tribus autem nō: ideo maius dubium erat in familijs, q̄ in tribubus, quælibet familia contenderet hñe maiorem possessionem: sorte ergo dirimendum erat inter eas, & potius q̄ inter tribus. Item lra significat hoc cum dicit, ꝙ qdquid sorte contigerit hoc plures, vel pauciores habebunt: in quo significatur inæqualitas tam in ipsis, quibus aliquid diuiditur, q̄ in partibus diuisis, cum dicat quidquid: ergo magis in familijs hoc fieri debebat, q̄ in tribubus. Et sic non stat ista positio. Ideo dicendū, ꝙ siue in distributione possessionum pro tribubus, siue pro familijs eiusdem tribus, erant ista duo. s. ꝙ plus daretur pluribus, & minor pars paucioribus, & ꝙ sorte ista prouenirent. In quo sciendum, ꝙ Iosue, & Eleazurus sacerdos, & 12. viri dati de omnibus tribubus, qui postea diuiserunt terram promissionis, vt patet ꝛ. 34. c. primo considerauerunt quantum excederet vna tribus aliam, & fecerunt 12. partes in tota terra promissionis, quæ se haberent in eadē proportione, in qua se habebat tribus ad tribum. s. si vna tribus esset dupla ad aliam, faciebant vnam portionem terræ duplam ad aliam, & sic secundum varietatē proportionis 12. tribuum inter se fiebat proportio ipsarum partiū assignandarum tribubus, & tunc diuisores, quando ista faciebant, dicebant intentione sua: ista pars sit pro illa tribu, & ista pro alia. Et patet hoc, quia nisi sic assignarent, nō facerent inter se partes proportionales, sicut faciebant. Deinde scripserūt in 12. cedulis partes istas scilicet quamlibet cum terminis suis, & locis, & reposuerunt istas cedulas pallio obuolutas ipsi diuisores terræ, & tunc veniebant principes omnium tribuum, & quilibet nomine totius tribus suæ extrahebat vnā chartulam de inuolucro chartularum, & pars illa, q̄ ibi scripta erat, cedebat in possessionem suā, & sic de omnibus tribubus factum est. Et quando aliquis istorum principum mittebat in inuolucrum, Deus dirigebat manum illius, vt acciperet ipsam sortem, q̄ Eleazarus, & Iosue, & 12. diuisores terræ intra cor suum ꝙ illa tribu distinxerant, ſm ꝙ dr Prouer. 16. sortes in sinum mittuntur, sed a dño temperantur. i. sortes ponuntur in loco abscondito, ita vt hoīes nesciant quid per illas iudicandum sit, sed sint iam extra humanum arbitrium: tamen a domino temperantur. i. Deus mutat illas, sicut vult faciens, ꝙ ista sors proueniat isti, & illa illi. Isto modo fiebat in familijs, ꝙ Iosue, & Eleazarus, & alii diuisores terrę accipiebant possessionem cuiuslibet tribus diuidentes eam in tot partes, quot erant familiæ illius tribus.

Fiebat autem diuisio proportionaliter, scilicet, ꝙ sicut se habebat familia ad familiā in multitudine virorum, ita se habebat pars possessionis ad partem in magnitudine, & exprimebantur tūc possessiones istæ in tot cedulis, quot erant familiæ, & principes familiarum venientes educebant sortes de inuolucro quilibet illam, quæ sibi primo assignata fuerat a diuisorib⁹ Deo dirigente manum illius, sicut dictum est de principibus tribuum. Deinde autem fiebat diuisio cuiuslibet possessionis familiæ per domos, quæ sunt cognationes speciales in familia, & ibi similiter ponebātur sortes diuisis primo partibus ſm numerum domorū, & proportionem, vt de familijs dictū est. Ad vltimū vero diuidebat possessio cuiuslibet domus per capita virorum, & ibi fieri debebāt æquales partes, quia oēs viri habebant iura æqualia in possessione: ibi aūt non oportebat poni sortes sub illa diligentia, sub qua in tribubus, & familijs, sed ponebātur sortes diuisione vulgares: quidquid enim ibi proueniret nihil referebat, cum omnia essent ęqualia: nec oportet, vt dicamus, ꝙ Deus specialiter dirigeret manum cuiuslibet missam ad sortes, vt acciperet eam, quæ sibi cōueniebat cum per oēs æquale proueniret. Isto modo stat litera vtraque. s. prima, quę dicebat, ꝙ diuisores terrę pluribus maiorem partem darent, & paucioribus minorem. nam cum ipsi assignarent possessiones oībus tribub⁹ proportionales inter se, sicut se habebant familiæ, & tribus, dabant pluribus maiorem & paucioribus minorem partem, & quia illud quod ipsi assignabant intra se alicui tribui, vel familię postea euenturū erat, & certissimè eueniebat, isti dare dicebantur inquantum designabant tñ cuilibet tribui quantum esset habitura. Erat aūt operatio istorum necessaria. s. vt bene attēderent quantum assignabant pro qualibet tribu, & familia. nam si isti non distribuerent proportionaliter: quamq̄ sors a Deo moueretur, non posset recte diuidi, qđ patet si isti diuisores fecissent aliquam partē terræ, quæ se hr̄et ad quālibet aliā in maiori, pportione, q̄ se hr̄et aliqua tribus ad aliam, vtpotè si facerent aliquam partem maximam, quæ esset quadrupla ad minimam, quę assignaretur: & tñ non esset aliqua trib⁹, quæ se haberet ad aliam, vt quadrupla non posset sors ēt si a Deo moueretur rectè diuidere: nam posita cedula huius partis in inuolucro, aut Deus dirigeret ad illam manum principis maximę tribus aut alterius. Si primo modo erat error, quia assequebatur illa tribus possessionem maiorem in proportione ad alias possessiones, quàm se haberet ista tribus ad alias tribus. Si autem secundo modo esset maior error, quia quāto minor tribus acciperet maiorem possessionē, tanto recedebatur magis a proportione, & sic impossibile erat isto dato sortem bene dirigere, quamquā Deus moueret manus missas in inuolucrum: ideo isti principes diuisores terræ attendere debebant nimis, vt proportionaliter diuiderēt. Accidit aūt error iste in prima sorte, quā posuerūt diuisores post transitū Iordanis. s. in sorte Iudę: nā assignauerunt maiorē possessionē illi, q̄ proportionaliter ei euentura esset: iō Deꝰ dirigens manū principū tribuū, direxit ad illā sortem manū principis tribus Iudæ: tñ nō recte sors illa diuisit: qa possessio, quæ ei per sortē illā prouenit erat maior ad alias possessiones q̄ esset tribus Iudæ ad alias tribus. Grauius tñ erratū fuisset, si Deus direxisset manū alterius principis tribus alicuius ad illā sortē, quia magis recederet a proportione: fuit tñ postea iste error emendatus, quia cū tunc solū suscepisset sortē tribus Iudæ, vt colligit Iosue. 14. & 15. c. & ibi declaratū est, fuerunt missi postea. 36. viri. s. de qualibet tribu tres, q totam terrā diuiderēt in partes proportionales, vt patet Iosue. 18. c. & isti inueniētes tribum Iudæ accepisse aliquid supra proportionē abstulerunt ei tñ quantum superhabebat: & ex illo fuit assignata sors tribui Simeon, vt patet Iosue. c. 19. & sic dr, ꝙ accepit Simeō possessionē in funiculo, & sorte tribus Iudæ, quia maior erat, id est quia possessio tribus Iudæ maior erat, quàm esse debebat.

Quare ponebant sortes ad diuisionem possessionum, cum prius diuisæ essent per diuisores. Quæst. XV.

QVAERAT aliquis quare ponebantur sortes ad diuisionem possessionū, quia nihil aliud euenturum erat per sortes, quàm id qđ ipsi diuisores intra se assignauerant: sed sors immutabi-

liter illud determinabat, quod ipsi determinauerant: si. n. sors aliter posset euenire quàm ipsi assignabant possessiones esset magnum inconueniens, quia posset maxima portio prouenire minime tribui, & tunc frustratoria erat diuisio, quam Deus fieri iusserat. s. ꝙ pluribus daret maior pars, & paucioribus minor; ideo erat nociua: nam melius esset, ꝙ diuideretur terra per æqualia, quia tunc licet sors variè eueniret; tñ nō poterant tantum lædi tribus cum omnes haberēt ęquale. Si tñ maximę tribui variata sorte proueniret minima possessio: & minimę tribui maxima portio, læderentur nimis magnæ tribus. Deus tñ iussit fieri istā diuisionem proportionalem possessionum ſm multitudinem, & paucitatem: ergo necesse est dici, quòd sors ista proueniret, sicut diuisores apud se distinxerant, & tūc stat ratio quærēdi. s. quare ponebatur sors ad diuidendum possessiones cum nihil alterum proueniturum esset post sortem, quàm ipsi diuisores assignauerāt. Rndendum est, ꝙ sors ponitur ad dirimendas iurgia, & ista est pp humanam imperfectionem. Erat autem imperfectio maxime in Iudæis pro tempore illo, cum nondum assuefacti fuissent alicui rationabili legi, aut honestæ cōmunicationi: ideo debuit ejs permitti sors ſm condecentiam conditionis eorum. Erat autem imperfectio Iudæorum in duobus, scilicet in fide erga Deum, & in communicatione erga proximum; ideo in vtroque Deus permisit eis sortem. Quantum ad primum sciendum, quòd Israelitæ faciebant festum expiationis semel in anno, in quo dicebantur expiari peccata totius populi, quia ibi pro tota multitudine orabatur, & fiebat sacrificium, vt patet Leui. cap. 17. in hac autem die accipiebantur duo hirci, quorum vnus p peccato totius populi immolandus erat, & super alium sacerdos magnus confitebatur peccata totius populi mittens illum in solitudinem, vt portaret secum iniquitates totius populi Israel. Et quia istud videbatur esse magnum negocium, & Israelitæ erant paruæ fidei, dubitarent quis hircus eorum sufficeret ad portandum iniquitates in solitudinem; vnde si Deus non determinaret, quis eorum portaret iniquitates, & quis immolaretur pro peccato, dubitarent an aliquid proficeret immolatio vnius, & alterius missio in solitudinem, ideo vt satisfactum esset Iudæis quantum ad incredulitatem suam, iussit Deus, vt sorte dirimeretur quis immolandus esset, & quis mittendus in solitudinem, vt patet Leui. c. 16. & per hoc credebant Iudæi Deum determinasse hæc per sortes illas. Secundum aūt, in quo Iudæi erāt defectuosi, erat humana communicatio. s. ꝙ nō cōmunicabant rationabiliter, cum quilibet eorum maxime vellet sibi vtilitatē, & super hoc inter eos discordię nascebātur. Cum ergo fieri deberet aliqua diuisio rei magnæ quamquàm cuilibet tñ daret, quantū dādum erat, adhuc crederent irrationabiliter fuisse diuisum, & quererent, nisi cognoscerent sic Deū diuisisse qui ex errore, vel affectione deficere non pōt. hoc aūt intelligebant p sortē fieri, qa sortes a Deo mouētur, iō positis sortib⁹ tolleret discordia, aliter aūt nequaquā, & ob hoc iussit Deus poni sortes, vt satisfaceret ꝺdōni Iudæorū: si tñ eēnt Iudęi rōnabiliter cōicātes nō oportuisset poni sortē inter eos, sed ipsi iter se ꝓcordarent nō curantes de minimo. s. an parū plus, vel minus habituri eēnt, & ob hoc iter viros rōnabiliter cōicātes nūquā sunt sortes, nec iudicia. In viris aūt imꝑfectis sortes sunt, & iurgia atq; iudicia ex paruis rebꝰ, sic ēt fiebat iter Iudęos q̄tū ad ministrationē sacerdotalē: nā erāt sacerdotes in 24. vices, vel ptes. 1. Paral. c. 24. & istę partes hēbant tꝑa ministrādi varia ſm ordinē iā positum inter illas, & ad hoc non erat aliqua sors, sed in qualibet istarum partium erant multi

sacerdotes, & ne isti contenderent, quis ministraret, F
decernebatur sorte, quis ministraturus esset, & hoc qa
iura sacrificiorum cuiuslibet diei proueniebant tota-
liter ei, qui ministrabat: alijs autem nihil, vt declaratū
est Leuitic. capi. 6. quòd aūt poneretur sors, qui mini-
straret patet Luc. c. 1. vbi dr̄ de Zacharia patre B. Ioan.
q̄ fm ꝯsuetudinē sacerdotij sorte exijt, vt poneret in-
censum. Lp sortē prouenit ei, q̄ ministraret. Si tñ sa-
cerdotes isti non essent nimis cupidi, non oportebat
permitti illis sortes, sed ipsi inter se quenirēt, qs mini-
straret rōnabiliter diuidentes, ne qs lęderet. Sortes er-
go introductæ sunt pp imperfectionem Iudæorū, vt
sic tollerentur iurgia, quia alias impossibile videbat.

Numerant filii Leui.

HIC quoque est numerus filiorum Leui
per familias suas. Gerson, a quo familia Ger-
sonitarum. Caath, a quo familia Caathitarū:
Merari, a quo familia Meraritarū. Hæ sunt
familię Leui, familia Lobni, familia Hebro-
ni, familia Moholi, familia Musi, familia Co
ri. At vero Caath genuit Amrā, qui habuit
vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata est
ei in Ægypto: hæc genuit Amram viro suo
filios Aarō, & Moysen, & Mariam sororem
eorum. De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu,
& Eleazar, & Ithamar: quorum Nadab, & H
Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem
alienum coram Domino. Fueruntq; omnes,
qui numerati sunt, viginti tria millia generis
masculini ab vno mense, & supra, qui non
sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cū cæ-
teris data possessio est. Hic est numerus fi-
liorum Israel, qui descripti sunt a Moyse, &
Eleazaro Sacerdote in campestribus Moab
supra Iordanem contra Iericho, inter quos
nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a
Moyse, & Aaron in deserto Sinai. Prædixe- I
rat enim Dominus, quòd omnes morerentur in solitudine: nullusq; remāsit ex eis, nisi
Caleb filius Iephonne, & Iosue filius Nun.

Hic quoque est numerus. Hic ponit̄ fm principale. Lnu
meratio Leuiticæ stirpis, & ponunt̄ Leuitæ per se pp
duo. Primū erat, qa nō accipiebant Leuitæ possessio-
nē cū reliquo Israel: oībus. n. s. positis danda erat pos-
sessio, & tota terra inter eos diuidenda erat, vt patet s.
5. istis diuideret terra iuxta numerū vocabulorū in pos-
sessiones suas. Leuitæ aūt nō erant habituri sortē, qa
Deus erat sors, & hereditas eorū, vt patet s. 18. c. & Io-
sue 13. si tñ ponerent cū superioribus viderēt, q̄ habi-
turi essent sortē, quia post cōputationē oīum tribuū
superiorū subiunctū est, q̄ istis diuideretur terra, ideo
non debuerunt ibi poni. Alia cā est, quia Leuitæ acce
perāt officiū ministrationis diuinę, Israelitę aūt nihil,
iō debuerunt esse diuersæ summæ illorū. Ista cā assi-
gnatur, s. c. 1. quare non cōputarētur simul, cū dr̄: Tri-
bū Leui noli numerare, nec ponas summam eorum
cū filijs Israel, sed cōstitue eos sup tabernaculum testi
monij. Hic aūt sola prima cā cōsiderat, quia de posses-
sione accipienda agitur. Fuit tñ conueniens cōputare

Numeratio stirpis Leuiticæ. Familiæ

Leuitas, licet non cū Israelitis, quia erant seperādę 48.
vrbes pro illis, & erāt diuidendæ in partes fm familias
Leuitarū, quibusdā plures vrbes assignando, & qbus-
dam pauciores, vt patet Iosue 21. c. & s. declaratū est.
Hic est numerus filiorum Leui per familias suas. i. illa sūma, q̄
ponitur est oīum Leuitarum distinctorū per fami-
lias suas, non ponūtur, tñ hic numeri familiarū Leui-
ticarum singillatim, sed totius tribus. *Gerson a quo fami-
lia Gersonitarum.* Hic ponuntur tres familię Leuitarū,
s. Gersonitarū, Caathitarum, Meraritarū, q̄ denoīant a
trib⁹ filijs Leui. s. Caath, Gerson, Merari, vt patet Exo.
c. 6. & s. c. 3. Istę proprie vocant̄ familię, quia deriuant̄
immediatè a capite tribus. *Hæ sunt familiæ Leui.* Non re
fertur ad superiores, sed ad eas, quæ noīant̄ inferius, &
ponuntur hic quinq; familiæ, vt patet in lra: Vñ ali-
quis arguat istam lram sibi repugnare, quia s. posuit
tres, & hic quinque. Rñdendum est non repugnare, Leuitarum
quia supra ponebātur familiæ, q̄ propriè vocant̄ fami- an fuerint
liæ, & istæ sunt tres, q̄ deriuantur immediate a capite vel quin-
tribus huius. Hic aūt ponunt̄ familię quinque, q̄ non que.
sunt propriè familiæ, sed magis vocant̄ domus, cum
sint sub ipsis familijs, quia istæ sunt denominatę a filijs
illorum, qui sunt capita familiarū: nam Caath habuit
quatuor filios, a quibus denominantur quatuor fami
liæ. s. Hebronitarum, Ozielitarum, Gersonitarū, Am-
ramitarum. Gerson habuit duos filios, a quibus deno
minatæ sunt duę familię. s. Lebuitica, & Semeitica.
Merari autem habuit duos filios, a quibus denomina
tur aliæ duę familię. s. Moolitarum, & Nusitarum, q̄
sunt octo familię, de quibus s. c. 3.

Quare ponuntur quinque familiæ, & tamen supra posita sunt octo. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis quare positę sunt hic q̄n-
que familiæ cum s. ca. 3. ponantur octo fa-
milię Leuitarū. Rñdebit aliquis, q̄ hic po-
nuntur octo familiæ, sicut. s. c. 3. quia ponū
tur hic quinque, & s. ponuntur tres. s. Meraritarum,
Caathitarum, Gersonitarum. Sed non stat, qa istę tres
familiæ non distinguuntur ꝯ quinque, quę ponuntur
hic, sed istę sunt partes illarum cum istæ tres sint pro-
priè familiæ, quia deriuantur immediatè a capite tri-
bus. Quinque aūt non sunt familiæ, sed domus constitu-
tæ sub illis tribus familijs. Itē quia si istæ tres connu
merent̄ quinq; familijs, non erunt istę tot, sicut sunt
s. c. 3. quia ꝑter illas tres ponuntur octo familiæ Leui-
tarū. Item hic ponit̄ vna familia, q̄ non ponitur ibi. s.
Coritarum, ideo necesse est, q̄ deficiant hic aliquæ fa-
miliæ de illis. Aliter rñdet Ra. Sa. q̄ tres familiæ Leui
tarū perierunt pugnando ꝯ tribum Beniamin, vt s. di-
cebatur. Sed istud non stat, quia non solū oportebat
poni perisse familias tres, sed quatuor, quia solū ponū
tur hic quatuor familiæ earū, q̄ hūr. s. c. 3. Et deficiunt
aliq; quatuor. s. Semeitarum, Amramitarum, Gessalita
rū, Ozielitarū, sed ipse solū ponit perisse tres. Itē non
stat, q̄ aliqua istarū familiarū perierit, qm̄ 1. Paral. a c.
23. vsq; ad 27. & in c. 6. & 9. vbi agitur de Leuitis, & di
uisionibus eorū ponunt̄ istæ familię, q̄ hic non hūr.
Item non stat, quia de familia Amramitarū erant oēs
sacerdotes, cū Amram esset pr̄ Moysi, & Aarō, Exo.
c. 6. & ab Aaron venerunt oēs sacerdotes. s. c. 3. & 18.
iō si perisset familia Amramitarū, nō mansisset aliqs
de filijs Moysi, nec de sacerdotibus: tñ filij Moysi ma
serunt, quia ēt tpe Dauid erant inter Leuitas. 1. Parali.
23. c. & sacerdotes semper fuerunt: ergo non periit fa
milia Amramitarum. Item Iosue c. 21. dat̄ sunt pos-
sessiones oībus Leuitis p quatuor sortes, quarum vna
erat sors sacerdotalis, & alia Caathitarum. ergo nō pe-
rierant istę familiæ.

Item

Item non stat, quia viuente Moyse, & Eleazaro non A
poterat deficere familia Amramitarum, cum vterq;
eēt Amramita, & tñ ipsi fecerunt istā cōputationem:
ergo non deficit ista familia, & sic de omnibus alijs.
Dicendum, q̄ nulla de Leuiticis familijs defecerit,
sed Scriptura non curauit eas ad plenum enarrare.

Aliquis forte dicet, q̄ sic erat de omnibus alijs fa-
milijs, quæ dicebantur in alijs tribus deficere. In tribu
Beniamin dicebantur deficere quinque familiæ. Sed
non stat, magis. n. dicendum illas vere defecisse, in Le
uitis tñ nullam: non. n. est simile, nam q̄q̄ non ponant̄
hic quædam de familijs Leuitarum, quę ponebantur
supra c. 3. tñ per hoc reperiunt̄ in alijs libris, ex quo pa
tet eas non defecisse, vt supra inductum fuit. In tribu
aūt Beniamin nunquam postea reperiunt̄ familiæ, q̄ B
hic deficiunt: ideo 1. Paralip. c. 8. vbi numerātur fami-
liæ tribus Beniamin solum ponuntur quinq; familiæ
de quinque filijs Beniamin sicut hic. Sed tunc obji-
cietur ex rōne, quam supra posueramus, cum argue-
batur de alijs tribubus. s. q̄ Scriptura intendebat hic
enarrare totam multitudinem Israelitarum, & oēs fa
milias: ideo non omitteret aliquam de illis. Ita ergo
de Leuitis videbit̄ q̄ nulla familiarum omissa sit, sed
hic deficiunt quatuor familiæ de illis, quæ hūr supra
c. 3. ergo non erant illæ familiæ tpe huius numeratio
nis. Dicēdum est, q̄ nulla deficiebat, vt supra inductū
est, sed Scriptura non curauit eas enarrare ad plenū:
in omnibus aūt tribub⁹ plenè enarrauit. Causa diuer-
sitatis est, qa familiæ Leuiticę iam fuerant descriptę C
supra c. 3. ideo licet hic non plenè scriberent̄, nihil re-
ferebat. Familiæ aūt Israelitarum non fuerant alicu-
bi descriptę: ideo decuit eas hic ad plenū describi. Cō-
siderandum vlterius, q̄ familia Coritarum, q̄ hic ponī
tur, non est aliqua de familijs positis supra ca. 3. nā ibi
solum nominant̄ familiæ a filijs & nepotibus Leui. s.
tres familiæ propriè dictę a filijs Leui. s. Caathitarū,
Meraritarum, Gersonitarum, & octo familiæ non p-
priè dictę a nepotibus. s. filijs Caath, Gerson, Merari.
Familia tñ Coritarum erat de pronepotibus: nā Co-
re pronepos erat Leui, vt patet Exo. 6. & supra 16. sed
Scriptura non curauit denominare familiam a nepo-
tibus magis quàm a pronepotibus: est. n. familia Cori
tarū eadem cum familia Gesaritarum, quia est Core
filius Gesar, siue Isuar: habuit tñ alios filios præter Co D
re, vt patet Exo. c. 6. *At vero Caath genuit Amram.* Hic
numeratur familia Amramitarum, quam dicebat Ra
bi Salo. deficere, & ista denominatur ex nepotibus,
quia Amrā fuit filius Caath, & nepos Leui. *Qui habuit
vxorem Iochabed filiam Leui.* Noīatur hic mater Moysi,
& Aaron pp dignitatem eorum, & ista fuit filia Leui.

Iochabed mater Moysi, & Aaron an fuerit filia Leui. Quæst. XVII.

ALIQVI Enim dicūt eam esse filiam Leui,
idest, de stirpe eius, quamquàm non esset
filia eius immediatè. Sic dr̄ Luc. 1. de Elisa-
beth vxore Zachariæ, q̄ erat de filiabus E
Aaron; tñ manifestum est, q̄ illa non erat filia Aaron,
sed genita de stirpe illius. Alij aūt dicunt Iochabed
esse filiam Leui. i. q̄ esset verè filia eius immediata.
Rō. n. ꝓtrouersię est in hoc, quia si erat Iochabed fi-
lia Leui, videbatur eē inconueniens, q̄ acciperet eam
Amram in vxorem; quia erat amita sua. i. soror patris
sui Caath. Iste tñ gradus erat vetitus in lege, vt patet
Leui. 18. c. ideo non posset accipere eam in vxorem.
Rñdendum est vtrunq; stare posse, sed ꝙueniētius
dr̄ & magis ꝓformiter ad literam, q̄ fuerit filia Leui
immediata. Et patet hoc, quia dr̄ hic q̄ genita est in
Aegypto: si tñ nō fuisset filia Leui immediata super-
fluum erat dici, q̄ genita est in Aegypto, quia nullus
de nepotibus Leui natus est, nisi in Aegypto ante de
scensum. n. in Aegyptum habebat Leui filios: nepo-
tes aūt nequaquam, quod patet Gen. 46. c. vbi descri-
pti fuerunt omnes descendentes cum Iacob in Aegy
ptum, & ponitur q̄ erant animę 70. ibi tñ solum fue-
rūt filij Leui, & nullus de nepotibus eius. Sed ista clau
sula. s. q̄ genita fuerit in Aegypto, non ponitur hic su
perflue: ergo erat filia Leui, quam potuisset gignere
ante descensum in Aegyptum, vel post, & ponitur, q̄
genita est post descensum in Aegyptum ad signādū
q̄ non erat nimis vetusta, vt ꝙhere posset cum Amrā
filio Caath: nam si fuisset genita ante descensum in
Aegyptum cum Moyses fuerit filius eius, tñ natus est
solum octoginta annis ante exitum de Aegypto, vt
patet Exo. cap. 7. necesse erit q̄ Iochabed mater eius
esset ad minus annorum 135. qñ genuit Moysen, &
tñ in tali ætate non posset concipere. Antecedens pa
tet, quia a descēsu in Aegyptum vsque ad exitum de
terra ipsa fluxerunt anni 215. vt declaratum est Exo.
cap. 1. & 12. a quibus subtrahantur anni octoginta, q̄
bus natus est Moyses ante exitum de Aegypto mane
bunt alij. 135. a descensu in Aegyptū vsque ad ipsum
tempus. ergo si genita fuit in terra Chanaā Iochabed:
necesse erat, vt ad minus esset annorum 135. qñ con-
cepit Moysen, quod est falsum & inopinabile. Ideo
vt credi posset, q̄ Iochabed erat filia Leui dictum est,
quòd genita fuit in Aegypto, & tunc potest stare cō-
uenienter quod dictum est, q̄ Leui, qñ descendit in
Aegyptum erat 42. annorum, vel 43. vt fuit declaratū
Gen. 43. c. & Exo. cap. 6. sed vixit Leui annis 137. ergo
postquam descendit in Aegyptum vixit annis quasi
95. & sic posset forte 40. vel quinquaginta annis post-
quam descendit in Aegyptum gignere Iochabed,
& tunc esset ipsa qñ gigneret Moysen annorum 85.
vel quasi, & hoc non erat inconueniens. Hoc autem
Scriptura signauit in ista clausula. Ad argumentum
cum dicebatur, quòd non licebat Amram accipere
Iochabed in vxorem, quia erat soror fratris sui. Dicen
dum, quòd ista lex nondum erat data, ideo licebat il-
lam accipi in vxorem. Si autem aliquis vellet dice-
re contrarium, poterit aliqualiter saluari. De hoc
magis declaratum est Exodi capit. 2. *Hæc genuit viro
suo Amram filios.* Idest, Iochabed concepit filios ex
viro suo Amram. accipitur gignere large, quia de
mulieribus concipere magis quàm gignere dicitur.

Aaron, Moysen, & Mariam sororem eorum. Hic ponī
tur deriuatio familiæ Amramitarum. Habuit autem
Amram filios tres, scilicet, Aaron, & Mariam, &
Moysen. De Maria nullus fuit pertinens ad familiam
Amramitarum, quia filij fœminarum non sunt de
stirpe earum, sed de stirpe virorum suorum, &
quia Maria non accepit aliquem virum de Amrami-
tis, quia nullus erat præter Moysen, & Aaron, cum
ipsa viuebat: ideo filij ipsius non potuerunt perti-
re ad familiam Amramitarum, sed ad aliam fami-
liam Leuiticam, vel ad aliam tribum. Ponitur au-
tem hic Aaron primo, quia erat ætate prior: tribus
enim annis natus est ante Moysen, vt patet Exodi ca
pitu. 7. vbi dicitur q̄ cum ingressi sunt ad Pharaonem
Moyses, & Aaron, erat Aaron annorum 83. & Moy-
ses annorum 80. vt patet ibidem. Etiā præponit̄ Aarō
pp sacerdotij dignitatem, quia erat sacerdos magn⁹.
Moyses aūt solum erat Leuita de Amramitis: nō tñ
seruat̄ semp iste ordo, quia aliqñ pręponit̄ Moyses, &
hoc fit pp dignitatem principatus, quia erat princeps
super totum populum; & erat propheta acceptissim⁹
Deo, vt patet s. ca. 12. Maria aūt postponit̄ hic, non q̄
eēt annorū paucorū, qa maior erat, sed qa ipsi erāt di-
gniores ipsa. Qd̄ aūt eēt maior Maria patet, qa qñ na-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cus est Moyses, & positus fuit in flumine in vase scirpeo, ipsa obseruabat a longe in litore fluminis, & locuta est ad filiam Pharaonis prudenter, inquirens mattē puerū non tū potuisset ista facere, nisi iam esset puella adulta ueniens ad annos discretionis, & sic esset maior Moyse, & Aaron, cū solū excederet Aarō Moysen annis tribus, vt dictū est. Item Maria vocat hic sororem Moysi & Aaron, quia ī veritatem erat vtriusque soror, alicubi tñ vocatur soror Aaron solum, vt patet Exo. c. 15. & hoc quia magis afficiebatur ipsa ad Aarō q̄ ad Moysen, quia ambo erant comparticipes: vñ ambo murmurauerunt ꝯ Moysen, vt patet. ſ. c. 12. Et qñ Maria percussa est lepra, Aaron orauit pro ipsa, vt sanaret: eo. c. *De Aaron orti sunt Nadab, & Abiu.* Hic ponūtur quatuor filij Aaron, p quos sacerdotalis linea texitur: sed non ꝑmanserunt oēs habentes sobolem, qa duo eorum morte præuenti sunt. & istorum maiores erāt Nadab. & Abiu. In isto. n. ordine nati sunt, in quo ponunt hic, ideo duo primi. ſ. Nadab, & Abiu erant honoratiores alijs duobus, quamobrē qñ Moyses ascendit in mōtē, p tabulis legis, & ex mādato Dei associauit eū Aaron, & 70. seniores, q honorabilissimi in toto populo, iussit quoq; Deus ꝙ Nadab, & Abiu irent cū Moyse, & non iuerunt illuc Eleazar, & Ithamar, vt patet Exod. c. 34. Itē patet hoc in ministratione sacerdotali: nam in prima die, qua inceperūt sacerdotes nouiter consecrati ministrare, Aaron, & isti duo. ſ. Nadab, & Abiu ministrauerunt, & ob hoc errauerunt in ministratione isti sumentes ignē alienum, & mortui sunt, vt patet Leu. c. 10. si ñ ministrassent Eleazar, & Ithamar, cum oēs ministrarent, simul oībus idē malū accideret. *Quorum Nadab & Abiu mortui sunt.* Hoc ponitur, quia intendebat Moyses describere hic ꝓgeniem sacerdotū, & quia isti duo non habuerunt prolē, cum fuerint morte præoccupati, dr ꝙ mortui sunt. *Cum obtulissent ignem alienum coram domino.* Hoc fuit in prima die ministrationis suæ: nondū. n. ante hoc aliqñ ministrauerant, & ob hoc erant inexperti, & errauerant. Alij dicunt, ꝙ errauerant ex ebrietate nescientes quē ignē assumerent, & assumpserunt ignem alienū. Sed hoc falsum est, vt declaratum fuit Leu. c. 10. vbi multa de morte, & statu istorum. dr aūt ignis alienus, quem isti assumpserunt, quia ad ministrationem sanctuarij nullus ignis assumēdus erat, nisi ignis altaris holocaustorum. Isti aūt oblaturi thymiama cum assumere deberent de igne, q erat in altari holocaustorū assumpserunt de quodā alio igne prophano, qui erat in atrio tabernaculi ad coquendū carnes sacrificiorum: dñr obtulisse corā dño. i. corā altari thymiamatis, quia ipsi posuerunt prunas super thuribula ad offerendū thymiama sup altare thymiamatū, & illud dicebat esse corā dño, quia istud altare erat intra tabernaculum añ velū sanctuarij, & ibi dicebat esse Deus. *Fuerunt que omnes qui enumerati sunt 23. millia.* Hic ponitur summa omniū Leuitarum. Erat. n. ista tribus valde minor multitudine oībus alijs tribubus: nā in aliquibus erant 60. millia in alijs 70. & plus: in hac aūt solum erant 23. millia. Etiam quia in alijs computabant a 20. an. & ſ. hic aūt ab vno mense, & ſ. vnde si computarentur, Leuitæ a 20. annis, & ſ. sicut in alijs tribubus forte nō reperirentur octo millia vel septem millia virorum.

Quatuor filij Aaron.

Leuitę erāt numer. 23. millia.

Quere Leuitæ erant tam pauci numero: & cur ista tribus semper fuit parua. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis quare in tribu ista Leuitica fuerunt tam pauci numero. Respondebit aliquis, ꝙ hoc fuit, quia multi de illa perierunt ꝓp peccata, & redacti sunt ad valde paruum numerum, sicut fuit de tribu Symeon, quę in prima computatione habuit 59. millia virorum, & trecentos. In secunda autem habuit solum 22. millia, & ducentos. Sed non stat hoc, quia Leuitæ non fuerunt subiecti sententiæ Dei datæ ꝯ alias tribus, ꝙ morerentur oēs numerati in solitudine, vt declaratum est. ſ. c. 14, ideo non poterant sic diminui: ideo debebant esse plures numero ex hac parte, q̄ quælibet alia tribus. Itē dato, ꝙ diminuerentur Leuitæ ꝓp peccata, tñ nō erat verisimile, ꝙ tantum diminuerentur: nā filij Symeon fuerunt diminuti ex duplici causa, vt supra declaratū est: tñ non fuerunt tantum diminuti, quia erāt ibi 22. millia virorum, & ducenti a 20. annis, & supra. De Leuitis tū forte non essent septem millia. Sed dicendū est, ꝙ Leuitæ non fuerunt diminuti, sed fuerunt valde augmentati. Ipsi enim non erant plures in prima computatione, quæ facta est in monte Synai, quia solum ponuntur 22. millia ab vno mense, & supra, vt patet supra ca. 3. fuit tamen ista tribus semper minor omnibus alijs, quia a principio ista parum multiplicata est, & postea etiam non multiplicati sunt. & hoc nō fuit ex aliquo peccato Leuitarum, sed quia sic accidit in quibusdam progeniebus, ꝙ parum multiplicantur. *Generis masculini.* i. isti computati solum fuerunt de masculis: nam de fœminis nulla computabatur: nō enim erat aliqua causa, quare computarentur, quia ipsę nō erant ad pugnandum, nec ad ministrandū: solis enim masculis ministratio conueniebat.

Ab vno mense & supra. i. non fuerunt computati Leuitæ a 20. annis, & supra, sicut in alijs tribubus: computabantur enim Leuitæ multis modis, aliqñ ab vno mē se, & supra sicut ad redemptionem primogenitorum vt patet. ſ. c. 3. aliquando ad ministrandum in officijs suis, & hoc fiebat a 30. annis, & ſ. vt patet. ſ. c. 4. aliquādo ad eruditendum eos in officijs ministrationum, & hoc a 25. an. & ſ. vt patet. ſ. c. 8. Alio aūt tpe numerati sunt ad officia. ſ. tpe Dauid, & tūc numerati sunt a 20. an. & ſ. 1. Paralip. c. 23. Causa aūt fuit, quia Leuitę non erant tempore Dauid ministraturi in officijs laboriosis. ſ. portando sanctuarium in itinere, sicut portare cō sueuerant, ideo in ętate minoris roboris. ſ. a 20. annis, & supra computati sunt.

Quare Leuitę computati sunt ab vno mense, & supra. Quæstio. XIX.

QVAERET aliquis quare Leuitæ fuerunt cōputati hic ab vno mense, & ſ. Forte aliquis respondebit, ꝙ computati sunt sic ad redēptionem primogenitorum. nam ſ. c. 3. fecit Deus redimi omnes primogenitos Israelitarum, & ꝑ eis Leuitæ dati sunt: residui aūt, qui superexcreuerant de Israelitis, computati sunt in pecunia. hic aūt similiter redimerentur: ideo fuit computatio ab vno mense, & supra, quia ab illo tempore incipiebant primogenita redimi, vt declaratum fuit supra c. 3. Sed non stat, quia aut hic redimebantur primogeniti Israelitarum, qui redempti fuerant prima vice. ſ. in deserto Synai, aut alij, qui nunquam fuerant redempti. Non potest dici primo modo, quia qui semel redemptus est iam abstulit obligationem, qua tenebatur, vt redimeret. Si autem dicatur, ꝙ alij primogeniti de Israelitis redēpti sunt ab illis, qui prima vice redempti fuerant, non stat, quia tunc non deberent dari in commutationem omnes Leuitæ, quia primo traditi fuerant in monte Synai omnes Leuitę in pretiū primogenitorū Israel, ideo qui ibi traditi fuerant, non poterant amplius tradi, vel eadi, quia eadem res non pōt duplici pretio tradi, vel eadem res data non aufert duas obligationes, sed vnam, pro qua traditur. Ad hoc forte aliquis dicet, quòd non fuerunt dati in redemptionem primogenitorum hic Leuitę,

Leuitę, qui computati fuerant in monte Sinai, sed ali qui alij postea nati. Sed hoc non stat, quia hic ponitur summa oīum Leuitarum, qui tunc erant, siue nati fuissent post transitum montis Sinai, siue antequā illuc venirent, quod patet, quia computātur hic Moyses, & Eleazarus, & tñ isti erant in mōte Sinai. Item ēt dato ꝙ hic solum computarentur Leuitæ, qui non fuerunt computati in mōte Sinai, sed postea nati adhuc non sufficeret, quia illi non poterant dari in redēptionem ꝑ aliquibus primogenitis Israelitarū: nā ex die, qua accepti sunt Leuitę pro oīb⁹ primogenitis Israel pertinuerūt oēs Leuitæ ad Deum, ita ꝙ nullus eorū amplius dari poterat in redemptionē pro aliquo primogenito Israelitarū, quia ipse per se obligatus erat Deo, & ꝓp hoc nunquā post illud facta est aliqua cōmutatio Leuitę alicuius pro aliquo de primogenitis Israel, sed quicunq; nasceretur redimebat quinque sicl̄is, vt patet ſ. 18. cap. ideo licet hic fieret redēptio primogenitorū, non cōmutarent Leuitę pro primogenitis Israel, sed daret pecunia pro illis. Item non stat, quia si fuisset facta aliqua redēptio primogenitorum hic iussisset Deus illam fieri cōputādo Leuitas, & primogenita Israel, sed nihil tale iussum est. Itē non stat, quia si cōmutarent Leuitæ pro primogenitis ponet summa oīum primogenitorum Israel, & oīum Leuitarū, & videretur, quę illarū excederet ad alterā, vt si excederet summa primogenitorū Israel darent pecuniæ pro excedentibus, sicut factum est in cōputatione, & cōmutatione primogenitorum, & Leuitarū in monte Sinai, quia ibi excesserunt de primogenitis Israelitarū ad numerū Leuitarū 273. & pro illis iussit Deus dari pecuniā, vt patet. ſ. c. 3. Sed hic nulla fuit ponit, ergo non fuit facta ista numeratio ad commutandū primogenita Israelitarū pro Leuitis. Sed dicendum, ꝙ Deus voluit cōputari Leuitas, vt haberet determinata summa eorū, sicut habebat summa Israelitarū, & ne computatio eorum coincideret cum computatione Israelitarū, si fieret a 20. annis, & ſ. & viderent computati ad habendā possessionē, ideo fecit computari ab vno mense & ſ. Sed dicet aliquis ita poterant computari a 30. annis, & ſ. vt patet. ſ. ca. 8. & 4. vel a 25. annis, & ſ. vt patet ſ. ca. 8. vel a 20. & ſ. vt patet 1. Paralip. c. 23. Dicendum est non stare istud vltimum, quia Leuitæ nunquā fuerūt cōputati a 30. annis, & ſ. tpe Moysi, nec post eum vsque ad tpa Dauid. Causa autem ſ. declarata est, solum computabantur, vel ab vno mense, vel a 25. annis, vel 30. porerant aūt computari hic Leuitę a 25. vel 30. annis, & ſ. sed non conueniebat, quia illa numeratio erat ad applicandū Leuitas ministerijs suis. Hic aūt cōputant solū ad habendum ipsorum summam, ideo debuit alia computatio dari. i. a minori tpe, vt cōprehenderent omnes Leuitę: & ista fuit ab vno mense, & ſ. Cuius causa est, quia ante illud tempus non ꝓprie dicebat aliquis Leuita pertinere ad Deum, quia ex illo tpe accipiebant redēptiones primogenitorum, Leuitę tñ q̄q̄ non cōmutarent hic pro Israelitis primogenitis ab illo tpe computati sunt. Et hoc patet, quia qñ Deus iussit ſ. c. 3. accipi oēs Leuitas pro oībus primogenitis Israel non fuit acceptus quisquā j. mensem, & tñ certum est, ꝙ multi Leuitarum essent j. mensem: aliquin Deus non iuberet spāliter, ꝙ computarentur oēs ab vno mense, & ſ. ergo illi, qui erant j. mensem computabantur tanquam non Leuitæ, quia non proficiebant ad redemptionem: sic autem factū est hic. Deus enim voluit summam Leuitarum, & quia qui j. mēsem sunt quasi non Leuitæ habentur, debuit fieri cōputatio ab vno mense, & supra. *Quia non sunt recensiti inter filios Israel.* Istud redditiuū causæ potest ad duo referri. Primo ad cōputationē. ſ. cōputati sunt Leuitæ hic, quia non fuerunt computati inter filios Israel: ideo ne eorum summa maneret ignota, fuerunt hic descripti. Secundo potest referri ad ætatem, in qua cō putabantur. ſ. ab vno mense, & supra. ſ. Leuitæ fuerūt cōputati ab vno mense, & supra, quia non fuerunt cō putati cum filijs Israel, quasi dicat, si cum eis computarentur non computarēturab vno mense, & supra, sed ab anno 20. quia omnes Israelitæ sic cōputabantur. *Nec eis cum ęteris possessio data est.* Idest, non acceperunt Leuitæ possessionem cum alijs filijs Israel: nā 12. tribubus diuisa est tota terra in partes 12. Leuitis autē nulla pars assignata est, quia dixerat Deus Leuitis; In terra eorum nihil possideatis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israel supra cap. 18. & simile Deuter. 18. cap. & Iosue 13. cap. Acceperunt tamen Leuitæ 48. vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda pecora, vt patet infra 35. cap. & Iosue cap. 14. & 21. Istæ autem vrbes non fuerunt eis assignatæ in aliqua vna sorte, sicut habebant omnes tribus Israel, sed quælibet tribus dedit eis aliquas vrbes, vt patet Iosue capit. 21. & quia non accipiebant ipsi partem terræ inter Israelitas ex iure suo, sed in eleemosynam, & non recipiebant vrbes cum omnibus territorijs suis, sed sola suburbana non dicebantur habere sortem, vel possessionem. De hoc declaratum est Iosue cap. 14. Ponitur autem hoc ad reddendum causam, quare Leuitæ non fuerunt computati cum ęteris Israelitis. & dicitur, ꝙ quia non acceperunt possessionem cum illis: nam supra postquam numeratę sunt omnes tribus subiunctum est: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum. Si autem Leuitæ fuissent computati ibi etiam intelligeretur, ꝙ ipsis dari deberet possessio cum ęteris. *Hic est numerus filiorum Israel.* Hic ponitur epilogus prædictę numerationis, & refertur hoc ad solos Israelitas, qui non erant Leuitæ. Dicet aliquis, ꝙ melius refertur ad omnes tam non Leuitas, quàm Leuitas, quia fuerant supra computati omnes siue Leuitæ, siue non Leuitę, & omnes erant filij Israel. Dicendum est non stare, quia immediate dicitur: inter quos nullus fuit eorum, quos numerauerat Moyses in deserto Sinai præter Iosue & Caleb. Et tñ manifestum est hoc non intelligi de Leuitis, quia ipsi mā serunt nunc, quod patet de Moyse, & de Eleazaro, & Ithamar, qui manebant nunc, & fuerunt computati inter Leuitas in monte Sinai. Item patet hoc, quia ista causa, quę assignatur infra non conuenit, nisi non Leuitis. ſ. ꝙ prædixerat Deus, ꝙ omnes morerentur in solitudine, sed hoc non intelligitur de Leuitis, quia non fuit data sententia super eos, vt probatum est supra cap. 14. de solis ergo non Leuitis intelligitur.

Quare Leuitę non fuerint cō putati cū alijs Israelitis.

Qui descripti sunt a Moyse, & Eleazaro sacerdote. Scilicet, sacerdote magno. Isti duo computauerunt populum, quia eis iussit Dominus, vt patet supra. Sed an cū eis principes tribuum, & familiarum fuerint in hac computatione, non patet. In monte enim Sinai principes tribuum, & familiarum adiuuerūt Moysen, & Aarō, vt patet ſ. c. 1. hic aūt satis rōnabile est, ꝙ sic fecerint, sed nō exprimit. *In campestribus Moab.* Idest cōputatio ista facta est in cāpestribus Moab. Vocant cāpestria Moab loca planiora Moabitarū, accipiēdo large cāpestria: nā nō fuit cōputatio ī prima parte cāpestriū, q̄ vocant ꝓprie cāpestria, sed ī secūda, q̄ est apud Iordanē, & ibi appellant planiora loca Moab, vt declaratū fuit ā principio c. *Supra Iordanem.* Idest apud Iordanē: erāt. n. Israelitę ꝓpe Iordanē, & qa labit Iordanis ꝑ quādā vallē ꝑ maximā paruitatē illius vallis, & Israelitæ erant in parte superiori, erant altiores alueo Iordanis, & hic dicebantur esse super Iordanem, sicut orbis terræ dicitur super maria, & super flumi-

na Psalm.23, quia habet partes eminentes terra super aquam. *Contra Iericho.* Idest erant ex opposito Iericho, scilicet, q̄ Israelitę erant ex parte orientali Iordanis: Iericho aũt ex parte occidentali, & tñ videbant Israelitæ Iericho ex loco castrorum suorum. *Inter quos nullus fuit eorum, qui ante numerati sunt a Moyse, & Aaron in deserto Synai.* Ista fuit prima computatio. ſ. quæ distincte hr̄ per summas omnium tribuum, & facta est a Moyse, & Aaron, quia viuebat Aaron, & erat summus sacerdos, cum fuerit facta ista computatio in principio mensis secundi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet. ſ. c. 1. Nunc aũt Moyses, & Eleazarus summus sacerdos computauerunt Israelitas, quia mortuus fuerat Aaron, vt patet. ſ. 20. c. fuit aũt mors sua, anno 40. mense 5. die 1. mensis, vt patet. j. 33. c. Dr̄ ēt facta illa computatio in deserto Synai, quia in mansione montis Synai erant Israelitæ, qñ facta est, vt patet. ſ. c. 1. ibi ēt sacerdotes consecrati fuerunt Leu. c. 8. & 9. & Exo. 29. ca. ibi ēt sanctuarium consummatum est, vt patet Exo. c. 40. ibi ēt datę sunt oēs leges sacerdotales, q̄ habentur in Leuitico, vt patet Leuit. c. 1. & 26. & 27. nec fuit aliqua mansio, in qua tantum ordinaretur populus hebraicus, sicut in monte Synai: ibi. n. lex data est, & confirmata est Exo. c. 20. & 24. dr̄ autem, q̄ nullus de numeratis in monte Synai nũc supereret, quia omnes morti fuerunt in solitudine ante tempus istud. Deus enim protulerat sententiã contra omnes numeratos, q̄ morerentur in solitudine, vt patet supra. c. 14. & mortui sunt ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deute. c. 1. iam tamen Israelitæ transierant torrentem illum. ſ. antequam introirent in terram duorum Regum Amorrhęorum. vt patet. ſ. 21. c. ergo nunc cũ essent in vltima mansione apud Iordanem nullus supererat de computatis in monte Synai, & consequẽter, nec fuit aliquis eorum hic computatus. *Prædixerat enim Deus, quòd omnes morerentur in solitudine.* Declarat quomodo omnes mortui fuerint. Diceret. n. aliquis non esse verisimile, q̄ plura, quam sexcenta millia peditum perierint in deserto a tpe primæ computationis, vsque ad istam, & q̄ nec vnus ex eis manserit. Declarat ergo scriptura, quomodo hoc sit verisimile. ſ. q̄ Deus prędixerat, q̄ omnes isti morerentur, ideo mortui sunt. Accipitur hic prędicere nõ solum, prout importat propheticam prænunciationem, sed magis, vt signat latam sententiam in peccatores. omnes. n. numerati a 20. annis, & supra murmurauerant cõtra dominum: ideo protulit contra eos sententiam, q̄ morerentur in solitudine, vt patet. ſ. cap. 14. Ex quo apparet manifestè, q̄ sententia ista non fuit lata p̄ Leuitas, qa dicitur, q̄ nullus de numeratis mansit præter Caleb, & Iosue. Manebat tñ Moyses, & Eleazarus, & Ithamar, & multi alij de Leuitis, qui non excluduntur ab ista vniuersalitate: ergo Leuitæ non comprehendebãtur sub illa sententia, alioquin fuissent excepti isti. Aliæ rationes ad hoc positæ sunt supra c. 14. *Nullusque remansit ex eis.* i. ex istis Israelitis computatis in monte Synai a 20. annis, & supra nullus mansit, nisi Caleb, & Iosue. De Leuitis autem manserunt valde multi, cũ nõ fuisset contra eos lata sententia. *Nisi Caleb filius Iephonne, & Iosue filius Nun.* Isti duo remanserunt de tãta plebe, quia non murmurauerunt, sed magis murmurantibus restiterũt, ita vt populus vellet eos lapidare, vt patet cap. 14. Vocatur Caleb filius Iephonne, quia Iephonne est nomen patris sui: erat autem iste de tribu Iuda, & fuit vnus de exploratoribus, vt patet supra capit. 13. & vocatur filius Iephonne ad differentiã aliorum, qui vocantur Caleb: sicut dicitur de Caleb filio Hesrom, vt patet primo Paralip. cap. 2. Iosue fuit alius explorator de tribu Ephraim, vt patet supra cap. 13. & fuit assumptus post Moysen in ducem totius Israel, vt patet cap. sequenti. Cum autem mortuus est Moyses Deus sæpe illi locutus est, vt patet Iosue. cap. primo, fecit etiam multa mirabilia propter ipsum, vt patet ex processu libri Iosue.

Aaron quo tpe mortuus est.

Quo sexcenta millia peditũ perierunt in deserto.

CAP. XXVII.

ACCESSERVNT autẽ filię Salphaad, filij Hepher, filij Galaad, filij Machir, filij Manasse, qui fuit filius Ioseph, quarum sunt nomina: Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Thersa. Steteruntq; coram Moyse, & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atq; dixerunt. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra dominũ sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic nõ habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habet filiũ? Da te nobis possessionem inter cognatos patris nostri. Retulit Moyses causam earum ad iudicium domini. Qui dixit ad eum: Iustam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hęreditatem succedant.

Supra de inita 36. Iosue.

Lex data filijs mortuorum.

Accesserunt. Supra ponebatur regula de diuisione terræ promissionis, hic ponitur casus specialis circa illud, quod sub illa lege comprehendi non videbatur. ſ. si licet dari sortem mulieribus in aliquo casu, sicut viris, & ponuntur tria. Primo tangitur dubium cum responsione. Secundo ratione huius arguitur de quadam legis positione. Tertiò subditur de principis futuri constitutione. Secunda ibi. *Ad filios autem Israel.* Tertia ibi. *Dixit quoque dominus.*

An quæ dicuntur in isto cap. fuerint immediate post præcedentia. Quæstio. I.

CIRCA primum primum est dubiũ, an quod dicitur hic fuerit immediate post computationem positam præced. c. Et respondetur satis verisimile esse, q̄ immediate fuerit. Ratio huius est, quia supra computatus est Israel totus ad hoc, q̄ diuideretur terra per omnes numeratos, & qa filiæ Salphaad viderunt ibi multitudines distingui ad assignationes possessionum, ipsę aũt ex hoc videbant carere iure possessionis, quia in supra posita computatione solum fuerint viri positi a 20. an. & ſ. & qa prearũ mortuus fuerat, & non habebat aliquẽ successorẽ masculũ, crediderunt immediate esse conueniens tps ad petendũ possessionem noĩe patris sui, ne viderẽtur ex negligẽtia aliquid iuris perdidisse: ideo rõnabile est dici, q̄ immediate post illã cõputationẽ ad Moysen accesserint petentes, qđ hic hr̄, quia ex illa cõputatione videbantur ipsę lędi, & debebant immediatè reclamare. Lęsio autem erat, qa soli viri computabãtur ad dandum eis possessiones: pater autem earum non habebat aliquem filium masculum. *Accesserunt autem filiæ*

filiæ Salphaad. Scilicet, accesserunt ad Moysen, & ad Eleazarum, vt peterent ea, quæ infra habentur.

Filij Hepher. Ponit hic tota linea istarum vsq; ad caput tribus. ſ. vsque ad Manasse, & causa est, quia uolebat legislator certificare de qua tribu essent istę fœminæ, petebant enim hæreditatem inter cognatos suos, vt patet. j. ſ. datæ nobis possessionem inter cognatos patris nostri, & Deus sic dari adiudicauit, ut patet. j. iõ sciri debebat de qua stirpe erant istæ puellæ, & sic describitur earum linea vsque ad Manasse, qui erat caput tribus, & dicitur Salphaad filius Hepher. i. de familia illius, & etiam filius illius immediatus. *Filij Galaad.* Iste est pater multarum familiarum. Hepher enim est filius Galaad, & pater familię Hepheritarum. alię quoq; familiæ quinq; deriuatæ sunt a Galaad, vt patet præcedẽti ca. ipse quoq; Galaad fuit caput vnius familię. ſ. Galaaditarum, ut patet prędicti cap. Ab isto Galaad dicunt aliqui nominatum fuisse montem Galaad, qui est in terra duarum tribuum, & dimidiæ, ut patet Deutero. c. 3. & Iosue. c. 13. Sed falsum est, quia Iacob imposuit sibi istud nomen, quando iniuit fœdera in monte isto cum Laban socero suo Gen. 31. cap. Alij dicunt, q̄ nominatus fuit iste Galaad a nomine montis illius, qa mons iste primo uocabatur Galaad. ſ. a tẽpore Iacob. Iste autem multo post genitus est, ideo potuit ab illo monte nominari. Sed non stat, hoc enim esse potuisset si natus fuisset in terra duarum tribuum, & dimidię in qua est mons Galaad, sed in Aegypto natus est, atque mortuus, & multo quidem tempore mortuus est antequam Israelitę exirent de Aegypto, vt declaratum est Iosue. 17. c. Sed dicendum, q̄ iste fuit vocatus Galaad a casu non habendo respectum ad illum montẽ, sed sicut imponuntur alia nomina uirorum ex sola voluntate. Iste Galaad fuit vir excellẽs in armis, unde in laudem ipsius dicit scriptura, q̄ fuit uir bellator Iosue. c. 17. *Filij Machir.* Iste fuit filius Manasse, & ab eodem denominata est familia Machiritarum, ut patet præcedenti. cap. & fuit illa prima familia inter omnes de tribu Manasse. *Filij Manasse.* Iste fuit vnicus filius Manasse. non enim legitur habuisse alium, vnde cum scriptura declararet, q̄ Ioseph vidit filios filiorum suorum vsque ad tertiam generationem ex filio suo Ephraim dicitur. De filiis ex parte Manasse. ſ. filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph Gen. ca. vlti. si tamẽ habuisset alium filium Manasses pręter Machir etiam diceretur ibi de eo.

Qui fuit filius Ioseph. Idest fuit filius suus immediatus habuit enim Ioseph duos filios. ſ. Manasse, & Ephraim qui geniti sunt tempore, quo erat magna abundantia frugum in Aegypto. ſ. in 7. annis vbertatis Gen. 41. ca. nec legitur alios filios habuisse. per hos autem deriuatę sunt duæ tribus, quia Iacob adoptauit eos in filios dans eis ius accipiendi singulas sortes in terra Chanaã, sicut Ruben, & Symeon, ut patet Gen. 48. fit autẽ hic reductio lineę vsque ad Ioseph, non q̄ ipse esset caput tribus, quia non est unica tribus Ioseph, sed duæ. ſ. Manasse & Ephraim, quia tamen Ioseph esse debebat caput tribus cum fuerit immediatus filius Iacob nisi Iacob adoptasset duos eius sit computatio vsq; ad ipsum. In hoc tamen est varietas, quia aliquando computatur Ioseph tanquam vnica tribus, & non nominãtur Manasses, & Ephraim, sed Ioseph, ut patet Exo. 28. c. vbi descripta sunt nomina 12. tribuum in 12. lapidib. rationalis, & in duobus onychinis superhumeraris, & ponitur Ioseph, vt unum nomen tribus, idem Deute. 27. c. cum ponuntur tribus ad maledicendum, & benedicendum, & computatur Ioseph, vt una tribus. idem patet Apoca. c. 7. vbi computantur signati de singulis tribubus, aliquando autem ponuntur Ephraim, & Manasses tanquam duę tribus, & non nominatur Ioseph, vt patet sup. c. 1. & præced. c. & vt communiter. Causa diuersitatis est, quia aliquando Leui ponitur ut tribus & interdum non. Cum uero ponitur non computabũtur Manasses, & Ephraim tanquam tribus, sed Ioseph nominabitur, ut unica tribus, cum uero non ponit Leui erunt Manasses, & Ephraim tanquam tribus. Quando autem debeat poni Leui, ut tribus, & quando non declaratum est Deuter. c. 27. & ibi satis dictum est de habitudine istarum duarum tribuum iuicem. ſ. Manasse, & Ephraim. *Quarum sunt nomina.* Idest nomina filiarum Salphaad sunt ista quinque, quæ sequuntur. Hebræi dicunt q̄ nomina istarum puellarum ponuntur hic, quia fuerunt valde prudentes, & sanctę fœminę, sępe autem nominantur in scriptura. ſ. prędicti capit. & hic. & j. 36. c. & Iosue. c. 17. *Steteruntq; corã Moyse, & Eleazaro sacerdote.* Ad hos duos uenerunt, quia isti erãt principes populi, nam Moyses erat princeps quantum ad omnia temporalia. ſiudicando, & iubendo quicqd fieri debebat etiam quantum ad spiritualia, quia ipse solus prędicti erat populo quantum ad ea, quę ad Deum pertinebant. ſ. ut consuleret Deum pro illis, & ut doceret eos quidquid Deus iuberet, ut patet Exo. c. 18. Eleazarus autem erat summus sacerdos, & hic erat honorabilissimus in populo, unde ambo sedebãt in causis magnis. ſ. Moyses, & Eleazarus ad iudicandum, ambo etiã totum populum numerauerunt, ut patet prædicti. cap. & iste honor competebat omnibus summis sacerdotibus, nam etiam tempore Aaron ipse cum Moyse expediebat magna negocia, ambobus enim commissa fuit computatio prima, quę facta est in monte Synai, ut patet. sup. c. 1.

Et cunctis principibus populi. Hoc intelligunt aliqui de principibus constitutis ad diuidendum terram. Constituerat enim Deus Iosue, & Eleazarum, & 12. viros de omnibus tribubus ad diuidendum terram, ut patet. j. 34. c. & illi uocabantur principes, quia principabantur quantum ad hoc, q̄ erat terram diuidere. Sed non stat, quia isti principes nondum fuerant instituti, postquã enim Moyses diuisit terram duorum regum Amorrhęorum duabus tribubus, & dimidiæ, & nihil vlterius erat diuisur⁹ ꝓstituit eos diuisores. ſ. Iosue & Eleazarũ, & 12. viros de duodecim tribub. ut patet. j. 34. c. si tamen fuissent dati diuisores terræ antequam diuideretur terra duorum regum Amorrhæorum, ipsi diuiderent eã. Sed falsum est, quia Moyses diuisit illam infra. 32. capi. & Deuteronom. c. 3. Item non stat, quia dicitur hic coram cunctis principibus populi. ergo non erant principes diuisionis terræ, sed principes Israelitarum. Ideo dicendum q̄ isti erant principes omnium tribuum, & familiarum, qui tunc conuenerant ad aliquid expediẽdum. Filiæ autem Salphaad credentes tunc esse tempus opportunum accesserunt ad principes petiturę, q̄ sequitur. *Ad ostium tabernaculi fœderis.* Potest hic accipi tabernaculum dupliciter. ſ. large pro toto Sanctuario, vel proprie solum pro domo illa, quæ erat tabulis circundata, & velamentis operta. Primo modo est sensus, quod erant isti principes intra atrium tabernaculi circa ostium illius, & hoc esset, ut secretius agerent, quia nullus illuc introiret, nisi quos Moyses uoluisset introire. Etiam fiebat propter sanctitatem loci, vt principes verentes Dei prędictam, & locorum sacrorum reuerentiam rectè in omnibus agerent negocia multitudinis. Vel vt aliqui dicunt, quia Deus loquebatur hic Moysi in columna nubis, & hoc uerum est ut patet supra cap. 12. quia ibi locutus est Aaron, & Mariæ, tamen non est ista causa conueniens, sed magis ad oppositum, quia si ibi loqueretur Deus Moysi non essent prędictes alii de populo, ne audirent secreta uerba, q̄ Deus loquebatur ad Moysen, quamquam raro Moyses audiebat ibi Deum loquẽtem, sed magis ingredieb. ad

Quid sit tabernaculũ

intra

intra ſancta ſanctorum,& ibi audiebat vocem loquentis ad ſe de medio duorum cherubim,ut patet ſupra c. 7. Alio modo accipiendo tabernaculum largè dicetur ꝙ erant Moyſes, & principes populi apud oſtium tabernaculi.i.apud oſtium atrii tabernaculi.ſ.extra atriū, & hoc etiam conueniens eſt,quia tabernaculū Moyſi erat apud oſtium atrij,ut patet ſupra.c.3. cum dicitur, ꝙ Moyſes,& Aaron,& filii ipſorum caſtrametarentur ad partem orientalem,& ibi erat oſtium atrii,ideo cū conuenirent principes ad tentorium Moyſi,dicebātur conuenire ad oſtium atrii, quod large uocatur tabernaculum,vterq; ſenſus conuenit,ſed primus magis.

Sciendum autem, ꝙ quando Moyſes conuocaturus erat principes,uel totum populum ad expedienda aliqua negocia:faciebat eos conuenire ad oſtium tabernaculi conuocans illos per clangorem buccinæ, ſed alius clangor fiebat ad conuocationem principum, & alius ad conuocationem totius populi. Diuerſitas huius patet ſupra. c. 10. vbi agitur de vtilitate tubarū, & varietate clangoris. *Atque dixerunt pater noſter mortuus eſt in deſerto.* Intentio erat earum petere hæreditatem nomine patris ſui,ne deleretur nomen illius de familia ſua.ſed maneret illa hereditas alicui, in quo nomen Salphaad permaneret ſecundum deriuationem familiæ ſuæ.Et dicunt illum fuiſſe mortuum, quia ſi ille eſſet viuens reciperet hereditatem per ſe, nec oportebat,ut filiæ eius nomine ipſius peterent. Etiam ceſſaret cauſa,quam allegabant.ſ.quare tollebatur nomen illius de familia ſua, ipſo enim viuente, non tollebatur nomen ſuum de familia. Item in hoc demonſtrant iſtæ puellæ quo iure petant terram ſibi dari in poſſeſſionem inter cognatos patris ſui. ſ.ꝙ non iure ſuo,ſed alieno,nam non petebant nomine ſuo ſed patris tanquam ſuccedentes ei,ne nomen illius deleatur in familia ſua.Si autem eſſent maſculi, non ſolum petere poterant iure patris,ſed etiam iure ſuo.ſ. patre uiuente,ſi eſſent filii illius maiores anno.20.dato ꝙ nō eſſent emancipati ſi ſoli patri aſſignaretur hereditas, poterant ipſi petere,ꝙ etiam aſſignaretur eis aliqua hereditas.De fœminis autem manifeſtum eſt,ꝙ non potebant,quia directe debebatur hæreditas uiris computatis ab anno.20.& ſupra:& filiæ Salphaad de hoc nō dubitabant,ſed petebant ſibi prouideri.ſ.ſi fieri poſſet, ut daretur eis hereditas nomine patris ſui, quam ille habiturus erat.Dicitur ꝙ iſte mortuus eſt in deſerto.ſ.qa egreſſus eſt de Aegypto,& ante annum.40.defunctus eſt. Ponitur autem iſta clauſula ad attribuendum ius iſtis puellis,ſcilicet ipſe petebant hæreditatem nomine patris ſui,ideo ſi patri earum non erat debita, nec eis debebatur. Quod autem deberetur, ipſę probant, quia mortuus eſt in deſerto quaſi dicat ſi fuiſſet mortuus antequam exiiſſet de Aegypto non erat illi debita hereditas,qa iſti ſoli, qui egreſſi ſūt de Aegypto ad mandatum domini ibant ad poſſidendum terram, q̄ Deus promiſit, qui autem mortui ſunt in Aegypto a mandato Dei non præuenti ſunt,nec moti ſunt ad eūdum in terram Chanaan,ideo non acquiſierunt aliqd̄ ius ſortis in terra illa.Salphaad autem intrauit in deſertum, ideo quamquam ibi mortuus fuerit, acquiſiuit ex hoc aliquod ius, ut filiæ ſuæ nomine eius aliquid petere poſſent.

Nec fuit in ſeditione, quæ concitata eſt contra dominum ſub Core. Ideſt non fuit pater noſter aliquis de uiris, qui tempore Core fecerint ſeditionem contra dominum Hoc ponitur etiam ad acquirendum ius quaſi dicat ſi fuiſſet pater noſter in ſeditione contra dominum caruiſſet iure hæreditatis, & conſequenter nos nomine eius nihil potuiſſemus vendicare,ſicut fit in filiis committentium crimen læſæ maieſtatis, & in ſimilibus criminibus,quia ſecūdum leges humanas priuantur ſucceſſione parentum publicatis bonis eorum. Dixerunt autem iſtę puellæ.In ſeditione, quę concitata eſt contra dominum.in quo rhetoricè ſe habent ad perſuadēdum.Nam iſta ſeditio fuit concitata contra Moyſen, & Aaron propter ſummum ſacerdotium, ut patet ſ. 16.c.cum tamen dixerunt contra Deum eſſe,ꝙ cōtra Moyſen erat magis mouerent animum illius. Vel aliter dixerunt hoc,quia ſeditio iſta quamquam eſſet directe contra Moyſen,& Aaron, tamen contra Deum erat,quia Deus ordinauerat ſummum ſacerdotium ꝙ tinere ad Aaron,& iſti repugnabant huic ordinationi, ideo faciebant ſeditionem contra dominum.Sic dixit Moyſes præced.c.ſ. ꝙ aduerſum dominum rebellauerunt Dathan Abyron,& Core.Et dicitur ſub Core.i. in tempore Core,vel ſub eo tanquam ſub principe, quia ipſe ſolicitauit cęteros ad ſeditionem,ut patet, ſup. ca. 16.& ob hoc uocatur ſeditio Core.

Sed in peccato ſuo mortuus eſt. Aliqui dicunt ex hoc,ꝙ Salphaad fuit uir ille,qui occiſus fuerit in deſerto colligens ligna in ſabbatho,& lapidatus eſt,de quo.ſ.c. 15. Aliqui uolunt ꝙ fuerit iſte aliquis de occiſis ab Amalechitis,& Chananęis. ſ.quādo erant Iſraelitæ in cadeſbarne, & poſt murmurationem aſcendere voluerunt in terram Chanaan contra Dei præceptum,& mortui ſunt plurimi gladio Amalecitarum,& Chananęorum ſ.cap.14.melius tamen eſt, ꝙ dicatur Salphaad fuiſſe mortuum in peccato ſuo.i.ꝙ propter peccatum ſuum ſicut cęteri Iſraelitæ mortuus eſt in deſerto, erat autē iſtud peccatum murmurationis.quia murmurauerant ferè omnes Iſraelitę in cadeſbarne,& ibi lata eſt ſententia contra omnes,qui erant a 20.annis & ſ. ut patet ſupra cap. 14. Salphaad autem erat de numeratis ab anno.20.ideo mortuus fuerat in ſolitudine. Hoc enim conuenienter dicitur,quia ſic nullam ignominiam inferebant iſtę puellę patri ſuo dicentes eum ſic mortuū quia iſtud erat peccatum cōmunitatis,& plurima pars populi hoc modo defecerat. De vniuerſalibus autem defectibus nemo uerecundat̄,ſi tamen Salphaad mortuus fuiſſet colligēs ligna,& lapidatus a populo,erat in famia quædam, ideo filiæ eius erubuiſſent iſtud confiteri.

Sed dices ꝙ quomodocunque mortuus fuiſſet Salphaad neceſſe erat, ut filię ſuę hoc confiterentur, quia alias non procedebat earum petitio, niſi experimerentur ſe petere ex ſucceſſione pīna. Reſpondendum eſt, ꝙ filiæ Salphaad debebant confiteri patrem ſuum mortuum, tamen ſi fuiſſet mors ignominioſa ſolum dicerent eum mortuum nihil vltra addentes, ſed adiunxerunt, ꝙ in peccato ſuo mortuus eſt. ergo iſtud peccatum non erat aliquid ignominioſum,& ob hoc non debebat priuari hereditate. *Hic non habet mares filios.* Hic potuerunt cauſam huius dubii.ſ.ꝙ pater earum non habebat maſculos ſucceſsores,ſi enim habuiſſet illos,filiæ non habuiſſent ius petendi hereditatem ex ſucceſſione, quia filij ſuccederent,vnde ſi Salphaad filios reliquiſſet,aut illi omnes vel quiſquam eorum excederent ad annum.20.vel non. Si enim excederent annum.20.dicendum, ꝙ ſiue uiueret Salphaad,vel non,omnes habituri erant ſortem diſtinctam a ſorte patris ſui,& non ſolum intelligitur hoc de illis,ꝙ erant.20 annorum tunc cum facta eſt iſta numeratio, ſed etiam de illis,qui eſsēt annorum.20. tempore quo poſtea facta eſt diuiſio ſortium inter Israelitas. Vnde quamquam ſolum eſsent nunc filii Salphaad, ſi quos habuiſſet annorum. 13. vel 14. habituri eſsent ſortes diſtinctas prętер ſortem patris ſui.Quod patet, quia tēpore diuiſionis terrę eſsent annorum. 20.& amplius, quia a computatione iſta vſque ad diuiſionem ſortiū factam per Ioſue tranſierunt anni ſeptem, vel amplius, vt declaratum fuit Ioſue.ca.14.& 23. ſi autem filii Salphaad

phaad eſſent minores anno.20.tempore diuiſionis nō haberent diſtinctas ſortes:ita ꝙ quilibet haberet ſortē vnam,ſed haberent omnes ſortem,quam habituros erat Salphaad ex iure ſucceſſionis, quia tamen erant filię dubium erat, an etiam ex iure ſucceſſionis habere poſſent hæreditatem,ideo petierunt, vt prouideretur eis.ſ.vt daretur hereditas,in qua conſeruaretur nomen patris earum. *Cur tollitur nomen illius de familia ſua.* Ideſt iniuſtum eſt,ꝙ per iſtam numerationem,quam facitis tollatur nomen patris noſtri de familia ſua.Conquerebantur enim filiæ Salphaad, ꝙ tolleretur nomē patris earum de familia quaſi tunc auferretur, vel iam ablatum eſſet.Et hoc quia ipſæ videbant ꝙ per legē ſupra datam tollebatur.Nam iuſſerat Deus ꝙ ad habendum poſſeſſionem computarentur omnes uiri a.20. annis, & ſupra:& iſtis diuideretur terra,ut patet præced.c.ipſe ergo non poterant habere poſſeſſionem ex hac parte,& pater earum nullam acceperat, nec reliquerat filios mares,qui eam accipere poſſent, ergo peribat nomen illius de familia ſua.ſ.de familia Hepheritarum, vtpote ſi in aliqua familia ſunt decem millia virorum tranſeuntium ad nomen,omnes illi habent nomen in familia.Si autem aliquis eorum ſit,cui nullus ſuccedat nomen illius perditur in familia, quia cum ipſe mortuus fuerit non manebit aliquis de poſteris eius.

Quomodo poteſt tolli nomen Salphaad cum per filias poſſit conſeruari,& an exiſtentibus filijs ſine poſſeſſione poſſet nomen patris manere in familia, & quare magis per poſſeſſionem, quam alias cognoſcatur progenies. Quæſt. II.

QVAERAT aliquis circa hoc, quomodo poſſit tolli nomen Salphaad de familia ſua non habendo filios,nam videtur, ꝙ poterat per filias conſeruari nomen eius, quia ex filiabus naſcerentur aliqui,qui ſuccederent Salphaad,& ſic nō periret nomen eius dato ꝙ non haberent filię ſuæ hæreditatem.

Reſpondetur ꝙ ſi non daretur filiabus portio, periret nomen patris,quia ſi filię non haberent ſortem,nu berent aliquibus viris,& etiam ſi multi filii inde naſcerentur,eſſent de nomine patris,quia mater nihil habet de poſſeſſione ꝙ eis daret, ex qua nomen capitis ſortirentur,ſi autem filię Salphaad a patre ſuo hæreditatem ſuſcepiſſent,uel loco eius ſucceſſiſſent,filij geniti ex eis,vel ſaltem aliqui eorum accipientes illā portionem tenerent nomen Salphaad. ſ. ꝙ diceretur illa linea Salphaad,quia iſta hereditas, quam haberent iſti prouenerat a Salphaad, alii autem filii iſtarum filiarū tollatur nomen patris noſtri de familia ſua.Conquerebantur enim filiæ Salphaad, ꝙ tolleretur nomē patris Salphaad tranſirent in nomen familię uirorum illorū earum de familia quaſi tunc auferretur, vel iam ablacum quibus contraxerant, ut ſi aliqua filia Salphaad tum eſſet.Et hoc quia ipſæ videbant ꝙ per legē ſupra contraheret cum aliquo uiro, & illa gigneret duos fidatam tollebatur.Nam iuſſerat Deus ꝙ ad habendum lios,vel tres,ſaltem vnus eorum erat pertinēs ad lineā poſſeſſionem computarentur omnes uiri a. 20. annis, Salphaad & ſuccedebat in hæreditate, quę pueniebat & ſupra:& iſtis diuideretur terra,ut patet præced.c.ipex parte Salphaad. Alii autem duo filij iſtius filiæ Salſe ergo non poterant habere poſſeſſionem ex hac parphaad tranſirent in familiam viri ſui. ſ. ꝙ per illos extę,& pater earum nullam acceperat, nec reliquerat fitenderetur genus viri.Nam non poterant omnes per lios mares,qui eam accipere poſſent, ergo peribat nomen illius de familia ſua.ſ.de familia Hepheritarum, tinere ad Salphaad,ſed aliqui pertinebant ad maritum vtpote ſi in aliqua familia ſunt decem millia virorum huius puellæ,alioquin etiam tolleretur nomē viri huiustranſeuntium ad nomen,omnes illi habent nomen in ius de familia ſua cum nullus de poſteris ſuis nōminafamilia.Si autem aliquis eorum ſit,cui nullus ſuccedat retur ab eo,ſed tranſiret in aliam lineam, & hoc erat nomen illius perditur in familia, quia cum ipſe mor inconueniens. Sciendum autem ꝙ de iſtis paruulis ſic tuus fuerit non manebit aliquis de poſteris eius. genitis quidam ſuccedebant Salphaad, qui erat auus maternus,& non ſuccedebant patri ſuo. Alii autem ſuccedebant patri,& non auo materno.nam illi filii alicuius filiæ Salphaad,qui denominabātur de ſtirpe Salphaad,ſuccedebant ei, & non ſuccedebant patri ſuo, quia non denominabantur de ſtirpe eius.alii autem filii, qui denominabantur de ſtirpe huius viri ſuccedebant ei,& non ſuccedebant auo materno.ſ. Salphaad, quia non computabantur per lineam eius. Sciendum autem ꝙ non erat hoc neceſſe fieri in qualibet de filiabus Salphaad,habebat enim quinq; filias vt patet hic, & ſi vna earum haberet filios,quorum aliquis denominaretur de ſtirpe Salphaad,vt per illum continuaretur linea eius,non oportebat ꝙ filii reliquarum denominarentur de ſtirpe Salphaad, ſed denominarentur de ſtirpe patrum ſuorum. Hæc autem fieri non poterant in filiabus Salphaad ſi non habuiſſent aliquam hereditatem ex ſucceſsione patris ſui, vel poſtea daretur eis loco patris, ideo periret nomen Salphaad de familia ſua,ſi non haberent filię ſuę aliquam poſſeſsionem, īmo etiam ſi Salphaad multos filios uiros habuiſſet, ſi tamen non fuiſſet eis portio aſsignata inter alios de familia illa,neceſſe erat nomen Salphaad perire de familia ſua.

An filijs exiſtentibus,& non data poſſeſſione,poſſet nomen Salphaad conſeruari. Quæſt. III.

QVAERET aliquis circa hoc quomodo ſtet.ſ. an exiſtentibus filiis, & non data eis poſſeſſione poſſet manere nomen Salphaad.

Et reſpondebit aliquis ꝙ ſic,quia exiſtentibus ſolis filiabus non poterat conſeruari, eo ꝙ nomē filiorum ipſarum non eſt de familia earum, ſed de familia patrum,quia vxores tranſeunt in familiam uirorum,& filii a fortiori in familiam patrum,& ſic non poterant denominare nomen aui materni,ſi tamē habuiſſet Salphaad filios etiam ſi illi nō haberent aliquā poſſeſsionem ex parte patris gigneret alios filios, qui nominarentur de familia ipſorum, ipſi autem manebant in familia patris ſui,quia non tranſibant in alterā familiam,ſicut fœminæ ex coniunctione ad uiros, ergo conſeruaretur nomen Salphaad ī familia ſua ſi haberet filios maſculos,quamquam illi nō haberent poſſeſsionem.

Reſpondendum eſt ꝙ non conſeruaretur nomen, ſi filij non haberent poſſeſsionem ex Salphaad, quia nomen in familia perditur dupliciter. Vno modo per hoc,ꝙ aliquis de vna familia ſequitur neceſſario aliā familiam. Alio modo quia ille, qui de una familia eſt non cognoſcitur de qua familia ſit. Primo modo perderetur nomen Salphaad in familia ſua,ſi haberet ſolū filias,& ex illis ſemper naſcerentur filię, quia fœminæ cum tradūtur viris neceſſario ſequuntur familiam uirorum, & filii earum de nomine virorum, & non ex nomine ipſarum vocarentur,niſi forte fœmina haberet poſſeſsionem,in qua maneret nomen filij ex parte aui materni. Secundo modo poterat perdi nomen,dato ꝙ continuaretur linea alicuius, ſi non cognoſceret linea illa, & iſto modo perderetur nomen Salphaad in familia ſua ſi haberet filios maſculos non habentes aliquam poſſeſsionem a patre,vel loco patris, nam q̄quam continuaretur ſemper per filios illos linea Salphaad,tamen poſt aliquantum tempus neſciretur an eſſet linea Salphaad vel alterius uiri, ſi autem eſſet aliqua poſſeſsio certa deſcendens a Salphaad,in qua ſuccederent illi,qui erāt de linea ſua,ſemper maneret nomen Salphaad quia cognoſceretur linea ipſa pertinere ad illum propter hæreditatem, quę prouenerat ab eo,filii autem Salphaad, ſi nō haberent aliquam poſſeſsionem a patre,non maneret nomen diſtinctum,qa poſt modicum putaretur illa pertinere ad alterum uirum,cum non haberet aliquid, per quod cognoſceretur pertinere ad Salphaad.Erat autem ſic in iſtis iudeis ſicut nunc de primogenitis nobilium,quia domus patris tota tranſit in primogenitum quantum ad immobilia,aliis autem filiis dantur munera quædam, & ſic cuicunq; miſceantur iſti primogeniti ſemper manent

De eodē ne possessionum ad hoc q̄ per eā cognoscant familiæ. Possessiones retinet nomen generis, non personę.

nent nomina patrum in eis, quia domos paternas con
secuti sunt. Si autem domus diuideretur propter cō-
mixtionem partes hereditatum deuenirent ad alios
de familia,& sic omnes prosapiæ confunderentur, &
efficerentur incertę,sicut est in plebeis, inter quos di-
stinctiones prosapiarum magno tempore durare non
possunt,quia non sunt in eis iura primogenituręe,& sic
in pauco tempore isti efficiuntur aborigenes, quia nul
lius eorum prosapia certa cognoscitur. Possessiones
autem nomen generis retinent,& nō personarū, quia
personas miscęri necesse est secundum leges matri-
monii,quas Ecclesia statuit.s.vt illi, qui sunt de vno ge
nere,non accipiant in vxores eas,quæ sunt de ipso ge-
nere,sed de alio, possessiones autem possunt seruari i-
permixtę,s. vt nunquam transeant de vna domo, vel
progenie in alteram per venditionem,donationē, aut
quamcunq; alienationem,aut prescriptionem, & ob
hoc ea, quę de iure primogenituræ veniunt secundū
iura humana vendi non possunt. & secundum legem
Mosaycam possessiones cuiuslibet hebræi non pote-
rāt vendi, nisi vsq; ad iobelæū vt patet Leuit.ca. 15. &
tunc redibat possessio ad priorem familiam, ita vt di-
stinctio tolli non posset. Erat tamen speciale hoc inter
Iudæos,quia non solum ibi inter nobiles sicut nūc ob-
seruabantur iura primogenituręe, sed etiam inter om-
nes plebeos,ut patet Deuter. 21. capit.amplius autem
priuilegium possessionum quantum ad hoc,q̄ non vē
derentur in ęternum, vt familię non miscerentur erat
generale,quia in omnibus siue primogenitis, siue nō
primogenitis obseruabatur hoc,vt nullius eorum pro-
sapia incerta esset, quod fieret si possessiones alienari
possent.Vnde inter iudæos,nemo poterat possessionē
suam alteri simpliciter vendere, scilicet q̄ ista uendi-
tio duraret in æternum,sicut inter nos fit, nec poterat
donare,nec perdere per præscriptionem aut alias,sicut
declaratum est Leui.c. 27. si autem aliquis simpliciter
Quare magis p possessiones, q̄ alias cognoscātur ꝓgenies. venderet,aut donaret,vel aliter alienaret, quod esset
remedium in his declaratum est Leui.c.25.Causa autē
prædictorum. s.quare per possessionem conseruatur
certitudo familiæ,est quia secundum naturam omne
mobile reducitur ad immobile, & hoc tam ad esse,
quam ad cognosci,dico autem quantum ad esse, quia
si aliquid moueatur,necesse est poni aliquid immobi-
le.s.quia saltem ipsum spatium,super quo fit motus e-
rit immobile,& hoc in eis, quæ mouētur motu recto.
In his vero, quę mouentur motu circulari reducitur
mobile ad immobile.s.ad polos, nec potest certificari
motus iste,nisi respectu immobilis,nam nescitur quā
tum aliqua res pertransit nisi consideretur aliquid im-
mobile,respectu cuius mensuretur distantia & uelocī-
tas.In rebus etiam,quę sunt variabiles non potest fieri
cognitio determinata,nisi per reductionem ad aliquid
inuariabile, & cum fiat reductio ad illud est sufficiens
cognitio,si autem conemur cognoscere aliquid varia-
bile per alterum variabile, non erit cognitio perfecta,
sic autem hic intendebamus cognoscere prosapiam
cuiuslibet secundum certitudinem, ipsa autem nō est
aliquid certum, vt mutetur de persona in personam,
ideo debuit dari ad cognitionem eius aliquid inuaria-
bile. Si autem cognoscere uellemus ex personis nō sta
bit,quia personæ variantur secundum successionem.
s. quia una moritur,& alia sibi succedit, ideo secundū
illas non est aliqua certitudo,quia continua mobilitas,
possessio autem est aliquid immobile, quia possessio-
nes,quę sunt bona immobilia semper sunt eędem, iō
per illas possumus cognoscere aliquid q̄ mobile est.s.
si esset aliqua possessio,quæ pertinuisset a principio ad
caput vnius prosapię,& illa postea pertineret ad filium
illius capitis,& sic succedendo cognosceretur per illā
possessionem illa prosapia,quia sciretur q̄ apud quē-
cunque reperiretur ista possessio, erat de prosapia illa.
Et sic etiam si in infinitum extenderetur linea alicui-
us generationis,& sciretur, quę possessio a principio
pertinuerit ad caput illius generis,etiam si postea om-
nia media sint incognita cognoscemus quis de illa stir
pe sit,hoc autem verum est si possessio, quæ fm se est
immobilis,non suscipiat aliquam varietatem in hoc,
q̄ per alienationem transit de vna domo, vel familia
in alteram,quia tunc iudicari non posset certitudo ali-
cuius stirpis,& ob hoc iussum est, ne quis uēderet pos
sessionem suā simpliciter,sed illa possessio,quę a prin-
cipio fuerat in aliqua tribu,familia, vel domo semper
esset in ea.De hoc Leui.c. 25. & sic per possessionem
cognoscitur certitudo stirpis,quia immobilis est:ideo
ablata possessione non manet certitudo. Ex personis
autem,quia mutabiles sunt,hoc cognosci non potest.

Quare Deus uoluit in iudæis seruari cum tanta diligentia certitudo stirpis,in nouo testamento vero non.

Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quare in iudęis Deus uoluit
diligēter obseruari certitudinem cuiuslibet
stirpis,nam Leu.c.25.iussit non vendi posses
siones,& si venderētur,q̄ in iobelæo rediret
ad priores dominos,& pristinas familias, in quo con-
seruatur certitudo cuiuslibet generationis.Item.j.36.
c.Deus iussit,ut omnes uiri ducerent vxores de tribu,
& cognatione sua, & omnes fœminæ ducerent uiros
de cognatione,& subditur causa.s.vt hæreditas perma
neat in familiis nec sibi misceantur tribus, sed ita ma-
neant,ut a domino separatę sunt.Nūc autem Deus ni-
hil tale iussit obseruari in nouo testamento, nec apud
aliquam gentem est tanta solicitudo obseruandi certi
tudinem linearum generationis.Respondendum est,
q̄ hoc fuit factum pp Messiam ad cognitionem ueri-
tatis prophetiarum, quia dixerunt prophetę Messiam
futurum de tribu Iuda,& de semine Dauid. Ad con-
uincendum ergo Iudęos Christum nostrum esse Mes
siam,vel si alius debuisset esse Messias debuit poni ista
diligentia in obseruando certitudinem stirpis cuiusli-
bet:si.n.istud sic clare non pateret iudęi potuissent di-
cere rationabiliter de Christo nostro,q̄ non erat Mes
sias in lege promissus, quia nesciebant de qua tribu e
set vel familia,nec si descenderet de stirpe Dauid, data
tñ ista certitudine cuiuslibet prosapię dubium esse nō
potuit de Christo,q̄ esset de stirpe Dauid,nec eo uiuē
te iudæi negabant illum esse de genere Dauid.Sed obi
icietur,quia pharisęi dubitauerunt de Christo magis
asserentes,q̄ propheta Messias nō esset,quia erat a Ga
lilæa,& ibi non erat stirps Dauid,sic patet Io.c. 8. nam
cum Nicodemus defenderet aliqualiter partem Chri
sti dixerunt pharisęi,scrutare scripturas,quia propheta
a Galilæa non surgit,sed iste est de Galilęa, ergo non
vī Messias.Idem dixit maior pars turbæ,quę audiebat
eum prędicantem,ut patet Ioan.c.7. cum quidam di-
cerent, q̄ Christus erat Messias. s. nunquid a Galilæa
Christus venit?nonne scriptura dicit q̄ ex semine Da-
uid,& Bethlehem castello,ubi erat Dauid veniet Chri
stus?& sic sequitur q̄ pp hoc facta est diſsensio,& non
solum hoc dicebant turbæ Pharisæi,sed etiam Natha-
nael,qui erat vir bonus,& secutus est Christum.Dixit
.n.illi Philippus,quem scripsit Moyses in lege,& pro-
phetę inuenimus Christum filiū Ioseph a Nazareth,
& dixit ei Nathanael, a Nazareth p̄t aliquid boni esse?
q.d.dubito an possit,ut patet Io. c. 1. Rñdendum est q̄
manifeste cognoscebatur linea generationis Christi,
q̄ esset de Dauid, erat tñ satis rationabilis occasio du-
bitandi illis,qui non tantum attenderant, nā Christus
cum esset de semine Dauid debebat etiā esse de Beth-
lehem,& hoc pp duo. Primo quia Bethlehem erat p-
tinens ad tribum iudæ,& familiam Dauid, Nazareth
autem erat in sorte tribus Nephthalim,vt declaratum
est Iosue.19.c. Secundo quia scriptura specialiter di-
xerat, q̄ Messias erat futurus de Bethlehem, vt patet
Michęæ. c.4. & in hoc ipsi de turba dubitauerant alle-
gantes illud dictum,ut patet Ioan.c.7.s. q̄ Christus fu-
turus esset de semine Dauid de castello Bethlehem,
in quo ipse erat, erat tñ Christus de Nazareth,quia ibi
morabantur cognati illius, & ipse ibi cōuersatus est aī
annum.30.qñ prędicare incępit, vnde Galilæus de Na
zareth appellatus est,ut patet Matt.21. ca. rationabilē
ergo causam habebant dubitandi de Christo illi, qui
tantum non aduerterant,sed hoc faciliter fiebat mani
festum,quia Christus ī Bethlehem natus est,vnde ma-
gis de Bethlehem,quam de Nazareth erat, quamquā
parentes eius eum nutrierint in Nazareth: ipse quoq;
Ioseph,qui putabatur pater Christi erat de semine Da
uid,& oriundus de castello Bethlehem. Et ob hoc cū
exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur vni-
uersus orbis,& quilibet profiteretur in ciuitate sua, ve
nit Ioseph cum vxore sua Maria in Bethlehem,vt pro
fiteretur,ut patet Luc.ca. 2. & tunc contigit ibi nasci-
Saluatorem.Hoc etiam manifestum erat Iudæis.nam
res reges,qui nato Saluatore venerunt ad adorandum
eum,cum ueniſsent in Ierusalem missi sunt in Bethle-
hem,& cognouit totus populus,q̄ illuc iuissent,& oc-
cisi sunt pp istud oēs paruuli iudæorum in Bethlehem
& finibus suis,ut patet Matth. c. 2. & sic iudęi non du-
bitauerunt multum de Christo, q̄ esset Messias quan-
tum ad hoc,q̄ non cognosceretur linea illius.Nec ob-
stabat eum esse a Nazareth, quia multi de iudæis, qui
erant de vna tribu transibant ad habitandum ad terrā
aliarum tribuum,quia ibi commodius viuebant, nec
solum ad aliam tribum, immo aliqñ ad terram genti-
lium,sicut patet de Elimelech,qui erat de Bethlehem
& tpe famis iuit,ut habitaret in terram Moab,ut patet
Ruth.c.1.alia autem erant, pp q̄ Iudæi de Christo ma-
gis dubitauerunt,de quibus non est ad præsens; sed pa
tebit efficacius ex processu euangeliorum. Patet ergo
q̄ necesse fuerit obseruari certitudinem cuiuslibet stir
pis in iudæis,ut quando nasceretur Messias sciretur de
qua stirpe erat.

An si non diceretur in lege,uel prophetis de qua tribu venturus erat Messias, necesse fuisset propter ipsum poni distinctionem tribuum,& familiarum.

Quæst. V.

QVAERET aliquis an fuerit necessarium sim-
pliciter pp Messiam poni certitudinem in
qualibet stirpe iudæorum, vel si erat hoc ex
presuppositione.s.quia prophetæ dixerāt
eum futurum esse de semine Dauid.

Dicet aliquis q̄ fuit necessitas ex p̄suppositione,qa
prophetę dixerunt,q̄ futurus esset Messias de tribu Iu
da,si tamen non fuisset prænunciatum de qua tribu,
vel familia uenturus esset, non oportuisset obseruari
istam certitudinem linearum.

Respondendum est, q̄ etiam si non exprimeretur
in aliqua prophetia de qua tribu Christus esset futurus
necessaria erat ista distinctio familiarum per iura pri-
mogenituræ,& certitudines omnium familiarum fm
successiones hæreditatum:quia iudęi non accepissent
Messiam, nisi constitissetˢ eum esse de semine Iacob,
etiam si non constaret eis,de qua familia, vel tribu es-
set.Sed hoc etiam manifestari non poterat,nisi obser-
uata certitudine omnium stirpium iudaicarum per de
riuationes,& possessionum determinationē. s. q̄ pos-
sessio ad aliquam familiam pertinens semper mane-
ret in ea,quia multi de Gentilibus conuerterentur ad
iudaismum,& contraherent cum mulieribus hebręis
sicut nunc faciunt iudæi conuersi ad Christum cum
mulieribus Christianis, post multum tempus non ap-
pareret an ex iudęis,vel gentilib. essent, & ita dicerent
Christo,Nescimus vtrum sis ex nobis an ex gentilib.
Nunc autem non poterant negare, quia manifestè pa
tebat linea generationis eius reducendo vsque ad A-
braham,sicut reducit beatus Lucas.c. 3. & ista linearū
certitudo maxime per possessiones.Cum .n.possessio
domus Dauid apud aliquem reperiretur, non poterat
dubitari,quin esset de stirpe Dauid, quia hereditas illa
ad nullum alium poterat peruenire, cum vendi non
posset,aut donari,aut aliqualiter alienari,nisi vsq; ad io
beleum,& tunc redibat ad pristinam familiam, & do-
minum priorē, iō cognoscebanē familię, & trib.eēnt
distinctę per hoc q̄ possessiones earum non miscebā-
tur,ut patet.j. 36. c. successio aūt possessionis alicuius
tribus,uel familię erat per masculos, iō per illos linea
stirpis alicuius euidenter cognoscebatur,ob hoc aūt p
lineam Ioseph,& non virginis Mariæ generatio Chri-
sti ab euangelistis descripta est,cum Maria esset verisi
ma mater eius,& Ioseph nullo mō erat pr̄, nec ptine-
bat ad Christum, sed quia apud iudęos non texebatur
linea stirpis per fœminas,cum non succederent ipsę,ne
mo euāgelistarum deducere posset generationē Chri
per lineam virginis, quia non cognosceret si eam per
fœminas deduceret.Et dato q̄ reuelaretur, & illam de-
scriberent,iudęi tamen nequaq̄ cognoscere possent il
lam deductionem stirpis,quia per fœminas nihil com-
putabant. Iō qñ quęrunt doctores, quare Dña nostra
matrimonium cōxit cum Ioseph, cum non esset eā car
naliter cogniturus.Rñdetur,q̄ factum est,vt conceptº
diabolo celaretur.Credo quidem q̄ dicunt,sed rōnem
nullam uideo,si.n. diabolus sciebat Dominam nostrā
esse nuptam Ioseph,q̄ unico actu fit, qūo non cogno-
sceret an illam Ioseph carnaliter cognoscebat? qa dia-
bolo ista nota sunt,potissimum cum actus ille frequē
tatus esset, si intelligeretur Maria coniux Ioseph eo
modo,ut aliæ fœminę erant coniuges virorum suorū.
Item his non stantib. dęmon cognoscebat an Domi-
na nostra esset virgo cum in ea cerneret clausura vir-
ginalia illibata,quia illa sp manserunt. Nec.n. dici pōt
de diabolo,q̄ de matronis dicitur.s.q̄ sæpe manus falli
tur,& oculus obstetricum,nam diabolo ista per omnē
certitudinem cognita sunt.Item dato q̄ diabolus non
consideraret clausura virginalia, quia sunt signa falla-
cia cū aliqua mulier nullo modo ruptis uirgineis clau-
stris possit semen suscepisse,& concepisse de uiro, pos
set diabolus aliam certitudinem inquirere. s. conside-
rare an Domina nostra semen suscepisset ex uiro. nā
licet diabolus non cognosceret aliquam fœminam na
turaliter corrumpi a uiro, quod tñ falsum est, poterat
cognoscere an semen suscepisset postquam suscepis-
set,nam etiam in utero fœmineo semen masculinum
cognoscibile est per efficaciam,quam habet super hu
morem menstrualem mulierum,& hęc quia purè na-
turalia sunt,nec nimis secreta dæmoni abscondi non
poterant, non ergo datus est uir Dominæ nostræ, ut
conceptus diabolo celaretur. Alię quoque causæ
quæ assignantur multum sunt de benę esse, ut magis
declarabitur super Matthæum.

An ex eo virgo nupta est Ioseph vt partus eiº diabolo celaretur & q̄ nō,& quare ergo.

Vera causa.

Necessaria autē cā vī, quia aliter iudæis probari nō
poterat Christum esse de stirpe Dauid, cum linea ge-
nerationis per fœminas multum incerta esset, & apud
iudęos non describeretur,quia successio in possessio-
nē non fiebat per fœminas, sed per uiros. Vnde aliqua
mulier de filiabus Moab poterat copulari alicui iudęo
sicut copulata est Ruth Moabitis Booz,ut patet Ruth.
c.vlt. & Matth.c.1.& tunc filius inde genitus non de-
scenderet

fcenderet de femine Iacob, quantum ad matrem, ideo F
etiam si ipsa esset in tribu iuda, quia transit in familiã
viri, & filii sui sint in eadem tribu, & tamen filii quan-
tum ad matrem non essent de semine Iacob. Item qa
mulieres vnius tribus poterant contrahere cum viris
alterius tribus, & maxime fiebat hoc in tribu iuda, &
leui quantum ad partem sacerdotalem, ideo licet ali-
qua mulier descenderet ab eis, qui sunt in tribu iuda ta
men nesciretur, an tritauus suus, vel alius superior, vel
etiam mater fuerit de genere sacerdotali. Ratio dubi-
tationis, quia non consequitur fœminam hæreditas di-
stinguens tribum, vel familiam: in masculo autem nõ
potest esse istud dubium, quia consequitur eum hære
ditas patris, quæ denominat, & notificat tribum, & fa-
miliam, & particularem domum, ideo concesso, qꝫ qli
bet sit filius illius, a quo tenetur pro filio vt est prẽsum G
ptio iuris, posset alicui iudæo necessario probari per li-
neam Ioseph, qꝫ Christus fuit de semine Dauid, sed ĩ-
possibile est probari per lineam Marię, immo impos-
sibile est lineam alicuius fœminæ, vel viri computando
per fœminas cognosci, nobis autem certissime credi-
tũ est Mariam esse de semine Dauid, sed licet Ioseph
fuerit de semine Dauid, non sequitur Christum fuisse
de semine Dauid cum Ioseph nihil attineat ad genera
tionem Christi: generatio. n. Christi ad probandũ eũ
esse verum Messiam de semine patriarcharum, & Da
uid in lege promissum scripta est. Nobis autem, qui
credimus, non est opus probari aliquo modo, iudeis
autem, inter quos Christus natus est, quia non crede- H
bant, probatio aliqua necessaria erat, vt fidei futuræ a-
liquod fundamentum poneretur. Et quia in quacun-
que arte probatio necessaria fit ex his, quę necessaria
simpliciter sunt, vel videntur necessaria respondenti,
cum iudei dicant Christum natum esse de semine Io-
seph: ex hoc potest eis necessario inferri Christum es-
se de semine Dauid, & concessa ista probatione ex fal-
sissimo principio, qꝫ iudei fatentur, ducentur ad veram
fidem, ut postea istud falsum principium negent, &
isto modo arguit beatus Lucas, qꝫ Christus putabatur
esse filius Ioseph: ergo nepos Eli, & consequenter vsq;
ad Abraham. Ista autem cã necessaria est quare acce-
perit Domina nostra Ioseph in virum, quia etiam si
acceperit ad aliquas necessitates, in quib. viri fœminis
sufficiunt, tamen illę non fuerunt causa tam vrgens, I
quia aliter beatæ Virgini poterat prouideri. Ista autem
necessaria fuit, & ista sola est, quare ponatur in genealo
gia Saluatoris. Positus est ergo in hac linea, ut per eũ
probari posset descensus Christi de semine Dauid, &
quia non poterat poni Ioseph in linea saluatoris, nisi
publicè acceptus esset ĩ uirum a domina nostra, ut sic
esset aliqualis colpr ad probandum, qꝫ ipse erat de se-
mine Ioseph, fuit necessitas contrahendi matrimoniũ
in virgine, & sic patet inductum qꝫ distinctio hæredita
tis secundum capita, & conseruatio certitudinis stirpis
cuiuslibet in ueteri testamento erat necessaria ad fun-
damentum fidei nostræ. Multa quoq; alia in veteri te-
stamento sic scripta sunt, quę nihil conferre uidebantur, K
sed magna fidei nostræ conferunt adiumenta. De
his aliquid dicetur super Mattheum, si Deo dante ali-
quando illuc exponendo accesserimus.

Quid sit nomen alicuius conseruari, vel perdi in familia. Quæst. VI.

QVAERETVR amplius, quid sit nomen alicu
ius conseruari in familia sua, vel perdi.

Respondendum est, qꝫ non est hoc vt no
men alicuius sit tanquam caput familię, qa
hoc rarissimis conuenit, illis solis, qui descendebãt im
mediatè a capitibus tribuum, & aliquando nepotibus
ipsorum, rarissimè aut pronepotibus, ut patet præced. c. cum positę sunt diuersæ familię, & a quibus denomi
nabantur. Si enim isto modo acciperentur Salphaad
non posset habere nomen in familia, nec perdere, quia
ipse non erat caput alicuius familiæ, sed magis erat de
familia Hepheritarum, ut patet hic & prꝫced. ca. Sed
dicetur conseruari nomen alicuius in familia sua qñ-
cunque descendendo a capite familiæ suæ ipse compu
tatur tanquam unus, & post eum sunt alii descenden-
tes, q cognoscuntur descendere ab ipso, verbi gratia,
in tribu iudę accipiatur familia Pharesitarum, quę in-
cipit a Phares ĩ ista familia est Dauid, quia post Phares
descenderunt multi, & ex his venit Dauid, post Dauid
autem alii descenderunt de stirpe ipsius, quorum de-
scensio cognita est, ideo nomen Dauid non est abla-
tum de familia sua, quia cognoscitur, quis ante eum
fuerit, & qui ab ipso proueniant.

Perdi autem nomen alicuius in familia sua est, qꝫ cũ
ipse descendat a capite alicuius familiæ non manera-
liqs, fm quẽ cõseruet extẽsio posteritatis huius. Fit aũt
hoc dupfr, uno mõ si aliquis existẽs in familia nõ hẽat
aliquos sibi succedentes, quia tunc nomen eius perdi-
tum est cum non sint aliqui posteri, in quibus nomine
tur. Secundo modo perditur nomẽ alicuius, si habeat
posteros succedentes sibi, & semper maneat istorum
successio, tamen misceantur alteri familię, ita ut non
cognoscatur origo ipsorum, tunc enim nomen illius,
a quo isti descendunt periit in familia sua, quia ĩcogni-
ta est familia deriuata per ipsum quantum ad nos, tñ
idem est esse, & non apparere. Patet hoc in exemplo
dato. s. Dauid est in familia Pharesitarum, & ad ipsum
peruentum est per successiones medias a capite fami-
liæ. s. a Phares, si tamen Dauid non haberet aliquem fi-
lium, per quem texeretur posteritas sua periret nomẽ
illius in familia sua, quia licet familia Phares non erat
in aliis, tñ nomen Dauid iam non maneret, quia nõ es-
set aliquis, in quo conseruaretur. Alio modo perire po
terat si forte Dauid habuisset posteros, tñ illi non ma-
nerent impermixti sicut manserant omnes prędeces-
sores sui a Phares usque ad ipsum, sed commiscerẽtur
aliis familiis, non cognosceretur posteritas Dauid, &
consequenter periret nomen ipsius, quia nesciretur a-
liquem esse de stirpe Dauid, in quo denominaretur
Dauid.

Quomodo tollebatur nomen Salphaad. Quæst. VII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Sal-
phaad dicebant nomen patris sui tolli de fa-
milia sua.

Dicendum est qꝫ nõ dicebant hoc quantũ
ad primum modum, quia ille est, cum non habet quis
aliquem sibi succedentem, in quo maneat nomẽ eius
Salphaad autem filias habebat, in quibus posset mane
re nomen illius. s. per filios postea genitos ex filiabus:
sed dicebant tolli nomen patris sui de familia sua secũ
do modo. s. quia quanquam essent aliqui successores
Salphaad, tamen in illis non poterat conseruari nomẽ
eius cum miscerentur aliis familiis, & nomina videre-
tur pertinere ad posteritatem Salphaad. Causa est, quia
certitudo alicuius stirpis non habetur ex personis, cũ
ipsę mutentur per successionem, sed istud hr̃ per aliqd
immobile. s. per possessionem, ut declaratum est, quia
ad quemcũq; peruenerit possessio alicuius familię co-
gnoscet esse de illa familia, non existẽte autem aliqua
possessione distinctiua stirpis faciliter miscebitur una
familia alteri, vel si non misceatur, quia aliæ sunt distin
ctæ pp possessiones distinctiuas, quas habent, saltẽ ma
nebunt illi, qui sunt in familia ista tãquam abortiues
ideſt ignoti ad caput stirpis suæ. s. qꝫ ignorabitur de illis, qꝫ
non

non sunt de ista familia, nec de illa: tamen nescietur af- A
firmatiue de qua sint. Sicut nunc est de plebeis, in qui-
bus non obseruatur certitudo cognationum per iura
primogenituræ, & determinationem possessionum,
quia cognoscitur de quolibet eorum, qꝫ non sit de pri
mogenitis istius stirpis, vel illius, & sic de aliis, tamen
progenies sua ignota est. Sic. n. futurum erat in filiab.
Salphaad, nam ipsę intendebant gignere filios, qui suc
cederent in posteritate Salphaad, & per ipsos cõtinua-
retur linea illius, tamen nomen non maneret, quia cũ
ipsę priuarentur possessione, quia erant fœminæ nõ ha
berent aliquam possessionem distinctiuam stirpis, quã
transmitterent ad posteros suos, secundum quam co-
gnosceretur linea Salphaad: ablatum ergo erat nomẽ
Salphaad de familia sua in perpetuum, si non daretur
possessio filiabus eius. B

Quomodo filiæ Salphaad intendebant conseruare nomen patris sui. Quæst. VIII.

QVAERETVR amplius quomodo filiæ Sal-
phaad intendebant reparare istud inconue-
niens. s. vt nomen patris earum maneret in
stirpe sua data possessione, ut ipse petebant.

Respondendum est, qꝫ filiæ Salphaad nubere intende-
bant aliquibus viris, & inde se susceturas prolem esti
mabant, cum autem nascerentur filii ex eis aliqui de-
nominarentur ex nomine virorum ipsarum, ut per il-
los extenderetur progenies ipsorum uirorum, & isti
succedebant patri totaliter in possessione. Alii autem
filii harum denominarentur ex nomine Salphaad, & C
isti non succederent patribus suis, ne computarentur ĩ
stirpe patrum, sed succedebãt solum in hæreditate ma
terna, vt denominarentur ex familia aui materni, & sic
quamquam essent hic multi fratres alicuius filiæ Sal-
phaad ex eodem patre, & matre, tamen non computa
bantur in eadem familia, nec succedebant eisdem, sed
vnus ex parte matris, & alius ex parte patris, vel si plu-
res essent quidam ex parte matris, & quidam ex parte
patris. & tunc iste, qui succedebat matri in possessione
Salphaad, quando computaretur in linea prosapię suę
non dicebatur filius patris sui, quia tunc continuarẽt li
nea sua per stirpem patris, & Salphaad non haberet ali
quem, per quem cõputaretur sua posteritas, nec etiam
iste computaretur filius matris suæ ita qꝫ diceretur Sal D
phaad genuit istam, uel illam filiam, & illa genuit talẽ
uel talẽ filium, quia in lineis uirorũ nunq̃ miscebantur
fœminæ, sed computabatur iste tanquam filius Salpha
ad. Verbi gratia computando stirpem Salphaad si inci-
piamus ab Hepher, qui est caput familiæ dicemus He-
pher genuit Salphaad Salphaad aũt genuit istũ uel illũ
. s. qui erat filius filię suæ, & iste uocabãt hic filius quã-
quam esset nepos, quia non erat aliquis pater medius
de stirpe Salphaad. Iste modus erat computando ge-
nerationem vsque ad vltimum, ita qꝫ filii istius nũquã
iam computarentur de familia patris sui, sed de fami-
lia Salphaad. Fiebat autem sic quando aliquis suscita-
bat semen alterius. s. si frater maior moreretur sine li- E
beris, frater secundus accipiebat vxorem illius, ut susci
taret semen fratri suo, ut patet Deute. 25. & Matth. 22.
c. & Gen. 38. & tunc filii istius denominabantur ex no
mine fratris sui mortui saltem aliquis eorum? Et non
solum erat hoc, ut aliqui putant. s. qꝫ aliquis de istis filiis
vocaretur nomine viri mortui, sed magis qꝫ iste appel-
laretur filius illius, & quando computaretur linea viri
mortui quamquam ipse verè non reliquisset aliquem
successorem debebat dici de isto uiro, qꝫ ipse genuerit
talem, uel talem filium, utpote si mortuus uocaretur
Ioseph, & filius fratris sui suscitantis semen vocaretur
Dauid diceretur, Ioseph genuit Dauid, & tota posteri-
tas istius Dauid computaretur in linea Ioseph.

Quomodo filiæ Salphaad erant accepturę possessionem nomine patris. Quæst. IX.

QVAERETVR vlterius qũo filię Salphaad ac
cepturę erant possessionem loco patris. Rñ-
dendum est, qꝫ aliter suscepturę erant posses
sionem filiæ Salphaad, q̃ si filios habuisset.
Nam si essent filii Salphaad vltra 20. annum susciperẽt
possessiones tot quot ipsi essent, quia non dabatur eis
possessio ex iure patris, sed ex iure suo, & istis non erat
dãda aliqua possessio ex noĩe pr̃is, utpote si essent qua-
tuor filii Salphaad, & oẽs vltra annum. 20. acciperent
possessiones quatuor distinctas tanq̃ quatuor capita, &
non daretur eis aliqua possessio noĩe pr̃is, nec succede
bant ei in aliquo iure, quia tñ habebant possessiones
distinctas lineę computarẽt Salphaad per illos, & non
tolleretur nomen Salphaad de familia sua, filiæ autem
non poterant hoc modo suscipere possessionem, quia
ex iure suo nihil habebant, cum solis uiris computatis
deberetur directe possessio in terra Chanaan, sed habe
bant ius ex successione patris. s. ut id qꝫ habiturus erat
pater de possessione id haberent oẽs filię, quia patri de
bebãt unica sors si superuiueret oĩb. quinq; filiab. dan
da erat vnica sors, q̃ aliqua de istis quinq; hr̃et, in qua
seruarẽt posteritas Salphaad. s. per filios natos ex ea, vel
oẽs qnq; illam possessionem inter se diuiderẽt, & oẽs
susciterent semen patri suo, ita qꝫ de qualibet earum
essent aliqui posteri, qui denominarentur de stirpe Sal
phaad vt ĩ. declarabitur.

Si Salphaad habuisset filios paruulos quid faciendum esset. Quæst. X.

QVAERETVR amplius quid fieri deberet si
Salphaad habuisset filios paruulos cũ mor-
tuus est, siue qui nunc essent paruuli q̃n ter-
ra diuidi debuit. Rũdendum est, qꝫ poterat
Salphaad solos filios paruulos, vel filios, & filias, si tñ fi-
lios hr̃et nihil referebat an hr̃et filias, vel non, & hoc
siue filii essent paruuli, siue magni, quia filiæ non suc-
cedebant, nisi in defectum filiorum, stãtib. aũt filiis ni-
hil perueniebat ad filias ẽt si filius vnicus esset, & filiæ
plures, ut patet. ĩ. s. qꝫ cũ mortuus fuerit aliquis succe-
deret ei filius, qꝫ si decesserit sine filio succederet ei filia, nõ.
ergo curandum esset de quinque filiab. Salphaad, si ha
buisset aliquem filium: & ita ipsę in petitione sua exp̃s
serunt, quia pater earũ mortuus erat sine filiis masculis. q. d. qꝫ pp hoc petebant possessionem debitam pa-
tri, quia nullus masculus erat, cui competeret. Existẽ-
te ergo hoc, ut oẽs filii Salphaad erant paruuli. s. nõ ex
cedentes annum. 20. qñ fieret diuisio terrę, aut aliqui
erant paruuli, & aliqui magni. Aliud autem membrũ.
s. si oẽs essent magni vltra annum. 20. non tangit hic,
quia de illo iam declaratum est. Etiam quia qõ de par-
uulis est. Si ergo dicatur primo modo. s. qꝫ essẽt oẽs par
uuli, dicendum qꝫ non habebant ius ex seipsis ad habẽ
dum possessionem, quia nondũ transierant ad nomẽ,
& numerum cum non essent. 20. annorum, sed solũ
erat in eis ius alienum. s. ex successione ĩ iuribus pater-
nis. s. qꝫ sicut pater eorum habebat ius ad habendam
possessionem, ita ipsi succederent in habendo ius ad
possessionem, & quia ius successio non est maius
iure prædecessoris, & Salphaad si uiueret solum habe-
bat ius ad unam sortem, filii eius paruuli unam solum
sortem recipient. Si aũt quidam filii essent paruuli, &
alii magni de magnis non erat dubium, quin sortirenẽ
possessiones distinctas, quia non succedebant ex iure
paterno, sed habebant in seipsis creatum ius alterum:
iõ quot essent isti maiores, tot essent possessiones.

De paruulis autem est dubium, & aliquis forte di-
cet,

cet,q̄ paruuli non succedebant patri, sed accipiebant F sortem cū fratrib.suis maiorib. Sic patet de Ephraim, & Manasse,quos adoptauit Iacob dicens. Duo filii tui Ephraim,& Manasses,quos genuisti, antequam venirem huc,ad te, sicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi:reliqui aūt quos genueris post eos tui erunt,& noīe fratrū suorum vocabunt̄ in possessionib.suis, ut patet Gen.48.ita isti filii paruuli Salphaad non accipe-rēt per se possessiones, sicut maiores, nec succederent p̄ri,ut hr̄ent aliquam possessionem loco patris,sed no minabantur ex noīe fratrum suorum in possessionib. eorum.Hoc tn̄ stare neqt, quia tunc essent aliqui viri ingredientes in terram Chanaan,q̄b.non daretur possessio p̄ter Leuitas. Sed hoc falsum est,quia tunc non hr̄ent illi, vn̄ viuerent,quia possessiones p̄stabāt alimē G ta.Item lineę generationis deriuatę ab istis nō possent cognosci,sed tollerēt nomē eorum de stirpe sua,q̄ est iniustum,vt Deus dixit hic. s. q̄ daretur hr̄ditas filiab. Salphaad,ne periret nomen p̄ris earum de familia sua. Quod aūt periret nomen istorum de stirpe sua, patet q̄a cognoscebatur stirps per possessionē consequentē viros stirpis,vt sup.declaratum est.sed isti non hr̄ent ali-q̄ possessionem, ergo q̄q̄ deriuarēt ab eis posteritas non conseruaretur in illa nomen ipsorum, quia incognitum foret cuius esset illa posteritas,quia non habebant possessionem distinctiuā.ergo debuerunt isti hr̄e possessionem.Q̄d aūt sequerēt eos non hr̄e possessionē si non succederent p̄ri apparet, q̄a si computarent̄ in possessionib.fratrum suorū, & nominib. familiarū ipsorum non hr̄ent possessionem a frīb.suis,q̄a fratres H non succedūt fratrib.sed filii succedūt eis, iō cū illi fratres maiores accepissent hr̄ditatem, tenerēt eā in uita & post mortē transmitterent ad posteros,fratres ergo minores nunquā succederent illis in hæreditate ī toto, nec in parte, & sic nunquā hr̄ent ipsi nec posteri eorū aliquā possessionem, & starent oīa inconuenientia.s. assignata.Cum aūt allegat̄ de Ephraim, & Manasse,q̄ isti fuerunt distincti in duas tribus, & reliqui s̄res eorū debebant noīari in possessionib.eorū, & cognationib. nō est sīle,quia licet Ephraim,& Manasses essent duę trib.& oēs alii filii,qui nascerent̄ de Ioseph non facerent s̄pales tribus,tn̄ accipiebant partē possessionū assignatarum tribui Manasse,vel tribui Ephraim,aut saltē I accepturi erant,si fuissent, nulli tn̄ fuerunt. Hoc patet Ge.48.c.in p̄allegatis uerbis Iacob.s.& noīe fratrū suorum uocabunt in possessionib.suis.i.alii,q̄ nati fuerint, noīabunt noīe fratrū suorum.i.de tribu Ephraim, vel Manasse, & hoc in possessionib.suis. i.accipient partē possessiōis assignatæ Manasse, vel tribui Ephraim.Hic aūt non erat simile,q̄a filii paruuli Salphaad non erant accepturi de possessionib.fratrum suorum maiorum, quia quilibet illorum accipiebat singillatim possessionem,tanquā unum caput,& illam transmittebat ad filios,fratres aūt minores nihil accepturi erant de possessionib.fratrum maiorum, nisi forte decederēt fratres non habentes filios. Dicendum ergo, q̄ filii minores anno.20.siue esset vnus siue plures succedebant in iure patris.s.q̄ hr̄ent vnicam sortem, quā p̄ habiturus erat, si uiueret, & illam inter se diuiderēt,fratres aūt maiores hr̄ent singulas sortes,& hoc mō non sequeretur aliquod inconueniēs,q̄a oēs hr̄ent hr̄ditatem,& nulli⁹ familia fieret i certa,cum esset ibi hr̄ditas distinctiua.

Quomodo se habere debebant filiæ Salphaad,ne tolleretur nomē patris de familia sua. Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, quō se hr̄e dēbant filiæ Salphaad suscitando semen p̄ris ad hoc, q̄ nō tollerēt nomē Salphaad d̄ familia sua. Ad hoc p̄supponendū est, q̄ filiæ Salphaad si ue hr̄ent sortē ex iure p̄ris,siue non procreare poterāt liberos,in q̄b.maneret nomen Salphaad, erat tn̄ dr̄ia, quia si non hr̄ent possessionem ex iure p̄ris liberi nati ex eis miscerent̄ alteri familię,& non maneret distincta progenies Salphaad,q̄a nō erat aliquid distincti uū ad hoc ergo q̄ in filiis filiatū Salphaad conseruaret nomē Salphaad, dēbat dari eis hr̄ditas, ut filii nati ex eis denominarent̄ ex noīe Salphaad,& per illā hr̄ditatē,q̄ pueniſset de iure Salphaad,& maneret in nepotib.cō seruaret̄ ī eis distincta progenies Salphaad ab oīb.aliis lineis generationum:sed hoc poterat fieri dupliciter. Vno mō,q̄ acciperent filiæ Salphaad possessionem,q̄ proueniebat eis noīe p̄ris sui, & illa daret̄ alicui ipsarū solum,& tūc cum illa genuisset liberos uiro suo aliq̄ de illis noīarent̄ de stirpe Salphaad, & illi acciperēt hr̄ditatē illam,oēs aūt alii filii eiusdem computarent̄ ex noīe,& progenie uiri sui,& isti non succederent in hr̄ditate mr̄na,q̄ prouenerat ei pp̄ Salphaad. Alio mō fieri poterat.s.q̄ hr̄ditas ista, q̄ proueniebat ex successione Salphaad diuideret̄ inter oēs, q̄nq; filias æqualiter, & tunc oēs suscitarent semen p̄ri suo.s. q̄ aliquis filius cuiuslibet earum denominaret̄ de stirpe Salphaad,& illi proueniret pars hr̄ditatis, quā habuerat mr̄ sua ex iure Salphaad.Cæteri aūt filii eiusdem denominarent̄ de stirpe uiri sui,& succederent ei in hr̄ditate,nihil suscipientes de parte, q̄ proueniebat ex successione Salphaad,& hoc mō hr̄et Salphaad q̄nq; lineas per quas deriuarēt nomen suum.s.per quinq; filios quinque filiarū suarū,uelut si illi essent filii immediati Salphaad.

Quis modus dictorum sit verisimilior. Quæst. XII.

QVAERET aliquis vlterius, quis modus istorum sit verisimilior. R̄ndendum est verisimilius esse,q̄ oēs istę quinq; filiæ acciperēt hr̄ditatem,& diuiderent eam inter se atque ex qualibet essent aliqui filii, per quos extēderet linea Salphaad,quam q̄ traderet hr̄ditas vni filię solum, & ī posteris illius conseruaret̄ posteritas Salphaad. Q̄ patet ex earum petitione,quia nō petierunt possessionē q̄ vna earū, sed p oīb.dicētes. Date nobis possessionē inter cognatos p̄ris nr̄i,quasi oēs possessionem habitu rę essēt.Itē hoc p3 magis ex rn̄sione Dei,cū dr̄,Da eis possessionē inter cognatos p̄ris sui,& ei ī hr̄ditatē succedant,vn̄ oīb.illis dedit ius succedendi,& habēdi possessionē. Idē patet ex cōquestione filiorū Manasse.j. 36.c.vbi dixerūt possessionē traditā esse filiab.Salphaad quasi oēs hr̄ent possessionem. Etiā iste modus magis conueniebat ad suscitandū semen Salphaad, q̄a si vni filiæ daret solū hr̄ditas poset eē, q̄ illa non hr̄et liberos,& sic periret nomen Salphaad in familia sua,cū non esset aliqs,per quē extenderet progenies eius. distributa aūt hr̄ditate in oēs filias,non poterant oēs,vel saltem nō erat verisimile,q̄ carerēt,ple sicut vna earū carere poset.Cōsiderandū aūt circa hoc, q̄ distributa hr̄ditate Salphaad in filias eius si ex illis nascerent filii & filię hr̄ditas Salphaad solū pueniret dēbat filiis,q̄a p illos duntaxat continuari dēbat linea stirpis, & nō per fęminas,& hoc per legem cōem successionis.s.q̄ filię nunquam succederent non existentib.filiis,ut patet.j.

Quid factum esset de parte hæreditatis eius,quę forte non habuisset filium. Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius quid si distributa hæreditate Salphaad in omnes quinque filias non haberent omnes filios, sed aliquę earū prolem non gignerent, alię autem solas filias procrearent?

Respondendum est,q̄ de gignentib.filias, vel de nihil gignentib.non erat hic aliqua differentia, dum tn̄ aliqua de filiabus gigneret filios saltem vnum. Verbi A gratia,erant quinque filiæ Salphaad, quibus distributa erat hęreditas patris, vt suscitarent stirpem patris sui, & quatuor earum gignerent filias, & vna gigneret filios,tunc nihil magis erat, q̄ illę quatuor nihil genuissent,quàm q̄ gignerēt filias,quod patet,quia si aliquis genuisset vnum filium, & multas filias filiæ nihil succedebant,sed filius erat vniuersalis hęres. filię autem succedebant non stantibus filijs,vt patet infra:sic autē erat in omnibus siue filijs, siue filiabus natis de filiab⁹ Salphaad, quia erant quasi filij vnius patris: nam omnes erant ad suscitandum nomē Salphaad, & omnes habebant vnicam hęreditatem Salphaad, in qua succedere debebant.ideo quamquam essent multę filię, si tamen esset aliquis filius ipse solus succedebat, sic B in casu dato cum quatuor filię Salphaad parerent filias,& vna earum pareret filios, illę quatuor habebantur tanquam nihil peperissent, & tunc respondetur ad quęstionem, q̄ si aliqua de filiabus Salphaad, aut multæ de eis parerent filias,vel nihil parerent, hęreditas Salphaad, in qua successerant omnes quinque filiæ,æqualiter debebat redire ad illam, vel illas solum, quæ parerent filios, quia per illos erat extendenda linea Salphaad,alię autem filię penitus transibant in familiam virorum suorum.

Quid actum esset si omnes parerent fœminas tantum. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, quid si oēs filię Salphaad parerent filias, quia per illas non poterat extendi linea Salphaad cum fœminę non ponantur in linea virorum. Respondēdum est,q̄ fieri debebat de filiabus istarum, sicut fiebat de ipsis respectu Salphaad patris sui, s.q̄ filię istarū filiarum, quæ essent nepotes Salphaad succederēt in hęreditate æqualiter, vt sicut Salphaad non habuit filios,sed filias,& inter illas diuisa est æqualis hæreditas, ita inter filias istarum filiarum diuideretur æqualiter hæreditas matrū suarū, quę prouenerat ex Salphaad, vt postea istę coniunctæ viris gignerent filios, qui essent pronepotes Salphaad, & per quos extenderetur progenies illius, & si istę nepotes Salphaad iunctę viris I solas filias gignerent, iterum eis debebat diuidi hęreditas æqualiter sub spe, q̄ aliqñ istę filię vnitę viris gignerent filios,in quibus maneret nomē Salphaad, & si cōtingeret, q̄ in omnibus generationibus Salphaad gignerentur semper filię ex filiabus, & nunquam aliqui filij,etiā semper hęreditas sic diuidenda erat,quia in defectum filiorum succedunt filię,vt patet j.& eadem iudicanda sunt de filijs, vel filiabus istarum neptium Salphaad, quæ iudicabātur de filijs filiarum,vt supra declarauimus.

Quomodo computanda fuisset linea Salphaad, si filiæ suæ non peperissent filios,nec filiæ filiarum vsque ad multas generationes. Quæst. XV.

QVAERETVR qualiter computanda esset linea Salphaad,quando per deriuationem filiarum suarum non descenderent aliqui filij vsq; ad multas generationes, sed omnes essent fęminæ, vtpote si filię Salphaad gignerēt filias solum,& illę rursus gignerent alias filias solum vsque ad sex,vel septem generationes aut amplius,& postea in octaua generatione gignerētur filij, & deinde sem per filij,quo computaretur linea Salphaad. Respondendum est,q̄ non poterat computari per filias,& nepotes,sed solum per posteros,qui essent masculi, ita vt medio omisso Salphaad diceretur genuisse primum de posteris,qui in stirpe eius masculus esset,verbi gratia Salphaad erat in familia Hepheritarum,& transierunt septem generationes post eum, in quibus nullus fuerit masculus:in octaua gigneretur masculus nomine Iacob,& in nona masculus nomine Ioseph, & sic postea descendendo in incipiendo computare familiam Hepheritarū ab Hepher, qui erat pater Salphaad dicere debebam⁹ Hepher genuit Salphaad, Salphaad autem genuit Iacob, Iacob vero genuit Ioseph, & sic de alijs,& subticebantur hic septem generationes, in quibus fuerunt solę fœminę tanquam nulla generatio fuisset,sed immediate Salphaad genuisset Iacob.

Si vna filia Salphaad genuißet filias, & aliæ nihil ad quem hæreditas transferebatur. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, quid si aliquæ de filiabus Salphaad genuissent solas filias, aliæ autem nihil genuissent. Respōdendum est, quòd illę quæ nihil gignerent,debebāt trās mittere hęreditatem ad illas, quę genuissent aliquas filias.hoc autem propter duo. Primo causa suscitationis seminis Salphaad. Secundo ex lege communi successionis.

Quantum ad primum patet, quia ista possessio non fuit data filiabus Salphaad ex iure suo, sed solum,vt suscitarent nomen patris, ne periret in familia sua,vt paret ex earū petitione, & Dei concessione,sed per illas,quę nihil genuerant nō poterat vllatenus cōseruari, vel extendi nomen patris, per illas vero,quæ genuissent saltem filias poterat extendi, quia licet filię directę non proficerent ad nominis conseruationem, tamen quia illę coniunctæ viris poterant filios gignere,in quibus conseruaretur nomen Salphaad debebat transire hęreditas ad illas. Secundo patet hoc ex iure communi successionis, quia infra datur regula, quòd si moriens non habet filios succedant filiæ, si autem non habet filias succedant patrui, quibus nō stantibus succedant propinquiores, sed filię Salphaad non habebant alios propinquiores, quàm erant ipsę inter se,ergo si aliqua earum careret liberis succedebat ei alia soror, & filię sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

Quo tempore pars hæreditatis sororis debebat transire ad filias alterius sororis. Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto, quando vna de filiabus Salphaad non habebat filios,nec filias,& erat possessio sua trāsitura ad filios, vel filias aliarum sororum, in quibus conseruaretur nomen Salphaad, quo tempore transire debebat, scilicet, an immediate, vel post mortem non habentis liberos.

Aliquis respondebit, q̄ transire debebat ista hęreditas ad alias sorores, vel ad filios, aut filias earum, quando certum erat, q̄ aliqua de sororibus non poterat habere prolem, scilicet, quòd si aliqua earum a principio cum vniretur viro suo non posset habere prolem, non propter hoc erat ei auferenda hęreditas, quæ prouenerat propter patrem suum Salphaad, sed spectandum erat vsque ad tempus illud, in quo manifeste cognosceretur de ipsa, quòd non posset habere liberos, scilicet, quòd esset vetustissima, vel defuncto viro, nollet habere alium, & diceret causam esse, quia possessio data est istis puellis propter Salphaad, vt suscitarent semen illius in familia sua, quando ergo cessaret causa ista in aliqua, debebat quoque cessare hæreditas manere apud ipsam,

sed quòd transiret ad alias, in quibus finis iste haberi F
poterat, scilicet, quia habebant liberos, in quibus maneret nomen Salphaad.

Sed dicendum est non stare, quin potius postquam istę quinque sorores diuisissent inter se hęreditatem, quę prouenerat ex iure patris, quamquam aliqua earum non posset habere liberos, nunquam debebat ei tolli hereditas, quia licet possessio fuisset data istis puellis, vt conseruaretur p eas nomen patris in familia sua; tamen postquam diuisa esset hęreditas inter illas, quęlibet portio manere debebat apud illam, cui traderet, quia ius illius portionis pertinebat ad eam, ideo nō debebat spoliari iure illo viuens, quamquam non haberet liberos, sed vsque ad mortem manebat ei possessio sua: postea autem transibat ad alias sorores. Hoc tamē G
differebat, quia ista, quę non habebat liberos cum moreretur, non poterat instituere aliquem alium hęredē in illa portione hęreditatis, quā habuerat ex Salphaad nisi sorores suas, vel filios, aut filias earum. Causa est, quia ista possessio data fuerat filiabus Salphaad, ꝓpter patrem suum, vt conseruaretur nomen patris eius in familia sua. Si autem aliqua de filiabus eius non habēs liberos instituisset aliquem alium hæredem in portione sua, iam transiret hæreditas Salphaad ad alias familias, & isto modo confunderentur possessiones, & miscerentur lineæ cognationum, nec erat hoc speciale in filiabus Salphaad, sed etiam in omnibus descendentibus, nam nemo poterat instituere hæredem, nisi eo modo, quo infra cauetur. Item sicut non licebat alicui H
vēdere possessionem suam, nisi ad plus vsque ad iobelæum: postea autem redibat ad priorem dominum, & ad familiam pristinam, vt patet Leui. c. 25. ita a fortiori nemo posset instituere hæredem aliquem, qui esset extra cognationem suam, vel illum, qui erat minus ꝓpinquus omisso alio, qui erat propinquior alicui filiæ Salphaad, quàm aliæ sorores eius, vel filij, aut filię ipsarum: ergo si aliqua earum decederet sine liberis nullū præter sorores, vel liberos earum poterat hęredem instituere.

Si quælibet filiarum Salphaad habuisset tantum vnum filium, quod nomen debebant suscitare: patris an aui.
Quæst. XVIII. I

QVAERETVR amplius, quid si quælibet istarum filiarum Salphaad, solum haberet vnicum filium, an deberet ille suscitare nomē Salphaad, in familia sua, vel non. Dubij ratio est, quia sicut nomen Salphaad conseruandū erat in familia sua per filios filiarum suarum, ita & nomen virorum coniunctorum ipsis cōseruari debebat in familia sua, s. quòd quilibet vir accipiens aliquam de filiabus Salphaad in vxorem erat descendens per lineā alicuius stirpis, & nomen illius conseruandum erat in familia sua, sicut nomen Salphaad in familia sua, cum tamen esset vnicus filius non poterat conseruari vtrū que nomen, quia aut ille denominaretur de linea patris sui computando eo modo, quo supra computabamus in Salphaad, & posteris eius, & tunc conseruaretur nomen patris in familia sua, sed nomen Salphaad periret, quia non erat aliquis, in quo conseruaretur linea eius. Si autem nominaretur de linea Salphaad, q̄ erat auus maternus, periret nomen patris sui in familia sua, quia non erat aliquis, per quem deriuetur sua posteritas. K

Respondendum est, quòd aut quælibet istarum filiarum Salphaad habebat vnum filium, & multas filias, vel saltem aliquam: aut quælibet habebat vnum filium, & nullam filiam, aut vnica earum habebat vnicam filiam. In primo modo dicēdum est, q̄ filij debebant nominati de linea patrum suorum, & illi succederent eis, s. vnicus filius vni patri, & per illos conseruaretur patris posteritas filiæ autem succedebant Salphaad auo materno, & habiturę erant possessionem matrum, vt conseruaretur in eis nomen Salphaah, sicut factum fuerat in matribus earum, s. quòd quamquam matres istarum puellarum non fuerunt filij masculi, tamen succesſerunt in hæreditate, quam habiturus erat pater, vt nomen eius suscitarent, s. quòd in filijs natis ex eis conseruaretur nomen patris, ita & in neptibus Salphaad fieri debebat, quia ipsę poterant cō iungi viris, & inde gignerentur filij, in quibus conseruaretur nomen Salphaad.

In secundo autem casu erat difficilius, quia quælibet habebat vnicum filium, qui non poterat denominare duas familias, scilicet patris sui, & aui materni: iō videtur quibusdam, quòd iste deberet denominari a Salphaad, & succederet in hæreditate eius. Nomen autem patris huius non conseruabatur in isto, & hoc quia ipse poterat habere aliam vxorem, ex qua gigneret liberos, qui stirpem eius extenderent, filia autem Salphaad non poterat habere alium virum ex quo ꝑlem susciperet, ideo debebat nominari iste de familia Salphaad, & succedere illi, & si pater eius viuente vxore, vel ea mortua acciperet aliam, ex qua gigneret liberos, filius prior nequaquam pertinebat ad familiā patris, nec succedebat ei, sed filij ex secunda vxore. Nec refert, an ex eadem filia Salphaad habuisset multos liberos, vel ex ea vnum, & ex alia vxore alios, quia semper stat ipsum habere multos liberos in quorum quibusdam potest nomen eius conseruari, & in alijs seruabitur linea Salphaad. Sed istud planum est, quia hic fit reductio ad casum, quis simul habet multos liberos, sed posita vnitate filij, siue habuit vnā vxorem, siue multas.

Dicendum erit, quòd aut ille filius est ex filia Salphaad, aut ex aliqua alia vxore, si autem ex alia, nihil attinebit ad lineam Salphaad, nec succedet ipsi, aut conseruabitur nomen eius in illo. Si autem iste filius fuerit ex filia Salphaad genitus, & mater nec pater vnquā vllum alium habeant, stat dubium, quod a principio. Et tunc dicunt quidam, quòd iste vnicus filius succedet in hæreditate patris, & aui materni, sed solum denominabitur de linea patris. Postea vero si multos filios habuit aliqui denominabuntur de linea sua, & alij de linea Salphaad. Isto enim modo satis prouidebatur vtrique, scilicet, quòd nullius nomen periret in familia sua. Tamen prę supponitur aliquid, quod est valde difficile, & satis videtur esse falsum, scilicet, q̄ illi, qui semel fuerunt in vna familia, pertinere possint postea ad alteram familiam: sic enim esset hic, scilicet iste filius filię Salphaad effectus est totaliter de familia patris sui, ideo omnes filij eius pertinebunt ad familiam hanc, & consequenter nullus poterit pertinere ad familiam Salphaad.

Causa huius satis apparet, scilicet, ne familiæ confundantur, quod fieret si ille, qui in vna familia est ad aliam posset pertinere. Necessario ergo dicendum, quòd iste filius, aut totaliter pertinet ad familiam Salphaad, & omnes posteri sui cum eo, aut totaliter ad familiam patris sui.

Dicet autem aliquis, quòd pertinebat ad familiam Salphaad, quia mater illius cum haberet possessionē a patre suo Salphaad, vt conseruaret nomen illius, ob hoc nubebat viro, vt proles inde genita pertineret ad lineam Salphaad, ideo si vnicus filius nascerętur ad illum pertinebat.

Sed magis stat contrarium, quia filij magis debent nominari a patribus quam a matribus, quia magis assimilantur in naturæ conformitate, scilicet in sexu.

Item

Item quia merita patris sunt potiora. Item quia lineę semper describuntur per patres: per matres autē nunquam, nisi per accidens. Item quia inconueniens est hic ęquale vtrique, s. quòd si iste filius denominare tur de linea Salphaad totaliter peribit cognatio patris s. quòd non habebit posteritatem. Si vero denominetur ex patre nullam habebit posteritatem Salphaad. A

In causa ergo æqualis inconuenientis vtrinque potior est conditio patris quàm matris, & sic denominabitur iste de linea patris, & linea Salphaad totaliter peribit. Si tamen diceretur secundum alios, qui volebāt istum vnicum filium nominari de stirpe Salphaad, nō fieret hoc in filijs omnium filiarum Salphaad, sed in filio vnius filiæ, s. quinque filiæ Salphaad genuerunt q̄nque filios, in vno vero eorum hoc fieret solum, s. quòd denominaretur de stirpe Salphaad. reliqui autem quatuor filij, quatuor filiarum Salphaad denominabūtur solum a patribus suis, sed tūc hæreditas, quæ erat apud omnes quinque filias Salphaad transibit ad illum filiū vnius, in quo manet stirps Salphaad, & ipsę ꝓtinebunt penitus ad familiam virorum suorum. Causa est, quia possessio, quam habuerunt istę quinque filię, erat illa quam solus Salphaad habiturus esset, & illa permansu ra erat in stirpe Salphaad semper, vt per eā distingueretur ab omnibus stirpibus, filij tamen quatuor filiarū Salphaad, non pertinerent in hoc casu ad stirpem Salphaad, ergo non debebat manere hęreditas Salphaad penes illos, sed transibat tota ad illum, qui denominabat lineam Salphaad. In tertio casu dicendum est, sicut in primo, s. quòd vnica filia Salphaad habente vnū filium, & multas filias, filius succederet patri, tam in hæreditate, quàm in nomine stirpis suæ: filię autem succederent Salphaad habentes possessionem, quę prouenerat ab ipso, vt ex eis nascerētur liberi. In quarto casu dicendum est, sicut in secundo, s. quando vnica filia Salphaad genuit vnicum filium, aliæ autē nec filios, nec filias genuerunt, ille succedet in hęreditate patris; linea autem Salphaad cessabit. Idem autem erit si ponamus filias, s. quòd quælibet filiarum Salphaad genuit multas filias, & nullum filium, nam tūc aliquæ earum succedent in nomine, & hęreditate Salphaad aui materni: aliæ in linea, & hęreditate patris, vt per eas extendantur istæ duę lineę, vt supra dictum est. Si vero quęlibet filiarum Salphaad vnicā filiam habuit, & nullum filium, vel omnibus carentibus liberis vnica de filiabus Salphaad: dicendum erit, sicut in prędecedentibus, s. quòd istę filiæ denominentur de nomine patrum, sicut filij, & per eas extendetur linea patris. B C D

Si filiæ Salphaad haberent vnicum filium tantum denominatum a Salphaad, cuius erit hæreditas. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius in casu prędicto, si quælibet filiarum Salphaad habuit vnicū filium, vel vnica earum habuit vnicum filium, & ille non denominetur de stirpe Salphaad, ad quem debet prouenire hæreditas materna, quam habuerat ex Salphaad.

Respondebit aliquis, q̄ succedat filius quamquam non denominetur de stirpe aui, quia ex lege successionis filij sunt directe hęredes, oēs autē alij ꝓpinqui sunt hęredes in defectum filiorum, vt patet ꝑ. ēt ex lege humana sic est: ideo cum hic sit filius, dēt succedere matri. Sed dicendum est non esse verū simpliciter, sed distinguendum, q̄, aut, moriente ista matre, alię sorores manebant, quę adhuc possent habere liberos, aut nō: si manerent, & aliquos genuissent, per quos posset denominari posteritas Salphaad succedebant sorores, vel cō sobrini. filij autem non, & iste erat specialis casus, ꝓp hoc, q̄ hęreditas hęc data erat principaliter ad conseruandum stirpem Salphaad. Cum ergo in isto, qui erat nepos Salphaad ex matre non cōseruaretur linea Salphaad ꝓp causam supra dictam transitura erat hērditas ad alios, in quibus cōseruaretur illa linea, s. ad sorores, & ad filios earum. Dato ēt, q̄ sorores non haberent filios, nec habere sperarētur: si tamen esset aliquis alius, per quem ꝑm legem posset denominari, & deriuari ꝓgenies Salphaad ad illū deuolueretur hērditas, nec erat in ista successione, sicut nunc est vulgariter apud nos, quia rarissimè attenditur certitudo progenierum, nec pertinet aliqua possessio specialiter ad denominandū aliquam familiam, nisi in quibusdam, in quibus seruatur ius primogenituręideo vꝛ filij succedunt, tam patribus q̄ matribus, siue maneant in eadem progenie, si ue non. Cum aūt arguebatur, q̄ filij debebāt succedere directe ante omnes alios, & nullus erat hęres, nisi in defectum filiorum. Rūdendum est hoc esse apud nos verum vꝛ, tam in matre, quàm in patre, nisi cum filij ob aliquam causam priuantur penitus successione paterna, vel materna. Apud Hebręos aūt erat hoc vꝛ in patre, q̄ filij succederent ei. In matre aūt non erat vꝛe. Causa diuersitatis est, quia filij ſp denominātur de stirpe patris, siue vnicus sit, siue multi. Quia si vnicus est denominabitur de stirpe patris, & non auorū maternorum, vt ſ. probatum est: si aūt multi sunt oēs poterunt denominari a patre, & ſp denominabuntur, nisi in casu dato, s. q̄ſi auus materius non habuit aliquem filium masculum, quia tunc aliqui denominabuntur ab auo materno, & sic cū aliquis hēt filios necesse est, vt oēs, vel aliquis eorum succedat ei. In matre autem non est sic, quia si ipsa habet possessionē ex patre suo, vt patet ī casu dato si vnicus filius est, nominabitur de stirpe patris, & non matris, ideo possessio, quę certificabat lineam aui materni, non transibit ad nepotem, qui non denominabat progeniem aui materni, ne misceantur possessiones familiarum, sed redibit ad illos, qui denominare possunt progeniem matris.

An si nulla filia haberet filium, vel filiam periret nomen patris. Quæst. XIX.

QVAERETVR amplius, quid si nulla de filiabus Salphaad hꝛet filium, vel filiam, qūo suscitarēt nomen pꝛis sui. Rūdendum est, q̄ tunc necesse erat perire, quia progenies continuat̄ per deriuationem posterorum: non existentibus aūt posteris, necesse est illam deficere, & sic multæ familiæ perierūt: sicut patet de quinque familijs in tribu Beniamin. ca. ꝓced. Habuit namq; Beniamin decem filios: Gene. 46. ex quibus debebant noīari decem familię, sed solū ex quinq; eorum familię noīatę sunt, & ex duobus nepotibus, vt patet pręced. c. & 1. Paralipo. c. 8. & sic fuit de alijs tribubus, in quibus defecerunt quędam familiæ, vt fuit declaratum præced. c. hoc autem fuit, quia defecit posteritas in illis, per quam familię extenderent. D

Deficiente familia Salphaad, quis fuisset hæres. Quæst. XX.

QVAERETVR amplius in casu prędicto, ad quem deuolueretur hęreditas Salphaad. Rūdendum est, quòd familia Salphaad poterat dupliciter deficere: vno modo, q̄ filię eius genuissent liberos, s. quęlibet earum vnum filium, vel filiam, & illi non noīarentur de stirpe Salphaad, sed de linea patrum suorum: alio modo poterat deficere linea Salphaad, si filię eius nūq̄ genuissent. In primo casu dicendum, q̄ si aliqui alij essent in cognatis Salphaad, qui possent denoīare lineam illius dēbat prouenire hērditas in illos, & non in filios harum filiarum Salphaad. Causa huius est, quia ista possessio dabatur, vt non periret nomen Salphaad in familia sua: erat ergo danda illi, qui posset conE

seruare nomen Salphaad, sed filij filiarum non cõseruabant, & alij conseruabãt: ergo ad illos trãsitura erat hæreditas, & tamen nulli erant cognati, in quibus posset nomen Salphaad cõseruari, quia licet multi essent cognati Salphaad quilibet illorum erat ĩ aliqua linea speciali, & non poterat denominari ab alia, quilibet namque vir erat, tanquam vnum caput computatum in deriuationem familiæ suæ. Si autem accipiens nomen Salphaad computaretur de linea illius, iam cessaret nomen familiæ suę antiquæ, ideo nullus de propinquis Salphaad poterat suscitare nomen illius, ideo in casu dato necesse erat hæreditatem prouenire nepotibus Salphaad, quamquam non conseruaretur in illis linea eius, & tunc transibat possessio de vna familia in aliam, sed non confundebantur, quia vna earum totaliter perierat. fiebat autẽ ista successio ex lege propinquitatis, & non ex iure conseruandi nominis: nullus enim poterat habere hæreditatem istam ad conseruãdum nomen Salphaad, quia nullus talis erat, ideo solũ manebat ius cognationis ad succedẽdum, & quia nullus est propinquior matri, quàm filius succedebant filij. Secundus casus, in quo nomẽ Salphaad peribat in familia sua, erat si filiæ suæ nullum genuissent, & tunc per legem successionis, quæ habetur infra, debebat, pueníre hæreditas ad propinquiores, ſ. ad cognatos patris earum, & tunc etiam transibat possessio vnius progeniei in alteram, sed non miscebantur, quia vna earũ iam perierat. *Quia non habuit filium.* Idest tollitur nomẽ patris nostri de familia sua per legem supra positam, quia non habet filium masculum, ſ. quòd præcedenti capit. soli masculi a 20. anno computabantur ad habẽdam possessionem, per quod tollebatur ius possessionis Salphaad, quia nõ habebat filium, & sic periret nomẽ eius in familia sua propter defectum possessionis, vt supra declaratum est. *Date nobis possessionem.* Ista est conclusio filiarum Salphaad, scilicet, quòd daretur eis possessio, quam habiturus erat pater, & ipsę suscitarẽt semen, quia vnirentur viris, & in filijs inde genitis conseruaretur linea Salphaad, vt patet ex supra declaratis. Si autem istę puellę non possent conseruare nomen patris sui in familia sua, non daretur eis aliqua possessio, quia solum dabatur possessio nomine patris.

Inter cognatos patris nostri. Idest in tribu, & familia patris nostri. Erat enim Salphaad de tribu Manasse, vt patet hic, & pracedenti cap. ideo filiæ eius non debebãt suscipere hęreditatem in aliqua alia tribu, quia possessiones tribuum debebant esse impermixtę, vt sic cognosceretur distinctio tribuum, vnde Deus iussit, ne miscerentur possessiones propter certitudinem familiarum & tribuum, vt patet infra 36. capi. ſ. cunctę fœminę maritos de eadem tribu accipient, vt hereditas permaneat in familijs, nec misceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatę sunt. Idẽtidem autem erat de familia, ſ. quòd acciperent filię Salphaad possessionem in familia patris sui. Erat enim de familia Hepheritarum, & inter Hepheritas accipere debebant portionem. Causa huius est, sicut in tribu, ſ. quòd nullus accipere debebat possessionem in terra alterius tribus, ita nullus acciperet partem in terra alterius familiæ, quia sicut primum fiębat ne tribus miscerentur propter confusionem possessionum, ita fieret confusio familiarum si aliquis de vna familia haberet possessionem intra sortem alterius familiæ. Deus autem voluit, quòd etiam familiæ essent impermixtæ. Causa enim eàdem erat in omnibus, vt supra declaratũ fuit, quòd autem vellet hęc Deus, patet quia dicitur infra 36. capit. vt hęreditas permaneat in familijs, & ne sibi immisceantur tribus, sed ita maneant, vt a domino separatę sunt: ita autem factum est, quia in diuisione terrę data est possessio filiabus Salphaad in dimidia sorte tribus Manasse ad occidentalem partem Iordanis, & hoc quia familia Hepheritarum, de qua erat Salphaad accepit possessionem ibi, vt patet Iosue 17. ca. sic etiã infra 36. capit. dicitur, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. nec solũ acceperunt possessionem in familia patris sui, sed etiã coactę fuerũt accipere viros de tribu, & familia patris sui, vt patet præallega. cap.

Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini. Idest nesciuit immediate respondere Moyses quid iustũ esset, aut expediens in hac causa, ideo retulit petitionem istam ad iudicium Dei, idest proposuit illam coram Deo, vt Deus iudicaret in illa.

Quomodo causa filiarum Salphaad fuerit relata ad Deum per Moysen. Quæst. XXI.

QVAERETVR quis fuerit modus, quo retulit Moyses istam causam ad iudicium Dei. Respondendum est, quòd multis modis poterat Moyses inquirere ista a Deo, sicut Deus multis modis reuelat se prophetis, scilicet quatuor, vel quinque modis, vt declaratum est supra duodecimo, & vigesimoquarto capitu. plures tamen modi sunt, quibus Deus potest se reuelare Prophetę alicui, quàm modi, quibus propheta potest aliquid inquirere a Deo. Nam vnus modus reuelationis propheticæ erat in somno per immutationem phantasię: tunc tamen propheta a Deo nihil inquirere potest, quia nõ habet aliquem actum humanũ sopore depressis omnibus rationalibus. Dicendum autem duos esse modos, quibus Moyses potuisset inquirere a Deo iudicium in ista causa: primus erat introeundo in sancta Sanctorum, quia tunc responderetur ei de propitiatorio, vt patet Exodi capitu. 25. erat enim Angelus intra propitiatorium, qui loqueretur inter alas duorum Cherubim. Secundus modus erat, si quæreret Moyses ad ostium tabernaculi: ibi enim responderetur illi, quia erat ibi Angelus in columna nubis, qui aliquando descendebat cum columna ad ostium tabernaculi, & loquebatur, vt patet supra capit. 12. & Exodi capi. 19. Primus tamẽ modus istorum est verisimilior, quia Moyses istum habebat in consuetudine, vt patet supra cap. septimo, scilicet, cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Secundus autem modus magis erat, quando Deus alicui loquebatur non inquisitus ab eo, quia inde vocabat quem voluisset, sicut vocauit Mariam, & Aarõ, cum voluit eos increpare supra capit. duodecimo, ideo quando Moyses volebat consulere dominum habebat istum modum primum, tanquam specialem sibi, omnes autem alij post mortem Moysi habuerunt alium modum, scilicet, quòd sacerdos apponebat sibi rationale, & superhumerale, & ibi iudicabatur de quocunque inquisito. Sic patet de Dauid, quando erat in vrbe Ceilę, & timuit, quòd viri illius ciuitatis traderent eum in manu Saulis dixit sacerdoti Abiathar: Applica Ephod, & tunc consuluit dominum, & responsum est, quòd traderent eum viri Ceilę in manus Saul, vt patet primo Regum, 23. cap. De modo autem, quo fiebat ista inquisitio, scilicet, an in verbis, vel in fulgore lapidum, aut scribendo quæstionem, & ponendo in plicatura rationalis declaratum est Exodi cap. 28.

Considerandum est circa hoc, quòd aliqui Iudei dicunt Moysen nesciuisse respondere quęstioni puellarum, quia Exodi cap. 18. dixerat, quòd si aliqua quæstio grauis esset referrent ad eum, & ipse responderet, Sed non stat, quia Moyses non dixit istud ad inanem gloriam, sed obediendo Iethro socero suo, qui ei & toti populo consuluerat statuere iudices, & qp omnes maiores causæ referrentur ad Moysen. Itẽ quia Moyses non intendebat in magnis causis ex suo sensu iudicare: sic enim facere solitus erat, vt patet Exodi ca. 28. cum dixit. venit ad me populus quærens sententiam Dei, quasi dicat, qp ipse Moyses illud, quod iudicabat ex sententia Dei iudicabat. Sed dicendum, qp Moyses ignorauit, quia iste casus nondum fuerat expressus in lege, nec ante hoc fuerat aliquid tale ventilatum. Et quamquam Moyses forte intẽderet iudicare id, quod Deus postea iudicauit, quia satis erat illud rationabiliter apparens: tamen non ausus est ex seipso iudicare, quia ista sententia obtinuisset vim legis inter partes, & etiam extenderent eam Iudæi postea ad casus similes, sicut fit de lege vniuersaliter data: iõ noluit Moyses ex se legem condere, quamquam cognosceret qd Deus iudicaturus esset. *Qui dixit ad eum, iustam rem postulant filiæ Salphaad.* Immediate enim cum Moyses ingressus in Sanctuarium loqueretur coram propitiatorio audiebat vocem de medio duorũ Cherubim, in qua respondebatur ad eum, & respondens erat Angelus, quamquam scriptura dicat Deum respondere. Laudauit autem Deus petitionem filiarum Salphaad, qa ipsę petebant hæreditatem solum, vt non periret nomen patris sui de familia sua, & hoc Deus volebat, ſ. qp conseruarentur singulæ progenies, & distinctæ manerent ex causis supra assignatis. *Da eis possessionem inter cognatos patris sui.* Idest omnibus istis filiabus Salphaad danda erat hęreditas, quæ proueniebat ex iure patris earum. Et in hoc soluitur quęstio, quã supra ponebamus, ſ. an filiæ Salphaad diuisurę essent inter se possessionem patris, & omnes ei succederẽt, atque per filios earum extenderetur progenies Salphaad, vel si danda erat possessio tota vni earum, vt solum per filios illius extenderetur progenies, & omnes aliæ transirent in familiam virorum suorum, nihil habentes de paterna possessione, nec filij earum nominarentur de stirpe Salphaad, sed de stirpe patrum suorum, & responderetur, quòd omnibus danda erat possessio.

Considerandum autem cum dicitur. *Da eis possessionem.* Quòd non intelligitur de actuali distributione possessionis, & assignatione, sed intelligitur da eis possessionem, idest iudica per sententiam, quòd habeant ipsę istæ puellæ ad accipiendum possessionem, quando terra fuerit diuisa: hoc autẽ dicitur, quia Moyses non tradidit possessionem istis puellis, sed post mortẽ eius steterunt coram Iosue petentes possessionem, vt patet Iosue 17. ca. si tamen assignata fuisset eis possessio nihil amplius peterent.

Sed obijcietur, quia infra 36. cap. dicitur, de filiabus Salphaad, scilicet, & possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum, sed Moyses scripsit istum librum: ergo tempore suo data erat possessio filiabus Salphaad.

Respondendum est, quòd illud intelligitur de assignatione possessionis, quantum ad ius, sed non actualiter, & est sensus, quòd filiabus Salphaad datum est ius accipiendi possessionem, & viuente Moyse nupserunt filijs Manasse de stirpe Hepheritarũ, & quia tunc non poterant possessiones earum transire ad alias familias, sicut si nuberent viris aliarum familiarum, vel tribuum, dicitur quòd manserunt possessiones eis assignatæ in familia, & tribu patris earum, idest non transire ab illa per matrimonium contractum cum viris eiusdem stirpis.

Inter cognatos patris sui. Idest inter Hepheritas, qui erant de familia, & tribu Salphaad. Inter hos enim postea Iosue dedit possessionem his puellis, vt patet Iosue 17. cap. *Et ei in hæreditate succedant.* Idest istæ filię succedant patri in hęreditate, non quidem in hæreditate, sed in iure ad hęreditatem, nam Salphaad nondum acceperat aliquam sortem, quia non erat diuisa terra: habebat tamen ius ad recipiendum hæreditatem. & in isto iure successerunt filiæ. In hoc etiam innuitur, qp istę puellæ non acceperunt hęreditatem iure suo, sed iure paterno, quia dicitur succedant. successio tamen est ad ius alterius: & hoc significatur infra 36. cap. ſ. tibi domino nostro præcepit Deus, vt terram sorte diuidere filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitã patri, idest, quæ prouenieba ex iure patris sui, & ipse habiturus erat eam, si viueret etiam si nullum filium, aut filiam habuisset: propter hoc autem non cõsideratum est de filiabus Salphaad, an essent maiores viginti annis, vel minores ad accipiẽdum possessionem, sicut fiebat de viris, qui computãtur a viginti annis, & supra, & qui maiores erant annis viginti habebant ius sortis, qui vero minores non habebant; secus autem erat de filijs alicuius defuncti, vt si Salphaad reliquisset filios, quia tunc considerãdum erat, an illi essent maiores annis viginti, vel minores, si autẽ maiores daretur cuilibet determinata possessio, quanta patri eorum danda erat, & nullus ipsorum patri succedebat. Si autem omnes essent minores, non habebant ex se ius sortis, sed siue multi, siue pauci essent succedebant solum in iure paterno, scilicet, vt daretur illis tanta hereditas, quanta patri danda erat. Si vero quidam essent maiores viginti annis, & quidam minores, omnes maiores habebant sortes distinctas, & non succedebant patri. minores autem patri succedebant in vnica sorte, quam habiturus erat. Probationes autem horum supra positę sunt.

Ad filios autem Israel loqueris hæc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius transibit hæreditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Sinautem nec patruos habuerit, dabitur hęreditas his, qui ei proximi sunt. Eritque hoc filijs Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit dominus Moysi.

Ad filios autem Israel. Hic ponitur secundum, scilicet de quadam legis positione, & dependet istud ex superiori, nam supra dabatur lex in particulari in casu filiarum Salphaad, quę erat quasi sententia, quę facit ius inter partes: hic ponitur lex in vniuersali quantum ad omnes filios Israel. Non est tamen intelligendum, qp ideo ponitur hic ista lex vniuersalis, tãquam determinatio præcedens, quę erat quasi sententia non faceret ius, nisi inter partes, nam in iuribus humanis hoc obtinet, vt res iudicata habeatur pro lege inter partes, sed inter alios nullum ius constituit, sententia tamen Dei in vno casu lata est ad omnes similes extendenda, datur tamen hic lex vniuersalis, quia per illam sententiam datam inter partes in casu filiarum Salphaad nõ comprehenduntur omnia, quę ponuntur in hac lege de successionibus.

Ad filios autem Israel loqueris hæc. Idest illa, quę supra diximus pertinebunt solum ad casum filiarum Salphaad: hęc autem, quę nunc dicentur, pertinebunt ad omnes filios Israel.

Homo cum mortuus fuerit absque filio ad filiam eius transibit hæreditas.

De modo, quo succedunt in veteri testamento filij & filiæ, & de bonis mobilibus, & immobilibus relictis, vel legatis, & an in aliquo casu possint vendi immobilia.
Quæst. XXII.

NOn ponitur hic de filio, quia præsupponitur, ꝙ filius sit hęres regularis, & ipso existente nullus alius succedit: dicitur enim, ꝙ cum aliquis moritur sine filijs hęreditas transit ad filias quasi dicat, si haberet filios nihil succederent filiæ, & hoc erat speciale in veteri testamento, quod nunc non est: nam nunc filij, & filiæ æqualiter succedunt: tunc autem soli filij succedebant: ideo si vnicus filius esset, etiam si essent decem filiæ, filius succedebat vniuersaliter. Ante hoc autem filiæ, nunquã habuerant ius succedendi, nec indirecte, nec in defectum filiorũ, quod patet ex petitione filiarũ Salphaad: nam si in defectum filiorum fuisset ius filiabus succedere, non dicerent, ꝙ nomen patris sui tollebatur de familia sua, quia ipsę successurę erant, non existentibus filijs masculis, nec petiuissent hoc. Itẽ patet istud ex lege Dei, quæ sequitur: scilicet, ꝙ cum fuerit mortuus aliquis sine filijs, transeat hæreditas ad filias, si tamen ante hoc filiæ succederent cum filijs, vel saltem in defectum filiorum non fuisset posita ista lex. Erat autem causa, quare succederent tunc soli filij directè, quia volebat Deus inter Iudęos seruare certitudinem omnium progenierum, ista autem nõ potest sine possessione distincta seruari, vt supra declaratũ est: ideo debuit dari possessio illis, in quibus poterat seruari distincta linea alicuius stirpis: hoc autẽ est in viris, quia vir cum sit caput fœminæ, nunquam transit in alterã familiam, sed filij nati ab ipso nominantur de familia eius, fœmina autem transit in familiam viri, quia filij nati ab ipsa cõputantur in progenie viri, & non in progenie ipsius: ideo tunc cum daretur hęreditas distincta alicuius progeniei viro, ipse trãsmitteret eam ad posteros suos viros cum nomine stirpis suæ, s. ꝙ apud quoscunque esset illa possessio semper esset de stirpe illa, in qua a principio fuit illa possessio. In fœmina aũt non erat sic, quia si hæreditas paterna proueniret fœminæ post eam proueniret filijs eius, qui non nominarentur de stirpe matris, sed de stirpe viri, quia denominatio per virum fit, transibit ergo possessio illius stirpis ad alteram lineam, & sic miscebuntur familię, nec poterunt iudicari familiæ distinctę per possessiones, cum possessio, quæ in vna familia est trãseat ad aliam: vnde non posset hoc modo conseruari certitudo progenierum, sicut Deus volebat, ideo ad conseruãdum certitudinem progeniei necesse fuit, vt fœminæ non succederent in hæreditate patri, sed soli filij, nisi in casu filiarum Salphaad, scilicet non stantibus filijs. Erat autem hoc sicut nunc fit in illis, apud quos sunt iura primogenitura, quoniam ibi non succedunt fęminę, sed soli filij primogeniti, & sic manet certitudo progeniei. Si autem succederent fœminę diuisis bonis, ꝙ pertinent ad iura primogenituræ iam trãsirent illa bona in alteram familiam, & perderetur nomen progeniei. Considerandum vlterius, ꝙ istud tenet locum, tã in successione, quę est ab intestato, quàm in illa, quæ ex testamento. Apud nos enim est differentia secundum communes leges succedere ab intestato, & ex testamento nam si filij succedant parentibus ab intestato succedunt vniuersaliter, tam in bonis mobilibus quàm in immobilibus, si autẽ succedant ex testamento, poterit disponere pater de bonis suis qualiter voluerit, dum tamen non tollat filijs suis quartam debitam ex iure naturæ, s. semissem, vel trientem: cętera autem dabit, cui voluerit. Apud Iudęos autem non erat ista differentia, quia siue aliquis succederet ab intestato, siue ex testamento succedebat æqualiter, quantum ad immobilia, quia pater non poterat quidquã disponere de immobilibus tradendo ea alteri per modum legati, vel hæreditatis, & non solum erat hoc in morte vbi est minor potestas hominis, super bona sua quã in vita, sed etiam dũ viuerer non poterat bona illa alienare vendendo, aut donando, vel quomodocunque a se abdicando quin redirent ad progeniem suam aliqñ: s. in iobelęo. Idem autem modus per omnia est nunc in eis, quæ pertinent ad ius primogenituræ, quia testator non poterit de illis bonis in testamento aliquid disponere tradendo illa alteri, siue instituendo hęredẽ, siue faciendo aliquod legatum de illis, & si faciat non tenet, sed integra peruenient ad primogenitum. Etiã testator, cum viueret, non poterat vendere aliquid de bonis primogenituręę. & si vendat nõ tenet venditio: ideo in his bonis nihil differt succedere ab intestato, vel ex testamento, quia vtroque modo est æquale ius. Quod verum erat in Iudęis, quantum ad bona immobilia, quæ computantur nomine possessionis, de quibus testator nihil poterat disponere in testamẽto, sed proueniebant ad hęredes suos. De bonis autem mobilibus poterat facere legata, & quantum ad istud erat minor successio ex testamento, quã ab intestato, quia ab intestato non fiebant aliqua legata, sed tam mobilia, quàm immobilia perueniebant ad hęredes. In testamento autem possunt legata fieri, ideo poterãt bona mobilia per legata exhauriri, vel diminui, & quantum ad illa non succederet hęres. Idem est nunc deiuribus primogenituręę, quia testator habens plures filios, non potest de bonis immobilibus aliquid legare filijs minoribus, vel instituere eos hęredes in illis, potest tamen distribuere illis bona per modum legati, quantum ad aliqua mobilia, quę sint extra ius primogenituręę. Quantum ad hoc autem omnes Iudęi erant quasi primogeniti.

Si testator contraxisset aliqua debita, ad quæ non sufficerent bona mobilia an possent vendi immobilia.
Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis si testator contraxisset aliqua debita, ad quę non sufficeret bona sua mobilia, an deberent vendi aliqua de bonis immobilibus, vt solueret creditoribus: si autem dicatur, ꝙ debebant aliqua vendi, dabitur ꝙ possessiones diminuantur, & transeãt in alias familias per venditionem, & sic non manebunt distincte familiæ per possessiones, quod tamen Deus intendebat, si vero dicatur, ꝙ non erant vendenda aliqua bona immobilia, manerent debita non soluta, quod erat contra ius naturę. Rñdendum est, ꝙ postquam testator ꝛ. tra ius naturę. Rñdendum est, ꝙ postquam testator ꝛ. xisset ista debita, aut transierat aliquis annus remissionis, aut non: dico enim annum remissionis, qui erat de nis, aut non: dico enim annum remissionis, qui erat de septem in septem annos inter Hebrços, & illi, qui erãt septem in septem annos inter Hebrços, & illi, qui erãt in seruitute exibant anno illo a seruitute, vt patet Exo. in seruitute exibant anno illo a seruitute, vt patet Exo. 21. & Leui. 25. c. vnde si transisset post illa debita ꝛcta 21. & Leui. 25. c. vnde si transisset post illa debita ꝛcta aliquis annus remissionis erant debita simpliciter soaliquis annus remissionis erant debita simpliciter soluta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, luta, ita vt debitor non teneretur creditori ad aliquid, & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respon- & si peteret in iudicio non tenebatur ad hoc respondere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi alidere, vt patet Deute. 15. & sic non oportebat vendi aliquam possessionẽ, quia iam nullum erat debitum. Si quam possessionẽ, quia iam nullum erat debitum. Si aũt non transisset aliqs annus remissionis post debita aũt non transisset aliqs annus remissionis post debita ꝛcta vendendę erant aliquę possessiones, ꝓ quantitate ꝛcta vendendę erant aliquę possessiones, ꝓ quantitate valoris huius. Sed ꝙꝙ essent debita maioris valoris, ꝙ valoris huius. Sed ꝙꝙ essent debita maioris valoris, ꝙ tota hęreditas testatoris, non poterant vẽdi bona ista, tota hęreditas testatoris, non poterant vẽdi bona ista, nisi vsque ad iobelęum, & tunc redibãt ad hęredes testatoris, & ad priorem familiã, vt patet Leui. c. 25. Hoc statoris, & ad priorem familiã, vt patet Leui. c. 25. Hoc modo non stat aliqđ inconueniens, nam tunc non trã modo non stat aliqđ inconueniens, nam tunc non trãsibũt possessiones de familia in familiã, cũ in iobelæo sibũt possessiones de familia in familiã, cũ in iobelæo redeant

redeant ad familiam priorem, & sic non miscebuntur progenies. Etiam debita soluentur, quia dabitur totus valor, pro quo vẽdite sunt possessiones illę vsquequo satisfaciat creditori. Si autem fuerint debita maiora, ita vt precium possessionum venditarum vsque ad Iobelęum non sufficiat ad soluendum illa non vendentur iterum possessiones, sed illã pars debita manebit non soluta: hoc enim voluit Deus inducere in fauorẽ pauperum Iudęorum, sicut multa alia induxit, de quibus patet Exodi 21. cap. & Leui. c. 25. & Deute. 15. cap.

An hæres testatoris possit vendi propter debita ipsius testatoris, ne venderetur hæreditas. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, an hæredes testatoris vendi possent propter debita testatoris, vt sic postea maneret eis hęreditas integra. Respondebit aliquis, ꝙ nõ poterat fieri hoc, quia homo liber non poterat vendi pro debito. Respondendum est, ꝙ inter Iudæos poterat aliquis vendere seipsum, vt patet Exodi 21. capi. & hoc quando erat in paupertate, vel propter debita, & non solum aliquis seipsum vendere poterat, sed interdum iudices vendebant aliquem pro debitis, vt patet Exodi c. 23. s. Si aliquis furaretur, & non haberet vnde restitueret vendebatur, & precium dabatur damnum passo. Respondendum est hoc non obstante hęredes non posse vendi pro debitis testatoris etiam si vellent retinere sibi hæreditatem integram, & pro hoc non adimebatur eis quidquam, sed vendebatur hæreditas vsque ad iobelęum, pro residuo autem non dabatur aliqua actio contra eos ad vendẽdum ipsos, vel aliqua bona ipsorum, quæ aliàs haberent. Cum autem obijci tur, quòd aliquis poterat venundari pro debito: respõderi potest dupliciter. Primo modo, quòd non poterat quisquam pro debito simpliciter vendi, sed cũ debitum contractum esset ex crimine, scilicet aliquis furatus est, & non habet vnde soluat iubebatur venũdari ad soluendum, & hoc quia crimen erat in furando: si tamen contraxisset debitum per mutuum, vel commodatum, vel alijs modis non poterat venundari, ẽt si soluere esset impotens. hęredes autem ex nullo crimine contraxerunt debita ista, quia ipsi non contraxerunt illa, sed testator, ideo non poterant venundari. Aliter potest responderi, quòd dato, ꝙ pro quocunq; debito posset quis vendi in veteri testamento, hoc tamen esset quantum ad illum, qui debita ꝓtraheret, sed non quantum ad alios, qui postea in debitis succederent. Hæredes autem non contraxerant debita, sed testator. Dato ergo, quòd potuisset testator vẽdi pro debitis, hęredes tamen non poterant vendi.

An filiabus posset aliquid distribui per modum legati, licet non succederent existentibus filijs. Quæst. XXV.

QVAERETVR etiam circa superiora cũ præsupponatur supra, quòd existentibus filijs non succedebãt filiæ, an posset filiabus aliquid distribui per modum legatorum. Respondendũ est, quòd si fieret, sicut nunc, etiam si non succederent possent aliquid habere, vt legatum. Considerandum tamen, quòd aut testator volebat facere legata filiabꝰ suis de mobilibus, aut de immobilibus, si faceret de mobilibus non pertinent ad nomẽ possessionis, vel radicis valebat legãtũ, & poterat isto modo distribuere omnia bona mobilia per legata filiabus etiã si bona mobilia essent plura immobilibus. Si autem de immobilibus quæratur nõ poterat facere aliquod legatum, sed simpliciter prouenichant ad filios. Causa diuersitatis est, quia Deus volebat, quòd possessio vnius familiæ non transiret in alteram familiam, quod fieret si fœminæ aliquo modo haberent aliquam partem hæreditatis, siue per legata, siue hæreditariam successionem, quia transirent in familiam viri sui, & filij ex eis geniti succederent in hæreditate, ꝙ tamen non essent de eadem familia, de qua mater. Cũ autem bona mobilia distribuuntur filiabus per modum legatorũ, non sequitur aliquod inconueniens, quia quamquam illa transeant ad alteram familiam, non dicitur possessio vnius familiæ transire ad aliam, quia bona mobilia nõ pertinent ad possessionem accipiendo eo modo, quo scriptura accipit: sed solum immobilia. Et causa est, quia per bona mobilia non potest certificari aliqua ꝓgenies, & hoc propter duo, primo quia bona mobilia non sunt, vt communiter magnæ durationis, sicut immobilia, sed pereunt, aut alterantur, vel diminuuntur vsu, aut vitæ diuturnitate. Certificatio autẽ progeniei debet fieri per id, quod semper manet, alioquin non semper erit certificatio, & distinctio progeniei, sed quandiu res illa duraverit. Deus tamen intendebat, ꝙ semper duraret distinctio in tribubus & familijs, vt patet j. 36. c. cum dñ, ꝙ familiæ, & tribus maneant, sicut a domino separatę sunt: non ergo proficiebãt ad hoc bona mobilia. Item dato, ꝙ bona mobilia essent perpetua, sicut bona immobilia quantum ad aliquid sunt perpetua: tamen non notificarent progeniem distinctam, quia illa mouentur de loco in locum: & hoc maxime repugnat certitudini, id namque per quod potissime bona immobilia distinguunt lineas progenierũ, est quia immobiliter se habent, s. si hic est aliquis ager domus, vel mons qui pertineat ad aliquam stirpem, si non possit transire a stirpe illa cognoscemus de quocunque homine, qui habeat illam possessionem, ꝙ pertineat ad talem stirpem, & quia illa possessio non mutatur loco, scimus ꝙ homines pertinentes ad talẽ, vel talem familiam habitant in talibus, vel talibus locis, & non in alijs, in quo certissime est cognitio progeniei. Si autem per bona mobilia deberet dari certitudo cũ illa aliquando sint hic, & aliqñ alibi, etiam si non transirent ab vna familia in aliam, non cognoscerentur distinctè linęę per illã, sed viderẽtur confusę progenies, sicut ipsa bona mixta essent. Tertia ratio potest adiungi, s. ꝙ per bona mobilia non possit cognosci certitudo progeniei, quia illud quod debet de alio certificari debet esse certum in seipso, sicut in omnibus scientijs omnis cognitio fit ex per se notis. Si autem id, quod debet certificare de alio nõ esset in se certum, conaremur cognoscere incertum per aliud incertũ, & hoc impossibile est. Bona tamen mobilia sunt huiusmodi, quia in seipsis non habent aliquam distinctionem, vt plurimũ, per quam videatur vnum differens ab alio, sicut in pecunia & pecunia, quia nõ cognoscitur vna distincta ab alia, & sic de plurib⁹ alijs rebus mobilibus, quæ alijs sunt similes per omnia, vel similes esse possunt, & illa similitudo causat confusionem, ideo non possunt ista certificare aliquid alterum, cum ipsa in se incertissima sint. Sed obijciet aliquis sic esse de bonis immobilibus, quia illa frequẽter sunt similia per omnia, vt ager & ager: domus & domus, quæ interdum magnitudine & figura differentiam nullam habent.

Respondẽdum est, quòd quamquam bona immobilia interdum non habeant differentiam in colore magnitudine, & figura, & quibusdam alijs accidentibus: habent tamen differentiam certissimam in situ, quia nunquam possunt alternare loca, vel quomodocũque mutare, & dato ꝙ omnia alia similia sint istud causat sufficiẽtem dñiam, & notificationem. Apparet igitur ex prædictis, ꝙ ad certificationem, & differentiã seruandam semper in progeniebus nihil bona mobilia conferunt: immobilia autem nimis, ideo de bonis immobilibus, non debuit licere alicui disponere

in testamento transmittendo ad aliam familiam, siue distribuendo per legata filiabus, siue alijs. De mobilibus autem licere debuit, & propter hoc etiam omnia priuilegia, quæ dabantur de vẽditionibus respectu vẽditoris, s. quòd posset redimere rem quotiens vellet computatis fructibus in sortem, vel quòd haberet possessionem suam in iobeleo nullo dato precio solum intelligebatur de bonis immobilibus. Circa mobilia autem idem ius venditionis erat, quod nunc est apud nos. ratio est, quia illa priuilegia dabantur, vt manerẽt bona ad faciendum distinctionem, & certitudinẽ semper de progenie: si ergo contingeret, quòd aliquis de Iudæis non haberet aliqua bona mobilia, sed sola immobilia, non poterat filiabus suis aliquid relinquere, siue per modum legati, siue hæreditariæ successionis.

An successio filiorum æqualiter se haberet respectu patris, & matris. Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, an istud quod dicitur hic de successione filiorum intelligatur æqualiter respectu patris, & matris, s. quòd sicut filij directè succedunt patri, filiæ autem succedũt in defectum filiorum, an sic sit respectu matris, quòd succedant ei filij, vel filiæ. Respondendum est, ꝙ patri filij absolute succedunt & vniuersaliter, ita quòd non erat aliquis casus, in quo filij non succederent patribus in veteri testamento. Et causa erat, quia semper omnes filij, vel aliqui de eis denominantur de familia paterna, ideo illi succedunt patri, tam ad mobilia, quàm ad immobilia, & sic deriuabitur semper possessio per illam familiam cuius est. De filiabus autem idem est in casu, in quo non habet quis filios, quia tũc linea patris deriuabitur per ipsas, non quòd per eas cõputetur, sed quia ex eis nascentur aliqui filij, in quibus aui progenies maneat, sicut dictum est de filiabus Salphaad, quæ successerunt patri, vt suscitaretur in eis nomen eius. Et dicẽdum est, ꝙ in hoc casu vniuersaliter filiæ succedebant patribus, quia per eas deriuanda erat linea ipsius. Circa matrem considerandum est, quòd regulariter matres non habebant aliquid, in quo succederent ei filij, vel filiæ, quia fœminæ non succedunt parentibus existentibus filijs: ideo non habebunt aliquid quod ad filios, vel filias transmittant. Nisi forte dicatur, ꝙ sicut nunc constante matrimonio bona acquisita diuiduntur æqualiter inter virum & vxorem, nisi in quibusdam speciebus acquisitionis, ita quoque esset in Iudæis, ꝙ bona mobilia acquisita durante matrimonio diuiderentur inter virum & vxorem. Et si talis lex inter Iudæos daretur dicendum, ꝙ fœminæ poterant habere aliqua bona, de quibus testarentur, & hoc vniuersaliter, sed ista bona solum erant mobilia: nunc enim cõstante matrimonio vir & vxor possunt acquirere bona, tam mobilia quàm immobilia, quia licet cuilibet vendere possessionem suam immobilẽ. Inter Iudæos autem non licebat, & si venderetur, erat illa possessio manens ad tps apud emptorem, ideo nõ computatur de bonis ipsius, & si aliquo modo pertinebat ad bona, hoc erat ad mobilia. Quod patet, quia si aliquis emisset possessionem immobilem, aut vendi tor ante iobeleum volebat eam redimere aut non: si autem vellet redimere, dabat pretium fm æstimationem temporis, vt patet Leui. 25. ca. pretium autem de bonis mobilibus est, si autem venditor non redimeret possessionem ante iobeleum redibat ad eum in iobeleo: & tunc nihil manebat apud emptorem de possessione illa, nisi fructus percepti tempore præterito, precium tamen nullum dabatur: fructus autem de bonis mobilibus sunt. Patet ergo, ꝙ constante matrimonio non poterat vir & vxor acquirere, nisi bona mobilia, & tunc si proueniret vxori medietas illorum, poterat testari de illis. Et dicendum, ꝙ non solum succederẽt sibi filij in bonis illis, sed etiam filiæ, quia cum illa non sint bona immobilia, quæ denominant familiam, ad quoscunque transmitti possunt, in alijs autem casibus mater non habet bona, quia non succedit patri, sicut filijs, ideo non habebit aliquod bonum immobile, fallit hoc in vno casu, s. quando pater solum habuit filias, quia tunc illę sibi succedunt tam in mobilibus, quàm in immobilibus per legem successionis, quæ habetur hic: & tunc dicendum est, ꝙ stat quasi eadem lex, quę de patre, s. ꝙ si fœmina habeat possessiones immobiles filij solum sibi succedant, quia illę possessiones proueniunt de progenie auorum maternorum, & debet per illas distingui linea illa ab alijs progeniebus, sed filij sunt, per quos progenies quęcunq; texitur: ergo ipsi soli succedent matri. Si aũt non habuit filios succedent filiæ, sicut supra fuit declaratum de filiabus Salphaad. Est tñ quædam differentia inter successionem filiorum, & filiarum respectu matris, qñ habet bona immobilia, & in successione respectu patris, qm̃ filij semper succedunt patri, vel filiæ nõ existentibus filijs, vt declaratum est, aliqñ tñ mater haberet filium, vel filiam, & non succederet ei in bonis immobilibus, sed aliquis alius succederet. Qđ patet in filiabus Salphaad in casu ſ. declarato, s. qñ aliqua mulier quę successit patri adhęsit viro, & inde habuit vnicum filium, vel vnicam filiam, non succedet aliquis horũ si habeat alios, qui possint succedere patri. Verbi gratia ista mulier habebat sorores, si vnicum filium habuit, vel vnicam filiã, non transibit hæreditas ad aliquem horũ, sed ad sorores, quæ denominare possint stirpem patris. Causa huius est, quia illa possessio in qua fœmina ista succesſerat, erat ad denominandum, & certificandum stirpẽ patris, ne periret nomẽ eius in familia sua. filius tamẽ huius fœminæ non computabitur in stirpe matris, vel aui materni, quia pater illum solum filium habet, sed computabitur in stirpe patris, vt ſ. fuit probatum cũ dicebatur de filiabus Salphaad: ergo non succedet in possessione materna, sed transiuit illa ad sorores eius, quia illę possunt habere filios, in quibus conseruetur progenies aui, & cum eis manebit progenies illa. Si autem arguatur, ꝙ filij debent succedere, & nulli alij, nisi in defectum ipsorum. Rñdendum est, ꝙ est verũ, qñ sunt in familia illa, ad quam pertinet possessio, secus aũt si denominentur ab alia familia, vel etiam succedent, q̃q̃ non denominentur ab eadẽ familia, si tñ nullus alius sit, in quo permaneat nomen illius familiæ: qñ tñ alius est non succedent ipsi, vtpote si ista mulier non habebat sorores, & habuit vnicum filium, ille nõ potest denominari de progenie aui materni, tñ succedit in hæreditate, quia non est aliquis alius, qui succedere possit, & denominetur de stirpe: oẽs enim alij cognati sunt in suis stirpibus, quia computantur per alias lineas, sicut patet in arbore consanguinitatis in collateralibus, qui quamquam descendant ab eodem trunco, tñ varias lineas habent: soli autem sunt in eadem linea, qui vocantur ascendentes & descendẽtes, si ergo ista mulier non haberet sorores, quæ essent in eadem linea cum illa respectu patris, a quo descendunt, non esset aliquis alius, qui succederet denominando lineã illam: ergo tunc quamquam filius huius fęminę, non denominaret stirpem aui materni, tamen succedebat in possessione eius. In filia autem idem est, scilicet, si prædicta mulier habuisset vnicã filiam, & vir suus non haberet alios liberos, illa filia non denominaretur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, ideo soli patri succederet: hæreditas autem materna deuoluereturad sorores, si quas haberet, vt per illas deriuaretur linea patris, si autem nullam haberet transiret hæreditas ad filiam, quamquam nõ esset de stirpe aui. Patet igitur, quòd quamquam filij, & filię succedant matri, quando habet bona, tamen non penitus est idem, sicut de patre.

An filius hæres proprij patris, & non possessionis aui materni possit hæreditare bona mobilia matris. Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius in casu prædicto si mulier ista habeat bona mobilia, & immobilia an sit idem de vtrisque, scilicet habuit mulier ista vnicam filiam, vel filium, & ille non denominatur de stirpe matris, & aui materni, sed de stirpe patris, & ob hoc non succedit in hęreditate materna, sed redit ad sorores, nunquid bona mobilia huius peruenient ad sorores, vel ad filium? Respondẽdum est, quòd quando filius iste, vel filia non denominatur de stirpe materna, & aui stat dupliciter, quia aut ista mulier habebat sorores, aut non, si non habebat hęreditas pertinebat ad filium, vel filiam, quamquam non esset de stirpe aui, & tunc sicut succedit in bonis immobilibus, ita in mobilibus succedet, quia minoris difficultatis est succedere in mobilibus quàm in immobilibus. Si autem ista mulier habebat sorores, possessio materna, scilicet quã ipsa habuerat a patre pertinebat ad sorores non poterat succedere filius, vel filia, in bonis tamen mobilibus succedere poterat, immo debebat, nec poterat mater instituere alium hęredem in bonis illis. Causa differentię est, quia bona immobilia, quæ mater habebat nõ pertinebant ad ipsam simpliciter, sed erant annexa progeniei patris sui, ideo si aliquis esset, qui posset denominare stirpem illam, sicut erant sorores huius fœminę transibat possessio ad illas, bona autẽ mobilia, quæ habebat ista fœmina, erant simpliciter ipsius, siue acquisiuisset illa constante matrimonio, siue habuisset per modum legati. Etiã non erant ad denominandam aliquam stirpem, ideo directe pertinebant ad filium, vel filiam, nec poterat mater priuare illos iure hęreditatis.

An filij succederent æqualiter patri, & cum filiæ succedebant in defectum filiorum, an succederent etiam æqualiter, vel obseruabatur aliquod ius primogenituræ. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR amplius cum dicatur, quòd filij succedebãt patribus, & in defectum eorum filiæ, an filij succederent æqualiter, vel non stantibus filijs succederent filię æquali ter, & hoc, siue ab intestato, siue ex testamento. Respondendum est primo de filijs, quòd filij aliquando pertinebant omnes ad familiam patris, & interdum quidam ipsorum solum, qui vero non pertinebãt ad familiam eius, nequaquam succedebant ei æqualiter, cum alijs liberis, vel inæqualiter. Quod patet, quia vir, aut cõtrahebat cum aliqua fœmina, quę habuisset hęreditatem ex patre, ſ. quia pater non habuerat aliquos filios, sicut patet filiabus Salphaad, aut contrahebat cum aliqua fœmina, quæ non habuisset hęreditatem ex patre, quia habebat fratres. Si primo modo omnes filij non poterũt pertinere ad patrem, sed aut ille erat vnicus, siue filius, siue filia, aut plures. Si vnicus ad familiam paternã pertinebat, vt supra declaratum fuit, si plures filij, vel filiæ aliqui pertinebant ad stirpem patris, & aliqui ad stirpem matris, vt denominarẽt lineã aui materni. Si secundo modo oẽs filij, vel filiæ pertinebant ad stirpem patris, quia non erat hic opus, vt aliquis de liberis stirpem maternam denominaret, quia auus maternus habuit liberos. Hoc supposito dicendum, ꝙ qñ aliqui de filijs non pertinebãt ad familiam patris, illi non succedebant cum alijs liberis, siue æqualiter, siue inæqualiter, sed succedebãt matri, & auo materno cum possessione sua, quia ad eorum lineam pertinebant. Si autem filij pertinerẽt ad stirpem patris, dicendum, ꝙ aut manebat ibi aliquis primogenitus aut non. hoc dr, quia forte fęmina fuit primogenita, & illa non gaudebat iuribus primogenituræ, vel forte quia ille, qui primogenitus erat, nõ succedebat patri, sed matri, & auo materno in casu, in quo non pertinebãt omnes liberi ad familiam patris, & sic stat distõ. Et tunc si in liberis illis succedẽtibus patri esset aliquis primogenitus, ille habebat omnia duplicia, ſ. ꝙ succedebat ĩ tãta parte bonorum, in quanta duo filij de reliquis, vt patet Deuterono. c. 21. ſ. agnoscet primogenitum, dabit que ei de his, quę habuit cũcta duplicia: iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Etiam iste primogenitus præter bona prĩs, in quibus erat duplus ad alios succedebat in toto honore patris, vt si haberet prĩ aliquam dignitatẽ solus primogenitus succedebat, vt si esset pater summus sacerdos, vel rex aut aliquid alterum dignitatis, vel honoris primogenitus solus succedebat, ista duo designãtur Gene. 49. c. cum loquebatur Iacob ad Ruben primogenitum suum, ſ. Rubẽ primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio: prioritas. n. in donis significat maioritatem in successione paterna: maioritas in imperio significat successionem in dignitate, vel honore, aut officio. Ista aũt iura primogenituræ non poterant variari ex dispositione prĩna, sed ille, qui erat primogenitus succedebat ẽt patre inuito, vt patet Deute. c. 21. vbi ponitur de illo, qui habuit duas vxores vnam dilectam, & aliam odiosam, & qui vult filio odioſę auferre primogenita, non poterit. Reliqui aũt fratres ab intestato succedebant æqualiter ẽt ex testõ. Nam pater non poterat aliquem filium præferre alijs in possessione, sicut nunc fit quantum ad certam partem possessionis, qđ patet quia Deute. 21. c. dr, ꝙ pater dabit primogenito suo cuncta duplicia, ſ. in duplo, q̃ dare debebat cuilibet aliorum: ex quo apparet, ꝙ oẽs filij habebant æqualiter: nam duplum importat certam habitudinem proportionis. Si aũt alij filij præter primogenitum non reciperent oẽs æqualiter, posset pater vni dare magis, alteri minus præferendo eos abinuicem, sicut vellet, & tunc non maneret aliqua certa habitudo, fm quam primogenitus diceretur habere cuncta duplicia, quia respectu alicuius haberet triplicia, & ad alterum sexquialtera, vel sexquiquarta, & forte non haberet duplicia respectu alicuius, & tñ necesse est, ꝙ primogenitus haberet cuncta duplicia respectu aliorum Deut. c. 21. ergo oẽs alij liberi æqualiter suscipiebant, nec poterat pater aliquem eorũ alteri præferre: & sic nihil differebat an isti succederent ab intestato, vel ex testõ, quia vtroq; modo idem consecuturi erãt. Nec habebat testator aliquam libertatem ĩ bonis immobilibus disponendi, sed solum in mobilibus, quia lex disposuerat de immobilibus. Sed obijciẽt ꝯ hoc, ſ. ꝙ pr̃ posset præferre vnum filium alteri dando ei maiorem partem bonorum suorũ, sic patet de Iacob, qui qñ dedit filijs suis terram Chanaan, sicut Deus ei dederat, dedit Ioseph vnam partem hęreditatis super cęteros filios, vt patet Gen. 48. c. ſ. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorrhęi in gladio, & arcu meo, & postea ista pars fuit assignata specialiter filijs Ioseph, quando terra diuisa fuit, ſ. ager quidam apud vrbem Sichem, vel ipsa vrbs Sichem secũdum aliquos, vt patet Iosue c. vlti. Respondẽdum est, ꝙ Iacob fecit illud ex causa, ſ. quia Ioseph aluerat eũ, & totam familiam suam in Aegypto, & tamen si ista

lex

Iura primogeniti.

An in veteri test. possent patres præferre quosdã filijs alijs, sicut nunc:

Cur Iacob dedit Ioseph partem hæreditatis super alios filios

lex tunc fuisset, etiam ex causa vrgentissima non potuisset præficere vnum filium alteri, sed fuit Iacob ante istam legem, ideo non solum illud, sed multa alia sibi licuerūt. Quòd etiam patet in adoptione duorum nepotum suorum, scilicet Manasse, & Ephraim. Adoptauit enim eos dans illis æqualem partem in hæreditate sua cum omnibus alijs filijs. vt patet Gene. 48. ca. scilicet duo filij tui Ephraim, & Manasses, sicut Rubē, & Symeon reputabunt mihi. Si tamen fuisset ista lex data, non potuisset in prejudicium filiorum suorum instituere alios heredes, qa nihil aliud erat posse alios adoptare, quàm posse distribuere bona sua immobilia per legata quibus vellet, & hoc non licebat nunc stante ista lege, cum soli filij succederent, ergo fecit illud Iacob, quia non erat tūc talis lex data. Patet ergo, quòd existente primogenito, & alijs filijs, primogenitus habebat duplicem partem in possessione, omnes alij filij erant æquales: si vero in filijs succedentibus patri non sit aliquis primogenitus, omnes succedebant æqualiter, & pater non poterat præferre vnum alteri, vt declaratum est. Si autem quæratur circa filias. dicēdum est, quòd cum pater haberet solas filias ī casu, in quo ipsę succedere poterant aut omnes pertinebant ad familiam eius, vel quędam solum: est enim in hoc distinguendum, sicut prius, scilicet, aut filia erat vnica, aut plures: si vnica erat de stirpe pris: si plures, aut mater habebat aliquam possessionem, in qua succesſerat patri non habenti filios, & tunc dicendum, quòd aliquę de filiabus, vel saltem aliqua pertinebat ad stirpē matris, & aui materni: si autem mater non haberet aliquam possessionem, in qua successisset patri, omnes filiæ pertinebant ad stirpem patris, & tūc omnes, quę pertinebant ad stirpem matris succedebant matri solæ, & auo materno, quæ autem pertinebāt ad stirpem patris, succedebant soli patri, & quātum ad hoc idem est de successione filiorū, & filiarum. Sed stat amplius differentia, quia in filijs aspiciebatur quis esset primogenitus, vt dupliciter succederet. In filiabus autem nō erant iura primogenituræ, quia omnes leges, quæ de primogenitura loquuntur in veteri testamento exprimunt de masculis, vt patet Deute. c. 21. ideo quotcunque essent filię diuidebatur æqualiter inter eas, sicut dicebatur de filijs, in quibus non erat aliquis primogenitus, quia omnes illi succedebant æqualiter. *Si filiam non habuit habebit successores fratres suos.* Intelligitur de fratribus masculis, si essent: nam sorores non succederent existentibus: sicut filiæ non succedebant existentibus filijs. Si autem non essent fratres, succedebant sorores, antequam perueniret hæreditas ad patruos, de quibus immediate dicitur. Sciēdum autem, quòd intelligebatur ista successio tam ex testamento, quàm ab intestato, quia si aliquis non habens filios, nec filias haberet fratres, non poterat instituere hęredes alios: nam si posset illis omissis alios non ita propinquos instituere, posset quemcunque vellet, cum iam non fieret ibi successio per legem propinquitatis, sed ex volū tate testatoris, & tamen hoc falsum est. quia sic posset testator instituere hominem alterius familię, vel alterius tribus, quod non stat, quia Deus iussit, quòd possessio maneret in tribubus, & familijs, & nō transiret ad alias, vt familiæ, & tribus semper essent distinctę, sicut Deus eas distinxerat, vt patet j. 36. c. Nihil ergo referebat an fratres succederēt alicui ex testō, vel ab intestato, quia vtroq; modo ī oībus bonis immobilibus successuri erant. Idem est de patruis, qñ non existentibus fratribus succedunt patrui, qa nō poterit testator alios īstituere hęredes. Cā huius est, qa Deus volebat, vt possessiones semper manerent ī eadem familia q̄tum possibile esset, & in eadem tribu: hoc aūt non cōtingeret, nisi successio fieret semp per ꝓpinquiores.

Filię, an succederēt æqualiter deficientibus filijs.

An moriens sine filijs & filiabus cogeretur relinquere fratres suos hæredes in omnibus mobilibus, & immobilibus. Et an illi possent renunciare in fauorem aliorum. *Quæst. XXIX.*

QVAERET aliquis, an cum quis non habens filios, nec filias, cogebatur relinquere fratres suos hęredes, an intelligeretur hoc de omnibus tam mobilibus, quàm immobilibus. Respondendum est, quòd in bonis mobilibus licitum erat testatori disponere qualiter vellet, siue distribuendo ea per legata, siue instituēdo aliquem alium hæredem in eis, etiā si esset de alia tribu. Causa diuersitatis est, quia bona immobilia, quæ possessiones appellantur in scriptura, erant assignata certis familijs, & tribubus, vt per illa cognosceretur distinctio hominū vnius familię, vel tribus ab hominibus alterius tribus, vel familiæ, si autem liceret alicui ad libitum suū disponere de bonis immobilibus, posset illa mutare ad alteram tribum, vel familiam, & sic confunderetur distributio sortiū, ideo non debuit licere in bonis immobilibus alicui disponere ad libitum: bona autem mobilia non sunt assignata ad distinguendum tribus, vel familias, quia ad hoc nequaquam proficiebant, vt supra declaratum est, ideo quòd de illis disponeret testator ad libitum suum, non erat inconueniens. Idem autem intelligendum de omnibus alijs gradibus propinquorum succedētium, quòd illi ex necessitate succedebāt in bonis immobilibus, bona tamen mobilia ad voluntatem testatoris disponebantur.

An frater alicuius relictus hæres posset relinquere hæreditatem in fauorem alterius extra tribum. *Quæst. XXX.*

QVAERET aliquis cum aliquis non habens filios relinqueret hęreditatem suā fratribus: an illi in fauorem aliorum possent renūciare hęreditati, ſ. vt susciperet eā alius homo, qui esset extra tribum illam, vel extra familiā. Respondendum est, ꝙ non poterat aliquis de propinquis defuncti viuente testatore, vel defuncto eo renūciare iuri suo, ita vt daretur alteri, qui esset extra familiam illam, quia quilibet potest renunciare iuri suo inquantum pro se est, sed non potest renunciare iuri suo, inquantum læditur aliquis alius, vel inquātum ius illud non est introductum solum pro ipso, sed etiā pro alio, vt patet in clericis, qui non possunt renunciare priuilegio suo, vt percutientes eos non sint excommunicati, & hoc quia non est introductum illud priuilegium in fauorem alicuius personę clericorum, sed in fauorem ordinis clericalis, & quia deberet esse tutior iste ordo si aliquis clericorum se subijceret legibus secularibus renuncians priuilegio suo, iure cautū est ne renūciare posset. Sic etiā esset hic: nam ꝙ non existentibus filijs alicuius viri succedere debeant fratres eius, & ipse non posset instituere alios hęredes, non introductū est in fauorem fratrū, sed in fauorē totius familię, vel tribus, vt semper maneret possessio ista in familia illa, vel tribu ad distinguendū eam a cęteris, iō non ꝓmittitur renunciare, qa sic per renūciationem iuris istius priuaret tota familia iure suo, sed poterit iste renuncia re in prejudiciū suū sine ꝓiudicio familię, vel tribus nō dādo hęreditatē alicui, q̄ sit extra tribū, vel familiam.

An frater testatoris posset renunciare hæreditatem alteri de familia si haberet filios. *Quæst. XXXI.*

QVAERETVR autem circa hoc, an iste frater testatoris posset renunciare iuri suo cedēdo illud alicui de familia: tunc enim non videtur esse ista cessio in prædiudicium familię, quia semper manet possessio intra familiam. Respondendum est, quòd aut iste vult cedere volens habet liberos, siue mares, siue fœminas, aut non. Si habet dicendum, quòd non potest cedere, quia non potest aliquis renunciare iuri suo in prædiudicium alterius. Sicut ergo non poterat iste in prædiudicium familiæ cedere ius suum alteri, ita in prædiudiciū filiorum suorum non poterit renūciare: nam ius quędam est isti ad bona fratris sui non habentis liberos, & filij habēt ius in bonis patris, ideo si cedit alteri ius illud tollit filijs suis id, quod habituri erant post mortem ipsius, & sic prædiudicat, ergo non poterit renunciare hęreditati. Sed obijciet aliquis, quòd posset renūciare iuri suo non obstāribus liberis, quia si aliquis instituat nunc alium hęredem, iste qui instituitur potest renunciare hęreditati, quamquam filios habeat, nec ei valet in hoc reclamatio filiorum. Respondēdum est, quòd factio testamenti, & institutio, atque destitutio hæredum, & acceptatio hęreditaris, vel renunciatio liberiora sunt nunc secundum leges nostras, quàm in veteri testamento. Causa est, quia ibi attendebatur certitudo progenierum, ita quòd nunquam miscerentur progenies, & hoc fiebat per hęreditates annexas progenibus, ideo debebant strictę esse ad hoc, quòd manerent semper in linea illa, in qua a principio fuerant, quod non staret si testatori daretur libera condendi facultas, ideo quantum ab bona immobilia debuit potestas legatoris esse ligata. Nunc autem non attenditur ad certitudinem alicuius progeniei, ideo testatori licet disponere de bonis suis, tā mobilibus quàm immobilibus, dumtamen non grauet filios in quarta eis debita de iure naturæ, & sic non valet argumētum de cessione hęreditatis nunc, & in veteri testamento. Itē patet hoc, quia ipse testator. antequam testaretur adhuc non habebat tam liberam potestatē in bonis suis in veteri testamento, sicut nunc, quia licet nunc testatori non licet, quando condit testamentum, priuare filios quarta debita, licebat tamen antequam conderet expēdere bona sua, qualiter voluisset, nisi forte essent bona primogenituræ, quæ vendi nō poterāt, aut alias alienare, sed cętera dissipare poterat, etiam vt nihil filijs maneret, in veteri autem testamento non licebat alicui bona sua immobilia vēdere, vel donare, & si vēderet vsque ad certum tempus manebat venditio, & postea redibant bona ad filios eius, ita vt non possent priuari filij hęreditate patris saltem ad aliquod bonū. De his declaratum est Leui. cap. 25. non licebat igitur huic renunciare hęreditati si filios haberet.

An frater testatoris posset renunciare hęreditatem si non habet filios. *Quæst. XXXII.*

QVAERETVR amplius, quid si iste non haberet filios, an liceret eis renunciare hęreditati ī fauorem alicuius de familia illa. Respondendum est, quòd aut ille in cuius fauorem renūciabat erat immediatus illi in iure successionis, & tunc licebat: si autem non erat immediatus, non licebat renunciare in fauorem illius, verbi gratia. si aliquis reliquit fratres suos hæredes cum non haberet filios nec filias: si illi volūt renunciare, non possunt nisi in immediatum. Est autem immediatus patruus, quia post fratres nemo est, qui succedat, nisi patruus, si igitur in istum renuncient fratres ius suum, dumtamen non habeant liberos valet renunciatio, quia non fuit in prædiciū alicuius, ſ. nec familiæ, nec alicuius personæ: si autem isti fratres velint renunciare in aliquem omisso patrūo, non renunciant in immediatū, ideo nō tenet renunciatio, quia fit in prejudicium alicui

cuius, ſ. patrui. nam si non succederent fratres, ille succesſurus erat: &, mortuis illis si non haberent liberos patruus succesſurus erat. Cum autē fuerit tradita hæreditas alicuius minus propinquo non poterit redire vnquam ad istum, ideo prædiudicatum fuit illi, sed in p̄iudicium istius non potest alius renunciare: ergo non valebit renunciatio. Cum autem fratres nō habentes liberos renunciant in patruos, qui immediati sunt, tenet renunciatio, quia non fit ibi prædiudicium alicui, cum non omittatur aliquis medius, sed solum prejudicatur ipsi renuncianti, potest quilibet tamen, quantum ad ipsum solum est, nulli alteri prædiudicando, iuri suo renunciare. Patet ergo, qñ teneat, & qñ non.

Quod si fratres non habuit dabitis hæreditatem fratribus patris eius. Iste est gradus immediatus ad successionem, ſ. ꝙ fratres patris qui vocantur patrui succedant quādo fratres non sunt, & vt quidam volunt intelligendū etiam si non sunt sorores. Nam si aliquis habeat sorores dabitur hęreditas eius illis non existentibus fratribus, & non perueniet ad patruos, nomine tamen fratrum intelliguntur sorores, & cum dicitur hic de fratribus patris intelligēdum est de omnibus alijs propinquis si sint in eodem gradu. Istud quod dicitur de successione sororum non existentibus fratribus fallum est, licet quidam velint illud, vt infra patebit.

Cum hæreditas peruenit ad fratres patris non existentibus liberis, an possit etiam peruenire ad fratres matris, seu ad sorores. *Quæst. XXXIII.*

QVAERET aliquis, an cum peruenit hęreditas ad fratres patris, debeat peruenire ad fratres matris. Respōdebit aliquis, ꝙ æqualiter succedēt fratres patris, & matris, quia in eodem gradu sunt, sicut pater, & mater sunt in eodem gradu respectu filij. Sed ista ratio non tenet, quia filij, & filiæ sunt in eodem gradu respectu patris, tamen filij succedunt, & eis existentibus non succedunt filiæ, sed solū succedunt in defectu filiorum, ideo non procedit ratio. Sed forte dicetur alio modo, ſ. ꝙ non succedāt simul fratres matris, & fratres patris, sed fratres patris succedant primo, quibus non existentibus succedant fratres matris. Sed etiam dicendum hoc non obstare: nam fratres matris non succedebant: causa est quia Deus intendebat, ꝙ possessio semper maneret in eadem familia, quantum manere posset, mater tamē erat extra familiam patris saltem extra lineam illius immediatam, ideo non debebat transire hęreditas ad fratres matris, sed ad propinquos patris. Causa est, qa ista hęreditas prouenerat filio ex patre, ideo in eandē radicem redire debebat, & sic nunquam computabantur cognati ex parte matris, tanquam propinqui alicuius in successione, quamquam essent propinquiores in cognatione. Verbi gratia si esset aliquis moriēs sine liberis, qui habuerat hęreditatem a patre, & haberet cognatos ex parte matris in secundo gradu, vel in tertio, siue de superioribus, siue de descendentibus, & ex parte patris haberet propinquos solum in quarto gradu, si propter propinquitatē fieret successio, cognati ex parte matris succedere debebant, & tamen non succedunt, sed cognati ex parte patris, etiā si sint in septimo, vel octauo gradu. Causa est, quia ista hęreditas pertinet ad familiam illam, in qua erat pater, cognati autem ex parte matris non pertinēt ad hanc familiam, ideo nunquam succedūt. hoc autem verum est, nisi illa prouenerit hęreditas ex parte matris, ſ. ꝙ aliquando matres habent hęreditatem, vtpote si succesſerunt patribus suis, qui non habebant liberos masculos, tunc quidam filij non succedunt, nisi soli matri, & denominantur de stirpe aui materni, nec pertinent ad familiam

impugna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

familiam patris, sed alij sunt filij, qui ad familiã patris pertinent,& succedunt ei. In hoc casu si isti filij postea moriantur sine filijs, debent sibi succedere fratres matris,& non patris,& si non habeat mater fratres, debẽt sibi succedere patrui, & sic per omnem cognationẽ matris. Cognati autem ex parte matris non succedẽt ex causa supra assignata, s. quia Deus volebat, vt possessiones manerent in familia illa, in qua a principio fuerant, sed ista possessio proueniebat ex parte matris, ergo ad cognationem eius reditura erat. Contingit aũt interdum, q̃ filius habeat possessionẽ ex patre,& matre, s. quando vnicus est patri,& matri, & succedit patri, quia est de familia eius, matri etiam si non habeat cognatos, qui denominare possint nomen aui materni, & tũc si moriatur iste sine filijs cognati patris succedent ei in possessione, quę prouenerat ex parte matris, vt quęlibet possessio maneat in familia sua.

An sorores succederent æqualiter cum fratribus.
Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius de successione fratrum, & sororum, s. quando moriebatur aliquis sine liberis, & debebant succedere fratres, an cũ eis succederent sorores, vel saltem non existentibus eis. Si aliquis respondeat, q̃ succedãt simul, quia sunt in eodem gradu. Non stat, quia eodem modo filię,& filij sunt in eodem gradu, sed non succedunt filię existentibus filijs. Si autem dicatur, q̃ non succedunt simul sorores, sed in defectum fratrum. Dicet aliquis, q̃ etiam non stat, sicut erat de fratribus patris,& matris, quia non succedũt simul fratres patris cum fratribus matris: nec etiam in defectum eorum, ita nec sorores patris non succedant cum fratribus, vel non stantibus eis. Sed etiam ista redargutio non stat, quia fratres matris non succedũt cum fratribus patris, nec in defectũ eorum, quia successio debet fieri in hęreditate, quæ est de familia patris, fratres autem matris non sunt de hac familia, ideo nequaquam succedent, sed hic est alia ratio, quare non succedant sorores simul cum fratribus, vel in defectum eorum, s. quia debebat possessio semper manere in eadem familia, si autem sorores ex parte patris succederent, quamquam illę essent de eadem familia, de qua fratres, transirent postea in alteram familiam, s. cum acciperent viros,& filij ipsarum, qui essent de familia virorum acciperẽt possessiones ipsarum,& sic transirẽt illę possessiones ad familiam aliam, quod erat contra intentionem Dei, ideo dicẽdum, q̃ nunquam succedebant fęminæ in istis, nisi essent filiæ illius, cuius erat hęreditas, ita vt nomẽ paternum conseruaretur in illis, sicut dicebatur de filiabus Salphaad. Ideo circa hoc considerandę sunt duę regulæ. Prima est, q̃ in possessionibus, quę veniebant alicui ex parte patris, nunquam succedebant cognati ex parte matris, siue essent viri, siue fęminę, quamquam illi essent propinquiores defuncto, quàm cognati ex parte patris,& possessionibus veniẽtibus ex parte matris nunquam succedebant cognati ex parte patris. Secũda regula est, q̃ in possessionibus, quę proueniebant, siue ex parte matris, siue ex parte patris, nũquam succedebant fęminæ, sed semper viri, quamquam fęminę essent magis cognatæ, vtpote quod aliquis haberet fęminam aliquam propinquam in tertio gradu,& virum propinquum in quarto, non debebat succedere fęmina, sed vir. Hoc verum est nisi in filiabus, quæ succedebãt patri,& matri in defectum filiorum. Causæ autẽ huius sunt, quę supra habentur, scilicet, vt non transeant hęreditates de familia in familiam,& sic patet, quòd litera ista est intelligenda, sicut iacet nihil supplendo, scilicet, quòd per fratres non intelligebantur sorores,& per patruos non intelligãtur fratres matris. *Sinautem, nec patruos habuit, dabitur hæreditas his, qui ei proximi sunt.* Ideſt quando defecerint patrui, venietur ad alios propinquos, scilicet qui masculi sunt, semper per gradum maioris,& minoris propinquitatis, fęmina autem nulla succederet. Etiam erunt isti propinqui ex parte patris cum lex ista loquatur de successione, quæ fit ex parte patris, si tamen aliquis successerit matri,& postea moriatur sine liberis, successio fiet in cognatis matris, eo modo, quo dicitur de cognatis patris,& nullus de cognatione patris ibi succedet, qa non pertinent ad eandem familiam. *Eritque hoc sanctum filiis Israel lege perpetua.* Ideſt istud, quod constitutum fuit hic de successionibus, manebit firmũ inter Israelitas tanquam lex perpetua, sanctum enim dicitur de sancio, est autẽ sancire, ideſt affirmare,& propter hoc ad legem maxime pertinet, vt cũ dicitur sancimus tale, vel tale. Vel posset hic accipi sanctũ, ideſt constitutum, quia sancire significat constituere. Et est sensus, ista constitutio manebit tanquam lex perpetua. *Sicut præcepit dominus Moysi.* Ista verba sunt Dei quamquam videtur, quòd aliquis alius locutus fuerit illa, sed aliquando fit mutatio personę in scriptura, vt aliquis de seipso loquatur, tanquam alius loqueretur, & sic cum præcepit Moysi ista dixit, sicut præcepit dominus Moysi, ideſt sicut ego præcipio tibi.

Dixit quoque Dominus ad Moysen; Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filijs Israel. Cumque videris eam, ibis & tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron, quia offendistis me in deserto Sin, in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas. Hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin. Cui respondit Moyses: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante eos, & educere eos, vel introducere, ne sit populus Domini, sicut oues absque pastore. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Iosue filium Nun virum in quo est spiritus, & pone manum tuam super eũ. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis Synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filij Israel cum eo, & cętera multitudo. Fecit Moyses, vt præceperat Dominus. Cumque tulisset Iosue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi, & impositis capiti eius manibus cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus.

Dixit quoque dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium, scilicet principis futuri cõstitutio, & quia illud habuit occasionem ex præcepto de morte Moysi, vt patet in litera præponitur, q̃ Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. *Ascende in montem istum Abarim.* Iubebat Deus, q̃ Moyses ascenderet in mõtem ad moriendum immediate, vt data est lex de diuisionibus terræ,& assignatione possessionis filiarũ Salphaad,& de successionibus. Continuant enim aliqui istam literam dicentes, q̃ Moyses audierat a domino, q̃ daret possessionem filiabus Salphaad inter cognatos suos, ideo putabat, q̃ transiturus esset in terrã promissam ad diuidendum illam,& q̃ dominus relaxasset sententiam mortis contra eum latam,& q̃ non ingrederetur in terram promissam, in quo lętabatur nimis; ideo Deus subdidit, q̃ ascenderet in montem ad moriendum.

Quare Deus iussit Moysi, vt ascenderet in montem ad moriendum. *Quæst. XXXV.*

QVAERET aliquis, quare iussit ascendere in montem ad moriendum: nam vĩ, q̃ honorabilius mortuus fuisset in castris,& ibi honorarent funera eius omnes Israelitę. Respondendum est, q̃ Deus voluit euitare idolatriam: omnes enim Iudæi habebant Moysen tanquam virũ sanctissimum, per quem tanquam mediatorem receperant omnia beneficia a Deo, cum ipsi essent valde propĩqui ad idolatriam, si cognouissent sepulchrum eius adorarent eum tanquam Deum. fecit ergo Deus ne cognoscerent Israelitę sepulchrum Moysi,& quia si morereturin castris cognoscerent Israelitæ sepulchrum eius, quia ipsi sepelirent eum, ideo haberẽt occasionem idolatrandi, iussit ergo Deus, vt ascenderet in montem ad moriendum, quia ibi nemo videret eũ morientem, nec cognoscerent sepulchrum eius. Sic dicitur Deutero. c. vlti. q̃ mortuus est Moyses in monte,& sepeliuit eum Deus in valle terræ Moab, & non cognouit homo sepulchrum eius vsque in præsentẽ diem. *In montem istum Abarim.* Dicitur in montem istum, quia Moyses erat circa montem illum, quando Deus dixit hęc,& demonstrabatur mons ille ad oculum: erat enim tunc Moyses cum omnibus Israelitis in vltima mansione quæ vocatur Belsethim. Nam toto tempore ante illam vixit: est enim mansio illa apud Iordanem ad radices montis magni, qui dicitur Abarim,& in illum iussit Deus Moysen ascendere, vt moreretur. Sed arguet aliquis, q̃ non mortuus est Moyses in monte Abarim, sed in monte Nebo, quia sic dicitur Deuterono. c. vlti. Respondendum, q̃ Abarim est nomen multorum montium extensorum, vt patet infra 33. c. vbi vocantur montes Abarim, Nebo autem est quædam pars specialis in monte Abarim, vt colligitur Deute. c. 32. vbi vocatur transitus Nebo in monte Abarim, ideſt quædam pars parua vocata Nebo in monte Abarim. Vocatur autem varijs nominibus secundum varias partes, & colles: aliquãdo enim vocatur Phasga, vt patet supra c. 23.& aliquando vertex Phegor, vt patet ibidem, & aliquãdo excelsa Baal, vt patet supra c 22. *Et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel.* Ideſt de monte isto poteris videre terram, quam ego dabo Israelitis post mortem tuam, & tu morieris ibi. Dicet aliqs in hoc esse causam, quare Moyses ascenderet in montem, s. non ad moriendum, sed ad videndum terram. Sed non stat, quia litera immediate subiunxit de morte illius, s. cumque videris, ibis ad populum tuum. Immo licet ex monte illo Moyses viderit terram,& ibi mortuus fuerit, dicẽdum est, q̃ non ascendit principaliter, vt videret terrã, sed vt moreretur: nam si ascendisset ad videndum terram principaliter redijsset postea in castra, & ibi moreretur. Sed falsum est, dicitur autem, q̃ Moyses contemplaretur terram de monte illo, quam Deus daturus erat, s. terram Chanaan nouem tribuum, & dimidię, quã Deus postea tradidit. Nam iam tradiderat Iudæis quandam partem terræ promissę, s. terram duorum regum Amorrhęorum, & hanc iã viderat Moyses, quia ipse fuit dux in acquirendo eam totam.

Quare Deus iussit Moysen contemplare terram in monte.
Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare Deus dixit Moysi, q̃ ascenderet in montem,& contemplaretur terram. Respondendũ est, q̃ Deus volebat præbere Moysi quoddam gaudium: desiderabat enim introire,& videre terram Chanaan, quia Deus eam nimis laudauerat, vnde vehementer deprecatus est dominum, vt permitteret eum transire Iordanem,& videret terram Chanaan, vt patet Deut. c. 3.& ibi respondit Deus, sufficit tibi: nequaquã loquaris vltra ad me de hac re, sed iussit, q̃ ascenderet in montem,& inde videret terram illam desideratam, quam ingredi non permittebatur,& cum ascendisset, mõstrauit ei Deus omnem terram Chanaan, vt patet Deut. c. vlti. non q̃dem, q̃ posset eam totam distincte contemplari de monte illo, sed quia eleuauit Deus supernaturaliter potentiam eius visiuam, vt posset distincte cognoscere quę alias cogniturus nõ esset, vt declaratum est in eodem c. Fuit autem hoc aliquale gaudium q̃quam maiori priuatus est ipse Moyses, cum non fuerit permissus intrare. Sed adhuc maiori gaudio priuatus est Aaron, quia non vidit terram Chanaan, nec terrã duorum regum Amorrhęorum, quam Moyses bellãdo cepit,& hoc, quia mortuus est in monte Hor multo ante hoc, vt patet supra ca. 20. *Cumq; videris eam.* Ideſt postquam videris terrã nouem tribuum versus omnem partem,& delectatus fueris in visione. *Ibis tu ad populum tuum, sicut iuit frater tuus Aaron.* Ideſt morieris in monte, sicut mortuus fuit Aaron. ire enim ad populum suum, vel congregari, est mori, quia p̃ mortem associatur homo multis, qui iam mortui sunt,& quasi faciunt gentem, vel populum, sicut viuentes. Dicitur tamen hic populus pro congregatione iustorum mortuorum existentium in lymbo patrum, qui vocatur sinus Abrahę, in quo loco detinebantur omnes animę sanctorum vsque ad mortem Christi. Et locus iste est apud inferos, vt colligitur Luc. 16 ca. ex verbis Christi, cum dixit, q̃ diues quidam, qui epulabatur splendide sepultus est in infernum, mẽdicus autem nomine Lazarus ductus est in sinum Abrahę, dixes vero a longe videns Lazarum, dixit: pater Abrahã mitte Lazarum, vt intingat extremũ digiti sui ĩ aqua,& refrigeret linguam meã, quia crucior in hac flamma,& ibi responsum est, q̃ erat magnum Chaos inter eos, qui erant in inferno,& eos, qui erãt in sinu Abrahæ, ita q̃ non posset esse transitus ex vno ad alterum. Pro quo sciendũ, q̃ apud inferos sunt quatuor sinus, vel loca, in quibus animæ fuerunt, & nunc sunt, s. sinus Abrahę, lymbus puerorum, locus purgatorius,& infernus damnatorum. Iste vltimus locus est pro illis, qui in mortali actuali culpa decedunt: in eternũ enim ibi mansuri sunt. Locus purgatorius est, in quo detinẽtur animę virorum bonorum, qui de inique commissis ante mortem doluerunt, nec tamen pœnitentiam expleuerunt: ibi enim manent, vsquequo fiat Dei arbitrium expleta sit. Cum vero expletur transitur in vitam ęternam. In tempore autem ante mortẽ Christi, cum explebatur pœna debita, erat trãsitus ad sinum Abrahæ,& ibi manebatur vsque ad mortem Christi. Tertius autem locus est lymbus puerorum,& in hoc manent

Quatuor sinus apud inferos.

manent omnes animę paruulorum decedentium in
sola originali culpa, & ibi in ęternum mansuri sunt.
Quartus locus est sinus Abrahę, vbi omnes viri sancti
siue de Iudæis, siue de gentilibus manebant, vsq; ad
mortem Saluatoris, s. qñ moriebantur sine aliqua cul
pa, & sine obligatione pro aliqua satisfactione imple-
ta ad hunc locũ descendit Moyses. Et vocatur popu-
lus sanctorũ, quia omnes, qui ibi erant sancti viri erãt.
Quare aũt iste locus vocetur sinus Abrahę, & an ante
ipsum animę aliorum virorum illuc descenderint, &
de distinctione istorum quatuor locorum, & de pęnis
ipsorum, & duratione, & conditione descendentium
illuc, & liberatione de ipsis locis, multa quoq; alia hu
iusmodi latissime dictum est in libro De quinq; Me-
taphoricis Paradoxis. *Sicut iuit Aaron frater tuus*. Hoc
potest intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ dicatur pp si-
militudinem mortis, alio modo pp similitudinẽ cau-
sę moriendi. Primo modo est sensus, ꝙ Moyses vide-
rat mortem Aaron valde tranquillam, & fere sine do
lore, quia solũ accubans in loco a Deo sibi parato clau
sis oculis est mortuus, desiderauit talem mortem, vt
declaratum est supra c.20. ideo Deus satisfaciens intẽ
tioni eius dicit: Sicut iuit Aaron frater tuus, idest talẽ
mortem habebis, qualem Aaron, s. trãquillam, & qua
si sine dolore. Alio modo intelligitur de similitudine
causę moriẽdi, s. tu, & Aaron offendistis me ad aquas
contradictionis, sed Aaron propter istã causam iã iuit
ad populum suum, ergo vade tu, sicut ipse iuit. Et iste
est sensus melior, vt patet in litera, quæ immediate ex
primit causam mortis Moysi, & Aaron. Sciendũ aũt,
ꝙ istud, qđ hic hr̃ de ascensu Moysi in montem, & de
contemplatione terræ, & morte; hr̃ in quatuor locis,
s. hic, & Deut.c.3. & 33. & 34. Vltimus locus istorũ est
distinctus ab alijs, quia in tribus primis agitur solũ, ꝙ
Deus iusserit Moysi, vt ascẽderet, sed non dr̃ de mor-
te. In quarto aũt loco dr̃, qũo mortuus fuerit. Manet
igitur solum dubium de alijs tribus locis, an sint idẽ,
vel Deus ista Moysi ter dixerit. De quo dictum est. ca.
3. *Quia offendistis me in deserto Syn*. Offensio ista imme-
diate ponitur, & dr̃ in deserto Syn, idest in Cadesbar-
ne, quæ vocatur Cades deserti Syn, vt patet supr. c.13.
& 20. & aliqñ vocatur Cadesbarne, vt patet Deutero.
c.1. & Iosue 14. & 15. Sciendum aũt, ꝙ vbicunque fit
mentio de morte Moysi, & Aaron in libris istis, qua-
si semper fit mẽtio de isto peccato deserti Sin, & hoc
ne aliquis forte intelligeret, ꝙ Moyses, & Aaron non
intrauerunt terram Chanaan propter murmurationẽ
factam de Deo, & alia magna peccata Israelitarum, de
quibus supra 14 c. Moyses aũt, & Aaron non peccaue
runt in his, quin potius repugnabant omnibus pecca-
toribus, vt patet ex discursu huius libri, ad excusatio-
nem aũt eorum recitatur istud delictum, quia nullum
aliud commiserunt propter qđ mererentur mori ex-
tra terram Chanaan, & in hoc demonstratur magna
Dei iustitia in puniẽdo cũ Moysen amicum suum, vt
patet Exo.c.33. & fidelissimum sibi atque familiarem
in tota domo, vt patet ſ. 12.c. pro tanta parua culpa pu
niuit. Sciendum iñ, ꝙ ꝙꝙ non poneretur ista excusa-
tio Moysi, & Aaron manifestum erat, ꝙ ipsi non pri-
uati sunt ingressu terræ Chanaã pp murmurationem
quasi murmurauerint cum alijs Israelitis ĩ Cadesbar-
ne, quia iñia illa, quæ ibi lata est de non introeundo in
terram Chanaan solũ extendebatur ad numeratos, ꝙ
erant de duodecim tribubus, Moyses aũt, & Aarõ nõ
erant de illis, sed de Leuitis, ideo non moriebantur ex
hac causa, de Moyse adhuc magis patet, quia omnes ꝙ
condẽnati fuerant pp murmurationem mortui sunt
ante transitum torrentis Zareth, vt patet Deut.c.2. sed
tunc nõdum mortuus erat Moyses, quia post hoc pu-
gnauit ꝯ duos reges Amorrhęorum, & accepit terrã
eorum atq; diuisit, vt patet eod.c. & Deut.c.3. ergo nõ
mortuus est ex hac causa. Item patet, quia torrens Za-
reth erat anteꝙ Iudęi venirẽt in terram Moab, & duo
rũ regum Amorrhęorum, vt hr̃ ſ. ca.21. sed post hoc
fecit Moyses multa alia. Item patet ex c. prędeden. vbi
Moyses numerauit totũ Israel. & dr̃ in fine, ꝙ ĩ nume-
ratione illa non fuit aliquis de primo numeratis, quia
omnes iam mortui fuerant. Sufficiẽter ergo patebat
Moysen non fuisse mortuum pp murmurationem,
Deus tñ fecit hoc scribi ad maiorem euidentiam.

In contradictione multitudinis. Idest fuit offensio tua,
& Aaron qñ multitudo ꝯdixit, s. mihi murmurando
ꝯ me, ꝙ non haberent aquas, & dolẽdo, ꝙ exiuissent
de Aegypto. vnde Moyses, & Aarõ increpuerũt mul-
titudinem dicentes, audite rebelles, & increduli nun-
quid de petra hac poterimus vobis aquas eijcere, vt pa
tet ſ. c.20. & pp hoc vocatæ sunt illæ aquæ ꝯdictionis.
Vel potest dici in ꝯdictione multitudinis, idest qñ ꝯ-
dixistis multitudini, s. ꝙ Moyses, & Aaron ꝓtradixe-
rũt multitudini vocantes eos incredulos, & rebelles
& iste etiam est sensus conueniens. Nam peccatum
istorum fuit in ꝯdictione multitudinis, s. ꝙ Moyses, &
Aaron debebant laudare Deum coram multitudine
eijcientes aquam de petra, & prouocare totum popu
lum ad laudem, quia tñ inceperunt increpare populũ
dicentes eos incredulos, & rebelles populus contrista-
tus est, & non laudauit dominum: in quo Moyses, &
Aaron peccauerunt. *Nec sanctificare me voluistis coram
ea super aquas*. Idest noluistis laudare me, vel exprime
re magnitudinem meam coram multitudine super
aquas, idest in expressione aquarum. Non est sensus,
ꝙ Moyses, & Aarõ dicerẽt se nolle sanctificare Deũ,
vel directe noluissent, quia hoc erat peccatum graue
nimis, nec Deus dedisset eis tam paruam pęnam, sed
noluerunt sanctificare, idest non sanctificauerũt, quia
commoti bono zelo increpando populum, quia con-
tra Deum murmurabat, non potuerunt promouere
populum ad laudem: debuerant enim prius sine ali-
qua increpatione Dei magnitudinem exprimere, s. di-
cẽdo lapidi ex parte Dei, ꝙ aperiretur, & daret aquas,
& admonendo multitudinem, ꝙ sicut insensibilis la-
pis obediebat Deo, ita magis ipsi rationales existẽtes
obedire debebant, sed mutauerunt ordinem: nam cũ
debuissent finire in increpatione populi, postquam ꝓ-
mouissent populum ad laudem inceperunt ab increpa-
tione, & hoc quia magnum zelũ Dei habebant cõ-
tra rebelles, & incredulos, & postea populus increpa-
tus non fuit concitatus ad laudem Dei. *Hæ sunt aquæ
contradictionis*. Idest istæ aquæ, super quas Moyses, &
Aaron peccauerunt, vocantur aquæ contradictionis,
quia propter eas fuit ꝯdictio populi ad Deũ, vel Moy
si, & Aaron ad populum, vt supra est dictum. *In cades
deserti Sin*. Idest istæ aquę sunt in Cades, quæ est in de
serto Sin. Est enim Cades ĩ extremitate terræ Edom,
vt patet supra c.20. siue dicatur illam esse vrbem, siue
quandam partem deserti, vt ibi declaratum est, & dici
tur esse in deserto Sin, quod alias vocatur desertum
Pharam, quod est valde magnum tam in longitudine
quàm in latitudine: nam latitudo sua est post mõtem
Synai vsque Cadesbarne in extremitate lateris Meri-
diani terræ Chanaan, quod patet supra capit. 10. Lam-
bulauerunt Israelitæ post montem Synai diebus tri-
bus, & requieuit nubes in deserto Pharan, etiã durat
vsque ad terram Chanaan, quia desertum Pharam, si-
ue desertum Sin, ponitur tãquam latus Meridianum
terræ Chanaan, vt patet infra 34.cap. & Iosue 15. capit.
longitudo autem sua magna est. Nam pars orientalis
terræ Chanaan incipit cũ solitudine Sin, & continua-
tur per latus Meridianum versus occidentem, vt patet
præalle. capit. Quod autem desertum Pharam, & de-
sertum

sertum Sin eadem solitudo sint, apparet, quia hic dici
tur Cades deserti Sin, & supra 20.c. tamen 13.c. dicitur
esse Cades in deserto Pharam, ergo necesse est idem
esse. *Cui respondit Moyses*. Erat enim Moyses promp-
tus ad obediendum sententiæ Dei, ideo cum ipse iu-
serit, quòd moreretur non refugit mortem, sed peti-
uit, vt daretur aliquis rector super totum populum, si-
cut ipse erat. *Prouideat dominus Deus*. Hic petit sibi suc-
cessorẽ, ne maneat populus, sine pastore, verus quip-
pe pastor iste erat, qui in limine mortis existẽs de ouĩ-
bus memoriam agebat, magis vtilitati populi insudãs
quàm suæ, nec pro se aliquid a Deo hic petijt, sed pro
subditis.

*Quomodo saluatur contradictio apparens in dictis hic, & Deu-
teronom. capitu. tertio. Quæst. XXXVII.*

QVAERET aliquis, quomodo stabit ista litera cum ea, quæ habetur Deuterono. cap. 3. vbi dicitur, quòd Moyses instantissime orabat dominum, vt permitteret eum transire Iordanem, & videret terram Chanaã, Deus autem dixit, quòd non videret, & introiret, sed quòd ascenderet in montem, & videret solum, hic tamen dicitur, quòd immediate cum Deus dixit Moysi, vt ascenderet in montem, & moreretur consensit petẽs solum, quòd constitueret Deus alium ducem post mortem eius. Item videt esse diuersitas, quia hic dicitur, quòd Moyses præcatus est, vt Deus daret successorem sibi, & tamen Deute.c.3. dicitur, quòd Deus dixit Moysi, quando precabatur pro transitu in terram Chanaan, quòd acciperet Iosue in ducem. Respondendum est, quòd ordo huius rei fuit, scilicet, quòd postquã Moyses venit ad vltimam mansionem, scilicet Belsethim, quæ erat apud Iordanem sciẽs, quòd Deus dixerat de eo, & de Aaron in Cadesbarne, quòd non transirent in terram Chanaã, iam positus in termino illius, cum tempus intrandi in illã esset, instantissime orauit Deũ, vt permitteretur transire in eam, & patet hoc Deute. c.3. cum Moyses dicit in oratione sua transibo Iordanem istum, idest rogo te, quòd dimittas me transire illum Iordanem. Ex quo innuitur, quòd apud ipsum erat, quia demonstrabat eum, & ante hoc Deus non dixerat aliquid Moysi, quòd ascenderet in montem, vel quòd moreretur, sed solum dixerat in Cadesbarne quòd non intraret in terram Chanaan, cum autem Moyses tam affectuose precaretur, dixit ei Deus: Sufficit tibi, nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et subiunxit: ascende cacumẽ Phasgæ, & oculum tuũ circunfer ad Orientem, & Aquilonem, &c. tunc cum Moyses videret iam impossibile esse, quòd transiret in terram Chanaan, sed in loco illo moriturus erat, petiit, vt daretur sibi successor ne esset populus sine pastore, dicens verba, quæ habent hic, s. Prouideat Deus &c. & tunc iussit Deus illi, vt acciperet Iosue, & corã tota multitudine constitueret eum ducem. Ista colligũtur coniungendo ea, quæ habentur hic, & Deute. cap. 3. tamen in nullo loco istorum completè habentur, quia scriptura est breuiloqua, & ea, quę possũt intelligi ex alijs locis, non exprimit. Consueuit etiam, vt quando eadem res sępe debet narrari, non narrẽt sem per perfecte, ne fiat inutilis repetitio, sed aliquando ſ. semel perfecte narrauerit in alijs locis summatim transit, interdum vero, cum aliquid recitare debuerit sępe, enarrabit illud semper imperfecte, ita tamen, ꝙ inqualibet narratione ponatur aliqua particula, quæ alia non hr̃, & deficiat aliqua, quę hr̃ in alia, ita vt ex pluribus imperfectis colligatur vna perfecta narratio, & ita fit hic, & Deute.c.3. nam in Deut.3. exprimitur quid Moyses dixerit anteꝙ Deus iusserit ascendere in montem, & subticetur qũo Moyses petierit rectorem

A

B

C

D

E

super populum. Hic autem subticetur quid Moyses orauerit anteꝙ iuberetur ascendere in montem, & ex primitur qũo petierit ducem super populum. Causa diuersitatis est, quia hic intendebat scriptura principaliter inducere qualiter Iosue fuerit assumptus in ducẽ post mortem Moysi, & ad hoc sufficiebat poni, qũo Moyses petierit rectorem, sed Deut.c.3. intendit litera principaliter declarare, qũo Moyses non fuerit permissus transire in terram Chanaan, & ad hoc sufficiebat ponere qũo sępe Moyses petierit, vt permitteretur, & non permissus est transire. *Prouideat dominus Deus spirituum omnis carnis*. Idest Deus, qui est dominus spirituum omnium, qui in carne sunt, prouideat hominem, idest prouideat huic populo de aliquo homine, qui possit regere illum. Dicitur Deus spirituũ omnis carnis, idest ꝙ cognoscit omnes spiritus, qualiter se habeant. Vocatur Deus spirituum omnis carnis, non ꝙ solum dominetur spiritibus, qui sunt in carne, s. spiritibus humanis: nam pecora nõ hãt spiritum proprie dictum in carne, sed homines, qui ẽt dñatur spiritibus non existentibus in carne, s. Angelis, & dęmonibus, ꝙ spiritus sine corpore sunt, sed dr̃ de spiritibus in carne, quia Moyses volebat dicere, cum ego tollar a cura huius populi, ponat Deus aliquem alĩ, & quia non conueniet ad regimen tanti populi aliquis homo, nisi habeat valde bonum spiritum, ideo Deus qui erat dominus spirituum omnis carnis, idest ꝙ cognoscit omnem spiritum, qui in carne est, an bonus, vel malus sit, poterat prouidere de homine conueniente pro tanto regimine, & in hoc tollit Moyses a se curam instituẽdi principem, & a populo tollit electionem. Nam posset dicere Deus Moysi, ex quo alius princeps est necessarius populo, inquire tu quem cognoueris esse ꝯuenientem, & institue, vel totus populus eligat de seipsis vnum, quem voluerit. Dicit aũt Moyses, ꝙ non debeat hoc fieri, sed Deus, qui cognoscit spiritum omnis carnis poterit melius iudicare, & assumere conuenientem, simile hr̃ ſ. 16.c. cum dixit Moyses. fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis vno peccante ꝯ oẽs ira tua desęuiet, idest tu es Deus spirituum vniuersę carnis, scilicet cognoscens bonitatem, vel malitiã spirituum, ideo vno peccante non debes contra omnes desæuire, idest tu scis, quis est ille, qui peccauit, ergo sufficit, vt illum punias.

*An fuisset conueniens, quòd Moyses per seipsum instituerit prin
cipem totius populi. Quæst. XXXVIII.*

QVAERET aliquis, an conueniens fuerit, ꝙ Moyses per seipsum instituerit principem futurum sine aliqua populi electione, vel Dei determinatione. Respondendum, ꝙ non, quia pro tãta multitudine regenda requirebatur optimus vir, qui esset in populo, Moyses aũt non cognosceret hoc, quia istud non appareret sufficiẽter ex actibus exterioribus: nã licet Christus dixerit Mat.7.c. a fructibus eorũ cognoscetis eos, quia nõ colligũt de spinis vuas, nec de tribulis ficus, nec põt arbor mala bonos fructꝰ facere, nec arbor bona facere malos fructus, licet aliqualis cognitio sit, tñ perfecta esse nõ põt, & hoc qa altũ est, & inscrutabile cor hoĩs, vt ait Iere. est aũt verũ istud quantũ ad opationem, ꝙ est ex habitu, secus aũt de opatione ex intentione ad aliquẽ finẽ, ſ. ꝙ si aliqs operet ſm habitũ, quem habet, impossibile est, vt malus opetur bonũ, vel bonus opetur malũ, quia habitus bonus non põt inclinare nisi ad bonũ, & malus non põt inclinare, nisi ad malũ, & ad hoc applicat exemplũ Christi, s. non põt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructꝰ malos. Alio mõ põt aliqs operari ex intentione finis, & nõ ꝑ habitũ, & tũc põt malus operari bonũ. Vtpote si alicui habenti

Non põt bona arbor malos fructus facere, nec ecõtraqñ intelligit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

benti habitū intemperantiæ quantū ad lib dinem dr̄, ꝙ oīa perdet,quæ hēt vel occidetur si in tali,vel tali lo co exercuerit libidinem, tunc q̄q̄ fm habitum incline tur ad exercendum ibi libidinem, tñ non exercebit pp finem,quem præsupponit,s.ne moriatur, vel pdat bona:eodem mō est de habente bonum habitum, q q̄q̄ fm illum non inclinetur ad malum: tñ ex aliquo fine præsuppositio operabit illud, vt ex timore, vel amore, & alijs inductiuis. Hoc modo efficiuntur hoīes hypocritę,s.vt aliud in habitu signent,& aliud interdū agāt q̄ facere inclinantur,vt acq̄rant, vel honorentur. Nec est istud ꝺ verbum saluatoris,s. nō pōt mala arbor bonos fructus facere, nec bona arbor facere fructus malos,quia isti non operantur per habitum: hoīes.n. non sunt boni vel mali,nisi per habitum, & dr̄ bonæ, vel malæ arbores pp bonum,vel malum habitum,quia si cut quælibet arbor ex conditione speciei determinat sibi istum,vel illum fructū, & non pōt aliquem alium producere,ita habitus est virtus quædam, siue principium operatiuum determinans sibi naturaliter opationes,ita ꝙ per habitū iustitię operamur iusta,vt non possimus aliud operari,pet habitū aūt intemperantię solum operamur intēperata,& impossibile est aliquid alterum operari, cum tñ aliquis operāt pp finem intē tum,non operabit per habitū bonum, vel malum, io quantum ad hoc non dr̄ arbor bona, vel mala, & sic q̄q̄ hēat habitum malum aliqs, & operēt bonū ex intentione finis non dr̄ mala arbor bonum fructum facere,qa non opatur fm illud, in quo vocatur arbor: è ꝺrio aūt de bono operante malū. Patet ergo, ꝙ plena cognitio hoīs non est p operationem exteriorem, si se occultare proposuerit. Et sic Moyses non poterat cognoscere plenè p conuersationē bonitatē alicuius: ita vt conuenienter posset eum eligere in ducem totius populi: ergo non debuit ipse per se instituere. Sed obijciet aliquis,ꝙ Moyses erat Prophetа & Deus poterat ei reuelare quis esset optimus in toto populo, sicut multa alia reuelabat, & illum ipse in ducem instituerer. Rn̄dendum,ꝙ adhuc nō stat, quia quamquam ipse elegisset optimum virū si populus nō interuenisset ad hoc,nescirēt, an vir ille esset optimus, & populus non assentiret institutioni factę. Etiam qa dato,ꝙ cognoscerent illum esse optimum, quia Moyses sine auctoritate eorum fecisset in casu,ī quo pertinebat ad eos electio,vel accommodatio consensus, non ꝙsenti rent. Nō debuit ergo solus Moyses per se instituere.

An conueniens fuit,quòd totus populus eligeret sibi ducem. Et an in ueteri testam. omnes principatus maximi. s. sacerdotalis, & regnatiuus fuerint per successionem Et an principatus monarchicus per successionem sit magis sine periculo, quàm per electionem. *Quæst. XXXIX.*

QVAERETVR amplius, an conueniens fuit, ꝙ totus populus eligeret ducem sibi. Rn̄debit aliquis ꝙ sic: nam fm Aristotelē principatus electiuus ꝙueniens est, qui Aristocraticus est:& fm virtutem melior quā ille, qui p successionem est,& fm naturam aduenit, iō ꝙ totus populus eligeret principem ꝙueniens erat,quia nō esset hic aliquis dissensus, cum totus populus semel aliquē elegisset,& iste principatus pertinet ad maximā libertatem cum homines preficiunt sibi in dñm,quem volunt. Cum aūt proponit eis ille,quē nolunt nō est gratus principatus. Rn̄dendum est,ꝙ non decuit,vt totus populus eligeret sibi ducem. Primo,qa forte non posset totus populus ꝙuenire ad eligendum vnū, potissimum,qa cum esset magnus valde honor, ꝙ aliquis p ponereturtantæ multitudini, s. plurium quàm sexcē torum millium virorum, quilibet vellet ꝙ cognatio-

ne sua honorem illum,& fierent dissensiones magnę in electione, & coniurationes,& factiones,& obseruatio iniusti fauoris,quæ erāt ad subuersionem status iudaici. Quod patet per simile, nam non erat tantus honor esse summum sacerdotem, sicut esse principem totius populi,quia summus sacerdos operabāt ad mādatum principis populi,vt patet infra in litera. & tñ ꝑ summo sacerdotio fuerunt factæ multę cōiurationes in populo: nam Core commouit Dathan, & Abyron cum sequacibus suis,& 250. viros de nobilibus totius populi,qui fecerunt seditionē contra Moysen, & Aaron,vt patet s. 16. c. Quanto magis ergo fieret seditio in electione principis totius populi? iō non debuit eligere totus populus. Et ista est causa, quare quamuis principatus regnatiuus,qui est per successionem,non sit valde conueniens,iuxta Arist. 3. Politic. omnes gentes acceperunt ipsum,quia est minus periculosus. Nā si esset electiuus,cum tempore electionis non esset aliquis princeps potens cohibere iurgia populi, & seditiones magnatum: omnes ambirēt illum principatū, quia maximus est,& sequerētur bella acerrima,& destructio politiarum: ideo tutius fuit incumbere principatui monarchico per successionē, vel principatui democratico qui popularis est, & sortialis, vel p vices, iuxta Aristot. 3. Politicorum. Item non fuit conueniēs ꝙ Iudæi eligerent sibi ducem, quia quamquam omnes conuenirent in vnam sniam eligendo,quod difficillimum erat: tñ forte non elegissent eum, qui optimus erat,quia ignorabant, nec poterant cognoscere per exteriora,vt supra declaratum est. Sed obijcietur, ꝙ ita fuerant assumpti iudices, qui principabantur toti populo,s. decani quinquagenarij centuriones, & tribuni: nam iussit Moyses,ꝙ totus populus eligeret inter se viros probatę conuersationis, in quibus non esset auaritia, & adduceret ad ipsum, constitueretque eos in iudices,vt patet Exodi cap. 18. & Deuteron. c. 1. sic ergo poterat fieri hic. Rn̄dendum est non esse aliqualiter simile: primo quia isti non fuerūt electi in dominos,sed in iudices,quod multum differt, quia iudices solum sunt ad diffinitionem causarum, iubere aūt nihil debent in alijs negocijs,domini autem, vel principes vniuersalem habent potestatem iubendi. Item quia potestas iudicum est multum limitata, s. quòd in hoc solum possint, quod lex iubet, vel quod interdū & ratio dictauerit non existente lege: dñi autem ēt si iniqui sint non solum possunt,quod lex iubet, immo quicunq; voluerint,dum tñ ꝺ legem, aut rationē non sit, & ista multum differunt. Item dato, ꝙ isti eligerentur in dños eorum erat valde parua,quod signant nōa eorum,s. decanus centurio &c. ideo non erat periculum aliquod in eis,sicut in illo, qui præponeretur eis, vel princeps totius populi. Vnde non debuit esse exactissima diligentia circa institutionem illorū, sicut circa institutionē principis, qui esset vnicus, & dñaretur toti populo. Item patet dria, quia isti iudices solum diffiniebant in partuis negocijs, oīa aūt negocia magna ad Moysen veniebant, nec poterat quisquā alius se intromittere de illis,vt patet Exo. c. 18. & Deut. ca. 1. iste aūt princeps totius populi iudicaret de maximis,& de quibuscunq; vellet, iō periculosum erat assumi eum per electionem. Sed adhuc obijcietur, ꝙ 70. seniores, ꝙ data sunt Moysi in coadiutores hēbant simpliciter æqualem potestatem tam in eis,quæ ad Deum pertinebant quàm in illis,q̄ essent ciuilia,vt declaratum fuit s. c. 11. illi tñ seniores electi sunt per multitudinē, vt patet eōca. Rn̄deri pōt dupliciter: vno modo, ꝙ licet quilibet istorum dominaretur toti populo in potestate iudicādi,& disponendi, sicut faciebat Moyses, tñ non erat valde periculosus, quia erant multi principes, & licet quidā deprauarent alij non ꝓmitterēt eorū prauitatē.

Cum

Cum vero esset vnus tantum: si ille esset nequam, nemo posset eum cohibere, sed omnia perderentur: iō ad sumendum multos principes non oportet esse exactissimam diligentiam, sicut ad assumendum vnicum. Et quantum ad hoc differt principatus monarchicus ab aristocratico: principatus.n. monarchicus est valde periculosus, quia vni omnia traduntur regēda, qui faciliter poterit deprauari: principatus autem aristocraticus non est ita periculosus, quia multi ibi sunt regentes, & quamquàm ꝓtingat quosdam deprauari, tñ nō ꝓtingit faciliter hoc de omnibus. Ideo Aristo. 3. Politi. loquens de monarchia dixit, ꝙ difficile est committere omnia vni: maior ergo requirebat diligentia ꝓstituendo vnicum principem populi, q̄ constituendo 70. Alia ratio diuersitatis est, vel rēsio, ꝙ isti principes 70. qui assumpti sunt per electionem, non fuerunt penitus per electionem facti principes: nam Deus iussit, quod ducerentur ad ostium tabernaculi, & ibi immisit spiritū propheticum super omnes, qui prophetauerunt, & nunquā cessauerunt, vt patet supra c. 11. in quo Deus approbauit illos: si tñ misisset spiritum propheticum super quosdam alijs non prophetantibus videbatur quosdam approbare, & alios non: & isti soli fuissent assumpti in iudices, iō non dependebat institutio 70. iudicum ex sola voluntate populi, sed magis ex diuina confirmatione, vel approbatione. Et in hoc fuit differentia inter assumptionem 70. seniorum, & aliorum iudicum. s. decanorum, quinquagenariorum, centurionum, & tribunorum, qui consilio Iethro fuerunt assumpti: nam illi p solam populi electionem, & pētationē factam Moysi ipse instituit eos, vt patet Exo. 18. & Deutero. c. 1. & non fuit aliqua Dei approbatio in signo apparenti, sicut in 70. senioribus. Ratio diuersitatis est, quia quilibet de 70. senioribus præponebatur toti populo cum efficeretur æqualis Moysi, vt declaratum fuit supra c. 11. alij aūt iudices eligebantur ad minora negocia solum, & non præerant toti populo; ideo non oportuit ibi esse diuinam approbationem in signo apparente. Cōformiter ergo de principe vnico populi respectu 70. seniorum est dicendum, ꝙ requireretur in eo assumendo maior diligentia, quàm in 70. senioribus, iō electio facta, sicut in 70. senioribus non suffecisset.

Item non erat conueniens, quia Iudæi erant valde dubij, & increduli circa omnia, & volebant in singulis habere signum a Deo ad probationem. Sic ait Apost. 1. ad Corin. cap. 1. Iudæi signa quærunt, Græci autem Sapientiam. Et si assumpsissent principem per electionem, quamquàm ille esset optimus totius populi, si accideret postea aliquod infortunium, vel tribulatio in ducatu eius, crederent Iudæi, quòd hoc fiebat, quia non acceperant illum in ducem, quem Deꝰ accipi volebat, & sic semper haberent scrupulum de duce suo. Ob hoc ergo fuit conueniens, vt ipsi nō eligerent, sed alio modo haberent principem a Deo datum. Vnde sic fuit toto tempore, quo Iudæi habuerunt principes aliquos, siue in sacerdotibus, siue in regibus: nam nunquam fuit aliquis per electionem. De sacerdotibus patet, quia sacerdotes magni per successionem veniebant, vt patet Exo. 39. & Leui. c. 6. s. ꝙ sacerdos magnus succederet iure patri suo. De regibus apparet, quia primi duo a Deo dati sunt. Nam Saul, qui fuit primus vnctus est in regem per Propheram Samuelem, vt patet 1. Reg. cap. 11. Dauid etiam in regem vnctus est per eundem prophetam, vt patet 1. Reg. 16. cap. quamquàm postea totus Israel in eum sponte consensit, vt patet 2. Reg. cap. 5. reges autem posteri facti sunt per successionem, vt patet de filijs Dauid, qui regnauerunt in Iuda. Reges autem Israel habuerunt quendam violentum principatum: vnde quidam alios occidebant, & regnabant pro eis, vt patet ex processu tertij, & quarti Regum. Non fuit igitur principatus in Iudæis aliquando per electionē, nec conueniens erat.

An modus prædictus assumendi principes fuit conueniens. *Quæst. XL.*

QVAERETVR Amplius an iste modus assumptionis principis, qui habetur hic fuerit conueniens, scilicet, quòd Deus nominaret illū, & astante toto populo institueretur. Respondendum est, quòd nimis conueniens erat: primo quia non fieret hic aliqua seditio, nec discordia in assumendo, quia populus non eligebat illum, sed Deus nominabat. Item non poterat errari in assumendo optimum principem, quia Deus cognoscebat corda, & sciebat quis optimus esset, atque ipse elegit eum. Hoc autem Moyses dixerat, scilicet, quòd Deus, qui erat Dominus spirituum omnis carnis prouideret de viro rectore populi, scilicet, quòd ipse meliꝰ posset facere, quia cognoscebat corda. Item non posset populus discordare renuens illā institutionem; quia totus populus erat præsens, quādo instituebatur ex mandato Dei: vt siquis haberet aliquid proponere contra principem illum, qui assumebatur, quod impedire posset promotionem eius, proponeret. Item Iudæi non poterant esse scrupulosi de principe isto assumpto, quamquàm tempore ducatus eius aduenirent aliquę aduersitates, quia sciebant, quòd Deus elegisset eum, essent tamen suspecti, si populus per seipsum elegisset illum. Fuit ergo iste modus conuenientissimus, & valde securus.

Qui sit super multitudinem hanc. Scilicet, de ea speciem curam gerendo, & communitatis negocia expediendo. Nam licet essent multi iudices fm modum, quem instituit Moyses per ꝺsilium Iethro, & præter hoc essent 70. seniores, de quibus s. cap. 11. non erat sufficiens modus principatus ad regendum populū, nisi reducerentur omnes isti principes ad vnitatem principis, scilicet, quòd essent sibi subordinati. Et erat hoc potissimum pro bellis: nam licet ad regēdū populum, qñ in ciuitate manet, ꝙueniens sit principatus aristocraticus, vel democraticus: pro bello tñ nullus cōuenit, nisi monarchicus, in quo est princeps vnus. Hoc enim experti sunt in se Romani, qui post reges expulsos de vrbe principatum aristocraticum egerunt. s. constituendo quolibet anno duos consules, quibus respublica regenda tradebatur, & conuenienter vniebatur. In bello tamen non conueniebat principatꝰ iste, aliquoties enim Romani in bellis deleti sunt pp discordiam consulum, qui erant duces belli. Sic fuit in bello Canensi, vbi pugnauerunt cōtra Annibalem Africanum: erantque ibi duo consules Romani, scilicet, Marcus Aemilius, & Terentius Varro, qui discordantes de die belli totum Romanum exercitum in cladem duxerunt. Ob hoc aūt quamquàm in vrbe esset semper principatus aristocraticus; tñ qñ bellum futurum erat creabant dictatorem, qui erat super ꝙsules, & sic fiebat principatꝰ monarchicus, sed iste solum durabat tempore Belli. De Iudæis autem sic futurum erat, quia multo tempore erant pugnaturi quousque acciperent terram Chananæorum, ideo conueniebat eis principatus monarchicus, & pro hoc petebat Moyses virum, qui esset super multitudine. *Et possit exire, & intrare ante illos.* Modus loquendi est, scilicet, quòd iste dux inter omnes Israelitas sit ad bellandum primus; quia videbat Moyses, ꝙ oportebat Iudæos �less immediate, vt ingrederentur terram Chanaan continua bella gerere:

Tpe belli non cōuenit plurali tas principum.

Qūo pro bellis sem p cōuenit principatꝰ monarchicus q̄q̄ interdū ꝙ vtbus conueniāt alij principatus.

pro quo oportebat principem bonum haberi, qui ante eos iret ad bellum, & ingrederetur vrbes, quemadmodum faciebat Moyses, quando iuit cum eis in bellum contra Og, & Sehon reges Amorrhęorum, vt patet supra cap. 21. sic faciebat Iosue pcedens Iudæos in oi bello, vt patet ex pcessu libri Iosue. Et dicit exire, & intrare, idest, præcedere in eundo, & in redeundo, scilicet, quòd siue irent ad bellum, siue venirent princeps debebat præcedere eos, tanquam dirigens, & iubens. *Educere, vel introducere.* Repetitio est eiusdem sententiæ. Vel dicitur: Qui possit eos educere de isto deserto, & introducere in terram Chanaan.

Iudæi dicebantur populus Dñi specialiter pp duo.

Ne sit populus Domini. Vocantur Iudæi popul⁹ Domini: licet omnis terra esset populus Dei; tamen ipsi speciali modo, vt patet Exodi cap. 19. Scilicet, si audieritis vocem meam eritis mihi in peculium de cūctis populis; mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Erat autem ista specialitas in duobus: primo quòd Iudæi specialius colerent Deum quàm omnes alij populi; immo nullus alius populus colebat Deum, nisi Iudæi, quia gentes non cognoscebant Deum verum. In Iudæis autem honorabatur. Sic patet Psalm. 74. Scilicet, notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius: vnde Israelitæ suscipientes Dei legem habebāt speciales cæremonias viuendi datas a Deo, quas nulli alij populi habebant, vt pater Deuteronom. capitu. 4. Secundo erant Iudæi specialiores quātum ad Deum, eo quòd Deus habebat maiorem curā de eis, quàm de alijs populis: nam vocabat eos peculium suum, vt patet Exodi 19. & Deuteronom. cap. 7. vnde cum ipsi vellent sequi viam Domini, omnibus bonis abundabant: nec poterat eos vlla inuenire aduersitas, vt patet Leui. 26. & Deuteronom. 7. & 28. cap. Sic etiam ipsi Iudæi vocabant seipsos populum Domini, vt patet Iosue 22. cap. cum dicitur: Hæc mandat omnis populus Domini. *Sicut oues absque pastore.* Idest, si Deus non pronidet aliquem virum super istam multitudinem erit populus Domini, sicut oues non habentes pastorem, quæ gubernari nequeunt. Est enim impossibile politiam aliquam cuiuscunque generis sine rectore existere; quia vbi non est gubernator, populus corruet Prouerb. cap. 11. & ad constitutionem politiæ magis necessarius est rector siue distributiuum iustitiæ iuxta modum loquendi populi, quàm alimenta. Et hoc, quia ius dicens est formale in politia, vt patet 3. Polit. *Dixitque Dominus ad Moysen.* Posuerat enim supra Moyses causam constitutionis principis, scilicet, quòd Deus deberet prouidere de aliquo viro regente post mortem eius. hic autem assignatur certa persona, & modus instituendi illam in principem. *Tolle Iosue filium Nun.* Iste est enim qui in principē electus fuit. Et dicitur: Tolle Iosue, idest, duc eum coram multitudine, vt ibi omnibus videntibus in principem instituatur.

An Moyses voluerit principatum totius populi pro filijs suis, quando moriturus erat, vt dicunt Iudæi.
Quæst. XLI.

HEBRAEI Dicunt, quòd Moyses videns se in breui moriturum putauit esse conueniens tempus ad petendum principatum suum pro filijs suis, sed Deus negauit, dicens: Tolle Iosue. Sed istud dictum repugnat literæ in verbis Moysi: dixerat. n. q Deus prouideret de aliquo homine, qui posset ingredi, & egredi: si autem Moyses petiuisset principatum pro aliquo filio suo, non dixisset q Deus prouideret aliquem hominem; sed petiuisset specialiter pro aliquo filiorum suorum.

Item non conuenit, quia Moyses exprimit hic, quòd volebat, quòd Deus eligeret optimum virum totius populi: cum dixit, quòd Deus erat Dominus spirituum vniuersæ carnis, ideſt, cognoscebat corda omnium hominum, & quales essent singuli spiritus, quasi dicat, quòd ob hoc ipse poterat & debebat optimum eligere, si tamē voluisset principatum speciaLiter pro aliquo filio non petiuisset, quòd Deus eligeret. Item non conuenit hoc, quia Moyses non erat ambitiosus honoris, sed vir valde humilis: vnde sicut pro se non desiderabat principatum populi, sed magis petiuit aliquo modo a se tolli, vt patet supra capit. vndecimo. ita nec pro filijs suis illum ambiret: & apparet hoc, quia a principio cum alijs Leuitis dārētur aliqui principatus filijs Moysi nulli honores dati sunt, vt patet supra capitu. tertio. Sed tunc potest dici, quod factum est, quia filij Moysi erant paruuli, & non poterant recipere principatum, vel honorem, vt declaratum est eodem capit. & tamen postea cum fuerint magni Moyse viuente nulla præeminentia eis super alios data est; ideo non potest exponi, quòd Moyses pro filijs suis petierit principatum istum, sed dicitur: Iosue tolle, ideſt, duc eum coram multitudine ad constituendum in principem: Tollere enim significat quandam ductionem non vuluntariam: in quo signatur, quòd Iosue non petierit istum principatum nec appetebat, sed solum ex mandato Dei assumpsit illum, & hoc, quia vir bonus erat, & huiusmodi viri non sunt ambitiosi, sed in humilitatis statu manere volentes.

Item quia Deus vetuit honorem ambiri, & peti, vt patet ad Hebræ. cap. 5. scilicet, nemo indifferenter sibi assumat honorem, sed qui vocatus est a Deo, sicut Aaron. Vel dicendum, quòd Iosue erat tollēdus, ideſt ducendus quibusdam suasionibus, quia forte cum Moyses reuelaret ei, quòd debebat institui in principem non consentiret, quia valde laboriosus status erat principis tanti populi: cum ipse Moyses, qui erat vir valde perfectus in regimine huius multitudinis valde afflictus fuerit, ita vt petierit a Deo, quòd moreretur, vel auferretur illi iste principatus, vt patet supra cap. 11. Item timere poterat, q propter maliciam huius multitudinis ipse per impatientiam, vel alio modo induceretur in aliquod peccatum propter quod nō introiret in terram promissionis, sicut de Moyse factum est, vt patet supra capit. 11. & Deuter. ca. 3. vel postquam esset in terra promissionis, q traderet Deus ipsum, & populum suum in manus hostium. Ad tollenda autem hæc debebat Moyses primo vti persuasionibus promittendo, quòd nō accideret aliquis error, propter quem careret ingressu terræ promissæ, vel sequeretur aliquod infortunium in eo, & populo suo, sed quòd ipse faceret trānire populum, & debellatis hostibus diuideret eis terram. Sic patet Deutero. c. 3. & 31. quamquàm subticeatur hic. Item debuit Moyses post hoc persuadere Iosue, quòd acciperet principatum proponēdo ei magnitudinem meritorum dirigendo tantam multitudinem certissimē. Et videbat hoc necessariū, q a quamq̄ certificaret, q non accideret error: tū laboriosum erat regere tm̄ populum, nec aliquis vir non ambitiosus honoris acciperet istum principatum, nisi Deo iubente, vel propter magnitudinem meriti, ad quod conueniebat quędā persuasio. Sic enim persuadet Tullius in lib. de somno Scipionis inducens auū Scipionis loquentē de magnitudine meriti, & honoris in cœlo eis, qui rempublicam auxerunt, vel conseruauerunt. *Virum, in quo est spiritus Dei.* Ideſt, Iosue est vir hns spiritū Dei. In hoc rndit Deus petitioni Moysi. Dixerat. n. Moyses, q Deus, qui erat Dominus spūum vniuersæ carnis.

Contrad. Nota quòd istā impossibilitatē dominus Iohannes male intellexit, & propterea cepit de Lege Dei.

ideſt carnis. i. qui cognoscebat quales erant spiritus omnis carnis, eligeret virū conuenientem huic principatui. Dicit aūt Deus de Iosue, q ipse est vir, in quo est spiritus Dei, quod potest intelligi de spiritu propheticō, qui vocatur spiritus Dei, eo quòd est lumē quoddam supernaturale concessum a Deo ad tempus, per quod intellectus humanus eleuatur ad cognoscendum ea, quæ sunt supra humanam facultatem, & sic dicitur de prophetis, q factum est, vel irruit super eū spiritus Domini, vt patet supra cap. 24. de Balaam & 4. Reg. c. 3. de Eliseo. Iste spiritus nimis erat cōueniēs principi tanti populi: & potissimùm bellaturo ꝯ tantam hostium multitudinem: nam in quibusdam ad prospere agendum nesciret modum, nisi Deus diceret: maximè quia Iudæi erant valde scrupulosi, & dubitabant de singulis nisi cum a Deo certificarentur, sicut ait Apost. 1. ad Corin. cap. 1. s. Iudæi signa petunt, Græci vero sapientiam. Et verum est, q Iosue habuit istum spiritum: nam sæpissime Deus locut⁹ est ei post mortem Moysi, vt patet ex processu libri sui. Alio modo pōt intelligi, q erat Iosue habens spiritū Dei i. spiritum bonum. s. q animus suus erat valde subdit⁹ Deo promptus ad omnia pp Deum, & zelans legem illius, quod conueniebat principi tantę multitudinis, ne cęteros induceret ad malum, vel dr spiritus Dei. i. fortitudo ad aduersitates. s. q est homo animosus: nullum. n. principem decet esse pusillanimē: subijciet qp pe populum suum seruituri exterorum. Iosue vero acceperat fortitudinem istā a Deo. Vnde in toto populo non erat aliquis vir ita strenue agens in bellis, vt ipse. Et sic quando fiebant bella Iudæorum, in quibus nō esset Moyses preficiebatur semper in ducem Iosue, vt patet de primo bello deserti, quod fuit ꝑtra Amalechitas Exo. c. 17. Patet ēt de bello, quod fuit ꝯ Madianitas, vt hr j. 31. cap. Omnes isti sensus conueniunt, sed forte magis primus; quia spiritus propheticus erat nimis necessarius viro regenti tantā multitudinem, & hoc apparet in 70. senioribus, qui dati sunt Moysi in coadiutores: nam immediate prophetare inceperunt, & nunquam cessauerunt, vt habet supra cap. 11. *Et pone manum tuam super eum.* Scilicet, vt legitime instituatur in principem, ne videatur intrusus, vel per ambitionem acquisiuisse. Erat autē ista impositio manus quædā cæremonia collationis principatus, & in ista impositione fuit collata Iosue quędam gratia regiminis populi. Sic patet Deutero. capit. vlti. s. Iosue vero filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas.

Qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine. Ideſt, quando erat instituendus in principem debebat conuocari tota multitudo: & ibi coram omnib⁹ impositurus erat Moyses manum, vt omnis populus videret illum institui in principem, & sic cum nullus dissentiret oēs approbabant. & ista approbatio habebat vim electionis populi. Erat autem hoc conueniens ne populus postea posset repugnare, dicens, quòd eo nesciente facta fuerat institutio. Item quia daro, quòd nullus de populo repugnaret quandam speciem mali haberet, quod nullo præsente Iosue in principem institueretur, quia malum est quod latere vult: bonum autem in publico esse desiderat, quia qui malum agit, odit lucem. Vt ergo iuridice & sine aliqua mali presumptione fieret, institutio, publicè fieri debuit. Sic factum est de Aaron, & filiis eius quando consecrari debuerunt in sacerdotes: nam congregatus est vniuersus Israel ad ostium tabernaculi, & coram eis Moyses lauit Aaron, & filios suos, dicens: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri, vt patet Exodi vigesimonono cap. & Leui. 8. ca. expri mit aūt spāliter hic de Eleazaro sacerdote, ideſt summo sacerdote, quia ipse erat honorabilissimus in populo, & non debebat comprehendi nomine aliorum.

Et dabis ei præcepta cunctis videntibus. Scilicet, coram tota multitudine dari debebāt aliquæ admonitiones de modo regendi populum ipsi Iosue. Et hęc præcepta dabantur ex parte Dei, scilicet, hęc mandat tibi Deus, vt facias: & cum multitudo audiret sermonem ex parte Dei dirigi ad Iosue, teneret eum in magna reuerentia, sicut Moyses habitus est in magna reputatione, quia populus audiuit Deum loquētem ad ipsum, vt patet Exodi 29. capitu. scilicet, iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum: hæc autem præcepta, quæ daturus erat Moyses Iosue coram populo erant quædam corroborationes ipsius Iosue, scilicet, vt non timeret hostes, & quòd ipse debellaret eos, atque diuideret terram per sortem Israelitis, vt patet Deuteronom. cap. 3. & 31. etiā dabantur præcepta de obseruatione legis, scilicet, quòd Iosue diligenter se haberet ne deuiaret in aliquo a lege Dei, & tunc dirigerentur actus illius. Hāc etiam admonitionem fecit Deus ipsi Iosue post mortem Moysi, vt patet Iosue cap. 1.

Et partem gloriæ tuæ. Ideſt dabis ei partem honoris tui, scilicet, Iosue erat futurus princeps post mortem Moysi: eo autem viuente nihil debebat imperare, vt tamē paulisper inciperet habere honorem ad hoc, quòd tota multitudo ei subijceretur debebat Moyses eum honorare viuens, & hoc erat dare partem gloriæ suę. Erat enim gloria Moysi excellentia, vel potestas eius super totum populum, & quòd omnes eū reuererentur, atque vocarent Dominum, & ad mandatum eius omnia facerent. Huius enim quædam pars data est Iosue, scilicet, quòd ipse loqueretur coram tota multitudine ex magna auctoritate, sicut princeps, vt audaciam sumeret ad imperādum multitudini mortuo Moyse, & multitudo in tali eū honoris gradu reciperet, in quo Moyses relinqueret ipsum.

Quō intelligit q Iosue data est pars gloriæ Moysi.

Aliqui volunt intelligi hic partem gloriæ tuę, ideſt partem gratiæ Moysi ad regimen populi, ita q sicut Moysi magna gratia ad regimen multitudinis collata est, ita huic quædam gratia conferret, licet non tāta. Sed hoc non stat: verum est enim, quòd Iosue accepit gratiam regiminis populi, & in abundantia qdem, quia dicitur Deutero. 34. capitu. Iosue filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia posuit super eum Moyses manus suas. Item ad regimen populi accepit spiritum propheticum, quem vel nouiter in manuum impositione habuit, vel prius acceperat: tamen pars gloriæ Moysi non potest intelligi de hoc, quia tunc non diceretur dabis ei partem gloriæ tuæ, sed dabo quia in potestate Moysi non erat dare aliquam gratiam regiminis Iosue, quia hoc est operari super intellectum, & voluntatem alicuius, quod ad solum Deum directe pertinet, scilicet, intellectum illustrando, & voluntatem rectificando. Sicut patet de 70. senioribus, quibus Deus dare voluit aliquā gratiam regiminis, sicut Moysi, quia dedit eis spiritū propheticū. Et dr: Auferā de spū tuo, & dabo eis, vt patet s. 11. c. nō pōt ergo intelligi de ista gra, sed de honore vel principatu sup populum, cuius partē quādā poterat Moyses dare Iosue. Alij volunt, q intelligatur ista gloria de cornutatione, vel radiositate faciei Moysi, ita q facies Iosue fuerit aliqualiter cornuta, vel radiosa, sicut facies Moysi: erat enim magna gloria Moysi in splendore vultus eius: exibant enim de facie eius radij splendoris magni, ita vt Israelitæ non possent intueri in eum cum loqueretur, nisi poneret velamen

velamen coram facie sua: vnde prima vice cum Moyses descendit de monte ignorans, quòd facies sua cornuta esset, sine velamine loqui voluit. principes autē multitudinis nō ausi sunt accedere ad ipsum pp splēdorem, & tunc operuit vultum suum, vt patet Exodi 34. cap. ꝙ autem pars huius glorię transferretur ad Iosue præsupponebat, ꝙ erat adhuc iste splendor faciei in Moysē, de quo quidam satis dubitant, & credunt tanto tempore non mansisse. Sed an manserit iste fulgor per totam vitam Moysi declaratum est Exodi 34. & Deuter. cap. vlti. Sed adhuc dato ꝙ Moyses haberet istum fulgorem, non potest litera intelligi de ea, quia ponere in facie Iosue aliquem fulgorem nō pertinebat ad Moysen, sed ad maiorem virtutem, sicut non poterat ipse illustrare intellectum Iosue, nec rectificare voluntatem illius: ideo non diceretur: Dabis ei partem gloriæ tuæ: sed dabo. Item non conueniebat, ꝙ Iosue daretur aliqua pars huius fulgoris, qa non erat in eo causa, pp quam Moysi datus est: fuit. n. Moysi datus fulgor ex ꝓsortio sermonis Dñi. s. quia quadraginta diebus stetit in monte cum Dño loquēs vt patet Exo. cap. 34. Iosue aūt nihil hmōi habuerat. Item data fuit potissime ista excellentia fulgoris in facie Moysi pp honorem legis, quam attulit ludęis, vt innuit Apostol. 2. Cor. cap. 3. s. ꝙ si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi, ꝓpter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, qūo nō magis ministratio spiritus erit in gloria? Et ista est causa potissima, quare facies Moysi nō fuit cornuta prima vice, qua stetit in monte: nam tunc quadraginta diebus, & noctibus stetit cum Dño, vt patet Exodi 24. & Deuter. cap. 9. & locutus fuit ei Deus multa. s. omnia quæ pertinebant ad fabricationem tabernaculi, & habentur a cap. 25. inclusiue vsque ad 32. Non fuit tamē tunc facies eius cornuta, quia tabulæ legis, quas tulit tunc non manserunt, sed fregit eas ad radices montis, vt patet Exodi 32. & Deutero. cap. 9. tabulæ autem secundæ manserunt, per quas lex censebatur habita, & confirmata: ideo in deportatione secundarum apparuit vultus Moysi cornutus radijs. Iosue autem nō tulit aliquam legem pro Israelitis: ideo non videbatur aliqua causa quare daretur ei fulgor faciei. Item si datus fuisset iste fulgor, Scriptura aliqñ eum expressisset, quia tantum priuilegium susceptum non subticeretur: & tamen nihil vnquam expressum est. Ideo dicendum quòd intelligitur de gloria, idest, de honore, scilicet, quòd Moyses faceret, vt Iosue loqueretur coram toto populo in magna auctoritate, sicut princeps. & hoc signat litera sequens, scilicet.

Vt audiat eum Synagoga omnis filiorum Israel. Scilicet, vt proponat ipse coram tota multitudine, te viuente, sicut tu proponere solebas, & iubeat aliquid sicut tu iubes, & sic habeatur in reuerentia. De præceptis tamen, quæ daret Iosue viuente Moyse dicendum est, quòd illa non erant tanquam præcepta principis, quia tunc essent duo principes totales eiusdem multitudinis, quod non satis conuenit, potissimùm cum non assumeretur Iosue, vt princeps viuēte Moyse, sed vt principaretur post mortem ipsius: præcipiebat tamen Iosue ex auctoritate Moysi, vt instrueretur in modo præcipiendi multitudini, & sumeret audaciam ad præcipiendum post mortem Moysi, & dicitur, vt omnis synagoga, idest, vt omnis multitudo, vel congregatio audiat, idest, eum loquentem auscultet, & audiat, idest, obediat præceptis eius, sicut præceptis tuis.

Pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum. Idest, ad istius petitionem Eleazar sacerdos inquiret a Domino responsionem de his, quæ facere deberet Iosue. & sic obligabatur Eleazarus consulere Dominum quandocunque Iosue diceret, vt consuleret. Hoc autem erat necessarium statui Iudæorum pro illo tempore, quia ipsi debebant pugnare contra gentes multas, & fortes contra quas ne scirent qualiter agendum esset, nisi Deus diceret, & quia erat Iosue princeps populi, cui incumbebat onus disponendi de omnibus negocijs multitudinis, si aliquando per humanam prudentiam nesciret qd agendum esset, aut id quod agendum erat, qualiter perduci posset ad finem, vel an prosperarentur actus eius, recurrere debebat ad Domini iudicium, & tunc Eleazarus sacerdos consulebat Dominum super singulis, in quibus dubitasset Iosue.

Qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue. Quæst. XLII.

QVAERET Aliquis qualiter Eleazarus consulere debebat Dominum pro Iosue.

Respondendum est, quòd poterat dupliciter consulere: vno modo intra sancta Sanctorum introeundo, vt responderetur sibi de propitiatorio: secundo modo poterat consulere in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, & superhumerali. De primo modo dicendum, quòd Eleazarus, quia summus sacerdos erat, poterat introire in sancta Sanctorum, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. hoc autem erat in die propitiationis, & tunc audiebat vocem ad se missam de propitiatorio inter alas Cherubim, vt patet Leuit. capitu. decimosexto. Nam ob hoc iubebatur, vt cum introiret in sancta Sanctorum summus sacerdos nullus homo esset in prima parte Sanctuarij, sed hoc ad nihil alterum proficiebat, nisi vt non audirentur voces Domini missę ad summum sacerdotem. Sed sciendum, quòd non poterat Eleazarus sacerdos quotidie consulere Dominum pro Iosue hoc modo, vel quandocunque vellet, sicut faciebat Moyses: nam licitum erat Moysi introire in sancta Sanctorum quandocunque vellet, & consulere Dominum: nec ad hoc indigebat aliqua dispositione, sicut summus sacerdos, scilicet, quòd faceret quædam sacrificia, & ferre secum sanguinem atque prunas, & thymiama: sed nullo præmisso introibat, vt colligitur supra capitu. septimo. & declaratum est Leuit. capitu. decimosexto, summus autem sacerdos solum poterat introire semel in anno, scilicet, in die expiationis faciens primo cæremonias multas: alioquin moriebatur. De quibus Leuit. decimosexto. & ad Hebræ. capitu. nono. In illa autem die poterat sacerdos summus consulere Deum pro Iosue, vel quacunque alia re, cum loqueretur ibi Deus ad ipsum. Secundus modus quo summus sacerdos Eleazarus poterat consulere Dominum pro Iosue erat in vestibus sacerdotalibus, scilicet, in rationali, in quo erant duodecim nomina filiorum Israel: Exodi capitulo vigesimooctauo, idest, quia per illud poterat iudicari de omnibus, de quibus Israelitæ inquirerent. Vel secundum Iosephum cognitio veritatis fiebat per duos onychinos lapides, qui erant in superhumerali habentes duodecim nomina filiorum Israel. Ab his enim procedebat quidam fulgor secundum quem iudicabatur de ipsis rebus. De quo quando cessauerit dictum est Exodi capitu. vigesimo octauo. & ibi declaratum est de modo, quo veritas rerum indicabatur per rationale, & superhumerale.

Quo modo magis vtebatur Eleazarus prædictorum pro Iosue. Quæst. XLIII.

QVAERETVR Amplius quem modū istorum ad inquirendum pro Iosue sententiā Domini habere debebat Eleazar⁹, vel quo magis vteretur.

Respondendum est, quòd primus modus horum, scilicet per introitum in sancta Sanctorum non erat satis conueniens: nam non poterat summus sacerdos quandocunque vellet inquirere Dominum hoc modo: solum enim licebat ei ingredi semel in anno in sancta Sanctorum, vt patet Leui. 16. & ad Hebræ. capit. 9. Iosue tamen fortassis multoties indigeret, quòd consuleretur Deus pro eo, & si expectaretur dies propitiationis perderentur negocia: potissimùm cum Iosue esset implicitus bellis quotidianis post introitum in terram Chanaan, in quibus frequenter oportebat consuli Dominum pro illo. Moysi autem conueniebat valde iste modus consulendi Dominū, quia ipse nullo præmisso, sed quandocunque vellet introibat in sancta Sanctorum, vt colligitur supra capitu. 7. Ideo dicendum, quòd licet per primum modum potuisset Eleazarus consulere Dominum tamē nunquam consuluit per illum, immo nunquam consulere potuit: quod patet, quia solum erat hoc in die propitiationis, Iudæi tamen nunquam celebrauerūt diem istum tempore, quo durauerunt bella contra Chananæos, quia non obligabantur ad cæremonialia quousque haberent pacem ab hostibus, vt patet Deuterono. 12. capit. immo non debebant facere aliqua sacrificia toto tempore bellorum, quia istæ cæremoniæ fieri debebant in Sanctuario quando illud esset situm in aliqua vrbe filiorum Israel, sed toto tempore bellorum non fuit Sanctuarium in aliqua vrbe, sed mouebatur per castra, sicut mouebatur populus. finitis autem omnibus bellis tempore Iosue, congregatus est totus Israel, & duxerunt Sanctuarium Domini in vrbem Silo, & illic fixerunt, vt patet Iosue ca. 18. ergo per tempus istud nō facta sunt sacrificia, sed post ingressum in terram Chanaan. dies tamen expiationis requirebat multos ritus sacrificiorum, vt patet Leui. 16. & infra 29. cap. ergo non fuit ante hoc celebrata festiuitas expiationis, siue propitiationis: & consequenter hoc tempore bellorum non potuit Eleazarus consulere Dominum pro Iosue introeundo in sancta Sanctorum. Sed obijcietur, quòd poterat consulere, quia non solum summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum in die propitiationis, sed etiam qñ mouebantur castra. ingrediebatur enim ad operiendum arcam fęderis, & alia vasa sanctę ministrationis, vt patet supra cap. 4. & tunc consulere poterat Dominum pro Iosue.

Respondendum, quòd responsio, quæ fiebat in propitiatorio per Angelum, qui erat inter alas Cherubim, fiebat; vt declaratum est Exodi 25. cap. & tamē quando summus sacerdos introibat ad operiendū arcam, & cętera vasa in motu castrorum, non erat ibi Angelus, quia iam recesserat; ideo non poterat fieri responsio. Quod pater qa propter hoc cū ingrederetur summus sacerdos ad operiendum arcam in sancta Sanctorum, non iubebatur secum ferre sanguinem, & thymiama, nec facere aliquas alias cæremonias, vt patet supra 4. capitu. & tamen iubebatur facere omnia hæc quando introibat illuc in die propitiationis, vt patet Leui. 16. cap. & ad Hebræ. 9.

Item quod maius est in motu castrorum non solū introibat summus sacerdos in sancta Sanctorum ad operiendum arcam, sed etiam cum eo minores sacerdotes introibant, vt patet supra cap. 4. in die autem propitiationis non solum non introibat aliquis sacerdos minor cum sacerdote magno, sed etiam non poterat aliquis eorum manere in parte anteriori tabernaculi, quando summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum alioquin moreretur, vt patet Leuiti. 16. cap. non poterat ergo Eleazarus sacerdos consulere Dominum pro Iosue ingrediens in sancta Sāctorum in motu castrorum.

Aliter responderi potest, quòd etiā si daretur summum sacerdotem posse consulere Dominum introeundo in sancta Sanctorum in motu castrorum: tamen iste modus non erat conueniens Eleazaro ad consulendum pro Iosue, quia solum bis mota fuerunt castra post introitum Iudæorum in terram Chanaan, vsque ad finem bellorum Iosue. Quod patet, quia cum transierunt Israelitæ Iordanem ipsa die fixerunt castra in Galgalis, vt patet Iosue capit. 4. & 5. & tamen in eodem loco erant castra finitis omnibus bellis post septem annos, quando Iosue, diuidebat terram Israelitis, vt patet Iosue 14. vbi dicitur, quòd filij Iudæ accesserunt ad Iosue, vt peterent possessionem, & erat ipse tunc cum filijs Israel in Galgalis: & tamen in eodem capitu. dicitur, quod iam cessauerunt bella: de hoc loco fuerunt mota castra in medio tempore bellorum, scilicet, quando iuerunt Israelitæ ad ponendum benedictionem, & maledictionem apud montes Hebal, & Garizim, vt patet Iosue cap. 8. fuit autem ibi totus populus, & Sanctuarium Domini, vt patet eodem capit. sed inde ingressi sunt in locum priorem castrorum, idest in Galgalam, atque manserunt ibi vsque ad finem bellorum, ideo post hoc semper fit mentio, quòd castra fuerunt in Galgalis, vt patet Iosue 9. & 10. & 14. cap. fuerunt igitur solæ duæ mutationes castrotum toto tempore bellorum: vnde solum bis posset consulere Dominū Eleazarus pro Iosue: ideo iste modus non fuit, sed secundus modus, scilicet, quòd inquireret veritatem in rationali, & superhumerali. Iste autem modus erat facillimus & multum conueniens: nam in quocunq; tempore, & quocūque loco siue in Sanctuario, siue extra poterat sic consuli Deus. Et ob hoc isto modo ꝓsulebat Dauid Dominum tempore bellorum suorum. s. erat cum eo Abiathar sacerdos habēs Ephod, in quo erat superhumerale, & tōnale, quo applicato, ꝓsulebat Dauid Dñm, vt patet qñ erat in vrbe Ceila, & q̄siuit an viri illius vrbis traderent eum in manus Saul, & rñsum est ꝙ sic, vt patet 1. Reg. 23. cap.

Ad quid oportebat aliquem consulere Dominum pro Iosue, cum ipse propheta esset. Quæst. XLIIII.

QVAERETVR Amplius ad quid necessariū erat Iosue, ꝙ aliquis ꝓsuleret Dñm ꝓ illo. Vī. n. ꝙ non erat necessariū, quia ipse erat prophera, & loquebat sibi Deus sępissime, vt patet ex ꝓcessu libri eius: iō non erat opus, vt quis Dñm pro eo ꝓsuleret. Rñdendum est, ꝙ necessariū erat Iosue, ꝓ statu illo, quē habebat, ꝙ ipse per se posset ꝓsulere Dñm, vel aliquis pro eo, nec sufficiebat, ꝙ esset propheta, quia hoc erat, vt loqueretur Deus illi, sed non sufficiebat: nam licet multoties Deus loqueretur Iosue ipso non inquirente nec curante; tamen aliquando ipse esset in dubio aliquo, & Deus non loqueretur illi; ideo indigebat, vt posset consulere Dominum. Sic etiam fuit in Dauid, nam ipse vir propheta erat; tamen quædam inquirebat, quæ sibi Deus prius non reuelauerat, & si non habuisset aliquem modum, per quem inquireret, maneret incertus quantum ad dubitata. Sic etiam fuit in Moyse, quia Deus multoties sibi loquebatur: & tamen

præter hoc ipse interdum consulebat Dominum de quibusdam, quæ Deus ante non dixisset, vt patet supra cap.7.& sic quamquàm Iosue esset propheta datus est sibi Eleazarus sacerdos, qui consuleret Dominum pro eo.

An sufficiens fuisset, quòd Iosue posset consulere absque hoc, quòd haberet spiritum prophetiæ. Quæst. XLV.

QVAERET Aliquis an suffecisset dari Iosue quòd posset consulere Dominum p Eleazarum,& responderetur sibi de omnib⁹,& quòd non haberet ipse spūm prophetiæ.

Respondebit aliquis,quòd non sufficiebat, qa multa per inquisitionem huiusmodi sciri non poterant, & hoc quia Deus respondere nolebat. Sic patet de Saule, quando consuluit Dominum an persequeretur Philistheos,& non respondit ei Deus, vt patet 1. Reg.14.& iterum consuluit quãdo pugnaturus erat contra Philistin in montibus Gelboe,vt patet 1.Reg. cap.28. Propter hoc dicet aliquis,quòd conueniens erat,vt haberet Iosue propheticum spiritum, vt si qñ Deus respondere nollet per inquisitionem reuelaret ei spiritu prophetico,vel loquens ad ipsum. Sed dicẽdum,qꝓ ista ratio non stat,quia semper Deus respondebat per inquisitionem nisi propter peccata eius, q inquirebat,subticeret,vel ex aliqua alia causa, & sic stant duo capitula allegata contra hoc, scilicet.1.Re. 14.cap.nam ibi Deus noluit respondere, quia peccauerat populus contra maledictionem positam, scilicet, quòd maledictus esset, qui manducaret panem vsque ad vesperum, & manducauit Ionathas parum de melle. Hæc etiam fuit sententia ipsius Saulis:intellexit enim,quòd propter peccatum alicuius de populo Deus respondere nolebat, & ob hoc fecit congregari omnes de populo cõsulens Dominum propter cuius peccatum hoc accidisset, & deprehensus est Ionathas,vt pater in eodem cap. Hoc modo etiam intelligitur aliud quod allegabatur,scilicet,1.Reg.28.c. ibi enim noluit Deus respõdere propter peccata Saulis,qui erat vir iniquus, & volebat eum delere: alias autem semper Deus respondebat.Sed adhuc dato, qꝓ Deus nollet respõdere ad inquisitionem propter peccata alicuius: etiam nollet loqui per prophetas,vt pater in casu dato de Saule:tunc enim Deus nullo modo reuelare voluit euentum belli,siue per inquisitionem sacerdotum irrationali, siue quod ipse prædiceret hoc alicui prophetæ,vt pater prælleg.cap.cum dicitur:Consuluit Dominum, & non respondit ei: nec per somnia,nec per sacerdotes, nec per prophetas:ideo coactus fuit Saul diuertere ad phytonissam, & ibi responsum habuit,vt patet eodem cap.non ergo posset Iosue plura cognoscere habens spiritum,pheticum,& modum inquisitionis, siue consultationis diuinæ: potissimum, quia præsupponitur, quòd in omnibus, in quibus Iosue Dominum consuleret responderetur ei,vt patet hic, scilicet pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dominum, ideſt,quandocunque agere debuerit, poterit consulere per Eleazarum sacerdotem.

Sed adhuc dicendum,quòd quamquàm Deus responderet Iosue de omnibus, quæ inquireret nõ sufficiebat ad regimen huius populi; immo nec ad regẽdum prospere pancos viros. Quod patet, quia per inquisitionem respondebat Dominus ad ea,quę erãt dubia Iosue.multa tñ erant, q̃ illi populo erant necessaria ad bonam habitudinem,& tamen Iosue nõ imaginabatur illa,nec poterat illa præconcipere, quia extra prudẽtiam humanam erant, & ob hoc dubitabat de illis,an consuleret Dominum super eis: vnde quãtum ad illa deficeret regimen quod haberetur per solam ꝓsultationem Dei, sicut patet in plurimis, quæ Deus locutus fuit ad Iosue, quæ habent ex processu libri eius,vt de transitu Iordanis, & statione sacerdotum portantium arcam in medio Iordanis, & de eductione lapidum 12. de alueo fluminis ad ponendum in Galgalis,& de positione aliorum 12. intra alueũ, qui prius erant extra.De quo Iosue capit.3.& 4. idem de lustratione septem dierũ vrbis Iericho, & de modo captionis eius,de quo Iosue capi 6.& similiter de multis,quæ patent ex processu libri, fuit ergo vterq; modus necessarius Iosue. Primus fuit quantum ad ea, in quibus ipse dubitare poterat, & illa petebat a Domino per sacerdotem Elezarum. Alius autẽ fuit quantum ad ea,de quibus dubitare non poterat, scilicet, quia nullo modo poterat ea imaginari,sed Deus loquebatur ad eum:ambo autem modi simul sumpti erant ad perfectum regimen cuiuscunque populi,& propter hoc vterque datus est Moysi,& Dauid & quibusdam alijs,vt supradictum est.

An Iosue aliquando de dubijs consultus est Dominum. Quæst. XLVI.

QVAERETVR Amplius, an Iosue fuerit vsus isto modo inquisitionis aliquando.

Respondebit aliquis, quòd nunquam, sed Deus dicebat ei omnia,quę facere oportebat,& hoc probabit,quia nõ reperitur in libro Iosue, qꝓ ꝓsuleret Dñm. Sed dicendum est hoc non stare, quia Deus dixit hic:siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet Dñm pro hoc: si tñ nunquam Iosue consulturus esset Dñm, quia non esset ei necessariũ, quòd consuleret,Deus non daret ei istum modum inquisitionis,tãquam in adiutorium, quia superfluus esset.Aliquis forte ad hoc respondebit, quòd non sequitur ex hoc fuisse datum istum modum supernaturalẽ, quia qñ Deus dedit eum Iosue, satis erat verisimile,quòd postea ei conueniret, accidit tamen postea rius,quòd non esset necessarius, quia Deus loquebatur ei,quæcunque agere oporteret. Dicendum est,qꝓ non stat ista rñsio, quia istud ꝙnienter dr̃ pro illis, quæ solum fiunt per humanam prudentiam, quæ nõ potest iudicare semper de veris,sed sufficit, quòd iudicet de verisimilib⁹,quia futura sibi incognita sunt: ideo fm hanc non est inconueniens, qꝓ aliqñ ante tẽpus occurrimus ponendo aliqua remedia,quę postea nullo modo necessaria sunt:non tñ conuenit hoc fm diuinam dispositionem, quæ omnia, quæ accidere possunt, & debent cognoscit: ideo sicut secundum humanam prudentiam esset superfluũ,si aliquis adhiberet remedia, & cautelas ante tempus, de quibus sciret,quòd postea nullo modo erant necessaria, nec opportuna talis dispositio esset superuacua,ita si Deꝰ aliqua remedia daret ante tempus,quæ tunc verisimilia essent,& tamen postea nullo modo proficerent, illa promisio esset superuacua. Non est ergo dicendum,quòd Deus dedisset Iosue istum modum tanquam in adiutorium eorum, quæ facturus erat, si postea nullo modo Iosue eo vteretur.

Dicendum ergo, quòd Iosue vsus fuit isto modo consultationis aliquando, quod patet Iosue capi.17. quando Israelitæ pugnauerunt contra viros Hai, & fugientes occisi sunt 36.ex illis: nam Deus nõ manifestauit hoc Iosue, sed ipse coram arca iacuit prostratus,& deinde Deus rñdit.Quæ responsio poterat esse per Eleazarum sacerdotem,vel immediate facta a Iosue,& dato quòd dicamus factam esse a Iosue, tñ sequẽri die, qñ Deus manifestauit peccatum populi, nihil loquendo ad Iosue,oportet,vt fieret per ꝓsultationem

stionem datis sortibus,sicut innuitur Iosue ca.7.multis quoque alijs vicibus Iosue consuleret Dñm, quãquam Scriptura de illis non faciat mentionem, quia fortè non erãt tanti ponderis, vel non erant ad eruditionem posterorum,sicut ea,quæ scripta sunt: sic patet de Moyse, de quo dicitur supra cap.7. quòd quando volebat inquirere oraculũ, introibat in sancta Sãctorum,in quo significatur consuetudo,vel frequentia introeundi, & tamen raro reperitur,qꝓ Moyses cõsuleret Dñm:solum enim reperitur hoc quinquies.s. de viro blasphemo Leui.capit.24. & de colligente ligna in sabbatho supra 15.& ad quæstionem filiarum Salphaad,vt patet hic,& ad quæstionem filiorum Beniamin J.36.cap.ad qõnem virorum immundorum volentium celebrare phase supra capi.9. quamquàm in solis tribus vicibus harum manifeste apparuit,qꝓ Moyses consuluerit Dñm.s.in filiabus Salphaad,& in viris immundis,& in viro blasphemo:de alijs duabus indifferens est.

Cur Iosue inquirebat a Domino quid agendum, & non ipse. Quæst. XLVII.

QVAERETVR vlteriꝰ,quare dixit hic Deus sigd agendum esset Eleazar ꝓsuleret Dñm pro Iosue:cur enim non inquirebat per seipsum?

Rñdendum est, quòd non licebat Iosue in aliquo duorum.s.positorum modorum consulere Dñm. Nam non licebat ei introire in sancta Sanctorum, qa hoc soli sacerdoti magno ꝙueniebat: minoribus autẽ sacerdotibus,aut Leuitis nõ licebat. Iosue autem nõ erat sacerdos magnus,nec de stirpe sacerdotis,aut Leuitarum,sed de tribu Ephraim, vt patet supra cap.13. ideo illicitum erat introire in sancta Sanctorum, nec solum illuc,sed etiam in primam partem tabernaculi,in qua soli sacerdotes introibant, vt innuitur ad Hebræ.cap.9.& declaratum est supra 18.cap.Etiam non licebat Iosue secundus modus inquirendi respõsum a Deo.s.in rationali & superhumerali; quia istę erant vestes sacerdotis magni, & ipse solus vrebatur eis, vt patet Exo.28.& 29.ca.Ob hoc autẽ Dauid quãquam esset propheta Dñi, qñ ꝓsulebat eum per rationale, & Ephod, non applicabat ipse sibi istas vestes, sed Abiathar sacerdos, qui erat filius sacerdotis magni Achimelech,vt patet 1.Reg.23.& 30.cap.ad hoc ergo, qꝓ Iosue inquireret Dñm per aliquem istorum modorum,oportebat,vt sacerdos magnus inquireret pro eo. Sed obijcietur de Moyse, qui non erat summus sacerdos:& tñ introibat in sancta Sanctorũ quoties volebat,vt patet supra c.7.qꝓ aũt nõ esset sacerdos patet qa summꝰ sacerdos erat Aaron tpe Moysi,& filij eius erant minores sacerdotes,vt patet ꝛ.c.3.& 18. Respondẽdum est quòd in Moyse fuit aliquid spetiale,quia ei non solum datum est priuilegium summi sacerdotis,sed etiam pluſquam sacerdotis summi, quia summo sacerdoti solum semel in anno licebat introire in sancta sanctorum,vt patet Leui.c.16.& ad Hebræ.cap.9.Moysi autem licebat quotiescunq; vellet, vt patet supra cap.7.Item summus sacerdos non poterat introire in sancta Sãctorum sine quibusdam prævijs dispositionibus,scilicet cum thymiamate, & prunis, & sanguine Leui.16.& ad Hebræ.9. Moyses autem non faciebat aliquam ceremoniam, vt patet supra cap.7.Causæ autem omnium horum declaratę sunt cap.16.in hoc autem excedebat Moyses valde ip sum Iosue,quia licet esset Iosue Propheta, cui Deus sæpe loquebatur, & tempore eius Deus multa mira cula fecit maiora forsassis,quàm in tempore Moysi: tamen Moyses non indiguit aliquo, qui consuleret Dominum pro eo, sed ipse quandocunque volebat habebat ab illo responsum: Iosue autem datus est aliquis,qui consuleret Dominum pro illo, quia per se consulere non poterat. Item excessit Moyses Iosue in gradu prophetiæ, quia Deus reuelabat se Moysi modo excellentiori,quàm omnibus alijs,scilicet,non per ænigmata,& figuras,vt patet supra 12.cap.alijs autem in visione, vel in somnio se manifestabat.

Ad verbum eius egredietur, & ingredietur ipse. Ideſt, Eleazarus sacerdos seruiet ad præceptum Iosue, scilicet,faciendo quidquid ipse insserit. Accipitur autem egredi, & ingredi ex modo loquendi pro omni operatione. Sic accipiebatur supra, quòd deberet Deus præficere hominẽ Israelitis,qui posset exire, & intrare ante illos, ideſt, posset facere quæcunque fieri deberent coram populo suo,& in omnibus esset coram eis iubens,& erudiens. Posset autem aliquis accipere ingredi, & egredi pro ingredi in Sanctuario ad cõsulendum Dominum pro Iosue, quia dicebatur supra,quòd quidquid agendum esset Eleazarus consuleret Dominum pro Iosue. Hic autem subditur, quòd ad mandatum eius facere debebat hoc, scilicet quòd quandocunque Eleazarus iuberetur consulere Dominum pro Iosue, debebat esse subditus ad faciendum. Sed non stat iste sensus,quia non ingrediebatur Eleazarus in Sanctuariũ ad consulendum Dominum intra sancta Sanctorum appositis vestibus sacerdotalibus,sed rationali, & Ephod consulebat Dominum,vt declaratum est.

Item non stat,quia non dicitur de Eleazaro, quòd ingredietur, & egredietur ad præceptum Moysi,sed etiam de omnibus filijs Israel: illi tamen non ingrediebantur ad consulendum Dominum pro Iosue, ideo stat primus sensus.

Considerandum autem, quòd hic præponitur Iosue, quia erat princeps secularis summo sacerdoti directe, ita vt teneretur Eleazarus obedire Iosue in omnibus, quæ iuberet, sicut cæteri de populo: & sic fuit tempore Moysi, quia ipse non erat sacerdos: Aaron tamen qui erat summus sacerdos obediebat illi,quia erat princeps populi. Et sic fuit in toto veteri testamẽto,quòd sacerdotes summi essent sub regibus: nunc autem è contrario, quia omnis secularis potestas obedit summo pontifici, qui est inter omnes viros ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter omnes sacerdotes, & Leuitas Hebræorum. Nunc autem sunt duæ iurisditiones totaliter distinctæ, scilicet secularis, & ecclesiastica, & illi, qui sunt de ecclesiastica iurisditione non iudicantur per secularem potestatem. In veteri autem testamento erat vnica iurisditio omnium,& tam sacerdotes, quàm seculares eisdem legibus iudicabantur, & vtrisque in criminalibus poterat infligi pœna sangumis. De modo autem subordinationis iudicum,& vnitate iurisditionis veteris testamenti declaratum est supra cap. 11. De modo autem regum & sacerdotum in eodem testamento qualiter se haberent adinuicem, dicetur magis 1.Reg.cap.8.

In veteri testamẽto summus sacerdos obediebat principi seculari.

Sciendum tamen, quòd licet esset distincta iurisditio sacerdotalis, & ſecularis in veteri testamento: tñ ꝙueniens erat, qꝓ tpe Iosue esset vnica iurisditio, vel saltem aliquo modo rediret principatus totalis ad vnum, quia maior principatus Iosue fuit tempore bellorum: in bellis autem nullus principatus conuenit, nisi monarchicus propter periculum discordiæ, sicut fuit supra declaratum exemplo Romanorum. sed Iosue erat hic princeps populi.ergo Eleazarus, & quicunq; alij debebant sibi esse subiecti in populo Iudaico,ita vt esset principatus monarchicus. *Et omnes filij Israel cum eo.* Ideſt, cæteri Israelitę ẽt debebant esse subiecti Iosue. Dicit hoc, quia erant in populo multi

principes. ſi in qualibet tribu vnus princeps, & in qualibet familia. Etiam erant poſiti multi iudices. ſ. decani, centuriones, & tribuni, & quinquagenarij: oēs aūt hi ſubditi eſſe debebant Ioſue, ſicut omnes erant ſubditi Moyſi: tamen non tollebatur, quin iſti poſtea haberent principatus ſpeciales, ſicut principatus regalis monarchicus eſt, & tamen ſub eo ſunt multi principatus alij maiores. *Et cætera multitudo.* Ideſt, omnes conuerſi ad Iudaiſmum. per filios Iſrael ſignificantur omnes Hebræi ex genere præter ipſos: tamen erant in populo multi de conuerſis. Et iſti etiam erant ſubiecti Ioſue. *Fecit Moyſes, ſicut præceperat Dominus.* Scilicet, perſuadendo Ioſue, vt acciperet principatum, & inſtituendo eum coram tota multitudine, & iſtud nihil aliud eſt, quàm id, quod infra ſubditur, ſed ponitur hic in gñali iſta ſententia: deinde in ſpeciali declaratur. *Cumque tuliſſet Ioſue.* Ideſt, Moyſes locutus fuit Ioſue de inſtitutione principatus, & tulit eum ad multitudinem, vt ibi fierent quæ dicta ſunt. *Statuit eum coram Eleazaro ſacerdote.* Ideſt, poſuit Ioſue in medio populi coram Eleazaro, & tota multitudine: fit aūt mētio de Eleazaro ſpecialiter, quia erat excellētiſſimus in toto populo poſt Moyſen. *Et omni frequentia populi.* Ideſt, coram tota multitudine populi: frequentia enim & multitudo idem ſunt, ſed frequentia magis ſignat iterationem actuum. multitudo autem eſt generale nomen ad omnem pluralitatem. *Et impoſitis capiti eius manibus.* Ideſt, poſuit Moyſes manus ſuper caput Ioſue ad inſtituendum eum principem, & faciendum, quæ dicta ſunt: Deus tamen iuſſit ꝙ poneret manum, vt patet ſupra, intelligitur tamen de vtraque manu, ſic. n. dicitur Deuter. cap. vlt. ꝙ Moyſes poſuit manus ſuas ſuper Ioſue. *Cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus.* Ideſt, fecit omnia, q̄ præcepta ſunt. ſ. inſtituit eum in principem populi per manuum impoſitionem, & dedit ei præcepta de modo regendi: deditque partem gloriæ ſuæ faciens, vt corā tota multitudine loqueretur tanquam princeps populi.

CAP. XXVIII.

Sacrificiū quotidianum. De conſe. diſt. 2. cap. non oportet.

DIXIT quoq; Dominus ad Moyſen: Præcipe filijs Iſrael, & dices ad eos: Oblationem meā, & panes, & incenſum odoris ſuauiſſimi offerte per tē pora ſua. Hæc ſunt ſacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternū: vnū offeretis mane, & alterum ad veſperum: decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartam partē hin. Holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai in odorem ſuauiſſimum incenſi Domini. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingulos in Sanctuario Domini. Alterūque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius: oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. Die autem ſabbathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, & liba, quæ ritè funduntur per ſingula ſabbatha in holocauſtū ſempiternum.

DIXIT quoque. Poſita ordinatione multitudinis ad principem temporalem ſuum, ꝙñr ponitur ordinatio ad Deum: ordinatur aūt homo ad Deum colendo ipſum, cuius cultus principaliter in anima ꝙſiſtit, quia fide, ſpe, & charitate colitur Deus iuxta Aug. in Enchiridion: manifeſtatur autem in quibuſdam operibus exterioribus, quæ ſunt purè cæremonialia. ſ. adoratione, & oblatione. Continuatur autem hoc ad præcedentia, quia populus intraturus in terram promiſſam fortè exiſtimaret, ſe non obligari ad ritus ſacrificiorum in terra ipſa, quia in deſerto non obſeruauerat illos: ideo ſubdit hic, ꝙ deberent Iudæi in terra promiſſionis offerre Dño oblationē, & panes, & incenſum tpe ſuo, ſicut fecerant in monte Sinai: & diuiditur in quinque ſm ꝙ tanguntur hic oblationes quatuor feſtiuitatum cū diebus profeſtis. Primo de oblatione omnium dierū: ſecundo de oblatione ſabbathorum: tertio de feſtiuitate calendarum: quarto de feſtiuitate Azymorum: quinto de ſolennitate Pētecoſtes, ſiue panum primo oblatorum. Secūda ibi. *Duo autem ſabbatha.* Tertia ibi. *In calendis autem.* Quarta ibi. *Menſe primo.* Quinta ibi. *Dies etiam primitiuorum.*

An iſta præcepta data fuerint immediatè poſt prædicta.
Quæſt. I.

CIRCA primum conſiderandum de iſtis præceptis, quæ dantur hic an fuerint immediatè poſt ea, quæ ſupra habentur. Reſpondetur quòd non poteſt eſſe proprie continuatio inter ea, quæ hiſtorica ſunt, & inter præcepta: ea aūt, quæ ſupra ponebantur hiſtorica erant: ideo iſta non poſſunt continuari illis, niſi quantum ad hoc, quòd dicamus iſta fuiſſe data poſtquam illa ſuperiora facta ſunt, vel quòd iſta primo fuerunt data. Sed adhuc de hoc conſtare non poteſt, quia iſta ſunt pure præcepta, & non eſt in eis aliquid per quod cognoſcat, quo tempore data fuerint. Vnde poſſet aliquis dicere, ꝙ fuerunt data in ſecūdo, vel tertio, vel quarto anno ab exitu de Aegypto, aut quocunque alio tempore. Dicendum tamen, quòd non poteſt aſſeri iſta fuiſſe data in primo anno ab exitu de Aegyto; quia Iſraelitæ iam tranſierant montem Sinai, q̄ñ data ſunt, vt patet ꝛ. ſ. holocauſtum iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai: Iſraelitæ tamen non receſſerunt de monte Sinai vſque ad diem 20. menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet ſupra ca. 10. ergo poſt principium anni ſecūdi ad minus data ſunt iſta præcepta. De alijs temporibus reſiduis vſque ad mortem Moyſi non patet, in quo eorum data ſunt. Dicendum tamen ſatis rationabiliter, quòd data ſunt anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto parum ante mortem Moyſi. Pro quo præſupponendum, quòd non habetur aliqua locutio Dei ad Moyſen, vel aliquod iſtorū ſcriptum de geſtis Iudæorum in deſerto niſi de primo anno ab exitu de Aegypto, & de ſecundo, & de quadrageſimo. Dicta autem & facta in primo, & ſecundo anno habentur in Exo. & in Leui. & in lib. iſto vſque ad cap. 14. vel vſque ad 19. incluſiue. Geſta autem & dicta in anno 40. habentur hic a cap. 20. vſque ad finem: ſic declaratum eſt ſupra cap. 14. & 20. Ideo ſatis apparet, quòd iſta præcepta data fuerint in anno quadrageſimo: nam ſi fuiſſent data prius ponerentur ante c. 20. in quo incipiunt geſta, & dicta anni 40.

Item

Item ſi fuiſſent data ante annū quadrageſimū fuiſſet hoc in ſecundo anno, quia media tempora nullam habent hiſtoriam, vt declaratum eſt ſupra cap. 20. & tunc data fuiſſent in monte Sinai, quia poſt illum nō leguntur data aliqua præcepta in aliquo ſecundo, ſed non fuerunt in monte Sinai data, quia infra fit mentio de oblationibus factis in monte Sinai tanquam de aliquo longe præterito, ergo fuerunt data in anno 40. Item dicendum, quòd fuerunt data paulo ante mortem Moyſi. ſ. in vltima māſione deſerti, quod patet, quia nunquam recedendum eſt ab ordine literæ per anticipationem, & recapitulationem, niſi conſtet aliū eſſe ordinem quàm litera ponat, ſed hic ponuntur iſta præcepta poſt numerationem factam Iſraelitarum in campeſtribus Iordanis. ſ. in Belſathim, quæ eſt vltima manſio Iſraelitarum, vt declaratum eſt ſupra 26. cap. ergo in manſione illa data ſunt iſta præcepta, ſed poſtquam facta fuit numeratio Iſraelitarum in manſione vltima pauco tēpore vixit Moyſes, quia illa computatio non potuit fieri ante menſem ſeptimum, vel octauū anni 40. ab exitu de Aegypto, & Moyſes mortuus eſt in principio menſis 11. anni eiuſdem, vt colligitur Deutero. cap. 1. ergo modicum tempus intercidit. Antecedens patet, quia Aaron mortuus eſt menſe quinto anni huius 40. vt patet infra 33. cap. & ipſe mortuus eſt in monte Hor poſt hoc autem Iſraelitæ perambulauerunt longa ſpatia terrarum in circuitu montis Seir, vt patet ſupra cap. 21. deinde etiam venerunt in terram duorū regum Amorrhæorum, & pugnauerunt contra vtrūque accipientes regna amborum, vt patet ſupra 21. c. poſtea vero vocatus eſt Balaam ad maledicendum Iſraelitas, & facta ſunt omnia, quę habētur ſupra a principio 22. cap. vſque ad 25. deinde Balaam vadens in terram ſuam dedit conſilium de committenda fraude contra Iſraelitas, & factum eſt. De quo ſupra ca. 25. Ad vltimum autem facta eſt computatio Iſraelitarū poſtquā data ſunt præcepta, quæ habentur hic. Sed pro omnibus iſtis recitatis oportebit poni tempus pluſquam duorum, vel triū menſium: ergo iſta præcepta darentur ad plus menſe octauo, vel nono anni 18. ſed Moyſes mortuus eſt menſe 11. anni eiuſdem, ergo paucum tempus fuit inter mortem Moyſi, & dationem iſtorum præceptorum.

Item, quod fuerint data iſta præcepta in vltima manſione patet, quia dicitur infra 36. cap. Hæc ſunt præcepta, atque iudicia, quæ præcepit Dominus per manum Moyſi ad filios Iſrael in campeſtribus Moab, ſed illud continuatur cum omnibus iſtis præcedētibus, ergo iſta præcepta fuerunt data in campeſtribus Moab, quæ eſt vltima manſio, quia accipiuntur campeſtria Moab pro planitiebus locis terræ Moabitarum, vbi eſt manſio Belſathim, vt declaratum eſt ſupra 26. cap. *Dixit quoque Dominus ad Moyſen.* Ideſt poſtquam dedit præcepta ſuperiora de ſucceſſionibus, & inſtitutus eſt Ioſue in principem, fuit Deus locutus iterum ad Moyſen dans præcepta iſta, quę habentur hic. *Præcipe filiis Iſrael, & dices ad eos.* Ideſt dicas iſta, quæ ſequuntur illis per modum præcepti. ſ. quòd eſſent obligati ad faciendum illa in terra Chanaan.

Oblationem meam. Hic ponitur catalogus omnium ſacrificiorum. ſ. in cap. iſto, & in ſeq. tradiderat enim Deus regulam de ſacrificijs in Leui. qualiter ſingula fieri deberent. ſ. quæ partes prouenirent Deo, & quæ ſacerdotibus, & quę offerentibus tā de holocauſto, quām de hoſtijs pacificis, & victima pro peccato: poſuitque regulam cęremoniarum quantum ad modū offerendi, & cremandi iſtas carnes, & expiandi in ſanguine, non tamē tradidit regulam q̄ñ fieri deberent ſacrificia iſta, ſcilicet, quę ſacrificia conuenirent cuilibet tempori: ideo determinantur ſacrificia totius anni hic, & in iſto cap. ponuntur ſacrificia pro tribus feſtiuitatibus, non erant autem plures inter Hebręos. Et ſic in iſtis duobus capitulis ponuntur omnia ſacrificia, quæ obligabantur Iudæi facere per totum annum, nec erant aliqua alia, quorum tempora non exprimantur hic. Conſiderandum vlterius, quòd ſacrificia iſta diſtinguuntur hic per ſolennitates feſtiuitatum, & per dies profeſtos, in diebus enim profeſtis, ideſt in quibus nō erat aliquod feſtum, ponuntur ſacrificia vniformia per totum annum, ſcilicet, matutinum, & veſpertinum ſolum, ſacrificia autem feſtiuitatum diſtinguuntur, quia in quibuſdam multa offerebantur, in alijs vero pauciora, vt patet hic, & ſequēti cap. Sunt autem feſtiuitates, in quibus iſta ſacrificia fiebant ſeptem, ſcilicet, duo, quæ iterantur multoties quolibet anno, & quinque, quæ ſunt ſemel in anno, primæ duæ ſunt feſtiuitas ſabbathorum, & calendarum. nam in ſabbathis fiebant plura ſacrificia, quàm in diebus profeſtis. Sabbatha autem multoties ſunt. Secunda feſtiuitas erat calendarum, & in iſta fiebant ſolennia ſacrificia, iteraturque iſta feſtiuitas, quia calendæ vocantur omnia principia omnium menſium. Sunt autem quinque aliæ feſtiuitates, quæ accidunt ſemel in anno, ſcilicet, feſtum azymorum, & Pentecoſtes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. In iſtis enim varia ſacrificia offeruntur. De duobus primis patet hic: de ſecundis tribus patet ſequen. cap.

Sacrificia diſtincta p ſolennitates feſtiuitatum, & erant cęre monię ſolennitatū.

Conſiderandum etiam circa iſtas feſtiuitates, ꝙ in omnibus eis, aut ſaltem in quibuſdam eorum attendebantur tria, ſcilicet, vacatio a laboribus, & oblatio ſacrificiorum, & quædam ſpeciales cæremoniæ aliarum oblationum, quæ non ſunt ſacrificia, vel quędā exultationes. De primo, & tertio habetur Leui. 23. capit. vbi ponitur in qualibet feſtiuitate harum quot diebus durare debebat, & quibus diebus vacandum erat ab opere, & quibus non, ponitur etiam tertium, ſcilicet, quædam cęremoniæ oblationum, quæ non ſunt ſacrificia; vt quòd in feſto azymorum offerrentur manipuli ſpicarum, & in feſto Pentecoſtes offerrentur noui panes. Ponuntur etiam cęremoniæ aliarum feſtiuitatum, quę non ſunt oblationes, vt de ſono tubarum in die clangoris, & de afflictione diei, propitiationis, & de exultatione, & ramis feſti tabernaculorum. Secundum autem erat obligatio ſacrificiorū, & de iſta ſolum agitur hic, ſcilicet, quòd animalia offerri debebant in ſacrificium, in qualibet feſtiuitate, & quæ pertinerent ad holocauſtum, & quę ad victimas pacificas, & quæ ad hoſtias pro peccato, & ſic iſta duo capitula vocantur catalogus ſacrificiorum, ſicut infra 33. cap. vocatur catalogus manſionum, & cap. 23. Leui. vocatur catalogus feſtiuitatum, & c. 18. eiuſdem dicitur catalogus conſanguinitatum, & matrimoniorum non contrahendorum. *Oblationem meam & panes & incenſum.* Hic intendebat Deus dare regulam completam de omnibus ſacrificijs. Tetigit tamen de omnibus miniſterijs ſacerdotalibus: erant enim quatuor miniſteria ſacerdotalia, quæ intra Sanctuarium fiebant, ſcilicet, oblatio ſacrificiorum, & propoſitio panum, incenſio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt declaratum eſt ſupra 1. capitu. & de his tetigit hic dās regulam generalem, ſcilicet, quòd iſta obſeruarentur in temporibus ſuis, ſolum tamen proſequitur hic legislator de vno eorum, ſcilicet, de ſacrificijs, quæ vocantur hic oblatio. de propoſitione autem panum, & incenſione candelarum, & thymiamatis oblatione nihil hic dicitur, quia iſta non habent aliquam difficultatem aut varietatem, cum ſemper eodem modo fiant, ſacrificia autem habent

Tria atten debanť in feſtiuitatibus.

Quatuor miniſteria ſacerdotalia intra Sanctuariū.

magnam

Universidad de Deusto
Biblioteca

magnam varietatem, quia non fiunt eadem in omnibus temporibus, nec secundum speciem sacrificij, nec secundum numerum eorum, vt patet hic, ideo de his necesse fuit dici: ponitur autem primum hic oblatio, per quam solum intelliguntur sacrificia. Aliqui autem volunt dicere oblationem illam, quę fiebat de pane, & oleo, & vino, nam communiter distinguitur oblatio, & sacrificium. Oblatio enim ad res aridas, & liquidas pertinet non viuentes, vt farinam oleum, vinum, sacrificium vero pertinet ad animalia quæ immolantur, hic tamen non potest sic accipi, qa de nulla oblatione specialiter agitur, sed solum de sacrificijs, vt patet in litera hic, & sequenti cap. ideo necesse est accipi oblationem pro sacrificio solum, panes autem vocantur hic panes propositionis. Erant enim duodecim panes continentes singuli duas decimas farinæ, & isti ponebantur in quolibet sabbatho coram Domino, & auferebantur in alio sabbatho, vt ponerentur alij duodecim recentes. De hoc patet Leui. cap. 24. erant autem isti in mēsa aurea, quæ erat intra tabernaculū, in qua etiā vasa erāt aurea ad libafundenda. de quo patet Exo. 25. cap. Vocatur hic incensum suauissimi odoris thymiama, quod offerebatur Domino quotidie, nam cremabatur in mane, & in vespere thymiama super altare, vt patet Exo. cap. 30. Quarta autem ministratio subticetur hic, scilicet, de incensione lucernarum, disponebantur enim bis quotidie lucernæ in candelabro intra tabernaculum, vt patet Exo. 27. & 30. ca. de hac non fuit expressum, quia intelligebatur nomine oblationis thymiamatis, nō quidem, qp ipsa esset oblatio, sed quia simul fiebat cum thymiamatis oblatione, sic patet Exo. cap. 30. vbi dicitur, quòd bis in die, scilicet, in mane, & in vespere quando incenduntur lucernæ, vretur thymiama coram Domino. Alia ratio est quare non exprimatur, quia hic solum dicitur de oblationibus, vt patet in litera, scilicet, oblationem meam, & panes, & incensum offertur per tempora sua, in lucernarum tamen incensione non erat aliqua oblatio, quia nihil apponebatur, sicut in cęteris tribus, sed solum ministrabatur disponendo lucernas, ideo non potuit poni cum his tribus, vt referretur ad illud verbum offerre. *Odoris suauissimi.* Vocatur incensum odoris suauissimi, facit, quia erat valde suauis odor eius Deo, non quidem, quòd ipse sentiret odorem thymiamatis, qa in Deo non est potentia odoratiua, nec organum odorandi, vt ista possit percipere, quia hoc solum conuenit animalibus, dicitur tamen per metaphoram, quia sicut nos acceptamus, & cupimus res odoris gratissimi, ita cum Deus accepret oblationem thymiamatis ex deuotione, & obedientia offerentium, dicebatur esse sibi gratum, vel odoris suauissimi. *Offert per tempora sua.* Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd Deus admoneat Israelitas ad faciendum istas ministrationes, in deserto enim non fecerāt eas, nisi in monte Sinai pauco tempore. Fluxerant autem postea anni 39. fere, in quibus nihil huiusmodi fecerant, ideo poterant existimare se in futurum ab omnibus his absolutos, quamquàm manerent in terra promissionis, ideo dicitur: Offerte per tēpora sua, id est offerte in tempore debito, scilicet, toto tempore isto, quo fuistis in deserto nō obligabamini facere hęc, nec etiā obligabimini immediatè, vt introieritis in terram Chanaan, sed postquam habueritis pacem de hostibus vestris, scilicet, subiecta vobis terra, & cum fuerit Sanctuarium Domini locatum in aliqua vrbe terræ vestræ, vt patet Deuteron. cap. 12. cum tamen ista aduenerint offerte panes, & oblationem, & incensum, quia iam tempus suum est. Alio modo potest intelligi. offerte per tempora sua, ideſt in temporibus determinatis a lege: erant enim pro sacrificijs determinata tempora, scilicet, quædam in festiuitatibus, & quædam in diebus profestis, illa autem, quę erant pro festiuitatibus non debebant offerri in diebus profestis nec è contrario. Etiam sacrificia calendarum non debebant offerri in sabbathis nec è contrario, & sic de alijs. Identidem sacrificium quotidianum quod vocatur matutinum non debebat offerri in meridie, & sic de vespertino, sed in singulis seruanda erant sua tempora: sic etiam panes erant offerendi in tempore suo, ideſt panes propositionis, ad hoc enim erat constitutum tempus, scilicet, vt in quolibet sabbatho ponerentur duodecim panes super mensam auream, qui manebant ibi septem diebus, scilicet, vsque ad alterum sabbathum, vt ponerētur tunc alij recentes, & tollerentur priores, vt patet Leui. cap. 24. pertinebant autem isti panes solum ad cibum sacerdotum, vt patet 1. Reg. 21. & Matth. 12. cap. in tempore tamen necessitatis dedit sacerdos Achimelech illos Dauid, & pueris suis, vt patet eisdē cap. & iste sensus est, quem facit litera. Cōuenit enim quia immediatè agitur de sacrificijs, & ponuntur tēpora determinata illorum. *Hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis.* Posita supra regula in generali, quòd sacrificia, & omnia alia ministeria essent obseruanda in temporibus suis, subditur hic in speciali, quæ sunt tēpora istorum sacrificiorum, & distinguuntur festiuitates, & dies profesti assignando cuilibet sua sacrificia, & dicitur, hæc sunt sacrificia, quæ offerre debetis, ideſt solum obligamini facere sacrificia, quæ habentur hic. Alia autem sacrificia fiebant, sed illa erant spontanea, ideo non datur regula de illis, quia quiuolebat offerebat, & quando volebat, sed solum de illis, quę sunt sub obligatione, ista autem sacrificia fiebāt de sumptibus Sanctuarij, scilicet, quòd erant aliqui reditus Sanctuarij, de quibus emebantur animalia ad immolationem, farina, vinum, & oleum, & thus, & sal ad libamenta. Isti autem reditus erant partim ex eleemosynis populi, scilicet, quia erant gazophylacia in Sanctuario, in quibus populares pecuniam mittebant, vt patet Leui. cap. 21. Cum autem esset opus sumptuum aperiebantur gazophylacia illa, & sumebatur pecunia sub numero a sacerdotibus adhibitis rabellionibus, ne aliqua fraus fieri posset, vt patet 4. Reg. 12. cap. colligebatur etiam pecunia a populo quando veniebat ad festiuitates, erat nāque vna dies determinata, scilicet, dies octaua in festo tabernaculorum, quæ vocatur dies cętus atque collectæ, ideſt, qp congregabatur cętus populi in die illa ad faciendum collectam pecuniarum pro sumptibus sacrificiorū, vt patet Leui. c. 23. & Deuteron. 16. Aliquando tamē aliqui reges etiam de Gentilibus, qui erant viri deuotiin cultu Hebræorum tribuebant omnes sumptus pro sacrificijs, sicut patet de Seleuco rege Asiæ, qui præstabat pecuniam pro omnibus sumptibus sacrificiorum, vt patet 2. Machab. cap. 4. de reditibus autem Sanctuarij, qui essent tā ad sacrificia, quàm ad restaurationem rerum ipsius Sanctuarij declaratum est iupra cap. 5. *Agnos anniculos.* Hic ponitur sacrificium quotidianum, quod erat commune ad omnes dies tam festos quàm profestos, & vocatur iuge sacrificium. potest etiam vocari sacrificium diurnum profestorum, quia licet offerretur tam in diebus profestis quàm festiuis, tamen in profestis solum offerebatur istud: in festiuis verò offerebatur istud, & alia, quę determinantur infra in his duobus cap. & iubetur, quòd offerantur duo agni, quia vnus pertinebat ad sacrificium matutinum, & alius ad vespertinum, vt patet infra, & dicitur, quòd essent agni, quia non poterat offerri ouis fœmella, sed debebat esse masculꝰ.

Causa

Causa huius est, quia sacrificium vespertinum, & matutinum erant holocausta, vt patet hic, in holocausto autem nunquam offertur fœmella, vt patet Leui. c. 1 vbi ponitur regula de his. Quod intelligendum est de quadrupedibus, nam de auibus poterat offerri fœmella. scilicet, columbæ aut turtures fœmellæ, vt patet eodem cap. & hoc est, quia in auibus non apparet ita manifeste distinctio sexus, sicut in quadrupedibus etiam nomina eorum sic se habent, quòd in vulgari non distinguimus nomina pro masculo, & fœmella, sicut in quadrupedibus, & in hominibus. In Latino quoque idem genus comprehendit masculum, & fœmellam, & ob hoc nomina auium epicœna dicta sunt, ideſt communia. Causa autem quare in holocaustis soli masculi offerantur, cum in hostijs pro peccato, & victimis pacificis offerantur indifferenter fœmellæ, & masculi posita fuit Leui. cap. 1. Item non licebat offerri in sacrificio quotidiano capras, aut boues, sed agnos solum.

An hædulus posset accipi pro agno. Quæst. II.

QVAERET aliquis si posset accipi hędulus loco agni, vt si interdum non occurreret ita leuiter haberi agnum, quòd assumeretur hædulus. Videtur autem, quòd sic, qa sic fiebat de celebratione phasę. Iusserat, enim Deus, quòd acciperetur agnus anniculus immaculatus, vt patet Exo. cap. 12. poterat tamen interdum accipi hędulus, vtpote si non occurreret ita leuiter haberi agnum, vt patet ibidem.

Respondendum est, quòd non poterat in sacrificio quotidiano offerri aliquid, nisi agnus, nec erat hic locus commutationis in hędulum, vel in alterum animal, sicut in celebratione phasę. Causa huius est, qa commutatio sacrificiorum, scilicet, quòd offerretur istud animal, cum deberet offerri alterum fiebat propter duo. Primo propter paupertatem offerentiū, secundo propter difficultatem inueniendi animal, quòd iubebatur offerri. Causa enim primi erat, qa Deus volebat, vt omnes Iudæi exercerent se in cultu Dei offerendo ei quidquam, & quia illi, qui erant pauperes non poterant offerre animalia magna dabatur, quòd offerrent parua, & quia illa etiam interdum offerre non poterant, concedebatur, quòd offerrent auiculas, scilicet, columbas, vel turtures, q̄ erant minoris precij, & si interdum ista non possent, dabatur alius modꝰ offerendi, scilicet, quòd offerrent modicum de farina, & sic non erat aliquis etiam si pauper, qui non posset aliquid offerre. De ista mutatione patet Leui. cap. 5. de illo, qui peccauit iurando quòd debet agere pœnitentiam de delicto suo, & pro peccato offerat capram, vel agnā, & si nō potuerit, offerre pecus, offerat duos turtures, aut duos pullos columbarū. Si aūt, & hoc non potuerit, offerat modicū de farina, siue oleo, sic quoque fit mutatio de sacrificio, quod fiebat in purificatione mulieris parientis. Debebat enim offerre agnum anniculum, & vnum pullum columbę, vel turturem pro peccato, si tamē non posset offerre agnum anniculum offerebat loco alius vnum turturem, vt patet Leui. cap. 12. sic quoque in purgatione leprosi fiebat mutatio ꝓpter paupertatem Leui. cap. 14. Alia causa mutationis sacrificij erat quando aliquis non poterat faciliter inuenire illud animal, quod iubebatur offerre, tunc enim debatur, quòd offerretur alterum. Istæ duę causę possunt applicari ad mutationem, quæ fiebat in celebratione phasę, scilicet, quòd offerretur hędulus loco agni. Prima enim patet, quia forte agni essent maioris valoris quàm hędi, ideo aliqui non possent emere agnos, & possent hædulos. Debuit ergo cōcedi hædulus, quia ista lex dabatur pro omnibus de populo, & ibi erant multi pauperes, lex ergo imponere debuit id, quod erat minus. Ista causa non applicatur obligationi iugis sacrificij, quia offerebaꝫ istud sacrificium de expensis Sanctuarij, in quo non erat paupertas timenda, sicut in popularibus, ideo non debuit concedi aliqua mutatio ex causa paupertatis. Secunda causa non applicatur, scilicet, propter difficultatem inueniendi, quæ maximè conuenit celebrationi phasę, debebat enim phasę celebrari in omnibus domibus Israelitarum, & quilibet sumere debebat vnum agnum si domus eius sufficiebat ad comedendum illum, vt patet Exo. cap. 12. difficillimum ergo erat, quòd oēs viri de Israel possent inuenire agnos pro die illa, ideo debuit dari, quòd qui non posset inuenire agnum acciperet hędulum, & ista fuit potior causa, quare concessum est, vt acciperetur hędulus, vel agnus, quàm paupertas accipientium, hoc aūt nō applicatur immolationi iugis sacrificij; quoniam solum immolabantur duo agni quotidie pro sacrificio iugi, nō erat aūt aliqua difficultas inueniri quotidie duos agnos ad immolandum, ideo non permittebatur immutatio hic de agno in hędulum.

An posset vitulus offerri pro sacrificio iugi. Quæst. III.

QVAERETVR amplius an posset, p iugi sacrificio offerri vitulus. Aliquis forte dicet, quòd non, sicut non poteras offerri hędulus loco agni, sed aliqua ratio diuersitatis apparet, quia quando commutabatur hędulus pro agno dabatur æquale pro æquali, vel minus pro maiori, & ista mutatio non recipitur, quia semper debet per motum fieri melioratio. Cum autem offerretur vitulus pro agno fiebat melioratio, quia erat maxima victima vitulus. In obligationibus, autem sic, quòd quicunque soluit maius tollitur ab obligatione minori, ergo offerendo vitulum pro agno satisfiebat, & adhuc aliquid gratis conferebatur.

Respondendum est, quòd cum aliquis vellet offerre in diebus profestis vitulum cum offertur iuge sacrificium, aut volebat illud offerre, ita quod non offerretur agnus, vel offerre vitulum cum agno. Si autem offerret vtrumque manifestum est, quòd licebat, quia tunc non fiebat aliqua commutatio, sed vitulus offerebatur gratis, & agnus ex necessitate pro iugi sacrificio, si autem vellet offerre solum vitulum, non offerendo agnum fieret commutatio, esset que vitulus iuge sacrificium, hoc tamen non recipitur, quia in his erat seruanda forma mādati. Si ergo Deus iubebat agnum offerri nō debebat offerri vitulus, qa Iudęi non debebant declinare, ad dextram, nec ad sinistram eorum, quæ scripta erant in lege, vt patet Deuteron. cap. 4. Nec valet si dicatur, quòd non declinabant ad dextram nec ad sinistram, quia faciebāt id quod Deus iusserat, & aliquid amplius. Respondendum est, quòd non debebant etiam aliquid addere ad ea, quæ Deus iubebat, vtpote si Deus iuberet offerri duos hircos in die propitiationis non debebāt offerri tres, & si iusserat mitti vnum in solitudinem, vt tolleret peccata multitudinis non debebant mitti duo. Causa est, quia ista sacrificia, & cęremonię nō placebant secundum seipsa, sed ex deuotione, & obedientia facientium, & quia obedientia maxime erat in obseruando penitus formam mandati debebant eam obseruare. Alia causa huius est, quia Deus instituerat ista sacrificia, & cęremonias tanquam signatiua aliquorum, quæ futura erant in nouo testamento, vt patet 1. ad Corin. cap. 10. scilicet, omnia in figura

contingebant

contingebant illis, si tamen adderetur aliquid ad id, F quod Deus iubebat, mutaretur ratio significationis, vtpote Deus iubebat, quòd offerretur vnus agnus, p immolatione phase, & ille offerebatur ad significationem Christi passuri, vt patet Io.19.vbi quædam cęremoniæ agni paschalis de Christo exponuntur ad literam, scilicet, os non comminuetis ex eo. Si tamẽ aliquis immolaret duos, vel tres agnos pro celebratione phase iam non maneret eadem ratio significationis, quia non videretur ad quid referrent isti agni: non poterant ergo ludęi aliquid mutare diminuendo, vel addendo, sic iussum est Deuterono.cap.12.s. quod tibi præcipio hoc tantum facito Deo, nec addas quidquam nec minuas, non licebat igitur offerri pro iugi sacrificio vitulos loco agnorum. G

Anniculos. Ideſt isti agni debent esse vnius anni, in quo certificatur tempus agnorum immolandorum. Non ergo licebat offerri animal cuiuscunque temporis, vtpote duorum, vel trium annorum, quia iam non vocaretur agnus, sed aries.

Quomodo poterant Iudæi certificari, quòd agnus esset vnius anni præcise. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis quomodo poterat esse certitudo de agno, quòd esset vnius anni præcise, & videtur, quòd erat difficultas offerendi quotidie agnos, qui essent præcise vnius anni. Si autem aliquis dicat, quòd vocant agni anniculi illi, qui vnum annum compleuerant ẽt H si maioris temporis essent, quia quantocunque erant maioris temporis, semper erant vnius anni.

Respondendum est hoc esse ridiculum, nam tunc arietem annorum trium, vel quatuor vocaremus anniculum. Item arietes postquam compleuerunt annum non vocantur agni, sed arietes. litera tamen dicit agnos. Ideo dicendum est, quòd vocantur hic agni anniculi, qui nondum compleuerant annum, vel saltem non habebant aliquid super annum, & tũc non erat difficile offerri quotidie agnos anniculos, quia siue essent duorum mensium, siue trium, siue quatuor, & sic ad vnum completũ vocabantur agni anniculi. non poterant tamen in qualibet parte huius offerri, nam ante die octauum non offerebant I aliqua animalia, vt patet Leui.c.22.scilicet, bos, ouis, & capra septem diebus erunt sub vbere matris suæ, die autem octauo, & deinceps poterunt offerri Domino, & sic in die octauo incipiebat agnus vocari anniculus, & postea vsque ad completionem anni semper vocabatur anniculus. Istud quoque tempus erat determinatum ad offerendum Domino primogenita pecorum, scilicet, post diem septimum, vt patet Exo.cap.22.scilicet, primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sit cum matre sua, die octauo reddes illum mihi. Si autem aliquis quæreret an posset aries plusquam vnius anni offerri pro iugi sacrificio. Respondendum est, sicut supra dicebatur de vitulo commutando pro agno, scilicet, quòd quamq̃ K sit maior victima, si offeratur aries duorum annorũ, quàm si offeratur agnus vnius mensis, vel duorum, tamen non licebat fieri commutatio, sed obseruanda erat forma mandati.

Immaculatos. Ideſt isti agni anniculi debebant esse sine macula. Sciendum, quòd duo signat macula, dicit enim varietatem coloris, vt si esset animal duorum, vel trium colorum, sic accipitur Gen.cap.31. vbi dicitur, quòd vidit Iacob arietes varios, & maculosos, idem dicitur Gen.30.cap.scilicet, quòd cum oues in coitu intuerẽtur virgas decorticatas in canalibus, parierent maculosa, & vario, & diuerso colore respersa. Alio modo accipitur macula pro defectu, vel super abundantia alicui membri, vel immoderata magnitudine alicuius partis corporis, quod ad mõstruositatem pertinet, vel pro abscisione, aut fractione aliquarum partium, sic patet Leui.cap.22. Primo modo macula non accipitur hic, quia non impedit immolationem, quod patet, quia Leui.22.vbi ponũtur maculæ prohibentes nihil agitur de colore. Secundo modo macula accepta impedit a sacrificio, vt patet præalle.cap.cum dicitur: Omnis macula non erit in eo, si cęcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, scabiem, vel impetiginem non offeretis ea Dño, & postea dicitur: Omne animal quod, vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est non offeretis Domino. Etiam ponitur ibi de animalibus habentibus abscissam caudam, vel aures. Similiter est intelligendum de omnibus alijs amputationibus membrorum, vel si animal esset morbidũ, non licebat offerri illud: tamen magis pertinet ad immundiciam, quàm ad maculam. debebant ergo isti agni anniculi totaliter esse immaculati alioquin non offerrentur, erant tamen ad esum liciti licet nõ immolabantur, vt patet Deuterono.cap.12.scilicet, quòd siue debile, & maculatum, siue integrum, & immaculatum comedi poterat, dum tamen effunderetur sanguis super terram.

An agnus anniculus posset offerri in iuge sacrificium amputata cauda eius. Quæst. V.

QVAERET aliquis an liceret offerri istos agnos anniculos in iuge sacrificium si haberent amputatas caudas, vel aures. In quo præsupponendum, quòd esse caudam amputatam, vel aures, erat macula, quædam tamen macularum erant totaliter prohibentes ab immolatione, aliæ autem secundum quid, omnes enim maculæ, quæ habentur Leui.cap.22. impediebant simpliciter offerri animalia, siue in holocaustum, siue hostias pacificas, vel pro peccato, etiam siue sponte, siue ex voto, siue ex necessitate legis offerrentur, duæ autẽ erant maculæ, quæ non impediebant simpliciter caudam esse amputatam, vel aures, sed licebat offerri talia animalia sponte in quodcunque genus sacrificij. votum tamen ex his solui nõ poterat, vt patet præalle.cap. Hoc dato stat quæstio, scilicet, an liceret offerri in sacrificium iuge agnos habentes caudam, vel aures amputatas.

Dicet aliquis, quòd licet, quia illa animalia poterãt offerri, dum tamen non solueretur votum ex his, sacrificium autem iuge non offerebatur ex voto, ideo poterat fieri de huiusmodi animalibus. Respondẽdum, quòd non poterant offerri, si haberent aliquam harum duarum macularum, quia dicitur Leui.22.ca. quòd talia animalia poterant offerri sponte, in quo innuitur, quòd solum illo modo licebat offerri, sacrificium tamen iuge non fiebat spontaneè, sed ex necessitate legis: sicut ergo non licebat solui votum ex illis animalibus, & licebat offerri spontaneè, quia est maior astrictio cęremoniarum in necessarijs, quàm in voluntarijs, ita non licebit offerri in sacrificio iugi, quia sub maiori necessitate est istud sacrificiũ, quàm illud quod ex voto fit, quia licet post votum emissum fit solutio sub necessitate, ante emissionem tamen erat pura libertas. In eis vero, quæ sunt ex necessitate legis nulla vnquam est libertas, sed semper obligatio, ideo adhuc maior strictio erit in cęremonijs sacrificiorum, quæ fiunt lege iubente, quàm in cęremonijs sacrificiorum votiuorum sed non licet solui votum de

de huiusmodi animalibus, ergo nec licebit immola- A ti ad iuge sacrificium. Idem autem dicendum est de omnibus animalibus, quę infra iubentur immolari hic, & sequenti cap. quòd nullum licebat offerri aure, vel cauda amputatis. *Duos quotidie*. Ideſt quotidie offerrentur duo agni anniculi in sacrificiũ iuge, quia vnus offerebatur in mane, & alius in vespere, dicitur autem quotidie, quia siue in diebus festis, siue profestis offerri debebant isti duo agni. erat tamen diuersitas, quia in profestis solum offerebantur isti duo agni anniculi, in festiuitatibus autem offerebantur isti, & insuper sacrificia pertinentia specialiter ad illũ diem, vt patet infra. *In holocaustum sempiternum*. Hic B determinatur genus sacrificij. erant enim tria sacrificia, ppriè dicta, & duo sacrificia large dicta, prima tria erant holocaustum, hostia pacifica, & victima pro peccato, duo secunda erant vitula rufa, & agnus paschalis. De tribus primis patet in Leui.a cap.1.vsque ad 8.de agno paschali, quòd sit sacrificium patet supra c. 9.de ritu eius patet Exo.cap.12.de sacrificio vitulæ rufę patet cap.19.cum tamen Scriptura loquitur de sacrificio absolutè semper intelligit de aliquo trium primorum, quia sunt propriè sacrificia, & quia esset dubium de genere sacrificij iugis responsum est, q erat holocaustum. De ritu autem holocausti patet Leui.cap.1.& ibi declaratum est. In hoc enim omnes carnes cum ossibus, & pinguedine, capite, & intestinis, atque pedibus solis cornibus, & corio demptis prius tũ lotis intestinis aãliũ, cremabant. Et de hoc sa- C crificio nulla iura proueniebant sacerdotibus, nisi pelis, quæ proueniebat in partem sacerdotis faciẽtis holocaustum, vt patet Leui.cap.6. dicitur, quòd istud erit sempiternum, ideſt, quòd nulla die omitti debebat ex causa quantumcunque vrgenti, nisi forte ludei nequaquam possent habere animalia ad immolandum, quod nunquam accideret. Si tamen contigisset interdum, quòd omissum fuisset sacrificium iuge, non debebat repeti ita, quòd in alia die duplare tur, sed tenenda erat regula cuiuslibet diei. s. quòd solum suum sacrificium offerretur. Ista autem sacrificia debuerunt esse sempiterna, ideſt tandiu durare, quandiu durabat status Iudæorum, & quandiu essent in terra Chanaan. Nam quando portabantur captiui in alias gentes, non poterant ibi facere sacrificia, sicut nunc nullum faciunt, quia iusserat Deus, quòd non offerrent sacrificia, nisi in vna de vrbibus terræ suæ, in qua est Sanctuarium. In captiuitate tamen nihil habebant horum, ideo solum obseruabant illas, quę non determinabant locum, sicut circuncidi obseruare sabbathum, & alias solennitates, si autem duraret status Iudæorum in ęternum, istud sacrificium debebat in ęternum manere, sed statu Iudæorum, & tota lege cadente, istud quoque sacrificium perijt.

Vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam. Dixerat enim, quod offerrentur duo agni quotidie, hic autẽ determinatur tempus, scilicet, vnum in aurora, & alterum ad solis occasum.

Circa ritum horum duorum sacrificiorum consi- E derandum est, quòd quolibet die fiebant sacrificia, q̃ vocantur iugia, & poterant fieri sacrificia spontanea, erat tamen ordo, quòd iuge sacrificium matutinũ esset ante omne sacrificium spontaneum, sacrificiũ autem vespertinum erat post omne sacrificium spontaneum, scilicet, ad solis occasum. fiebat autem sic, vt sacerdos, qui debebat facere sacrificium alicuius diei surgeret in aurora ante solis ortum, & indutus vestibus sacris pertinentibus ad ministerium suum assumebat cineres de altari: erat enim ignis perpetuus, in altari, quem nutriebant sacerdotes apponentes ligna quotidie, vnde fiebat cinis multus. Sacerdos autem debebat illum tollere ad hoc, quòd imponeret carnes holocausti, ne inquinarentur cinere, & deponebat cineres illos de altari, in quibusdam vasis æneis, quę vocabantur lebetes, erantque assignata solum ad ferẽdum cineres exstra castra, vt patet Exo.27.cap. & cũ debuisset auferre cineres de altari exuebat se vestib⁹ sacerdotalibus, & ferebat cineres extra castra, quia nõ licebat ire extra Sanctuarium in vestibus sacerdotalibus, comburebatque extra castra cineres vsque ad fauillam. Deinde rediens in Sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo ponebat carnes eius, & adipes super ligna, post istud autem sacrificium fiebant omnia alia spontanea, siqua essent, & hoc vsque ad meridiem, nam postea non erat consuetum fieri sacrificia, post hæc autem in vespere ad solis occasum incipiebatur sacrificium vespertinũ, immolabaturque alius agnus, qui nocte tota cremabatur, scilicet, quòd diuideretur in frusta, & ponerentur particulatim, & successiue super altare, ita vt duraret tota nocte crematio illius agni. In aurora autem cum finiretur sacrificium vespertinum, incipiebat matutinum, & hoc modo succedebant sibi sacrificia. Hęc omnia patent Leui.capitu.6. & ibi declaratum est.

Decimam partem ephi similæ. Supra ponebantur sacrificia iugia, hic ponuntur eorum libamenta. ipsa enim animalia immolata vocantur sacrificia, & quędam, quæ cum eis ponuntur, scilicet, farina, vinum, & oleum vocantur libamenta: semper autem erant offerenda libamenta cum sacrificijs præterquam in sacrificio pro peccato, vt patet supra cap.15.vbi ponuntur omnia libamenta sacrificiorum, & in sacrificio pro peccato non ponitur aliquod, & quia sacrificium iuge erat holocaustum, vt patet hic, necesse erat poni cum illo libamenta, & ista determinantur hic.

Sciendum autem, quòd libamẽta erant quinque, scilicet, farina vinum, oleum, sal, & thus, vt patet Leui.cap.2. ex ibi declaratis: duo tamen istorum non ponebantur in mensura, scilicet, sal, & thus, alia autẽ tria ponebantur in certa quantitate, vt patet supra capitu.15. ideo determinatur hic quantitas cuiuslibet, & dicitur, quòd erit de simila decima pars ephi, ideſt, ephi erat vna mensura magna, quæ diuidebatur in de- D cem partes, & quælibet illarum vocabatur decima ephi: quęlibet autem istarum dicimarum vocabatur gomor, vt patet Exo.cap.16. De istis mensuris habetur Ezechi.45.cap. & de alijs maioribus. Et quia ephi erat mensura magis cognita, & vulgaris nominatur ephi, & non gomor, quod est decima pars ephi. Dabatur autem ista simila non cocta, sed solum conspersa ab eo sicut farina conspergitur aqua antequam formetur in pastam: erat autem ista farina, & omnia alia libamenta de sumptibus Sanctuarij, sicut animalia, quæ immolabantur. Erat autem modus offerendi Modus of ferendi similam. istam similam, scilicet, quòd acciperetur decima pars ephi, & super illam fundebatur quarta pars hin super eam ad conspergendum ipsam, deinde fundebatur quarta pars hin de vino super similam, vt quidam volunt. Sed falsum est, quia fundebatur super carnes animalis, quando cremari debebant, vt declaratum est supra cap.15. & tunc non cremabatur tota simila super altare, sed pars illius, & reliquum proueniebat sacerdotibus. Erat autem modus huius sacrificij, & libamentorum suorum, scilicet, quòd ablata pelle animalis, & cornibus, & lotis intestinis ponebãtur partes eius super altare ad cremandum successiue, & istę partes perfundebantur vino antequam ponerentur super altare, quod habebat quartam partẽ hin. & cum cremarentur carnes animalis super altare, assumebat sacerdos, qui faciebat sacrificium vnum

de vasis

Macula duo signat.

de vasis aureis, quæ erãt super mensam propositionis F
intra tabernaculum; & in illo ponebat decimam partem ephi de farina, quam perfundebat oleo commiscens ei quartam partem mensuræ hin, & portabat ad altare, tunc aũt ponebat ibi de illa farina, quantũ poterat capere pugillus eius ad cremandum, reliquam autem accipiebat pro se, & faciebat ex ea panes ad cibũ suum, vt patet Leui.cap.2. erat autem ista farina non fermentata, quia non poterat offerri aliquid fermentatum super altare, vt patet eodem cap. & ob hoc sacerdos, quando faciebat panes ex residua simila, non fermentabat eos, vt patet Leui.cap.6. & sic, quãquàm sacerdos nihil haberet de carnibus animalis immolati in holocaustum, habebat tamen partem libamentorum eius. *Quæ conspersa sit oleo purissimo*. Ideſt ista G
simila sit conspersa oleo, vocatur simila farina delicata, scilicet, farina alba, quando est distincta a furfure, tota autem farina simul non vocatur simila, & ista vocatur aliquando adeps frumenti, vt patet Psalm.147. scilicet, qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ista autem est conspersa oleo, ideſt super eam funditur oleum, sicut funditur super farinam aqua ad redigendum eam in pastam. Dicitur autem oleo purissimo, quia non debebat esse habens amurcam. est enim amurca fex olei, & ista est cum oleo, quod vltimate exprimitur de bacca, lapide premẽte. Hoc autem non debebat poni cum simila illa.

Et habeat quartam partem hin. Hin est quædam mensura rerum liquidarum, sicut ephi est mensura rerũ H
aridarum, & sicut diuidebatur ephi per decem partes, quarum quælibet vocabatur decima ephi, ita diuidebatur hin per quatuor partes quarum quælibet vocabatur quarta pars hin. Sed istud falsum est, quia quarta pars hin non erat mensura sub hin, sed erat sextarius, & dimidius, diuidebatur autem hin in sex partes, quarum quælibet vocatur sextarius, aliqui tamen errauerunt putantes sic diuidi per quartas: ideo stat alius modus, quo diuiditur hin per sextarios, de quo dictum est Leui.cap.19. & 14. fundebatur autem tota ista mensura olei super farinam, & non debebat ex deuotione plus aut minus imponi, quia forma mandati in his obseruanda erat.

Holocaustum iuge est. Ideſt oblatio istorum agnorũ, I
cum libamentis suis est iuge holocaustũ, ideſt quod quotidie offertur, alia autem holocausta interdum fiebant ex deuotione popularium, siue per votum, siue aliàs sponte. Sed ista non erant iugia, quia non offerebantur quotidie, sed quando vellent offerre, & dato, quòd quotidie offerrentur, tamẽ quia non obligabantur quotidie offerre, non vocãtur iugia, similiter quædam erant holocausta ex necessitate in festiuitatibus: sed ista iugia non sunt, sed solum in festiuitatibus: ideo oblatio duorum agnorum, quæ fiebat in mane, & vespere vocatur iugis.

Quod obtulistis in monte Sinai. Hic excusat se Deus de ponendo regulam istius sacrificij, scilicet, qualiter celebrari deberet in mane, & in vespere. Et dicitur, quòd istud est sacrificium, quod obtulerunt in monte Sinai, ergo sicut ibi celebrauerunt ita celebrare debebant amplius. de holocausto iugi celebrato in mõte Sinai habetur Leui.6.cap. Quòd autem obtulerint in monte Sinai holocaustum istud patet, quia in consecratione sacerdotum dabat Deus certa sacrificia, q̃ offerre deberent pro consecratione, deinde dicebatur, quòd ista essent præter ritum sacrificij matutini, & vespertini, vt patet Exo.19. & Leui.8. dicitur autẽ: Quod obtulistis in monte Sinai, in quo significatur, quòd post montem Sinai nunquam immolauerunt aliqua animalia facientes sacrificium, & sacrificium, iuge interpolatum fuit, scilicet, quòd nunquã in toto deserto factum est, nisi in monte Sinai. Et hoc erat quia in deserto non habebant Israelitę ea, quæ necessaria erant ad sacrificium, scilicet, farinam, oleum, & vinum, habuerunt autem in terra promissionis.

Item non fecerunt, quia Deus noluit obligare eos ad faciendũ hoc in deserto, sed solum in terra promissionis, vt patet Deuter.c.12. si aũt in deserto fecissent sacrificium istud Israelitæ continuantes per totum desertum non diceret: Hoc est holocaustum, quod obtulistis mihi in monte Sinai, sed diceret, hoc est holocaustum, quod consueuistis mihi offerre, fecit tamen mentionem specialem de monte Sinai, ergo videtur, quòd in ipso loco solum obtulerunt. Nec obtulerunt ibi tanquam Deus vellet eos obligare ad ibi offerendum, sed quia voluit eis tradere regulam per quam offerrent, & quia ista, quæ consistunt in exercitatione non possunt cognosci per solam doctrinam, nisi aliquando homo in eis se exerceat. Fecit ergo Deus, quòd Israelitæ exercitarentur in monte Sinai in omnibus generibus sacrificiorum, quando consecrati sunt sacerdotes, quia ibi erat conueniens locus ad faciendum hæc, filij aũtem Aaron ibi exercitari in his non indiguerunt, vt postea exercitarentur in toto deserto, ideo non facta sunt aliqua sacrificia post montem Sinai. Nam, & in consecratione Eleazari sacerdotis, quæ fuit in monte Hor quando mortuus fuit Aaron, non fuit aliquod sacrificium, vt declaratum est supra capitu.20.

In odorem suauissimum incensi Domino. Ideſt ista sacri- H
ficia iugia facta sunt in monte Sinai in odorem incensi, ideſt in odorem, qui emittitur de re incensa. Odor iste vocatur suauissimus, vt supra declaratum est, & dicitur odor incensi, ideſt rei incensæ, quia non ponitur incensum pro thure, sed pro ipso sacrificio, quod incenditur, & maxime competit hoc holocausto, ga totum incendebatur. *Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos*. Ideſt cum quolibet istorũ duorum agnorum sacrificij iugis ponetur quarta pars hin de vino. Erat autem modus, quòd acciperetur quarta pars mensuræ hin de vino qñ aliquis agnus cremandus erat, & super carnes illius fundebat istud vinum, scilicet, quòd carnes diuidebantur in frusta, vt patet Leui.cap.1. & antequam ponerẽtur super ignẽ in altari fundebatur ignis super illas. & dicitur libabitis, ideſt offeretis, vel ponetis, signat autem libare offerre libamenta, sunt autem libamenta ipsa, quæ cũ sacrificijs offeruntur, ideſt vinum panis, & oleum, q̃ sunt accessoria, & quia vinum est vnum de istis, oblatio eius dicitur libatio, vel libare. Dicitur autem per agnos singulos, ideſt quotidie erat offerendus vnus agnus in sacrificio matutino, & in quolibet horum libabatur quarta pars hin.

In Sanctuario Domini. Istud est detererminatio om- K
nium superiorum, scilicet, quòd holocaustum istud vespertinum, & libamenta eius tam in vino, quàm in simila, & oleo fiebant in Sanctuario Domini, scilicet, intra atrium tabernaculi in altari holocaustorũ quod erat ad ostium tabernaculi, vnicum enim altare erat in tota terra Iudæorum, & istud erat in Sanctuario, quod vocatur altare holocaustorum. Siquis autem aliquòd alterum altare fabricaret ad immolandum ibi reus erat mortis. Et propter hoc quando duę tribus, & dimidia fabricauerunt altare, nouem tribus, & dimidia existimantes, quod fecissent ad immolandum, conuenerunt ad pugnandum contra eas, vt deberent illas; donec constitit, quòd non fecissent ad immolandum, vt patet Iosue cap.22. siquis autem extra illud altare immolasset, siue super aliud altare, siue sine altari, reus erat sanguinis, vt patet Leuiti.17.capit. & ita puniebatur ac si hominem occidisset. Cum autem

autem dicitur: In Sanctuario, non est intelligendum A
de tabernaculo, sed de atrio, quia intra tabernaculum non poterat stare altare illud, cremaret enim tabernaculum, & inficeret illud fumo, & igne magno. Rationes autem huius positæ sunt Exo.cap.27. sed erat istud altare in atrio tabernaculi apud ostium, illud autem atrium non erat opertum desuper sed in circuitu, ideo venti, & imbres super altare veniebant, nec ramen extinguebatur ignis ille, etiam si laberentur flumina super ipsum. de hoc declaratum est Leui.cap.6. *Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam*. Ideſt etiam offeretis alterum agnum ad solis occasum. Istud vocatur holocaustum vespertinum, inci- B
piebat enim in solis occasu, & durabat vsque ad auroram, quando inchoandum erat sacrificium matutinum, vt patet Leui.capitu.6. & hoc erat, quia sacerdos, qui faciebat istud holocaustum, diuidebat carnes illius agni in partes paruas iuxta morem omniũ holocaustorum, vt patet Leui.cap.1. & tota nocte vigilabat apud altare ponens successiue frusta carnium, vt tota nocte duraret crematio. In sacrificio autem matutino non fieret sic, sed ponebantur simul omnes carnes, vt cito cremarentur, quia nõ debebat per totum diem durare sacrificium illud, sed alia sacrificia præter istud fiebant, ideo Leui.cap.1. vbi ponitur regula generalis de holocaustis dicitur, quòd omnia membra animalis diuisa in partes poni debebant sup altare simul ad cremandũ, & hoc, quia obseruabatur C
iste modus in omnibus holocaustis præterquam in holocausto vespertino, de quo specialiter dicitur Leui.cap.6. quòd duraret per totam noctem. Sciendũ, quòd hic cum dicitur: Similiter offeretis, non ponitur, similiter, ad signandum qualitatem, siue similitudinem, sed signatur adiunctio, & ponitur pro etiam. Si enim primo modo acciperetur, esset sensus, quòd in vespere immolaretur vnus agnus similiter, vt in mane, ideſt sub eisdem ritibus. Sed tunc superfluum esset, quia ponitur immediate iuxta omnem ritum sacrificij matutini. ideo, similiter, ponitur pro etiam.

Iuxta omnem ritum sacrificii matutini. Ideſt tales cere- D
moniæ seruabuntur in sacrificio vespetino, sicut in matutino, & hoc tam quantum ad conditionẽ agni immolabilis, quàm quantum ad ritum immolationis. De primo patet, scilicet, quòd sicut agnus matutinus erat anniculus, & immaculatus, ita vespertinus. De secundo patet, ideſt, quòd sicut diuidebatur matutinus agnus in frusta, & ponebatur super altare, nec comedebatur quidquam de illo, & offerebantur cum eo libamenta sua, ita & vespertinum. *Et libamenta eius*. Ideſt iuxta ritum libamentorum agni matutini, scilicet, quòd sicut in agno matutino ponebatur decima pars similę conspersa oleo habente quartã partem hin, & tantundem de vino habebat, ita in sacrificio vespertino ponebantur eadem libamenta, & æqualis põderis, & mẽsurę. *Oblationem suauissimi odoris*. Ideſt iste agnus vespertinus offerebatur in odorem suauissimum. Hoc autem ad omnia sacrificia pertinet, quia cũ offerrent de nocte ad mandatũ Dei, Deꝰ E
acceptabat illa, & dicebant esse odoris suauissimi. *Die autem sabbathi*. Hic ponitur secundũ, scilicet, de oblationibus dierum sabbathorum, quæ erant maiores oblationibus quotidianis.

De oblationibus diei sabbathi. Quæst. V I.

CONSIDERANDVM autem, quòd ad sabbathum pertinebant duo, scilicet, oblatio sacrificiorum, & cessatio laborum, quia in die ista vacabant ab omni opere, de ista vacatio qualiter se haberet ad vacationes aliarũ festiuitatum habetur Leui.22.cap. De primo ponitur hic, scilicet, de ritu sacrificiorum, ista duo non poterant Iudæi obseruare in sabbatho nisi quando erant in terra Chanaan, quia ibi erat locus Sanctuarij, in quo poterant sacrificare, cum autem ducebantur captiui in alias regiones, obseruabant sabbathum quantum ad secundum, scilicet, ad vacationem a laboribus, & sic obseruant nunc: sacrificia autem facere nequeunt.

Offeretis duos agnos. Ista est oblatio sabbathi super oblationem aliorum dierum, scilicet, quòd offerrentur duo agni, si autem intelligeretur, quòd ponebat hic totalis oblatio sabbathi nihil differret oblatio sabbathorum a quotidiana oblatione, in qua duo agni erant immolandi, sed ponuntur isti duo agni insuper pertinentes ad oblationem sabbathi specialiter. Erat autem modus, quòd in die sabbathi in aurora offerretur agnus anniculus pertinẽs ad quotidanum sacrificium, & immediate offerrentur duo agni pertinentes ad oblationem sabbathi. Et sic erant in quolibet sabbatho tres agni immolandi in aurora, in vespere autem solum immolabatur vnus agnus in holocaustum vespertinum iuge, & sic erant quatuor agni in sabbatho, & duo solum in diebus profestis. *Anniculos immaculatos*. Ideſt isti duo agni, qui specialiter pertinent ad sabbathum erant anniculi, & immaculati. de agnis nanque pertinentibus ad iuge sacrificium diei illius non erat dubium, quia iam dictum fuerat, & accipiuntur hic anniculi, & immaculati, vt s. acipiebatur. *Et duas decimas similæ*. Ideſt duo gomor de farina: habebat enim ephi decem gomor, quæ vocantur decem decimæ, & duæ de his offerebantur, quia cũ quolibet agno istorum offerebatur vna decima, & intelligitur hoc de agnis, qui pertinebant specialiter ad sabbathum, nam de libamentis aliorum duorum agnorum, qui offerebantur in sabbatho pro iugi sacrificio supra dictum est. *Conspersæ oleo*. Ideſt, debet esse ista simila oleo conspersa, ideſt, commixta, sicut commiscetur farina aqua ad faciendum massam. *In sacrificio*. Ideſt debet poni ista simila cum oleo in sacrificio. s. cum carnibus animalis. Et erit sensus, quòd carnes agnorum sint sacrificium, simila vero oleum, & vinum sint libamenta, & ista offeruntur in sacrificio. i. cum illo. s. tanquã quædam accessoria, & non dicitur hic de omnibus libamentis, quia non po[illegible] num, erat tñ necessarium in omni holocausto. Etiam quamquàm ponatur oleum non ponitur mensura eius: hoc autem, quia debent referri ista ad superiora de sacrificio iugi, scilicet, quòd sicut ibi ponuntur determinata libamenta ita, & hic: immo si noluisset Legislator ista scribere sufficisset, q̃ diceret cũ libamentis suis, & non poneretur hic nec sequenti cap. aliqua mensura libamentorum, quia iam fuerat tradita mensura ista supra 15.cap. erat.n.gñale, q̃ qñcunque offerretur agnus cum eo offerretur decima pars ephi de simila, siue offerretur in hostiam pacificã, siue in holocaustum, & siue pro sacrificio iugi, siue pro sacrificio sestorum, quandocunq; aũt offerretur aries debebant offerri duę decimæ de simila, cum vero offerretur vitulus offerebantur semper tres decimæ. De oleo aũt cum agno offerebatur quarta pars hin, & tãtundem de oleo, cũ ariete autem de oleo tertia pars hin, & tantundem de vino, cum vitulo aũt medium mensuræ hin de vino & oleo, vt patet s. ca.15. & istud nunquam debebat variari qũocunque offerrentur sacrificia, nisi esset sacrificium pro peccato, in quo non recipiebantur libamenta, vt patet præalleg. cap. ideo non erat hic necesse exprimi quantitatem libamentorum, quia satis constabat ex illo loco: fuit tamen hic expressum de omnibus ad maiorem certitudinem. Alio modo accipitur sacrificium pro libamento, &

maxime

Universidad de Deusto
Biblioteca

maxime pro similа, & sic dicitur, quòd similа conspersa erit in sacrificio, ideſt erit sacrificium, vel libamentum istorum agnorum immolatorum. & iste est sensus verus literæ, & sic accipitur sacrificiũ semp hic, & sequẽ. c. *Et liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha.* Hoc poreſt dupliciter intelligi. Vno modo, cp accipiatur de libamentis, quæ fiebant in duobus agnis pertinentibus specialiter ad sabbathum, & quia fuerat expressum sacrificium, scilicet, ipsi agni, & non exprimebatur quantitas libamentorum, quia non ponebatur ibi vinum, nec exprimebatur quantitas olei, subiungitur ibi de istis. ſ. quòd cum illis agnis offerrẽtur liba, quæ rite funduntur per singula sabbatha, ideſt ponentur libamenta, quæ solent poni in sacrificio quotidiano, de quibus ſ. Alio modo est sensus, quòd intelligantur superiora de sacrificio speciali sabbathi, scilicet, de duobus agnis. Et quia aliquis putaret nihil amplius offerri debere in die sabbathi, dicitur quòd etiam offerrentur liba, quæ fundũtur per singula sabbatha, ideſt, quæ offeruntur per singulos dies, scilicet, iuge sacrificium duorũ agnorum, quod in nulla die cessare debebat propter oblationes speciales aliorũ dierum. Et iste est sensus literæ, vocantur hic liba large, propriè enim libum idem est quod libamentum, vel libamen aut libatio, & non pertinet ad carnes animalium, sed ad farinam, vinum, oleũ, thus, & sal. Hic tñ accipitur large pro toto, quod offertur in sacrificio quotidiano. ſ. pro carnibus cum libamentis. Quod patet, quia intelligitur de sacrificio quotidiano, in quo non solum libamenta, sed etiam carnes. Et dr: Quę rite fũnduntur, ideſt ordinariè. Et in hoc significatur sacrificium iuge: sacrificia enim festorum non dicebãtur rite fieri, quia nõ erant quotidiana, illud aũt, quod erat quotidianum vocabatur ordinarium, ideſt nunquam deficiens. Et dicitur, quæ rite funduntur, ideſt ponuntur. fundi enim pertinet proprie ad liquida, sic sunt duo libamenta, scilicet, vinum, & oleum. Hic tamen accipitur large fundi, ideſt poni, quia siue accipiantur liba pro solis libamentis, siue pro libamentis cum sacrificio non erant oĩa liquida, quia similа, quæ erat vnum de libamentis non est liquida. Dicitur etiã per singula sabbatha. i. quotidie, quia sabbathum non accipitur hic pro die sabbathi, sicut accipiebat ſ. sed [illegible]us diebus. Accipitur enim sabbathum multipliciter. Vno mõ pro die septima, in qua finita est creatio, & quã Deus instituit apud Iudęos obseruari, & isto mõ accipitur in principio, cum dr de oblatione sabbathi. Alio mõ accipitur sabbathum pro quolibet die, & sic computant Iudæi prima sabbathi vsque ad sextam sabbathi, quæ est dies veneris. Et deinde dicũt sabbathum sine aliqua adiectione. Isto modo computant Euangelistæ, vt patet Mat. 28. c. ſ. vespere aũt sabbathi, quæ luceſſit in prima sabbathi, & Mar. 16. c. dicitur: Vna sabbathorum, & Prima sabbathi, quod idẽ est. Et isto modo accipitur hic, scilicet, per singula sabbatha, ideſt per singulos dies. Alio modo accipitur sabbathum pro hebdomada, sic habetur Luc. 18. cap. de Pharisæo, qui dixit, ieiuno bis in sabbatho, & decimas do: non poterat autem bis ieiunare in sabbatho si sabbathum esset vna dies. Iste modus vlterius raro reperitur. *In holocaustum sempiternum.* Ideſt liba, quæ offer[illegible]tur per singula sabbatha in holocaustum scilicet, quòd in quolibet die fiebat sacrificium holocausti mane, & vespere, & istud erat perpetuum.

Sabbathũ accipitur multipliciter.

Sacrificiũ calẽdarũ.

In calendis autem: offeretis holocaustum Domino, & vitulos de armento duos, arietẽ vnum, agnos anniculos septem immaculatos, & tres decimas similæ oleo cõpersæ in sacrificio per singulos vitulos, & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes, & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos. Holocaustum suauissimi odoris atque incensi est Domino. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. Hircus quoque offertur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. Mense autem primo quarta decima die mensis phaſe Domini erit, & quintadecima die solennitas: septem diebus vescentur azymis: quarum dies prima venerabilis, & sancta: Omne opus seruile non facietis in ea. offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & sacrificia singulorum ex similа, quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos singulos, ideſt, per septem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocaustum matutinum, quod semper offeretis. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suauissimum Domino, quia surget de holocausto, & de libationibus singulorum. Dies quoque septimus cele[illegible]rimus, & sanctus erit vobis: omne opus seruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum, quando offeretis nouas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis, & sancta erit: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino vitulos de armẽto duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem: atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimæ, qui simul sunt agni septem: Hircũ quoque, qui mactatur pro expiatione, præter holocaustum sempiternum, & liba eius. immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

De sacrificio Calendarum. Quæſt. VII.

IN *Calendis autem.* Hic ponitur tertium. ſ. de sacrificio calendarum: erat. n. dies calẽdarum magna festiuitas apud Iudęos, & in illa offerebantur sacrificia, quæ habentur hic. *Ideſt in mensium exordiis.* Est expositio præcedentis dicti, quia ibi fuerat dictũ in calendis: sunt autem calendæ exordia mensium apud Latinos, quando ponuntur simpliciter: fuit tñ hic facta expositio, quia istud nomen non est apud Iudęos, nec aliquid sibi equalens: sed dicitur hic in nouilunio. Sciendum autem, cp apud Hębrẽos, idem est nouilunium, quod apud nos calendæ: non cp sit idem dies, sed cp sicut apud nos incipiunt menses in calendis, ita apud Hebrẽos incipiunt in nouilunio. sic enim apud antiquos computabatur annus per menses lunares, sed mutatus fuit iste modus, quia ipsi volebant reducere computationem illam ad reuolutionem solis. ſ. cp p menses lunares computarent totũ annum, & acciperent tot lunationes, quot complerent vnam reuolutionem solis. Hoc autem faciebãt, quia sol magis certificat per motum suum, & distinguit temporum partes, atque qualitates varias efficit: sed isti, qui computabant per menses lunares cogebantur dare vnum de duobus inconuenientibus. ſ. vel cp non facerent menses tot in vno anno, sicut in alio, vel cp non facerent eos equales: nam lunationes duodecim nõ faciunt annum integrum: si autẽ darent tot menses in vno anno, sicut in alio esset incõueniens: quia aut darent. 12. aut 13. si darent. 12. non complebatur circulus solaris, quia deficiebant dies. 11. & sic non inciperent anni semper in eodem tempore, vtpote si secundum istam computationem inciperet annus prima die Ianuarij sumptis. 12. lunationibus non peruenireturiterum ad primam diem Ianuarij, vt esset circulus solis completus, sed deficerent dies. 11. & finiretur annus in 20. die mensis Decembris, & iterum inciperetur ibi annus, & cõputatis. 12. lunationibus finiretur annus in nona die mensis Decembris semper subtrahendo dies. 11. & hoc modo mutarentur initia annorum. ſ. cp nunquam posset incipere vnus annus, vbi alius inceperat. Ex quo magnum inconueniens sequebatur. ſ. cp aliquando inciperet annus in medio ęstatis, & aliquando in medio hyemis, vel principio autumni, & sic variaretur per omnia tempora, ita vt nihil certum relinqueretur. Si autem ponerẽt. 13. lunationes in quolibet anno, sequeretur idem inconueniens per additionẽ, quod fiebat prius per subtractionem. ſ. annus solaris continet dies. 366. in quibus perficitur transitus circuli solis: lunationes autẽ. 13. continent dies. 384. & sic superant ad priorem numerum. 18. accipiebatur ergo, cp inciperet hoc modo annus prima die Ianuarij non finiretur in vltima die Decembris, quia solum sunt dies. 366. cum die bissextili: sed finiretur annus die. 18. Ianuarij, & sequens annus ibi incipiens finiretur die 5. mẽsis Februarij. ſ. addendo. 18. dies ad vnum solarem, & isto modo sequitur inconueniens quod prius. ſ. cp non sint eadem principia annorũ, sed aliqñ in hyeme, & aliqñ in vere ęstate vel autumno, & sic nesciretur, qui erant menses pertinentes ad hyemem, & qui ad ęstatem: nõ erat ergo aliquis istorum modorum conueniens. Si autem vellent ęquare menses lunares cum circulo solari cogebãtur dare lunationes imperfectas, vel in quolibet anno. ſ. ponendo. 13. lunationes & 11. dies tredecimæ lunationis, & istud erat magnum inconueniens, quia annus non inciperetur cum nouilunio, nec finiretur cũ illo, vel si aliquando inciperetur in nouilunio, tñ non finiretur in eo, & sic nesciretur quota die lunationis annus debebat incipere, vel finire, nisi apud eos, qui diligenter hoc inuestigarent: non fuit ergo iste modus conueniens, ideo quamquam a principio sęculi inceperit ista computatio apud multas gentes, tamen postea per varias emendationes vsque ad tempora Octauiani Imperatoris paulo ante natiuitatem Christi peruentum est ad hanc computationem modernam. ſ. vt sint menses. 12. complentes circulum solarem, & semper incipiat annus in eadem die, nec varietur qualitas temporum in mẽsibus, sed cognoscatur qui sunt menses pertinentes ad vnum tempus, scilicet ad hyemem, & qui ad ęstatem, & qui ad autumnum, & iste est modus cõuenientissimus, de quo magis dictum est Exo. cap. 12. Iudæi tamen, sicut a domino instituti sunt ita semper computauerunt annos p menses lunares, & non dant aliquem de modis supra positis, sed faciunt annos inæquales, & incidunt in duo inconuenientia, quoniam aliquando faciunt annum. 12. lunationum, & aliquando. 13.

Item est alterum inconueniens, scilicet quòd non habent eadem principia annorum. Nam aliquando incipiunt annum ante æquinoctium vernale, & aliqñ post illud. ſ. aliquando circa principium Martij nostri, & aliquando in fine illius. Faciunt tamen istam varietatem inæqualium annorum, ne cogantur discedere multũ a principio anni solaris, & mutentur qualitates tẽporum secundũ menses suos, & hoc semper fuit apud eos. Quod patet, quia Deus iussit, vt in primo mense die. 15. celebraretur festum azymorum, vt patet hic, & Leui. ca. 23. & tamen tunc erat principium frugum nouarum, vt patet Deuter. c. 16. nam iubebat Deus vt in festiuitate azymorum offerrentur manipuli spicarum, & ante hoc nõ licebat comedere qdq̃ de segete. ſ. nec panes, nec pultes, nec polentã: si tñ cõputarent annũ per lunationes. 12. vel 13. vt prius dicebatur: aliqñ inciperent annũ in autumno, & aliquãdo in hyeme, & aliqñ in æstate, & sic non essent semper fruges nouę in primo mense anni. Faciendo aũt annos inęquales. ſ. aliqñ per 12. & aliqñ per 13. lunationes, erat semper mensis primus eorum in Martio nostro frugesque esse poterant. Sed dicet aliquis, cp poterat seruari iste status tporum alio mõ. ſ. cp in quolibet anno facerent Iudæi. 12. lunationes, & apponerẽt dies 11. ad complendum circulum solarem. & sic essent anni æquales semper, & inciperẽt in eadem die, sicut nos semper incipimus. Esset autem fm computationem eorũ dies prima anni semper in equinoctio vernali, quod est quasi in medio Martij. Rndendũ nõ sta re, quia hoc repugnabat legi Iudęorũ: diuidebant. n. ip si annũ per menses, & in principio cuiuslibet mensis faciebant festiuitatẽ, sed iubetur, cp ista festiuitas sit in nouilunio, vt patet hic. & Ps. 80. ergo necesse est, vt Iudęi incipiant menses in nouilunijs: si tñ facerent. 12. lunationes in quolibet anno apponẽtes dies 11. nõ inciperent menses in nouilunio, sed in alijs partibus lunationis: ideo necesse fuit, cp solũ hrent Iudęi istũ modum, quem habent. ſ. cp facerẽt aliqñ lunationes. 12. & aliqñ. 13. faciẽtes annos inęquales. Sunt mensium exordia apud Iudęos nouilunia, & non calendę, quia calendę, quæ sunt principia apud nos aliquando sunt cum nouilunio, & aliquando sine illo, ideo cum posuisset litera nostra calendas pro principijs mensium fm morem Latinũ subdidit. i. in mẽsium exordijs, vt significaretur modus incipiendi Iudęorũ in mẽsibus suis, & cum dr in calendis: non est intelligendũ de qbuscunq; calendis, quia in quolibet mẽse sunt multę calẽdę, quamq̃ non sint semper equales numero, sed intelligitur de illis calendis, q̃ vocantur simpliciter calẽdæ, & istę sunt in prima die mẽsis, vbi scriptũ est calẽdas. In alijs aũt dieb' nõ scribit calẽdas absolute, sed scdo aut tertio, aut quarto calendas, & sic de ceteris.

An Iudæi potuissent statum tẽporũ suorum aliter obseruare faciendo. 12. lunatio. Solutio.

Calende: vnde dictę sint, & habuerint originem.

Considerandum autem circa originem calendarū apud Latinos, ꝙ calendæ a calendando dicuntur, qđ est cōputare, vel vocare. Erat.n. mos apud Romanos ꝙ in principijs mensium fierent nundinæ, & vt sciretur apud omnes quot diebus duraturæ essent, ascēdebat aliquis turrim, & dicebat calo calo: & quoties istā vocem replicabat, tot diebus durabant nundinę. Postea aūt in libris mensium calēdæ iste descriptę sunt, & libri illi vocantur calendarij a calendis, quia menses in calendis incipiunt.

An fuerit licitum instituí, quòd fierent sacrificia noua in exordiis mensium. Et an hoc inducebat Iudæos ad idolatriam. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis an liceret in calendis, vel in principijs mēsium sacrificia specialia. i. an cōueniens fuerit, ꝙ instituereturꝰ, ꝙ Iudæi facerent festiuitatē, & specialia sacrificia in principijs mensium. Dicet aliquis ꝙ non conueniebat, qa per hoc inducerētur Iudęi ad idolatriam. ſ. vt colerēt astra cęli. incipiebant namque menses in nouilunio, & cum Iudęi tunc facere deberēt sacrificia specialia, & festiuitatem, viderētur facere propter lunam, quę tunc nouiter incipiebat lumen recipere a sole in corniculatione sua. Deus tñ nimis cauebat, ne Iudæi inclinarentur ad colendum astra cęli volens eis tollere omnem occasionem ad hoc: vnde iussit, ꝙ multum diligenter attenderent ad pulchritudinem astrorū ne decepti colerent illa, vt patet Deuter. c. 4. Caue ne eleuatis oculis in cęlum videas solem, & lunam, & oīa astra cęli, & errore deceptus adores ea, & colas.

Item iussit ne timerent Iudęi astra cęli putantes, ꝙ aliquod malum eis inferre possent. vt patet Iere. c. 10. ſ. iuxta vias gentium nolite discere, & a signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorū vanæ sunt. Sed iubēdo, ꝙ in nouilunio fierent aliqua sacrificia, inclinabantur Iudæi ad lunam, quia videret alicui, ꝙ propter lunā fiebant, ideo videtur ꝙ non fuerit conueniens in nouilunio fieri festiuitatem,

Rñdendum est, ꝙ non erat aliquod inconueniens nec Iudæi inclinabantur ad colēdum lunam per hoc, quia quādo iubebatur, ꝙ fierēt ista sacrificia nō dicebatur de luna, sed de principijs mensium: vnde non intelligebant Iudęi, ꝙ in respectu ad lunam aliquid fieret, sed in respectu ad initium mensis. ſ. ꝙ Deus volebat, vt in principio cuiuslibet mensis fieret aliqua solennitas sibi. Item dato ꝙ dicatur, ꝙ habebatur hic aliquis respectus ad lunam. ſ. ꝙ offerebatur sacrificiū, quia tunc luna inchoans erat, non sequebatur aliqđ incōueniens: quia Iudæi, qui decipi poterāt per astra, vt colerent ea, decipiebantur quantum ad hoc, quòd erant plura in figura, & lumine suo, & motu, & propter hoc autem dicebat Deus, ne Iudæi eleuarēt oculos ad cęlos, & videntes solem, & lunam deciperentur, & colerent. In nouilunio tamen ablata erat ista causa, quia in die, quo fiebat ista festiuitas, erat luna in coniunctione, & tunc non apparebat aliquod lumen eius, nec figura, nec motus, sed omnia defecerant, ideo non mouerentur ad colendum eam, quia sola excellentia est, quæ possit hominem decipere in aliquibus rebus faciendo existimare, ꝙ sint dij. Defectus autem nequaquam mouet. Si autem fieret ista festiuitas in plenilunio, quando luna est in oppositione, & est tota plena, esset aliqualis occasio: quia cum tunc esset luna maxime fulgida, & secundum suam totam magnitudinem illuminata versus nos posset quisquam errare. De plenilunio tamen nihil dictum est. Sed hoc non obstante Iudæi decepti fuerunt circa lunā colentes eam vt Deum, atque vocantes regi-

Iudæi adorauerunt lunam.

nam cœli: offerebantque placētas mulieres hebreorum, vt patet Iere. 44. cap. vnde cum essent quidam de Iudęis profugi in Aegypto tempore Babyloniæ captiuitatis, esset que Ieremias cum eis, admonuit ne colerent reginam cęli, cui respondерunt publicè omnes mulieres hebręorum, ꝙ licet Deus iuberet non facerent, sed potius colerent reginam cęli, quia dum eam coluerunt saturabantur panibus, & mala non viderunt, cum autem colere omiserunt, fames & omnia mala inuenerunt illos. Istud tamen non prouenit eis, quia faciebant festiuitatem in principio lunæ nouæ, sed quia inclinati erant ad colendum idola, ita etiā coluerunt solem. & 12. signa cęli, & omnia astra, vt patet. 4. Reg. 23. cap. sed de his nihil iusserat Deus fieri, nec habebant aliquam occasionem ex ritu legis.

Quare voluit Deus in principio mensis magis fieri sacrificia, quàm alio tempore. Quæst. IX.

QVAERET aliquis quare Deus iussit magis in nouilunio fieri sibi solennitatem, & sacrificia, quàm in alijs temporibus. Respondendum est, ꝙ Deus volebat coli ab Hebręis in ritu sacrificiorum, & ad hoc assignauit eis certa tempora: poterat autem assignare quæcunque voluisset, quia in istis non multum refert. ſ. vtrum Deus colatur in isto die, vel in illo: dum tamen sit aliquis dies determinatus ad cultum Dei. Et sicut Deus determinauit fieri sibi cultum in quib usdam alijs diebus specialiter. ſ. in omni sabbatho, & in festo azymorum, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum: ita iussit quòd fieret in nouilunio, nec referebat magis tunc fieri, quàm in alio tempore. Alio modo responderi potest, quòd Deus iussit specialiter fieri sibi sacrificia in nouilunio, & hoc siue propter lunam, siue propter principia mensium. Primo modo dicetur, quòd Deus infundit nobis omne bonum tam naturale, quàm supernaturale. Bona autem naturalia influit per motum corporum cœlestium. ſ. faciendo, vt illa moueantur, & per illorum motum deriuetur in nos aliqua virtus ad conseruationem, & vegetationē naturalē, & quia maxima mutatio in istis naturalibus apparet per cursum lunæ potissimum quantū ad ea, quæ sunt humida, & frigida, & luna renouat cursus suos in nouilunio, voluit, ꝙ ibi fierēt sibi sacrificia specialia ad signandū, ꝙ gratias referebant Deo pro beneficijs susceptis per motum corporū cęlestiū. Ista namq; licet naturaliter moueanť, tñ sine Dei iussu, & ordinatione non mouerenť, & quantū ad Deū motus eorū nō est naturalis, sed purè liber, quia qñ ipse vult mouenť, & qñ nō vult stant, vt patet de statione solis tpe Iosue qñ pugnauit ꝓ quinq; reges, vt patet Iosue. c. 10. & sic Christus posuit ista tanq̄ bñficia Dei nobis collata ex Dei misericordia, vt patet Mat. c. 5. ſ. Estote misericordes, sicut & pr̄ vester cęlestis misericors est. Et postea subdit: Qui facit solē suum oriri sup bonos & malos, & pluit sup iustos & pctōres. Vegetatio ergo quæ nobis naturaliter ex motu lunę confertur, ad Dei bñficium pertinet, & propter illam Deo gratiæ referendæ sunt. Voluit ergo ꝙ in nouilunio, vbi magis istud apparet fieret sibi sacrificiū & specialis festiuitas. Aliter potest dici referendo hoc ad principia mensium. ſ. Deus est dñs temporū, & concedit vobis singula tempora, in quibus viuimus, & ideo in omni tempore eum colere debemus, quia quod non possimus facere specialiter ex alijs humanis occupationibus iussit, vt fieret saltem in principijs ipsorum temporū, & qa quilibet mensis est per se vnum tps spāle iussit, vt in principio cuiuslibet mēsis, fieret sibi sacrificium. Considerandum autem, ꝙ quamquam vocetur hic

tur hic ista solennitas calendarum more Latino: tamen proprie vocatur Neomenia. i. noua luna, vel defectus lunæ nouiter: a Neos quod est nouum, & mene, quod est defectus, quasi nouus defectus: quia tunc luna deficit, quia cadit sub radijs solis, & est noua. Sic aliquando vocatur in scriptura, vt patet Psal. 80. ſ. buccinate in Neomenia. i. die nouæ lunæ. Pluries tamen vocantur calendæ, vt patet supra cap. 10. & 4. Reg. c. 4. & Isa. c. 1. Erat autem dies iste magnæ solennitatis: vnde comparatur aliqualiter sabbatho, vt patet Isa. ca. 1. ſ. Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias nō feram, iniqui sunt cętus vestri, calendas vestras, & solennitates odiuit anima mea. Et 4. Regum. c. 4. dicit: Quam ob causam vadis ad eum, hodie non sunt calendæ, nec sabbathum: quasi sabbathum, & calendæ essent æqualis solennitatis. Sciendum autem, quòd in festiuitate calendarum fiebant sacrificia, vt patet hic, & ad honorem illorum, & ad gaudium solennitatis clangebatur tunc in buccinis argenteis in sanctuario, vt patet supra cap. 10. ſ. Si quando habueritis epulum, & dies festos, & calendas, Canetis super holocaustis, & pacificis vestris, vt sint in recordatione Dei vestri. De hoc Psal. 80. ſ. Buccinate in Neomenia tuba. i. in die calendarum canetis tubis argenteis. Et sequitur ibidem: Insigni die solennitatis vestræ, ideſt iste dies est magnæ solennitatis apud vos. *Offeretis holocaustum domino.* Ideſt in die ista offeretis speciale holocaustū. *Omnia animalia, quæ infra habētur.* *Vitulos de armento duos.* Hic iubetur fieri de omnibus speciebus animalium immolaticiorum. ſ. quadrupedum, præter q̄ de hireis, & ponuntur tria genera. ſ. agni, arietes, & boues. De bobus ponebantur duo, vt patet infra. Si autem aliquis dicat quare ponebantur tot nō potest reddi causa de numero, sed sola voluntas legislatoris est causa. Sciēdum autem, ꝙ isti boues, de quibus hic dicitur non erant boues castrati, quales nos boues appellamus, sed tauri, vel vituli non castrati: nam Iudæis non licebat castrare aliqua animalia, ideo nec boues ad arandum castrabant, sed per assuetudinem fiebant domiti: sic patet Leui. c. 22. ſ. omne animal quod vel contritis, vel tonsis, vel sectis, ablatisque testiculis est non offeretis domino, & in terra vestra hæc omnino non facietis. Sciendum autem, ꝙ cum iubentur offerri omnia ista animalia, quamquam non exprimatur de quolibet, ꝙ esset mundum, & immaculatum: tñ intelligendum est. *Arietem vnum.* Ideſt offeretis vnū arietem in holocaustum. Ritus autem offerendi omnia ista animalia, quantum ad immolationem, & crematione idem erat cum omnia essent holocausta. De quo Leui. cap. 1. ſolum autem differebant libamēta eorum, vt patet infra. Sciendum ꝙ de bobus, & arietibus non dicitur quantæ ęratis essent, sicut dicitur de agnis, ꝙ essent anniculi. Causa est, quia de ariete determinatum erat. Non.n. vocabatur aries, nisi excederet annum, & vsq; ad illud tēpus vocabatur agnus anniculus. Cum vero excessisset annum non referebat quot annorum esset, sed cuiuscunque ætatis offerri poterat. De bobus autem non ponitur certa ętas, quia siue essent infra annum, siue supra, poterant offerri, dum tamen essent ad minus octo dierum, quia ante illum diem nullum aīal offerri poterat, vt patet Leui. 22. Bos, ouis, & capra cum genita fuerint. 7. diebus erunt sub vbere matris suæ: die aūt octauo, & deinceps offerri poterunt dño. *Agnos anniculos septem.* Hic ponitur ætas, quia agni, & arietes non differunt, nisi per ætatem, ideo cum agitur de agnis, oportet assignari ætatem. *Immaculatos.* Non solum refertur ad agnos, sed etiam ad boues, & arietem, quæ aūt sint immaculæ quæ impediebant supra declaratum est. *Et tres decimas similæ.* Hic ponuntur libamenta istorum sacrificiorum, quia vt patet supra cap. 15. nunquā poterat offerri aliqua hostia pacifica, vel holocaustū sine libamento. Et ponuntur primo libamenta bouis. Erant aūt inæqualia ista libamenta, sicut animalia inæqualia sunt. Nam pro vitulo tres decimæ offerebantur de simila: pro ariete duæ, & pro agno vna. Dicunt aūt aliqui, ꝙ ideo erat distinctio numeri decimarū farinæ, quia erat distinctio ætatis. ſ. ꝙ vitulus erat trium annorum, & aries duorum, & agnus vnius. Sed non stat, quia nullus vitulus est trium annorum: tūc enim bos vel taurus appellatur, & tñ semper iubetur, ꝙ offerantur tres decimæ cum vitulo. Item quia tunc si aliquando aries offerretur quatuor annorum, deberent dari cum eo quatuor decimæ similæ, sed falsum est, quia solum iubebantur dari duę decimæ, vt patet hic, & sequen. cap. & supra cap. 15. Item nō stat, quia aries & vitulus non offerebantur semper eiusdem ætatis, sed aliquando maioris ætatis: & aliquando minoris: semper tamen lex iubebat offerri duas decimas, cum ariete, & tres cum vitulo, ergo nō fiebat hoc propter ętatem. Sed dicendum. ꝙ fiebat propter maioritatem victimæ, & quia vitulus semper est maior ariete etiā si sit minoris ætatis, & aries maior est agno, iussum est, vt offerrentur omnia libamēta maiora cum vitulo, q̄ cum ariete, & maiora cum ariete, q̄ cum agno. *Similæ oleo conspersæ.* Ideſt istæ tres decimæ debent esse conspersæ oleo. Quantitas aūt olei ad conspergendū hr̄ infra. ſ. medietas hin. Conspersio aūt ista erat, quia totum istud oleum funderetur super similam, & cōmisceretur, quasi redacta in pastam, sicut farina commiscetur aqua ad faciendum massam.

Libamenta sacrificiorum ꝓdictorū.

An tres decimæ miscerentur simul vel non. Quæst. X.

QVAERET aliquis de istis tribus decimis, an simul cōmiscerentur, vel quęlibet decima ꝑ se. Rñdendum est, ꝙ cuilibet animali correspondebat vnitas libamentorum. Si autem iste tres decimę conspergerentur per se. ſ. ꝙ quælibet decima cōspergeret, quarta hin de oleo erant tria libamēta, & de quolibet eorū assumeret vnus pugillus ad cremandum in altari. Nam Leui. c. 2. dr̄, ꝙ qñ offerretur simila conspersa, tolleret vnus pugillus de ea, & cremaret super altare, reliquum verò cederet sacerdotibus. Si aūt quęlibet istarū trium decimarū per se cōmiscere tur oportebat de qualibet earū assumi vnum pugillū ad cremandū super altare: alioquin aliqua simila eēt, de qua nihil cremaret, & illa nō pertineret ad sacrificium; possent quoq; sacerdotes illā comedere fermētatā, quia non erat pars similæ totius oblatæ, de qua aliquid fuisset crematū. Sed hoc falsum est, vt patet Leui. c. 6. oportebat ergo, vt de qualibet illarum decimarū sumeret vnus pugillus ad cremandū super altare, & sic eiusdē sacrificij essent triplicia libamenta, qđ falsum est. Dicendū igitur, ꝙ illę tres decimæ, q̄ erant pro quolibet vitulo cōmiscebant, per se, ita ꝙ sup eas simul funderetur de oleo medietas hin, & portaretur ad altare, atq; inde solū acciperetur vnus pugillus ad cremādum. Reliquum autem cederet sacerdotibus: nam in simila lex ista erat, quòd siue multa, siue modica esset, solum acciperetur de ea pugillus vnus.

An omnia libamenta trium animalium deberent simul misceri, vel non. Quæstio. XI.

QVAERETVR amplius cum oīa ista aīalia, quæ hic offerri iubentur pertineant ad diē eundem, an libamenta ipsorum omnium deberent misceri & perfundi oleo toto, qđ debebatur oībus simul: verbi gratia erant duo vituli vnus aries, & septē agni, vt hic patet, & cuilibet rñde-

bat determinata pars de similа oleo, & vino: an similа F
debita omnibus coniungeretur, & oleū debitum pro
oībus simul funderetur super illam, ita vt fieret vna
pasta magna.

Respondendum est, q̄ non poterat talis fieri com-
mixtio, quia cuilibet sacrificio debebat correspōdere
suum libamentum, sed sacrificia erant hic distincta,
cum essent diuersorum animalium, & diuersarū spe-
cierum, ergo non poterant esse libamenta eadem.
Item patet, quia hic erant sacrificia diuersorū gene-
rum. s. holocausta, & hostiæ pacificę, & etiam pro pec
cato: sed vltimis non debebatur libamentum. De pri
mis autem manifestū est, q̄ non offerebantur simul,
quia holocausta pertinebant ad vnum genus, & paci-
ficę hostiæ ad alterum: sed in pacificis non est idem G
ritus, ideo primo fiebant omnia holocausta, deinde
omnes hostię pacificę. Dico aūt hoc de alijs festiuita-
tibus, quæ infra habentur gn̄aliter: nam in festo calen
darū non offerebant hostiæ pacificę, sed solū holocau
stū, & pro peccato: si tn̄ fieret cōmixtio oīum partiū
farinę, & totū oleum simul funderetur super farina,
non esset libamentū, nisi pro vno genere sacrificiorū,
quia de vnica cōmixtione solū accipiebatur vnus pu-
gillus, siue ergo pro pacificis, siue pro holocaustis ac-
ciperetur, necesse erat, vt vnum genus sacrificiorum
maneret, sine libamentis, quod falsum est: quia nunq̄
ista sine libamentis offerebantur, vt patet supra c. 15.
Item patet hoc in animalibus pertinentibus ad holo-
caustum solum, erant enim multa, & diuersarum spe
cierum, atque indigebant singula eorum libamentis, H
sed non offerebantur ista simul, quia non ponebant
carnes omnium istorum animalium simul super al-
tare, sed prius cremabant carnes vnius animalis, dein
de alterius. Ergo cum quolibet suus pugillus libamē
torum fundendus erat. Sed non potest hoc stare, ni-
si fieret diuersa mixtio, ergo necesse erat diuersas par-
tes similę per se commisceri, & illis distincte oleū fun
di, & de qualibet vnum pugillum accipi.

Dicendum igitur generaliter pro istis sacrificijs, &
omnium aliarum festiuitatū, q̄ cum erant diuersa ani
malia immolanda, siue pertinerent ad diuersa genera
sacrificiorū, vt ad holocaustum, & hostiam pacificā,
sicut in alijs festiuitatibus, quæ infra habentur, si esset
vnus. s. holocaustorū, sicut in calēdis, & sab- I
bathis pro quolibet aīali debebat fieri sua conspersio
similę cum alijs libamentis, vt cum hic essent duo vi-
tuli, septem agni, & vnus aries, fierent nouem cōsper
siones iuxta nouem animalia, & tunc cremabant̄ ista
animalia diuisim, & cum quolibet ponebatur vnus
pugillus de libamēto suo. Reliquum autem sacerdo-
tibus cedebat. Differt tamen, quia non erat facienda
diuisio in libamentis ad æqualitatem, sed cuidam ani-
mali correspondebant tres decimæ. s. vitulo, & alteri
correspondebat vna. s. agno, & tamen pro agno erat
vna conspersio, & pro vitulo erat etiam vnica, quam-
quam posset diuidi libamentum illius in tria libamē-
ta æqualia libamento agni, quia tn̄ sacrificiū erat vni-
cū cōpetebat ei vnicū libamentū, & sic fiebat de sin-
gulis siue magna, siue parua hērent libamenta. Reli- K
quæ autem partes libamentorum sacerdotibus cede
bant, vt patet Leuit. c. 2. & 6. *In sacrificio per singulos vi-*
Sacrificiū duo pōt notare. *tulos.* Idest cum quolibet vitulo offerrentur tres deci-
mæ de similа conspersa oleo. Et dicitur in sacrificio,
quod potest accipi dupliciter: vno modo pro carnib⁹
animalis. s. q̄ cum illis offerrētur tres decimæ similę,
& hoc erat in sacrificio offerri. i. cum sacrificio. Alio
modo accipi potest sacrificiū pro oblatione, quæ erat
de aridis. i. pro similа: nam sacrificium de carnibus
proprie vocatur victima, vel hostia: & istud nomen
nulli alteri competit: sacrificium autem est generale,
& etiam accipitur pro oblatione panis, sic patet sup. c.
15. vbi similа vocatur sacrificium. Sic etiam Leui. ca.
2. & sic accipitur hic, & seq. ca. iō idem est dici, q̄ erūt
tres decimæ per singulos vitulos in sacrificio. i. pro li
bamentis ipsorum. *Et duas decimas similæ.* Ista est mē-
sura libamenti pro ariete, & quia erat minus animal
offerebantur duæ decimę, cum pro quolibet vitulo
offerrentur tres. *Conspersą oleo.* Idest istæ duæ decimę
debebant perfundi oleo. De quantitate autem hu-
ius infra habetur. *Per singulos arietes,* Solum erat hic
vnus aries, & tamen dicitur per singulos arietes, vt po
natur regula generalis, quia non solum in isto ariete,
sed etiam in omnibus alijs, qui offerrentur, debebat
hoc obseruari siue in holocausto, siue in victima pa-
cifica, nec variabantur vnquam libamenta: ita vt ma-
gis offerri liceret. *Et decimam partem decimæ.* Hic po- *Libamēta pro agno.*
nitur libamentum pro agnis, & dicitur quod decima
decimę offerretur in agno. Est autem decima deci-
mæ pars centesima: ideo si accipiatur decima ista re-
spectu ephi dicetur decima decimæ, idest centesima
pars ephi, & tunc erit valde paruum libamentū agno
rum, ideo non est accipienda ista decima decimæ in
eodem genere mensuræ, in quo accipiuntur alię de-
cimæ. Si enim in vitulo tres decimæ ponuntur in
agno autem decima decimæ: ergo trigesies tantum
ponitur in vitulo, vt in agno, & si in ariete duę deci-
mę ponuntur, & in agno decima decimæ vigecuplū
libamentum erit arietis ad libamentum agni, sed in
vitulo solum est libamentum triplum ad libamentū
agni, & in ariete est libamentum duplum, ergo non
accipietur decima in eodem genere, scilicet pro deci-
ma ephi. Antecedens patet, quia supra dicitur in a-
gnis anniculis iugis sacrificij, quòd offerretur cum
quolibet vna decima ephi conspersa oleo de similа.
idem patet supra ca. 15. vbi in agno iubetur poni vna
decima, & in ariete duæ, & in boue tres. Item si tantū
differrent libamenta boum, arietum, & agnorum in
similа, proportionaliter differrent in oleo, & vino.
Quod patet, quia oleum erat ad cōspergendum simi-
lā, ergo sicut similа esset maioris, vel minoris quanti-
tatis ita deberet oleū proportionaliter mēsurari, alio-
quin in aliquo sacrificio esset parum de oleo ad con-
spergendum: in alio autem esset superfluum, quod
non stat, & tamen libamenta istorum in oleo, & vi-
no ponūtur in hac habitudine quasi vnum, duo, tria,
scilicet quarta pars, tertia pars, & medietas. Ergo si-
mila, quę offerebatur cum agno, non erat decima de-
cimæ respectu ephi.

Sed dicendum, quòd accipitur decima dupliciter,
scilicet pro decima cori, vel pro decima ephi. Est au-
tem ephi decima pars cori: ideo quādo accipitur de-
cima pars in coro, accipitur vnum ephi, & quādo ac-
cipitur decima pars ephi est cētesima pars cori, & vo-
catur decima decimę. Sic etiam accipitur hic, quòd
in agno ponatur decima decimæ, scilicet centesima
pars cori, & illa est decima ephi: si enim decimę, quæ
ponuntur in vitulo, & ariete, & decima decimæ, quæ
ponitur in agno essent respectu ephi: tunc trigesies
tantum in vitulo, quàm in agno poneretur, sed deci-
mę tres in vitulo, & duæ in ariete sunt decimę respe-
ctu ephi. Decima decimę agni est respectu cori, ideo
tantum valet vna decima, quantum decima decimæ,
& sic solum triplum de similа ponitur in vitulo, quā
in agno, & solum duplum in ariete, quàm in agno.

Conspersæ ex oleo. Idest ista decima ephi pro quoli-
bet agno conspergetur oleo, sicut conspergebantur
decimę in alijs sacrificijs. Mensura autem sua infra
habetur. *In sacrificio per singulos agnos.* Idest cum quo-
libet agno debet poni vna decima similæ cum oleo,
& ista est sacrificium, idest libamentum suum.

Dicitur

Dicitur autem per singulos agnos, quia septem sunt. A
Holocaustum suauissimi odoris, atque incensi est domino.
Idest ista animalia oblata, cum suis libamentis sunt
holocaustum domino, idest Deus acceptat illa tan-
quam holocaustum suauissimum, & incensum.
Quomodo autem sit odor suauissimus iste domino
supra declaratum est: dicitur etiam holocaustum in-
censi, idest holocaustum, quod incenditur, quia non
potest accipi hic pro thure. *Libamenta autem vini.* Hic
determinatur quantitas duorum libamentorum, sci-
licet vini, & olei: supra enim non facta fuit mentio ali
qua de vino. De oleo autem fuit aliqua, sed non de-
terminata fuit mensura. Hic autem ponitur men-
sura vini, & per illam intelligitur mensura olei, quia
semper ista sunt æqualia, vt patet supra in litera. & su- B
pra 15. capit. Fuit tamen supra mentio facta de oleo,
& non de vino, quia oleum fundebatur super similā
ad conspergendum ipsam. De vino autem nihil fun-
debatur ibi, sed super carnes cremandas. *Quæ per sin-*
gulas fundenda sunt victimas. Idest quælibet victima de-
bet hr̄e suum libamētum vini, quod super illā fundit.

Ex quo patet, quod quando cadauera istorum ani-
malium diuidebantur in frusta ad cremandum super
altare, perfundebantur vino, & hoc est fundi per sin-
gulas victimas, & sicut oleum habet se ad similam, ita
vinum ad carnes. Iudæi volunt, quòd istud vinum
esset mixtum aqua, sed non videtur ex textu: immo
magis contrarium: nam si posset aqua permisceri, &
tamen esset in illa mensura, non diceretur quòd ha- C
beretur tantum vel tantum de vino, quia pars illius
quædam aqua erat: potissimùm, quia vinum tempe-
ratur aqua, quando in potum assumitur. Hic autem
solum erat ad perfundendum carnes. Item non est ve
risimile poni ibi aquam, quia tunc aqua esset libamē-
tum. Deus autem tradens hic regulam completam
de libamentis expressisset de aqua: nihil tamen exp̄s-
sit, nec vellet. Si dicas, quòd intelligebatur, quia Iudęi
non poterant aliquo modo declinare a tenore legis,
siue excedendo, siue deficiendo: nam addere etiam
in rebus bonis non permittebatur eis, vt patet Deute-
ron. cap. 12. scilicet quod præcipio tibi hoc tantum
facito domino, nec addas quidquam, nec minuas.
Media pars hin per singulos vitulos. Idest in quolibet vitu- D
lo fundet medietas hin de vino. Est enim hin mensu-
ra liquidorum, quæ in sex partes diuiditur, quarum
quælibet sextarius dicitur, & cum iubetur poni me-
dietatem hin in vitulo ponuntur tres sextarij. In arie-
te autem duo sextarij, quia isti sunt tertia pars hin, in
agno autem ponitur sextarius, & dimidius, quia tan-
ta est quarta pars hin. Aliqui autem errant circa assi-
gnationem huius mensuræ existimantes diuidi hin in
quatuor mensuras, quarum quælibet vocetur quarta
illius, & hoc quia supra dicebatur per singulos agnos
debere fundi quartam partem hin volentes in hoc di
cere, sicut de ephi, q̄ per decem mensuras diuiditur,
& quælibet illarum vocatur decima ephi, sed falsum
est, quia etiam hoc modo dicent hin diuidi in tres
mensuras æquales quarum quælibet vocetur tertia
hin, quia iubetur, quòd in quolibet ariete ponatur de E
vino, & de oleo tertia pars hin: non ergo stat. Sed di-
cendum est, vt primo fuit dictum diuidi hin per sex-
tarios. *Tertia per arietem, quarta per agnum.* Idest ter-
tia pars hin de vino, & de oleo ponetur pro quolibet
ariete, scilicet duo sextarij, quia duo sextarij sunt ter-
tia pars sex sextariorum. In quolibet autem agnorū
ponitur quarta pars hin, idest sextarius, & dimidius,
qui facit quartam sex sextariorum. *Hoc erit holocau-*
stum per omnes menses. Idest ista animalia supra posi-
ta cum libamentis suis offerentur in holocaustum
per omnes mēses, idest per principia omnium men-

sium. Nam solum in prima die mensis istud fiebat, A
vt supra dictum est.

Qui sibi anno vertente succedunt. Idest menses succe-
dunt sibijpsis, quia vno finito incipit alius, & hoc an-
no vertente, idest circulariter moto. Annus enim
vbi incipit, ibi desinit, quod ad circulum pertinet, &
quia nos per anni magnitudinem mouemur, annus
verti dicitur, non tamen vertitur, quia tempus est, q̄d
non est motus, nec in motu. Sed quia tempus fit per
motum circulorum cœlestium, scilicet annus fit per
hoc, quia sol decurrit suum circulū perfectè redeun-
do a puncto in punctum, annus moueri videtur. Sic
enim Philosophus dicit 4. Phy. omnia in circulo es-
se, idest tempus esse per circulum, & in circulo.

An illa holocausta debebant fieri etiam in mense 13. quando accidebat. Quæstio. XII.

QVAERET aliquis, quia dicitur hic, quòd in
omnibus mensibus deberent fieri ista ho-
locausta, an quando esset mensis. 13. fierēt
sicut in anno mensū. 12. In quo p̄supponē-
dum est, q̄d s. declarabat de anno lunari, quē Iudæi se
quuntur, scilicet quòd aliq̄n faciunt menses 12. & ali-
quando. 13. quòd autem fiant. 12. est regulare: ideo
de quolibet istorum non dubitabatur, quòd in princi
pio eius offerrentur holocausta calendarum, quæ ha-
bentur hic: cum tamen essent. 13. menses, quia vlti-
mus videbatur irregularis, ibi apparebat dubium.

Respondendum est, quòd siue annus apud Iudęos
esset. 12. siue. 13. mensium in quolibet eorum debebat
offerri holocaustum, quod hic iubetur: alioquin tran-
siret aliqua lunatio sine sacrificio, quod falsum est, qa
Iudæi omnes Neomenias celebrabāt, cum essent ma
gnæ festiuitates apud eos, vt patet Psal. 80. & supra de-
claratum est. Potissimum quia supra cap. 10. dicitur,
quòd si quando Iudęi haberent calendas clangerent
buccinis super sacrificia, ergo in omnibus calendis se
stiuiras erat: alioquin transirent calendæ aliquæ sine
sacrificijs. Item non stat ratio dubitādi de mense ma-
gis quàm de alijs, quia non est magis irregularis: no-
bis enim qui sequimur annum solarem per 12. men-
ses semper diuisum irregulare videretur si interdum
esset mensium. 13. sequentibus tamen annum lunarē
non est magis irregulare esse annum me[illegible]
12. cum necesse sit aliquando sic, & aliquando aliter
fieri, vt annus solaris non multum elongetur a lunari
quantum ad principia sua, & fines, ideo in isto mense
sicut in cæteris debebat fieri. Aben Ezra autem tenet Opi. Abē
contrarium. s. quòd solum in primo mense anni fie- E
ret, qui vocatur apud eos Nisan. Sed falsum est cum
litera dicat per omnes menses, sed forte aliquis rñdi-
bit, q̄ dicebatur fieri per omnes menses, quia in men-
se primo fiebat pro se & pro oībus alijs mensibus, sed
ista rñsio multum est distorta, & tn̄ adhuc nequaquā
stat, quia necesse est saltē in mense. 7. nam sequenti c.
dr̄, q̄ in prima die mensis. 7. fierent holocausta pro fe-
stiuitate clangoris, & p̄ter hoc adhuc fieret sacrificiū
calendarū: ergo necesse erat ibi celebrari calendas, &
sicut ibi fiebat, ita in oībus alijs mēsibus fieri debebat,
cum iubeatur de oībus, & non sit maior rō de vno q̄
de alio. *Hircus quoque offeretur domino pro peccatis.* Hic po
nitur alterū sacrificiū. i. pro peccato, q̄ fiebat ad ex-
piationem, & offerebatur hircus: nam quamq̄ hircus
conueniret holocaustis, vt patet Leuit. c. 1. & hostijs
pacificis, vt patet Leui. c. 3. & supra c. 7. tn̄ rarissime po
nebatur, nisi in hostijs pro peccato. His autem maxi-
me conueniebat. Causa huius declarata est Leui. c. 4.
ideo raro in pacificis ponitur: rarius tamen & quasi
nunquam ponitur in holocaustis.

An sacrificium pro peccato, quod fit in Neomenijs, fieret secundum Iudæos pro peccato Dei, quia diminuit lumen lunæ a luce solis. Quæstio. XIII.

QVAERET aliquis ad quid fiebat istud sacrificium pro peccato. Iudęi respondent ꝙ Deus peccauit, & pro peccato suo offertur sacrificium. Magna enim ęcitate isti insipientissimi caligant, ita vt Deum peccasse dicere non erubescant. Vnde in quadam distinctione Talmud Iudęorum dicitur, ꝙ Deus mandauit offerri hircum calendarum pro peccato quod ipse egit. Dicunt autem, ꝙ condiderat Deus solem, & lunam inęquali splendore, & luna dixit Deo: nunquid vnus rex debet habere duas coronas ęquales? quasi volens, ꝙ sol minueret, & ipsa esset maior, ideo Deus minuit eam ab æqualitate solis, & fecit quòd sol eam minueret per singulos menses eam obscurans in coniunctione, postea vero pœnituit eum, quòd fecisset huiusce modi: ideo iussit, ꝙ ad emendationem huius mali in die quo luna nobis totaliter deficiebat, cõtinuè fieret ista expiatio. Ista enim ita sunt absurda, vt nequaquam ad illa quidquam argui liceat: nam nec nomine fabularum digna sunt. Poeticę enim fabulę magis compactæ sunt: nam quamquam non sint de rebus veris, nec verisimilibus, vt ait Tullius in primo Rhetoricæ nouę: tamen si fuissent, illum ordinem haberent: istud autem nequaquam sic est. Postremo autem turpissimi, & bestialissimi Iudæi, & ipsa ruditate rudiores sũt purantes se quolibet adhuc mense Dei peccatum expiare. Si enim semel expiatum esset non oporteret quolibet mense expiari. Rabbi Abraham Francus glosat istam fabulam, dicens, quòd æqualitas lunæ & solis in lumine est ęqualitas influentię, ita ꝙ luna humectat, & res humidas crescere facit: sol autem calefacit, & desiccat, & factum est a Deo, ꝙ sol præualeret. Sed ista nihil ad propositum fabulæ de locutione lunę, & de peccato Dei, & expiatione illius in principio cuiuslibet mensis. Tanta enim absurditate ista plena sunt, vt nequaquam ad aliquem sensum conueniẽtem trahi possint. Respondendum igitur, ꝙ istud sacrificium fiebat pro peccato ad expiandum, semper enim erant aliqua peccata, quæ expiari possent in Israel, siue in personis priuatis, siue in toto populo: ideo erat in illis accipi sacrificium expiatiuũ. Sic quoque fiebat in omnibus alijs festiuitatibus magnis, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Pro cuius peccato fiebat sacrificium Calendarum. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis pro cuius pctõ fiebat istud sacrificium. s. an pro pctõ totius populi, vel alicuius de populo, vel sacerdotum. Ista. n. omnia ad sacrificium pro peccato pertinebant. Respondendum est, ꝙ fiebat pro pctõ totius populi: nam qñcunque pro aliqua persona fiebat sacrificium pro pctõ eius, oportebat ꝙ pctm illud esset determinatum, vt patet Leui. cap. 4. & 5. Hic aũt non erat aliquid determinatum. Item ille pro cuius pctõ offerebatur sacrificium, dabat ipsum animal, quod immolabatur, sed hic dabatur animal de sumptibus sanctuarij, cum oĩa ista essent sacrificia necessitatis instituta a lege, ergo non pertinebant ad aliq̃ personam priuatã. Item si pro aliquo priuato fieret, non contingeret esse necessarium quolibet mense offerri, sed aliqñ conueniret, & aliqñ nequaq̃. Sed necesse est dici, ꝙ offerretur istud sacrificium pro aliquo genere personarum, quæ semper manerent, cum istud sacrificium calendarum perpetuum esse debebat. Non tñ põt dici, ꝙ offerebatur pro omnibus sacerdotibus, vel Leuitis, quia tunc stat eadem ratio, quæ de alijs. s. quia de expensis eorum hoc fieret, sed fiebat de expensis sanctuarij, ergo non erat pro eis specialiter. Dicendum est autẽ ꝙ istud sacrificium fiebat pro pctõ totius populi, quia semper populus habebat aliqua peccata, quæ expiari possent. & conueniebat hoc, quia sacrificia ista fiebãt de expensis publicis. s. de expensis sanctuarij, quę dabantur a tota cõitate, vt supra declaratũ est: ideo totã cõitati prodesse debebant. Item cõitas Iudæorum durabat semper, sicut sacrificium istud fiebat per oẽs generationes. Sic aũt de oĩbus alijs sacrificijs, quę fiebãt in ceteris festiuitatibus. Dicendum est, ꝙ non solũ de his, sed ẽt de sacrificijs pacificis & holocaustis, qñ fiebant quam. n. ista non offerantur ad expiationẽ, tñ fiebant nomine cõitatis, & Deus acceptabat ea pro tota cõitate. De sacrificijs aũt istis pro pctõ qualiter proficerent ad expiationem peccati, an quantũ ad culpã, vel quantum ad pœnam, & si quantum ad pœnam, qd de pœna tollerent declaratum fuit Leui. cap. 1. & 4.

Pro quo peccato populi offerebatur sacrificium Neomeniæ. Quæst. XV.

QVAERETVR amplius pro quo peccato populi offerebatur istud sacrificiũ, quod dr pro pctõ. Rñdendum est, ꝙ quidam voluerũt offerri ad expiationẽ sceleris, qđ cõmiserunt fratres Ioseph vendendo ipsum. Alij autem voluerunt, ꝙ offerretur pro pctõ adorationis vituli in deserto. Primum satis est friuolum: nam frustra videbatur expiari pctm, quia iam a multis tpibus deletum esset. Secundum ẽt non multum agit, quia pctm illud nõ fuit remissum per sacrificia, sed per occisionẽ noxiorũ: nam 23. millia virorũ gladio perierunt. s. quotquot Moyses reperit noxios in scelere, vt patet Exo. ca. 32. etiam Deus postea puniuit istud delictum immittendo pestem, vel aliam plagam super populum, vt patet præalle. c. s. ego autem in die vltionis visitabo, & hoc pctm eorum. Et sequitur: percussit ergo dñs populũ pro reatu vituli, quem fecit Aaron. Non igitur expiabatur nũc per sacrificia.

Item & fortius nunquam poterat aliquod peccatum expiari per sacrificia, si esset contra aliqđ de preceptis decalogi, vel cõtra aliquod iudiciale mandatũ, sed solũ qñ erat contra p̃cepta cęremonialia in omissione alicuius cęremoniæ, vel in transgressione illius. Pro alijs autem dabantur aliæ pœnæ, vt probatum est supra 15. & Leuit. cap. 5. erant tamẽ ista duo peccata. s. in vitulo, & in venditione Ioseph contra duas tabulas decalogi, ergo non erant expianda per sacrificia. Dicendum igitur, ꝙ istud erat populi pctm, & non erat aliquod pctm speciale, sed peccatum indeterminate. Quod patet, quia istud sacrificium fieri debebat quolibet mense, tamen non contingeret, quòd quolibet mense esset aliquod peccatum speciale populi, ꝑ quo offerri deberet. Item si aliquod peccatum esset speciale non debebat offerri hircus, sed vitulus, vt patet Leui. c. 4. vel saltem non offerretur solus hircus, sed vitulus cum hirco, in quo fierent cęremoniæ, quæ habentur Leui. c. 4. ideo non erat pro aliquo peccato determinato, sed pro peccatis indistinctè, & illa semper erant in populo, quia homo dum viuit nunquam plenè mundus est, quia etiam ipsi, qui mundi vocantur, non sunt totaliter mũdi, sed indigent, vt pedes lauẽt: sic dixit Christus Ioan. 13. capitu. scilicet. Vos autem mundi estis, qui verò mundus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, & est mundus totus, ideo semper indiget homo expiatione aliqua, & cum hoc sit in quolibet homine, maximè est in communitate

tate in qua multi sunt, & necesse est aliquos esse imperfectos. Arguet aliquis ꝙ fieri põt istud sacrificium pro aliquibus peccatis determinatis, sicut fiebat sacrificium in die expiationis, qñ summus sacerdos consitebatur omnia peccata populi super caput hirci Leui. c. 16. Respondendum est illud esse speciale in sacrificio diei expiationis, in quo iubebat Deus, ꝙ sacerdos confiteretur omnia peccata populi. In nullo autem tempore hoc fiebat, ideo poterat ibi fieri sacrificium pro omnibus peccatis illis, & pro cæteris, quæ sacerdos non confitebatur. Hic autem non fiebat cõfessio alicuius peccati, ideo non poterat, vel saltem non contingeret in quolibet mense fieri sacrificium pro aliquibus determinatis peccatis populi, sed fiebat in generali. Idem modus erat circa omnia alia sacrificia pro peccato, quæ fiebant in alijs festiuitatibus, de quibus infra.

Iura sacrificiorum Calendarum cui prouenirent. Quæst. XVI.

QVAERETVR amplius de iuribus istorum sacrificiorum, cui prouenirent: nam ista animalia non penitus cremabantur, quia saltem pellis non cremabatur in sacrificijs, quæ habentur hic.

Respondendum est, ꝙ hic erant duplicia sacrificia, scilicet holocausta, & hostia pro peccato. De primis nullum ius erat cuiquam, nisi pellis, quia omnes carnes cum capite pedibus, & intestinis cremabantur, vt patet Leui. c. 1. pellis autem sacerdotibus proueniebat non omnibus, sed illi solum qui faciebat holocaustum, vt pater Leui. cap. 6. In hostia autem pro peccato, quæ hic offerebatur, secus erat. Duplex autem erat hostia pro peccato, quia aliqñ de sanguine illius offerebãt intra sanctuariũ, & aliqñ nõ. Primo mõ cremabatur totum animal cum pelle, & fimo, & cornibus, vt patet Leui. c. 6. & de isto nõ poterant habere sacerdores aliqua iura. Alio modo cum non inferretur sanguis intra sanctuarium prouenichant sacerdotibus iuxta. s. pellis, & omnes carnes solis adipibus crematis super altare effuso sanguine ad expiandum, vt patet Leuit. cap. 6. hic autem non fiebat primo modo sacrificiũ pro peccato, quia nunquam inferebatur de sanguine intra sanctuarium, nisi in die expiationis Leui. ca. 16. vel qñ offerebatur vitulus pro peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet Leui. c. 4. hic autẽ offerebatur hircus: ergo non debebat inferri sanguis intra tabernaculum, & consequenter non erant cremãdæ carnes cũ pelle, sed prouenichant sacerdoti faciẽti istud sacrificium. *In holocaustum sempiternum.* i. crematur iste hircus in holocaustum sempiternum. s. ꝙ pro oẽs menses vsq; in ęternum debebant fieri sacrificia ista. Sed dicetur, ꝙ hic implicatur contradictio, quia dicitur primo, ꝙ offeretur hircus pro peccato: deinde dr, ꝙ in holocaustum: sed impossibile erat, idem aĩal offerri in holocaustum, & pro peccato cum ista sacrificia habeant ritus contrarios.

Respondendum est, ꝙ non accipitur hic holocaustum proprie. s. ꝙ totum animal cremaretur iuxta ritum holocaustorũ Leui. cap. 1. sed vocatur holocaustũ per quandam similitudinem, quia sicut in holocausto oĩa cremantur: ita adeps totus hostiæ pro peccato cremabatur, & gñaliter quæcunque pars animalis tota cremaretur, vocabatur holocaustũ. Iste mod⁹ habetur Leui. c. 3. vbi dr de adipe hostiæ pacificæ, ꝙ cremabatur in holocaustum, & tñ manifestum est, ꝙ hostia pacifica & holocaustũ differunt, quia tñ totus adeps cremabaẽ holocaustũ vocat. *Cum libamentis suis.* ẽt libamenta offerentur, & cremabuntur cum istis supra positis animalibus offerendis, sed hoc videt to-

lum quantum ad illam partem, quam sacerdos accipiebat in pugillo, quando immolabat sacrificium: libamenta. n. quantacunque forent nunquam totaliter cremabantur, sed vnus pugillus accipiebatur de illis ad cremandum, & reliquũ proueniebat sacerdotibus, & pro ista parte intelligebatur, ꝙ cremarent cũ sacrificijs suis in ęternũ. De hoc Leuit. c. 2. Vel põt intelligi quantum ad libamenta totaliter, non quidẽ cremando, sed offerendo. s. ꝙ ipsa totaliter offerrentur coram altari, cum carnibus sacrificiorum: ibi tñ sacerdos accipiebat vnum pugillum ad ponendũ super altare reliqua sibi reseruans, sed hoc est contra ea, quæ diximus. s. ꝙ in sacrificio pro peccato non offerebantur libamenta. Hic tamẽ ponitur hircus pro peccato cum libamentis suis. Dicendum est, ꝙ non offerebantur libamẽta cum hirco pro peccato, & generaliter, nec in alijs sacrificijs pro peccato, quia regula libamentorũ tradita est supra 15. c. tñ ibi non fuerunt posita aliqua libamenta cum sacrificio pro peccato. Item non potest stare, quia si aliqua libamenta essent, saltem denominarẽtur hic cum in oĩbus alijs animalibus pertinẽtibus ad holocaustũ fuerit posita hic certa mensura libamentorũ, sed de hirco isto nihil dr. Cum aũt dicit litera, cum libamentis suis, non est referendũ ad hircum, qui ponitur immediate, sed ad oĩa supra posita. s. ad sacrificia holocaustorũ, ꝙ oĩa illa offerrentur & sacrificium pro peccato in ęternum cum libamentis suis. i. holocaustorũ supra positorũ. Aliter rñderi potest, ꝙ in Hebręo non habetur, sicut hic, sed dr: Pręter holocaustum sempiternũ cum libamentis suis, & tũc est alius sensus valde diuersus. s. ꝙ oĩa sacrificia supra posita tam holocausta, quàm pro peccato fieri debebant in die Calendarum, & hoc præter holocaustum sempiternum. i. pręter iuge sacrificium. q. d. licet offerantur oĩa ista, quæ supra posita sunt non tollerũt per ea sacrificium iuge, quod vocatur sempiternum, quia semper fiebat. i. quotidie etiam, quia in æternum fieri debebat, & ista est propriè litera. De litera autẽ nostra dicendum est, ꝙ hic sit vitiata errore librariorũ. Quòd autem debeat sic stare patet, quia in omnibus alijs festiuitatibus tam in hoc c. q̃ in sequenti: postq̃ fuerint posita sacrificia specialia ipsius diei subdit prętter holocaustũ sempiternum & liba eius, vel prætter holocaustũ matutinũ, qđ semper offeretis, vel aliud ęqualens, & fm hoc non oportet, ꝙ dicat holocausto, ꝙ accipiatur largè, quia non refertur ad hircum pro peccato, sed ad iuge sacrificium.

Si calendæ essent in die sabbathi, quomodo fierent obseruationes. Quæstio. XVII.

QVAERET aliquis quid si dies calendarum accideret in die sabbathi, cum sabbathum habeat specialia sacrificia, quomodo fierẽt obseruationes? Respondendum est, ꝙ offerri debebant omnia sacrificia tam iugia, quàm sabbathi & calendarum: vnde in casu dato essent animalia. 15. immolanda. s. vituli duo, & aries vnus, & hircus vnus, & 11. agni: nam pro iugi sacrificio offerebantur duo agni, vt patet supra, & illud propter nullam festiuitatẽ erat omittendũ, vt patet supra, & hic pp sabbathũ offerri debebant duo agni, vt patet supra: pro calendis offerebantur. 7. agni qui simul erant. 11. offerebantur ẽt duo vituli pro calẽdis, & vnus aries, & vnus hircus, qui simul erant. 15. Si aũt acciderent calendæ extra sabbathũ erant aĩalia. 13. immolanda, ꝙa duo agni ꝙ pertinebant ad sabbathũ nõ immolabanẽ. Quòd autẽ nõ omitteret celebratio sabbathi pp festũ calendarũ, quantũ ad sacrificia, patet, ꝙa sicut sacrificiũ iuge non omittebat pp aliq̃ festiuitatẽ, vt patet hic, & seq. c. ita

nec festum sabbathi. Itē festum calendarum nō omittebatur propter alias festiuitates in sacrificijs: quod patet, quia semper erat festum clangoris in die calendarum, cum esset in prima die Septembris, vt patet sequenti cap. tamen ibi iubetur, ꝙ offerantur omnia sacrificia, quæ pertinent ad diem clāgoris, & præter hęc offerantur sacrificia calēdarum, ergo de sabbatho sic fieri debebat, quod non omitteretur propter alias festiuitates.

An in die calendarum vacare deberent a laboribus.

Quæstio. XVIII.

Rāsio. 1. Confutatio.

QVAERETVR amplius an dies calendarū esset dies vacationis a laboribus. Et respondebit aliquis ꝙ sic, quia erat festiuitas magna, in qua iubebantur offerri plura sacrificia, quàm in sabbatho. Respondendum ꝙ non tenet ista ratio: nam sequenti cap. in festiuitate tabernaculorum ponuntur per dies octo sacrificia specialia maiora, quā ponantur hic, & quotidie augebantur sacrificia: tamē duo dies solum obseruari debebant vacando a laboribus, vt patet ibidem. Etiam nihil agunt sacrificia ad vacationem a laboribus, quia in festiuitate prædicta tabernaculorum dies primus, & vltimus erant sub vacatione a laboribus, & tamen maiora sacrificia fiebāt in die secundo, q̄ in primo, vt patet. e. c. Dicendum ergo ꝙ nō erat dies calendarum festiuitas quantum ad vacationem a laboribus, sed solum quantum ad sacrificia. Quod patet, quia Leui. c. 23. ponitur catalogus omnium festorum. Cum dicitur: Hę sunt ferię dñi, quas vocabitis sanctas, & ponuntur ibi omnes festiuitates, quæ habentur hic & sequēti cap. tamen nō sunt ibi calendæ. Non est autem dicendum, ꝙ ibi omissæ fuerint, sicut interdum scriptura multa subticet, quæ facta audita sunt, quia licet hoc in alijs locis concedamus, tamen vbi fit catalogus, nunq̄ est concedendū, sicut vbi ponitur catalogus mansionum non est concedendum, ꝙ aliqua māsio omissa fuerit: vt infra 33. cap. & vbi est catalogus graduum illicitorum ad matrimonium non est dicendum, ꝙ aliquis fuerit omissus, vt Leui. ca. 18. ita vbi ponitur catalogus festorum, idem dicendum erit. Item patet hoc, quia in omnib⁹ alijs festiuitatibus hic ponitur, qui dies sint obseruabi

I

De calendis autem omnino subticet,

Argum. 1. ideo patet eas non esse venerabiles. Sed arguetur, ꝙ

Secundū. ista vocatur magna festiuitas, vt patet Psal. 80. & Isaię. cap. 1. vbi comparatur sabbatho. Item patet hoc ex dicto Augustini: ait. n. melius multo fęminæ Iudæorū decere, aut aliquid facerent, q̄ in neomenijs suis impudice saltarent. Istud aūt festum vocatur neomenia, vt supra dictum est: saltatio vero in diebus, quibus vacatur a laboribus fit: ideo in neomenijs fęminæ hebręorum a laboribus vacabant, & consequenter festū vniuersale erat apud Iudæos. Ad primum rñdetur, ꝙ in Psal. vocatur neomenia festum insigne, non quidem quantū ad vacationem a laboribus, sed quantū ad solennitatem sacrificiorū, & buccinatio, de qua ibi dicitur non erat ad ipsorum Iudæorū quietem, sed ad solennitatē sacrificiorū, vt patet supra cap. 10. s. si qñ habebitis epulum, & dies festos, & calendas canetis tubis super holocaustis & pacificis victimis. Ad secundū rñdetur, ꝙ Iudæi non obligabantur obseruare aliqualiter a laboribus diem calēdarum, quia tñ erat magnæ festiuitatis in sacrificijs consuetum erat apud aliquos die illa vacari a laboribus: poterant namque ipsi inter se statuere, ꝙ dies illa esset celebris, sicut patet de quibusdam alijs solennitatibus, quas Deus non instituit, & tñ Iudæi instituerunt, sic est dies sortium, qui vocat dies Mardochęi, quem faciunt Iudęi valde celebrem, vt patet Hester cap. 9. Sic etiam statuerunt inter se Iudęi diem purificationis templi, q̄n Iudas Machabęus purificauit templum ab immūdicijs Gentilium, & illa dies mansit celebris apud Iudæos semper. De hoc. 1. Macha. 4. & vocatur istud festum dies Encęniorū, vt patet Io. c. 10. ita igitur poterant inter se statuere, ꝙ obseruaretur dies calendarum, quamq̄ Deus non instituerit. Vel potest dici. ꝙ ex cōsuetudine inter plurimos Iudæorum introductum erat obseruari diem calēdarum: non tamen erat sub necessitate, quod magis patet, quia si esset sub necessitate Iudæi quoque nunc obseruarent: ipsi. n. nunc obseruant oēs festiuitates, q̄ olim obseruabantur: solum autem in hoc differunt, quia nunc non possunt facere sacrificia, cum non sint in terra Chanaan, & tñ non obseruant diem calendarum, ergo nunquam fuit sub necessitate obseruationis. *Mense autem primo.* Hic ponitur quartum huius ca. in quo est tertia festiuitas. s. azymorum, & est prima inter illas, quæ solum semel in anno fiunt.

De duplici festiuitate phase, quarum vna uocatur phase, & altera dies azymorum. Quæst. XIX.

ERAT autem ista festiuitas duplex. s. festiuitas phase, & festiuitas azymorum: prima erat solum in die 14. mensis primi ad vesperum, & immolabatur agnus per singulas domos, vt omnes Israelitæ comederent de agno paschali. Secūda festiuitas erat azymorum, & ista durabat per septē dies sequentes. De prima festiuitate nihil agitur hic, sed solum nominatur non positis aliquibus ceremonijs illius, quamquam multæ sint, de quibus Exo. cap. 12. Sed solum agitur de festo azymorum. s. de septē diebus. Causa est, quia in hoc c. & sequenti ponitur caralogus sacrificiorum, & solum tangitur de festiuitatibus inquantum attinent ad sacrificia, sed in festo Phase non erat aliquod sacrificium proprie dictum, quia agnus, qui immolabatur a popularibus ab eis comedebatur, ideo de hac festiuitate dicitur. Secūda autem festiuitas. s. azymorum habet multa sacrificia, sicut patet in litera, ideo de hac dictum est, & ponitur hic tempus huius festiuitatis. s. in mense primo. Iste mensis vocatur apud Iudæos Nisan, & nō est primus apud nos, sed est Martius noster, & aliquando coincidit cum Aprili cum maiori parte. Incipiunt enim Iudęi annum apud æquinoctium vernale: non quidem ꝙ annus lunaris, quem ipsi sequuntur necessario debeat ibi incipi, quia vbicūque pōt incipi annus siue lunaris, siue solaris. inceperūt tñ Iudęi apud æquinoctiū, quia Deus iussit, ꝙ mensis ille esset eis primus in mēsibus anni: eduxit. n. eos tunc de Aegypto, & ad cōmemorationē huius beneficij voluit, ꝙ annus ibi inciperet, vt patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni: ante hoctamen non incipiebat mēsis primus apud æquinoctiū. Nam alias Deus non iussisset, ꝙ ille mensis esset semper primus, sed incipiebat annus in Septembri, quādo erāt fructus maturi, quia sic ab exordio sęculi inceperāt anni. s. existentibus oībus arboribus plenis fructibus, sed tunc est September. Et sic aliqñ Deus vocat Septembrē finē anni, & principiū, vt patet Exo. 23. c. s. solennitatē quoque in exitu anni, qñ congregaueris oēs fruges de agro: quod intelligitur de solennitate tabernaculorum, quæ est in mēse Septembris, & vocat tunc finis anni, & Exo. c. 34. vocatur principium anni, vel reditus, vt patet cum dr: Et solennitatē qñ redeunte anni tpe cuncta condunt. Dr aūt redire tps anni, qñ annus redit ad exordiū suum: ideo incipiebat annus in Septembri. Fuit tamen postea mensis primus in Martio ex mandato domini. *Quartadecima die mensis.* In ista

Quis fit primus mensis dæorum.

In ista die decimaquarta incipiebat festiuitas paschalis: & non in aurora, sed ad vesperum. s. parum ante solis occasum, quia tunc immolabant agnum, & comedebant, vt patet Leuit. 23. & Deuter. 16. cap. non durabat autem phase, nisi per istā diem, quia sequenti die non comedebatur agnus paschalis, sed azyma, & ideo vocabatur festiuitas azymorum. Ista autem dies decimaquarta non est decimaquarta Martij nostri, vel Aprilis aut alicuius mensis, quia Iudæi non incipiunt menses suos, sicut nos: quęlibet quippe lunatio apud eos vnus mensis est, & illę non incipiunt in principio mensium nostrorum, sed vario modo. Vocabit ergo dies decimaquarta mēsis primi, idest dies decimaquarta lunationis primæ. Ad hoc autem ꝙ nos inueniamus istam diem quartamdecimam, debemus inquirere, quę sit lunatio propinquior vernali æquinoctio: & illa est primus mensis Iudęorū, vtpote æquinoctium est die decimaquarta mensis Martij computando per mensem nostrum, tunc aut lunatio erat in die illo, i. coniunctio Solis, & Lunæ aut non: si sit ibi incipiet annus Iudęorū & decimaquarta die post hoc erit phase Iudęorū. s. die vigesima septima Martij: si autem non sit ibi lunatio necesse est, quòd aliqua lunatio sit ante diē illū, & aliqua post. Vtpote decem diebus ante æquinoctium sit aliqua lunatio, necesse est ꝙ viginti diebus post sit alia lunatio: prima aūt est magis coniuncta æquinoctio, & tunc incipiet annus Iudęorū decem diebus ante æquinoctiū. s. quarta die mensis Martij nostri, & erit phase eorum die decimaquarta eiusdem. & sic *fm* propinquitatē lunationum ad æquinoctiū cognoscetur vbi sit principium anni Iudæorū, & phase. *Phase erit Domini.* Idest erit pascha. phase in Hebręo interpretatur transitus, & hoc idem signat pascha. Vocatur autem ista festiuitas sic, quia cum essent Iudæi in Aegypto Angelus Domini trāsiuit per oēs domos Aegyptiorum occidens oēs primogenitos, & dimittens Hebręos: ad cuius honorem iussit, vt celebraretur festiuitas ista, & immolatio agni. Sic patet Exo. 12. c. s. & cū dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? dicetis eis victima transitus Domini est quando transiuit super domos Israel in Aegypto percutiens Aegyptios: & domos nostras liberans. *Et decimaquinta die solennitas azymorum.* Idest duæ festiuitates erunt: vna quæ vocatur phase in die decimaquarta solū, & alia, quæ vocatur festiuitas azymorū in die decimaquinta, & postea p dies septem: & non vocatur ista secunda solennitas azymorū, quasi in die phase non comederentur azyma: nam comedebatur agnus paschalis cū azymis, & lactucis agrestibus, vt patet Exo. c. 12. & supra 9. c. tñ nō pertinebat principaliter ad festum azymorū, quia iste duę festiuitates fiebāt pp duas causas. Prima festiuitas ad cōmemorationem mortis primogenitorū Aegyptiorum, & saluationē Iudæorum. Secunda ad commemorationem exitus de Aegypto in pauore. De his latius dictum est Leuit. c. 23. *Septem diebus vescentur azymis.* Scilicet a die decimaquinta vsque ad 22. exclusiue. Non est aūt intelligēdū ꝙ in his diebus nihil comederent, nisi panes azymos: sed ꝙ non poterant comedere alios panes, nisi azymos: licebat tamen eis sumere de quibuscunque cibis voluissent. An vero Iudæi obligarentur abstinere a fermentato, & non obligarentur comedere azyma: vtpote si nullum panem manducare vellent, sed fructus, vel legumina diebus istis declaratū est Exo. c. 12. *Quarum dies prima venerabilis, & sancta erit.* Idest inter istos septem dies prima dies est sancta & venerabilis. Hoc ponitur ad faciendum differentiā in istis septem diebus. quilibet enim horum solēnis erat quantum ad oblationē sacrificiorum, sed non quātum ad obseruationē a laboribus. Soli autem duo erant solennes in vacatione à laboribus. s. primus, & septimus: sacrificia tamē æqualia erant in oībus. Dicitur aūt ꝙ prima dies erit sancta. i. Dño applicanda. s. quātum ad specialem ritū sacrificiorum. Vel erit sancta. i. applicanda solum ad cultum Dei, & non ad labores humanos. Iste aūr sensus melior est, quia omnes isti dies erāt æqualiter Domino applicati quantum ad sacrificia, vt patet infra, & tamen nullus eorum vocatur sanctus, niii primus & septimus, quia in eis vacabatur a laboribus. Dicitur autem venerabilis. i. magnę reuerentiæ: & hoc ꝑpriè pertinet ad vacationē a laboribus. Alij aūt dies venerabiles non sunt, quia laboribus applicātur. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Idest nullum opus seruile facietis per æquipollentiam negationis postpositæ. Facit autem litera ista differentiam de opere seruili ad alia opera, quia non dixit: nullum opus facietis in ea, sed nullum opus seruile. Quæ autem opera sint seruilia, & quæ sunt species eorum, & quomodo aliqua, quæ *fm* se sunt seruilia, & quę *fm* species eorum, & quomodo aliqua, quæ *fm* se sunt seruilia aliquando ex fine efficiuntur non seruilia, vel propter alias circūstantias, & de omni modo obseruationis sabbathorū, & aliorum festorum in veteri testamento, & de modo obseruationis in nouo latissimè declaratum est Exo. c. 12. Dixit tamen hic litera, ꝙ nullū opus seruile fieret in die primo azymorum, quia quædam concessit fieri in illo, quę non erant seruilia. In sabbatho autē non dicitur de opere seruili: sed vniuersaliter dictum fuit: Omne opus non facietis in eo Leuit. 23. cap. addit autem omne opus ad seruile parationem ciborū, & omnia accessoria, vel immediate præcedentia ad parationem, sicut est incensio ignis: hoc patet Exo. cap. 12. vbi dicitur de ista prima die azymorum. s. dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadē festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis exceptis eis, quæ ad vescendum pertinent. Cum ergo hic prohibeatur opus seruile solum, & Exo. 12. cap. omne opus præter ea, quæ ad cibum pertinent nihil addet omne opus ad opus seruile, nisi parare ea, quę ad cibū pertinent, cum idem præceptum sit hic & ibi. & in hoc erat minoris obseruationis iste dies paschalis, & omnes alię festiuitates Iudęorum quàm sabbathum: quia in omnib⁹ alijs licebat parari cibos, & fieri quędam præcedentia ad ciborum parationem. in die expiationis cū in omnibus veterur solum opus seruile. Die autem sabbathi non licebat cibos parare nec accendere ignem. Siquis autem ignem saltē succenderet occidebatur, vt patet Exo. cap. 35. & sic omnes alię festiuitates erāt minores sabbatho quantum ad vacationem a laboribus, præter diem expiationis, & erant maiores eo, quātum ad celebritatem sacrificiorum.

Sacrificia dierū azymorum.

Offeretisque in ea incensum holocaustum Domino. Hic ponuntur sacrificia septem dierum azymorum, & quia omnes dies erant similes in sacrificijs, solum ponuntur sacrificia vnius diei. Et dicitur quòd in ista prima die offeretur holocaustum in incensum, idest incedetur holocaustum. Istud enim, quamquam conueniat omnibus sacrificijs, maximè tamen holocausto, quia holocaustum totum crematur Leuit. cap. 1. de alijs autem sacrificijs aliquid crematur, & aliquid comeditur: & non potest accipi hic incensum pro thure, quia holocaustum non erat thus, sed aliquid crematum.

Vitulos de armento duos. Idest immolabuntur duo vituli. Dicitur autem de armento nō tanquam sit aliqua determinatio specialis, sed quasi ex superabundanti, quia nullus vitulus est, nisi de armento: & nullus aries vel hircus est, nisi de grege: quia armentum

signat

signat congregationem magnorum animalium, scilicet boum, equorum, chamelorum: grex significat congregationem paruorum animalium, vt porcorũ, ouium, & capratum. Sciendum autem quòd in festiuitate ista eadem sacrificia fiunt penitus, quæ fiebant in calendis. Et si aliqua ratio posset poni de numero illorũ, eadem poneretur de istis. *Arietem vnum.* Sæpe iubet poni plures agnos & vitulos, quàm arietes in omnibus his solennitatibus sacrificiorũ, quamquam sit vitulus sacrificium maiorum sumptuum. *Agnos anniculos immaculatos.* Septem anniculi vocantur ad differentiam arietum: quia si fuerint supra annum arietes sunt, & non agni. Vocantur autem immaculati, quia nõ solum refertur ad agnos, sed etiam ad arietem & vitulos: in omnibus enim, quæ offerebantur requirebatur mũditia, siue essent ipsa animalia, siue eorum libamenta, vt patet in fine cap. *Sacrificia singulorum ex simila.* Ideſt cum quolibet istorum animalium offeretur suum sacrificium, quod est ex simila. Sciendum quòd aliquando accipitur sacrificium pro oblatione, & immolatione animalium: & tunc oblatio omnium aliarum rerum vocatur oblatio solum, & non sacrificium. Aliquando autem accipitur sacrificium pro animali immolato, & etiam pro rebus aridis, quæ offeruntur, sicut pro simila: immo interdum accipitur solum pro simila, & animalia immolata non vocantur sacrificium, sed victima, vel hostia: sic accipitur hic & supra 15. & Leuit. cap. 2. & sacrificia singulorum ex simila, ideſt cum quolibet animali ponetur sacrificium suum, ideſt libamẽtum, quod est ex simila. *Quæ conspersa sit oleo.* Nunquam enim in sacrificio pacifico, vel holocausto ponebatur victima arida, sed semper conspergebatur oleo, vt patet supra cap. 15. vbi est regula de libamentis. offerebatur tamen dupliciter simila pro peccato, scilicet si esset pauper non potens offerre pecus, nec volatilia iubebatur offerre parum de simila, vt patet Leuit. c. 5. & dicitur: Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. Secundus casus erat quando offerebatur sacrificium ad inquisitionẽ adulterij pro zelotypia: quia tunc offerebatur simila ordeacea, sine oleo, vt patet supra cap. 5. est etiam generale, quòd quãdo simila erat conspersa oleo offerretur [illegible]a thus. Cum vero nõ ponebatur oleum, nec thus, non tamen ponitur hic de thure, quia subintelligitur: maximè quia solum ponuntur hic libamenta, quæ dabantur in determinata quantitate, vt denominetur illa quantitas: thus autem non erat in certa quantitate, sed quantumcunque offerretur bene erat. Nec valet argumentum: hic non exprimitur de thure, ergo non ponebatur cum simila. Nam eodem modo arguetur: hic non ponitur aliquid de sale, ergo non ponebatur sal in sacrificijs. Sed falsum est, quia nunquam poterat fieri aliquod sacrificium aut libamentum sine sale Leuit. cap. 2.

Tres decimas per singulos vitulos. Ideſt cum quolibet vitulo dabuntur tres decimę de simila, & illæ cõspergentur medietate hin de oleo, vt patet supra, & non exprimitur hic determinatio olei, quia sicut fiebat in vno vitulo: ita & in omnibus eodem modo. De vino nihil exprimitur, offerebatur tamẽ, quia ista erãt libamenta nę̃essaria.

Et duas decimas per arietem. Ideſt duæ decimæ de simila offerebantur cum ariete, & illę eodem modo habebant conspersionem olei, scilicet tertiam partẽ hin, & habebant vinum in eadem quantitate.

Et decimam decimæ per agnos singulos. Ideſt cum quolibet septem agnorum offerebatur vna decima decimæ de simila: & accipitur hic, sicut supra, s. respectu cori, quia de illo accipiebãt decima decimę p agno quolibet: & tamen respectu ephi non erat decima decimę: sed decima eo q̃ ephi est decima pars cori: & cum ista decima quoque erat oleum, & vinum in libamento in quarta parte hin, vt patet supra. *Et hircum pro peccato vnum.* In die primo phaſe offeretis vnũ hircum pro peccato: quod intelligendum est, vt supra diximus de hirco calendarum, scilicet pro peccato populi, & nõ pro aliquo determinato peccato, sed in communi. *Vt expietur pro vobis.* Ideſt vt fiat expiatio pro peccatis vestris: sæpe enim sacrificia pro peccato sunt ad expiandum: quantum autem, vel quomodo expiant sacrificia pro peccato declaratum est Leuit. cap. 1. & supra 15. Iubebatur autem offerri hircus pro peccato in omnib⁹ festiuitatibus, quia in alijs diebus, scilicet profestis nũquam offerebatur hostia pro peccato nisi p̃ accidens pro peccato alicuius specialis viri, qui cogeretur offerre pro aliquo quod cõmiserat iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 4. & 5. & supra 5. & 6. vel forte voluntariè offerret, nam quãquã vt in plurimum sacrificia pro peccato offerantur ex necessitate, interdum tamen offeruntur voluntariè, & ad solẽnitatem, vt patet de duodecim principibus tribuum Israel qui in dedicatione tabernaculi obtulerunt per duodecim dies sacrificia: & quolibet die offerebãt aliquod sacrificium pro peccato supra c. 7. & tamen hoc pure voluntariè agebant.

Præter holocaustum matutinũ, quod semper offeretis. Ideſt ista sacrificia supra posita erunt præter holocaustum matutinum, scilicet quòd nunquam dimittetur propter illa, quia etiam si contingeret eadem die mille agnos anniculos offerri, non debebat omitti vnus agnus, qui pertinebat ad sacrificiũ iuge matutinum. Sciendum tamen idẽ esse de vespertino: quia vtrũq; vocatur iuge sacrificium, dicitur tamen de matutino, quia de illo erat ratio dubitandi. De vespertino autẽ nulla causa est, quia sacrificium matutinũ offerebat post solis ortum, & tunc erat tempus offerendi omnia alia sacrificia si aliqua essent, & quia contingeret multa sacrificia fieri eadem hora siue ordinaria, sicut in festiuitatibus, in quibus ex necessitate offerebatur: siue spontanea ex deuotione popularium, videbatur dubium an per aliquod illorum excusaretur agnus matutinus: sacrificium autem vespertinum fiebat post solis occasum per totam noctem vsque ad solis ortum, vt patet Leuit. cap. 6. Tunc autem non erat tempus faciendi alia sacrificia, nec vnquam fiebant: ideo non erat ratio dubitandi, an deberet dimitti sacrificium vespertinum: vnde non fuit necesse exprimi de illo quantum ad obligationem: tamen æqualis erat necessitas in vtroque.

Ita facietis per singulos dies septem dierum. His septem diebus durabat festum azymorum: & quamquam soli duo essent obseruabiles a laboribus, scilicet primus & septimus, tamen in omnibus fiebat æquale sacrificium. Erat autem quædam alia cęremonia oblationis, quæ fiebat in festo azymorum, scilicet quòd offerrentur manipuli spicarum, & acciperet sacerdos vnum de illis: & sanctificaret s̃m modum, qui declaratus est Leuit. 23. cap. & cum illo offerebatur agnus anniculus cum libamentis suis, vt patet ibidem. Et quamobrem de illa. Agnus aũt anniculus, de quo ibi dr̃, erat præter istos, qui habentur hic: quia tamen erat accessorius ad manipulum spicarum, non dicitur de eo cũ hic solum agatur de sacrificijs. *In fomitem ignis.* Ideſt omnia ista supra dicta cremabũtur in fomitem ignis, ideſt ad fouendum ignem: fomes. n. siue fomentum est materia, in qua ignis fouetur. Nã oĩa, q̃ cremãtur dicũtur esse cibus ignis, vt patet Isa. c. 9. scilicet omne vestimẽtum mixtum sanguine erit in combustionẽ, & cibus

& cibus ignis: & iste modus est vsitatus in scriptura: sic patet Leuit. cap. 3. s. tollentque ex ea in pastũ ignis dominici adipem, qui operit ventrem: & iterũ ibidẽ: Adolebitq; ea sacerdos super altare in alimonia ignis. *Et in odorem suauissimum Domino.* Ideſt Deus suscipiet odorem valde suauem de his sacrificijs. *Qui surget de holocaustis, & de oblationibus singulorum.* Ideſt Deus acceptabit odorem illum, qui surgit de crematione sacrificiorum. Verè. n. ibi surgebat odor, sed non erat suauis, quin potius grauis. s. odor carnium combustarum, & adipũ atque farinę. Deus tamen habebat hũc odorem tãquam suauissimum: nõ q̃ ipse perciperet odorem, cũ non sit animal, sed quia acceptabat illum tanquam aliquod bonum propter deuotionem offerentium. Iste autem odor surget de holocaustis, ideſt de carnibus crematis in holocaustum, & de oblationibus, i. de libamẽtis ipsarum victimarum. nam cum carnibus cuiuslibet animalis offerebatur aliquid de simila, & alijs libamẽtis, & cremabatur pars super altare de qua etiam surgebat odor. Ista autẽ libamenta aliquando vocantur sacrificium, & aliqñ oblatio. Dicitur aũt singulorum, quod potest referri ad dies, vel ad holocausta. s. q̃ surget odor suauissimus de holocaustis, & de oblationibus singulorum. i. singulorũ dierum, quia in quolibet septem dierum fiebant ista sacrificia, & Deus oĩa illa acceptabat. Vel singulorũ, scilicet holocaustorum, quia de holocaustis surgebat odor, & de oblationibus. i. libamentis quorũlibet ipsorum. *Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit.* Nõ ponitur hic expresse de isto die septimo propter diuersitatem sacrificiorum, quia eadem erant in eo, quæ in alijs sex diebus: immo nõ exprimitur hic aliquid de sacrificijs huius, sed ponitur propter diuersitatem celebritatis in vacatione a laboribus: nam inter primum, & ipsum intercederant dies quinque nõ celebres: & quia de ipso sic putaretur expressum est de solẽnitate, s. q̃ erat celeberrimus, & sanctus. s. sanctus. i. Deo applicitus specialiter super alios ꝓpter obseruationem a laboribus. Et dr̃ celeberrimus. i. multum celebris, vel colẽdus: quia alij dies quinque præcedentes colebantur solum quantum ad sacrificia: & non quantum ad vacationem a laboribus. Iste autem quãtum ad vtrunque. *Omne opus seruile non facietis in eo.* Ideſt nullum opus seruile facietis in eo. Quantũ ad hoc iste dies est æqualis primo diei: & intelligẽdum est hic sicut dictum fuit ibi. Licebat autem in die hac succendi ignem, & parari cibos, fierique cętera, quæ sunt coniuncta immediate ciborum parationi. nullũ aũt opus licebat. Quis aũt istorum duorum dierum sit celebrior. s. septimus, vel primus cum alicubi voceturvnus eorum celebrior alio, & alicubi videãtur vocari æquales, declaratum fuit Leuit. c. 23. *Dies etiam primitiuorum.*

De festiuitate primitiuorum. Quæst. XX.

HIc ponitur quintum. s. de festiuitate primitiuorum, quæ erat quarta inter festiuitates simpliciter: & erat secunda de illis, quæ semel in anno accidebãt. Habet aũt istud festum multa nomina: nã vocatur pẽtecostes. i. quinquagesima, quia erat quinquagesimo die post festum azymorum computando a prima die azymorũ. Vocatur etiam festum hebdomadarum Leuit. cap. 23. quia computabantur septem hebdomadæ post diem azymorum, & tunc fiebat ista festiuitas: sic etiam nominatur Deuter. 16. cap. & non dr̃ festum septẽ hebdomadarum, sed festũ hebdomadarum simpliciter, quia nullum erat aliud festum, in quo computarẽtur hebdomadę nisi ad istud. Vocatur etiã festũ primitiuorũ hic, & Exo. 23. cap. non quidẽ propter primas fruges, quia hoc magis pertinebat ad festum azymorum cum ibi primo mitteret falx in messem, vt patet Leuit. c. 23. & sic dicitur Deut. 16. q̃ phaſe celebrari debebat in mẽse nouarum frugũ primi & verni tpis: sic etiã dr̃. Exo. c. 13. q̃ egressi sunt Israelitæ de Aegypto in mense nouarum frugum: & ibi iubebatur q̃ celebrarẽt pascha: sed vocatur dies primitiuorũ, ideſt primitiarum, s. quia offerebantur ibi primitiæ de panibus. Ex omnibus enim habitaculis Israelitarũ offerebantur panes duo: quorum quilibet haberet vnã decimam de simila fermentata, vt patet Leuit. c. 23. festum quoque phaſe põt vocari dies primitiuorum, vel primitiarum, quia ibi offerebãtur manipuli de spicis adhuc virentibus: & illi erant in primitias, cum ante hoc non liceret comedere panes, pultes, aut polentam, vel quidquid aliud ex segete Leuit. 23. cap. *Quando offeretis nouas fruges Domino.* Dicuntur offerre fruges Israelitæ: non quòd offerrent fruges in spicis, vel in granis expurgatis, quæ communiter vocantur fruges, sed in panibus coctis, qui possunt vocari propriè fruges s̃m originem noĩs: fruges enim a fruendo dicitur, quia fruimur illa in cibum. Hoc aũt nunq̃ magis est, q̃ cum est redacta in panes, ideo tunc est propriè fruges: offerebantur aũt istę fruges vniuersaliter, quia de singulis domibus Israelitarũ offerri debebant duo panes determinatæ quantitatis: & hoc ex necessitate Leuit. 23. cap. In festo autem azymorũ offerebantur fruges in spica, vt supra dictum est. *Expletis hebdomadibus.* Ideſt ista dies primitiuorum erat post hebdomadas expletas: cõputabantur. n. septem hebdomadæ post festum azymorũ, quia faciunt dies quadragintanouem, & sequenti die erat festum hebdomadarum. A quo aũt die azymorũ incipiant computari istę hebdomadæ declaratum est Leuit. 23. cap. Ista est secũda solennitas, in qua Iudęi oẽs conueniebant in locum sanctuarij: iusserat enim Deus, vt ter in anno. s. in die azymorũ, & pentecostes, & tabernaculorum appareret oĩs masculus de genere Iudæorũ, & de aduenis in loco sãctuarij, vt patet Exo. 23. & 34. & Deuter. 16. cap. & hoc modo poterant offerri duo panes de quolibet habitaculo Israelitarum, vt iussum erat Leui. 23. cap. an vero aliqua istarum festiuitatum esset dispensabilis. s. q̃ non venirent Iudæi in locum sanctuarij, & quæ esset illa, declaratum est Leuit. 23

Quare festum azymorũ fiebat.

De ista festiuitate dicunt Iudæi, q̃ fiebat ad honorem legis datæ, quia fuit lex data in monte Sinai quinquaginta diebus post exitum de Aegypto, q̃n fuit facta celebritas phaſe: an vero hoc stet, vel pauciores dies fuerint inter legẽ datã, & exitum de Aegypto, declaratum fuit Exo. c. 19. sic aũt nos celebramus Pentecosten, quia quinquaginta diebus post resurrectionem Saluatoris Spiritus sanctus descẽdit super Apostolos, & istud est quasi legislatio, quia tũc lex a Christo data in cordibus eorum confirmata est, acceperũtque ipsi robur spirituale ad loquendum coram regibus & populis: vt etiam morientes neminem formidarent. Acceperunt etiam scientiam omnium linguarum, vt per totum orbem prædicare possent. Acceperũt quoque omnem scientiam necessariam ad euangelizandum oĩbus populis tam sapiẽtibus q̃ insipiẽtibus.

Dies Pentecostes fuit maxime efficaciæ in nouo testamento, & quid consecuti sunt illo die. Quæst. XXI.

VNde dies ille maximę efficacię fuit p̃ statu noui testamẽti. Nam licet Christus per mortem suam iam nos redemerat, tamen lex noua nũquam fuisset diuulgata per orbem, nec aliquis cõuerteretur, nisi Spiritus sanctus super

per Apostolos descendisset. Toto.n.tẽpore, quo Apostoli cum Christo fuerunt adhuc rudes nimis erant: vnde Christus quasi conqueritur de eis propinquus passioni suæ: cum dixit Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: cui Christus respondit: Tanto tempore vobiscum sum & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: quo tu dicis ostende nobis patrem? vt patet Io. 14.c. Nec solum ante passionẽ Christi hoc fuit, sed etiam eo ascendente ad cęlos adhuc Apostoli rudes nimis erant: nam cum ascendere vellet quæsierunt: Dñe si in tpe hoc restitues regnum Israel: Actuũ c.1.quod intelligebãt de restitutione temporali, ſ. q̃ reduceret in gloriam illam, quam habuerat tempore Dauid, & Salomonis liberando Israel a subiectione Gentium. Sic enim patet ex verbis duorum discipulorum, qui ibant in castellũ Emmaus in die resurrectionis, quibus cum loqueretur Christus in figura peregrini ipsi dixerunt: Nos autem sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, ſ. ex subiectione gentiũ Lucę c.24. si aũt intelligerent de redemptione animarum a peccato, non dicerent: nos autem sperabamus, quasi dicant iam non ,speramus, quia quamquam Christus esset mortuus non tollebatur, quin redimeret Israel, immo quod amplius est redimere non poterat, nisi moreretur præsuppositio æterno decreto: quia tamẽ intellexerant de temporali redemptione, ſ. de liberatione a subiectione, & iam Christus mortuus erat nõ sperabãt, quòd redimeret, quia illa redemptio in vita fieri debebat pugnando contra gentes vel aliàs: & sic intellexerant isti discipuli qui dixerunt: Dñe si in tẽpore hoc restitues regnum Israel. Et quia Christus vidit eorum questionem esse insipientẽ, non respondit eis directè: sed ait: Non est vestrum scire tempora vel momẽta, quæ pater posuit in potestate sua, sed accipietis virtutem superuenientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Ierusalẽ, & in omni Iudęa, & Samaria, & vsque ad vltimum terrę Actuum c.1. Secũdus defectus erat in Apostolis toto tẽpore, quo vixerunt cum Christo, quòd adhuc modicum de fide habebant: ideo infideles erant, quia dubij in fide: & sic Christus aliquãdo increpabat eos tanquam infideles, vt patet Matth.17.cap. cum propter defectum fidei non potuerũt ejicere dęmonium a puero lunatico, tam dicitur: O generatio incredula & peruersa quousque ero vobiscum? & vsquequo patiar vos? & postea ipsi dixerunt: Quare nos non potuimus illum ejicere? dixit illis Iesus: propter incredulitatem vestram. Non solum autem fuit ista incredulitas ante passionem, sed etiam post mortẽ illius: omnes enim perdiderũt fidem: sic enim dixit illis omnes vos scandalizamini in me patiemini in me in hac nocte: Matth. 26.cap. ideſt propterea quia videbitis me pati scãdalizabimini. ſ. recedetis a priori fide. Quod patet in duobus discipulis, de quibus diximus: ipsi enim dixerunt: Nos autem sperabamus quòd redẽpturus esset Israel, ideſt antequam crucifigeretur credebamus hoc. Nũc aũt iam non speramus, & pp hoc redarguit eos Christus nimis de incredulitate dicẽs: O stulti & tardi ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt prophetæ Lucę 24.cap. nec solum isti duo nõ crediderunt, sed etiã oẽs Apostoli infideles erãt, quia cum apparuit eis Iesus ianuis clausis conturbati sunt, & æstimabãt se spiritum videre: & dixit eis, quòd non turbarentur, & quòd palparent manus, & pedes eius: sed adhuc nõ credebant. Nam etiã postq̃ Christus dixit hæc verba dr̃, q̃ prę gaudio adhuc non credebãt: postea autem crediderunt: Lucę 24.cap. Si aũt aliq̃n dicatur de eis q̃ credebãt in Christũ, vt Ioan.c.2. dicitur q̃ crediderunt in eum discipuli eius; intelligendum est q̃ erat fides leuis: ad tempus enim credebant & postea paruo scandalo adueniente ad tempus discredebant: sic enim dixerat Christus de semine, quod cadit super petram, quia isti sunt, qui recipiunt verbũ Dei & aliquando cũ gaudio illud habẽt, sed postea adueniente tribulatione recedunt: & dicitur q̃ tẽporales sunt, & ad tempus credunt, & ad tempus discredunt, vt patet Matthæi 13.cap. & Marci 4.cap. Tertius defectus in Apostolis quando Christus erat cum eis fuit, q̃ erant adhuc aliquibus vitijs dediti. ſ. quia erãt cupidi honoris, & non solum cõcupiscebant, sed etiam interdum litigabant propter honorem, vt patet Matthæi 18.c. cum Apostoli omnes accesserunt ad Christũ dicentes: Quis putas maior est in regno cœlorũ? ideſt quis de nobis est magis honoratus, vel erit in regno tuo, quod est regnum cęlorum: & iterum cum mater filiorum Zebedei, ſ. Ioãnis, & Iacobi petijsset a Christo, q̃ de duobus filijs eius vnus sederet ad dextrã, & alius ad siniſtram illius dicitur, q̃ indignati sunt decem de duobus fratribus. i. valde irati sunt cõtra eos Matthęi 20.cap. Ecce ergo q̃ ambitio honoris, & inuidia inter eos erat: nec fuit ablata post passionem Christi immediatè. Quartus defectus in Apostolis erat, q̃ erãt timidi corde. ſ. q̃ nihil pro fide Christi tolerarent: q̃ patet in passione eius. Cum enim à Iudæis captus est Christus relicto eo oẽs fugerunt, vt patet Matth.26.c. & ipse Petrus, qui videbat esse cęteris aliqualiter excellentior, & magis Christum diligens: non aulus est ire cum eo, sed a longe procedens sequebatur eũ Ioã.18.cap. & melius Matt.26. quamquam ipse prius dixerat: si oẽs scandalizati fuerint in te, ego nõ te negabo Matth. 26.c. & adiunxit q̃ paratus erat ire cum eo etiã in mortẽ. Ioannes quoque qui Saluatoris erat cognatus in gradu secundo, & ex hoc debuisset eum intensius diligere, non secutus est Christum, quando comprehensus fuit, sed sequebatur retro vadens: q̃q̃ postea introiuit in atrium pontificis, quia notus erat illi; Ioan.18.cap. sed adhuc iste in tumultu magno relicta sindone, qua tegebatur nudus aufugit: quia tenuerunt eum, & vt non occiderent illum (quod timebat) reiecit sindonem in manibus eorum: Marci 14.cap. Ista autem timiditas eodẽ modo mansit post passionem: nam cum iam Christus surrexisset adhuc omnes erant latentes ianuis clausis, & hoc propter metum Iudęorum: existimabant enim quòd etiam eos vellent occidere Iudæi Ioan. 20.cap. Multi quoque alij defectus fuerunt in eis, qui satis patẽt ex processu Euangelij: & hos omnes patienter tolerabat Dominus Iesus spectans tempus in quo omnia hæc auferrentur ab eis, quod factum est die quinquagesimo a resurrectione Christi adueniente Spiritu sancto super eos. Iam enim rudes non erant, sed incęperunt varijs linguis loqui magnalia Dei: & Petrus surgens inter Iudęos conuincit eos ex testimonijs scripturæ: Actuum 2.cap. Et iam non erat in eis infidelitas, vel infirmitas in fide: sed ita erant radicati in illa, quod nihil poterat eos a fide, vel charitate tollere. Sic ait Apostolus ad Rom.cap.8. quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an gladius, an nuditas, an periculum? & postea sequitur: Certus sum enim q̃ nec mors, nec vita, nec angeli, nec principatus, nec potestates, nec virtutes, nec instantia, nec futura, nec fortitudo, nec altitudo, nec profundũ, nec creatura alia poterit separare nos a charitate Dei, quæ est in Christo. Ita iam non erant Apostoli ambitiosi honoris, nec inuidi sicut prius fuerãt: sed humiles valde nihil de temporalibus desiderantes: honores sibi non ambientes, sed alijs impẽdentes ad Roma. cap.12.t. Honore vos inuicem prævenientes. Immo nec iam Christum diligebant eo modo,

Apostoli vt erãt rudes.

Apostoli vt erant in fidę dubij.

modo, quo prius, quia prius quodam modo carnali: nunc autem quadam alia longe excellentiori affectione spirituali, quam dicit Apostolus fuisse post resurrectionem Christi. ſ. non immediate, sed post Spiritus sancti aduentum, vt patet 2. ad Corinth. cap.5. scilicet Christus pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam nõ sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit: & sequitur in persona Apostolorũ: itaque nos ex hoc neminem nouimus secundũ carnem, & si cognouimus Christum secũdum carnem, sed nunc iam non nouimus. Item non erant Apostoli post aduentũ Spiritus sancti iam timidi, vt prius: sed cum prius post Christi resurrectionem latuissent propter metum Iudæorum. Ioan.20.cap. nunc publicè Christum publicabant nullum formidantes: & quamquam principes Iudęorum sub interminatione mortis interdicerent verbũ aliquod fieri de Christo, Apostoli respondebant intrepide dicentes magis oportere obedire Deo quàm hominibus: Actuum 5.& quod amplius est tanta Christi charitate feruebant: vt in iniurijs pro nomine eius susceptis gloriarentur, & ipsas tolerare desiderarent, vt patet prælleg. cap. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumelias pati. Quid plura dicam? totus Apostolorum status antiquus mutatus est, vt nihil vetustatis manserit, sed omnia facta sunt noua: sic enim declarat Apostolus loquens de statu Apostolorum post aduentum Spiritus sancti. 2.ad Corinth.cap.5. ſ. siqua ergo in Christo noua creatura est vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua: nec mirum quidem, quia insilijt in eos Spiritus Domini: si enim Saul mutatus est in virum alterum, quia insilijt in eum Spiritus Domini, sicut dixerat Samuel. 1.Reg. cap.10. ſ. insiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum: quanto magis isti mutarentur, in quos abundantius insilijt Spiritus Domini? Hæc autem omnia facta sunt die pentecostes. Nulla ergo dies salubrior statui noui testamenti, & fidei atque conuersioni totus orbis vnquam fuit: nam salubrior est, quàm dies passionis Saluatoris. Nam licet dies passionis efficacior fuerit, quantum ad redemptionem, quam in ea Saluator operatus est: tamen ista redẽptio quantum ad fructum nunquam fuisset cõicata toti orbi per fidem, & euangelij prędicationem, nisi Spiritus sanctus super Apostolos aduenisset. Magna ergo cũ celebritate dies pẽtecostes apud nos Christi cultores agenda est, cum in ea tantorum bonorum nobis origo prouenerit. *Venerabilis & sancta erit.* Scilicet dies ista pentecostes apud Iudæos erat sancta, ideſt applicata ad Dei cultum solum vacando a laboribus. Dicitur venerabilis, ideſt magna veneratione digna. ſ. maiori quam illę solennitates, in quibus offerebãtur solum sacrificia: & non vacabatur a laboribus, sicut in die calendarũ, & quinque diebus intermedijs azymorum, de quibus supra, & sex diebus intermedijs tabernaculorum, de quibus sequenti cap. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponatur vt supra, scilicet q̃ nullum opus fieri debebat in hac solennitate, nisi ea, quæ pertinebant ad cibum. Sciendum autem quòd in hac solennitate erat vnicus dies tam obseruationis a laboribus, quàm celebrationis sacrificiorum, vt patet hic, & Leuit.cap.23. offeretisque holocaustum in odorem suauissimum. Ista dies erat æqualis in sacrificijs cuilibet diei azymorum & diei calẽdarum, quia offerebantur totidem animalia, & de eisdem speciebus, & pro eisdem sacrificijs, vt patet conferendo inter se ea, quæ habentur hic, & supra. Dicitur autem in odorem suauissimum, ſ. quia surgebat de sacrificijs istis odor, q̃ erat suauissimus Dño, exponẽdo eo modo, quo supra dictum est. *Vitulos de armento duos.* Isti offerebantur in holocaustum: & dicuntur de armento, quia vituli semper sunt de armento, cum armẽtũ signet congregationes magnorum animalium. *Et arietem vnum.* Semper erãt pauciores arietes in sacrificijs quam vituli, vt patet hic, & sequẽti cap. quod dico de sacrificijs, quæ sunt ex necessitate legis. Secus autem de illis, quæ spontanea sunt, quia ista nõ habẽt legem. Quilibet enim offerebat, qđ volebat, & quantum volebat, & in quocunque genere sacrificij volebat. *Agnos anniculos immaculatos septem.* Etiã isti pertinebant ad holocaustum. Quomodo autem sint anniculi, & quomodo immaculati supra expositum est. *Atque in sacrificijs eorum similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos.* Scilicet q̃ in sacrificijs. i. in libamentis istorum holocaustorum debebant poni mensuræ de simila, quæ infra habentur. Sacrificium autem in isto cap. & sequẽti semper accipitur pro libaminibus, & specialiter pro simila. Nam vinum, & oleum non vocantur sacrificia sed libamina, ideo sequenti cap. semper distinguitur de holocausto sacrificio, & libamine, accipiendo holocaustum pro carnibus crematis, & sacrificiũ pro simila oblata: libamen autem pro oleo, & vino superfusis. In omnibus autẽ holocaustis debebant fieri libamina, & poni simila, ideo dicitur in sacrificijs eorum, ideſt pro sacrificijs eorum, referẽdo ad omnia suprapositia animalia. Dicitur autem simile oleo cõsperſę, ideſt de simila oleo cõsperſa ponetur sacrificium pro omnibus holocaustis: & ponitur immediatè de vitulis. ſ. decimas tres per singulos vitulos. *Per arietem duas.* Istud etiã semper generale erat, vt nihil amplius aut minꝰ de simila cum ariete offeratur. Sic patet in regula libamentorum supra cap.15. *Per agnos decimam decimæ.* Ideſt pro quolibet agno offeretur decima decimę de simila. ſ. vna decima ephi, quæ est decima decimæ respectu cori, vt supra declaratum est. *Hircum quoque quis mactatur pro expiatione.* Ideſt etiam offeres hircum, qui mactatur, ideſt qui consueuit mactari. ſ. in diebus festorum. Nam in diebus profestis nunquam occidebatur sacrificium pro peccato ex necessitate legis, sed solum holocaustum matutinum, & vespertinum, vt patet in principio cap. In omnibus autem istis festiuitatibus offerebatur hircus pro peccato, vt patet hic & sequẽti cap. offerebatur etiam vnicus hircus [illegible] multiplicarentur alia sacrificia. Fallit hoc in duabus festiuitatibus. ſ. in pentecoste: quia pręter hircum, de quo hic dicitur offerebatur alius hircus, q̃ peccato, de quo Leuit.23.c. Secundo fallit in die propitiationis, quia sequenti cap. iubetur offerri vnus hircus: & tñ pręter eum offerebãtur duo alij, de quibus Leuit. c.16. quorum vnus immolabatur, & alius mittebatur in caprũ emissarium. *Præter holocaustum sempiternum.* Ideſt [illegible] offerantur præter holocaustum sempiternũ. ſ. q̃ non computetur in istis, sed pręter ista, ideſt vltra ista offeratur illud. Istud autem est sacrificium iuge matutinum, & vespertinum, quod vocatur sempiternum propter duo. Primo quia semper fiebat, ideſt quotidie sine intermissione, sacrificia autem festorum fiebant solum in festiuitatibus, alijs autẽ diebus nequaquam. Secũdo vocatur sempiternũ, ideſt vsque semper duraturũ, quia toto tempore, quo duraret status Iudęorum, & veteris testamenti, durabunt sacrificiũ matutinum, & vespertinum. *Et liba eius.* Ideſt etiam offerentur cum holocausto sempiterno liba ipsius: liba autem & libamenta idem sunt: & accipitur libũ hic pro omnibus tam pro simila q̃ pro oleo & vino sale, & thure, quæ nunq̃ omittebãtur in holocaustis. *Immaculata offeretis omnia.* Ideſt oĩa animalia suprapositia erunt immaculata: ponitur aũt hic ista clausula, quia

quia supra nō expresserat specialiter de omnibus animalibus, ꝙ essent munda, ideo hic generaliter dr̄ ꝙ omnia munda erunt. *Cum libationibus suis.* Hoc pōt dupliciter intelligi. Primo mō ꝙ, cum, dicat solam adiunctionem: & est sensus, ꝙ omnia ista offerentur mūda cū libationibus suis, i. oīa aīalia suprapositā erūt munda, & cum eis offerentur libationes suæ. Tunc autem non refertur munditia ad libationem, s. ꝙ libamenta sint munda, sed solum ad animalia. Secundo modo potest poni ꝙ accipiatur, cum, pro etiā: & est sensus ꝙ omnia ista animalia debebant esse munda cum libationibus suis, idest etiam libationes suæ debebant esse mundæ.

Quæ immunditiæ attendebantur in prædictis sacrificijs.
Quæst. XXII.

QVAERET aliquis quę mūditiæ attendi debebant in istis, vel quę immunditiæ prohibebant ab oblatione. Respōdendum est ꝙ non erant eędem immūditiæ in animalibus, & in libamētis suis nec accipiebatur ſm idem: in animalibus enim accipitur esse immunda, i. immaculata. nam immundum in animalibus dr̄, quādo ſm speciem aīalia immunda sunt, & illicita ad immolandum: solæ enim tres species animalium conueniunt immolationi. s. bos, ouis, & capra: reliquæ autem species non conueniunt. Sic colligitur Leuit. cap. 1. vbi cum fiat sufficiens distinctio animaliū immolatiliū, ponuntur solum ista tria, & in omnibus alijs locis solum reperientur hæc pertinere ad immolationem.

Quę aīalia dicantur immunda.

Si autem aliquis vellet immolare aliquod animal, qđ esset extra istas species dicebatur immolare aliquid immundum, & hoc modo quandocūque aliquis obtulerit ad immolationem bouem, ouem, & capram: quomodocunque se habeant dr̄ offerre aliquid mundum, nec potest offerre immundum. Dicuntur autē animalia esse maculata, vel immaculata ſm ꝙ sunt perfecta in omnibus membris suis, & non habent aliquam deformitatem, vel ſm ꝙ deficiunt in aliquo membro, aut habent aliquā deformitatem, & sic pōt aliqua ouis esse maculata, vtpote si sit mōstruosa, vel cęca, aut clauda: & sic de cęteris imperfectionibus, de quibus Leuit. cap. 22. hoc autem vetatur hic, cum dicitur, ꝙ omnia animalia erūt immaculata, idest nō habentia quam monstruositatem, vel defectum in membris, aut deformitatem. Et hoc modo contingit animalia esse munda, & habere maculam. In libamentis autē aliter accipitur ea esse immaculata, quia immaculatum, & mundum idem sunt: erit enim macula, vel immunditia primo in simila si ipsa sit fermentata: quia tunc non poterit offerri, ita vt aliqua pars eius cremetur super altare: posset tamen offerri sacerdotibus, ita vt ipsi comederent. Sic patet Leuit. cap. 2. ſ. omnis oblatio, quæ offertur Domino absque fermento erit: nec quicquam fermenti atque mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis & munera, super altare vero nō imponentur in odorem suauitatis. Item erat simila immūda ad sacrificium si forte fuisset commixta aqua: nam Deus iubebat, ꝙ cōmisceretur oleo, vt patet hic & seq. cap. ergo si anteq̄ aliquis eam ad sacrificiū disponeret, fuisset aqua cōmixta: postea non erat munda ad hoc ꝙ cōmisceretur oleum illi. Item si simila tangeretur ab aliqua re immunda non poterat applicari ad cultū Dei: quod patet. Multæ enim res sunt quarum tactus efficit hominem immundum Leuit. c. 5. & 11. & 22. cum autē non requiratur in homine tanta munditia, sicut in rebus, quę applicātur immediatè Deo in sacrificijs, necesse est, vt illæ polluantur per tactum harum rerum, per quas homo polluebaī.

In libamētis qualiter accipitur ea esse immaculata.

Cum ergo simila fuerit cōtacta a rebus huiuscemodi immundis, dicetur maculata: vt si super eam transiuit reptile, vel cecidit super eā aliquod animal morticinū: & sic de similibus, & non poterit offerri. De oleo autem similiter dicendum est ꝙ posset esse maculatum, vel immūdum, vtpote si habeat amurcam: Debet enim esse oleum purissimum, vt patet supra in principio cap. ideo de illo non poterit conspergi simila ad sacrificium. Item efficietur oleum immundum si aliqua res immunda contigerit illud sicut dicebatur de simila, & adhuc magis quàm de illa: nam citius incurritur immunditia in rebus liquidis, quàm in aridis, vt patet Leuit. cap. 11. ex ibi declaratis. Item poterat immunditia causari in oleo, si fortè fuerit in domo, in qua aliquis moritur: quia si sit in vase non habente operculum, nec ligaturam, erit immūdum: omnia enim liquida existentia in vasis non opertis efficiebantur immunda, vt patet supra 19. cap. & ibi declaratum est: quando ergo tale oleum esset in domo alicuius defuncti non poterat de illo postea fieri oblatio. Item de vino dicendū est ꝙ fiebat immundum duobus prędictis modis. s. si tāgeretur ab aliqua re immunda, vel si esset in domo defuncti in aliquo vase discooperto. non poterat ergo postea de illo poni aliquid in sacrificio. De sale autem, & thure dicendum est ꝙ efficiebantur immunda per contactū rerū immundarum: & postea non poterant poni in sacrificijs. Quantum ad hos modos igitur aduertendum erat, quòd ista animalia cum libamentis suis essent immaculata.

Quando phasę, vel pentecostes veniebant in sabbatho, quot animalia erant immolanda. *Quæst. XXIII.*

QVAERETVR amplius circa festiuitatem phasę quando contingebat in sabbatho, quot animalia immolanda erant: vel an esset mutandum aliquid de sacrificio impediendo sacrificia vnius festiuitatis propter alterius festiuitatis sacrificium. Respondendum autem ꝙ si euenit dies azymorum in sabbatho non erat mutanda festiuitas aliàs solennitas sabbathi propter solennitatem azymorum, nec è contrario: immo dicēdum aliquam diem de festiuitate azymorum necessario accidere in sabbatho, quia festiuitas ista durabat diebus septem, vt patet supra: sed in istis necessaria erat aliqua dies sabbathi: & tunc fiebāt sacrificia vtraque, scilicet immolabātur animalia quindecim duo agni quotidiani sacrificij, & duo agni pertinentes ad sabbathum: septem autem pertinentes ad quālibet diē azymorū, vt patet in litera: & duo vituli, & vn⁹ aries atque vnus hircus pro peccato: dies autem azymorum, in qua manipulus spicarum consecrabatur, si accideret in sabbatho habebat sexdecim aīalia ad immolationem: & hoc quia vnus agnus immolabatur cum manipulis spicarum, vt patet Leuit. c. 23. Dicet aliquis quid si accideret dies phasę in festo calendarum, quia habebat multa sacrificia, vt patet supra? Rndendū est hoc esse impossibile, quia dies calēdarū erat primus dies mensis: festiuitas aūt phasę erat die decimaquarta, festum vero azymorū die 15. vt patet supra: ideo nunq̄ in calendis accidere poterant.

Si festum pentecostes fuisset in sabbatho an aliquod eorum mutaretur. *Quæst. XXIIII.*

QVAERET aliquis de festo pentecostes, an adueniente ipso in sabbatho mutarentur sacrificia eius, vel sabbathi: & quid si in calēdis eueniret, & quot animalia in illo immolabantur. Rndendum est ꝙ non murabatur aliqđ sacrificium

sacrificium diei pentecostes pp sabbathum: nec mutabatur aliqđ sacrificium sabbathi pp pentecosten, & gñaliter qñ vnū festum coincederet cum alio, nunq̄ mutabatur aliquid vnius sed sacrificia vtriusque offerebantur: & sic essent plura sacrificia in die pentecostes, si accideret in sabbatho q̄ aliàs, quia addebantur duo agni, qui pertinebant ad sabbathum specialiter, vt patet supra. Cum aūt dr̄ quid fieret si accideret in calendis: respondendum ꝙ si esset possibile offerrentur oīa sacrificia tā calendarum q̄ pentecostes: impossibile tn̄ erat, quia dies pentecostes erat quinquaginta diebus post festum azymorum, vt patet Leuit. 23. cap. sed festum phasę fiebat die 14. mensis primi: ergo festum pentecostes semper esset necessario die sexta mensis tertij: calendę autem sunt primo die mensis: ideo nunq̄ poterat accidere pentecostes in calendis: quia apud Iudæos non erat festū mutabile, sicut apud nos. Cum aūt dr̄ quot aīalia immolarent die pentecostes: dicendum ꝙ aut accidebat in sabbatho, vel non: si non in sabbatho offerebantur ex eis, quæ apparent in hoc c. 13. aīalia. s. duo agni pertinētes ad quotidianum sacrificium, & septem agni pertinentes ad pēntecosten, & duo vituli ad idem festū, & vnus aries, & vnus hircus pro peccato. Si autem esset in sabbatho immolabātur quindecim aīalia. s. tredecim supra dicta, & duo pertinētia ad sabbathū, s. duo agni.

An in die pentecostes offerrentur tantum animalia prædicta.
Quæst. XXV.

QVAERETVR amplius an solum ista aīalia offerrentur in die pentecostes. Rndendū ꝙ plura offerebantur, vt patet Leuit. c. 23. vbi ponuntur alia animalia. Sed tunc aliqs dubitabit an illa coincidant cum istis, & videbitur ꝙ sic, quia sicut hic ponuntur septem agni ita & ibi: & sicut ponitur hic vnus hircus pro peccato ita & ibi. Dicendum est ꝙ non coincidūt sacrificia, quæ habentur hic & ibi, quia hic iubetur ꝙ offerantur duo vituli in holocaustū, & ibi iubetur, ꝙ offeratur vnus. Item hic iubetur offerri vnus aries, & ibi duo: ergo nō coincidunt. Item patet quia hic ponuntur sacrificia, quę sunt directè pertinentia ad solennitatem, & non ex aliquo adiuncto. Leuit. c. 23. ponuntur sacrificia, quæ pertinent ad festiuitates ex aliquo adiuncto: qđ patet quia in festo azymorum solū ponitur Leuit. 23. vnus aries. hic aūt ponuntur septem. Item quia ibi dr̄, ꝙ ille agnus immolabatur cū manipulo spicarum, idest tanq̄ aliquid accessorium ad manipulum: ista autem sacrificia, quę hñr hic iubentur sine determinatione ad aliquid: ergo ista sunt, quæ pertinent absolute ad festiuitatem: ille vero agnus non pertinebat directè ad sacrificia festiuitatis azymorum, sed propter manipulum, qui ibi consecrabatur. Item hoc patet in omnibus alijs festiuitatibus: nam omnia festa, quæ habentur hic, habentur Leuit. cap. 23. & tamen non ponuntur ibi determinata sacrificia in aliquo festo, nisi in festo azymorū, & pentecostes, eo ꝙ in eis erāt aliqua accessoria, s. in festo azymorum consecrabatur manipulus spicarū, & propter illū offerebatur agnus, de quo Leuit. cap. 23. In festo autem pēntecostes offerebantur panes primitiarū siue fruges, vt dicitur hic: & propter istas primitias offerebantur sacrificia, quæ habentur ibi, vt patet cum dr̄ ibidem: Offeretisque cum panibus sēptē agnos immaculatos &c. Dicēdū igitur ꝙ oīa sacrificia, quę habentur ibi differunt ab istis: & consequenter dicetur, ꝙ in die pentecostes si esset in sabbatho offerebātur 26. aīalia, s. duo agni pertinentes ad iuge sacrificiū, & duo pertinentes ad sabbathum, & septem pertinentes ad diem festum, qui habentur hic, & septem pertinentes ad panes primitiarū, de quibus ibi, qui simul sunt 18. agni: duo etiā vituli de quibus hic, & vnus de quibus ibi, vnus etiam aries, de quo hic, & duo ibi, vnus vero hircus pro peccato hic & alius ibi, & sic sunt simul 26. aīalia. Si aūt accideret non in sabbatho erant 24. quia deficiebant duo agni pertinentes ad sabbathum.

CAP. XXIX.

MENSIS etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus seruile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarū. Offeretisque holocaustum in odorem suauissimum Domino, vitulum de armento vnum, & arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos septem: & in sacrificijs eorum similæ oleo consperſæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis. Eisdem cæremonijs offeretis in odorem suauissimū incensum Domino.

Sacrificiū mensis septimi prima die.

Mensis etiam. Dicto in superioribus de festiuitatib⁹ primi, & tertij mēsis, hic agitur de solennitatibus mensis septimi. In quo considerandum ꝙ Legislator volebat ponere hic catalogum oīum sacrificiorū tam illorū, quæ erāt in diebus profestis, q̄ in festiuitatibus: & posuerat de sacrificio dierū profestorū, & de quibusdā festiuitatibus: hic aūt subdit de alijs. Diuiditē aūt in tria, primo agitur de festo clangoris, secundo de festo expiationis, tertio de festo tabernaculorum & collectionis. secūda ibi. *Decima quoque dies.* Tertia ibi. *Quintadecima vero dies.* Circa primū cōsiderādum est, ꝙ festiuitates erant duplices apud Iudęos. s. q̄dam eueniebāt sæpe in anno, q̄dam aūt semel. De primis erant duę. s. sabbathū, & dies calendarum, de quibus prędicti cap. patet. secūdę erant quinque. s. festiuitas azymorū, pentecostes, clangoris, expiationis, & tabernaculorum. De primis duabus quantum ad cęremonias suas actum est prędicti c. De alijs tribus agitur hic: eo ꝙ illę erant in primo, & tertio mense: illę aūt, de quibus hic sunt in mēse septimo. Et primo agitur de festo clangoris, *s. Mensis etiam septimi.* Idest etiam in septimo mense. s. erūt festiuitates sicut in primo & tertio. Iste mensis septimus nō est, qui vocatur apud nos septimus. s. Iulius, sed September, q̄ apud nos est nonus: & hoc quia Iudęi incipiunt annum suum in Martio, & primus mensis eorum semper est partim in Martio. *Prima dies venerabilis & sancta erit.* Idest prima dies huius mēsis est festū clangoris, & ob hoc venerabilis & sancta. Hoc aūt dr̄ quātum ad vacationē a laboribus. s. erit sancta, i. Deo applicata, quia nō applicabāt ad labores humanos, sicut cęteri dies: & q̄q̄ dies in quibus sacrificia specialia fiunt Deo per hoc applicentur: nunq̄ tn̄ consuetum est eos vocari sanctos, si nō sint vacatiui a laboribus, vt patet præc. cap. de festo

Catalogus omniū sacrificiorū ponitur in hoc cap.

Festiuitates Iudęorum erant duplices.

Dies sācta quæ dicaī.

de festo calendarum, & de quinque diebus azymorũ in quibus sacrificia offeruntur, sed nõ vocantur sancti. Idem est de sex diebus intermedijs festiuitatis tabernaculorum. Dicitur autem dies ista venerabilis, idest magna veneratione digna, quia non solum erat habens solennitatem sacrificiorum, sed etiam vacationis laborum. *Omne opus seruile non facietis in ea.* Exponendum est sicut fuit dictum præced. cap. s. q̃ non liceret in hac die fieri aliquod opus seruile, sed solum licita erat paratio ciborum: oẽs autem alij labores, sicut arare, metere, ædificare, & plantare, & humanæ negotiationes non licebant: in sabbatho autem non licebant ista, nec etiam paratio ciborum aut succensio ignis, quia erat maioris obseruationis, q̃ cætera festa: vñ qui in ea pararet cibos, vel succẽderet ignem, occidebatur Exo. 35.c. *Quia dies clangoris est & tubarũ.* Idest ista dies est celebris ab omni opere seruili, quia est dies clãgoris, & tubarum, i. in qua clangebatur tubis. Vocatur aũt istud festum clangoris, quia clãgebant in eo: & fiebat (vt Iudæi dicunt) ad memoriam arietis, qui oblatus est pro Isaac. Nã cũ iussisset Deus Abrahę q̃ immolaret filium suũ Isaac: postea dictũ est, ne extenderet gladium suũ super eum: sed datus est ei quidam aries haberes cornibus inter vepres, vt patet Gen. 22.c. Magis autem adhuc videtur q̃ fieret ista buccinatio ad lętitiam festiuitatis, quam Deus celebrari volebat: potissimum quãdo erat annus septimus remissionis, qui in eodem mense celebrabatur, vel quãdo erat festum iobelęi. s. de anno quinquagesimo in quinquagesimum: tũc enim per vniuersam terram iubebat Deus clangi buccinis. Nec tamẽ est penitus negãdum, q̃ fieret buccinatio ista ad memoriam gaudij pro Isaac liberato a morte.

Tubæ, in quibus clangebatur, de qua materia essent. Quæst. I.

QVAERET aliquis quæ tubæ erant istę, in quibus clangebatur, an essent argẽteæ, vel de cornibus aĩalium. Rñdebit aliquis q̃ erant argenteæ: quia iusserat Deus de duabus tubis argenteis de quibus supra cap. 10. q̃ Iudæi clangerent in eis, qñ haberẽt epulum, aut dies festos, vel calendas. Hic autem erant duo horum. s. dies festus, in quo celebrabantur sacrificia, erant & calendæ, quia ista erat prima dies mensis. Rñdendum est q̃ in [illegible]angebatur duplici tuba. s. in tubis argenteis & in buccinis corneis. Quòd autẽ aliquando in cornibus fieret pulsatio, patet in Psal. 98. vbi dr̃: In tubis ductilibus, & voce tubę corneę, tubę ductiles vocantur tubę argẽteę, qa illę fiebant productiles extẽdẽdo materiam eartum opere malleatorio: corneę aũt tubę sunt de aĩaliũ cornibus: fiebat tñ regulariter pulsatio in tubis argẽteis: ex cã tñ fiebat in tubis corneis. Vnde dicendũ q̃ in die clangoris clangebatur in tuba cornea ad solẽnitatẽ illius festi, & memoriã Isaac liberati, & arietis immolati ꝓ eo. Deinde fiebat pulsatio in tubis argenteis, & ista fiebat propter duo. s. pp festum calẽdarum, quod erat die illa, quia semper festum clangoris, & calendarum erant simul: in calendis tñ erat clangẽdum in tubis argẽteis, vt patet c. 10. supra. Secundum erat pp qđ clangebatur in his tubis oblatio sacrificiorũ: nam iubebat Deus, q̃ super holocaustis & pacificis hostijs clangeretur tubis argenteis, vt patẽ ꝓcalleg. cap. Ex vsu autem Iudęorũ hoc apparet: nam ipsi die isto clangunt in synagogis suis in buccina cornea, & non clangunt in argentea, quia non possunt facere sacrificia nunc, quibus correspondeat ille clangor tubarum. si tamen determinatus esset totus clangor huius diei in buccina argẽtea, sicut clangor super holocaustis, & pacificis erat determinatus ad tubas argenteas, Iudæi nequaq̃ clangerent nunc in buccinis corneis, quia existimarent q̃ infringebant mandatũ Dñi: ergo primus clangor diei huius fiebat in tubis corneis, nec de quibuscunque, sed de arietinis solum, quia fiebat festũ istud in memoriã arietis oblati pro Isaac.

Quis clangebat in buccinis. Quæst. II.

QVAERET aliquis quis clãgebat in his buccinis? Rñdendum est q̃ soli sacerdotes, vt patet supra cap. 10. ſ. ſ. Aaron sacerdotis clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Erant enim istæ buccinę vasa sacra: ideo nemini licebat accedere ad eas, vel clangere in illis, nisi sacerdotibus: quia etiam quando ad bellum ibatur, sacerdotes clangebant his buccinis: iussit enim Deus, q̃ qñ ad bellum eundum esset, clãgeretur tubis supra cap. 10. ſ. ſi exieritis ad bellum de terra vestra cõtra hostes, qui dimicant aduersum vos clangetis vlulãtibus tubis: & erit recordatio vestri corã Domino Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorũ. Sacerdotes autem clangebant in bello in his buccinis: nam qñ iuerunt Israelitæ ad lustrandum per septem dies vrbẽ Iericho sacerdotes septem præcedebãt clangentes in buccinis septem, vt patet Iosue cap. 6. & sic nũquam erat aliquod bellum, ad quod non irent sacerdotes aliqui ex iussu legis, s. saltem ad clangendum tubis. Erat tñ aliud officium eorum in bellis. s. q̃ irent ad corroborandum & ad monendum exercitum ante pugnam. Modus autẽ admonitionis eius habetur Deut. cap. 20. pugnabant etiam aliquando sacerdotes in bellis: de quo magis declaratum est supra cap. 1. & Iosue 11. cap.

Talis clangor an debebat esse concisus vel prolixus. Qũ. III.

QVAERET autem aliquis de mõ clangoris huius diei, an debebat esse cõcisus vel prolixus: ponebantur. n. modi diuersi ad clangendum in tubis istis, quia istæ tubę erant ad multa: aliquando enim ad vocandum principes solum: aliquando autem ad vocandum totum populum: interdum aũt ad mouendum castra, & vt populus cognosceret ex mõ clangendi, ad quid clangeretur, distinxit Deus plures modos clangẽdi, de quibus patet supra cap. 10. In sacrificijs autem & festiuitatibus debebat fieri clangor non continuus, nec prolixus, sed cõcisus minutissimis vocibus, & interuersis flatibus, qui est signũ magnæ lætitiæ: sic quoq; fiebat in oĩbus alijs festiuitatibus, vt patet supra c. 10.

Quomodo iste clangor differebat ab alijs. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, cum in calendis clangeretur tubis, vt patet Psal. 80. ſ. Buccinate in neomenia tuba, idest in lunatione noua, in alijs quoque festiuitatibus super sacrificijs clangebatur, vt patet supra c. 10. ſ. ſi quando habebitis dies festos, & calẽdas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis, quare iste dies vocabat. clangoris. Rñdendũ est, q̃ clangor huius diei differeba t a clãgore aliarum festiuitatum in tribus, ex quibus a ccepit nomen clãgoris speciał r. Primo differt, qa in alijs festiuitatib' gñał clangebat ad solennitatẽ, & lætitiã festiuitatis; & recordationẽ eorũ corã Dño, vt patet supra c. 10. ſ. ſi qñ habebitis &c. & subdit: Canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. In ista autem solennitate pulsabatur ad monendum homines ad penitentiam, & hoc est valde rationabile: quia decima die mẽsis huius septimi erat dies expiationis, in qua vniuersa delicta remittebantur, & fiebat sacrificium pro peccatis totius

Quare clangebat tubis argenteis.

totius populi, atque confessio eorum, vt patet Leuit. c. 16. ad remissionem autem peccatorum præexigitur dispositio in eo, cui fieri debet remissio, iõ per istos decem dies reconciliabant iudæi proximis suis debita solucntes, & iniurias remittentes, vt sic fieret expiatio in die propitiationis.

Secundo differt ista pulsatio ab alia rum festiuitatum clangore: quia in aliis festis clangebatur tubis ductilibus de argento, quas fecerat Moyses, ut patet supra. capit. 10. & non solum in festis, sed & generaliter: nam in motu castrorũ, & in vocatione principum ad consilium, & in vocatione populi his tubis clangebatur.

Idem quoque fiebat in bellis, ut patet præall. c. in iobeleis etiam. s. annis quinquagesimis fiebat clangor in buccinis argẽteis Iosue. c. 6. vbi dicitur q̃ sacerdotes sumerent buccinas 7. ad clangendum, quę erat buccinæ iobelæorum, & ibi erat clangor ad pugnam, sed constat q̃ in bello clangebatur in buccinis argẽteis supra. c. 10. ergo in iobelæis quoque clangebatur in tubis argenteis. In hac autem festiuitate clangebatur tuba cornea, quia licet clangor super sacrificia, & propter honorem calendarum diei huius clangeretur i buccinis argenteis, tamen principalis clangor festiuitatis fiebat in tuba cornea ex causa supra assignata. Tertio differt ista pulsatio ab aliis festiuitatibus, quia ista fiebat in uocibus minutissimis, & velocissimis, in quibus est clangor concisus, & vlulatus, atque cum magno impetu: pulsatio, autem in aliis solennitatibus fiebat in quadã melodia, & cantando psalmos. Ista differentia tenet quantum ad clangorem, qui fiebat in hac die principaliter pro ipsa festiuitate, & in tuba cornea: secus autẽ de clangore, qui fiebat eadem die propter calendas, quæ tunc erant, & propter sacrificia, quia iste non differebat ab aliis solennitatibus, non tubarum argenearum ductilium, sed tubarum cornearum de ariete, quia licet in hac die clangeretur tubis argenteis super sacrificia, tamen clangor principalis huius diei, a quo denominatur festum, erat in corneis tubis, ideo inter cęteros modos laudandi Deum musicè posita est vox tubę corneæ, ut patet Psalmus 97. scilicet psallite domino in uoce psalmi, in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: sed non legitur aliqua dies in toto anno, in qua clangeretur tubis corneis, nisi hæc.

Offeretisque holocaustum. Idest omnia animalia, quæ infra habentur offeretis in holocaustum.

In odorem suauissimum domino. Idest ista holocausta erant ad hoc, quòd inde exhalaret odor suauissimus pro Deo, non quidem quòd esset Deo suauis, quia eum non percipit, sed exponatur ut præcedenti capitulo fuit declaratum. Iste autem odor suauis esse debuit in omnibus sacrificiis sit, quia Deus illa accepterat ex deuotione, & obedientia offerentium tamen specialiter conuenit holocausto, quia holocaustum fit solum ad Dei laudem, vt declaratum est Leuitic. capitulo primo hostia autem pacifica fit principaliter pro pace obtinenda, vel obtenta, sacrificium autem pro peccato directe fit ad expiationem peccatorum: Deus autem maxime acceptat id, quod in ipsum maxime tendit. De his Leuit. c. 1. dictum est.

Vitulum de armento unum. Istud est primum holocaustum, & differt ab holocausto trium solennitatum positarum præcedenti capitulo scilicet calendarum, azymorum, & pentecostes, quia in qualibet earum offerebantur domino uituli in holocaustum, ut patet ibidem, ponuntur autem hic omnia genera animalium immolaticiorum de quadrupedibus, quia sic fit in qualibet magna solennitate. De auibus autem nunquam dicitur, q̃ in talibus festiuitatibus offerantur.

Quare de auibus nunquam offerebatur in talibus festiuitatibus, & de sacrificio Noe: in quo obtulit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis post exitum de arca: et de sacrificijs pauperum, & diuitum in quibus poterant quadrupedia commutari in auibus propter paupertatem. Quæst. V.

QVAERET autem aliquis quare non offerebantur aues.

Respondendum est secundum quosdam q̃ non licebat eas immolari. Sed hoc notissime est falsum, cum per totum leuiticum multoties leguntur aues oblatę. Idem patet Lucę. ca. 2. nam in duobus generibus sacrificiorum poterant offerri volatilia. s. in holocaustis, de quo Leuit. ca. 1. & in sacrificiis pro peccato, ut patet Leuit. ca. 5. Sed dicendum est q̃ nunquã iubentur offerri uolatilia in his festiuitatibus, quia nunquam lex iussit offerri uolatile nisi propter paupertatẽ offerẽtis, quod patet quia volatilia solum offerebãtur in holocaustis, & in hostiis pro peccato, ut probatum est. In hostiis autem pacificis nunquam offerebantur, vt declaratum fuit ca. 3. q̃ autem in holocaustis propter paupertatem solam offerrentur, patet Leuit. c. 12. vbi iubebatur q̃ mulier post purificationem suam, siue pro filio, siue pro filia offerret agnum anniculum in holocaustum, & vnum turturem, vel vnum pullum columbæ pro peccato: postea autem dicitur q̃ si non potuerit manus eius offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, simile patet Leuit. c. 14. de purificatione leprosi vbi iubentur offerri duo agni, & agna annicula: & unus eorum erat in holocaustum. Postea autem subditur, q̃ si pauper est, & nõ potuerit manus eius inuenire ista loco duorum agnorũ offerret duos turtures, & tamen unus illorum agnorũ erat pro holocausto.

Item offerebantur volatilia interdum pro peccato, sed nunquam iubebantur offerri nisi propter paupertatem, ut patet Leuit. c. 5. vbi dicitur q̃ peccans offerat agnam, vel caprã pro peccato, si autem non potuerit offerre pecus offerat duos turtures, sic in omnibus aliis: nunquam enim nisi pro paupertate uolatilia offeruntur. Hic autem non erat aliqua paupertas offerentis quia ista non offerebantur ab aliqua persona priuata, q̃ posset esse pauper, sed offerebantur de p[illegible] ctuarii: semper autem Sanctuarium abundabat, ita ut posset habere animalia, quæ iussa erant immolari.

Aues an ex paupertate offerebãtur. Primo. Secundo.

Sed obiicietur q̃ uolatilia aliquando offerebantur, & non ex paupertate, sed cum aliis sacrificiis. Sic patet Genes. cap. 15. vbi Abraham obtulit de bobus arietibus, & capris, & turturibus, & diuisit omnia per medium præter aues: & tñ ibi non erat aliqua paupertas, præcipuè cum super omnia alia animalia immolatilia uolucres fuerint immolatę. Idem patet Gen. c. 8. cum dicitur q̃ Noe ędificauit altare domino, & immolauit de omnibus uolucribus, & pecoribus mundis. Item patet hoc Leui. c. 1. ubi post immolationem boum, ouiũ, & caprarum in holocaustum dicitur de immolatione uolatilium.

Respondetur ad primum, quòd illud non fuit sacrificium aliquod quod Abraham fecit, sed fuit quædã ceremonia ad componendum fędus uolebat enim Deus ponere fędus cum Abraham promittendo ei terram Chanaan, & accipiendo eum, & semen eius in speciales cultores, & quia inter gentes fiebat fędus occidendo aliqua animalia, & secando ea in partes: & inter illas transibant postea, qui fędus iniebat significãtes per hoc q̃ quicunque infringeret compositum fędus diuideret, ut illa animalia, sic autem Deus obseruauit cũ Abrahã, quia iussit ista aĩalia diuidi i partes

tes equales, & poni illas oppositas altrinsecus, ita vt inter eas esset via. Et tunc sequitur ibidem q̄ apparuit lampas ignis transiens inter diuisiones illas, illa autem erat repræsentans Deum transeuntem ad componendum fœdus. Et patet hoc magis, quia in eadē littera dr̄i die illa pepigit dñs fœdus cum Abraham dicens: semini tuo dabo terram hanc &c. non erant ergo aīalia ista oblata in sacrificium, sed ad faciendum fœdus, ideo nō est arguendum de illis ad sacrificia. Ad secūdum cum dicebatur de Noe q̄ obtulit holocausta de omnib. uolucribus, & pecoribus mundis, responderi posset dupliciter. Primo quia ibi fuit ratio specialis, quia Noe voluit impendere Deo quoddam obsequium pro susceptō beneficio liberationis, in aquis diluuij: nihil autem videbatur magis exprimere diuinam dignitatem, quā sacrificium, ideo impendit illud, & quia in aquis diluuii fuerant liberata omnia animalia, quę in arca recondita erāt obtulit Noe de omnibus, ut sicut in omnibus fuerat susceptum beneficium diuinum, ita in omnib. impenderetur Deo aliquod obsequium immolādo quędam de illis. Immolasset autem Noe de omnibus simpliciter, sed quia quædam erant immunda, & non conueniebāt ad dignitatem sacrificii, immolauit de solis mundis pro omnibus aliis. Simile autem fuit in exitu de Aegypto in iudeis. Deus enim tunc percussit omnia primogenita Aegyptiorum ab homine vsq; ad pecora conseruans primogenita hebræorum tam in hominib. q̄ in pecorib. iō iussit q̄ applicarentur ei omnia primogenita tam hoīum q̄ pecorum. Exo. c. 13. & 34. & ob hoc omnes Leuitę assumpti sunt ad cultū Dei pro omnib. primogenitis Israel, & pro ceteris soluebat̄ pretium ſ. c. 3. ſ. pro quolibet quinque sicli': pecora autem primogenita immolabantur ſ. c. 18. Aliter respōderi potest, & magis in radice. ſ. q̄ nō est simile de oblatione Noe, & oblationibus, quæ fiebant in veteri testō, quia illa non fuit facta ſm aliquam legē directiuā, sed ex voluntate Noe. in veteri autē testō fuerunt datæ leges de mō oblationum, & de animalib. offerendis nec poterant alia animalia aut ex aliis causis offerri, q̄ ut iusserat, & quia solum statuerat Deus volatilia immolari pp paupertatem offerentium, ut patet in exemplis inductis, non poterat aliud immolari. In Noe aūt fuit valde dissimile, quia ipse obtulit de omnibus animalib. [illegible]s tā uolatilib. quam pecoribus, & tñ manifestum est, q̄ non licebat hoc in ueteri testō, nam erant animalia munda omnia, quæ licebant ad esum, tē pore tñ Noe nullum animal erat illicitum, nisi quod hoīes comedere horrerent sicut nunc in nobis est. Itē dato q̄ acciperentur animalia mūda ſm legem Moysi erant. 10. pecora munda, ut patet Deut, c. 14. de illis tñ solum tria immolari poterant. ſ. bos, ouis capra, vt patet per totum Leuiticum. Item de auibus mundæ ſm legem Moysi, quia omnes erant mundæ nisi illæ, quæ exprimuntur tanquam immundæ Leuit. 11. & Deute. 14. c. de omnibus tñ illis non licebat immolari, sed solum de turturibus, & columbis Leui. c. 1. & per totū librum. Ad tertium rñdetur cum dr̄, q̄ Leui. c. 1. ponitur holocaustum de volatilib. postquam positum est de omnib. pecorib. mundis, & sic non fit pp paupertatē, vel in commutationem, respondendum est, q̄ ibi non iubetur quidquam offerri, sed ponitur regula de cæremoniis holocaustorū, quia aliqñ contingeret fieri holocausta de uolatilib. ſ. pp paupertatē offerentiū ponit̄ modus cęremoniarum eius, & sic stat ista ratio. ſ. q̄ nō offerantur in istis festiuitatibus aliqua volatilia, quia illa solum erant pp paupertatem offerentium, & in cōmutationem pro pecorib. Alii dicunt, q̄ nō offerebātur aues in solennitatibus, quia aues significant uitam contemplatiuorum, qui quasi columbę ad astra volāt & manent in nidis suis, ſ. in celsitudine contemplationis, de quibus Isa. c. 40. qui sunt isti, qui vt nubes uolant & quasi columbæ ad fenestras suas? oblati ones autem factæ in magnis solennitatibus pro toto populo fiebāt qui contemplatiuus non est, sed implicitus actionibus. Ista causa tñ multum allegorica est: nam si pp hoc fieret ēt diceremus, q̄ pauperes non offerrent columbas, quia non erat generale de oīb. pauperib. q̄ essent magis cōtemplatiui, q̄ diuites: sed standum est primę rōni q̄ est literalis. Vitium est. n. in alio, ao expositore sacræ scripturę si existente cā lr̄ali recurrat ad allegoricā: nā in metaphoris non est arguere: qa ſm Dionysiū mysticā theologia nō arguit, i. illa q̄ fundatur sup sensu allegorico. *Arietē vnū.* Hoc erat generale in aliis festiuitatib. q̄ offerrēt unus aries, ut patet hic, & p̄ced. c. Dicūt aliqui, q̄ iste aries offerrēt in memoriam arietis immolati pro Isaac, cum ista festiuitas fieret in memoriam illius, & hoc satis rōnabile est. *Agnos anniculos immaculatos septem.* Qūo agni sint anniculi, & qūo immaculati p̄ced. ca. declaratū est. Etiā ponunt̄ septem sicut i oībus aliis festiuitatib. Ra. Sa. dicit q̄ immolabantur ad significationem populi Israel, quia erāt Israelitæ tanq̄ agni dispersi. Sed hoc non conuenit omni tpe, immo in tpe illo, quo Israelitæ erant dispersi non poterant sacrificare, sicut nunc sunt: & qñcunq; ducebantur capti ui extra terram suam: sed magis dicendum est, q̄ numerus istorum animalium immolādorum erat ad placitum legislatoris. *Et in sacrificiis eorum.* i. in libamentis suis ponentur ea, q̄ hñt j. nunquam. n. accipitur hic nec in p̄ced. c. sacrificium pro carnib. immolatis, sed pro libamentis, quamquā in hoc differt, quia aliqñ accipitur multum stricte, ſ. pro sola simila, & tunc uinū oleum, thus, & sal uocantur libamina, sic patet. j. in oībus octo diebus tabernaculorum, & in festo expiationis. Aliqñ autem accipitur sacrificium magis generaliter. ſ. pro simila, & oleo saltem, ut hic, & præced. c. *Similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos uitulos.* i. sacrificia ista erant similæ. i. de simila conspersa oleo, & hoc tā in uitulis, quam in arietib. & agnis. Et dr̄ q̄ in quolibet vitulo erunt tres decimæ de simila, de oleo autem ad conspergendum illam intelligendum est̄, q̄ esset medietas hin, quia istud fiebat in omnibus uitulis, ut patet præced. c. & ſ. 15. c.

Quare dicatur per singulos uitulos cum unus tantum offerri iubeatur. Quæst. VI.

QVAERETVR quare dr̄ hic p singulos uitulos cū iubeat̄ offerri vnicus uitulus? Rñderi potest q̄ ponitur hic plurale p singulari, & aliqñ ex mō loquēdi sic accidit, ut cū dicimus aliquē hr̄e filios, qui vnicū filiū hēt: sic. n. patet Ge. 46. c. vbi dr̄ Dan habuisse filios, & tñ unicus filius eius est. Itē ſ. c. 26. ponunt̄ cognatiões filiorū Dan, & tñ cognatio unica erat, ut patet ibidē. Sed ista rñsio nō multum stat, qa si poneret̄ plurale pro singulari solū diceret̄ per vitulos, & nō diceret̄ p singulos, qa singulus est nomē distributiuū, & necessario signat multitudinē. Iō rñderi dēt q̄ ponit̄ p singulos uitulos non solū ad significā dū istū uitulū huius diei, sed ēt ad signādū oēs uitulos aliarū solennitatū: qa generale erat q̄ in quolibet uitulo qñcūq; offerret darēt tres decimę. Aliter aūt adhuc cōuenientius respondebitur. ſ. q̄ in hac die offerebant tres uituli. ſ. unus, qui iubetur hic pp festum clangoris, & duo qui offeruntur pp festum calendarū, ut patet p̄ced. c. & quia oēs isti offerebantur cum libamētis suis p quolibet eorū dandæ erant tres decimę. *Per arietem duas decimas.* Etiā hoc generale erat, duo aūt arietes offerebantur in die hac. ſ. vnus pro festo clangoris, & alius pro calendis: hic autem solum dicitur de primo. *Vnam decimam per agnum.* i. vnā decimam ephi. ſ. Gomor vnum: vnum & non accipitur hic decima, sicut præced. cap. quia ibi dicebatur decima decimæ offerenda p agnū, & illa erat respectu cori, & nō ephi. hic autem dicitur decima ephi. *Et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi.* Idest etiam offerretur vnus hircus pro peccato, & iste erat ad expiationem peccati populi, quia sacrificia ista erant de communibus expensis, cum essent de pecuniis [illegible]actuarij, & ille dabantur a toto populo: ergo pro expia[illegible]ne totius populi immolari debebant. in hoc autem manifestum est, quod quærebatur p̄ced. c. ſ. pro cuius peccato immolaretur iste hircus. Dicēdum aūt, q̄ sicut iste, de quo hic immolatur ad expiationem populi: ita & omnes alij, qui iubentur offerri in cęteris festiuitatibus sunt ad expiandum pro toto populo. Sed arguetur, quia Leui. 4. cap. iubetur, q̄ pro peccato populi offerretur vitulus, & pro peccato principis hircus. Respondēdum, q̄ illud tenet, qñ erat aliquod peccatum determinatum, ſ. populus sciebat se offendisse in aliquo offerebat vitulum, cum autem iubetur hic offerri hircus intelligitur de peccatis non determinatis, ſ. totus populus nō erat sibi conscius alicuius peccati propter quod deberet ſm legem offerri sacrificium, quia tamē manifestum est, quòd semper homines habēt aliquid, quod expiari possit, iubebatur in solennitatibus offerri hircus pro peccato populi, si tamen contingeret, q̄ populus esset sibi conscius alicuius delicti pro quo ſm legem offerre deberet sacrificium, & vellet offerre sacrificium in die clāgoris, vel alterius festiuitatis, nō excusabatur, q̄ offerretur sacrificium vituli, quod alias offerendum erat. *Præter holocaustum calendarum.* Idest ista omnia offerentur, quę dicta sunt, & pręter hęc offeretur holocaustum calēdarum, idest oīa sacrificia, quę offerenda erant in calendis, nō solum holocausta, sed etiam pro peccato. Erat enim semper festum clangoris in die calendarum, cū iussum esset, q̄ dies clangoris sp esset prima dies septimi mensis. Vnde crederet aliquis, q̄ per sacrificia festiuitatis clangoris, quę posita sunt excusarentur sacrificia calēdarū: erat enim ad hoc magna verisimilitudo, quia eadē penitus sacrificia erant diei clangoris, & festi calendarum, solum erat excessus in uno uitulo, qa in die calendarum duo uituli offerebantur, ut patet p̄ced. c. die aūt clangoris unicus offerri iubetur, ut patet hic, ideo dr̄, quòd hæc offerrentur pręter sacrificia calendarum, quia Deus nunquam uolebat aliquid istorum deficere, sed magis abūdare ad gloriam suam, & ad utilitatem spiritualem totius multitudinis. *Cum sacrificijs suis.* Idest cum libamentis, ſ. q̄ etiam non omitterentur libamenta holocaustorum diei calendarum. Accipitur tamen hic specialiter sacrificium pro simila, quia infra ponuntur libationes, q̄ sunt alia libamenta, ſ. uinum, & oleum. Erant aūt in festo calendarum multa holocausta, in quorum quolibet erat sacrificiū ponendum, & libamina, ut patet p̄ced. c. *Et holocaustum sempiternum.* Idest ēt offertur sacrificium quotidianū, ſ. agnus matutinus, & uespertinus, qđ sempiternum dr̄, quia sp offerebatur nulla die interposita. Vel sempiternum, quia usq; ad semper duraturū erat. *Cum libationibus suis.* Idest ēt offerentur libamina cū his holocaustis, & sacrificijs. Per libationes intelliguntur hic uinū, oleum, thus, & sal: simila aūt non intelligitur per hęc, sed per sacrificia, ut dictum est supra. *Eijdem cæremonijs.* Idest oēs cæremoniæ, quæ aliàs obseruabantur in istis uictimis quantum ad modum agēdi sacerdotū obseruabuntur hic, ſ. quantum ad immolationem, decoriationē, sanguinis oblationē, partiū diuisionem, & crematione sup altare. De his cæremonijs Leui. ca. 1. ista autem seruanda erant ęqualiter in oībus diebus, cum offerrētur uictimę. Dr̄ aūt hoc, quia crederet aliqs, q̄ pp multitudinē sacrificiorū eiusdē diei, & magnam

temporis moram in alijs deberent in istis cęremoniæ breuiari, vel aliquæ prętermitti. dicit ergo Deus, q̄ nec breuiabuntur nec prætermittentur, sed eędem erunt cęremoniæ, quę in aliis diebus, qñ fiebant pauca sacrificia offerebantur obseruabuntur. *Offeretis in odorem suauissimum.* Idest ista omnia offeretis ad hoc, q̄ ex eis causetur odor suauis domino, quando fuerint combusta. *In incensum domino.* Idest ista supra posita offerentur domino in incensum idest incensa scilicet q̄ offerentur ad hoc q̄ incendantur, & non accipitur hic incensum pro thure.

Quot animalia immolabantur in die clangoris. Quæst. VII.

QVAERET aliquis quot animalia immolabantur in die clangoris. Respondendum, q̄ cum dies clangoris, & calendarum sint idem, ex necessitate debent victimę utriusq; computari simul. Erant autem duo uituli pro calendis, & vnus aries, & septem agni, & unus hircus pro peccato, quę simul sunt. 11. pro festo autem clangoris erant. 10. animalia. ſ. omnia hæc præter unū uitulum, quæ sunt. 21. animalia, addebantur autem duo agni pertinentes ad sacrificium quotidianum, & erant simul. 23. hoc autē si non accideret festum clangoris in sabbatho, si autē accideret in sabbatho addebantur duo agni pertinentes ad sabbathum, ut patet præc. c. & sic erant. 25.

C Decima quoque dies mensis huius septimi erit uobis sancta atque uenerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus seruile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suauissimum, uitulum de armento vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & in sacrificiis eorum similę oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul septē agni: & hircum pro peccato, absque his, quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio, & libaminibus eorum.

Decima quoque dies. Hic ponitur secundum ſ. c. ſ. de die expiationis, uocatur aute ista solennitas dies expiationis, vel dies propitiationis, uocatur dies expiationis ab expiando ideſt purgando, quia tunc fiebat purificatio pro omnibus peccatis populi, & fiebant sacrificia, atque sanguis introducebatur in sancta sanctorum, ut patet Leuit. 16. Dicitur autem dies propitiationis a propitiando ideſt miserendo, quia Deus miserebatur die illo specialiter Israeli remittendo omnia peccata illius. De die expiationis.

Sciendum, quod de ista festiuitate agitur in tribus locis scilicet Leui. 16. & 23. & hic. In primo horū ponit̄ de modo sacrificiorum, quæ pertinent ad expiationē illius diei, & de sanguinē introducendo in sancta sanctorum, aliisque cæremoniis pertinentibus ad sacerdotem magnum, in secundo agitur de obseruatione huius festiuitatis a laboribus, & de afflictione illius diei. Hic autem agitur de sacrificiis, quæ pertinebant ad solennitatem huius diei, & non erant ad expiandū, & dicitur hic dies decima mēsis septimi. ſ. septembris,

qui ſeptimus eſt apud iudæos, & non eſt dies decima F
iſta.quæ eſt decima dies menſis ſeptembris apud nos,
quia ipſi incipiunt menſes per lunationes, & contin-
git aliquando, ꝙ dies iſta decima ſit vltima dies men
ſis ſeptembris apud nos,vel ſit in menſe octobri: nam
lunatio illa eſt principium ſeptembris apud iudęos, q̄
propinquior eſt æquinoctio autumnali. Eſt autem ęq.
noctium vltra medietatem ſeptembris,ideo cōtinget,
ꝙ lunatio incipiat per.13,vel 14.dies poſt æquinoctiū,
& tunc eſt principium ſeptembris iudæorum in fine
ſeptembris noſtri,& coincidet tūc ſeptember corum
cum toto noſtro octobri, ideo omnes iſtæ tres feſtiui-
tates.ſ.clāgoris propitiationis,& tabernaculorum poſ-
ſunt accidere in octobri noſtro vt communiter: tamē G
dies clangoris eſt in ſeptembri noſtro,dies autem pro
pitiationis equaliter accidit, ꝙ ſit in ſeptembri, vel in
octobri,feſtum autem tabernaculorum,vt communi-
ter accidit in octobri noſtro potiſſime extremitas eius
Sciendum tamen ꝙ prima dies ſeptembris noſtri nō
poteſt eſſe dies clangoris,& feſtum propitiationis non
poteſt accidere die decima noſtri ſeptembris, quia ad
hoc oportebat,ut prima dies menſis hebræorum eſſet
eadem cum prima die ſeptembris noſtri,ſed hoc eſt i-
poſſibile,quia licet accideret lunatio prima die ſeptē-
bris,tamen iudæi non inciperent ibi ſeptembrem ſuū,
Cauſa eſt, quia iſta lunatio magis diſtaret ab ęquino-
ctio autumnali,quam ſequens,quia prima dies menſis
ſeptembris diſtat ab ęquinoctio pluſquam per mediā
lunationem,ergo ſequens lunatio erit principium ſe-
ptembris iudęorum. neceſſe eſt igitur ut nunquā ſit
dies clangoris in prima die ſeptembris noſtri,& dies ꝙ
pitiationis nunquam ſit in decima die ſeptembris,&
feſtum tabernaculorum nunquam ſit in die.15.ſed ſē-
per poſt.

Erit uobis ſancta atque venerabilis. Ideſt erit vacatiua ab
omnibus laboribus,eſt autem ſancta ideſt Deo appli-
cita, uenerabilis ideſt magnę venerationis. Et quam-
quam non dicatur hic de iſta feſtiuitate pluſquam de
aliis,tamen intelligendum eſt ꝙ magis venerabilis e-
rat, quam aliæ in vacatione a laboribus, vt infra pa-
tebit.

Et affligetis animas ueſtras. Ideſt affligetis voſipſos.Iſta
afflictio eſt in priuatione omnium delectationum tā
[illegible] neceſſariarū,dico autem neceſſarias, ut
ſumere cibum,& potum,dico autem licitas, vt exige-
re debitum,uel reddere,lauare corpus,& ſimilia, quę I
aliis temporibus licita erant. Hac autem die nullum
horum licebat:nā non debebant iudæi comedere aut
bibere toto hoc die,& quicunque comederet occide-
bat. Etiam ceſſabant a petitione, & redditione debiti
[illegible] in hoc conſiſtebat quædam recreatio quamquā
licita:ſed iubebatur ꝙ omnes homines ſe affligerent,
& qui non affligeretur periret de populis ſuis Leuit.c,
23.ergo non debebat peti,aut reddi debitum. Et ſic de
cęteris delectamentis humanis, vnde iudæi in hac die
nunc per totum diem ſine cibo, & potu manent ſcili-
cet non comedentes in.24.horis,quia a precedenti no
cte a ſolis occaſu incipiunt affligi non comedendo, & K
bibendo, manent in hac afflictione vſque ad ſequentē
diem ad ſolis occaſum ſcilicet per unum diem natura
lem. Etiam in hac die non ſumunt calceos,ſed tota die
in ſynagogis mane orationi,& lectitioni vacantes. E-
tiam non exigunt debitum nec reddunt, nefas quoq;
apud eos eſt alicui delectamento vacare.

Omne opus ſeruile non facietis in eo. Vocatur opus ſerui
le ſicut ſupra dictum eſt,omne quod eſt præter para-
tionem ciborum. Vnde quando ſolum uetatur opus
ſeruile non uetatur paratio ciborum. Non eſt tamen
intelligendum, ꝙ in hac die ſolum vetetur opus ſeruī-
le,ſicut in cęteris,ſed etiam omnia opera,ſic patet Le-
uit.23.c.ubi in omnibus feſtiuitatibus iubetur,ne fiant
opera ſeruilia ſolum, in ſabbatho autem, & in die ex-
piationis iubebatur ne fieret aliquod opus. ſ. quia nec
cibi parabantur,nec incendebatur ignis,aut aliquid al-
terum fiebat: in cęteris vero feſtiuitatibus licita erant
hęc:& ſic videntur quantū ad hoc ſabbathum, & dies
expiationis æqualia in vacatione a laboribus,& tamen
non ſunt penitus æqualia,quia in die ſabbathi licet eſ-
ſent cibi neceſſarii,non parabantur, nec ſuccēdebatur
ignis,in die autem propitiationis non parabantur cibi
quia non erant neceſſarii cum eadem die nihil come-
ſturi eſſent iudæi,non licebat tamen parari cibos, ſi vel
lent eos pro ſequenti die parare quia nullum opus fie
ri debebat. *Offeretisque holocauſtum.* ſ.omnia holocauſta
quæ infra habentur. *Vitulum de armento vnum.* Hic po-
nuntur eadem ſacrificia penitus, quæ in feſto clango-
ris ablatis ſacrificiis calendarum, quæ ſemper erant in
feſto clangoris,& nunquam poterant eſſe in die expia
tionis,ponuntur quoque eadem libamenta, quia in il-
la regulariter offerebantur,quādo talia animalia offer
rentur. *Et hircum pro peccato.* Iſte eſt, qui offerebatur in
omnibus feſtiuitatib.ad expiationem,& nō eſt ſpecia-
liter pertinens ad expiationis feſtiuitatem. *Abſq; his,*
quæ offerri pro delicto ſolent in expiationem. i.iſta omnia of
ferentur, & præter hęc offerentur omnia alia, quæ p-
tinent ad expiationem.ſ.vnus uitulus,& unus aries.i.vi
tulus pro peccato,& unus aries pro holocauſto: inſup
accipiebantur duo hirci, vnus ad immolandum cum
pro peccato populi,& introducendum de ſanguine in
ſancta ſanctorum,& alius ad mittendum in caprum e- H
miſſarium.De his Leuit,16.ca.

Quomodo dicitur, ꝙ offerebatur iſte hircus in expiationem.
Quæſt. VIII.

QVAERET aliquis quomodo dicitur, ꝙ offe-
rebatur iſte hircus in expiationem præter a-
lia,quæ offerebantur in expiationem, oia.n.
videntur in expiationem oblata. Reſpondē-
dum eſt ꝙ in die expiationis fiebant ſacrificia duplicia
quędam,quæ erant ſolum ad expiandum pro peccato,
& alia,quæ erant ad ſolennitatem ipſius feſti, differe-
bant autem hęc quando vitulus,& aries, & duo hirci,
de quibus Leui.c.16.erant proprie ad expiandum,quę
autem habentur hic magis erant ad ſolēnitatem feſti:
differebant quoque ex cæremoniis veſtium. Nam ſa-
cerdos magnus faciebat ſacrificia illa de quib.Leu.16.
c.indutus ueſtib,minoris ſacerdotis, ſ.feminalib.lineis,
& tunica linea,& zona linea,& cidari. Cū uero offere-
bat ſacrificia,de qb.hic erat indutus ueſtib,ſummi pon
tificis.Itē differebāt iſta ex fine, quia prima erant ſolū
ad expiandū,ſecunda aūt q̄q̄ aliquo mō expiarent, in
magis erāt ad honorē feſtiuitatis. Cęremonię erant Ordo cele
quoq; in eis diuerſæ.Pro quo conſiderandum, ꝙ ordo bratis facie
in celebrādis ſacrificiis huius feſtiuitatis erat, ꝙ primo fi in hoc
fieret ſacrificiū matutinū, ꝙ ī nulla die dimittebat, de feſtiuitate
quo etiam dicitur immediate ſpecialiter. Iſtud autem
poterat facere quicūq; ſacerdos minor, quia non per-
tinebat ad ſacrificia diei expiationis: deinde sūmus ſa-
cerdos induebat feminalib,lineis,& tunica linea,& zo
na,& cidari,q̄ erant ueſtes ſacerdotū minorū, & iſtis
pcedēs īmolabat unū uitulū,& unum arietē pro ſe,&
domo ſua.ſ.uitulū ꝙ pcō.& arietē in holocauſtum:e-
rant aūt iſta aīalia de expēſis ſuis: deinde accipiebat a
ppō duos hircos,ſuper quos mittebat ſortes duas, ſ.
vnā ad īmolandū,& aliā ad mittendū caprum in ſoli-
tudinem,& ſecundum has diſtinguebant illi duo hir-
ci,& tunc ſacerdos confitebatur peccata totius popu-
li ſuper hircum mittens eum in ſolitudinem prius im
molato alio hirco, & introeūdo in ſancta ſanctorū ad
expian-

expiandum cum ſanguine vituli, & hirci, quib. factis A
ſacerdos magnus exuebatur veſtibus prioribus, & la-
uabat ibi carnem ſuam: rurſus autem induebatur ve-
ſtes pontificales,& faciebat omnia ſacrificia, quæ ha-
bentur hic,& illa iam non pertinebant ad expiationē,
quia in prioribus ſacrificiis facta eſt expiatio, quorum
ſanguis fuit introductus in ſancta ſanctorum. De hoc
latius,& diſtinctius dictum eſt Leui.capit.16. & quan-
tum ad hoc patet ꝙ omnia iſta holocauſta diſtinguan
tur a ſacrificiis expiationis,de quibus Leui.ca.16. quia
ad expiationem directe pertinent ſacrificia pro pecca
to,de quorum ſanguine introducebatur in ſancta ſan-
ctorum,hęc autem holocauſta erant quorum ſanguis
effundebatur per parietes altaris holocauſtorum, ſed
de ſacrificio iſto pro peccato,de quo dicitur hic, ꝙ e- B
rat in expiationem eſt maius dubium, & dicēdum eſt
ꝙ iſte hircus non erat aliquis de illis duob. qui haben-
tur Leui.c.16.illi enim proprie erant ad expiationem,
quia unus erat ad expiandum ſcilicet ꝙ ſacerdos con-
fiteretur omnia peccata populi ſuper ipſum, & porta-
ret illa in ſolitudinem, ꝙ eſt expiare populum ab ini-
quitatibus: alius autem erat ad expiādum, quia immo
labatur, & de ſanguine illius introducebatur in ſancta
ſanctorum ad aſpergendum coram propitiatorio, ꝙ
erat proprie expiare.erant quoque iſti hirci pro pecca-
tis populi tam pro illis, quæ neſciebantur, quam pro
illis,quæ confitebatur ſacerdos ſuper hircum,& erant
determinata,iſte autem hircus,de quo hic non erat,p
aliquo peccato determinatè, quod ſacerdos confitere C
tur,ſed erat in generali. Nec fiebat directè, & principa
liter iſtud ſacrificium pro peccato ad expiationem,
ſed magis ad ſolennitatem feſti,ideo prēter iſtum hir-
cum offerebantur alii duo pro peccato Leuit.16. cap.

Et holocauſtum ſempiternum. Ideſt etiam præter iſta of
feretur holocauſtum iuge ſcilicet matutinum, & ve-
ſpertinum,quod ex nulla cauſa omittebatur.

In ſacrificio,& libaminibus eorum. Ideſt offerentur om
nia iſta in ſacrificio ideſt cum ſacrificio. In enim ſigni-
ficat cum,ſic patet Gen.32. capitu.ſcilicet In bacculo
meo tranſiui iordanem iſtum ideſt cum baculo. Et uo
catur hic ſacrificium ſimila,quæ offerebatur cum quo
libet iſtorum animalium,non quidem cum animalib.
immolatis pro peccato,ſed cum aliis,quia pro peccato
non dabatur libamentum,ſed ſolę carnes animalis. D

Quot animalia offerebantur in die expiationis.
Quæſt. IX.

QVAERET aliquis quot animalia offereban-
tur in die expiationis.

Reſpondendum eſt, quod aut erat in die
ſabbathi aut non,ſi primo modo offereban
tur.18.animalia ſcilicet.10.quę habētur hic,unus aries
vnus vitulus,ſeptem agni,& unus hircus, offerebātur
etiam quatuor pertinentia ſpecialiter ad expiationem
ſcilicet vnus uitulus, unus aries, & duo hirci. Sed
vnus iſtorum non immolabatur, quia mittebatur in
caprum emiſſarium,de his Leuit.capitulo 16. offere- E
bantur etiam duo agni pertinentes ad ſabbathum, &
duo alii pertinentes ad quotidianum ſacrificium,quę
ſimul ſunt.18.ſi autem non accideret dies propitiatio-
nis in ſabbatho offerebantur ſolum. 16. demptis duo-
bus agnis pertinentibus ad ſabbathum.In calendis au-
tem nunquam poterat accidere feſtum expiationis,
quia erat ſemper decima die menſis ſeptimi, calendæ
autem erant die prima.

Quintadecima verò die menſis ſeptimi, quæ
vobis ſancta erit atque venerabilis, omne

opus ſeruile non facietis in ea, ſed celebrabi-
tis ſolennitatem domino ſeptem diebus. Of
feretiſque holocauſtum odorem ſuauiſſimū
Domino, uitulos de armento tredecim, a-
rietes duos, agnos anniculos immaculatos
quatuordecim: & in libamentis eorum ſimi-
læ oleo conſperſę tres decimas per uitulos
ſingulos, qui ſunt ſimul uituli tredecim, &
duas decimas arieti uno, ideſt ſimul arie-
tibus duobus, & decimam decimæ agnis
ſingulis, qui ſunt ſimul agni quatuordecim
& hircum pro peccato, abſque holocauſto
ſempiterno, & ſacrificio, & libamine eius. Sacrificiū
In die altero offeretis vitulos de armento duo 16.diei mē
decim, arietes duos, agnos anniculos imma ſis ſeptimi.
culatos quatuordecim, ſacrificiaque, & liba
mina ſingulorum per vitulos, & arietes, &
agnos ritè celebrabitis, & hircum pro pec-
cato, abſque holocauſto ſempiterno, ſacri-
ficioque, & libamine eius. Die tertio offe- Sacrificiū
retis vitulos vndecim, arietes duos, agnos die. 17. ei
anniculos immaculatos quatuordecim: ſa- ſuſdē mēſ
crificiaque, & libamina ſingulorum per vi- is.
tulos, & arietes, & agnos ritè celebrabi-
tis: & hircum pro peccato, abſque holo-
cauſto ſempiterno, ſacrificioque, & liba-
mine eius. Die quarto offeretis vitulos de- Sacrificiū
cem, arietes duos, agnos anniculos imma- diei.18.
culatos quatuordecim, ſacrificiaque, & li-
bamina ſingulorum per vitulos, & arietes,
& agnos rite celebrabitis, & hircum pro
peccato, abſque holocauſto [illegible] Sacrificiū
ſacrificioque eius, & libamine. Die quin- diei.19.
to offeretis vitulos nouem, arietes duos, a-
gnos anniculos immaculatos quatuordec-
cim: ſacrificiaque, & libamina ſingulo-
rum per uitulos, & arietes, & agnos ritè
celebrabitis: & hircum pro peccato, abſ-
que holocauſto ſempiterno, ſacrificioque
eius, & libamine. Die ſexto offeretis vitu- Sacrificiū
los octo, arietes duos, agnos anniculos im- diei.20.
maculatos quatuordecim, ſacrificiaque, &
libamina ſingulorum per vitulos, & arie-
tes, & agnos ritè celebrabitis: & hircum
pro peccato, abſque holocauſto ſempiter- Sacrificiū
no, ſacrificioque eius, & libamine. Die diei.21.
7. offeretis vitulos ſeptem, & arietes duos,
agnos anniculos īmaculatos quatuordecim,
ſacrificia quoq;,& libamina ſingulorū per vi
tulos,& arietes,& agnos ritè celebrabitis, &

hircum pro peccato, absque holocausto sem
piterno, sacrificioque eius, & libamine. Die
octauo qui est celeberrimus, omne opus ser
uile non facietis, offerentes holocaustum in
odorem suauissimum Domino vitulum v-
num, arietem vnum, agnos anniculos im-
maculatos septem, sacrificiaque, & libami-
na singulorum per vitulos, & arietes, & a-
gnos ritè celebrabitis, & hircum pro pecca-
to, absque holocausto sempiterno, sacrificio
que eius, & libamine. Hæc offeretis domi-
no in solennitatibus vestris, præter uota, &
oblationes spontaneas in holocausto, in sa-
crificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

Sacrificiū diei.22.

terit esse paratio ciborum, qa illa non est sub operibus seruilib. alioquin cum dictum fuisset de festo azymorum q nullum opus seruile in eo fieri poterat non diceretur, q poterant parari cibi. *Sed celebrabitis solennitatem domino.7.dieb.* i. obseruabitis septem dies in festiuitate ista, non quidē vacando in eis a laborib. sed offe rendo sacrificiū in singulis, & istud est celebrare. i. face re aliq festiuitatem, qm festiuitas inducit quendā honorem impensum Deo, qui nō imp[illegible]debat in dieb. p festis, & qa contingebat istum h[illegible]orē esse duplicē. i. aliqñ in sacrificiis, ut offerendo sacrificia, q non offere bant in aliis dieb. & licet hoc solum fieret erat celebri tas, sic aūt fiebat in festo tabernaculorum per dies sex intermedios, in quib. sola sacrificia fiebant, & non uacabaṫ a laborib. & dūr oēs isti septē dies, & octauus se quēs solennes, aliqñ aūt est festiuitas ī eo q impendit Deo honor vacando a laborib. pp ipsum, & intenden do in ipsum, hoc aūt nunq erat solum, qa in oī festiuitate, q esset vacatiua a laborib. offerebant aliqua sacrifi cia spālia. Patet. n. de sabbatho, ī quo minus fiebat, q in ceteris, tñ ibi offerebanṫ saltem duo agni pertinentes spāl'r ad festiuitatem istam, ut patet præce. c. Sed argue tur, qa dr hic q septem dieb. celebrabiṫ solennitas tabernaculorum, & tñ postea singillatim ponūtur octo dies, in quorum quolibet designanṫ sacrificia, sic patet Leui. 23. c. Rñdendum est q in festo tabernaculorum erant dies octo simul, sed octauus nō pertinebat ad festiuitatem tabernaculorum, sed vocaṫ dies cętus, atq collectæ. i. q in die festo expleta iam festiuitate cōgregabaṫ totus cętus. i. totus populus, & de eis fiebat collecta pecuniarum pro expensis Sanctuarii, qa sumptus Sanctuarii erant magni, & reditus ordinarii parui erāt: iō recurrebatur ad elemosynas, & sic in die festo colligebaṫ de toto populo pecunia, & qa conuenerat totus Israel in locum Sanctuarii ad festum tabernaculorum cōuenienter fiebat collecta de pp̄lo cōgregato: fiebat aūt sequenti die post festum tabernaculorum, quia toto festo. 7. dierum manebant Israelitę in loco Sanctuarii, & discessuri erant die octauo, ideo fiebat ibi collecta antequam recederent. Ista tñ dies non est de festiuitate tabernaculorum, sed est festum coniunctum illi: quamquam large appellantes interdum dicimus festum istud habere dies octo. De isto die magis dicitur Leui. 23. c. *Offeretisque holocaustum.* Ideſt offeretis oīa animalia, quę. ī. habentur in holocaustum. Sciendum enim q in omnib. octo diebus celebrabanṫ sacrificia in festo tabernaculorum, & offerebantur de omnibus animalib. immolaticiis. s. de arietibus uitulis, & agnis, erant autem æqualia omnia sacrificia dierum septem in agnis, & arietib. sed differebant in vitulis, quia quotidie diminuebatur vnus uitulus de oblatione. *Vitulos de armento.13.* i. in prima die offerebantur. 13. vituli in holocaustum, & offerebantur arietes duo ut patet in littera: & agni. 14. In uitulis enim fiebat variatio, agni vero, & arietes totidē erant in una die, & ī alia. De cau sis autem quare tot, uel tot offerebantur, & quare de quibusdam animalibus plura, & de aliis pauciora existimo q a sola uoluntate legislatoris dependeant, sicut est in iurib, humanis p̄fixio terminorū cum assignantur tot dies, aut anni, nam ī his ratio reddi nō p̄t, potuiṫ sent enim esse plures, uel pauciores, & vtrobique esset rationabiliter factum. Considerandum tamen q Ra Sa. assignat aliquam causam istorum sacrificiorum: fiebant enim inquit quotidie per septem dies sacrificia de uitulis, arietib. agnis, & hircis, hircus autem qui offerebatur quolibet horum dierum erat ad expiationē populi, p p̄cō, ut patet s. ī. ō in hoc non oportet assigna ri aliam cām, de aliis aūt dicit, q agni erant quotidie. 14. & multiplicati p. septē dies efficiunṫ. 98. qui offerebantur pro populo, ut liberaretur a. 98. maledictionib. scriptis

De festo tabernaculorum.

Quintadecima vero die. Hic ponitur tertium, scilicet de festo tabernaculorum, & collectionis: in isto festo considerabantur tria, scilicet cessatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & vacatio in victimis. De primo dicitur Leuit. c. 23. scilicet q duo dies erant vacatiui primus, & octauus, omnes autem sex intermedii habebant sola sacrificia, ut patet hic: secundum erat in hac festiuitate habitatio in tabernaculis scilicet, q construebantur tabernacula de frondibus, & ramis arborum extra domos Israelitarum in loco patenti, & ibi manebāt Israelitę sumentes cibos, vel facientes aliqua opera, sicut in domibus. De quibus autem arboribus fieri debebant ista tabernacula, & de ceremoniis letitię, quæ præcedebant ad ista tabernacula, & de causa huius festiuitatis declaratum est Leuit. capitulo 23. an vero potuerit in deserto obseruari festum istud tabernaculorum ibidem declaratum est. Ista quintadecima dies, quæ hic dicitur mensis septimi, non est quintadecima in aliquo mense nostro, sed computatur quintadecima per mensem hebræorum, qui incipit in lunatione, & non in calendis nostris.

Erit vobis sanctus atque uenerabilis. Ideſt cessabitis in ea laboribus exponendo sicut supra declaratum est: erant enim octo dies in hac festiuitate, quorum duo erant ad sacrificia, & ad vacationem a laboribus scilicet primus, & octauus, & isti uocantur sancti, & venerabiles, alii autem erant ad sola sacrificia, & non vacabatur a laborib. ideo nō vocantur sancti, nec venerabiles.

Omne opus seruile non facietis in ea. Ideſt nullum de seruilibus operibus: omnia enim opera vocabantur seruilia quęcunque in sabbatho erant illicita, præter ciborum parationes, quæ in sabbatho erant illicitæ, & licebant in aliis festiuitatibus: ideo de sabbatho non dicitur q nullum opus seruile fiat in eo, sed dr, q nullum opus fiet. in solennitate hac autem licebat ignem succendi, & parari cibos. Cætera vero opera illicita erant quia seruilia uocantur.

Dubita. Solutio.

Si autem aliquis dicat vnde constat q in his diebus poterant iudæi parare cibos?

Respondendum est, q hoc habetur ex differentia obseruationis sabbathi, & aliarum solennitatum. Nam de sabbatho dr q nullum opus fiet in eo, & declarauit scriptura q ēt ciborum paratio non debebat fieri in illo, nec succensio ignis, ut patet Exo, c. 35, de festo autē azymorum dixit, q nullum opus seruile fieret in eo Leui. 23. c. & tñ dr de hoc festo, q poterant in eo parari oīa, quę pertinebant ad cibos Exo. c. 12. ergo in cęteris festiuitatib, in quib. solum īterdum seruile opus po-

scriptis in lege Deuter. 27. & 28. c. fuerunt autem istę maledictiones positæ super montem Hebal, & Garizim. Deuter. 17. & Iosue. c. 8. Vituli autem offerebantur per singulos dies in minori numero, & de his dicit Rabbi Salomon q offerebantur pro populis gentiliū, dicit. n. q orare debent iudæi pro regibus, & gentibus inter quas dispersi sunt: sic mandauit eis Ieremias, q dum in captiuitate Babylonica erant orarent pro rege Nabuchodono[illegible]ne īcideret ī aduersitates, qa illo īci dēte necesse erat ip[illegible]incidere, dicit aūt q isti vituli minuebantur quotidie, quia iudæi rogant q gentes, quæ Israel destruunt breuiter a domino deleantur. Vel dicit q ista minoratio signat minorationem potestatis Gentium, nam quotidie dicit eas minorandas quousque ad vltimum totaliter subdantur Messiæ suo. Sed omnia ista aliena sunt, ideo non oportet eis insistere.

Et in libamentis eorum. i. cum omnibus istis animalibus dabantur libamenta, sed vario modo, ut patet ꝑ. hic accipitur libamentum large, tam pro simila vino oleo, & cęteris. s. tamen simila uocabatur sacrificium, ninū autem, & oleum thus, & sal uocabantur libationes vel libamenta, ista autem ponebantur hic secundum eandem mensuram, secundum quam in præcedentibus, quia licet secundum varietatem festiuitatum ponerentur plura, aut pauciora animalia in sacrificiis, tamen libamenta cuiuslibet nunquam minuebantur, sed quantum ponebatur cum uitulo, vel ariete, de libamentis in vno festo tantum ponebatur in aliis. *Et hircum pro peccato.* Iste hircus erat communis in omnibus solennitatibus, siue vacatiuis, siue non uacatiuis, & nunquā fiebat aliquod augmentum, vel variatio in hircis sicut in cęteris animalibus, nisi per accidens, vtpote si aliqñ duo festa coincidebant, vt dies clangoris, & calendarū, quia tunc pro quolibet festo vnus hircus immolabaṫ, sic etiam in die expiationis iubetur offerri vnus hirc⁹ & Leuit. c. 16. iubentur offerri duo alii, sed vnus occidebatur, & alius mittebatur in solitudinē. *Absque holocausto sempiterno.* i. hæc omnia fient, & prēter ipla offert holocaustū iuge, quod uocatur sempiternum ex causis supra assignatis, & istud nunquam cessabat propter aliquam solennitatem.

Et sacrificio, & libamine eius. i. etiam offerretur sacrificium. i. simila debita holocausto quotidiano, & libamē ideſt unum oleum, thus, & sal. & sic. ꝑ. distinguitur sē per libamen, & sacrificium.

Quot animalia offerebantur in prima die tabernaculorum.
Quæst. X.

QVAERETVR in hoc de prima die tabernaculorum, quot animalia offerrētur in illa, & quia contingeret plura, aut pauciora offerri secundum q dies ista coincideret cum aliqua alia solennitate, uel non. Aliquis distinguet, aut in calendis accidebat ista dies, vel non, sed ista distinctio non stat, quia impossibile erat, q prima dies tabernaculorum, vel aliqua de octo diebus illius accideret in calendis: possunt quidem omnes isti dies diuisim accidere in calendis nostris. s. in calendis octobris, quando ī cęperit lunatio circa medium septembris, tamen de calendis nostris nihil ad Iudæos attinet, sed ipsi uocāt calendas, vel neomeniam primā diem cuiuslibet mensis sui, qui incipit cum lunatione, & de his erat impossibile, q aliqua dies tabernaculorum accideret in calendis, quia festum istud incipiebat die. 15. mensis & durabat usque ad diem. 22. vt patet hic, & Leui. 23. c. ideo de calendis non est distinguendum.

Sed dicetur q aut accidebat ista prima dies in sabbatho aut non, si primo modo immolabantur in ea. 34. animalia. s. 13. vituli, arietes duo, agni. 14. & vnus hir

cus pro peccato quę sunt. 30. animalia pertinentia ad istam diem specialiter. Offerebantur etiam duo vituli pertinentes ad sabbathum, & duo pertinētes ad iuge sacrificium, quæ simul sunt. 34. si autem non accideret in sabbatho demebantur duo agni pertinentes ad sabbathum, erantque simul 32. animalia ex necessitate sacrificii. De spontaneè autem oblatis, vel quomodocūque alias non datur regula, quia illa sunt per accidens.

In die altero offeretis uitulos. Ista dies secunda erat æqualis in sacrificiis primi diei, & in libaminib. solum enim debebat vnus uitulus, quia isti continuo decrescebant, offerebantur autem in die ista. 33. animalia si eēt sabbathū, vel. 31. si nō esset sabbathū. De isto die secūdo non dicitur q erat sanctus, & uenerabilis, sicut dicebatur de primo, quia non uacabatur hic a laboribus, sed omnia opera licita erant, quę in dieb. profestis fiebant.

Die tertio offeres uitulos. Iste tertius dies erat profestus quantum ad vacationem a laboribus, sed erat celebris quantum ad sacrificia, sunt autem eadem sacrificia in hoc die. quę in duobus præcedentibus: excepto, q semper diminuitur vnus uitulus. Sunt autem in hac die animalia. 32. offerēda si sabbathum sit. Si vero dies profestus erunt. 30. quia ea quę pertinent specialiter ad hunc diem sunt 28. quibus adduntur duo agni pertinentes ad iuge sacrificium. *Die quarto offeres.* Iste ēt dies erat profestus quantum ad labores, sed sacrificia erant solennia. s. totidem, quot in aliis diebus, præter vitulum, qui diminuitur. sunt autem ī hac die. 29. animalia offerenda, si non sit sabbathum. & 31. si sit sabbathū quoniam. 27. pertinent specialiter ad hunc diem, duo autem ad sabbathum pertinent, & duo ad iuge sacrificium.

Die quinto offeres. Sicut cęteri dies ita, & iste profestus est, sacrificia tamen eum celebrem faciunt, quæ in littera apparent, sunt autem animalia. 26. pertinētia specialiter ad hunc diem, & ex iuge sacrificio conuenient ei alia duo, si autem fuerit sabbathum erunt. 30. animalia. Hęc autem omnia cum sacrificiis, & libamē tis suis, de quibus nihil variabatur licet variaretur numerus animalium immolandorum.

Die sexto offeres. Erant sacrificia, & libamina in die sexto tabernaculorum, sicut in cęteris, & tamen profestus erat. animalia uero. 24. offerebant[illegible] huius. Addebātur autem duo ex iugi sacrificio, & duo si esset sabbathum, vt fierent. 29.

Die septimo offeres. Iste erat dies vltimus festiuitatis tabernaculorum, quia solum dictum fuit, q celebrare tur solennitas septem diebus, ut patet in littera & Leuit. 23. c. erat quoq; profestus dies iste sicut, & præcedētes, & sacrificia erant minora, nam semper diminuebatur unus vitulus, libamina autem manebant eadem.

Die octauo. Iste dies non pertinebat ad festum tabernaculorum sicut præcedentes dies, cum de solis septē iussum esset, q fieret in eis solēnitas tabernaculorum: ideo quamquam iste octauus dies esset solennis non obligabantur iudæi manere in tabernaculis factis de ramis arborum, nec manebant, sed solum diebus septē precedentibus. Fuit autem iste dies additus ad faciendum collectam, ideo, uocatur dies cętus, atque collectæ Leuit. c. 23.

Qui est celeberrimus. ideſt multum honorabilis scilicet quantum ad vacationem a laboribus, nam in cęteris præcedentibus non uacabatur a laboribus, in hoc autem uacabatur. Cā erat quia iste dies erat assignatus ad faciendum collectam pecuniarū de populo pro sumptibus Sanctuarii, si tamen non vacaretur a laboribus, dilaberetur populus ad opera sua, & non congregaret ad eleemosynā faciendā p sumptib. Sanctuarii Ne ergo ex hac occasione diminueret eleemosyna

Sanctuarii factum est, vt esset dies iste vacatiuus. Vocatur autem apud nos dies cœtus, & collectæ ex causa supra assignata, apud hebræos autem vocatur retentio, quia populus, qui conuenerat de diuersis partib. terræ promissionis ad Sanctuarium ī ista festiuitate, volebat die octaua redire in possessiones suas expleta festiuitate tabernaculorum, sed sacerdotes detinebant eum ad faciendum prædictam collectam. Vocāt autem dies iste celeberrimus, non q̄ esset celebrior die primo festiuitatis huius, quia in illo vacabāt a laboribus, sicut in isto, sed uocāt celeberrimus respectu dierum p̄cedentium, qui erant profesti, iste autē octauus erat celebris quantum ad labores. *Omne opus seruile non facietis.* i. in isto die non fiet aliquod opus seruile. s. nullum opus p̄ ter ciborum parationes. *Offerentes holocaustum.* i. & ī ista die octaua offeretis holocaustum. i. oīa aīalia, quæ hīntur. j. in isto autem die non fiebant tot sacrificia, sicut aliis dieb. vt patet in littera. & hoc quia iste dies octau⁹ non erat de præcedenti solennitate tabernaculorum; sacrificia autem fiebant ad celebritatem festi: nam in hoc octauo die nullum sacrificium p̄ter quotidianū fieri debebat, nisi fieret ibi collecta, & quia dies erat celebris p̄ collectam immolabantur aīalia, quæ hīr hic ad honorem festi: ponunt aūt hic aīalia. 10. pertinentia ad istum octauum diem specialiter. s. agni septē, aries vnus, mutulus vnus, & hircus pro peccato. Offerebantur autem duo agni de tugi sacrificio, & si sabbathū esset, offerebantur alii duo, ita vt essent. 14. *Absque holocausto sempiterno.* i. oīa prædicta offerebant, & præter hæc offerebat holocaustum sempiternum, i. iuge sacrificium, q̄ solum erat holocaustum, ut patet p̄ced. c. nam licet in qualibet festiuitate offerret vnus hircus pro peccato p̄ter quam in sabbatho, in profestis tñ diebus solum offerebatur holocaustum ex necessitate legis; secus autem de spontaneis oblationib. vel quibuscunque aliis per accidens oblatis. *Sacrificioque eius, & libamine.* i. offerretur cum iugi holocausto sacrificiū suū. i. similia ei debita, quę uocatur sacrificium, & libamen offerretur. i. uinum, oleum, thus, & sal: sed adhuc magis proprie libamen conuenit oleo, & uino: q̄m libare ad res liquidas pertinet. *Hæc offeretis domino in solennitatibus vestris.* Hic ponitur epilogus præcedentium. s. q̄ oīa, quæ. s. dicta sunt debebant offerri in festiuitatibus [illegible], & demonstratur hic q̄ omnia. s. posita fuerunt data ad declarandum ritum festiuitatum quātum ad oblationes. De aliis autem cæremoniis, & obseruationib. nihil dicitur hic. Ponuntur autem hic oēs solennitates, & tempora quib. sacrificari debet. Alię autem nouem solennitates inter iudæos post tempora Moysi ex aliqua causa inter iudæos institutæ sunt, de quibus declaratum est Leuit. c. 23. Illę autem non habebant determinata sacrificia ex lege sed instituentes illas festiuitates adiunxerunt eis sacrificia, quæ obseruabantur intra iudęos, & illa iam obligarent sicut prior a hic expressa obligabant, quia omnes sacerdotes cū toto populo poterant constituere aliquod festum, & ceremonias eius, ad quod ipsi obligarentur.

Præter uota. i. hęc omnia tenebantur iudęi dare ex lege a Deo hic instituta, & hoc præter uota. i. dato q̄ ipsi uouerent aliqua sacrificia facere, quæ vellent facere istis dieb. non propter hoc tollebatur quin darent omnia instituta a lege, tollitur autem in hoc dubium, qa existimaret aliquis q̄ sacrificia, quę spontaneè fiebant a iudæis poterant facere ad supplementum sacrificiorum, quæ ex necessitate legis fieri debebant, continge bat tamen q̄ in aliquo die festo offerrētur multa sacrificia ex deuotione popularium, & ista omnia fiebant intra Sanctuariū, nā non poterat fieri sacrificium in aliqua ciuitate, vel quocunque alio loco terræ Chanaan, vt patet Leuit. 17. & Deuter. 12. cap. sed omnia fiebant in loco Sanctuarii. Omnia tamen ista nihil excusabāt de sacrificiis institutis a lege, communiter autem in istis festiuitatibus fiebant sacrificia multa a popularib. potissimum in tribus earum. s. in festo azymorum, pētecostes, & tabernaculorum, quia cogebantur omnes viri Israelitæ ire in locum Sanctuarii, ut patet Exod. 23. & 34. & Deut. 16. c. *Et oblationes spontaneas.* i. nulla oblatio siue spontanea siue ex uoto poterat poni loco alicuius victimæ, quæ offerri deberet in festiuitatibus. Distinguuntur autem hic oblationes in uotiuas, & spōtaneas: oblatio enim quæ ex uoto est non uocatur spōtanea, quia licet a principio uotum sit spontaneum, tamen in solutione necessarium est, sacrificia autem cōsiderantur hic tempore solutionis, ideo de uotiuis rectè dicitur, q̄ distinguentur contra spontaneas.

Oblatio nō alia a uotiua aut spōtanea

Sacrificium pro peccato sub qua specie oblationis ponitur. Quæst. XI.

DE sacrificio pro peccato dubitabitur sub qua specie istarum ponatur. Dicendum, q̄ non potest poni proprie sub uotis, quia illa non fiunt per uotum, sed ex necessitate legis. s. qa aliqs peccabat talitervel taliter obligabāt ex lege ad offerendū tale, uel tale sacrificium secundum regulas, quæ habentur Leui. c. 4. & 5. vota autem aliquo modo sunt uoluntaria, nam antequam emittātur penitus voluntaria sunt. Item non potest poni sacrificium p̄ peccato sub hostiis spontaneis, quoniam spontaneę uocātur hic quæ penitus sunt spontaneæ, cum uotiuæ hostiæ non uocentur spontaneę, quia non sunt ex omni parte spontaneę, minus tamen spontaneæ sunt hostiæ pro peccato, quam uotiuę, quia in istis non est aliqua libertas offerentis, sed obligatio ex lege. Item non intelligitur sacrificium pro peccato per spontaneas victimas, quia hic ponitur in littera, quæ sint spontaneę, & ponuntur holocausta, & uictimæ pacificę solum. Rndendum autem q̄ hostię pro peccato dupliciter se habent, aliquando enim sunt ad solam emundationem alicuius immūditię, ubi non est peccatum aliquod, & interdum sunt pro aliquo, q̄ est uerè peccatum. De primo patet, vt cum aliqua mulier pareret offerebat sacrificium pro peccato. Leu. ca. 12. & tamen manifestū est, q̄ ibi non erat aliquod peccatum, sed solum immū dicia quędam prohibens eam ab accessu ad res sacras. Idem pater de leprosis. Cum. n. purificabantur offerebatur sacrificium pro peccato Leuit. capitu. 14. fuisse tamen leprosum nullum peccatum erat. Idem est de Nazareo viro, coram quo moriebatur aliquis. nam ille erat confestim immundus, & offerebatur pro eo sacrificium pro peccato, ut patet supra. capitu. sexto ibi tamen pec catum non erat, sed immundicia. De secundo patet exemplum Leuit. capitulo quarto, & quinto vbi p̄ peccatis verè cōmissis imponitur sacrificium. Quantum ad primum modum dicendum, q̄ sacrificia pro peccato non sunt spontanea, nec uotiua, sed pure necessaria ex impositione legis, & tunc nō oportet de eis exprimi hic, quia sicut in omnibus sacrificiis necessariis ex positione legis, quę habentur præced. c. & hic, vnum nunquam impediebatur per alterum nec supplebat, sed si contigeret oīa uenire in eodem die oīa simul fiebant, ita de sacrificiis pro pcto mō prædicto, qa erant necessaria vnum non supplebatur per alterum. s. q̄ ista possent supplere locum alterius sacrificii, q̄ fieri deberet in solēnitatibus. Secundo mō sacrificia pro peccato dicūtur esse illa, q̄ offeruntur p̄ veris peccatis, & istud stat dupliciter, quia aut erant determinata a lege aut non. erant. n. sacrificia determinata a lege pro peccatis determinatis, ut patet Leui. cap. 4. & 5. aliquando autē non erant peccata determinata, sed aliquis

quis sciebat in vniuersali se peccasse, quanquam non erat sibi conscius specialiter alicuius delicti pro quo lex iuberet offerri. Quantum ad primum dicendum est, q̄ sacrificia pro peccato non sunt votiua, nec spontanea, sed necessaria simpliciter, sicut sacrificia festiuitatum, quæ ponuntur hic, & præcedenti cap. ideo nō fuit necesse exprimi de illis, sed sicut supra dicebatur, q̄ sacrificia diei clangoris nō impediebantur, nec supplebantur per sacrificia calendarum, cū in eadem die essent, sed vtraq; offerebantur: ita ista sacrificia pro peccato non supplebunt pro alijs sacrificijs, quę erant in festiuitatibus, quia vtraq; erant ex necessitate: si autem sacrificia pro peccato non essent determinata a lege, vt supra dicebatur, poterant aliquando esse uotiua, & aliquando spontanea: si enim aliquis ad honorē Dei, & conscius sibi sceleris, quāquam non determinatè uoueret offerre pro peccato erat sacrificium pro peccato votiuum: si autem offerret sine voto erat sacrificium pro peccato spontaneum, & tunc reducitur ad ista duo, vel ad alterum eorum, & dicetur etiam, q̄ præter sacrificium pro peccato, quod offerebatur spōtaneè, vel votiuè, offerebantur in festiuitatibus oīa sacrificia, quæ erant determiuata. Considerandum autem circa prædicta, q̄ vnum sacrificium suppleri per alterum solum poterat intelligi, quando vtrunq; erat eiusdem speciei, & de animali eiusdem speciei: vtpote si deberet fieri aliquod holocaustum in festiuitatibus potest intelligi suppletio illius si fieret aliqō holocaustum spontaneum, vel votiuum in eadem die. De sacrificijs autem pro peccato manifestum est, q̄ non potest intelligi, quomodo supplerentur per holocausta, & è conuerso.

Item requirebatur, q̄ essent illa animalia eiusdem speciei, quia etiam si sacrificia essent eiusdem speciei, & animalia non, intelligi non poterat quomodo fieret suppletio: vtpote si iuberetur in festiuitatibus fieri holocaustum de agnis, vel arietibus, & aliquis in eisdem festiuitatibns spontaneè, vel votiuè offerret holocaustum de vitulis, non poterat intelligi, quomodo fieret suppletio: data tamen identitate speciei in sacrificio, & identitate speciei in animalibus videbatur esse dubium, an possit fieri suppletio: & de his dicit hic q̄ fieri non poterat.

In holocausto. Ponuntur hic partes hostiæ votiuæ, & spontaneæ: sub qualibet enim earum contingit dari holocaustum, & hostias pacificas: nam sicut interdū vouet quis holocaustum, ita & pacificas hostias, & sacrificium pro peccato, vt dictum est. Spontaneè quoque hic offerri possent, & tamen neutro modo supplentur, vel impediuntur sacrificia festorum.

In sacrificio in libamine. Sacrificium dicitur similia oblata cum carnibus animalis: libamen dicitur oleum, vinum, thus, & sal: & est sensus, q̄ sicut victimæ holocaustorum, & pacificorum non impediebāt victimas festorum, siue istę victimæ essent spōtaneæ, siue votiuæ: ita de libamentis eorum. s. q̄ non impediebantur, vel supplebantur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua: cuilibet enim oblationi animalis, siue esset ex necessitate legis, siue spontanea, dū tamen esset pro peccato, vel pacifica hostia correspondebat libamētum aliquod, & de isto dubitaretur. s. dato, q̄ non supplerentur victimæ festorum per victimas spontaneas, vel votiuas an supplerentur libamenta festorum per libamenta spontanea, vel votiua, & dicitur q̄ non. & hoc siue sit sacrificium. i. similia, siue sit libamen. i. vinum, oleum, thus, & sal. Aliqui autem accipiunt hic nomine sacrificij hostiam pro peccato, sed non conuenit, quia in omnibus diebus supra positis dicebatur de sacrificio, & libamine, & tamen ibi solū accipitur sacrificium pro simila: ergo sic accipit hic: hostia autem pro peccato intelligitur nomine holocausti, vel victimæ pacificæ, quando est spontanea, vel votiua: cum autem est ex necessitate legis intelligitur per victimas festorum, vt supra declaratum est.

Considerandum autem cum dicitur hic de votis, q̄ non intelligitur de omni oblatione votiua, vtpote si aliquis vouisset offerre pecuniam, vel aliquod aīal, quod non licebat immolari, aut vestem, vel aliquid simile. Nam de isto non erat dubium hic enim ponebatur ad tollendum dubium, q̄ vota, & hostiæ votiuæ non supplebant, nec impediebant oblationem, & victimas festiuitatum: dato tamen, q̄ istud non diceretur, non erat dubium de oblationibus votiuis, quæ non erant victimæ, sed de sacrificijs videbatur esse dubium. s. an sacrificia votiua impedirēt sacrificia festiuitatum, & de his intelligendum est.

In hostijs pacificis. idest eodem modo obseruabitur hoc in hostijs pacificis. s. sicut in holocaustis, quòd siue sint votiuæ, siue spontaneę non omittebantur propter eas victimæ festiuitatum. Idem etiam de libaminibus eorum dicendum est.

CAP. XXX.

NARRAVIT QVE Moyses filijs Israel omnia, quę ei dominus imperarat: & locutus est ad principes tribuum filiorum Israel: iste est sermo, quem præcepit dominus: si quis virorum votum domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, impleb it.

Ritus uotorum, & iuramentorum.

NArrauitque. Supra dictum fuit de ordinatione possibili ad Deum, per ea, quæ erant de communi lege: hic ordinatur populus ad Deum per ea, quæ sunt in sola intētione. s. per vota: est enim votum obligatio quædam causata per solam voluntatem in his, in quibus prius liberi eramus aliquid promittendo. In toto autē hoc. c. nihil agitur, nisi de votis, & conditione vouentium, & quando vota tenent, & quando non. Tanguntur autem quinque, secundum quinque conditiones p̄sonarum vouentium. Primo de viris: secūdo de puellis nullo modo maritatis, aut despōsatis: tertio de puellis desponsatis, sed nondum viro traditis: quarto de viduis, vel repudiatis: quinto de mulierib⁹ viro traditis. Secunda ibi. *Mulier si quippiam.* Tertia ibi. *Si maritum habuerit.* Quarta ibi. *Vidua.* Quinta ibi. *Vxor in domo.*

Circa primum considerandum de eis, quæ dicuntur hic quātum ad ordinem. s. an fuerint dicta post ea, quæ habentur præced. c. vel prius.

Respondendum est, q̄ in istis non potest per certitudinem cognosci ordo ipsorum: in historicis enim, quāquam aliquando sint anticipata, vel recapitulata, potest cognosci ista mutatio ordinis ex rebus gestis, q̄ narrantur, quia quædam sunt naturaliter priora alijs in operationibus: ista autem sunt præceptiua, & non habent inter se aliquam habitudinem cōtinuationis. & sic quamquam prius data fuerint ista, quam illa nō potest cognosci ordo istorum. Dicendum tamen, q̄ ista fuerint posteriora, quia nunquam aliquis debet recedere ab ordine litteræ, nisi ex causa. s. quando constat ex alio loco scripturæ, quòd non sit ille ordo, qui habetur in littera, vel fortè conuincitur per aliquam rationem:

rationem: hic autem nihil tale est. Ideo dicendū est F
q̄ iste fuerit ordo, s. q̄ postquam declarata sunt sacrificia adiuncta sunt vota.

An ista fuerint dicta immediatè post præcedentia.
Quæstio. I.

QVAERETVR vlterius, dato q̄ fuerint ista dicta post ea, quę habentur præcedenti cap. an fuerint immediatè dicta. Respondendū est hoc etiam non posse constare per certitudinem, sed satis est verisimile, q̄ fuerint immediate dicta, vel saltem paruum tempus fuerit post interhęc, & illa: in quo præsupponendum est q̄ ista præcepta, & omnia superiora a cap. 20. vsque ad finem libri G
huius dicta fuerint anno 40. ab exitu de Aegypto, vt declaratum est, supra c.28.in princip. Præter hoc autem infra c.36.in fine dicitur. Hæc sunt præcepta, atq; iudicia, quæ præcepit dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab super Iordanem: in quo innuitur, q̄ omnia ista præcepta fuerunt data in vltima mansione. quæ est in campestribus Moab, quę vocatur Belsethim, vt declaratum est supra cap.25.& 26.omnia namque præcepta ista, vsque in finem libri continuantur, sed in fine dicitur, q̄ illa præcepta data sunt in campestribus Moab, ergo etiam ista data sunt ibi: fuerunt autem data in octauo, vel nono mense cō putatis omnibus, quæ facta sunt post mortem Aarō, qui mortuus est mense quinto, vt patet ℣.33.c.

Quare hic tractatur de votis, cum dictum fuerit sufficienter Leuitici.c.27. Quæst. II.

QVAERETVR amplius quare hic dicitur specialiter de votis in toto isto c. cum de eis sufficienter dictum fuerit Leuit.c.27. Respondendum est, q̄ vota fiebāt dupliciter: primo modo cum aliquis seipsum vouebat: secundo modo cū vouebat seipsum ad agendum aliquid solum, vel vouebat aliquam rem suam, & in istis votis considerabā tur duo. s. an vota tenerent, & quæ personæ possent vouere. Secundum erat dato, q̄ votum tenuisset, qualiter erat solutio faciendi. De primo horum tractatur [illegible] untur conditiones personarum vouen I
tium, per quas notificatur, quando votum teneat, de quo nihil actum est Leuit. c.27. Secundum erat, quomodo solutio erat facienda in votis, dato q̄ tenerent, & de hoc nihil agitur hic, sed Leuit.c.27.vbi distingui tur, sicut supra fuit dictum. s. an quis voueret seipsū, vel aliquam de rebus suis. Si primo modo determi- tur ibi quantum quis pro seipso dare deberet, & di- stinguuntur status personarum secundum sexum, & ætatem, Si vero voueret rem suam, etiam ponuntur ibi differentiæ de mobilibus, & immobilibus: nō fuit autem positum ibi, quando quis voueret aliquid facere, vt ieiunare, vel affligere se, & sic de cæteris, quæ nō sunt in dando seipsum, sed in agendo. Et de his agitur hic, & de distinctione votorum valentium, & non valentium: ideo fuit necesse, vt post illa ibi dicta adhuc ageretur hic de votis. Simile est in multis alijs: sic.n.de festo azymorum agitur. Exo, 12.c.& Leu.23.& supra 28. De ipso enim quantū ad cęremonias agni paschalis, & panum azymorum agitur Exo. c.12. Quantum vero ad obseruationem aliquorum dierum festi huius & aliorum non: & quantum ad oblationem primitiarum de spicis virentibus agitur Leui.23,c. Quantum autem ad reliqua sacrificia pertinentia ad solennitatem huius festi, in omnibus diebus suis, agitur supra 28. Ita etiam de omnibus festiuitatibus, quæ habē tur duobus præcedentibus.c, agitur Leui.c.23.& tamę

Quare festiuitas phę tractatur in tot locis sacræ scripturæ.

quantum ad diuersa: ideo omnia necessaria sunt.

Circa primum. *Narrauitq. Moyses filiis Israel.* Deus.n. loquebatur primo Moysi in secreto: deinde ipse proponebat toti populo. s. per angelum suum, quia in die dationis legis in monte Synai cum audierunt Israelitæ vocem terribilem timuerunt mori: ideo deprecati sunt, ne vltra Deus eis loqueretur, sed Moyses, vt patet Exo.c.20.& Deuteron.c.5. Deus autem cōcessit: ideo dixit, q̄ daret eis prophetas, qui loquerentur nomine eius, ne ipse loqueretur, & ipsos audirent sicut ipsum, vt patet Deutero.18. c. non fuit tamen illa causa prima, propter quam Deus non loquebatur per angelum suum semper Israelitis, quin potius ipse fecit, vt vox quæ audiebatur in monte Synai in die datæ legis esset terribilis nimis, & continuè cresceret ad eē magis terribilem Exo.c.19. vt Iudæi compellerentur petere ab ipso, q̄ non loqueretur Deus, sed Moyses: quare autem Deus ad hoc Iudęos induxerit declaratum fuit Exod.c.20.vnde post illam vicem, nunquam fuerunt data præcepta Israelitis in sono tubę per angelos Dei, sed loquebatur Deus prophetis: ipsi autem enarrabāt populo: semel tamen legitur, q̄ angelus domini locutus fuit ad totum Israel: non quidem præcipiēdo, sed increpando post mortem Ioſue, vt patet Iudic. c.2. ideo tempore Moysi Deus loquebatur ad ipsum & ipse postea referebat verba illius ad populum.

Quare Deus loquebat to. p populo p Moysen & non per angelum.

Omnia quæ ei dominus imperarat. Hoc potest intelligi referendo ad superiora. s. Moyses locutus fuit omnia supra posita de sacrificijs, quæ Deus imperauerat loq, & postea locutus est ad principes ista, quæ habentur H
hic de votis, & tunc distinguuntur hic duæ sententiæ per duo verba, quæ habentur hic. s. narrauit, & locutus est referendo primum ad præcedentia, & secundū ad ea, quæ habentur hic. Alio modo potest esse sensus, q̄ referatur vtrunque ad ea, quæ habentur hic. s. q̄ Deus locutus fuerit Moysi ea, quę habētur hic de votis, & ipse narrauit ea multitudini, & tunc fuit locut⁹: isto modo describitur factum in vniuersali. Primo p hoc quod dicitur: narrauit omnia, quæ dominus imperauerat: secundo describit in particulari dicens. Iste est sermo, quem præcepit dominus, & iste secundus sensus est, quem facit littera. *Et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel.* Isti principes erant 12. viri in 12. tribubus Israel, tanquam duces, & veniebant a capitib⁹, ipsarum tribuum semper per lineam primogenitorum. De istis principibus, patet supra cap.1.& 2. Erant autem isti honorabilissimi in toto populo, quia erant principes totius multitudinis, & ob hoc in dedicatione sanctuarij ipsi soli leguntur obtulisse specialia dona, & sacrificia, vt patet supra c.7. poterat autem intelligi, q̄ locutus fuit Moyses ad istos. s. q̄ vocauerit eos specialiter, & proposuerit eis istas regulas de votis. Aliquando enim consuetum erat, quòd Moyses vocaret solos principes multitudinis ad consiliū, & congregabantur intra atrium tabernaculi. Vocabantur tamen per quendam specialem sonitum tubarum, vt patet supra cap. 10. s. si semel clangueris venient ad te K
principes, & capita multitudinis, & proponeret Moyses istis præcepta de uotis, quia erant principales in tota multitudine. Sed magis est dicēdum, q̄ Moyses locutus fuit ista ad totam multitudinem, quia ista pertinebant ad totum populum, sed nominantur hic soli principes specialiter, quia ipsi erant principaliores in populo. *Iste est sermo, quem præcepit dominus.* i. ista, quæ infra dicentur de votis, sunt, quæ Deus præcepit Israelitis obseruare. *Si quis virorum uotum uouerit domino.* Ponitur hic prima regula de uotis circa viros, & dicit q̄ omne uotum viri tenet. Dicitur autem de viro intelligendo de eo, qui est ætatis perfectę, et sui iuris. Si.n. aliquis sit minor, & in potestate patris, non tenebit votum,

ęla de is circa

votum, sed dicendum est de illo, sicut de voto puellarum, ideo dicitur hic, siquis virorum quia vir denominat ętatem perfectam: paruuli autem non comprehēduntur nomine virorum. In hoc aūt est considerandū q̄ iste, qui minor est, & vouet, pōt deficere in voto dupliciter. Primo si sit defectus ex parte consensus, vel voluntatis se obligandi. Secundo si deficiat, eo q̄ si est iuris sui, ℣ habuerit voluntatem se obligandi. De primo dicēdum est nullo mō tenet votum, siue sit de vouendo seipsum, siue aliquid agendo, vel de dādo aliquid, vtpote si sit in ætate nimis imperfecta, cū non peruenerit ad rationis integrum, & habeat verba voti non obligabitur, si promiserit se futurum monachū, vel ieiunaturum, aut aliquid in pauperes impensurū, quia votum est causans obligationem per libertatē, & uoluntatem se obligandi: qui aūt nondum puenit ad ętatem perfectæ discretionis non hēt voluntatē se obligandi, ℣ exprimat verba obligationis, sed est inuoluntarius per ignorantiam. Idem iudiciū est de viris magnæ ætatis, qui sunt furiosi, & qñ non hñt lucida interualla vouent. Ibi.n. non est voluntas se obligādi, cum non iudicent quid agant. Si aūt non deficiat votum ex defectu consensus, pōt deficere ex defectu potestatis se obligandi, & sic dr̄ hic de mulieribus cōiugatis, q̄ votum earum non tenet, viro nolente. Idē de puellis, siue desponsatis, siue non desponsatis respectu patris sui. Sed in istis distingueret aliquis, q̄ aut pueri, qui vouerunt, & habebant integram voluntatē se obligandi, vouerunt seipsos simpliciter, aut vouerunt aliquam rem daturos, aut vouerunt, q̄ aliquid facerent: si vouerunt primo, & tertio modo, dicet aliqs q̄ tenet votum: si secundo mō non tenet. Et ratio diuersitatis, quia quandocunque aliquis peruenerit ad ætatem discretionis, si est homo liber, habet potestatem super seipsum, licet non super aliquam rem, ꝙ nihil adhuc administrat. Primum aūt, & secundū votum respiciunt ipsam personam: ideo qui pōt super seipsum poterit isto modo vouere, qui aūt est in ætate adulta super seipsum pōt si liber est, & non furiosus. Secundum votum respicit res, ideo qui nō habet aliquam ministrationem rerum, nō p̄t isto mō vouere. Ista distinctio fortè teneret fm nos, sed secundū hręos non erat idem modus votorū, quia maior potestas dabatur patribus super filios in veteri testō, ℣ in D
nouo: nam nunc p̄t quilibet cōpletæ rationis, ℣ non fit emancipatus, vouere seipsum, vt q̄ efficiatur monachus, vel vouere se, ad aliquid faciendum, vt q̄ ieiunet: non p̄t tñ vouere aliquid dare, quia nihil hēt, sed omnia sunt patris sui, nisi habeat peculium castrēse, quod lucratus est in bello, ꝙ seruiuit dño, vel habuit ab hostibus, vel quasi castrense, quod in docendo acquiritur, vel in causidicando, & in similibus, vbi filius acquirit aliquid, quia non datur sibi p̄p patrem, nec prouenit ex re patris administrando eam industriosè, vocabitur quasi castrense. Et de isto vouere pōt cum sit proprium peculium, & sui iuris non profectitium, nec aduentitium. Apud Iudęos tñ erant minus liberi E
filij existentes in potestate patris: ideo de eis vr̄, q̄ non poterant vouere seipsos simpliciter, vel vouere ad aliquid agendum, sed iudicabitur, sicut de puellis. Nec valet si aliquis dicat, q̄ cum filij non præiudicarēt patris iuri vouendo seipsos simpliciter, vel vouendo aliquid facere, q̄ teneat votum, sicut iudicatur apud nos q̄ filiusfamilias possit vouere religionem, vel ieiuniū, sed non dare eleemosynam, nisi habeat peculium castrense, vel quasi castrense. Nam si hoc mō diceretur, etiam de puellis Iudæorum, quæ erant in potestate patris diceremus, q̄ tenerent vota patre inuito: sed falsū est, vt patet in littera. Consequentia apparet, quia nūc puella in potestate patris potest vouere continentiā,

A ēt patre inuito, vel vouere ieiunium, aut contrahere matrimonium: ergo conformiter de filijs familias, dicendum vr̄, q̄ vota eorū non teneant ex lege ista, sed iudicentur p̄ legē votorum puellarū: viri aūt sunt, qui sui iuris sunt, & illi hñt administrationem rerū: ideo possunt vouere seipsos simpliciter, vel ad aliqd agendum, vel q̄ aliquid dent. *Votum domino uouerit.* Dr̄ de Deo, quia votum proprium non p̄t fieri, nisi Deo: alijs enim promissiones facere possumus, & obłones, atq; iurā: vota aūt nequaq̄. Vnde dicimus votum esse promissionē factā Deo de aliquo licito ad qđ alias obligati non eramus. *Aut se constrinxerit iuramento.* i. dato q̄ nō expresserit verba voti, si tñ iurauerit aliquid facere p̄ Deū, aut pro Deo nō exprimēs verba voti, ob- B
ligabitur, sicut si vouisset. Considerandum autem in hoc, q̄ iste, q̄ aliquid facere iurauit non exprimēs verba voti, aut iurauit illud proximo suo. s. volēs se ei obligare, vel iurauit Deo. Si iurauit proximo suo, ℣ tenea tur ad solutionē p̄p veritatem, & p̄p iurm tñ non est votum: ideo si violauerit istam promissionem nō dr̄ violator voti, sed periurus. Si autem ista obligatio sit ad Deum. s. q̄ aliquis intendat se obligare Deo poterit esse tripliciter. s. exprimendo verba voti, vel solum iurando siue voto, vel vouendo, & confirmando votum iurō. Oēs autem isti modi dñr vota, ℣ non appareat in quolibet eorum verbum vouendi: differt tñ, quia maior obligatio inducitur, qñ votum est iurō firmatum, quam si sit simpliciter emissum. Rō huius est, quia vtrunque eorum per se important vinculū: vnum ergo alteri additum efficit maiorem obligationem. Aliter patet, quia cum obligatio alicuius liberi ex sua voluntate nascatur ex voluntate accipietur rō maioris, vel minoris obligationis: qui.n. magis se obligare intendit, magis obligatur. Cum ergo votum, & iurm simul maiorem, voluntatis conatum ad se obligandum demonstrant, magis obligabunt. Aliter.n.p̄t comparari iurm voto, prout iurm est aliquid quo affirmamus promissa facta proximo, & tūc dicendū, q̄ non tñ obligat iurm, sicut votum simpliciter emissum. Rō est, quia votum est directe in Deum. Iurm aūt, vt dictum est directe est in proximum. s. ad vtilitatem illius, licet illam vtilitatem iurans speciali mō p iurm confirmat, prout ponit diuinam reuerentiā pro aliquo reductiuo sui ad firmam, & indu[illegible] missorum executionem. Si ergo aliquis ꝺhat solum offendit diuinam reuerentiam, in qua nō per se, sed p accidens tendebat, qui autem votum non soluit directe magis Deum offendit, quia votum in eum directè tendebat: ideo fidelitas, quam Deo debemus magis offenditur hic, quam in fractione iuramenti, qđ erat factum in vtilitatem proximi, quamquam ibi o[illegible] datur Deus, & proximus, & in voto facto solum De⁹ offenditur: iuramento enim facto contra reuerentiā Dei agitur, sed non contra fidelitatem, quia nihil Deo promissum erat, sed proximo, licet per Deū, p̄missum esset: in voto autem agitur ꝺ fidelitatem, si frangatur: ideo dr̄ in Eccl.4.c. Si aliquid voueris, ne moreris reddere: displicet.n. Deo infidelis, & stulta promissio. Vocatur autē, p̄missio infidelis, qñ fides nō obseruatur. s. voto violato: vocatur stulta qñ fit indeliberate, vel de re vana, aut illicita, siue qñcunque non tenet: magis tñ offenderetur aliquis dñs temporalis, cum aliquis ageret ꝺ fidelitatem illi præstitam, ℣ si ageret ꝺ reuerentiam eius: iurm autem, de quo supra nullo modo potest totaliter tendere in Deum, sed fm aliquid: magis aūt in vtilitatem proximi: iurm autem est totaliter directè in Deum, qñ votum firmatur iurō, quia vtrunque tendit tunc totaliter in Deum.

Votum nō pōt fieri ni si Deo.

Votū Deo tripliciter fieri pōt.

Quid magis est obligatorium votum an iuramētū.

Quid

Quid obligat magis iuramentum sine voto alicuius rei in Deum, vel è contra. Quæst. III.

QVAERETVR Tunc quid si iuramentum sine voto sit totaliter in Deum, sicut votū sine iuramento: videtur tunc dubium esse, quid magis obligaret. Respondendū est, ꝙ magis obligaret iuramentum, quia in voto violato agitur directè, & explicite contra fidelitatem Deo debitam, implicitè autem contra reuerentiam: nam cum quis vouet promittit reddere: cum aūt nō reddit non obseruat fidelitatem in promissis, & hoc est agere ꝯ fidelitatem Deo debitam, quæ iam per votū debita est. Et dr̄ fieri ꝯ hanc, quia votum fm se, ꝓmissionem istam importat. Est aūt implicitè ꝯ reuerentiam: nam cum iste promisit Deo, & non reddit non multum curat de eo, quia si curaret redderet ꝓmissum, & hoc est agi ꝯ reuerentiam. In iurō aūt quod totaliter factum est ad Deum sit explicitè ꝯ fidelitatem, & directe. Etiam explicite contra reuerentiam, quod patet, quia iste, qui iurauit aliqd facere pro Deo promisit, & in promissione attēditur fidelitas. s. ꝙ sic fiat, vt promissum est. Qui aūt iuramentum infringit fidem non seruat, quia promissio perit, & hoc est directe frangere fidem, cum fiat hic ꝯ promissionem, quę in iuramēto firmatur. Fit ēt directè, & explicitè ꝯ reuerentiam, quia ille, qui iurat ꝙfirmat aliquid per Deum, quod si non obseruet reuerentia illius lędit: ideo nanq; res promissas per Deum ꝙfirmam⁹, vt ꝓp reuerentiam illius ꝯrium non agamus, quod non accideret si iuraremus per creaturam, quia illa nullius reuerentiæ esset, aut paruæ. In voto aūt, & iurō cum vtrumq; per se totaliter in Deum est, dr̄ia manifesta est, quia votum pro Deo fit. i. ad honorem, vel cultū illius; sed non per illum. i. non confirmat̄ per Deum, nisi intercedat ibi iurm, in quo Deus adducitur tanquam medium ꝙfirmatiuum. Iurm aūt in casu dicto est pro Deo, quia in ipso ꝓmittitur aliquid qđ ꝓ Deo est. Etiam est per Deum, quia in nomine eius promit tētes ꝙfirmamus; ideo si frangamus iurm huius maius esset, quàm infringere votum. *Aut se constrinxerit iuramento.* Potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ iurm istud fs, solum. s. ꝙ iste iurauit, & non expressit verba voti, sed id quod iurabatur, erat solū pro Deo, & sic obtinebit iuramentum illud locum voti, & distinguetur ista litera. s. si quis virorum votum vouerit. i. solū expresit verba vori, nihil iurās; aut se iurō ꝓstrinxerit. i. vel solū expresit verba iurī, nō exprimēs verba voti, & dr̄, ꝙ vtroq; modo tenebitur ad id quod promisit. Aliter potest accipi ista litera, quòd ista clau sula sit aliquid additum ad superiora, scilicet, siquis vi rorum votum vouerit, ideſt, si aliquis emiserit verba voti simpliciter non ꝙfirmans iuramento, vel iuramē to se constrinxerit, ideſt si vouerit, & super hoc addiderit iuramentum, quasi dicat, quòd quantum ad valorem voti nihil differt an solum protulerit voce nō iurans, vel quòd vouerit, vel iurauerit, quia vtroque modo tenetur reddere. Primo modo tamen est minoris obligationis votum, quàm secundo. *Non faciet irritum verbum suum.* Ideſt non retractabit promissiones. Est enim facere irritum, ideſt adnihilare, sic enim fit in verbis nostris, quando ea agimus, verbum quippe nostrum est signum rerum prout sunt in anima, & prout sunt extra iuxta Aristo. 1. Periher. sunt ea, quæ sunt in voce earum, quæ in anima sunt passionum notæ, ideſt signa: de ratione autem signi est esse ad signatum, cum dicatur relatiuè. Cum vero dicta nostra non explentur opere, nihil correspondet verbo, quod est signum, & sic nihil est verbum in rō ne signi. Sic autem est in omni iurō fracto, & in voto violato: ergo verbum est ibi irritum. *Sed omne quod promisit impleuit.* Ideſt, non retractabit vir promissiones, sed omnia, quæ dixit, faciet. Non est hoc intelligēdū absolutè, quia impossibile est, ꝙ aliquis vir quantūcū que sui iuris oīa, quæ promisit adimplere debeat. Nā si vouit Domino, ꝙ occideret aliquem, non tenebitur implere, sed magis implendo peccaret, vel si vouit aliquod malum se facturum, aut vonit se daturum in eleemosynam omnia, q[uæ] alius possidet, & sic de cęteris. Nihil enim h[abe]t implere tenetur, nec licitum est impleri, quamquàm posset, sed intelligendum est appositis conditionibus, quæ requirūtur ad votum, scilicet, quòd id, quod vouetur, sit licitum: illicita enim non cadunt sub voto. Et propter hoc occidere, fornicari, furari contumeliari non cadunt sub voto, & vniuersaliter de omni illo, quod inhonestatem aliquam importat. Ratio est, quia votū est promissio facta Deo ad magis colendum ipsum, quia est de operibus supererogationis: nullum tamen inhonestum est ad cultum Dei, sed magis illi repugnat; ideo de eo fieri votum non potest. Secunda conditio est, quod sit votum cum deliberatione factum: nam siquis etiam si iuris repentina iracūdia stimulatus, aut nō multū aduertens ad ea, quæ dicebat, aliquid voueret, non tenebatur illud implere: ratio est, quia deficit ibi fundamentum voti, per votū enim obligamur, & ista obligatio inducitur ex volūtate obligandi: in eo autem, quòd stimulatus ira, aut non aduertens ad id, quod dicebat, aliquid promisit, deficit voluntas se obligandi, quia verba illa voti nō fuerunt emissa per deliberationem, sed ex quodam motu passionali, vel leuitate quadam.

Conditio voti pri ma.

Illicita vo ueri non possunt.

2. cō dictio

Tertia.

Tertia conditio est in voto, quòd sit sine præindicio iuris alieni, & propter hoc siquis voueat id, quod non est iuris sui totaliter, vel nullo modo, votum non teneret, vt siquis voueret dare in eleemosynam omnia, quæ sunt in vna vrbe. Actus enim iste licitus est, & etiam potest fieri sine leuitate cum plena deliberatione: tamen non potest iste, qui vouit, implere, quia præiudicaret iuri alieno. Ista autem vocatur stulta promissio, quia promittitur quod non est in iure suo, & displicet Deo: nam dicitur in Ec. Cap. 5. clesiastico: displicet Deo infidelis, & stulta promissio. Istud etiam est, vt siquis voueat ea, quæ sunt sui iuris aliqualiter, tamen non possit ea explere sine præiudicio iuris alieni, quia iste vouens non est penitus iuris sui in illis, quæ promittit, sicut siquis coniugatus voueat castitatem perpetuam: est enim in hoc aliqualiter sui iuris q̄tū ad hoc, qđ nō est exigere debitū sed nō est sui iuris in reddendo, quia cōpelliturreddere, vxore petente: prima ad Corinth. capit. septimo. ideo huiusmodi vota non valent: sunt enim similia votis puerorum, quia sicut pueri, & puellæ voueant aliquid, non tenet votum, nisi pater voluerit, quia non sunt sui iuris: ita iste vir quamquàm sui iuris sit, non poterit vouere, quæ dicta sunt, quia illa non sunt iuris illius: oībus aūt his p̄suppositis intelligitur litera. s. quòd vir adimplebit oīa, quæ ꝓmisit.

Circa hoc considerandum est, quòd tractatus iste de votis erat communis veteri testamento, & nouo, scilicet, quòd in veteri testamento vota fiebāt, & nūc fiunt: non tn̄ est idem modus votorum, quia quædā obligant nunc, quæ non obligabant in veteri testō, cum nunc sit maior libertas vouendi, & plura cadāt sub voto, quam cadebant in veteri lege, vt infra declarabitur: ideo quia ista præcepta data sunt directe Iudæis exponentur primo solum de voto ipsorum, & qualiter obligarentur: deinde tota litera applicabitur ad modū votorū nr̄orū, quantū applicari pōt, & fiet magis distincta cognitio, cū fuerint impermixta.

An

An aliquis vir potuisset se totaliter Deo vouere in lege veteri; etiam si esset coniugatus. Et de votis legis Moysi. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis prosequēdo vota Iudeorū, an aliquis vir qui erat sui iuris inter Iudæos posset se totaliter Deo vouere. Ad hoc [illegible] quis distinguet, an iste vir, qui erat iuris sui. s. emancipatus erat coniugatus, aut non: si autē esset coniugatus, non posset se vouere, quia agebat in præiudicium vxoris: si autē non esset coniugatus posset se vouere, vel si esset coniugatus nondum cōsummato matrimonio, quia adhuc erat iuris sui, quātum ad se vouendum. Respondendum est, ꝙ iste modus respondendi est secundum conditionem votorū nostrorum in statu noui testamenti, sed in veteri non erat sic: multum enim sunt dissimilia: primo quia dato ꝙ istud votum teneret secundum vetus testamentū, non præiudicaretur vxori: ideo compleretur votum non obstante matrimonio. In nouo autem testamento non sic. Ratio autem diuersitatis est, quia in veteri testamento, quantumcunque aliquis applicaret Deo, non impediebatur ab actu matrimonij: omnes. n. tam sacerdotes, q̄ Leuitæ, & sacerdos magnus, ēt prophetæ sanctissimi vxores habebant. De sacerdote magno patet, quia filij sui succedebant ei. Exo. c. 29. & Leui. 6. & supra c. 20. Deus etiam promisit summum sacerdotium Phinees filio Eleazari summi sacerdotis, & omnibus successoribus eius vsque in æternum. ſ. 25. cap. De alijs sacerdotibus etiam patet, quia familia sacerdotum erat vna in tribu Leui, quæ non posset continuari, nisi sacerdotes haberent vxores. De prophetis patet, ꝙ haberent vxores, quia Moyses sanctissimus propheta rum vxorem habebat, & filios, vt patet Exo. c. 4. & 18. Isaias quoque vxorem habebat, & filios, vt patet Isaiæ c. 7. s. dixit dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est tibi Iasub filius tuus: alij etiam prophetæ, quasi generaliter filios habuerunt: sic patet 4. Reg. c. 2. vbi sæpe dicitur de filijs prophetarum, ꝙ venerunt ad Heliseum, vel adorauerunt eum: ergo licebat in veteri testamento homini quantumcunque se applicare vellet ad Deum, vti matrimonio: in nouo autem testamento non est sic: quia si aliquis totaliter se voueat Deo ad colendum ipsum, debet se transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem, omnes aūt istę professiones repugnant matrimonio, quia qui hmōi est continentiam profitetur, in quo nimis præiudicaret vxori, si teneret votum: ideo non tenet, nisi pariter vxor ꝓfiteatur, vel det licentiam viro si ipsa manere potest in seculo sine suspitione siniſtra: idem est autem si aliqs voueret assumere ordinem sacerdotalem, vel quemcunque sacrum qui laxior est: nam etiam iste ordo cō tinentiam habet annexam: non igitur pōt fieri votū, vel factum non tenet, si aliquis coniugatus sit, ꝙ totaliter se ad Deum transferat. In veteri autem testō nihil impedit, quin aliquis cōiugatus posset se totaliter applicare Deo, quia non est ibi aliquod præiudicium matrimonij: ideo non est respondendum, sicut nunc respondetur. Alia ratio diuersitatis est, quia in veteri testamento matrimonium non erat ratum, cum posset quilibet vxorem suam repudiare, etiā sine aliqua causa, vt declaratum est Deut. 24. c. ideo dato, ꝙ votū de applicando se specialiter Deo præiudicaret matrimonio, ita ꝙ vouens non posset vti actu matrimoniali votum teneret, quia poterat repudiare vxorem, & postea continentiam obseruare.

In nouo autem testamento non est sic, quia matrimonium est ratum, nec potest quisquam repudiare vxorem suam ex aliqua causa etiam ex causa fornicationis accipiendo repudium, sicut in veteri testamento, quia Christus dixit: Quos Deus coniunxit homo non separet. Mat. 19. c. vbi voluit nullam causam esse repudij, nisi fornicationem, & istam non quidem simpliciter ad dirimendum matrimonium, sed ad tollendam cohabitationem: de his extra de diuor. in c. gaudemus. Ideo non potest quis nunc matrimonio consummato profiteri religionem, vel continentiā qualitercunque, quia non potest dissolui matrimonium per votum.

An in antiqua lege quis posset se Deo totaliter vouere, sicut nunc religiosi, vel clerici. Quæst. V.

QVAERETVR tamen adhuc circa hoc, an aliquis de viris in testō veteri posset Deo totaliter se vouere accipiendo vouere se Deo, sicut nunc. s. ad cultum specialem eius, sicut nunc religionem vouemus, vel statum clericalem. Rndendum est, ꝙ non erat in veteri testō liberum cuilibet se vouere spaliter se ad cultum Dei, sicut nunc, qa nunc oīs hō, siue emancipatus, siue non emancipatus, dum tū rationis cōpletē capax sit, & non sit vxori iunctus, potest vouere se, & domino applicare. s. assumēdo ordinem sacrum in statu clericali, vel profitendo aliquā religionem. Cultus autem specialis, qui Deo exhibebatur in veteri testō erat in opere Leuitico, aut sacerdotali: nam sacerdotes ministrabāt Deo immediatē. s. in sacrificijs: in oblatione incensi, & candelarum, & panum propositionis, omniumq; ministeriorum sanctuarij, vt declaratum est. s. 18. c. Leuitæ autem subministrabant Deo. s. mediatè, quia non faciebant aliqđ ministerium in sanctuario cum esset solum sacerdotale, & si vellent facere, moriebantur, vt patet. s. ca. 3. sed habebant alias ministrationes magis remotas. s. ꝙ excubabant in circuitu sanctuarij, & ꝙ portabant illud de loco ad locum: & deponebant ipsum, quando castra mouenda erant, atque erigebant, quādo castra figenda essent. De his patet s. c. 1. omnes autem alij, q non habebant statum Leuiticum, non faciebant aliquam ministrationem specialem cultus diuini: sicut nunc non potest dicere Missam, qui sacerdos non est. Hoc præsuppositio dicendum est, ꝙ au[illegible] vouens seipsum specialiter Deo erat de sacerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus: si esset primo modo, iam videbatur applicitus Deo. Si secundo modo dicēdum, ꝙ non poterat aliquis seipsum vouere domino, vt esset Leuita, vel vt esset sacerdos. Causa est, quia Deus repulerat omnes tribus Israel a ministratione sua, & loco earum assumpserat tribum Leui, vt [illegible] supra c. 3. & 8. & in ista tribu distinxit Leuitas, & sacerdotes: Leuitas quidem pro minoribus ministeriis, & magis remotis: sacerdotes autem pro maioribus, & immediatis, vt hic dictum fuit, & adiunxit, ꝙ soli Leuitæ tractarent ministeria sua. Si autem aliquis conaretur inter eos ministrare, occideretur, & Deus indignaretur toti populo. s. c. 1. De sacerdotibus aūt dictū est, vt Aaron, & filij sui soli ministrarent in officio sacerdotali, & nullus de extraneis accederet: qui autem accederet moreretur, supra cap. 3. & 18. & hoc etiam si esset de Leuitis, qui erant ministri Dei, vt patet de Core, & socijs suis: erat enim Core de genere Leuitarum, & tamen quia voluit ministrare in summo sacerdotio, a terra absorptus est, supra 16. & 26. cap. In laicis quoque hoc fiebat, qui non erant de stirpe Leui, vt patet de Dathan, & Abyron, qui erant de stirpe Rubē, & 250. viris socijs Core, qui aspirabant ad summum sacerdotium, qui omnes perierūt, quidam a terra absorpti, alij vero ab igne combusti. s. ca. 16. rex quoque

Ozias

Ozias nolens vsurpare sacerdotium, sed solum ministrare, sicut sacerdos, percussus fuit lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem. 4. Regum. 16. cap. Non poterat ergo aliquis de laicis vouere hoc, quia lex interdicebat, & si vouerer non tenebat votum, sed in vouendo grauiter peccabat, velut siquis nunc vouerer adulterari. Nunc autem nobis licitum est vouere accipere ordinem sacrum, nisi sit aliquod impedimentū iuris. Ratio diuersitatis est, quia in nouo testamento non est aliqua progenies, vel natio specialiter determinata ad cultum Dei, sicut in veteri testō: sed omnibus indifferenter licet se ad cultum Dei applicare, nisi a iure prohibiti sint: laicis verò non licebat in veteri testō se vouere hoc modo ad cultū Dei.

An sacerdotes & Leuitæ possent vouere se specialiter ad cultum Dei, & ad faciendum sacrificia. Quæst. VI.

QVAERETVR amplius an sacerdotibus, & Leuitis liceret se specialiter vouere ad cultū Dei. Respondendū est, ꝙ non poterat fieri de hoc votum, quia necessaria non cadunt sub voto, cum vota sint supererogationis: sacerdotes autē, & Leuitæ obligati erant ad cultum diuinum specialiter, ita vt nequaquā liceret alicui Leuitę abstrahere se a ministerio suo. Idem de sacerdotibus, ēt si quilibet horum vellet renunciare omnibus, quę proueniebant ei ex ministerio suo, vt declaratum est supra cap. 20.

Sed hoc non stat: poterant enim Leuitę, & sacerdotes vouere se totaliter Deo: nam licet ipsi essent necessario Deo appliciti: non tñ erant totaliter appliciti, & hoc quia sacerdotes, & Leuitę erant multi & locus ministrādi erat vnicus, scilicet sanctuarium, quod vnicum erat in toto Israel, ideo isti erant distincti per vices, scilicet erāt factę. 24 sortes sacerdotum, qui ministrabant per diuersas partes anni, & dum ministrabant illi, qui erant in vna sorte non ministrabant illi, qui erant in alia: sed erant extra locum sanctuarij in vrbibus suis primo Paralipom. cap. 24. Leuitę quoq; diuisi erant per ministrationes suas, & tempora ministrandi: illi autem, qui non ministrabant ibant ad vrbes suas. De hoc primo Paralipo. 9. & 25. hoc autem fuit tempore Dauid, & semper post eum, quia ipse ordinauit istum statum sacerdotum, & Leuitarum, vt patet primo Paralipomen. 23. cap. semper tamen post datam legem fuit hoc, quòd nō ministrarent omnes Leuitæ, vel omnes sacerdotes coram domino, sed aliqui essent in loco sanctuarij ad ministrandum, & alij in vrbibus suis, vt patet Deuteron. cap. 18. & sic quamquam aliquis Leuita, vel sacerdos esset dominō obligatus, videtur quòd poterat vouere se magis obligans, quia non erat obligatus totaliter, sed solum ad tempus illud, in quo per sortem, vel alias ministrare debebat, & sic posset vouere, quòd semper esset coram domino ad ministrandum. Sic patet de Samuele, quia mater sua vouit eum, vt esset coram domino ad ministrandum omnibus diebus vitæ suæ, vt patet primo Reg. cap. 1.

Item apparet hoc, quia si aliquis Leuita esset, qui desideraret semper manere coram domino in loco sanctuarij, quamquam non obligaretur manere, nisi tempore sortis suæ, manere poterat, & iubebatur, ꝙ darentur ei iura, quæ dabantur omnibus alijs, qui manebant tunc in loco sanctuarij, vt patet Deuterono. cap. 18. Quod ergo poterat iste facere sine voto poterat cum voto, & tunc totaliter se Deo applicabat per votum, ad quod non erat obligatus: sic sacerdotes facere poterant, quia idem ius est cuilibet sacerdoti respectu aliorum sacerdotum, quod cuilibet Leuitæ respectu aliorum Leuitarum,

An liceret sacerdoti vouere sacrificare quotidie. Quæst. VII.

QVAERETVR amplius an posset aliquis sacerdos in veteri testamento vouere facere quotidie sacrificium, vel offerre incensum aut ministrare in sanctuario. Rñdendum est quantū ad primum de sacrificio, ꝙ aut intelligebatur istud votum, quod quotidie faceret sacrificium. i. offerret aliquod animal de expensis suis, & ipse immolaret illud atque faceret cęremonias illius, vel quòd quotidie sacrificaret. i. ꝙ de animalibus, quæ offerebantur quotidie ex necessitate dierum festorum, vel profestorum, de quibus in duobus præcedentibus cap. aut de animalibus, quæ offerebant sponte populares facere quotidie sacrificium immolando aliquod ipsorū. Si primo modo intelligatur dicendum, ꝙ poterat vouere, quia facere sacrificium pertinebat ad sacerdotē, etiam in hoc nullius iuri præiudicabat. Si secundo modo intelligatur dicendum, ꝙ non poterat, quia in hoc præiudicabatur iuri aliorum sacerdotum: erant namque sacrificia distincta per dies, vel per genera sacrificiorum. s. ꝙ vni sacerdoti proueniebat vna die sacrificare, & alteri altera. Hoc autem erat, quia sacerdos, qui faciebat sacrificium habebat omnia iura illius. s. de holocausto solum proueniebat pellis, & ipsa dabatur sacerdoti immolanti solum Leui. cap. 6. de hostia pacifica proueniebat sacerdotibus pectusculum, & armus dexter, & solum dabantur sacerdoti immolanti hostiam Leui. cap. 7. De sacrificio pro pctō proueniebant oēs carnes, & pellis q.ñ non introducebātur de sanguine illius in tabernaculum, sed istud proueniebat soli immolanti: Leuit. cap. 6. Idem quoque erat de oblationibus de simila, oleo, & vino, quia qui ponebat vnum pugillum de illis super altare accipiebat eas integraliter, alijs sacerdotibus nihil præcipientibus: Leui. ca. 6. Si ergo liceret alicui sacerdoti ministrare qñcunque vellet in sacrificādo ipse perciperet omnia iura, in quo nimis prejudicaretur alijs, & esset locus infinito litigio: ideo determinauit Deus, ꝙ esset ordo in ministrando inter omnes sacerdotes. s. ꝙ tot dies darentur vni ad ministrandum, quot alteri, vt sic iura æqualia eis prouenient. De hoc Leui. cap. 6. in fine dicitur: cunctis filijs Aaron æqua mensura per singulos diuidetur, ꝙ ergo aliquis vellet quotidie facere sacrificiū erat præiudicare iuri oīum aliorum, quod non licebat ei: ideo non cadebat hoc sub voto. Ad secundam particulam, qñ quærebatur, an liceret sacerdoti vouere, ꝙ quotidie offerret thymiama.

Respondendum est, ꝙ non licebat, quia quamquā non prejudicaretur hic iuri alterius tollendo ei aliq̄ vtilitatem; præiudicabatur tñ inquantum auferebat potestas aliorum: habebat. n. quilibet sacerdos ius offerendi thymiama dño aliquo die cum sacerdotes essent distincti per vices. 24. vt patet. 1. Paralipo. c. 24. Si autem aliquis quotidie offerret thymiama, auferret alijs potestatem offerendi cum solum offerretur thymiama intra tabernaculum bis in die, vt patet Exo. c. 30. Item non poterat vouerī hoc, quia erat contra legem: iusserat. n. lex, vt sacerdotes offerrent thymiama, & facerent omnia alia ministeria distincti per 24. vices, & quando aliqua illarū ministratura esset, sacerdotes ponebant inter se sortes, quis de illa vice ministraturus esset: sic patet Lucę. c. 1. de Zacharia ministrante: si ergo aliquis vellet quotidie offerre incensū tolleret distinctiones istas, & sortes: ideo vouerī hoc non poterat. Cum dicebatur aūt de positione panum propositionis: rñdendum ꝙ non poterat aliquis vouere quotidie ministrare in panibus illis, quia illi soli pone bantur de octo in octo dies. s. per singula sabbatha Leui. c. 24. & hoc vt cum quidā essent duri ponerent alij

alij recentes, vt patet 1. Reg. 21. c. ideo non poterat vouerī hoc quotidie explendum, ideo non poterat aliquis sacerdos vouere, vt de octo in octo dies, quia in hoc præiudicaret iuri aliorum sacerdotum, quibus cō petebat hoc facere per vices, sicut cætera ministeria, & generaliter de omnibus aliis ministeriis dicendum est, quòd non licebat alicui sacerdoti vouere facere alia, quam ei competerant ex officio, nec pluribus vicibus, quam ei competerant, quia sic præiudicabatur iuri aliorum.

An sacerdos aliquis posset vouere introire quotidie in sancta sanctorum ad orandum. Quæst. VIII.

QVAERETVR amplius an liceret alicui sacerdoti vouere introire in sancta sanctorū ad orandum, vel vouere facere sacrificia diei propitiationis.

Respondebit aliquis, quòd aut erat sacerdos magnus, aut minor: si esset magnus poterat ista vouere, quia competebat ei illuc introire: si autem esset de minoribus, non poterat vouere, quia soli sacerdoti magno ius erat illuc intrare. Leuitic. decimosexto, & ad Hebræ. capit. nono, de sacrificijs diei expiationis, idem iudicabitur, scilicet, quòd nemo de minoribus sacerdotibus illa possit vouere facere, quia soli sacerdoti magno competunt, cum illa exigant ingressum in sancta sanctorum, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

Sed aliter respondendum est, scilicet, quòd aut iste qui vouebat erat sacerdos magnus, aut minor: si minor nihil horum vouere poterat, quia lex auferebat ei hoc, vt declaratum est. Si autem esset sacerdos magnus, aut vouebat introire in sancta sanctorum ad orandum, aut volebat facere sacrificia diei propitiationis: si secundum istorum, dicendum quòd non poterat vouere, quia ipse obligatus erat ad faciendum hęc & in necessarijs non est votum. Si autem dicatur de oratione intra sancta sanctorum, aut vouebat hoc in die propitiationis, aut pro aliis diebus: si pro die propitiationis dicendum, quòd non oportebat vouerī, qa iam obligatus erat ad faciēdum, cum illa die summus sacerdos iuberetur introire in sancta sanctorum cum sanguine vituli, & hirci ad expiandum pro toto populo, & ibi orabat pro expiatione. De hoc Leuitic. decimosexto, & ad Hebrę. capit. nono. Hoc autem, quia necessarium erat, non poterat vouerī, poterat tamen sacerdos vouere facere aliquam aliam orationē intra sancta sanctorum, quam facere non obligabatur per rirū expiationis, & istud votum tenebat. Si autem dicatur, quòd vouebat orare intra sancta sanctorum in aliquo alio die prēter diem expiationis, non poterat vouere, quia non licebat ei illuc ingredi alijs diebus, & si ingrederetur, moreretur, vt patet Leuitic. capit. decimosexto.

An aliquo modo laicus posset se vouere Deo totaliter, licet non administrandum. Quæst. IX.

QVAERETVR amplius cum non liceret alicui laico inter Iudęos vouere se totaliter Deo ad colendum ipsum ministrando in sanctuario, an liceret aliquo alio modo se totum Deo vouere.

In quo præsupponendum est, quòd contingit aliquem se Deo totum vouere, vel quantum ad aliquid: primum est, vt si quis voueat se futurum monachum, quia ibi vouetur de statu, in quo homo nihil sibi dimittit, totum Deo tribuens: Monachi enim, & omnes religiosi nihil sibi penitus reliquerunt exterius cum abrenuncient omnibus, quæ possidebant per votum paupertatis: nihil quoque interius sibi relinquunt cum abrenuncient iuri possidendi, & voluntati aliquid habendi, aut aliquid ex seipsis faciendi, sed iam propter obsequium Christi ad voluntatem aliorum operentur. Aliquando autem aliquis vouet se Deo non totaliter, sicut si vouet se ad aliquid faciendum, vel non faciendum, vt ad dandum eleemosynam determinatam, vel ad aliqua ieiunia, aut ad abstinentiam a coitu, vel ab alijs actibus. Hic enim tribuit se homo Deo quantum ad id, quod vouit, sed plura alia sibi dimittit, in quibus penitus liber est. De hoc dicendum, quòd non erat inter Iudæos aliquod ministerium spirituale ad quod homo se vouere totaliter Deo, quia ista solum conueniebant sacerdotibus, & leuitis, vt supra declaratum est. Dicendum tamen, quòd erat aliquid alterum, in quo posset homo se totaliter vouere Deo, scilicet, quando aliquando voueret se non determinans aliquid, ad quod se vouebat, sed diceret, ego voueo me Domino, & tunc totus homo pertinebat ad ius Dei, & deberet applicari ei ad aliquod ministerium, quia tamen non erat aliquod tale in veteri testamento posuerat Deus precium, quod daretur pro quolibet se vouente totaliter Deo, & quādo illud soluebat erat, ac si totum Deo traderet. Istud precium distinguitur secundum varietatem sexuum, & ætatum: nam si esset masculus ab anno vigesimo vsque ad quinquagesimum dabat siclos quinquaginta: si vero esset fœmina huius ætatis dabat siclos triginta: ab anno autem quinto vsque ad vigesimū masculus dabat viginti siclos, & fœmina decem: ab vno mense vsque ad annum quintum pro masculo dabantur quinque sicli, pro fœmina tres. Si autem vir esset annorum sexaginta, vel amplius dabat siclos quindecim, fœmina autem decem, & hoc intelligitur, quando erant potentes reddere istam æstimationē. Si autem viri, vel fœminæ vouentes seipsos erant pauperes, veniebant coram sacerdote dicentes, quomodo vouissent seipsos: sacerdos autem considerans paupertatem determinabat quantum deberet vouens. De hoc Leuit. capitu. vltimo. & sic habebant aliquem modum homines in veteri testamento, per quem se possent totaliter applicare Deo. Sed iste modus non est proprius applicandi, quia qui semel Deo se totaliter applicauerit, poterit se iterum applicare, scilicet, iterum faciendo simile votum, & redimendo se.

An pater posset vouere filium Deo totaliter. Quæst. X.

QVAERETVR amplius, an vir, qui erat sui iuris posset filium suum Domino vouere totaliter applicando.

Respondendum est, quòd aut iste vir erat sacerdos, aut Leuita, vel erat de popularibus. Si primo modo dicendum, quòd poterat filium suum vouere Domino, & poterat dupliciter vouere, scilicet, modo voti laicorum, vel voto Leuitarum, & sacerdotum. Modus autem voti vulgaris erat, quòd quandocunque aliquis totaliter Domino voueretur, non applicaretur ad aliquod ministerium diuinum, sed daretur pro eo certa summa pecuniæ, de quo Leui. capitu. vigesimo septimo, & iste ita si vouisset modo popularium filium suum quamquàm esset Leuita, daret pro eo tantum, quantum determinatum erat a lege. Alius modus erat voti Leuitarum

tarum, & sacerdotum ad applicandum se Deo, scilicet, quòd applicarent se illi semper manendo coram eo. Et si voueret pater hoc modo filium, manebat semper filius coram Domino: poterat enim pater hoc facere. Quod patet, quia cum mater posset hoc facere a fortiori posset pater: de matre patet, quia Anna mater Samuelis vouit eum Domino ad hoc, quod maneret semper coram illo, & ministraret, vt patet primo Regum cap. 1. & postea obseruatum est votum, quoniam traditus est puer, vt maneret semper coram Domino eodem cap.

Istam distinctionem faciunt quidam, sed non est recipienda: Leuitæ enim quando filios suos vouebãt debebant eos semper coram Domino ponere, quia aut isti Leuitæ, vel sacerdotes vouebãt filios suos Domino ad aliquid specialiter, vel vouebant totaliter Domino dicentes: ego voueo filium meum Domino. Si primo modo debebant complere, quod vouissent, sed non est illud vouere aliquem totaliter: si autem vouerent simpliciter dicentes: ego voueo filium meum Domino: non poterant dare precium pro illo, quod dabant vulgares, sed debebant illum dare ad seruiendum semper coram Domino. Positio autem superiorum fundatur in hoc, quòd Leuita, vel sacerdos haberet electionem, scilicet, an vellet filium suum dare modo Leuitarum, vt staret coram Domino, vel vellet redimere illum dando precium modo popularium. Sed non stat, quia popularibus dabatur, quòd darent pecuniam pro seipsis redimendo se, quia non poterant Domino applicari: si autem possent, non redimerentur. Sic patet de redemptione primogenitorum: omnes enim primogeniti erãt obligati Domino ad ministrandum ei, & quia primogeniti laicorum non poterant ministrare cum Deus vetuisset, dabatur pro eis preciũ, vt patet supra cap. 3. pro primogenitis autem Leuitarum non dabatur aliquod precium, sed omnes applicabantur Domino: ergo conformiter hic in votis cũ aliquis totaliter Domino voueatur, si applicari potest ei non dabitur precium, sed applicabitur. Idem patet penitus in animalibus, quæ vouebantur: si enim aliquis voueret animal, quod licebat immolari, nullo modo poterat illud mutare dando pro illo aliquod melius, vel pejus, sed ipsum debebat applicari Domino ad immolandum: si autem non esset animal ad immolationem, scilicet, quia erat immundum secundum speciem, vel etiam erat maculatum, debebat constitui precium illius secundum arbitrium sacerdotis: Leui. 27. cap. Ita igitur si aliquis se voueret Deo, vel vouebatur ab alio, & posset Deo totaliter applicari, non debebat pro Deo accipi aliquod precium, sed applicandus erat Deo: si autem non posset applicari, debebat precium recipi, secundum determinationem legis vel sacerdotis. Sic autem erat de filijs sacerdotum, & Leuitarum, quia illi poterant applicari Deo specialiter, sicut patres eorum: ergo non debebat accipi precium pro eis, & hoc tenendum est tanquam necessarium, quòd Leuita vouens filium suum Domino simpliciter debebat facere, & semper maneret coram illo sicut factum est de Samule. Sed tunc an ex voto patrum teneantur filij, dubium videtur, declarabitur autem primo Reg. capi. 1. quando agetur de Samuele, quem mater vouit coram Domino. Si autem iste vouens filium suum esset laicus tenebatur dare id, quod æstimatum erat a lege pro ipso secundum differentiam ætatis, & sexus, de quo Leui. 27. cap. & tunc magis erat notum, & poterat vouere, quia pater in vouendo filium hoc modo non obligabat filium suum, sed seipsum ad soluendum pecuniam determinatam a lege.

An potuisset vir vouere non accedere ad vxorem. Quæstio. XI.

QVAERETVR vlterius an posset vir in veteri testamento vouere domino non accedere ad vxorem. Respondebit aliquis, & non poterat, quia in hoc præiudicabatur matrimonio, sicut nunc fit, quòd nullus coniugatus potest vouere continentiam, & si voueat, non tenet votum, nisi pariter vxor voueat. Sed ad hoc respondebit, & non erat simile de nouo, & veteri testamento, quia in nouo testamento matrimonium est ratum: in veteri autem non erat ratum, quia poterat vxor repudiari, & accipi alia, ergo posset etiam vouere continentia non curando de præiudicio vxoris, quia hoc lex permitteret sicut permittebat maius. s. repudium. Sed dicendum est, & ista solutio non tenet, quia matrimonium esse ratum, vel non ratum, facit ad hoc & posset dissolui, vel non: sed non & matrimonio existente vir posset præiudicare vxori negãdo debitum. Ideo dicendum & vir poterat in veteri testamento repudiare vxorẽ, sed retenta illa non poterat vouere continentiam. Ratio diuersitatis est, quia cum vir repudiaret vxorem accipiens aliam, vxor repudiata poterat accipere alium virum, & sic non præiudicaretur ei in reddendo debitum, vel exigendo: cum vir vxore retenta, vouebat castitatem, præiudicabat vxori, quia non reddebat ei debitum, & ipsa non poterat repudiare virum accipiendo alterum, ideo maneret semper in grauamine, qđ valde irrationabile erat, vt ex voto viri præiudicaretur vxori, & sic dicendum, & non poterat vouere castitatem. De fœmina autem a fortiori dicẽdum, & nõ licebat ei vouere continentiam, cum maneret cum viro suo, licet vir haberet aliqua remedia cõtra fœminam, quæ non habebat fœmina contra virum. s. si fœmina voueret continentiam poterat vir repudiare eã accipiendo aliam vxorem, & sic non præiudicaretur viro quantum ad petendum, vel reddendum debitũ: fœmina autem nõ poterat illum repudiare, ex aliqua causa: ideo non habebat remedium contra eum si voueret continentiam, nullo modo tamen licebat alicui eorum vouere continentiam cõstante matrimonio, si postea etiam constare deberet.

An in tempore legis antiquæ vir, vel mulier sui iuris posset vouere virginitatem. Quæstio. XII.

QVAERETVR vlterius an in veteri testamento vir, vel fœmina, quæ essent sui iuris possent vouere virginitatem. Respondendum est, & in veteri testamento non erat vsus vouendi virginitatem, quia multiplicatio in filijs erat in veteri testamento, tanquam valde magnum bonum, vt patet cum Deus promitteret multiplicationem istã tanquam benedictionem, vt patet Genes. cap. 22. scilicet per memetipsum iuraui, dicit dominus, quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo propter me benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris. Ipsi quoque qui erant viri multum perfecti, desiderabant filios, & qui non habebant eos erant tanquam ignominiosi inter cæteros, & fœminæ steriles in magno opprobrio: sic patet Genes. 30. cap. Rachel cernens quòd esset infœcunda, ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cum vero postea peperit dixit: Abstulit dominus opprobrium meum, qualiter hoc fuisset in opprobrio. Et sic fuit postea communiter in veteri testamẽto: nam quando Iepte Galadites vouit, & ĩmolaret primũ, qđ occurreret de domo sua, & occurrente filia dixit ei, quòd occideret eã, ait filia, hoc solum mihi prẽsta quod deprecor, dimitte me, vt duobus mensibus circueam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Et postea: Cumque abijsset cum socijs, & sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus: flere autem virginitatem est, quòd fleret, quia moriebatur in virginitate non genita prole. si tamen apud Iudæos obseruatio virginitatis fuisset ad laudabile, non ploraſſet ista, sed magis gauderet, quia moriebatur in virginitate.

Dicendum tamen, quòd quamquam rarissima esset virginitatis obseruatio in veteri testamento, non erat illicitum votum virginitatis, in mulieribus tamẽ in veteri testamento non reperitur obseruatio virginitatis cum voto, aut sine voto, sed omnes accipiebãt viros: Domina autem nostra fuit prima, quæ virginitatem obseruauit & vouit: sic enim dicitur Lucæ cap. 1. ad Angelum ex verbo eius: Quĩ virum non cognosco, ideſt proposui non cognoscere. Et Ecclesia cantat de ea, & in hac obseruatione fuerit prima dicens:

Sola sine exemplo placuisti fœmina Christo.

Ideſt ante non fuit aliqua, quæ daret tibi exemplum virginitatis, sed tu fuisti prima in hoc voto. De viris autem magis reperitur, nam quamquam non habeatur expressum votum de virginitate, patet tamen, quòd aliqui obseruauerunt illã, sicut fuit Hieremias, qui sanctificatus fuit ab vtero Hierem. capitu. primo. & postea mansit in virginitate vsque ad mortem, vt ait Hieronymus in prologo super Hieremiam, idem patet de beato Ioanne Baptista, qui in virginitate mortuus est, & fuit in veteri testamento.

Idem autem dicunt de beato Ioanne Euangelista, sed non est simile, quia ipse non proposuerat obseruare virginitatem, quia contraxit matrimonium, sed Christus vocauit eum de nuptijs die, quo celebrabat nuptias, nondum consummato matrimonio, vt ait Hieronymus in Prologo super Ioannem.

Inter gentiles autem maius fuit istud votum, quia erant inter eos virgines, quæ vouebant virginitatem, & compellebantur eam seruare, scilicet virgines vestales, de quibus fuit mater Romuli, & Remi filia Minitoris regis Italiæ: fecerat enim eam auunculus suus Amulio virginem vestalem, vt nunquam ex ea nasceretur proles, quæ posset regnare, & sic ipse regnaret: postea autem a quodam viro ignoto defiorata gemel los peperit Romulum, & Remum, quos Amulio in Tyberi exposuit, & postea a pastoribus inuenti enutri fi sunt: matrem autem eorum Iliam nomine vouentem sepeliuit, iuxta legem virginum vestalium. Quid autem esset de ista, & de ritibus virginum custodientium eam ponit Ouidius in libris Fastorum.

An domus, vel possessio posset Deo vouerì in veteri lege. Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius an vir, qui sui iuris erat, posset aliquem agrum, vel domum vouere domino, siue aliquid de immobilibus, & dicitur de istis, quoniam de bonis mobilibus manifestum erat, quòd vouere posset, quia nulli præiudicabat in hoc, & bona illa erant sua. ergo poterat disponere de illis. De immobilibus autem videtur dubium, quia immobilia erant ad distinguendum tribus, & familias, & per ista cognoscebatur nomen cuiushbet in familia sua, & satis latè declaratum est supra cap. 27. & ob hoc iubebat Deus de his, quòd non transirent de tribu in tribum, vel de familia in familiam, vt patet ĩ. 36. ca. & ob hoc non venderentur, & si aliquando venderentur poterant redimi ab illo, qui vẽdiderat, vel ab aliquo de cognatione illius, & si non redimerentur redibant saltem in iubileo ad venditorem Leui. c. 25. si autem vouerentur domino bona immobilia transirent ab vna familia in alteram, & sic non maneret distinctio familiarum, & tribuum, ergo non poterant voueri. Respondẽdum est, & poterat quilibet agrum suum, vel quodlibet de immobilibus vouere domino, sed propter hoc non fiebat confusio possessionum, nec tribus manebant sine possessionibus, quia quicunque vouisset domino aliquam rem immobilem non tradebat illam domino, sed sacerdos æstimabat illam, & precium illius cũ quinta parte insuper dabat vouens, & retinebat sibi rem, quam vouerat, vt patet Leui. c. vlt. si autem fierent vota, sicut nunc, quòd ista res, quæ vouebatur nunquam rediret ad vouentem, esset turbatio possessionum, & familiarum, nunc autem votum nihil nocebat.

An aliquis posset vouere donare possessionem alteri. Quæst. XIIII.

QVAERETVR amplius, an aliquis posset vouere Deo, & daret alteri aliquam rem immobilẽ donando. Ratio dubij est eadem, quæ in superioribus, s. quia per donationem transiret possessio ad alteram familiam, & iam confunderentur familię, & possessiones earum, sed hoc Deus nolebat. Respondẽdum est, & accipiendo donare proprie secundum & nunc fit, vt trãsferatur dominium rei cum omnibus iuribus suis ad donatarium, nemo poterat donare aliquid immobile in veteri testamento, quia nunc donatio manet in perpetuum: poterat tamen largè accipi donatio prout est concessio rei ad vsum. & sic poterat quilibet dare rem suam alteri toto tẽpore, quo viueret, & sicut poterat dare simpliciter, ita poterat vouere, quòd daret: non tamen sequebatur ex hoc inconueniens, s. & confunderentur possessiones, quia isto mortuo filij eius poterant repetere rem, quam pater donasset sine voto, vel cum voto, quia in præiudicium eorum non poterat pater donare: ita etiam erat de rebus venditis, & post mortem aliquorum redibant ad filios eorum: vnde non confundebantur ex hoc possessiones tribuũ, & familiarum. Similis autẽ modus erat de omnibus alijs votis virorum in veteri testamẽto, s. quòd virorum valebat in eo, quòd erat iuris sui, & non erat contra legem, nec contra honestatem, & erat a voluntate deliberatum.

Mulier si quidpiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognouerit pater votum, quod pollicita est, & iuramẽtum quo obligauit animam suam, & tacuerit, voti rea erit. Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit. Sin autem statim vt audierit, contradixerit pater: & vota, & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quòd contradixerit pater.

Mulier si quippiam vouerit. Hic ponitur secundum de puellis non maritatis, nec desponsatis, quæ erant in domo patrum, & dicitur: Si quippiam vouerit, scilicet ad ieiunium, vel orationem, aut aliquos labores, aut ad contrahendum, aut non contrahendum, quæ omnia sunt, vel esse possunt ad cultum Dei. Nam non omnia cadunt directe sub voto sicut ea, quæ sunt indifferentia, vt claudere oculum multotiens, vel raro, vel complodere vtranque manum in meridie: ista enim penitus carent ratione voti, quia ipsa facta non habent aliq ratio-

Secũda regula de votis circa res puellares non maritatas.

rationem boni, & non facta non habent aliquam rationem mali, vel diminutionis boni. Si tamen aliquando quis ista vouerit, videtur quod propter Dei reuerẽtiam debeat illa obseruare. *Et se constrinxerit iuramento.* Idest, si puella obliguerit se per iuramentum, non est intelligendum, quòd votum istud debeat fieri cum iuramento, & aliàs non stent ea, quæ dicuntur hic, quia siue votum fiat cum iuramento, siue sine iuramento obligat, licet maioris vinculi est, quando fit cum iuramento, & maioris peccati est infringere votum sic factum, sed est intelligenda ista litera copulatiuè, s. si fœmina quidquã vouerit, scilicet verbis simplicibus non addendo iuramentum, & si iuramento se constrinxerit, idest, vel vouerit confirmando votum iuramento, vel si iurauerit aliquid Deo reddere non exprimendo verba voti, quia omnibus his modis est obligatio voti, sicut supra declaratum est. Considerandum autem est, circa vota puellarum existentium in domo patris, quòd aut illæ sunt infra annos completæ discretionis, vel supra: si infra, non tenet votum, quia non est ibi voluntas se obligandi quæ attenditur principaliter in voto, ideo etiam si postea perueniat ad ętatem, in qua sit sui iuris totaliter, vt si sit vidua, vel repudiata non tenebitur obseruare istud votum, quia nullum fuit, si autẽ peruenerit ad annos completę discretionis, aut vouet ex aliquo impetu passionali, & indeliberatè, aut deliberate, si primo modo votũ nõ obligat, quia etiã non est ibi voluntas se obligandi, quæ tollitur per impetũ, vel furorem. Si autem deliberatè fiat, aut ista puella vouet aliquid, quod homini existenti totaliter sui iuris liceret, aut quod non liceret: dicitur autem hoc, quia viri emancipati sunt penitus sui iuris, ideo dicebatur supra, quòd quidquid vouerent, redderent: simile etiam de viduis, & repudiatis dicitur infra, & tamen istæ nõ poterant vouere quidquid voluissent, quia aliqua erãt illicita, vt quia inhonesta, vel non sui iuris, aut in prẽiudicium aliorum, vt declaratũ fuit supra, & in istis non debet fieri votum, quod si fiat non tenet. Si autẽ puella prędicta faciat votum de his, quæ homini totaliter sui iuris vouere liceret, stat regula ista, scilicet, quia aut pater contradixit voto eius postquam sciuit, vel non: si contradixit rescinditur, si non contradixit tenet. Alii tamen distinguunt circa hoc, quòd aut puella hu[illegible] orationem, aut ieiuniũ, & similia, quæ dependent ex sola voluntate, nec requirunt aliquam mãteriam exteriorem dispensabilem, vel distribuibilem: & tunc tenet votum, etiã patre inuito, quia puella nulli iniuriam facit obligans quod suum est. Si autẽ voueret puella dare eleemosynam, quia hoc de bonis patris sui compleri debebat si teneret, & quia patrem obligare non poterat, ideo votum non tenet, nisi ex consensu patris.

De votis puellarum qualiter tenẽt, & qualiter non, scẽm nonum testamẽti. & qualiter tenent ex lege Moysi.

Sciendum, quòd ista distinctio teneret quantum ad statum noui testamenti, in quo liberius est puellis, & pueris vouere manentibus sub potestate patris, q̃ in veteri testamento: ideo dicendum est, quòd siue sit votum de faciendo orationem, siue ieiunium, vel cõtrahendo, aut non contrahendo, puella nõ poterit vouere, secundum legem istam si pater ei repugnare voluerit. De voto autem circa eleemosynam magis manifestum est. De primo apparet, quia puellę non possunt facere vota valida, si patres non assentiant eo, q̃ ipsæ non sunt sui iuris, ideo magis sunt inualida vota earum quam illorum, qui sunt sui iuris, & debet aliquid licere illis, quod non liceat istis, sed etiam existẽtibus sui iuris non licet vouere rem aliquam, ergo pueris, & puellis aliquid vltra hoc erit, quod nõ liceat: existentibus enim sui iuris, licet de se ipsis disponere, pueris autem, & puellis non licebit, vel saltem nõ valebit dispositio eorum si contradixerint patres: hoc enim habent super eos, quia non sunt sui iuris. quantum vero ad eleemosynam dandam, vel aliquid donandum manifestum est, quòd facere non possunt etiam si patres non repugnẽt, quia nihil habent, quod erogent; ideo sicut quisquis homo sui iuris voueret dare bona alterius in eleemosynam istud votum non prẽiudicabat illi, cuius erant bona, nec requirebatur aliquis dissensus, vel repugnantia illius, quia [illegible] per votum non poterat constituere sibi aliquo[illegible]s super bona alterius, ideo sic erat de pueris, & puellis, q̃ quamquam vouerent dare eleemosynam, & patres audientes non dissentirent, non tenebant vota, quia non habebãt aliquid istę puellę, vel pueri vnde soluerent. Si autem patres consentirent fauendo illis votum teneret. *Quæ est in domo patris sui.* Idest, quòd ista puella est sub potestate patris, nam si sit puella, & non sub potestate patris, sed tradita viro, non tenebit ista lex, quia consensus, vel dissensus patris nihil ad eam agit, sed solum cõsensus vel dissensus viri, vt patet infra.

Puella existens sub tutoribus sine patre an possit vouere aliquid. *Quæst. XV.*

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo patre maneret sub tutoribus, vel curatoribus. Respondendum est, quòd aut ista puella erat infra annos discretionis perfectę, aut supra. Si infra, nõ teneret votum, etiam si curator, vel tutor non repugnaret, q̃a deficit ibi fundamẽtum voti, s. voluntas se obligandi, q̃ non possit esse in istis, q̃ j. discretionis annos sunt, sed inuolũtarij sunt p̃ ignorantiam. Si aũt peruenisset ad annos perfectę discretionis prędicto, q̃ ageret ex deliberatione dicendũ, q̃ non tenebat votum si tutor, vel curator postquã audiret, repugnaret, quia sicut puella erat sub potestate patris viuentis, ita datus est sibi tutor, vel curator sub cuius potestate sit: sed accipitur hic domus patris largè, s. q̃ puella non sit sui iuris, nec transiret ad ius viri, sed sit in iure patris, vel sub aliquo qui habeat eam loco patris. *Et in ætate adhuc puellari.* i. nõ solum debet esse puella, sed ẽt in ętate puellari. Dr̃ enim ętas puellaris, i. status puellę, ideo interdũ aliqua est in ętate puellari, quę non in statu puellari, sicut illa, quę iam maritata est, vel desponsata uidua, vel repudiata, quia per hoc aliquo modo, uel totaliter exiuit potestatem paternã, & è ꝛrio, si sit aliqua manens in potestate patris, quę iam sit magnæ ętatis, nunquam uiro tradita nec uidua, aut desponsata dicetur esse in statu puellari, & de uotis illius ita iudicabitur, sicut de uotis puellarum secundũ ętatem, quia adhuc manet sub potestate patris.

An vidua reuersa in domum patris possit vouere sine eius consensu. *Quæst. XVI.*

QVAERET aliquis, quid si puella mortuo uiro manens in uiduitate sua regrederetur in domũ patris, an esset eadẽ lex de uotis illius, quę de uotis puellarum manẽtium sub patria potestate. Aliquis ridebit, q̃ non erit eadem lex, quia istę puellę assumptis uiris desierunt esse in patria potestate: postea aũt pater non recuperat potestatem super illas, iõ uota earum erunt, sicut uota hominis, qui totaliter est sui iuris. Itẽ patet, quia istę habent iam bona distincta, quia eo q̃ ductæ sunt in matrimonium hñt aliqua bona dotalia, q̃ specialiter ptinent ad eas, iõ cum habeant administrationẽ bonorum illorũ poterunt uouere non solũ de seipsis, s. ad aliqd faciendum, uel non faciendũ, sed ẽt de rebus suis ad aliquid dandũ. Sed ꝙ hoc dicetur, q̃ ista ratio non tenet: & primo cũ dr̃, q̃ istę puellę exuerũt patriã ptãtẽ, qñ ductę sunt in mrmoniũ, iõ q̃ postea non recuperant illam patres; videbitur fortè è contrario, quia dicitur Leui. ca. 22. de filiabus sacerdotum, quòd si mortuis viris redierint ad domos patrum, licebit eis comedere de cibis sanctificatis, sicut licuit, quando erant in potestate patris: & tamen dicitur, q̃ non licet eis hoc, cũ sint traditæ viris: ergo videtur, q̃ cum sunt sub potestate virorum, non sunt sub potestate paterna, & cum illam [illegible]erint redeunt ad patriam potestatem, & consequen[illegible]vota earũ erunt, sicut vota puellarum. Item cum dicebatur, quòd istæ puellæ habent iam administrationem in bonis, cum habeant vota distincta, s. bona dotalia: ergo poterunt vouere: dicendũ quòd in hoc non videtur præsupponi verum, quia nõ recipiebant puellæ hęreditatem patrum in veteri testamento sicut nunc, sed soli filij succedebãt in bonis paternis, vt in illis conseruaretur nomen patris; filiæ autem nunquam succedebant in totum, vel in partẽ, nisi non existentibus aliquibus liberis, vt patet supr. c. 27. Sed his non obstantibus dicendum est, quòd puella cum redibat in domum paternã post viduitatem, non erat sub potestate paterna, sed licebat ei vouere, sicut homini totaliter sui iuris, siue haberet bona, siue non haberet, quia si non haberet bona dotalia, siue alias constante matrimonio acquisita, vel quæ postea acquireret: poterat vouere de seipsa, s. ad aliquid agendum, vt ad ieiunandum, vel orandum, vel ad manendum in aliquo statu, vt in perpetua continentia, si autem haberet bona, quia administratio eorum pertinebat ad eam, licebat ei vouere de illis. Cum autem arguebatur contra hęc, quòd puellę in veteri testamento non habebãt aliqua bona. Respondendum est, q̃ istæ puellę viduatę multis modis poterant habere bona, quæ pertinent ad earum ministrationem, s. quia poterant habere bona dotalia, vel alias acquisita.

Primus modus adhuc subdiuiditur, quia ista bona dotalia poterant esse immobilia, vel mobilia: immobilia quidem regulariter non pertinebant ad fœminas, si tamen pater moreretur sine liberis masculis hæreditas pertinebat ad filias, vt patet supra ca. 27. & illa dabatur eis in dotem. Sic fuit de filiabus Salphaad, quæ mortuo patre acceperunt hæreditatem illius, & illa diuisa in dotes earum nupserũt viris tribus suæ, vt patet infra 36. cap. ideo istæ possent, postea in viduitate vouere de bonis illis, sed in istis non tantum applicatur, quia non poterant redire ad patriam potestatem, nec domum patre iam defuncto. Erit autem alius casus, vt puta si pater genuit filias, & iam productus ad magnam senectutem, in qua nullo modo speraret habere liberos, nec hẽre posset, traderet nuptui filias suas, daret eis de bonis immobilibus in dotem, cum ipsę ei totaliter successuræ erant, si postea viri earum morerentur, poterant redire in domum paternam, & ibi habebant bona sub ministratione sua, de quibus vouere possent.

Item poterant fœminæ habere bona dotalia inter Iudæos, quæ essent mobilia, & istud communiter fiebat, nam quamquam patres non possent eis dare de bonis immobilibus stantibus liberis masculis, poterãt largiri bona de pecunijs, vel de alijs mobilibus, quæ vocarentur bona dotalia, sicut est de bonis, quibus seruatur ius primogenituræ, quoniam omnia pertinent ad primogenitum. Cæteri autem liberi solum suscipiunt dona quædam a patre de bonis mobilibus, vel de his, quæ alias nõ pertinebant ad primogenituram, & de istis bonis, adhuc liberius erat puellis manentibus in viduitate aliquid disponere, quia propter hoc non sequebatur confusio familiarum, vel tribuum, sicut datis bonis immobilibus.

Alio modo poterant istæ puellę viduatæ habere bona, scilicet non dotalia, & hoc dupliciter, s. quia acquisierant ea constante matrimonio, sicut nũc fit per leges humanas, vel postea in viduitate existentes acquisierunt, & de his liberrimum est illis vouere, vel alias disponere. habebant igitur istæ puellę viduę aliquid, de quo possent disponere, quod non accidebat, si istę nunquam fuissent traditæ viris, quia existẽtes in patria potestate non poterãt habere bona dotalia mobilia, vel immobilia, siue pater haberet liberos mares, siue non. Etiam non poterant habere bona alias acquisita, quia quandiu puellæ manent sub patria potestate, nunquam habent peculium proprium, secus autem de filijs, qui nondum emancipati possunt habere peculium castrense, vel quasi castrense, sed etiam si istæ puellæ viduatę, nulla omnino haberent bona, de quibus possent vouere, non sequebatur ex hoc, quòd erant sub patria potestate, sed possent adhuc vouere de seipsis. s. quòd ieiunarent, vel orarent, vel vouere aliquem statum, vt continentiam perpetuam.

Cum autem arguebatur, quòd filiæ sacerdotũ mortuis viris, redibant ad domum paternam, & comedebant de cibis sanctificatis, viuentibus illis non poterãt hoc facere, ergo mortuis viris redibant puellę in patriam potestatem.

Filia sacerdotis vidua rediẽs ad domũ patris, an maneret sub patria potestate.

Respondendum est, quòd non fiebat hoc propter puellas redire, vel non redire in patriam potestatẽ, sed quia de cibis sanctificatis volebat Deus, quòd non comederent, nisi illi, qui pertinebant ad familiam sacerdotum, ideo dicebatur Leuit. cap. 22. quòd vernaculi, & serui emptitij poterant comedere de sanctificatis, inquilini autem, & mercenarij nequaquam: eo quòd vernaculi, & emptitij erant aliquid proprium sacerdotis, & videbantur pertinere ad res eius, vel familiam, inquilini autem & mercenarij non erãt aliquid ipsius sacerdotis, sed venerunt conducti pro mercede, ideo non licebat eis de sanctificatis sumere. Ita de puellis filiabus sacerdotum, quando erant in potestate patris, erant in familia illius, cum autem tradebãtur nuptui, pertinebant ad familias virorum suorum, ideo mortuis viris licebat eis comedere de sanctificatis, nõ quidem quasi redirent in patriam potestatem, sed quia redibant ad familiam paternam, prius autem non erant de familia patrum, sed virorum. Hoc autem apparet ex duobus, quia si istæ filię sacerdotum nuberent alijs sacerdotibus, siue in ætate puellari, siue [illegible] trimonio, licebat eis comedere de cibis sanctificatis in domo paterna, si autem nupsissent alicui de popularibus non licebat eis hoc, vt patet Leuit. ca. 22. s. si filia sacerdotis cuilibet de populo nupta fuerit de his, quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. constat tamen, q̃ siue filia sacerdotis esset tradita in vxorem alicui sacerdoti, siue populari, non erat sub potestate patris, ergo non priuabatur cibo sanctificatorum, quia exibat patriam potestatem, nec rursus licebat ei sumere de illo, quia rediret in patriam potestatem. Item patet hoc, quia dato q̃ puella mortuo viro rediret in domum patris, si rediret cum liberis, nõ licebat ei comedere de sanctificatis, si autem sine liberis licebat, & tamen si puella rediens in domum patris iterũ esset sub patria potestate, & propter hoc liceret ei comedere de sanctificatis, fieret idem, si rediret habens liberos, non licebat tamen quia habebat liberos, quia tunc pertinebat ad familiam liberorum suorum, qui non denominantur de familia eius, sed de familia viri mortui, ideo tanquam extraneę non licebat comedere de illis. Patet igitur, q̃ puellę viduatę redeuntes ad domum paternam poterant vouere, quia erant sui iuris, & nõ manebant sub patria potestate, & vota obligabant illas simpliciter, sic patet infra, scilicet vidua, & repudiata quidquid vouerint reddent. *Si cognouerit pater votum, quod pollicita est.* Idest, quod promisit puella, intelligitur de

de voto, quod agit de seipsa, s. de orando, vel ieiunando. Secus autem si voueat dare eleemosynã, quia tũc etiam sine patris repugnantia non tenet votum, vt supra declaratum est. Cum autem dicitur hic: Si cognouerit pater, non magis differt, quòd cognoscat immediatè quàm post multa tempora: nam quocũque tempore cognouerit potest irritare votum per dissensum suum.

An puella existens sub potestate patris vouens aliquid teneatur illud adimplere ante patris contradictionem.

Quæst. XVII.

QVAERITVR circa hoc, si puella existens in patria potestate vouisset aliquid, an teneretur obseruare illud antequam pater retractaret, & an non seruans peccaret.

Respondẽdum est, quòd puella si vouisset aliquid, & postea pater retractaret, puella non tenebatur obseruare, & etiam si patre nesciente puella obseruare posset, non tenebatur, quia votum iam nullum erat per repugnantiam patris. Si autem pater nondũ repugnauerat, aut cognouerat votum puellæ, aut nõ: si autem cognoscens non repugnauerat puella erat simpliciter obligata, nec poterat pater iam repugnare, ideo tenebatur obseruare votum suum, quia iã erat effecta sui iuris per non repugnantiam patris. si autem pater nõdum cognouisset votum, dicendum, quòd aut puella erat supra annos discretionis, aut infra: si infra nullo modo tenebat, quia deficiebat ibi voluntas obligandi se, ideo etiam si pater non repugnaret, ideo etiã si confirmaret votum puellę per expressum consensum, artificari non poterat, quia quod ex seipso penitus nullum est, non potest postea ratum fieri, & sic pater non poterat validare votum puellæ per consensum suum: posset tamen ipse eam vouere ad aliquid faciendum, vel ad aliquem statum, & teneret votum, sicut Anna vouit filium suum Samuelem domino, & expleuit votum. Ratio diuersitatis est, quia vtile per inutile vitiatur hic. Votum enim puellæ infra annos discretionis est penitus inutile, consensus autem patris secundum se est vtilis, quia ipse sufficeret ad obligãdũ puel[illegible]l, quia tamen fundatur hic super inutili, scilicet per votum puellæ: ideo vitiatur. Si autem consensus patris esset per se, quòd ipse voueret puellam per se non habẽdo respectum ad aliquod votum puellæ, tenebat votum patris, & erat vtile. Si autem puella vouisset existens supra annos discretionis, & faceret deliberate votum quãtum ad ipsam tenebat, licet pater posset illud infirmare per dissensum, ideo tenebatur obseruare quousque pater repugnaret, & si nõ obseruaret, erat tanquam rea voti fracti. Hoc autem est, quando votum erat tale, quod poterat in toto, vel in parte compleri antequam pater sciret, vtpote si puella vouisset orare per aliquot dies, aut ieiunare tenebatur orare, vel ieiunare in omnibus illis diebus quibus pater nondum cognosceret votum. Si autem non faceret, rea erat voti. Alia autem erant vota, quæ non poterant compleri in toto, vel in parte vsque ad aliquod magnum tempus, vt fortè postquam puella sumpsisset virum, vel alios post mortem patris, & de istis nihil attinebat, nunc ad puellam: si tamen pater sciens reuocaret illa adueniente tempore completionis, non tenebatur puella complere ista vota, etiam si esset iam effecta sui iuris, vt viduata, vel repudiata, quia antequam exiuerit de patria potestate cessauerat obligatio illorum.

An puella supra annos discretionis vouens aliquid in domo patris cupiens patrem retractare sit rea voti fracti.

Quæst. XVIII.

QVAERITVR amplius, quid si puella supra annos discretionis vouisset aliquid in domo patris, & postea cupiens non complere notificaret patri, quod voluerat hac intẽtione, quòd pater retractaret votum: an ista esset voti fracti rea, vel obligaretur obse[illegible] istud votum patre viuente, aut postquam exiuisset eius potestatem effecta sui iuris.

Respondendum est, quòd puella ista, aut voluit, ꝙ pater votum eius sciret, & infringeret, & tamen non notificauit illi, nec dedit operam aliquam, vt sciret, vel aut notificauit, siue dedit operam.

Si primo modo dicendum est, quòd puella ista peccauit eo, ꝙ desiderabat solui a voto suo, quod licite vouerat, tamen quamquam pater sciẽs, postea dissoluat non tenebitur puella ad votum, quia dissensus patris infringit votum, si autem ista puella nõ solum voluit, ꝙ votum retractaretur, sed etiam dedit aliquo modo operam, aut dedit ad hoc operam in aliquibus signis, ita vt post posset cognoscere votũ eius, aut ipsa significauit ei verbo. Si primo modo peccatum graue est, sed votum infringitur per patris dissensum; ideo puella non obligatur postea illo, nec tenebitur obseruare, siue quando est in potestate patris, siue quando extra illam. De primo apparet, quia si postquam peruenisset hoc ad patris notitiam, quomodocunque peruenisset, pater non posset retractare vota puellæ, iam priuaretur iure suo, quod habebat super puellam, & tamẽ nõ debebat ipse ex peccato puellę priuari iure, nec etiam ista puella obligabatur seruare votum istud, postquã esset effecta iuris sui, quia cum votum semel cessauisset obligare, quia penitus irritatũ fuerat ex repugnantia patris, nunquam vlterius resumebat vires, & sic manebat libera a voto: tenebatur tamen nimis dolere, ꝙ commiserat talem fraudem, & quamquam ex viribus voti non esset obligata conuenientissimum remediũ erat, quòd effecta sui iuris obseruaret illud, si adhuc obseruari poterat.

Dico autẽ si poterat, quia aliqua vota sunt pro certo die, vel certa persona, aut certo actu, & cum transierint ista, iam non est locus voto. si autem puella ista significasset patri votum, quod fecerat, aut significabat solum, aut significabat, & dicebat, quòd absoluere ea a voto repugnando promissioni illius, vtroque modo erat peccatum graue, & magis quàm in duobus modis præcedentibus, quanto magis voluntas puellę erat peruersa ad non obseruandum votum: tamen ex hoc non tollebatur, quin pater per dissensum suum infringeret votum, & sic non manebat ipsa obligata ad cõpletionem voti tempore, quo erat sub patria potestate, nec post rationibus supra assignatis. Sed de peccato suo dolere obligabatur, & tanto acrius quanto in istis casibus maior erat iniquitas, quàm in præcedentibus.

Et iuramentum quo obligauit animam suam. Non est intelligendum, quòd per solum iuramentum obligaretur puella ista, quia etiam per votum simplex sine iuramento esset obligatio: sed dicitur de iuramento, ga positum fuit ad maiorem fortitudinem voti: magis enim obligat iuramentum cum voto quàm alterum eorum, quodcunque tamen ipsorum per se prẽstitum in Dei fauorem solidè obligat. *Et tacuerit.* Idest si tacuerit pater obligabitur filia, & quãtum ad hoc nocetur ei, quia iam filia tenebitur ad aliquid alterum quã pater velit, & eo inuito faciet, quod ꝓmisit. Causa huius est, quia pater arguitur cõsentire per taciturnitatẽ istam, qncũq;. n. agitur de prẽiudicio alicuius, si taceat consentire uidetur, & per consensum uerum, uel interpretatiuum causatur obligatio propter negligentiam subiacentis. Si autem agatur de fauore alicuius, ut quòd aliquid dabit ei, uel ad aliquem statum promouebitur ex taciturnitate non probatur, nec præsumitur consensus. Ratio diuersitatis est, quia ꝙ aliquis rem suam, uel ius suum perdat, vel ꝙ alius eũ sine peccato lędere po[illegible] uoluntate patientis depẽdet, ideo per taciturnitatẽ [illegible]sentire ex iure prẽsumitur, quia contradicendo illa a[illegible]vertere posset. Quòd autem bonum mihi detur, uel quòd ad honorem ꝓmouear, non dependet ex mea voluntate, sed a voluntate dantis vel promouentis, & quia per meum cõsensum nullum ius mihi acquiritur contra dantẽ, vel promouentem tacendo consentire non arguor: sed si de malo, vel præiudicio meo agatur, quia ex consensu meo ius alteri contra me acquiritur, ius præsumit, quòd si non consentirem manifestè repugnarem, & sic est ibi consensus interpretatiuus a iure factus, qui ad obligãdum sufficit.

Voti rea erit. Idest puella obligabitur ad reddendum quidquid promisit, quod est esse obligatam voto. *Quidquid pollicita est, & iurauit, opere complebit.* Idest omnia, quæ vouit, & iuramento confirmauit soluet. Et nõ debet intelligi ista litera de copulato extremo, s. quòd omnia, quæ puella promitteret, & simul iuraret soluere, quia si nihil alterũ soluere tenebatur, sed debet intelligi copulatiuè, s. quòd quidquid puella iurauit, vel quidquid puella vouit tenebitur reddere, si autem vtrunq; simul sit, s. iuramentum, & votum fortius vinculum est, & etiam reddet quę promisit. *Sin autem statim, vt audierit contradixerit pater.* Per istam contradictionem infringebatur votum puellarum, vel puerorum manentium in patria potestate: non quidẽ, ꝙ prius non tenuisset, sed quia obligatio ista cessauit per hoc, quòd pater repugnauit, sicut infra declarabitur de puella desponsata. Cum autem dicitur hic, quòd statim contradicat, non est intelligendum istud statim strictè, s. quòd nullo alio facto postquam pater audierit verba puellæ teneatur repugnare, sed debet intelligi pro tota illa die in qua audiuit, vel cognouit votum filiæ, si autem distulit sententiam vsque ad alteram diem non poterit postea reuocare, sic patet infra, de viro respectu vxoris qui in eadem die potest retractare votum: & dicitur retractare statim. cum vero ad alteram diem differt non potest retractare, & dicitur non facere statim. *Vota, & iuramenta eius irrita erunt.* Idest puella non tenebitur ad votum, quia iam vota & iuramenta irrita sunt, idest, nec obligatur per votum, nec per iuramẽtum. Dabatur autem patri ista potestas super filios & filias, quia quandiu manent in potestate eius non debent agere aliquid, quod sit contra voluntatem patris, si tamen pater non posset retractare vota filiorum, vel filiarum manentium in potestate sua agerent aliquid contra voluntatem eius, & indirecte subtraherent se a potestate patris saltem quantum ad multa, ideo ius est patri reuocare. nunc autem non est sic, quia ad ampliandum cultum diuinum liberior est potestas vouendi, & filius vel filia in potestate patris potest vouere religionem, vel alium statum perfectionis etiam patre inuito, vel potest accipere vxorem, aut vxorem. In veteri autem testamento minor erat potestas vouentium, & tamen adhuc dabatur aliquis locus cultui diuino per vota, quia sine consensu, vel iussu patris filius, vel filia existens in potestate patris potest vouere, & teneret votum dum tamen pater non retractaret dissentiendo.

Nec obnoxia tenebitur sponsione. Idest, non tenebitur ista puella obligata ad explendam promissionem, quã fecit.

Eo quòd contradixit pater. i. dissensus patris erat causa sufficiens ad hoc, quòd nõ teneret votum puellarum, vel puerorum existentium in potestate patris, cuius causa supra posita est.

An filius, vel filia sub potestate patris existens posset se vouere Deo totaliter, & quomodo vota a filijsfamilias emissa tenebant. *Quæst. XIX.*

QVAERITVR circa hoc, an filius vel filia existens in potestate patris posset se Deo vouere totaliter. In quo prẽsupponendum est, ꝙ aliquem vouere se totaliter Deo in veteri testamento non erat vniuersaliter, sicut in nouo, s. applicare se ei ad ministrandum specialiter in cultu eius vel ad manẽdum in aliquo statu perfecto propter honorem Dei, sicut in monachatu, vel statu sacerdotali, sed cum aliquis se totaliter Deo vouebat dabat pro se certum precium determinatum a lege Leuitici capi. vltimo.

Hoc dato respondendũ est, quòd aut ille, qui se totaliter Deo vouebat, erat puer, vel puella, si esset puer prẽsuppositio, ꝙ feciſſet istud votum in ętate perfectę rationis, & ex plena deliberatione, quę sunt communia in omnibus votis respectu omnium personarum ad valorem ipsorum, erat dicendum, quòd aut erat filius sacerdotis, vel Leuitę, aut alicuius laici. Si primo modo applicatio huius ad Deum debebat esse ad standum semper coram domino, vt ministraret, vel vt faceret quidquid sibi iuberetur, sicut declaratum est supra, & non poterat dari aliqua pecunia in commutationem, vel redemptionem voti istius: & tunc dicendum, quòd aut pater cognouit votum, vel non: si autem non cognouit, tenebatur iuuenis hoc obseruare vsquequo pater sciens retractaret illud: si autem sciẽs non retractaret tenebatur iuuenis obseruare votum assistendo semper coram domino, & quamquam grauaretur pater in hoc, tamen sibi imputaret, qui noluit retractare votum filij cum potuit. Nec valet si dicas, quòd poterat hoc filius vouere etiam patre renuẽte, sicut nunc filij, vel filiæ possunt vouere religionem, vel assumere sacros ordines etiam inuito patre: nam magna differentia est in potestate vouendi in nouo, & veteri testamento, vt supra declaratum [illegible] iste iuuenis esset filius alicuius popularis, non poterat applicari Deo per votum suum, nisi quantum ad hoc, quòd daretur pro eo aliquod precium, quod taxatum erat a lege, nam omnes præter sacerdotes, & Leuitas prohibiti erant ministrare, vt supra declaratum est.

Et tunc dicendum, quòd votum istud compleri non poterat, nisi patre sciente, quia hic debebat d[illegible] pecunia pro isto voto, sed filius vel filia, qui sunt in potestate patris non habent aliqua bona: ergo ad hoc, quòd compleretur votum oportebat, quòd pater sciret votum emissum.

In alijs autem votis, vt in ieiunio, vel oratione, & similibus poterant filij, vel filiæ incipere obseruare antequam pater sciret: quia non requirebatur ibi aliqua materia distribuibilis, quam filij a patribus recipere deberent, & sic necesse erat patrem primo scire votum quam inciperet compleri. Hoc verũ est, nisi filius haberet aliquod peculium castrense, v[illegible] quasi castrense, quoniam patre ignorante poterat ipse redimere votũ suum de peculio illo, si autem pater cognosceret uotum emissum, aut repugnabat, uel non: si repugnabat votum non tenebat, siue filius haberet proprium peculium castrense, vel quasi castrense, siue non haberet.

De non hũte manifestũ est, ꝙ pr̃ p retractationẽ voti infringebat illud, ga gnale erat hoc, q̃tũ ad oĩa vota filiorum

filiorum etiam in alijs, in quibus non erogabatur aliqua pecunia, quam pater dare deberet, si autem filius esset habens peculium castrense, vel quasi castrense et non tenebat votum, quia sicut si filius voueret ieiunare, vel orare, non tollebatur aliquid de bonis patris, & tamen non tenebat votum si pater retractaret, vt supra declaratum est, ita in peculio castrēsi, vel quasi castrensi quamquam non lædantur bona patris filio distribuente illud, quia tamē sub patria potestate est, nō tenebit votum cum pater retractauerit. Et si dicatur, quòd filiusfamilias, quantum ad peculium castrense, vel quasi castrense non est in patria potestate, ideo potest de illo disponere.

Respondendum est, quòd verum est in statu noui testamenti, vel secundum leges humanas, quæ nunc sunt, secus autē de statu veteris testamenti in quo erat maior patria potestas, & ad hoc dato, quòd filij in veteri testamento habentes peculium castrense haberent liberam administrationem super illud, tamē patris repugnantia infringebat votum, s. quòd si huiusmodi filius emitteret votum pro quo redimendo dari debebat pecunia, repugnantia patris infringebat votum: ita quòd non teneretur de peculio suo castrensi soluere precium estimatum a lege in tali voto: poterat tamen ipse dare de peculio illo æstimationem complendo, quod vouerat, licet obligatus non esset. Ratio diuersitatis est, quia licet pater non possit tollere filio liberā administrationē in peculio castrensi, vel quasi castrensi, tamen quandiu sub potestate patris erat, poterat pater infringere vota eius auferendo obligationem: prędictus tamen filius poterat, postea explere votum de peculio castrensi, quamquam non esset obligatus, qa sicut posset expendere illud in alios vsus, qui non essent tantum liciti, ita posset expēdere in solutione voti, sed ista non erat iam propria solutio voti, sed magis libera oblatio. Si autem pater audiens votū, vel sciens subticeret, tunc differt, quia aut ille, qui vouebat habebat proprium peculium, scilicet castrēse, vel quasi, vel non habebat.

Quō vota de aliquid dādo emissa a filijsfamilias renebant. & qñ requirebāt dissensus patris.

Si primo modo dicendum, quòd erat votum ratū, & non poterat postea pater per dissensum retractare: tamen non tenebatur pater soluere quantitatem pecuniæ pro voto illo, sed filius soluebat de peculio castrense, nec quasi: si pater audiret, & subticeret non tenebat votum filij. Ratio diuersitatis in hoc voto a cęteris est: quia in cęteris vouebat filius, vel filia qđ suum erat, s. orationem, vel ieiunium, in quo non præiudicabat patri auferendo aliquid de bonis illius, sed solum poterat præiudicari indirecte, inquantum per votum subtraheretur iste de potestate patria, quantum ad aliquid: ideo pater audiens, & non repugnās fingitur cō sentiens, & validatur votum. Si autem filius existens in patria potestate vouisset dare eleemosynam, vel aliquid quod in pecuniam resoluendum esset, præiudicabatur patri dupliciter. Primo, quia filius existens in sua potestate faciebat aliquid quasi sui iuris existens: secundo, quia de bonis patris soluendum esset votum si teneret. Primum autem grauamen potest induci p taciturnitatem si pater cognito voto subticeret, & sic erat in omnibus alijs votis. Secundum grauamen non poterat induci per taciturnitatem: quod patet, quia si aliquis vouеat Deo aliquid quod meum est, & postea ego cognoscam votum, & non cōtradicam expresse, nō propter hoc tenebit votum, nec grauabor in hoc, quòd res mea ad Deum transferēda sit, in isto autem solo casu non tenebatur pater repugnare, sed cum filius vellet complere, non permitteret pater, quia filius nō habebat vnde compleret, nisi fortè quis postea donaret ei, vnde posset soluere quantitatem æstimatam a lege. Si autem non daretur, & postea huiusmodi filius perueniret ad ætatem, in qua esset sui iuris, & haberet vnde soluere, tenebatur complere votum, quia votum fuit validum eo, quòd pater eo cognito subticuit, quamquam non valuit in præiudicium patris, & si filius mansisset semper in potestate patria vsque ad mortem, non habens aliquod proprium peculiū non dicebatur mori facto voto, quia cum iste non haberet vnde soluere, votum soluendi erat de bonis patris si teneret, sed in præiudicium patris votum, nunquam tenuit, vt supra dictum est, & quod nullum fuit infringi non potuit, ergo non moriebatur iste violato voto.

Sed arguetur contra prædicta, s. quòd volente patre vel inuito teneret votum emissum a filio, quo se totaliter Deo vouet, quia Leui. c. vlt. ponuntur precia pro votis hominum diuersarum ætatum, s. ab vno mense vsque ad quinque annos, & a quinque annis vsque ad 20. & a vicesimo vsque ad 60. sed saltem in duabus ętatibus primis harum erant filij in potestate patris: ergo votum emissum a filijsfamilias tenebat in veteri testamento.

Respondendum est, ꝙ non tenebat, nisi secundum distinctionem supra positam: & non obstat, quod dicitur de istis precijs statutis a lege, quia intelligitur hoc, quòd omnes illi, qui ibi dicuntur vouerēt seipsos, sed quòd voueant seipsos, vel ab alijs voueantur: nam ponitur ibi precium eorum, qui erant ab vno mense vsque ad quinque annos: & tamē manifestum est, quòd isti non poterant seipsos vouere, quia vix quidquam loqui possunt, & intelligere saltem ea, quæ cōmunia sunt, & tamen pro illis dabatur pecunia, & cadebant sub voto, cum lex non ponatur de impossibilibus, vel superfluis: ergo intelligitur, quòd isti vouerentur a patre vel matre, & tunc solueretur illa summa pecuniæ. Si autem filia existens in potestate patris vouerit seipsam Deo, non est distinguēdum, sicut de filio, quia nihil differt hic, an esset filia sacerdotis, vel Leuitę, vel alicuius laici: vtroque enim modo erat votum simile. In viris autem secus, quia poterant applicari Deo filij sacerdotum, vel Leuitarum ad ministrandum coram ipso, filij autem laicorum non: sed in filiabus nō erat sic, quia siue essent filiæ sacerdotum, aut Leuitarum, siue laicorum, non poterant applicari Deo ad aliquod speciale ministerium. De filiabus enim laicorum manifestum est, quoniam etiam non licebat filijs ipsorum applicari Deo ad ministrandum. De filiabus autem sacerdotum, & Leuitarum apparet, quia quando commutati sunt Leuitæ pro omnibus primogenitis Israelitarum computati sunt omnes masculi ab vno mense, & s. de fęminis autem nulla, ideo quamquam deficeret numerus Leuitarum a numero primogenitorū Israel, s. in 275. nō accepta fuit aliqua de fęminis loco illorum, nec omnes simul pro illis, sed pro quolibet illorum dati sunt 5. sicli, vt patet s. c. 3. ergo quādo fęmina se totaliter Deo voueret non poterat ei applicari pro aliquod ministerium speciale, sed solum erat danda pro ea aliqua summa pecunię, siue esset filia Leuitę, aut sacerdotis, siue hominis laici. Et tunc dicendum, ꝙ qñ aliqua sic se vouebat posito, ꝙ esset in annis discretionis perfectę, & egisset deliberate votum, aut pater cognouit, vel non cognouit: si non cognouit manifestū est, ꝙ non tenebat votum in prędiudicium patris, qa cū ipsa non hēret peculium proprium, si votum soluere dēret, oportebat, ut solueret de rebus patris, sed in alijs votis, q̄ minus prędiudicabant patri, non tenebat uotū in ꝓiudicium pr̄ię potestatis, quantomagis in isto, in quo opabatur magnum prędiudicium? si aūt pr̄ cognouisset, siue repugnasset, siue non, non tenebat uotū, q̄tum ad hoc, ꝙ solueret de pecunia ipsius, & cōsensus, qui

qui erat ĩterpretatiuus, siue taciturnitas nō obligabat eum ad soluendum ex causis quæ supra dicebātur de filio. hoc tamen verū est si filia non haberet alias: non quidem ꝙ haberet peculiū castrense, vel quasi castrense, quia hoc solum tribuerunt iura filijs, sed quia aliqs fortè ei donauit, & non ex causa patris, ita vt non sit aduenticium, sed propter eam donauit, quia fortè voluit redimere votum illius, & tunc si pater tacuit, quāquam non obligaret votum respectu patris, obligat tamen respectu puellę quantum ipsa potest soluere: ideo si tunc non potuerit, & postea effecta iuris sui habuit vnde soluat, tenebitur soluere, quia votum licet non fuit validum in præiudicium patris propter eius taciturnitatem, fuit tamen validum in præiudicium puellæ.

Sed arguetur contra hoc, quòd puella in potestate patris posset Deo se totaliter vouere, quia Leuit. ca. vlt. ponitur summa, quam soluere debent fœminæ cū totaliter Deo vouentur, & ibi ponitur in fœmina ab vno mense vsque ad quinque annos, & de quinq; annis vsque ad viginti, constat tamen, ꝙ in aliquibus ętatibus harum fœminæ sunt in potestate patris, ergo nō obstante hoc possunt se vouere.

Respondendum est, sicut supra dicebatur de filio, s. quòd non intelligitur illud solum de se vouentibus, sed de illis, qui ab alijs vouentur, & sic puellæ possunt voueri a patribus suis, & dabitur pro ipsis illud preciū, ipsę autem non poterant se vouere, nisi pater expresse assentiret voto earum, quia tunc per hoc obligabat se ad soluendum.

Si filij vel filiæ voueant patre non contradicente et ipso mortuo postea maneat obligatio sub qua æstimatione soluent.

Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius in casu dato si filij existentes in potestate patris se vouerūt, vel filię, & patre postea sciente, & non contradicente, mansit obligatio voti respectu filiorum, vel filiarum, licet nō respectu patris, & postea venientes ad ætatem, in qua sunt sui iuris, & habent vnde soluant, tenētur hoc soluere, sub qua ęstimatione soluent, s. sub æstimatione, quę conuenit tempori illi, quo votum factum est, vel sub illa, quę conuenit tempori in quo fit solutio. Ratio dubitationis huius est, qa filius vel filia, cum faceret votum istud sub potestate paterna existens erat forte infra viginti annos. Cum aūt efficeretur sui iuris, & haberet vnde soluere et erat forte inter 20. & 60. his aūt temporibus non debetur eadem summa pecunię in redēptione voti, sed vir inter annū 5. & 20. soluebat 20. siclos, & inter 20. & 60. soluebat quinquaginta: fęmina aūt inter quintum, & 20. soluebat 10. & inter 20. & 60. soluebat 20. vt patet Leui. c. vlt. ĩō dubitandum erat ſm ꝙ tps horum fieri debebat solutio. Rndendū est, ꝙ fieri debebat ſm conditionem tpis illius, in quo factum est votum, vt si filiusfamilias fecit illud in anno 18. & postea effectus sui iuris in anno 26. soluit votum, non debet soluere siclos 50. sicut solui debebāt pro tempore illo, in quo facta est solutio, sed 20. siclos ſm cōditionem temporis, in quo votum emissum est. Et sicut nunc accidit, ꝙ aliquis melioret ſm tps, ita aliquando accidit è contrario, s. ꝙ videatur grauari, vt siquis vouit in patria potestate existens s. annum 20. & postea effectus sui iuris in anno 60. vel vltra incipit habere vnde soluat, debet soluere 50. siclos, qui debentur ſm conditionem tpis illius. s. a 20. vsq; ad 60. & non soluet solum 15. siclos, q debentur ab anno 60. & vltra. De fęmina aūt eodem mō se hēt ſm summam, quę corrndet ei: de qua Leu. c. vlt. Causa huius est, quia per votum causāt obligatio

An mora solue. si in votis cōstitueret aliquem in culpa.

An mulier posset se totaliter Deo applicari ad aliquem modum viuendi, licet non ad ministrandum.

Quæst. XXI.

QVAERETVR amplius cum dictum sit, ꝙ nulla mulier poterat Deo totaliter applicari ad aliquod ministerium faciendum in Sāctuario, nunquid posset totaliter applicari Deo aliàs.

Respondendum est, quòd quando aliqua mulier uouebat se Deo, posito quòd illa esset sui iuris, aut vouebat se Deo simpliciter, aut ad faciendū [illegible] primo modo non poterat applicari ei ad faciendū aliquid spirituale, s. orandum, uel ieiunandum, aut manēdum in Sanctuario, ita ut per hoc satisfieret uoto, sed tenebatur pro se dare pecuniam determinatā a lege, de qua Leuiti. cap. ult. si autem uoueret se determinatè ad aliquid faciendum non dicebatur se totaliter uouere Deo, & tamen tunc poterat magis applicari Deo quàm alias, ut si aliqua mulier effecta sui iuris uoueret continentiam perpetuam, & quòd maneret semper in Sanctuario in ieiunijs, & uigilijs. Sic autem apparet de Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Asser, quæ māserat cum uiro suo septem annis a uirginitate sua, hęc uidua erat usque ad annos 84. & non discedebat de templo nocte, & die seruiēs domino in ieiunijs, & orationibus, ut patet Luc. c. 2. sicut autem ista faciebat hęc sine uoto, ita poterat facere cum uoto, & istud erat magis applicare se Deo totaliter, quàm quòd daret pro se summam pecunię, quę h[illegible]etur Leuit. cap. ultim. & tamen illud erat uouere seipsam absolute, & totaliter Deo. Hoc autem erat uouere cum quadam determinatione. Patet istud, quia cum aliqua fœmina uult se nunc totaliter applicare Deo, non est alius modus conuenientior quàm si uoueat castitatem perpetuam cū paupertate, & obedientia ſm regularē professionē monialiū, & sine opatione est hoc maius q̄ si ꝙ se

se daret quamcunque pecuniæ summam: huic aũt assimilatur magis modus applicandi se Deo, quẽ habuit Anna prophetissa, q̃ si solueretur precium determinatum a lege, p illa muliere, q̃ se absolute Deo vouebat.

An puella sub potestate patris existens posset vouere virginitatem. Quæst. XXII.

QVAERETVR amplius, an ista puella in veteri testamento posset vouere obseruare virginitatem, cum esset in patris potestate.

Respondendum est non esse dubiũ quin posset vouere, sed an votum teneret, si pater sciret, & repugnaret est difficultas: non enim erat aliquid illicitum virginitas in veteri testamẽto, cum aliqui viri, & fœminæ eam obseruarent, vt supra declaratum est. Dicet aliquis, q̃ puellæ poterant vouere virginitatẽ tunc etiam inuitis parentibus. Respondendum est non stare, quia quamquam nunc hoc fiat, quia est liberior potestas in nouo testamẽto, quàm in veteri respectu eorum, qui erant sub patria potestate, vt supra declaratũ fuit. In veteri tamen nullum votum erat validum in filijs patre contradicente, dum essent in illius potestate, ideo distinguendum, q̃ cum puellæ sic emitterent votum virginitatis, aut pater sciebat, aut non: si autem nesciret, tenebantur puellæ semper obseruare votum quousque patres scirent, & repugnarent, & si contrairent, habebantur tanquam violatrices votorum, si autem pater cognouisset votũ, aut repugnabat, aut non: si nõ repugnabat, tenebatur puella obseruare votum, & erat iam simpliciter validum, nec poterat pater postea contraire: si autem pater sciens repugnasset, non obligabatur puella ad votum, sed iam licitè cuicunq; nuberet: poterat tamen puella obseruare votũ si vellet, quia quamquam non obligaretur ex voto ad hãc obseruationem, quia tamen pater nõ poterat eam inuitam matrimonio copulare obseruaret virginitatẽ: semper enim matrimonia libera fuerunt, & hoc modo indirecte puella poterat vouere virginitatem non frangendo votum, quia licet pater posset votum eius infringere, non tamen poterat impedire obseruationem, vel impellere ad contrarium actum.

An si puella constituta in patria potestate vouerit matrimonium, pater posset impedire, & an requirebatur consensus patrum ad hoc, quòd filiæ contraherent. Quæst. XXIII.

QVAERETVR amplius, quid si puella constituta in potestate patris vouerit cõtrahere matrimonium, an pater posset impedire.

Respondendum est, q̃ istud votum potest dupliciter intelligi: vno modo, quòd puella vouerit cõtrahere matrimonium indeterminatè: alio modo, quòd vouerit cõtrahere cum isto vel illo. si autem loquamur secundum conditionem temporis nostri vtrunque liberrimum est, & puella vouendo poterit se astringere ad quodlibet eorum, nec pater poterit impedire, erat tamen in veteri testamẽto maior potestas patribus super filios non emancipatos, quàm nũc, sicut ex supra positis apparet: ideo etiam in istis videbitur aliqua ratio diuersitatis. Vnde dicendum, quòd in primo casu horum pater non poterat impedire, quin puella vouere ꝙtrahere matrimonium, quia hoc commune erat omnibus puellis, cum non esset obseruantia virginitatis in veteri testamento, & si pater non poterat puellã obligare ad contrahendum infringendo obseruationem virginitatis, multo minus poterat obligare eam ad obseruantiam virginitatis infringendo votum de contrahendo matrimonium, sed in hoc nullum erat votum in veteri testamento, quia votum non cadit super ea, quæ homo alias facturus erat sine voto, sicut nemo vouet, ꝙ quotidie aliquid comedet, aut bibet, aut dormiet, quia ista communia sunt, & alias sine voto quilibet hęc facturus erat. De contractu autem matrimonij sic erat in veteri testamento, quòd quælibet puella perueniens ad annos nubiles cõtrahebat, ideo nulla vouebat contrahere. De secundo dicẽdum est, ꝙ est maius dubium, quia licet nullus pater non posset impedire quin puella accipiat in virum quem voluerit, nec cogitur accipere q[illegible] pater dederit, tamẽ in veteri testamento erãt puellæ magis subditę patribus, & recipiebant in viros quos voluissent parentes, nec videtur permitti hoc in potestate puellarum, sic patet Exo. 22. cap. vbi dicitur de puella deflorata, ꝙ defloras dabit ei quantitatem pecunię in dotem si pater puellæ voluerit eam dare illi in vxorem, & non dicitur, si puella voluerit accipere illum in virum. Item quãdocunque dicitur de contrahendo matrimonium inter eos, qui sunt in potestate paterna: dicitur quòd patres non darent filias suas in vxores filijs gentilium, nec accipient pro filijs suis filias gentilium in vxores, & nõ dicitur, quòd fœminæ Iudæorum non accipiant in viros filios Gentilium, vel filij Iudæorum, quòd non accipiant in vxores filias Gentilium: ergo videtur, quòd potestas accipiendi hunc, vel illum in virum nõ sit ex puella, sed a patre, & consequenter si vouerit accipere hunc, vel illum præiudicabit patri, ideo poterit infringere votum illius.

In contrarium videbitur de filiabus Salphaad, quia dicitur infra 36. c. ꝙ nubant quibus voluerint: dumtamen accipiant viros de tribu sua: ergo potestas cõtrahendi in puellis est, quantum ad determinandum sibi hunc, vel illum in virum.

Respondẽdum est istud satis esse ambiguum, quia non videtur determinatus aliquis locus in veteri testamento, ex quo appareat puellas posse sibi accipere in viros, quos voluerint, quòd patrum ista potestas sit. Videtur tamen dicendum, quòd potestas determinãdi erat in puellis ne matrimonia essent coacta, quia alias patres possent dare puellis viros, quos nullo modo vellent. Modus tamẽ erat, quòd patres determinarent viros puellis, & illos accipiebant filiæ, ipsę autem non eligebant sibi aliquos, si tamen puella aliqua tota liter repugnaret accipere in virum illum, quẽ sibi pater traderet non poterat compelli ad accipiẽdum eũ. Cum autem arguitur de filiabus Salphaad, ꝙ illę solũ sibi elegerunt viros, quia dicitur: Nubant quibus voluerint.

Dicendum, quòd istę puellę non erant sub potesta te patris, quia iam pater mortuus erat, vt patet supr. c. 27. nec erant sub tutoribus, aut curatoribus, quia erãt maiores ætate, ideo potestas determinandi sibi viros ab eis solum poterat dependere.

Cum autem arguebatur, quòd pater solum posset determinare viros puellis, vt patet Exodi capit. 22. Respondendum est, quòd illud non est vniuersale, sed solum in odium raptoris, & defloratoris, scilicet, siquis seduxerit puellam, quæ in potestate patris est, dormieritque cum ea, etiam si puella uelit illum accipere in uirum si pater noluerit eam dare ipsi non poterit accipere eum. Et causa est, quia iste præiudicauit specialiter patri puellæ cum rapuit puellam de domo patris, uel seduxit eam, quæ erat ī potestate aliena, & ob hoc habet contra ipsum potestatem, ne puella posset accipere illum in virum patre inuito. De alijs autem nõ sic, quia poterant puellę recusare quos vellent, vel determinare quos vellent.

Cum autẽ obijcitur de eo, quod habetur Exo. 34. & Deuter. 7. c. s. ꝙ patres non darent filias suas in uxores filijs

filijs Gentilium, & non dicitur de ipsis puellis, ꝙ non acciperent filios Gẽtilium in viros. Dicendum, quòd hoc non ponitur tanquam potestas determinandi viros filiabus sit solum a patribus, & nequaquam filiabus, sed dicitur, quia non erat cõsuetudo, ꝙ puellę acciperent quos vellent, vel peterent, sed quos patres illis darent, si tamen puella repugnare vellet non accipiendo quem pr̃ediisset in virum non cogebatur, & ad eam pertinet potestas determinandi virum sibi. In reuerentiam tamen patrum puellę nunquam accipiebãt alios, nisi quos patres darent in viros, & ob hoc interdictum est, ne patres acciperent filiabus suis viros gentiles, & non fuit dictum de filiabus. Est tamen intelligẽdum, quòd etiam interdiceretur puellis, siue emancipatis, siue non emancipatis potestas accipiendi viros gentiles, non tamen colligitur ex illo dicto, ꝙ ad patres solos pertineret determinatio virorum pro filiabus, quia ibi non solum dicitur, ꝙ patres non acciperent in viros filiabus suis filios Gẽtilium, sed etiam, ꝙ non acciperent in vxores filijs suis filias Gẽtilium, & tamen filij Iudęorum positi in potestate paterna determinabant sibi vxores, vt paret de Samsone, qui dixit patri, & matri, ꝙ acciperent sibi vxorẽ de filiabus Philisthijm, quod quamquam displicuisset illis, tamẽ post fecerunt, vt patet Iudi. c. 14. ita ergo de puellis esset, ꝙ possent sibi determinare viros, quamquam consuetudo laudabilis inter Iudæos erat in contrarium, s. ꝙ ipsę non eligerent, sed patres. Dicendum igitur, ꝙ si puella vouisset accipere aliquem in virum non prohibitum a lege, scilicet qui non esset de gẽtilibus, vel de diuersa tribu, aut in tali gradu consanguinitatis, vel affinitatis, in quo non liceret matrimonium: Non poterat pater directe infringere votum puellę cogendo accipere alium in virum, cũ etiam sine voto non posset pater tradere filiæ in virum eum, quem nõ vellet, non erat tamen consuetudo, vt aliqua puella vouerit accipere in virum aliquem. Et hoc propter duo: primo, quia ista nõ cadunt sub voto directe: est enim votum de meliori bono, ideſt de opere superogationis, vt infra declarabitur, accipere autem hunc, vel illum in virum, non est aliqua supererogatio, ideo in his nõ fiebat votum. Secundum est, quia puellę propter reuerentiam patrum non accipiebant in viros, nisi eos, quos patres illis tradidissent, si tamen votum emitterent de accipiendo hunc, vel illum in virum, per hoc astringerentur ad vnum, vt excluderent voluntatem patris, ideo non vouebant hunc, vel illum accipere in virum.

Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & semel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento, quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcunq; promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius verbaque, quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Si maritum habuerit. Accipitur autem hic maritus large pro sponso: nam proprie non dicitur maritus, nisi consummato matrimonio per copulam, vel saltẽ cum traduxit sponsam in domum suam, etiam si nõdum cognita sit, quia tamẽ desponsatio per verba de præsenti parum differt a matrimonio consummato, maxime secundum statum veteris testamenti, sponsi aliquando vocantur mariti. Alij tamen exponunt istã literam

illę prorsus pertinent ad viros, ad patres autem nequaquam. De istis autem desponsatis dicitur communiter, ꝙ patres, & sponsi possent infringere vota earum, & hoc quia aliquo modo manent in potestate parentum, & aliquo modo pertinẽt ad ius virorum, & hoc satis uidebatur rationabile, litera tamen solum dicit de sponsis, quòd possent irritare vota earum.

Quare sponsi possint infringere vota sponsarum suarum. cum nondum sint sub potestate eorum. Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, quid attinet ad sponsos de votis, quę emittunt sponsę cum nondum sint in potestate eorum. Aliquis respondebit, quòd si permitteretur puellis desponsatis vouere præiudicaretur spõsis earum, quia possent vouere aliquid de bonis dotalibus, quæ iam assignata essent viris, ideo ne præiudicaretur illis debuit dari potestas infringendi vota sponsarum. Sic enim fuit de sponso beatę Lucię, qui accusabat sponsam suam, ꝙ venderet totum patrimonium, & pauperibus erogaret. Sed dicendum est hoc non intelligi vniuersaliter, scilicet, quòd puellę desponsatæ possent aliquid vouere de bonis dotalibus, nisi sponsi prohiberẽt, quia aut istæ puellæ habebant parentes, aut non, si haberẽt, nõ erat in potestate earum aliqua pars bonorũ dotaliũ, ideo non poterant vouere de ea quidquam, sicut nec puellę, quæ erant in potestate patris, quia nullam habebãt bonorum administrationem, potissimum, quia apud Iudæos puellæ non habebant possessiones, sicut nunc, quia non deriuabantur progenies, per fœminas, sed per viros, & ad illos pertinebat successio, vt patet supra capitulo 27. Si autem puellę non haberent parentes, nec tutores, aut curatores sub quorum potestate essent, habebant ipsę administrationem rerum suarum, & tunc dubium videtur, an possent aliquid vouere de bonis dotalibus, de quo infra declarabitur. Si autem dicatur, quòd poterant vouere esse istud remedium, quia sponsi possent infringere vota earum, ne lęderentur diminutis bonis dotalibus, si autem nõ poterant vouere de illis, dabatur istud in remedium aliorum votorum, quæ possent prę iudicare sponso.

Vnde dicendum, quòd vota quæ emitteret puella desponsata in domo patris, si eam obl[illegible] præiudicari viro, vt si voueret, ꝙ affligeret qualibet hebdomada, vel multis diebus animam suã ieiunio, oratione, vigilia, vel per abstinentiam aliarum rerum si istud votum extenderetur ad tempus illud, in quo maneret iam tradita viro præiudicaretur illi, vtpote si per orationem frequentem se aliquantulum distraheret ab obsequio viri, vel si per ieiunium, & vigilias, aut labores alios efficeretur inepta ad concipiendum, & nutriendum, & obsequia viri, ideo debuit dari remedium sponso, vt in præiudicium illius non obligaret sponsa. Poterat autem tale esse votum, quod puella ꝙpleret antequam traderetur viro, & tamen adhuc in hoc poterat præiudicari viro, vt si ex laboribꝰ magnis vigiliarum, vel ieiuniorum, quos puella desponsata in domo paterna sustineret, efficeretur inepta ad postea concipiendum, nutriendum, & obsequia viro prę stãdum, ideo debuit dari remedium sponso contra vota sponsę.

literam de maritis, quia iam acceperant vxores, & vocantur proprie mariti, & tunc ſtat conueniēter, quòd non fiat hic mentio de patribus puellarum ad infringendum vota earum, ſed ſolum de maritis, ſi tamen intelligeretur de puellis deſponſatis videretur etiam rationabile, quòd exprimerentur patres. Sed tunc ſtat litera ſuperabundans, quia infra ponitur de voto vxorum, quæ ſunt in domo virorum, ideo communiter exponitur iſta litera de puellis deſponſatis. *Et vouerit aliquid.* Intelligitur hoc de eo quod alias ſubiacet poteſtati puellæ: nā ſi ipſa uoueret aliquid, quod erat contra legem, etiam ſi ſponſus non repugnaret nō teneret votum, vt ſi eſſet id quod vouetur illicitū, ſicut occidere, vel furari, & omnia vetita a lege, ſed ſolum intelligitur de his, quæ licita ſunt, in quibus validaret votum ſtatim, ut puella vouiſſet, niſi ſponſus repugnaret cū cognoſceret. *Et ſemel verbum de ore eius egrediens animam illius obligauerit.* Ideſt immediate, vt puella emiſerit verba voti obligata eſt ad obſeruationem. Et dicitur de emiſſione verbi, quia vota fiunt in verbis communiter. An vero votum teneat ſine verbis, vel ſit neceſſaria ſemper verborum expreſſio infra declarabit: & dicitur, quòd verbum egrediēs obligauit animam puellę immediate, quia poſtquam puella emiſit votū, ſiue pater poſtea conſentiat, ſiue non: ſi nondum eſt deſponſata, vel ſi deſponſata eſt, ſiue conſentiat ſponſus, ſiue non, ipſa non poterit propria auctoritate contraire voto, vt ſi emiſit aliquod votum, cuius obſeruatio immediate incipienda eſt, & nondū cognouerunt pater, & ſponſus aut maritus de voto, tenetur puella illud obſeruare quouſque diſſentiant, qui poſſunt diſſentire, nam quantum ad ſeipſam obligādam ſufficit verbum ſuum, & nihil magis obligatur puella deſpōſata, quando emiſſo voto pater, & ſponſus ſciuerunt, & approbauerunt, vel non repugnauerunt, quàm cū ipſa emiſit votum nondum eis ſcientibus. Differt tamen in præiudicium ipſorum, quia quouſque pater vel ſponſus ſciat votum, non obligat in præiudicium ipſorum, cum autem ſcierit obligat, niſi repugnauerit, ideo ſi puella emiſſo voto antequam cognitum ſit viro, vel patri, veniat contra illud tenetur rea tanquam voti violatrix.

[illegible]ns verba eius eam obligent immediate vel ſolum poſt conſenſum mariti. Quæſt. XXV.

QVAERET aliquis de obligatione verborum puellę, an immediate haberet efficaciam, vel ſuſpendatur quouſque ſponſus audiat, & non repugnet, ita vt ſi approbet, vel non repugnet incipiant ex tempore illo obligare verba, & ante hoc nūquam obligauerint, & ſi diſſentiant, quòd nunquam verba obligauerint. Dicendum eſt, quòd vt vult litera non ſuſpendebatur effectus verborum iſtorum vſque ad tempus, in quo pater, & ſponſus diſſentirent, aut conſentirent, ſed immediate erat obligatio, quod patet, quia ſi non obligaretur immediate poſſet deſiſtere a voto emiſſo antequam vir, vel pater conſentirent, vel diſſentirent, & tunc etiam ſi pater conſentiret non cōfirmaretur poſtea votum, quia ante hoc ipſa voluit non obligari. Sed falſum eſt, quia ſi pater, vel ſponſus velint, ſemper tenebitur voto. Hoc autem non eſſet ſi de nouo induceretur obligatio, ideo a principio obligatio fuit.

Quid cauſatur in votis puellarum per conſenſum patris, vel ſponſi poſt votum emiſſum. Quæſt. XXVI.

QVAERETVR amplius quid cauſatur per cōſenſum patris, vel ſponſi poſt votum emiſſum. Reſpondetur, q̄ iſte conſenſus non eſt tanquam aliquid directe agens, ſed tanq̄ remouēs prohibens. Ratio eſt, quia pater non poteſt filiam obligare, nec ſponſus ſpōſam, ſed poteſt obligationem deſtruere, vel non deſtruere, prohibens autem iſtam obligationem votiuā tenere eſt contradictio patris, vel ſponſi, ideo remouens prohibens eſt cōſenſus iſtorum, ſicut in naturalibus rebus res mouētur ab intrinſeco principio, remouens autem prohibens nihil in mot[illegible] intrinſece cauſat principatiue, vel intēſitiue, ſed [illegible]t ne deſtruatur: vnde non eſt maior velocit[illegible]otu remouente, prohibens adiuuante, niſi materialiter, ſm q̄ tangitur ꝓditio medij, ita votum emiſſum de ieiunando, vel orādo aut de ſimili ab vxore, vel filia nō habet maiorem vim obligatiuam ante conſenſum patris, vel mariti, quam poſt. Quod pater, quia ſi aliqua mulier vouit ieiunare aliquod rationabile ieiunium viro neſciente, ſi antequam vir, vel pater ꝺdicat ipſa agat ꝺ votū ſuū, ita punitur, ſicut ſi poſt conſenſum patris, vel viri votum fregiſſet, ſi tñ conſenſus viri, vel patris obligationem aliquam ſuperadderet, magis puniretur agens ꝺ votum poſt cōſenſum eorum, quàm ante. Et ſatis apparet, quia ſi aliquod mobile moueatur per aliquod ſpatium nō impeditum, deinde veniat ad partem ſpatij, in qua ſit prohibens, & illud per aliquid extrinſecū remoueatur, mobile non mouebitur velocius poſt remotionem prohibentis, quàm ante, q̄ſi per ſpatium non impeditum mouebatur, ſic puella deſponſata cū vouet non habet aliquod impedimētum huius voti, donec veniat mariti, vel patris diſſenſus, qui tollit conſenſum ꝓrium, ergo nō minorem libertatem antea quàm poſt habebit, quia prius diſſenſus non præexiſtebat, ſi autē a principio voti fuiſſet diſſenſus, tunc remouens prohibens fuiſſet ſimul cum principio motus, & impoſſibilis fuiſſet motus, & ſic conſenſus, & diſſenſus non ſunt hic tanquam aliquid agēs in voto ſponſarum, vel filiarum, ſed tanquam remouens aliquid prohibens. In hoc tñ diſtinguēdum eſt de rebus, quæ vouentur, quia quædam ſunt, in quibus vxor, vel filia nihil vouere poſſunt ſine conſenſu patris, & viri: Alia ſunt, in quibus poſſūt vouere, niſi maritus, & pater diſſentiant. De primo modo poterat filia, vel vxor vouere pecunias in aliquos vſus pios in magnā quantitatem dare, ſi actualiter pater, vel vir conſentiant. De ſecundo vxor, vel filia poteſt ieiunium vouere, niſi vir, vel pater ꝺdicat: ideo in primo nunquam cauſaretur obligatio, donec vir, vel pater actualiter conſentiant. In ſecundo autem immediate cauſatur obligatio, & durabit ſemper, niſi veniat patris, vel viri diſſenſus: & ſic in primo conſenſus nō eſt aliquid remouēs prohibens, ſed aliquid intra concauſans, ita q̄ conſenſus patris, & filiæ, vel viri, & vxoris ſunt duo conſenſus inducentes ſimul partialiter vnam obligationem in filia, vel vxore. In ſecundo autem conſenſus patris, vel viri eſt remouens prohibens ſolū, nec concauſat aliquo modo. Rō autem diuerſitatis eſt, ſm q̄ materia voti magis pertinet ad extrinſecam perſonam, vel minus: magis enim pecuniæ quas maritus, & pater habent, pertinēt ad eos, quàm caro filiæ, vel uxoris, quæ ieiunio, uel peregrinatione, aut ſimilibus maceratur. *Obligauerit iuramento.* Non eſt ſenſus, q̄ ſolum obligatio uoti, iſtius inducatur per iurm, quia cum votum emittitur, ſiue iurō firmetur, ſiue non, dum alias licitū ſit tenet, magis tñ obligat, q̄ſi iurō firmatur, quàm ſi nō firmetur, ut ſupra declaratum eſt, ſed ponitur hoc ad ſignandum, q̄ etiam quantumcunq; votum ſit firmum, ſi uir, uel pater repugnauerint non manet obligatio. è contrario autem manebit. De uoto aūt alias emiſſo idem eſt. *Quo die audierit vir.* Ideſt ſponſus, accipitur hic uir large: nam uir proprie maritū ſignat, qui traduxit uxorem in domum ſuam. Sponſus autem, de quo hic nondum traduxit, vnum tñ pro alio ponitur. Dī quo die audierit, & non ꝺdixerit, quia ſi uir una die audierit uotum uxoris, uel ſponſus uotum ſpōſę, aut pater uotum filię, & immediate non ꝺdiceret, ſed differret rñſionem ad alteram diē, & ſequenti die contradixerit, non ualet contradictio, ut patet in litera. Si tñ audiuit uir uotum uxoris in aurora, & nō repugnat immediate, ſed [illegible]ſt in veſpere ante ſolis occaſum, ualet contradictio, [illegible]on tenebitur uxor uoto. Vtrum autem iſte dies ſit n[illegible]ꝰ, & computetur a momēto in momētum a tpe, quo cognitum eſt uotum fuiſſe emiſſum, vel vtrum ſit dies artificialis, qui computetur ab ortu vſque ad occaſum ſolis, ita q̄ in quacunque hora diei pater, vel vir votum audierit, ſiue in aurora, ſiue in Meridie, ſiue in veſpere teneatur repugnare ante ſolis occaſum certum non eſt. Sed vī intelligēdum de die, quæ cōputatur ab ortu ſolis vſque ad occaſum, quia ſemper verba reducuntur ad intelligentiam, quam cōiter hñt, niſi loquens declaret. In communi tñ ſermone magis ſumitur dies ſm ſuos terminos ortum, & occaſum quàm, q̄ incipiamus a quocūque puncto peruenientes vſq; ad 24. horas ſequentes, ideo modus iſte veriſimilior eſt. *Voti rea erit.* Non eſt ſenſus, q̄ tunc q̄ vir, vel pater audit verbum vxoris, vel filiæ, & non repugnat incipiat ipſa eſſe rea voti, ideſt obligata ad obſeruationem, quia immediate, vt votum emiſit, cauſatur obligatio, vt ſupra declaratum eſt, ſed intelligitur, q̄ tunc erit rea voti, ideſt erit immutabiliter obligata ad votum. Nā ante hoc licet mulier quantum ex ſeipſa eſt, obligaſſet ſe, tñ poterat votum infringi per diſſenſum viri, vel patris, ideo non erat votum ſimpliciter validum, quia pendebat ex futuro euentu, cum autem pater, vel vir audierit, & non repugnauerit eſt votum penitus firmatū, ita vt nequaquam infringi poſſit. *Reddet quodcunque promiſit.* Ideſt obſeruabit omnia, quę vouit. In voto enim hoc eſt generale, q̄ ſi tenet ſolutio de neceſſario ſequitur. *Sin autem audiens ſtatim contradixerit.* Scilicet ſi ſponſus audiēs votum ſponſę. Idem de patre ad filiam, & viro ad vxorem, quia tunc ſi contradicit, irritabitur votū. Et non ꝺ audiens tanquam ſolum repugnare poſſit, ſ. q̄ſi audierit ſponſam vouere, ſed quocūq; modo perueniat ad eum certificatio de voto ſponſæ, debet immediate contradicere ad hoc, vt infringatur votum. Et dī hic ſtatim non ſtricte, prout importat valde paruum tps a tpe cognitionis voti emiſſi. Et hoc modo dī aliquis agere ſtatim, q̄ſi cognita aliqua re antequam diuertat ad alios actus incipit operari circa illam, ſed nō requiritur tanta feſtinatio in patre, vel ſponſo cognoſcente votum filiæ, vel ſponſę, ſed intelligitur illud ſtatim pro toto illo die, in quo peruenit cognitio ad ipſum ex tūc vſq; ad ſolis occaſum, ſiue modicum, ſiue multum tempus ſit, & in quacunq; parte illius diei ꝺdixerit, dī contradicere ſtatim. *Et irritas fecerit pollicitationes eius.* Ideſt adnihilabit votum, ſ. q̄ per iſtam repugnantiam non manebat obligatio votiua, & non ponitur hic per modum affirmandi, quia iam præſupponitur hoc ex ſuperioribus, ſcilicet, quòd per contradictionem patris ſponſi, & viri irritētur vota filiæ ſpōſę, & vxoris, ſed ponuntur iſta continuatiuè ad regulā ſequentem, ſcilicet, & propitius erit ei Deus. *Et verba quibus obſtrinxerat animam ſuam.* Idem ſignat quod ſupra: verba enim, quibus anima aſtringitur, ideſt obligatur ſunt verba voti, & iſta irritantur. Alio modo, & conuenientius intelligitur, quòd irritantur hic pollicitationes, ideſt votum, & verba quibus anima erat obſtricta, ideſt iuramētum. Votum enim idem eſt, quod pollicitatio, vel promiſſio, quia nihil eſt ī voto niſi, pmittere. Iuramentum autem eſt vinculum aſtrictiuū, quod interdum ſuperadditur voto ad maiorem obligationem, & iſtud etiam tollitur per repugnantiam ſupra dictam. Sciendum tamen, q̄ tam votum, quàm iuramentum ſunt obligatiua, iuramentum tamen directius obligat, quia in voto exprimitur quid intendimus pro Deo agere. In iuramento autem nihil, quod intendimus, exprimitur, ſed quod intendimus, confirmatur. *Propitius erit ei Deus.* Ideſt quamquam mulier iſta non obſeruet votum poſt repugnantiam ſponſi, Deus non iraſcetur ei, ſed propitiabitur, ideſt miſerebitur, quia ſi per vouentem non ſtetit quo minus votum compleret, ſed per alium repugnatum eſt, vouēs nullam habet culpam etiam ſi non compleat: nā non eſt iuris ſui hoc complere, vel non: ſed iniquitas videtur viri, vel patris, qui cogunt fœminam ad infringendum votum ſi aliqua iniquitas ſit, de qua ꝭ. declarabitur. Sciendum, q̄ Iudæi totum iſtū §. exponunt de muliere, quæ domum habet, & in domo viri eſt, ſed fecit votū in domo patris, & pater non repugnauit tenuitque votum, ita q̄ mulier ſemper agebat ſm votū quouſque venit ad domū viri, poterit poſtea vir repugnando votum illud ifringere etiam ſi mulier a multis annis ante votum illud obſeruaſſet. Iſta expoſitio ſm literam noſtram non concordat multū, quia litera preſupponit, q̄ prius vir habuit vxorem quàm ipſa vouerit, licet iſte ſenſus aliqualiter reduci poſſet ad illam. Litera autem Hebraica multum concordat huic expoſitioni, quæ talis eſt. *Si autem virum habuit, & vota ſuper ipſam.* Ideſt, q̄ vota erant ſuper ipſam fœminam, vel iam obligauerant eam, quando virum accepit. Melius tamen eſt ſecundum literam noſtram, quia litera Hebraica reducitur ad noſtram.

An puella deſponſata in antiqua lege poſſet vouere caſtitatem. Quæſt. XXVII.

QVAERET aliquis, an puella deſponſata inter Iudæos poſſet vouere caſtitatem perpetuam, vel per aliquod tempus. Aliquis forte reſpondebit, q̄ aut erat conſummatum matrimonium, aut non: ſi primo modo, non poterat inuito viro: ſi ſecundo modo, poterat, & iſte modus obſeruatur apud nos, vt patet extra, de conuerſ. coniug. in c. verum. Sed hoc non tenet in ſtatu iudaico: magna enim diuerſitas eſt inter ſtatu[illegible] [illegible]lum: nam nunc fœmina deſponſata nondum conſummato matrimonio poteſt iure ſuo nullo requiſito voluere perpetuam continentiam ingrediendo religionem, & hoc modo diſſoluitur præexiſtens matrimonium, ſi autem ſit conſummatum non poteſt iſtud efficere, ſi tamen velit fœmina ob aliam cauſam diſſoluere matrimonium nondum conſummatum nō poterit. In veteri aūt teſtamento non erat ſtatus religionis, in quo obſeruaretur continentia, ſicut nunc, ideo non poterat diſſolui matrimonium propter obſeruationem caſtitatis, ſed manebat ſponſa cum viro ſuo, manente aūt matrimonio non poterat fœmina vouere caſtitatem perpetuam, vel ad aliquod tps, quia etiā uir nō poſſet hoc facere, cum nimis grauaretur unus coniugum p votum alterius. Sed dicet aliquis, q̄ poſſet ſpōſa uouere caſtitatem, & obſeruare eam, quia licet non poſſet directe diſſoluere matrimoniū per uotum caſtitatis, q̄ non teneret in præiudicium viri, tñ poterat diſſoluere illud per repudium, & tunc obſeruaret uotum ſuum. Reſpondendum eſt, no[illegible]ſtare, quia repudium non licebat uxori ꝺ uirum, ſed uiro ꝺ uxorem: nulla enim lex, ſiue humana, ſiue diuina conceſſit unquā, q̄ fœminę poſſent repudiare uiros, quia daretur ſibi locus omni turpitudini, maxime autem hoc erat in lege diuina: nam in ea erat permiſſum repudium ad duritiam cordis Iudæorū, ut patet Matth. cap. 19.

Iſtæ duæ ſequentes multū differunt a q. 11. & ideo [illegible]

Repudium licebat ſolo viro nō uxori.

cap.19. ſ. ut non occiderent uxores. Duritia tñ cordis non attẽditur in fœminis, ſed in viris, qui viribus fortiores ſunt, & poſſent fœminas occidere, ſi diſplicerẽt in oculis eorum. fœminæ autem non poſſunt aliquid tale ſuper viros, ideo non debuit eis dari poteſtas repudiãdi viros, & ſic lex de repudio ſolum expreſſit de viris: Deut.24.c. Item dato, ꝙ puellis daretur poteſtas repudiandi viros, non haberent eam dum eſſent deſponſatę, ſed mrimonio conſummato, quia non liceret eis plus quàm viris. Viri tñ non poterant repudiare ſponſas, ſed ſolum poſtquam traduxiſſent eas conſummato matrimonio, vt patet Deute.24.c.ſ. ſi acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius ſcribet libellum repudij, &c. ergo non poterat repudiare antequam acciperet, & haberet vxorem, ſed accipere eſt matrimonium ꝓtrahere, ꝙ per aliqua efficitur vxor, habere eſt eam in domo ad cohabitationem tenere, ergo cum tpe deſponſationis quamquam vir acceperit vxorem nondum habuit eam, non poterat ſcribere libellum repudij: a fortiori ergo de fœmina deſponſata, quia quamquã poſſet fœmina repudiare virum, tñ non poſſet tpe deſponſationis, & conſequenter non poſſet vouere continentiam, dum eſſet deſponſata.

An puella deſponſata poſſet vouere caſtitatem de conſenſu ſponſi, & de differentia huius a nouo teſtamento. Quæſt. XXVIII.

QVAERET aliquis, an poſſet fœmina deſponſata inter Iudæos vouere continentiam volente ſponſo, & fauente: nam inuito eo manifeſtũ eſt ex prædictis, ꝙ non poterat. Rñdebit aliquis, ꝙ poterat hoc fœmina, quia omnia vota quæcunq; faceret ſponſa tenerẽt, niſi repugnaret ſpõſus. Vnde ex die, quo primo audiebat ſpõſus votum, & non repugnabat manebat ſponſa obligata, vt patet in lra. A fortiori ergo teneret votum ſi ſponſus faueret voto ꝓtinentiæ ſponſę ſuę. Rñdendum eſt, ꝙ ẽt viro volente non poterat ſponſa vouere ꝓtinentiam, ga iſtud votum diſſolueret mrimonium, ſed nõ poterat matrimonium anteq̃ conſummaretur, diſſolui inter illos, ideo non poterat vouere ſponſa ꝓtinentiam, nũc [I] ũ nondum ꝓſummatum diſſolui põt p votũ caſtitatis, ſed tunc non erat religio, in qua eſſet iſtud votũ, ſolũ ergo mrimonium poterat dirimi ĩ veteri teſtamento per repudiũ, ſed repudium non poterat dari ante matrimonium cõſummatum, vt ſ. declaratum eſt, ergo non poterat diſſolui per votũ continẽtiæ, ſed ſi vir, & vxor deſiderarent diſſoluere matrimonium in veteri teſtamento, cum eſſent deſponſati, debebant conſummare mrimonium per copulam, vel ſaltem vir traducere debebat ſponſam in domum ſuã ad mutuam cohabitationem, & tunc poterat repudiare eam. Erat autem è ꝺrio in veteri teſtamento quam nunc: quia nunc matrimoniũ poſtquam conſummatum eſt, non põt dirimi ex aliqua cã ſaltem ex voluntate vnius ipſorũ, ita ꝙ quilibet eorũ iure ſuo poſſet dirimere, tñ ante conſummatũ mrimonium quilibet [K] poteſt illud diſſoluere inuito alio, ſi velit religionem profiteri. In veteri aũt teſtamento mrimonium antequam ꝓſummaretur, erat ratũ, ita ꝙ nullus coniugũ poſſet illud dirimere, ſiue p votũ, ſiue p repudium, cũ autem eſt conſummatũ, poterat vir dirimere illud repudiando vxorem. Cauſa aũt quare non permittebatur repudium in veteri teſtõ deſponſationis, ſed poſt ꝺctum matrimonium, erat quia permittebatur libellus repudij cum fœmina non inueniebat gratiam in oculis viri pp aliquam fẽditatem. Iſta tñ non poterat cognoſci tpe deſponſationis, ꝙa tunc manebat puella [F] in domo pris, & ſponſus parũ communicabat cñ ea. Conſummato aũt matrimonio cum fœmina cohabitaret viro, in omni cohabitatione tam domeſtica quã in thoro poſſet cognoſcere fẽditates illius, & abominari illam, ideo tunc debuit dari poteſtas repudiandi, & non tempore deſponſationis. Paret igitur, ꝙ ſponſa tempore deſponſationis etiam cõſentiente viro non poterat vouere continentiam.

An durante tempore deſponſ[illegible] poſſet ſponſus vouere caſtitatem. Quæſt. XXIX.

QVAERET aliquis, an durante tpe deſponſationis poſſet ſponſus in veteri teſtamento vouere caſtitatem. In quo dicendum eſt, ꝙ licet votũ [G] de caſtitate, aut virginitate, vel qualiſcunq; obſeruatio illius raro eſſet in veteri teſtamẽto aliqñ tñ erat, vt ſupra declaratũ eſt. Vnde interdum viri, & interdum fœminæ poterant vouere continentiam. De viro tñ qui habet ſponſam, vel vxorem dicendũ eſt, ꝙ cum hñret vxorem poterat vouere ꝓtinentiam, ſed non cum haberet ſponſam. Primũ patet, quia habens vxorem poterat eam repudiare, ẽt ſine aliqua cauſa, vt declaratũ eſt Deut.24.c. ideo ſi vellet vouere ꝓtinentiam poſſet repudiare vxorem, & tunc obſeruaret votum, & quia repudiare vxorem eſt in poteſtate illius, ita & vouere continentiam, non poterat tñ hoc vouere perpetuo, vel ad tps, niſi repudiaret vxorem, quia ſi non repudiaret illam cogeretur manere ipſa cum viro, & pp votũ [H] emiſſum, vir denegaret ei debitum, ergo grauaretur nimis: ideo non poterat ſic votum emitti, & ſi ſic voueretur non tenebat, ſed cogebatur vir reddere debitum vxori. Secundũ erat, quia vir non poterat tpe deſponſationis vouere continentiam, quia iſtud votum continentiæ, aut eſſet tpale, vel perpetuum, ſi perpetuum dirimeret ſimpliciter matrimonium, cum nunquam eſſet ius ſponſę petere debitum, ſi autem eſſet temporale grauabatur ſponſa, quia pro illo tempore non poſſet petere debitum. Poterat tñ ſecundũ iſtorum facere ſponſus conſentiente ſponſa, quia ſolum præiudicabatur ipſi ad tempus, & non diſſoluebatur matrimonium. Primũ autem fieri non poterat, quia ſic diſſoluebatur mattrimonium, & tñ nullus modus diſſoluendi tunc erat, niſi per repudium, quod nõ poterat dari ante conſummatum matrimonium, vt ſupra declaratum eſt, ergo non poterat ſponſus vouere continentiam, ſiue volente, ſiue nolente ſponſa.

Quomodo virgo glorioſa potuit vouere virginitatem, cum eſſet in poteſtate patris, & deſponſata. Quæſt. XXX.

QVAERET aliquis de Domina noſtra, quõ vouit virginitatem in ſtatu veteris teſtamẽti, cum eſſet deſpõſata, vt patet Luc.1.cum dr: Ad virginem deſponſatam uiro, cui nomen erat Ioſeph, & nomen virginis Maria. Et poſtea dr ibidem: Quomodo fiet iſtud, quia virũ non cognoſco? id eſt propoſui, vel voui non cognoſcere: ergo de ſponſata erat, & vouit virginitatem. Rñdẽdum eſt, ꝙ non vouit virginitatem poſtquam deſponſata fuit, ſed ante. Eo cum dr: quia virum non cognoſco, nõ debet exponi de præſenti, ſed de preterito, ſ. propoſui, vel voui non cognoſcere virum, quia non eſt ſenſus, ꝙ tunc ipſa uoueret uirginitatem qñ Angelus loquebatur ei: non enim poneretur tunc pro cauſa dubitationis, ſed quia ab antiquo uouerat uirginitatem, cui uidebatur repugnare, ꝙ cõciperet, dixit: qũo fiet, quia uirum nõ cognoſco? Sed tunc ſtat dubium, qũo Domina noſtra potuit uouere uirginitatem ante deſponſationem, ꝙa tunc erat in poteſtate patris, & matris, & iſti poterant infrin-

infringere votum eius, ſicut ſponſus, quia vota facta p puellam exiſtentem in poteſtate patris irritantur per diſſenſum patris, vt patet ſupra: vnde nihil vĩ differre, ꝙ hoc vouiſſet dum erat in poteſtate patris, vel dum erat deſponſata. Ad hoc rñderi poſſet dupliciter. Primo, quia Domina noſtra emiſit votũ virginitatis, ſed hoc latuit parentes illius, ideo votum tenuit quantũ ad ipſam, & obl[illegible]atur illud obſeruare quouſq; parentes cognito illo [illegible]diſſenſum ſuum irritarent illud, ſed nunquam cognouerunt parentes votum eſſe emiſſum, ideo nunquam irritauerunt, & conſequenter ipſa manſit ſemper obligata. Iſte modus eſt multũ cõueniens, quia cum Domina noſtra deſideraret obſeruare virginitatem, non reuelaret votum parẽtibus ſciens, ꝙ in poteſtate parentum erat irritare illud, immo ſi ipſa reuelaret votũ parentibus, videretur imprudẽs ſi obſeruare vellet, vel iniqua ſi obſeruare nollet, quorum vtrunq; nefas eſt: & eſt ſenſus ſi poſt emiſſionem voti Domina noſtra reuelaret illud parentibus, & tñ ipſa deſideraret ſemper ſeruare illud videbatur imprudens, quia parentes poſſent eam efficaciter impedire irritando votum illius. Si autem dicatur, ꝙ ipſa nollet obſeruare votum, & pp hoc parentibus illud panderet, vt irritari poſſet, eſſet ipſa iniqua, quod nefas eſt, quin potius ſemper deſiderauit obſeruare iſtud votum. Et pp hoc qñ Angelus retulit, ꝙ conciperet, tñ dixit inquirens: Quomodo fiet iſtud, quia virum nõ cognoſco? ſi tñ non curaret de obſeruatione voti, nõ inquireret, qũo fiet iſtud nihil curans, an ope virili hoc fieret. Item hoc eſt valde veriſimile, quia quædam vota ſunt puellarum, quæ non poſſunt latere parẽtes, vt ieiunium, & ſimilia, quæ requirunt actum frequentẽ, & valde manifeſtum. Alia autem ſunt, quæ non poſſunt, ita cognoſci faciliter, & ita eſt de voto virginitatis, quod nequaquam poterant cognoſcere parentes, dum Domina noſtra maneret in poteſtate eorum, ſ. ante deſponſationem, & poſtquam deſponſata eſſet. Et hoc propter duo: primo quia iſtud votum non requirebat aliquem actũ, ſed magis priuationem actuũ, ſ. inexperiẽtiam actus venerei. Alia tñ vota, quę occulta ſunt per actus ſuos interdũ manifeſtantur. Secũdo patet, quia cum votum iſtud cõſiſtat in priuatione, ſolum poteſt cognoſci per habitum appoſitum, ſ. per actũ, qui repugnat actui priuatiuo virginitatis, ſ. per hoc [D] quod eſt commiſceri carnaliter viro, vel repugnare commiſceri. Dũ enim Domina noſtra nulli viro cõmiſcebatur, nec commiſceri repugnabat, nõ poterat apparere, an vouiſſet virginitatem, vel non, cum autẽ veniret tempus accipiẽdi virum ad cohabitationem, & thorum, ſi repugnaret accipere illum, vel conſenti ret, poterat cognoſci, an vouiſſet, vel nõ, ſed hoc iam eſſet quando eſſet Domina noſtra extra poteſtatem parentum, ergo dum fuit in poteſtate eorum non potuerunt ipſi cognoſcere, an vouiſſet, vel non, niſi ipſa reuelaret. Aliter autem ſm quoſdam poteſt reſponderi, quòd Domina noſtra vouit virginitatem dum eſſet in poteſtate parentum, & poſtea parentes cognouerunt votum illius, & non repugnauerũt, & per hoc [E] confirmatum eſt, ſicut patet ſupra de votis filiarum. Sed non multum ſtat, quia ſi parentes cognouiſſent votum puellæ, & approbaſſent, non traderent alicui viro in matrimonium, quia ſciebant, quòd repugnabat ſtatus matrimonij voto virginitatis. Sed forte dicetur, quòd parentes eius cognouerunt ſpiritu reuelante myſterium incarnationis verbi in filia ſua, ſcientes quòd accipere virum non impediebat virginitatem illius, ideo tradiderunt ei virum. Sed hoc non ſtat, quia parentes virginis non cognouerunt hoc myſterium: nulli enim legitur reuelatum, niſi Marię, & Ioſeph. De Maria patet Luc.c.1. De Ioſeph apparet Matth.c.

[A] 1. Et ſi adhuc velis proteruire, quòd fuit reuelatum illis dato, quòd hoc ſcriptura non exprimat, quia multa ſubticentur, dicendum eſt nõ ſtare, quia etiam Beatæ Virgini non fuit reuelatum hoc myſterium ante votum virginitatis, & deſponſationem. Nam Angelus Gabriel reuelauit hoc, vt patet Luc.c.1. & tamen dicitur ibi, quòd virgo illa erat deſponſata, & quòd ꝓpoſuerat non cognoſcere virum: nõ ſtat igitur, quòd parentibus eius reuelaretur iſtud myſterium ante deſponſationem. Ideo dicendum, quòd parentes nõ cognouerunt votum puellæ, & ob hoc deſponſauerunt eam non exiſtimantes eam habere aliquod impedimentum ad matrimonium.

[B] *Quomodo virgo glorioſa contraxit matrimonium, cum vouiſſet virginitatem, & ad quid conueniebat ei accipere virum. Quæſt. XXXI.*

QVAERETVR autem tunc de Beata virgine quomodo ipſa conſenſit tunc accipere virum, cum vouiſſet virginitatem, & ſciret ſe obligari ad reddendum debitum, ſi vir peteret. Aliquis reſpondebit, quòd Domina noſtra conſenſit accipere virum, quia ſciebat illum, cui tradebatur in vxorem eſſe impotentem ad generandum, vel qualitercunq; tangendum fœminã carnaliter pre magnitudine ætatis. Erat enim Ioſeph vir ſenex. Et iſta fuit opinio quorundam Iudæorũ, cum dixerunt Chriſto, ꝙ erat natus ex fornicatione, vt patet Io.c.8.ſ. Nos [C] ex fornicatione nati non ſumus, quaſi dicat, tu natus es ex fornicatione. Hoc autẽ exiſtimabant, quia ſcientes Ioſeph eſſe virum grandeuum putabant illum ad generandum fuiſſe impotentem, & Dominam noſtrã ab aliquo viro adulterino fuiſſe grauidatam. Sed iſtud non ſtat, quia matrimonium inſtitutũ eſt a Deo ad multiplicationem generis humani, & ad hoc omnes gentes contrahunt iſtud vinculum, & eſt hic debitum vtrinque reddendum quando exigitur. non eſt ergo veriſimile, quòd ſi Ioſeph eſſet vir manifeſte impotens ad generandũ propter magnitudinem ętatis, quòd accipere vellet vxorem, quia non poſſet debitũ reddere, nec conſequeretur finem matrimonij, & dato, quòd diceremus, quòd Ioſeph non curaret de ſeipſo, an conſequeretur finem matrimonij, ſed vellet magis Dominam noſtram habere in ſororem quam in vxorem, tamen ſaltem propter eam non contraheret ſi impotens eſſet. Erat enim Domina noſtra puella, & decora nimis de qua exiſtimare deberet rõnabiliter Ioſeph, quòd ſi ipſe impotens eſſet illa alteri copularetur, & hoc, quia nondum cognouerat ſanctitatem virginis, & myſterium Dei, non ergo acciperet eam ſi ſe impotentem putaret. Item dato, quòd Ioſeph eam vellet accipere in vxorem tanquam ſororem, tamen parentes illius non darent eam illi, ſi manifeſte eſſet impotens, quoniam ſcirent, aut veriſimiliter ætimarent, quòd dabant filiæ ſuæ occaſionem fornicãdi tradendo eam viro impotenti, ſed confidenter dederũt eam illi, nihil ſciẽtes de myſterio Dei, cum etiam virgini nondum cognitum eſſet, ergo non erat Ioſeph tam ſenex, vt veriſimiliter impotens ad generandum videretur. Item patet hoc manifeſtius, quia ſi Ioſeph manifeſte appareret impotens, non arb[illegible]rarẽtur Iudæi Chriſtum eſſe filium Ioſeph: ergo non credebatur Ioſeph impotens ad gignendum. Antecedẽs patet Luc. 3.c.ſ. & erat Ieſus incipiens, quaſi annorum 30. vt putabatur filius Ioſeph, & Luc.ca.4. dicitur, ꝙ mirabantur omnes de illo, & dicebant: nõne hic filius eſt Ioſeph? nec ſolum hoc dicebant Phariſei, & turbę, ſed etiam Apoſtoli, vt patet Ioan.c.1. cum dixit Philippus ad Nathanael: Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ, inueni-

An Ioſeph eſſet ſenex cũ ſibi Maria deſponſata fuit.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth, ergo nō
estimabatur Ioseph impotens ad gignendum, & con
sequenter non contraxit Domina nostra cum Ioseph
quasi crederet eum impotentem, immo nequaquam
cōueniebat, ꝙ esset Ioseph manifeste impotens, quia
tunc nato Saluatore de virgine omnes Iudæi manife-
ste arguerent eum natum esse de fornicatione, quia
cum nequaquam crederent aliquam mulierem con-
cipere sine semine cum nunquam hoc vidissent, asse-
rerent Christum natum ex semine viri, sed si Ioseph
esset manifeste impotens ad gignendum, ergo neces-
sario inferri videbatur Christum genitum esse ex coi
tu adulterino, quod redundabat in maximam igno-
miniam matris. Nullum enim fœminæ magis dede-
cus est, quam infamia ex adulterio nata, etiam redun-
dabat in magnam ignobilitatē Saluatoris: nimis enim
diminuebat dignitatē Messię videri ex adulterio ge-
nitum. Item non solum sequebatur hoc incōueniēs,
sed aliud maius, scilicet, quòd Iudæi nequaquam reci
perent Christum in Messiā, quia Messias futurus erat
de semine Dauid, sicut prędixerāt omnes Prophetæ.
Si autem Christus genitus crederetur de coitu adul-
terino, pater eius esset incertus, & tunc non reciperēt
eū in Messiam, ꝙ nescirēt an esset de semine Dauid,
vel de tribu Issachar, aut Zabulō, vel forte genitus ab
aliquo viro gentili. Hoc autem maxime repugnabat
intentioni Christi, qui volebat apparere Messias. Ideo
Cōclusio. dicendum, ꝙ nequaquam cōueniebat Ioseph esse ita
grandęuum, vt ad generandum impotens crederetur.
Sed dicendum est, ꝙ quamquam Ioseph esset aliqua-
liter senex, tamen adhuc erat potens ad gignendum,
& manifeste apparebat omnibus ex habitudine cor-
poris: Domina autem nostra, quamquam vouisset vir
ginitatem, tamen accepit virum, & hoc, quia in vete-
ri testamento nondum fuerat aliquis status, in quo fœ-
minę permanerent in virginitate, sed solum erāt duo
status, scilicet coniugatorum, & viduarum continen-
tium: nam postquam aliqua mulier vidua efficeretur,
etiam si puella esset, laudabile erat, ꝙ maneret in per-
petua continentia. Sic patet de Anna filia Phanuel de
tribu Aser, quæ a prima ętate acceperat virum, cum
quo per annos septem mānens, & postea vidua effe-
cta annos 84. permansit, vt patet Luc.c.2. sta I
tus autem virginalis nullus erat, ideo videretur aliqua
nouitas, si Domina nostra vellet manere in statu vir-
ginali, crederetur enim ꝙ hoc faceret, vt liberius vaca
ret libidini, si autem fuisset status temporis huius, in
quo sunt puellæ multæ Deo consecratæ in statu reli-
gionis in perpetua virginitate manentes, potuisset ꝙ-
uenientius fieri. Sed dato, ꝙ Domina nostra haberet
tunc aliquem statum virginum, sicut monialium, in
quo posset honeste manere, adhuc non erat conue-
niens. primo quia ipsa cōcipere, & parere debebat Sal
uatorem, si tamen innupta esset crederetur ab aliquo
deflorata, & inde concepisse, quia Iudæi non ęstima-
rent eam concepisse de Spiritu Sancto. Item cum nō
haberet virum, & conciperet, crederetur pater incer-
tus, & nesciretur de qua tribu erat Christus, quæ sunt
magna inconuenientia, vt supra declaratum est, ergo K
nō debuit manere innupta, ꝙꝙ vouere virginitatem.

An matrimonium virginis repugnaret suæ virginitati, vel è contrario, & quis fuit modus vouendi virginitatem in ipsa, & matrimonium contrahendi.
Quæst. XXXII.

QVAERET tunc aliquis, an matrimonium, quod
cōtraxit virgo repugnauit voto virginitatis, vel
votū virginitatis repugnauit matrimonio,
ita vt alterum eorum, vel neutrum integrum mane-

F ret. Pro cuius rīsione est sciendum, ꝙ votum virgini-
tatis, & ꝺctus matrimonij aliqualiter repugnāt. Nam
vt ait Hieronymus, in virgine non solum nubere, sed
etiam velle nubere damnabile est, mulier tamen ꝺhēs
proponit nubere, ideſt carnaliter cōmiscri, siue exi-
gendo, siue reddendo debitū, ergo repugnatur in hoc
voto virginitatis. Item votum virginitatis diminuit,
vel destruit matrimonium. Nam matrimonium non
est si aliqua mulier propon[illegible]quam cognosci a vi
ro, quia finis matrimonij est prolis, & forma mrimo-
nij est consensus in alterutrum, vt in virum, vel vxo-
rem, & hoc est in copulam carnalem. Illa tamen, quę
habet votum virginitatis proponit nunquam experi-
ri actum venereum exigendo, vel reddēdo debitum,
G aut alias, ergo non potest intercidere ibi matrimoniū.
Respondēdum est, ꝙ modus voti, & matrimonij bea
tæ virginis sic fuit, ꝙ ipsa a parua ętate cum peruenit
ad annos discretionis a Deo multum illuminata vo-
uit virginitatem obseruare, & tūc nihil suspicabatur
de ꝺhendo matrimonium, sed vouit, quia Deus inclī-
nabat eam ad vouendum, expediebat enim ꝙ in geni
trice Dei esset perfectio voti virginalis, quæ est valde
magna: cum ſm Anselmum in virgine debuit esse tā-
ta perfectio, vt maior ea sub Deo reperiri non posset.
Non tñ est intelligendum, ꝙ tunc beata virgo cogno
sceret mysterium incarnationis, quod in ea celebran-
dum erat: nam postquam desponsata fuit, & votum
virginitatis emisit, reuelatum est ei hoc, vt patet Luc.
c.1. immo qñ Angelus reuelauit ei, ꝙ conceptura es-
H set quasi arbitrans hoc repugnare voto virginitatis,
ait: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco?
Luc.c.1. Sciendum tñ circa istud, ꝙ votum est duplex
scilicet solenne, & simplex: votum solenne totaliter
repugnat matrimonio, quia impedit contrahendum,
& dirimit iam contractum: si ergo fuisset votum Do
minæ nostræ solennizatum, non potuisset contrahe-
re, & si contraxisset, non teneret, sed non fuit solenni-
zatum, quia solennizatio voti requirit, ꝙ fiat publice,
& quasdā alias cæremonias, quę tpe Dominę nostræ
adhuc non erant, quia nulla adhuc fœmina in Iudaī-
mo emiserat votum virginitatis solenne, vel simplex,
potissime, quia dato, ꝙ essent tunc cæremoniæ solen-
nizandi votū Domina nostra non solennizaret illud,
quia tunc necessario cognoscerent parentes eius vo-
tum, & forte non permitterent, & in hoc ipsa esset im
prudēs de quo supra declaratum est. Aliud est votum
simplex, & istud non requirit aliquas cęremonias, sed
quilibet potest emittere illud, siue solus sit, siue cum
alijs. Et tale fuit votum virginis. Poterat enim simpli-
citer emitti, ita vt Domina nostra voueret, ꝙ nequa-
quam vnquam cognosceret virū. Et in tali voto emis
so si aliquis matrimonium contrahat, tenet matrimo
nium, sed peccat contrahēdo. Domina autem nostra
non peccauit contrahendo, ideo votum suū non fuit
absolute de seruanda virginitate, scilicet, ꝙ voueret
nunquam cognoscere virum, sed fuit cum conditio-
ne, scilicet nisi Deus aliter de ea disponere vellet, &
tūc stat matrimonium, & votum de virginitate, quia
si esset votum absolute peccaret cōtrahendo. Et quia
Deus postea de ipsa ordinauit aliter, scilicet significā-
do ei, quòd acciperet virum, non fecit contra votum
virginitatis. Item non erat istud votum contra matri-
monium, nec è contrario, quia quando Domina no-
stra accepit Ioseph in virum nō consensit expresse in
copulā carnalem, ita quòd proponeret debitum exi-
gere, vel reddere, & hoc quia intelligebat, quòd Deus
aliter de ea ordinauerat, & nunquam a viro cognoscē
da esset, pro quo dicit sanctus Tho. in 4. sententiarum
di. 30. quòd Domina nostra prius certificata fuit de ꝙ-
ditione Ioseph, quàm acciperet eum ī virum, scilicet,
quòd

Modus vouendi virginis.

Verum fuit Iesus, & simplex. Hoc Scotus, & S. Tho. & Bonauentura.

quòd sicut ipsa vouerat virginitatem, ita quęsiuit ab
ipso an ipse vellet manere i proposito virginitatis, vel
saltem in continentia perpetua, & tunc accepit eum
in virum, cognito ꝙ etiam Ioseph hoc vellet. Si autē
noluisset manere in continentia, non consensisset in
eum tāquam in virum, quod aliqualiter colligitur ex
verbis eius ad Angelū Luc.c.1.ſ. Quomodo fiet istud,
quia virum non cognosco, ideſt proposui non cogno
scere, & tamen iam [illegible]neperat sponsum: nam ibidem
dicitur, ꝙ missus est An[illegible]s Gabriel ad virginem de
sponsatam, quæ tamen desponsata est intendit cogno
sci a viro, siue exigendo, siue reddendo debitum, ipsa
tamen intelligebat, ꝙ nunquam cognoscenda erat, er
go iā certificata erat de viro, ꝙ ipse vellet manere in
continentia perpetua. Aliter enim non dubitasset, vel
saltem non admiraretur in verbis Angeli dicens: quo
modo fiet istud, &c. quia iam ipsa habebat virū a quo
posset cognosci, & ꝺcipe, sed dixit, ꝙ non erat cogno-
scēda a viro. Et hoc modo apparet, ꝙ Domina nostra
non se subiecerit alicui periculo virginitatis, quod ti-
meri deberet, nisi certificata esset de viro.

Quomodo Ioseph ad hoc induci potuit, vt accipiens puellam in vxorem, seruaret castitatem. Quæst. XXXIII.

QVAERET aliquis, quomodo Ioseph ad hoc
induci posset, ꝙ acciperet puellam in vxo-
rem, & voueret castitatem. Aliquis forte di
cet, quòd Deus reuelauit Ioseph illam fœ-
minam concepturam esse Messiam filium Dei, & ꝙ
ipse assumi deberet in custodem illius, & virum, & ta
men, ꝙ non tangeret eam propter dignitatem Mes-
się inde nascituri, quia ille sine opere virili gignendus
erat, & tunc Ioseph hoc libenter faceret. Sed dicendū
est nō stare, quoniā Ioseph non cognouit quidquam
de virgine, & mysterio in ea celebrādo vsquequo Do
mina nostra iam conceperat: desponsatio tamen ad
hoc præcessit. Apparet hoc, quia quando reuelatum
fuit Dominæ nostræ, ꝙ concipere debebat Saluatorē
erat desponsata, vt patet Luc.ca.1. & tamen non erat
tunc reuelatum Ioseph, quia postquam vidit eam gra
uidatam, doluit nimis putās, ꝙ esset cognita ab aliquo
viro adulterino, cogitauitque eam occulte dimittere,
& tunc reuelatum est ipsi, ꝙ de Spiritu Sancto conce-
perat, & non timeret accipere eā: Ergo ante hoc non
cognoscebat mysteriū istud Matth.ca.1. sed ante hoc
erat certificata Domina nostra, ſa principio desponſa-
tionis, quòd Ioseph vellet perpetuam continētiam
obseruare, vt patet ex prędictis, ergo non volebat hoc
facere propter mysterium sibi reuelatum. Sed dicen-
dum est, quòd Ioseph proposuit obseruare continen-
tiam, quia Deus inclinabat eum ad hoc, nesciebat ta-
men ad quem finem, cum Deus vtatur hominibus tā
quam instrumentis ipsis nescientibus interdum, quid
Deus per eos vellet operari. Sic enim fuit in Beata Vir
gine: nam ipsa a principio virginitatem vouit, & hoc
manifestum est, quòd fuit, quia Deus specialiter incli
nauit eam ad faciendum hoc propter dignitatem Sal
uatoris inde nascituri: nam nulla fœmina ante hoc vir-
ginitatē vouerat inter Iudęos, aut obseruasse legitur.
Ita ergo nec ista fecisset, nisi Deus specialiter elegisset
eam ad aliquod bonum, propter quod ad istam obser
uationem eam inclinabat, ipsa tamen nesciebat ad qd
Deus eam moueret, quia quādo reuelatū est ei, quòd
concipere debebat Saluatorem adhuc aliqualiter du-
bitabat, an conceptio illa repugnaret voto virginita-
tis, & tamen virginitas erat propter illam conceptio-
nem. Conformiter ergo de Ioseph dicendū est, quod
Deus inclinauit eum ad votum cōtinentiæ perpetuę,
& hoc solum erat ad custodiam matris suę, ideo le-

A uiter consensit, quādo Domina nostra ei significauit,
quòd vellet manere in virginitate, quòd ipse mane-
ret in perpetua continentia. Et hoc satis est verisimi-
le, scilicet, quòd sicut filius Dei elegerat sibi matrem
castissimam, ita eligeret custodem matris mansurum
in castitate perpetua. Nam si haberet propositum cō-
summandi matrimonium periculum immineret vir-
ginitati puellę, cum cogeretur ei reddere debitum. de
buit ergo ipse manere in continentia, sicut ipsa in vir
ginitate. Nesciebat tamen Ioseph ad quid Deus incli-
naret eū ad hoc: nam ignorabat hoc esse, vt fieret cu-
stos matris Dei, & nesciebat illam futuram esse ma-
trem Dei, sed postea cognouit reuelante Angelo. An
vero dici posset, ꝙ a principio desponsationis Ioseph
B habuerit intentionem consummādi matrimonium:
postea autem suasione virginis, vel reuelatione An-
geli proposuerit eam non cognoscere dubium vide-
tur. Sed etiā hoc satis stare posset, scilicet, quòd a prin
cipio intendisset eam cognoscere affectu coniugali,
& tamen, quia tempore desponsationis ipsa manebat
in domo paterna, non poterat exigere debitum, nec
erat consuetudo, donec traduceret eam in domum
suam, interim autem cognouit eam esse grauidam, &
cum vellet eā dimittere occulte, Angelus reuelauit
ei, quòd conceperat de Spiritu Sancto, ideo non for-
midaret eam accipere. Et tūc verisimile est, quòd An-
gelus dixisset ei, ne vnquam accederet ad eam. Et da-
to, quòd non diceret, satis ipse cognoscere debebat,
quòd non erat sibi licitum accedere ad illam, quam
C Deus sine virili semine impregnauerat, & acceperat
in matrem, & tunc proponeret votum perpetuę casti-
tatis obseruare. Hoc autem necesse est dici, nisi forte
dixerimus, quòd a principio desponsationis suasione
virginis ipse vouerit castitatem.

An Ioseph in principio desponsationis habuerit intentionem cōsummandi matrimonium.

Sed tūc dicet aliquis, quòd Domina nostra submit
tebat se periculo virginitatis: nam cum nondum cer-
tificata esset, an sponsus suus vellet obseruare castita-
tem, timendum sibi erat, quòd exigeret sponsus debi-
tum, & ipsa reddere teneretur.

Respondendum est, quòd Domina nostra firmi-
ter credebat, quòd nunquam carnaliter cognosceda
esset: sicut enim Deus inclinauerat eam ad vouendū
virginitatem, ita & inclinabat ad hoc suscipiendum,
ideo quamquam traderetur viro, semper [illegible]
D debat, ꝙ Deus aliter disponeret de ipsa, & sic vtrum-
que, scilicet votum, & matrimonium manebat sine
præiudicio.

An teneri possit, quòd virgo vouerit post desponsationem. Quæstio. XXXIIII.

QVAERITVR vlterius, an dici posset, quòd Do-
mina nostra vouerit virginitatem postquam de
sponsata est. Aliquis respondebit, quòd sic,
quia non videtur innui contrarium ex sacra Scriptu-
ra: nam cum ipsa dixit ad Angelum: Quia virum non
cognosco, significauit se emisisse votum virginitatis,
& tamen iam desponsata erat, ideo potuit satis emitti
votum istud post desponsationem.

Item videbitur hoc valde rationabile, quia tūc Do
mina nostra non se submitteret periculo virginitatis,
sicut se subijcere videbatur, si emisso voto virginita-
tis, postea contraheret. Quod patet, quia post desponſa
tionem posset cognoscere intentionem viri sui, &
videns, quòd Ioseph vellet obseruare continentiam
posset ipsa emittere votum de virginitate, & iam non
erat periculum, quia nō erat exacturus debitū Ioseph,
emisso voto continentiæ.

Sed arguet aliquis, quòd non potuisset hoc votum
emittere post desponsationem, quia in potestate viro-
rum

rum est tunc infringere sponsarum vota, vt patet hic, ideo posset Ioseph infringere votum virginitatis Dominæ nostræ.

Ad hoc responderi posset dupliciter. Primo quia istud votum poterat emitti nesciente eo, quia erat tale, quod non requirebat aliquem actum, per quem cognosci posset, nisi i tempore, in quo Ioseph vellet exigere debitum, & tunc nō infringeret illud, quia ignoraret eum emissum.

Aliter potest responderi, quòd emisit Domina nostra votū de virginitate, & in hoc consentiret Ioseph, vel expresse assentiēdo, vel non repugnādo, per quod firmaretur votum, vt patet in litera. Cum autem dicitur, quòd posset Ioseph infringere votum virginis.

Respondendum est, quòd poterat, & in hoc non differt an vouisset ante desponsationem, vel post, quia quocunq; modo obligabatur Domina nostra reddere debitum Ioseph si peteret, cuiꝰ esset inter eos verum matrimonium, noluit tamen infringere, quia etiam ipse vouit continentiam aliquo de duobus modis supra positis.

Rſi. aucto. Respondendum est ad quæstionem, quòd non cōuenienter dicitur Dominam nostram vouisse virginitatem post desponsationem, quia tunc necesse erat dici, quòd aliquo tempore illa habuisset intentionem experiendi actum venereum, siue exigendo, siue reddendo debitum, quia illa quæ matrimonium contrahit si non habet aliquod impedimentum, intendit vacare actui coniugali, sed hoc non est cōcedendum de virgine. Nam licet non esset peccatum ei, quòd ipsa a principio accepisset virum ad gignendum, quia non erat contra legem, erat tamen imperfectio quædam cum status virginitatis sit perfectior. De Domina autem nostra non soluū peccata, sed etiam imperfectiones aliquas in moralibus prædicare nefas est. Dicendum igitur, quòd Domina nostra ante desponsationem virginitatem vouerit, & non fuit aliquod tempus in quo intenderet experiri actum venereum.

An vir posset infringere votum puellæ sibi traditæ confirmatum consensu patris. Quæst. XXXV.

QVAERETVR de votis sponsarū, an si puella in potestate patris voueret aliquid, vt de ieiunando, vel orando aut similibus, & firmaretur votum consensu patris, siue quia nō dissensit, & postea traderetur viro, an posset vir infringere votum illius.

Respondendum est, quòd de votis spōsarum quæ emittūtur cum desponsatę sunt manifestum est posse infringi per sponsos, vt patet hic. In casu tamē proposito est duplex diuersitas ad hoc. Prima est, quia vota, de quibus hic, emittuntur quando iam puellę pertinent ad potestatem sponsorum, vota autem, de quibus quæritur, fiunt extra potestatem sponsorum, ideo forte videbitur, quòd non habent potestatem ad irritandū ea. Secunda diuersitas est, quia vota, quę emittunt puellæ desponsatę nunquā sunt confirmata simpliciter quousque sponsi cognoscant, & approbent, vel saltem non repugnent. Vota autem, de quibus quæritur fuerunt simpliciter confirmata puellis manentibus in potestate patris, quia cum pater consenserit, vel non dissenserit, ratificatum fuit votum.

Respondendum est ad quæstionem, quòd vota emissa a puellis in potestate patrum poterant postea irritari per sponsos. Nam aliter magnum præiudicium pararet eis, vt si forte puellæ vouissent aliquid, quod erat contra bonum statum matrimonij, scilicet per, quod fierent ineptę ad concipiendum, vel nutriēdū, vel aliquid, per quod subtraherētur aliqualiter ab obsequio virorum. Sed hoc irrationabile erat, ideo debuerunt sponsi habere potestatem infringendi huiusmodi vota. Eadem enim ratio est in istis, & in illis, q̄ emittuntur post contractum matrimoniū, ideo enim data est potestas sponsis irritandi vota sponsarum, ne fęminæ vouerent aliquid in præiudicium virorum, sed ita poterat parari præiudicium votis, quę emissa fuissent ante despōsationem, etiam illa debuerunt posse infringi. Consuetudinum tamen, quòd in his attēditur eadem regula, quæ in votis emissis post desponsationem, s.q̄ cum primum cognouerit sponsus emissum esse votum retractaret illud, si autem distulerit ad alterum diem non poterit irritare. potest tamen quocunque tempore cognouerit istud votum infringere illud, siue tempore despōsationis, siue post consummatum matrimonium: nihil enim differt lōgitudo temporis in obseruatione voti, dum tamē vir immediate, vt cognouerit votum emissum irritet illud. Cauſę autem diuersitatis non proficiunt. De prima, s.q̄ quando emittebatur votum, de quo hic quęritur, non erat puella in potestate sponsi. est dicendū, quod non erat tunc in potestate illius, nec sponsus poterat tunc irritare, quia tamen postea transiuit in ius sponsi per contractum matrimonij, incepit hīe sponsus potestatem super eam, & votum fuit tāquam nouiter emissum, ideo potuit irritare illud sponsus. Secūda causa diuersitatis non prodest: quia s. illud votum iam fuerat firmatum, quia licet firmatum fuit per cōsensum patris, vel non dissensum, hoc fuit in præiudicium ipsius, sed in præiudicium sponsi non potuit firmari, quousque ipse consentiret, vel saltem non dissentiret cognito voto.

Vidua, & repudiata quidquid vouerint, reddent.

Vidua, & repudiata. Hic ponitur quartum huius. c. scilicet de votis viduarū, & repudiatarum, & in vtrisque datur idem ius, scilicet, quòd teneatur ad votum. *Quidquid vouerint reddent.* Idest non erit distinctio votorum in istis, sicut in puellis despōsatis, vel quæ sunt sub potestate patris, sed tenentur ad vota sua simpliciter, sicut viri. Dicitur autem vidua mortuo viro, repudiata autem cuius vir non est mortuus, sed repulit eā a se dans ei libellum. Istud autem erat vsitatū in veteri testamento, quia dabatur viris potestas repudiādi vxores Deuteronō. c. 24. istæ autem duæ tenentur ad vota, quia puellæ desponsatę, vel nō desponsatę, & coniugatæ nō tenentur ad vota absolute, eo quòd non sunt penitus sui iuris. Vidua autem, & repudiata sunt sui iuris. De vidua patet, quia mulier mortuo viro soluta est a lege viri, ita ut non iudicetur adultera, si cum alio uiro fuerit. sic paret ad Rom. 7. & prima ad Corin. c. 7. De repudiata eadem ratio est: quia cum vir scribere ei libellum repudij poterat ipsa accipere alterum virum Deuteronō. 24. cap. & consequenter facere potterat quidquid uellet nullius legi obligata. De istis dicitur, q̄ reddent quidquid uouerint non uniuersaliter sed intelligendo de votis, quę alias sunt licita, sicut supra declaratum est de viris. Multa enim sunt, quæ sub uoto non cadunt, & quamquā aliquis ea vouerat, non obligatur, sed magis in quibusdam peccatū est si vouemus. Sed intelligendum est hoc ad differentiam votorum, quæ emittebant puellę desponsatę, vel non desponsatę, quia dato, q̄ illa essent de rebus licitis, tamen ex defectu potestatis non tenebant, si patres vel sponsi uellent ea irritare. Hic autem dicitur, quòd omnia uota repudiatarum, & uiduarum tenent, s. quòd nullum eorum deficit saltem ex potestatis defectu, sicut deficiebant in illis, quæ non erant sui iuris.

Quæritur vtrum vidua & repudiata idem ius habeant.

Mulier habens virum si vouerit, & vir consenserit etiam post mortem eius obligatur voto. Quæst. XXXVI.

QVAERET aliquis, quid si aliqua mulier habēs virum vouit aliquid, quod complendum erat aliquo tempore post emissionem voti, & vir sciēs votum emissum non repugnauit, & sic firmatum est: p[ost] vero ante completionem defunctus est vir; an tenetur mulier complere votum.

Respondetur, quòd tenebitur, nisi forte votum esset conditionale, & non impleretur cōditio, vel si esset votum, quod concerneret virum viuentem, vt si dicat vxor: voueo ieiunare semel in qualibet hebdomada dum vir meus vixerit. defuncto autem viro nō tenetur, quia ista licet non sit conditionalis emissio: redit tamen in modalem, & debet teneri, sicut conditio. Quod autem aliàs vota obligent apparet, quia viro viuente confirmatum est votum istius fœminæ p̄ p̄sensum eius: postea autem nullus est, qui possit infringere votum; ideo semper tenebitur, nec solum hoc est, cum vir p̄sentit, & p̄firmatur votum; sed ēt cum mulier coniugata emiserit votum, etiam si nōdum vir cognouerit ipsa obligata est quantum ad seipsam.

An si vidua desponsetur, & habeat votum confirmatum per virum mortuum, & obseruatum possit irritari per secundum sponsum. Quæst. XXXVII.

QVAERITVR vlterius, quid si fœmina vouet cū esset ꝓiugata aliquid facere, vt quotidie orare certo tpe, vel quolibet anno ieiunare certis diebus, & p̄firmato voto per cōsensum viri obseruatum est aliquanto tpe, & postea mortuo viro etiam obseruatum est, nunquid si ista fęmina contrahat cum alio viro poterit secundus vir irritare votum illius. Respondendum est, q̄ poterit, sicut dicebatur de puella, quæ in potestate p̄ris existēs vouit, & p̄firmatum est votum p̄sensu patris: postea aūt accepto sponso si cognoscat votum poterit illud sponsus irritare. Sicut ergo p̄sensus p̄ris non potuit præiudicare sponso in p̄firmando votum filię, ita nec p̄sensus vnius viri pōt præiudicare alteri viro in confirmando votum vxoris, sed solum præiudicat quilibet sibi per consensum suum: alioquin esset deterioris conditionis secundus vir, quàm primus. Etiā sequeretur inconueniens, scilicet, quòd præiudicaretur illi sine causa subtracta vxore de potestate illius, sed non stat. Ideo dicendum, quòd etiam si mulier habuisset tres, vel quatuor viros, & tempore omnium horum obseruasset aliquod votum confirmatum cō sensu ipsorum, alius vir superueniens poterit irritare votum, quia fœmina efficiebatur de potestate cuiuslibet eorum. Et sicut nouiter incępit esse fęmina de potestate viri, quando ꝯhit ita vota, quæ prius emiserat incipiebant esse tanquam noua respectu viri habētis super eam plenariam potestatem. Et cum sic fuerit votum irritatum non tenebitur ipsa ad obseruationem, sed propitiabitur ei Deus, vt dicitur in litera de puella desponsata, cuius votum irritat sponsus: iō si conaretur vlterius obseruare votum contrà interdictum viri, peccabat, quia præiudicabat ei.

Siquis antequam contraheret cum aliqua puella, vel vidua sciret eam vouisse, an posset irritare votum, vel quomodo posset. Quæst. XXXVIII.

QVAERITVR. Amplius quid si aliquis antequā contraheret cum aliqua puella, vel vidua cognosceret eam vouisse aliquid: an posset contrahere cum ea irritando votum, vel quomodo irritari deberet. In quo sciendum, q̄ iste casus differt ab omnibus, qui ponuntur in litera, quia isti sunt q̄n̄ sponsus post acceptam sponsam, vel vir post acceptam vxorē cognouit votum emissum esse. hic aūt cognoscitur aⁿ ꝯctū matrimonij, vel ante facta sponsalia. Est autē difficultas, quia vir vel sponsus debent irritare vota emissa ab vxoribus immediatè, vt sciuerint: hic autē primo cognoscunt quàm sint viri, vel sponsi.

Rn̄dendum est, q̄ aut ista, q̄ vouerat, & ꝯhebat matrimonium, erat puella nūquam tradita viro, aut erat vidua. Si primo modo, aut erat votum de obseruāda continentia, vel aliquod alterum. Si primo modo peccabat puella si ꝯheret, siue pater sciret votū, siue non: & tn̄ tenebat matrimonium, quia vota puellarū non solennizabantur tunc: immo nulla vnquam puella in Iudaismo vouit virginitatem ante Dominam nr̄am: si tn̄ aliqua vouere voluisset, esset votum simplex, & tunc non dirimeretur matrimonium postquam contractum esset. Si aūt esset aliud votum, aut pater sciebat votum puellæ, aut non: si primo mō, erat ꝯfirmatum p̄sensu patris: si secundo mō, poterat irritare: iō in isto secundo mō erat facile, quia ille, qui ꝯhere vellet cum puella, notificaret uotum patri eius, & tunc pater irritaret, siue esset uotum perpetuæ continentiæ, siue aliud; & maneret puella absoluta a uoto, q̄n̄ ꝯheret: si autem pater sciuerat non poterat infringere, sed erat infringendum per sponsum si uellet: non tn̄ poterat infringere immediate cum sciebat, quia nondum erat puella in potestate eius per ꝯctum matrimonij: sed modus erat, vt acciperet eam in vxorē, & immediate post ꝯctum irritaret votum illius. nam si expectaret saltem per vnum diē, non posset postea irritare, sed in hoc est diuersitas ab alijs casibus, quia in illis immediate post votum cognitum vir poterat irritare illud, & debebat si forte vellet irritare: nam postea non poterat si elaberetur dies: hic aūt non poterat immediate postquam sciret votum emissum retractare illud, quia non erat puella in potestate ipsius, sed postquam esset, retractaret. Sed tunc obijcietur, q̄ non posset, quia dr̄ in litera, q̄ statim vt sponsus cognosceret votum sponsæ, uel uir uotum uxoris poterat repugnare, si aūt transiret una dies, non poterat, sed hic forte transissent multi dies, quia cognouerat sponsus istum votum antequam contraheretur matrimonium; ideo non posset etiam in die desponsationis retractare uotum sponsæ. Nisi forte daretur q̄ in illa die, in qua matrimonium ꝯctum est, primo cognouisset sponsus de uoto sponsę, & tunc repugnaret. Respondendum est, q̄ etiam si per multos dies ante desponsationem cognouisset uotum, poterat irritare illud in die desponsationis, quia intelligitur istud de scientia a tpe quo puella est in potestate uiri, siue matrimonio p̄summato, siue non: nam scientia, quę erat ante hoc nihil proficiebat, cū in toto tpe illo non hēret uir ptātem sup̄ fęminā, quia nō erat cōtractum aliquod uinculū, & sic non currebat p̄tra eū tp̄s: sicut si aliquis nullo mō pōt interrūpere, nō currit ꝯ eum tp̄s p̄scriptionis. Si aūt esset ista mulier uidua, uel repudiata, non oportet poni distinctionem primam, quæ s. ponebat. s. an pater cognouerat uotū eius, uel non, quia quomodocunque ista mulier uouisset tenebat uotum, scilicet, siue uouisset tempore uiduitatis, uel ante, quia si primo mō uotū erat ratū, ut dr̄ hic, & nō poterat p̄ uel aliqs alius irritare illud, dum ipsa maneret in uiduitate, quia erat penitus sui iuris: si aūt uotum fuisset prius emissum, siue cum erat in potestate p̄ris, siue in potestate uiri, erat iam uotum cōfirmatum. nam siue illi sciuissent & approbauissent,

Obiectio.

Solutio.

bauissent, cõfirmabatur, siue nesciuissent, erat ꝓfirma
tum nunc qñ veniebat ipsa ad viduitatem, cum erat
sui iuris, ideo si votum infringi debebat, oportebat ꝙ
infringeretur per virum. Et tunc dicendum, quòd aut
erat votum de continentia, aut non: si de cõtinentia,
aut erat solennizatum, aut non: si solennizatum, non
poterat ꝫhere: & si contraheret, non teneret: si non
solennizatum non debebat contrahere: si tñ ꝫheret,
tenet: sed vterque peccabat in contrahendo: fœmina
quidem, quia votum infringebat: vir autem, quia ad
infringendum eam inducebat volendo ꝫhere cum
illa, quę non posset contrahere, nisi violando votum.
Si autem esset aliquod alterum votum non poterat
vir antequam ꝫheret, dissoluere illud, quia nullũ ius
habebat super eam. In ea tñ die, in qua ꝫheret, posset
dissoluere illud, sicut dicebatur supra de puella.

Si sponsa vouerit, & votum per sponsum irritatum fuerit, & moriatur ipse antequam contrahat, an teneatur ad votum. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR Amplius, quid si mulier viuente marito aliquid vouit, & vir sciens irritauit illud, vel sponsa vouit aliquid, & sponsus sciẽs dissoluit, & moriatur sponsus ante ꝓsummatum matrimonium, an ista mulier vidua, vel puella, mortuo sponso, teneatur obseruare votum.

Rñdendum est, ꝙ non tenetur, quia licet tunc habeat tempus complendi votũm, quia est effecta sui iuris: tñ obligatio non manet, eo quòd illa obligatio, q̃ semel penitus extincta est, nunquam reuiuiscit, sed p dissensum viri, vel sponsi fuit votum penitus irritatũ in sponsa, vel vxore: ideo postea non obligatur. Erat tñ valde conueniens, quòd obseruarent illud maximè si ipsa præstitit occasionem, vt vir vel sponsus sciret votum emissum, & dissolueretur, quia tũc quãquàm non maneat directe obligatio, tñ pp culpam, in quã incidit non habet alterum melius remedium quàm vt votum obseruet, quod culpa sua dissolutum est.

Si puella desponsata vouerit, & sponsus consenserit: ipso mortuo an pater possit infringere votum. Quæst. XL.

QVAERITVR aliquis de puella desponsata, quæ viuente sponso aliquid vouit, & nesciente sponso obseruabat votum, an postea cum steterit in domo paterna mortuo sponso, pater possit irritare votum.

Respondendum est, quòd istud dubium consistit in hoc, scilicet, an puella desponsata mortuo viro maneat in potestate paterna, vel efficiatur sui iuris: s.n. redeat in potestatem paternam manifestum est, quòd votum poterit infringi per patrem, quia sicut cum puella existens in potestate patris vouebat aliquid, & postea ducta ipsa in matrimonium potest vir, vel spõsus infringere votum, ita cum puella redeat nunc ad potestatem paternam, poterit pater infringere. si autem dicatur, quòd per desponsationem emanciparetur puella a patria potestate, ita quòd nũquam postea sit subdita illi, dicetur quòd pater non poterit infringere votum: vnde in viduis hoc manifestum est, ꝙ quamquàm pos. redeant ad domum paternam nõ poterunt patres dissoluere vota earum, quia non efficiuntur de iure patris. Nam per hoc, quòd traductæ sunt a viris, exierunt potestatem paternam: per solam autem desponsationem fœmina non traducitur, quia hoc est, quando vir vult consummare matrimonium, vel ducere sponsam ad domum suam ad cohabitationem. Per desponsationem aũt puella non exit penitus potestatem pñam: ideo si antequã traducat a viro ꝙ moriatur sponsus, redit puella in potestatem pris, & tenebit eadem lex, quæ est in votis puellarum non desponsatarum. s.ꝙ pr̃ poterit infringere votum earum. Sed attendendum est, ꝙ immediate postquam redierit puella in ptãtem pñã mortuo sponso retractat votum si illud ante cognoscebat, vel saltem immediate, vt ad eius cognitionem peruenerit: si enim permiserit diem transire post cognitionem, non poterit postea retractare.

An omnia vota viduarum, & repudiatarum valeant. Quæst. XLI.

QVAERITVR Amplius an gñale esset in omnibus viduis, & repudiatis, ꝙ vota earum valeant: vñ hanc ꝙ aliquæ viduæ sint, in quibus non teneat votũ si pr̃ illud irritauerit, eo ꝙ vr̃ redire in pñam potestatem, sicut est de filiabus sacerdotum, qñ copulantur in matrimonium sacerdotib⁹, vel si copulantur viris popularibus, & tñ redeunt postea sine liberis. Nam Leui. cap. 22. dr̃ ꝙ filia sacerdotis, si fuerit copulata in matrimonium alicui de populo, & defuncto illo redierit ad patrem sine liberis, vel repudiata fuerit, poterit comedere de sanctificatis, sicut qñ erat puella in domo patris, & simile immo fortius est si contraxerit cum aliquo de sacerdotibus siue habeat filios, cum fuerit vidua, siue non. Si autem coniuncta fuerit alicui de populo, & mortuo viro redeat ad domum patris habens liberos, non poterit comedere de sanctificatis. In quo innuitur, quòd in casibus præcedentibus ista vidua est, sicut puella in domo patris, sed si esset puella, scilicet, ante desponsationem vota eius s infringentur per dissensum eius.

Dicendum est, quòd quomodocunque redeat filia domum patris cum vidua est, non possunt vota illius infringi dissensu patris, siue sint vota, quę tunc emittat, siue illa viuente viro emiserit, vel antequam vir acciperet, quia non est in potestate patris, sed est sui iuris. & cum arguitur de puella viduata filia sacerdotis redeunte in domum patris, quòd in aliqno casu sit tanquam puella, & possit comedere de sanctificatis: dicendum, quòd non concluditur ex illo quòd puella redeat in potestatem paternam: nam postquã puella redit in domum patris mortuo viro, nihil magis est in potestate illius si non habeat liberos q̃ si hẽat: & tñ si hẽat liberos ex viro, qui non sit sacerdos, non põt comedere de sanctificatis, & si non hẽat liberos põt comedere. Quòd aũt habere liberos, vel nõ habere non abstrahat filiam a potestate pris, apparet, qa si puella in domo patris fornicet, & gignat liberos nõ est pp hoc emancipata: & tñ filios habet. Dicendum igitur, ꝙ posse comedere de sanctificatis, vel non, nõ est pp hoc, ꝙ aliquis sit in potestate patris, vel non: sed ex hoc, quòd pertineat ad familiam, vel progeniem illius: cibi enim sanctificati pertinent ad sacerdotes, & ad eos, qui computantur in progenie illorũ. Filia autem sacerdotis aliquando pertinebat ad progeniem sacerdotum, aliquando non. Erat enim generale, ꝙ fœminæ in veteri testõ, cum erant in domo paterna computabant de stirpe pris: cum aũt essent traditæ viris computabantur de stirpe virorum: si vero fierent viduæ, & haberent filios computabantur de stirpe virorum pp filios: si autem non haberent filios computabantur de stirpe patrum, quia nihil relictum fuerat de viris, pp quod ad stirpem eorum pertinerent. Si aũt filia alicuius sacerdotis nuberet alicui sacerdoti, siue mortuo viro, siue viuente semper pertinebat ad familiam sacerdotum. Nam viuente viro pertinebat ad familiam eius, & ipse erat sacerdos;

dos; mortuo autem illo, si cum filijs maneret pertinebat ad familiam viri, quia erat sacerdos; si vero sine liberis maneret, pertinebat ad familiam patris, quia etiam erat sacerdos, sed propter esse de familia sacerdotum competebat ei comedere de cibis sanctificatis: ergo non propter redire in potestatem patris, quia nihil magis redibat sic, quàm sic. Et sic generale est in omnibus viduis quòd pater non possit infringere vota earum quando sunt in domo patrum, quia iam sunt sui iuris.

An si aliqua vidua antequam contraheret vouisset aliquid & latuerit votum reuersa in domum patris posset ab eo irritari votum. Quæst. XLII.

QVAERET Aliquis de aliqua vidua, quę antequam matrimonium ꝫheret voueret aliquid, & postea tpe viri latuit votum illud, & non fuit ꝓfirmatum, sed ipsa postea obseruauit, an rediens ad domum patris possit infringere votum ex dissensu patris. Rõ dubitandi vr̃ ex hoc, quia ista vidua emisit votum, qñ erat puella in ptãte patris, & tunc pr̃ poterat retractare votum si cognouisset, sed latuit eum. Etiam istud votum latuit virũ, & non confirmatum est consensu patris, & viri: ideo redeundo in domum paternam videtur, ꝙ possit infringere illud pater, sicut si esset puella adhuc in statu illo, in quo vouerat, scilicet, antequam traderetur viro. Rñdendum est, quòd non põt pr̃ istud votum dissoluere, & hoc quia non pertinet puella ad potestatem eius: nam quamquàm istud votum nunquam fuerit confirmatum in præiudicium patris cum manebat puella in potestate eius, quia latuit pr̃em, nec fuit ꝓfirmatum in præiudicium viri, quia nunquã scibat illud esse emissum: tñ immediatè, vt ista fœmina est vidua votum fuit validum, quia ipsa incepit esse sui iuris; & dato, quòd non validaretur votum, pater non posset infringere votum eius, quia solum potest infringere quis votum illius, qui est in sua potestate, sed vidua non est in potestate patris, ergo manet votum ei⁹ ratum inuito patre, quamquàm a principio, patre nolente, non tenuisset.

Vxor in domo viri cum se voto constrinxerit, & iuramento, si audierit vir & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcunque promiserat. Sin autem extẽplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia màritus contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel cęterarum rerum abstinentiam affligat animã suam, in arbitrio viri erit, siue faciat, siue nõ faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam, quidquid vouerat atque promiserat, reddet: quia statim, vt audiuit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rem sciuit, portabit ipse iniquitatem eius. Istæ sunt leges, quas constituit Dñs Moysi inter virum & vxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

Alph. Tost. super Num. Pars II.

Vxor in domo viri. Hic ponitur quintum huius cap. s. de mulieribus maritatis. s.qñ valeat votum earum, vel qñ non. Et s̃m istum modum, quem communiter tenent expositores differt votum desponsatarum a voto coniugatarũ, & hoc, quia coniugatę pertinẽt solum ad ius viri; desponsatæ autem aliqualiter pertinent ad ius patris, magis autem ad ius sponsorum. Sed s̃m expositionem Hebræorum. s.ꝙ tam hic q̃ in superioribus intelligatur de coniugatis, non ponuntur differre desponsatę a puellis, quæ sunt in potestate patris. *In domo viri.* Ideſt, existens in domo viri. s. quòd quamquàm desponsata sit vxor, quia tamen non est in domo viri, non pertinet totaliter ad ius viri. *Cum se voto constrinxerit, & iuramento.* Non est intelligendum, quòd votum nunquam fiat sine iuramento, sed ponitur hoc ad significandum maius vinculum, scilicet, quòd si vir potest infringere per dissensum suum votum factum cum iuramento, a fortiori poterit infringere votum factum sine iuramento, cum sit minoris vinculi. *Si audierit vir.* Non solum intelligitur, si audierit, sed etiam quomodocunque perueniat ad eius cognitionem uotum fœminæ si non repugnauerit, tenebit votum. *Et tacuerit.* Scilicet per taciturnitatem firmatur votum, quia hr̃ hic taciturnitas pro consensu interpretatiuo. Et dato, quòd non censeatur consentire, quia tamen non repugnat, ubi agitur de prejudicio illius, valet quod fit. *Nec contradixerit sponsioni.* Ideſt non ꝫdixit uoto omne enim uotum est promissio, & tenetur illi vir ꝫdicere ad hoc, ꝙ vxor non obligetur. *Reddet quodcunque promiserat.* Ideſt obligabitur reddere quod promisit, & in præiudicium uiri, ut si aliquid uouit ad cultum Dei per quod aliqualiter distrahitur ab obsequio uiri tenebit uotum. *Sin autem extemplo contradixerit non tenebitur promissionis rea.* Ideſt, si uir audiens repugnat immediate dissoluitur uotum uxoris. Et dicitur: extẽplo, ideſt, immediatè non accipiendo strictè, quia non tenetur immediate repugnare. s. non diuertendo ad alios actus postquam audierit, sed totum diem habet ad repugnandum, vt patet ℣. *Quia maritus contradixit.* Ista est causa quare uxor absoluitur a uoto, scilicet, quia uir repugnat. est enim fœmina in potestate viri, ideo non potest quidquam vouere in præiudicium eius: si autem aliquid tale uouerit, non tenet votum cum repugnat uir. In quibusdam autem libris viro ad fœminam. s.ꝙ si aliquid uouerit uir, non tenebit nisi fœmina consentiat, sicut si velit vouere castitatem, nec solum hoc si uelit uouere in perpetuũ, sed etiam si voueat per aliquos dies abstinere, nam tunc fœmina poterit irritare votum illius, quia qñ petierit debitum, tenebitur uir, nisi forte fœmina consentiret expresse, vel tacitè renuncians iuri suo quantum ad aliquod tempus, in quo possit petere debitũ. *Dominus propitius ei erit.* Ideſt si fœmina promiserit, & vir retractauerit, fœmina non debet complere votũ: tamen non peccat, ex hoc, immo magis peccaret, si forte contra uoluntatem viri conaretur obseruare uotum, quia sic auferebat ei ius suum. Deus aũt propitiabitur fœminæ, scilicet, non imputans ei hoc ad peccatum, quia uiolatio ista non prouenit culpa eius.

Quinta regula de votis factis p mulieres maritatas.

An pater peccet infrigendo votum filiæ, & sic sponsus sponsæ, vel maritus vxoris. Quæst. XLIII.

QVAERET aliquis si uir contradicit uoto fęminæ, uel pater uoto filię, aut sponsus uoto sponsæ, an peccet contradicendo. Et uidetur quòd non, quia quod de uno dicitur, de alio negare uidetur, ut patet extra De præsump. in capitu. nonne. sed infra dicitur quòd si uir postquam

scit votum vxoris, & transit tempus, contradicit: portat ipse iniquitatem suam: ergo videtur, quòd si nondum transisset tempus & repugnaret quòd non peccabat. Dicendum est, quòd non est peccatum patri sponso, vel viro reuocare vota sponsæ vxoris, vel filię, quia lex concedit hoc, si tamen peccatum esset, pararetur laqueus. ſ. ꝙ peccaret aliquis faciendo per legē: id tamen quod iure fit iustè fit, & lex reddit actū licitum, qui per eam, quia aliàs lex iniqua esset, nec differret facere aliquid per legem, vel contra legem, quia sicut si vir reuocaret vota vxoris lege prohibente reuocationem, esset peccatum, ita lege concedente, peccatum esset, & tunc superflua esset lex, quæ opus licitum non faciebat. Vnde dicendum, quòd omnia, quæ lege permittuntur, quamquàm non videantur secundum se esse iusta, quia tamen lex ista permittit, non est iniustum sic operari. Sic fuit declaratum de vsuris Deuteron. capi. 24. nam vsuræ secundum se sunt prohibitæ nunc, & videntur esse malæ, quia tamen lex permittebat eas in veteri testamento, non erat peccatum Iudæis dare ad vsuras. Idem autem de libello repudij erat, qui nunc illicitus est, vt patet Matth. cap. 19. permittebatur autem in lege veteri; Deuter. cap. 24. ideo Iudæi repudiantes vxores nō peccabant. Considerandum tamen circa hoc, quòd agendo per legem, nemo peccat. Interdum tamen peccatum esse potest ex intentione agentis, vel ex modo, sicut qui punit furem per legem, bonum agit, si tamen solo animo vindictæ agat, peccatum est: ita etiam siquis priuilegium habeat vtendo illo non peccat, quia vtitur iure suo: peccat tamen abutendo eo, ita est hic de viris, patribus, & sponsis respectu uxorum filiarum, & sponsarum, quia lex tradidit eis hoc quasi priuilegium, scilicet, quòd possent reuocare vota ipsarum: si tamen isti abutantur iure sibi tradito peccant. Abusio autem consistit in hoc, ꝙ præter intentionem legis vtantur isti priuilegio suo. Lex enim concedens istud ius viris sponsis, & patribus, fecit, vt ipsi non grauarentur per vota vxorum, filiarum, & sponsarum. Cum ergo ipsi sine grauamine aliquo reuocant vota excedunt metas priuilegij, ideo non est dubium eos peccare. Ideo considerandum, quòd isti ponuntur tanquam iudices votorum filiarum vxorum, & sponsarum: si autem reperiē[illegible] discretè emissa habent ius reuocandi illa: si autem vota discreta sint, aut læditur inde aliquid vir, pater, vel sponsus, vel non. Si primo modo vtpote, quia vxor, vel sponsa, aut filia vouens subtrahit se aliqualiter ab obsequio, quod impendi debet viro sponso, & patri, vel quamquàm non tollatur aliquod ius istorum directè: tamen istę efficiunt ineptæ ad statum matrimonij per impletionem votorum: & tunc quia istorum interest, quòd vxores filiæ, & sponsæ sint conuenientes ad statum matrimonij, poterunt reuocare vota, per quæ aliqualiter læditur matrimonium, sicut si per ieiunium, vel abstinentiam aliquarum rerum, quamquàm fœmina non subtrahatur aliqualiter ab obsequio viri: si tamē sit inepta ad concipiendum, vel nutriendum vir poterit rationabiliter reuocare votum: si tamen contingat votum esse, in quo nec vir lædatur, pater aut spōsus subtrahendo aliquid obsequij: nec præiudicetur directè matrimō[illegible]io, aut statui eius quantum ad aliquid, vt in orando aliquibus temporibus non in locis determinatis, sed quibuscunque, quamquàm per legem possint reuocare vir, sponsus, & pater vota ista: tamen illicitè agunt, quia distrahunt a cultu Dei vxores, filias, & sponsas, & hoc sine causa, quod non est paruum delictum. *Si vouerit, & iuramento se constrinxerit.* Hic ponitur exemplum de quibusdam votis: non est enim legenda ista litera tanquam tradatur hic aliqua regula præter superiores, sed est exemplum superiorum, scilicet, de voto vxoris, nā id quod communiter vouere solent vxores, vel omnes fœminæ est ieiunium aut abstinentia ab alijs rebus, vel peregrinatio & similia: & de his subijcitur, quòd in potestate viri erit, an votum teneat, vel non. Quod etiam intelligitur de filiabus respectu patris[illegible], & de puellis desponsatis respectu spōsorum. E[illegible]tur si vouerit, & iuramento se ꝙstrinxerit, [illegible]andum maiorem obligationem voti. Nam votum, siue simpliciter, siue cum iurō emittatur, tenet dum aliàs non sit inualidum. Nec magis facit ad hoc, ꝙ votum teneat, emitti cum iurō, quàm sine, quia si aliquid voueatur quod sine iurō nō tenet: idem etiam per iurm promissum non tenebit. Facit tamen iurm ad maiorem, vel minorem obligationem, quia si votum aliàs tenere potest magis obligabit, qñ fuerit cum iurō, quàm sine. Ponitur autem hoc ad magis exprimendum. ſ. ꝙ si vir, pr, & sponsus pñt retractare vota vxoris filiæ, & sponsæ, a fortiori poterunt irritare vota non iurata. *Vt per ieiunium, vel certarum rerum abstinentiam affligat animam suam.* Per ieiunium affligitur anima. i. homo, qui vocatur anima, vt patet Gen. 47. & Exo. cap. 1. Vel accipitur anima pro corpore animato, quod per subtractionem cibi affligitur, cum corpus per cibum nutriatur, augeatur, & ꝓseruetur. Dr etiam per abstinentiam cę terarum rerum, quia præter ieiunium potest aliquis affligere se abstinendo, vt siquis voueat non bibere vinum per mensem, vel non comedere carnes in tali, vel tali die, aut non dormire in lecto: & sic de cęteris, quæ ieiunia non sunt, sed affligunt corpus. Ad hoc etiam reducitur votum de obseruanda castitate perpetua, vel temporaliter, quia affligitur in quibusdam per obseruationem illius. Dicitur autem de istis, quia ista sunt in potestate vxoris, filiæ, & sponsæ, dum tamen non repugnauerint vir pater, & sponsus, & hoc, quia ista obseruantes in se agunt. Alia autem sunt, in quibus materia voti pertinet ad patrem, & virum, vt dare eleemosynam. Si autem ista vota tenerent soluenda essent de pecunijs patris, & viri, ideo in istis alia ratio est: nullum enim ius vouendi habet filia, & vxor, & dato ꝙ vouerent, & pater non repugnaret, aut vir, non confirmaretur votum, sicut in alijs; sed oportebat esse expressum consensum, patris, & viri ad hoc, ꝙ votum vxoris, & filiæ de faciendo elee mosynam teneat, & tunc incipit tenere votum, cum isti confirmant, prius autem nequaquam, vt supra declaratum fuit de voto filiarum. *In arbitrio viri erit, vt faciat, siue non faciat.* Idest vir poterit irritare, vel confirmare votum uxoris. Confirmatio autem uoti, quam vir facit non est simpliciter confirmatio, quia sine confirmatione illa tenebat votum in præiudicium uouentis: tamen nondum tenebat in præiudicium uiri. Confirmatio autem sua efficit, vt ipse postea reuocare non ualeat. Repugnantia autem viri est maioris efficacię, quia non solum tollit uotum, ne valeat in præiudicium ipsius, sed etiam ne ualeat in præiudicium vxoris. Quod autem dicitur hic de uoto uxoris intelligendum est de uoto filiæ, & sponsæ, quia pater non potest irritare votum filiæ de ieiunando, vel aliàs se affligendo. Item poterit sponsus retractare uota sponsæ: eadem enim ratio in omnibus est, & eędem regulæ ponuntur supra.

Quòd si audiens vir tacuerit. Hic ponitur casus, in quo confirmatur uotum uxoris, scilicet, per taciturnitatem uiri uiro audiente, & non repugnante, quia per hoc præsumitur consentire, uel dato, quòd non consentiat, si tamen non reclamat, uel non

Qñ agēdo per legem potest esse peccatum.

non repugnat cum agatur de præiudicio eius, tenet votum. *Et in alteram diem diffulerit sententiam.* In fauorem voti dabatur, quòd non posset reuocari nisi in ea die, qua primo cognosceretur: si autem prima die vir consentiret, vel non dissentiret, & postea videretur ei dissentiendum, non poterat reuocare, vel si deliberaret de hoc vsque ad sequentem diem, vt approbaret, vel reprobaret votum, non poterat reprobare.

Quidquid vouerit, atque promiserat, reddet. Idest, tenebitur vxor in præ[illegible]m viri complere votum. *Quia statim, vt audiuit tacuit.* Redditur causa huius, scilicet, quia si vir vellet reuocare votum vxoris, debebat immediate, vt audiuit reuocare, scilicet, in eadem die: si autem postea reuocare volebat, non tenebat reuocatio.

Si pec contra vo vxoris.

Si autem contradixerit postquam rem sciuerit. Ponitur casus, in quo vir peccat contradicendo voto vxoris, scilicet, si contradicat post diem lapsum, qui sibi datur ad contradicendum: nam tunc si contradicat, & impediat fœminam obseruare votum suum, quia fœmina impotentior est non poterit obseruare votum: tamen peccatum est tunc in viro, qui reuocat, & impedit vota vxoris cum agat contra legem, & dicitur si contradixerit postquam rem sciuerit. Quod aliqui intelligunt, si contradicat quomodocunque, quòd peccatum est in viro. Sed falsum est, quia tunc lex daret occasionem peccandi, & facere secundum legem esset iniustum, quod falsum est. Etiam non est iste sensus literæ, quia ad hoc non oportebat dici: Si contradixerit postquam rem sciuerit. sed solum: Si contradixerit. Nam contradictio nunquam poterat esse nisi postquam peruenisset ad eum, votum esse emissum; sed sensus est, quòd si contradicit postquā rem sciuit. i. si non ꝺixit immediate postquam sciuit rem, sed expectauit vltra diem a scientia voti, ideo iā non potest contradicere, quia tamen vxor timet virum, & inuito eo non est sibi tutum obseruare votū, si relinquat illud, peccatum est in viro, & non in vxore. *Portabit ipse iniquitatem eius.* Idest, vir portabit iniquitatem fœminæ, quasi dicat, propter non obseruari votum est inquitas aliqua: tamen ista non est in fœmina, sed in viro, qui reuocauit. Alio modo potest intelligi hoc quando vir in tempore, in quo reuocare potest votum reuocat: & tamen iniuste illud reuocat, vt si non erat votum in præiudicium eius, vel status matrimonialis. Tunc enim peccat vir licet habeat potestatem reuocandi, quia abutitur ea: & dicitur hic iniquitas eius, idest, fœminæ, quia directè pertinet ad fœminam cum ipsa infringat votum: tamen vir portat iniquitatem, eo quòd ipse cogit eam non obseruare uotum. *Ipse sunt leges, quas constituit Dominus Moysi.* Ista est recapitulatio superiorum, & dicitur, quòd Deus constituit leges istas Moysi, idest, dedit eas illi, vt proponeret populo.

Inter virum, & vxorem, inter patrem, & filiam. Idest, quando teneant vota vxoris, & quando vir possit ea reuocare: quando etiam teneant vota filiæ in præiudicium patris: non tamen solum dicitur hic de istis, sed etiam de votis virorum, & de votis viduarum, & repudiatarum, quia tñ principaliter dictum est de votis istarum, quæ aliqñ retractantur, & aliqñ nqn dictū est de his. *Quæ in puellari adhuc ætate est.* Dicitur filia esse in ætate puellari, qñ nondum tradita est viro, nec desponsata, quia tunc est totaliter sub potestate prīs, quamquàm sit ætatis proiectæ. *Vel manet in parentis domo.* Hoc intelligitur de puella desponsata, quæ quamquàm puella sit, non dicitur esse in statu puellari, quia iam est alligata viro, & de voto huius etiam dictum est: nam vota eius retractat sponsus, & pater, vt aliqui volunt.

Quid sit votum noui testamenti tam secundū Theologos, quàm Iuristas. Et quæ conditiones requirantur ad votum. Et de votis legis Christi. Quæst. XLIIII.

CVM Supra, litera ista fuerit exposita de votis secundum statum veteris testamenti, nunc applicanda erit aliqualiter ad modum obligationis votorum in nouo testamento: non enim est idem modus obligandi, vt supra declaratū est. Pro quo inquirenda sunt aliqua, & primò, quid sit votum. Aliqui dicunt, quòd votum est conceptio boni propositi cum deliberatione firmata, qua aliqs ad aliquid faciendum, vel non faciendū se Deo obligat, & isti dicunt votum consistere in sola conceptione interiori, scilicet, in solo proposito voluntatis, quia omnia, quę ponuntur in hac diffinitione reperiri possunt in voluntate. Item patet hoc ex nomine vori, quia votum a voluntate dicitur: sicut dicimus alicui esse prosperos successus ad uota, ideſt, habere bonam fortunam in omnibus secundum uoluntatē suam: ergo uotum nihil est nisi uolitio. & dicunt ad uotum non pertinere promissionem, quia promissio est actus rationis: uolitio autem est actus uoluntatis, uel propositum. Quid sit votum.

Item uidet ex eo quod dr Luc. ca. 9. scilicet. Nemo mittens manum ad aratrum & aspiciens retro aptus est regno Dei, sed aliquis ex hoc ipso, quòd habet ꝓ posito beneficiendi mittit manum ad aratrum: ergo si aspiciat retro desistens a bono proposito nō est aptus regno Dei, sed hoc non esset nisi fortè proponere esset uotum, quia aliàs non esset obligatio ex solo proposito faciendi bonum: ergo in solo proposito consistit uotum. Sed dicendum non stare istam diffinitionem, quia substantiale in uoto est promissio, sed hic non ponitur promissio, sed solum conceptio, uel propositio boni operis. Hoc patet Eccles. capit. 5. siquid uouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis, & stulta promissio: ergo uotum ꝓmissio est. sed propositio deficit a promissione, quia ubicūque est promissio præsupponitur propositum, nisi sit promissio fallax, scilicet, quòd aliquis promittit facere, quod non intendit facere.

Ad colligendum autem particulas diffinitionis uoti: considerandum est, quòd uotum ca[illegible] in nobis obligationem ad aliquid faciendum, uel non faciendum. In hominibus autem obligatio est per modum promissionis, quæ est rationis actus, ad quam pertinet ordinare: cum enim nos simus rationales omnis operatio nostra ad alios per rationem dirigenda est. Habet autem se aliquis ad maiorē, uel ad ęqualem promittendo, & habet se ad minores imperādo: utroque modo ordinatur actus noster, quia sicut imperando, & deprecando quid alij pro nobis facere debeant ordinamus, ita promittendo ordinamus quid nos pro alijs facere debemus. Sed promissio in hoc differt, quia illa, quæ fit homini ab homine non potest fieri nisi per uerba, uel aliqua signa exteriora designantia affectum nostrum, quia interiora non sunt nobis per se cognita, sed sunt ea, quæ sunt in uoce eorum, quæ in anima, passionum notæ, ut patet 1. Perihermenias. Deo autem fieri potest promissio per solam interiorem cogitationem, quia Deus nihil minus cognoscit interiora, quàm exteriora: omnia enim nuda sunt, & aperta oculis eius. Ad Hebr. c. 4. Ista differentia patet 1. Regum cap. 16. ſ. homines uident ea, quæ patet, Deus autem intuetur cor. Et quātum adhoc non erat necessarium exprimi promissionem per uerba in uoto, & quęcunq; ad Deum haberemus, sufficiebat solo interiori affectu tractari. Interdum tñ uerba exprimuntur, sicut ad excitationem

Promissio facta Deo & homini qū[illegible]runt.

Cap. 1.

eius, qui loquitur, sicut fit in oratione: nam licet Deꝰ intelligeret quid petamus sine verbo: Ecclesia tñ semper in verbo orat, & nos orare admonet, quia verba nostra excitant nosipsos: magnus. n. est effectus verbo tum in prouocatione ad passiones, quod apparet ex ꝑ suasione rhetorica. Interdum. n. si aliquid proponat rusticano verbo, licet res, de qua agitur, satis animos ꝑcitare posset: rusticanus tñ verborum stilus passionalem promotionem non promeretur. Interdum vero cum aliquid verborũ grauitate, & ornatu quo decet proponitur: licet ſm se nimis non commoueret, verborum virtus efficit, ꝙ res ipsa efficere non valeret: vnde experimur interdum in nobis, ꝙ quãquàm ꝑcepimus aliquam amaritudinem de inflicta nobis iniuria, vel de fortunę aduersitate non commoueamur in lachrymas: si aũt dolorem nostrum nobisipsis verbo explicare libuerit, vel literis, & stilo cõmendare hoc ipso in nobis magnum exaggerantes ꝑcitemus dolorem, ita vt in lachrymas corruamus: sic enim signat Boet. de ꝓsol. lib. 1. Metro. 1. dicens:

Ecce mihi lacere dictant scribenda camęnæ:
Et veris elegi fletibus ora rigant.

Vbi vocat camenas, ideſt, scientiam poeticam, & dictatoriam laceram. i. lacerantem eum. Et dicit elegos. i. versus elegiacos rigare vultum suũ lachrymis. i. incitare eum ad lachrymas, quod non fieret, nisi proponerentur ista in verbo mõ rhetorico: vnde in oõne quanto valuerimus obseruandũ est, vt verba passionalia proponamus, quia sic magis ad deuotionem ꝑcitabimur. De hoc dictum est Gen. ca. 32. Interdum aũt proponimus aliqua ad Deum in voce ad ꝓtestandum alios. ſ. ꝙ notificem' eis nos velle obligari Deo: & hoc pertinet ad votum, & ad similia, q̃ aliquis agere debet ꝓp Deum, & nimis proficit ista exterior promissio. ſ. vt non solũ desistat hõ a fractione voti pp timorem Dei, sed etiam pp reuerentiam, & verecundiam hominum. Ista fuit causa potissima quare Ecclesia inuenit modum solennizandi vota, quia solennizatio fit publice, & cum multis cæremonijs: votũ autem simplex fit non publice, quia quilibet potest illud facere solus: & hoc siue exprimendo verba, siue non. Quod autem solus homo agit non verecundat retractare, quæ autem publicè egerit infringere vere hitur. Non est igitur de substantia voti expressio verbalis: est tñ communis modus, & vtilis, ꝙ promissio in verbo fiat. Ex hoc aũt colligi possunt ea, quæ necessaria sunt ad votum. Ponuntur autem tria necessaria, & duo de bene esse, quæ interdum veniunt, & interdum non. tria necessaria sunt promissio, propositum, deliberatio. Promissio erat necessaria, vt probatũ est, & tñ non põt esse sine proposito nisi sit fallax, ideo necesse est, vt q̃cunque aliquis vouet quidpiam habeat intentionem illud complendi, quod pertinet ad propositum. Requirit autẽ propositum deliberationem, quia nemo põt quid proponere, nisi illud deliberauerit, & ſm ista tria substantialia potest diffiniri votum, scilicet, votum est promissio ex proposito deliberato ad aliquid faciendũ, vel non faciendum Deo.

Alia aũt duo sunt accidentalia in voto. ſ. verborum expressio, & proficit ad quandam ꝑfirmationem: sic dicitur in Psalm. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea, ideſt, quæ ore pronunciauit. Secũdum accidentale est testificatio, scilicet, quòd fiat votum coram alijs: & hoc est ad confirmationem, & quantum ad ista accidentalia diffinit Magister 4. Sent. dist. 38. ſ. votum èſt testificatio quædam promissionis ſpõtaneæ, quæ Deo, & de his, quæ Dei sunt, fieri debet. Potest tamen reduci ista diffinitio ad primam: ita ꝙ accipiatur ibi testificatio: non prout est confirmatio voti proferendo coram alijs, sed vt testificatio denotet quandam firmitatem interioris propositi, & promissionis. Sed diffinitio prima est conueniens.

Quare Ecclesia inuenit modũ ſolennizãdi vota.

Quot ad ſit tria ne ceſſaria, duo ac ſ ſ ria ſ t ad vo ti de ſ. q. 3.

Diffinitio voti ſecundum Theologos.

Aliter autem diffinit Hoſt. in ſumma, ſcilicet, votum est alicuius rei licitæ ad faciendum, vel non faciendum cum deliberatione animi Deo facta pollicitatio. Ista diffinitio satis concordat primæ, & dicitur: Rei licitæ, quia in uoto non debet promitti aliquod illicitum, & si promittatur rescindendum est votum, iuxta illud: In malis promissis rescinde fidẽ: in turpi voto, muta decretum, vt patet in decretis 22. quæſt. 4. cap. in malis. Et dato, quòd in talibus votis intercidat iuramentum, non sunt obseruanda: magis enim in his reputarentur rei obseruatores voti quàm transgressores, vt patet in Authen. ſcenicas mulieres. Dicitur etiam ad faciendum, vel non faciendum, quia votum est promissio, sed ista nunquã est, nisi de faciendo, vel non faciendo: dicitur etiã cum deliberatione, quia votum est promissio, quæ non est sine proposito, & deliberatione. Vnde si aliquis aliquid voueat ex facilitate animi nihil accedendo ad id quod vouet non obligaretur, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. venientis. & extra de regularibus. capitu. ad nostram: Dicitur etiã pollicitatio facta, quia si aliquis esſet in deliberatione, an aliquid voueret, & nondum deliberaſſet non obligabatur, vel si deliberaſſet, & nondum proposuiſſet obseruare, non obligatur, vel etiam si proposuiſſet, & nondum promiſiſſet in corde, & hoc quia votum in promissione consummatur: ideo existentibus duobus primis, nondum erat obligatio, vt patet extra de voto, & voti redemptione in capitu. literaturam. Si autem aliquis promisiſſet, tenebatur.

Sed obijcietur, quia 17. quæſtio. 1. capitu. qui bona dicitur, quòd illi, qui firmiter proposuerunt, & deliberauerunt iam obligantur.

Rñdendũ est, quòd ibi accipitur large propositũ. ſ. pro promissione. & hoc aliqualiter innuit, qa dr firmũ, ꝓpositũ. Est autem propositum firmum, ideſt, firmatum, quando non licet recedere ab illo. Cum autem licuerit recedere nondum est firmatum, sed a proposito sine promissione recedere licet cum non acquiratur aliquod ius alicui ex proposito nostro, quod patet, quia dato, quòd aliquis iuret, quòd firmiter proponit dare alteri centum, non est facta aliqua obligatio: si tamen promittat dare obligabitur dare. Sic autem est ad Deum, quia si aliquis solum proponat, & deliberet aliquid facere non subijcit voluntatẽ suã alicui, sed significat id, quod intendit. Cum aũt ꝓmittit iam se subijcit potestati alienæ, & tunc nõ licebit recedere, quia quęsitum est alteri ius.

Ad rationes autem probantes primam diffinitionem voti, scilicet, quòd votum esſet sola deliberatio, & propositum, & quòd pertineret ad voluntatem respondetur. Ad primam cum dicebatur, quòd conceptio boni propositi sit uotum; & tñ ista est in sola voluntate. Dicendum ꝙ non sufficit ad rõnem voti, quia uotum importat quandam firmam obligationem, sed ꝓceptio boni propositi quamquàm ex uoluntate sit, tñ non firmatur ex uoluntate, sed ex deliberatione ꝑfite promissione. Ad secundam cũ dicebatur, ꝙ uotum a uoluntate dr: ergo in solo proposito est uotum. Dicendum, quòd uotum habet originem a uoluntate, sed ꝓsummaẽ in intellectu. Nam uoluntas mouet rõnem ad repromittendum aliquid circa ea, quæ eius uolitioni subduntur. Et pro hoc uotum a uoluntate nomen accipit quasi a primo mouente, sed non recipit ab illa totum esſe suum. Ad tertiam cum dicebatur de mittente manum ad aratrum, & respiciẽte retro: dicẽdũ, ꝙ mittere manũ ad aratrũ, non est aliquid proponere solum, sed aliquid facere.

Ad rõnes ꝓpter opꝰ

facere. Nam, sicut qui mittit manum ad aratrũ, iam operatur, vel disponit se ad operandum dispositione immediata, ita ille, qui promittit iam operatur, quia incipit se exhibere promptum ad faciendum, licet nondum impleat, quod promittit, sicut ille, qui ponit manum ad aratrum nondum arat iam tamen apponit manum ad arandum, qui aũt solũ proponit nihil adhuc agit nec habet se paratum immediata dispotione, ideo in proposito solo non consummatur votum, sed in promissione.

An vtile, & expediens sit hominibus aliquid facere per votum, vel omnia sine voto. Et quæ vtilitates sequuntur in vouendo. Quæſt. XLV.

QVAERET aliquis an vtile sit, & expediens hominibus aliqd vouere. Arguetur, quòd non, quia peccatum est per plura facere quod potest fieri per pauciora 8. Topico. sed omnia bona, quæ possumus facere per votũ possumus etiam sine voto, ideo frustra est apponere obligationem, cum sine illa res bene fieret. Item non expedit alicui homini, ꝙ se priuet bono, quod ei Deus donauit, sed libertas est vnũ de maximis bonis, quod videtur tolli per votum, quia inducitur necessitas. ergo vouere non expedit. Item nullus debet se immiscere periculis. sed quicunque vouet ſubmittit se periculo: ergo nullus debet vouere. Hoc patet, quia ante votum poterat id, quod vouetur præteriri sine peccato: cum autem emittitur votum peccatum est non impleri. vnde Augusti. dicit in epistola ad Armentarium, & Paulinam: Quia iam vouisti, iam te astrinxisti, tibi facere non licet aliud: non talis eris, si non feceris, quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses, minor enim tunc esses, non peior, modo autẽ tanto miserior, quod absit, si fidem Deo fregeris, quãto beatior si solueris, ergo vouere non expedit.

Item qui operatur virtuosè, operatur cum delectatione, & liberrimè, quia signum generati habitus est delectationẽ fieri in operibus, vt patet 2. Ethi. sed qui operatur ex voto nõ agit delectabiliter, & liberrimè, eo quòd iam non agit ex inclinatione, sed ex necessitate, ergo non expedit vouere.

Item Apostolus dicit prima ad Corin. cap. 4. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, sed non legitur Christum aliquid vouisse, nec Apostolus: ergo videtur, quòd non expediat aliquid vouere.

Item Apostolus admonet ne agamus bonum ex tristitia, & necessitate, sed hilari mente, vt patet 2. ad Corin. cap. 9. scilicet, vnuquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus: sed qui agit ex voto, agit ex necessitate, ergo nihil est vouendum.

In contrarium videtur, quòd votum sit expediens, quia Scriptura admonet vouere, vt patet in Psal. Vouete, & reddite. si tamen malum esſet, non admoneret. Item si non expediret vouere, quamquàm interdum aliquid vouemus non oporteret illud solui: & tamen Scriptura nimis admonet solutionem votorum, & non esſe tardandum in redditione eorum, vt patet Eccleſiaſt. capit. quinto. & Deuteron. 23. cap. ergo expedit vouere.

Respondendum est, quòd cum in voto obseruantur omnes conditiones voti, scilicet, quòd fiat de rebus licitis, & discretè, valde expedient est. In quo considerandum, quòd votum est promissio facta Deo, vt supra dictum est. Fit autem promissio interdum homini, & interdum Deo, sed ex diuersis causis, & in vtraque reperitur vtilitas. homini enim promittimus aliquid propter eius vtilitatem, quia id quod ei promittimus conferat, & hic sunt duo, scilicet, exhibitio, & promissio: exhibitio enim utilis est, quia per ipsam transit res utilis ad eum, cui fit promissio. Est etiam promissio utilis, quia propter hanc non licet promittenti recedere ab eo quod dicit, & ille, cui facta est promissio habet certum ius ad rem, quod sine promissione non haberet: fit autem promissio Deo, & hic etiam duo sunt, scilicet, exhibitio, & promissio, sed neutrum fit propter utilitatem Dei: quod patet, quia exhibitio rei promiſſe nõ est vtilis ei cum bona utilia solum conferant ad supplendam negligentiam aliàs indigentiam. Deus autem bonorum nostrorum non indiget Psalm. 15. Etiam promissio non est vtilis Deo, quia promissio est vtilis, inquantum per eam acquiritur aliquod ius, & certificatur is, cui fit promissio de exhibitione, sed Deo non est utilis exhibitio: ergo nec promissio: est tamen vtrunque nobis utile. Vnde Auguſt. dicit in Epistola ad Armentarium, & Paulinam: Benignus exactor non est egenus, & qui non crescat ex redditis, sed in se crescere facit redditores, ea tamen, quæ nos reddimus sunt nobis vtilia, quia dum magis Deum, colimus amplius apud eum promeremur. Promissio quoque nobis vtilis est ad multa, nam præter hoc, quòd est reddere id quod per votum promittitur ipsa promissio multum proficit, quia necesse est, ꝙ in eodem actu ille, qui vouet, plura Deo det, quàm qui non vouet. Nam qui non vouet, exhibet actũ, sed manet ei libera voluntas ad continuandum, vel non continuandum actum: esse aut sui iuris est aliquid valde magnum, quòd ille, qui vouet Deo exhibet: nam non solum actum suum Deo impendit, sed etiam voluntatem, & libertatem suam faciens, quod nihil ei liceat, nisi quod Deus vult.

Qui vouit plura Deo dat q̃ q̃ nõ vouit.

Item proficit promissio, quia inducit nos ad magis colendum Deum. Nam qui agit sine uoto, quia non obligatur interdum agit, & interdum ceſſat, & languet uoluntas eius ad aggreſsionem magnorum bonorum, qui autem vouit, quia scit sibi ex neceſsitate incumbere, quod agat disponit se ad agendum confortando se ad magna, & ardua, & sic nimis proficit. Hoc apparet in illis, qui solum ex delectatione ſtudent, vel, qui ex neceſsitate: nam abundantius proficiunt quibus uiſitandi lib[illegible] ineſt.

Item proficit promissio ad maius firmamentum inducendum in opere bono, potiſsimùm cum ista promissio publicè fit; quia licet tunc promittens nõ curaret obseruare promiſſum propter Deum: curabit tamen saltem obseruare propter humanam verecundiam, & quamquàm a principio sint actus isti difficiles, quaſi non penitus uoluntarij: tamen aſſuetudo illos faciet delectabiles, & sic uotum erit in nobis occaſio bonorum habituum, qui non fuiſſent cauſati sine uoto. Item proficit promiſsio ad aliorum ꝑcitationem, quia cum aliquis vouet quidpiam Deo impendere quantum ad illam partem ſe totum Deo exhibet, nihil ſibi iuris relinquens, quod alij uidentes magis ꝑcitantur ad Deum colendum, q̃ alias ꝑcitarẽtur, cum magis manifeſtet affectus nr̃ in Deum ꝓ uotum quàm ſine uoto. Ad rationes in ꝓrium rñdendum: ad primam cum dr̃, ꝙ peccatum est per plura facere &c. ꝓceditur, ſed negatur minor. Nam ſicut in uoto plura ſunt quàm in operatione ſine uoto, ita plures utilitates ſunt operantis cum uoto, quàm ſine illo, & patet de omnibus ſupra poſitis, quarum nulla est in operatione ſine uoto. Ad ſecundum rñdetur, cum dicitur, ꝙ nullus debet ſe priuare libertate & cõceditur. Cum aũt dr̃, ꝙ tollit̃ per uotum negãdũ est, q̃a ſicut q̃ ſine uoto operaẽ, liberè opaẽ. ſ. a principio intrinſeco

Ad rõnes ad primã.

Ad 2.

intrinseco nullo extra cogente, ita qui ex voto agit liberè agit, quia voluntati suę subijcitur complere votum, vel non. Si autem dicas, ꝙ ante emissionem voti libertas ineſt, poſt emissionem vero ſoluēdi neceſſitas manet: dicendum eſt verum eſſe de neceſſitate ex præſuppoſitione. ſ. ꝙ ſi non impleuimus, non habebimus vitam æternam; ſed non eſt neceſſitas abſoluta, ſicut neceſſe eſt hominem eſſe mortalē, & hoc ſufficit ad hoc, quòd non tollatur libertas.

Aliter rñderi poteſt, ꝙ votum cauſat neceſſitatem, ſed non diminuit libertatem. quia ſolum inducit quādam firmitatem ad operandum, & non coactionem, ſicut autem neceſſitas ad non peccandum non diminuit in Deo libertatem, nec in beatis, ita neceſſitas ad bene operandum non tollit aliquam libertatem. Et eſt iſta cōfirmatio ſimilis ꝑfirmationi beatorum, ſed ex illa non ſunt minus perfecti. Vnde neceſſitas voti, quia eſt firmitas in bono melior eſt, quàm libertas. i. indeterminatio ad faciendum hoc, vel illud: vñ Aug. in Epiſtola ſupra nominata ait: Fœlix neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Ad tertium cum arguebatur, ꝙ nemo debet ſe immiſcere periculis, ſed quicunque vouet, ſubijcitur periculo. Dicendum eſt ꝙ periculū habet ſe dupliciter: vno mō periculum oritur determinate ex ipſo facto, quod quis aggreditur: alio mō oritur non ex ipſo bono, quod quis incipit, ſed eo, ꝙ deficit, vel errat a bono incępto. Primo modo nullus ſe debet immiſcere periculis, ſicut non eſt expediēs, ꝙ aliquis tranſeat flumen per pontem ruinoſum, vel ꝙ habitet in domo diſpoſita ad caſum, quia ex ipſa re naſcitur periculum. Secundo mō nō eſt inconueniēs ꝙ aliquis immiſceat ſe periculis, ſicut aſcēdere equū ꝛm ſe non eſt periculum: pōt tñ inde cadere aſcēſor, ſed ꝓꝓ hoc non eſt ceſſandum ab operationibus, ꝙa hoc modo ceſſandum eſſet ab omnibus operationibus bonis ꝓꝓ periculum, quia nō eſt aliqua operatio, ex qua non poſſit ſequi periculum per accidens: ſic enim dr̄ Eccle. 11. cap. Qui obſeruat ventum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes nunquam metet, ſed oportet, ꝙ homo ſe exponat alicui periculo ꝓꝓ bonū cum ex re ipſa, cui ſe exponit non naſcitur directe periculum, ſed per accidens: in voto aūt ſic eſt, quia non naſcitur periculum ex eo, ſed ex culpa hominis, qui voluntatem tranſmutat tranſgrediens votum: vnde Aug. in præalleg. Epiſtola ait. Non te vouiſſe pœniteat: immo gaude iam tibi non licere, quod tñ tuo detrimento licuiſſet. Ad quartum: Cum dr̄, ꝙ qui operatur virtuosè, operatur delectabiliter, & liberrimè, ſed non eſt ſic in voto, ergo &c. Dicendum, ꝙ operās ex voto non minus liberè, & delectabiliter operātur, quàm cęteri: nam delectatio oritur ex habitu, ſed ſi operans ſit habituatus ad id, quod operatur, vt patet 2. Ethic. hoc autem per accidens ſe habet ad operari ex voto, vel ſine voto, quia pōt vouens habere habitū perfectiorem, quàm non vouentes, & tunc delectabilius operabitur, ſi autem non vouentes habeant habitum ad id, quod operantur delectabilius operabunt: ſed hoc totaliter eſt per accidens ad votum, ideo de eo non eſt curandum. Cum vero dicitur, quòd vouētes non operantur ita liberè, falſum eſt, quia votū nō tollit aliquam libertatem, nec diminuit: nam ſicut ille, qui mouetur, & cadere non poteſt, non mouetur magis ex neceſſitate, quàm ille, qui mouetur, & frequenter cadit, ſed habet aliquid excellentius. ſ. ga iſte eſt ꝑfirmatus ad non cadendum, & ille non: ita in vouente, & non vouente, quia vouens habet firmitudinem propoſiti ad operandum ꝓꝓ promiſſionem: nō vouens aūt nullam habet firmitudinem, cum nō ſit determinatus ex propoſito ſuo magis ad agere, q̄ nō agere, coactio tñ ad agendum nulla magis vni quàm

Ad tertiū. Exponere ſe periculo qñ licet & qñ non

Cap. 3.

alteri ineſt. Ad quintum, cum dicebat, ꝙ Chriſtus nō vouit, nec Apoſtoli: ergo nec nos vouere debemus. Rñdendum eſt, ꝙ nō ſequitur, quia quamquàm nos debeamus eſſe imitatores Chriſti, non tñ debemus omittere, vel non agere omnia, quę ipſe non egit: nā tunc tollentur nobis multi actus boni. ſ. Chriſtus nūquam doluit pro aliquo prauè commiſſo, quia nunquam peccauit: ergo nos non debemus dolere de aliquo commiſſo: ſed falſum eſt: ergo quamquàm ipſe non vouit, nobis vouere expedientis eſt. Aliter rñderi pōt, ꝙ quamquàm Chriſtus in perſona ſua non vouit, dedit tñ nobis exemplum vouēdi: ipſe enim erat Deus, & homo: & inquantum erat Deus non competebat ei vouere, quia votum ſemper ſit alicui maiori. inquātum homo etiam non debuit vouere, quia votum ſit ad firmandum voluntatē noſtram in bono ꝙ promiſſionem, quæ aliàs firmata non eſt. Chriſtus tñ inquantum homo habebat firmam voluntatem in bono, quia comprehenſor erat, & oēs hi ſunt ꝑfirmati: dr̄ tñ nobis ex perſona Chriſti id quod hr̄ in Pſal ſ. vouete & reddite. & illud. Vota mea reddam in cō ſpectu timentium eum. Cum aūt dicebatur de Apoſtolis, ꝙ non leguntur vouiſſe, dicendum, ꝙ nō apparet expreſſe eos vouiſſe, ſed ſatis veriſimile eſt, ꝙ voluerint oīa pertinentia ad ſtatū perfectionis. ſ. qñ Chriſtum relictis omnibus bonis ſecuti ſunt. Ad ſextum cum dicebatur, ꝙ Apoſtolus admonet ne agamus ex triſtitia, aut ex neceſſitate, quia hilarem datorem diligit Deus. Dicendum eſt, ꝙ agentes ex voto non agūt ex triſtitia, nec ex neceſſitate. nam triſtitia cauſāt ex his, quæ nobis accidunt ꝰ voluntatem noſtram: votū autem non eſt aliquid ꝰ voluntatem, ſed ex voluntate habens originem: ideo non fit aliqua triſtitia per illud. Etiā nō eſt aliqua neceſſitas, quia accipit Apoſtolus neceſſitatem coactionis, quæ tollit meritum, vel neceſſitatem inductionis magnę ab extrinſeco, vt ꝙ aliquis operetur bonum ꝓꝓ ſolam magnā verecundiam. In voto aūt non eſt neceſſitas coactionis ad obſeruandum illud, ſed neceſſitas ex præſuppoſitione. ſ. ſi volumus ſaluari, ꝙ oportet obſeruare votum: & iſta neceſſitas non diminuit libertatem, quia tunc ēt dicemus, ꝙ non vouentes agebant ex neceſſitate, quia quædam ſunt, quæ neceſſe eſt ipſos agere ex præſuppoſitione. ſ. obſeruare omnem legem Euangelicam, alioquin non eſt ſalus, ſed non dicimus ꝓꝓ hoc eos eſſe minus liberos in agendo: ergo nec vouentes propter hanc neceſſitatem ſunt minus liberi.

Ad quā.

a. Soluit.

Pſal. 55. Pſal. 21.

Ad ſextū.

Quæ ſunt ſpecies voti. *Quæſt. XLVI.*

QVAERETVR Vlterius de ſpēbus votorū. Rñdendū, ꝙ votū diuidit̄ primo per neceſſariū, & voluntariū, & hoc intelligit̄ cōparādo ad tp̄s emiſſionis. Nā poſt emiſſionē oē votū neceſſarium eſt. Dr̄ aūt votum neceſſarium id, quod neceſſarium eſt etiam antequam emittatur, & ſic eſt votum, quod fit in baptiſmo, ſcilicet, abrenunciare Satanæ, & pōpis eius, & tenere fidem, & ſeruare decalogum, & alia, ſine quibus non eſt ſalus, vt patet de conſe. diſt. 4. in c. prima. & 1. q. 1. §. ecce cum honoris: ideo cum homo peccat poſt baptiſmum ex duplici cauſa peccat, ſcilicet, quia malum ſimpliciter agit, & quia tranſgreditur votum: tamen ſunt duo peccata, ſed vnum grauius, quàm aliàs foret, ſi non voueretur. Votum voluntarium dicitur illud, ad quod quis non tenebatur ante emiſſionem, ſed poſt emiſſionem aſtringitur ad obſeruandum, ſicut eſt votum continentiæ, & abſtinentiæ a cibis, & peregrinationis, & ſimilium. De his dicitur in Pſal. vouete, & reddite. & ibi gloſa,

gloſa, ideſt ſi vouetis, reddite. Et ſic primum ad conſilium, & ſecundum ad imperium refertur, vt patet extra De voto, & voti redemptione. in cap. magnę.

Cum autem dicitur, quòd votum continentiæ eſt voluntarium intelligendum eſt quantum ad emiſſionem continentię perpetuæ, vel temporalis, per quod aliquis abdicat ſe poteſtatem experiendi actum venereum, quem alias licite experiri poſſet, quilibet tamen obligatur continere niſi contrahat: leges enim impoſuerunt omnibus continentiam, quia ſola potens eſt animas cum fiducia Deo præſentare, vt patet in Aucten. De lenonibus. §. ſancimus. col. 2. & per hoc corriguntur leges antiquæ, quæ concedebant concubinatum. Dicitur tamen votum continentiæ voluntarium, quia quicunque vouet continere, poſſet contrahere, vel vti matrimonio iam contracto. Itē cum dicitur de abſtinentia a cibis, ſcilicet, de ieiunijs, quòd votum iſtorum eſt voluntarium, intelligendū eſt quantum ad illos dies, qui non ſunt ſub pręcepto Eccleſię, vt ieiunentur, quia quantum ad hos non eſt libertas, generaliter autem omne votum eſt voluntarium, quia de re licita fit ad quam ante emiſſionem voti non obligabamur, iſtud autem diſtinguitur, quia quoddam eſt ſimplex, aliud ſolenne, votum ſimplex dicitur, quod ſine aliqua ſolennitate emittitur, ſcilicet, quia nō fit in conſpectu Eccleſię, vel in manibus alicuius prelati, aut per ſumptionem ſacri ordinis, vel profeſſionem alicuius religionis approbatæ, ſed fit abſolutè, vt ſi apud ſe quis vouеat, nemine audiente, & hoc, ſiue in ſolo corde, ſiue in voce etiam ſi aliquis audiat, non tamen fiant vlteriores ceremoniæ. Votū autem ſolenne eſt quod publice fit, vel in manibus prelati, qui ſuſcipere poteſt votum. Et ſic de alijs ceremonijs introductis iure, ſolennitatem enim votorū iura introduxerunt, vt patet De voto, & voti redemptione ca. vnico in 6. Fuit autem iſta ſollennizatio propter maiorem firmitudinem in votis, quia vota ſolennia publicè emittuntur, ideo in his quāquàm Deus non moueat hominem ad complendum votum ſaltem ipſe humana verecundia incitabit̄, & ob hoc generale eſt in iſtis votis, quòd ſint publica, vota autem ſimplicia, vt communiter ſunt occulta, & ob hoc maius delictū eſt in trāſgreſſione voti ſolennis quàm ſimplicis, & in ipſis ſolennibus eſt differentia, quia quanto aliquod magis publice emittitur tanto tranſgreſſio eſt damnabilior, & pœna infligēda eſt maior, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. vnico in ſexto, iſtorum autem votorum quędam conſiſtunt in faciendo, vt ieiunare, peregrinari, orare offerre, alia conſiſtunt in non faciendo, ſicut non ꝓtrahere matrimonium, non accipere ordines ſacros, non ſuſcipere Epiſcopatum. Hęc autem voluntaria ſunt, quia ſine his eſt ſalus 1. q. 1. cap. ſi qui. §. ecce cum honoris. Et potiſſimum dicitur hoc de ſumptione ſacrorum ordinum, & acceptione Epiſcopatus, quia quāquàm iſta pertineant ad quandam excellentiam virtutis, & ſtatus, tamē ſine his eſt ſalus, quia nō in ſublimitate graduum, ſed in amplitudine charitatis acquitur regnum Dei, vt patet extra de temporibus ordinādorum cap. ad aures.

An votum ſit actus latriæ, & ſecundum ſe totum pertineat ad latriam. *Quæſt. XLVII.*

QVAERETVR amplius circa votum, an ſit actus latriæ. Pro quo conſiderandum, ꝙ latria, ſiue religio dicitur eſſe virtus, ſecundum quam Deo exhibemus debitum famulatum, ſcilicet, quod cognoſcimus eum Dominum, & pro hoc impendimus ei ceremonias quaſdā famulatus. Differt autem iſta virtus a charitate, quia ſecundum charitatē Deum ſuper omnia diligimus, & colimus, tamen non inquantum Dominum, ſed inquantum ſummum bonum, latria autem reſpicit Deum tanquam Dominum, & impendit ei cultum tanquam debitum. De hoc magiſter li. 3. ſententiarum diſt. 9. Et in hoc arguitur, quòd non ſit votum actus latrię, quia omne opus virtutis cadit ſub voto; ſed ad eandem virtutem videtur pertinere primittere aliqui, & facere: illud ergo votum pertinet ad quālibet virtutem, & non ſpecialiter ad latriam. Item ſecundum, quòd ait Tullius ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & cæremoniam Deo offerre, ſed ille, qui vouet nondum aliquid offert, ſed ſolum promittit, ergo votum non eſt actus religionis. Item cultus latrię, ſiue religionis non debet exhiberi alicui, niſi Deo, ſed votum non ſolum fit Deo, ſed interdū fit ſanctis, etiam fit prælatis quibus religioſi profitentur obedientiam vouentes, ergo votum nō eſt actus religionis, vel latriæ. Sed contra hoc eſt, quia Iſa. ca. 19. dicit. Colent eum in hoſtijs, & in muneribus, & vota vouebunt Domino, & ſoluent, ſed colere Deum eſt actus proprius latrię, ergo votum cadit ſub latria, vel religione. Item votum cum pertineat ad vnum genus operationis humanæ, & ſit aliquod bonum, & dirigibile, impoſſibile eſt, quòd non pertineat ad aliquam virtutem, ſed non eſt aliqua ad quam poſſit ꝓtinere, niſi ſit latria, ergo ſub latria poni debet. Nec valet ſi dicas, quòd actꝰ cuiuslibet virtutis pōt vouеri, iō ꝓtinebit votū ad omnem virtutem. Dicendum, ꝙ quamquàm id quod vouetur poſſit pertinere ad omnem virtutem, tamen vouere dicit quandā ceremoniam ſpecialem cultus diuini, ſcilicet, obligare ſe ei per promiſſionem, & hoc eſt generale in omni voto, ideo quantum ad hoc neceſſe eſt, vt votum determinet ſibi aliquam ſpecialem virtutem, & iſta eſt latria, ſiue religio, quia non poteſt inueniri alia. Ad quę-
ſtionem reſpondendum, quòd latria ab alijs virtutibus differt, quia ipſa eſt virtus imperatiua, ſcilicet, ſecundum eam imperantur, & ordinantur omnia, quæ in Deum dirigi debent, cum Deus ſub ratione Domini, & cui debetur famulatus ſit id, quod intendit latria, virtutes autem aliæ ſunt exequentes. Vt pote quis propter Deum vult abſtinere a libidine intendēs per hoc impendere ſe Deo famulatum, iſtud pertinet ad duas virtutes, quia imperare, quòd abſtineamus, & hoc propter Deum pertineret ad latriam, ipſum autem continere pertinet ad temperantiam, vel ad diſpoſitionem, quę vocatur continentia. Sic ēt apparet in operationibus potentiæ volitiuę, & intellectiuę, nam actus potentiarum executiuarū ſunt actus potentiæ intellectiuę, & volitiuæ, quia nihil potentiæ executiuę operantur, niſi illud intellectus decreuerit, & voluntas elegerit, & in hoc ponunt ordinem in potentijs inferioribus. Executio tamen actuum non pertinet ad intellectum, & voluntatem, ſed ad inferiores potentias, ſic autem de latria eſt, quoniam ipſa ordinatur ad diuinam reuerentiam, quæ eſt proprius finis latrię, ordinare autem alios actus in ſuum finem pertinet ad virtutem imperantem, & non ad virtutē imperatam, ideo ipſa ordinatio actuum cuiuſcunque virtutis in ſeruitium Dei eſt proprius actus latriæ, licet executio illius pertineat ad virtutes imperatas, ſed manifeſtum eſt ex præcedentibus, quòd votum eſt, quædam promiſſio facta Deo, promiſſio autem importat ordinationem quandam eius, quod promittitur, vnde ſecundum quoſdam votum eſt ordinatio quædam eorum, quæ quis vouet in diuinum cultum, ergo votū eſt actus virtutis ordinatiuę, ſcilicet, latrię. Ad rationem primam reſpondetur, quòd votum cōſiderat

Charitas & latria qūo differunt.

Primū argumētum.

Secūdum.

Tertium.

Reſpōſio.

Latria qūo differt ab alijs virtutibus.

Ad rōnem primam.

sideratur dupliciter, aut quantum ad promissionem, F
qua quis Deo se obligat, aut quantum ad rem exhibitam per promissionem. Primo modo necesse est, vt vouere pertineat ad actum latriæ, quia non est aliqua virtus cuius actus sit promittere aliquid Deo, vel ordinare in illum præter latriam, in omni tamen voto est ista ordinatio, ergo quantum ad hoc pertinet ad latriam. Secundo modo, scilicet, quantum ad rē exhibitam potest dupliciter accidere, quia aliquando id quod promittitur est proprie materia religionis, vel latriæ, scilicet, quia pertinet ad quasdam ceremonias, quæ ad solum cultum diuinum exhibentur, sicut offerre sacrificium, & orare, & similia. Interdum autem res exhibita pertinet ad materiam alterius virtutis, vt si aliquis vouеat ieiunare, vel continere, quod G
pertinet ad temperantiam, aut vouеat dare eleemosynam, quod pertinet ad liberalitatem, vel facere Ecclesiam aut monasterium, quod pertinet ad magnificentiam, aut pugnare contra infideles, quod pertinet ad fortitudinem, vel non respondere maledicentib⁹, quod pertinet ad mansuetudinem, & sic omnis actus virtutis potest cadere sub voto. Primo modo votum pertinet ad latriam tam quantum ad materiā, quàm quantum ad promissionem. Secundo modo pertinet ad latriam quantum ad promissionem, & ad alias virtutes quantum ad executionem. Sed tunc dicetur, cum pertineat votum ad latriam quantum ad aliqd, & ad alias virtutes, quantum ad aliquid, a qua denominabitur? Respondendum est, quòd debet vocari H
actus latriæ, & hoc propter duo. Primo, quia interdū pertinet votum totaliter ad latriam, sed nunquam totaliter ad alias virtutes, vt siquis vouеat orare, vel dicere Missam, aut recitare horas canonicas. Iste actus pertinet ad latriam quantum ad promissionem, quia p illam ordinatur actus in diuinum cultum, sed ad nullam virtutem pertinet ordinare in diuinum cultum operationem, nisi ad latriam. Etiam pertinet iste actus ad latriam secundum materiam suam, quia hoc quod est orare, vel Missam dicere, aut genua flectere, & similia non est materia alicuius virtutis, nisi religionis, siue latriæ. In alijs autem virtutibus non sic reperitur, quia licet materia, in qua fit votum pertineat in
[illegible] ad alias virtutes, vt ieiunare continere, & dare eleemosynam. Ordinare tamen actum istum in I
Deum per promissionem non pertinet ad aliquam illarum. Item secundo apparet hoc, quia dato, quòd semper materia voti ptineret ad alias virtutes, adhuc principale, quod est in voto pertinet ad latriam, quia substantiale, quod est in voto est promissio facta Deo. quòd autem promittatur hoc, vel illud, non tantum refert. & per hoc etiam votum distinguitur ab omnibus alijs operationibus, quia votum determinat sibi promissionem. Debet ergo denominari votū actus latriæ ad quam pertinet substantiale illius, & nō
ad secūdā. actus aliarum virtutum. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quòd ad religionem, vel latriam pertinet cultum, & ceremoniam Deo offerre conceditur. Cum dicitur, quòd vouens adhuc nihil operatur dicendum, quòd eo, quòd exhibet se promptum immediata dispositione ad aliquid Deo offerendum, cum Deo se obligat, quodammodo videtur iam offerre, sic enim dicitur aliquid fieri, cum causa eius immediata fit, quia effectus continetur virtualiter in cā. Sic etiam de eo, qui mittit manum ad aratrum licet
Quo in vouēdo et an tequā opa aduеniat magnū meritum est. nondum aret iam tamen arare videtur, quia illa est propinquissima dispositio, & inde est, quod cum nos gratias agimus aliquibus propter bona, quę conferūt, non solum gratias agimus cum conferunt, sed etiā cum conferre promittunt. Si tamen promissio non reputaretur aliqualiter, ipse actus dandi non regratia-
remur, & sic etiam est quātum ad Deum in voto, nā non solum aliquis meretur apud Deum, qui votum complet, vel secundum votum suum agit, sed etiam cum vouet, ideo siquis vouеat cum plena intentione exequendi quod vouet, tantum meretur in sola voti emissione, quantum in multis actibus posterioribus, qui sunt ad completionem voti, & h[illegible] potissimum cum per votum inducitur magna [illegible]gatio, sicut in vouentibus religionem, na[illegible]rofitentur, & promittunt se obseruaturos continentiam, paupertatem, & obedientiam, quæ tria profecto maxima sunt, & qui ista vouet iam sibi nihil vltra relinquit. Ideo dicēdum, quòd siquis ad ampliandum cultum Dei in seipso cum firma, & plenissima intentione complendi ista tria vouerit in hac sola emissione voti sine aliquo actu posteriori magis meretur, quàm si multis diebꝰ ieiunaret, aut contineret, ideo si omisso voto moriatur quis antequam incipiat exequi aliquam partem illius, per solam illam emissionem magnus gradus gloriæ sibi debetur. Ad tertiam rationem respondendum, quòd votum soli Deo fit, sed promissio potest fieri etiam homini, & ipsa promissio boni, quæ fit homini potest cadere sub voto inquantum est quoddā opus virtuosum. Intelligendū est aūt p hoc votū quo aliquis vouet aliqd sanctis vel prælatis, vt ipsa, p missio facta sanctis cadat sub voto materialiter. Est autē sic intelligendum, quòd quando aliquis vouet alicui sancto facere aliquid pp illū, vt ieiunare in festiuitate illius, aut visitare limina eius, votum fit hic Deo. Tamē exhibitio operis specialiter est, p isto, vel illo sancto.

Et cum aliquis dicit, ego voueo tali, vel tali sancto ieiunare in festiuitate illius, est sensus istorum verborum, ego obligo me Deo ad ieiunandum in festiuitate huius sancti, & pro honore huius sancti, votum autem non recipitur hic a sancto, sed a Deo, quia ipsi fit obligatio, sed exhibitio operis specialiter dirigitur in sanctum illum. Sic autem erat de latria respectu omnium aliarum virtutum in voto, quia promissio, quæ in voto fit semper ad latriam pertinet, opus tamen, quod promittitur ali quando pertinet ad vnam virtutem, & aliquando ad alteram, sed propter hoc nihilominus pertinet votum semper ad latriam. De voto autem, quod fit prælatis dicendum est, quòd in professione religionis vouent religiosi continentiam, & paupertatem Deo, & obedientiam prælatis suis, non tamen est sensus, quòd votum obedientiæ directe, & solum tendat ibi in prælato, sed est sensus, ego voueo obedientiam prælatis, ideſt ego voueo Deo obseruabo obedentiam ad prælatos, & sic promissio, quæ est substantia voti, dirigitur ibi in Deum, opus autem est ad prælatos propter Deum.

Votum de quibus rebus fieri debet, & quomodo concordetur opinio turistarum cum opinione theologorum, quantum ad indifferentia an fiat Deis votum Et quid agendum est, quando votum est indifferetum, & nobis impossibile.

Quæst. XLVIII.

K QVAERETVR vlterius de quibus rebus debeat fieri votum, scilicet, an fiat de bonis, & malis indistincte, & de indifferentibus, vel de solis bonis, & si de bonis, an de bonis, q̄ sunt sub libertate nostra totaliter, ita quòd non cogi-
Resp. cōmu. mur ad illa, vel de omnibus bonis tā necessarijs quàm voluntarijs. Dicitur autem communiter, quòd votum fieri debeat semper de meliori bono, ideſt, de bono supererogationis. Vocatur autem bonum ipsum, per quod peruenimus in salutem ęternam, & sine illo impossibile est peruenire: sic sunt omnia præcepta necessitatis. Vocatur autem melius bonum id per

per quod in vitam ęternam peruenitur, & efficacius A
peruenitur, quàm per primum bonum, & ita sunt bona, ad quæ non cogimur, sicut consilia Euangelica. Vocantur autem meliora bona, quia ad altiorem statum pertinent, quàm illa, quæ sunt bona sub necessitate, & communiter constituuntur vota in illis.

Sed arguitur, quòd non solum sit votum de istis, sed etiam de [illegible]s, quæ pertinent ad necessitatem salutis, sicut in bapti[illegible]o vouent homines abrenunciare Satanæ, & pompis [illegible] fidem seruare, vt dicit Glosa super illud: vouete, & reddite Domino. Etiā Iacob vouit id quod erat de necessitate salutis, scilicet, quòd Deus verus esset sibi Deus, vt patet Gen. 28. cap. & tamen hoc est de necessitate salutis, ergo non fit votū B
semper de meliori bono. Item videtur, quòd mala voueri possint licitè, quia Iepte Galaadites ponitur ab Apostolo in catalogo sanctorum Ad Heb. 11. cap. ipse tamen vouit immolare quidquid sibi occurreret primum de domo sua reuertenti de bello, & immolauit tunc filiam suam vnicam innocentem, vt patet Iudi. cap. 11. sed occisio innocentis illicita est secundum se, & non redarguitur ille, qui vouit, ergo illicita cadunt sub voto. Item ea, quæ redū dant in aliquꝰ detrimentum, vel quæ nihil sunt vtilia, non habent rationem melioris boni, sed aliquando fiunt vota de istis, vt de immoderatis ieiunijs, aut vigilijs, vel laboriosis peregrinationibus, quæ vertunt in magnum periculum personę, fiunt autem interdum vota de aliquibus indifferentibus, & ad nihil vtilibus, ergo non C
semper de meliori bono. Item impossibilia nō sunt meliora bona, ideo non sunt bona, quia nunquam sunt, & tamen interdum aliquis vouet, quod sibi impossibile est, sicut aliquis vouet, dare pecuniam, ad quam reddendam postea est impotens, vel vouet ire in peregrinationem, & infirmitate grauatus habet hoc pro impossibili. ergo votum non est de meliori bono semper. Sed contra, quia Deuterono. 23. cap. dicitur, quòd vouentes non debent tardare reddere, & subditur, si nolueris polliceri absque peccato eris, ergo apparet, quòd qui vouet bene agit, sed qui non vouet non agit malum, & ob hoc non potest esse votum de illicitis, quia illicitè agere peccatum est, sed vouere est licitum. Etiam patet ex hoc, quòd non sit D
vouere de bonis, quæ cadunt sub necessitate, quia qui illa omittit peccat, & tamen non vouere non est peccatum, cum dicatur: Quod si nolueris polliceri absque peccato eris. Ergo solum est votum de meliori bono, quod sine peccato omitti potest.

Respondendum ad quæstionem, quòd votum, sicut supra declaratum fuit, est promissio facta Deo. Promissio autem fit alicui in fauorem ipsius, & non principaliter in fauorem promittentis, ideo debet fieri de aliquo quod vtile est ipsi, cui promittitur, vel saltem gratum, & dicitur hoc, quia in hominibus fit promissio propter vtilitatem eorum, ad quos est, quia indigent in alterutrum vtilitatibus, promissio autem, quæ fit Deo non est de aliquo vtili, cum nihil sit sibi vtile, quia bonis nostris non indiget, vtilitas autem E
est ad supplendam indigentiam. Debet tamē id quod ei promittimus saltem esse ei gratum, mala tamen ei grata non sunt, quia non est Deus volens iniquitatē iuxta illud Psalm. 5. Quoniam Deus nolens iniquitatem tu es. Et iterum: Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, ergo de malis non potest fieri votum. Itē repugnat hoc secundum rationem voti, est enim votum secundum se promissio, sed promissioni repugnat fieri de malo, quia siquis promitteret alteri, q̄ inferret ei malum, non vocaretur ista promissio, sed magis comminatio.

Item ex causa superiori indifferentia non cadunt sub voto. Dico autem indifferentia ea, quæ sunt purè indifferentia, in quorum altero non potest maior bonitas, quàm in alio reperiri, nam dicimus, quòd contrahere, vel non contrahere indifferens est, scilicet, q̄ ad salutem vitæ ęternæ non differt, cum per matrimonium, vel continentiam possit haberi vita ęterna: non tamen sunt ista purè indifferentia, quia in vno maius bonum reperitur, quàm in alio, quia licet vtroque modo perueniatur ad vitam æternam, tamen melius, & perfectius peruenitur per obseruationem continentiæ, quàm per contractum matrimonij.

Quę dicantur indifferentia.

Alia sunt purè indifferentia, scilicet, in quorum alte-
3 Conclusio qūo in differentia sunt duplicia quorūdā obseruare stultitia est & superstitio. ro non potest maius bonum quàm in alio reperiri, & quòd in eis non reperitur directè aliquod bonum, vel malum, sicut quòd aliquis quotidie lauet manus quinquies, vel septies, vel quòd respiciat rem vno oculo, vel duobus. De primis indifferentib⁹ non est hic sermo, nam de illis est propriè votum, vt infra declarabitur, sed intelligitur de indifferentibus secundo modo, in quibus non potest reperiri bonum, vel malum morale, & de his dicendum, quòd non cadunt sub voto, quia votum est promissio facta Deo, quæ debet esse de aliquo, quod ei est gratum. Indifferentia autem non sunt Deo grata, sed solum opus virtutis, immo indifferentia, si astringantur ad certum modū arguunt quandam stultitiam aut superstitionem, nam indifferentia non habent in se aliquod bonum, vel malum, quia conferrent aliquatenus ad directionem vitæ, quòd ergo aliquis circa ea curam exhibeat determinando se ad talem, vel talem modum stultitia est, cum solicitudo nostra, quæ ad dirigenda necessaria, & conferentia, ad superflua, & inania distribuitur, vt si aliquis curam haberet oculos semper aperire velociter, vel semper in tarda successione, vel si adhiberet curam ad lauandum quotidie septies manus, & non pluries, nec etiam deficeret amplius, & obseruatio istorū indifferentiū inducit superstitionē, quę vitanda nimis est. Est enim superstitio obseruatio aliquarum ceremoniarū, quæ ad rem non ꝓferunt, vt siquis volēs dare pharmaca ęgroto daret ea manu dextra, & non sinistra, vel conuersus ad orientem, & non ad occidentem, ista enim nihil conferunt ad sanitatē, quia non habent aliquam efficaciam naturalem ad hoc. Sic autem est de omnibus purè [illegible]differ[illegible] respectu omnium bonorum humanorum, quia illa nihil ad rem conferunt, ideo siquis astringat se ad obseruandum aliquem modum indifferentium rerum propriè superstitiosus est. Cauendum ergo est, quia ista inutilia sunt, & speciem mali habent. Si autem ista obseruata sine voto non sunt licita, multominus licita erunt obseruata ex voto, quia maior solicitudo tunc ad obseruandum impendetur, quàm si ea non voueremus, & hoc propter obligationem inductam ex voto, tanto tamen aliquis stultior est, quanto circa inutilia diligentiorem adhibet solicitudinem, ideo superstitiosum est siquis voueret, quòd quandocunque
4. Conclusio superstitiosa Deo dare vel vouere peccatum est. flecteret genua ad orationem, primo flecteret genu dextrum, quàm finistrum, vel primo declinaret oculos in terram quàm eleuaret in cœlum, ideo ista nec vouenda sunt, & si aliquando voueantur, obseruari non debent, quin potius videtur Deo, quædam irrogari iniuria, quando ista vouentur, q̄ia videtur contēni, velut siquis alicui Domino promitteret aliquid dare, quod nihil penitus valeret, vt vnum capillum, vel vnum pugillum terræ, reputaret ille sibi hęc ac iniuriam, vel contemptum, ita Deus cum nos ei indifferentia voluerimus reputabit ad iniuriam si deliberato animo illa vouemus, vel reputabit ad stultitiam nostram si indeliberate promiserimus, manet ergo votum de solis bonis fieri posse.

Superstitio quid.

Bonū exē plum.

Sed

5. Conclusio votum non est de necessarijs.

Sed adhuc considerandum est, quòd votum promissio est. Fit autem promissio de voluntarijs, nam de simpliciter necessarijs nemo promittit, esset enim stultum siquis promitteret se esse moriturum, vel nõ esse volaturum in cœlum, aut non futurum asinum, ideo ista non cadunt sub voto. Siquis autem aliquod horum Deo voueret, vel non esset sanę mentis, ita ꝙ non intelligeret quid diceret, & tunc nulla est obligatio, vel peccatum, vel si esset sanę mentis irrideret Deum iocans ad illum, sicut in sociali collocutione fieri solet, sed hoc tollit reuerentiam, quæ Deo debetur, ideo culpabile est, & dolendum siquis aliquando taliter vouerit. Manet igitur votum de solo bono, & voluntario. Quia tamen necessarium non repugnat simpliciter voluntario, cum in Deo sit necessitas bene agendi, tamen insit maxima libertas, distinguendum est de necessario, scilicet, quòd quoddam est necessarium in nobis, quod tollit omnem libertatem, sicut nos esse mortales, vel non esse incorruptibiles, & talia necessaria excludunt omnem libertatem, iõ de his votum fieri nequit. Alia sunt necessaria necessitate finis, vel præsuppositionis. s. sine quibus non potest esse salus, sicut tenere fidem, vel obseruare præcepta legis Euangelicæ. De istis autem potest fieri aliquo modo votum, quia licet non fiat votum de eis in quantum sunt necessaria, fit tamen inquantum sunt voluntaria, scilicet, quòd sit necessarium ad salutem æternam, quòd ego obseruem præcepta decalogi: tamen non est simpliciter necessarium, quòd ego obseruem, quia possum non obseruare, iõ quantum ad id, quod in hac parte libertatis meæ est, potero me astringere per votum. Alia autem sunt totaliter libera, scilicet, quæ non sunt simpliciter necessaria, nec etiam ex præsuppositione finis, sicut continere, vel peregrinari, & similia sine his salus esse põt, & de istis proprissime est votum, & vocantur ista maiora bona. Nam ea, quæ sunt de necessitatte salutis inquantum nos ordinant ad vitam ęternam bona sunt, sed ista, quæ sunt supererogationis perfectius nos ordinãt in vitam ęternam, cum perfectior sit status cõsiliorum, quàm præceptorum, ideo vocantur meliora bona esse illa, quæ propriè cadunt sub voto, & hoc est quòd communiter dicitur, scilicet, quòd votum melio bono. Potest autem magis particulariter dici, quòd votum propriè est de ieiunijs, & orationibus eleemosynis, peregrinationibus religionib⁹ abstinentijs, & continentijs, vt patet extra de voto, & voti redemptione per totum, & De statu monachorum per totum, & generaliter in omnibus pijs causis licitis, & honestis faciendis, vel in contrarijs non faciendis tenet votum.

Istud etiã colligit ex intentione S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 2. & Bona. 4. Senten. dist. 30.

Regula generalis qñ votum nõ tenet nec est seruandum.

Est tamen regula, quòd vbicunque aliquid fit, quo facto salus corporalis, vel spiritualis amittitur, non tenet votum, vel si aliquid fit, quod non faciendo incurritur mors temporalis, vel peccatum mortale nõ tenet votum de non faciendo, nec ad hoc est seruandum votum, nec iuramentum, nec peccatum, nec lex, nec consuetudo, nec aliquod aliud vinculum, vt patet extra de iureiuran. cap. quanto. hoc tenet Host. in summa. ti. de voto, & voti redemptione. Dicit autem de indifferentibus, quòd quamquàm non sit peccatum mortale facere faciendo, vel non faciendo illa: tamen tenet votum, & obseruandum est argumento extra. de no. ope. nunc. cap. cum ex iniuncto. §. super eo. Nisi ratione personæ aliud dicatur, scilicet, quia inhabilis est ad vouendum, & tunc etiam non tenerent vota quæcunque alia emissa, etiam dum non sint cõtrarium alteri præcedenti obligationi licitę, & honestæ ar. extra de iureiuran. in capitu. eam te. & capitu. veniens.

Opi. Host. & Canonistarum an fiat votum de indifferentibus. Opi Theologorum i 4. Sent. dist. 30. & S. Tho. 2. 2. q. 87. ar. 2. ad 3.

Contra hoc autem est Beatus Tho. de Aquino secunda secundæ. vbi dicit, quòd vota de rebus vanis, & inutilibus magis sunt dimittenda quàm seruanda. Posset autem aliquis cõcordare forte istas opiniones per distinctionem, quam supra dedimus de rebus indifferentibus, scilicet, quòd intelligatur opinio Host. de indifferentibus, primo modo, quæ sunt bona licet non necessaria ad salutem, opinio autem beati Tho. intelligatur de secundo modo indifferentibus, quæ sunt vana, & inutilia. Sed non ista concordia, quia hoc modo iciunium, abstinentia, peregrinatio, similia essent indifferentia, sed Host. distinguit ista ponẽs bona, & mala, & indifferentia. Dicendum ergo, ꝙ opinio Beati Tho. intelligitur de pure indifferentib⁹, quæ non possunt habere aliquam maliciam, & bonitatem, vt aperire oculum velociter, vel tarde, & inclinare primo genu destrum, quàm sinistrum in orando, opinio autem Host. intelligitur de quibusdam indifferentibus parum excedentibus ad hęc, scilicet, ꝙ quamquàm non sint illa indifferentia, quæ ponuntur sub consilio, de quibus proprie est votum, sunt tamẽ quædam indifferentia, quæ aliqualiter possunt participare de bono quamquàm parum, & illa quãquàm aliàs inutilia sint propter aliquod bonum, tamẽ quod in eis reperibile est obseruanda sunt, si voueantur. pro prior tamen est modus loquendi sancti Tho. quia indifferentia propriè illa sunt in quibus nullum bonũ, aut malum reperitur, si autem aliàs se habeant iam aliquo modo ad bonum aut malum determinantur. & sic indifferentia iam non sunt.

Ad primum.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondẽdum est, quòd quamquàm votum proprijssime fiat de meliori bono quod est supererogationis, tamen etiam fieri potest de bono, quod est necessarium cũ reperiatur in eo aliqua libertas, & sic est in eo, quod vouetur in baptismo, quia licet sit de necessitate salutis, quòd illud obseruemus, tamen possumus non obseruare, & quantum ad hoc cadit sub libertate.

Cum autem obijciebat de Iacob, qui vouit, quòd Deus verus esset Deus suus. Respondeti potest dupliciter. Vno modo, quòd necessarium erat, quòd Iacob coleret Deum verum ad vitam æternam habendã, tamen poterat non colere, sicut aliæ gentes non colebant, & quantum ad id quod liberum erat, colebat, & vouebat. Alio modo respondeti potest, & melius, quòd Iacob non vouit, quòd Deus verus esset Deus suus, sed quòd acciperet eum in Deum quantum ad specialem cultum, & hoc apparet quia in eodem 28. cap. dicitur: Si fuerit Dominus mecum &c. erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulũ, vocabit domus Dei, cũctorũque, quę dederis mihi decimas offeram tibi, & hoc modo liberũ erat Iacob vouere. quia non obligabat ad offerendum Deo istas decimas ante hoc. Simile autem apparet, quia Deus suadebat Israelitis, quòd acciperent eum in Deum. & hoc inducit per beneficia, quæ eis contulit Exo. cap. 19. Apparet autem, quòd ista fuerit intẽtio Iacob voluentis, qa vouit ꝺditionaliter. s. si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulo &c. vt patet in præalle. cap. si tamẽ vouisset accipere Deũ verum in Deum absolutè non intelligens de speciali cultu non appositisset conditionem, quia siue Deꝰ faceret prosperum iter suum, siue non, semper coleret eum habendo in Deum cum patres sui coluissent eum.

Ad secundum De voto Iepte

Ad secundam rationem cum arguebatur de Iepte Galaadite, quod vouit aliquid illicitum, & tamen non reputatur ei ad iniustitiam, quin potius dedit ei victoriam contra Ammonitas. Respõdendum, quòd Iepte non vouit aliquid illicitum, sed in completione voti

Iepte laudatus

voti fecit aliquid illicitum, nam ipse vouit, ꝙ quidqd occurreret ei primo de domo sua redeunti de bello immolaret Domino: hoc autem absolute non erat malum, quia poterat ei occurrere aliquod pecus, & illud esset licitum ad immolandum, intentio autem sua non fuit ad malum, quia non fuit determinata ad occidendum filiam, quando vouit, immo non considerauit, quòd posset ei occurrere, sed existimauit de aliquo pecore quantum ad hoc votum erat licitum, & acceptabile. Deus quoque acceptauit illud, vnde dicitur Iudi. 11. cap. quod factus est spiritus Domini super Iepte, & tunc pugnauit, & vicit Ammonitas: si autem intentio sua fuisset determinata de occidendo filiam fuisset votum damnabile. Quòd autẽ non intenderit de filia apparet, quia Iudi. 11. cap. dicitur, quòd reuertente Iepte in domum suam, cum uideret filiam occurrentem sibi primò, scidit vestimenta sua, & ait: Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es. Deceptio tamen nunquam euenit nisi quando aliquid accidit præter id quod estimabamus. Circa votũ Iepte dicit sanctus Tho. vbi supra, quòd quædã sunt, quæ in omnem euentum bona sunt, sicut opera virtutis, & alia huiusmodi, quæ absolute possunt cadere sub voto, quædam vero in omnem euentum sunt mala, sicut ea, quæ secundum se sunt peccata, & hæc nullo modo possunt cadere sub voto, quædam vero sunt bona, & secundum hoc possunt cadere sub voto; possunt tamen habere malum euentum, in quo non sunt obseruanda, sicut in voto Iepte accidit, qui vt dicitur Iudi. 11. cap. votum vouit Domino dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ mihique occurrerit reuertenti, eum offeram holocaustum Domino. Hoc enim poterat habere bonum euentum, vt si occurreret ei aliquod animal immolaticium, vel malum euentum, vt si occurreret homo, vel asinus, quæ non sunt immolaticia, & sic factũ est. vnde Hiero. dicit, quòd in vouendo fuit stultus, & in reddendo fuit impius. præmittitur tamen ibidem, quòd factus est super eum spiritus Domini, scilicet, quia fides, & deuotio ipsius ex qua motus est ad vouendum fuit a Spiritu sancto, propter quod ponitur in catalogo sanctorum, & propter victoriam, quam obtinuit. Dicit autem sanctus Tho. quòd verisimile est, quòd Iepte pœnituerit de isto malo. Considerandũ autem circa votum Iepte, quòd non fuit iniquum sed indiscretum, quia debuisset dicere, cum rediero de bello in pace quodcunque animal immolaticium primo mihi occurrerit egrediens de domo mea offeram illud in holocaustum, dixit tamen vniuersaliter. Fuit autem præter hoc impius in exequendo, quia licet vouisset indiscretè debebat interpretari votum in bonam partẽ, cum non attendisset specialiter ad filiam, & si ad eam attendisset debebat votum infringere, quia non teneret, peccauit tamen per ignorantiam non in vouendo, sed in exequendo, quia cum ipse vniuersaliter locutus fuerit, scilicet, quicunque primus egressus fuerit &c. existimauit, ꝙ istud votũ extendebat ad oĩa, siue ad hoĩes, siue ad quæcunq; pecora, & iumenta, ideo quamquàm nimis doleret pro filia, quia vnica sibi erat, quia tamen intelligebat se obligatum ad hoc, magis voluit quantum ad suam estimationem orbus manere, quàm Domino displicere. Sic patet Iudi. cap. 11. ex verbis Iepte, scilicet, Heu filia mi decepisti me, & ipsa decepta es, aperui. n. os meum ad Dominum, aliud facere non potero. Filia quoque Iepte intellexit patrem obligari ex hoc voto, vt patet ibidem, cum dicitur: Cui illa respondit, pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es concessa tibi vltione de inimicis tuis. Hoc autem dato nõ oportet dici, quòd Iepte doluerit de malo isto, quod fecit, quia non intelligebat se facere malum, immo existimabat, quòd si hoc non faceret, nimis peccaret contra Deum, & propter hoc, quamquàm cum graui amaritudine, filiam tamen occidit. Incidit autem Iepte in errorem, quia manifestum est, quòd non erat obligatus ad complendum votum, immo peccabat in complendo, nisi eum ignorantia excusaret, quia nemo potest per votum suum infringere legem Dei, alioquin tota lex faciliter aboleretur vouendo contra eam, fieretque nobis fornicari licitum per legem, quod alias illicitum erat. Sed istud inconueniens est, ideo nulli licet contra legem vouere, & si voueat peccat in vouendo, non tamen debet complere, & si compleuerit grauius peccat. poterat tamẽ accidere in voto Iepte, quòd occurreret ei aliquod brutum non immolaticium, vt asinus, si autem vellet illud immolare, peccaret, quia lex vetuerat immolari aliqua animalia immunda, ideo non poterat licite complere votum, a fortiori autem, cum immolaret filiam, quia ibi multipliciter peccabat, scilicet, quia occidebat hominem innocentem, & quia filiam, & qa immolabat animal non immolaticium. Compleuit tamen Iepte votum, quia estimauit se obligatũ esse, quod fuit propter magnam ignorantiam legis peritorum temporis illius. Facile enim erat concludi, quòd istud votum non obligabat, erant tamen Iudei illi rudes circa legem vix ea, quæ clarissima erant intelligentes. Sic autem accidit, & alijs temporibus, nã eum in diebus Machabęorum pugnarent Gentiles contra Iudæos, qui volebant obseruare legem, inierunt bella in diebus sabbathorum, & illi existimantes sibi esse illicitum pugnare se defendendo non se defenderunt, nec saltem concluserunt loca, in quib⁹ possent conseruari, sed dixerunt: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos cœlũ, & terra, quòd iniustè perditis nos. Et occisi sunt quasi mille viri, vt patet primo Machabæo. capitu. 2. postea autem alij Iudæi videntes, quòd hoc modo omnes perire possent per fraudẽ, iudicauerũt, quòd in diebus sabbathorum pugnarent se defendendo. De isto autem voto Iepte magis declaratur Iudic. 11. capitu.

Quam rudes essent Iudęi.

Ad 5.

Ad tertiam rationem, cum arguebatur, quòd aliquando fiunt vota, qtiæ vergunt in detrimentum personæ, dicendum, quòd maceratio proprij corporis p vigilias, & ieiunia non est Deo accepta, nisi inquantum est opus virtutis. Actus autem virtutis est secundum determinationem rectæ rationis, & quantum ad hoc sunt Deo accepta, quę fiunt, scilicet, inquantũ fiunt ad refrenationem concupiscentiarum cum debita discretione. Cum autem exeunt metas rectę rationis, non cadunt sub voto, nec Deo placita sunt. Propter hoc Apostolus ad Roma. 12. cap. postquam, dixit, Exhibeatis membra vestra hostiam viuentem sanctam, Deo placẽtem; addidit: Rationabile sit obsequium vestrum. Sed quia quantũ ad ea, quæ homo habet ad seipsum, faciliter fallitur cum interdum sit sibi fauorabilis, ista vota congruentius secundum arbitrium alterius iudicãtur, ideo Ecclesia statuit, quòd in votis, quæ apparẽt dura, secundum arbitrium eius, qui præest iudicentur, scilicet, an teneant, vel non, & an seruanda, vel mutanda sint, & in quid commutentur, vt patet extra de voto, & voti redemptione cap. de peregrinationibus. Cum vero arguebatur de indifferentibus, & vanis de quibus interdũ fit votum, dicendum est, quòd non debent seruari si talia sint propriè indifferẽtia, quia in vouendo talia, & seruando esset homo superstitiosus, & stultus, ideo dicebat Beatus

Qñ fiũt vota indiscreta qualiter obseruãda sunt.

tus Tho. de Aquino, quòd talia magis sunt dimittenda, quàm seruanda. Host. autem dicebat, quòd erant seruanda, sed hoc supra declaratum est. Ad quartã

Ad 4. rationem cum arguebatur de impossibilibus, quę aliquando vouentur, & tamen illa non sunt meliora bona. Respondendum est, quòd voueri impossibile con-

Impossibile non cadere sub voto. Vide infra q. 50. ad tertiũ. tingit dupliciter: vno modo, quòd res sit impossibilis, quando vouetur, & cognoscatur esse impossibilis: alio modo, quòd a principio fuerit possibilis, & leuis impleri, postea autem efficiatur a casu impossibilis. Si primo modo dicendum, quòd impossibile non cadit sub voto, sicut non cadit necessarium necessitate absoluta, immo minus cadit quàm necessarium, qq̃ non sit nobis liberum: tamen fit per nos, vel patimur nos illud. Quod autem est impossibile, nec agimus, nec patimur, stultum ergo foret, siquis voueret impossibilia. si autẽ id quod vouetur a principio erat possibile tamen postea efficiatur impossibile propter languorem, aut infirmitatem, vel paupertatem aut alias causas, sicut dicebatur in arguendo, votum tenuit a principio, quia factum est de re possibili licita, & honesta, ideo postea debet dare operam ipse, qui vouit, vt compleat: si autem efficiatur sibi impossibile, non tenetur, debet tamen aspicere an deuenerit in istam impossibilitatem ex culpa sua, & tunc dolebit, quòd per accidens ipse fuerit causa fractionis voti, & tamen nihil vltra agere tenebitur re facta impossibili: si autem non accidit impossibilitas ex culpa tua non tenebitur dolere, nec aliquid alterum agere.

An idem opus sit magis meritorium cum voto, quàm sine voto. Quæst. XLIX.

QVAERETVR amplius de voto, scilicet, an idem opus sit magis meritorium, vel minꝰ cum voto, an sine voto, sicut siquis obseruet castitatem ex voto, & alius sine voto

Arguit 1. cęteris paribus quis horum magis mereatur. Et arguitur, q̃ magis meritorium est agere sine voto, quia omnis operatio humana habet rationem boni, vel mali, in quantum reperitur in ea ratio libertatis, & quanto est magis libera est magis bona, vel magis ma-

Cap. 1. la. Quod autem est totaliter inuoluntarium, non est laudabile, nec vituperabile, vt patet 3. Ethi. sed quod fit sine voto est pure liberum, quod autem ex voto habet necessitatem, ideo magis meritorium, vel demeritorium erit, quod fit sine voto, quàm cum voto. Et si aliquis respondeat, quòd votum non habet necessitatem absolutã, sed necessitatem finis, vel ex præsuppositione. Adhuc non videtur satisfacere, quia necesse est in voto dari aliquam necessitatem qualiscunque illa sit: sed sine voto non est aliqua necessitas, ergo magis liberum est agere sine voto, & consequenter magis laudabile cum bonum fuerit. Item patet hoc, quia dicit Prosper in. 2. li. De vita contemplatiua: Sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt nos non necessitati ieiunandi subdamus, ne iam non deuori, sed inuiti rem voluntariam faciamus, sed ille, q̃ vouet ieiunium subdit se necessitati ieiunandi, ergo melius esset, si ieiunaret sine voto. Item Apostolus 2. ad Corin. cap. 9. dicit. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorẽ diligit Deus, sed quidam ea, quę vouẽt ex tristitia faciunt, & hoc videtur procedere ex necessitate, quam votum imponit, quia necessitas est contristans, vt patet 5. Meta. ergo melius est aliquid facere sine voto, quàm cum voto. Item votum necessarium est ad hoc, quòd firmetur voluntas ad rem, quã vouet, vt supra fuit declaratum, sed nullus potest magis firmari in aliquo operabili, quàm cũ illud actualiter facit, ergo melius est sine voto agere, quia tuncꝰ inducetur necessitas, quam volebamus per votum inducere. Item quanto aliquod bonum opus est cũ maiori delectatione tanto est magis virtuosum, quia signum generati habitus est fieri delectationem in opere 2. Ethi. sed qui agit ex voto non agit ex tanta delectatione, sicut qui sine voto, quia qui non vouit operatur ex inclinatione, scilicet, q̃ vult, qui autẽ vouit iam ex necessitate operatur. Ideo minus delectabiliter, quod patet, quia operatio illa est delectabilis, quæ est conformis naturæ, vt patet in fine 7. Ethi. sed esse liberum est naturæ humanæ conditio, & qui agit ex voto non agit ex plena libertate, qui autem sine voto agit liberrime, ideo delectabilius operabitur, qui sine voto, & consequenter virtuosius, & magis meritoriè. In contrarium videtur, quòd melius sit agere ex voto, quia magis meritoriũ est habere actũ duarum virtutum quàm vnius, sed qui agit ex voto habet actum duarum virtutum, & qui agit sine voto haber actum vnius tantum virtutis, ergo magis meretur, qui agit ex voto. Antecedens patet, quia qui agit ex voto, scilicet, vouẽdo continere habet primo actũ latrię inquantum ordinat istum actum in Deum per promissionem, & illa promissio est quoddam obsequium. Habet etiam actum secundæ virtutis, scilicet, temperantiæ cuius est continere, vel abstinere, si autẽ aliquis sine voto abstineret solũ haberet actum temporantiæ, ergo magis meretur, qui uouit. Item dato, quòd in actu votiuo esset actus vnius virtutis solum, adhuc illa perfectius operaretur, quàm sine voto; quia uouere pertinet ad principaliorem virtutem, scilicet, ad latriam, ut supra fuit declaratum, agere autem sine uoto pertinet ad alias uirtutes minores, scilicet, ad temperantiam, fortitudinem, & similes, habent se tamen sic actus uirtutis, sicut ipsę uirtutes, scilicet, quòd actus principalioris uirtutis est principalior, actus minoris uirtutis est minor, & propter hoc dicitur 1. Ethic. quòd felicitas sit actꝰ principalissimę uirtutis, quia est felicitas summum bonum. Etiam colligit hoc ex 8. Ethi. ergo uotũ q̃ d est a latria, quæ est principalis erit excellentius quàm operatio sine uoto, quæ est a minoribus uirtutibus. Item dicitur in Psal. Vouete, & reddite Domino: si tamen non esset magis meritorium agere ex uoto, quàm sine illo non admoneret Scriptura ad hoc, quia esset uotum superuacuum. Item super istum locum Psalmi: Vouete, & reddite, Glosa dicit uouere uoluntati consulitur, sed consilium non est nisi de meliori bono. ergo melius est facere aliquid ex uoto, quàm sine uoto. Item perfectius est complere actus duorum consiliorum, quàm unius, sed qui uouet complet in se duo consilia, qui autem sine uoto agit, unum tantum complet, ergo melius est uouere. Primum patet, quia quodlibet de consilijs dicit aliquam perfectionem, ergo melius est duo adimplere, quàm unum. Secundum patet, quia qui uouet complet duo consilia. Primum est, quia uouet, obligare autem se per uotum pertinet ad consilium, ut dictum est. Secundum consilium est quantum ad id, quod uouetur, quia uotũ propriè est de operibus supererogationis, ut supra fuit declaratũ, & ista cadunt sub consilio, qui autem operatur ista sine uoto solum complet unum consilium, scilicet, agit unum opus super erogationis. Respondendum ad quæstionem, quòd magis meritorium, & laudabile est agere aliquid cum uoto, quàm sine uoto, ad quod possunt esse multæ rationes. Prima est, quòd uouere est actus latriæ, quę est uirtus multum excellens, immo nobilissima inter oēs morales, nobilioris autem uirtutis est opus melius, & magis meritorius, unde actus inferioris uirtutis est melior, & magis meritorius ex hoc, quòd imperatur a superiori virtute, cuius actus sit per imperium. Patet autem hoc ex cõparatione theologicarum virtutum ad morales: sicut enim inter theologicas excellẽtior est charitas, ita inter morales nobilissima est latria, sed in theologicis sic est, quòd actus fidei, & spei, quæ sunt minores virtutes est perfectior quando imperatur a charitate, q̃ si non imperet. ergo sic erit de latria ad virtutes morales. Actus latriæ patet, quia si aliquis habeat actum fidei per imperium, scilicet, quòd assentiamus alicui articulo, quia charitas iubet captiuari intellectum in obsequium Christi, perfectior est ille actus fidei, quàm si solum esset ex fide sine charitatis imperio. Idem est de actu spei. De moralibus autem respectu latriæ sic se habebit: latria enim est excellentissima inter morales, & habet ordinare actꝰ oĩum alia rũ moraliũ per imperium in Deum, qui est finis suus: ergo cum ille ordinatæ fuerint per latriam perfectiores erunt quàm sine latria, sed vouere est actus latrię, ergo cum aliquis ieiunauerit, vel continuerit ex voto melius operatur quàm sine voto: sic enim dicit Aug. in li. de virg. quòd nec ipsa virginitas, quia virginitas, sed quia Deo dicata est honoratur, quam vouet, & seruat continentia pietatis. Sed obijcietur contra hoc, quia etiam si non voueamus possumus habere actum latriç, quia virtutes morales secundum se nõ diriguntur in Deum, sed in quosdam alios fines magis particulares, sicut patet de temperantia fortitudine, iustitia, eutrapelia, quæ ordinantur ad quædam bona humana. Cum autem aliquis habuit actus istarum virtutum solum, non operabitur propter Deum, vt si contineat, vel ieiunet. Si tamen aliquis propter Deũ ieiunet, vel exponat se ad mortem, aut elargiatur pauperibus eleemosynas, ordinabuntur hi actus trium virtutum moralium in Deum, & hoc per latriam, nã nulla virtus potest per seipsam ordinare actum suum, nisi in finem sibi præstitutum. Cum autem ordinatur ad finem altiorem eleuatur per aliam virtutem ordinantem ipsam, & vtentem ea per imperium: sic enim fit de iustitia legali respectu omnium virtutum moralium, quia aliæ sunt in bona particularia humana, iustitia autem legalis est in bonum commune, ideo ordinat actu omnium aliarum uirtutum in bonũ commune, vt patet 5. Ethi. circa principium. Sic igitur latria erit ordinans actum omnium virtutum moralium in Deum, scilicet, faciens, quòd propter Deum iustè, tẽperate, liberaliter, & fortiter agamus, & istud contingit sine voto, ergo ita diriget latria alias virtutes morales sine voto, sicut cũ voto, & consequenter erit ita meritorium operari sine voto, sicut cum illo, quia ista perfectio voti solum prouenit ex latria.

Respondendum, quòd sine voto possunt ordinari actus virtutum moralium in Deum, ideo generaliter quandocunque operamur secundum aliquam moralem virtutem propter Deum, est ibi operatio latriæ dirigentis actum illius virtutis moralis in Deum, sed adhuc magis meritorium est, cum agimus aliquid ex voto, quàm sine voto, & hoc, quia quando aliquis agit ex voto, habet duos actus latriæ, cum vero sine voto habet vnicum, vnde accipiendo, quòd aliquis contineat ex voto sunt hic tres actus: vnius est actus temperantię ad quam pertinet continere. Alius est actus latriæ inquantum propter Deum solum continemus. Tertius est etiam actus latriæ inquantum ei quandam aliam specialem cultus ceremoniam exhibemus obligantes nos ei ad continendum, quæ obligatio per seipsam solam est actus latrię, etiam sine actu priori. Cum vero aliquis continet propter Deũ sine voto sunt duo actus virtutis, primus est temperãtiæ, cuius est continere. Secundus est latriæ, quæ ordinat istam continentiã in Deum. Perfectius ergo erat votum, in quo erant tres actus virtutis, & duo erant actus latriæ, quàm operatio sine voto, in qua sunt solum duo actus virtutis, & vnicus est actus latriæ. Alia ratio adhuc est, quia ille, qui vouet aliquid, & facit plꝰ se Deo subijcit, quàm ille, qui solum facit, quia qui vouet subijcit se Deo non solum quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem agendi. Sic vt non solum aliquid agamus pp Deum, sed etiam, q̃ de cętero nihil nobis facere liceat, nisi quod Deus vult, & hoc nimis est, plus enim quis donat voluntatem suã subijciendo Deo etiam si non vouerat aliquem actũ determinatè, quàm si multos actus faciat non obijciens voluntatem suam, sicut plus daret alicui, qui daret ei arborem cum fructibus quàm qui daret illi fructus tantum, vt dicit Anselmus in lib. de similitudinibus. Quòd etiam votum fm se sine aliqua operatione sequenti sit meritorium apparet, quia sic se habet votum nostrum ad Deum, sicut promissiones de benefaciendo inter homines, sed non solum alicui gras impendimus cum nobis benefacit, sed etiam cum benefacere promittit, ergo Deus nõ solum acceptat cum aliquid agimus, sed ẽt cum agere vouemus. Itẽ alia rõ ad hoc est, q̃ voluntas nostra firmatur per votum immobiliter in bonum, facere aũt aliquid ex voluntate firmata pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet 2. Ethi. vbi Philosophus ponit tria requisita ad virtutem. Sc̃p in operatione sit hõ sciens, & volens, & impermutabiliter operans, sic autem è contrario peccatum, quod mente firmata fit in malo dr̃ fieri per obstinationem, & illud est nimis graue, ergo è q̃rio mẽs firmata in bonum faciet actum excellentiorẽ. Quod autem dr̃ de firmitate mentis in voto non est intelligendum solum quantum ad obligationem, per quã determinatur quis ad faciendum sic, & non aliter, sed intelligitur de quadam firmitate mentis, quæ est totaliter se disponere ad aliquid faciendum, & per hanc firmitatem nimis homo meretur, quia quanto aliquis est magis firmatus tanto est magis voluntariꝰ. Cum enim quis nondum vouit habet voluntatem non firmam, ideo interdum operatur cum vult. rursus autem cum noluerit, non operatur, & sic fluctuat, qui autem vouet nisi forte indeliberato animo agat, quod propriè non est votũ, primo se totaliter determinat ad semper sic faciendum, & quia sic deliberat vouet: ideo firmitas mentis est simul cum voto, & tamen est præter obligationem voti.

An sufficiat q̃ aliquis agat aliquid per habitũ latriæ, & alteriꝰ virtutis, sicut si faceret ex voto, & q̃ magis proficit votũ.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primã cum dicebatur, quòd quanto aliquid est magis liberum, tanto est magis meritorium cęteris paribus cõcedendum est. Cum vero obijcitur, quòd ea, quæ sunt sine voto sunt magis libera, negandum est. Nã quamquàm aliqua necessitas sit in voto: tamẽ illa nõ tollit, nec diminuit libertatem. Deus enim necessario bene se habet, & bene operatur: tamen liberrimꝰ est in operatione. Cum autem obijciebatur, quòd quamquàm non sit necessitas absoluta in voto, est tamen necessitas ex præsuppositione finis, ergo saltem ex hac parte minus liber est, qui vouet.

Ad 1. in principio.

Respondendum est non valere: hoc enim esset si necessarium per se opponeretur libero, vel voluntario, quia tunc quæcunque pars necessitatis diminueret aliquam partem libertatis, sed falsum est: est enim contrarium libero, uel uoluntario coactum, & de hoc uerum est, quòd coactio simpliciter aufert totaliter uoluntarium, & quæcunque pars coactionis aufert aliquid de libertate, sed in uoto nulla coactio est, nec ante emissionem uoti, nec post: licet sit ibi necessitas ex præsuppositione finis: ergo non tollitur libertatis aliqua pars per uotum. Aliter dici posset de

necessitate

necessitate voti, quòd etiam necessitas, quę est ex prę F
suppositione finis non est simpliciter in vouente, qa
vouentes aliquando fuerunt sine omni necessitate,
ideo ex voluntate vouendi, quando erant purè abso-
luti a necessitate omnes actus posteriores sunt purè
liberi: si enim illi, qui ex voto agunt semper fuissent
necessitati ad agendum, verum esset, quòd per votū
esset operatio minus libera aliqualiter, quàm aliàs
foret, & tamen ipsi se voluntariè subdiderunt, ideo
ex hoc magis merentur. Sed prima responsio me-
lior est.

Alia solutio. Aliter responderi potest, quòd illi, qui vouent non
solum non sunt minus liberi, sed etiam sunt magis li-
beri, quia libertas pertinet ad voluntatem, ideo quan-
tum aliquis agit rem magis voluntariè tanto magis
libere, sed qui vouet agit magis voluntariè cum vo- G
luntas eius sit firmata, & determinata magis ad ope-
rationem, voluntas autem non vouentis non est tan-
tum determinata, sed fluctuat, ideo ex hoc minus
Ad 2. volens est. Ad secundam rationem de auctoritate
Prosperi quantum ad necessitatem ieiunandi, dicen-
dum est, quòd intelligitur illa auctoritas quantum ad
necessitatem coactionis, & non quantum ad necessi-
tatem voti, ideo signanter dicitur in eadem auctori-
tate, nè iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam
faciamus, necessitas autem coactionis inuoluntariū
causat, & deuotionem excludit: necessitas vero voti
est per immutabilitatem voluntatis, vnde voluntarē
confirmat, & deuotionem auget, & sic ista non ,phi-
Ad 3. betur, sed magis consummatur. Ad tertiam rationē H
de dicto Apostoli, dicendum quòd necessitas facien-
di non causat semper tristitiam, quia in Deo est sum-
ma delectatio, vt probat Aristo. 12. Meta. & 7. Ethi.
ipse tamen necessario bene agit, sed necessitas coa-
ctionis inquantum est contraria voluntati tristitiam
causat secundum Philosophum 5. Meta. necessitas
autem, quæ est ex præsuppositione finis non causat
tristitiam in illis, qui bene dispositi sunt in anima, sed
magis voluntatem confirmat, & gaudium generat.
Si enim homines scirent in potestate sua simpliciter
constitutum bonum agere, langueret virtus mentis
circa istud. Cum vero sibi sciunt incumbere aliquid
agendum, confortant se ad illud exequendum, & fa-
liter ex[illegible]untur, per hanc autem executionem be
ne dispositi postea in operatione gaudent, nam ha-
bitus ex operatione gignitur, sed habitus superueniēs I
facit delectationem esse in operibus, vt patet 2. Ethic.
vnde Aug. dicit in Epistola ad Armentarium, & Pau-
linum: Non te pœniteat vouisse, immo gaude iam ti-
bi sic non licere quod cum tuo detrimento licuisset.
Sed adhuc posito, quòd aliquis a principio, qui fuit
feruens in voto efficiatur tepidus, vel frigidus, ita
vt doleat de voto emisso, si tamen adhuc maneat
voluntas implendi votum, & impleat cum illa tri-
stitia, magis meritorium esset, quàm si fieret sine
voto, & hoc, quia licet ad actum materialem voti sit
tristitia, tamen respectu voti non est aliqua, ideo ipse
vouens vult explere votum cum expleat: tamen act⁹
materialis est sibi difficilis, impletio autem voti est
actus religionis, quæ est potior virtus, quàm abstinē-
tia, cuius actus est ieiunare, vel quàm continētia, cui⁹
est cohibere libidines, ideo magis meretur explens vo
tum cum tristitia, quàm ille, qui non vouens facit
quod facit vouens, etiam cum gaudio.

Ad 4. Quæ sit firmitas, quæ inducitur per votum in operatione.

Ad quartam rationem respondetur, quando dice-
batur, quòd votum est ad firmandū voluntatē, sed
non pōt magis firmari, q̄ cū quis actualiter operat, ēt
si sine voto. Dicendū, q̄ ille, qui facit aliqd sine vo-
to, habet īmobilē voluntatē respectu illi⁹ opis singula
ris quod facit, & tūc cū facit solū quod quidē nō est,
ex aliqua firmitate voluntatis per libertatem, sed ex
necessitate rei, quia voluntas dū vult, necessario vult,
& omne quod fit, vel est, dum fit, vel est, necessario fit
vel est, quia ista sunt in sensu composito. & sic est ac-
cipiendum omnis propositio de pñti inquantum est
de pñti. s. reduplicando conditionem tpis. s. cum, vel
dum, & ista firmitas voluntatis non est aliqualiter me
ritoria, quia non est liberum volun[illegible]i sic se firmare.
Qui autem facit ex voto aliter h[illegible]et voluntatem fir-
mam, nam cum agit est [illegible]oluntas ex condi-tione
rei, & hoc non attinet ad votum. manet etiam fir-
mitas voluntatis pro futuro, qa firmiter determinat il
le, qui aliquid vouet semper se sic facturum, sicut ali-
quando facit, & hoc q̄ votum est perpetuum: si autē
sit ad aliquod tempus durans, non solum firmatur vo- G
luntas vouentis in illo actu, quem actualiter habet,
sed ēt ad omnes futuros actus, si vero votum sit de vno
eo actu, vt si qs vouit se vna die ieiunaturū, manet vo-
luntas firmata respectu futuri, quia quando ille actus
vouetur, adhuc futurus est, tamen vouens firmiter se
determinat ad illum firmiter exequendum.

Ad quintam rationem, cum dicebatur, quòd qui
agit ex voto agit ex minori delectatione, negandum
est, & cum dr̄, q̄ est ibi aliqua necessitas. ergo minor
libertas, & consequenter minor delectatio, neganda
consequentia. Nā necessitas non repugnat libertati,
sed coactio, vt supra declaratum est. Aliter poterat di-
ci, q̄ interdum contingit, q̄ vouentes cum tristitia
operentur, licet hoc sit nimis accidentale voto, tamē
adhuc tunc dicebatur, quòd erat magis meritorium
agere ex voto, & cum tristitia, quàm sine voto, & dele
ctabiliter, ideo pro hoc negandum est antecedens, sci
licet, quòd opus bonum tanto est magis virtuosum,
quanto est cum maiori delectatione: intelligendum
est enim cęteris paribus, vt scilicet, si sit idem actus, &
ab eadem virtute, si tamen sint diuersæ virtutes, actus
ille, qui est cum tristitia poterit esse excellentior eo,
qui est cum delectatione, vt si quis operetur per forti-
tudinem circa magna terribilia, vel p temperantiam
abstinendo a magnis delectabilibus, manifestum est,
quòd nimis excedit ad eum, qui operatur per eutra-
peliam, vel affabilitatem, etiam si delectabiliter, eo q̄
fortitudo, & temperantia sint de maximis virtutibus
eutrapelia autem fortè omnium minima est. ita de
operatione, quæ est cum voto, & illa, quæ est sine vo-
to, quia votum est actus latriæ, & completio eius in-
quantum est: votum etiam pertinet ad latriam, face-
re autem sine voto pertinet ad minores virtutes, ideo
quamquàm sit actus uoti in complendo cum tristi-
tia, est maior, quàm actus sine uoto cum delectatio-
ne, quia ille pertinet ad minores uirtutes

*An omne votum factum ab eo, qui vouere potest, & non impe-
dito obliget, & de votis obligantibus, & non obligan-
tibus, ac de votis monachorum. Quæst. L.*

QVAERITVR vlterius de uoto an omne
uotum obliget, & non est intelligendum
hoc absolute, quia sic manifestum est,
quòd non obligat omne uotum, cum
multa uota fiant ab illis, qui non possunt uouere, K
ut a paruulis, & furiosis, & generaliter ab omnibus,
qui non sunt sui iuris quantum ad id, quod uouent.
Etiam, quia aliquando fiunt uota de rebus illicitis,
quæ non cadunt sub uoto, & de his nemo dubitat,
quòd uotum non teneat: sed posito, quòd uotum
fiat ab illo, qui uouere potest, & de re illa, quæ cadit
sub uoto, & sic de cęteris conditionibus uoti, tunc
est dubium, an omne uotum teneat. Et uidetur,
quòd non, quia uotum est promissio facta Deo, per
promissio-

promissionem aūt acquiritur ius ei, cui fit promissio A
si acceptet promissionem: si aūt non acceptet nihil
acquiritur, vt patet in stipulantibus, sed sic est de pro-
missionibus, quæ fiunt inter homines, q̄ nemo sanę
mentis curat acceptare promissionem illam, quæ est
penitus de re inutili, & sic est de omnibus promissio-
nibus nostris respectu Dei: ergo nullam acceptabit,
& consequ[illegible]r non manebit obligatio in voto. An
tecedens patet, [illegible]a vtilitas est ad supplendam indigē
tiam: Deus aūt bo[illegible]rum nr̄orum non indiget, iō nō
acceptabit votum, quia erit sibi inutile. Itē magis in-
diget hō eis, quæ promittuntur sibi per alium hoīem
q̄ Deus eis, quæ nos ei vouemus, cum bonorū nr̄orū,
nequaquam egeat, sed promissio simp[illegible]r hoī facta nō
obligat ad obseruandum f̄m constōnem legis huma B
næ, quia vr̄ esse pp mutabilitatem voluntatis humanę
instituta: ergo multominus promissio simpliciter fa-
cta Deo, quia dr̄, votum obligabit ad obseruandū. Itē
nemo pōt ad impossibile obligari: sed quandoque
quis vouet id, quod fit ei postea impossibile, vt si aliqs
promittat quidquam, postea nequaq̄ pōt adimplere,
& tū a principio poterat: velut si quis ingrediatur reli-
gionem factis aliquibus votis in sęculo, postea nō po-
terit illa complere, si prælatus repugnet: vel vouet pe-
regrinationem, & efficitur ita languens, q̄ nec per se,
nec ab alijs portari pōt: ergo vr̄ q̄ non obliget oē vo-
tum. Item id ad cuius solutionem est aliquis obliga-
tus statim soluere tenetur, sed aliquis non tenetur sol
uere statim votum præcipue si sub conditione futu-
ra vouit: ergo non est semper obligatorium votum. C
In contrarium arguitur, quia dr̄ Eccl. c. 5. quodcunq;
voueris redde, multoq; melius est non vouere, q̄ post
votum promissa non reddere: ergo omne votū obli-
gat. Item si non obligaret omne votum, non est pec-
catum in non reddendo, sed peccatum est cum non
reddimus, & non solum cum non reddimus, sed etiā
cum moramur in reddendo: ergo omne votum obli
gat. De hoc Deut. c. 23. f. cum votum voueris domi-
no Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret illud
Deus tuus, & si moratus fueris reputabit tibi in pec-
catum. Ad quæstionem respondendum est, q̄ si obser
uentur omnes conditiones voti. f. q̄ fiat ab illo, q. pōt
vouere, & de re, quæ sub voto cadit, & sic de omnib⁹
conditionibus obligabit. Hoc autem, quia ad fidelita- D
tem hominis pertinet, vt obseruet illa quæ promisit:
vnde dr̄ aliquis fidelitatem habere in hoc præcipuè,
q̄ non facit irritum verbum suum, & si homo obli-
gatur homini reddere, quæ promisit, quia recta ratio
dictat hoc esse seruādum: multo magis debet homo
obseruare promissa ad Deum, quia longe grauius est
æternam, quam temporalem offendere maiestatem:
extra de hæret. c. vergentis. Debet autem homo fide-
litatem Deo, tum ratione domini, quia vniuersalis do
minus est, tum ratione beneficii, quia quidquid sum⁹
& habemus ipse contulit: in ipso enim sumus, viuim⁹
& mouemur Actuum. 17. c. Ad hanc ergo fidelitatē
pertinet, vt homo maxime obseruet vota facta Deo:
ideo fractio voti est quædam species infidelitatis. Vn-
de Eccle. c. 5. dr̄. Si quid vouisti Deo, ne moreris red- E
dere: displicet n. ei infidelis, & stulta promissio. Est au
tem promissio infidelis quando non seruatur, quod
promittitur. Ad rōnem r̄ndendum. Ad primam cum
dicebatur q̄ votum non obligat, quia Deus non ac-
ceptat illud: respondendum est, q̄ acceptat: immo si
vota fiant discretè Deus multum acceptat ea; & pro-
pter hoc sępe in scriptura consulitur, q̄ voueamus. &
cum dicitur, q̄ promissio nostra est Deo inutilis, ideo
non acceptat. Dicendum, q̄ quamquam sit inutilis re
spectu Dei. s. q̄ nulla indigentia eius subleuatur p vo-
tum nostrum, nec etiam aliquod bonum ei acquiri-

tur: tamen est nobis vtilis promissio voti, quia per eā
magis meremur, ideo Deus acceptat illam non vt ipse
crescat ex bonis nostris, sed vt nos crescamus in eo p
bona, quæ ei promittimus. Aliter dici potest, q̄ licet
votum nostrum non sit Deo vtile: est tamen ei gra-
tum. s. quia votum fit de bonis, vt ſ̄. dictum est: Deus
autem est summum bonum: ideo quantum ad hoc
omnia bona habent quandam similitudinem cū eo:
ipse verò ea, quę sibi similia sunt diligit: ideo gratum
est sibi votum nostrum & acceptat illud: nam ad ac-
ceptandum aliquid, non solum requiritur, q̄ sit vtile:
ideo interdum magis acceptamus ea, quæ grata sunt
si sint delectabilia, quamquam inde nulla sequat⁹ vti-
litas. Sic autem est de votis nostris respectu Dei, ideo
acceptat illa.

Ad secundam rationem dicēdum, quòd homo ob- Ad secun-
ligatur Deo per promissionem, & obligatur homini dam.
etiam si promissio non habeat secum alias ceremo-
nias iuris positiui: eo q̄ ista promissio habet obliga-
tionem de iure naturali, cum ratio nostra dictet sem-
per esse veritatem tenendam, & obseruandas promis
siones. Est autem ista promissio de iure naturali ha-
bens vigorem, & propter hoc si aliquis promiserit al-
teri aliquid dare, quamquam non sint alia verba, quæ
inducant obligationem de iure ciuili: tamen tenetur
dare, quod promisit, & peccat mortaliter si non de-
derit. De voto autem respectu Dei sic est, q̄ obliga-
tur homo ei per simplicē promissionem: quia respe-
ctu eius non sunt obseruandæ cæremoniæ iuris ciui-
lis, sed sicut ipse dedit nobis ius naturale in cordibus
nostris, quod est dictamen rationis, de quo Apostolus
ad Roma. c. 2. ita vult, vt nos per ius naturale. s. per di-
ctamen conscientiæ nostræ nos ad Deū habeamus,
sed f̄m ius naturale nihil magis obligat, pmissio sim-
pliciter facta, quā si vestiatur verbis, vel aliis cæremo-
niis inducentibus obligationē de iure ciuili: ergo vo-
tum simpliciter emissum obligabit. Ad tertiam ratio- Ad tertiā.
nem cum dicebatur, q̄ impossibilium non est obliga-
tio: respondendum est, q̄ vota si a principio fiant de
impossibilibus nulla sunt, vt si aliquis vouea[illegible]t se nun-
quā moriturum, sed de hoc non arguebatur. fiūt au-
tem aliquando res promissę impossibiles. s. q̄ a prin-
cipio erant possibiles: postea autem ex aliquo casu ef-
ficiuntur impossibiles, & de hoc arguebatur. In quo Quid agē-
dicendum est, q̄ qui vouit, debet attendere, an culpa dum sit de
sua prouenit ista impossibilitas: si autem sine culpa eo qui vo
satis est, q̄ habeat animum paratum ad exequendum uit alio[illegible]
ista si aliquando redierit possibilitas faciendi. Si vero & p[illegible]t
culpa sua ,puenit impossibilitas doleat, quia ipse fuit a[illegible]ere
aliqualis occasio non implendi votum: semper tamē vid[illegible]upra
habeat animum paratum, vt si forte aliquando con- [illegible]ad 4.
tigerit ista esse possibilia operetur ea. De duobus au-
tem casibus, qui proponebantur dicendum est: & pri
mo de ingrediente religionem dicetur, q̄ si aliqua vo
ta fecit in sęculo si compleri possunt non repugnan-
do statui religionis debet petere a prælato suo, vt cō-
cedat ei licentiam implendi hæc, quę si concedatur
explebit illa: si autem non concedatur non tenebitur
adimplere. Nec tamen multum dolendum est isti, q̄
ipse sciens ingressus est religionem nondum exple-
tis votis, quia obseruatio votorum religionis est ma- Quid de il
ioris perfectionis, quam omnia vota quę in sęculo fie lo qui vo
ri possunt: ideo non est aliquod votum, quod per in- uit peregri
gressum religionis non possit commutari, vt patet ex nationem
tra de voto, & voti redemptione. c. scripturæ. De hoc effic[illegible]rto
autem magis infra dicetur. taliter im-
potens.

De secundo casu, scilicet de promittente peregri-
nationem, dicēdū est, q̄ si impossibile est sibi illuc ire
,ppriis pedibus, vtpote quia incidit in podagram, vel
alios magnos languores, dēt si potuerit saltē equitans

peregrinari. Si autem nec sic potuerit dēt auctoritate dioecesani commutari votum in aliquem alterū piū actum, vt in ieiunia, orationes, vel eleemosynas, & similia, vt patet extra de voto, & vori redem. c. de peregrinatione. Quid aūt si iste totaliter fuerit factus impotens, vt si sit pauper & languens valde. s. ꝙ nec orare, nec ieiunare, nec similia facere possit? dicendū ꝙ tūc expletio voti est sibi penitus impossibilis, & impossibilibus deficit obligatio, & non est imponendum aliquid per superiorem, sed absoluetur a voto: cum hoc tū ꝙ si peruenerit ad possibilitatem alicuius horū votum expleat, vel aliquid pro commutatione det.

Ad quartam rationem qū dicebatur, ꝙ id ad cuius solutionem aliquis est obligatus immediate soluere tenetur, respondendum est, ꝙ si aliquis vouit, aut cū conditione vouit, aut non: si cum cōditione, nō tenet vsquequo conditio fuerit adimpleta: si autem sine cōditione, aut limitauit tēpus, in quo redderet, aut non: si primo modo tenetur, qū aduenerit tempus limitatum: si aūt non limitatum est tps ſm iura obligabat immediate soluere: Deus tū magis respicit habitudinem conscientiæ, q̄ positionem iuris. Ideo dicendū, ꝙ aut intentio sua fuit ad immediate se obligandū ad soluendum aut non: si primo modo, debet immediate soluere: si aūt secundo modo, dēt tam citius soluere quam commode potuerit, de hoc tū adhuc infra magis specialiter inquiretur.

De obligatione votorum. Quæst. LI.

QVAERETVR vlterius circa hoc de votis obligantibus, vel non obligantibus. s. quid si aliquis vouit intrare in aliquod monasterium, & fratres illius nolunt eum recipere. Dicendum ꝙ ipse iam non pōt implere votum, cum dependeat hoc ex ptāte alterius, qui non vult assensū dare: si tū iste introiret in aliud monasterium satisfaceret, sed adhuc non obligatur ad hoc indifferenter. Pro quo sciendum, ꝙ aut iste qui vouit intrare aliqd monasterium habuit principaliter intentionē se obligandi ad aliquam religionem, & tū elegit sibi specialiter ex consequenti aliquod monasterium, tanquam locum magis sibi congruentem, & tunc si ibi non recipiatur tenetur intrare aliam religionem, & sufficiēs est: si autem principaliter intendebat se ad hanc religionem obligare, vel ad hunc locum pp specialē cōplacentiam huius loci, vel religionis: non tenetur aliquam reliquam religionem intrare, si illi, qui sunt in hac religione, vel monasterio eū recipere noluerint, hoc tenet S. Thom. 2.2.q.88. articu. 3. Ianius tamen ꝺsset, ꝙ iste ingrederetur aliquam religionem, sed necessitas nulla est.

Vouens intrare monasterium in quo nolunt cum recipere, an teneatur intrare aliud. Quæst. LII.

QVAERETVR amplius, quid si iste, qui vouit intrare monasterium, in quo non recipitur, vult intrare in alterum an possit intrare ī quocunque voluerit, vel in quamcunque religionem. Respondendum est, ꝙ de monasterio non est difficultas. s. an hīc vel ibi. est autem difficultas aliqua de religione. s. an possit intrare in laxiorem, vel cogatur introire in strictiorem. Pro quo respondendū est, ꝙ aut iste qui sic intrat, habuit primo intentionem se obligandi ad aliquam religionem specialiter, & non ad aliam, vel principaliter voluit obligari religioni, & ex consequenti elegit sibi hanc, vel illam, tanquā magis conuenientem. Si primo modo, dicendum ꝙ pōt introire in quamcunque religionem voluerit, siue in strictiorem, vel in latiorem, & causa est, quia iste non obligabatur introire in aliquam religionem cum nō fuit receptus in illam, quam specialiter vouerat, & si intrat in aliquam magis est ex consilio, q̄ ex necessitate; ideo libertati eius relinquitur quam velit. Si aūt intentio sua erat principaliter se obligare ad religionē, consequenter aūt determinauit sibi hanc vel illam tanq̄ magis conuenientē, videbitur esse de[illegible]u, & tū magis vī, ꝙ iste teneatur ad strictior[illegible] ad laxiorē religionē, & hoc quia semel cum se voluit obligare ad istā religionem specialiter disposuit se ad oēm asperitatē, q̄ erat in hac religione. Si aūt ad aliquam laxiorem rediret, non staret votum in viribus suis, quia iam min⁹ ageret, q̄ vouerat. Rursus aūt vī difficultas, quia iste solum habuit voluntatem obligandi se ad tantā asperitatem, quanta erat in hac religione, & forte si proponeretur ei aliqua strictior religio, nollet eam vouere. Quod ergo obligetur ad id, quod ipse nullo modo volebat, satis vī esse difficile. Est aūt ista difficultas, qū in tota illa religione, quam vouit non recipitur. Secus aūt si vouit introire in aliquo monasterio specialiter in casu dato, quia tunc si non recipiatur in illo, dēt inquirere omnia alia monasteria illius ordinis, quia est ęqualis strictio obseruatiōnis: in casu tamen superiori, quando in tota religione non recipitur, quia vtrinque difficultas est: sanius videtur, ꝙ consulatur diœcesanus qui potestatem habet in votis, vt patet extra de voto, & voti redemp. c. 1.

Vouens intrare in vnum monasterium non receptus intrauit aliud, an teneatur redire ad illud volentibus illis monachis. Quæst. LIII.

QVAERETVR vlterius quid si aliquis vouens introire in aliquod monasterium, vel religionem non receptus est, & introiuit in alterum monasterium, vel religionem, & postea fratres illius ordinis, vel monasterij eum recipere volūt. Respondendum est, ꝙ aut ille non receptus est in monasterio, quod vouerat, sed in altero monasterio eiusdem ordinis, aut in monasterio alterius ordinis: Si primo modo facile est compleri votum, quia aut ſm consuetudinem monasteriorum ipse propria auctoritate potest recedere ab vno eundo in alterum, aut requiritur auctoritas superioris ad mutandū locum. Si primo modo debet inde recedere eundo ad monasterium, quod vouerat: si secundo modo debet petere licentiam a superiore, qui si concesserit tenet implere. Si autem non, manebit vel transibit ad monasterium, ad quod destinauerit eū superior, nec in hoc infringit votum, quia iam non est sui iuris ad cōplendum illud. Si autem receptus est in alia religione, aut illa est strictior, aut laxior: si latior debet redire ad illam, quā vouerat, & hoc potest facere auctoritate sua a superiore suo petita licentia, licet non obtenta: si aūt religio, quam introiuit est strictior non pōt redire ad illam quam vouerat auctoritate sua, vel prælati sui sine summi pontificis licentia, qui etiam non dēt eam dare sine aliqua cā iusta. Si dices nunquid debet petere eam a summo pontifice, vt impleat votum? Respōdendum est, ꝙ non dēt, qm̄ vota introducta sunt in fauorem Dei, non quidē tanquam vtilia sibi, sed vt eum magis colamus: non debent ergo vota esse directe ad impediendum, vel diminuēdum cultum diuinum: iō cum iste transierit ad statum perfectiorē diuini cultus. non dēt petere licentiam redeundi ad statū imperfectiorē. Nec ēt ex hoc dī infringere votum, quia nō est fractor voti, qui illud in melius commutauit, sed sic est hic, immo magis frangit si pp voti cōpletionē velit redire a statu perfectiori ad imperfectiorē, quia iste videretur mittens manū ad aratrum, & respiciens retro.

Vouens dare pecuniam & perdens, an teneatur voto. Quæst. LIIII.

QVAERITVR vlterius quid si aliquis vouit pecuniam Deo dare in eleemosynā, & postea illam perdat nequaquam possit dare? Rndendum est, ꝙ aut iste vouit specialiter dare aliq̄ pecuniam, vt si diceret ego voueo Deo istum florenum, vel istam duplam, vel fuit intentio sua dādi certam summam pecuniarum, siue esset de istis, siue de illis: si enim sit isto secundo modo, dicendum, ꝙ si efficiatur pauper vouēs, ita ꝙ nullatenus reddere possit, aut istud venit propter culpam suam. s. ꝙ noluit vo tū soluere tempore, quo erat potens soluere, aut sine culpa: si ex culpa dēt dolere, ꝙ ipse fuerit causa huius non impletionis voti: & debet semper habere animū paratum ad implēdum si forte venerit ad pinguiorē fortunam. Si tamen vellet, ꝙ commutaretur istud votū in aliud melius auctoritate dioecesani, satisfaceret & cessaret obligatio primi voti, vt in orationem, vel in aliquid alterum quod melius esset: nō tamen tenetur si voluerit, sed spectabit semper an aliquando efficiatur potens ad complēdum votū, quod emisit. Si autē dicatur, ꝙ vouit aliquam specialem pecuniā dare. s. istum florenum, vel istam duplam, & non aliquid alterum, dicere poterit aliquis, ꝙ erit sicut de monasterio, vt sup. dicebatur. s. ꝙ si vouisset quis introire in aliqd monasteriū spāliter, & ibi nō recuperet, nō erat obligatus ad introeundum in alterum, cum non fuerit intētio sua principalis obligādi se religioni, sed solum de isto loco intendit. Ita de pecunia cū intentio alicuius fuerit spāliter dare aliq̄ pecuniam, & nō aliam, si illa pdita fuerit: dicetur forte, ꝙ non teneatur ad aliā, q̄q̄ ad aliam dandā potens sit. Rndendū est, ꝙ tenebitur ad aliam ęqualem illi, quā vouerat: nam sicut declaratū fuit supra illa, quę sunt purè indifferentia sunt superstitiosa: ideo non sunt talia obseruanda, sic autē ꝙ votū solum compleatur de ista pecunia, & non de aliqua alia, quę sit ęquiualens isti, superstitiosum est: & ob hoc non debet curari quantū ad hanc partem, an ista, vel alia detur, tanquam nulla fuerit determinata. Et cum inducitur simile de introitu in monasterium aliquod speciale non est simile; quia quòd aliquis introeat in istud monasteriū, & non in aliquod alterum non est superstitiosum, cū forte istud sit perfectioris vitæ oībus alijs, vel istud sit ꝙueniens ꝺditioni vouētis & nullum alterum: iō tunc non obligatur ad alterum si non pōt introire in istud. In pecunia aūt promissa secus est, quia superstitiosum est promitti spāliter istā, vel illam pecuniam, & ꝙ non possit dari aliqua alia ęquiualens: ideo si fuerit aliqua alia non est curandum an detur de illa, q̄ promissa est, vel de alia: immo existē te ipsa, quę promissa est, & aliquibus alijs, non multū differebat, ꝙ magis daretur de ipsa, quam de alijs si essent summę penitus æquiualentes.

An mulier vouens virginitatem, & postea deflorata violenter, teneatur obseruare continentiam. Quæstio. LV.

QVAERITVR vlterius quid si aliqua mulier vouit virginitatem, & postea violenter deflorata est. Respōdendum est, ꝙ si forte ex aliqua culpa sua saltē leuissima data est occasio ad hoc, debet dolere, ꝙ aliquo mō ipsa fuerit cā non impletionis voti: si aūt non fuit ex cā sua q̄q̄ esset conuenies dolere, ꝙ accidisset aliquid ꝺrium voto suo tū nō cogit, quia ipsa nihil peccauit pp quod doleat. Sed tunc quæretur an ista obseruare dēt postea continentiam, cum non possit iam obseruare virginitatem, vel possit ꝺhere. Aliquis forte dicet, ꝙ poterit ꝺhere, qa ista specialiter vouit virginitatem, & iam impossibile est impleri, nec debet spectari aliquod tempus, in quo efficiatur possibile, sicut dicebatur de vouentibus pecunias si postea efficiantur pauperes, ꝙ debent spectare, an postea peruenīat ad pinguiorem fortunam, qa ibi quod aliqū non est possibile, postea efficitur possibile: hic aūt non est sic, quia illa, quę semel virginitatem perdidit, impossibile est, ꝙ sit virgo: ideo ꝙ possit redire ad quodcunque voluerit, tanq̄ desperans de cōpletione voti. Rndendum est falsum esse, quia si iam non potest obseruare virginitatem dēt saltem obseruare continentiam abstinens vlterius ab omni coitu. Et patet simile, si aliquis vouit dare mille, & efficiatur impotens ad illa, posit tū dare quinquaginta, tenebitur ad ea. ēt si aliqua mulier inter moniales vouerit virginitatem suam Deo, & postea violenter, vel spōtaneè defloretur, non erit pp hoc absoluta ab obseruatione continentiæ, sed tenebitur semper continere, q̄q̄ non sit virgo: alias. n. daretur occasio fraudi. s. ꝙ aliqs ageret semel ꝺ votum, vt dissolueretur obligatio eius, iō manebit. Item simile est si aliquis promittit alicui soluere centum in certa die, dato ꝙ non posit soluere in die illa, tenebitur vltra: ita ergo cum in virginitate sint duo. s. nunquam fuisse delectationem veneream, & nunquam vlterius experiri, si aliquis vouеat vtrūq; qū vouere potest, & postea tollatur alterum eorum. s. ꝙ aliqū sit expertus delectationē venereā, dēt tū obseruare ſm. s. ꝙ nunq̄ vlterius eā experiat. Dicendum igit, ꝙ taliter vouens continentiam dēt iam obseruare, cum non posit seruare virginitatem.

Si aliquis vouеat, quòd nunquam intrabit religionem, an teneat votum, & an peccabit si introierit. Quæst. LVI.

QVAERETVR vlterius circa ea, quæ supra dicebantur de obligatione voti. s. an oīa vota obligarent: an si aliquis vouеat, ꝙ nunquam intrabit religionem, an teneat votum. Et vī ꝙ nō, quia vota introducta sunt ad amplificandum cultum diuinum, cum vouere sit actus latriæ, sed in religione est perfectior modus viuendi, quam in sæculo: ideo si teneret istud votum tolleretur via per illud ad cultū Dei. Etiam tolleretur diuina inspiratio, quæ aliquando pulsat hominem ad religionem, cui resistendum non est, vt patet extra de regularibus. c. licet, & 19. q. 2. c. duæ sunt.

In ꝺrium dicet aliquis, ꝙ debeat obseruare votum, quia sine religione charitas est: absit. n. ꝙ omnes coniugatos dicamus esse sine charitate. Etiam quia ipsi pñt ex cōi consensu in domo propria obseruare continentiam, q̄ in religione obseruaturi erant 33. q. 1. c. ꝙ Deo pari. Ad hanc quæst. rndet Gratianus. 22. q. 3. c. vlt. & 61. di. c. 2. s. ꝙ si aliquis cogebatur a parentib⁹, vt clericatus tonsuram, vel religionis vestem susciperet, & se neutrum iuramento firmauerit facturum, q̄ uis aliquibus videatur hoc iuramentum reprehensibile, quia opus charitatis iuramento se non facturū promisit: nulla tamen auctoritate seruari prohibetur, & si nunquam hoc, vel illud faceret: non tamen ideo minus saltem promereri valet, cum & nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti inueniantur. Hostien. respondet in summa. tit. de voto, & voti redemptione, ꝙ licet istud votum indiscretum fuerit: tamen postea tenetur obseruare, nisi contrariū a domino inspiretur:

Universidad de Deusto Biblioteca

spiretur: illectus ergo non intret. 20.q.3. cap. ꝓstituit, & extra de conuer.coniug.c. dudum. Ex reuelatione autem securè intret, vt in c.s.allegatis, & extra de diuor.c.gaudemus. Hanc solutionem dicit Host. satis approbari. 22.q.2.c.beatus. & 16.q.1.ca.in parochia. Sed istud est solum qnãtum ad illam partem. s. si Deus inspirauerit, ꝙ debeat introire religionem, q̃q̃ ꝯriũ voluerit: sicut dr̃ de beato Paulo, ꝙ ipse promisit venire in Hispanias, & tñ postea a Deo prohibitus nõ venit, ideo non est redarguendus de mendacio, vel de fracta promissione. Dicendum ꝙ solutio ista satis vr̃ dura esse. s. ꝙ non debeat intrare si vouit: fundamentum autem Gratiani est in hoc, ꝙ q̃q̃ sit perfectior status religionis, quam quicunque alius: tñ cum in aliquo alio possit esse salus: siquis vouerit non introire religionem, tenebit votum: vult. n. ꝙ non possit fieri aliquod votum, quod totaliter auferat viam charitatis, potest tñ fieri votum, ꝙ auferat viam maioris charitatis: ideo dat ipse regulam, ꝙ qñcunque aliquis vouet quidpiã, per quod impeditur via ad maiorem perfectionem, dum tñ alias possit homo manere in charitate, tenet votum, vt patet. 22.q.4.c.vlt. Sed istud non vr̃ satis rationabiliter dictum: nam ꝙ ille, qui ista vouit cõplendo votum non peccet non est dubium, quia etiã sine voto poterat quis non introire religionem, & non facere alia opera perfectionis, cum ad hęc obligatus nõ sit, sed ꝙ iste teneatur implere votum. s. non mutando religionem, vel non faciendo alia opera perfectionis satis est durum: immo vr̃ esse ꝯ rõnem voti, quia votum est de meliori bono, qđ est bonum supererogationis, vt. s. declaratum fuit, sed ꝙ aliquis non intret religionem, vel non faciat similia opera perfectionis, ꝯ opera supererogationis est. Item quia votum est promissio facta Deo, ideo fieri dẽt de his, q̃ Deo placent: alioquin non acceptabit eam, sed talis promissio Deo non placet cum per hoc impediatur cultus diuinus, quia ipse hortatus est nos ad opera consiliorum: ergo non tenebit votum, quia introduceretur tunc vinculũ ꝯ Deũ, velut siquis promitteret alicui, ꝙ nunq̃ ei cõ placeret, aut bonum faceret, nõ acceptaret ille istam promissionem, ita nec Deus acceptabit talia vota nr̃a: & consequenter non erimus obligati ad illa seruãda. Item sicut supra declaratum est. q. 48. & tenet illud B. Tho. de Aquino, & alij de indifferentibus nõ fiunt vota, & si fiant magis sunt dimittenda, q̃ tenenda, & hoc quia ista non sunt placita Deo, cum non habeant aliquem actũ virtutis: a fortiori ergo Deus non acceptabit vota illa, ꝙ q̃ repugnaẽ actui alicui? magnę virtutis, & huiusmodi est vouere non introire religionẽ. Quod apparet, quia ea, q̃ pure indifferentia sunt non hñt in se aliquod bonũ, vel malũ, nec hr̃e pñt, & tñ nõ repugnant alicui maiori perfectioni cum per illa vota nihil impediatur, impeditur tñ cultus Dei per votum de non intrando religionem: ergo minus obligabit istud votum, q̃ votum de indifferentibus. Ideo sine p̃iudicio siñæ maiorum vr̃ posse rationabiliter dici, ꝙ votum istud nequaquam teneat, sed potius qui sic vouit, pœnitere debet, quia sic vouerit, sicut qui iurauit facere aliquid illicitum, non debet complere, sed dolere, ꝙ sic iurauerit: manet tñ liber sicut prius. s. an intrare velit religionem, vel non. Cũ aũt dicebat Host, ꝙ ex inspiratione intret secure, siue ex reuelatione, manifestum est, ꝙ intrare possit. Et cum dixit, ꝙ illectus non intret, dicendum ꝙ aut istud sonat, ꝙ nõ intret per aliquam fraudem inductus, aut non intret, siquis monuerit, aut cõsuluerit, ꝙ intret religionẽ, si primo modo manifestum est, ꝙ non debet intrare. Nam & si introierit, & assumpserit habitum redire poterit postea ad seculũ. 20.q.3.c.constituit. Si aũt intelligat, ꝙ aliquo consulente introire religionem non intret: nõ est satis rationabile, quia sicut fides in nobis ex auditu est, & nemo potest credere in eum, quem non audiuit ad Roman.c.10. ita bona opera, & proposita per consilium aliorum interdũ in nobis sunt, & sicut per reuelationem de intrando religionem deberet aliqs intrare, etiam si cõtrarium vouisset, ita si per consiliũ alterius incidat alicui desiderium religionis, non videtur quare non debeat intrare, etiã si contrarium vouerit. Item aliquando nemine consulente desiderat quis introire religionem, & illa non est ex reuelatione: nescitur autem an sit ex inspiratione, ideo in isto secundum sententiam Hostien. non videretur, an posset, vel non posset introire. Nam non est hic inductus ab aliquo, nec etiam est aliqua reuelatio. Dicendum videtur ergo quòd prius, scilicet, quòd possit intrare non obstante voto, quod tanquam nullum reputari debet.

Si aliquis vouit, aut iurauit non accipere episcopatum, aut curã animarum, & postea eligatur, aut præsentetur, an possit acceptare maxime si non sit necessitas accipiendi eũ quia ecclesia potest inuenire alium idoneum. Quæst. LVII.

QVAERETVR vlterius quid siquis iuret, vel voueat, ꝙ nunquam efficietur epꝰ: an poterit assumere epatum si eligatur. Videbit forte, ꝙ dẽt votum obseruare, vt patet. 85.di.c. Archidiaconum Florentinũ. Sed arguetur ꝯ, ꝙ nõ teneatur obseruare votum, quia sicut. s. dicebatur de religione, ꝙ non teneret votum, siquis iurauit, ꝙ nunq̃ efficeretur monachus, quia impediebatur cultus Dei: ita si vouerit nunq̃ fieri epm, quia maioris perfectionis est gradus epalis q̃ status monachalis, vt patet extra de renun.c.nisi cum pridẽ. §. nec putas, & de regularibus.c.licet. §. pen. Soluit istam qõnem Huguitius distinguens an iste vouens intellexit, ꝙ in nullo casu efficeretur epꝰ, etiam necessitate instante, & tunc nõ est seruandum votum arg.17.q.1.c.scias, & 8.q.1.c.in scripturis. Si autem intellexit, ꝙ non fieret epꝰ, nisi in magna necessitate instante, & sic venialiter peccauerit, quia non debet quis iurare, nisi necessitate vrgente, extra de iureiur.c. & si Christus, tñ non repelleretur assumptione episcopalis gradus si necessitas instet, qa tunc non agitur contra votum. Si autem dubitet qualiter intellexit vouens, s. an in nullo casu efficeret epꝰ, vel solum tempore necessitatis. s. cũ nullus alius idoneus reperiretur, interpretandum est in secũdo casu: quia interpretatio benigna est facienda, vt extra de regu.iur.c.estote, & de iureiuran.c.ad nostram. Ista aũt solutio Huguitij stare satis videtur: nam in primo casu votum non videbatur tenere, quia erat ꝯ charitatem. s. ꝙ ẽt existente ecclesia in necessitate, non efficeretur epꝰ: iõ non tenebat, quia se subtrahebat vtilitati proximorum. In secundo casu non agitur contra votum: quia si necessitas inest, qui iurauit nunquam se futurum episcopum, nisi tempore necessitatis, non agit contra votum. Vel dato ꝙ non expresserit, quia sic interpretatur non infringitur votum. Sed quid si aliquis iurauit, vel vouit modo prædicto, & post eligatur in epiſcopum, & non sit necessitas eius, quia potest etiam habere alium idoneum. Respondendum est, ꝙ non debet acceptare, quod si fecerit peccat.

Sed arguetur, qa qui vouit non introire religionẽ potest introire, & tamen nõ est necessitas religionis, quòd aliquis intret in eã cum solũ illa sit propter bonum cuiuslibet introire volentis. Respondendum est ꝙ non est simile de religione, & episcopatu, quia fieri religiosum est seipsum diminuere & priuare se omni bono humano, atque effici, tanq̃ mortuus, qui autem epis-

episcopatum accipit ad maioris honoris gradũ extollitur: ideo nõ debet ad illum sic accedere, sicut ad religionem. Item patet differentia, quia nemini ꝓmittit assumere episcopatum, vel alium honorem, aut cõcupiscere illum, nisi vocetur a Deo, vt Aaron ad Heb.c.5. religionem tamen intrare, & illã concupiscere cuilibet permittitur: ideo est laudabile si introierit, & laudabilius si a seipso moueatur, quam si alius eum incitauerit. Cum ergo arguitur, ꝙ episcopalis status est maioris perfectionis quam vita monachalis. Respondendum est, ꝙ non est simile, quia quamquam sit perfectior status ille, tamen istam perfectionem non dẽt acquirere, qui efficitur eps postquam effectus est, sed debet eam habere antequam efficiatur, vt conueniens gradum illum assumat. Vita aũt monachalis dicit perfectionem: nõ quam aliquis habeat antequam intret religionem, sed quam acquirere debet postquam iurauerit: ideo ad epatum nullus se debet reputare dignum. ad suscipiendum aũt habitum monachalẽ quilibet põt se ęstimare idoneum, ẽt si semper fuerit pessimus, dum tñ ad bonitatem anhelet, quia in monacho nulla dignitas virtutis, nec scientiæ excellentia p̃exigitur. In epo aũt ſm vtrumque maxima. Item perfectio vitæ epalis habet secum annexum magnũ periculum. s. excellentiam honoris, magnitudinem iurisdictionis, & abundantiam dispensandarum rerum: iõ difficile est huic se labori submittere, vt bene cõmissa regantur, quia hęc oĩa magnum incitamentũ ad malum perhibent. In monacho aũt nihil horum est, sed magis vitæ, & status humilitas semper eum ad meliora instruit non habentem ex conditione vitæ aliqua offendicula, sicut epꝰ habet ex statu suo: ideo ad religionem semper transire permittitur: ad epatum autẽ nõ semper. Cum vero arguebatur de c.Archi.85.di.s. ꝙ ille qui iurauit non efficiepm, ꝙ non efficiatur: dicendum ꝙ intelligitur qñ nõ est necessitas. s. ꝙ ecclesia potest inuenire alios idoneos: si tñ nullum aliũ inuenire faciliter, & commode posset, non obstabit votum, nec iuramentum.

An vouens non esse episcopum si sine necessitate ecclesiæ Papa iubet, vt suscipiat episcopatum, teneatur obedire Papæ. Quæst. LVIII.

QVAERETVR amplius in casu prædicto, quid si non est necessitas ecclesiæ, & Papa iubet, ꝙ iste assumat episcopatum, quia forte non inuenitur alius melior, q̃q̃ sint alij boni, nunquid recipere debet qui vouit se non recepturum. Rñdet Huguitius ego non obedirem Papæ, sed potius domino spiritus 11.q.3.c.si dñs, & c.qui resistit. & hoc quia redditio iuramenti est de lege naturali, cum p̃cipiatur de iure naturali, & non humana lege reddere dño iuramenta tua. 22.q.1.si peccatum. posset tñ Papa talem absoluere a pœna periurii, & ab infamia quoad ecclesiam militantem, & sic per consequens non repellere tur ab aliquo actu publico. ff. ad municipales. l. Imperatores. Alii autem respondent, ꝙ indifferenter Papæ obediendum est in hoc voto. Ar. 15.q.6. c.auctoritatem, & c.nos sanctorum, & c.iuratos. Respõdet Host. in summa tit. de voto, & voti redempt. ꝙ nisi expresse constet de voluntate diuina contraria mandato Papę semper est ei obediendum: & est ratio, quia auctoritas Papæ in votis, & in iuramẽtis ītelligitur exceptiue Ar. extra de iureiuran. c. venientes, & rescriptis. c. constitutus. Vnde non est voti transgressor qui auctoritate sedis Apostolicæ illud distulit adimplere: extra de voto & voti redemp. c. non est. Item sicut si Deus dispensaret in voto nostro absoluens nos ab eo, vel iuberet non obseruari, debebamus non obseruare: ita cum Papa iusserit non obseruari, videtur Deus illud iubere: quia non intelligitur hoc fieri auctoritate puri hominis, sed Dei, cũ Papa ipsius vices gerat in terris. extra de translatione episcopi, vel electi. c. inter corporalia, & in duobus sequentibus capitulis. Item quantumcunque iste exprimat vouendo, ꝙ non efficietur episcopus, sensus verborum est, ꝙ non fiet episcopus eo procurante, nec se deneget Deo vocante. 8.q.1.c. in scripturis: ideo si sequatur electio inspirata a spiritu sancto de aliquo etiam si vouerit non debet resistere, quia non est resistendum spiritui sancto. 22.q.3.ca.qui resistit. Istud autem sic deberet intelligi, nisi aliqs exprimeret in voto, ꝙ nunquam fieret episcopus etiam si Deus inspiraret, vel reuelaret, & tunc non tenet votum, quia non poterat sine peccato mortali obseruari, nec emitti. Ideo tenendum breuiter, quòd si alicui sic vouenti in casu posito Papa iuberet, ꝙ assumeret episcopatum non deberet immediate consentire, sed magis orare, vt eum ad hoc non compelleret: si tamen Papa insisteret, faciendum erat. Nunquam tamẽ iste vouens assumere debebat episcopatum, tanquam volens, sed tanquam obediens. Et quia respectu Papæ in similibus nemo est sui iuris, ista actio reputabitur inuoluntaria: ideo etiam si alias esset culpabilis, iam non erit.

Quid sit solennitas in voto, & an apud Deum magis obliget votum solenne, quam simplex. Quæst. LIX.

QVAERETVR vlterius circa supradicta, quia dicebatur de solennitate quorundam votorũ, & communiter dicitur, ꝙ solennizatur votũ per susceptionem sacri ordinis, & per professionem ad certam regulam, quæreretur an sit verum. Et videtur ꝙ non, quia votũ est promissio facta Deo: ea vero, quæ exterius aguntur pertinentia ad solennitatem non videntur ordinari ad Deum, sed ad homines: ergo per accidens se habent ad votum, & consequenter solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in promissione certæ regulæ non pertinebit ad conditionem voti, & sic non dicetur votum diuidi per solenne, & non solenne. 1.argum.

Item id quod pertinet ad cõditionem alicuius rei, videtur competere omnibus illis, quę sunt sub illa re, vel saltem poterit competere, sed multa possunt cadere sub voto, quæ non pertinent ad sacrum ordinẽ: sicut cum quis vouet peregrinationem, aut aliquid huiusmodi: ergo solennitas, quæ fit in susceptione sacri ordinis, vel in professione certæ regulæ non pertinet ad conditionem voti. 2.argum.

Item votum solenne idem videtur esse quod votũ publicum, sed multa alia vota possunt fieri in publico quam votum, quod emittitur in susceptione sacri ordinis, vel professione alicuius ordinis, & è contrario ista vota possunt aliquando fieri in occulto. Non sunt igitur solum huiusmodi vota solennia. Sed cõtra hoc arguitur, quia ista duo solum impediunt matrimoniũ contrahendum, & dirimunt iam contractum, quod est effectus voti solennis, vt patet in c.vnico, de voto, & uoti redemptione in sexto: ergo istis modis votum solennizatur. 3.argum.

Respondetur ad hoc, ꝙ solennitas est quędam cõditio rei faciens eam excellentiorẽ, vel dans ei aliquã vim ad subsistendum, sicut in omnibus rebus, q̃ solen niter fiunt. Nam habent maiorem auctoritatẽ, & necessitatẽ ad manendũ, nec põt ꝯ illas sic obiici, sicut si nõ essent solẽniter factæ, sicut patet in solẽnitate mr̃imonii, & solennitate voti, qbus aliquid cõfert solẽni- Solẽnitas quid?

zatio in quibuſdam alijs ꝯctibus ſic eſt. Sed iſta ſolen F
Solẽnitas multipliex. nitas non eſt eadem in oĩbus: cuilibet.n.adhibetur ſm conditionem ipſius, ſicut alia eſt ſolennitas nouæ militiæ.ſ. in quodam apparatu equorum, & armorũ, & concurſu militum, & alia eſt ſolennitas nuptiarum, q̃ conſiſtit in apparatu ſponſi, & ſponſę, & in conuiuiis propinquorum. Votum aũt eodem mõ ſolennizaẽ, & attenditur ſolennitas eius ſm aliquid ſpũale, quod
Votũ ſolẽnizatur p ſuſceptionem ordinis. ad Deum pertinet.i.ſm aliq̃ ſpũalem benedictionẽ, vel conſecrationem, q̃ ex inſtitutione apſtorũ, & ſucceſſorum ſuorum adhibetur in profeſſione certæ rẽ, vel in ſuſceptione ſacri ordinis, vt dicit Diony. 2. cap. eccleſiaſticę hierarchię. Et huius rõ eſt, quia ſolennitates non ꝓſueuerunt adhiberi, niſi qñ aliquis tot aliter G
mancipatur alicui rei, & quia in votis aliarũ rerũ non fit mancipatio ad ſemper ſicut in profeſſione alicuius religionis, vel ſacri ordinis nõ ſolennizanẽ alia vota: ſic tenetur cõiter. Inducitur aũt exemplum, qa ſolennitas matrimonii non adhibeẽ, niſi in celebratione matrimonii, qñ vterque cõiugum ſui corporis poteſtatem alteri tradidit: in ſuſceptione aũt ſacri ordi-
Sic tenet S.Th. 2.2. q.88. ar.7. nis ſic eſt, ꝙ aliqs mancipatur Deo in perpetuum per ſuſceptionẽ illam, & in ingreſſu religionis per ꝓfeſſionem regulæ, & mancipat ſe quis Deo, qñ per abrenũciationem ſæculi, & proprię voluntatis ſtatum perfectionis aſſumit. Iſte modus ſolennitatis voti eſt multum ſpecialis.ſ.ad dicendum votum aliq̃ ſolẽne, q̃ matrimonium fieri impediat, & dirimat iam contractum: ſunt tñ ſine his multa alia vota ſolennia: quorũ quædam perpetua ſunt, & alia ſunt, quæ non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimũt iã H
ꝯctum, de quibus magis infra declarabitur. ſatis tamẽ eſt, ꝙ per iſta duo ſolennizatur votum.ſ. continentię, & propter hoc non licet contrahere: & ſi ꝯhatur, non tenet matrimonium. Ad rationes in ꝯrium reſpondẽ dum: ad primam ꝙ ſolennitas non ſolum pertinet ad homines, ſed magis ad Deũ, quia ꝓ votũ ſolenne daẽ quędam ſpiritualis benedictio, vel conſecratio, cuius Deus auctor eſt iuxta illud ſupra c.6. Inuocabo nomẽ meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Amplius autem votum ſolenne habet maiorem obłonẽ, quam votum ſimplex: & iſta eſt reſpectu Dei, cũ cogatur manere ſemper in cultu Dei, qui ſolennizauit votum, ſed non qui emiſit votum ſimplex. Et iſta obligatio ad Deum eſt, cum per hoc dignior reddatur I
ei cultus, quam alias. Etiam ille, qui tranſgreditur votum ſolenne, grauius peccat, q̃ qui tranſgreditur votũ ſimplex. Si autem arguatur, ꝙ apud Deum nõ eſt differentia inter ſimplicem loquelam, & iuramentum, & votum ſolenne, & ſimplex, cum ipſe ſolũ reſpiciat voluntatem. Reſpondetur cõiter, ꝙ hoc verum eſt quantum ad hoc, ꝙ trangreſſor mortaliter peccet.ſ. ꝙ in vtroque voto tranſgreſſio eſt peccatum mortale: tñ non eſt ęquale peccatum mortale: ideo in hoc bñ differunt quantum ad Deum. Sed adhuc põt addi alterum, in quo magis differunt reſpectu Dei.ſ. ꝙ votũ ſolenne obligat ad ſempiternam obſeruationem: & ſi aliquis contrarium faciat ꝯhendo matrimonium, vel K
alias, ſemper reducetur ad obſeruantiam voti ex neceſſitate iuris: ſi aũt votum fuerit ſimplex non cogeretur manere in voto. Sed dicetur, ꝙ hoc eſt reſpectu iuris humani, ſed non quantum ad Deum. Dicendũ eſt, ꝙ ẽt eſt quantum ad Deum, quia ille, qui ſimpłr voũit, & poſtea matrimonium ꝯxit, q̃q̃ peccauit contrahendo, tñ ſi poſtea pęniteat, quia violauit votum ſecurus eſt. Sed ille, qui ſolenniter vouit, ẽt ſi doleat, ꝙ cõtraxit, nunq̃ erit ſecurus, quantum ad Deum, donec dimittat vxorem, & redeat ad obſeruationem voti. Et ſic q̃q̃ Deus non induxit per ius naturale, nec per aliquam legem ſuam poſitam dr̃iam obligationis voti ſimplicis, & ſolennis, quia tñ iura humana conuenientiſſime hoc ſtatuerunt in fauorem cultus diuini. Deꝰ acceptauit iſtã obłonem inductã de iure: ſi tñ ſolum eſſet de iure humano iſta obło, & non quantum ad Deum, ſi aliqs ſolennizaret votũ, & poſtea ꝯheret, ne mine ſciente, ꝙ ſolennizaſſet votũ, ita vt non poſſet ꝑ iudicem eccleſiaſticum cõpelli, vt rediret ad obſeruantiã voti, facta pnĩa de hoc, ꝙ fregiſſet votũ, maneret ſecurus apud Deũ, ſicut in voto ſimplici, ſed falſũ eſt: magis ergo obligat apud Deum votum ſolenne, q̃ ſimplex. Sed arguetur, qa ecclẽr. vel vo.c.rurſus, dr̃ ꝙ apud Deũ nihil magis obligat votum ſolẽne, q̃ ſimplex. Rñdetur, ꝙ intelligitur, ꝙ Deus non dedit aliquam legẽ naturalẽ in cordibus noſtris, vel aliquã poſitiuam in ſacra ſcriptura, per quam magis obligaret votum ſolenne, q̃ ſimplex. Et hoc quia q̃q̃ de iure naturali, & diuino ſit votum, & voti obło: tñ ſolennizatio ab eccleſia introducta eſt, vt patet in c.vnico, de voto, & voti redemp. in 6. Quia tñ poſtea eccleſiæ cõſtitutio determinauit in hoc diſtinguens obligationẽ vtriuſque voti, & Deus acceptat hoc tanquam recte factum, obligatio iſta eſt apud Deum. Ad ſecundam rationem reſpondendũ eſt verũ eſſe, licet in hoc magis poſſet diſtingui, ſed ad præſens non curatur. Et cũ arguitur de ſolennitate, ꝙ non cõueniat oĩbus votis, Dicendum ꝙ iſtud prouenit ex conſuetudine eccleſiæ, q̃ ſolum voluit ſolennizare votum in his duobus caſibus, & prouenit iſta ꝓſuetudo ex vſu humano: nõ enim conſueuit adhiberi ſolennitas alicui rei, niſi qñ aliquis totaliter ſe mancipat illi, inchoans nouum ſtatum, vt dictum eſt, & ita cum quis vouet aliqua particularia ọ̃era, ſicut aliquam peregrinationem, vel aliquod ſpeciale ieiunium, tali voto non congruit ſolennitas, ſed illi voto, quo aliquis ſe totaliter ſubijcit diuino miniſterio, vel famulatui: in quo cum voto quaſi vniuerſali multa particularia opera comprehẽdunt. Ad tertiam rõnem, ꝙ votum ſolenne idem eſt, qđ publicum, ſed multa vota fiunt in publico ꝑter iſta duo, &c. Rñdetur cõiter, ꝙ vota ex hoc, ꝙ ſunt in publico poſſunt habere quandam ſolennitatem humanam: non autem ſolennitatem ſpiritualem, & diuinam, ſicut habent vota præmiſſa religionis, & ſacri ordinis ẽt ſi coram paucis fiant: ideo aliud dr̃ eſſe votum publicum, & aliud ſolenne. Alio modo dici poteſt, ꝙ quamquam multa alia vota præter iſta in publico fieri poſſint: tamen non habent efficaciam iſtorum duorum ad impediendum matrimonium contrahendũ, & dirimendum iam contractum: ideo iſta duo ꝓprię vocantur ſolennia, vt patet in c.vnico, de voto, & voti redempt. in 6.

Ad 2. ratio nem.

Ad tertiam. Solum S. Thomas ſupra.

Quæ & quot ſunt vota, quæ ſolennizantur, & quæ vocantur, ab eccleſia ſolennia. Queſt. LX.

QVAERETVR amplius circa votorum ſolennitatem, quæ ſunt uota, quæ ſolennizãtur. Reſpondendum, ꝙ ſolennitas ſm ſuã originẽ importat quandam cæremoniam, vel apparatum circa ipſam rem, quæ fit, & ſic dicũtur in eccleſia quędam feſta ſolennia, & quædam non, qa quædam magis honorantur, quam alia in apparatione eccleſiæ, & in veſtibus miniſtrorum, & in dr̃ia canẽdi aliſq; cæremoniis. Sunt autem alia feſta, q̃ in his valde minora ſunt. Iſta autem ſolennitas conuenit omni actui, quia non eſt aliquis actus, de quo non poſſimus dicere, quòd fiat ſolenniter, vel ſine ſolennitate, vt aliquis dicitur comedere ſolenniter, alius legere ſolenniter, vel indui, loqui, & ambulare, & ſic de cęteris. Non tamen eadem ſolennitas in his omnibus, ſed cuilibet actui conuenit ſolennitas ſm naturã ſuã, ſicut

ſicut alia eſt ſolennitas in comedendo.ſ. apparatio mẽ A
ſæ, multitudo miniſtrorum, & varietas ferculorum, & alia eſt ſolennitas induendi.ſ. in varietate, preciositate, atque fulgore veſtium, & ſic de cæteris. Votum autem ex hac parte accepit ſolennitatem.ſ. ꝙ fiat cũ quibuſdam cęremonijs conferentibus ad honorem, vel firmitatem, aut ſanctitatem voti, & ſic cum votũ ſit quædam promiſſio cauſans obligationem, qa obligatio illa ſit certior, vel magis valida ſolennitas quę dam eſt. Et quantum ad hoc ꝙ aliquod votum fiat in conſpectu multorum, vt omnes illi fidem perhibeant de voto emiſſo, & non poſſit retrocedere vouens ſolennitas quædam eſt. Et quantum ad hoc, ꝙ aliquis apud ſeipſum ſolum voueat, facit votũ eſſe ſimplex. Vnde dato ꝙ aliquis voueat ſacrum ordinem ſe ſuſce B
pturũ, vel intraturum religionem, ſiue actualiter profiteatur religionem: ſi tñ apud ſeipſum ſolum hoc faciat, non dicetur votum ſolennizatum, ita vt poſſit dirimere matrimonium poſtea ꝯctum. Eſt ẽt alius modus ſolennizandi, quia cum votum ſit promiſſio facta Deo, põt interuenire aliquis, qui ſuſcipiat votũ illud loco Dei, tanquam eius procurator, & hoc modo in votis ſolennibus fit promiſſio in manibus prẹlatorũ, vt cum aliquis religionem vouet in manibus prælati promittit vota religionis: vota autem ſimplicia non ſunt in manu alicuius. Item ad ſanctificationem iſtorum votorum pertinet, ꝙ aliquę benedictiones fiant ſuper vouentes, & hoc obſeruatur in votis ſolennib⁹, ꝙ conferuntur aliquæ benedictiones, vt ait Diony. 2. C
c.eccleſiaſticæ hierar. in voto autem ſimplici nihil tale fit. multa quoque ſimilia fieri poſſunt, quę ad ſolẽnizationem votorum pertinent. Et quantum ad iſtũmodum omnia vota poterant ſolennizari, qa in quolibet omnes iſtę cęremonię, vel plures aliæ poterant adhiberi. Eccleſia tñ voluit accipere ſtrictius votum eſſe ſolennizatum, vel non. Dicit enim beatus Tho. de Aquino, ꝙ ſolennitas non adhibetur cuilibet actioni, ſed ſolum illi per quam aliquis ſe mancipat ad aliquem actum pro ſemper: ponens exemplum de noua militia, & de matrimonio, qñ nouiter conſummatur, quia iſta ſunt ad ſemper. Etiam in iſtis inchoatur nouus ſtatus, & ꝓp hoc dixit, ꝙ ſola ſuſceptio ſacri ordinis, & profeſſio religionis ſolennizant votum. Sed D
adhuc iſtud non ſufficit, quia poteſt aliquis vouere peregrinationem perpetuam, vel ſemper pugnare ꝯ infideles, & hoc ẽt in manibus prẹlati poterit vouere: tñ adhuc non ſunt iſta vota ſolennia ſm modum eccleſiæ. Ideo dicendum, ꝙ eccleſia ſolum vnum votũ ſolennizat, q̃q̃ omnia ſolennizari potuiſſent. ſ. votum continentiæ, & iſtud dr̃ eſſe ſolennizatum quantũ ad hunc effectum, quia eſt impedire matrimonium contrahendum, & dirimere iam ꝯctum, vt quia aliqñ adhibitis quibuſdam cęremonijs in voto continẽtię matrimonium impedit ꝯhendum, & dirimitur iam contractum. Interdum aũt ſolũ impeditur matrimoniũ ꝯhendum: ideo aliqñ votum continentiæ dr̃ ſolennizatum, & aliqñ non: habito aũt hoc fundamento. ſ. ꝙ ſolenne votum dicatur reſpectu matrimonij dirimendi cum ꝯctum eſt, impoſſibile eſt, ꝙ aliquod votũ ſit E
ſolenne, niſi votum continentiæ, quia nullum votum repugnat matrimonio, niſi continentiæ: ideo q̃q̃ aliqs vouеat peregrinationem perpetuam, vel temporalẽ, & militiam cõtra infideles, orationem, ieiunium, &c. & iſta fiant in manibus prælati cum quibuſcunq; cæremoniis non dicuntur vota eſſe ſolennia, quia nõ habent aliquam efficaciam contra matrimonium. ſ. qa nec impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt iam contractum. Vnicum eſt igitur votum ſolenne.

Quibus modis votum ſolennizatur. Et an votum continentię ſiue ſimplex ſit, ſiue ſolenne, dirimat matrimonium contractum, & impediat contrahendum. Quæſt. LXI.

QVAERETVR vlterius quibus modis votum ſolennizetur. Reſpondeo, quia de hoc fuerunt opiniones apud antiquos, de quo ſcribit Io.gloſſator decretorum. 27. q.1. ſuper cap.1. ſcribit etiam Bernardus extra qui clerici, vel vo. ſuper c.rurſus. ſcribit etiam Hoſt. in ſumma. eo. titu. ponuntur autem aliqui modi ſolennizandi votum continẽtiæ. Primus eſt per ſuſceptionem ſacri ordinis. 32. di. c.placuit, & 28.di.diaconi. Item fit hoc ſecundo per profeſſionem, vel ſuſceptionem veſtis, quę tñ profitentibus dari conſueuit, & per introitum religionis, & anni lapſum, vt patet extra de regu. c. ſtatuimus. Et maximè ſi cum aliis religioſis incipiat cantare, & oblationem facere in eccleſia. 22.q.1.c.vidua, & 27.di.c. quod interrogaſti. Et extra de regu.c.porrectũ. Tertio modo fit cum per profeſſionem deuouet ſe alicui religioni in manu abbatis, vel abbatiſſæ, vel alicuius monachi ad hoc deſtinati, vt patet extra de regu.c.ſtatuimus, & extra qui cleri. vel vo.c.conſuluit, & c.inſinuante. Item ſolennizatur votum, ſi aliquis voueat ſuper altare quamuis in domo ſua remaneat, erit votũ ſolenne, vt patet extra qui cler. vel vo.c. meminimus, & c.conſuluit, & c.inſinuante, & ne aliquid iſtorum poſſit negari, quando fęminæ vouentes manẽt in domibus ſuis, debet de hoc confici publica ſcriptura, in qua confiteantur fęminę vouentes ſe velle viuere religioſè. 27.q.1.omnes fęminæ. & 20.q.1.c.vidua. Vota autem taliter emiſſa impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum. 27.q.1.c.1. & quaſi per totum. Alias autem votum continentiæ factum quamuis coram multis fiat, non dr̃ eſſe ſolenne, & tale votum ſolũ impedit matrimoniũ ꝯhendũ: tñ ſi fiat tenet extra qui cle. vel vo.c.conſuluit, & c.veniens, & poſt iſtud votũ continentiæ cũ quis dicit voueo continentiã, eccleſia dabit licẽtiã ꝯhendi cũ nõ interuenerunt, q̃ dicta ſunt, extra qui cle. vel uo. c. veniens. Iſta aũt eſt opinio cõis apud doctores antiquos ſolenniores, & eſt hodie approbata per iura noua.

Prima opĩnio cõis, quę eſt hodie approbata.

Huguitius aũt dixit, quòd votũ continentiæ, ſiue ſimplex ſit, ſiue ſolenne dirimit matrimonium ꝯctũ, & impedit ꝯhendum, quia apud Deum nõ magis obligat, q̃ ſolenne. Solennitates aũt non ſunt de ſubſtantia voti, ſed ſigna & probationes ſi votum in dubium reuoceẽ. De hoc extra qui cle. vel vo.c.rurſus. Dicit ẽt Huguitius, ꝙ refert an votum ſit de præſenti, vel de futuro: de præſenti, vt ſi dicat: voueo continentiam ꝑpetuam, & tunc impedit ꝯhendum, & dirimit iam ꝯctum: de futuro, vt ſi dicat lapſo anno, vel poſt mortẽ vxoris meę perpetuam vouebo continentiã, & iſtud non eſt votũ propriè, quia nihil tunc vouẽt, ſed aſſeritur ꝙ vouebit. Idẽ eſt ſiquis diceret: promitto ꝙ intrabo religionẽ, vel profitebor illã, quia nõ profitẽt aliquid, & de iſto dicebat ꝙ impedit ꝯhendum, ſed non dirimit iam ꝯctum. Iſta aũt opinio iam correcta eſt. Alii dixerunt, ꝙ votum continentiæ, ſiue ſimplex, ſiue ſolenne impedit matrimonium ꝯhi, ſed non dirimit contractum, quia eadem rõne, qa ſolẽne dirimeret, ſimplex ẽt dirimeret cum ſolẽnitates non ſint de ſubſtantia, ſicut dixit Huguitius, ſed conſtitutio eccleſiæ dirimit. & hoc verum eſt, quia cum ſit ſolennitas introducta ab eccleſia, & non de iure naturali, vel diuino obło ſpecialis, quæ eſt in voto ſolenni ſolum erit ex conſtitutione. Ioan. dixit, ꝙ nullum votum eſt ſolenne, niſi cum quis ſe deuouet alicui religioni, extra qui cle. vel vouen. cap. inſinuante. Nec eſt differentia inter

inter simplex votum,& solenne, nisi inquantum põt F
ecclesiæ constare de voto. Vnde si diceret coram tota ecclesia,voueo cõtinentiam, nisi aliquid de p̃dictis interueniat,& postea ꝫhat,tenet matrimoniũ. Dubia aũt istarum opinionum sunt declarata hodie p c.vnicum De voto,& voti redemptione,in sexto,vbi dr̃,q̃ in solis duobus casibus votum solenne est, ad hoc,vt dirimat matrimonium contractum.s. in sumptione ordinis sacri, vel in professione religionis alicuius approbatæ.Ordo enim non impedit,nisi sit sacer,quem clerici in minoribus coniugati sunt extra de clericis coniug.c.1.de religionibus. Etiam requiritur, q̃ sint approbatæ: nam si aliquis profiteatur religionem nõ approbatam,& postea ꝫhat matrimonium tenet.Sed G
dices quid si tempore, quo profitebatur credebat religionem illam esse approbatam,cum non esset.Dicendum,q̃ ẽt tenebit matrimonium. Idem est de ordinato in sacris si ordinetur ab illo,quem credebat esse episcopum,sed non erat.s.quia nunquam fuit factus eps, vel quia renunciauerat. Hoc tenet Bartholomæus Brixien.& Io.An.in glo.super alle,c. Et cũ dr̃ q̃ p̃ professionem dirimit̃ matrimoniũ postea ꝫctum, est idem intelligendũ in oĩbus casibus,quos.s.posuimus de solennizatione voti,quia oẽs illi reducunt̃ ad professionem.i.quia hñr illi tanquam professi. Alio mõ ẽt si solennizaretur votũ sine professione: siquis cum maior esset sponte,& sciens recepit habitum professorũ, vbi est distinctus ab habitu nouitiorum in c.is qui monasterium,& c.constitutionem,de regular. in 6.vel cum aliquis ferret per annum habitum indistinctũ religiosorum,vt patet eo,tit.c.1. H

An sponsalia de presenti dirimantur per successionem sacri ordinis,sicut per ingressum religionis,cum vtroque modo solennizetur votum.
Quæst. LXII.

QVAERETVR autem quia dicebatur, q̃ votum solennizatur per ingressum religionis & ordinis sacri susceptionem, an sicut sponsalia de præsenti dirimuntur per ingressum religionis,sic dirimantur per ordinem sacrum. De ingressu religionis patet extra de conuer.coniu. c. verũ, & 27.q.2.c.d[illegible]ponsatam. Et dicet aliquis q̃ sic, quia ista duo parificantur ad solennizandum votum continentiæ,vt in c.1.de voto,& voti redemp.in 6.ergo per I
vtrunque dissoluuntur sponsalia. Item ingressus religionis dirimit sponsalia contracta propter excellentiam vitæ.s.quia perfectior status est religionis, quam matrimonij,sed sic est de sacro ordine,q̃ status perfectior est in ordinatis,quam in coniugatis: ergo poterunt dirimi sponsalia per sacrum ordinem susceptũ. Respondendum est,q̃ sponsalia de præsenti non possunt dirimi,nisi per ingressum religionis, susceptio autem sacri ordinis nihil agit : ideo quamquam aliquis suscipiat sacrum ordinem, qui desponsatus est cogẽ consummare matrimoniũ : nisi forte postea voluerit religionem profiteri, quia istud etiam sine aliquo or- K
dine sacro sufficiebat ad dirimendum sponsalia , Et dato q̃ aliquis consensu sponsæ suæ susciperet sacrum ordinem,nisi introierit religionem adhuc non solueretur sponsalia[illegible]Causa huius est,quia sponsalia de presenti semper manent, nisi cum ecclesia propter aliquem specialem Dei cultum voluit separari. Hoc autem solum concedit in ingressu religionis: ergo sumptio sacri ordinis non sufficit. Causa huius est,quia licet status sacri ordinis in clericis secularibus sit perfectior,quam status coniugatorum:tamen ecclesia noluit,quòd matrimonium dissolui possit, nisi pro maximo bono: istud autem solum est in religione, in qua reperitur status perfectissimus.

Cum autem arguebatur,q̃ ingressus religionis,& sumptio sacri ordinis æquiparantur. Respondendum est,q̃ non æquiparantur simpliciter,sed solum quantum ad hoc,q̃ est solennizare votum,quia per vtrunque solennizatur, sed non quantum ad dirimendum sponsalia de p̃nti.Causa primi est,quia matrimonium impeditur ꝫhendum, & dirimitur ia[illegible]ctum per votum continentiæ,q̃s inuiolabile e[illegible]Sed sic est tam in sacri ordinis susceptione,[illegible]ligionis ingressu, qa vtrobique vouetur castitas,& solennizatur votum,ĩo in hoc nihil differunt. Cum aũt dicebatur, q̃ sponsalia de præsenti dirimũtur per ingressum religionis eo, q̃ ibi est status perfectior,sed sic est in sacro ordine. Rñdendum est, q̃ non conceditur infringi sponsalia de p̃nti per ingressum religionis solum,quia religio p fectior est matrimonio , sed quia est status perfectissimus,in quo quis se totaliter Deo exhibet renunciando rebus suis,& voluntati suæ:alioquin per quodlibet votum continentiæ simplicis, ẽt siquis non vouear intrare religionem,nec accipere sacrum ordinẽ, sed solum continere in sęculo manens dissolueretur matrimonium,quod absurdum est.De sacro ordine sic est, quia licet status eius sit perfectior statu matrimonii: tñ non est perfectissimus, ideo ecclesia non concessit infringi sponsalia in vtroq;. Istam qõnem mouet Io. An.in c,vnico de voto,& voti redem. & hoc tenet.

An vouens continentiam voto simplici , & quærat an possit contrahere contra hoc, an debet sibi responderi, vel tacere. Quæst. LXIII.

QVAERETVR vlterius si aliquis vouerit cõtinentiã in voto simplici , & quærat an possit licite ꝫhere matrimonium, quid sibi debet rñderi.Dicunt aliqui, q̃ respondebit, q̃ non põt eo,q̃ mortaliter peccat infringendo votum: cum respectu Dei tm̃ dicatur obligare votũ simplex, sicut solenne,extra qui cle.vel vo.c.rursus.Dicit Host, in summa.ti.de voto,& voti redẽ. q̃ non est rñdendũ, quia aut rñdebitur,q̃ non,aut q̃ sic: si dr̃ q̃ non,mentimur,& p̃tm̃ est.22.q.2.primum, & c.oẽ genus,si rñ detur q̃ p̃t datur ei occasio ꝫhendi, & per ꝫns mortaliter peccandi in ꝫhendo, & sic respondens vr̃ peccare.arg.extra de homici.c,sicut dignum.§.qui vero. rñdet ergo Host.q̃ tacendũ est.22.q.2.c. ne quis, & hoc dicit f̃m quosdam . Sed tunc arguetur,q̃ Papa peccaret magis mortaliter, qñ fecit constitutionem , q̃ qui vouisset continentiam non solennizans votum si cõtraheret teneret matrimonium, quia sic maiorem tribuit eis occasionem auctoritatem,& firmitatem.Rñdet Host.q̃ Papa potest dispensare in his:ideo licet sic constituat non peccat:alij autem consulentes nõ possunt constituere. Item dicit,Papa non intendit in isto casu ab initio dispensare.s.quamquam fecerit constitutionem, q̃ teneat matrimonium contractum contra votum simplex,non intendebat permittere,quòd contraherent vouentes,nec fauere eis: sed solum q̃ si aliquando contraxissent,teneret: qui autem respõdet alicui vouenti simpliciter, q̃ potest contrahere, vel q̃ tenebit contractus,tribuit ei occasionem contrahendi, quia ista a principio sunt: constitutio autem Papæ solum intendebat post contractum matrimonium illud validare.

Sed adhuc aliter rñderi potest.s. q̃ Papa non peccauit ponendo istam constitutionem, quoniam ipse cũ præsideat, debet in singulis prouidere de iure: ideo in isto casu aliquid determinari debuit, cum contingeret interdum vouentes continentiam contrahere, sed non debuit statuere, quòd omne votum continentiæ

tinentiæ impediret contrahendum , & dirimeret A
post contractum quia erat nimis durum : ideo oportuit q̃ diffiniret vouentes simpliciter non debere contrahere:si tamen contraxerint,q̃ teneat matrimoniũ. In eis autem qui respondent specialiter ad quæstiones vouentium,secus est: quia ipsi non coguntur respondere.& si respondeant,dabunt occasionem infringendi votum,ideo[illegible]ncludit Hosti. q̃ nihil debent isti respondere. Aliter[illegible]rem dicit q̃ poterunt se habere. s. q̃ considerent an illi[illegible]erunt possunt continere, vel non,si autem possunt non respondeant,si non possunt poterunt respondere q̃ scriptura dicit matrimonium tenere si fiat.De consilio tamen & consensu ipsorum respondentium, q̃ vouentes non contrahent sed continebunt,quia si contraxerint mortaliter peccabunt,& grauiter Deum offendunt: dicit adhuc tamen q̃ securius est q̃ ad ista quęsita nõ respondeamus Sed non multum differt in vtraque responsione,quia forte magis mouebuntur ad non contrahendum vouentes,si dicatur eis,q̃ quamquam matrimonium teneat,tamen peccatur mortaliter in contractu,quam si nihil respondeatur,quia in taciturnitate reputatur dolus:ideo modicum differt: sed q̃ aliquis responderet simpliciter,q̃ poterant taliter vouentes contrahere,& q̃ teneret matrimonium , occasio ad malum est, & peccatum.

Vtrum quilibet possit uotum emittere:vel solum sint sex personæ,quæ non habent ius ad nouendum.
Quæst. LXIIII.

QVAERETVR vlterius circa uotum , quis possit uouere. Et respondendum est q̃ uouere pertinet ad cultum Dei specialem , ideo cuilibet libertas erat ad uouendum:quia tamen votum requirit solutionem, & ad soluendum quædam personę sunt impotentes de iure: ideo talibus adimit potestas uouendi absolutè.Sunt autem multi,qui non possunt liberè uouere.s.episcopus,clericus,monachus impubes, vxor, seruus:omnibus autem aliis est potestas uouendi,his autem non conceditur liberè uouere:quia non sunt sui iuris:& licet quantum ad Deum omnes sunt liberi ; qa q̃ spiritu Dei aguntur non sunt sub lege.19.q.2.c.duæ sunt.& extra de regularibus. ca. D
licet. tamen quia in solutione præiudicaretur aliis ad quorum iura pertinent istæ personæ: ideo non concęditur istis libera potestas uouendi.

An existentes sub potestate aliena possint uouere.
Quæst. LXV.

QVAERETVR vlterius an illi , qui non sunt sui iuris sed subditi potestati alienæ uouere possint. Et arguetur q̃ sic quia minus uinculum superatur a maiori,sed obligatio , qua quis subiicitur homini est minus vinculum,quam uotum , p
quod aliquis obligatur Deo:ergo qui alienę potestati E
subiecti sunt,non impedientur a uoto.

Item filii sunt in potestate patris,sed tam filii,quam filiæ possunt profiteri aliquam religionem sine patris consensu etiam contra eius uoluntatem , ut patet. 20. q.2.c.si in qualibet &.c,puella:ergo subiectio ad potestatem alterius non impedit.Item maius est facere aliquid,quam promittere illud,sed religiosi qui sunt sub potestate prælatorum possunt aliqua facere sine licentia suorum prælatorum,sicut dicere aliquos psalmos, vel facere aliquas abstinentias , idem de filio familias, & de vxore,& seruo,quoniam isti possunt orare , ieiunare , & similia facere sine consensu illorum , quibus subditi sunt, ergo nõ impediuntur propter subiectionem.Item quicunque agit quod de iure facere prohibetur.peccat,sed nullus cuiuscunque conditionis dicitur peccare in uouendo:nec hoc reperitur aliquando scriptum:ergo in uouendo nemo prohibebitur.In cõtrarium arguitur,quia in hoc. c. dicitur de filiis famil. & de uxore,& de sponsa,q̃ uota earum non tenent,nisi vir,sponsus,& pater consenserint:& hoc quia sub potestate illorum sunt istæ personę, ergo de omnibus aliis personis , quæ non sunt simpliciter sui iuris idem erit. Respondendum est,q̃ uotum est promissio facta Deo,& pertinet ad latriam , & est actus meritorius pertinens ad consilium,& legem spiritus, ideo nullus debet ab hoc repelli:ideo nec est quisquam, qui simpliciter repellatur a uoto,Deus tamen per cultum suũ voluit præiudicare nobis: sed si omnibus daretur ius B
uouendi,& soluendi,præiudicaretur interdum aliis in solutione uoti , ideo non licet omnibus se simpliciter obligare. Requirit enim omne uotum solutionem, ad quam uouens obligatur:nullus tamen potest in alterum plus iuris statuere,quam in se habeat,sed aliquę sunt personæ,quæ non sunt sui iuris simpliciter,uel q̃tum ad multa:ideo isti non possunt se uoto obligare, quia tunc obligarent id quod est alterius,ideo quicunque subiecti sunt alteri simpliciter, vel quantum ad aliquid:quantum ad *id in* quo subiecti sunt non possunt se firmiter obligare *sine* consensu eorum,ad quorum ius pertinent, poterunt tamen se obligare quãtum ad quædam alia,quę sunt sui iuris:non est enim aliquis , qui non possit se obligare quantum ad aliquid:nam etiam seruus,qui totaliter pertinet ad alterum cum sit C
pecunia domini sui Exo.21. c. vel sit possessio eius. 5. Ethi.siue homo simplicite[illegible]lterius primo Politic. aliquid potest uouere:nam potuit se obligare ad aliquã orationem faciendam singulis diebus, in qua non præiudicabitur domino,quia nihil de operibus domini p̃detur propter eam si istud uotum de orando non concernat determinatum tempꝰ, vel locum. De aliis autem, qui sunt sui iuris magis patet, quia illis plura licent, quam seruis.

Sed obiicietur q̃ quantum ad uotum omnes liberi Obiectio.
sint tam in uouendo,quam in soluendo, quia ubi spiritus ibi libertas:& qui spiritu Dei aguntur, nõ sunt sub lege 19.q.2.duæ sunt leges,sed uotum pertinet ad legem spiritus,cum per uotum se applic[illegible]quis Deo,magis ergo non poterit impediri vllatenus. Dicendum Solutio.
q̃ lex spiritualis facit nobis libertatem non tamen ab obligatione ciuili,uel naturali, ideo quamquam aliqs incitetur ad meliora nõ debet aliis præiudicare per bonum,quod facere vult:nec lex spiritualis hoc intendit, sed multi sunt subiecti aliis,qui non possent sine eorũ præiudicio uota soluere, ideo non possunt firmiter se obligare, & lex spiritualis non soluit eos ab ista lege, immo facit q̃ obediant ei,sic patet ad Ephe.cap.5.vbi iubet Apostolus,q̃ serui sint subditi dominis suis , seruientes eis ex animo,non tanquam hominibus,sed rã quam Deo,& q̃ vxores sint subditę uiris, & filii pareu tibus.& istæ sunt obligationes partim legis naturalis, & partim legis ciuilis,ideo libertas spiritus non soluit ab istis legibus,sed magis obligat,ideo votum ab eis,q̃ sunt iuris alieni non poterit firmum esse sine eorum Ad 1.ratio
consensu.Ad rationes in contrarium respondetur, ad nem.
primam qñ dicebatur q̃ maius vinc[illegible]um tollit minus concedatur:& cum dr̃,q̃ uinculum uoti , per q̃ Deo , quis se obligat est maius,ẽt concedit,sed non sequitur qui alieni iuris sunt possint voto se obligare. Nam si uotum emissum ab istis teneret, tolleretur obligatio, quæ erat ad dominos saltem inquantum uotum impleri posset,sed non tenet, ideo non est ibi maius vinculum,& minus eo, q̃ Deus non acceptat talia uota, quantũ ad obligationem , quia sub promissione Deo facta

facta non cadit,nisi q̄ est virtuosum cum votum sit de F
meliori bono,vt §.declaratum est. Est autem ꝯ virtutē
si id q̄ est ī potestate alterius aliquis Deo offerat: ideo
non est votum perfectum in his,qui non sunt sui iuris
nisi intelligatur sub conditione.s. qa non vouent tale,
vel tale si illi,quibus subsunt nō repugnauerint, & tūc
sicut in hoīb.q̄ sunt totaliter sui iuris uotum cōdōna-
le obseruandum est adueniente conditione:ita in illis,
qui sunt alieni iuris obseruabitur, q̄n uenerit ista con-
ditio.s.q̄ non ꝺicant illi,quibus subsunt. Ad secundā
rōnem,cum dr̄ q̄ filii sunt sub potestate patris,& tamē
possunt uouere. Rn̄dēdum est q̄ aut sunt masculi aut
fęminæ:si masculi non pñt vouere dum sunt in pote-
state patris,nisi religionem. Sed adhuc de hoc distin-
guendū,q̄ aut isti sunt maiores.14.aut minores:si ma- G
iores possunt vouere religionem,& etiam inuitis parē
tibus profiteri:si autem minores sunt.14. non poterūt
sine consensu patrum vouere. & si vouerint dato q̄ p̄-
fiteantur,immediatè vt parentibus hoc constiterit po
terunt eos tollere de monasterio,ut patet.20.q. 2. ca.si
in qualibet: si autem sunt fęminę aut maiores 12. aut
minores:si minores non possunt uouere religionem,
& si vouerunt atque acceperunt velum,parentes earū
poterunt eas tollere de monasterio, nisi forte sub dissi-
mulatione dimiserint per annum,& diem ibi manere:
si autem puellæ sint maiores.12.inuitis parentibus po-
terunt uouere.20.q.2.c.puella. Et q̄ꝺ dr̄ de parentibus
potētibus infringere votum filiorum,& filiarum edu-
cendo eos de monasterio:intelligi debet ēt de tutori-
bus,ut patet p̄al.c.puella. Cum autem arguebaī, q̄ isti H
non obstante patria potestate pñt uouere, negandum
est,sed est quilibet extra p[illegible]iam potestatem anno.14.
ad uouendum religionē ſi,& in puellis anno.12. In a-
liis autem casibus non exuit quis ita cito patriam pote-
statem.Beatus Tho.de Aquino.& Bonauen. respōdēt
aliter.s.q̄ ex quo homo venit ad annos pubertatis, si
sit liber est suæ potestatis quantum ad ea,quæ pertinēt
ad persōnam, puta q̄ obliget se religioni per uotum,
vel q̄ matrimonium contrahat,non est autem suę po-
testatis quantum ad dispensationem domesticam. Vn
de circa hoc nō potest aliquid vouere, q̄ꝺ sit ratū nisi
de consensu patris:seruus aūt,qa est in potestate dñi tā
quantum ad personales actus, q̄ ēt ad dispensationem
rerum non poterit se obligare per uotum ad religio- I
nem,quia per hoc subtraheretur ab obsequio domini
nec poterit de rebus domini aliquid disponere in elee
mosynam,vel alias sine domini consensu.

Alia resp. S Thom. 2. 2. q. 88. ar. 8.

Ad tertiam rationem,cum dicitur q̄ maius est face
re,quam promittere: sed religiosi possunt facere aliq̄
sine licentia prælatorum,ergo uouere.respondendum
est q̄ religiosus subditus est prælato quantum ad ope-
rationes suas secundum professionem regulæ, & ideo
si quis ad horam aliquid facere possit q̄n ad alia non
occupatur, pōt sine licentia prælati aliqua licita tunc
facere,quia tamen nullum tempus est exceptum, in
quo prælatus non possit religiosum circa aliquid occu
pare,nullum uotum religiosi est firmum, nisi de con-
sensu prælati:sicut uota puerorū,& puellarum existen
tium in domo paterna non sunt ualida sine assensu pa
tris.Idem de vxore respectu uiri.

Ad quartam rationem,cum dicebatur, q̄ quicunq;
facit quod de iure facere non potest,peccat,respon
detur,q̄ uouere non est illicitum alicui, quamquam sit
subiectus alteri eo q̄ per hoc exprimit uolūtatem suā
de colendo Deum,& quātum in se est obligat se Deo
& ad reddendum tenebitur si consentiat ille,cui subii-
citur,uotum tamen firmum non est,quousq; ille, cui
subiicitur per consensum votum istius firmauerit.

Æn ep̄iscopus possit absolute quęcunque vouere, & quæ uotā episcoporum valeant, & quæ non. Quæst. LXVI.

QVAERETVR vlterius,quia dictum est,q̄ sex p̄
sonæ suprapositę non habebant ius simpliciter
ad uouendum, quomodo quælibet earum p̄-
hibeatur,& quid liceat ei uouere.Et primo de
Episcopo,non est enim episcopus p[illegible]tus sui iuris, qa
sicut vxor respectu uiri est subdita [illegible] uir respectu uxo
ris quantum ad aliquid est [illegible]gatus, & a quibusdam
abstinere debet uouendo.s. q̄ non potest illa uouere si
ne licētia uxoris,ita cum inter episcopum & Ecclesiā
suam sit matrimonium spirituale: extra de transl.epi
uel ele.c.inter corporalia. in quibusdam non habebit
libertatem uouendi,ideo dicendum q̄ eps̄ non potest
aliquid uouere per quod dissoluatur uinculum inter
eum,& Ecclesiam suam,& si uoueat non tenet, sicut
non potest uouere religionem, qa ibi cederet ep̄atui,
nisi ad hoc habuerit auctoritatem Papę.Extra de regu
laribus.c.licet.§.illa semper.& de renunci.c.nisi cū pri
dē.idem autē intelligendum si aliquo alio mō renun-
ciare uellet ep̄atui, præter hoc ēt non pōt eps̄ aliquid
facere, per q̄ꝺ graue præiudicium sequatur Ecclesiæ
suæ:& consequenter nec uouere.extra de iureiuran.c.
sicut.& de prębariis c.2.unde non posset emittere uo-
tum peregrinationis,per quod oporteret ipsum absen
tari aliquanto tempore ab Ecclesia sua,nisi de licentia
speciali,uel generali Papę,ut patet extra de uoto,& uo
ti redem.c. magnę. §.uerum ętatis.Sic tenet Innocen.
& Henricus in c.scripturæ de uoto,& uoti redē. & Ho
sti.in summa isto tit.pōt aūt eps̄ emittere tale uotum
per q̄ non fiat p̄iudicium graue Ecclesię suę, sicut uo-
uere abstinentiam,in quo nihil p̄iudicat,& ad eleemo
synam temperatam.Ar.8.q.1.c.clemens. & extra de te
sta.c.relatum.2.§.licet autem.immensam aūt non pōt
eleemosynam dare,uel donare, quia sic grauiter p̄iudi
caret Ecclesię.& generaliter eps̄ pōt uouere quidquid
licet ei facere, sed quia uotum sp̄ est de meliori bono
pōt uouere quodlibet,per q̄ꝺ bonę uitę exemplum a-
liis p̄beat,quia ad hoc tenetur extra de uoto,& uoti re
dē.c.magnæ.§.1.& de sacra uncti.c.unico.§. ad exhibē-
dum.

Episcopus si uouit peregrinationem dum est episcopus, deinde ce dit antequam faciat, an teneatur ad illud. Quæst. LXVII.

QVAERETVR ulterius de eṗo si uouit peregri-
nationem dum erat eps̄,& postea cedit ep̄atui,
an teneat ad illud uotum,si non impleuit dum
esset eps̄.Respondendum est, q̄ aut iste eps̄ emisso uo
to peregrinationis petiuit licentiam a summo pontifi
ce ad implendum uotum,aut non,si petiuit,aut impe-
trauit,aut denegata est,si fuit denegata, uotum irrita-
tum fuit,quia non poterat ipse sine Papæ consensu o-
bligari ad uotū peregrinationis,extra de uoto, & uoti
redē.ca.magnæ.§.uerum ętatis, ideo per repugnantiā
Papę non manet iam aliqua obligatio,& sic dato q̄ ce- K
dat ep̄atui intrando religionem, uel alias non tenet ad
uotum,quia obligatio illius dissoluta est, si autem im-
petrauit licentiam peregrinandi a Papa,& non peregri
natus est,quamquam forte peccauerit differendo tāto
tpe peregrinationem,si tps̄ conueniens habuit dū eēt
in ep̄atu:tū uotū p̄ hoc non expirat. Sed distinguen-
dum q̄ aut iste cessit ep̄atui intrando religionem, uel
quia depositus est ex aliquo crimine,uel quia Papa for
te concessit licentiam,q̄ cederet non intro eundo reli
gionem.Si primo modo non tenet implere uotum,
quia per ingressum religionis oīa uota tollunt,cū pos-
sint oīa cōmutari in illam extra de uoto, & uoti redē.
c.scripturæ.Si tū postea p̄latus suus in monasterio de-

derit ei licentiam peregrinandi tutū est, q̄ peregrina- A
retur:sed adhuc non obligaretur ad hoc, quia omnia
vota per īgressū religionis abolita sunt.De hoc magis.
§.dicet cū aget de uoto monachorū. Si aūt cessit ep̄a-
tui,qa depositus fuit:vel alias ex licentia Papæ non in-
trando religionē tenebit ad votū, quia cū sit sui iuris,
& obligatio voti manet,tenebit adimplere. Si aūt iste
vouit peregrinari dū erat eps̄,& nunq̄ significauit hoc
Papæ:q̄q̄ sine cōsensu Papę istud uotū nō erat firmū
qa tū nunq̄ repugnauit Papa,cum nescierit,māsit uo
tū sp̄ obligans q̄tum ad [illegible]a: iō postea non fuit exu-
tus ab onere ep̄ali & manebit obligatio, sed tūc distin
guendum est,ut prius.s.aut intrauit religionē,aut non
& dicatur sicut ibi.

Si episcopus vouerit ieiunare orare &c. & cesserit episcopatui an teneatur ad illa. Quæst. LXVIII. B

QVAERETVR vlterius circa vota eṗorū,si aliqs
uouit dare eleemosynā,vel ieiunare, aut orare
& similia,dū ēt eps̄,an postea si cesserit ep̄atui
teneat ad ista vota.Rn̄dendū est, q̄ aut iste uo-
uit religionē,aut aliq̄ alterū,si prīo mō aut Papa hoc
sciuit,aut nō,si sciuit,& non repugnauit votū māsit fir
mū,iō postquā cesserit ep̄atui per depositionē, vel per
licentiā Papæ alias tenebit ad ingressū religionis,si aūt
Papa sciuit,& repugnauit uotū irritatū est, qa sine Pa-
pę licentia nō p̄t eps̄ introire religionē, nec uotū est fir
mū extra de regularib.c.licet.§.illa sp̄.& de renū.c.mis
si cū pridē: iō postquā cesserit ep̄atui, non tenebit in- C
trare religionē,qa votū totaliter euacuatū est dissensu
Papæ.Si aūt Papa nesciuit votū emissum, nō potuit ir-
ritare p̄ dissensū suū,iō sp̄ tenuit, & postquā cesserit,
qualitercunq; cedat,tenebit intrare religionē.Si aūt i-
ste eps̄ uouit orare,vel ieiunare non est distinguēdū,si
cut in superioribus.an Papa sciuerit,vel nō,qa ī istis eps̄
hēt liberā ptātē uouēdi,qa solū astringit ptās eius quā-
tū ad uota,q̄ cōcernūt dissolutionē uinculi inter ipm
& Eccl'am suā,& quātū ad illa in qb.parat graue præ-
iudiciū Eccl'ię.in his.n.nō hēt liberam ptātē,in cęteris
aūt hēt:iō sine cōsensu Papæ tenet uotū,nec Papa pōt
repugnare.Iō dicendū q̄ qū iste cedit ep̄atui, aut intrat
religionē, vel manet in sęculo. Si primo mō dissoluit
obligatio uoti extra de uoto,& uoti redē.c. scripturæ. D
cum tū ista uota possint honeste seruari in religione.s.
oratio & ieiunium,poterit illa seruare, nisi p̄latus suus
repugnet:si aūt manet in sęculo tenebit ad uota indi-
stinctē.Si aūt iste eps̄ fecit uotū de faciendo eleemosy
nam,vel expēdendum aliquid in pias cās, si maneret ī
ep̄atu,erat distinguendū,quia aut istud uotū erat de e-
leemosyna īmoderata, per quā ędereт Eccl'a sua, aut
erat moderata,si primo mō nō tenet votū. s. q̄ non p̄t
implere illud in p̄iudiciū Eccl'ę, si sćdo mō, tenet. Ar.
8.q.1.clemēs.& extra de testa.c.relatū.2.§.licet & hoc
tenet Host.in summa tit.de uoto,& uoti redē.& Hen
ricus e.ti.c.scripturę.Cū tū iste eps̄ cesserit ep̄atui,nō ē E
sic distinguēdū,quia votū istud de īmoderata eleemo
syna nō obligabat sufficienter in p̄iudiciū Eccl'æ,cum
tū in casu dato cesserit ep̄atui nō parat p̄iudiciū Eccl'æ
in solutione voti,iō tenebit soluere, sed ad hoc distin-
guendū est,qa aut qū cedit ep̄atui intrat religionē, uel
non,si intrat,siue eleemosyna,quā iste uouit, sit mode
rata siue īmoderata absolut' ē a voto,cū sit gn̄ale, q̄ ī
gressus religiōis oīa alia uota dissoluat.nec solū hoc ex
gn̄ali ꝺō aliorū votorū,sed pp aliq̄ alterū magis spā
le, nā in cęteris uotis licet nō maneat obligatio ī profi-
tentib.aliq̄ religionē ad obseruandū ea, p̄t tū de licen
tia abbatis cōplere illa, sicut dicebat de ieiunio,& oro-
ne,& interdū sine licentia abbatis, dū tū ipse nō repu-
gnet.in hoc tū voto non est sic, qa nō p̄t abbas dispen

sare cū monacho,q̄ faciat eleemosynā cōplendo uotū
q̄ꝺ emisit in sęculo, qa eleemosyna fit de ꝓprio licite
acquisito,religiosus tū non p̄t hr̄e ꝓprū, & si dispensa
ret abbas cū monacho q̄ faceret eleemosynā, dispen-
saret cū eo,q̄ hr̄et ꝓprium, sed non pōt abbas in hoc di-
spensare,nec ēt Papa,extra De sta.mona.c.cū ad mona
sterium.§.nec æstimet.Et si dicas, q̄ pōt dare ei licentiā
dandi de bonis monasterii in elemosynā tantū quātū
ipse uouit.Adhuc dicēdū,q̄ iste nō īplet uotū, qa ista
eleemosyna nō dat noīe eius,sed noīe monasterii, cū
iste nō sit dns rei,quā dat sed ꝓcurator.si aūt iste non
transeat ad religionem dicēdū,q̄ siue eleemosyna eēt
moderata,siue immoderata,tenet uotū,& si hēt vn̄ sol
uat post cessionē,uel depositionē tenet īplere uotum
si aūt effectus est pauper faciet q̄ꝺ poterit,& si nihil p̄t
faciat sicut.§.declaratū est in qōne de illo, q uouit da-
re pecuniā in eleemosynam,& postea illā perdidit.

Episcopus vouens si mutetur ad alium eiscopatum an teneatur illud implere. Quæst. LXIX.

QVAERET aliquis quid de eṗo, qui translatus
est ad aliū ep̄atū,ut dū esset in primo uouit ali-
q̄ꝺ,an teneat illud īplere dum fuerit in secūdo
Rn̄dēdū ē q̄ quāquā hic sit mutatus ep̄atus,tā
nō est mutatus status personæ, uel dignitas, qa sp̄ est
eps̄,iō sicut cū erat in primo ep̄atu nō poterat introi-
re religionē,sine licentia sūmi pōtificis extra de regu-
larib.c.licet,ita cū fuerit in secundo nō tenebit intrare
religionē ex uoto,q̄ꝺ emisit in primo, nisi ad hoc acce C
dat cōsensus sūmi pōtificis,& sicut in primo nō pote-
rat peregrinari sine consensu,uel licētia sp̄ali,uel gn̄a-
li Papæ.extra de uoto,& uoti redē.c.magnæ. ita ex uo-
to,q̄ꝺ emisit in illo ep̄atu,non tenebit,cum trāsierit ad
ſm,nisi accedēte Papæ consensu. De oṙone eleemosy
na, ieiunio,& cęteris operib.q̄ cadunt sub uoto epi. Di-
cendū,q̄ si fecit uotū in primo,tenet illud obseruare ī
sćdo,nisi eleemosyna sit īmoderata,qa sicut nō potuit
grauare primā Eccl'ā,ita nec sćdam. Idē aūt est si eps̄
ascendat ad maiorē dignitatē, vt §. efficiat patriarcha,
Cardinalis,vel Papa.eadē.n.horū cōdō ē,quātū ad uo-
uēdū p̄ter hoc q̄ Papa nō requirit licentiā alicuius ad
uouendum,& implendum uota, sicut requirunt oēs
alii p̄lati, & tū non potest ipse grauare īmoderate
Ecclesias per sumptus īmoderatos, sicut hec alii p̄lati.

An clerici possint vniuersaliter uouere. Et quæ uota eorum teneant, & quę non. Quæst. LXX.

QVAERETVR vlterius circa clericos, de qb. di-
cebat q̄ nō erat simp'r sui iuris ad uouendū.
Et dicendū q̄ in qbusdā pñt uouere,in aliis aūt
nequaquā,uñ nō pōt aliquis clericus indistinctē uoue
re,sed quantum ad hoc refert,qa aut clericus est in sa-
cris,aut nō,si ī sacris,dū alias sit sui iuris,p̄t uouere libe
rē cū minores ordines nihil astringant,qa licet clericis
in minorib.ꝯhere,ut patet extra de clericis ꝓiugatis p
totū.Si aūt sit in sacris,aut est beneficiatus,aut non, si
nō hēt bñficium p̄t uouere sicut laicus q̄ꝺcūq; uoluer-
it,siue pegrinationē siue ieiunium siue oṙonē,& simi
lia,si est bñficiatus,aut bñficium suum requirit aliquā
residētiā,aut nō,si nullā reqrit,erit idem q̄ in casu p̄di
cto,si uero reqrit aliquā,dicēdum, q̄ aut uult uouere
peregrinationē,aut aliq̄ alterum. De peregrinatione
dicēdum,q̄ nō pōt sine licentia sui superioris de cōse-
di.5.c.non oportet.& de uoto,& uoti redē. c. magnę.
§.uotum.& de renunci,c.admonet. Si autē uelit ītrare
religionē sufficit,q̄ petat licentiā ab eṗo,extra de regu
larib.c.licet.& tunc siue obtineat, siue non, poterit in-
trare. Et sic si liberum est sibi uouere religionē, sine

licentia

licentia tñ ep̃i non dẽt introire,ut in p̃al.c.licet. qđ ītel
ligit de beneficiato, vt dixi:nã clericus non beneficiat'
p̃t uouere sicut laicus:sic tenet Rai.in sũma.tit.de im-
pedimẽto voti,& fr̃ Io.in sũma cõfeſ.& Hoſt.extra.de
uoto,& uoti redẽ.in ſumma.& Hẽricus.eo.ti. ſuper. c.
ſcripturæ.Quãtũ verò ad alia uota,vt orationis,ieiunij,
& eleemoſynę: põt abſolutè clericus beneficiatus vo-
uere,nec exigit ad uotũ,vel ſolutionẽ licentia ep̃i, qm̃
in iſtis liber eſt. Dñt aũt aliq; qlibet clericus põt votũ
tranſmarinũ ſine p̃lati licẽtia emittere,& ſoluere.c.ex-
tra.de voto,& uoti redẽ.c.ex multa.&.c.fi.licet in hoc
non eſt determinatũ:qm̃ alij ītelligunt illa capitula de
licẽtia p̃lati,vel ſedis Apoſtolicę.Ar.extra. de cleri. nõ
reſi.c.frnitati;& de voto,& voti redẽ.c.magnæ.§.verũ.
& hoc videtur tenere Hoſti.

Clerici ſi degradentur, an teneantur complere uota.
Quæſt. LXXI.

QVAERITVR de uotis clericorum,ſi degradẽ-
tur,an debeant cõplere vota, q̃ emiſerunt, dũ
eſſent in ſtatu clericali. Rñdendũ eſt, q; aut iſti
degradati tradunt̃ imediatè curiæ ſeculari pu-
niẽdi pro delictis ſuis,aut nõ:ſi primo mõ aut ſunt vo-
ta p̃ſonalia.ſ.q̃ ipſi p̃ ſe debeãt cõplere in ſucceſſione
tp̃is,ut ſi uouerunt in qualibet hebdomada ſemel ieiu
nare,vel orare in quolibet menſe,vel qualibet die: vel
ſunt vota,q̃ de reb.expleri debent.ſ.dando aliquã elee
moſynam:ſi primo mõ ſiue ſint uota condõnalia,ſiue
abſoluta non p̃ñt illa īplere,qa p̃ degrdationẽ tradun
tur curię ſeculari,a qua vltimo ſupplicio afficiunt:ſi ãt
ſint uota ſolubilia de reb.vł eleemoſyna:dicendũ eſt,
q; ẽt poſt mortẽ talis cler[illegible] de bonis eius,ſi aliqua ma
nẽt,ſoluendum eſt uot[illegible] qa eo uiuente illa bona fue-
runt obligata:ſi aũt po[illegible] degradationẽ nõ tradit curię
ſeculari,dicendum q; aut fuit votum religionis, aut pe
regrinationis,aut de aliis reb.In duob. primis eſt ma-
ius dubiũ,nã ſi manſiſſet iſte clericus in ordine clerica
li nõ poterat peregrinari ſine licẽtia ep̃i,nec erat firmũ
uotũ. Ad religionẽ ẽt req̃rebaẽ petitio licentiæ : in cæ-
teris aũt nihil;dicendum tñ q; poſtq̃ fuerit degradatus
uel depoſitus non ſubeſt ep̃o,ſicut clericus,ſed ſicut q
libet alius laicus:iõ ſi uotum religionis emiſit,tenet̃ in
trare in illam,nec dẽt ad hoc petere licentiã ab ep̃o,qa
iam non eſt obligatus ad hoc cum ſit mere laicus,& ſi
uouit peregrinationẽ tenet̃ illã adimplere ſine aliqua
licentia p̃lati. Niſi forte ante degradationem,uel depo
ſitionẽ ep̃s contradixiſſet ei in uoto,quia tunc īfringe-
bat̃ uotum de peregrinatione emiſſum,ut non obliga
retur poſtea complere. Si autem eſſent alia uota ſicut
ieiunia,& orationes, & ſimilia indiſtinctè tenetur illa
complere,quia uotum ſemper tenuit.

An monachi poſſint uouere aliquid, uel totaliter prohibeantur ſine prælati licentia uouere. Quæſt. LXXII.

QVAERETVR amplius de uotis monachorum,
quia dicebat̃,q; iſti nõ erant ſui iuris ad uouen-
dũ. Et dicendum q; nullũ uotum monachi va-
lidũ eſt ſine licẽtia abbatis,& ſic de aliis religioſis.quã
quam in hoc diſtinguendum eſt,quia aut iſtud eſt uo
tum qđ poteſt complere intra clauſtrum ſuum non p̃
iudicãdo regulã ſuã,nec mandatis ſuperioris: ſicut re-
citare quotidie aliquos pſal.ex ſuperogatione, uel ieiu
nare aliqua die:aut eſt tale,per quod cogeretur exire
clauſtrum peregrinando. Si primo mõ uotum tenet
reſpectu ipſius monachi:nec oportet q; petat licentiã
ad obſeruandum illud,non eſt tñ totaliter ualidum,qa
ſi p̃latus uoluerit poterit infringere iubendo ꝫrium fa
cere,uel aliq̃d diſparatum,per quod non poſſit imple-
re uotum:nam licet aliquod tẽpus eſt, in quo nõ poſ-
ſit eum circa aliqua occupare. Sic tenet ſanctus Tho.
2.2.q.88.art.8.in ſolutione tertii argumenti. Si autem
ſit uotum peregrinationis,uel cuiuſcunque alterius o-
peris pij,per quod monachus cogeretur exire clauſtrũ
non ſolum non poteſt ſine abbatis licentia complere,
immo nec debet uouere. Ar.16.q.1.c.ſi cupis.& c. pla-
cuit. Quamuis dicat ſibi inſpiratum eſſe a Deo:timen-
dum eſt enim ne angelus ſatanæ ſe transformet in an-
gelum lucis.extra ne cle.vel mon.c.non magnæ opę.
Poteſt tamen monachus uouere de tranſeundo ad a-
liam religionem ſtrictiorem:& ad dimittendum iſtud
uotum non requiritur alia licentia abbatis. Ad exeun-
dum tñ de clauſtro ad aliam religionem requiritur, q;
petat licentiã, licet non obtineat extra de regularibus
cap.licet. Item monachus non poteſt uouere uotũ ab-
ſtinentiæ ſingularis.ſ.ultra ordinem ſuum, & conſue-
tudinem monaſterij,nec peregrinationis nec aliquod
aliud regulariter in quo.ſ.appareat differens ab aliis e-
iuſdem conuentus ſine licentia abbatis,& ſi fecerit nõ
debeat obſeruare,donec uideat, an abbas uelit, ne ſit
ſcãdalũ aliis,qb. dẽt ſe ꝓformare,uel ne det ei occaſio
euagãdi.20.q.4.§.2.& 3.& §.uerũ.ad hoc ar.41.di.q;qs.

An monachus poſſit tranſire ad aliam religionem indiſtincte. Quæſt. LXXIII.

QVAERETVR amplius cum monachus uouet
tranſire ad aliam religionem an indiſtinctè poſ
ſit. Reſpondendum eſt,q; tenetur licentiam pe
tere,licet non obtineat extra de regularib.cap.
licet.& tunc ſi non apparet q; ipſe mouetur aliquo ma
lo zelo debet ſibi concedi,an uero moueatur bono ze
lo,uel malo,determinatio pertinet ad illum, a quo pe-
titur licentia,& hoc quia nõ debet permitti in iudicio
eius,qui tranſire vult,cum interdum ſatanas ſe tranſ-
formet in angelum lucis.c.præalle.licet.

Sed dices quid ſi illea quo petitur licentia arbitrãr
iniquè? Dicendum q; recurrendum eſt ad ſuperiorem
illius ſuperioris:ar.de iure patro.c.nullus.& de cõcili.
præben.c.2.ſic tenet Hoſti.in ſumma tit.de uoto,& uo
ti redẽ.poſſunt enim interdum religioſi tranſire de u-
na religione ad alteram ex aliqua cauſa leuitatis.& ſi
iſta fuerit cognita etiam ſi licentiam petierint reuoca-
ri poſſunt de religione,ad quam tranſierunt.19.q.3.ca.
mandamus &.c.ſtatuimus.& extra de ęta.& qualit.c.in
telleximus. Præſumitur autem leuitas,ſi aliquis ſic trã-
ſiens non petit licentiam ad tranſeundum, ut patet in
p̃alle.ſic tenet Hoſti. in ſumma in tit. de regularibus.

Si monachus ante ingreſſũ religionis aliquid uouit, an teneatur. Quæſt. LXXIIII.

QVAERETVR vlterius,quid ſi monachus ante-
quam intret religionem aliquid uouit? Reſpõ-
dendum q; ſine licentia abbatis non debet ali-
quis exequi. Sic eſt ſententia omnium iuriſtarum. Sed
ad hoc magis diſtingui poteſt, q; aut iſte uouit in ſecu
lo aliquid dare in eleemoſynam,uel emiſit aliqua alia
uota.ſi primo modo dicendum, q; nec ex licentia ab-
batis põt implere uotum nec ſine licẽtia põt implere
uotum,quia eleemoſyna fit de propriis,& iſte iam nõ
p̃t hr̃e proprium ex diſpenſatione abbatis, uel alicuius
alterius,ẽt Papæ.extra de ſta.mona.c.cum ad monaſte
rium.§.vlt. Si aũt emiſit alia uota, ut peregrinationis,
oõnis,ieiunij,& ſimilium:tunc dicendũ q; non eſt o-
bligatus illa obſeruare, qm̃ per ingreſſum religionis
tollunt̃ oĩa uota, cum oĩa poſſint commutari in illam.
extra de uoto.& uoti redemptio.c.ſcripturæ. Nec eſt
neceſſaria aliqua ſatisfactio in monaſterio pro imple-
tione voti,quam omittit cum totum tp̃s vitæ ſuæ Dei
ſeruitio impendat.33.q.2.c.admonere. & de pęni.di.1.
§.his auctoritatib.Hoſt. tñ in ſumma ti.de uoto,& uo
ti redẽptio.diſtinguit.ſ.q; iſte,qui intrauit religionẽ in
tẽdebat qñ intrauit q; oĩa uota cõmutarent̃ in religio
nẽ,aut nõ aduertebat ad hoc. Si primo mõ ſolutus eſt
ſi ſcẽdo mõ dẽt recurrere ad abbatẽ,qui poterit diſpen-
ſare,cum illo ſ[illegible]ipleat votũ,pp iura p̃all.ſi aũt velit ad
huc obſeruare uo[illegible]um non petens diſpenſari, petat li-
centiã ab abbate ſine[illegible]cuius licentia nõ dẽt exeq̃ bona,
quæ emiſit in ſęculo.dicit tñ q; tutius iſti agerẽt, ſi pri-
mo q̃ intrarent religionem ſiplerent uotum, & poſtea
intrarent:ar.extra de voto,& uoti redẽptio.c. per tuas.
Sed in hoc dicendũ eſt modicũ differre, quia per reli-
gionem oĩa uota cõmutant̃,iõ ita ſecurũ eſt,q; aliqs in
tret religionẽ,ſi deſiderat nõ ſipleto uoto qđ emiſit in
ſęculo:q̃ q; ſpectet cõpletionẽ:nam uota ſunt introdu
cta ad cultũ diuinũ,cũ uouere ſit act⁹ latriæ, ergo illud
qđ magis cedit in cultum Dei melius eſt obſeruari:
ſed ſi aliquis hẽt uotũ,qđ vſq; ad duos annos impleri
non p̃t,& ſpectat ipletionẽ vt poſtea intret religionem
melius eſt,q; imediate intret religionẽ,ẽt ſi poſtea nõ
obſeruet uotũ in monaſterio,q̃ q; differat vſq; ad duos
annos,qa magis colet Deũ ī his duob.annis in religio
ne, q̃ colere poterit in ſæculo in cõplendo votũ. Niſi
forte dicas,q; ſit ſtatus perfectior in ſæculo q̃ ī clauſtro
qđ falſum eſt:ſi aũt imediate introierit clauſtrum ī his
duob.annis magis colet Deũ, q̃ in expletione uoti, iõ
acceptabilius erit ei. Item melius eſt ex alia cã:quia for
te nunc deſiderat inſpiratus a Deo intrare religionem,
& in magnitudine tp̃is efficiẽt tepidus cõuerſus ad de
litias huius ſęculi,ſicut dr̃ Mat.13.c.de illis, q̃ ſuſcipiũt
cũ gaudio uerbũ Dei & tñ tp̃ales ſunt,qa cũ uenerit a-
liqua tribulatio deſiſtunt. Et de ſemine,q; cecidit inter
ſpinas.ſ.q; aliq ſuſcipiũt verbũ Dei,ſed poſtea a diuitijs
& delectationib. huius ſęculi ſuffocat, & hoc periculũ eſt: iõ cũ aliqs firmiter aliquid deliberauit, non dẽt
multũ morari circa ea,q̃ ptinẽt ad cultũ Dei,ne poſtea
deſertus a gr̃a Dei,nõ ſipleat,& ſit in culpa,qa cum ha
buit tp̃s diſtulit adimplere. Sic ẽt Ari.admonet Ethic.
lib.6.t.q; aliquis deliberando circa rem,& iudicãdo de-
bet multũ morari quouſq; maturè cognoſcat,ſed poſt
quam deliberauerit dẽt uelociter adimplere. Item pa-
tet hoc ex alia cã,quia conſilium nobis eſt q; ab occa-
ſionib.uitiorũ caueamus quantum poterimus,ſed ma
ior,p̃mptitudo ad uitia eſt hoĩ in ſęculo,quam in clau-
ſtro,iõ ſi aliquis deſiderat religionẽ citius quã poſſe-
rit data opportunitate cõueniẽs eſt intrare,ne tpe me
dio hẽat in ſæculo occaſionẽ ad peccandũ. De hoc aũt
qđ dicebat̃ ſupra ſi intrans monaſterium,vult obſerua
re uota, q̃ emiſit in ſæculo:dicẽdũ q; aut illa ſunt talia,
q̃ requirunt egreſſum a clauſtro,ut peregrinari, & ta-
lia non debent ſine licentia abbatis cõpleri,ſi aũt intra
clauſtrũ cõpleri p̃ñt:aut ſunt talia, in quib. monachus
apparebit diſtinctus ab aliis monachis,& ſi vult come
dere cibos ſtrictiores,uel ieiunare frequentius, quam
ieiunat in clauſtro,& ſimilia,q̃ neceſſario cognoſcent
ab alijs,& poſſunt eos ſcandalizare:aut ſunt talia, quæ
poſſunt fieri ſine pręiudicio regulæ,& ſine ſcandalo a
licuius,ita q; ferè nemo ſciat. De primis dicendũ eſt, q;
monachus non dẽt aliquod exequi ſine licentia abba-
tis:& de his intelligitur opinio Hoſti.in ſumma.tit. de
uoto,& uoti redemptio.& Henrici,& aliorum dicen-
tium q; ſine licentia abbatis nullum uotum debet exe
qui eorum,quæ in ſęculo emiſit: & de hoc intelligun-
tur iura allegata per eos. Si tñ ſint vota ſecundo modo
ſicut facere aliquam orationem ſp̃alem quotidie, uel
recitare aliquos pſal.quæ non ſcandalizant alios,& fe-
rè ſciri non poſſunt:dicendum q; non requiritur licen
tia abbatis ad explendum iſtud uotum, ſi tñ tempore
quo monachus iſta facit abbas aliqd iubeat debet mo
nachus omittere obſeruationem uoti. Hoc tenet ſan-
ctus Tho.2.2.q.88.ar.8.in ſolutione tertij argumenti.

An impuberes poſſint vouere intrare religionem, & quando poſſent educi de monaſterijs, & de votis eorum, quando tenent, & quando non. Quæſt. LXXV.

QVAERITVR vlterius de voto impuberis, qa
ſupra dicebatur, q; non erat ſui iuris ad vouen
dum,& primo quæritur,an impuberes poſſent
vouere religionem. Et videtur q; non, quia ad
vouendũ requiritur volũtas ſe obligandi,q; nõ eſt,niſi
in habẽtibus uſum rõnis.& iſtud deficit in pueris,ſicut
in furioſis,ergo ſicut furioſi amentes non p̃ñt ſe uoto
obligare,ita nec pueri poterunt uouere religionem.

Item id quod põt ab aliquo fieri ritè nõ põt ab alio
irritari, ſed uotum religionis emiſſum a puero, uel
puella ante annos pubertatis põt reuocari a parenti-
bus,uel a tutoribus.20.qõ.2.c. puella. ergo impuberes
non poterunt uouere religionem. Item intrantibus re
ligionem datur annus probationis ante obligationẽ
ſecundũ ſtatutũ regulæ beati Benedicti, & ſm̃ ſtatutũ
Innoc. quarti ad hoc, q; probatio pręcedat obligatio-
nẽ uoti,ergo pueri,& puellę non p̃ñt ſe ad religionem
obligare ante annum probationis. In ꝓrium arguitur,
quia id qđ non eſt ritè factum,non eſt ualidum, ẽt ſi a
nullo reuocetur,ſed uotum puellæ ante annos puber-
tatis emiſſum ualidum eſt, ſi infra annũ a parentibus
non reuocet.20.q[illegible].c.puella. ergo impuberes religio-
nem uouere p̃ñt. Rñdetur ad qõnem,quia ut ſupra di
ctum eſt uotum eſt duple[illegible]ſimplex,& ſolenne,& qa
ſolennitas uoti in quadam ſ[illegible]rituali benedictione, &
conſecratione conſiſtit, quę fi[illegible]per miniſtrũ Eccleſiæ,
ideo ſolennitas uoti ſub diſpe[illegible]ſatione Eccleſiæ cadit.
Votum aũt ſimplex hẽt efficaciã ex deliberatione ani-
mi,qua quis ſe obligare intendit. Quòd aũt talis obliga
tio robur nõ habeat, dupliciter põt cõtingere. Primo
mõ propter defectum rõnis, ſicut patet in furioſis, &
amentibus,qui ſe uoto non p̃ñt obligare,dum ſunt in
furia & amẽtia. Alio mõ,quia ille, qui uouit eſt alteri⁹
poteſtati ſubiectus,& non põt firmiter obligare qđ in
alterius ptãte eſt:iſta duo concurrunt in pueris ante an
nos pubertatis,quia patiuntur adhuc rõnis defectũ, ut
in plurimum,& ſunt ſub ptãte parentum naturaliter,
uel ſub poteſtate tutorum, qui ſunt eis loco parentũ,
ideo uota impuberum dupliciter non ſunt ſolida. Cõ-
tingit tñ propter diſpoſitionem naturæ, quæ legibus
humanis non ſubijcitur, q; in aliquibus impuberibus
acceleretur vſus rõnis:& iſti dr̃ſm̃ iura capaces doli,
nec tñ pp hoc eximunt̃ in aliquo a cura parẽtum, quæ
ſubiacet legi humanæ reſpicienti ad id, q; frequentius
accidit,iõ dicit ſctũs Thomas,q; ſi puer,vel puella ante
annos pubertatis nondum habeat vſum rationis nullo
modo ſe põt ad aliquid uoto obligare. Si vero ante an
nos pubertatis attingit vſum rationis põt quidẽ quan
tum in ſe eſt obligari, ſed uotum eius põt irritari per
parentes,uel tutores. De uoto autem ſolenni ſecus eſt
quia quantumcunque pueri,uel puellæ ſint doli capa-
ces ante annos pubertatis,non poſſunt obligari uoto
ſolenni,& hoc propter ſtatutum Eccleſiæ, q; reſpicit
id,quod in pluribus accidit:& pp hoc nõ fit profeſſio
ante annum.14.pueri aũt,& puellæ poſt annos puber
tatis poſſunt ſe uoto obligare alicui religioni, ſiue uo-
to ſimplici,ſiue ſolenni,& hoc ſine conſenſu parentũ.
Nec poterunt parentes irritare uota illorum. De pue-
ro apparet.20.q.2.c.ſi in qualibet. De puella apparet
ibidem in c.puella. Dicendum tamen de uoto impu-
beris q; non poteſt per uotum ſe obligare ad religio-
nem etiam ſi ad hoc accedat conſenſus patris, uel tu-
torum,

Vota [illegible]
[illegible]pe[illegible]um
[illegible]ſcitur
nẽ[illegible]ant ſo
lua.

torum,ut paret extra:de regularibus. c.2.& c.is qui. de regu.in sexto.ideo licet impuberes voueant religionẽ, siue cum consensu parentum,vel tutorũ, uel sine consensu non tenet votum,ideo licet maneant in monasterio poterunt postea exire ante annos pubertatis,vel immediate cum ad illos peruenerint.Si autem dicatur de aliquo alio uoto impuberum. Dicendum, ꝙ non possunt sine patris,uel tutoris licentia obligari,cum illa autem sic.22.q.2.c.1.& 2.

Ad rationes in contrarium respondetur.ad primam dicendum ꝙ uoluntas se obligandi deficit in illis, qui non habent perfectum vsum rationis, quoniam inuoluntarium uno modo dicitur per ignorantiam iuxta Aristo.3 Ethico.& quia pueri non habentes vsum rationis complerum sunt ignorantes,non habent uolũtatem se obligandi nec obligantur,& quia in impuberibus hoc communiter accidit,uota impuberum non tenent,nisi forte sint doli capaces,quia tunc quantum ad eos tenet,licet parentes, vel tutores possint illa irritare reuocantes eos de monasterio ante annum, & diem.20.q.2.capitu.si in qualibet.& cap.puella. si autẽ puberes sint,quamquam largè uocentur pueri,tamen obligare se possunt.

Capit. 1.

Ad secundam rationem dicebatur, ꝙ ea, quæ ritè fiunt,non possunt ab alio reuocari. Dicendum est, ꝙ vota puerorum, & puellarum emissa ante annos pubertatis ingrediendo religionem possunt irritari: & hoc quia sunt in potestate illorum pro tempore illo, cum ad ingrediendum religionem creatur maior puer,qui est.14.annorum,& puella,quæ est. 12. & eximuntur a patria potestate quantum ad hoc, quod est speciale,quia quantum ad cetera durat patria potestas maiori tempore.Sic dicit Ioan. glosator decretorum. super.c.si in qualibet.20.q.2.si tamen impuberes maneant per annum, & diem in monasterio, non repugnantibus parentibus,vel tutoribus: & tunc videntur approbare uotum eorũ, uel religionis ingressum,iam non poterunt reuocare illos de monasterio.20.q.2. capuella:si tamen adhuc post annum, & diem isti sunt ĩpuberes,licet parentes uel tutores non possint eos reuocare,poterunt ipsi exire.

Ad tertiam rationem dicendum, ꝙ uotum ad religionem est duplex.ſ.simplex,& solenne,est enim simplex illud,quo quis se obligat ad ingrediẽdum religionem.Votum autem solenne est ipsamet professio. De primo uoto dicendum, ꝙ non datur annus probationis ad illud,sed ipse præcedit annum probationis. De secundo autem intelligitur quod nunquam fit sine anno probationis,nisi forte aliquis maior effectus renunciet priuilegio,& uelit profiteri ante annum: alias habebit annum ad deliberandum.

An uota impuberum teneant tempore pubertatis.
Quæst. LXXVI.

QVAERETVR vlterius de uotis impuberum an valeant,quando ipsi fuerint facti puberes.

Respondendum est, ꝙ aut ipsi uenientes ad pubertatem approbant ista uota,quæ fecerunt habentes ea rata:aut non.si non approbẽt cum a principio non tenuerint non obligabuntur postea implere,quia tunc ceperunt incipere habere vsum rationis completum:& sunt uoluntarii,uel inuoluntarii.Vnde si approbent uota tunc censentur illa nouiter incipere.uel si non approbent censentur nunquam uouisse. vnde licet uouerit aliquid impubes consentiente patre,vel tutore,& postea ueniat ad pubertatem,potest illud non hre ratum,& non poterit eum pater, uel tutor compellere ad impletionem, quia non põt compellere ad uotum emittendum.ff.de uerbo.obli. l. ulti. & in authen.de san.epis.§. interdicimus coll. 9. si autẽ impubes ueniens ad pubertatem confirmet, uel rata habeat uota emissa prius,aut ista sunt uota de religionem intrando,vel alia. Si primo modo uotum tenet: & inuitis parentibus, vel tutoribus complere poterit illud puer effectus pubes.sic intelligitur extra.de regula.c.significatum.& c.cum te.& c.cum simus. & ca.is qui.eo.ti.li.6.Si autem sint alia uota emissa ante pubertatem:aut fuerunt cum licentia patris,uel tutoris emissa, vel non:& hoc siue licentia illa sit uera siue interpretatiua.Si primo modo non poterunt parentes, uel tutores retractare uotum eius,qui peruenit ad pubertatẽ quamquam maneat adhuc in potestate parentum,vel curatorum.Et dixi de licentia uera,uel interpretatiua, quia aliquando interpretatiua sufficit,quia si puer, uel puella ante annos pubertatis ingrediatur religionem non consulto patre aut tutore, si scientibus his mansit ibi per annum non possunt postea eum de monasterio reuocare.20.q.2. c. puella. & hoc quia ista est licentia interpretatiua,cum sciant eum in monasterio: & non repetant tempore assignato a iure.Si autem uota impuberum fuerunt emissa totaliter sine licentia parentum,uel tutorum: si isti peruenientes ad pubertatẽ ea approbent obligant quantum ad ipsos:si autem uota facta post pubertatem interdum tamen possunt reuocari a parentibus,uel curatoribus,in quorum potestate adhuc manent de quo immediate ĩfra uidebitur.

Puberes,qui sunt sub patris potestate an possint uouere.
Quæst. LXXVII.

QVAERETVR amplius de uoto puberum,qui tamen adhuc sunt in patria potestate,uel sub curatoribus,an possint uouere. Respondendum est,ꝙ aut intelligitur de uoto religionis, aut de aliis.De primo dicendum, ꝙ siue patre siue curatore volente,siue inuito uouere potest.extra de regu.c.2.& c.is qui.eo.ti.li.6.Si autem quæratur de aliis uotis, aut est tale uotum per quod totaliter patria potestas tollit, aut non.Si primo modo non pt illud emittere, quia non est sui iuris ad similitudinem uxoris,monachi, & serui.extra.de sententia excom.c.mulieres.&.ff.de pol.l.2.§.1.qđ intelligitur nisi ad hoc accedat auctoritas patris,quia cum ipse possit eum emancipare in præiudicium sui poterit ei concedere facere uotum, per qđ utat iure emancipati. Si autem uotum hmõi non est ad tollendum patriam ptãtem,aut est tale, per ꝙ ĩpiudicaret grauiter patriæ potestati aut non.Si primo mõ non potest emittere uotum filius sine consensu patris vel si emittat non erit firma obligatio, donec pater cõsenserit,ideo non põt quidquam uouere dare in eleemosynam filius de bonis patris, quia per hoc grauiter preiudicaretur patri.Secus autem si habeat peculium castrense,vel quasi castrense,quia poterit de illo uouere,quia proprium est.& ob hoc non poterit filius uouere longam peregrinationem sine consensu patris, uel absentiam a domo paterna ad aliquam causam piã pro magno tempore,quia sic indirectè se subtraheret patriæ potestati,cui non debet præiudicare. Hoc uerũ est,nisi in uoto trãsmarino,ut in cruce signatis ad subsidium terræ sanctę,quia istud uotum potest filius sine patre emittere. extra de uoto,& uoti redem.c. ex multa.§.ꝙ autem.Fallit etiam hoc ĩ causa necessaria,& inuitabili,ut si filiusfamilias incideret in canonem, ita ut absolui non possit,nisi a Papa:etiam inuito patre potest uouere ire ad sedem apostolicam.extra.de sententia excommunica.c.relatum.alia autem sunt, in quib. nullum,vel paucum paratur preiudicium patrię potestati.& in his sine licentia patris potest filius uouere, ut orare,ieiunare,uigilare,aut similia facere: quod intelligitur

telligitur tam in filio quam in filia. sic tenent omnes docto.iuristę.In hoc autem est maior libertas vouendi in nouo testamento,quam in veteri: quia in ueteri dum esset filius,vel filia sub patria potestate, siue esset pubes siue impubes,non poterat emittere aliquod uotum ualidum sine consensu patris:& si emitteret,poterat postea per patrem reuocari in illa die, in qua pater sciuisset,ut patet in hoc.c.Nunc autem multa licent filiisfamilias uouere,quæ non possunt infringere parentes etiam non requisito eorum consensu.quod autem dicebatur de oratione,& ieiunio,& uigiliis, & similib. operibus piis,ꝙ possint filii illa uouere: intelligendum est cum ista sint moderata.Si autem immoderata sint ita vt ueri similiter præsumatur, ꝙ aliqua ęgritudo inde secutura sit,vel aliqua amentia, sed directe ista non repugnent patriæ potestati:tamen potest pater illa retractare,quia per accidens multum repugnant patriæ potestati filio incidẽte in ægritudinem.Cum uero moderata sint,nihil repugnant,ideo pater non reuocabit.

An filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profecticio:& quid potest de aduenticio:& quid de castrense,uel quasi.
Quæst. LXXVIII.

QVAERETVR vlterius an filiusfamilias in annis pubertatis possit uouere dare eleemosynam de peculio profectitio.

Pro quo considerandum est ꝙ peculium filiifamilias potest esse triplex. Primum est castrẽse, uel quasi,fin est profecticiũ,tertium est aduenticium.Primum dr peculium,quod filiusfamilias militando acqrit,& inde dr castrense.i. in castris acquisitum. Etiam uocatur quasi castrense, quod filiusfamilias taliter ex cã sua,& sine re patris acquirit,ut pecunia acquisita in docendo,in causidicando,& similib.Secundum est peculium profecticium,& dr esse illud,ꝙ filius acquirit per industriam suam in re patris,ꝙ alias prouenturum non erat,ut si pater cõmendet filio aliquam rẽ disponendam,sicut in negociationibus, & filius ex ĩdustria superlucretur,uocabit illud profecticiũ, quia de re patris proficiscitur.Tertium est peculium aduenticium, & istud est,ꝙ aliquis donat filiofamilias ex cã patris. ſ. aliquis diligit prem huius filiifamilias, & pp hoc aliqd confert isti qđ non esset collaturus, nisi pp prem. Dr aduenticium ab adueniendo,quia ab extrinseco uenit & nõ proficiscit de re patris.Secus autem siquis donet filiofamilias, pp seipsum non considerando prem,quia istud ad peculium quasi castrense pertinet. Idem si donet ei pp aliquem alterum,& non pp patrem,quia tũc non poterit uocari aduenticium.De primo peculio,ſ. castrensi,uel quasi,habet filiusfamilias liberam administrationem,iõ põt uouere, & donare, quia propriũ est nec pertinet ad patrem. De secundo scilicet profecticio,vr ꝙ non possit uouere,uel sine uoto eleemosynam dare,quia alienum est,& quodammõ committit furtum.ff.de furt.l.si pignore.§.1.& ff.de pęnis.l. respiciendum.§.furta.est enim ista res quasi totaliter patris. Nam de re pris proficiscit cum uocet lucrum ,pfectium:& si dicat ꝙ ex militia filii prouenit,non sequit ex hoc ꝙ possit filius eam liberè administrare,quia tenet industrie,& diligenter res patris tractare, dum adhuc est sub patria potestate,nec aliqua pars illius lucri pp hoc ei debet tanquam mercenario:iõ quod accipitur inde tãquam furtum est, & talis eleemosyna Deo non placet.14.q.5.eleemosyna.Dicendum, ꝙ in hoc est considerandę qualitas personæ patris,& filii, & industria filii ad lucrum profecticium,& quantitas eleemosynæ,& fm hoc potest reddere aliquam eleemosynam,nisi pater expresse ꝓdicat.Idem aũt intelligendũ est de vxore,& mercenario porrigenti modicam eleemosynam indigenti:ar.ad hoc.ff.de dona.l.filius. §. 1. & 2.ff.de le.3.l.si filiæ.ista autem est consuetudo laudabilis,ꝙ personæ istæ aliquid dare possint:ar.ad hoc.extra.de dona.c.ceterum.& de testa.ca.relatum. 2. §.1.de hoc etiam Hosti.in sum.tit.de pẽi.& remiſ.in §.quib. & qualiter sub.§.quid de facientib.eleemosynam. De tertio autem lucro:ſ.de aduenticio. Dicendum quasi de pfecticio: habet tñ maiorẽ libertatẽ filiusfamilias in aduenticio,ꝙin profecticio,quia cum profecticium de re patris proficiscat,magis pertinet ad patrem, & consequenter minus ad filiũfamilias,ideo licet non possit filiusfamilias liberè uouere de aduenticio, sicut de castrensi,uel quasi,põt tamẽ liberius uouere, quam de profecticio.

An filij teneantur obseruare uota quæ fecerunt, cum essent in potestate paterna cum facti sunt sui iuris.
Quæst. LXXIX.

QVAERETVR vltetius de uotis filiorumfamil. qñ deuenerint ad hoc ꝙ sint totaliter sui iuris, an debeant obseruare uota, q̃ emiserunt cũ essent in ptate pria. Rndẽdum est,ꝙ aut isti erãt infra pubertatẽ,aut supra:si infra iam declaratum est,si supra pubertatẽ,aut uouerunt religionem, aut aliquid alterum.Si primo mõ:dicendum ꝙ si nõ cõpleuerint dum erant sub patria ptate tenent implere indistincte dũ illam exuerint: & hoc quia uotum istud tenuit, sicut pr repugnaret non.Si aũt esset aliud uotũ, aut erat de illis,q̃ non tenebant sine consensu patris, sicut uotum per qđ eximeret filia a patria potestate, uel ꝙ pararet graue ĩiudicium patri,aut de his,ꝙ q̃ nõ parat ĩiudicium,ut ieiunare orare, & similia.Si secundo mõ dicendum ꝙ tenet cõplere illa postq̃ fuerit sui iuris si primo non ipleuit,qa ista uota simpr tenuerunt cum pr non posset repugnare.Si aũt primo mõ: vt si filius uoueret longam peregrinationem, per q̃ ĩpiudicaret pri,aut uouisset eleemosynam,q̃ facere nõ poterat de rebus pris:dicendũ ꝙ aut pr scivit ista uota,aut nõ. Si non sciuit nunquã potuit repugnare,iõ licet in ĩpiudiciũ eius uota non tenerent,tñ in ĩpiudicium uouẽtis tenuerunt,quia erat in annis discretionis:cũ ergo nunq̃ retractata fuerunt,tenebit illa obseruare cum uenerit ad tps,in quo sit sui iuris.Si autem pater sciuit uota, aut repugnauit illis,aut non,si non repugnauit,approbauit ea:iõ tenebit filiusfamilias,cõplere, cũ fuerit sui iuris.Si autem repugnauit illis,irritauit ea,cum illa nõ possint esse sine consensu patris,iõ non manet aliqua obligatio.Exemplum,vt si uouerit filiusfamilias lõgã peregrinationem,vel magnam ĩorationem circa aliqđ opus pium abstrahendo se a reliquis operationib. nam si pr repugnauit isti uoto,non tenebit illud implere,dũ fuerit sui iuris.In aliis aũt casib,tenet,secus est in uoto trãsmarino:quia si istud emiserit filius dum est in patria potestate,siue pater repugnet, siue non,tenet uotum.extra.de uoto,& uoti redem.c. ex multa. ideo si non impleuit istud,cum esset sub patre, tenetur postea implere.

An uxor possit aliquid uouere sine licentia uiri: & de uotis meretricum. *Quæst.* LXXX.

QVAERETVR amplius de uoto uxoris,q̃ diceba tur esse non sui iuris ad uouendũ,an possit sine consensu uiri aliquid uouere. Rndendũ est, ꝙ aut est ista mulier desponsata,sed nondum tradita, aut est tradita cõsummato matrimonio.Si primo mõ aut agit de uoto religionis,aut de aliis:si primo mõ dicendum,ꝙ pt uiro inconsulto introire religionẽ et repugnante.

gnante.extra de conuer.coniu. c. verum. & quasi per totū. Idē est de viro quantum ad hæc. Si aūt q̄rat de aliis uotis, aut sunt talia, q̄ dēnt continuari ēt postquam matrimonium fuerit cōsummatum, aut q̄ p̄nt breuiter finiri ante cōsūmationē. Si primo mō uir poterit illa retractare, & licet nō retractet tpe despōsatiōis poterit retractare cōsūmato mr̄imonio. Si aūt sunt talia, q̄ p̄nt finiri breuiter ante cōsūmationem mr̄imonii, aut illa sūt talia q̄ possint p̄iudicare viro, & statui mr̄imonij vt si sint immoderata ieiunia, aut vigiliæ, vel similes labores, per quos indisponit mulier ad concipiē dū, & nutriendū, & obsequia uiro postea p̄stāda, & ve risilr incurrere p̄t in aliquā ægritudinē, vel sunt talia, p q̄ non p̄iudicat. Si primo mō non poterit spōsa ista uouere. s. q̄ non tenet uotū sine consensu uiri, ita q̄ si ipse repugnauerit infringet. Si aūt sint talia, q̄ nō p̄iudicant statui futuro, vt q̄ sponsa oret interdū, vel q̄ mediocriter ieiunet, non poterit sponsus retractare. Sed dicet: nunqd p̄t sponsa uouere eleemosynā? Rūdet, q̄ aut uouet eā cū intentione īplendi, q̄n fuerit in domo viri. vel q̄n fuerit in domo p̄ris. Si primo mō, dicendū est de isto uoto, sicut de uotis, q̄ emittit mulier in domo uiri. s. q̄ si sit eleemosyna magna, non poterit eam uouere sine uiro, uel si uouerit, nō poterit cōplere uotū uiro nesciente, alioqn peccat, nisi credat uirum veri silr permissurum: & hoc qa p̄iudicat uiro administrando res, q̄ solum sunt sub administratione uiri. In parua aūt eleemosyna posset uouere mulier, & soluere non consulto: dum tn̄ uir non ꝺdicat sibi. Si q̄n ꝺdicat, vel si verisimiliter credit eum ꝺdictu[illegible], quamuis nō cō tradicat peccabit in faciendo, q̄lēcunq; eleemosynā nisi forte hēat aliqua bona uotalia, & fructus eorū: si. n. hæc acquirat non impr̄catis obsequiis, q̄ p̄standa sunt uiro poterit de illis eleemosynam facere, nec tn̄ poterit simpliciter illa tribuere, nihil reseruans ad sustentationem oneris matrimonii. Si aūt puella desp̄sata uouit eleemosynam ea intentione, ut in domo paterna illam soluerat, non teneret uotum, nisi patre cōsentiēte, quia in puellis non distinguitur peculium castrense vel quasi sicut in filiisfamilias, si tn̄ puella administraret aliquam rem patris, & ex industria sua in illa superlucraret, esset peculium illud quasi profectitium. & de illo posset aliquid in eleemosynam dare, alias aūt non posset. Generaliter tn̄ dicendum, q̄ puella desponsata nō p̄t aliquid uouere, qđ sit ꝺ̄ statum matrimonii, nisi forte uoueat religionem. Si tn̄ uelit uouere continētiā & q̄ maneat in sęculo, uel q̄ cōiungat uiro, & tn̄ q̄ nō reddat debitum, & sic de aliis, ad q̄ teneat uiro, non tenet uotum, nisi uir illud confirmauerit.

Vxor consummato matrimonio an possit uouere.
Quæst. LXXXI.

QVAERETVR vlterius de uoto uxoris post cōsummatum matrimonium. Et tunc aut est uotum de continentia obseruanda, vel sunt alia vota. De primo dicendum, q̄ non p̄t uxor uouere continentiam perpetuam, vel temporalem, nisi vir consenserit. sed hoc stat dupliciter, quia aut istud uotum est de continentia obseruanda per ingressum religionis: aut de continentia, q̄ seruatur in sæculo. Si aūt primo mō, non p̄t vxor uouere continentiam sine uiri auctoritate, nec uir sine auctoritate uxoris, qa quātum ad hoc pares sunt, nec etiam sufficit, q̄ uir det licentiam uxori introeūdi religionem, sed etiam q̄ ambo introeant, nisi forte, qui manet in sęculo sit talis, q̄ nullo mō de eo suspitio hr̄i possit p̄ magnitudinem ætatis, & tunc ēt uouere debet continentiam, licet in sæculo maneat, nec poterit postea copulari alteri, intātum q̄ si copulatur, non tenet matrimonium. Pōt tn̄ aliq̄n uir transire ad religionem vxore inuita, ut si adulterata est, & est adulterium notorium iuris, vel facti, non enim poterit tunc ipsa repetere eum, quia licet in sæculo manerent poterat uir procurare diuortium, fęmina tamen nō poterit tunc inuito uiro introire monasterium, uel quomodocunque uouere castitatē. extra. de conuer. coniuga. c. constitutus. &. c. ueniens. & de diuor. c. significasti. Si autem quęratur de uoto cōtinentię quod potest emitti in sęculo. dicendum, q̄ nō potest uxor sine consensu uiri uouere continentiam temporalem, uel perpetuam. nec etiam vir sine cōsensu uxoris, quia quantum ad hoc æquales sunt prima ad Corin. c. 7. s. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: mulier non habet potestatem corporis sui, sed uir. Ideo Apostolus ibidem admonet, ne uir, & uxor fraudent se debito adinuicem, nisi interdum, ut oratio ni simul uacent. Rursus autem redeuntes ad coniugale opus, ne tentet eos sathanas. Hic tamen non requirit, sicut in uoto continentiæ in ingressu religionis, quia licet vir concedat fęminę licentiam uouendi castitatē non cogitur uouere ipse, & e contrario de ipsa si tribuat ei licentiam uouendi. Si tamen vir concesserit fęminæ licentiam uouendi in perpetuum, uel ad tēpus, peccat postea si petat debitum pro tempore illo, & vxor non tenetur reddere. Si autem uxor sine licentia uiri, uel uir sine licentia uxoris uoueat castitatem perpetuam, uel temporalem, non tenet. Nam si uouerit castitatem, & introierit monasterium potest reuocari, si sine alterius licentia egit. ambo autem poterunt uouere continentiam simul manentes in sæculo temporaliter, uel in perpetuum 33. quæstione quinta capitulo, quod Deo. & extra de conuer. coniu. capitu. charissimus. Aliqui autem uolunt, quod in uouendo castitatem uir sit superior uxore, sed falsum est, quia Apostolus iudicat eos ad paria in opere coniugali. De uoto tamen castitatis, quod emisit mulier temporaliter, uel in æternum consentiente uiro, quamquā postea non teneretur ei reddere debitum propter licentiam, quam tribuit: tamen si uir instanter petierit, quasi cogens permittitur, quòd reddat. & hoc propter pacem matrimonii. Alioquin uir cum potentior sit nocere possit, peccat tamen uir cogendo vxorem infringere uotū cū prius consenserit. 33. quæstione quinta capitulo nouit. Idem autem intelligunt quidam de uxore respectu uiri scilicet, quòd si ipsa concessit uiro licentiam uouendi, & postea petat debitum, quòd tenetur uir reddere, sed non est eadem causa. allegant tamen, quòd uir, & uxor ad paria iudicantur. 33. quæstione prima capitulo siquis vxorem prima quęstione prima capitulo præcepit, & hoc tenet Bar. brixi. & quidam alii. Sed non uidetur ualde rationabile: nam licet uir, & uxor ad paria iudicantur, ita quòd uterque agat ius petendi debitum, tamen quando alter eorum concedit alteri licentiam uouendi continentiam per aliquod tempus priuat se iure suo, ideo non potest rationabiliter postea petere & in hoc ad paria iudicantur, quia nemo eorum petere potest, postquam licentiam concessit, Ecclesia tamen interdum consensit quædam fieri ne maiora mala sequantur absoluens mulierem a uoto si uir concessa licentia postea debitum petierit, & non quidem absoluit simpliciter, ita quod ipsa petete possit, sed quòd possit reddere, ne sequatur magna discordia cōiugum, & quia uir potest facere istam discordiam cum sit potentior, fuit rationabile, quòd concederetur hoc uxori petente uiro: non tamen uiro petente vxore, quia ipsa cum sit uiribus inferior non potest discordiam concitare inferendo aliqua mala uiro.

An

An aliquis coniugatorum possit vouere non reddere debitum, vel non petere. Quæst. LXXXII.

QVAERVNT quidā de redditione debiti, & petitione: an aliquis coniugū possit vouere non reddere debitum, vel non petere. De primo manifestum est, q̄ nullus coniugum potest vouere non reddere sine alterius licētia, quia aliās priuaret eum iure suo: si tn̄ vouerit obligat, quantum ad seipsum ita q̄ non exigat debitum: & tn̄ cogitur reddere altero p[illegible]se. De scdo aūt. s. an possit aliquis vouere non petere, dubiū est: quidam enim dicunt q̄ sic, quia quilibet coniugum quantū ad hoc est sui iuris, ideo pōt renunciare iuri suo per votum. Alij aūt dicunt, q̄ neuter eorū pōt vouere de non petendo sine alterius consensu, quia in hoc aliquo mō præiudicaret alteri: nam vno eorū nunq̄ petēte matrimonium onerosum alteri redderetur: quia oportebat eum semper cum rubore debitū petere. Prima tamen positio est cōior, sed scda est aliquo mō rōnabilior. Nam sicut alter coniugum grauat alium si ei debitum reddere nolit: ita grauat si eum ad semper petendum cogat cum rubore, sed hoc manifestum est quòd si ex parte fęminę emittatur tolerabilius est: qm̄ non solum non grauat virum immo absoluit eū à grauamine: qm̄ aliās poterat interdum debitū petere, q̄n vir ad hoc ineptus esset. si aūt votum istud emittatur ex parte viri est matrimonium onerosum vxori, quia cogetur vxor cū rubore petere, vel nunq̄ recipere: ideo non videtur esse rationabile quòd vir hoc voueat, in vxore autem rationabile est.

An vxor possit vouere peregrinationem. Qō. LXXXIII.

QVAERETVR vlterius de voto peregrinationis an liceat vxori illud vouere. & dicendum q̄ aut est votum transmarinum, aut alterius peregrinationis. De secundo dr̄, q̄ nec viro, nec vxori licet istud vouere sine alterius cōsensu. ar. 27. q. 2. c. si tu. & 33. q. 5. cap. qđ Deo. huius rō est: quia indirecte p̄iudicatur alteri coniugū ex alterius discessu, cum priuetur debito, quod petere poterat. Sed hoc intelligendum est de peregrinatione, quæ est magni tpis: nam de peregrinatione breui, vt duorum vel triū dierum non vr̄, q̄ vir debeat ab vxore petere licentiā: quia paruū grauamē in hoc vr̄, vel nullum. De fęmina aūt secus esset, quia nec ad paruā peregrinationē, nec ad distantē licitum est sibi sine licentia viri implere, & vouere cum fęmina sit subdita viro penitus quātū ad domesticā gubernationē, & in oībus sit inferior p̄terq̄ in eis, q̄ directe, uel indirectè cōcernūt debitū cōiugale. Si aūt de voto trāsmarino q̄rat: aut q̄rit de viro an emittere possit, vel de vxore. Si de viro q̄ratur, dicendū q̄ pōt vouere, & exeq̄ p̄ter voluntatē vxoris, vxor tn̄ admonenda est attentius, vt consentiat. Extra de voto & voti redem. c. ex multa. §. quòd autē. Si autem non vult remanere sine viro vir cōplebit votum, & ipsa sequetur virum suū peregrinantem. eo. tit. c. q̄ super his. Si aūt de vxore q̄rat, an possit votum transmarinum emittere vr̄ q̄ possit, quia nō ad imparia iudicant. In ꝺ̄rium dicet, quia uir est caput uxoris prima ad Corin. c. 11. Rndet Host. in sum. ti. de uoto, & uoti redem. q̄ mulier pōt emittere uotū istud etiā uiro inuito, sed an possit eo inuito explere dubiū est: & distinguit an mulier sit suspecta uel infamara uel nimis iuuenis, aut nihil horū habet. Si primo mō non debet uotū personaliter exequi: nam si ipsa uelit ire sine uiro suspecta est, quia mulier fragilis est. Quid ergo dicēdū? Rndetur q̄ debet redimere uotū. Qualiter aūt fiat redēptio uoti, ꝺ. dicetur. Causa redēptionis est, quia ista mulier tam ad eūdū, q̄ ad bellādū inhabilis est. de hoc. extra. de uoto, & uoti redēp. c. q̄ super his. §. rursus. Si aūt nihil de superioribus habet: sed est antiqua & matrona, & bonæ famæ nō redimat uotū, sed eat: potissime si possit secū ducere multos bellatores, quia tunc eadē causa est, q̄ in uiro. s. in subsidiū terræ sāctæ. Sed quid si uir uouet uotū transmarinū, & uxor non pōt sequi uirū, qa hēt aliqđ impedimētū legitimū: & de eius cōtinentia timet, si maneat. Cōsulēdū est uiro, q̄ non uoueat, nec accipiat crucē, uxore dimissa: secus si ipsa uoluntariè proponat cōtinere, & sequat uirū suū: uel si maneat, & non sit suspitio. Dicit. n. Albertus in 3. sent. dist. 28. q̄ si timeret probabiliter periculū uxoris futurum, melius faciet uir nō peregrinari, ēt in peregrinatione terræ sanctę, q̄ q̄ uadat. Hoc idem tenet B. Thom. de Aquino in eodem loco. Cuius rō est: quia necessaria nō debēt p̄termitti p̄p ea, q̄ uoluntaria sunt. Imminet aūt uiro necessario uxoris curā agere, quia est caput illius. 1. Corin. c. 11. & 33. q. 5. c. caput. sed crucē accipere est spōtaneū. ergo magis est uxori consulendū.

Meretrix an possit vouere, & soluere votum transmarinum. Quæst. LXXXIIII.

QVAERETVR de meretrice, quā multi seq̄ p̄nt p̄p amorē, & irent ad bellādū trās mare, an uouere possit: & soluere debeat uotū transmarinū. Cā. n. huius uoti est defensio terræ sāctæ, q̄ olim fuit, cui nimis fauorabile erat subuenire. Vñ cum in alijs peregrinationibus ēt si ualde breuiores essent, nō liceret uiro p̄ter uxoris cōsensum peregrinari, & e p[illegible]hic aūt utriq; licet, ut s. declaratū est. Etiā uideret q̄ meretrici p̄mittēdū esset, qa illa secū posset habere multos bellatores. Rndendū est q̄ nō licet ei illuc ire, nisi arrigat: nec ēt recipientur bellatores, q̄ hoc mō eā sequunt amore corrupto: ar. extra. de uoto, & uoti redē. c. q̄ super his. in fi. Et simile est de uoto meretricis, sicut de oblatione eius: nō. n. recipit oblatio illius, ut p̄tet extra de deci. c. ex trāsmissa. ibi ī Glo. & sic hr̄ Deut. 23. c. q̄ merces prostibuli, & p̄ciū canis nō sūt recipiēda: ergo nec uotū, qa abominabile est. hoc tenet Host. in summa in titu. de uoto, & uoti redē. & Henric. eo. tit. in c. scripturæ.

An liceat vxori sine consensu viri vouere, ieiunare, orare, &c. Quæst. LXXXV.

QVAERETVR ulterius de alijs uotis uxoris. s. an liceat uxori sine consensu uiri orare, ieiunare, eleemosynā facere & similia, quæ opera pia sunt. Respondendum est secus esse in eleemosyna, & secus in alijs: nam de alijs dicēdum, q̄ licet uxori uouere, & reddere etiam uiro inconsulto, dum tamen uir non repugnet. Si uero repugnauerit siue oratio siue ieiunium sit, siue alterū opus pium, qđ tamen non sit eleemosyna, infringet uotū: & nō tenebitur mulier ulterius ad hoc: immo si post uiri prohibitionē ista obseruare uoluerit, iam peccat: quia uiro obedire tenetur: sed in hoc attendere debet uxor, ut discretè uoueat: scilicet ne talia sint uota, per quæ impediantur obsequia impendēda uiro, utpote si ipsa uoueret quotidie ire ad oēs horas canonicas: quia sic multū de famulatu uiro subtraheret. Vel si uoueret quotidie ire, uel multoties ad uisitandum infirmos: in quo eodem modo impedirentur obsequia præstanda: talia enim uota indiscreta sunt in muliere coniugata: quamquam essent honesta, & deuota in uidua: eodem modo caueat ne sint talia, per quæ sequatur præiudicium matrimonio: ut in ieiunijs immoderatis, & uigilijs. Attendat quoque uir in repugnandis uotis uxoris: quia si illa sunt uota rationabilia, per quæ nihil impe-

ditur de obsequijs eiº, nec repugnat statui matrimoniali, & vxor vacat rei domesticę quãtum satis est ad sustentationẽ oneris matrimonij, nõ debet talia vota infringere: quia si irritauerit apud Deum reus est, qa diminuit cultum Dei. repugnat etiam charitati: qm charitas nõ prohibet aliquẽ bene agere prima Corin. cap. 13. sed iste prohibet bene agere eum, qui potest, sine causa. Si autem vota vxoris sint aliqualiter irrationabilia, vt quomodocunque vir grauetur, poterit ea iustè retractare, nec in hoc quidquam demeretur.

Vxor an possit dare eleemosynam.

Si autem votum vxoris sit de eleemosyna danda: aut est de parua eleemosyna, aut de magna, quæ magnitudo consideranda est fm facultates viri: si magna fuerit non põt vxor sine viro vouere, & si vouerit nõ debet soluere, alioquin peccat, quasi furtum accipiẽs vsurpans rem quæ ad alterius administrationem pertinet. Si aũt sit eleemosyna parua q̃q̃ sanius esset qꝑ fęmina cõsuleret virũ, tñ si credit eũ verisimiliter cõcessurum põt vouere, & cõplere eo inconsulto. Fundamẽtũ huius est ex duobus: primo ex laudabili consuetudiné, qm sic est inolitũ qꝑ fęmina posset eleemosynã dare de rebus paruis, vel etiam aliàs donare rem paruam. Idem de filiofamilias. De hoc. ff. de dona. l. filius. & ff. de lega. 3. l. si filiæ, ar. extra de dona. c. cæterum. & de testa. c. relatum. 2. Consuetudines autem obseruandæ sunt: maxime cum sint multum laudabiles. Aliud fundamentum huius est ex dispensatione rerum domesticarum: nam Arist. 7. Ethic. ponit comparationẽ œconomiarũ ad politias: & sicut in politijs sunt aliquę speciæ bonæ, & malæ prauæ: ita & in œconomijs. Dicit enim q. apud Persas, & Barbaros vxor accipitur vt ancilla, & principaº totaliter est apud virũ, ita vt nec possit inimis ei disponere liceat: sed sit sicut seruus emptitius: & de isto principatu dicit qꝑ est tyrãnicus, & malus erat. Dicit etiam qꝑ aliæ gẽtes sunt, apud quas si fęmina est ditior viro & hęres instituta a patre ipsa principatur, & iste principatº est pessimus: quia ibi nihil iubet vir, sed oĩa iubet fęmina, & vocat principatus oligarchicus: quia ibi q ditiores sunt principantur. est aũt oligarchia principatus pecuniosorũ, qñ qui ditiores sunt principãtur in vrbe. De hoc tertio & quarto Politi. Concludit aũt philosophus qꝑ principatus œconomicus solum est conueniẽs, qñ est aristocraticus, i. fm virtutis differentiam. s. qꝑ ille qui virtuosior est maiorem partẽ accipiat regiminis, qui vero minus virtuosus accipiat minorem partẽ. & accipitur virtus solum pro virtute dispositiua ad regendũ, & quia viri naturaliter excellunt fęminas in prudentia, maior pars regiminis domestici viro tradita est: fęminis aũt, quia sunt minores in prudentia, & cõstãtia consilij minor pars tradita est. Nec tamẽ prorsus a dispositione domestica exclusæ sunt: sed sic circa minima licet eis disponere. Sic est conferendo paruam eleemosynam, vel aliàs donando. Si autem vir voluerit penitus interdicere vxori domesticam dispositionem, ita vt ei nihil dare liceat, q̃q̃ iura hoc concesserint, tamen grauat eam: potissimum si ipsa circa rem familiarem solicita, & industria est.

Vxor an post mortem viri teneatur soluere vota, quæ fecit, eo viuente. Quæst. LXXXVI.

QVAERETVR vlterius de votis vxoris, quę emisit viuente viro: an teneatur illa obseruare, eo defuncto. Et respondendum est qꝑ ad obseruandum aliqua vota, vel ad noniter emittendum ea, liberior est vidua quàm coniugata: quia vidua tam secundum vetus, q̃ fm nouum testamentum est sui iuris. De veteri apparet hic: nã de coniugata dicitur, quòd vota eius irritari possunt per virum. De vidua autem dicitur, quòd vidua & repudiata quidquid vouerint reddent. De nouo testamento patet ad Rom. 7. & prima ad Corint. 7. cap. quòd mortuo viro mulier est soluta a lege viri: Impedimentum tamen vouendi in coniugata erat propter hoc, quia ipsa erat subiecta viro, & mortuo viro non est subiecta illi: ergo liberior erit ad vouendũ, & ad obseruandum vota quàm viuente viro. Rñdẽdũ aũt ad qõnẽ, qꝑ vota illa, quæ emisit vxor viuẽte viro, aut tenuerunt simpliciter, aut tenuerũt respectu eius solum: aut nullo modo tenuerunt. Apparẽt membra ista, quia vxor viuẽte viro potest interdum vouere continẽtiam tẽporalem, vel perpetuam viro consentiente, & fortè quia ambo vouerũt. Idem si vouit ieiunare qualibet hebdomada aliqua die vel orare, & vir non repugnauit, quia non sciuit, vel fortè sciens consensit: tenuit enim tunc simpliciter, & sic de omnibus alijs. Alia autem sunt vota, quæ nullo modo tenuerunt, vt si mulier emitteret votũ de dando eleemosynam, & vir sciens repugnasset, vel vouit ieiunare, & sic de cæteris. Alia sunt vota, quę tenuerũt respectu vxoris, sed non respectu viri, vt si ipsa viro nesciente, nec consentiente, emisit votum continentię: nam quantum ad seipsam obligata fuit, & ob hoc nõ potuit petere debitum, viuente viro, licet posset reddere, vt supra dictum est. Si dicatur de votis, quæ non tenuerunt, viuente viro, dicẽdum est, qꝑ non compellitur vxor postea illo defuncto ea reddere, quia iã non manet aliqua obligatio, cũ viuente viro extincta fuerit, siue hoc sit de ieiunio, siue de oratione, siue de cęteris, vt si vouit dare eleemosynam magnam viro nesciente, & postea cum cognouit vir repugnauit, irritatum est votum: ideo postea cum fuerit mulier vidua nõ obligabitur ad illud. Idem si vouit ieiunia, & vir sciens repugnauit: nam siue incęperit obseruare votum, siue nondum, postquam vir repugnauerit votum irritatur: ideo postea non obligat cum nullius sit. Si autem sint vota, quæ viro viuente totaliter obligauerunt adhuc magis poterunt conseruari, & firmius obligabunt mortuo viro, quia viuente illo poterant retractari. Cum uero mortuus fuerit, quia mulier est sui iuris, nemo potest retractare ea: ideo tenetur obseruare: vt si vouerat ieiunium, vel orationem, aut similia, quæ vir cognoscens non irritauit. Si autem sint vota, quæ viro viuente partim tenuerunt, & partim non: debet ea totaliter obseruare uxor post mortem uiri, quia iam nemo est propter cuius præiudiciũ efficiantur uota inualida quantum ad aliquid: utpote si mulier nesciente uiro uouit continere: si uir non consentiat ipsa cogitur reddere debitum: sed nõ potest petere: & sic uotum in præiudicium uiri non tenet, sed contra ipsam tenet, ideo postquam uir obierit cum ipsa sit penitus sui iuris, tenebitur obseruare continentiam totaliter, siue in æternũ, siue pro tempore illo, in quo uiro uiuente, uouit obseruare, nec poterit contrahere: quia iam aget contra uotum. Idẽ si uouit intrare religionem, & uir sciens non permisit, defuncto uiro tenebitur. De continentia autem, quam uir & uxor simul emittunt manentes in seculo, magis est manifestum, qꝑ uxor teneatur post mortem uiri illam obseruare, quia uotum illud totaliter tenuit: & sic de cęteris uotis iudicandum.

An serui possint aliquid vouere sine dominorum consensu. Quæst. LXXXVII.

QVAERETVR vlterius de seruis, qui erãt ad vouendum impotentes cum nõ essent sui iuris, an aliquid vouere possint. Respondetur, quòd regulariter serui nihil vouere possunt, quia nihil habent in potestate sua: dico autem hoc quãtum ad hoc quòd sint vota firma. Nam solum ad vouendum seruus potens est, sed executio voti pendet ex potestate alterius: & quia seruus est homo simpliciter alterius, iuxta Aristo. 1. Polit. nihil suũ ipsius est: ideo non habet aliquid de quo libere vouere possit, quod intelligatur de illis in quibus pręiudicatur domino. Nam in cæteris potest vouere sicut potest vouere facere orationem, si illa non impediat ad obsequia Domini: vt si nõ voueat orare in loco determinato, vel in tempore determinato, quia per hoc posset impediri executio mandatorum domini: cum tamen non determinatur locus, nec tempus faciendo omnia, quæ dominus iubet poterit solui votum de orãdo, præcipue si oratio modica est: & sic nullus est, qui non possit vouere aliquid quãtumcunque sit iuris alterius, quia non possumus tantum alicui temporaliter obligari, quin maneat nobis aliquid quo Deo obligari possimus.

An seruus possit vouere religionem. Quæst. LXXXVIII.

QVAERETVR amplius an seruus possit vouere religionẽ. Et dicet aliquis quòd sic, quia obsequium perpetuum in votis recipitur loco obsequij temporalis. extra. de voto, & voti redem. c. scripturę. eodem modo maius recipietur loco minoris, sicut patet in commutationibus votorum: sed obsequium perpetuum Dei est maius, quàm obsequium debitum alicui homini: ergo poterit seruus per ingressum religionis liberari a seruitute domini: quia maior est seruitus Dei, & omnis obligatio recipit commutationem cum religione. Respondendum est, quòd votum est actus cultus Diuini: Deus autem non vult per cultum suũ alicui pręiudicari, sed maximè pręiudicaretur, si serui possent exuere seruitutem per ingressum religionis: ergo nõ licet eis sine domini cõsensu introire: alioquin dominus reducet de monasterio seruum profitentẽ. De hoc. 54. dist. cap. si seruo. & ar. extra de sent. excom. c. mulieres. Cum autem arguitur quòd minus obsequium recipit commutationem in maius, & omnia in religionẽ. Dicendum quòd intelligitur de obsequijs, quorum omnia Deo præstãda sunt, quia ibi religio maximum est: ideo omnia possunt commutari in illam: secus autem si vnum obsequium sit præstandum Deo, & alterum homini, quia tunc non est locus cõmutationi, cum prætudicaretur vni eorum. ita etiam est in obligatione serui ad dominum suum, ideo illa non potest commutari in aliam maiorem obligationem respectu Dei.

Si seruus ingressus est religionem professus ante tempus an debeat extrahi. Quæst. LXXXIX.

QVAERET aliquis, quid si seruus ingressus monasterium professus est ante tẽpus, per quod spectari debebat de quo. 18. q. 2. siqs incognitus. nunquid debet inde extrahi, vel manebit in professione. Respõdendum est, quòd aut ille seruus erat cognitus monachis qꝑ esset seruº, & receperunt eum ad professionem, aut non erat cognita conditio serui. Si secundo modo seruus dixit se esse liberũ, & per falsos testes probauit se liberum nisi dominus ipsum de gratia dimittere voluerit habitu quẽ furtiue recepit spoliabitur: & tanquã indignus domino reddetur sicut de seruo, qui domino nesciente ordinatur ad sacros, quoniam ille redditur domino, & non ministrat in aliquo ordine. extra de serui. non ordi. cap. de seruorum. monasterium autẽ non habuit hic aliquam culpam, quia fuit probabilis

ignorantia: ideo ad nihil tenebitur. Si vero monachi cognouerunt serui conditionem: & non obstante hoc receperunt in culpa sunt: ideo non poterit seruus educi de monasterio: sed satisfaciet monasterium domino: ar. 54. dist. c. si seruus. Ista est sententia Host. in summa tit. de voto, & voti. redemp. & in titu. de regula.

An seruus possit vouere religionem vel alia vota. Quæst. XC.

QVAERETVR ampliº an seruº possit emittere votum religionis, vel alia vota præter religionem: & satis videtur differentia in his, quia religio totaliter abstrahit seruum a iure domini: alia autem vota nequaquam. Sed respondendum est, quòd aut quæritur de voto peregrinandi, aut de cæteris. Si de primo dicendum, qꝑ non potest emittere inuito domino, vel saltem non potest ipsum exequi, siue sit trãsmarinum, siue aliàs. & hoc nisi peregrinatio sit necessaria, sicut si seruus incidit in canonem cogetur ire ad sedem apostolicã absoluendus. extra de sententia excom. cap. relatum. nec poterit tunc dominus impedire seruum, ne eat prætextu obsequiorum perdẽdorum: quia maior est obligatio iuris, quæ concernit bonũ publicum, quàm obligatio priuata ad dominum: nec debet dominus dicere se grauari in hoc: quia sicut cũ dominus emit seruum eum emit mortalẽ, & si breuiter moriatur dñs perdit pecuniam, sed nõ conqueritur, quia sciebat eum esse mortalem: ita cũ emit seruum sciebat eum esse potentem peccare, & legi subiectum, vt si peccaret per eam puniretur: ideo si seruus propter crimen occideretur, non haberet ius conquerendi dominus, quia a principio sciebat se talẽ emere seruum, qui ista pati posset: alioquin dissoluerentur omnia iura, & daretur locus criminibus cũ serui impune delinquere possent, quia erat contra iustum, & bonum, & statum publicum: ideo etiam serui subijci debuerũt legi quamquam dñi in hoc videantur grauari. Si aũt dicatur de alijs votis, vt ieiunio, & oratione, & alijs operibus pijs, dicendum qꝑ aut per illa grauatur dñs, & tunc nõ põt vouere, vel si vouerit non poterit soluere, sicut per ieiunia seruus efficitur debilior ad operationem: ideo nõ tenet votum, si dominus repugnat. per orationem etiam, si cõcerneret tempus, & locum, pręiudicabitur dño: ideo nõ poterit cõpleri votũ: poterit tamẽ dñs repugnare cuicunque voto serui, siue rationabili siue irrationabili, quia vtitur iure suo: tamen est dicendum sicut de votis vxoris respectu viri: scilicet qꝑ si ista sunt talia, per quæ aliqualiter derogatur dño põt ea infringere pręter cõscientiam. Si aũt nullo modo impediũt operas dño pręstandas, peccat dominus prohibendo votum serui.

An seruus factus liber teneatur ad vota quæ egit in seruitute. Quæst. XCI.

QVAERETVR vlterius, quid si seruus exeat in libertatem an teneatur obseruare vota, quæ egit dum esset in seruitute. Rñdendũ est, qꝑ sicut supra fuit dictum dñs põt reuocare votũ serui, siue prætudicet sibi, siue non: ideo considerandum qꝑ aut vota fuerunt irritata tpe seruitutis, aut non. Si primo modo, nõ obligatur ad obseruationem: quia nullum vinculum manet: si secundo modo obligatur. Pro quo sciendum, qꝑ cum seruus emisit votũ aut dñs aliqñ sciuit, aut nõ. si nunq̃ sciuit nunq̃ potuit retractare: ideo vota valuerũt respectu serui, qui erat ętatis discretę, & habebat voluntatẽ se obligandi: & sic siue religionem vouerit, siue

aliquid alterum votum tenuit, & seruabitur, immo nūc votum firmatur per hoc, quòd exit seruitutem: quia ante semper poterat Dominus repugnare, & infringere. Si autem istud votum cognitum est a domino, aut repugnauit, aut non. si non repugnauit tenet votum, quia per hoc cōsentit. si autem repugnauit, aut erat tale votum, ad quod se obligabat seruus postq̄ exiret seruitutē, vt si diceret voueo intrare religionem, vel ieiunare cum fuero factus liber: aut erat votum, ad cuius solutionē se obligare volebat dum maneret in seruitute. Si primo modo repugnantia dñi non irritat votum serui, quia pro tpe illo, quo solutio fieri debet nō est seruus obligatus Dño, ideo eo inuito poterit se obligare. Si autem dicas, q̄ q̄q̄ solutio sit post extinctam seruitutem: tū emissio voti est tpe seruitutis, ideo hanc poterit reuocare, vel irritare dñs. Dicendum q̄ dñs habet potestatem super seruum, quantū ad id in quo pōt ei famulari, ideo pōt irritare quidquid seruus fecerit, quod tollat vel diminuat famulatum p̄standum: emissio autem voti, & obligatio ad soluendum non præiudicant obsequijs p̄standis, sed solum solutio voti: ideo non poterit Dñs irritare votum quantū ad emissionem, s. faciendo q̄ non teneat. Si aūt votum complēdum sit tpe seruitutis repugnantia Dñi irritat votum: quia obligatio illa est ad solutionem, sed tpe seruitutis solutio est impossibilis Dño inuito: ergo obligatio est inutilis, immo nulla: quia de re impossibili pactū, vel obligatio nulla oriri potest: ergo Dñs irritabit obligationem per repugnantiam suam, & tunc cū venerit seruus ad libertatem nō tenebitur exp[illegible] votum, quia non habet aliquas vires cum fecerit.

An vota possint fieri cum conditionibus. Et quæ conditiones possunt apponi in votis: & an cum Deo possit committi simonia, vt dixit Innocentius. *Quæst. XCII.*

QVAERET aliquis de votis, an possint poni conditiones in illis, & si ponātur, an teneāt vota: vt si aliquis dicat voueo peregrinationem, vel ieiuniū, si Deus contulerit mihi tale, vel tale bonum. s. si filius meus liberabitur ab ista infirmitate, offeram Dño agnum meum, vel domum. Dicit autem Innocentius q̄ istud votū vī esse illicitū, quia intēdit a Deo vel abaliquo sancto emere sanitatem, quòd esset simonia, 1.q.1.c.qui studet: liberaliter ergo quisque offerre debet, & postea precibus, vel quouis alio modo supplicare pōt. 1.q.1.c. iudices & q.2.c.q̄ pio. & 38.dist.c.caue. Dicit etiam idem Innocentius q̄ pp hoc non sunt simpliciter cōditiones reprobandæ in votis, nisi simoniacæ essent, qualis est prędicta: vel aliàs turpis fuerit, ar.ex.c.allegatis. & extra de iureiu.c.peruenit. Alij autē dicunt huiusmodi vota esse licita, nec est simonia, sed offert Deo iste vouens contritionem cordis sui, vel aliam deuotionem ex cā iusta, etiam sub conditione, siue in dicendo, siue etiam in faciendo, quia quidquid homo dat, vel facit pro Deo, nō facit de suo, sed de eo, quod est Dei: quia quidquid homo habet, a Deo habet. extra de deci.c. tua nobis. istud autem, quod videtur tenere Hosti. & Innoc, honestius iudicatur. Dicit tamē Henricus extra de voto, & voti redēp.c.scripturę q̄ ista positio vltima non est reprobāda: immo credit q̄ tale votum licitè emittatur. ar. 28.q.1. §. ex his. nec obstat quod dicit Innoc. hoc esse simoniacum, quia semper inter Deum & hominem nulla pactio intercedit, sine qua expresse non cōmittitur simonia, vt 1.q.1.c.q̄ pio. & si de mente tali agatur vix est hō, qui pro Deo aliq̄d faciat, quin ab eo remunerationē spectet. Hanc sententiam Hostien. & Archid. reputāt veriorem. Cum Deo enim dicunt non committi simoniam, & eadē est positio communis theologorum. Respondendū ad quæstionem istam, q̄ nemo dubitat in votis posse poni conditiones, q̄n sacra scriptura plena est votis conditionatis. Sed dubium est de conditionibus, quę possunt apponi. Et dicendum est, q̄ in voto non pōt poni turpis cōditio: vt si aliquis dixerit se vouere aliquid si dederit ei vxorem alterius: ideo istud votum non tenet. Idem si cōditio sit qualitercunque iniqua importans mortale pctm: nam voluntas istius est solum se obligare sub illa conditione: sed Deus nō acceptat conditionem turpem, ergo nō acceptabit istā obligationem. Item in voto reijcitur conditio impossibilis: & licet respectu Dei sint omnia possibilia, tamen aliqua sunt respectu nostri per causas naturæ impossibilia, & si talia apposuerimus in votis non tenent: vt si quis dicat vouo Deo hoc, vel illud si fecerit istam domum meam esse de auro. Aliæ autem sunt conditiones indifferentes, & istæ debent haberi pro non adiectis, & complebitur votum dum tamen votum sit de re non indifferenti: quia tunc etiā non teneret votum, quod debet esse de meliori bono, vt supra declaratum est. Aliæ autem sunt conditiones honestæ largo modo accipiendo honestatem, non solum pro eo quod est actus virtutis, vel pertinens ad virtutem, sed etiam pro eo, quod cum virtute haberi potest. De primo, vt si aliquis dicat: voueo Deo peregrinari ad talem ecclesiā, si concesserit mihi quòd deuotè possim orare: vel si tribuerit vires ad repugnandum libidini. De secūdo, vt siquis dixerit: voneo ieiunare per vnum diem si Deus sanauerit me ab hac ęgritudine, vel si dederit, vt possim habere ordines sacros, aut si tradiderit hostes in manus meas, vel si multiplicauerit fructus agrorum meorum: ista enim non pertinent ad actum virtutis: sunt tamen talia, quę haberi possunt cum virtute, & respectu vitæ humanæ habent aliquod pondus. Indifferentia purè non sunt huiusmodi, quia illa non sunt actus alicuius virtutis, nec æstimantur ab homine habere aliquod bonum: immo nec habent, quia respectu vitæ humanæ nihil conferunt.

Nunc autem ad quęstionem respōdendum, quòd in casu proposito, scilicet si filius meus sanatus fuerit voueo Deo vnum pallium, vel ire in peregrinationē, tenet votum & est illicitum. simile patet de voto Iacob. Gen.28.cap. scilicet si dederit mihi Dominus panem ad vescendum, & vestes ad induendum, reuersusque prosperè fuero in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum: & cunctorum quæ dederis mihi decimas offerā tibi. vbi sunt omnia quę in casu proposito. Nam dicendo si filius meus sanatus fuerit, voueo dare pallium est aliqua simonia, quia interdo sanitatem a Deo emere: ita erit cum dicitur: si Deus dederit mihi panem ad vescendum, & custodierit me in via. quia hic pactio est, & aliquid datur pro beneficio, quod a Deo recipere petimus. Simile patet supra cap.21. vbi dicitur quòd Israel se obligauit voto dicens: Si tradideris populum istum in manus meas delebo vrbes eius, & sic factum est & Deus acceptauit votum: ergo licitum erat. Nam dicitur ibi: Exaudiuit Dominus Israel &c. si tamē male voluissent non exaudiret Deus illos, quia scimus, quòd peccatores Deus non exaudit Ioan. 9.cap. & Anna mater Samuelis dixit: si dederis famulæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino cunctis diebus vitæ eius. primo Regum cap. primo. Item si vota ista sunt illicita, in quibus apponūtur istæ conditiones: aut sunt illicita, quia est illicitū apponi cōditionē cū videatur esse pactio, vel sunt illicita, quia conditiones in se sunt turpes. Si primo modo non solum istud votum esset illicitum,

Ad q̄nē de mens auctor.

Quæ conditiones possint apponi votis.

Opi. Inn.

Alia opi.

Opi. Hen.

illicitum, immo etiā omnia vota, quæ sunt cum conditione, quia in omnibus interuenit pactio: sed hoc falsum est: nam scriptura concedit vota ista tāquam licita, etiam ipsemet Innocentius & omnes alij doctores. Si dicatur secundo modo manifestum est, q̄ ista conditio non est turpis: quia filium meum sanare non est turpe, sed valde honestum, & desiderabile: ergo tenebit istud votum. Item si argueretur, quòd votum istud non tenet, quia simoniacum, vt dicit Innocen. & assereremus esse simoniacum, quia ibi promittitur aliquid si Deus benefecerit nobis, diceremus omnia vota esse simoniaca, quando cum conditione emittuntur: & hoc ex duobus, primo quia ibi aliquid datur pro altero: secundo quia interuenit pactum, quod adhuc magis pertinet ad simoniam: sed hoc falsum est, quia non dicimus vota ista simoniaca: ergo nec istud, quod propositum est. Item patet adhuc magis istud in terminis, quia simile votum emisit Ionas cum esset in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus dicens: Si liberaueris me de loco isto offeram tibi holocausta, vt patet Ionæ 2.cap. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, & quæcunque vouī reddam pro salute mea Domino. Non est tamen dicendum quòd iste propheta vouerit illicitum, maxime cum immediate sequatur quòd exaudiuit Dominus Ionam, scilicet quòd præcepit pisci, vt euomeret eum in aridam, & factum est. Sed forte dices, q̄ votum istud non fuit conditionale, quia non apparet in litera, quòd posuerit conditionem. Respondendū est, quòd nihil differt, quia licet concedamus illud nō fuisse conditionale saltem tamen fuit modale, cum dicatur ibi: Quæcūque voui reddam pro salute mea. ideo necesse est vt dicatur quòd ille vouebat, vt liberaretur inde: & tunc stat inconueniens, quia quantū ad committendum simoniam, nihil differt, si aliquis dicat: ego dabo tibi mille, si dederis mihi beneficium Ecclesiasticum: vel ego do tibi ista mille, vt des mihi beneficium: ergo si esset simonia in voto conditionali, erit quoque in modali: sed in isto voto Ionæ, q̄d saltem dicetur modale non fuit simonia, quia licitè emissum est: ergo non fuisset simonia, etiam si emitteretur cum conditione. Cum autem dicebat Innocen. quòd votum istud erat simoniacum. Respondebat Henricus quòd non erat simonia, quia inter Deum, & hominē nulla pactio intercedit, sine qua expressa non committeretur simonia. vt 2.q.1.cap. quàm pio. Sed ista responsio nō tenet, quia etiam si intercideret pactum inter Deum & hominem vouētem nō esset simonia: vt si homo diceret Deo: ego dabo tibi pallium, si sanaueris filium meum: & Deus diceret: ego sanabo filium tuum, si dederis pallium: vel alio modo, si homo proponeret quòd daret pallium, & Deus sanaret filium eius: & Deus acceptans istam conditionem diceret: ego sanabo filium tuum. Similia. n. sunt in sacra scriptura: nam Exo.cap.19. dicitur quomodo Deus iniuit pactum cum Iudæis, scilicet quòd ipse acciperet eos in populum peculiarem curando de illis specialiter in benefaciendo, & quod ipsi custodirent mādata eius. Iudæi autem acceptauerunt istā conditionē, vt patet ibidem: & tamen quādo postea Iudęi colebant Deum nō erant simoniaci, quia Deus non incitauit eos ad simoniam. Similis modus fœderis habetur Deuter. cap.29. vbi iterum Moyses ex parte Dei pepigit fœdus cum Iudæis: non ergo tenet solutio. Sed dicendum quòd non potest cum Deo committi simonia, siue conditionaliter, siue sub modo aliquid faciamus, siue interposito pacto vtrinque, siue nō. Et rō diuersitatis est, quia simonia est, cum spiritualia propriè vel impropriè venduntur: & hoc q̄a venalia non sunt. Istud aūt est respectu ministrorum Ecclesiæ, qui nō sunt Domini rerum sacrarum, sicut sacramentorum: nec iurium ecclesiasticorum, sicut beneficiorum: sed sunt ministri, & etiam Papa respectu horum est minister, & non Dominus: maxime respectu sacramentorum: ideo non possunt dispensare res istas, nisi eo modo, quo eis constitutū est, scilicet gratis dantes, & non ponentes in illis aliquam æstimationem. Deus autem est Dominus omnium rerum spiritualium, ideo potest disponere de illis ad libitum: ideo etiā si diceremus Deum esse subiectū legi, quod est impossibile, tamē adhuc non est simoniacus, quādo fieret cum eo pactum super rebus spiritualibus, quia ipse simpliciter est Dominus rerum: ideo potest illis vti ad placitum. Item non est simonia cum Deo, sed cum ministris, quia ideo dicitur simonia, quando aliquid datur pro rebus spiritualibus, quia illud potest mouere animum dantis ad dandam rem spiritualem. Si tamen nullo modo id, quod datur potest mouere conferentis animum ad conferendum spirituale bonum, & sic verisimile erat, non esset simonia. Sic patet extra de simo. c.& si ex feruore. vbi dicitur quòd parua bona, vt vinū, & electuariū, & similia, quæ verisimiliter non possunt mouere mentem collatoris, non inducunt simoniam, sed fit respectu Dei, quòd ipse propter omnia promissa nostra non moueretur, quoniam omnia bona nostra ei proficere nequeunt, cum eis nō egeat Psal.15. ideo ipse non cōfert nobis aliquid propter bona, quæ promittimus, sed ex immensa sua benignitate, acceptat tamen promissiones nostras, non quidem tanquam ei vtiles, sed [illegible] per illas meliores efficiamur, sicut supra declaratum [illegible] in quæstione an expediens sit vouere. Sed obijcies quòd quamquam ex parte Dei nō sit simonia, quia [illegible] mouetur propter promissa nostra, tamen erit simonia ex parte nostri, cum ei aliquid promittimus solum, vt cōsequamur ab eo aliquod spirituale bonum: sic enim est si aliquis parua dona episcopo impendat, quæ verisimiliter non possent mouere animum episcopi ad conferendum huic aliquid spirituale, nec etiam mouent: sed postea episcopus ex alia causa confert huic ecclesiasticum beneficium, quamquam ipse non sit simoniacus. Si tamen iste, qui contulit dona ideo contulit vt moueret animum episcopi, simoniacus est, nec potest beneficium sic obtentum securè possideri. Dicendum autem quòd non est simile, quia nos quando vouemus aliquid Deo, vt nobis bonum faciat, quāquam pro hoc tribuamus, tamen scimus quòd Deus non mutabitur propter ista, sed ex benignitate sua conferet, si conferre voluerit: ideo magis nos ista facimus, vt ei placeamus, quàm vt eum ad conferendum moueamus: cum sciamus talem motum animi in Deo esse impossibilem. Secus autē est in eo, qui aliquid contulit prælato volens sic obtinere ecclesiasticum beneficium, quia iste ea intentione dedit, vt collator moueretur, & dato q̄ interdū non moueatur ex his, tamen moueri potērat: ideo affectio corrupta insit aliquid conferentibus: nam directè, vel indirectè spiritualia emere volūt, ideo in istis est simonia, cū Deo aūt nequaq̄. Quod autem allegatur per Inno. de.c.q̄ pio.1.q.2. non est simile: quia ibi dī de Giezi q̄ peccauit, quia p̄ sanitate diuinitus collata petijt sibi dari vestes: qđ tenet in ministris, qa Deus causauit istam sanitatē: Eliseus aūt fuit minister illius, ideo q̄ peteret aliq̄d p̄ illa uēdēdo id qđ erat Dei, & Deus gratis cōtulerat, peccatum erat: si tamen Deus dixisset Naaman Syro, qui curatus est a lepra, quia ego curaui te facias hoc uel illud, nemo diceret esse modicū simoniæ: nam similia multoties Deus fecit inter Iudæos, cum conferret eis bona, & diceret postea quòd

Obiectio.

Solutio.

quòd pro illis bonis collatis colerēt eum, vt patet tam in libris Moysi, quā in libris historialibus veteris testamenti. Nullum ergo votum potest esse simoniacum, nec illicitum propter conditionem appositam, nisi conditio in ipsa sit mala. Patet ergo ex prædictis, q̄ vota possint fieri cum conditione, & quæ conditiones recipiuntur, vel reprobantur a votis.

An vouens intrare religionem, & stans per annum, & exit, an satisfaciat voto, vel teneatur semper manere.
Quæst. XCIII.

Arguit. 1. QVAERETVR vlterius si aliquis vouit intrare religionem, & intrat: & in anno probationis egredietur, an compleat votum, vel si tenetur semper manere. Et videtur primo quòd teneatur ibi semper manere, q̄a melius est religionē non ingredi, quàm post ingressum exire: sic patet secunda Petri. cap. 2. Melius erat illis viā veritatis non cognoscere, quàm post agnitā retroire: & Lucæ cap. 11. dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei: sed ille, qui voto se obligat ad religionis ingressum tenetur ingredi, ergo tenetur ibi perpetuò permanere.

Secundo. Item nihil agere, & inutiliter agere æquiparantur. de regu. iur. in 6. in regula. nihil & inutile. sed introire religionem, & egredi est inutiliter ingredi: ergo idem erit quod non ingredi: sed iste, qui vouit ingredi religionem infringit votum si non ingrediatur: ergo si ingrediatur & exeat, infringit votum.

Tertio. Item quilibet debet vitare id, ex quo scandalum sequitur, & alijs datur malum exemplum, sed exire quòd aliquis post religionis ingressum egrediatur, & ad sęculum redit, malum exemplum, & scandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingressu, & prouocantur ad exitum: ergo videtur, quòd iste vouēs teneatur manere in perpetuum in religione.

Quarto. Item votum religionis est perpetuum, & propter hoc præfertur alijs votis, & possunt alia communicari in ipsum extra de vo. & voti redemp. c. scripturæ. hoc tamen non esset, si aliquis voto religionis emisso, ingrederetur religionem, & postea egrederetur: ergo videtur quòd teneatur manere ibi perpetuo.

Quinto. Item qui vouit religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cum votum nō sit irrisorium, vel de nihilo: sed qui ingreditur religionem, & immediatè exit, nihil Deo impendit: ergo violauit votum.

In contrarium arguitur, quòd non obligetur ibi semper manere, quia votum professionis, quod est solenne propter hoc, quòd obligat hominem ad manēdum perpetuò in religione præexigit annum probationis, sed ad votū simplex, quo aliquis se obligat ad religionis ingressum non præcedit annus probationis, nec exigitur: ergo videtur quòd hoc modo vouens non tenetur perpetuo manere in religione.

Ad q̄nē. Respondendum ad quæstionem, quòd obligatio ex voto non causatur ex lege, sed ex voluntate: ideo ex ea legem accipit, scilicet q̄ taliter obligetur aliquis qualiter voluerit a principio se obligare, & ad tanta. Pro hoc autem considerandum quòd vouens intrare religionem, sicut variè potest velle se obligare, ita variè obligabitur: nam huiusmodi vouens, aut non solum intēdit se obligare ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuò manendum ibi, ita quòd quando vouet habeat determinatam istam intentionem, & tunc ad implendum votum tenetur manere in perpetuum in monasterio: aliàs infringit votum, nec prodest sibi annus probationis, qui conceditur a iure communi: quia iste est pro eis, qui habent libertatē in introeundo, & manendo: qui autem huiusmodi est cogitur manere: si tamē in anno probationis, vel ante factam professionem iste egrediatur, & contrahat, tenebit matrimonium quamquam peccat mortaliter: hoc est quia votum non est solennizatum: ideo licet impediat contrahendum, non dirimit iam contractum: extra. qui cler. vel vouen. c. rursus. aut quando vouit intēdebat se obligare ad religionis ingressum causa experiendi, cum libertate remanendi, vel exeundi, scilicet quòd vouеat intrare religionem: & tunc intendat, quòd non vult permanere in ea in perpetuum determinatè: quia si viderit sibi expedire manebit, sin autem egredietur: & tunc manifestum est, quòd iste complet votum etiam si exeat in anno probationis: & huic proficit annus probationis indultus a iure: aut iste, quando vouit introire religionē, nihil cogitauit de permanendo vel exeundo: sed solum vouit intrare: & tunc videtur iste obligari ad ingressum religionis secundum formam iuris communis, quæ est vt ingredientibus detur annus probationis, ideo non tenebitur perpetuo manere, nec infringet votum exeundo. ista est sentētia sancti Thomæ 2.2.q.vlti.articu.4. Aliter autem distinguit Henricus extra. de vo. & voti redēp. c. per tuas, & est distinctio Ascen. in summa, scilicet quòd qui vouit intrare religionem, aut actualiter proponit in religione permanere, ita tamen q̄ propositum illud non cadit sub voto, sed ipsum comitatur: aut vouet & proponit experiri religionem: vt si placuerit ei, maneat ibi, & si displicuerit, exeat: aut de nullo eorum actualiter cogitauit, sed solum vouit intrare religionem existimans quòd bonum sibi esset: aut dum vouebat intrare, habebat actualiter propositum exeundi postquam intraret. Si primo modo vouit: aut tunc quando intrat habet propositum absolutè exeundi, & nūquam dandi operam, vt mutetur propositum istud, aut nō. Si primo modo intrans non implet votum suum secundum iudicium Dei. In his autem, quæ Deo offeruntur Deus magis respicit intentionem, quàm factum. Tertio modo intrans votū implet, licet postea egrediatur, quia non habet absolute nec ex malignitate propositum exeundi, sed magis ex infirmitate. Idem autem debet iudicari de tertio modo. Si autem vouit quarto modo, scilicet, quòd dum vouet, habet actualiter propositum exeundi potest tripliciter intelligi. Vno modo quòd iste, qui vouet intrare ita vouit intrare, vt exeat. Alio modo potest intelligi, quòd iste vouit introitum & exitum. Tertio modo quòd iste solum modo vouit introitum, & tamē tūc, quando vouet, habet actualiter propositum exeundi. De quolibet istorum modorum dicit Ascen. & Henricus quòd vouens peccat, & non tenet votum, quia est temerarium, vt patet intuenti: ergo vouens intrare religionem eo modo quo tenet votum, non implet illud, si ingrediatur cum proposito exeundi, & non dandi operam, vt mutetur illud propositum: & ista distinctio satis conuenit sententiæ sancti Thome, quam supra posuimus.

Ad rationes autem in contrarium respōdendum. Ad primam quando dicebatur quòd melius est viam Domini non cognoscere, quàm post agnitam retroire. Dicendum quòd verum est, si aliquis intraret religionem, & esset certus, quòd non maneret in ea: melius esset non intrare quàm intrare, vt quando intrat cum proposito exeundi: cum tamen non habet tale propositum, sed intrat, vt experiatur: & si visa fuerit expediēs religio, quòd maneat: si autem quòd exeat: vel cum intrat religionem non habens aliquod propositum speciale manendi vel exeundi: sed intrat quia vī sibi esse bonum, licet postea exeat, melius est intrare & postea exire, q̄ nunq̄ intrare: quia per

Ad primā rōnem.

per hoc q̄ intrat, disponitur aliquis ad manendum ibi perpetuo: si autem nunquam intraret, nunquā posset ibi manere. Quod autem dicebat beatus Petrus intelligitur de via Domini, quæ est sub necessitate, sicut est fides catholica, quia melius fuisset alicui, q̄ nunquam ad Christum fuisset cōuersus, quàm quòd cōuerteretur, & postea rediret ad infidelitatem. Cum autem est via Domini voluntaria, sicut est in voto religionis antequam sit solennizatū, melius est quòd aliquis ingrediatur, dato q̄ postea exeat quàm quòd nunquam introierit: & cum arguitur Lucæ c. 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Dicendum q̄ mittere manum ad aratrum est, quando aliquis se totaliter disposuit ad aliquam rem, & postea retrocedit. Si tamen dispositio est imperfecta non iudicatur ex hoc ineptus ad regnum Dei: est autem dispositio totalis, quādo aliquis per votum ad remanendum totaliter se obligaret, & tunc non liceret respicere retro: nam etiam si aliquis hoc vellet, non permitteretur: quia per votum solennizatum non potest aliquis redire ad sęculum: qui tamen vouit solum intrare religionem, & habet adhuc libertatem exeundi, vel manendi, non dicitur misisse manū ad aratrum: ergo quamquam respiciat retro, non est ineptus regno Dei. Ad secundam rationem cum dicebatur, quòd non intrare, & inutiliter intrare æquiparantur, concedendum est. Cum autem dicitur quòd intrans & exiens inutiliter intrat: distinguendum, quia aut habuit intentionem obligandi se ad manendum ibi in perpetuum, quādo vouit, aut nō. Si primo modo, & postea exeat inutilis est ingressus: & tunc dicendum quòd æquiparantur non ingredi, & ingredi & immediate exire, quia vtroque modo votum infringitur. Si secundo modo. s. quòd non habuit intentionem se obligandi ad manēdum in perpetuum in religione, siue quia proposuit ingredi, vt experiretur: siue quia nihil proposuit: sed solum ingressus: quamquam postea exeat non est ingressus inutilis, quia cum ingreditur quis habet voluntatem colendi Deum specialiter, quam non haberet, si non ingrederetur: etiam quia disponit se ingrediens ad manendum in perpetuum in religione nisi forte videat esse non expediens: qui aūt non ingreditur non se disponit ad hoc: ergo melius est ingredi, quamquam non permaneatur ibi quam nunquam ingredi. Ad tertiam rationem quādo dicebatur, q̄ quilibet debet euitare id ex quo sequitur scandalum. Respondendum quòd si quis ingressus est religionem solennizato voto, & postea exeat, scandalum generat: & hoc nemini permittitur: quia eriā si quis exeat compelletur redire. Si tamen aliquis ingrediatur religionem, & nondum solennizato voto exeat, non est scandalum, quia iste vtitur iure suo. est autem concessus annus probationis cuilibet ad experiendum de religione, vt videat, an sibi conueniat: q̄ aūt ante tempus illud quis egrediatur, quia forte vidit, quòd sibi non expediebat, non est scandalum, nec malum exemplum: & si aliquis scandalizetur, non erit hoc scandalum actiuum ex parte eius, qui scandalizat, sed scandalum passiuum. s. q̄ quis vult scandalizari, & ab hoc scandalo nemo potest cauere, cum non sit ex parte sua, sed ex parte patiētis: potissimum autem cum ille, qui egreditur habet causam rationabilem egrediendi. s. infirmitatem, debilitatem, aut aliquid huiusmodi. Ad quartā rationem cum dicitur q̄ votum religionis est perpetuum, cōcedendum est postq̄ solennizatum est, quia est inducta obligatio ex iure Ecclesiæ. Si tamē votū de religione sit simplex, nō est perpetuum: nisi forte voluerit aliquis se obligare ad perpetuo manendum, vt in primo modo distinctionis supra datæ: sed in duobus modis sequentibus non est perpetuum: est tamen hoc generale q̄ quicūque vouerit intrare religionem, ita quòd illud votum sit obligatorium ad intrādum, tenetur intrare sine proposito exeundi: non quidem quòd habeat propositum non exeundi, quia hoc nō requiritur, sed saltem q̄ non habeat propositum exeūdi cū intrauerit, quia in isto secundo mō non satisfacit voto, & tenetur mutare propositum de exeundo: postea aūt si viderit expediēs in anno probationis poterit exire, vel manere, nisi a principio intēdisset se obligare ad semper manendum. Ad quintam rōnem cum dī q̄ ille, qui vouit intrare religionem obligauit se Deo ad aliquem cultum, cōcedendum est: & cum dī q̄ intrās, & immediate exiens non impendit aliquem cultum. Rndendum q̄ aut vouit cum intētione obligandi se ad semper manendum, & iste si exeat non impendit Deo cultum, ad quem se obligauit: ideo fractor est voti: si autem vouit intrare religionem cum proposito experiendi, an conueniret ei vel non, & sic maneret vel egrederetur: vel si intrauit sine aliquo determinato proposito solum intrans, quia religio bona erat, etiam si iste exeat impēdit Deo aliquem cultum. Nam intrando monasterium cum voluntate manendi ibi, si sibi conueniens fuerit impendit Deo cultum, quia sicut manere in religione in æternum est aliquis Dei cultus, ita q̄ aliquis disponat se ad manendum ibi dispositione immediata est cultus Dei: sed quòd aliquis ingrediatur religionem, dum tamē non ingrediatur cum proposito exeundi, est dispositio immediata ad manendum in religione in perpetuum: ergo cultus aliquis sic exhibetur, & sic completur votum.

Ad quintam.

Rñ. Innoc. Quòd religiosus vt hic dicitur possit fieri eps intelligitur prīmo cū necessitate ecclesiæ & a papa cōpulsus. secūdo i religiosis q̄ nō vouent paupertatē seu habere reditus in cōi: & ista presumē ītētio. c. 1. 18. q. 7. qa tūc epi & canonici viuebant in cōi. & sic eps nō faciebat cōtra votum quia nihil habebat ī particulari. De alijs autē religiosis post quā vouēt paupertatem tā in cōi q̄ particulari vsque ad mortem: tibi excogitandum relinquo. vidimꝰ tñ ætate nostra epm religiosum de ordine mēdicātiū, qui ob gehēnæ metū epatui cessit & ad claustra monasterij reuersus est nolēs ab aliquo eligi. Vocari dicebat n vir ille doctissimus tpe prælaturæ in mortali peccato vixisse.

An vouens intrare religionem possit suscipere episcopatum, voto omisso. *Quæst. XCIIII.*

QVAERETVR vlterius si aliquis vouеat intrare religionem, & antequam intret eligatur in episcopū, an teneatur intrare religionem vel omisso voto possit suscipere episcopatū. Dicet aliquis q̄ non obligabitur intrare religionem, sed potest suscipere episcopatum: quia facilius est, q̄ aliquis nondum monachus efficiatur episcopus, quā postquā fuerit monachus: sed postquam aliquis est religiosus potest dimittere religionē, & accipere episcopatum 18. q. 1. c. 1. ergo a fortiori poterit antequā intret. Respōdetur secundum Innoc. & Henricum, & alios, quòd iste tenetur cōplere votum ingrediendo monasterium non curando de electione. Si autē electores in eo perseuerauerint poterit exire, & accipere episcopatum. Ratio autem Innoc. est hęc: quia ex quo esset episcopus, nisi resignauerit episcopatui non posset fieri monachus, vel canonicus regularis extra de renuncia. c. post translationem. sed si primo fiat religiosus bene poterit postea fieri episcopus: & sic conuelueturei, quòd primo votum suum impleat cum, & postea episcopatum suum habere possit, & sic vtrumque perficiet. Item secundum Host. ideo cōsulitur sibi perficere votum, vt in prelatura sit perfectior: nam & religio addit quendā gradum, & aliqua seculari prælato licent, quæ non licerent religioso. extra. de vi. & hone. cle. c. clerici. & de regula. c. cōsuluisti. Aliter dicit Ascen. quòd diuersitas est in istis: quia si sic vouens acceptaret episcopatum non intrans religionem, esset transgressor voti, ideo erat in peccato mortali: & electio talis est irritanda, quia ad sacrorū administrationē eligit a quorū pceptione electionis est priuatus, sed professus primo in religione,

ligione,& postea episcopatum recipiens non defraudat religionem, quia ab ea nō recedit: oportet enim eum habitum eius portare. extra de vi, & hone. cler. c.clerici. non debet etiam a primo proposito diuertere.16.q.1.cap.de Monachis: & hoc quantum ad ea, quę sunt de substantia monachatus. Dicēdum autē prēter hęc ꝙ taliter vouens debet introire primo religionem,non curando, an postea accipiat episcopatum,vel non: quia cum istud votum fuerit licitum tenetur iste explere illud: ad accipiendum autē episcopatum non tenetur, quamquam electus sit: ideo curandum sit de his, quæ sunt per se, & necessaria. Cum autem arguebatur ꝙ maius est aliquem extrahi de monachatu ad hoc quòd efficiatur episcopus, quàm quòd nondum monachus assumatur in episcopum,concedendum est quòd hoc maius est quantum ad ius.s.quòd a maiori strictione abstrahatur ille,qui erat in monachatu & sumitur in episcopum: quàm ille,qui nondum erat monachus, quamquam vouisset introire monasterium : tamen quantum ad istum,qui eligitur,non est maius. Nam ille,qui est in monasterio non est obligatus alicui voto,quod nondum compleuerit: nam erat obligatus ad obseruantiam regularem, & quotidie illam complet: qui aūt vouit, sed nondum introiuit monasterium, tenetur obligatus aliquo voto, quod nondum expleuit totaliter,vel in parte: ideo iste si assumat episcopatum est fractor voti: qui autem in monasterio iam est, nullum votum frangit.

An conueniens est quòd aliqui tenentur ad introitum religionis per votum. Quæst. XCV.

QVAERETVR vlterius an cōueniens est ꝙ aliqui obligentur ad ingrediendū religionem per votum. Et videtur quòd nō,quia per professionem obligatur quis voto ad religionem: sed ante professionem conceditur annus probationis secūdum regulam Beati Benedicti, & secundum ius commune, quod etiam prohibuit aliquos astringi ad religionem ante completum annum probationis: ergo multo minus existens in seculo ad religionem per votum obligari. Item dicit Beatus Greg. in regist̄ro, & habetur in decretis dist. 48.ꝙ Iudæi nō vi,sed libera voluntate,vt conuertant, suaderi debent: sed implere id,quod vouetur,necessitas est: ergo non sunt aliqui obligandi per votum ad religionis ingressum. Itē nullus debet alteri præbere occasionē ruinæ, alioquin tenebitur ad restitutionem Exo.cap.21. siquis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternę reddet precium iumentorum. Idem etiam de iniur. & dam.da.c.siquis.sed ex hoc quòd aliquis obligatur ad religionem per votum, frequēter quidam cadunt in desperationem,& alia peccata: ergo non sunt ad religionem voto obligandi. In contrariū videtur,quia dicitur Psal.75. vouete & reddite Domino. vbi dicit glossa ꝙ quædam sunt propria vota singulorum: vt castitas virginitas & huiusmodi. Ad hęc ergo vouenda nos inuitat sacra scriptura. Sed talia sunt vota religionis: ergo melius est,ꝙ aliquis se voto obliget ad ingressum religionis,quàm quòd non se obliget. Itē opus quod fit cum voto magis meritorium est, q̄ qđ fit sine voto,vt supra declaratum est in quadam quæstione.s.an magis meritorū sit agere ex voto, quàm sine voto: sed intrare religionem est opus bonum: ergo magis meritorium est, quòd voueat aliquis intrare,quàm quòd non voueat. Ad quęstionem respondendum quòd bonum est, quòd aliquis vouеat intrare religionem : nam intrare religionem secundum se est bonum opus,& supererogationis. De talibus autem est votum, vt supra declarat̄ fuit: ergo bonum est vouere: & non solū est bonum: sed etiā melius est vouere intrare quàm intrare sine voto, cū quodlibet opus bonum melius sit, quando fit cum voto,quàm sine voto. Item quādo voluntas est magis parata ad aliquid faciendum cæteris paribus est ipsum opus magis meritorium: sed per votū voluntas nostra magis paratur ad bonum, quia firmat se in proposito, cum sit votum ad firmandum mentem, vt patet ex supra dictis: ergo melius erit religionem vouere intrare quàm sine voto intrare. Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primam dicendum quòd votum est duplex, quo quis obligat se ad religionem.s.votum simplex,& solēne. Dicitur votum solenne ipsa professio, quam emittit monachus, vel quicunque frater, in qua vouet ea, quæ consuetū est voueri in qualibet religione: & ad tale votum debet prꝫcedere annus probationis. Et isto modo procedit argumentum, quia per istud votum fit aliquis firmiter monachus,ita quòd non liceat sibi postea egredi redeundo ad seculum. Aliud est votum simplex, per quod nō fit aliqus monachus,sed solum est obligatus ad ingressum religionis, & postea potest adhuc egredi,nisi forte voluisset se obligare ad semper manendum in religione: & ante istud non prꝫcedit annus probationis. Ad secundam rationem quando dr ꝙ Iudęi non sunt inuolūtariè trahendi ad Christum, ergo nec monachi ad professionem. Dicendum ꝙ intelligitur illa auctoritas Gregorij de violentia absoluta,quæ excludit omne volūtarium, & tollit omne meritum. non est autē talis necessitas, quæ causatur ex voto ad introeundum religionem: sed est necessitas ex fine.s.ꝙ postquam aliquis vouit intrare religionem, nisi introierit, non potest consequi salutem, quia est fractor voti: talis autē necessitas ad bonum opus non est vitanda: quinimmo vt dicit Augustad Armentarium,& Paulinum: fęlix est necessitas,quę ad meliora compellit. Ad tertiam rationem cum dicitur,ꝙ nullus debet alteri prꝫbere occasionē ruinę. Dicendū ꝙ vouere ingressum religionis est qđā confirmatio voluntatis ad meliora, s.ad ingrediendū religionem,ideo quantum est ex se nō datur per hoc vouenti occasio ruinę,sed magis subtrahitur,cū confirmetur per votum magis in bono. Quòd autem transgressor voti grauius ruat, quàm qui non vouit, non derogat bonitati voti : sicut non derogat voto baptismi ꝙ aliquis post illud grauius peccet, quàm si non fuisset baptizatus: & tamē melius fuit,baptizari, & vouere in baptismo,quàm non vouere.

An vouens teneatur immediatè adimplere votum, vel possit differre. Quæst. XCVI.

QVAERETVR amplius de impletione votorum,an teneatur aliquis implere votum immediatè vt vouit, vel vsque ad quantū tempus. Respōdetur quòd obligatio voti dicitur esse voluntaria: nam qui vouet,ante votum nullo mꝺo erat obligatus, & per votum causauit obligationem: nō poterit ergo maior obligatio causari in vouente, quàm ipse voluerit se obligare. Et sicut non potest obligari quis ad plura soluēda quàm vouerit,ita nec poterit obligari ad soluēdum illa alio modo,q̄ vouit,nec anteq̄ vouit. Iō pro hoc ꝓsideranđ ꝙ votorū q̄dā sunt, quæ non obligant. Alia vero, quæ obligant. Prima autem sunt: quia emittuntur a pſonis nō potētib⁹ se obligare: vel quia fiūt de reb⁹,q̄ nō cadūt sub voto: & sic de alijs causis : & q̄tū ad illa non

non est solutio. Alia vota obligant, sed ista dupliciter, quia quædam sunt,quæ a principio non obligant, sed postea obligant,sicut sunt vota impuberum,vel furiosorum,quia si impuberes,vel furiosi aliquid voueant, tunc non est votum solidum propter defectum consensus,sed cum peruenerint impuberes ad pubertatē, & furiosi ad lucida interualla firmantur vota emissa, vel simpliciter, vel quantum ad eos: dico autem simpliciter: vtpote si contingat alicui venienti ad pubertatem esse totaliter sui iuris, & idem de furioso cum habuit lucida interualla,quia tunc vota tenebunt simpliciter:si autem non simpliciter sui iuris saltem tenebunt vota quantum ad ipsos,cum habuerint voluntatem se obligandi,nisi ille sub cuius potestate sunt postea reuocauerit. De uoto autem isto,quod a principio non obligat,sed postea: etiam non est inquirendū tempore illo,quo non obligat: quia sicut votum absolutè nō tenet;ita nec obligatio ad soluendum in tali,vel tali tempore:sed quando sunt vota, quæ immediate obligant,cum emissa sunt,est de eorum solutione inquirendum. Et respondendum, ꝙ omnia vota, quæ fiunt ab aliquo,qui est sui iuris, & de re licita, & sic de alijs cōditionibus voti immediate obligant vouentem:non quidem ad soluendum immediate, sed ꝙ immediate sit obligatus,vt aliquando soluat. Fallit autem hoc in voto religionis, quod post triduum ab emissione sua obligat.extra de regularibus.cap.ad nostram.vbi dicitur, ꝙ si ille, qui suscepit habitum & professus est ante triduum reiecit illum non videtur obligatus ad religionem, ex quo apparet, ꝙ si pluribus q̄ tribus diebus tenuisset habitum post professionem obligaretur ad manendum. esset tamen obligatio ad manendum si votum ante triduum tenuisset , ergo non erat validum ante illos tres dies. Istud tamen patitur fallentiam in multis,de quibus docto. super cap. illud ad nostram. De solutione ergo votorum,q̄ immediate obligant,dicendum , ꝙ aut vota emissa sunt conditionaliter,aut sine conditione. Si primo modo non est obligatio ad soluendum ante completionē conditionis , cum non fuerit intentio vouentis prius se obligare. Quod patet,quia alias posset soluere votū, & deinde non impletur conditio,quod est contra intentionem vouētis, qui voluit se obligare solum sub conditione. si autem vota non sunt conditionalia,aut in eis determinatur tempus solutionis, aut non : nam in quibusdam votis exprimitur tempus dicendo : voueo Deo talem rem pro tali tempore, & tūc tenetur pro illo tpe soluere:quia sic se obligauit.sic dicit Deuteron. 23.cap. quod semel egressum est de labijs tuis obseruabis, & facies , sicut promisisti domino Deo tuo: propria enim voluntate & ore locutus es. Si autem non expressum est tempus in uoto , aut vouens habuit voluntatem obligandi se ad aliquod certum tempus, aut non:si enim habuit voluntarem obligandi se ad certum tempus,quamquam hoc in voto expressum non fuerit,tenebitur in tempore illo soluere ex eadem ratione, quæ supra ponebatur:si autem de nullo horum cogitauit, sed solum voluit se obligare ad soluendum secundum iura humana esset obligatio ad immediate soluendum , quia qui se obligat sine remporis præfinitione,ad immediate tenetur. Secundum Deum autem non est tantus rigor:debet tamen iste,qui vouit,citius quàm commode potuerit, soluere: sic dicitur Deutero. 23.c. cum votum voueris domino Deo tuo,non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum. Ad hoc tamen.s.vsque ad quantum tempus obligetur, debet attendi conditio vouentis,s.vt in tempore tali, vel tali commodè soluere possit, & istud tempus dicitur ad arbitrium boni viri:sic enim tenet sanctus Thom.2.2.q.88.artic. 3. & Guil.super Ray. in summa ti. de voto & vo. redemp. & frater Ioan.in summa confes.hoc ti.verbi gratia aliquis vouit dare magnam pecuniam ad redemptionē captiuorum,vel alias,& non præfixit tempus,& si forte daret immediate lædereꝫ nimis in facultatibus suis, vt quia fortè oporteret eum distrahere aliquid de rebus suis infra precium rationabile, & tunc arbitrandum est, ꝙ soluat in tempore illo, in quo sic non lædatur.Idem si aliquis vouit introire religionem nō præfinito tempore, & habet parentes pauperes , quia sine eo vix poterunt viuere, non tenetur immediate ad completionem voti: si tamen verisimiliter timet ꝙ ex aliquali dilatione impedietur completio voti, debet omnia relinquere,& illud implere.sic tenet sanctus Thom.2.2.q.vltima artic.6.& frater Ioan.in summa confes. sic autem circa vota cætera per arbitrium boni viri inspiciendum erit.

An quis possit exequi votum suum per alterum Quæstio. XCVII.

QVAERETVR vlterius an aliquis possit votum suum exequi per alterum. Ad quod respondendum, ꝙ aut consistit votum in datione pecuniarum, vel alicuius rei conuertibilis in pecuniā, sicut vouere eleemosynam,vel dare domum aut agrum ad aliquam causam piam : aut consistit in alijs rebus. Si primo modo dicendū, ꝙ nihil differt aliquis votum suum exequatur per se,vel alius loco eius dum tamē nomine eius agat.s. propter hoc, ꝙ iste obligatus erat : & hoc siue istud votum compleatur de pecunia vouētis,siue alius, qui complet de pecunia sua,illum soluat. Ratio huius est, quia in votis realibus non attenditur actio personæ, vel industria eius:sed quantitas rei:huiusmodi autem est hic. Si autem sint alia vota, vt ieiunium, eleemosyna,oratio,peregrinatio,religio,& similia. Dicendum ꝙ aut illa sunt propter fauorem alicuius, aut solū cedunt ad cultum Dei. Pro quo intelligendum, ꝙ omne votum Deo fit & ad cultum eius;tamen quædam sunt quæ solum ad cultum Dei proficiunt , vt ꝙ aliqs vouеat castitatem,vel vouеat orare, quę soli Deo tribuuntur. Alia autem sunt, quę licet sint ad cultum Dei,tamen etiam sunt ad quandam vtilitatem proximorum,vt siquis voueret Deo, ꝙ iret ad subsidium terrę sanctę, vel voueret pugnare contra infideles in fauorem alicuius gentis.Ista enim vota, & similia, q̄ sunt de prꝫstando subsidium , vel obsequium aliquibus personis,quamquam nō sint, sicut vota purè realia:tamen aliquo modo consideratur in eis ipsum,qđ fit. Ideo ista interdum poterunt per alios impendi , q̄ per vouentes,& nomine ipsorum vouentium. Alia sunt vota,quæ solum cedebant in cultum Dei,vt orare,religionem intrare,& similia, de quorum quibusdam manifestum est, ꝙ nullo modo possint per alios compleri, sed per ipsos vouentes : si enim quis voueꝛit continentiam perpetuam,vel temporalem nō potest per alterum exequi.s.ꝙ alius cōtineat, & ipse nō : & alius nomine eius contineat , quia istud votum solum est propter bonitatem ipsius vouentis. Cum ergo ipse non continuerit,sed alius pro eo, nihil agitur. Item si aliquis vouerit introire religionem,non poterit compleri votum per alterum,ita ꝙ alius ingrediatur religionem pro eo,& ipse maneat in seculo:& generaliter omne votum, quod solum dicit aliquem actum interiorem nostrum, vel habitudinem , & non aliquid quod extra nos sit,vt aliquis labor corporalis, vel erogatio alicuius rei,non potest compleri per alterum,ideo siquis vouеat silentium per aliquod tempus per seipsum complere tenetur. Idem si vouеat

Siquis nouerit abstinere ab actu uenereo nō potest per alterum explere.

omnem

omnem iniuriam remittere, & sic de cęteris, quæ solum dicunt habitudinem nostram, vel actum interiorem: ideo si interdum aliquis non poterit ista per se complere, non obligabitur inducere alios ad faciendum pro eo: immo nec proficit vllatenus ad solutionem voti. De oratione autē & ieiunio, quæ sunt opera exteriora aliqualiter est maior difficultas, sed de oratione satis videtur, ꝙ aliquis non possit suum votū facere per alterum compleri, quia tanta est obligatio ordinati in sacris, vel beneficiati ad recitandum horas canonicas, sicut est cuiuscunque vouentis orare, quia prima est obligatio simpliciter ex necessitate a lege inducta: secunda est spontaneè causata: & tamen cum aliquis non valet per se horas canonicas recitare, vt ęgritudine detentus, vel alia occupatione, non tenetur alium dare, qui pro eo recitet: ergo nec vouens orare in casu, in quo ipse non potest orare non tenebitur dare alium orantem pro se, nec explebit votum: nam votum necessario obligat: si ergo votum de orando posset per alterum compleri obligaretur vouens dare alterum, qui pro se oraret, sed non obligatur, vt patet de necessitate recitandi horas canonicas, quę est maior, quàm necessitas voti: ergo nō poterit dare alium pro se orantem ad explendum votū. Item quandocunque in aliquo actu principaliter intēditur persone industria, vel habitudo: non potest id quod fieri debet, per alium expleri, quàm per eum, ꝙ obligatus est, vel fieri iubetur. Si autem principaliter attenditur ipse actus, licet ille, qui iubet, vel qui promisit, non faciat, poterit alius adimplere, sicut dicebatur de eleemosyna: sed in oratione nō sic est, ꝙ attenditur personæ habitudo principaliter, ideo nō sufficiet vn' pro alio. Patet hoc, quia si alicui iniungatur in pœnitentia, ꝙ oret: si orauerit antequam reincidat in peccatum satisfacit: si verò postꝙ reinciderit non satisfacit, sed tenetur iterum orare cum fuerit in pœnitentia, vt est determinatio omnium. De eleemosyna autē & peregrinatione non sic: quia siue fiat ab existente in vera pœnitentia, siue non, satisfactoria est: ergo in oratione non attenditur ipsum quod fit, sed habitudo personæ, & consequenter non poterit vnus pro altero satisfacere. Nō est autem sensus, ꝙ si vnus pro alio oret, vel ieiunet, non proficiat aliquid illi, sed ꝙ non videtur ille solutus ab obligatione, qua tenebatur ad recitandum, vel ad ieiunandum si alius pro eo ista faciat, quia ista sunt munera personalia. De ieiunio autem id quod de oratione videbitur dicendum, ꝙ vouens ieiunare nō possit per alterum explere, quod videtur, quia ieiunium principaliter est ad maceratione nem carnis, & vt passiones nobis subditæ sint. Cum ergo aliquis ista vouet, obligat se ad faciendum Deo sacrificium de corpore suo macerando illud, & reducendo illud in obsequium Christi iuxta dictum Apostoli ad Roma. 12. cap. obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam Deo viuentem sanctam, atq; placentem: rationabile sit obsequium vestrum. Ideo ꝙ aliquis faciat per alterum expleri ieiunium nō est cōplere, quod promisit, cum fructum illum, quem principaliter intendebat in voto non inducat. s. macerationem corporis, & reductionem in obsequiū Christi: ideo si quis vouerit ieiunare, & impeditus ęgritudine non valeat, non tenetur dare alium ieiunantem, immo nec expedit, vt illum det. Circa hoc grauius quidam errant, qui cum acceperint in pœnitentia ieiunia, ꝙ ieiunent aliquibus diebus, vel flagellent carnē suam certis temporibus, ne ipsi in hoc grauentur pecunias alijs erogant, vt pro eis ista impleant, de quibus manifestum est, ꝙ nequaquam expleant pœnitentiam sibi iniunctam, & hoc siue sint potentes hoc facere, siue non: quamquam debet præsupponi eos esse potentes, quia alioquin sacerdos nō deberet talia in pœnitentia iniungere. Manent autē nunc vota de peregrinando, & de præstādo aliqua obsequia, & in his dicendum ꝙ cum ista attēdantur principaliter ex parte actus, quamquā multum ibi referat personę dispositio, dicendum ꝙ interdum possunt per alterum explere. Sed est regula generalis, ꝙ quandocunq; aliqs per seipsum potest votum explere non debet p aliū explere, & si vellet per alterum, non soluitur votum. extra. De voto, & voti redemptio. c. magnæ. §. 1. & nō solum hoc, immo etiam dicitur, ꝙ siquis non possit vtiliter explere uotum suum, dum tamen aliquo modo possit per seipsum explere, ut siquis uouit peregrinationem, & efficitur impotens ad ambulandum per se, melius est, ꝙ ipse ab alio portatus peregrinetur, q̄ ꝙ alius nomine eius uadat in peregrinationem. Vnde Inno. Hostien. & alij Doctores dicunt, ꝙ si aliquis uouisset uotum transmarinū, etiam si inutiliter exeq̄ posset, ut quia est claudus, uel mutilatus, per se exequi deberet, & tunc si uouisset illum peregrinari non ad subsidium terræ sanctę, sed ad deuotionem, per se sufficienter ibat, nec referebat eum esse claudum, uel nō claudum, quia utroque modo posset deuotè videre terram sanctam: & idem uidetur de alijs peregrinationibus, quæ communiter fiunt propter deuotionem, & non ad subsidium, ut ire ad sanctum Iacobum, uel ad limina Apostolorum, & sic de alijs, quia hic nō est prędicandum aliquod subsidium cum non sit pugna ꝰ hostes, sicut in terra sancta, ideo in uotis huiusmodi ex sola deuotione factis, nihil aut modicum uidetur proficere, si aliquo facto impotente ad reddendum uotum alius pro eo peregrinetur, ideo debet uotum illud commutari, & redemi. s. ꝙ expensę, quæ consumendæ erant in peregrinatione cōmutantur in alios usus pios. De modo autem redemptionis, & cōmutationis uotorum infra dicetur. Secus autem siquis uoueret ire ad sanctum Iacobū, uel ad aliā ecclesiā, & dare ibi aliquid pro fabrica ecclesiæ, uel dare aliqd pauperibus eiusdem loci, & tūc ipso impedito, & nequaquam ire potente, licet non teneatur mittere aliū peregrinantem pro se, tamen tenetur mittere summam pecuniæ illuc quam uouerat. De uoto tamen transmarino eius, qui non potest utiliter complere, ut si est claudus admittitur compensatio, uel redemptio uoti, siue propter deuotionem, siue in subsidium uouerit: extra de uoto, & uo. redemptio. c. magnæ. & sic tenet Innocentius & Hostiensis. Si autem nullo modo potest aliquis exequi uotum per seipsum utiliter, uel inutiliter, tunc aut est impeditus impedimēto perpetuo, aut temporali. Si perpetuo, aut quæritur nunquid possit implere uotum per alium, aut teneatur ad hoc: si primo modo dicendum, ꝙ potest, ut patet extra. De uoto, & uo. redemp. c. licet. & 13. q. 2. animæ. & 26. qō. 6. cap. siquis. Si secundo modo, dicendum ꝙ aut postquam uotū emisit impedimentum superuenit, aut tēpore, quo uotum emisit, erat impeditus, quod solum intelligo de peregrinatione in terram sanctam, quia de alijs dico, ut supra, & tunc differt in primo casu horum inter eos, qui uouent, ꝙ subsidio terræ sanctæ, & eos, qui pro deuotione, quia primi in mortis articulo, uel alio impedimento detenti tenentur alijs committere completionem uoti. extra de uoto, & uo. redemp. cap. licet. immo quod plus est, si isti non commiserint alijs, heredes eorum compellentur, vt ipsi uotum compleant eius, cui successerunt, uel expensas, & subsidium, quod testator facturus erat, ipsi faciant. Nam quis uouisse intelligitur terræ sanctæ subsidium, siue per se, siue per alium faciendum: vnde ad illud compellendi sunt hæredes, tamen ex uoto nulla obligatio nascitur. ff. de politi. l. 2. in

Tanta est obligatio cuiuscunque ordinati uel beneficiati ad recitandum quanta est uouentis, & adhuc maior.

An uotum de ieiunijs possit per alterū expleri.

Si alicui imponat in pœnitentia, ꝙ se flagellet aut similia nō potest per alterū complere.

Quando aliquis potest uotū transmarinum per alterū explere.

2. in princip. & nulla promissio facta ciuitati obligat. ff. eod. titu. l. pactum. Fortius autem promissio facta Deo in subsidium terræ sanctæ. Si autem vouens ire in terram sanctam iusto impedimento, & perpetuo impediatur personaliter ire: videtur dicendum, ꝙ possit, & debet fieri commutatio. extra. De vo. & vo. redemp. cap. magnæ. Si autem ille, qui vouit tempore, quo vouit, erat impeditus tali impedimento, quod verisimiliter credebatur esse perpetuum, videtur vouere ea intentione, vt redimat, alioquin votum esset irrisorium. Secus autem de illo, qui quando vouit erat impeditus impedimento temporali, quia tunc datur ei dilatio, vsque quo cesset impedimentum. extra. De voto, & vo. redemp. c. super his.

An hæredes teneantur complere vota testatorum, & etiam debita. Quæstio. XCVIII.

QVAERITVR vlterius, an hæredes teneantur complere vota eorum, quibus succedunt. Respondendum ꝙ aut ista vota sunt talia, quæ expleri non possunt per alios, nō potente explere illo, qui vouit: aut sunt talia, quæ possunt per alium expleri. Si primo modo dicendum, ꝙ non tenentur hæredes complere, quia completio sua non proficeret defuncto quantum ad hoc, ꝙ solueretur a voto, sicut si vouerit quis intrare religionem, & non expleuerit, non tenebitur aliquis de hęredibus suis explere intrando religionem. Idem si vouerit cōtinentiam, non tenebitur aliquis pro eo continere: sic de oratione, & de ieiunio & similibus actibus, qui proprie pertinent ad personas, in quibus magis attēditur persona quā res, quæ fit. Si autem sint alia vota, per quæ acquiritur interesse alicui alteri, sicut est in voto de faciendo eleemosynam, & de subsidio terrę sanctę, quia in his alicui prouenit vtilitas, ad quam iam est obligatus vouens, & principaliter, ibi attenditur ipsum, quod fit, quam habitudo personæ facientis, & talia poterant per alios expleri, vt in præcedenti. q. declaratum est. Ideo dicendum, ꝙ si testator vouisset aliquam peregrinationem, quæ erat solum ad deuotionem non tenebuntur hæredes implere votum, nisi forte testator iussisset, ꝙ hæredes sui complerent illud votum, quia tunc complebunt, non quidem ex iuribus voti, sed ex iuribus mandati, cum voluntas testatoris in omnibus seruanda sit. Item si forte votum sic fuisset emissum: vouео ire ad talem ecclesiam peregrinando, & tantum dare pro fabrica, vel pro ministris ecclesiæ, quia tunc licet non teneantur hæredes peregrinare, tenebuntur dare eleemosynam illi ecclesiæ, vel ministris. Si autem esset votum in subsidium terræ sanctæ, tenebuntur hæredes complere illud per seipsos, vel per alios: aut dando tantum in subsidium terrę, quantum expensurus erat vouēs, vt patet extra. De voto, & voti redemp. c. licet. Idem est, siquis vouerit in subsidium alicuius terræ Christianorum pugnare contra infideles, quia tunc hæredes sui tenebuntur ad faciendum id, quod facturus erat vouens, vel ad pstandas expensas. Si autem testator vouisset dare eleemosynam, vel quomodocunque erogare aliquid in causas pias inquantum facultates testatoris suppetūt, tenebuntur hæredes. Sed quid si votum transmarinum, quod vouit testator sit conuertendum in expēsas erogandas pro subsidio terrę illius, & non sufficiant facultates testatoris ad soluendum illas expensas, vel si vouisset aliquam eleemosynam dare, ad quā facultates iam non sufficiunt? Dicendum ꝙ aut hęres adijt hereditatem, aut non: si primo modo tenetur adimplere, si vires hæreditatis sufficiunt. Si vero non adijt, non tenetur, quia nec hæres est, nisi fortè sponte promiserit, & tūc in omni casu intellexit personam suam obligare, adimplere debet non solum propter promissionem factam a testatore, sed magis propter suam. Si tamen tanquam hæres promittebat expectans hæreditatem adire, postea tamen abstinuit mutato consilio, non tenebitur. ar. extra de elec. cap. per venerabilem. §. fin. Sed quicunque hæreditatem istam adierit obligatur. ar. extra de solut. capitu. 1. & de vsu. cap. tua. Si autem quis adierit hæreditatē non suppetentibus viribus ad suppletionem voti. Dicendum est, quòd quidam casus sunt, in quibus hæres postquam adijt hereditatē tenetur ad omnia debita testatoris, etiam si non suppetant facultates. Alij autem sunt, in quibus solum tenentur inquantum ad eum peruenerit, & hoc factis quibusdam protestationibus, & ceremonijs iuris. Et tunc dicendum est, ꝙ de completione voti, aut loqueremur in foro conscientiæ, aut secundum rigorem humani iuris. Primo modo nunquam tenetur hæres complere votū testatoris supra facultates eius, siue hereditatem adierit, siue non. & adita hereditate, siue protestationes aliquas fecerit, & ceremonias iuris siue non, quia Deꝰ ista non respicit; sed sunt introducta de iure humano. Si autem loquamur secundum rigorem iuris, dicetur quod si testator fecisset aliquod votum de dādo eleemosynam alicui ecclesiæ, vel monasterio, vel alicui personę certæ & hęres adijsset hereditatem, non facta aliqua ceremonia, vel protestatione ad hoc, quòd solum teneatur ad ea, quæ ad ipsum peruenerunt, tenebitur ad omnia vota, & consequenter ad istud votum, ita quod [illegible] quibus ista eleemosyna danda erat poterunt petere ab hęredibus. De hoc Hostien. in summa. ti. de vo. & vo. redemptio. & Henricus eo. tit. super cap. licet.

An heres teneat satisfacere ad oīa debita testatorū si nō suppetant facultates.

An intrans religionem non obseruantium, si reducatur ad obseruantiam teneatur stare, vel possit exire. Quæst. XCIX.

QVAERITVR amplius de voto religionis: siquis videns aliquod monasterium, cuius monachi splendide comedunt, & bona indumēta habent, & in similibus sunt satis soluti, & ip se cogitat hanc regulam bene posse tolerare, quia hic forte melius sibi erit, quàm in seculo, & vouеat intrare religionem illam, vel intrat & profiteatur, & postea accidit, quod monasterium illud reformatur reducendo ad obseruationem regulæ, ita ut fiat modus viuendi austerior, & ille, qui vouit, videt se non posse tolerare hanc austeritatem, an poterit exire monasterium, si professus est, vel si poterit non introire, si nōdum introiuit.

Quod de monachis clare constat, ꝙ intelligen de monachis.

Dicet aliquis, quòd videtur quòd possit quodcunque horum. s. vel non introire, vel exire postquàm introierit, quoniam votum accipit vim obligandi ex voluntate, ideo non obligabitur magis aliquis, quàm velit se obligare: sed iste a principio introiuit, quia vidit modum viuendi satis esse leuem, & sibi tolerabilem, & si existimasset futurum esse modum, qui postea introductus est, facta correctione monasterij, non vouisset: ideo videtur quòd solum obligatus fuerit ad illud, quod tūc obseruabatur: quia ad illud solum voluit se obligare: ergo, aduenientе maiori strictione, poterit resilire.

Item iste poterat a principio cogi nō ad totum votum. 32. quęstio. 1. cap. integritas. ita nunc poterat non cogi ad augmentum eius, quod tunc non erat, quando vouit. Item non potest repugnare, quòd solum se obligaret quis ad obseruandum id, quod tunc obseruabant illi monachi: nam & ipsum votum potest diuidi.

uldi.ſ. ꝙ aliquis poteſt ſe obligare ad ſolam continentiam, vel ad ſolam obedientiam, vel ad ſolam carentiam proprietatis.33.quæſtio.5.cap.ꝙ Deo pari.& 33. diſtin.cap.quamquam.& 19.qō.2.§.econtra Paulus.

Antho. opinio.

Reſpondendum eſt ad quæſtionem, ꝙ aut iſte vouit introire in religionem illam, & nondum introiuit, quando corrigitur monaſterium,& reducitur ad ſeruationem regularem,vel iam profeſſus fuerat.Si primo modo dicendum, ꝙ iſte tenetur introire, & habet annum probationis indultum a iure, in quo poteſt exire ſi viderit ſibi non expedire religionem illā: debet tamen introire non cum voluntate exeundi: nam ſi intendit exire, quando ingreditur non complet votum ſi poſtea exeat, ſed ſemper tenetur reus voti violati. Sed licet videatur ſibi dura illa religio,& aliquo modo repugnet menti ſuæ,ibi manere, debet G tamen quantum poterit pugnare ſecum,vt ſaltem,qñ ingreſſus fuerit,non habeat intentionem determinatam exeundi,& ſi hoc modo faciat, dato ꝙ poſtea egrediatur compleuit votum, quia illud votum ſimplex non obligauit eum ad manendum perpetuo in religione, ſed ad introeundum in illam . Niſi fortè quando iſte vouit intrare religionem illam, habuerit voluntatem obligandi ſe ad manēdum ibi perpetuo, quia tunc non complet votum , niſi ibi ſemper manſerit. De hoc ſupra declaratum eſt in quadam. q.ſ. an vouens intrare religionem , & poſtea exiens cōpleat votum.Si autem iſte iam introierat monaſterium,aut erat profeſſus,aut non . Si non erat profeſſus poterit egredi quandocunque voluerit, niſi forte vouit intrare habuiſſet intentionem obligandi ſe ad ſemp H ibi manendum. Si autem iſte profeſſus eſſet,cogebatur ibi ſemper manere in obſeruātia regulari quamquam a principio non fuiſſet ſic. Et rō huius eſt,quia licet vita diſſoluta monachorum mouerit iſtum ad introeundum in monaſterium:tamen ipſe vouit ſubſtantialia regulæ,& ſic tenebitur ad obſeruantiam.Secus autem ſi non vouiſſet,ſed ſolum ꝙ ſic viueret, vt illi viuebant, quia tunc non teneretur ad ampliora: ſed non fuit ſic votum , cum ipſe vouerit ſubſtantialia illius regulæ, & cum nihil exciperit obligatus eſt ad totam obſeruantiam regularem. 49. diſtin. cap. ſi Romanorum.ff.de offic.præfe.vrb.l.1.& etiam ſi iſte monachus vouendo regulam expreſſiſſet, ꝙ ſic vellet viuere,vt hodie illi monachi viuebant: habetur pro non expreſſo, quia eſt contra ſubſtantiam ordinis ar. extra de condi.appoſi.cap. vltimo . non poteſt iſte reuerti vltra ad ſeculum . Sed eſt tunc dubium , an iſte cogatur remanere in eodem monaſterio , & diſtinguendum, ꝙ aut iſte erat ſatis peritus, ſ. vir prouidus & intelligens quomodo obligaretur, ſiue erat idiota, & non tantum intelligens . Si primo modo dicendū, ꝙ cogitur tenere regulam, quia videtur ad eā ſe obligaſſe,nec debuit certiorari:quia ipſe intelligebat, vel intelligere poterat quid erat ad quod ſe obligabat. Si autem erat ſimplex , & idiota , aut fuit ei regula lecta,& explanata ante profeſſionem,aut nō . Si primo K modo idem eſt , ac ſi fuiſſet peritus. ſ. quòd tenebitur ad illam regulam . In auctoritate , quomodo opor. epiſcopos.§.igitur ordinandus col.1. Si vero dixerit, quòd nolebat ſe obligare ad arctiorem vitam ducēdam,quàm ibi duceretur, tempore quo ingreſſus eſt : poterit ad laxiorem vitam tranſire. Si autem lecta regula , & explanata nihil dixit , debet cogi ad manendum ibi, quamquam exiſtimauerit ſemper eſſe ſe permanſurum in vita illa ſoluta . Nec etiam prodeſt ſi dicat ſe dolo inductum ad hoc. ſ. quia monachi aliter viuebant , & ſpes talis vitæ duxit eum ad monaſterium.& ratio eſt, quia per iſtum modum nō efficitur conditio ſua deterior. extra de conuer. conIu.cap.dudum.& cap.ex parte,& de regula.c. conſuleti.Hoc tenet Hoſtien.& Ray.in ſumma.

Ad rationes in contrarium: ad primam quando dicebatur,quòd vouens nō ſe obligat magis quàm vult ſe obligare cum votum accipiat vires a voluntate,ſed iſte non habuit voluntatem obligandi ſe ad maiora. Dicendum,quòd iſte habuit voluntatem ſe obligandi,quamquam implicitè,& actualiter ſe obligauit:nā voluit profiteri & in profeſſione vouit obſeruātiam regularem , ideo obligauit ſe ad totam regulam . Quòd autem intentio ſua fuerit viuere in illa vita ſoluta,quam viuebant tunc monachi,& nollet ſtrictius viuere,nihil iuuat cum contrarium monſtrauerit in actu obligando ſe ad maiora. Et hoc eſt,ſicut in proteſtantibus,quia proteſtatio releuat proteſtantem: ſi tamen agat contrarium actum proteſtationi non releuatur. Ad aliam rationem , cum dicitur, ꝙ a principio poſſit nō cogi ad totum votum: ergo poſtea poterit non cogi ad maiora, quàm intellexerit. Dicendū verum eſſe , quia iſte a principio poterat uouere ſolā cōtinentiā,uel aliqd alterū qđ pertineret ad regulatē obſeruationē ſolū,& ad illud obligaretur: ſi tamē ſic vouiſſet non eſſet monachus , quia ſubſtantia monachatus , vel cuiuſcunque religionis exigit omnia iſta tria ſubſtantialia vota , ſed iſte cum profeſſionem fecit,vouit omnia,quæ vouebant alij monachi, licet haberet intentionem manendi in illa vita ſoluta : ideo obligatus eſt ad religionem . Ad tertiam rationem, cum dicebatur,ꝙ aliquis poteſt obligare ſe ſeparatim ad ſeruandum continentiam , vel ſolum ad carentiā proprietatis.Reſpondendum eſt,ꝙ illud intelligitur, quando non ſunt illa vota ad monachatum , & ſic intelligitur.cap.ꝙ Deo pari.33.q.5.ſ.de coniugatis , qui exiſtentes in propria domo vouent cōtinentiam obſeruare,& tamen iſti non mutant ſtatum , nec tranſeunt ad monachatum, & ſic eſt de quolibet aliorum votorum,ſi ſolitarium emittatur. Iſte autem , de quo dicitur , uouit omnia alia tria per profeſſionem regularem , vel obligauit ſe per votum ad manendum in tali monaſterio , in quo tacitè obligabatur ad totam profeſſionem regularem,licet nondum profiteretur: ideo non poterit manere in vita illa ſoluta, quam a principio habuit.

An coniugatus conſummato matrimonio poſſit vouere accipere ordinem ſacrum, & an paretur per hoc aliquod præiudicium vxori. Quæſt. C.

QVAERETVR vlterius quid ſi aliquis coniugatus cōſummato matrimonio uoueat accipere ſacrum ordinem, & accipiat uxore ſciente, & non contradicente , numquid paratur ei aliquod præiudicium? Reſpondendum eſt, ꝙ quantum ad hoc non eſt idem de clericis Eccleſię orientalis.ſ.de clericis Gręcis , qui non conſenſerunt obligari ad continentiam ordinatos in ſacris, & ſecus de clericis eccleſiæ occidentalis , qui in hoc conſenſerunt. Et ſciendum , quòd iſti clerici conueniunt in duobus , & differunt in alijs duobus. Primum in quo conueniunt eſt, quia tam apud clericos eccleſiæ orientalis , quàm occidentalis clerici in minoribus contrahere poſſunt.32. diſtinctio. capitu. ſiquis. Secundo conueniunt, quia nec clerici Eccleſię orientalis , nec occidentalis poſtquam ſunt in ſacris poſſunt contrahere matrimonium, ut dicit conſtitutio ſynodi in orientali eccleſia celebratę. 32. cap. ſiquis eorum.& 31.diſtin. cap. in cœna. & 84. diſtinct. cap.cum in præterito . Nam clerici Græcorum, ſiue ante ſacros ordines aſſumptos habuerint aliquā uxorem , ſiue non,contrahere poſtea non poterunt.

Clerici eccleſię orientalis & occidentalis quō cōueniunt, & quomodo differunt.

Nam

Nam ſi ante habuiſſent uxores , & poſtea contraherent eſſent bigami : in eccleſia tamen nunquam permiſſa fuit bigamia in clericis,cum dixerit Apoſtolus, ꝙ oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum . & ſic intelligitur de omnibus ordinatis . Si autem ante ſacrum ordinem nullas vxores habuerint , poſtea non accipiunt, quia apud eos ſic conſtitutum eſt , vt patet in prælleg.c. Differunt autem in alijs duobus clerici Eccleſiæ orientalis , & occidentalis . Primum eſt, quia in orientali Eccleſia promouentur clerici, & nō promittunt cōtinentiam.31.diſtin.cap.quoniam. clerici autem occidentalis Eccleſiæ nunquam promouentur ad ſacros ordines , niſi promiſſa primo continentia tacitè,vel expreſsè.28.diſt.cap.nullum.31. diſt. cap.ante triennium . & extra De clericis coniuga.ca. cum olim . Secundum, in quo differunt eſt, quia clerici Eccleſię orientalis poſtquam promoti ſunt ad ſacros ordines poſſunt vti matrimonio prius cōtracto. 31.diſt.cap.in cœna.clerici autem occidentalis nō poſſunt vti aliquo matrimonio prius contracto , vel poſtea contrahendo cum fuerint in ſacris extra de clericis coniuga. cap.1.2. & 3.

His præſuppoſitis rñdetur ad quæſtionem , ꝙ aut iſte,de quo quærebatur eſt clericus Eccleſiæ orientalis,aut occidentalis : ſi Eccleſię occidentalis, aut fecit ſe ordinari vxore inuita,vel ignorante , aut ea ſciente & non repugnante . Si primo modo nullum paratur præiudicium vxori, quia licet vir non poſſit debitum petere,quia ordinatus eſt:tamen cum vxor petierit te C netur reddere.38.diſtin.cap.diaconi.& 37.q.2.c.multorum. Si autem iſte coniugatus fecit ſe ordinari,vxore ſciente, & non repugnante , ſi repugnare poterat, paratur ei duplex præiudiciū. Primum eſt,quia oportebit ipſam viuente viro ſemper continere , cum nō poſſit petere debitum,quia viſa eſt dare ei licentiam, cum ſciret eum vouere & ordinari,& non repugnauit,& tamen ſi dediſſet licentiam non poterat petere debitum. Secundum præiudicium eſt , quia mortuo viro non poterit illa contrahere cum altero, & ſi cōtraxerit non tenebit matrimonium ſm quoſdam, qa videtur in perſona viri votum ſolennizaſſe.ar.30.q.4. cap. 1. & vlt. & extra de cognatis ſpirituali. c. Martinus Bertā. Alij autem dicunt,ꝙ non poteſt contrahere matrimonium mortuo viro impediente voto ſim D plici,quod videtur emiſiſſe permittēdo,ꝙ vir promoueretur ad ſacros ordines,& ſi contraxerit,non tenet mrimoniū ex vi cōſtitutionis Eccleſiæ. Sic tenet Rai. 38.diſt.cap.quia ſunt culpæ.Sed in hoc non differt,qa ſiue dicatur hoc induci propter votum ſolenne , ſiue propter conſtitutionem Eccleſiæ nullatenus poterit iſta mulier contrahere mortuo viro,& ſi contraxerit, non tenet,ſicut ſi ipſa ſolennizaſſet votum caſtitatis. Si autem iſte , qui vouet , & ordinatur ſit in Eccleſia orientali, aut vxore ſciente fit,& cōſentiente,aut nō. Si primo modo nullum paratur ei præiudicium , ſicut dicebatur de clerico Eccleſiæ occidētalis. Si autem ipſa ſciente,& conſentiente , dixit Huguitius, ꝙ ēt nullum prejudicium paratur,cum clerici Eccleſiæ orientalis poſſint vti matrimonio contracto ante ſa- E crum ordinem. Dicendum tñ,ꝙ paratur aliquod præiudicium,& eſt duplex. Primum eſt, quia ipſo viuente tpe, quo miniſtraturus eſt per vicē ſuam in ſacris non poterit ei commiſceri. Nam ſacerdotes Gręcorum,tunc abſtinent ab vxoribus,ſicut fiebat in veteri teſtō,& vxores non hñt ius petendi debitum ab illis. 31.diſt.c.qm.Secūdum præiudicium eſt, ꝙ,ipſo mortuo, non poterit cum alio contrahere , vt patet.e.c.& cauſa huius eſt, quia cum ipſa permiſerit eum ordinari renunciauit iuri ſuo,& viſa eſt ſimul ſolēnizare votum cum viro. Licuit tñ ei vti matrimonio viuente A viro, quia hoc etiam licebat viro ex cōſuetudine Eccleſiæ orientalis : ſi tñ ipſa non conſenſiſſet eum ordinari non potuiſſet:nam etiam ad tempus orare, & abſtinere ab opere coniugali non poterat ſine eius licentia prima ad Corin.cap.7.& 34.q. 4. cap. Apoſtolus.in utroque igitur tam orientali,quàm occidentali clerico ordinato præiudicium cauſatur uxori.

Siquis emiſit plura vota quorum quædam repugnant aliis, an omnia teneatur implere, vel quæ eorum. Quæſtio. CI.

QVAERETVR vlterius quid ſi aliquis plura vota emiſit,an debeat omnia illa complere,vel aliquod eorum ſolum . Reſpondendum eſt, ꝙ aut iſta vota omnia ſunt ſimul B compatibilia,aut non: ſi omnia ſimul compatiuntur omnia debent expleri,cum quolibet eorum firmiter obliget. Si autem non ſunt compatibilia erit impoſſibile ipſi vouenti omnia obſeruare : ideo tunc oportebit aliquod eorum,vel omnia irritari,aut cōmutari . Pro quo ſciendum,ꝙ vota ſunt incompatibilia dupliciter.ſ.ꝙ aut vnum alteri repugnat directè,aut per accidens ſe impediunt . Primus modus eſt,ſi actus vni⁹ eſt cōtrarius alteri, vt ſiquis vouit qualibet hebdomada dum viueret facere aliquam eleemoſynam, & poſtea vouit introire religionem . Iſta duo non ſe compatiuntur , quia qui eſt in religione non poteſt dare eleemoſynam,cum eleemoſyna fiat de proprio licitè retento . Monachi tñ non poſſunt aliquid proprium C retinere etiam de diſpenſatione papæ.extra . De ſtatu mo.c.cum ad mo[illegible]rium. Simile etiam eſt , ſiquis vouerit religionem, & poſtea vouerit contrahere cū tali,uel tali muliere. Secūdo modo vota ſunt incompatibilia , quia indirectè ſibi repugnāt propter aliquā circunſtantiam,vt ſi forte duo vota ſint , quæ in eodē tpe expleri debēt, quia oportebit alterum eorum ceſſare, vel tot ſunt, ꝙ non ſufficit tps homini ad illa cōplendum. Quocunq; autem iſtorum modorum neceſſe eſt alterum eorum,vel omnia ceſſare , quia efficietur ſolutio impoſſibilis ex natura rei:impoſſibiliū tñ nulla eſt obligatio. Ideo dicendum,ꝙ reſpiciendū eſt in his,quod ſit melius.ſ.de incompatibilibus,& illud debet ſeruari: alterum autem debet commutari, vel redimi,& iſta commutatio , vel redemptio fiet ad arbitrium prælati,qui circa iſta præeſt , vt patet extra. De vo.& vo.redempt. c. de peregrinationis.iſtud tenet ſanctus Tho.4.ſententiarum, & Aſcen.titulo De voto,& vo.redemptiō.& Henricus eo.ti.cap.1.

Vota eſſe incōpaſſibilia dupliciter.

An vota poſſint commutari , diſpenſari , & redimi. Quæſtio. CII.

QVAERETVR vlterius circa votorum commutationē diſpenſationē & redemptionē, an iſta fieri poſſint, & qd differat inter hęc. Quantum ad primum videtur, ꝙ non poſſit fieri aliquid horum . Et primo de diſpenſari, quia minus eſt commutari votum , quàm in eo diſpenſari:ſed non poteſt votum commutari, quia dī Leui.c. 27.animal,quod poteſt immolari dño , ſiquis vouerit ſanctum erit, & mutari non poterit melius malo, nec peius bono, ergo multominus poterit diſpenſari in voto.Item in his,quæ ſunt de lege naturæ, & in p̄ceptis diuinis non pōt per hoīem diſpenſari,& præcipuè in præceptis primę tabulæ,quæ ordinātur ad Dei dilectionem , ſed implere votum eſt de lege naturę, & eſt prȩceptum legis diuinę pertinens ad præcepta primæ tabulæ , cum ſit actus latrię : ergo non poterit diſpenſari in voto. Item obligatio voti fundatur ſup

fidelitatem,

fidelitatem,quam homo debet Deo,vt dictum est su
pra,sed in hac nullus hō potest dispensare.s. absoluen
do nos a fidelitate,qua Deo tenemur: ergo nullus po
terit dispensare in voto. Item patet, q̄ non possit vo
tum commutari, quia Deus vetuit in veteri testamē
to Leui.c.27.s.q̄ siquis voueret dño animal,quod po
terat immolari, nō posset illud īmutare, dando aliud
animal. ergo in votis non poterit fieri commutatio.
Fiebat interdum in veteri testō, si illud quod debebat
dari non erat dño acceptabile: sicut primogenitum
asini non erat immolaticium, ideo quamq̄ Deo de
beretur non dabatur in seipso, sed cōmutabatur oue:
Exo.c.13.& extra. De vo.& vo.redemptio.c.magnæ.
Sed vota, q̄ nos emittimus, si tenent sunt licita, & a
dño acceptantur:ergo non poterunt immutari. si au
tem essent illicita,sicut asinus, qui dicebatur esse ani
mal immundum, vel non immolaticium,non cōmu
tantur:immo nullo modo tenent. Confirmantur aūt
prædicta,quia commutatio, vel redēptio in votis no
ui testamenti venit ex similitudine votorum veteris
testamenti,sic patet extra. De vo.& vo.redemp.c.ma
gnę.vbi Papa volens probare, q̄ posset fieri cōmuta
tio, & redemptio in votis noui testamenti induxit si
militudinem de votis veteris testamenti. Item patet,
q̄ non possit fieri redemptio votorum, quia vota ac
cipiunt obligationem ex voluntate,sicut ergo ex vo
to obligatur aliquis ad faciendum aliquid, ita q̄ iam
non liceat ei desistere quamq̄ prius esset liber, ita cū
aliquis obligauerit se ad faciendum aliquid per votū
cogetur illud facere, & non poterit aliquid alterum
loco illius agere.sed in commutatione & redemptio
ne votorum semper fit aliud quam id, quod vouet.
ergo non licet fieri commutationem,vel redemptio
nem votorum. Item probatur, quia votum in veteri
testō,vel obligatio non redimebatur,nisi qñ id quod
obligatum erat non acceptabatur a Deo:sed vota no
stra si licita sunt semper acceptant a Deo, ergo nunq̄
poterit aliquod de illis redimi.de illicitis aūt nihil in
tereſt,quia illa non tenent:ideo nec dispensatur in il
lis,nec redimuntur nec commutantur. Maior patet,
quia primogenitus hominis erat obligatus Deo ex
toto Israel,quia tñ primogeniti de 12.tribubus nō ac
ceptabantur a Deo, cum contaminati fuissent idola
tria,sed soli Leuitæ,qui mundi erant, vt declaratū est
supra c.3.iubebat Deus, q̄ primogeniti hominum re
dimerentur, & darentur pro quolibet quinque sicli.
supra cap. 3.& 18. Idem patet de animalibus brutis:
nam de primogenitis animalium mundorum iussit,
vt non reciperetur pro eis redemptio vel commuta
tio:si tñ essent primogenita immunda redimerentur
supra cap.18.& Leui.27. cap. In contrarium videtur,
quia maioris firmitatis apparet esse id, quod procedit
ex cōi voluntate, quam quod est ex singulari volun
tate alicuius personæ,sed in lege, quæ habet robur ex
cōi voluntate potest per hominem dispensari, ergo
magis poterit de voto.Item patet, quia Ecclesia con
sueuit dispensare in quibusdam votis,& alia commu
tare,& alia redimere,sed ecclesia non errat in his, er
go licitum est dispensari.Item Papa dicit esse licitum
vota commutari,& redimi probans auctoritate vete
ris testamenti.extra. De voto & vo.redemp.c.magnę.
ergo licitum est.Rñdendum ad qōnem,q̄ dispēsatio
cōmutatio,& redemptio in votis licita sunt.Dispēsa
tio aūt votorum est intelligēda ad modum dispensa
tionis,q̄ fit in obseruantia alicuius legis:lex.n.ponitur
respiciendo ad illud,quod est bonum in pluribus,sed
quia contingit hmōi in aliquo casu non esse bonum,
oportuit per aliquem determinari in illo particulari
casu legem non esse seruandam,& hoc proprie est di
spensare in lege. Nam dispensatio videtur importare

Dispensatio qd sit.

quandam distributionem, vel applicationem cōmen
suratam alicuius cōis ad ea, quæ sub ipsa continētur,
& per istum modum dr̄ aliquis dispensare cibum fa
miliæ dans eis quantū oportet, qui in familia illa sunt
sm habitudinem ad cibum distribuibilē,& sic est dñs
super legem videns interdū legem quantū ad aliquid
non concordare subditis,dispensat in illa.i.facit illam
alio modo applicari subditis. s. q̄ non intelligatur in
casu illo,in quo ante intelligebat. In votis aūt sic est,
quia ille,qui vouet,quodammodo sibi statuit legem
obligans se ad aliquid, ad quod ante non erat obliga
tus,& quia votū est de melliori bono, vt supra decla
ratum est,sed contingit interdum, q̄ malum eueniat
ex obseruatione boni promissi, licet vt in pluribus bo
num sit, vel q̄ causetur ex voto aliqđ impedimentū
maioris boni,quod est cōtra rōnem eius, quod cadit
sub uoto: ideo necesse est, q̄ determinet in tali casu
uotū nō esse seruandū, & siquidē absolutè determi
net aliqđ uotū nō esse seruandū, dr̄ esse dispēsatio uo
ti,ita q̄ loco illius uoti nihil aliud iniungat seruandū:
velut si aliquis vouisset continentiā perpetuam, uel
tpalem,& Papa absolueret eū ab isto uoto,nihil iniū
gens,erat dispensatio, & ista non pertinet ad quemli
bet,sed ad magnam ptātem, sicut absoluere a pecca
tis nulla iniuncta pēnitentia nō pertinet ad quēlibet,
licet hoc Christus aliqñ fecerit. Si autem aliquis ab
soluatur a voto emisso,& tñ imponatur ei aliquod lo
co illius obseruandum, vocatur redemptio uoti, uel
commutatio,sed minus est utrunque istorum quàm
dispensatio: ideo ista facilius fieri possunt, & a pluri
bus. Omnia tamen in potestate Ecclesię sunt, & si
cut dispensatio non fiebat illicitè qñ absoluebatur qs
a uoto, cum uideretur illud uergere in deteriorē exi
tum,uel quia erat impedimentum maioris boni, ita
commutatio & redemptio non fiunt iniustè, quia li
cèt vota licita sunt, tamen interdum alicui est impos
sibile complere omnia uota, vt quia forte emisit mul
ta, & sunt inter se incompatibilia: tunc enim necesse
est aliquod illorum commutari, vt dicebatur in quę
stione præcedenti: alioquin peius fiet.s. quia aliquod
de votis non complebitur. Item interdum fit alicui
impossibile implere uotum ex debilitate, vel impedi
mētis plurimis,sicut siquis uouit ieiunare, & est æger
languore perpetuo, uel si vouit dare eleemosynam,
& factus est impotens præ paupertate, vel si vouit pe
regrinationem, & nec per se ambulare potest, nec
ab alio duci. Cum ergo ista fiant impossibilia, opor
tuit,vel q̄ penitus omitterentur, vel q̄ commutaren
tur,& redimerentur. Hoc autem abundauit ad maio
rem cultum Dei: nam cum fit redemptio, vel cōmu
tatio uoti,impēditur aliquis cultus Deo,qui aliàs im
pendendus non erat,vtpote in casibus supra positis.s.
quando uotum redditur impossibile ad complendū,
nisi commutetur,uel redimatur. Ad rationes in con
trarium respondendum. Ad primam cum dicebā
tur, quòd facilius est commutari uotum, quàm dis
pensari,cōcedendum est,& rō est,quia cum proprie
dispensatur absoluitur quis a uoto, & nihil oneris ei
imponitur. Cum uero fit redemptio, uel commuta
tio imponitur aliquid. & quando dicebatur ultra, q̄
uotum non poterat commutari, ut patet de animali
bus immolaticijs,quæ domino uouebātur, ergo nec
poterat dispensari. Respondendum, quòd in uotis
de offerendo talia animalia reputabantur diuino cul
tui mancipata per solam emissionem uoti, ideo non
poterant commutari,sicut nunc non posset commu
tari,siquis uouisset dare Ecclesiæ calicem,& dedisset,
& ille cōsecratus esset semel in usus Ecclesiæ,quamq̄
& ille cōsecratus esset semel in usus Ecclesiæ,quamq̄
uouens uellet dare meliorem, ut redderetur sibi ille
nullatenus reciperetur compensatio. Secus autem
si uo-

Dispensatio Papę i uoto nulla est sine causa uide q.seq.

si uouisset argentum, & dedisset, & antequam fieret
inde aliquod vas ecclesiasticum vellet dare maiorem
summam pecuniæ, vel quantitatem argēti, vt redde
retur sibi illud posset recuperare. Res autem aliæ per
solum votum non censentur tantum dño applicitæ,
ideo poterunt commutari vel redimi. Ad sm argu
mentum cum dicebatur, q̄ non poterat dispensari cō
ius naturale, & diuinum per hominē, sed vouere est
sub iure naturali,& diuino. Respondetur communi
ter, q̄ sicut ex iure naturali, & præcepto diuino tene
tur homo implere votum, ita etiam tenetur ex eisdē
obedire superiorum legi,vel mandato, & tamē cum
dispensatur in aliqua lege humana,non fit,vt legi hu
manæ non obediatur, quod est contra legem naturæ
& mandatum diuinum:sed fit ex hoc, q̄ illud, quod
prius erat lex,fit in hoc casu non lex:ita & auctoritate
superioris dispensantis fit, vt hoc quod cōtinetur sub
voto non contineatur inquantum determinatur in
hoc casu non esse congruam materiam voti, & ideo
cum prelatus Ecclesię dispenset in voto, non dispen
sat in precepto iuris naturalis vel diuini, sed determi
nat illud, quod cadebat sub obligatione deliberatio
nis humanæ,quæ non potuit omnia circunspicere,iā
non cadere.

Aliter dici potest,quòd prælati dispensantes in vo
to nihil faciunt contra ius naturale,vel legem diuinā
de vouendo,quia non vetant homines vouere,nec ēt
dicunt vota quæcunque emissa esse nullius obligatio
nis,sed solum limitant actus humanos, quod non est
contra legem de vouendo, ideo multum adiuuat, qa
si vota non essent dispēsabilia,vel commutabilia, in
terdum uenirent in peiorem exitum, quod est cōtra
cultum Dei.Vota tamen fiunt ad colendum Deum:
ideo q̄ absoluatur quis in tali voto per dispēsationē,
vel commutetur in melius, valde proficit ad cultum
Dei:ideo non est contra intentionem legis naturalis
vel diuinæ,sed magis adiuuat & supplet id,quod defi
cit istis legibus propter esse multum vniuersales, &
interdum egent determinatione, sic autem est in q̄
busdam alijs legibus naturalibus,vel in iure gentium
quod naturale est. nam reddere depositū de iure na
turali est, & nullus potest dispensare, quin reddatur
depositum: limitāt tamē hoc legislatores ad aliquos
casus.s.q̄ siquis deposuerit gladium penes alium, &
efficiatur furiosus,non reddatur ei gladius, cum fue
rit in furore.Idem si efficiatur hostis patriæ: nam tūc
redundaret redditio depositi in damnū publicū. Sic
aūt de uotis:interdū.n. redūdarēt in dānum vouētis,
& in offensam Dei, iō debuit tunc esse potestas ad li
mitandum illa ad certum casum, vel totaliter ad illa
tollendum, quod est absoluere vel commutare, aut
dispensare. Hoc autem est cum dispensatio commu
tatio, & redemptio fiunt ex aliqua causa rationabili,
quia tunc determinatur lex, & stant supra dicta:secus
autem si sine vlla causa dispensatur, uel commutatur
votum, quia tunc non est tutus apud Deum ille, qui
dispensationem recipit.Ad tertium argumentum cū
dicebatur, q̄ in uoto attenditur fidelitas in reddendo
Deo quod promissum est, sed ab ea nullus absoluit.
Respondendum est,q̄ nullus potest dispensare,q̄ nō
obseruetur Deo fidelitas,sed dispensat determinādo,
quid est illud,in quo obseruari debet: nam Deus non
vult quòd obseruentur propter fidelitatem ipsius ea,
quæ ei displicent,vt siquis vouisset id cuius solutio po
stea induceret peccatum mortale, vel quòd seruen
tur ea,quæ penitus sunt inutilia, quia in hoc non im
penditur ei aliquis honor,sed sic est in votis,quòd in
terdum accidit, quòd redeant illa in offensam Dei,
aut in aliquid inutile, si soluantur, ideo conueniens
fuit,vt tunc dispensaretur super eorum obseruatione.

Ad quartam rationem respondendum, q̄ non vetatur simpliciter commutatio voti, sed solum in rebus illis,quę iam essent Deo applicitę,sic enim erat siquis vouisset animal mundum, quia immediate per hoc erat Deo applicitum, tanquam si immolaretur: si tamen quis vouisset animal, quod non licebat immolari, poterat fieri commutatio, vel redemptio Lenit. cap.27. Et hoc erat,quia animalia illa non erant Deo immediate applicita, sicut immolaticia. Ad quintam rationem,cum arguebatur,q̄ non possit fieri redemptio in votis: quia sicut quis obligat se ad faciendum per uotum,& non licet ei iam non facere, ita se obligat voluntariè ad id, quod promisit, ita vt non possit facere alterum:concedendum est vtrunque,q̄ vouēs ex se ipso ad utrunque obligatur, ideo ipse nō potest circa aliquid eorum tollere obligationem:non enim primo modo.s.faciendo, quòd ad nihil sit obligatus, quod erat dispensare:nec secundo modo faciendo,q̄ sit obligatus ad aliud, & non ad id quod uouit, quod est commutare,vel redimere. Sed ista spectant ad po testatem alicuius prælati, qui circa vtrunque potest, siue dispensando, siue commutando, cum causa ra tionabilis subsit,vt patet extra. De voto, & voti redēptio.cap.1. Ad sextam rationem,cum arguitur,quòd commutatio fiebat in uetteri testamento, quando id, quod nouebatur,non erat domino acceptabile, ergo quandocunque esset acceptabile, nunquam debebat commutari, ergo cum votum apud nos fuerit licitū, non commutabitur. Dicendum,q̄ maior est falsa,qa in ueteri te[illegible]votū, siue redimebat, siue cōmuta batur,licitū erat, [illegible]unc sunt vota nostra. Et cum dicitur de animali non [illegible]molaticio,q̄ erat illicitum falsum est,quia licet esset a[illegible]mmolandum illicitum, tamen non erat illicitum sic[illegible]liciter ad vouendum, quia in se uel alio reddi poter[illegible] Si enim illicita essent ista animalia,non iussisset sibi Deus ista reddi, sed sine uoto erant Iudæi obligati pro primogenitis animalium non immolaticiorum ad reddēdum illa domino,ut patet supra cap.3.& 18.& Exo.13. Deus tamen nollet habere obligationem super aliquam rem illiciram. Patet hoc de oblatione meretricis, & de p̄cio canis,quia iussit Deus,ne redderentur sibi Deuteron. cap.23. ideo siquis uoueret Deo aliquid horum in ueteri testamento,non tenebat votum,nec erat soluendum,nec commutandum,aut redimendum, sicut cum nunc fiunt vota simpliciter illicita, sed iubebantur in ueteri testamento quædam commutari & redimi,ergo licita erant. Causa tamen commutationis in quibusdam erat, q̄ Deo erant magis acceptabilia alia,quàm illa:ideo faciebat dari alia pro ipsis, vt siqs voueret animal non immolaticium, quia animalia erant ad immolationem, licet illud animal secundū se licitum esset, quia aliquo modo poterat cedere in cultum Dei, tamen ad immolandum totaliter erat illicitum. Ideo Deus iubebat dari loco illius pecuniā, quæ erat magis acceptabilis ad cōuertendum in usus sacerdotum,& cultum Dei. Ita enim est in uotis in nouo testamento,quia si aliqua sunt, quæ nullo modo uergunt in peiorem exitum.s.in offensam Dei,vel damnum uouentis, aut impedimentum maioris boni,& similia, & faciliter solui possunt, non dispensatur in eis, nec commutantur,aut redimūtur:sed sunt sicut animalia immolaticia quę uouebantur. Siquis autem prælatorum dispenset in his, quamquam potestas Ecclesiæ contemnenda non sit, tamen non est turus ille, cum quo dispensatur, quia nulla causa subest, quare non reddat domino quod promisit. Cum uero redeunt uota in peiorem exitum, uel impediunt maiora bona commutātur in alia bona, quę magis Deo grata sint,& ista sunt, sicut animalia, quæ

non

non erant immolaticia, & uouebantur, quoniam illa redimebantur, vel commutabantur. F

Ad probationē maioris.

Ad probationem maioris, cum dicebatur, ꝙ votū in veteri testamento, vel obligatio non redimebatur, nisi id, quod reddi debebat esset illicitum, vel immundum, vt patet de primogenitis. 12. tribuū. Respondendum est negando antecedēs, quoniam redemptio in veteri testamento fiebat de rebus licitis Deo obligatis, & huiusmodi erant primogeniti. 12. tribuum, qui si illiciti essent Deus noluisset illos sibi obligari, sicut nolebat fieri sibi oblationem, aut votum de pretio canis, vel mercede prostibuli. Nec valet, cum dicitur, ꝙ primogeniti de 12. tribubus nō poterant applicari ad diuina ministeria, sicut Leuitæ, ergo erant illiciti ad reddēdum domino: nam licet ad hoc essent inhabiles, quia Deus eos inhabilitauerat, tamen ad alia erāt habiles. s. vt daretur pro eis precium. Nec simpliciter Deus illos abiecerat tanquam illicitos, sicut precium canis, & mercedem prostibuli, cum iussit ꝙ sibi sanctificarentur Exo. 23. & 22. cap. Ideo sic erit in nouo testamento, ꝙ aliqua vota erunt licita, & tamen poterunt redimi vel commutari, vt dentur pro eis aliqua, quæ magis grata Deo sunt. G

Dispensatio, commutatio, & redemptio votorum quomodo differunt: Et qualiter conueniant ista diuersis votis.

Quæstio. CIII.

QVAERETVR vlterius de dispensatione, commutatione, & rede[illegible]one votorum quid inter ea differ[illegible]am multoties de his fit mentio ext[illegible] De voto, & voti redem. cap. 1. & cap. magnæ, quasi per totum. H

Respondendum e[illegible] ꝙ ista non semper dicuntur vniformiter: ipsa en[illegible] secundum se aliquam differentiam habent, sed interdum accipiuntur pro eodē, vt patet extra. De voto & voti redemptio. cap. de peregrinationis. vbi dicitur de commutatione votorū & redemptione, & subditur ibi quomodo potest fieri dispensatio commutando votum in aliquid alterum, vel redimendo illud, ergo non differt dispensatio ab istis: proprie tamen possunt ista accipi tanquam differentia, & sic aliquo modo innuitur extra De voto, & voti redemptio. cap. magnæ. vbi Papa vult inducere, ꝙ in votis noui testamenti possit fieri dispensatio, vel commutatio, aut redemptio inducens per similitudinem votorum & præceptorum veteris testamenti. I

In quo considerandum est, quòd uota nostra recipere poterant limitationem dispensando commutando, vel redimendo, & hoc secundum dictamen rationis, quæ est in nobis ius naturale, quia nisi hoc fieret, interdum militarent contra cultum Dei, quod est magnum inconueniens, & supra declaratum est. Assumitur tamen in his exemplum ex veteri testamento, vt firmius ista fiant. Reperiuntur autem hęc in veteri testamento circa obligationes, siue votiuas, siue non votiuas, scilicet quòd aliqd voueretur Deo quod nequaquam commutaretur, vel redimeretur, sicut animalia immolaticia. Alia autem erant ei debita ex voto, quæ non debebant in seipsis solui, sed dabatur redemptio pro illis, vt cum quis voueret animal quod non esset licitum immolari, debebat illud præsentari sacerdoti, & quantum ille statuisset reddendum esse pro animali, tantum reddebatur Leuit. 27. cap. Alia autem erant, quæ domino erant interdum debita sine voto, & non reddebantur in seipsis, sed commutabantur, vt patet in commutatione primogeniti asini, quando commutabatur oue. Exo. 13. & 34. Differentia autem erat inter ista duo: quoniam redemptio fiebat quandocunque pecuniæ dabantur pro animali, quia redemptio ab emptione dicitur. Emptio autem non fit proprie sine precio. Cum vero intercidit precium emptio est. Et sic erat primo modo, cum quis vouebat animal non immolaticiū, & postea sacerdos constituebat quantum pro illo dādum esset. Commutatio vero erat, quando nullum precium dabatur, sed animal pro animali, vt ouis dabatur pro primogenito asini: ad primum modum pertinebat redemptio primogenitorum. 12. tribuum Israel, quoniam pro quo[illegible]et dabantur quinque sicli supra cap. 3. & 18. K

Quod cōmutabile poterat & redimi.

Sciendum etiam quòd id, quod semel cadebat sub commutatione poterat cadere postea sub redēptione, sicut fuit de primogenitis. 12. tribuum Israel: quia cum a principio essent obligati, Deus fecit illos commutari accipiendo pro eis omnes Leuitas. s. singulos Leuitas pro singulis primogenitis, sed quia fuerunt. 73. de numero primogenitorum Israel, qui excreuerunt ad numerum omnium Leuitarum, iussit Deus in his fieri redemptionem. s. ꝙ darentur pro singulis quinque sicli supra cap. 3. Sic autem factum est semper postea, ꝙ non commutarentur, sed redimerētur, quia nullus erat, pro quo commutari possent, cum omnes Leuitę iam essent obligati domino.

Vota [illegible] no[illegible] possint [illegible] ipsam [illegible] commuta[illegible]

Nunc autem circa nouum testamentum considerandum est, ꝙ ista reperiuntur in uotis. Quedam. n. sunt, quæ si domino voueantur non possunt in aliqd alterum commutari. Sic enim est de uoto solenni professionis: quoniam alia sunt minora vota, ideo possunt commutari: istud autem nullum habet maius, nec ęquale, ideo non commutabitur. Sic declarabitur magis infra. s. an votum castitatis sit dispensabile. Et propter hoc sunt alia uota, in quibus nequaquam potest dispensari, nec commutari, aut redimi, sicut sunt vota necessitatis, quæ emittuntur in baptismo. s. de tenendo fidem, & seruando legem: ideo ista proprie similantur animalibus immolaticijs, quæ cum vouerentur non poterant commutari, aut redimi. Alia autem sunt vota in nouo testamento, quæ non habent tantam firmitatem, sed possunt desinere obligare. Istud autem potest fieri tripliciter: primo modo, ꝙ aliquis absoluatur a voto, ita ꝙ dicatur nequaq̄ obligari, & tamen non imponatur aliquid pro voto. Alio modo potest absolui quis a voto, & ꝙ aliquid ei imponatur, & istud est dupliciter, quia aut imponet ei soluere aliquam pecuniā, uel facere aliquod alterū opus pium. Primus modus horum trium dicitur dispensatio: secundus est redemptio: tertius est commutatio. Primus modus est maioris potestatis, eo ꝙ simpliciter tollitur obligatio non imposita alia: duo autem secundi modi sunt minoris, quia non tollitur simpliciter onus, nec minuitur: sed mutatur. Primū tamen ad hoc ꝙ rationabiliter fiat non debet fieri, nisi quando votum vergit in peiorem exitum, vtpote siquis vouit aliquid quod a principio erat licitum, postea antem obseruatio illius est illicita inducens peccatum mortale, debet absolui ab obligatione illa, & non debet aliquid sibi imponi. Causa est, quia cum se iste obligauit intēdit se ad hoc solum obligare, postea autem tollitur ista obligatio non in fauorem ipsius, sed Dei. s. ne fiat aliquid contra cultum Dei. ideo non videtur rationabile, ꝙ aliquid isti imponatur. si autem tolleretur obligatio in fauorem vouentis, vt pote quia erat sibi difficile solui, & actus ille semper manebat licitus, non erat rationabile, quòd tolleretur simpliciter obligatio, sed imponeretur alia pro ea, quæ tollebatur. Fit etiam rationabiliter dispensatio quando solutio voti est impedimentum maioris boni: nam tunc si uouens vult aliud maius bonum possit subire, ad quod impeditus est per votum, licitum est, quòd absoluatur a voto, & non imponatur sibi aliqd, vt siquis emisisset votum simplex de continendo in perpetuum, & si propter eius matrimonium si cōtraheret inducerētur magna pax in ecclesia, vel multi infideles conuerterentur ad Christum, rationabile erat, vt fieret dispensatio in voto, non alligando istum ad soluendum aliquid alterum.

Dispensatio potest esse

Secundum autem, scilicet redemptio voti dicitur esse, quando datur pecunia pro voto, s. vt siquis vouisset peregrinari, vel ieiunare, & ad hoc efficeretur impotēs, vel esset sibi grauissimum nimis: poterat ei imponi, quòd daret certam eleemosynam loco ieiunorum, vel peregrinationis, & istud erat redimere.

Tertium autem, s. commutatio est quandocunque votum alicui fit impossibile vel durum, & tamen licitum, & datur ei loco illius aliud opus pium, quod non sit erogare eleemosynam, vtpote orare, vel ieiunare, aut vigilare, si vouisset peregrinari, & commode facere non posset. B

Considerandum autem circa hæc, quòd dispēsatio cum sit totaliter ablatio obligationis requirit maiorē causam, si autem fiat sine vlla causa, vel sine rationabili, quam quam non negemus prelatos Ecclesię posse dispensare maxime Papam: dicimus tamen eos irrationabiliter agere, & peccare, si de hoc eis constat, ꝙ potestas non est eis data ad destructionem, sed ad ędificationem, vt patet secunda ad Corin. ca. 10. Ipsi etiā, cum quibus dispensatur nō sunt tuti apud Deum, sed debent explere votum suum, potissimum si ipsi istam dispensationem procurauerint. C

De redemptione autem, & commutatione dicendum est, quòd etiam sine causa fieri non debēt. Nam siquis vouit peregrinari, & potest commode illud agere nullo existente impedimento non debet fieri redēptio, aut commutatio, sed soluendum est id, quod determinate vouebatur: siquis autem commutet, non rectè agit, & ille etiam, qui commutationem recipit. Solum enim ista introducta sunt propter necessitatē, scilicet, quando vota impleri non poterant, vel non commode, sicut patet. extra. de voto, & voti redemptio. vbi quidam Episcopus emisit votum transmarinum, quod Papa commutat, quia episcopus ille erat valde senex, & non posset sine graui dispendio peregrinari. Etiam quia oues destitutæ essent cura pastorali, quod inconueniens erat, & ex alijs causis ibi expressis. D

Cum autem sine causa fit commutatio, aut redemptio votorum fit contra intentionem iuris, ideo non caret culpa agens, & recipiens.

Vota quando, & qualiter commutanda sunt, aut redimenda. Et quæ obseruanda sunt ad hoc, quòd ista conuenienter fiant. Quæst. CIIII.

QVAERETVR vlterius de modo commutationis votorum, & redemptionis, & quę debeant attendi in his. Et primo quæritur, quando vota commutanda, vel quando redimenda sunt. E

Respondendum est, quòd in commutatione dispēsatione, & redemptione votorum est vnum commune, scilicet, quòd ista fieri non possint, aut aliquid eorum sine causa: alioquin tam qui agit, quàm qui recipit non est tutus, vt supra dictum est: differunt tamen hæc, quia dispensatio non debet fieri in rebus illis, in quibus commutatio, & redemptio, sed solum fieri debet dispensatio, quando solutio voti vergit in deteriorem exitum, scilicet in offensam Dei, vel ad impedimentum maioris boni, quia tunc est soluendus voues

non manente aliqua obligatione, nec imposita.

Si autem votum semper manet licitum, nec impedit a maiori bono, sed solum est graue ipsi vouenti soluere, debet tolli illa obligatio, ne tamen tollatur cultus diuinus, ad quem iste obligatus erat, debet imponi ei aliquid alterum. De redemptione autem, & commutatione, non sic patet differentia, scilicet, quādo vnum vel alterum imponendum sit: si enim differrent, sicut dispensatio ab eis differt, pateret manifesta responsio, sed parum differunt, quia siue commutatio, siue redemptio est commutatio, cum in vtroq; aliquid detur pro priori voto, solum autem differt, ꝙ in redemptione datur pecunia, in commutatione autem alia opera pia. Fiūt etiam commutatio, & redemptio ex eadem causa, scilicet, quando quis non potest obseruare votum sine magno labore, vt supra dictum est. Iura autem non faciunt differentiam magnam, an votum commutetur vel redimatur: ideo dicendum, quòd sicut ex potestate eius, qui præsidet dependet cōmutatio, vel redemptio: ita ex eius prudentia dependet quid horum iniungere debeat, nam diligenter attendere debet ille, qui præsidet quando commutat, vel redimi facit votum, causam huius commutationis, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. capit. 1. Ideo etiam diligenter attendet qualiter commutandum sit, s. an commutetur in orationem, vel ieiunū, vel alia opera pia, quę non sint erogatio pecuniæ. Et tunc dicitur proprie commutatio, vel an debeat inūgere eleemosynam faciendam, & tunc vocabitur redemptio. C[illegible]utem horum iniungi debeat considerari potest ex qua[illegible]personę, & ex causa, pro qua fit ista commutatio, na[illegible]quibusdam melius est iniungi eleemosynam, in a[illegible] vero melius est iniungi orationem, vel alia opera. Q[illegible] autem conueniat non potest determinari in vniuersali, sed dato casu ipse, qui commutat, vel redimit, potet iudicare quid melius honestius, & expedientius sit.

Quando fit commutatio in votis, quid debeat pro quo commutari. Et qualiter fit commutatio in v[illegible]o transmarino.

Quæst. CV.

QVAERETVR vlterius de modo commutationis, & redemptionis votorum qualiter iniungi debeant. Respondendum est, quòd aut iniūgitur hoc in voto peregrinationis, aut in alijs: vtpote pro oratione, vel ieiunio, aut alijs operibus, quæ cadunt sub uoto. Secundo modo dicēdum, quòd si aliquis vouerit ieiunare, & propter languorem efficiatur impotens ad ieiunium, s. quia iam incurrit languorem, vel quia forte timetur probabiliter, ꝙ incurret si conetur explere ieiunia, quę vouit, & tunc debet imponi ei alterum opus pium, scilicet, vel ꝙ det Eleemosynam, vel ꝙ oret, vel ꝙ peregrinetur. Idem autem siquis vouit nimis orare, aut vigilare, & efficitur impotens, vel timetur defectus capitis, vtpote, quia est complexionis siccæ, & aduste, & potest faciliter incurrere in amentiam, si est nimis attētus orationi, vel vigilijs. Nullum autem grauius damnum est, quàm hominem prudentem fieri stultū, vel amentem, ideo debet votum istud commutari in aliquid alterum, sicut in peregrinationem, ol debet redimi Eleemosynis. Similiter autem siquis vouerit dare Eleemosynam qualibet hebdomada, vel quolibet anno in certa quantitate, & ad hoc impotens efficiatur, debet sibi commutari in orationem, vel ieiunium, aut aliquid alterum. Si autem sit votum peregrinationis, siue sit peregrinatio transmarina, siue quæcunque alia, debet fieri hoc modo redemptio, vt tantum

detur in eleemosynam, quantum esset quis consumpturus in itinere. Pro labore autem, quem habiturus erat in itinere debet ieiunare, vel vigilare, aut orare, vel similia facere, quæ laborem illum æquiparare valeant. Sic patet extra. de voto, & voti redemptio. capi. magnæ. Si tamen aliquis peregrinaturus esset in terrā sanctam, & deberet redimere votū, vtilius erat, quòd expensas, quas facturus erat in itinere, mitteret in terram illam, quàm quòd expenderet in alios pios vsus, sic enim iubetur in prælleg. cap.

De alijs autem peregrinationibus nō refert, an mit tantur expensæ in locum illum, ad quem quis peregrinaturus erat, vel quòd erogentur in alias pias causas, secundum arbitrium prælati commutātis. Est autem inspicienda in voto transmarino vouentis intentio, s. vtrum intenderit peregrinari, vel bellare. In primo casu si aliquis habilis est ad pugnandum, non debet redimere votum, si autem in secundo casu, si est inhabilis vouens ad pugnandum, quamquam sit habilis ad eundum, redimet votum, nisi sit in consilio excellens vel secum ducere posset alios pugnatores, cū primus consilio, secundus opere per alios pugnare posset. extra. De voto, & voti redemptio. cap. quòd super his, & cap. ex multa. Sic tenet Hostien. in summa eodem tit. hoc autem est verum, nisi iste, qui inhabilis esset ad pugnandum, sit agricola, vel artifex, qui ibi sit vtilis, quāmquam multi talium necessarij non sint in terra illa: nec olim fuerunt, cum caperetur a Christianis, pter breuitatem possessionum, & paucitatem habitantium extra. de voto, & voti redempt[illegible]it. quòd super his.

Considerandum est etiā circa eos, qui impediti sunt ire, an sit impedimentum perpetuum, vel temporale, si perpetuum, redimendum est votum, si temporale, expectandum est vsque ille, qui vouit nō habeat impedimentum, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. cap. quòd super his. Hæc autem absoluta sunt in laicis. In clericis autem vouentibus considerari debet, an illi officium prædicationis, vel seruitium alicuius magni viri euntis in terram illam habeāt, vel si possunt secum ducere multos bellatores: isto enim modo vtilis est talis vouens, ideo nō redimet votum. extra. de voto, & voti redemptio. cap. ex multa, & cap. postulasti. Alioquin autem per seipsos clerici in sacris pugnare non debent. distin. 50. cap. clericum. Nisi fortè spiritualiter pugnarent armis suis, quæ sunt orationes, & lachrymæ. 23. quæst. 8. §. 1. alioquin, licet isti possint ducere secum multos bellatores, permittitur eis redemptio voti, si fortè sint senes nimis, & nō possint tolerare laborem itineris, vt patet de episcopo illo, vt patet extra de voto, & voti redemptio. cap. magnæ. Et extra, de renunciatio. cap. nisi cum pridem.

Circa votum transmarinum.

Considerandum etiam est, quòd quamquam votū transmarinum sit magni fauoris, quia multa conceduntur in eo, quæ non conceduntur in alijs prælleg. titu. cap. ex multa. si tamen ex absentia vnius personæ vouentis immineret periculum alicuius regionis, vel terræ, debebat expletio voti differri, quousque cessaret periculum illud, & reputaretur hoc tanquam impedimentum temporale, vel debebat votum commutari, ne reputaretur huiusmodi transgressor voti, si auctoritate sedis Apostolicæ distulerit adimplere, vel nondum implet prælleg. ti. cap. non est.

Considerandum etiam circa huius voti redemptionem, vel commutationem an ille, qui vouit, fecit hoc deliberato animo, vel ex leuitate iuuenili, nam in hoc secundo casu remittendum est votum recepta competenti redemptione prælleg. titulo, capitulo venientis.

Considerandum etiam generaliter circa commutationem, vel redēptionem omnium votorum, quæ causa mouerit vouentem, & quæ sit qualitas vouētis, & secundum hæc iudicare poterit prælatus, an conueniens sit commutari, vel redimi votum, an non: & in quid commutari debeat prælleg. tit. ca. 1. causa namque mouens ad vouendum considerari debet, quia ipsa nimis agit ad facilius, vel difficilius commutādum, nam si cessat causa voti, quamquam votum semper obliget, tamen facilius commutabitur, vel præmittetur redemptio, velut si quis vouisset ire in terram sanctam, & moueretur ad hoc quia erat ibi aliquis vir sanctus, vt eum visitaret. Si autem postea inde recederet facilius reciperetur redemptio in voto, quàm alias p alleg. cap. magnæ, in fine. & sic de causis aliorum votorum. Qualitas etiam vouentis ad hoc nimis agit, nam secundum hanc iudicari potest, an debeat votum mutari, vel non, vt si quis vouit ieiunare, & robustus est, non debet votum commutari, si autem debilis, vel facilis ad incurrēdum ægritudinem commutari potest. Etiam dato, quòd commutari debeat, ex qualitate vouentis iudicari poterit in quid debeat commutari, nā si pauper est, & vouit ieiunare, non debet commutari in eleemosynam ieiunium suum, sed in aliquid alterum, & sic de quolibet secundum dispositionem suā.

An vota per quemlibet dispensari, commutari, vel redimi possunt. Quæst. CVI.

QVAERETVR vlterius, circa dispensationem, cō mutationem, & redemptionem votorum, per quem fieri debeat, s. an possit quilibet hoc facere, vel solum debet facere prælatus. Et videtur, q̄ non requiratur auctoritas prælati, quia aliquis potest intrare religionē, sine auctoritate alicuius prælati, sed per introitum religionis absoluitur quis a votis in sęculo factis, etiam si sit votum terræ Sanctæ, vel quodcunque. extra. de voto, & voti redemptio. cap. scripturæ. ergo nō requiritur auctoritas prælati ad dispensandum, vel cō mutandum.

Item dispensatio voti in hoc consistere videtur, q̄ determinatur in quo casu votum non sit seruandum, sed si prælatus malè determinat, non videtur vouens esse solutus a voto, quia prælatus non potest dispensare contra præceptum diuinum de implendo votum. Similiter si quis propria auctoritate determinet, i quo casu votum suum non sit tenendum, non videtur voto teneri, nec obligat in casu in quo habet peiorem exitum, ergo dispensatio prælati non proficiet, & potest quilibet in voto suo dispensare.

Item si dispensare in voto pertinet ad potestatem prælatorum, pari ratione pertineret ad omnes, sed nō dicitur, quòd omnes prelati possent dispensare in votis, & illi qui possunt in aliquibus, non possunt in omnibus, ergo non pertinet ad prælatum. In contrarium arguitur, quia extra. de voto, & voti redemptio. cap. 1. dicitur, q̄ commutatio, vel redemptio votorum faciēda ad auctoritatem eius, qui præsidet, pertinet, s. ad episcopum: ergo videtur, q̄ non pertinet ad eos, qui non sunt prælati. Item sicut lex obligat ad aliquid faciēdū, ita & votum, sed lex habens præceptū necessitatis, vel prohibitionem non potest recipere dispensationē, nisi per superiorē: ergo votum ēt non recipiet dispensationem, nisi per prælatum. Respondendum est, q̄ votum est promissio facta Deo, secundum q̄ s. declaratum fuit, promissio autem fit in fauorem illius, propter quem fit, oportet igitur, q̄ q̄cunq; aliq̄d Deo promitti tur considereť, an gratum illi fit, vt sic soluat. Considerari aūt, an sit gratū, q̄d promittit, vel nō, non pertinet ad eum, qui promittit, sed ad illum cui fit promissio, propter ipsum. Dispensare ergo in voto, vel commutare, aut

Dispensatio voti pertinet ad prælatum.

aut facere redimi, quod est propter inueniri id, quod Deo gratum est, non pertinebit ad vouentem, & sic vouens non poterit dispensare in voto suo, vel commutare illud propria auctoritate, sed ad Deum, cui fit. Deus autem nobis non loquitur, vt dicat quid sibi magis gratum est, ideo recurrendum est ad illum, qui vices illius gerit. Christi autem sunt prælati, ideo necesse est, vt ad illos pertineat dispensatio: ipsi enim in persona Dei determinabunt, quid sit Deo acceptū, sic ait Apostolus secunda ad Corinth. capit. 2. s. Nam & ego propter vos donaui in persona Christi. Et dicitur signanter propter vos, quia omnis dispensatio fieri debet a prælato ad honorem Christi, in cuius persona dispensat, & ad vtilitatem Ecclesiæ, quæ est corpus eius. Propter hoc autem Ecclesia instituit, vt ad prælatos pertineret commutatio, & redemptio votorum extra, de voto, & voti redemptio. cap. 1.

Ad rationes in contrarium. Ad primam respondēdum est, quòd in voto religionis est speciale, nam alia vota, vel sunt ad paucum tempus, vel si sunt ad totam vitam erunt respectu aliquorum actuum determinatorum, & non simpliciter: in religione autem è contrario est, quoniam ipsa ligat hominem ad omne tēpus, etiam ligat simpliciter: ita quòd homo nullatenus est sui iuris, ideo præpōderat religio omnibus votis: quia manifestum est, quòd non potest esse aliquod votum tanti oneris, sicut religio, & ob hoc Ecclesia determinauit, quòd quicunque introiret religionem, esset absolutus ab alijs votis, quia commutauit obsequium temporale in perpetuum, extra de voto, & voti redemptio. capit. scripturæ. cum dicitur: Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam religionis obseruantiam commutauit. Cum autem introierit religionem, non tenetur adimplere aliquod de votis præteritis, scilicet de ieiunijs orationib⁹ & similibus, quæ exist tēs in sęculo fecit, quia religionē ingrediens moritur priori vitæ, & etiam singulares obseruantiæ religioni non competūt, & religionis onus satis hoīem grauat, vt alia superaddere non oporteat.

Ad secundam rationem, cum dicitur, quòd votum dispensari constitit in hoc, quòd determinatur ad casum, in quo debet obseruari.

Respondetur, quòd quidam dixerunt, quòd prælati possunt in votis pro libito dispensare, quia in quolibet voto includitur conditionaliter voluntas prælati superioris, sicut est in iuramentis. Patet extra, de iureiurando, cap. venientes. Et sicut dicebatur supra, quòd in votis filiorum, & seruorum intelligitur semper, si pater voluerit, vel dominus, & si noluerint, quod remittantur: & sic dicunt, quòd subditus sine omni remorsu conscientiæ posset votum prętermittere, quādocunque sibi a prælato diceretur, siue cum causa, siue sine causa.

Sed ista positio non stat, quia innititur in similitudine prælati ad dominum, sed non est similitudo, quia seruus est totaliter domini sui: subditi autem non sunt totaliter ipsius prælati, quia prælatus non habet omnimodam potestatem super subditos, sed solum spiritualem, cum non sit dominus, sed procurator, ideo sicut procurator non potest facere pro libito suo, sed quidquid ei iniunctum fuerit, ita & prælatus non potest quidquid voluerit, sed quidquid Deus iusserit, cuius vicarius est, vel quidquid rationabiliter creditur ei posse placere, cum potestas prælatorum non sit in destructionem, sed in ædificationem, secunda ad Corinth. capit. 10. Vnde prælatus non potest præcipere ea, quæ secundum se Deo displicent, scilicet peccata, nec potest prohibere ea, quę secundum se Deo placent, scilicet virtutis opera, ideo potest homo absolute ea vouere non spectando auctoritatem prælati. Pertinet tamen ad prælatum determinare, quid sit magis virtuōsum, & magis acceptum Deo, vt secundum hoc possit commutare votum, vel facere redimi: in manifestis dispensatio prælati non excusaret a culpa, vt puta si prælatus dispensaret cum aliquo super voto, de ingressu religionis nulla apparenti causa huius dispensationis. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, an esset melius dispēsari, quam non dispensari, iudicio prælati dispēsantis, vel commutantis stari deberet, vel saltem posset: nullus tamen vouens iudicio suiipsius stare debet in dispēsando in voto, vel redimendo, aut commutando, quia ipse nō gerit vicem Dei, sed prælatus, nisi in casu, in quo illud q̄ vouebatur esset manifestè illicitum, & non posset opportunè ad superiorem recurri, & tunc non vocabatur dispensatio, nec commutatio, quæ ex aliqua potestate procedere debet, sed euitatio mali consequeretur implendo votum.

Ad tertiam rationem cum dicebatur, quòd si dispē sare in voto pertineret ad prælatos, eadem ratione pertineret ad omnes prælatos, negādum est, nam quamquam prælati multi sint non habent omnes æqualitatem potestatis. Ratio huius est, quia prælati habent potestatem secundum quòd gerunt vices Christi, sed nō gerunt omnes æqualiter vices illius: ergo nec omnes poterunt æqualia: summus enim pontifex plenariè gerit vicem Christi, cum ipse vocatus sit in plenitudine potestatis. Alij autem in partem solicitudinis, & ob hoc sum[illegible]pontifex habet potestatem dispensandi in omnibus quę[illegible]ue dispensabilia sunt. Alij autem prælati inferiores hab[illegible] potestatem dispensandi in quibusdam minoribus, q[illegible] magis assidua sunt, in quibus non poterat semper co[illegible]modè cōsuli sedes Apostolica.

An Papa possit in omnibus votis dispensare, & de quatuor opinionibus circa hoc, & in quibus possunt dispensare episcopi, & archiepiscopi, & cardinales, & in quibus non. Quæst. CVII.

QVAERETVR vlterius cum dictū sit, q̄ prælati soli debent dispensare in votis, vel commutare illa, aut facere redimi: quæritur, ad quos prælatos ista pertineant.

Respondendum est, q̄ accipiēdo prælatos pro omnibus, qui in Ecclesia aliquo modo præsunt, non potest pertinere ista potestas ad omnes, nam presbyteri curati prælati sunt, cum committatur eis custodia animarum, tamen ipsi non habent potestatem dispensandi, aut aliquid horum faciendi, & sic de multis alijs prælatis paruis. Et quia sunt multi prælati in Ecclesia, quorum primus est Papa, de ipso primo quęritur, an possit in votis dispensare. Et ad hoc satis videtur, quòd sic: nam ipse dicit se posse dispensare, & commutare in votis extra. De voto, & voti redemptio. per totum. Itē ad episcopum pertinet dispensare in votis: ergo Papa magis poterit dispensare. Antecedens patet tit. prælleg. cap. 1. consequentia patet, quia maioris potestatis est Papa quàm episcopus, ergo poterit dispensare in omnibus, in quibus episcopus. Respondendum est, q̄ circa potestatem Papę in dispēsando, & aliorum sunt quatuor opiniones. Prima est, quòd etiam Papa in votis dispensare non potest, scilicet in nullo voto, quia redditio voti est de iure naturali, vel diuino, ideo contra hoc non potest Papa venire. 25. quæstio. 1. cap. sunt quidam. & hāc opinionem tenuit Hugui. & multi alij cum eo. Si autē opponatur eis de commutatione, & redemptione voti, quam facit Papa, vt patet extra. de voto, & voti redemptio. per totum. respondent, q̄ ibi non est dispēsatio voti, sed declaratio iuris, nam cū qs

1. Opinio.

vouet peregrinari, vel abstinere, & sic de cęteris subintelligit, si commode potest ar. extra, de iureiurand. cap. Quinta vallis. & c. veniens. declarationem autem iuris Papæ concedunt, sed vtorum dispensationem nequaquam.

1. Opinio. Secunda opinio, circa hoc fuit, quòd Papa potest dispensare in omnibus voluntarijs votis, excepto voto continentiæ. Dicitur autē de voluntarijs, quia quædam sunt vota necessitatis, sicut illa, quæ pollicemur in baptismo, & de his nullus dubitat, quòd nullo modo dispensabilia sint per hominem.

3. Opinio. Tertia opinio circa hoc idem tenet, quod secunda quantum ad votum continentiæ, s. quod Papa non posset in eo dispensare: ad alia vero distinguunt, scilicet vtrum vouens, vel iurans simpliciter, & determinate promiserit non excludendo, vel includendo auctoritatem Papæ, nec de ipsa forte cogitando, aut determinate vouit respiciendo ad auctoritatem Papæ. Si primo modo potest Papa dispensare, quia talia vota vaga, & indeterminata interpretationem recipiunt. Si autem determinatè aliquis vouit, s. intendens complere votum, nisi Papa cum eo dispēsaret, planum est, quòd tunc Papa dispensare poterit: simile. extra, De condi. appoſi. ca. super eo. & cap. veniens. Si autem intendebat expressè se obligare in omnem euentum ēt si Papa secum dispensaret, aut erat licitum id, quod vouit, aut non. Si primo modo non est tutum contra venire, etiam si Papa dispenset, si autem votum erat de illicitis, nullo modo tenetur adimplere dispensante Papa, quia etiam si Papa non dispensaret, dum tamen constaret votum vergere in malum exitum, non debebat obseruari, cum teneatur quilibet vitare peccatum.

4. Opinio. Hoſt. Quarta opinio circa hoc fuit, quòd Papa de plenitudine potestatis dispensare potest in omni voto, quod a principio voluntarium fuit. Peccat tamen si sine causa dispenſat, nec ei obediendum est si manifeste appareat, quòd est contra voluntatem Dei. In alijs autem obediēdum est ei, in voto autem necessario nullo modo dispensare potest, quia necessaria sunt ea, quæ pertinent ad fidem, & ad legem diuinam, quæ determinata sunt ad bonum, & Deus illa determinauit, ideo nō potest Papa limitare, quòd aliquando obseruāda sint, & aliquando non. Secundum istam vltimam opinionem potest Papa dispensare cum vouente castitatem solenniter, siue per ingressum religionis, siue per susceptionem sacri ordinis. Istam opinionem vltimam tenet Hoſt. in summa. ti. de voto, & voti redemptio. De hoc autem magis infra declarabitur.

Minores prælati in quibus votis dispensare possint.
Quæst. CVIII.

QVAERITVR vlterius de minoribus prælatis, quomodo & in quibus dispensare possint. In quo de Papa præsupponendum est, quòd ipse dispensare possit in omnibus votis voluntarijs, & commutare illa, & facere redimi, siue sint ieiunia, siue orationes, siue peregrinationes, solum manente dubio de continentia. Sub Papa autē sunt alij minores prælati, vt archiepiscopi, episcopi, & similes, & isti omnes si habeant plebes, possunt dispēsare in votis. dico autem si habeant plebes, quia cardinales maiores sunt episcopis, tamen non possunt dispensare cum non habeant subditos. Episcopi autem & archiepiscopi habent. Et de his regulariter dicendū est, quòd episcopi, & omnes maiores episcopis dispē sare possunt in votis suorum suffraganeorum præterquam in voto cōtinentiæ, de quo etiam dubitatur, an possint dispensare in voto transmarino, cuius dispensatio pertinet ad sedem apostolicam. extra. de voto, & voti redemptio. capit. ex multa. ideo de mandato eius remittitur, vel differtur, vel redimitur, & ipse de hoc interpretatur, vt patet, extra. de voto, & voti redempt. capitu. venientis, & capitu. non est. Idem autem est in voto crucis, scilicet, siquis vouit ire ad aliquem locū ad pugnandum, contra quem Papa crucem indulget: nam istud videtur æquale voto transmarino, cum votum transmarinum sit de cruce signatis, & solus papa ista fieri iubet. extra. De hæreticis. capit. excommunicamus. Sic tenet Hoſtien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. In his enim non potest dispensare episcopus facere redimi, vel commutari. in reliquis autē regulariter potest. Sic patet extra, de voto, & voti redemptio. capit. primo, vbi dicitur, quòd in votis peregrinationis ieiuniorum, & similium ad eum, qui præsidet commutandi, vel dispensandi auctoritas pertinet, scilicet ad diœcesanum. De alijs autem minoribus prælatis, sicut de decanis, archidiaconis, & similibus, licet habeant curam animarum, dicendum est, quòd non possunt in aliquo voto dispensare, aut commutare, vel facere redimi, nisi forte habeant hoc ex speciali priuilegio sedis Apostolicæ, vt patet extra, de officio archid. cap. vltimo, & de excessione prælator. c. accedentibus. Item patet, quia auctoritas dispensandi, commutandi, & faciendi redimi solis episcopis commissa est. extra. de voto, & voti redemptio. capitu. primo. Alij autem non habent directe iurisdictionem, sicut episcopi. Idem tenet Hoſtien. in summa tit. de voto, & voti redemptio. & Henricus eod. tit. c. 1.

Epi, & archiepi pñt dispensare in votis pterquā in voto continentiæ.

Voti crucis quid.

Vtrum Papa possit dispensare in voto continentiæ solennizato. Et an possit dispensare cum monacho simpliciter super voto obedientiæ & paupertatis, & de positione theologorum, & iuristarum circa hoc, & de duabus rationibus Ioannis Calderini.
Quæst. CIX.

QVAERITVR vlterius, circa votum continentiæ, an Papa posset in illo dispensare, vel illud commutare.

Et videtur quòd sic, quia vna ratio dispēsandi in voto est, si sit impeditiuum melioris boni, vt supra dictum est, sed interdum votum continentiæ, siue sit solennizatum, siue non, potest impedire maius bonum, ergo in illo poterit dispensari. Antecedens patet, quia bonum commune est diuinius bono vnius hominis, vt patet primo Ethicorum. Potest tamē per continentiam alicuius impediri bonum totius multitudinis, utpote si aliquando per contractum matrimonij aliquarum personarum, quæ continentiam vouerunt posset pax totius patriæ procurari, vel multi ad Christum conuerterentur. Arguit. 1.

Item sicut potest dispensari in actu maioris virtutis, ita potest dispensari in actu minoris virtutis, sed latria est nobilior virtus quàm castitas, & dispensatur in actu illius, ergo poterit dispensari in castitate. Patet hoc, quia siquis vouerat Deo aliquem actum latriæ, vt puta offerre Deo sacrificium, vel orare, ergo poterit dispensari, siquis vouerit obseruare continentiam. Secundo.

Item sicut votum abstinentiæ obseruatum potest vergere in periculum personæ, ita & votum continentiæ, sed in voto abstinentiæ corporalis si vergat in periculum corporale vouentis potest fieri dispensatio, ergo pari ratione potest dispensari in voto continentiæ. Tertio.

Item sicut sub perfectione religionis, in qua solennizatur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis, & obedientiæ, sed in voto paupertatis, & obedientiæ potest dispensari, sicut patet in illis, qui post religionis professionem ad Episcopatum assumuntur: ergo poterit pari ratione in voto continentiæ dispensari. Quarto.

Item ista tria vota, scilicet continentię, obediētię, & paupertatis sunt æqualiter annexa regulæ monachali, sed potest in duobus eorum dispensari, vt probatū est, ergo etiam in tertio, scilicet circa continentiam.

Oppoſi. In contrarium arguitur, q̄ non possit dispensari, quoniā dispensatio in votis fit, quando ipsa vota incipiunt esse illicita, vel maioris boni impedientia, sed non potest esse continere illicitum, nec impeditiuum maioris boni, cum ipsum continere censeatur maximum bonum, iuxta illud Eccles. 26. cap. scilicet omnis ponderatio non est condigna animæ continētis, ergo nō poterit dispensari circa continentiam. Item extra, de statu monach. in cap. cum ad monasterium, in fine dicitur, quòd abdicatio proprietatis, & custodia castitatis adeo sunt annexa regulæ monachali, quòd etiam summus pontifex non possit in his licentiam indulgere: ergo non poterit dispensari circa castitatem.

Opinio Ioannis de S. Gemi. & Calderini. Respondendum est, quòd circa istam quæstionem multi diuersè opinantur. Beatus Thom. de Aquino, & Albertus, & communiter theologi tenent, quòd non possit dispensari, & ad hoc conantur inducere rationes. Dicunt enim, quòd in voto continentiæ solenizato, sicut fit per professionem, tria possunt considerari. Primo quidem materia voti, & ipsa continentia. Secundo perpetuitas voti, scilicet, quia cum quis profitetur religionem astringit se ad perpetuam obseruātiam castitatis. Tertio attenditur solennitas voti, quæ fit per professionem, de qua supra dictum est. Dicunt autem quidam, quòd votum solenne continentię est indispensabile propter primum, s. propter continentiam, quæ non recipit condignam dispensationem, vt patet ex auctoritate inducta, s. omnis ponderatio non est condigna animæ continentis. Rationem autem huius assignant quidam, quia per continētiam homo triumphat de domestico inimico, vel quia per continentiam homo perfectè conformatur Christo secundum puritatem animæ, & corporis.

Sed istud non videtur sufficere, quia bona animæ vtputa contemplatio, & oratio sunt multum meliora bonis corporis, & magis nos Deo conformant, & tamen potest dispensari in voto orationis, vel contemplationis, ideo non videtur esse ratio, quare non possit dispensari in voto continentiæ si respiciatur absolute ad ipsam continentiæ dignitatem: potissimum cum Apostolus primo ad Corin. ca. 7. ad continentiam nos inuitet propter contemplationem, dicens, quòd mulier innupta cogitat, quę Dei sunt, mulier autem nupta cogitat quæ sunt viri: finis autem melior est semper his, quæ ad finem. si ergo potest dispēsari circa orationem, & contemplationem, quæ sunt finis: poterit magis dispensari de continentia, quæ est ad finem.

Item quia si propter ipsam continentię dignitatem non possit dispensari in isto voto, nihil magis dispensaretur in voto simplici quàm solēni, quia vtrobique est dignitas continentiæ, sed de voto simplici non est dubium quin possit dispensari in illo, nam etiam sine dispensatione poterit quis infringere votum contrahendo matrimonium, & tenebit matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & in voto solenni non tenebit, ergo non fit propter dignitatem continentiæ.

Alij autem assignant rationem huius ex perpetuitate voti, & vniuersalitate. Dicunt enim, quòd votum continentiæ non potest prætermitti, nisi per illud, quod est omnino contrarium, quod nunquam licet in aliquo voto.

Sed hoc est manifestè falsum, quia sicut in carnali copula est contrarium continentiæ, ita comedere carnes, vel bibere vinum est contrarium abstinentiæ, in talibus autem dispensatur, ergo etiam in huiusmodi votis potest dispensari, ideo non potest ex hoc statui causa.

Et sic quibusdam videtur, quòd in voto continentiæ possit dispēsari propter aliquam communem vtilitatem, vel necessitatem, vt patet in exemplo proposito, scilicet, si aliquis rex infidelis offerret se cum populo suo ad fidem, si daretur ei in vxorē aliqua monialis, vel si non possent aliqua regna cessare a bellis, nisi per contractum matrimonij inter aliquos, qui vouerunt castitatem solenniter. 2. Positio iuristarum modernorum.

Sed cum decretalis cum ad monasterium. extra de statu monach. dicat non posse Papam dispensare circa custodiam castitatis, & abdicationem proprietatis cum monacho, ideo aliter videtur dicendum, scilicet, quòd sicut habetur Leuitici ca. vltimo. illud quod semel sanctificatum est domino, nō potest in alios vsus commutari. Vnde non potest facere aliquis Ecclesiæ prælatus, vt illud quod sanctificatum est sanctificationem amittat etiam in rebus inanimatis, vtpote quòd calix consecratus desinat esse consecratus, si maneat integer, vnde multo minus poterit facere aliquis prælatus, vt homo Deo consecratus quandiu viuat consecratus esse desistat, solennitas autem consistit in quadam consecratione, seu benedictione, vt dictum est. Ideo non potest fieri per aliquem Ecclesiæ prælatum, quòd ille, qui votum solenne emisit, desistat ab eo, ad quod est consecratus, vtpote quòd ille, qui est sacerdos non sit sacerdos, licet possit prælatus ob aliquam causam executionem ordinis inhibere, & simili ratione Papa non potest facere quòd ille, qui est professus religionem, non sit religiosus. Opi. auct. & iuristarum antiquorum.

Est ergo considerandum, an continentia sit essentialiter annexa ei, ad quod votum solennizatur, quia si non est ei essentialiter annexa, potest manere solennitas consecrationis sine debito continentiæ, quod non potest contingere si sit essentialiter annexum ei, ad quod votum solennizatur, non est autem essentialiter annexum debitum continentię ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ: vnde videtur, quòd per Ecclesiā possit dispensari in voto continentię solennizando per susceptionem sacri ordinis. Est autem debitū continentiæ essentiale statui religionis, per quam homo abrenunciat sęculo totaliter, & Dei seruitio mancipatur, quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandæ vxoris, & prolis, & familię, & aliorum ad hoc requisitorum. vnde Apostolus prima ad Corinth. ca. septimo, dicit, quòd qui est cum vxore, solicitus est quę sunt mundi, & quomodo placeat vxori, & diuisus est. Nomen autem monachi ab vnitate sumitur per oppositum ad diuisionem prędictam. Ideo in voto continentię solennizato per professionem religionis non potest per Ecclesiam dispensari, & rationem assignat decretalis prędallegata cum ad monasterium, quia castitas est annexa ordini monachali. Istud tenet Beatus Thomas de Aquino, & Albertus, & Bona. & communiter plures theologi. Idem etiam tenet Bernardus, extra de voto, & voti redemptio. capitu. primo, & de statu monach. cap. cum ad monasterium. Idem docto. antiqui, scilicet Ioan. Ala. Tan. Gro. & cęteri. An cōtinē tia sit essentialiter annexa monacho, vel presbytero.

Alij autem doctores noui, scilicet Innocent. & Hoſtiens. & Ioan. Andreas, Ioannes Calderin. Franciscus, & cęteri in duobus prędalleg. cap. tenent, q̄ Papa possit dispensare in voto continentię solennizato, scilicet, quòd monachus accipiat vxorem, quia dicunt ad hoc posse esse causam rationabilem, vt patet in exemplo s. dato de conuersione infidelium ad fidem, & de pacificatione regnorum, idem autem dicit Inn. Dicit ēt Alia opin. quę coincidit cū secunda.

circa votum paupertatis, scilicet quòd Papa possit dispensare, vt si aliquis monachus propter bonum concordiæ efficeretur rex, sicut in casu supra dato ille haberet regnum, quod est habere proprium, & siquis dicat, quòd rex non acquirit sibi, sed regno, non obstat, quia cum habeat successores filios suos nō potest tolli quin habeat proprium, quia nemo relinquit heredem, nisi in eis, quæ sui iuris sunt. Ad illud autem cap. cum ad monasterium respondent, quòd intelligitur, quòd Papa non potest dispensare, ideſt non expedit, quòd dispenset. vel non potest, ideſt non est honestū, & tamen absolute accipiendo potest.

Duæ rōnes Ioan. Calder.

Item Ioan. Calder. dicit, quòd vel Papa non potest in aliquo voto dispensare, vel potest etiam in voto cōtinentiæ, sed prima pars est falsa: ergo poterit in voto continentiæ. Probatur ista disiunctiua, quia votū continentiæ est efficacius alijs votis, quando solennizatum est, sed solennitas est introducta ex Ecclesiæ statuto, ergo poterit Ecclesia dispensare in illa.

Item dicit, quòd aut tota Ecclesia errat (quod est absurdū) aut summus Pontifex potest dispensare in voto continentiæ solennizato. quod probat, quia papa per constitutionem suam facere potuit, quòd si aliquis vouens continentiam simpliciter postea contraxerit teneat mrimoniū ext. qui clerici. vel vouē. c. rursus. ergo quod potuit per modum constitutionis poterit per modum dispensationis. Nec obstat si sint diuersa vota, quia apud Deum æqualiter obligat votum simplex, & solenne: solennitas autem ex constitutione ecclesiæ introducta est, extra de voto & voti redēptio. capitu. vnico, in sexto. Istas rationes inducit etiam Franciscus de Zabarellis. extra de voto, & voti redemptio. cap. 1. & dicit quòd propter istas non poterit stare opinio beati Thom. de Aquino, & aliorum Theologorum.

Ad rōnes istorum. Ad primā.

Sed adhuc rationes istę non multum militant: immo nihil contra beatum Thom. & nos: & expositio doctorum ad c. illud, cum ad monasterium multum est aliena. Ad primam rationem Ioan. Calde. respondeti potest, cum dicit, quòd aut papa non potest dispēsare in aliquo voto, aut potest in voto continentiæ falsa est ista disiunctiua: quædam namque dispensabilia, & quædam indispensabilia sunt: nemo enim dubitat, q̄ Papa in quibusdam dispensare potest, & tamen manifestum est, q̄ non potest dispensare in votis, quæ emittimus in baptismo, scilicet de tenendo fidem, & seruando legem euangelicam. Similiter ergo in voto continentiæ dispensare non potest, quia est factum necessitatis: non quidem per se, sed quia est annexum regulæ monachali. Et cum dicitur, quòd ista vis obligandi est in voto continentiæ solennizato propter solennitatem eius solum, cum non sit in voto simplici continentiæ. sed solennitas est de statuto ecclesiæ: ergo poterit Papa dispensare circa obligationem illius. Concedendum est solennitatem esse introductam ab ecclesia, vt patet extra. De voto, & voti redemptio. c. vnico in sexto. ideo ea, quæ ex sola Ecclesiæ solennitate habent vires dispēsabilia sunt. Vnde propter hoc quamquam solennizetur votum continentiæ per susceptionem sacri ordinis, vt patet præalleg. cap. tamen potest dispensare Papa cum aliquo ordinato in sacris, q̄ habeat vxorem: nam quòd sacerdotes contineant non est ex natura, vel substantia ordinis, quin potius è contrario, quia a principio secundum præceptum Apostoli poterant ram presbyteri, quàm diaconi, & subdiaconi contrahere, siue vti matrimonio contracto ante susceptionem sacri ordinis, vt patet ad Titum. cap. 1. postea autem Ecclesia ordinauit, quòd ordinati in sacris continerent, & quòd qui coniugatus esset, nō posset ordinari in sacris, & quòd in sumptio-

Papa nō dispensare cum presbytero vt accipiat vxorem.

ne ordinis tacitè, vel expresse continentia vouererur. 28. distinctio. cap. nullum. & 31. distinct. cap. ante trien nium, & extra de cler. cōiuga. c. cum olim. Et propter hoc clerici Ecclesiæ orientalis non promittunt continentiam tacitè, nec expresè in sumptione sacri ordinis, quia non consenserunt a principio in constitutione Ecclesiæ circa 31. distin. cap. quoniam. ideo nemo dubitare debet, quin Papa posset, cum quolibet presbytero dispensare, quòd accipiat vxorem, vel ministret in sacris, quia ex sola Ecclesiæ cōstitutione hoc factum est. Cum autem dicunt plurimi doctores canonistarum, quòd obligatio ad continentiam in professis prouenit ex solennitate Ecclesiæ, errant, quoniā non factum est per aliquam constitutionem Ecclesiæ, sed prouenit ex substantia regulæ monachalis: in substantialibus autem Papa non poterit dispensare, quia includit contradictionem, quòd aliquis sit talis qualis denominatur, & careat substantia rei, quæ eum talem facit, scilicet aliquis est albus, includit autem contradictionem, quòd sine albedine sit albus, cum per albedinem quis albus sit: ita monachū esse oportet, quòd aliquid includat substantialiter, ideſt q̄ habeat aliquid substantialiter requisitum ad hoc, quòd sit monachus, quia quælibet res habet aliquid substātiale sibi, sed nullum alterum est substantiale monacho, per quod differat a nō monachis, nisi per obligationem ad continentiam, & abdicationem proprij, & obedientiæ, ergo non poterit Papa dispensare faciendo, quòd aliquis sit monachus, & careat aliquo istorum. Istam rationem assignat manifeste Papa in alleg. c. cum ad monasterium. vbi cum dicitur, quòd summus Pontifex non potest super cōtinentia, & paupertate licentiam indulgere, & subditur causa: non dicitur ibi hoc esse, quia votum solennizatum est, sed quia ista annexa sunt regulæ monachali: ordini autē sacro non est annexa continentia, ideo potest dispensare in presbyteris secularibus, & non in religiosis, vt supra dictum est: occasio autem errandi iuristis est, quia vident q̄ votum simplex continentiæ non dirimit matrimonium contractum: votum autem solēne dirimit, putant ergo obligationem voti esse ex solennitate eius. Sed falsum est, quoniam potius ex substantia religionis.

Quare in substantialibus regulæ Papa non pōt dispensare.

Papa non pōt dispensare cum monacho, vt habeat proprium

In religioso nō pōt requiruntur conditiones supra notatę. q. 9. nam circā ad monasterii. & circa iuramentū quinti religiosis ordinū antiquorū, q̄ tunc erāt, qui nō habent redditus in cōi & similiter episcopatus habentibus ea de cōi, & habebāt regulariter in claustro cū canonicis, nam tunc mendicantes non erant, sed postea incœperunt anno Dñi. 1217. & alium modum profitendi inuenerūt iurādo & profitēdo solenniter se nunquā habituros reditus, nec ppria. nec ecclesias parochiales in cōi, nec in particulari, ut patet in regulis eorū. vt Thom. Bernardinus & alij ep̄atus recipere nolentes non fuit hoc facti credebāt stante eorum voto, & regula. ar. c. quærundā. de elec. lib. 6. uide 9 notaui. 56. & 57.

Sed tunc dicetur, quòd adhuc stabit argumentum, scilicet q̄ si ista obligatio, non fit propter solennitatē voti, sed ex substantia religionis, cum quis vouerit religionem, quia ista tria vouet tantū obligabitur quantum si profiteatur solēniter, quia solum differunt ista vota per solenne, & non solenne. Sed manifestum est, quòd in voto simplici de religione potest dispensari, & siquis postea contrahat tenet matrimonium. extra qui clerici, vel vouen. cap. rursus. & non tenebit in voto solenni. eod. tit. cap. insinuante. ergo non fit, quia annexum est religioni obseruare continentiam, sed propter solennitatem voti.

Respondendum est, vt supra, quòd solennitas nihil confert ad istam indispensabilitatem, sed solum substantia religionis, & cum dicitur, ergo tantum obligabit votum simplex de intrando religionem, sicut votum solenne, non valet consequentia. Ratio diuersitatis est, quia cum quis simpliciter vouet, non vouet religionem, ideſt non vouet aliquid eorum, quæ sunt in religione, sed vouet, quòd intrabit religionem, nec est obligatus per istud votum, nisi ad intrandum religionem, nisi fortè vouisset intrare, & perpetuo manere, aut quamquam non expressisset hoc in voto, habuisset tamen intentionem obligandi se ad hoc: & istud est speciale: si tamen solum vouerit intrare religionem non obligatur, nisi ad intrandum, & cum introierit iam expleuit votum: poteritq;

poteritq; exire quandocunque voluerit infra annum Probationis indultum a iure, & sic per istud votū non efficitur aliquis monachus, nec debet propriè vocari monachus, per professionem autem religionis efficitur aliquis monachus, quia ibi non vouet quis, quòd intret religionem, sed quòd maneat in obseruantia illa in perpetuum. Etiam ibi expresse vouet ea, quę sunt substantialia religioni, s. continentiam, paupertatem, & obedientiam: ideo postquam professio facta est, votum est indispensabile. prius autem erat dispensabile, immo sine dispensatione poterat licite infringi, vt siqs voueret religionem, & ingrederetur monasterium, atque postea exiret, vt supra dictum est. votum autem per professionem est indispensabile, nō quidem, quia solenne est, sed quia per illud efficitur aliquis monachus, & quia substantiale monachatui est esse obligatum ad continentiam, impossibile est, quòd dispensetur in voto, s. quòd aliquis sit monachus, & non esset obligatus ad continentiam. Vnde si posset esse professio non solennis non minus obligaret, nec ideo tantū obligat, quia solennis est, sed ideo solennis est, vel ab Ecclesia solennis vocatur, quia tantæ obligationis est, s. vt impediat matrimonium contrahendum, & dirimat iam contractum extra de voto, & voti redempt. c. vnico, in sexto.

Ad secundam rationem Io. Calde. quando dicebat, q̄ aut tota Ecclesia errat, aut Papa poterit dispensare in voto continentiæ solennizato. Respondetur, quòd est falsa ista disiunctiua, & quando probat, s. quia summus pontifex potest dispensare in voto simplici, ergo poterit dispensare in voto continentiæ solennizato per professionem, negatur consequentia. Et dicendum, quòd manifestum est Papam posse dispensare in voto simplici de continentia, quia votum continentiæ secundum se non est indispensabile cum alia maiora bona sint dispensabilia, quæ cadunt sub voto, sed est indispensabile, quando est annexum alicui substantialiter, quia includit contradictionem fieri ibi dispensationem, vt supra dictum est. votum autem simplex de continendo non habet substātialem annexionem ad aliquem ordinem, vel ad religionem, cum per votum simpliciter emissum nō efficiatur aliquis religiosus: ergo est dispensabile.

Cum autem dicit Ioann. Calder. quòd Papa potuit per cōstitutionem suam facere, quòd votum simplex non dirimeret matrimonium cōtractum, ergo ita potest facere per dispensationem suam de voto solenni concedendum est. Et quando dicitur vltra, ergo poterit dispensari super continentiā religiosi, negatur consequentia, quia non est obligatio maxima continentiæ in religiosis ex solennitate voti, vt dictum est, sed quia est substantialiter annexa regulæ monachali.

In quo considerandum est, quòd aliqui falluntur existimantes speciale esse in continentia monachali, quòd sit indispensabilis. Sed falsum est, quia omnia tria vota, scilicet obedientiæ, castitatis, & paupertatis sunt indispensabilia, quia sunt annexa substantialiter regulæ monachali in cap. præallega. cum ad monasterium, in fine.

Si autem aliquis obijciet, quòd duo istorum sunt dispensabilia, scilicet paupertas, & obedientiæ, nam cū aliquis religiosus assumitur in episcopum eximitur ab obedientia, quia iam nemo in ordine suo ei quidquam iubet: etiam eximitur a paupertate, quia potest administrare, & administrat bona ecclesiastica, & habet reditus proprios, atque potest de eis donare, quæ non pertinent ad obseruationem paupertatis.

Respondendum est, quòd per promotionem monachi in episcopum non absoluitur a paupertate, & obedientia, quam vouet, sicut nec absoluitur a continentia. Et patet, quia iste est obligatus religioni: ergo est obligatus ad tria vota substantialia, nam impossibile est aliquem esse monachum, & non habere substātialia monachi. Quòd autem iste sit obligatus religioni patet, quia obligatur habitum portare religionis, & non diuertere a primo proposito, ideſt ab eis, quæ sunt de substantia monachatus decimasexta quæst. prima, de monachis, iuncta glo. ibi. & cum dicitur, quòd absoluitur ab obedientia, quando episcopus est negandum est, quia quamquā tunc nō teneatur obedire alicui prælato ordinis sui, tamen non sequitur ex hoc, q̄ non habeat votum obedientię, quo ligetur. Sic patet si aliquis sit religiosus, & efficiatur prælatus totius ordinis, ille nulli tunc obedit, nec obligatur obedire. Et tamen manifestum est, quòd iste non est exemptus a voto obedientiæ, quamquam per accidens tunc nulli obediat, quia nullum habet prælatum superiorem in ordine suo. Si tamen iste deponat illam præposituram in ordine succedente alio: manifestum est, quòd obligatus est obedire, sicut ceteri monachi, ergo ante hoc quamquam nulli obediret, obligatus erat ad votum obedientiæ, seu nulli obediebat, quia non habebat prælatum, nunc autem obedit, quia habet. Sic etiā est de monacho, qui assumitur in episcopū: non enim liberatur a voto obedientiæ, sed Papa faciet, quòd illi qui prius erant sui superiores non sint, & sic eximit eū ab illo, vel ab isto prælato, sed non eximit eum simpliciter a voto obedientiæ. Quod patet, quia si iste monachus depo[illegible] ab episcopatu, vel ex licentia Papæ illum relinquat[illegible] festum est, quòd obligabitur manere in religione, vt [illegible] & obedire prælatis ordinis sui. Si autem fuisset iste [illegible] pliciter absolutus a voto obedientiæ, quamquam d[illegible] neretur, vel resignaret episcopatui, non teneretur [illegible] gatus religioni, quia non poterat incipere noua o[illegible] gatio, nisi per votum nouiter emissum: ibi tamen nullum est, ideo mansit votum a principio factum. Item quando arguebatur de dispēsatione super proprietate in monacho assumpto in episcopum.

Respondetur, quòd ille non habet proprium, quia episcopus non est dominus rerum ecclesiasticarum, sed procurator, & administrator, ideo non potest de eis libere testari: posset tamen liberè & ad plenum de omnibus rebus testari, si dominus esset, & non solum est hoc in moriente, sed etiam in viuente, quia episcopus viuens non potest donare in immensum, de rebus acquisitis intuitu dignitatis: procurationem autem, vel administrationem rerum potest monachus habere assumptus in episcopum, quamquam non possit habere proprietatem, nec in hoc conceditur ei aliquid magnum, quia etiam in religione poterit constitui procurator, vel administrator bonorum monasterij, sicut sunt prelati, qui etiam quædam donare possunt, quia administratores sunt, ergo religiosus assumptus in episcopum non absoluitur a voto paupertatis aliquatenus, & sic manent ista tria vota substantialia religioni penitus indispensabilia. Item cum doctores exponunt capit. illud, cum ad monasterium, quòd papa non possit indulgere licentiam super proprietate, & continentia, ideſt, quòd non sit honestum, vel q̄ non sit expediens, multum aliena, & distorta est expositio cum litera illa non induceretur ad propositum suum, si sic intelligeretur. Nam ibi intendit Papa probare, quòd nequaquam potest Abbas, cum monacho dispensare super habenda proprietate, & super continentia.

Et arguit ad hoc, qa obseruatio castitatis, & abdicatio proprietatis adeo sunt annexa regulę monachali, q̄ ēt summus pontifex, non pōt in his licētiā indulgere. Si aūt accipiaē nō pt, i. nō est honestū, nō est efficax argu-

argumentum, quia quamquam non sit honestum Papæ facere hoc, non sequitur, quòd nullo modo posset illud facere Abbas, sequeretur tamen si intelligatur, q̃ summus Pontifex non potest dispensare, quia tunc a fortiori nullatenus poterit Abbas: ergo debet sic intelligi, vt iacet. Item dato, quòd nõ diceretur istud, manifestum est, q̃ Papa non possit dispẽsare, quia ista tria vota sunt substantialia religioni: ergo impossibile est, quòd aliquis sit religiosus, quin habeat ista: sequeretur tamen si fieret dispensatio cum existente monacho: ideo indispensabilia sunt. Sciendum autem, quòd Hostien. & alij doctores canonistę, vt communiter inducunt multa iura ad probandum, quòd super continẽtia non possit dispensari, & cum isti teneant oppositũ respondent ad illa iura, sed quia illa iura nihil agunt, p ista positione, nec in contrarium facilè est responderi ad illa, tanquam impertinentia, ideo nec nos illa pro ista parte inducimus: quæ autẽ illa sunt, patet per Hostien. in Summa tit. de Voto, & voti redempt. Satis ergo manet pro hac parte, quòd nullo modo votum cõtinentiæ sit dispensabile etiam, nec per Papam. Sed satis videtur difficile in casibus supra datis, quòd Papa non possit dispẽsare, vtpote si multa terra infidelium conuerteretur ad Christum per talem dispensationẽ, vel magna regna pacificarentur, ideo beatus Thomas de Aquino ex hac causa solum tenet in 4. dis. 38. quòd probabile est posse dispensare. Et respondet ad argumenta in oppositum, quamquam in summa teneat contrarium. Intentio autem sua, magis declarata in summa. Ideo satis videtur dicendum inter istas opiniones, quòd summus Pontifex nullo modo potest dispensare cum monacho vel moniali super continẽtia, si velit quòd maneat in religione, quia includit contradictionem, quòd aliquis sit monachus, & non sit obligatus ad ista tria. Papa autem non potest facere id quod includit contradictionem, immo nec est possibile per aliquam potentiam. Si autem Papa velit absoluere monachum penitus a monachatu, ita q̃ nullo modo maneat monachus poterit dispensare super cõtinẽtia, immo supervotis, & sic poterit prouideri casibus p̃positis, s. si per absolutionẽ alicuius monachi, vel monachæ a voto continentiæ multi quærerẽtur ad Christum, vel pacificarentur magnæ discordię regnorum, q̃ alias nequaquam tolli possent, quòd Papa faciat istum nõ esse monachum, vel monialem, & sic erit absolutus a votis omnibus. Istã solutionem tenet Glo. extra, de statu monach. c. cum ad monasterium, s. quòd Papa potest facere de monacho nõ monachũ: & tamen non potest facere, quòd monachus existens monachus non sit obligatus ad continentiã, vel paupertatem, & istud videtur esse rationabile, q̃ non includit contradictionem, quòd aliquis absoluatur penitus a monachatu, sed includit contradictionẽ absolui ab aliquo trium votorum, & nõ absolui a monachatu.

Papa põt facere de monacho non mona chum.

Opi. auct. Hanc opi. tenet Vgutius, & antiqui iuristę, & San. Tho. 2. 2. q. 88. licet in 4. sentẽ. dist. 38. alicat.

Ista opinio multum pia est propter casus allegatos: magis tamen videtur esse fundamentalis opinio aliorum, s. q̃ Papa nequaquam possit dispensare in voto continentiæ, & hoc non solum, q̃ aliquis existens monachus sit absolutus a votis, quia hoc manifestum est: sed etiam, quòd nullo modo Papa possit dispensare, q̃ monachus non sit monachus, vel qualitercunque absoluere ab aliquo voto istorum, & tunc propter conuersionem multorum ad fidem, vel pacem multorũ regnorum non poterit aliquis monachus, vel monialis absolui a voto continentię: non quidem, quòd nõ esset honestum si fieri possit, sed quia per hominem est impossibile.

Ad rationes in contrarium respondetur. Ad primã cum obijciebatur de conuersione infidelium procuranda, vel pace: respondetur, quòd periculis rerum humanarum est obuiandum per res humanas, non autẽ per hoc, quòd res diuinæ conuertãtur in vsum humanum, professi autem religionem mortui sunt mũdo, & viuunt Deo, vnde non sunt reuocandi ad vitam humanam occasione cuiuscunque euentus.

Ad secundam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in actu latriæ, quę est maior virtus: ergo potest in actu continentiæ. Dicendum est, quòd in ipsa continentia absolute dispensari potest ne obseruetur etiam cum ipsa pertinet ad latriam, s. per votum, quod est actus latriæ dispẽsari potest si illud votum sit simplex, siue sit de temporali continentia, siue perpetua, quando tamen votum solennizatum est per professionem, non potest in illo dispensari, quia iam incipit pertinere ad substantialia religionis, in quibus non potest fieri dispensatio ex causis supra assignatis.

Ad tertiam rationem, cum dicebatur, quòd potest dispensari in voto abstinentiæ si vergat in periculum: ergo etiam in voto continentiæ. Respondendum, q̃ cibus, a quo est abstinentia directè ordinatur ad cõseruationem personæ, ideo abstinẽtia cibi directè potest vergere in periculum personæ: ideo ex hac ratione recepit votum abstinentiæ dispensationem, sed coitus non ordinatur directe ad conseruationem personæ, sed ad conseruationem speciei. vnde abstinentia a coitu non vergit directè in periculum personæ, sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accidat, potest aliter subueniri, scilicet per abstinẽtiam a cibis, vel alia corporalia remedia: & dato quòd verisimiliter aliquis breuiter morietur, si a coitu similiter abstineat, non debet cum eo dispensari super voto continentiæ vt non moriatur, sed potius debet mori ne votum infringatur, nam in quibusdam alijs virtutibus actus est, quòd aliquis se exponat ad mortem non dubiam, sicut est in fortitudine, per quam martyres se exponebant ad mortem, & moriebãtur: hoc patet extra, de peniten. & remiss. cap. cum infirmitas. cum dicitur: Cæterum cum anima sit multo precio sior corpore sub anathematis interminatione prohibemus, ne quis medicorũ pro corporali salute aliquid ęgro suadeat, quod in animę periculum conuertatur, ideo peccat medicus si forte videns, quòd aliquis ęger sanari non potest, nisi experiatur illicitam libidinem, consulat ei, quòd vacet illi, & sic de alijs illicitis, quę fieri possent ad sanitatem habendam.

Ad quartam rationem, quando dicebatur, quòd si cut ad perfectionem religionis, in qua solennizatur votum pertinet continentia, ita & paupertas, & obedientia, sed ab istis soluitur monachus per sumptionẽ episcopatus, ergo & a continẽtia absolui potest, negetur antecedens: non enim absoluitur ab aliquo de tribus votis substantialibus religioni, nec absolui potest.

Cum vero dicitur de paupertate dicendum, quòd non soluitur ab illa, quia quamquam in episcopatu possit administrare bona temporalia, tamen non est dominus, sed procurator.

De obedientia autem dicendum, quòd non absoluitur ab illa, quamquam nulli obediat in religione, sed solum facit Papa, quòd isti, qui prius erant prelati huius monachi assumpti in episcopũ, postea non sint prelati, & sic non habebit cui obediat: manet tamen semper obligatus ad votum obedientiæ, quia si relinquat aliquo modo episcopatum, vel deponatur, cogitur ad obedientiam seruandam quam vouerat, non tamen cogeretur si nõ maneret votum, quod emissum fuerat, de quo magis supra declaratum est.

An

An liceat aliquando non implere votum, & in quibus casibus licet. Quæst. CX.

QVAERITVR vlterius, an a voto aliquando recedi liceat non implendo illud. Respondendum est, quòd votum inducit obligationem, & res antequam voueatur, est tota liter libera. Cum vero votum emittitur, necessitatur ad vnam partem contradictionis, scilicet dandum, vel non dandum: faciendum, vel nõ faciendum. extra. de voto, & voti redemp. cap. licet, & 17. quæst. 1. ca. 1. Hoc autem verum est in votis, quæ simpliciter emittũtur, secus autẽ de illis, quæ cum conditione, quia illa nunquam obligant, nisi adueniente conditione, debet tamen ille, qui cõditionaliter vouit, se talem custodire, vt veniente conditione votum implere possit, si autẽ contrarium agat, peccat, licet non sit proprie trãsgressor, vt si quis vouit seruare continentiam perpetuam, si Deus ei tale, vel tale dederit, non debet contrahere quousque videatur an impleri possit conditio: nam si contraheret etiam si postea conditio impleretur, non posset seruari votum, quia matrimonium tenebat, & sic de omnibus alijs votis, scilicet, quòd nullus actus contrarius fiat voto, quousque sciatur, an conditio impleri possit. Cum vero cognitum fuerit, quòd impleri non potest, licite poterit, qui vouit, facere quod voluerit, hoc autem generale est. Sunt tamen aliqui casus, in quibus potest recedi a voto. Primus est si commutetur in melius, vt si quis omisso aliquo voto loco illius voluit religionem profiteri. extra. de voto, & voti redemp. cap. scripturę: nam tunc soluitur ab omnibus votis. Et in isto casu non est necessaria auctoritas superioris ad commutandum votum in melius, quia manifestę religio est sanctior omnibus alijs votis, sed fit commutatio auctoritate iuris. In quibusdam autẽ recedit a voto auctoritate superioris, interdum Episcopi, & interdum Papę, de quo supra declaratum est. Secundus casus est si votum non sit consummatum, dicitur autem cõsummari votum in deliberata promissione, & tunc est aliquis obligatus. Si autem quis solũ inquirat, an expediat ei vouere, nihil vltra agens, non est obligatus, vel si proponat continere, non est obligatus ad continentiam. extra. de voto, & voti redemp. cap. literaturam, & 17. quæst. 1. cap. Gonsaldus. Ista autem nõ vocantur proprie vota, sed vota inchoata, quia non est ibi id, quod perficit votum. Tertius casus est, si votum fuit conditionale, & conditio deficit 32. quæst. 8. cap. non solum, & hoc intelligitur, siue cõditio sit specialis, & expressa, siue sit generalis, & tacita. De prima. extra, de condi. appo. cap. verum, & cap. de illis, & ca. super eo. & de iureiur. ca. 3. Secunda conditio, quæ est generalis est, vt si quis dicat, faciam hoc, si vixero, vel si potero. Quartus casus est, vbi vouẽs nõ habet liberam potestatem vouendi, sicut dicebatur supra de sex generibus personarum, scilicet de Episcopo, clerico, monacho, impubere, seruo, & vxore, qui non sunt penitus sui iuris. Et quantum ad illa, in quibus non sunt sui iuris si votũ emiserint, & ille ad cuius iura pertinent retractauerit, licite possunt recedere a voto. Quintus casus est, quãdo auctoritate superioris, impletio voti ex causa differtur, vel commutatur, aut redimitur, quia non est dicendus voti trãsgressor, qui auctoritate sedis apostolicę illud distulit adimplere extra de voto, & voti redemp. cap. non est, & cap. licet. Sextus casus est, quando votum est illicitum ex natura sua, vt si res, quæ vouetur sit secũdum se illicita, de quo magis supra declaratum est. Septimus casus secũdum quosdam est, si causa, propter quam votũ emissum est, cessat. extra, de voto, & voti redemp. cap. magnæ, in fine, sed hoc nõ tenet in voto religionis, quod etiam ex causa falsa non vitiatur. extra, de conuer. cõiuga. capit. ex parte 2. §. 1. in fine, & cap. dudum, sic tenet Gof. Non tamen est dicendũ, quòd cessante causa cesset votum, sed quòd facilius admittitur redemptio, vel recompensatio, & hoc probat ca. allegatum magnę in fine, vbi Papa se dicit inductum specialiter ad commutandum votum, quia cessante causa facilius cessare potuit effectus. In omnibus autem alijs casibus votum generaliter seruandum est, cum obligauerit solidè, nec sine peccato ab illo recedi potest. De votis autem latissima inquisitio est, quæ ad multa alia extendi possit, sed ex dictis patet modus respondendi in cęteris, ideo sufficiant quæ dicta sunt.

CAP. XXXI.

IOCVTVS QVE est dominus ad Moysen, dicens: Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses: armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis: mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de singulis tribubus, & erant duodecim millia expeditorum ad pugnam. Hos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

Phinees ī prẽlio occidit Madianitas.

Locutus est. In præcedentibus posita fuit bellãdi contra Madianita admonitio, scilicet in c. 25. hic autem quibusdam interpositis subditur eius executio. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur apparatus pugnę, secundo obtentus victoriæ: tertio diuisio prædæ. Secunda ibi. *Cumque pugnassent.* Tertia ibi. *Egressi sunt.* Vel secundum alios ibi. *Dixitque dominus ad Moysen.*

Quomodo se habeant quæ sequuntur ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum quæritur, an ista, quæ dicuntur hic habeant se in ordine consequenti ad præcedentia, vel sit aliqua recapitulatio, aut anticipatio. Respondendum, q̃ non potest hic cognosci, an ordo sit mutatus, vel recte se habens, quia hęc, quę supra narrabantur erant præceptiua, ea autem, quę habentur hic pertinent ad rerum gestarũ historiam, & ista duo non cõiunguntur tanquam partes vnius rei, ita vt inter illa cognosci possit ordo, cognoscerẽt autem si essent omnia historica, cum hæc habeant aliquid secundum, quod interdum scitur ordo mutatus. Satis tamen dicendum est rationabiliter, q̃ hic sit ordo rectus: nam nunquam recedendum est ab ordine scripturæ sine aliqua necessitate, sed nihil est, quod inferat hic anticipationem esse, vel recapitulationem, ergo dicendum est esse ordinem rectum.

Sed arguet aliquis, quia supra 25. ca. dicitur de bello contra Madianitas agendo, hic autem dicitur, quomodo pugnatum fuerit, ideo ista, quæ intermedia sunt, videntur posita per ordinis mutationem.

Respondendum est non sequi ex hoc, quoniã potuit a Domino iuberi pugna contra Madianitas, & q̃ Moyses

Moyses non immediate exequeretur, sed interiecto quodam tẽpore, & in illo fuissent data præcepta, quæ habeutur hic. huius signum est, quia cum positũ fuerit supra cap. 25. præceptum de pugnando contra Madianitas hic repetitur, si tamen nihil intercidisset non fieret repetitio, sed posito præcepto immediate sequeretur executio, & istud est rationabiliter dictũ. Siquis tamen velit, quòd ista, quæ supra dicta sunt a capit. 25. vsque nunc nõ intercident inter præceptum de pugna cõtra Madianitas, & tempus, quo pugnatum est, de quo hic, sed a Moyse per mutationem ordinis interposita sunt non multum insistimus. & tunc dicere poterit, quòd cum repetitur hic præceptũ de pugnando contra Madian non repetitur, quasi tẽpus aliquod vel res gestæ intercident inter præceptũ de pugnando, & pugnam, sed quia legislator aliquid interposuit mutato ordine, & sic fit mutatio in scriptura sępius.

Locutus est dominus ad Moysen. Ista litera potest dupliciter exponi secundum duos modos continuationis superioris.

Si dicatur primo modo, scilicet, quòd post mandatum de pugnando contra Madianitas non fuit immediate secuta pugna, dicemus quòd quamquam Deus iussisset Israelitis, quòd pugnarent contra Madianitas supra capit. 25. tamen non determinauit eis tempus, ideo non ausi fuerunt pugnare, quousque Deus determinauit eis tempus, & modum, & hoc fuit per locutionem factam ad Moysen, de qua hic. Simile fuit de bello cõtra Amalechitas, iussit enim Deus Israelitis, quòd delerent nomen Amalech de [illegible] Deuter. ca. 25. & tamen non pugnauerunt contra Amalechitas quousque Deus specialiter pugnari iussit tempore Saulis regis 1. Reg. c. [illegible] 5. Tenendo secundũ modum continuationis [illegible]ensus, quòd immediate, vt Deus admonuit Israelitas pugnare contra Madian, de quo supra c. 25. ipsi p[illegible] nauerunt, ideo ista locutio domini ad Moysen de pugnando, quæ habetur hic, non erit distincta ab illa, quæ habetur supra c. 25. sed repetitur hic propter interpositionem aliorum, quæ habentur a c. 25. vsque huc.

Qualiter Deus locutus est Moysi. *Quæst. II.*

QVAERET aliquis de locutione ista, qualiter fuerit Deus locutus Moysi. Respondendũ quòd multipliciter loqui poterat. Primo modo si aliquis Angelus in assumpta effigie appareret Moysi, & loqueretur ei hęc. Secundo modo si Angelus in assumpto corpore loqueretur Moysi, & vox eius audiretur, sed nulla corporis videretur effigies, sicut fuit in datione legis Deuteron. cap. 4. cum totus populus audiuit voces, sed nullam figuram vidit, vel cum loquebatur Angelus de colũna nubis ad ostium tabernaculi, de quo supra c. 12. & istæ duæ sunt locutiones reales. Tertio modo poterat fieri locutio imaginaria, scilicet in somnijs. Nam multa reuelantur Prophetis in somnio supra c. 12. & tunc videtur Prophetæ, quòd aliquid audit, vel aliquid videt, sicut nobis videtur in somnijs nostris, tamen nihil horum est, quia occupata anima per soporem nihil per organa percipere potest, sed solum est ibi quędam immutatio phãtastica, quam Deus facit, vel Angeli eius speciem nouas causando, vel antiquas nouiter componendo, & isto modo Prophetæ certissimas veritates iudicant, sicut si aliquid in vigilia audirent.

Quarto modo poterat Deus loqui Moysi immutãdo intellectum eius, scilicet eleuando ad intelligendũ aliqua supernaturalia, vt ea, quæ habentur hic, scilicet quòd Deus vellet pugnare Israelitas contra Madian, & in ista immutatione intellectus non fit aliqua mutatio in sensibus. Potest autem istud fieri dupliciter, scilicet, quòd rapiatur quis in ecstasim, vel sine raptu. De his omnibus modis magis declaratum est supra capitu. 12. Quis autem modorum istorum fuerit, patere non potest, quilibet enim horum satis erat conueniens.

In quo loco locutus est Deus Moysi ista. *Quæst. III.*

QVAERETVR vlterius in quo loco Deus ista Moysi locutus fuerit. Respondendũ est, quòd ista quæstio præsupponit determinationem præcedentis: nam non inquiritur vbi Deus locutus fuerit, nisi cum locutio realis est in voce, sicut fit duobus primis modis, & tunc reperiuntur aliqua loca, in quibus Deus consuetus esset loqui Moysi. Ideo dicendum, quòd aut fuit ista locutio aliquo duorum primorum modorum, aut aliquo duorum secundorum. Si in primis dicendum, quòd aliqua loca erant specialia, in quibus Deus loquebatur Moysi, scilicet intra sancta Sanctorum super propitiatorium inter Cherubim: Exodi cap. 25. & supra 7. & columna nubis ad ostium tabernaculi supra cap. 12. vel colũna extra tabernaculum, quam mouebat Angelus in via: Exodi cap. 14. simile Exodi ca. 20. & Deuterono. 5. Si autem fuerit locutio aliquo duorum secundorum modorum, non est inquirendus aliquis locus specialis, in quo ista fierent, quia scriptura nihil tale determinat, sed vbicunque conuenienter fieri poterat. Tenendo autem, quòd fuit facta locutio aliquo duorum primorum modorum, dicendum est, quòd poterat fieri intra sancta Sanctorum, vel ad ostium tabernaculi, vel in columna nubis alias, & isti tres modi vsitati erant, vt supra dictum fuit, sed præter hos poterant esse alij, quia vbicunque vellet Deus, poterat Angelus assumere corpus aereum, & loqui, vel apparere Moysi.

Dicet autem aliquis, quòd quamquam multi modi possibiles essent ad hoc, tamen credendum est, aut saltem verisimilius est, quòd fuerit ista locutio super propitiatorium, quàm in aliquo alio loco, eo ꝙ Moyses solitus erat introire in sancta Sanctorum ad inquirendum de dubijs, vt patet supra cap. 7.

Respondendum est, quòd nullo modo est verisimile, ꝙ ista locutio fuerit facta intra sancta sanctorũ, quia Moyses nunquam ingrediebatur illuc, nisi cum vellet quærere de aliquo dubio, vt colligitur supra ca. 7. nunc autem ipse nolebat quærere, sed Deus ei locutus est, ideo magis videtur, quòd fuerit in aliquo aliorum locorum, scilicet in columna nubis ad ostium tabernaculi, vel alibi.

Vlciscere filios Israel prius. Idest antequam moriaris da filijs Israel vindictam. Susceperant enim magnam offensam Israelitæ a Madianitis, cum deceperint eos ducendo fęminas in castra Israel, & inducendo populum ad fornicationem, & idolatriam, ꝓp quæ secuta est plaga magna super Israel supra c. 25. de hoc habitu erant Israelitæ vltionem, si delerent gentem Madian. Et dicitur: vlciscere. nõ ꝙ Moyses expeteret istã vltionẽ tanquam vir pugnator per seipsum occidens Madianitas, sicut occidit propheta Samuel regem Amalec 1. Reg. 15. c. cum Moyses non iuerit ad bellum, etiam non vitus est Israel tanquam dux, quia non fuit ipse dux belli, sed Iosue, vt patet in lra, hoc tñ ad ducẽ pertinet, cui ascribuntur oĩa facta in bellis, quia ipse est principium motiuum, & regulatiuum oĩum aliorum operatio autem reducitur in principale agẽs, vel mouens, Moyses tñ vltus est filios Israel de Madianitis, qa ipse ordinauit qui irent ad bellum, & elegit ducẽ belli, vt patet hic, iõ licet Iosue esset dux belli immediatus,

tus, tamen magis fuit dux Moyses, qui ordinauit ipsum Iosue, & totum populum, qualiter se deberẽt habere ad bellum, vt patet hic, ideo ipsi attribuitur vindicta, tanquam principali, & dicitur hic: Prius idest antequam moriaris, quasi dicat, licet posset vindicta expeti de Madianitis post mortem tuam ab alio duce, tamen volo, ꝙ ante mortem tuã hoc fiat. Fuit enim valde conueniens, s. ꝙ ista vindicta haberetur tempore Moysi, & ꝙ per ipsum Iosue, quia Iosue constitutus erat in ducem post mortem Moysi supra c. 27. iõ vt populus confideret, ꝙ ipse posset subijcere hostes Iudeis expediebat, vt viuente Moyse prospere aliqua bella conficeret: nam sicut viuente Moyse loqui debebat Iosue ad populũ, & danda erat ei quędam pars gloriæ Moysi supra c. 27. s. vt postea populus honoraret eum, ita viuente Moyse pugnare debuit Iosue cõtra hostes, & prospere bella finire, vt populus assuesceret ei confidere. Rab. Sal. dicit, ꝙ Deus mandauerat Moysi per se ire contra Madianitas ad pugnã, sed non iuit mittens bellatores, vt patet infra, & dicit, ꝙ Moyses dixit Deo, domine non vr̃ mihi iustum, vt ꝺ illos pugnem, inter quos nutritus sum, s. quia fuerat conuersatus inter Madianitas, & ibi duxerat vxorẽ: Exodi c. 2. Sed ista ridicula sunt, nec est verisimile, ꝙ Moyses repugnasset verbis Domini maxime, quia ista excusatio nulla erat, quia etiam Moyses inter Aegyptios magis nutritus est, & a filia regis adoptatus est, sed Aegyptium virum ibi occidit, vt patet Exo. c. 2. etiam super Aegyptios decem plagas pessimas induxit, vt patet a c. 7. Exo. vsque ad 12. Item sicut Moyses de populo Israel per se, & adiutorio Leuitarum occidit 23. millia hominum, quia peccauerãt in vitulum: Exo. 32. ita occideret Madianitas, qui peccauerant ꝺ Deum Israel. Ideo a fortiori, quia si iura propinquissimę cõsanguinitatis non excusabant bellum cõtra peccatores, multominus excusarent illud connutritio, & conuersatio. Patet hoc Exo. 32. c. cum dicitur: Ponat vir gladium super fęmore suo, & occidat vnusquisq; fratrẽ suum, & de hoc laudantur nimis, ꝙ propter Deum occiderint proximos suos: Deutero. 33. c. s. qui dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos. Fundamentum autem Rab. Sal. erat, quia dicitur hic: Vlciscere filios Israel, quod ad Moysen dirigitur, ergo ipse pugnaturus erat. Sed intelligendum est, vt supra diximus, s. ꝙ ipse iuberet alijs pugnare, & ordinaret, qui irent ad bellum.

De Madianitis. Iubet Deus vindictam haberi de Madianitis, quia offenderãt Iudæos nimis supra c. 25. Sed dicetur quare non petitur vindicta de Moabitis, cum ipsi miserint virgines suas ad castra Hebrẽorum, & rex Balac, qui ista fieri iubebat erat rex Moabitarum supra c. 22. Dicendum est, ꝙ ad hoc fuit responsum s. c. 25. *Et sic colligeris ad populum tuum.* Idest immediate, vt feceris istam vindictam, morieris, & ibis ad populum tuum, scilicet ad sanctos, qui sunt in sinu Abrahæ. Et dicitur colligi, idest coniungi, quia qui moritur coniungitur alijs, qui mortui sunt. Potest autem accipi hic populus pro omnibus mortuis: nam sicut viuẽtes sunt vnus populus, ita omnes mortui sũt alius populus, & qui moritur aggregatur ad populum suum, idest ad omnes alios mortuos. Alio modo accipitur ad populum tuum, idest ad sanctos viros, qui sunt in sinu Abrahę: nam ante passionẽ Christi ibi erant omnes sancti, qui decesserant sine culpa, & sine onere alicuius satisfactionis explẽdæ, vel qui in purgatorio existentes inexpletam satisfactionem in sęculo expleuerant, & postea in sinum Abrahę transibant. Et iste modus est conueniẽtior, quia in sacra Scriptura reperitur hoc dictum de viris sanctis, & de alijs nunquam. Dicitur autem, & sic colligeris, idest immediate morieris. Vel: & sic colligeris, idest faciẽdo istud morieris, quasi dicat, non poteris mori antequam habeas istam vindictam de Madianitis. Forte enim volebat Deus, quòd Moyses videret istam iocunditatem, vt sicut in plaga populi pro peccato, ad quod induxerũt Madianitæ tristatus est, sic gauderet in punitione eorum iusta, quia lętabitur iustus, cum viderit vindictã, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris. Psal. 57. & sic monstrata est terra promissionis Moysi ad gaudium suum ante mortem, vt habetur Deutero. 34. capitu. vel forte factum est hoc, vt viuente Moyse vltio expeteretur per manum Iosue, vt sic populus assueseret ad confidendum, quando mortuo Moyse ipse efficeretur dux populi.

Statimque Moyses. Idest immediate post præceptum Domini Moyses fecit, quod sequit, scilicet disposuit viros ad bellum. In quo apparet verus amor subditorum, & perfectio maxima pastoris, magis enim populi salutem, quam propriam diligebat, quia mors sua dilatabatur vsque ad consummationem illius belli, si autem salutem suam nimis dilexisset, dilatasset illam pugnam, vt diutius viueret.

Armate inquit ex vobis viros ad pugnam. Idest Moyses inquit, Immediate supple ad populum armate viros ex vobis, idest date viros armatos ad pugnam.

Qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis. Idest isti viri debent esse fortes ad pugnandum electi ex toto Israel. sic patet, quia dicitur immediate, quòd de qualibet tr[illegible] eligebantur mille viri.

Vltionem Dom[illegible]expetere. Vocatur vltio domini dupliciter. Vno modo [illegible] Deus istam vltionem concessurus erat, scilicet, qu[illegible] Israelitæ non potuissent vlcisci de Madianitis, nisi De[illegible]adiuuisset eos ad vltionem, potissime cum essent p[illegible]ci, scilicet duodecim millia virorum, & pugnaban[illegible]ontra totam gentem Madian, maxime autem, quia istud bellum, ita prospere gestum est, quòd manifestũ est illud a Deo specialiter fuisse factum, scilicet, quia cum Israelitę occidissent omnes Madianitas, & deleuissent terram eorum, nullus omnino de Israelitis bello corruit, vt patet infra in litera, sicut ergo dicitur esse quædam bella domini, quia ab ipso specialiter fiunt Exodi 14. cap. cum dicitur, dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Vel quia miraculose gesta sunt, sicut innuitur supra vigesimo primo capitu. vbi quidam vocatur liber bellorum domini, ita vltio Dei dici potest illa, quę a Deo specialiter fit, & sic ista facta est. Vel dicitur vltio domini, idest, quòd hic vindicabatur iniuria facta Deo. Vltio enim ꝙ iniuria, vel pro damno datur, ideo ad illum pertinet, qui iniuriam, vel damnum passus est. Dicitur autem vltio Dei, quia ipsi offensa facta fuerat. Et hoc dupliciter, vno modo, quia Madianitę voluerunt Deum concitare ad iram contra Israelitas, & diminuere cultum eius inducentes Israelitas ad idolatriam, & fornicationem sup. c. vigesimoquinto, in quibus Deus nimis offenditur.

Vltio dñi dr duplici ter hic.

Alio modo potest intelligi, quòd erat vltio Dei, quia fuerat ei illata iniuria, non quidem directe, sed quia Iudæis inflicta est, & ipsi erant populus peculiaris Dei: Exodi decimo nono, & Deuteronom. capitu. septimo, omnis iniuria, vel damnum datum Iudeis videbatur inflictum Deo, sicut iniuria irrogata alicui de familia alterius redundat in principem familiæ. Et isto modo dicitur accipere in hostes eos, qui sunt hostes Iudęorum, & accipit in amicos eos, qui benefaciebant Iudæis Exodi 23. capitu. cum dicitur, quòd si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

Mille viri de singulis tribubus eligantur. Hic ponit modus accipiendi bellatores, erant enim Madianitę multi, scili-

Universidad de Deusto Biblioteca

Ande qualibet tribu iuerint .3. millia virorũ ad bellum.

tũ, scilicet tota vna gens habens quinque reges, vt patet infra ideo videretur ludæis, quòd totus populus illuc ire debebat. Deus autẽ voluit, quòd pauci irent, vt manifestaretur, quòd magis erat victoria a Deo, quam ex hominibus, voluit tamen istos viros esse electos, ne essent pauidi corde, & facerent pauere corda aliorum Israelitarum si fugerent de bello Deuteronom. capitu. 20. Nec dicitur, quòd isti eligantur, ita quòd sint tales viri, qui quamquam pauci sint, tamen in virtute pugnæ sint maiores omnibus Madianitis, sed dicitur hoc, vt essent isti viri electi, ne essent corde pauidi, quamquam bellum non esset conficiendum viribus eorum: sic factum est in bello Gedeonis contra Madianitas: nam cum accepissẽt 32. millia virorũ recesserunt 22. millia facta quadam electione inter eos, scilicet, quòd formidolosi, & timidi reuerterentẽ, manserunt autem decẽ millia, & adhuc de illis Deus elegit solum 300. viros Iudi. capitu. septimo. Sed manifestum est, quòd illa electio non erat, vt essent illi viri valde strenui, & possent facere bellum, quia illi non pugnauerunt, sed tenuerunt manibus suis tubas, & amphoras, & lucernas, vt patet præall. capitu. Rabbi Salomon dicit, quòd erant tria milia virorum de qualibet tribu: & hoc ponit quia in litera hebraica triplicatur iste numerus mille: sic, mille de qualibet tribu mille de qualibet tribu: & iterum. Et si obijciatur cõtra eum, quòd solum duodecim millia virorum pugnauerunt, vt patet immediate in litera, respondet quòd duodecim millia erant ad pugnandum, & duodecim millia ad orandum, & duodecim millia ad custodiendas sarcinas bellatorum. Sed nemo cogit eum ad hoc. Etiam non est verisimile, scilicet quòd tot viri manerent ad custodiendas sarcinas, quot ibãt ad bellum.

Item de orantibus non est verisimile, non enim oportuit separari duodecim millia virorum, sed magis reliquus populus orabat, vt cuncta prospere euenirent bellatoribus. Item si debuissent aliqui specialiter ad orandum separari, isti debuissent esse Leuitæ, vel sacerdotes, quia ipsi erant ministri Dei segregati a cæteris supra capitu. primo, & hoc ad faciendum sacrificia, & cætera, quæ pertinebant ad diuinum cultum, & ipsi pro populo orabant, scilicet sacerdotes in sacrificijs suis Leuiti. capitu. 5. duodecim, & 14. & per totũ, sed ipsi non separati sunt, quia solum iubetur hic, quòd essent de tribubus Israel, ergo non fuerunt separati aliqui ad orandum. Item si fuissent aliqui de Israelitis ad orandum separati sufficiebat, vt iste fuisset Moyses cũ iste esset sanctior toto populo, & Deo magis acceptus supra capitu. duodecimo, & sic non expediebat aliquos de cæteris separari. Sic fuit in bello contra Amalechitas: nam cum pugnaret Iosue contra Amalec: Moyses existens in vertice montis orabat, & vincebat Israel Amalechitas: Exodi 17. capitu. Sed etiam nunc non legitur, quòd ipse specialiter orasset, ergo non fuerunt aliqui de Israelitis separati ad orandum.

Item non potest stare ista expositio, quia repugnat literæ, quia infra distinguitur præda inter eos, qui pugnauerunt, & reliquam multitudinem, ergo præter pugnantes nulli alij iuerunt ad bellum, nec separati sunt ad orandum, aut ad custodiendum sarcinas, sed computantur nomine multitudinis, solum ergo erant duodecim millia virorum de duodecim tribubus. Fundamentum autem Rabbi Salomon procedit ex replicatione literæ, quia consuetum est in litera Hebraica, vt bis, vel pluries ponat eadem dictio pro simplici re, vt patet frequenter in isto libro, & in Leuitico, quia vbi nos dicimus: Vir, frequenter litera Hebraica dicit, vir vir.

De singulis tribubus. Idest de qualibet tribu erant assumendi mille viri, quia bellum erat pro vtilitate publica, & ad vindicandum iniuriam irrogatam toti cõmunitati, ideo de tota communitate debebant aliqui mitti ad experendum istam iniuriam, sed quælibet tribus erat vna de partibus principalibus totius multitudinis, ergo de qualibet tribu erant mittendi aliqui ad bellum.

An aliquis Leuita iuerit ad bellum. Quæst. IIII.

QVAERETVR circa hoc, an de Leuitis aliqui iuerint ad bellum. Respondendum est, quòd non missi fuerunt viri, sicut de qualibet alia tribu, quod patet quia præter Leuitas erant duodecim tribus Israel supra capitu. primo, & 2. Sed iubetur, quòd mittantur mille viri de qualibet tribu, & fuerunt omnes, qui missi erant duodecim millia, vt patet immediate, ergo de Leuitis non fuerunt missi, sicut de alijs tribubus, alioquin essent 13. millia.

Item dicitur hic, quòd eligerentur mille viri de singulis tribubus Israel, sed Leuitæ non computãtur nomine tribuum Israel, ergo non fuerunt missi de eis viri. Patet hoc supra capitu. primo, cum dicitur: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorũ cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculũ testimonij. Causa autem, quare Leuitæ nõ ibant ad bellum cum cæteris, nec faciebant cætera, quæ erant publicę vtilitatis, est quia ipsi fuerunt separati specialiter ad cultum Dei, & non ponebatur numerus eorum cum numero Israelitarum, ideo ipsi semper debebant vacare illi officio. Israelitæ autem mitti debebant ad ea, quę erant publicę vtilitatis, nec in hoc grauari poterant Israelitæ tanquam essent Leuitę magis priuilegiati, quia ipsi separati fuerant ad cultum Dei nomine totius multitudinis, vt patet supra capitu. tertio, & octauo cum dicitur, quòd accepit Deus Leuitas pro omnibus primogenitis totius Israel. Cum ergo semper essent in ministerio totius multitudinis, non grauabatur multitudo, si mitterentur ad similia opera semper viri de duodecim tribubus, & nunquã de Leuitis, velut si aliqua de duodecim tribubus esset semper occupata in negocijs multitudinis, nunquam assignarentur illi officia.

Eligantur de Israel. Aliquando accipitur Israel stricte pro multitudine duodecim tribuum solum, aliquando autem pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum. De primo patet, vt cum dicimus, quòd totus Israel diuidebatur in duodecim tribubus, vel cum dicitur, quòd Leuitę assumebantur pro primogenitis totius Israel supra capitu. tertio, & octauo, vbi necesse est intelligi de solis duodecim tribubus. Aliquando autem accipitur Israel pro tota congregatione tam duodecim tribuum quam Leuitarum, vt cum sępe dicitur, quòd omnis homo de filijs Israel faciet hoc, vel illud, vel quòd nullus de Israelitis, vel de aduenis faciet tale, vel tale, sicut sępe habetur in Leuitico, & in hoc libro. Quando autem nomine totius Israel intelligantur Leuitę, & quando non, declaratum fuit supra cap. primo.

Mittatur ad bellum. Secundum expositionem Rab. Salomon. dici debebat, quòd omnes missi fuerunt ad bellum, scilicet tria millia de qualibet tribu, sed non omnes pugnabant, sed solum duodecim millia, aliorum autem quidam orabant, & quidam custodiebãt sarcinas, sed istud improbatum est. Ideo dicendum, quòd solum erãt 12. millia virorum missa ad bellum.

Dederuntque millenos de cunctis tribubus. Idest quælibet tribus dedit mille, & sic erant distincti bellatores per millenos,

millenos, quia millenus est nomen ordinis, scilicet, quando plura miliaria sunt ordinata, & sic erat hic, cum quælibet tribus daret mille viros. *Idest duodecim millia virorum expeditorum.* Declaratiuum est præcedẽtis, scilicet, quòd omnes qui missi fuerunt de omnibus tribubus erant simul 12. millia virorum, qui erãt expediti ad bellum, idest dispositi, scilicet armati: cum dicatur supra Armate ex vobis viros. Vel dicuntur expediti ad bellum, idest non habentes aliquid, quod impediret eos pugnare. Et hoc dicitur ad differentiã reliquorum, qui manebant in castris: nam quamquã essent viri pugnatores cum sępe pugnassent, tamen non erant expediti ad bellum, quia habebant secum filios, & vxores, armenta, & cętera supellectilia, quæ impediunt hominem ad bellum. Isti autem, qui mittebantur, scilicet 12. millia virorum erãt expediti, quia nihil secum ferebant nisi arma bellica, relinquentes cętera, quæ sui iuris erãt in castris. Et isto modo cum Moyses dedit filijs Ruben, & Gad, & dimidię tribui Manasse terram, quæ erat ante Iordanẽ dixit eis, quòd expediti pergerent ante fratres suos, scilicet, quòd dimitterent vxores, & filios, & alia, quę possidebant in terra sua, & ipsi armati solum pergerent, vt patet sequenti cap. De cęteris autem non dicitur, quòd expediti pergebant, quia ferebãt secum vxores, & liberos & cętera, quæ possidebant, cum nondum accepissent terram, in qua morarentur.

Quos misit Moyses. Dicitur eos misisse, quia ipse erat princeps in castris. & ipse elegit bellatores, atq; misit ad pugnam. *Cum Phinees filio Eleazari sacerdotis.* Iste fuit velut vnus de ducibus belli, & præcipuus. Fuit autem missus, quia erat vir strenuus in armis, & zelabat pro domino, cum ipse occidisset principem tribus Simeon, & Madianitidem coeũres, atque auertit iram Dei a populo supra cap. 25. Conuenienter autem iste ad bellum missus est, quia ipse fuit, qui maxime zelauerat in peccato facto ętra dominum per industriam Madianitarum, vt supra dictum est. Fuit autem missus principaliter ad custodiam sacrorum vasorum, quæ mittebantur in bellum. Nam dicitur hic, quòd vasa sancta, & tubas tradidit ei. Sic autem erat in alijs bellis, quòd sacerdotes ibant ad custodiam arcę fœderis, quæ ferebatur in pugnam, vt patet de duobus filijs Eli sacerdotis, scilicet Ophni, & Phinees, qui iuerunt ad custodiendum arcam in bello 1. Reg. 4. capitu. iuit etiam Phinees ad admonendum cæteros Israelitas ad pugnam, quia quandocunque pugnare debebant Israelitę ibant sacerdotes aliqui cum illis ad faciendũ quasdam admonitiones coram bellatoribus instante pugna, de quibus Deutero. ca. 20. ibat etiam Phinees sacerdos, & alij sacerdotes cum eo ad clangendum tubis in bello, quia quandocunque Israelitæ pugnare deberent contra aliquam gentem iubebat, quòd clangerent tubis argenteis supra capit. 10. & tamen in illis soli sacerdotes clangebant, vt patet eo. cap. *Vasa quoque sancta.* Ista secundum Hebręos sunt arca fœderis, & lamina. Dicit enim Rab. Sal. quòd ista duo ferebantur in adiutoriũ belli. De arca fœderis patet quid sit Exo. cap. 25. De lamina aurea dicẽdum, quòd erat quoddã ornamentum pontificis operiens frontem eius, & pueniens ab aure vsque ad aurem, de qua declaratum est Exodi cap. 28.

Dicit etiam Rabbi Salomõ, quòd Balaam ariolus, qui stabat tunc cum Madianitis dixit eis: Non poteritis prealere contra populum istũ nisi armati, & pedestres occurramus eis. Fecit ergo, quòd magica arte omnes Madianitę bellarent armati, vt sic irruerẽt desuper in Hebræos faciliter eos occidentes, tunc Phinees ponebat laminam in fronte in qua erat nomen Dei tetragrammaton, qua visa omnes de sublimi volantes super facies suas cadebant, & sic a Iudæis leuiter occidebantur. hoc autem vult Rabbi Salomon, quia ibi dicitur infra in litera nostra, quòd Israelitę occiderunt reges Madian. Dicitur in Hebręo, quòd occiderunt eos super interfectos. in quo innuitur, quòd ipsi cadebant volantes super alios interfectos. hoc enim patet Iosue capitu. 13. cum dicitur, Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israel gladio cũ cæteris interfectis, & in Hebræo dicitur: Super interfectos.

Sed istud ridiculum est, nec etiam videtur, quòd portarent Israelitę secum laminam sacerdotis, quia nunquam legitur, quòd ad aliquod bellum portaret. De arca autem legitur, quòd portaretur, vt patet in bello facto contra Ierico vbi lustrabatur ciuitas, & ferebatur arca coram bellatoribus Iosue. cap. 6. patet ẽt in bello contra Philisthijm quando duo filij Eli sacerdotis portauerunt eam illuc, & capta est a Philisthijm 1. Reg. cap. 4. ducebatur autem arca in bello, vt Deus liberaret Israelitas, quia confidebant, quòd cum esset arca inter illos, faciliter vincerent. Sic patet præall. cap. cum dicitur: Dixeruntque maiores natu Israel, quare percussit nos dominus hodie corã Philisthijm? afferamus ad nos de Silo arcam fœderis domini, & veniat in medium nostri, vt saluet nos de manu inimicorum nostrorum. Et sequitur ibidem, quomodo Israelitę confidentes de victoria clamauerunt nimis, & Philisthijm scientes esse arcam Dei in castris timuerunt valde. De illa igitur dicendum est, quod adducta fuerit in bellum, & ipsa vocatur vasa sancta, quia multoties in Hebręo ponitur plurale pro singulari. Vel vocatur vasa cum non esset vnum solum, sed in se multa continebat, scilicet propitiatorium, & Cherubim, & virgam Moysi, & Aaron, quę fronduerat, & vrnam cum manna, de quibus declaratum est Exodi cap. 25.

Item non potest stare, quòd tulisset Phinees laminam, & poneret in fronte, quia lamina erat ornamentum pontificale, & nullus alius vrebatur eo, nisi pontifex Exodi 28. cap. cum essent distincta ornamenta pontificis, & minorum sacerdotum, vt patet ibidem: sed Phinees non erat summus sacerdos quousque moreretur pater eius Eleazarus, ideo non poterat vti lamina pontificali: Eleazarus autem non fuit mortuus vsque ad multos annos post ingressum in terram Chanaan, vt colligitur Iosue cap. vltimo. Ipse namque cũ Iosue diuisit terram illam, vt patet Iosue. 14. capit. sed nunc nondum ingressi erant Israelitę in terram Chanaan, ergo non erat mortuus. Etiam quia dicitur hic, quòd post pugnam egressus est Eleazarus sacerdos obuiam bellatoribus.

Et tubas ad clangendum tradidit ei. Istæ sunt tubę, quas fecit Moyses de argento ad congregandum populũ ad consilia, vel ad mouendum castra, & ista proficiebant ad multos vsus, scilicet ad clangendum in festiui tatibus super holocaustis, & victimis, etiam ad clangendum in bellis, de quibus supra capitu. 10. Iussit autem Deus fieri duas, sed nunc verisimile est, quòd essent plures. Nam immediate, scilicet in anno sequenti post hoc ingressi fuerunt Israelitę terram Chanaã, & iam habebant tubas plures, quoniam septem tubis clangebatur in lustratione vrbis Iericho Iosue capitu. sexto, & sic est verisimile, quòd multę tubę ferrentur in bellum. Datę fuerunt autem istę tubę ad clangendum, quia Deus iussit semper illas ferri in bellũ, dicens quòd recordaretur Israelitarum quando clangerent in illis tubis, & liberaret eos ab hostibus supra capitu. decimo. dicitur autem. tradidit ei, idest Phinees filio Eleazari, quia non debebant tradi alicui de popularibus, nulli enim illorum licebat clangere

gere in illis tubis, cum essent vasa sacra, sed solis sacerdotibus, vt patet prælleg. capitu.

Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Eui, & Recem, & Sur, & Vr, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt, tam vrbes quam viculos, & castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa, quæ ceperant, tam ex hominibus, quàm ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in campestribus Moab: iuxta Iordanem contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses, & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerant de bello, ait: Cur fœminas reseruastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, vnde, & percussus est populus? Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini, etiam in paruulis, & mulieres, quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio, & septimo. Et de omni præda, siue vestimentum fuerit, siue vas, & aliquid in vtensilia præparatum de caprarum pellibus, & pilis, & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est. Hoc est præceptum legis, quod mandauit dominus Moysi, Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omne, quod potest transire per flammas, igne purgabitur, quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur, & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Balaã ariolus occiditur.

Supra 25. Iudi 21.

Captiuiores interficiunt exceptis puellis virginibus.

Cumque pugnassent contra Madianitas. Hic ponitur secundum, scilicet victoriæ obtentus: nam cum Deus misisset in bellum Iudæos tãquam ministros suos facilitèr concessit eis victoriam, ita vt nullus eorum periret, vt patet infra: pugnauerunt autem contra Madianitas, tam bello campali, quàm in vrbibus eorum, cum dicatur infra, quòd deleuerunt omnes vrbes, & castella. *Atque vicissent*. Scilicet, quòd non poterãt Madianitæ resistere eis, & vertebantur in fugam faciente domino. *Omnes mares occiderunt*. Principaliter enim bellum est contra mares, contra fœminas autẽ nemo pugnat, nisi insanus, & sic faciebant Israelitę cõtra omnes gentes, & omnes gentes hoc faciũt inter se. Fallebat autem hostem Chananęis. nam tam viros, quàm fœminas a paruulo vsque ad senẽ iubebat Deus occidi: Deuteronomi. capi. 20. & cum dicitur hic, quòd occiderunt omnes mares intelligitur de masculis ętatis adultę, paruulos autem, & omnes fœminas reseruauerunt, vt patet immediate, Moyses tamen postea iussit, vt paruuli occiderentur, & omnes fœminæ, quæ non uerant viros, vt patet infra. *Et reges eorum*. Non solum occisi sunt populares, sed etiam reges, omnes enim peccauerant, ideo omnes occisi sunt, & maxime peccauerant principes, ideo ipsi maxime debuerunt occidi. Ponũtur autem hic quinque reges terræ Madian, qui occisi sunt. Fuit enim diuisa tota illa terra in quinque reges, & isti erant parui reges, ideo aliquando vocantur reges, aliquando principes, & aliquãdo duces, quod apparet hic, quia infra vocãtur isti quinque principes terræ Madian, vocantur autem duces supra cap. 25. & Iosue 13. & isti dicuntur duces regis Sehõ, idest, quòd erant sub potestate illius: Iosue capit. 13. & hoc, quia erat rex Sehon potens, & tota terra Madian seruiebat ei, sicut declaratum est eodem cap. & supra ca. 22. & inter istos quinque reges nobilior, & potentior erat rex Sur, vt patet supra cap. 25. cuius fuit filia Cozbi, quę occisa fuit a Phinees cum principe tribus Simeon, de quo eod. cap. *Quinque principes gentis*. Idest isti supra dicti erant quinque principes gentis Madiã, quia erat tota terra diuisa per principatus illorum. Vocantur autem isti principes dupliciter. Vno modo, quia omnis rex princeps est, isti autem erãt reges terræ Madian, ergo erant principes. Aliter autem possunt vocari principes ad significandum paruitatem principatus eorum, scilicet, quòd non erant isti quinque reges magni, sed erant tanquam parui domini, qui alias vocantur reguli, vel duces. Et dicuntur principes gentis, idest totius gentis Madian, quia nullus alius prẽter eos dominabatur in terra Madian. *Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio*. Balaam cõsiliis cãtra Madianitas

Iste est Balaam, qui iuit ad maledicẽdum Israelitis ad vocationem regis Moab, & conatus est ter maledicere, sed Deus prohibuit supra 23. & 24. capit. hunc autem interfecerunt Iudæi cum cęteris Madianitis, quia ipse magis nocuit illis, quàm Madianitę, cum dederit consilium de prostituendis puellis Moabitarum, & Madianitarũ apud castra Hebræorum, vt sic inducerẽtur Hebræi ad peccandum, vt patet supra cap. 24. & hic. Iste autem non fuit de terra Madian, sed de Mesopotamia Syrię, & de ipso loco fecit eum vocari Balac rex Moab: Deut. 23. & supra cap. 23. cum dicitur: De Haran adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis. Erat tamen tempore belli huius Balaam in terra Madian, ideo interfectus est cum Madianitis. Morabatur autẽ tunc ibi, quia Madianitæ promiserant honorare eum, vt maneret apud illos, ideo deserta Mesopotamia venit in terram Madian.

Si autem obijciatur, quòd Balaam cum recessit de terra Moab non fuit in terram Madian, sed in Mesopotamiam, quia dicitur supra capitu. 24. quòd iuit in terram suam.

Dicendum est, quòd iuit illuc ad disponendum ibi de rebus suis, sed postea reuersus est, vt moraretur in terra

terra Madian, vt declaratum fuit supra capit. 22. & 23. Dicunt autem Iudæi de isto Balaam, quòd audiuit, quòd consilio eius multi de Iudæis perijssent, ideo veniebat ad Madianitas, vt redderẽt ei mercedem laboris sui, ipsi enim conduxerant eum ducentes in terrã Moab supra cap. 22. sed primum verius est. Non fuit autẽ mortuus hic Balac rex Moabitarum inter istos, quia licet ipse conduxisset Balaam ad maledicendum Israelitis, non erat tempore huius belli in terra Madian, sed in regno suo terræ Moab, contra Moabitas autem non pugnauerunt Madęi, quia Deus vetuerat Deuterono. cap. 2. Etiam quia facta ista fraude contra Iudæos solum iussit Deus, quòd expeterent vltionem de Madianitis, de Moabitis autem nihil dixit, vt patet supra cap. 25. & hic.

Ceperuntque mulieres eorum, & paruulos. Idest apprehenderunt viuentes omnes mulieres terrę Madian, tam adultas, quàm paruulas tã cognitas a viris, quàm non cognitas, & omnes duxerunt in castra, vt cederẽt eis loco prædæ putantes se bene agere. Egerunt enim secundum legem omnium Gentium pugnantium: nullus enim fœminã occidit in bello. Etiam erat hoc secundum legem Moysi, quia iussum erat, quòd quãdocunque Iudæi pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset in terra possessionis eorum, quòd si illa gens reciperet pacem oblatam seruiret Iudæis sub tributo, & neminem occiderent. Si autem resisteret eis pugnando debebant occidere omnes masculos potẽtes pugnare, fœminas autẽ, & paruulos seruaturi erant. Si autem pugnarent contra gentem aliquam de Chananęis, cuius terram accepturi erant in hęreditatem, occidere debebant omnes tam masculos, quàm fœminas a puero vsque ad senem Deuterono. capit. 20. hic autem pugnabant Iudæi contra gentem, quę erat extra terram possessionis eorum: nam ipsi nihil acceperunt erant de terra Madian, nec acceperunt licet pręualuerint contra Madianitas, sed omnia loca eorum igne combusserunt, vt patet infra: ideo iuste videbantur agere, quòd reseruarent omnes fœminas. Moyses tamen iratus dixit eis quare fœminas reseruauerant, & iussit iugulari fœminas cognitas a viris. Fuit autem hic speciale propter fraudem factam contra Israel: nã fœminę Madianitarum, & Moabitarum descendentes ad castra Hebręorum induxerunt eos ad idolatriã, & libidinem, & propter hoc Deus misit super eos plagam magnam supra ca. 24. De paruulis etiam fuit hic speciale: nam iussit eos occidi Moyses, secundũ enim legem communem paruuli reseruandi erant, quia nõ erant de terra Chanaan, quam Iudæi accepturi erant Etiam, quia non ponebatur sub anathemate: nam terra, quæ ponebatur sub anathemate totaliter destruebatur, & omnes habitatores eius occidebantur supra cap. 21. & 1. Reg. 15. ca. iussit tamen Moyses paruulos etiam hic occidi in detestationem magni criminis cõmissi contra Iudęos, & etiam ne manerent Iudæis postea hostes, non tamen fuerunt penitus deleti omnes, Madianitæ, quia post hoc adhuc fuit gens Madian, quæ sępe pugnauit contra Iudæos, vt patet Iudi. capi. 7. & 8. hoc autem fuit, quia aliqui fugerũt de terra Madian tempore belli, & isti postea redeuntes in terram suam restituerunt eam in pristinum statum.

Omniaque pecora. Ista acceperunt pro pugnatoribus, & postea diuisa sunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem manentem in castris, vt patet infra.

Et cunctam supellectilem. Idest omnia alia mobilia pertinentia ad vsus humanos, & inanimata, quę appellantur supellectilia: nam duxerunt Israelitę in castra quidquid ducere potuerunt, scilicet aurum, & argentum, vestes, & omnia metalla, & quidquid aliud erat alicuius valoris, quod duci poterat.

Quidquid habere potuerant depopulati sunt. Depopulari enim destruere est, hic autem accipitur pro prædari, quia Iudæi prædati sunt quidquid possidebant Madianitę: omnia autem alia, quę non potuerunt ducere, combusserunt.

Tam vrbes quàm viculos, & castella flamma consumpsit. Idest omnia loca terrę Madian combusserunt. Intelliguntur autem omnia loca per ista tria: nam in sacra Scriptura omnis locus munitus vocatur ciuitas, viculi autem dicuntur parua loca nõ murata, scilicet rura, castella autem sunt munitiones fortes in locis tutissimis, quæ magis sunt ad tutamentum, & confugium tempore belli, quàm ad habitationem, fuit autem facta combustio horum, ne venirent aliqui ad habitandum in terra illa propter desolationẽ illius. Sed hoc non obstante postea habitata fuit ab illis, qui fugerant de bello, & postea populum magnum Madianitarũ propagauerunt.

Et tulerunt prædam. Idest acceperunt Israelitæ, omnia, quæ habere potuerunt in terra Madian, & portauerunt in castra, hoc autem fuit eis preda. *Et vniuersa, quæ ceperant tam ex hominibus, quàm ex iumentis*. Ista est preda, quæ supra dicitur, quæ fuit tam in hominibus quàm in iumentis, cum de hominibus reseruauerint omnes paruulos mares, & omnes fœminas cuiuscunque ętatis. De iumẽtis autem ceperunt quidquid habere potuerunt. Vocantur autem hic iumenta ea, quę vocantur supra pecora, & ponuntur generaliter ista nomina: nam iumentum designat proprie animalia, quę non sunt ad escam hominibus, sed ad humanum adiutorium, sicut asini equi, cameli, & ob hoc dicuntur iumenta quasi iuuamenta. Sunt tamen prẽter hęc pecora multa, scilicet oues boues, & caprę. Interdum tamen pecora vocantur iumenta, vt patet Exodi cap. 13. cum dicitur, quòd sanctificatur domino omne primogenitum tam in hominibus quàm in iumentis, & tamen sanctificatio non pertinebat ad iumenta, sed ad pecora, quę sunt immolatitia. De iumentis autem solus asinus sanctificabatur, non quidem, quòd immolaretur, sed commutaretur, que Exodi capitu. 13. & 34.

Etym. Iumenti.

Et adduxerunt ad Moysen. Hoc autem fecerunt nondum diuisa præda inter se, & hoc propter duo, primo quia forte nesciebant an illi, qui manebant in castris habituri essẽt aliquid de preda, quia si habituri essent superuacua erat diuisio. Secundo fecerunt hoc, quia dato, quòd ipsi solum habituri essent prędam, tamen forte non conuenirent super modo diuisionis: Moyses autem certissime concordaret eos.

Et Eleazarum sacerdotem. Idest sacerdotẽ magnum. Vocatur enim sacerdos per excellentiam, quia princeps erat omnium aliorum sacerdotum, fuit autem constitutus parum ante hoc in pontificem morientę patre suo Aaron, anno quadragesimo ab exitu de Aegypto mense quinto, vt patet infra 33. Et ponuntur isti duo, scilicet Moyses, & Eleazarus, quia erant principes maximi in toto populo, & ambo iudicabãt causas, & corã eis apparebant illi, qui habebant aliqua dubia, vt patet supra cap. 27. & infra 36.

Et ad omnem multitudinem filiorum Israel. Vocatur hic omnis multitudo illa, quę manebat in castris, & ad hanc multitudinem duxerunt prędam, quia coram illis constituerunt quidquid in bello acceperant.

Reliqua etiam vtensilia portauerunt ad castra. Vocantur vtensilia omnia supellectilia ab vtendo dicta, quia eis homo vtitur ad opportunitates suas. Dicitur autem: Et reliqua vtensilia, quia supra dicebatur, quòd duxerũt omnem prædam in castra, deinde specialiter expressum est de hominibus, & iumentis, hic autem suppletur de vtensilibus, quia in bello nihil acceptum

est,

est,nisi homines, & iumenta, & vtensilia. *In campestribus Moab.* Idest portauerunt omnia hęc ad castra, quę erant in campestribus Moab. Cum enim missi fuerunt isti Israelitę in bellum contra Madian erāt castra fixa in campestribus Moab,& ibi postea illa reperierunt: nam ista erat vltima mansio totius deserti, & in hac fœminæ Moabitarum, & Madianitarum deceperunt Iudæos supra capi.25.& non recesserunt de eadem mansione, vsquequo rediret bellatores de terra Madian,immo non recesserunt,vsquequo mortuus est Moyses. Accipiuntur autem hic large campestria Moab: nam infra 33.capitu.distinguuntur cāpestria Moab, & planiora loca Moab, & in vtroque loco castrametati sunt Iudæi.campestria enim dicuntur loca non multum plana in descensu de montibus terræ Moab versus Iordanem, planiora autem loca Moab dicuntur esse loca humiliora apud Iordanem, hic autem nihil distinguitur, sed generaliter vocātur ista loca campestria Moab. Non erant tamen Iudæi nunc in campestribus Moab, ideſt in prima parte,vbi proprie sūt campestria, sed in planioribus locis Moabitarum apud Iordanem, quod patet, quia erant tūc in Belsethim,cum etiam ante hoc fuissent ibi, quando deceperunt eos mulieres Moab, & Madian supra capitu.25.Belsethim tamen erat in planioribus locis Moabitarum infra 33.capitu.

Iuxta Iordanem contra Iericho. Ideſt ista campestria Moab,vbi erant castra sunt iuxta Iordanem:nam Iordanis labitur per quandam vallem, quæ est in extremitatibus terræ Moab, & terræ quę fuit regū Amorrhęorum ex parte orientali: & sunt planicies quædā quæ vocat campestria Moab, vel planiora loca Moabitarum. Dicuntur autem esse ista campestria contra Iericho, quia a frōte respicit Iericho ista campestria Moab. Diuidit enim Iordanis terram Moab, & Chanaan:nam terra Moab,& duorum regum Amorrhęorum est ex parte Orientali Iordanis, vt patet Iosuę capitu.13.terra autem Chanaan est ex parte occidentali infra 34.cap.& quia in terra ista ciuitas magis Orientalis est Iericho in introitu terræ Chanaan cōmunicat terram Moab, & Iericho Iordane intermedio.

Egressi sunt autem. Hic ponitur tertium, scilicet p̄dę diuisio, & diuiditur in partes quatuor, quia primo ponitur fœminarum occisio. Secundo immundarum lustratio. Tertio prædæ diuisio,& primitiarum solutio. Quarto gratuita oblatio. Secunda ibi. *Manete septem diebus.* Tertia ibi. *Dixit quoque.* Quarta ibi. *Cumque accessissent.*

Quare Moyses,& Eleazarus egressi sūt extra castra in occursū bellatorum.

Circa primum dicitur quòd Egressi sunt Moyses, & Eleazar sacerdos in occursum bellatorum extra castra.

Dicunt autem Iudęi, quòd causa huius egressionis fuit,quia tota multitudo,quę manserat in castris vidit bellatores venientes cum pręda, & voluit eis exire obviam ad arripiendum prędam: Moyses autem,& Eleazarus, & principes multitudinis exierunt priores, vt detinerent multitudinem ne faceret aliquem insultū contra bellatores. Sed hoc nihil est, quia si multitudo, quæ manebat in castris voluisset accipere prædā bellatorum, etiam potuisset accipere eam in castris, ideo nihil proficiebat, quòd Moyses,& Eleazar egrederentur ad detinēdum multitudinem, quia etiam si tunc eam detinerent, postea in castris multitudo eriperet prædam de manu Bellatorum.

Dicendum ergo, quòd egressi sunt isti principes ad honorandum bellatores, & congratulandum eis, quia prospere gesserant pro tota multitudine, & posuerunt animas suas in manibus suis. Vel forte egressi sunt isti ad loquendum aliquid bellatoribus,scilicet quòd purificarentur antequam ingrederentur in castra, vel quòd diuiderent prædam taliter, aut taliter, quæ omnia dicta sunt eis extra castra, vt patet infra.Et dicitur hic de Moyse, & Eleazaro, quòd egressi sunt, quia isti erant pręcipui in toto populo. Etiam quia vterque eorum locutus est ad bellatores:nam Moyses dixit de occisione mulierum, & paruulorum: Eleazarus autem de quadam purificatione, vt patet infra.

Et omnes principes Synagogæ. Ideſt omnes principes totius multitudinis, qui manserant in castris, multi enim de principibus iuerant ad bellum,vt patet infra, scilicet iratusque Moyses principibus exercitus tribunis,& centurionibus,qui venerant de bello, &c.erant autem isti principes viri proceres, qui habebant aliquam excellentiam inter cęteros Iudæos, & per hos regebatur populus, atque vocabantur isti ad consilia.

In occursum eorum extra castra. Ad magnum honorē ista pertinent, scilicet,quòd omnes principes irent in occursum bellatorum ad congaudendum eis, & vt magis honorarentur bellatores non exiuit in occursum eorū vulgaris, & rustica multitudo,sed principes multitudinis, sic enim apud Romanos fiebat, cum quis reuertebatur de bello prospere gesto,quòd dabatur ei triunphus, qui erat magnæ solennitatis.

Iratusque Moyses principibus exercitus. Causa indignationis fuit, quia reseruauerunt fœminas, & paruulos, maxime autem propter fœminas iratus est,vt patet in litera.Et fuit iratus principibus, quia alij bellatores nihil in hoc deliquerant,cum ipsi nihil iuberent, aut facerent, sed exequebantur iussa principum.

Tribunis,& centurionibus, qui venerant de bello. Vocant tribuni principes super mille, & centuriones principes super centum. Isti enim iuerant ad bellum,quoniam tota gens duodecim millium bellatorum diuisa erat per hos,& similes principes. Non enim poterat conuenienter dirigi, si tota gens immediate subiecta esset vni principi.

Antribuni & centuriones ille fuerunt, quos elegit Moyses cōsiliarios Iethro.

Ex hoc autem arguunt aliqui,quòd tribuni,& centuriones, quinquagenarij, & decani, quos ordinauit Moyses ad consilium Iethro in populo manebat vsque ad tempus istud, scilicet in fine anni quadragesimi ab exitu de Aegypto, & hoc quidem verum est, quòd iste ordo principatuum durauit in toto deserto, vt declaratum fuit supra capitulo vndecimo, tamen non sequitur ex hoc, quòd manserint, quia ista litera non intelligitur de centurionibus,& tribunis,quos constituit Moyses ad cōsilium Iethro, sed de alijs,qui præpositi fuerunt bellatoribus tempore belli solum, quod patet, quia de omnibus tribubus accepti sunt bellatores mille, & isti erant per electionem, scilicet, vt assumerentur fortiores, & conuenientiores ad bellum: non cōtingeret ergo,quòd de qualibet tribu acciperentur mille viri,qui essent sub vno tribuno illius tribus: nam non contingeret, quòd omnes illi mille viri essent electi ad pugnam, cum frequenter inter mille non electos reperiantur pauci, qui ad pugnam conuenientes sunt, sicut patet de exercitu Gedeonis qui accepit triginta duo millia virorum ad pugnandum contra Madian, & cum dixisset, siquis formidolosus est,& timidus recedat hinc.recesserunt viginti duo millia, & manserunt solum decem millia, & adhuc de illis decem millibus manserunt, postea solū trecentum, vt patet Iudicum capitulo septimo. Sic ergo videtur, quòd quando Moyses eligeret viros bellatores contra Madian non accepit omnes, quotquot erant sub vno tribuno, vel sub vno centurione, sed eligebat aliquos de existentibus sub quolibet tribuno, vel centurione: postea autem cum collecti

lecti essent mille viri de qualibet tribu præficiebatur eis vnus tribunus,& decem centuriones, qui non erant de prioribus tribunis,& centurionibus, sed nouiter instituti.& si contingeret aliquem de prioribus tribunis, vel centurionibus nunc esse tribunum, vel centurionem non fiebat hoc, quia primo fuerat tribunus,vel centurio, sed quia nunc nouiter institutus erat. Durat autem iste principatus solum,dum gereretur bellum, & postea redijt principatus, qui primo erat, redeunte quolibet viro ad suum tribunum centurionem,& decanum. Quilibet enim de populo habebat super se istos quatuor principes: nisi ipse de principibus esset,& hoc,quia isti principes erant subordinati,vt declaratum fuit Exo.cap.18.

Cur fœminas reseruastis. Quasi dicat, male fecistis, debuistis enim illas occidere: intellexit autem hic Moyses solum de fœminis, quæ cognouerant viros: nam ipse postea iussit has solas occidi. Et increpat Moyses istos principes,non quidem quasi egerint cōtra legem,quia per legem non debebant occidi istæ fœminæ,cum non essent de terra Chanaan: Deuteronom.cap.20.sed increpat eos,quasi agentes contra intentionem Dei,& contra rationem: nam Deus iusserat, quòd pugnarent Israelitæ contra Madianitas, quia deceperant eos, & fecerant peccare in Deum suum.supra cap.25.vbi dicitur, quòd deceperunt eos per idolum Phegor,& Cozbi filiam principis nobilissimi Madian: sed ista deceptio facta est per fœminas:ergo ipsę debebant etiam occidi.

Nonne istæ sunt,quæ deceperunt filios Israel: Quasi dicat, nunquid vos nesciebatis,quòd ista vindicta expeteba tur propter peccatum ad quod Madianitæ induxerūt Israelitas? Sed istę mulieres sunt, quæ induxerunt Israelitas ad peccandum: ergo puniendæ erant. Dicitur autem quòd istæ deceperunt filios Israel, quia aliud agebant, & aliud se agere ostendebant: nam ipsę solum venerant, vt deciperent filios Israel prouocando eos ad idolatriam, & libidinem: finxerunt tamen se venisse ad vendenda cibaria: & sic faciebant, vt fraudem suam aliquo velamento obumbrarent. Etiam cum inducebant Israelitas ad immolandum dijs suis fingebant se hoc facere ad solatium, & sub spe libidinis; faciebant tamen ad hoc,vt Deus irasceretur illis,cum immolassent dijs alienis.

Ad suggestionem Balaam. Quasi dicat, istæ fœminę non imaginatæ sunt istam fraudem,nec viri Madianitæ,sed Balaam: nam cum non potuisset maledicere Israelitis ad petitionem regis Moab, dixit ei, quòd daret consilium quando iret in terram suam: consilium autem fuit istud,quod habetur hic,& supra cap. 25. Idem patet Apocali.c.2.vbi dicitur, quòd Balaam docuit mittere scandalum coram filijs Israel,scilicet, comedere de immolaticijs,& fornicari,quod versum fuit Iudæis in scandalum,ideſt,in causam mali.

Et præuaricari fecerunt vos in Deo. Ideſt, fecerunt, quòd peccaretis contra Deum vestrum. Vel præuaricari,ideſt,trāsgredi legem,vel pactum:est enim proprie præuaricari,quando ea,quæ promisimus non seruamus,& sic Iudæi pepigerant colere Deum verum, & non habere Deos alienos: & tamen non seruauerunt pactum cum immolauerint idolo Phegor:ideo præuaricati sunt.

Super peccato Phegor. Ideſt in peccato idoli Phegor. Fuit autem peccatum, quòd Iudæi coluerunt illud Idolum, quod vocatur Phegor,vel alio nomine Beelphegor. Vel est secundum quosdam Phegor nomen montis, & idolum quod colebatur in monte illo vocabatur Baal:dicitur tamen hic idolum Phegor, quia ponitur in genitiuo,scilicet, idolum, quod erat in monte Phegor. *Vnde, & percussus est populus.* Et propter istud peccatū percussus fuit populus plaga magna: nam vigiuti quatuor millia virorum perierūt supra cap.25. *Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini.* Ideſt aliqui manserunt de masculis Madianitis,qui occisi non sint, occidantur. Cum enim iste populus fecerit istam fraudem contra Iudæos: quamquàm non omnes fuerint in consilio hoc itā omnes mori debuerunt. *Etiam paruulos.* Ideſt etiam occidite paruulos,quasi dicat,si aliqui manserunt de adultis,occidite illos: sin autem saltim paruulos occidite. Istud autem fuit contra legem cōem, quia in alijs gētibus q̄q̄ pugnarent Iudæi, & vincerent non poterāt occidere paruulos nisi essent gentes illæ Chananęæ Deut.c.20.vel essent positę sub anathemate. Hic autem neutrum erat:fuerunt tamen occisi paruuli propter peccatum patrum ad magnam detestationem istius criminis:aliàs autem vendendi erant in seruos, vel accipiendi a Iudæis, sed non occidendi. *Et mulieres, quæ nouerunt viros in coitu iugulatæ.* Israelitæ enim bellatores nullam de fœminis occiderant, quia lex non iubebat, cum non essent de mulieribus terræ Chanaan.Moyses tamen iussit occidi de illis eas,quę cognitæ erant a viris. Causa autem quare occideren tur fœminæ istę,erat, quia per ipsas venerat malum. Sed quare magis occidantur illæ, quæ cognouerant viros. Dicunt aliqui, quòd volebant Israelitæ punire illas,per quas peccatum venerat in Israel,& istę erant, quæ cognitæ fuerant ab Israelitis.

Quare iussit Moyses q̄ occiderentur nōes fœminę q̄ cognouerunt viros.

Sed videtur hoc aliqualiter durum, quia non omnes fœminę Madianitarum, quæ cognitæ erant a viris, fuerant cognitæ ab Israelitis,aut venerant ad decipiendum eos: ideo non debebant omnes occidi pro hoc scelere. Ideo dicitur quidam, quòd causa huius occisionis fuit,ne Israelitæ contaminarentur: nam si mansissent omnes illæ fœminæ in potestate Israelitarum pollu erentur cum eis accipiendo eas in vxores, vel concubinas, sed hoc non licebat quātum ad omnes, sed solum quantum ad virgines, vt colligitur Deuteronom.cap.21.ideo occisæ fuerunt omnes fœminæ cognitæ a viris manentibus solis virginibus, & has poterant accipere Iudei in vxores. Sed ista ratio non stat: nam si propter hoc occisæ fuissent fœminæ corruptæ, etiam occidi deberent in omnibus alijs bellis omnes fœminæ corruptæ, quas acciperent Iudæi in præda. Sed falsum est quia nulla de fœminis corrupta, aut virgo occidi debebat, nisi esset pugna contra populos Chananęorum Deuteronom.capitu. vigesimo. Item non stat ista ratio, quia poterant Iudæi vendere omnes fœminas corruptas gentibus alienis,& sic non commiscerentur eis: sic enim faciebant, q̄i accipiebant in pugna mulieres, quæ non essent de genere Chananæorum, vt patet prælegato capitulo.

Sed dicendum,quòd causa fuit illa, quæ primo dicebatur, scilicet, quòd volebant Iudæi occidere illas,per quas venerat peccatum in Israel, & quia non poterant distinguere, quæ essent illæ, quę erant cognitæ a viris Israelitis,vel quæ ab alijs viris occidebant omnes fœminas cognitas a viris, & sic occidebantur ibi omnes, per quas malum venerat in Israel. Istæ fœminæ iugulatæ fuerunt extra castra, scilicet, antequam bellatores introirent in castra, nam quousque purificarentur manserunt extra castra diebus septem, vt patet infra in litera.

Puellas autem, & omnes fœminas virgines reseruate vobis. Ideſt seruate apud vos fœminas virgines. Dicebat hoc Moyses, quia ipse cum alijs principibus populi regressurus erat in castra,viri autem bellatores mansuri erant extra: ibi quoque occidere debebant fœminas cognitas a viris, & seruare virgines; nam etiam virginibus

ginibus ductis de terra Madian non licuit ingredi in castra vsque ad septem dies quousq; purificati essent bellatores, quia tam ipsę quàm bellatores censebantur immundi ex contactu mortuorum, vel aliàs: & non dicitur hic: reseruate vobis, ideſt, seruate pro vobis, quia istæ puellæ virgines non solum cesserunt bellatorib⁹, sed medietas earum data est reliquę multitudini non pugnanti, vt patet infra, sed dicitur reseruate vobis, ideſt seruate apud vos, scilicet, per illos dies septem, in quibus purificabantur, vt patet infra. Ponuntur autem hic puellę, & virgines: puellæ enim vocantur illæ, quæ paruæ ętatis sunt, ita vt de eis nullo modo verisimile sit, quòd a viris cognitæ essent, & circa istas non fiebat aliqua inquisitio an essent virgines, sed reseruabantur tanquam manifestę virgines. Vocantur autem hic virgines illæ, quæ erant adultæ ætatis, ita vt a viris cognosci potuissent: erat tamen dubium an cognitæ essent: & de istis fiebat inquisitio, an essent virgines, & tunc seruabantur, alioquin iugulabantur.

Quomodo mulieres cognoscebantur, quæ essent virgines, & quæ corruptæ, & quot modis cognosci potest, quòd aliqua puella sit virgo. Quæst. V.

QVAERET Aliquis quomodo Iudæi cognoscebant, quæ mulieres essent virgines, & quæ corruptæ. Respondendum est, ꝙ multipliciter cognosci poterant tam diuinitus, ꝙ humanitus: dicunt autem quidam Iud[illegible] ꝙ ista cognitio fiebat per arcam fœderis [illegible]ęlentabantur omnes fœminæ coram arc[illegible]ę, quæ erant virgines nihil patiebantur, quæ autem defloratæ erant confestim cadere cogeban[illegible]. Alij autem dicunt, quòd cognoscebatur hoc p[illegible]laminam sacerdotalem. ſ. ꝙ ponebatur in fronte [illegible]erdotis, & fiebat id, quod dicebatur de arca. Sed istud secũdum non est ꝙueniẽs. non.n. potuerunt sic cognosci istę fœminę, quia ista cognitio non fuit facta intra castra, sed extra, & ibi iugulatę fuerunt fœminę corruptæ, & reseruatę virgines: ibi tñ non era[illegible]liquis, qui posset lamina vti cum nõ esset ibi summus sacerdos, sed filius eius Phinees, qui non poterat vti ornamentis pontificalibus viuẽte patre suo Eleazaro. Alij dicunt, ꝙ fiebat ista inquisitio in rõnali, vel in lapidibus, qui erant super ephod. Nam, vt dicit Iosephus, & declaratum fuit Exodi 28. cap. per fulgorem duorum onychinorum, qui erant in ephod, & per fulgorem lapidum rõnalis demonstrabatur veritas rerum, de quibus quærebatur. ideo sicut de cęteris ibi poterat [illegible]aueniri veritas, ita etiam de virginitate si inquireretur. Aliter aũt dici põt, ꝙ in quirebatur hoc in rõnali: nam illud erat ad declarandum veritatem rerum absconditarum: sic dr̃ Exo. ca. 28. Portabit in pectore suo iudicium filiorum Israel, ideſt, Aaron portabit rõnale in pectore, per quod iudicabatur de veritatibus rerum, quas inquirebant filij Israel. Et iste erat modus cõis inquirendi, vt patet de Dauid: nam cum esset in vrbe Ceila, & timeret quòd traderent eum viri vrbis in manus Saul, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod, & tunc quæsiuit Dauid an traderet̃ in manus Saulis, & responsum est, ꝙ traderetur 1. Regum cap. 23. De modo autem, quo inquirebatur in [illegible]ationali, scilicet, an inquireretur proposita quæstione in verbis, vel Scriptura in aliqua cedula, & posita in plicatura rationalis, declaratum est Exo. 28. cap. Iste modus erat valde conueniens ad inquirendas veritates: tamen hic non potuit esse, qa ista inquisitio fiebat extra castra ab ipsis, qui iuerant ad bellum. quod patet, quia dixit Moyses, quòd fœminas virgines reseruarent, & cognitas a viris iugularent: ergo ipsi debebant cognoscere, quæ erant virgines, vel quæ cognitæ a viris, sed non poterant ipsi cognoscere hoc in ephod, quia nullus erat inter eos, qui posset vti ephod cum istud esset ornamentum pontificale, & ibi non erat aliquis pontifex: ergo de istis quatuor modis inquirendi veritatem occultam, qui sunt ex parte Dei, nullus poterat stare, nisi primus, de quo dubium est, an fuerit.

Primus modus inquirendi virginitatem.

2. modus.

3. modus.

4. modus.

Alio modo poterat inquiri veritas puellarum vel corruptio per tactum vasis genitalis, & hoc modo secundũ iura est approbata [illegible]uisitio, vt matronæ inquirant virginitatem, vel habitudinem vasis fœminei. extra de frigi. & male. cap. fraternitatis. quamquàm interdum matronæ inquirentes tam in tactu, quàm in visu fallantur, quia sępe manus fallitur, & oculus obstetricum extra de proba. cap. causa matrimonij. & hoc modo potuerunt Iudæi inquirere.

5. modus. Qũo cognoscitur naturaliter an mulier sit virgo.

Alio modo potest inquiri virginitas, siue in viro, siue in fœmina per lapidem quẽdam preciosum, qui Gagates dr̃: aqua enim huius si bibatur virginitatem demonstrat: nam qui virgo fuerit non cogetur vrinare, qui verò non est virgo immediate cogetur vrinare. De hoc hr̃ in libro De proprietatib⁹ rerum in lib. 16. & de hoc loquitur Dioscorides in lapidario suo.

6. modus.

Alio modo potest inquiri virginitas modo medicinali ex aspectu vrinarum, secundum quòd dicit Arnaldus de villa noua in quodam libro De embrione, scilicet, quòd vrinæ virginum lucidæ, & claræ sunt, & quandoque albæ, & quandoque glaucæ. Si verò fuerint aurei coloris, & clarè animum coeundi significant. & hoc est verũ in incorruptis. Corruptarũ aũt mulierũ vrina turbida est propter fracturã himenis: ideo sperma apparet in fundo vrinæ mulieris corruptæ: & multa alia sunt signa secundum medicos, per quæ satis veraciter cognosci potest an mulier sit virgo, vel non.

7. modus.

Multi alij modi sunt inquirendi de virginitate, aut defloratione puellarum, quorum aliquo poterant Iudæi vti ad cognoscendum hoc, quod inquirebant: & dato, quòd nullum alium haberent sufficiebat ille, quem ius recipit, scilicet, per tactum matronarum. *Et manete extra castra septem diebus.* Hoc fiebat, vt purificarentur illi, qui immundi erant, quibus non licebat ingredi castra quousque purificarentur. Dicunt autem quidam Iudæi, quòd hoc intelligitur de castris deitatis. ſ. de Sanctuario, & volunt, quòd isti erant immundi per tactum mortuorum, & quia veniebant de bello volebant intrare in Sanctuarium gratias acturi de victoria, & offerre cupientes dona: ideo Moyses antequam fieret prohibuit. Et dicunt, quòd non vetantur isti ingredi castra multitudinis, aut castra Leuitarum, sed solum castra deitatis, a quibus excludebat immunditia contracta super mortuo.

An immũdi sup mortuo veniẽtes de bello Madiã prohibiti fuerint introire castra deitatis, vel in castra multitudinis.

Sed istud non stat: nam necesse est, quòd dicamus istud intelligi de castris multitudinis, quia nulla alia vocantur castra.

Aliqui autem, vt Rabbi Salomon distinguunt triplicia castra, scilicet, multitudinis, Leuitarum, & deitatis. sed ista distinctio nullam habet rationem, aut fundamentum in sacra Scriptura, immo nec potest stare, quia si accipiantur castra aliquando pro castris deitatis necesse est, quòd omnis immunditia repellat a castris: quia nullus homo qualitercunque immundus immittebatur accedere ad altare Leuit. capit. vndecimo, & decimoquinto: nam propter hoc dicuntur aliquæ esse immunditiæ, quia saltem repellũt hominem ab accessu ad Sãctuarium, sed cũ agitur de immũditijs, de quibusdam dr̃, ꝙ propter illas erit homo extra castra, & quædam sunt

sunt de quibus nequaquã dr̃, ꝙ erit extra castra: ergo non accipiuntur castra pro castris deitatis, quia alioquin semper diceretur, ꝙ erit homo extra castra cũ immundus fuerit. Item patet hoc, quia supra cap. 5. iubebatur, quòd fluentes semine, & immundi super mortuo, & leprosi eijciantur de castris: sed manifestum est de leprosis, quòd eijciuntur de castris multitudinis: ergo idem modus erit de fluentibus semine, & de pollutis super mortuo: sed hic agitur de pollutis super mortuo; ergo isti non debebant recipi in castris multitudinis.

Item patet hoc, quia dicitur pręallega. cap. quòd Israelitæ eiecerunt de castris omnem fluentem semine, & immundum super mortuo, & leprosum, sed nullus poterat eijci de castris deitatis, quia non potest aliquis eijci de loco, nisi in quo manet, sed in castris deitatis nullus manet, cum solum irent illuc homines ad offerendum, & orandum: ergo nemo poterat eijci inde, sed dicitur de pollutis super mortuo, quòd eiecti sunt de castris: ergo intelligitur de castris multitudinis, in quibus manebant, de quo magis declaratum est supra cap. 5. Item patet, quòd istud intelligatur de castris multitudinis, quia dicitur supra, quòd Moyses, & Eleazarus, & principes Synagogæ egressi sunt in occursum bellatorum extra castra; sed non potest intelligi de castris deitatis; quia non erant omnes isti in castris deitatis, scilicet, in Sanctuario; ideo necesse est intelligi de castris multitudinis. Dicitur etiam hic, quòd iussit Moyses bellatoribus, quod manerent extra castra, sed tunc erant extra castra multitudinis; ergo ibi manserunt, & nõ accesserunt in his septem diebus ad reliquam multitudinem tanquam coinquinati: non erant tñ oẽs coinquinati: quia ista immunditia septem dierum erat ex ꝓtactu mortuorum; sed aliqui erant de bellatoribus, qui nec tetigerant mortuos, nec occiderant: manserunt tñ oẽs quousque illi, qui immundi erant lustrarentur. Iussum est autem, ꝙ manerent per septem dies: quia totidem durabat immũditia super mortuo ꝺcta supra cap. 19.

Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit. Hic ponitur a qua immunditia erant lustrandi isti, qui pugnauerant, scilicet, ab immunditia contactus morticini. Multæ autem aliæ immunditiæ sunt, de quibus Leui. cap. 11. & vsque ad 18. & supra capitu. 19. in quarum quibusdam homines manebant in castris: in alijs autem exibant de castris: non tamen fit hic mentio nisi de immunditia super mortuo, & hoc quia in bellatoribus ista manifestè erat. De alijs autem nõ patet: si tamen aliqua esset, deberent obseruare cæremonias purificationis illius. Et dicitur: Qui occiderit, ideſt, qui iam occidit, & qui tetigerit, ideſt, qui iam tetigit, quia est hic præteritum coniunctiui, & non futurum. Nam non datur hic regula pro immunditia contrahenda, sed pro iam contracta: æquiparantur autem ista duo quantum ad immunditiam, scilicet, tangere mortuum, & occidere. Aliqui enim occidebant, qui non tangebant, vt qui lapide, vel sagitta a longe percutiebant: & isti quamquàm non cõtraherent aliquam realem immunditiam, tamen lex censebat eos esse immundos, ideo vtrique purificabãtur. *Lustrabitur die tertio & septimo.* Ideſt purificabitur in his diebus. Erat enim regula generalis, qꝺ quicũque tangeret aliquem hominem mortuum, vel introiret in tabernaculum eius, quando erat ibi cadauer; vel tangeret in agro cadauer hominis occisi, aut per se mortui, vel ossa illius, aut sepulchrum, erat immundus diebus septem, vt patet supra capitu. 19. & in istis diebus non licebat eis ingredi in castra, sed in die tertio lauabat homo corpus suum aspergendo aquã lustrationis, & non lauando, & ista aqua fundebatur super hominem, & vestes. Iste ritus fiebat etiam in die septimo, & post hoc ad vesperum lauabat homo corpus suum, & vestimenta sua in aquis viuentibus siue aquis lustrationis: & tunc erat totaliter mundus. Aquæ autem lustrationis, quæ aspergebantur sunt aquæ commixtæ cineribus vitulæ rufæ, quæ cremabatur pro purificatione totius populi. De huiusmodi ritu habetur supra capitu. decimonono. & istud vocatur hic lustrari, ideſt, purgari: nam verbum lustro significat purgare, vel circunspicere, vel illuminare. Hic autem solum tangitur de purificatione, quæ fiebat in aquis lustrationis, quæ in die tertio, & septimo aspergebantur, & non dicitur de lotione in aquis viuentibus, quæ fiebat in die septimo ad vesperum, quia cum Legislator descripserit completè istam cæremoniam supra capitu. decimonono. non curauit hic omnia exprimere, sed infra expressit post omnes istas cæremonias, cum dicitur: & lauabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

Aquæ lustrationis, q̃ dicant.

Et de omni præda. Hic ponitur purificatio omnium aliorum, quæ contaminata erant: homines enim cõtaminabantur in contactu mortuorum, & purificabantur ritu supra posito. Res autem inanimatæ immunditiam incurrebant ex contactu mortuorum. Pro quo sciendum, quòd non incurrebant omnes res immunditiam ex contactu mortuorum, sed solum illæ, quæ pertinebant ad aliquem vsum humanum: inquantum per eas poterat homo effici immundus [illegible] animalia, quæ non veniebãt in vsum humanum, vt [illegible] & volucres, antequam caperentur ab hominibus nõ [illegible]currebant aliquam immunditiam, licet tangerent [illegible]uera. Res autem humanæ aliquando incurrebant [illegible]mmunditiam, hoc autem erat non propter seipsa [illegible] quia immunditia erat quædam irregularitas, secun[illegible]m quam excludebatur quis ab accessu, & ingressu Sanctuarij, & participatione aliorum sacrorum: nulla autem res humana potest primari ista participatione sacrorum: ergo non incurrunt immunditiam propter se, sed secundum ꝙ possunt venire, & venũt in vsum humanum, & possunt facere hominem immundum, sed adhuc non incurrebant omnes res humanę immunditiam ex cõtactu mortui: nam nullum animal incurrebat immũditiam ex hoc: ideo quando supra cap. ꝺ. datur regula de purificatione immunditiæ ꝺctæ super mortuo solum dicitur de hominibus, & quibusdam rebus inanimatis: & ob hoc qñ bellatores duxerunt pecora, & iumenta de terra Madian, non debuerunt ea purificare nec iussum est, sicut fuit iussum, ꝙ purificarent res inanimatas. ſ. vestes, & metalla, & omnia vtensilia, vt patet hic. Item non poterant incurrere immunditiam omnes res inanimatę: nam fontes flumina cisternę lacus, & omnes congregationes aquarum non poterant pollui, quamquam tangerentur a morticinis Leui. cap. 11. semina etiam qñ sunt in granis non poterant pollui, quamquàm tangantur a morticinis, nisi forte respersa fuerint aqua, vt patet prælle. ca. omnia autem alia vtensilia, quæ in vsus humanos veniunt, siue metalla, siue vestes, siue aliæ res domesticæ polluuntur ex contactu mortui, vel saltem si sint in domo, in qua aliquis est mortuus, vt patet ſ. capit. 19. ista autem purificantur, sed non omnia. Quædam enim sunt, quæ cum semel polluta fuerint, nunquã ad vsus humanos redire debent, sed franguntur: sic est de omnibus vasis fictilibus, & de clibanis, & cytropodibus, vt patet Leui. cap. 11. aliquæ quoque res incurrunt immunditiam, & non purificantur, vt aqua, vel vinum, & reliqui humores si fuerint in aliquibus vasis, & ceciderit interius aliquid morticinum penitus

Quę incurrebãt ímũditiã legale, & q̃ nõ.

tus immunda sunt,& non possunt bibi, vt patet præallega.capitu. sed effunduntur. sic quoque si in domo alicuius morientis essent vasa non habentia operculum,nec ligaturam, humores, qui ibi essent, efficiebantur immundi,& non purificabantur postea supra cap.19. Aliæ autem res pertinentes ad vsum humanum,vt vestes,& quæcunque alia,quamquàm incurrerent immunditiam ex contactu mortui, vel quia erant in domo alicuius morientis, postea purificabantur,sicut hr̃ s.c.19,& patet ꝫ,in litera,ludicant aũt oẽs res,quæ de præda adductæ sunt immundæ,quia erant in domibus morientium; & multa ipsorum ꝓtigerant ipsos morientes, sicut vestes mortuorum, ideo quamquàm aliquid esset in illa magnitudine prædę, quod non esset immundum,oĩa pp dubium debebãt purificari. *Siue vestimentum fuerit siue vas.* Idest,quidqd sit de præda,sicut vestimenta mortuorum,vel vasa q̃cunq; aut aurea,vel argentea,vel alia ptinẽtia ad alios vsus,purificabunt. De vestibus aũt erat magis manifesta rõ, qa Israelitę expoliauerant Madianitas mortuos.De his aũt vestibus manifestum est,qꝫ immunditiam ꝓxerint, quia non solum tetigerunt mortuos: sę ẽt perfusę essent, vel respersę sanguine mortuorũ, De vasis aũt non erat eadem rõ: erant tñ immunda; quia erant in domibus, in quibus erant mortui, vel erant apud ipsos mortuos,& ex hoc censet lex ꝯctam esse immunditiam. Accipitur aũt hic vas gñaliter pro omni ptentiuo,vel quod est ad aliquam ministrationem. Nam ſm modum Hebraicum arma vocantur vasa,ſ.vasa belli,& instrumenta musica[illegible]antur vasa.ſ.vasa Psalmi:& sic intelligitur [illegible]oĩa hæc purificarentur. Nam ẽt arma ac[illegible]a de præda Madianitarum purificanda erant[illegible]quidquid aliud esset. Et intelligitur hoc de onerosis rebus duris,ſ.quæ non fiũt ex pilis,pellibus[illegible],vel lino; quia de istis immediate subditur. *Et aliud in vtensilia præparatum.* Idest etiam si aliquid fuerit de præda præparatum in vtensilia,i.ad vsus expiabitur,sicut prædicta. & hoc si fuerit de pellibus caprarum,vel de pilis, vel de lino. Vtensilia aũt vocantur quælibet instrã præparata ad aliquos vsus;nam ab vsibus denominantur,& pũt hic accipi vtẽsilia pro ipsis vasis,vel pro vsu. Primo mõ est sensus, qꝫ si erat aliquid de pellibus, pilis, & lino præparatum ad vtensilia.i.ad faciendum inde vtensilia,qꝫ purificaretur,& tunc intelligitur,qꝫ si lana,vel pili,aut pelles,vel linum erant ad faciendum inde aliqua supellectilia, quamquàm nondum esset quidquam factum ex illis,purificarentur. Secundo mõ intelligitur, quòd si aliquid erat de pellibus caprarum,& pilis,& lino præparatum in vtensilia.i.præparatum ad vsus.ſ.qꝫ essent facta aliqua vtensilia ex pellibus,vel pilis,& lino,quæ proficerent ad aliquos vsus, debebant expiari. & iste sensus magis conuenit, quia non dicitur hic; si fuerint pili,vel pelles,vel linum ad vtensilia,ita qꝫ non essent facta vtensilia,sed dr̃: si fuerit aliquid de pellib⁹, & pilis,& lino.ſ.quod iam sit factum ex his, purificabitur. Et istud est ad vtensilia.i.ad vsus: nam postquã ista fabricata sunt, vtensilia sunt: & non ad vtensilia, nisi accipiantur vtensilia pro vsibus. sed etiam in hoc nihil differebat,quia siue essent pelles,pili, & linum, ex quibus nihil factum esset, vel esset aliquid factum ex his,vtroque modo expiari debebat. *De caprarum pellibus, & pilis, & lino expiabitur.* Idest, quidquid fuerit factum de istis, & accipiatur de præda, purificabitur. Et cum dicitur de pellibus caprarum intelliguntur omnes aliæ pelles quorumcunque animalium, & pili quicunque: sed Scriptura exprimit causa exẽpli in paucis.

Quomodo fiat expiatio. *Quæst. VI.*

QVAERET Aliquis de modo expiationis harum rerum. Et dicendum, quòd ista expiãtur dupliciter: quædam enim per ignem,scilicet si possunt transire per ignem: alia per aquam, sicut facta de pilis, vel pellibus, vt patet infra,& ista expiabantur aspergendo aquam lustrationis, secundum quòd fit in hominibus,scilicet,die tertio,& septimo: & sic erunt ritè purificata,vt patet supra 19.cap.manebant autem ista immunda omnibus istis septem diebus,ita quòd non liceret alicui homini mundo tangere illa, alioquin polluereturita vt non posset accedere ad sacra.

An paruuli,& fœminæ ducti de præda Madian fuerint purificati aqua lustrationis. *Quæst. VII.*

QVAERITVR Vlterius de paruulis, & fœminis ductis de præda Madiã an expiati sunt ista aqua lustrationis. Respondendum est, quòd nullus de paruulis fuit expiatus, quia iussit Moyses occidi omnes paruulos Madianitas,& occisi sunt immediatè antequam bellatores introirent in castra:ergo non fuerunt purificati,quia purificatio solũ erat respectu eorum,qui erant in castris.ſ.vt isti,q immundi veniebant non polluerent eos,qui erant in castris.De fœminis aũt Madianitarum dicendum,qꝫ quędam occisę sunt,& quædam seruatæ.De illis,quæ occisę sunt constat,quòd non fuerunt purificatæ, sicut nec paruuli,quia ad nihil opus erat purificari:& istud fuit in omnibus fœminis corruptis: virgines autem reseruatæ fuerunt, & diuisæ inter bellatores, & reliquam multitudinem, vt patet infra: ideo de istis est dubium an purificatæ fuerint.

Et dicet aliquis,quòd non fuerunt purificatæ,quia ista purificatio erat ceremonia Iudaica solum obligans eos,qui erant sub lege,sed virgines Madianitarũ erant in Gentilitate:ergo non erant purificandæ.

Respondendum est,quòd purificatæ sunt, & quando dicitur, quòd non erant sub lege, negatur: nam cum istæ essent captæ in bello, pertinebant totaliter ad ius, & potestatem Hebræorum: ideo obligabantur Iudæi facere eas redire ad cultum Iudaicum. Sic patet Exodi capitu.duodecimo, cum dicitur, quòd siquis de Iudæis habuit seruos empticios, scilicet, de Gentilibus circuncidat omne masculinum eorum, & sic manducabunt de phase. Si autem habet mercenarios, non poterit cogere eos ad circuncisionẽ: sed istæ fœminæ erant tanquam serui empticij, cum captæ essent in bello: ideo Iudæi compellebantur illas reducere ad cultum Iudaicum; sed erat ista cæremonia Iudaica: ergo debebant purificari: nam qui erat obligatus ad vnam cæremoniam legis erat obligatus ad omnes, quia non poterat quisquam obligatus esse ad vnam cæremoniam, nisi esset obligatus ad legem. Si autem ad legem, ergo ad totam legem. Sic arguit Apostolus ad Galatas capitu.quinto,dicens: Testificor omni homini circuncidenti se, quòd debitor sit vniuersę legis faciendæ, idest, solum ex hoc, quòd accepit circuncisionem obligatur ad omnes cæremonias. Item patent prædicta, quia Hebræi poterant accipere istas fœminas in vxores secundum regulam datam Deuteronom.21.cap. sed tunc necesse esset, vt istæ obseruarent omnem ritum Hebræorum: ergo oportebat, vt purificarentur.

Aliquis autem dicet,quòd non fuit necesse istas fœminas expiari,quia q̃q̃ obligarent ad expiationẽ alias obseruationem cæremoniarum, si manerent inter

ter Hebræos:tamen poterant Iudæi illas vendere alteri genti:ergo non compellebantur illas facere obseruare cæremonias legales. Nam si vendere deberent non conuerterent eas ad ritum Iudaicum; quia postea non possent vendere alicui Gentili, cum esset dare occasionem, vt ille, qui semel effectus erat Iudęus rediret ad ritum Gentilium.

Respondendum est,quòd si Iudæi immediatè, vt venerunt de bello Madian, vendidissent omnes fœminas, non cogerentur purificare aliquam earum,qa immũdicia attendebatur respectu Sanctuarij,scilicet,ne pollueretur: & respectu eorum,qui erãt in castris, sed si venderẽtur istæ fœminæ immediatè, vt ductæ sunt de bello, non accederent ad Sanctuariũ, nec ad eos,qui manebant in castris: ergo nihil prodesset purificari. Dicendum tamen quòd purificatæ fuerunt,quia istæ fœminæ fuerunt introductæ in castra, & manserunt inter Iudæos habitantes cum eis. Quod patet, quia medietas earum data est bellatoribus, & medietas reliquæ multitudini,& quædam ex eis datæ sunt Eleazaro sacerdoti, sed ad hoc necesse erat,vt purificarentur, quia aliàs inficerent cęteros, cum quibus morarentur in castris; ideo ipsę quoque purificatę sunt eodem ritu,quo Iudæi. Et cum arguebatur,quòd purificatio est cæremonia Iudaica, & solum debebat seruari in Iudæis, sed istæ puellę non erant subiectę legi; ergo &c. Respondendum, qꝫ erant subiectæ legi: nam eo quòd erant captæ in bello obligabantur Iudæi facere, quòd seruarent cæremonias legis, sicut dicebatur supra de seruis empticijs. *Eleazar quoque sacerdos.* Supra ponebatur locutio Moysi de purificatione bellatorum: hic autem ponit alia cæremonia de eadẽ purificatione, quã ꝓtulit Eleazar,& nõ est intelligẽdũ,qꝫ Eleazar quasi a seipso ista dixerit,sed qa Moyses iussit ei,qꝫ ista diceret, vt patet verbis eius.ſ.hoc est præceptum legis, quod mandauit Dñs Moysi, quare autem Moyses aliquid locutus fuerit, & aliquid Eleazar non potest penitus patere causa. Et forte causam non habet, nisi solam voluntatem; quia in multis, quæ indifferentia sunt ob solam voluntatem fit,vel sic agimus, vel potest dici,quòd Moyses fecit hoc ad honorandum Eleazarum,scilicet,quòd aliqua præcepta daret Moyses, & aliqua Eleazarus:dicitur autem hic Eleazar sacerdos, idest, sacerdos magnus per excellentiam, quia ipse successerat patri suo.supra cap.20. *Ad viros exercitus, qui pugnauerant sic locutus est.* Idest, mandatum istud de purificatione dirigebatur ad viros bellatores, & hoc quia ipsi facere debebant cęremonias purificationis cum manerent extra castra. Dicunt autem aliqui, quòd Eleazarus locutus fuit ista, quia ministratio legis in cæremonialibus magis pertinebat ad sacerdotem magnum,quàm ad Moysen, cum munditia, vel immunditia principaliter attendatur respectu Sanctuarij,cuius cura pertinet ad sacerdotes:ideo solus Eleazar dare debebat ista præcepta, & non Moyses, quia sũ sacerdotes noui erant, & nondum instructi, Moyses aliquando præcepta dabat. Sed ista ratio multum superficialis est, quia sicut Eleazarus dedit hic quædam præcepta de purificatione: ita poterat dare ea,quæ dedit Moyses. *Hoc est præceptum legis, quod mandauit Dominus Moysi.* Prius enim ponit auctoritatem dicti sui,quàm dicat.ſ.quòd istud non est ex voluntate sua factum,sed ex mandato Dei, & denũciauit Dominus istud per Moysen:ei enim loquebat, & postea Moyses ad populum, vel ad sacerdotes.

Aurum, & argentum. Hic ponitur regula de purificatione,quæ non erat eodem modo celebrãda in omnibus, sed quædam purificanda erant per ignem, alia autem per aquam: sunt enim ista duo elementa purificatiua omnium immunditiarum: nam propter subtilitatem ignis, & viuacitatem caloris omnes impuritates consumit: nec est aliquid quod ita perfectè purificationem faciat. Vnde tota impuritas sęculi huius in iudicio per ignem purificabitur, vt patet prima Petri cap.3. & in istis elementatis quando aliquid penitus purificari debet,per ignem purificatur, si potest ignem sustinere. Secundum purificatiuum est aqua,quę sordes abluit, non quidem consumendo,sed abstergendo. & ista purificatio minor est, qa aqua solum tollit sordes, quæ superficietenus inhærent:& non multum radicatæ sunt:ignis autem quascunque tollit. Vnde & aqua vim purificatiuam ab igne suscipit: nam aqua si calida sit magis purificare potest,quàm cum frigida est, hoc autem quia calor digerit, & subtiliat, & facit, quòd aqua magis penetrare possit,& consequenter efficacius sordes tollere. Purificatio ergo ignis est efficacissima: purificatio autem per aquam solum est in defectum, scilicet, cum non potest adhiberi purificatio per ignem,& hoc qa quędam res ignem non tolerant. Et sic dicitur hic, qꝫ omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur,& quod non potest sustinere ignem lustrabitur aqua,& quia omnia metalla possint sustinere ignẽ, dicitur quòd aurum & argentum, & omnia metalla igne purgabuntur. *Aes & ferrum.* Aes aliquando est nomen generale ad alia metalla, & etiam monętę vocantur aes, quia fiunt de metallis. sic dicitur Lucę 21.cap.quo[illegible]dit Christus quandam viduam mittentem in Gazop[illegible]um æra minuta duo; idest, duos paruos denarios. [illegible]o modo accipitur ęs specialiter pro quodam meta[illegible]& in ista significatione accipitur hic,cum nominen[illegible]sex metalla, septimũ autem metallum,scilicet, cu[illegible]um subticetur hic, qa intelligitur per alia sex, vel p[illegible]clausulam generalẽ, quæ sequitur, scilicet. Omnę quod potest transire flammas. cuprum autem potest sustinere ignem, sicut cętera metalla.

Quare hic ponuntur omnia metalla purganda, & seruanda, in destructione vero Iericho tantum quatuor. *Quæst. VIII.*

QVAERET Aliquis quare hic ponũtur omnia metalla purganda per ignem, & seruanda, & in destructione vrbis Iericho solum accipiuntur aurum,argentum,æs,& ferrũ: Iosue c.6. Rñdent aliqui, qꝫ ibi ẽt reseruantur omnia metalla, sed non exprimũt spãliter cũ intelligant ꝓ vasa ęnea,quia æs est nomen gñale ad metalla. Sed istud non stat,quia ibi distinguit æs a ferro,auro, & argento:si aũt acciperetur gñaliter non distingueretur ab aliquo metallo,sed oĩa assignaret. Iõ aliter & melius rñdum, qꝫ magna diuersitas est inter destructionem Iericho, & destructionem Madianitarum; quia Iericho ꝓfecrata fuit Deo,& anathematizata hominibus:ita qꝫ nihil liceret accipere eis inde, quod in vsus humanos pueniret,vt patet Ios. c.6. nã & Achã, q accepit palliũ coccineũ, & regulã aureã lapidat⁹ est Iosue c.7.iõ illa, q̃ diuino cultui applicari nõ poterant destruebant̃ totaliter: inter metalla aũt solũ quatuor applicabant̃ cultui diuino in vasis & supellectilib⁹ Sãctuarij.ſ.aurũ & argẽtũ,ęs,& ferrũ:iõ ista quatuor reseruari debuerũt:patet hoc,qa aurũ erat ad faciẽdum duo Cherubĩ sup arcã,& ad faciẽdũ,ppiatoriũ,& ad cooperiẽdũ arcã, & altare thymiamatũ ꝓ totũ, & ad faciendũ candelabrũ cũ omnib⁹ vasis suis: argentum aũt erat ad faciẽdũ bases tabularũ, & ad facienda capitella colũnarũ. De his Exo.c.25.& 26. ęs erat ad faciẽdũ bases colũnarũ atrij,& paxillos,& labrũ ęneum, &

cooperiendum altare holocaustorum, & ad faciendũ vasa eius. De his Exo. cap. 27. ferrum aũt erat ad faciẽdum instrumenta erigendi, & deponendi tabernaculum, vt martellos forcipes, & similia. Solum ergo ista quatuor iussa sunt seruari in destructione Iericho, & fuerunt posita in thesauris Domini: Iosue cap. sexto. destructio autem Madianitarum non fuit Domino consecrata, sed facta ad vtilitatem multitudinis Israel, ideo omnes greges, & armenta, iumenta, & omnia supellectilia, & omne metallum, & puellæ virgines, & generaliter quidquid ad vsum humanũ conferre potest conseruatum est præter omnes mares, & fœminas cognitas a viro, & apparet differentia, quia in destructione Iericho nihil acceperunt Israelitæ, sed omnia posita sunt in thesauris Domini. In præda autem Madian omnia prouenerunt populatoribus, & sacerdotibus, præter aurum, quod ipsi spõte Deo obtulerunt, vt patet infra. *Et omne quod potest transire flammas*. Ideſt, omne quod igne purificatur, & non consumitur, aut incineratur, & hoc fit dupliciter, quia quædam transeunt per ignem, & eliquantur in eo, sicut aurum, argentum, stannum, cuprũ, & plumbum: alia autem transeunt per ignem non eliquata, sed consumuntur in eis impuritates, sicut æs, calibs, & ferrum, quocunque autem horum modorum debebat fieri purificatio in igne. Alia autem sunt, quæ nullo modo sustinent ignem, vt vestes, pelles, lina, & similia. *Igne purgabitur*. Ista purificatio non est cæremonialis, sed realis, quia in ea adimuntur impuritates realiter, & non purificatione autem legali non adimuntur impuritates, sicut in asperſione aquæ lustrationis, immo ibi maior causatur impuritas, cum illa aqua sit commixta cineribus vitulæ: ista tamen purificatio accipitur hic, vt cæremonialis. Censentur ergo omnia ista fuisse immunda, ideo cum transeunt ad Iudæorum vsum debebant purificari. *Quidquid autem non potest sustinere ignem*. Ista sunt, quæ in igne posita in cinerem vertuntur, & fumum emittunt, quod est per resolutionem ipsorum, & sic est generaliter de omnibus, quæ non sunt metalla, vel non habent conformitatem magnam cum metallis. *Aqua expiationis sanctificabitur*. Ista purificatio ponitur in defectum, quia efficacissima purificatio est in igne: quæ autem non sustinent ignem possunt habere quandam leuem purificationem, in aqua vt dictum est. Ista tamen non purificabantur in aqua per ablutionem, & defricationem, sed per solam aspersionem aquæ cum cineribus: vnde ista non erat purificatio naturalis, sed cæremonialis, quia non erant purificata realiter ista, sed secundum opinionem legis: & non dicitur, quòd purificabuntur in aqua simpliciter quasi in quacunque aqua lauari possent, sed dicitur de aqua expiationis: ista enim est aqua commixta cineribus vitulæ rufæ. De cæremonijs autem faciendi, & conseruandi istos cineres patet supra capi. 19. Cum vero aliquis homo, vel aliqua supellex expiari debebat, ponebatur modicum de cineribus in aliquo vase, & superfundebatur aqua ad commixtionem, & tunc in vase illo tingebatur hyssopus, & aspergebantur ex illa aqua homines immundi, vel vtensilia supra capitu decimonono. Vocatur autem aqua expiationis, quia ista sola est, quæ expiabat. Nam licet aqua pura naturaliter expiet abstergens sordes; lex tamen non iudicabat aliquem purificatum esse quousque aspergeretur ista aqua. Vnde siquis renuerit aspergi ista aqua, manebat immundicia sua super eum, & peribat de populo suo atque contaminabat Sanctuarium Domini supra 19. cap. Et dicitur hic sanctificabitur, ideſt, mundabitur, quia istæ res mundatę erant, cum aspergerentur ista aqua. Sanctificare enim multipliciter accipitur, sicut sanctum esse: sanctus enim significant mundum, & firmum, & Deo applicitum, & sic sanctificare est mundare, confirmare, Deo applicare. De primo patet Leui. cap. 11. & 20. Sancti estote, quia ego sanctus sum, ideſt, estote mundi, quia ego sum mundus. De secundo sunt multa exempla, quia frequenter dicitur cum dãtur aliqua præcepta: erit hoc sanctum lege perpetua, ideſt, erit hoc firmum. De tertio patet Exo. capit. 13. Sanctifica mihi omne primogenitum, ideſt, applica ad me. Idem de die sabbathi Exo. c. 20. hic autem accipitur sanctificare in primo modo: alijs modis accipitur sanctificare, sed non sunt ita vsitati. *Et lauabitis vestimenta vestra die septimo*. Istud intelligitur de lotione, quæ erat in aquis viuentibus: nam illi, qui erant contaminati super mortuo in die tertio, & septimo aspergebantur aquis lustrationis, & in fine diei septimi lauabantur in aquis viuentibus, & ista non erat aspersio, sed lotio per defricationem. Differebat autem ab aspersione aquæ expiationis, quia illa erat cum cineribus, & ista non. Etiam quia illa erat ad aspergendum guttatim, & non ad abluendum: alia autem erat ad abluendum. Etiam quia aquam lustrationis non poterat aspergere super immundum, nisi alius, qui esset mundus, poterat tamen ipse immundus lauare seipsum in aquis viuentibus. De hoc patet supra cap. 19. & cum dicitur hic, quòd lauabunt vestimenta etiam intelligendum est, q̃ lauarent corpora, sic patet præalle, cap. Legislator tamen non curauit hic exprimere omnem ritum purificationis, cũ supra expressus fuisset. De supellectilibus dubium est, an lauari debuissent in aquis viuentibus post aspersionem aquarum lustrationis, sicut erat de hominibus, & de vestibus. Dicendum, q̃ non, quia supra cap. 19. vbi ponitur complerè iste ritus, non dr̃, q̃ lauarentur supellectilia, sed solum homines & vestes. Circa cęremonialia tñ non obligabantur Iudæi plura facere, quàm iussum erat: immo nec debebant plura facere. Sic patet Deuter. 12. cap. s. quod præcipio tibi, hoc tñ facito Dño: nec addas quidquam, nec minuas.

Et purificati postea castra intrabitis. Ideſt, cum feceritis omnia, quæ dicta sunt de purificatione intrabitis purificati in castra. s. q̃ per cęremonias istas censebatur ablata omnis immunditia, & licebat introire istis in castra, vbi erant alij mundi: ante hoc autem non licebat ingredi in castra multitudinis, & multo minus in Sanctuarium: nunc autem ingredi poterant in Sanctuarium ad reddendum grates de victoria obtenta.

Dixit quoque Dominus ad Moysen: Tollite summam eorum, quæ capta sunt ab homine vsque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos, & omnes principes vulgi: diuidesq; ex æquo prædam inter eos, qui pugnauerũt, egressiq; sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem. Et separabis partem Domino ab his, qui pugnauerũt, & fuerunt in bello, vnam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus, & asinis, & ouib⁹, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimũ caput hominum, & boum, & asinorum, & ouiũ, cunctorumq; animantium, & dabis ea Leuitis,

Sanctificare quid significet.

Quo differrent vtebant aquis lustrationis a viuentibus.

uitis, qui excubant in custodijs tabernaculi Domini. Feceruntque Moyses, & Eleazar, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuaginta quinq; millia, boum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta millia, & mille animæ hominum sexus fęminæi, quę non cognouerant viros triginta duo millia. Dataque est media pars his, qui in prælio fuerant, ouium trecenta triginta septem millia quingentæ, è quibus in partem Domini sup putatæ sunt oues sexcentæ septuaginta quinque. Et de bobus triginta sex millibus, boues septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus. De animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicuti fuerat ei imperatũ ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his, qui in prælio fuerant. De media vero parte, quæ contigerat reliquæ multitudini, ideſt, de ouibus trecentis triginta septem millibus quingentis, & de bobus triginta sex millibus, & de asinis triginta millibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Leuitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumq; accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni centurionesque dixerunt: Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra, & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donarijs Domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire periscelides, & armillas, anulos, & dextralia, ac murænulas, vt deprecetis pro nobis Dominum. Susceperuntque Moyses, & Eleazar sacerdos omne aurum in diuersis speciebus pondus Sanctuarij sedecim millia septingẽtos quinquaginta siclos a tribunis & centurionibus. Vnusquisque. n. quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerũt in tabernaculum testimonij in monimẽtũ filiorũ Israel coram Domino.

Dixitque Dominus ad Moysen. Hic ponitur de præda facta diuisio, & primitiarum solutio. Nam quãquàm non iuissent omnes ad bellum; tñ omnes de præda aliquid suscipere debebant, & quia in diuidenda prędã aliqui grauarentur, aut se grauatos putarent si humano iudicio dirimeretur Deus dedit regulã de mõ diuidendi. *Tollite summam eorum, quæ capta sunt*. Erat. n. diuidenda præda, ideo oportebat, vt primo sciretur numerus rerum acceptarum, vt sic iusta fieret distributio. *Ab homine vsque ad pecus*. Ideſt, tollite summam oĩm hoĩm, & pecorum non solum tñ fuerant capti hoĩes, & pecora, sed ẽt aurum, & argentum, & alia metalla, atq; supellectilia. De his aũt non dr̃, q̃ cõputentur, & rõ est, quia in illis non assumebatur distributio s̃m numerum, sed s̃m valorem: in pecoribus. n. & hoĩbus, q̃q̃ non essent oẽs æqualis valoris, tñ fiebat distributio s̃m æqualitatem numeri: nec in hoc erat distributio iniusta, cum vtriq; parti possent dari hoĩes, & pecora magni valoris, & parui valoris: ideo posset æqualitas esse valoris cum æqualitate numeri. In alijs aũt rebus. s. supellectilibus, & in metallis non põt sic accipi, quia ista non sunt ita determinata, vt numerari debeant, quia pñt esse plura, vel pauciora per subtractionem, vel diuisionem ꝓtinui: ideo non hñt noĩa distincta tanquam suppositа, sed ꝯgregantur tanquam partes, & p ꝯgregationem iudicatur æqualitas, vel inæqualitas valoris. Item quia in istis est magna inæqualitas valoris: erit. n. aliqua supellex, q̃ valet plusquam mille supellectilia: iõ comparatio numeri in his nihil est, sed modus erat, q̃ quilibet ꝓferret in cõe omnia, quæ in bello acceperat, & omnibus collatis fiebat diuisio.

Dicet aliquis, q̃ solum ponitur hic de hominibus, & pecoribus, quia alia non sunt distributa inter pugnatores, & reliquam multitudinem, sed quod quisq; rapuisset suum erat, vt patet infra in litera.

Respondendum est ita esse: nam tunc pecora, & iumenta, & homines non diuiderentur inter pugnantes, & non pugnantes, quia soli pugnantes acceperunt prædam, ergo ipsi soli accepturi erant eã. Sed falsum est: ideo dicendum, q̃ illud solum intelligitur de auro. s. quòd omnia alia, quæ capta sunt in bello, erant communia, & æqualiter diuisa sunt inter bellatores: aurum autem non est diuisum, sed quod quisq; accepit hoc ei proueniebat: idcirco q̃ fieri debuit diuisio prædæ inter pugnantes, & non pugnantes, pecora & iumenta, & homines æqualiter diuisi sunt. Cętera autem supellectilia non diuisa fuerunt per numerum, sed ducta sunt ad collationem & ibi secundũ æqualitatem valoris diuisa sunt. Aurum autem non fuit ductum ad collationem, sed quilibet sibi retinuit quod rapuerat: & postea Domino totaliter oblatum est, vt patet infra. *Tu & Eleazar sacerdos, & principes vulgi*. Isti debebant diuidere prædam, quia erant tanquam iudices populi, & erant viri honorabiles: iõ populus magis ꝓfideret de eis, q̃ fideliter summam acciperent atque diuiderent. Vocantur principes vulgi principes multitudines, & possunt isti accipi pro 12. principibus. 12. tribuum, qui erãt principes totius vulgi. Vel possunt accipi pro principibus, quos constituit Moyses consilio Iethro. s. pro tribunis, & Centurionibus, decanis, & quinquagenarijs, de quibus Exod. 18. cap. Sed dicendum, q̃ accipitur hic primo modo, quia quãdo facta est computatio totius populi, vel debebat facere aliquid Moyses cũ principibus semper assumebat principes 12. tribuum, vt patet s̃. c. 1. ideo ita acciperet hic ad computandũ prædam. Itẽ patet, quia si intelligeretur de tribunis, centurionib⁹, &c. non diceretur, q̃ Moyses, & principes vulgi diuiderent prædam, sed Moyses, & Iudices vulgi, quia isti non erant principes, sed iudices. Item non erat cõueniens iudices istos assumi ad faciendum aliquid cum Moyse, quia præ multitudine ꝓuenire non pñt ad vnum actum, sicut non posset totus populus ꝓuenire ad aliquid vnum, quod patet, quia accipiẽdo oẽs

Quare in diuisione prædæ de supellectilibus non fuit facta diuisio, sicut in reliquis.

Quare Moyses, & Eleazar, & principes populi diuiserũt prædam.

istos iudices, essent plures quàm 80. millia: nam paulo ante hoc computati fuerant in populo sexcenta millia virorum, & mille, & septigẽti, & 30. ideo oportet, quia haberent isti sexcentos, & duos tribunos, & centuriones sex mille, & 17. & quinquagenarios 12. millia, & 34. & decanos sexaginta millia. & 183. qui sunt vltra 80. millia, qui non possent conuenire ad aliquẽ vnum actum, ergo non fuerunt isti congregati ad diuidendum prædam, & tollendum summam illius. Quòd autem tanta esset multitudo populi apparet in numeratione, quæ fuit facta pauloante hoc in eodẽ anno, de qua supra 26. cap. ideo accipiuntur hic principes pro 12. principibus 12. tribuum. *Diuidesque ex æquo prædam.* Idest diuides æqualiter: non solum ipse Moyses diuisurus erat prædam, sed etiam alij principes cum eo: & cum dicitur, ꝙ erat æqualis diuisio inter bellatores, & reliquam multitudinem non est sensus, ꝙ tantum daretur cuilibet de multitudine, quantum cuilibet bellatori, sed ꝙ tãtum dabatur toti multitudini manenti in castris, quantum omnibus bellatoribus, & sic non erat diuisio per ęqualia respectu psonarum, quia bellatores erant 12. millia, vt patet supra in litera: reliqui autem manentes in castris erant quasi sexcenta millia virorum, vt patet supra c. 26. iõ tantum dabatur vni bellatori, quantum 40. vel quinquaginta viris de illis, qui manserunt in castris. Sed arguetur, ꝙ deberet æqualiter diuidi præda inter eũtes ad bellũ, & manẽtes in castris, qa dr 1. Re. 30. equa ps erit eũtis ad bellũ, & manentis ad sarcinas. & sic fit diuiderẽt spolia. Ad hoc rideri põt. Primo quidem: vno mõ, ꝙ illa lex nõ erat tpe belli huius. Sed incepit tpe Dauid, qñ pugnauit contra Amalechitas. Vnde dicitur præalle. cap. Et factum est hoc ex illa die, & deinceps constitutum, & præfinitum est quasi lex in Israel vsque ad diem hanc: ergo a principio non erat ista lex; alioqn non dubitassent super hoc viri, qui iuerunt cum Dauid. Alio modo & conuenientius rñdetur, ꝙ dato, ꝙ ista lex fuisset a principio tempore huius belli cõtra Madianitas non obligarentur bellatores æqualiter diuidere prædam cum manentibus in castris, quia illa litera intelligitur de euntibus ad bellum, qui tamen postea manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum, & illi aliquo modo dicuntur pugnatores: nam necesse erat, quòd aliquis maneret ad custodiendas sarcinas, alioquin possent hostes irruere super sarcinas, & diripere illas sibi. Cum ergo isti sint occupati in rebus bellatorum debent habere mercedem bellatorum. Item si acciderit, quòd bellatores superẽtur ab hostibus, illi qui sunt in custodia sarcinarum ęqualiter erunt in periculo, quoniam hostes poterunt irruere super eos, & necesse est, vt succumbant, vel vt pugnent. hic autem est dissimile, quia isti, qui manserunt in castris non iuerunt ad pugnam in terram Madian ad custodiendas sarcinas bellatorum, nec accesserunt prope terram illam, & dato, quòd isti bellatores perirent non incumbebat eis aliquod periculum, quia remotissimi erant, ideo non debebant habere æqualem portionem cum bellatoribus, sicut si de regione aliqua irent quidam ad bellum, & alij manerent in vrbibus: manentes non debebant tantum recipere de pugna, sicut euntes ad bellum, vel fortè nihil. Hic tamen Deus iussit dari aliquid manentibus in castris: & hoc fortè nihil propter bonum pacis, quia qui manserunt in castris erant plurimi, & si euntes retinuissent sibi totam prædam irascerentur manentes, facerentque impetum in eis, & tumultuarentur castra. Datum autem est eis aliquid, scilicet, quòd quadraginta, vel quinquaginta de manentibus in castris reciperent tantum, sicut vnus de pugnatoribus. Vel potest dici, quòd fiebat hoc, quia manentes in castris erant dispositi ad eundum in bellum, sicut illi, qui iuerunt: ideo aliquid habere debebant, vel quia licet ipsi mansissent in castris, tamen non erant penitus, sicut qui manent in vrbibus, sed aliquo modo erant in expeditione bellica, ideo aliquid habere debebant, licet non æquale.

An deberent spolia æqualiter diuidi inter bellantes, & non bellantes.

Inter eos, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum. Hic est ordo præposterus, quia prius est, quòd aliqui irent ad bellum, quàm quòd pugnarent. hic autem dicitur primo de pugnatoribus, quàm de egredientibus ad bellum. iste modus loquendi est vsitatus apud poetas. Sic patet per Virgiliũ secũdo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.

Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma, q̃ moriamur. Istæ duæ clausulæ, scilicet, qui pugnauerunt, & egressi sunt ad bellum, non ponuntur tanquàm distinctę, quia tunc esset sensus, quòd illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas, & non pugnauerunt, non deberent habere aliquam partem de præda. Sed falsum est, ideo intelligendum, quòd vna clausula istarum nihil addit ad alteram, sed omnes, qui egressi sunt ad bellum habentur tanquam pugnantes, ideo omnes egredientes ad bellum acceperunt partem. Ponitur etiam alia clausula infra. Et fuerunt in bello: sed etiã ista nihil addit ad præcedentes, quia pro nullo alio accipitur hic fuisse in bello, nisi pro fuisse in numero bellatorum, licet actualiter non pugnassent.

Fœminæ secundũ politiam Socratis debebant ire ad bellum nõ autem secundum Arist.

Et inter omnem reliquam multitudinem. Vocatur reliqua multitudo virorum manentium in castris: fœminæ autem non computantur hic, nec assignata fuit eis aliqua pars, quia ipsæ nunquam egrediuntur ad opera bellica, nec sunt conuenientes ad hoc, licet in politia Socratis determinaretur, quòd fœminæ egrederentur ad bellum, sicut viri sumendo parabolam ab animalibus brutis, sed hoc improbat Aristo. 2. Polit. capitu. 2. ideo pars illa, quæ prouenit multitudini diuisa est inter solos viros, sed solum inter illos, qui erant potentes ad opera bellica, scilicet, viginti annis, & supra, in qua ætate ascribuntur homines militiæ secundum legem Mosaycam, vt patet ꝛ. ca. 1.

Et separabis partem Domino. Hic ponitur de primitijs dandis de rebus acquisitis in bello: Deus enim vult, vt gratulemur ei in singulis, in quibus nobis benefacit, sicut condignum est, vt omnibus benefactoribus nostris pro singulis beneficijs gratias impendamus, sed nihil in nobis est, quod Deo auctore non susceperimus: ideo in singulis ei gratias impendere deberemus: potissime tamen in eis, quæ maiora sunt, & magis a Deo conferri videntur: huiusmodi est de victoria belli: nam a Deo est, quòd vincamus, vel vincamur, & non dependet ex fortitudine bellica, vel ex multitudine bellatorum. Sic patet primo Regum decimoquarto capitu. ex verbis Ionathę ad armigerum suum, non est difficile saluare Domino, vel in multitudine, vel in paucis. & primo Machabæ. capitu. quarto: dicit Iudas facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cœlo fortitudo est: volebat ergo Deus, quòd pro hac victoria, quæ ab ipso collata fuerat, potissimum, quia miraculose collata fuerat, cum nec vnus de Iudæis perijsset destructis tot millibus Madianitarum, & desolata terra ei gratiæ fierent, & quia congratulatio licet in corde precipua sit maior apparet, cum aliqd exterius manifestatur in opere, ideo uoluit, ut in signo exteriori aliquid sibi fieret, quod denotaret interiorem gratulationem, & hoc fuit, quòd daretur aliquid de præda belli Deo,

Deo, & quia Deus hoc recipere non poterat, nec eo indigebat, fecit, vt ministri eius. s. sacerdotes hoc reciperent, iubens, quòd tam bellatores, quàm reliqua multitudo manens in castris aliquid Domino impẽderent de præda, & determinatur hic quantum isti impendere deberent, & quia non solum fuerat hic collata victoria, sed etiam miraculose collata est, ipsi qui pugnauerant impenderunt omne aurum, quod acceperant in bello pro thesauris Domini, scilicet, qa nullus de euntibus ad bellum perierat, vt patet infra.

Consideranda autem, quòd istud quod separatũ est de parte, quæ prouenit bellatoribus, & de parte, q̃ prouenit reliquæ multitudini ad dandum Deo non fuit separatum post factam diuisionem per omnes, sed antequam daretur quidquã alicui, scilicet, quòd diuisa est præda in duas medietates ęquales, & de vna earum, quæ proueniebat toti multitudini data est quædam portio Deo, reliquum autem diuisum est inter reliquam multitudinem, & sic factum est de portione, quæ prouenit bellatoribus. Dicitur autem hic, & separabis partem Domino ab his, qui pugnauerũt, ideest de parte, quæ prouenit pugnatoribus adhuc separabis partem vnam Deo, ideest ad dandum sacerdoti magno loco Dei, quanta autem sit ista pars, immediatè patet. *Ab his, qui pugnauerunt, & fuerunt in bello.* Ideest de parte, quæ prouenit pugnatoribus, istæ duę clausulæ idem sunt, scilicet, pugnauisse, & fuisse in bello, qa nemo poterat pugnare, nisi sit in bello, existentes autem in bello pugnantes cententur, sed ponitur vtraque ex modo loquendi Hebraico, qui interdum superabundat. *Vnam animam de quingentis.* Ideest de omnibus animabus, quæ prouenerint bellatoribus dabis partem Domino, & modus erit, quòd de quingentis animabus detur vna: accipitur autem hic anima pro re animata: nam, siue homo, siue pecora vocantur hic animæ, & hoc, quia homines accepti in bello, & pecora ex medietate prouenerũt bellatoribus, & de his dabat partem Domino, multitudo etiam dabat partem de portione sua, sed dabat de quinquaginta animabus vnam. Causa huius diuersitatis est, quia illi, qui manebant in castris, non pugnauerunt, nec posuerunt animam suam ad mortem, sicut bellatores, ideo rationabile erat, quòd plus acciperent bellatores de pręda, quàm reliqui non pugnantes. Etiam excedebant eos in alio, scilicet, quòd tantum susceperant de præda pugnatores, qui erant 12. millia, sicut reliqui manentes in castris, qui erant quasi sexcenta millia. Item pugnatores dabant primitias suas summo sacerdoti, reliqua autem multitudo dabat primitias suas omnibus leuitis, vt patet in litera, sed omnes leuitæ erant multi: sacerdos autem magnus etiam cum omnibus alijs sacerdotibus faciebant paruum numerũ, ideo maiores esse debebant primitiæ reliquæ multitudinis, quàm primitię bellatorum. *Tam ex hominibus, quàm ex bobus, & asinis, & ouibus.* Per hæc intelliguntur omnia pecora quæcunque adducta sunt de terra Madian si aliqua alia fuissent, sicut capræ chameli, eq, & similia. Sed satis dici potest, quòd nulla alia fuerunt præter hæc, nam cum infra determinatur quantitas primitiarum tam de parte bellatorum, quàm de parte reliquæ multitudinis solũ ponitur numerus ouiũ, boum, asinorum, & hominum, si tamen fuissent aliqua alia pecora, vel iumenta capta in præda tangeret hic de eis, cum tam diligenter ponatur ibi numerus boum, & ouiũ, ita vt nec vna ouis relinquat. Ideo dicendũ, ꝙ nulla alia pecora fuerunt ducta de terra Madiã, sed satis mirabile est qũo in tota terra Madian non fuerunt saltẽ duæ capræ aut vnus equus, vel chamelus. *Et dabis eam Eleazaro sacerdoti.* Ideest ista pars primitiarum cedet Eleazaro, qui est sacerdos magn⁹, & hoc, quia ista pars cedebat Domino, sed Deus non poterat eam recipere, nec indiget ea, ideo aliquis loco eius recepturus erat, nullus autem ꝓpinquior erat quàm ministri eius, & quia sacerdotes sunt ministri eius principales commisit eam Eleazaro sacerdoti.

An sacerdotes minores acceperint aliquid de istis primitijs belli, sicut leuitæ, & sacerdos magnus. Quæst. IX.

QVAERET aliquis circa hoc an sacerdotes minores aliquid acciperent de istis primitijs pugnæ. Et videtur, quòd aliquid recipere deberent, quia omnes istę primitiæ, q̃ dabantur de parte bellatorum, quàm quæ dabantur de parte reliquæ multitudinis proueniebant Deo, ipse autem tradidit eas ministris suis, & quia sacerdotes minores, ita erant ministri Dei, sicut leuitę, & sacerdos magnus, debuit eis aliquid dari de ista præda. Quòd autẽ daretur sacerdoti magno patet hic, quòd verò daretur reliquis leuitis apparet infra, ideo necesse est intelligi, quod etiam daretur aliquid sacerdotibus ne essent peioris conditionis, quàm leuitę, cum magis ministrarent Deo, quàm leuitæ.

In contrarium videtur, quia hic ponitur, quòd portio, quæ data est Domino de parte pugnatorum prouenit Eleazaro, & portio data de parte reliquę multitudinis prouenit leuitis, sed nihil aliud erat de quo primitię dari possent. Ergo sacerdotibus minoribus nu[illegible] primitię de præda datę sunt. Simile autem habetur [illegible] decimarum, nam leuitis iubebantur dari omn[illegible] Israel. summo autem sacerdoti dari debebat [illegible] decimis leuitarum, de quibus supra cap. 18. sacerdotibus autem minorib⁹ nihil dabatur de decimis, vt patet ibidem, ergo similiter nihil erat dandum hic de primitijs prædę.

Ad rõnẽ in cõtrariũ.

Respondendum est, quòd sacerdotibus minoribus fuit datum aliquid de ꝓmitijs prædę, quia non debebant esse peioris conditionis, quàm leuitę, & fuit eis datum aliquid de parte, quæ prouenit Eleazaro sacerdoti, nam omnes sacerdotes minores computabãtur de domo sacerdotis magni potissimum nũc, quia erant valde pauci, ideo de parte summi sacerdotis, q̃ erat satis magna, debebat eis dari. Cum verò arguit, quòd hic dicitur de primitijs summi sacerdotis, & de primitijs leuitarum, & nihil agitur de primitijs sacerdotum, ergo nullæ dabantur eis. Respondendum est, quòd quamquàm non agatur mentio explicite, tamen subintelligitur, scilicet, quòd daretur eis de primitijs summi sacerdoti. Cum autem confirmatur, quòd summo sacerdoti dabantur quædam decimæ, & leuitis dabantur omnes aliæ, & nullæ proueniebãt sacerdotibus minoribus, ergo sic non proueniebant eis primitię hic, non tenet consequentia, quia ibi assignantur eis multa alia iura sufficientia illis, ideo de decimis nihil eis datum est, sed solis leuitis & sacerdoti magno, qui non habebant prouentus sufficientes aliunde: sed tempore huius belli nondum susciebant sacerdotes aliqua iura, nec Leuitæ, quia non ministrabant Domino, nec habebant Israelitæ vnde soluerent, cum non colerent terram, nec vacarent laboribus, ideo si darentur aliqua iura de præda sacerdoti magno, & aliqua Leuitis, & nulla darentur sacerdotibus grauarentur nimis ipsi nõ habentes aliũde aliquos prouentus. Et sic dicendum, quòd data fuit eis aliqua pars, scilicet, de hac, quæ data est sacerdoti magno. *Quia primitiæ sunt Domini.* Istud est redditiuum causę pro superiori, scilicet, quòd ideo datæ sunt istæ partes prædæ Eleazaro, quia primitiæ sunt Domini, ideest, quædam partes separatæ pro Deo, quasi dicat, pro victoria cõcessa Israelitis debebat aliquid

dari

dari Deo,& iſtud vocatur primitiæ,& quia Deus non F
ſuſcipit,nec indiget his primitijs facit eas dari miniſtris ſuis.Eleazarus autem erat princeps ſacerdotum, ideo fecit,quòd ei, & reliquis minoribus ſacerdotib⁹ daſetur vna pars primitiarum de præda. *Ex media quoque parte filiorum Iſrael*. Hic ponitur portio de præda, quæ data eſt Leuitis de parte, quæ prouenit multitudini manenti in caſtris,& dicitur,ex media parte filiorum Iſrael,ideſt ex medietate prædę, quæ prouenit filijs Iſrael. Non accipitur autem hic medietas ſecundum numerum hominum,ſed ſecundum prędę magnitudinem,vocantur autem hic filij Iſrael illi,qui mā ſerunt in caſtris,non quidem,quòd bellatores non eſ ſent de filijs Iſrael,ſed quia ſemper maior pars populi vocatur populus abſolutè.vt cum dicimus populus facit hoc,vel populus locutus eſt, quaſi alij non ſint de populo,hoc modo etiam reſpectu Leuitarum dicū tur omnes alij eſſe filij Iſrael in populo Iudæorum, quaſi non ſint Leuitę de filijs Iſrael. *Accipies quinquageſimum caput*. Ideſt de quinquaginta capitibus accipies vnum.ſcde hominibus, vel de pecoribus prouenientibus ſibi accipies de quinquaginta vnū, & iſtud pro Leuitis. Cauſa autem quare de pecoribus, & hominibus prouenientibus toti multitudini dabat vnū de quinquaginta, & de prouenientibus bellatoribus dabatur vnum de quingentis,ſupra aſſignata eſt.

Hominum,& boum,& aſinorum, & ouium. Iſta quatuor genera exprimuntur hic fuiſſe accepta in præda de quorum quolibet deſignatur quot capita fuerint, & G
quot fuerint data Deo. *Cunctorum animantium*. Ex H
hoc dicet aliquis,quòd præter homines,boues, oues, & aſinos fuerint aliqua alia animalia tam de pecoribus,quàm de iumentis,cum dicatur hic,cunctorum. que animantium,quod videtur eſſe additum ad præcedentia,ſemper tamen videtur dicendum id, quod ſupra,ſcilicet, quòd nulla alia animalia ducta fuerunt de terra Madian,niſi de his quatuor generibus, quia cum tam diligenter exprimatur numerus omnium animalium de his quatuor generibus, ita vt nec vnū deficiat, aliquo modo tactū fuiſſet de alijs animalib⁹, ſed nihil horum tāgit. Cum vero dī hic:Cunctorumq; animantium.Dicendum,quòd non ponitur hic additiuè,ſed expoſitiuè,ſicut interdum in Scriptura multę clauſulæ ponuntur.

Quomodo fuerunt datæ primitiæ Domino de vtenſilibus,& metallis. Quæſt. X. I

QVAERET aliquis circa prædicta de vtenſilibus,& metallis, quæ acceptæ ſunt in præda,quomodo fuerint datæ primitię Domino, vel quomodo diuiſa fuerint. Ad hoc aliquis reſpondebit negando præſuppoſitum huius quæſtionis, prę ſupponitur enim, quòd vtenſilia, & omnia metalla diuiſa fuerint inter bellatores, & reliquam multitudinem,ſicut homines, & pecora. Sed hoc non apparet,quia ſolum dicitur de diuiſione hominum,& animalium brutorum. Item dicitur,quòd non ſtat hoc, quia infra dicitur, vnuſquiſque enim, quod in preda rapuerat ſuū erat, ergo non fuit facta aliqua diuiſio. ſed hoc non eſt conuenienter dictum, quoniam Deus volebat,quòd manentes in caſtris haberent partem de tota præda,ſed in ſupellectilibus,& metallis eſſet magna pars prædę, ergo etiam de illis portio data fuit manentibus in caſtris. Cum vero arguitur,quòd non fuiſſet diuiſa præda ſupellectilium, quia dicitur vnuſquiſque quod rapuerat ſuum erat, falſum præſupponitur, quia illud non intelligitur de tota preda,ſed ſolum de auro, vt patet infra alioquin homines,& pecora non diuiderentur inter pugnatores,& manentes in caſtris. Ideo ſatis rationabile eſt, Rñ. Auct.
quòd fuerit facta diuiſio ſupellectilium, licet hic ſubticeatur,& cauſa ſubticendi eſt, quia ſupra dicebatur de modo diuidendi homines,& iumenta, & hoc erat ſecundum æqualitatem numeri: in ſupellectilibus autem non poterat poni conuenienter talis modus diuiſionis,ſed credendum eſt, quòd alio modo diuideretur, ſcilicet,ducendo omnia ad collationem,& diuidendo per medium ſecundum æqualitatem valoris. Quòd autem aliquid hic ſubticetur neceſſe eſt dici, quia oportet,quòd aurum,& argentum, & cętera ſupellectilia diuiderentur,vel inter bellatores ſolum, vel inter bellatores, & reliquam multitudinē, quod patet, quia aurum, & argentum, & multa genera metallorum,& ſupellectilium in bello capta ſunt, ſed de his nihil proueniebat totaliter cuilibet capienti, niſi aurum,vt patet infra: oportet ergo,quòd argentum, & cętera metalla,& ſupellectilia capta diuiſa fuerint, ſed nihil de hoc exprimitur,ergo neceſſe eſt, quòd dicatur aliquid hic ſubticeri. Vnde rationabile eſt dici, quòd ſubticeatur diuiſio facta ſupellectilium, & metallorum inter pugnatores,& reliquam multitudinē. Tunc autem ſtat dubium, de quo quęrebatur, ſcilicet,qualiter fuerint datæ primitię Domino de rebus illis. Reſponderi poſſet dupliciter, vno modo,quòd Ad qōnē.
nullę primitiæ datæ ſunt,quia ſufficiens fuit, quòd darentur de hominibus,& pecoribus in ſignum gratiarum pro victoria,ideo de alijs non exprimitur. Alio modo poteſt intelligi,quòd fuerunt datæ primitię eo modo,quo de pecoribus,& hominibus,ſcilicet,quòd de medietate, quæ prouenit bellatoribus, datę ſunt primitię Eleazaro, & de medietate prouenienti reliquæ multitudini datę ſunt primitiæ leuitis, & ſicut dabatur de pecoribus, & de hominibus quinquageſimū caput de parte multitudinis, & quinquageſimū de parte bellatorum, ita daretur hic pars quinquageſima in valore de medietate non pugnatorum, & pars quingenteſima de medietate, quæ prouenit pugnatoribus. *Et dabis ea leuitis*. Nomine leuitarum intelliguntur hic ſoli Leuitæ, qui non erāt Sacerdotes, ſcilicet,Gerſonitæ,& Meraritę, & pars quædam Caathitarum. Nam Leuita dupliciter dicitur, aliquando enim importat nomen progeniei,& aliquando nomen officij. Primo modo omnes, qui ſunt de ſtirpe Leui,ſiue ſint ſacerdotes, ſiue non,vocantur Leuitę. Secundo modo vocantur Leuitæ illi ſolum, qui miſtrabant in minoribus officijs,ſcilicet, qui non erant ſacerdotes,& iſto mō accipitur hic: ſunt enim diſtincta iura ſacerdotum,& Leuitarum ſupra 18.ca.poſtea autem iſta iura erant diuidenda inter Leuitas, ſed an ſecundum æqualitatem,vel ſecundum dignitatē, non apparet. *Qui excubant in cuſtodiis tabernaculi Domini*. Ideſt,qui vigilant in cuſtodiendo tabernaculum Domini,in quo denotatur officium Leuitarum, pro quo recipiebant iſta ſtipendia:erant enim Deo debita iſta, quæ dabantur,ſed quia ipſe non indigebat his, dabat miniſtris ſuis:ſi autem Leuitæ non haberent aliquod miniſterium,non darentur eis primitiæ iſtæ. & dicitur hic,ꝙ excubant in cuſtodijs Domini, quia iſtud eſt vnum ex officijs Leuitarum, ſcilicet, quòd cū caſtra eſſent fixa, ipſi caſtrametārentur in circuitu tabernaculi attente cuſtodientes,ne quis de populari⁹ accederet ad Sanctuarium,aut cōiungeret ſe illis,alio quin oriretur indignatio Dei ſuper populum. Leuitæ etiam deponebant tabernaculum quando deponendum erat,& portabant illud in via, cum mouenda eſſent caſtra, & figebant illud erigentes cum caſtra figerentur. De his ſupra cap.1.Dicitur autē hic in cuſtodijs tabernaculi,ideſt totius Sanctuarij, quia non ſolum cuſtodiebant Leuitæ tabernaculum, ſed etiam

etiam atrium eius, ſed accipitur hic large tabernaculum pro Sanctuario. *Feceruntque Moyſes, & Eleazar,ſicut præceperat Dominus*. Hic ponitur executio prædictorum,ſcilicet,de ſumma recipienda, & de facienda diuiſione inter pugnatores, & reliquam multitudinē, & hoc fecerunt Eleazar,& Moyſes, & non ſolum ipſi,ſed etiam principes vulgi cum eis:ſic enim iuſſum fuerat,vt patet ſupra. *Fuit autem præda quam exercitus ceperat*. Hic determinatur quantitas prædæ, vt ſequatur diuiſio inter pugnatores & non pugnatores. Et ex hoc confirmatur id,quod ſupra dicebamus, quòd in pugna contra Madian nulla animalia fuerunt capta præter homines,oues,boues, & aſinos, quia hic dicit, quòd iſta fuit preda,quæ ſequitur,quaſi iſta ſola eſſet B
præda, ſed ſolum ponuntur hic quatuor genera animalium,ergo non fuerunt alia capta, alioquin ſuperfluè diceretur, quòd iſta fuit præda. Ponitur autem hic numerus determinatus boum, ouium, hominum, & aſinorum, vt ſciatur quantum proueniebat cuilibet parti,& quantum Eleazaro, & quantum Leuitis. *Sexaginta millia,& mille animæ hominum ſexus fœminei*. Ponitur hic numerus prædæ quantum ad homines. Et vocantur hic animæ ipſi homines ex modo ſcripturæ. Et dicitur ſexus fœminei, quia quāquàm capti ſunt homines ſexus maſculini in præda, tamen non venerunt in diuiſionem,ſcilicet, quòd pugnatores acceperunt omnes paruulos, & fœminas ducēs in caſtra, ſed Moyſes fecit, quòd omnes maſculi, ſiue magni,ſiue parui iugularentur,ideo nullus de eis hic computatur, ſed ſolæ fœminæ. *Quæ non cognouerunt viros*. Dicitur hoc, quia omnes fœminæ Madianitarum captæ ſunt a bellatoribus, & ductæ in caſtra, ſed non fuerunt omnes reſeruatę. Nam iuſſit Moyſes,quòd omnes fœminæ,quæ cognouerant viros iugularentur ſolis virginibus reſeruatis, & iſtæ diuiſæ ſunt inter pugnatores, & reliquam multitudinem, & de his dicitur,quòd non nouerunt viros. *Dataque eſt media pars his,qui in prædio fuerunt*. Ideſt medietas toti⁹ prædæ,ſcilicet,de omnibus hominibus, & pecoribus ſupra computatis in litera data fuit 12.millibus virorum,qui fuerunt in bello, & alia medietas data eſt reliquæ multitudini. *Quium 337.millia quingentæ*. Iſta eſt medietas totius prædæ quantum ad oues: erāt enim ſexcenta ſeptuaginta quinque millia, quarum medietas eſt 337.millia quingentæ. *Ex quibus in partem Domini ſupputatæ ſunt oues ſexcentæ ſeptuaginta quinque*. Ideſt de iſtis ouibus, quæ prouenerunt bellatoribus venerunt in partem Domini, ideſt in partem Eleazari ſacerdoti,& ſacerdotum minorum ſexcentę 75.dicuntur autem prouenisſe in partem Domini illa, quę dabātur ſacerdotibus,& Leuitis, qui erant miniſtri Dei, ſed de parte,quę prouenit bellatoribus dabantur primitiæ Eleazaro,& minoribus ſacerdotibus.Prouenerunt autem ſolum ſexcentę 75.oues, quia de quingētis dabatur vna,vt patet ſupra,ideo de trecentis millibus ouium datæ ſunt ſexcentę,& de 37.millibus, & quingentis datæ ſunt 75. *Et de bobus 36 millibus*. Tota præda boum fuit 72.millium, de quibus medietas E
prouenit bellatoribus, ſcilicet, 36. millia boum, & de his dederunt partem, quæ proueniebat Domino, ſcilicet,boues 72.nam de quingentis dabatur vnus,iō de 30.millibus darentur 60.& de ſex millibus darentur 12. *De aſinis 30.millibus quingentis aſini* 61. Fuit autem tota præda aſinorum 60.millia,& mille,ideo medietas, quæ proueniebat bellatoribus erat 30.milliū, & quingentorum aſinorum, & cum de quingētis daretur vnus de 30.millibus, & quingentis prouenient 61. *De animabus hominum 16.millibus*. Ideſt de puellis virginibus,quę diuiſę ſunt in preda,& iſtę fuerunt 32.millia,de quibus proueniebant 16.millia.pugnatoribus. *Ceſſerunt in partem Domini 32.animæ*. Ideſt prouenerunt Eleazaro, qui recipiebat iſtas primitias loco Dei 32.virgines, quia de 16.millibus prouenient 32.cum daretur vna virgo de quingentis. *Tradiditque Moyſes numerum primitiarum Domini Eleazaro*. Iuſſerat Deus,quòd primitiæ,quæ prouenirent ex parte bellatorum darentur Eleazaro,& aliæ,quæ prouenient ex parte multitudinis darentur Leuitis, ita autē factum eſt hic, & non eſt intelligendum, quòd fuerint datæ iſtę primitiæ Eleazaro, ideſt ſoli Eleazaro, ſed etiam ſacerdotibus minoribus pars data eſt, vt ſupra declaratum fuit,ſed dicuntur datæ Eleazaro iſtæ primitiæ,quia ipſe erat princeps omnium ſacerdotū. *Ex media parte filiorum Iſrael*. Ideſt ex medietate p̄dæ,q̄ prouenit filijs Iſrael,ideſt pugnatoribus,hic autem accipitur è contrario, quàm ſuperius, quia ſupra vocabantur filij Iſrael tota multitudo, quæ diuidebatur contra bellatores: Hic autem accipiuntur filij Iſrael pro bellatoribus. Et neceſſe eſt ſic dici,quia dicit h ic, ꝙ primitiæ iſtorum traditæ ſunt Eleazaro, ſed ſupra dicebatur, ꝙ primitiæ bellatorum darentur Eleazaro,& primitiæ reliquæ multitudinis darētur Leuitis. Patet etiam ex eo quod ſequitur, ſcilicet. *Quæ ſeparauerat his,qui in prælio fuerant*. Ideſt, iſta media pars filiorū Iſrael fuerat ſeparata pro his,qui in bello fuerunt,ſed iſti non poſſunt vocari multitudo, quæ erat in caſtris:ergo bellatores vocantur hic filij Iſrael, & in hoc eſt magna æquiuocatio,& difficultas intelligēdi Scripturam. *De media vero parte,quæ contigerat reliquæ multitudini*. C
Ponuntur primitiæ, quæ datæ fuerūt Leuitis de medietate prædæ, quæ prouenit reliquæ multitudini, ideſt, multitudini virorum manenti in caſtris,& ponuntur hic omnia quatuor genera animalium, de quibus fuit præda, & quantum de quolibet prouenerit non pugnatoribus. *Tulit Moyſes quinquageſimum caput*. Ideſt tam de hominibus, quàm de bobus aſinis,& ouibus dedit Moyſes Leuitis de quinquaginta vnum,& iſtę erant maiores primitiæ, q̄ illę, quę datę ſunt Eleazaro ſacerdoti,ſcilicet,in decuplo, quia quinquaginta eſt ſub decuplum quingētorum. Et ſecundum hoc patet,quot aſini, quot boues, quot oues, quot homines venerint Leuitis accipiendo in decuplum eorum,quæ prouenerunt Eleazaro ſacerdoti.Vnde de 337.millibus quingentis ouibus prouenerunt ſex millia ſeptingentę, & quinquaginta oues. De bobus autem 36. millibus prouenerunt Leuitis ſeptingenti 20.boues. De aſinis autem 30. millibus quingentis prouenerunt Leuitis ſexcenti, & decem. De virginibus 16.millibus ceſſerunt Leuitis 320.

Dedit Leuitis,qui excubabant in tabernaculo Domini. Ideſt aſſignauit Moyſes iſtam partem Leuitis minoribus pro eo,quòd excubabant in tabernaculo Domini, ideſt, erant vigilantes, vel attenti ad faciendum omnia miniſteria in tabernaculo Domini,quæ pertinebant ad officium eorum,quæ ſupra aſſignata ſunt. Vel dicitur,quòd excubabant in tabernaculo, ideſt, in circuitu tabernaculi,ſcilicet,Sanctuarij.Nam Leuitæ erant diuiſi in quatuor partes, & caſtrametabātur ad quatuor latera Sanctuarij, de quo patet ſupra cap. 3.iſtud autem erat,ne illi, qui non erant Leuitæ non accederent ad Sanctuarium. *Cumque acceſſiſſent*. Hic ponitur gratuita oblatio. Iuſſerat enim Deus de his, quæ in bello acquiſita ſunt dari primitias ſibi,quæ ſupra datæ leguntur. Harum autem ſolutio erat ſub neceſſitate,quia Deus iuſſerat; ideo eis ſolutis adhuc bellatores gratis alia obtulerunt,ſcilicet,totum aurū, quod in bello acceperant pro mirabili liberatione, quia nec vnus ex bellatoribus defuit. *Principes exercitus*. Multi enim fuerunt principes in exercitu cōtra Madian. Nam licet eſſet vnus dux omnium bellatorum,

rum, tamen sub eo erant multi principes minores, F
scilicet, tribuni, centuriones, & alia genera principatuum *Tribuni, & centuriones dixerunt*. Isti sunt de principibus belli, & non sunt tribuni, & centuriones, qui constituti sunt tanquam iudices per Moysen consilio Iethro, sed sunt alij principes belli, quibus committebantur multi viri regendi. Si autem diuisus esset totus exercitus per tribunos, oportebat, vt essent tribuni 12. in bello, & si per centuriones, oportebat, vt essent 120. & hoc, quia bellatores erant 12. millia. *Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum*. Hic ponitur causa istius oblationis, scilicet, pro admirabili victoria, quia nullus defuit in bello. Dicunt enim, quòd recensuerunt, Idest computauerunt bellatores, qui sub eis fuerunt, & nullus inuentus est defecisse. Dicunt autem. Nos serui tui, quia Moyses erant princeps totius populi, & Propheta Deo acceptissimus in signis atque portentis, ideo omnes timebant eum atque honorabant. *Quos habuimus sub manu nostra*. Idest in potestate nostra. Isti, qui loquebantur erant principes belli, & quilibet habebat sub se aliquos viros, scilicet, centuriones habebant centum, & tribuni habebant mille, quorum quilibet curam gerens de suis computauit eos finito bello. *Et ne vnus quidem defuit*. Idest nullus defecit de pugnatoribus, etiam nec vnus, quod mirabile erat: ideo tanquam pro admirabili specialiter Domino grarias offerebant. *Ob hanc causam offerimus in donaria Domini*. Idest, quia scimus hoc mirabiliter factum, offerimus Deo dona. Donaria [illegible], & dona idem sunt: dicitur autem aliquis offerre in donaria, H
Idest offerre aliquid tanquam donum, & sic erat de auro, quod isti obtulerunt. *Singuli quod in præda auri potuimus inuenire*. Idest torques aurum, quod ex præda habitum est offerimus. Dubium enim est, an intelligatur de auro, quod prouenit solis principibus, vel de eo quod prouenit toti militiæ. Nam dicitur hic, quòd centuriones, & tribuni obtulerunt. Sed dicendum videtur, quòd non solum principes, sed omnes bellatores obtulerunt aurum suum, quod patet, quia istud offerebatur pro speciali beneficio, scilicet, quòd nullus in bello periit. Sed istud beneficium non solum erat collatum principibus, sed etiam omnibus bellatoribus, ideo videtur, quòd omnes obtulerunt. Item patet, quia quod quisque inuenisset de auro in præda, suum erat, & non diuidebatur, nec deducebatur, ad collationem, vt patet infra, sed nō est verisimile, quòd ipsi principes per se inuenissent istud aurum, quia ipsi non vacarent prædæ per seipsos, sed alij minores, & quod quilque inuenisset de auro suum erat, nec dabat inde aliqua iura principibus: ergo principes non potuerunt tantum de auro habere in iure suo de bello, sed videtur, quòd fuerit aurum omnium bellatorum. Principes tamen dicuntur obtulisse, quia forte omnes bellatores videntes miraculum Dei in victoria valde prospera inter se conuenerunt, quòd totum aurum in bello acceptum Domino offerrent, & tunc principes collecto auro ab omnibus bellatoribus suis, offerrent illud loco omnium bellatorum.

Periscelides. Hic ponuntur ornamenta, vel vtensilia, quæ de auro erant, & oblata sunt. Et primum est in periscelidibus. Ista enim sunt ornamenta brachiorum, scilicet, quidam circuli de auro, vel alterius rei, q circundantur brachijs, & dicuntur a peri quod est circum, & chelim, quòd est brachium, quasi in circuitu brachiorum. Nomen autem positum hic in Hebræo significat ornamenta crurum. Et simile habetur Isai. cap. 3. vbi ponuntur ista ornamenta, & multa alia.

Et armillas. Idest ornamenta circa armos, & forte nō sunt in vsu talia ornamenta, cum quotidie mutentur noui cultus, & habitus mulierum, & virorum.

Annulos. Ornamenta manuum sunt, quæ in communi vsu manent. *Ac dextralia*. Ornamenta sunt, q̄ in brachijs gestantur, & sunt in brachio dextro, & inde dextralia appellantur. *Et murenulas*. Ornamenta sunt circa collum pendentia, quæ in modum cuiusdā piscis, qui murena dicitur fabricata sunt: vnde Cantico. primo dicit: Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento. In Hebræo habetur hic. *Humani*. Idest clausura. erant ista genera ornamentorum ad tenendum, vel ligandum vestes ne ab inuicem separentur. Dicit autem Ra. Salo. quòd erant quædam clausuræ quas apponebant viri in membris genitalibus mulierum, ne ab alijs cognoscerentur facta quadam perforatione, sicut fit ad ponendum in aures, sed turpe est tale cogitare, nec est credendum aliquando tale fuisse. *Delirium Rabi Salomonis.*

Vt depreceris pro nobis ad Dominum. Idest damus omnia ista ornamenta aurea, vt ores pro nobis ad Deum, scilicet, pro salute nostra. Pro duobus enim offerebant bellatores ista ornamenta aurea, scilicet, ad gratiarum actiones pro victoria miraculosè acquisita, cum nullus ex eis defecerit. Etiam, vt oraretur ad Dominum pro eis, vt semper vlterius prospere agerent, principaliter tamen offerebant ad gratiarū actiones. Sic est de holocausto. nam principaliter offertur ad laudem Dei: tamen proficit ad expiationē pro peccatis Leui. cap. 1. non tamen dabatur istud aurum Moysi, vel Eleazaro, vt oraret Dominū pro bellatoribus, sicut nunc datur alicui presbytero, vel viro religioso eleemosyna, vt oret pro aliquo, sed cedebat in ius Sanctuarij, vt fierent inde vasa pro Sanctuario, vt patet infra cum dicitur, & susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij in monimentum filiorum Israel: offerentes tamen posuerunt Moysi istud on⁹, vt oraret pro eis ad Dominum, quia ipsi offerebant hoc Deo.

An Moyses teneretur orare pro bellatoribus, cum offerrent aurum Domino. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, an cum bellatores taliter offerrent aurum Domino, teneretur Moyses orare pro eis. Respondendum est, quòd absolutè non tenebatur: nam non potest dici, quòd teneretur ex promissione, vel conuentione, quia non promisit Moyses nec conuenit, quòd oraret pro eis. Si autem data pecunia conuenisset cum eis, quòd oraret, licet conuentio esset illicita, scilicet, simoniaca, tamen obligabatur orare: hic autem nihil tale intercuenit. Etiam non potest dici, q̄ esset aliqua obligatio, quæ naturaliter oriretur, sicut bene passi naturaliter obligantur ad antidora benefactoribus, quia hic non erat aliquod beneficium collatum Moysi cum ipse nihil recepisset de auro illo, sed totum transijt in thesauros Sanctuarij, vt fierent inde aliqua vasa. Si autem data fuisset ista quantitas auri Moysi in toto, vel in parte, vt oraret Dñm pro bellatorib⁹ teneretur orare: tum quia naturaliter obligatus erat, tū ga ab offerētibus sic fuerat expressum. Cum tamen non peruenerit ad eum quidquam de eo, q̄d oblatum est, nulla causa videbatur quare esset obligatus. Sic autem videtur de clericis nostri temporis, q̄ si aliquid eis in eleemosynam cōferatur, vt orent pro aliquo tenentur orare pro illo, quod si non fecerint peccant: & si determinatum sit, quid debeat orare, & quando, & quanto tempore, & vbi, & sic de alijs circunstantijs, si in aliquo horum fiat transgressio, peccatum est. Si autem detur aliquid Ecclesiæ, vt clerici illius Ecclesiæ orent pro isto, vel illo, aut de illo, quod donarum est prouenit aliquid clericis, aut non: si autē prouenit siue in totum siue secundum aliquam partem

An cum datur alicui aliquid Ecclesiæ, vt oret pro datore teneantur clerici illius Ecclesiæ orare pro eo, si- ue aliquid de donato ad eos per uenerit siue non.

tem tenentur clerici orare, vt siquis instituerit Ecclesiam heredem, vel ei aliquid legauerit, vt de reditibus illius rei fiant aliqua anniuersaria, vel debeant dici Missæ, & similia, siue omnes fructus rei expendantur in hoc, siue solum quædam portio, & reliquum maneat Ecclesie ad fabricam, vel ad vsus suos, tenebunt isti clerici orare, alioquin peccabunt percipientes aliquos fructus & non orent. Et non solum peccabunt in hoc, sed etiam si legatum sit paruum, & imponantur magna onera Ecclesiæ, scilicet, quòd dicant multæ Missę, vel multa anniuersaria, si clerici acceptauerint legata cū oneribus, & postea non subierint onera in totum, vel in partem peccant, tum quia agunt contra conditionem, vel modum interpositum, in B
quo est quasi quædam vis pacti, & infringentes hoc sunt, quasi qui fidem datam violant. Peccant etiam, quia agunt contra naturalem obligationem. Nā eo, quòd receperunt beneficium, & recipiunt, obligant orare pro eo, a quo recipiunt etiam nullo interposito modo, vel conditione, si autem quis donauerit Ecclesiæ, vel legauerit quidquam quod penitus vertitur in vsus Ecclesiæ, & nullo modo in totum, vel in partē redit ad vsus clericorum, ipsi non tenentur orare in speciali pro illo donatore, cum ad eos nihil de hoc pueniat, sed tenentur orare in generali, quia ipsi suscipiunt ab Ecclesia stipendia ad sustentationē, sed Ecclesia ditatur per tales donationes, ideo pro huiusmo di donatoribus orare tenentur clerici illius Ecclesiæ, C
sed hoc in generali. Quod verum est nisi donatio fuisset facta Ecclesiæ cum conditione, vel mō, quòd oraretur taliter, vel taliter pro illo, qui donauit, quia tunc si clerici acceptarent tenerentur: cum tamen aliquid taliter donatur Ecclesiæ cum impositione certi oneris, scilicet, vt dicantur Missæ, vel fiant aliqua anniuersaria, quamquàm dicatur, quòd illud pertinet ad Ecclesiam tamen pertinet ad clerum, qui subit onera impositā illi legato, per accidens tamen proficit illa donatio Ecclesiæ: cum diuina ministeria magis in illa Ecclesia frequententur, quàm aliàs frequentanda essent propter tales donationes. Dicendum igitur hic, quòd Moyses non tenebatur directe orare Domi num pro istis, qui offerebant aurum pro thesauris Domini, quia nihil de illo perueniebat ad ipsum. nisi fortè dicatur, quòd tenebatur orare, quia ipse receperat D
partem primitiarum de præda. Nam erat ipse de Leuitis, vt patet primo Paral. cap. 23. & isti susceperant omnes primitias de præda de medietate, quæ prouerant multitudini. Oportebat ergo, quòd aliquid de istis primitijs proueniret Moysi, & pro illo tenebatur orare, sed pro ista donatione auri non tenebatur directe. *Susceperunt Moyses, & Eleazar*. Isti duo susceperūt aurum quod pertinebat ad Sanctuarium, quia eorum erat cura præcipua de rebus Sanctuarij: Moysi quidē, quia ipse erat prepositus toti populo, & sacerdotibus, & ipse fecerat fabricari tabernaculum, atq; per eum Deus omnia loquebatur. ad Eleazarum autem pertinebat, quia Sanctuarium commissum erat sacerdotibus quantum ad omnia ministeria, quæ intus fiebant E
supra cap. 18. & ibi declaratum est, sed inter sacerdotes Eleazarus erat sacerdos magnus, ideo ad eum pertinebat cura de rebus Sanctuarij, scilicet, quomodo conseruarentur thesauri eius. *Omne aurum in diuersis speciebus*. Idest totum aurum quod fuerat in bello acceptum, nam totum illud oblatum est Deo, vt patet supra, & dicitur in diuersis speciebus, idest in diuersis figuris vasorum, nam omne aurum vnius speciei est, sed quia varie erat figuratum dicebantur esse diuerse species, scilicet, in armillis, annulis, murenulis dextralibus, & periscelidibus, vt patet supra. *Pondere Sanctuarii 16. millia 750. siclos*. Idest totum aurum quod oblatum est habebat in pondere id, quod dicitur hic, & dicitur pondere Sanctuarij, idest, quòd ista summa siclorum non pertinebat ad pondus vulgare, sed ad pondus Sanctuarij, quia quandocunque fit mentio de aliquo quod pertinebat ad Sanctuarium appreciabatur, vel ponderabatur siclo Sanctuarij, & non siclo vulgari. Sic patet Leui. cap. vltimo, scilicet, Omnis æstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. De quantitate autem, vel valore sicli non patet: erat enim siclus monera grossa, & dicitur, quòd continet 20. obolos: Leui. cap. vltimo, & supra 18. De quantitate autem, vel precio oboli non patet, quia monetę mutantur. Sciendum autem, quòd siclus aliquando accipitur pro moneta, & aliquando pro pondere. De primo patet Leui. cap. 5. cum dicitur, quòd pro peccato dabatur aries, qui potest emi duobus siclis: moneta tamen est medium commutationis, & non pondus. Aliquādo autem accipitur siclus pro pondere, & sic accipitur hic, scilicet, quòd aurum erat ponderis siclorum 16. millium, & 750. Cum tamen accipitur siclus pro moneta, dicendum, quòd erat moneta de argento, & non de auro. Sic patet Deuteron. 32. cap. cum dicitur. Et dabit patri puellæ quinquaginta siclos argenti.

A tribunis, & centurionibus. Idest istud aurum susceptum est a tribunis, & centurionibus, qui erant principes belli, scilicet, quòd omnes, qui fuerunt in bello collegerunt aurum quod habere poterant de præda, & dederunt principibus suis, ipsi vero obtulerunt illud, vt patet hic. *Vnusquisque enim quod in præda rapuerat suum*. Intelligitur hoc de auro solum, scilicet, quod fuit speciale, quod quicunque aliquid inueniret sibi retineret. Aliis autem non est verum, quia tūc nulla fuisset facta diuisio prędæ inter eos, qui fuerunt in bello, & eos, qui remanserunt in castris. Sed falsum est cum supra ponatur, quòd medietas prædę data est manentibus in castris, & medietas eunti bus ad bellum. Ponitur autem hoc ad tollendū dubiū, & significandum quomodo potuerint isti viri offerre omne aurum, quod inuenissent in bello, quia istud pertinere videbatur partim ad eos, qui manebant in castris: isti tamen non poterant p̄iudicare illis offerendo ea, quæ erant iuris illorū, sicut si voluissent fœminas, & omnia pecora accepta in bello offerre Domino, ideo respondetur, quòd bellatores potuerunt offerre aurum totum inuentum in bello, quia non debebat hoc cadere sub diuisione, sed quod quis rapuisset hoc suum erat, ideo poterat illud offerre, vel donare, aut quodcunque aliud facere. *Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii*. Idest, Moyses, & Eleazarus susceperunt istud aurum, & posuerunt in thesauris Domini: erant enim aliqua repositoria in Sanctuario, in quibus posuerunt aurum istud.

In monimentum filiorum Israel. Idest fuit positum ad memoriam, vel recordationem filiorum Israel. Monimentum enim dicitur recordatio, quasi monens mē tem; ideo quando aliquid positum est in memoriā, vel in signum alicuius rei, vocatur monimentum: ob hoc etiam historiæ gestarum rerum vocantur moni menta, quia monent nos ad recordationem præteritarum rerum. Dicuntur autem Manisse in monimentum filiorum Israel, idest, vt Deus recordaretur filiorum Israel, sicut dicitur de panibus propositionis, quòd erunt semper coram Domino in memoriā filiorum Israel: Leui. cap. 24. & quòd summus sacerdos portaret duodecim lapides in rationali in memoriam duodecim filiorum Israel: Exo. capi. 28. Est autem iste modus loquendi Scripturæ ad condescendum modo intelligendi nostro vulgari: nā Deus nihil recordatur, cum nihil obliuiscatur, sed omnia semper sunt nuda, & præsentia illi: Ad Hebrę. 4. cap.

quia

quia tamen nos recordamur rerum, quas aliàs cogitauimus,& obliti sumus,cum aliquod signum earum ante nos ponitur,statim recordamur illarum, ita & dicimus,quod aliquid sit coram Domino in memoriã, scilicet, vt ipse memoretur nostri. *Coram Domino*. Id est erat positum istud aurum coram Domino, quia erat positum intra Sanctuarium: Deus autem specialiter dicebatur esse intra sancta Sanctorum, quia ibi respondebat ad omnia,quæ inquirebantur de medio duorum Cherubim: Exo.25.cap.supra cap.7.& quia omnes aliæ partes tabernaculi erant in conspectu arcæ id, quod erat in Sanctuario,dicebatur esse coram Domino.

CAP. XXXII.

Tradit terra vltra Iordanẽ duabus tribubus, & dimidiæ in possessionem.

FILII Autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer,& Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem,& principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Iazer, & Nemra, Hesebon,& Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon, terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio vberrima est ad pastum animalium: & nos famuli tui habemus iumẽta plurima: precamurque si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eã in possessionem, nec facias nos transire Iordanem.

Filii autem. Posito bello ꝓtra Madianitas,quod fuit vltimum, quod fecerunt Israelitæ in via terræ promissionis, subditur de distinctione terræ quam habuerunt ante terram promissionis, vt post totum, quod sequitur fit de terræ promissionis acquisitione,& diuisione, quod fit in libro Iosue,quia historia ipsius libri est coniuncta isti: liber autem Deuteronomij, qui intercidit inter librũ istũ, & illum non continet historiam,sed præcepta, & cæremonias. Tanguntur autem hic quatuor: primo rationabilis petitio: Secundò increpatoria responsio: tertio communis disceptatio:quarto petitorum,concessio. Secunda ibi. *Quibus respondit*. tertia ibi. *At illi prope accedentes*. Quarta ibi. *Dedit itaque Moyses*.

Qualis sit ordo istorum ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum inquirendum est de eis, quæ habentur hic: an habeant rectum ordinem ad præcedentia,vel an sit aliqua anticipatio, vel repetitulatio. Respondendum, quòd non potest totaliter patere,quia quamquàm hic,& in præcedenti cap.tractentur historiæ,tamen non depẽdet vna ex altera,ideo non potest cognosci ordo illarum:non potest tamen dici, quòd fuerit istud multo tempore ante præcedentia, quia fuit postquam capta est terra duorum regum Amorrhæorum, cum hic fiat mentio, quòd iam capta erat. Fuit autem capta ista terra anno 40.ab exitu de Aegypto, vt declaratũ fuit supra 21.cap.videtur autem satis rationabiliter dicendum,quòd ista petitio fuerit post omnia supra dicta. Primo ex ordine literæ à quo nunquam recedendum est,nisi propter aliquam causam manifestam.Secundo,quia videtur,quòd filij Ruben,& Gad non auderent petere terram istam quousque viderent omnia bella esse finita,quæ fieri debebãt ante ingressum terræ Chanaam, scilicet, bellum contra Madianitas, quod Deus fieri iusserat supra cap.25.& præcedenti cap.& quando viderent quòd Israelitæ erant prompti ad recedendum de terra illa, vt intrarent in terrã Chanaan transeundo Iordanem. Ideo dicendum videtur,quòd fuerit ista petitio post omnia, quæ supra habentur circa finem anni 40.ab exitu de Aegypto.

Filii autem Ruben, & Gad. Hic ponitur motiuum ad petendum cum infra ponatur petitio, scilicet, quare petiuerunt filij Ruben, & Gad terram duorum regũ Amorrhæorum. Et quamquàm solum dicatur de Ruben,& Gad, tamen etiam dimidia tribus Manasse accepit hæreditatem cum eis in terra illa, vt patet infra. Ideo dicendum,quòd istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt terram hanca Moyse, sed litera non curauit explicare per omnia modum petitionis, & petitores. Vel potest dici,quòd filij Ruben, & Gad solum petierunt terram istam,sed postea dimidia tribus Manasse fuit eis vnita,quia habebat multa pecora, sicut filij Ruben,& Gad, vel forte Moyses noluit dare illam terram duabus tribubus, quia existimauit eam magnam,ideo adiunxit ei mediam tribum,quãquàm illa nihil petierit,sed prima duo veriora sunt.

Habebant pecora multa. Ista est causa quare petierũt istæ duæ tribus terram hanc, scilicet, quia erat illa animis pascualis, vt patet infra, & ipsi habebant pecora multa,ideo conueniens erat statui,& vitæ eorum. Habebant autem istæ tribus plura pecora, quàm aliæ,qa fortè plura pecora duxerant de Aegypto, quàm cęteræ tribus,vel quia meliores pastores erant. Vel fortè,quia pecora aliarum tribuũ, quæ habita fuerãt de præda Madian emerant ab eis. *Et erat illis in iumentis infinita substantia*. Ista potest esse replicatio eiusdem sententiæ,quia Scriptura sæpe sic accipit pecora,& iumenta pro eodem. Quòd autem iumenta vocentur pecora patet præcedenti cap.vbi asini vocantur pecora,& tamen sunt iumenta. Quòd autem pecora vocentur iumenta patet Exodi cap.13.cum dicitur:Sanctifica mihi omne primogenitum,quod aperit vuluã tam in hominibus,quàm in iumentis.Et tamẽ primogenita,quæ sanctificabantur magis erant de pecoribꝰ, quàm de iumentis,cum de iumentis solus asinus sanctificaretur,vt patet ibidem. Si isto modo accipiantur iumenta,est repetitio sententiæ. Vel possunt accipi propriè iumenta pro animalibus non pertinentibus ad cibos,sed ad labores:sic vocatur asini,equi, cameli iumenta,& dicitur hic: Infinita substantia, idest infinita possessio, accipiendo infinitum hyperbolicè, quia non poterant habere infinitam substantiam.

Iazer Galaad nomina ciuitatis & regionis.

Cumque vidissent Iazer,& Galaad. Hic ponitur causa, quæ mouit eos ad petendum terram,scilicet, quia viderunt illam valde pascualem, & ponuntur hic multa loca infra sed hic solum ponuntur duo,scilicet, Iazer,& Galaad. Est enim Iazer quædam ciuitas in terra duorum regum Amorrhęorum, quæ pertinebat ad regem Og,& ad illam iuerunt ad explorandum Iudæi,vt patet supra cap.21.fuit autem ista ciuitas data dimidiæ tribui Manasses. Galaad autem non est nomen ciuitatis,sed terræ:est enim quædam regio magna in circuitu montis, in terra nanque duorum regum Amorrhæorum est quidam mons, qui vocatur Galaad,ꝙ nomen imposuit ei Iacob,vt patet Gen.31. cap.

eap.& in circuitu istiꝰ mõtis sunt multę vrbes,& terra pascualis valde.diuiditur autem in duo regna,nã mõs intercidit inter duo latera terræ,scilicet, quod ad vnã partem montis est terra Galaad pertinens ad regnũ Sehon Amorrhæi, & ad aliam partem pertinens ad regnum Og.Deuterono.3.sic etiam diuisa fuit postea ista terra,quia medietas eius fuit data tribui Gad, & medietas eius dimidiæ tribui Manasses: Deuter.ca.3. & Iosue 13. *Aptas alendis animalibus*. Quia forte sunt in vallibus, ideo sunt multum irriguæ, & herbosæ propter montem Galaad ei coniunctæ sunt.

Venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum. Ad istos venerunt, vt ab eis peterent, quia ad eos pertinebat concedere terram illam, vel non concedere: erat enim Moyses princeps totius populi, ideo nulla causa erat, quæ ad eum pertinere non posset, & sine eo non potuissent in hac petitione aliquid iudicare, quia ista erat de causis maximis, sed non poterant iudicare in causis magnis alij iudices, vel principes, sed solus Moyses Exodi 18.cap.& Deuterono.cap.primo. ad Eleazarum etiam pertinebat iudicare in ista causa,qa ipse erat summus sacerdos,& princeps populi, ideo ẽt in alijs causis magnis recurrebatur ad eũ, & ad Moysen:supra capit.27.& infra vltimo capitulo. Fuit autẽ postea factus principalis diuisor terræ Canaan mortuo Moyse, vt patet infra capitu.34.& Iosue 14. *Et principes multitudinis*. Idest etiam venerunt ad principes multitudinis. Erant enim isti principes cũ Moyse,& Eleazaro.Et quia agebatur de damno totius populi,scilicet,concedendo terram illam duabus tribus & dimidiæ,requirebatur consensus populi: principes autem interueniebant loco totius populi, ideo etiam ipsi interfuerunt huic petitioni. Vocantur autem hic principes multitudinis duodecim principes, qui erant principes totius populi, & non accipitur pro principibus,qui sunt iudices,scilicet,decanis quinquagenarijs &c.eo, quòd isti propriè non vocantur principes,sed iudices. Etiam, quia potestas istorum erat in dirimendo causas, sed non in concedendo aliquid quod pertineret ad totum populum cum ipsi non haberent vicem populi in hoc. *Ataroth*. Hic ponitur petitio duarum tribuum. Dicunt enim, ꝙ istæ ciuitates,quæ nominantur hic,erãt valde pascuales:ipsi autem habebant multa pecora,ideo ꝙ darentẽ eis. Nominantur autem supra duo loca, hic autem multa. Sed dicendum, quòd Galaad, quæ supra ponitur non est nomen ciuitatis, sed terræ habẽtis multas ciuitates,ideo volunt quidam,quòd omnes ciuitates hic nominatæ sint in terra Galaad præter vrbem Iazer,quæ hic computatur,& sic tot nominantur ibi, quot hic,sed ibi implicitè,hic explicitè. Sed ista respõsio non stat,quia omnia loca, quæ ponuntur hic non pertinẽt ad terram Galaad,quia hic ponitur Ataroth, & tamen non est in terra Galaad Iosue cap.13.etiam hic ponuntur Dibon,& Hesebon,quæ pertinuerũt ad tribum Ruben Iosue cap.13.& tamen terra Galaad non prouenit quantum ad aliquid tribui Ruben, sed medietas eius data est tribui Gad, & reliqua medietas dimidiæ tribui Manasses Deuterono.cap.3.& Iosue 13.dicendum igitur,quòd duæ tribus intendebant dicere,quòd tota terra duorum regum Amorrhæorũ erat pascualis valde, & conueniebat valde èis, ideo quòd daretur ipsis. Ad hoc autem nominauerunt regiones magis pascuales in tota terra illa, & sunt regiones vrbium, quæ ponuntur:supra autem ponebantur duo,scilicet,terra Galaad,& vrbs Iazer,& in eis nõ includuntur omnes vrbes,quæ ponuntur hic,nec cogit nos aliquis ad hoc.

Sed dicendum,quòd Scriptura quando debet narrare aliquid sępius,non narrat illud perfectè semper, ne cogatur sæpe illud inutiliter repetere, ponitur autem Ataroth prima ciuitas. Ista enim erat ciuitas præcipua in regno Og Amorrhæi. Vnde ipse dicebat regnare in Ataroth:Iosue c.12.& 13.In ista ciuitate habitauerunt antiquitus gigantes, & fuit ibi bellũ factum contra eos,atque deleti sunt, vt patet Gen.14. cap.cum dicitur de pugna facta in Ataroth Carnaim. Mansit autem de progenie istorum Og, qui postea fuit rex,& iste fuit vltimus gigantum, qui vocabantur Raphaim:Deuterono.ca.3.& Iosue 12.& 13.Fuit autem ista ciuitas postea data per Moysen dimidię tribui Manasse Iosue 13.quamquàm infra dicatur in litera,quòd extruxerunt eam filij Gad. Quomodo autem hoc ster infra declarabitur. *Et Dibon*. Ista est quędam ciuitas,quæ fuit data filijs Ruben, vt patet Iosue cap.13.infra tamen ponitur, quòd extruxerunt eã filij Gad: de quo infra videbitur. *Et Iazer*. Ista ciuitas erat valde pascualis,ideo specialiter fuit nominata supra cum terra Galaad,quæ etiam erat valde pascualis De hoc infra in litera. *Et Nemra*. Ista ciuitas fuit data filijs Gad,& ipsi extruxerunt eam, vt patet infra in litera. *Et Hesebon*. Ista erat ciuitas Metropolis in regno regis Sehon, & ab ista denominabatur ipse rex Hesebon. Pertinuit autem primo ad terram Moab, sed rex Sehon cepit eam cum multis alijs locis. De quo supra cap.21.ista ciuitas fuit postea data tribui Ruben, vt patet infra in litera, & Iosue cap.13.

Dibon. Iazer. Nemra. Hesebon.

Et Eleale. Ista est ciuitas pertinens ad regnũ Sehõ, quæ postea data est filijs Rubẽ, vt patet infra in litera. *Et Saban*. Nomen ciuitatis regni Sehon,quæ prouenit filijs Ruben, dicebatur alio modo Sabama: de quo patet infra.

Eleale. Saban.

Et Nebo. Istud est nomen ciuitatis, sed non patet cui tribui data fuerit, eo quòd non reperitur infra in litera,nec Iosue cap.13.vbi agitur de partibus possessionum tribuum istarum,& cetera huius est,quia plurimæ harum vrbium erant multinomiæ, & in aliquibus locis Scripturæ ponuntur quædam nomina earum, & in aliquibus locis alia. Etiam quia non exprimuntur omnes ciuitates,quæ datæ fuerunt omnibus tribubus nominatim, sed aliquando intelliguntur per clausulam generalem.

Nebo.

Et Beon. Non habetur ista ciuitas sub isto nomine inter ciuitates, quæ infra exprimuntur pertinere ad istas tribus,sed potest dici,quòd sit aliqꝰ de illis duabus, quæ ponuntur in tribu Ruben, scilicet, Bamo, & Baalmaon. *Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel*. Idest istæ ciuitates sunt terra,quam percussit Dominus, in quo innuitur, quòd non solum petebant istę tribus ciuitates supra nominatas, sed totam terram duorum regum Amorrhæorum, quam Dominus tradiderat in conspectu Israelitarũ. Quod patet,quia duę tribus non peterent tam paucas vrbes ad habitandum, cum cuilibet tribui earum traditæ fuerint plures vrbes, quàm istæ omnes Iosue 13.

Beon.

Item quia si istas vrbes solum petijssent,cum Moyses assensit eorum petitioni non tribuisset illis totam terram duorum regum Amorrhæorum, sed solum has vrbes. Tribuit tamen totam terram: ergo totam illam petierunt. Dicitur autem, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel,quia quamquàm Israelitæ occidissent habitatores illarum terrarum, tamen nunquam potuissent illos occidere, nisi Deus illos specialiter adiuuisset, quia isti duo reges Amorrhæi erant potentissimi, & omnibus gentibus formidabiles: est autem iste modus loquendi tanquam si Iudei nihil egissent, sed ipsis videntibus Deus occidisset habitatores harum terrarum: sic fuit in mari rubro quando Iudæis nihil agentibus Deus occidit omnes Aegyptios: vnde dixerat eis Moyses:

Moyſes: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: Exo. cap. 14. Aliquando tamen Scriptura vtitur alio modo loquendi, ſcilicet, quòd omnia bella, quæ facta ſunt ab aliqua gente dicat facta eſſe a Deo illius gentis: ſic loquebatur Iepte Galaadites ad regẽ Ammon, ſcilicet, Nonne ea, quæ poſſedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quę autem Dominus Deus noſter victor obtinuit in noſtram cedent poſſeſſionem? vt patet Iudi. cap. 11. & iſte modus conuenit hic, quia Iudæi per ſe pugnabant, & occidebant hoſtes, maius tamen erat quod faciebat hic Deus, quàm quod Iudæi.

Regionis vberrimæ eſt ad paſtum animalium. Ideſt tota iſta terra erat paſcualis, ideo conueniebat eis, qui habebant multa pecora: neſciebant autem iſtæ duę trib' an terra Chanaan, ad quam tranſiturę erant, eſſet magis paſcualis, quam iſta. Sed cum viderunt iſtam eſſe herboſam, nihil vlterius curauerunt.

Et nos ſerui tui habemus iumenta plurima. Quaſi dicat, non petimus irrationabiliter, quoniã habemus multa pecora, quibus iſta terra conuenit. accipiuntur autẽ hic iumenta large, ſcilicet, tam pro iumentis, quàm pro pecoribus, quia iſtæ duæ tribus non ſolum habebant iumenta multa, ſed etiam pecora, vt patet ſupra.

Precamurque ſi inuenimus gratiam coram te. Ideſt ſi uis nobis in eo quod iuſtè petimus condeſcendere. Inuenire gratiam corã aliquo, vel in oculis eius eſt, quòd omnia, quæ facimus, vel petimus ei grata, & bona videãtur, & noſipſi ei videamur acceptabiles. Huic opponitur eſſe deteſtabilem, ſcilicet, quòd aliquis homo videatur in oculis alterius tanquam aliquid malum, & omnes actus eius ſint illi deteſtabiles, ita iſti dicebant, quòd ſi inuenirent aliquam gratiam coram Moyſe, ſcilicet, ſi non habebat eos totaliter exoſos, quòd concederet hoc, quia rationabiliter petebant.

Vt des nobis famulis tuis. Loquuntur ad Moyſen tãquam ad magnum Dominum ſuadentes in verborũ facundia: nam etiam antiquum, & rude illud ſeculũ eloquentia non caruit penitus.

Eam in poſſeſſionem. Ex hoc patet, quòd totam terrã duorum regum Amorrhęorum petebant, quia cum ſupra dictum fuerit de terra, quam Dominus percuſſit in conſpectu Iſrael: ſubditur, quòd daretur eis in poſſeſſionem, quaſi totam petant.

Nec facias nos tranſire Iordanem. Ideſt non compellas nos ire vltra Iordanem ad habitandum cum hic habeamus locum conuenientem habitationi: Dicitur aũt de tranſitu Iordanis, quia Iſraelitæ ibant in terrã Chanaan, quæ promiſſa erat eis principaliter, & illa erat vltra Iordanem ad occidentalem plagam. Non eſt autem intelligendum cum dicitur, ne facias nos tranſire Iordanem, quòd nullo modo tranſire vellẽt Iordanem, cum immediatè obtulerint ſe tranſituros ante fratres ſuos ad pugnandũ, & non redituros quouſque poſſiderent pacifice terram, ſed intelligitur, ne faceret eos tranſire illuc ad habitandum: ſi autem totaliter vellent non tranſire, irrationabilis eſſet eorum petitio, quia quilibet tribus hoc vellet, & nulla tranſiret ad acquirendum terram Chanaan. Hoc tamen modo intellexit Moyſes a principio, ideo increpuit eos nimis cum petierunt.

Quibus reſpondit Moyſes: Nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam, & vos hic ſedebitis? Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael, ne tranſire audeant in locum, quem eis daturus eſt Dominus? Nonne ita egerunt patres veſtri, quando miſi de Cadesbarne ad explorandam terram? Cumque veniſſent vſq; ad vallem botri luſtrata omni regione, ſubuerterunt cor filiorum Iſrael, vt non intrarent fines, quos eis Dominus dedit? Qui iratus iurauit, dicens: Si videbunt homines iſti, qui aſcenderunt ex Aegypto a viginti annis, & ſupra, terram, quam ſub iuramento pollicitus ſum Abraham, Iſaac, & Iacob, & noluerunt ſequi me, pręter Caleb filiũ Iephõne Cenezæum, & Ioſue filium Nun. Iſti impleuerunt voluntatem meam. Iratuſque Dominus aduerſum Iſrael, circunduxit eũ per deſertum quadraginta annis, donec conſumeretur vniuerſa generatio, quæ fecerat malum in conſpectu eius. Et ecce, inquit, vos ſurrexiſtis pro patribus veſtris, incrementa, & alumni hominum peccatorum, vt augeretis furorem Domini contra Iſrael. Quod ſi nolueritis ſequi eum in ſolitudine, populũ derelinquet, & vos cauſa eritis necis omniũ.

Quibus reſpondit Moyſes. Hic ponitur ſecundum, ſcilicet, increpatoria reſponſio. Iſtę duæ tribus petierunt coram Moyſe, Eleazaro, & principibus populi, ſed quia non poterant omnes ſimul reſpondere reſpondit Moyſes, qui præcipuus erat eorum.

Nunquid fratres veſtri ibunt ad pugnam, & vos hic ſedebitis? Rationabilis increpatio eſt, quaſi dicat: Valde irrationabile eſt, quòd fratres veſtri, ideſt omnes aliæ tribus vadant ad pugnandum, & vos quieſcatis hic in terra, quam ipſi labore ſuo acquiſierunt. Hoc reſpõdebat Moyſes, quia intelligebat, quòd iſtæ tribus petebant manere in terra illa, & quòd non tranſirent Iordanem ad manendum, nec ad pugnandum, & tunc irrationabile erat, quod petebatur, ſed non intendebãt hoc ipſi, vt infra patet.

Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael? Hic increpat eorum petitionem ex alia radice, ſcilicet, quia non ſolũ petebant iniuſtum, ſed etiam faciebant ſcandalum. Vnde dicit Moyſes: Cur ſubuertitis mentes filiorum Iſrael, ideſt per iſtam veſtram petitionem ſubuertuntur mentes aliorum Iſraelitarum: incuterent enim timorem alijs. Exiſtimarent enim cęteri, quòd iſti non audebant tranſire Iordanem propter diffidentiã pugnandi contra hoſtes propter magnam potentiam illorum, & ſic alij quoque tranſire nollent Iordanẽ impleturi præceptum Domini.

Ne tranſire audeant in locum, quem daturus eſt Dominus. Ideſt facitis, quòd non audeant tranſire in terrã Chanaan, quam Deus ſe promiſit daturum. Et dicitur in locum accipiendo large locum pro regione, quia non erat aliquis vnus locus in terra Chanaan, ad quẽ tranſituri eſſent, ſed tota terra Chanaan. Accipitur tamen locus pro tota illa regione, & ſic multoties habetur in Scriptura.

Nonne ita egerunt patres veſtri? Hic probat eorum petitionem eſſe iniuſtam exemplo antiquorum, ſcilicet, quòd parentes eorum ſic fecerant, vt iſti, & ſecutum eſt magnum ſcandalum in populo. Dicit autem, quòd ſic fecerunt patres eorum, quoniam per verba ſua fecerunt formidare populum dicẽtes, quòd non

non aſcenderent in terram Chanaan: quia nõ poſſent pugnare contra habitatores terrę illius, qui erant robuſtiſſimi, & plurimi numero: & totus populus conterritus clamauit, & murmurauit contra dominum, ut patet. ſup. cap. 14. petendo, ꝙ manerent in ſolitudine, & non introducerentur in terram Chanaan: iſti autem, quamquam non dicebant explicite, ꝙ gens illa erat fortis, & non poſſent pugnare contra eam, dicebant ĩplicite cum nollent aſcendere in terram illam. Dicitur autem, ꝙ ſic fecerunt patres iſtorum ideſt exploratores: & nõ uocant̃ patres, i. ꝙ iſtę duę trib. fuerint de ſemine eorũ, qa in qualibet harũ ſolũ fuit unus explorator: ſed dr̃ patres. i. prædeceſſores, & maxime cũ iſti ſequerentur exẽpla ipſorũ, uidebant̃ eſſe filii eorum.

Quando miſi eos de Cadesbarne ad explorandum terram. Ideſt iſtud ſcandalum factum fuit, cum miſſi ſunt exploratores: non quidem cum miſſi ſunt, ſed cum uenerunt, quia uiſa tota terra, & habitudine incolarum incęperunt murmurare in caſtris, dicentes, ꝙ non poſſẽt pugnare contra gentem illam, Dicuntur autem miſſi exploratores de Cadesbarne, quia cum uenerunt ad illam manſionem, quę eſt circa terram Chanaan in extremitate terræ Edom, ut patet ſupra. ca. 20. miſerunt exploratores, ut inquirerent de ſtatu terræ ſupra capit. 13. & 14. & in eodem loco erant Iſraelitæ quando uenerunt exploratores, ut patet ſupra. c. 13. quia non fuerant mutata caſtra dum exploratores iuerunt, & redierunt. Dicit autem Rabbi. Sa. ꝙ exploratores miſſi ſunt de manſione Aſeroth, & redierunt in caſtra, quando erant Iſraelitę in Cadesbarne, & ſecundum hoc dum exploratores terram promiſſionis luſtrauerunt mota ſunt caſtra multitudinis per 20. manſiones, quæ ſunt ab Aſeroth vſque ad Cadesbarne, ut patet ſequenti. c. Eſt autem Aſeroth manſio, in qua Maria ſoror Moyſi percuſſa fuit lepra, vt patet ſupra. c. 11. & 13. Sed iſtud patet falſum, quia hic dicitur ꝙ exploratores miſſi fuerunt de Cadesbarne, & idem habetur Deuter. c. 1. & ſi forte reſpondere uelit, ꝙ Aſeroth uocatur alio nomine Cadesbarne, ſicut plura loca ſunt binomina, adhuc non ſtat ratio: quia dicitur ſupra. c. 13. ꝙ mouerunt caſtra Iſraelitę de Aſeroth, & venerunt in deſertum Pharã: & inde miſſi ſunt exploratores, ergo nõ de Aſeroth.

Item quia quando uenerunt exploratores de terra promiſſionis ad locum caſtrorum in Cades, ut patet ſupra. 13. c. ibi data eſt contra populum ſententia, & non tranſierunt ultra locum illum uſquequo explerẽtur, quaſi anni. 40. ſupra. cap. 14. Sed idem locus eſt, de quo miſſi ſunt exploratores, & in quo poſtea manſerunt magno tempore; ut patet Deut. capit. 1. quia vterque uocatur Cadeſbarne, cum primo dicatur ꝙ miſſi fuerunt exploratores de Cadesbarne: deinde dicitur, ꝙ ſederunt Iſraelitæ in Cadesbarne multo tempore: ergo idem locus eſt, de quo miſſi ſunt, & ad quem redierunt. Ex hoc autem apparet eſſe falſam diſtinctionem, quam aliqui ponunt. ſ. ꝙ alius locus ſit Cades, in quo Maria mortua eſt, & alius locus Cadesbarne, quia in uno apponitur, barne, & in alio non. Sed iſta poſitio nihil agit, quia interdum uterq; locus uocatur Cades abſolute, quia Cades in qua exploratores uenerunt ad caſtra uocatur Cadesbarne, ut patet Deuteron. ca. 1. & tamen locus, ad quem uenerunt exploratores uocatur Cades abſolutè ſ. c. 13. & Cades ubi mortua eſt Maria uocaẽ Cades abſolutè, ſ. c. 20. ergo locus, in quo mortua eſt Maria uocatur Cadesbarne, qa ēt de Cades miſſi ſunt exploratores ſ. ca. 13. Variè tñ accipiẽ Cades, qa aliqñ dr̃ Cadesbarne, & aliqñ Cades deſerti Sin: & aliqñ Cades deſerti Pharam, & aliqñ Cades ſolũ. De his declaratum eſt ſ. c. 13. & 20. *Cumque uenirent uſq; ad uallẽ Botri.* ſ. exploratores uenerunt ad locum iſtum, & fecerunt murmurare totum populũ: uocatur. n. vallis Botri tri quędam regio in terra Chanaan, quæ eſt uberrima uineis, & arboribus, ad quam acceſſerunt exploratores atque duxerunt inde ficus, & malogranata: abſciderunt; Botrum cum palmite ſuo. Et uocatus eſt ille locus torrens Botri, ſ. c. 13. hic aũt uocaẽ uallis Botri, ſed modicum differt, quia in loco illo vtrunq; erat. ſ. uallis & torrens. fit aũt mentio de torrente Botri, qa de loco illo adduxerunt fructus in ſignum ubertatis terrę, & p illos habuerunt colorem quendam mouẽdi corda populi. ſ. quia exprimendo ueritatem unam de vbertate terræ multa mendacia interponebant, vel fit mentio de torrente Botri, quia ille fuit locus ultimus, ad quem acceſſerunt in terra Chanaan, & inde venerũt in caſtra ſubuerteruntque immediate corda populi.

Vallis Botri, an ſit pars remotiſſima in terra Chanaã. Queſt. II.

ALIQVI enim intelligunt, quòd iſta vallis Botri fuerit remotiſſima pars in tota terra Chanaan, ad quam acceſſerunt exploratores, quia dicitur vſque ad vallem Botri: ſed, vſque ſignificat terminum motus, ideo remotiſſimũ ad quod acceſſerunt, fuit iſta vallis. Sed nõ eſt verum, quia terra, ad quam vltimo venerunt exploratores in tota regione Chanaan fuit vallis Botri, & non fuit remotiſſima, ſed propinquiſſima, quia Iſraelitæ circuierunt terram Chanaan, & in extremitate circuitus acceſſerunt ad vallem Botri, ideo oportet, ꝙ ſit in parte propinqua, ſ. in ingreſſu terræ Chanaan. Item patet, qa de illa valle portauerunt viri Botrum pendentem in vite ſua ſuſpenſum, vt patet ſupra capit. 13. ſi tamen eſſet locus diſtans a uobis, nõ potuiſſent de eodem loco portare: tum quia non malogranata, & uuæ perdidiſſent ſuam pulchritudinẽ, cũ poſt multos dies redirent in caſtra. Item quia non poſſent conuenienter exploratores ducere iſtos fructus de extremitate terrę Chanaan tranſeundo per totam illam. nam viderẽtur ab incolis terræ, & caperentur. Cum vero de extremitate terræ propinquiori iſtos fructus caperent, non viderent Chananæi, quia cum caperent eſſent in exitu regni, ideo inde conuenienter caperentur.

Item videbatur eſſe ſuperuacuũ, quòd exploratores laborarent ducendo fructus iſtos de extremitate remotiori terræ Chanaan, cum poſſent eos ducere de extremitate propinquiori, ideo videtur dicendum, ꝙ torrens Botri fuit locus propinquiſſimus caſtris Iudæorum, quàm fuerit aliquis alius in tota terra Chanaan. Cũ vero arguitur, quòd terminus motus maximè diſtat a principio ſecundum ſitum, vel locum, ſed vallis Botri erat terminus: dicendum eſt verum eſſe de motu facto ſm lineam rectam, ſed ꝺr̃iũ eſt in motu p lineam circularem, qa qui per totã peripheriã circuli mouetur in nulla parte eſt ita propinquus principio motus ſicut in fine, qa redit ad eundẽ punctum, ſic aũt exploratores non ambulauerunt terrã Chanaã directe ſm longitudinẽ, ſed fecerũt quendã quaſi circuitũ, qđ patet hic, cũ dr̃ in lra: Luſtrata oĩ regione. luſtrare aũt circũdare eſt. Sic ēt paret ſ. c. 13. ſ. reuerſiq; ſunt exploratores terræ poſt 40. dies oĩ regione circũdata. Dicendum ergo, ꝙ vallis Botri eſt in extremitate terrę Chanaan apud partẽ illã, per q̃ introierunt exploratores, & poſtea faciẽtes quendã quaſi circulũ redierũt apud locũillũ, p quẽ ĩtrauerãt. ſad vallẽ Botri: iõ dr̃ hic vſq; ad vallem, quia ibi finita fuit ambulatio per terrã Chanaan, non qdem ſm longitudinem ſed ſm circuitũ quendã. *Luſtrata omni regione.* i. prius circũdederũt totam regionem Chanaan, q̃ uenirent in uallem Botri: luſtrare. n. circundare ſignat. Non eſt tñ intelligendum, ꝙ Iſraelitæ perambulauiſſent terrã Chanaan propriè per circuitũ, qa tunc non introiſſent in eam, ſed ambulauiſſent p extremitates eius, quod nõ cõuenie-

bat ad sciendum qualitatem locorum, & habitudinē F
incolarum sicut iusserat eis Moyses. Item non potest
stare, quia supra.c. 13. dicitur q exploratores explora-
uerunt a deserto Sin vsq; Roob ad introitum Emath:
sed desertum Sin est in parte meridiana: Emath autē
est in parte aquilonari, ut patet. ī.c.34. ergo non fuit lu
stratio per circuitum sed per lōgum ab uno latere ter-
rę ad alterum latus oppositum. Nec tñ intelligendum
q fuerit penitus progressio per longum a latere in la-
tus: quia tunc non dicerentur lustrasse terram explora
tores, sed principium itineris sui fuit a parte meridia-
na, & extremitas remotior fuit in latere septentrionali
apud Roob, & Emath. In medio tamen itinere non
procedebāt directe, sed aliquando declinabant uersus G
occidentem, & aliquādo versus orientem, sicut decla-
ratum est supra.c.13.

Subuerterunt corda filiorum Israel. Ideſt Israelitæ habe-
bant corda dispositа ad ascendendum in terram Cha-
naan, & pugnandum contra Chananæos: isti autē sub-
uerterunt corda Israelitarum, cum fecerunt eos paui-
tare: & hoc quia dixerunt gentes illas esse fortissimas,
& q nequaquam possent pugnare contra eas.

Vt non intrarent fines, quos eis dominus dedit. Ideſt fece-
runt, ne intrarent terminos terræ suę, quia quando ex-
ploratores locuti sunt, nondum accesserant Israelitæ
ad limites terræ promissę, impediti sunt autem introi
re, quasi per 40. annos propter murmurationem ex-
ploratorum. Dicitur autem: Quos dominus dedit: non
quidem secundum rem, sed secundum promissionē,
& assignationem: quia quando ista lo[illegible]atur Moy-
ses nondum fuerat data terra, [illegible]men Deus nunq̄ H
mentitur, illa, quæ promitti[illegible]acturum, ita certa sūt
ac si iam facta essent.

Qui iratus iurauit. Ista [illegible]pena data pro murmuratio
ne exploratorum: ex q[illegible]b sequitur, q istæ duę trib. Ru
ben, & Gad mouerent [illegible]orda populi per hoc, q nole-
bant transire Iordanem. Deus iterum iratus iuraret ali
quid durum super populum, & infligeret. Dicitur aūt
iratus non quidem realiter, quia impossibile est: sed se
iratum demonstrauit, cum angelus, qui loquebatur lo
co eius uerba uiri [illegible]ati protulerit. Eratq; dominus pa-
ratus ad infligendum mala Israelitis, & inflixit, qđ nos
in Deo iram uocamus. Dicitur etiam q iurauit. ſ. q ne
mo de illis, qui murmurauerant introiret in terram
Chanaan, uel [illegible]ideret eam. sup.c.14. iuramentum autē
Dei habetur ibi, cum dicitur: Viuo ego, & implebitur I
gloria domini &c. Si uidebunt homines isti ideſt non
uidebunt terram. & est hic figura aposiopesis. Sic habe
tur Psal. 94. Si introibunt in requiem meam. i. non in-
troibunt. Modus autem ist[illegible]loquendi figuratus nō di-
stinguitur, nisi per modum prolationis, sicut est ī mo-
do ironico.

Qui ascenderunt ex Aegypto a 20.annis. Ista est pēnalis
sententia prolata super Israelitis. ſ. q nullus eorum, qui
attigerant annos 20. posset intrare in terram Chanaā.
Non est autem intelligendum, q isti, qui non intrare
deberent, essent 20. annorum in ipsa egressione de Ae
gypto, & super alios minoris ætatis non ferret sn̄ia, qa K
etiam illi, qui erant 19. annorum uel 18. & 11. mensiū
aut. 10. in exitu de Aegypto condemnati sunt hac sen-
tentia. & mortui sunt in deserto. Quod patet, quia oēs
numerati in monte Synai condemnati sunt s. 26. c. &
illi, qui comput[illegible]bantur ibi, erant ad minus annorum.
20. supra.c.1. ab exitu tamen de Aegypto vsque ad diē
illam transierunt unus annus, & unus mensis, cum fue
rit inchoata computatio anno secūdo ab exitu de Ae
gypto mense secundo, ut patet supra c.1. ergo illi, qui ī
exitu de Aegypto erant. 19. annorum, uel uno mense
detracto erant. 20. annorum tempore, quo facta est cō
putatio, alioquin si incepisset computatio ab anno. 21.
oportet, q omnes, qui erāt annorum. 19. ī exitu de Ae-
gypto ista sententia condemnati fuerint, & mortui in
deserto, ideo non debet, ista littera legi coniunctim. ſ.
q in exitu de Aegypto essent annorum. 20. sed disiun
ctum. ſ.

Omnes qui ascenderunt ex Aegypto. Et fiat hic punctus
a 20.annis, & supra. i. qui erāt. 20. annorum, uel ulterius
non quando exierunt de Aegypto, sed quando cōputa-
ti sunt: mortui fuerunt.

Terram quam sub iuramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Iacob. i. terram Chan[illegible]an quam promisit Deus istis
patriarchis, & iurauit super ea. De Abraham patet Ge.
c.16. & 22. nam fecit cum eo fœdus de dando terrā hāc
Gen.15.c. Isaac quoque promisit terram istam Gene.
26.c. & nō iurauit ei specialiter de hac re, sed promisit
sub iuramento prętito Abrahæ, ut patet. e.c. De Iacob
autem patet, q promiserit ei Gene. 46. sed non iurauit
ibi. intelligitur tamen sub iuramento præstito patrib.
eius, cum benedictiones eius fuerint maiores, quā pa-
trum suorum, ut patet Gen.49.c.

Et noluerunt sequi me. ſ. exploratores, & alii Israelitę
non secuti sunt me confidentes uerbis meis, cum ego
dixissem eis, q intrarent in terram illam, & q prævale
rent contra gentes illas: noluerunt autem introire, &
in hoc non sequebantur dominum, quia Deum sequi
tur, qui ei tota mente adhęret obediendo omnib. præ-
ceptis eius, & confidendo omnibus promissionib. illis
Præter Caleb filium Iephonne Cenezæum. Excluduntur duo
ab omnibus computatis, qui adhæserūt domino. ſ. Ca
leb, & Iosue, & pugnauerunt in uerbis contra totam
multitudinem propter diffidentiam, unde uoluit eos
totus populus lapidare supra.c.14. Iste Caleb fuit filius
Iephonne, quia pater eius sic appellabatur, & semper
exprimebatur nomen patris ad differentiam, quia in
tribu Iuda erant alii uocati Caleb. ſ. Caleb filius Esron,
ut patet primo Paralip. 2. & 4.c. Vocatur autem Cene
zæus, quia pater suus uocabatur Cenez, uel aliquis fra
ter eius. De ueritate autem huius declaratum fuit Ios.
cap. 15.

Et Iosue filium Nun. Iste Iosue fuit socius Caleb: &
ambo secuti sunt dominum confidentes ei: nam ipsi
fuerunt de duodecim exploratoribus, ut patet supra. c.
13. qui cum alii murmurarent noluerunt murmurare,
sed restiterunt aliis dicentes, q possent prævalere con-
tra gentem terræ Chanaan: unde Deus perhibuit testi
monium de eis, q secuti fuissent ipsum: s.c.14. cum di
citur. Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio spi
ritu secutus est me, inducam in terram hanc, quam cir
cuiuit, & semen eius possidebit eā. Vocatur aūt hic Io
sue filius Nun, ad differentiam aliorū, q uocabant Ios.
Iste.n.a principio uocabatur Osee, seu Moyses muta-
uit nomen eius uocando eum Iosue, quando misit eū
in exploratorem supra.c.13. vocatus fuit etiam Iesus,
vt patet primo Macha. 2.c. & ad Hebr. 4. sed istud no-
men est reducendo ad modum latinum, quia id quod
in hebręo dicitur Iosue, uel Iosua apud nos dicitur Ie-
sus, ideo nos corrupte proferentes nomen illius voca-
mus eum Iesum Naue ideſt Iosue filium Nun, vt pa-
tet per Hieronymum in prologo super Iosue. Iste au-
tē Iosue fuit missus in exploratorē de tribu Ephraim,
sicut Caleb de tribu Iuda. Ambo autem secuti sunt
dominum, & fuerunt socii supra capitulo decimoter-
tio, & 14.

Isti impleuerunt uoluntatem meā. i. fecerunt totaliter q
volui. Deus.n. volebat, q Israelitę cōfiderēt uerbis eius
ita isti fecerunt, & ad hanc confidentiam incitabāt to-
tum Israel dicentes, quòd poterant devorare Chana-
næos, sicut cibum panis, & si Deus eis propitius esset
introduceret eos in terram illam supra.cap. 14. omnes
autem alii exploratores murmurauerunt, & alios
murmu-

murmurare fecerunt. *Iratusque dominus aduersum Israel* A
Ista est pęna, quę secuta fuit ex diffidentia, & murmu-
ratione. i. q Deus percussit populum occidendo om-
nes, qui murmurauerāt, & impediēdo reliquos p 40.
annos, ne introirent in terram illam. Et dicitur iratus
contra Israel. i. contra totum Israel, nam rari fuerunt,
qui non condemnarentur. ſ. Iosue, & Caleb de omnib.
duodecim tribubus. De leuitis autem an aliqui perie-
rint propter murmurationem, vel oēs Deo adhæse-
rint, non patet, constat tamen, q sententia non fuit la-
ta contra eos. ut declaratum est supra.c.14.

Circumduxit eum per desertum. 40.annis. ſ. totum Israel,
nam licet aliqui fuerint, qui non peccauerunt: tamen
ipsi propter cęteros per desertum vagati sunt annis.
40. sicut de Iosue, & Caleb patet, qui alias immediatè B
ingressuri essent nisi murmurasset Israel: filii etiam par-
uuli istorum murmuratorum puniti sunt pro patribus
manendo. 40. annis in solitudine, ut patet sup.c.14. ſ. fi-
lii uestri erunt uagi in deserto. 40. annis, & portabunt
fornicationem uestram, donec consumantur cadaue-
ra patrum in solitudine.

De.40.annis quibus steterunt Iudæi in deserto, & quomodo pro ficiscebantur, & quanto tempore fuerunt uagi.
Quæst. III.

DICITVR autem q Deus circumduxit Israel C
ſ. q non duxit eum itinere recto in terram
Chanaan: nam a principio exitus de Aegy-
pto vsq; ad Cadesbarne, vbi fuit murmura-
tio transierunt Israelitæ itinere recto, & uelociter, qa
multas mansiones transierunt paucis temporib. post-
quam autem murmurauerunt in Cades iussit Deus,
vt reuerterentur uersus mare rubrum, ut patet s. c. 14.
& ibi manserunt magno tempore. ſ. vsq; ad principiū
anni. 40. & postea cum iterum uenirent in Cadesbar-
ne non potentes transire per locum ipsum prohiben
te rege Edom, ut patet s. 20. c. coacti sunt redire in cir-
cuitu terræ Edom. & Moab ut patet supra.c.21. & du-
rauit multum iste circuitus. Sic patet Deut.c.2. ſ. circui
uimus montē Seyr longo tempore. i. montes terræ i-
dumeæ, uel Edom. Si autem non murmurasset Israel
immediate, ut exploratores redirent in castra, ingressu
ri erant itinere recto in terram Chanaan. Dicitur autē D
q. 40. annis circumducti sunt, q intelligit computādo
iter rectum, & iter obliquum, in quo uagati sunt pro-
pter murmurationem, si autem intelligatur solum de
tempore, quo steterunt in deserto propter peccata, nō
fuerunt 40. anni completi, quia deficit annus, & quasi
dimidius, in quo uenerunt Israelitæ ab Aegypto vsq;
ad Cadesbarne itinere recto per. 33. māsiones, quæ sūt
a Rameſſe, de qua recesserunt in Aegypto usq; ad Ca
desbarne, ut patet. c. sequenti. nam ab Aegypto usque-
quo recesserunt de mōte Sinai fluxerunt unus annus,
& duo menses, & dimidius. Nam recesserunt inde die.
20. mensis secundi anni secundi de Aegypto, ut patet
supra capitulo decimo, & inde usque ad Cadesbarne
uelocissime transierunt, ita q fuerunt ibi in principio E
mensis quarti, uel quasi anni eiusdem, ut declaratū est
supra capitulo 13. & ab ipso loco totum reliquum tē-
pus fuit diuagationis, quia Cadesbarne est in extremi-
tate terrę Chanaan, cum ponatur unus de terminis e-
ius. infra capitulo. 34. & Iosue. 15. fuit autem reliquum
tempus. 38. annorum, & dimidii, & modicum plus vs-
quequo Israelitæ transierunt Iordanem introeundo
in terram Chanaan. sed adhuc non potest uocari pro-
prie totum istud tempus diuagationis, nam ante finē
anni. 40. acquisierunt terram duorum regum Amor-
rhęorum, quæ pertinuit ad Israel, ergo illa acquisita
non diuagabātur, cum essent in terra sua, sed fuit tem-
pus diuagationis propriè illud, quod fluxit ex tūc, quo
murmurauerunt Israelitæ in Cadesbarne, usquequo
mortui sunt omnes murmuratores scilicet ante transi
tum torrentis Zareth, & introitum in terram duorum
regum Amorrhęorum, & istud fuit. 38. annorum, ut
patet Deuter. c.2. ſ. tempus, quo ambulauimus de Ca-
desbarne usq; ad transitum torrentis Zareth. 38. anno
rum fuit donec consumeretur omnis generatio homi
num bellatorum de castris: scriptura tamen accipit. 40.
annos diuagationis, quia interdum de minimis nō cu
rat, & sic addit, & tollit interdum de numeris.

Donec consumeretur uniuersa generatio, quæ fecerat malum in conspectu eius. i. tamdiu detinuit Deus Israelitas in de
serto quamdiu manebant aliqui de murmuratoribus:
ideo toto tempore illo nunquam permisit Deus, ut
transirent torrentem Zareth: mortuis autem illis im-
mediate transierunt Deuter. c.2. Causa huius erat, quia
apud torrentem Zareth incipiebat terra duorum regū
Amorrhęorum: & illa pertinere debebat ad Israelitas,
sed Deus nolebat q peccatores transirent in terram,
quam daturus erat, ideo fecit ut morerentur omnes
ante torrentem Zareth. Et dicitur: Donec consumere
tur uniuersa generatio ideſt omnes homines, qui fece
rant malum ideſt, qui murmurauerant in conspectu
eius ideſt Deo præsente, quod potest intelligi de ge-
nerali præsentia, quia nullus locus est, ubi Deus non
sit, ideo ubicunque peccemus coram Deo peccamus.
Vel potest intelligi de speciali præsentia: Deus enim
specialiter esse dicebatur inter Iudęos, & maxime in-
tra Sanct[illegible]um, murmuratio autem ista fuit coram
Sanctuario, u[illegible] supra capitu. decimoquarto: ideo
erat coram Deo.

Et ecce inquit, uos surre[illegible]is pro patribus uestris. Appli-
cat malum istorum ad mal[illegible] exploratorum scilicet,
q nunquā deficit, qui contu[illegible]et Israel. Et sicut explo-
ratores conturbauerunt totu[illegible] Israel, qui erant præde
cessores istorum: ita isti turba[illegible] ideo surrexerunt pro
patribus suis ideſt loco ipsorum scilicet succedentes
eis in malitia, & ista erat magna increpatio.

Incrementa, & alumni hominum peccatorum. Ideſt uos
estis augmentū super pctm patru[illegible]m uestrorū. i. non e-
stis contenti peccatis, quę fecerunt patres uestri sub-
uertendo mentes Israelitarum, sed etiam vultis suppo
nere, uel augere noua peccata. Vel dicuntur isti incre-
menta peccatorum. i. q isti faciebant m[illegible]ius peccatum
quam patres sui: nam licet pręuaricatio exploratorū
fuisset manifesta, quia tamen erat prima, & non habue
rat aliam similem nec p̄cesserat aliqua punitio, non ui
debatur esse ualde magna, nunc autem cum p̄cessisset
illa, & pro ea fuisset data [illegible]na diuagationis per annos
40. si iterum Israelitæ murmurassent, esset maior cul-
pa, & sic uocaretur incrementum ad priora peccata.
Vocant ēt isti alumni hominum peccatorum. i. nutri-
ti ab eis, & similes in peccatis. ſ. q illi prædecessores
docuissent eos murmurare, & repugnare dño. *Vt au-
geretis furorem domini contra Israel.* i. ad nihil aliud surre-
xistis, nisi ut faciatis Deum irasci contra Israel. Nam si
isti nollent transire Iordanem diffidentes de expugna-
tione terræ Chanaan, & cęteri propter hoc formida-
rent, & nollent transire in terram illam Deus irascerē
Israelitis percutiendo, vt prius. Et dicitur: Vt augeretis
furorem domini ideſt ut faciatis q maior sit q̄ fuit in
prima punitione pro murmuratione in Cadesbarne:
quia sicut maior esset culpa secunda, quam prior ut
sup. declaratum est: ita pęna esset maior. Vel dicitur: vt
augeretis furorem. i. vt continuaretis faciendo poni a-
liquid de pęna, & furore sup. id, quod iam inflictū fuit
ſ. in diuagatione. 40. annorum: intelligebat nunc Moy
ses, quòd si nunc Israelitæ murmurarent sicut in Ca-
desbarne, q Deus nunquam introduceret eos in ter-
tam

ram Chanaan, vel faceret saltem eos manere in solitu F
dine plusquam per alios.40.annos. Primum tamē magis credebat esse futurum, ut patet ex littera sequenti.
Quod si nolueritis eum sequi in solitudine populum derelinquet. i. si nolueritis sequi Deum confidendo in eum, & eundo in terram, in quam iri iussit, derelinquet populum in solitudine, i. non curabit de eo tanquam non esset suus. (non dabit ei manna, nec diriget per nubem, nec introducet in terram, quam iurauit, sed relinquet hostibus lacerandum, & nos eritis causa huius immensi mali. q. d. etiam si nullus peccet nisi uos, tamen totus populus peribit propter vos: hoc autem intelligebat Moyses, quia cum peccauit Israel adorando uitulum, G
uoluit Deus totum populum conterere, nisi Moyses precatus fuisset, ut patet Exo. c. 32. Iterum autem cum murmurauerunt in Cadesbarne penitus delere uolebat omnes, & occidit ipsorum plurimos in solitudine nec relinquisset quemquam ex eis, nisi Moyses ualde instituisset supra. c. 14.

Et uos eritis causa necis omnium. q. d. si vos murmurare incipitis, & Deus omnes percutit propter uos percutit, & dicuntur causa dupliciter, uno modo. s. totalis; alio modo causa. i. occasio. Primo modo est sensus, q̄ isti essent causa totalis, quare delerentur Israelitæ: nā dato q̄ alii non peccarent istis peccantibus Deus deleret totum populū, sic arguebat Iosue contra istas duas tribus post mortem Moysi, quando ędificauerunt altare magnum apud Iordanem, dixit. n. q̄ eis solis peccantibus Deus desæuiret in totum Israel. Et probauit hoc, quia Acham vnicus fuit in peccato, [illegible]ando furatus est regulam auream, & palliu[illegible]occineū, & tñ perierunt. 36. viri de Israel, & [illegible]bat Deus totum populum destruere permitte[illegible]o eum cadere in manib. hostium: Iosue. 22. c. Secu[illegible]io modo intelligitur, q̄ isti H
essent causa. i. occasio n[illegible]s omnium. s. q̄ alii non morerentur propter pecca[illegible]m istorum: tamen isti tribuerent aliis occasionem p[illegible]ccandi, & tunc Deus puniret omnes. intelligebat autem Moyses, q̄ si modo peccarent morerentur, quia iam nollet remittere sicut prius fecerat dando quamcunque pœnam præter maximā, & hoc quia uiderat Cam ualde iratum in aliis uicibus, quasi penitus delere uolentem totum populum, nec etiam auderet orare pro Israel si iam amplius murmuraret, ut prius.

At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas I
ouium fabricauimus, & stabula iumentorum, paruulis quoque nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati, & accincti pergemus ad prelium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis propter habitatorum insidias. Non reuertemur in domos nostras, usq; dum K
possideant filij Israel hæreditatem suam: nec quidquam quæremus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram in oriētali eius plaga. Quibus Moyses ait: si facitis q̄ promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Iordanem transeat, donec subuertat Dominus inimicos suos, & subiiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum, & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis coram Domino. Sin aūt, quod dicitis, non feceriris, nulli dubium est, quin peccetis in Deum: & scitote quoniā peccatum uestrū apprehēdet uos. Aedificate ergo urbes paruulis uestris, & caulas, & stabula ouī[illegible]. ac iumentis: & q̄d polliciti estis, implete. Dixeruntque filij Gad, & Ruben ad Moysen: Serui tui sumus: faciemus q̄d iubet Dñs noster. Paruulos nostros, & mulieres, & pecora, ac iumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos aūt famuli tui oēs expediti pergemus ad bellū, sicut tu Dñe loqueris. Præcepitq; Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos. Si transierint filij Gad, & filij Ruben vobiscum Iordanem oēs armati ad bellum coram Dño & vobis fuerit terra subiecta: date eis Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. Responderuntq; filij Gad, & filij Ruben: sicut locutus est dñs seruis suis, ita faciemus: Ipsi armati pgemus coram dño in terram Chanaā, & possessionem iam suscepisse nos confitemur trās Iordanem.

AT illi prope accedentes. Hic ponit tertium. s. cō- Excusatio duarū tribuum.
munis disceptatio, vbi Moyses loquit, & duę trib. se excusant exponentes dicta sua. Videtur. n. Rubenitę, & Gaditę, q̄ iō increpat eos Moyses, quia intelligebat ex eorum petitione uelle eos habitare in terra illa, & non transire ultra Iordanē, iō ipsi accesserunt prope ad Moysen exponētes ei, q̄ non erat intentio eorū manere in terra illa, sed transire cū aliis ad pugnandum donec pacificè possiderēt totam terram, q̄ habituri erant. q̄ sic factum est: nam iuerunt ad pugnā, & manserūt ibi quasi septem annis, quib. durauit pugna, ut s. declaratum est, & Ios. cap. 14. manserunt ēt toto tpe, quo diuisa est terra Chanaā. 9. tribub. & dimidię, q̄ dñt aliq fuisse tps. 7. annorū. postea vero redierūt in terrā suam p̄cepto Iosue, ut patet Ios. 22. Dr aūt hic, q̄ accesserunt, ppe: hoc aūt non erat quasi nō audiret eos Moyses ex loco, in quo erāt priꝰ cū bene audisset qñ, ppoſuerunt petitionē, sed qa videbāt istę duæ trib. q̄ nō erat bene intellecta eorū intentio uidētes sibi disceptādum esse cū Moyse accesserūt ppius, vt sic, pmptius loq possent, & intelligere, q̄ dicerent. *Caulas ouiū fabricauimus.* i. nō uolumus manere totaliter in terra ista, nō transeundo Iordanem, sed uolumus facere caulas pro ouib. nostris, & disponere locū vxoribus, & filiis ad manendum in terra ista, & trāsire cum aliis tribubus Iordanem ad pugnādum. Dicit autem Ra. Sa. ex hoc q̄ isti magis diligebant oues, q̄ filios, & uxores, qa primo caulas ouium, quam habitacula vxorum, & filiorum nominauerunt. Sed hoc nihil est, qa non sp seruatur dignitas rerū in ordine loquēdi, vt patet p̄ced. c. cum dr de diuisione prædæ. Et primo ponuntur ibi asini, & boues, quam homines: uoluerunt autem isti fabricare caulas, quia intelligebant se magno

magno tēpore duraturos in terra Chanaan expugnando hostes: ideo uoluerunt prius prouidere rei suæ familiari. Vocantur autem hic caulę ouilia gregum, ut ouium, & caprarum. De his autem nominauerunt, qa substantia eorum erat in pecoribus, & iumentis, ut patet. §. *Stabula iumentorum.* i. etiam parauimus stabula pro iumentis. Dicuntur autem stabula a stando, quia ibi iumenta stant. Nominauerunt quidem ista duo, quia in istis erat eorum substantia, ut patet supra, cum dicitur q̄ habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. *Paruulis quoque nostris urbes munitas.* i. parauimus pro paruulis vrbes. intelligitur etiam de vxoribus, & reliqua familia, nam soli uiri pugnatores ibāt cum aliis tribubus trans Iordanem ad bellum. Cū autem dicitur de vrbibus non intelligitur, q̄ isti nouiter B
facerent aliquas vrbes, sed quia in terra duorum regū Amorrhęorum cum pugnarent Israelitæ contra incolas regionis illius, vrbes quātum ad aliquid dirutæ fuerant volebant illas restaurare propter insidias habitatorum terræ: & tunc quęlibet istarum duarum tribuum & dimidiæ accepit aliquas urbes, quas refecit pro familiis suis, de vrbibus autem cuiuslibet tribus, patet j. in littera. *Nos autem ipsi armati, & accincti.* Respondēt in hoc ad increpationem Moysi, quę fundabatur in hoc, q̄ ipsi vellent totaliter cessare a bello, & q̄ fratres sui pugnarent, quod irrationabile erat, ideo ipsi dicunt q̄ nolunt manere in terra illa, sed solum q̄ uxores eorum, & filii, & possessiones maneant, ipsi verò trāseant in quo nihil grauabant alias tribus immo faciebant cō ditionem earum meliorem, quia omnes uiri bellatores de eis uolebant transire. Quod autem uxores manerent & res possessę, erat duplex vtilitas reliquis tribubus, prima q̄ isti uiri essent magis expediti, & dispositi ad bellum, cum nihil secum ferrent, nisi bellicum apparatum: secūdum erat utile reliquis tribubus, quia non tantum grauarentur in prouidendo eis, quantum ad cibos, cum soli irent, quam si ferrent secum familias suas, iam enim non erant comesturi manna, quia illud cessauit immediatè, ut transierunt Iordanem. s. diebus quinque postea: ideo oportebat q̄ amplius inquirerent cibos opere bellico, uel labore suo. Antecedens patet, quia Israelitæ transierunt Iordanem decima die mensis primi, ut patet Iosue. c. 4. & manna defecit die. 5. mensis eiusdem, & vltra nunquam comede- D
runt de eo Iosue. c. 5. ideo magis alleuiabantur cęterę tribus in hoc quam grauarentur. Dicuntur autem isti transire armati, quia habebant multa arma iudæi, quę partim duxerant de Aegypto, cum dicatur Exo. c. 13. q̄ armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti, partim etiam acceperunt post arma ex bellis, quæ uicerūt & primo dum contra Aegyptios, qui ibant armati, ut comprehenderent hebræos, & oēs in mari rubro submersi sunt, atque ad aliam partem maris, in qua iudæi erant trāsductis illis acceperunt Israelitæ oīa arma ipsorum, de quo Exo. c. 14. & 15. acceperunt quoq; arma ī bello ꝯ Amalechitas cum expugnauerunt eos in Raphidim, de quo Exo. c. 17. Acceperunt etiam arma in destructione terræ Chananæi regis Arad, ubi deletis omnibus habitatoribus, & vrbibus potuerunt iudęi ac E
cipere omnia arma terræ illius: quamquam magis ueri simile est, q̄ ista combusta sint cum terra illa posita fuerit sub anathemate, de quo. s. c. 21. Acceperunt etiā arma multa in bello contra duos reges Amorrhæorū Sehon, & Og, ubi totam terram depopulauerunt, & possederunt, de quo s. c. 21. & Deuter. c. 2. & 3. Acceperunt etiam arma in bello cōtra Madianitas, ubi omnia spolia cesserunt ipsis Israelitis, de quo. c. præcedēti. Poterant ideo sufficienter armati esse omnes iudæi. Dicitur etiam q̄ erant accincti. i. dispositi ad bellum, uel expediti. Dicitur autem accinctus. i. ad aliquid cinctus. s. q̄ est dispositus ad faciendum aliquid, & hoc dicitur A
spęcialiter de istis duabus tribubus, & dimidia, quia alię tribus portabant secum uxores, & filios, & omnia, quę possidebant, & illa impediebant aliquo modo ab actu bellico, duę autem tribus, & dimidia nihil secum portaturæ erant, sed uiri armati solum ibant.

Pergemus ad prælium ante filios Israel. i. q̄ isti præcederent in progressu in itinere. Etiam in aciebus belli præcederent. s. q̄ offerebant se ituros in principio acierū. Hoc autem dicebant ad tollendū dubium, nam si uellent manere in parte posteriori, esset periculum, quia forte retrocederent, siue ex itinere, siue ex bello. Etiā dicebant hoc ad significandum intentionem suā, pmptam cum in hoc offerrent se ad aliquid, quod non peterent filii Israel, erat tamen ad securitatem ipsorum, q̄ Moyses uidens rationabiliter dictum concessit, ut isti irēt ante fratres suos. Mortuo quoq; Moyse Iosue, qui erat princeps populi hortatus fuit duas tribus, & dimidiam, ut præcederent, ut patet Iosue. c. 1. s. armati transite ante fratres uestros omnes fortes manu. Et sic postea fecerunt, quia transito Iordane præcedebāt istæ duæ tribus, & dimidia ad omnes alias, Iosue cap. 4. cum dicitur, filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse armati precedebant filios Israel, dicuntur autem hic filii Israel nouem tribus, & dimidia, & duæ, & dimidia non uocantur filii Israel. Cuius causa est, quia quandocunque Israelitæ diuidebantur in duas partes, illa pars, quæ erat maior uocabatur de filiis Israel, quasi ipsi essent tota multitudo Israelitarum, & quia nouē C
tribus, & [illegible]idia erat maior pars uocantur filii Israel, & sic multo[illegible]i equitæ comparati ad alias tribus nō uocantur filii Israe[illegible].

Donec introducamus eos [illegible]oca sua. i. semper præcedemus fratres nostros, donec [illegible]roeant ad loca sua. i. ad terram Chanaan, quam posi[illegible]uri sunt. Non est autē intelligendum q̄ solum præc[illegible]erent eos, quousq; intrarent in terram, quam habi[illegible]ti erant, quia hoc nihil proficiebat, nam tunc sol[illegible]m transirent cum eis Iordanem, apud quem hoc tempore erant, & confestim reuerterentur, quia transito Iordane mox essent Israelitæ in terra Chanaan, quam habi[illegible]ri erant in hereditatem. Sed debet intelligi q̄ irent cum eis, & manerent sp quousque expugnatis hostib. possiderent Israelitæ terram suam, quia licet prius introirent in terrā Chanaan, tamen non erat sua, iō non diceb[illegible]ntur introduci in terram suam. sic patet j. cū dicitur, non reuertemur in domos nostras usq; dū possideant filii Israel hereditatem suā. Cum autem deleris hostibus possiderēt terram illam, dicerentur introduci in terram suam.

Paruuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbib. munitis. i. filii nostri manebunt hic in vrbib. Intelligit etiam de vxoribus, licet non dicatur hic. sic patet. j. s. paruulos nostros, & mulieres ac iumenta, & pecora relinquimus in urbibus Galaad. Idem intelligitur de reliqua familia. Etiam de senibus intelligendum est, quia isti erant inepti ad bellum, & inutilis labor esset eos illuc ire, sed soli uiri pugnatores ibant, sic. n. dixit Moyses. j. in littera. Omnis uir bellator armatus transeat Iordanem. Idem patet Iosue. c. 1. s. transite armati ante fratres uestros omnes fortes manu, & pugnate p eis. Dicitur: & quidquid habere possumus. i. omnia pecora, & iumenta, & facultates cæterę. *Propter habitatorū insidias.* In hoc. n. reddūt causam, quare uelint cōstruere urbes, quia posset aliquis dicere, q̄ relinquere paruulos, & uxores, & omnia, quæ habebant in terra illa non curantes de munitione urbium. Huic autem respondent q̄ propter insidias habitatorum terræ opus erat poni res suas in urbibus.

Quare dixerunt, ꝙ dimitterent uxores in urbibus muratis. Quæst. IIII.

SED fortè aliquis diceret, ꝙ possent dimittere res suas sine timore in locis nō munitis, quamquā essent hostes in terra, quia dominus haberet cu rā illarū rerū, & nullus de hostibus auderet acce dere ad eas: sic autem erat quādo ter in anno ascendebant omnes iudæi masculini generis in Sanctuarium, & quia tunc videbatur, ꝙ hostes possent ascendere in terrā illam non existente aliquo defensore, dixit Deus ꝙ nullus auderet accedere, de quo Exo. c. 34. cum tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente, & apparente te in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ita ergo cum nunc res hebræorum manerent in locis non muratis non auderent hostes accedere ad illas. Respondendū est, ꝙ non se debebant iudæi exponere huic periculo, quia semper homines debent agere secundum prudē tiam humanam, & non committere se totaliter diuino regimini, nisi in rebus illis, ad quas nullo modo pertingit humana prudentia: uel in illis, in quib. Deus iussit ꝙ nos totaliter permitteremus regimini illius. Causa huius est, quia Deus dedit homini intellectum tanquam primum principium motiuum, & regulatiuum operationum suarum, ideo vult ꝙ per illud dirigatur. Cum autem homo totaliter se committit diuinæ dispositioni, non regitur per intellectū, sed per aliud principium superius non humanum, ideo cō rationē agit: nisi forte iudicium humanū nō sufficiat ad hoc, quia tunc etiam si aliquis uelit committere prudentiæ humanæ non pōt cum talem casum nulla fit: & in talibus semper nos debemus submittere Deo dirigendos alioquin diffiditis de bonitate Dei. Alius casus est, in quo non debet homo se committere prudē tię humanæ. s. si Deus reuelauerit, ꝙ aliquid totaliter ponamus in eius directione nihil agentes humano iudicio, & cura. Tunc autem licet per humanam prudentiam aliquid proficere possemus: tamen nullo modo curare debemus de humana prudentia: alioquin grauiter peccatur, quia tantum Deo diffiditur, quantum nobis committitur, sic patet in apostolis, quib. Christus dixit ꝙ quando starent ante reges, & præsides non præmeditarentur, quid & qui deberent, quia in illa hora daretur eis, quid loquerentur: Mat. 10. & Luc. 21. c. Si ergo apostoli quando irent ad reges, vellent studere quid loquerentur, peccarent nimis, quia aut ipsi intelligebant, ꝙ etiam si non studerēt, Deus daret eis plenissimè, quid loquerentur, & tunc stultitię magna erat studere, qa diceretur eis, quod petis intus habes. Esset etiam hoc contra rōnē naturalē. s. habitis habitibus cessat motus, sed ipsi habitis habitibus adhuc mouerentur ad illos: aut intelligebant, ꝙ si non studerent, non hrent quid rīderent, aut non pfectè rīderent, & tunc erant infideles nimis, cum Christus dixisset eis, quòd in illa hora daretur eis, quid loquerentur, & ipsi non crederent. Sic etiam est in proposito, quia dimittere in terra hostili res sine defensore in locis non muratis est contra humanam prudentiam, per quam homo se dirigere debet semper, nisi in duobus casibus datis. Etiam quòd iudæi ascenderent in loco Sanctuarii ter in anno, quare nullo viro manente in urbibus eorum uidebatur esset contra humanam prudentiam: ideo nisi sit aliquis de duobus casibus hic, illicitum est. In primo autem horum non est aliquis de duobus casibus cum non sit super humanam prudentiam, quia sciunt homines, per quem modum tolletur inconueniens, qđ sequitur, relinquendo res apud hostes scilicet dimittendo ibi custodes, & hoc in locis munitissimis, quod poterant iudæi faciliter agere. Etiam non est hic secundus casus scilicet, ꝙ Deus prohibuerit inniti humanæ prudentię, quia non uetuerat dimitti pugnatores, & res in urbibus munitis, ideo istæ duæ tribus, & dimidia recte agebant uolentes dimittere filios, & uxores in urbibus munitis, & ibi aliquos custodes, ideo si contrarium agerent, agebant contra prudentiam humanam, & peccabant exponentes se sine causa manifesto discrimini. In alio autem casu scilicet quando ascendebant ter iudæi in anno in Sanctuario secus est quia licet uideatur esse contra humanam prudentiam dimittere urbes, & facultates sine defensore, quia tamen Deus iusserat, quod ascenderent omnes non dimittentes aliquem defensorem, & quod ipse defenderet urbes, & res eorum, esset magna diffidentia, ꝙ ipsi uellent dimittere in urbe defensores. Recte ergo dicebant duæ tribus, & dimidia, quòd uellent construere urbes filiis suis, & familiis, ut manerent ibi ꝓpter insidias habitatorum terrę. Etiam quòd relinquerent ibi aliquos custodes, quia Deus non dixerat, quòd dimitterentur ista sine aliqua diligentia, ideo debebant inniti prudentię humanæ alioquin peccarēt & iudicarentur insipientes. Dicitur autem hic de insidiis habitatorum terræ illius, quoniam manebant aliquæ gentes in circuitu terræ illius, quam acceperant iudæi, quæ inuaderent urbes illorum, & res possessas si relinquerent illas sine custode, istæ autem erant Moabitæ ex parte meridiana, qui erant hostes iudæorum, & Madianitę ex parte septentrionali, & septem populi Chananæorum ex parte occidentali, Idumæi quoque aliquo modo contingebant terram illā ex parte meridiana in extremitate terrę Moab, & isti etiam pugnarent contra Iudeos.

Non reuertemur in domos nostras. Nondum habebant isti domos, sed dicebant se non reuersuros in domos præsupponentes id, de quo agitur, ipsi enim petebant quod daretur eis terra duorum regum Amorrhęorū, quod si fieret disponerent domos suas pro familiis, & irent ad bellum cum aliis tribubus, ad istas autem domos non reuerterentur, quousque alii Israelitæ haberent id quod possessuri erant.

Vsque dum possideant filij Israel hæreditatem suam. Hic autem declaratur magis, quam supra, quod non solum introirent istæ duæ tribus, & dimidia cum aliis associantes eas usque ad terram, quam habituri erant, sed etiam manentes cum illis in terra eadem quousque pacificè possiderent eam. Et dicitur hic hereditatem suam ideſt, quam habere debent exclusis hostibus: & tunc erit sua. Vocabant tamen suam, quia cum Deus dixisset, quod habituri erant eam, nequaquam dubitabatur de hoc. Vel dicitur hereditatem suam ideſt, quę est sua secundum proprietatem licet nondum eam possideant. Deus tamen promiserat illis dare terram istam, & ista promissio tradebat eis ius proprietatis, sicut per donationem transfertur dominium. Dicitur autem hereditatem, quia Israelitę habituri erant terram istam non ad usum alicuius parui temporis tanquam coloni, uel aduenę, sed pro semper tanquam si terra esset iure hereditario, per quod ius aliquis habet, & perfectum dominium super rem.

Cur terra Chanaan uocet hæreditas.

Nec quicquam quærimus trans Iordanem. Istud poterat nimis inclinare Moysen, & nouem tribus, & dimidiam ad concedendum faciliter id, quod petebatur ab his, quòd non uolebant aliquid habere trans Iordanem. Nam posset accidere, quòd terra, quæ erat trans Iordanem in terra Chanaan, esset ualde magna, & si illa diuideretur nouem tribubus, & dimidiæ, maiores sortes prouenirent cuilibet tribui, quam prouenissent duabus tribubus, & dimidię diuisa inter eos terra duorum regum Amorrhęorum, &

Regulæ ad cognoscendū qñ nos debemus submittere diuino regimini, & non humanæ prudētię.

& tunc manebat eis ius petendi sortē in terra illa: nūc autem dicunt, ꝙ nihil uolunt in terra Chanaan, nam dato, ꝙ eis aliquid posset prouenire, ipsi renunciant iuri suo. Intelliguntur autem ista uerba sp cum conditione: si daretur eis qđ petebant. In hoc aūt aliqualr se habebant isti rationabiliter, quia terra ista duorū regū Amorrhæorum solum fuerat capta, & pertinebat ad oēs duodecim trib. ꝙ ergo permitteretur duabus tribub. & dimidiæ ius eligendi eam tanq̄ eis valde cōuenientē erat rōnabile, ꝙ ipsi aliquid permitterent reliquæ multitudini, ꝙ abrenūciarent eius possessioni trans Iordanē si aliquæ partes maiores eis possent contingere. Accipit aūt hic trans Iordanem. i. ad occidentalem partē Iordanis: trans. n. significat habitudinem situs, ideo non magis determinat id qđ est citra q̄ vltra & sic aliqñ accipit trans Iordanē pro parte occidētali, vt patet hic: cum isti haberent possessionem in parte orientali Iordanis, vt hr̄ ex littera, & aliqñ signat partē orientalē, sic patet. j. in littera, & Iosue. c. 1. cum dr̄, ꝙ acceperunt isti possessionem trans Iordanem, & tamē hoc fuit in parte orientali. *Quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga.* i. ad partem orientalem Iordanis. q. d. iō renunciamus iuri nostro, qđ hēmus ī terra Chanaan ad occidentem Iordanis, qa iā accepimus possessionem sufficientem pro nobis ad orientalē plagam Iordanis. s. in terra duorum regum Amorrhęorū Intelligitur aūt hoc, si feceritis qđ petimus dantes nobis terram hanc: alioquin nondum hēbant aliquā possessionem: nam Moyses nihil adhuc eis dederat, ut patet. j. nam habita ista collocutione dr̄, ꝙ dedit eis Moyses terram duorum regum Amorrhęorum, & dr̄ hic: ad orientalem eius plagam. quia terra duorum regum Amorrhęorum est orientalis respectu terræ Chanaā, quam accepturæ erant nouem tribus, & dimidia. Ieriche ēt ciuitas terrę Chanaan, per quam intrauerunt, erat ad orientalē partem terrę Chanaan, quia licet Aegyptus, de qua veniebant iudæi, esset ad partem meridianam respectu terræ Chanaā, iñ non uenerunt Israelitę recto itinere de Aegypto in terram promissam: potuerunt. n. uenire citius per terram Philistinorum, & introisset per latus meridianum terræ Chanaā. De ista uia patet Exo. c. 13. per hanc. n. venerunt Ioseph, & fratres sui ad sepeliendum patrem suum in terrā Chanaan, & per eandem redierunt: ideo pauco tempore morati sunt. De hoc Gen. c. vltimo. Israelitæ tamen exeuntes de Aegypto, non uenerunt recto itinere uersus terram promissam, sed ascenderunt contra orientem ad mare rubrum, & solitudines Arabicas. Hoc autem, quia Deus uoluit ne irent Israelitæ per terram Philisthiim, quæ breuior erat, & populata: ideo cum viderent hostes contra se insurgere redirent in Aegyptum. Circunduxit autem eos per desertum transducens mare rubrum, ut quamquam pęniteret eos itineris, redire nō possent in Aegyptum. De hoc Exo. cap. 13. postquam autem introierunt in desertum, si ambulassent recto itinere sicut ambulauerunt usq; ad Cadesbarne, introisset per partem meridianam terræ Chanaan. Quod patet quia in anno. 40. ab exitu de Aegypto Israelitæ peruenientes usq; ad Cadesbarne petierunt a rege Edom transitum per locum illum, quousque uenirent in terram suam, qui noluit eis dare. supra. c. 20. ideo coacti sunt circuire totā terram Edom ascendendo uersus orientem supra. c. 21. & in hoc circuitu manserunt multo tempore Deuterono. c. 2. s. circuimus montem Seyr longo tempore, & tunc coacti sunt introire per terram duorum regum Amorrhęorum, quæ est ad frontem orientalem terræ Chanaan, ut patet hic, & Iosue. c. 1. si autem trāsissent per Cadesbarne introibant per partem meridianam terrę Chanaan, quia Cadesbarne est in latere isto, ut patet.

infra trentesimoquarto & Iosue. capitulo. 15.

Quibus Moyses ait. Hic ponitur responsio Moysi cognita intentione duarum tribuum, & dimidiæ.

Si facitis, quod promittis. s. ꝙ ibitis cum fratrib. vestris, & non redibitis quousque ipsi possideant terram suā. Et dicitur si facitis. i. si facere intenditis, quia an isti facerent, ꝙ promittebant depēdebat ex futuro euētu, iō dr̄, ꝙ si facere ītendebāt inciperent. s. eundo cum fratribus suis trans Iordanem. *Expediti pergite coram domino ad pugnam.* Dicitur autem expediti, quia non portaturi erant secum uxores, & filios, & cætera, quæ possidebant, sicut portabant nouem tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant possessionem, ideo illi erant magis expediti ad bellum. Dr̄ aūt pergite corā dño. i. corā arca. Deus enim uidebatur esse specialiter super arcam cum loqueretur de medio duorum cherubim existentium in extremitatibus arcæ supra. cap. 7. ideo quando ibant coram arca dicebantur ire coram domino. Istæ autem duę tribus, & dimidia magis appropinquabant arcę, quam cæterę. Nam in transitu Iordanis, & ultra arca præcedebat totum Israel per duo millia passuum Iosue. c. 3. deinde sequebatur totus populus: sed hic ante cæteros ibāt uiri de duab. tribub. & dimidia. s. 40. millia pugnatorū Iosue. ca. 4. vel dicebantur isti ire coram domino. s. in pręsentia ipsius: quia ēt si non præcederet arca, tamen angelus dñi pręcedebat castra. Dixerat. n. Deus ꝙ mitteret angelum suum in pręcursum eorū ad delendum Chananęos Exo. 23. c. Item patet Iosue. c. 5. cum apparuit quidam vir ipsi Iosue euaginato gladio: a quo requereret quis esset, ait. Princeps sum exercitus domini nunc uenio. Coram isto autem angelo semper incedebant bellatores, & iste uocatur in sacra scriptura Deus. Dicitur autem pergite ad pugnā, quia licet istæ duę tribus, & dimidia manserint in terra Chanaan toto tempore bellorum, & postea dum diuideretur terra per multa tempora: tamen principaliter uocabantur ad pugnandum, nam sine ipsis potuisset terra diuidi, pugna tamen non exercetur conuenienter.

Et omnis vir bellator transeat Iordanem. i. omnes uiri pugnatores apti ad bellum transeant Iordanem cum fratribus suis ad pugnandum, idem autem iussit post mortem Moysi Iosue. Suos autem transite armati ante fratres uestros omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Idē autem est esse fortem manu, & esse bellatorē.

An omnes bellatores duarum tribuum cum dimidia transierunt Iordanem. Quæst. V.

QVAERETVR circa hoc an omnes illi pugnatores, qui erant de duabus tribub. & dimidia transierint Iordanem ad pugnandum. Respondendum est, ꝙ non, sed aliqui illorum manserunt in ciuitatibus terræ illis traditę, alioquin enim frustra fuisset relinqui uxores, & paruulos in urbibus muratis, quia quomodocunque caperentur ab hostibus non habentes defensores: ipsi tamen reliquerunt in vrbibus munitis ista propter habitatorum insidias, quasi ibi possent euadere, ergo oportet, quòd relinquerentur aliqui viri bellatores ad excludendum insidias habitatorum terrę. Item si non relinquerentur aliqui potentes pugnare, quia essent ętatis robustæ non uacaretur agriculturę, quia nullus esset, qui vacaret: senes enim, & confracti, qui ad bellum inutiles sunt, etiam ad agriculturam sunt inepti, ideo oportuit relinqui aliquos uiros de cōputatis in militia ad agriculturam, ne si tāto tpe terra sine cultore relinqueret, redderet sylueſtris, & plena serpētib. atq; bestiis. Magno namque tempore mansuri erāt uiri isti pugnādo in terra Chanaan, durauit. n. pugna quasi p septem

annos. Deinde in diuisione terræ manserunt aliquanto tempore, & semper fuerunt istæ duę tribus, & dimidia cum aliis, quousque Iosue eis redire iussit Iosue. c. 22. toto aũt hoc tempore terra culta fuit, alioquin ipsa perderetur saltem quantum ad possessiones arborum & uinearum: vxores quoque, & filii uirorum harum duarum tribuum, & dimidiæ non haberent vnde prouiderent sibi, nisi aliquis pro eis vacaret agriculturæ; nam iam non comedebant manna cum cessasset quinquedecim diebus post transitum Iordanis .s. die. 15. mensis primi anni. 41. ab exitu de Aegypto Iosue. c. 5. Item patet hoc euidentius: nam de duabus tribubus, & dimidia solum iuerunt. 40. millia pugnatorum cum nouẽ tribubus, & dimidia ad terram Chanaan, ut patet Iosue, cap. 4. & tamen si iuissent omnes uiri pugnatores istarum tribuum fuissent ualde plures: nam essent ultra centum decem millia. Quod patet, quia de tribu Ruben in computatione, quę fuit facta pauloante hoc anno. 40. ab exitu de Aegypto fuerunt. 43. millia, & 730. virorum, in tribu autem Gad fuerunt. 40. millia. in tribu autem Manasse fuerunt quinquaginta duo millia, & septingenti, quorum debet accipi medietas, scilicet 26. millia, & vltra. Omnes autem isti sunt vltra centum decem millia virorum, ideo necesse est, ꝙ plures de bellatoribus manserint in vrbibus, quam trãsierint Iordanem cum nouem tribubus, & dimidia. Item patet, ꝙ manserint aliqui bellatores in urbibus istis, quia quando Iosue finitis omnibus bellis, & diuisione terræ remisit bellatores de duabus tribubus, & dimidia ĩ terram suam, dixit illis: In multa substãtia [illegible]que diuitiis reuertimini ad sedes uestras. & [illegible]ciuditur: Diuidite prędã hostium cum fratribus uestris. si tamen nõ mansissent aliqui uiri bellatores ĩ vrbibus traditis istis duabus tribubus, & dimi[illegible]r, non manerent aliqui, cũ quibus præda diuidenda esset. Nam cum paruulis non erat diuidenda præda, cum illi essent filii horum bellatorum, & non esset aliqua causa quare paruulis quidq̃ proueniret. Etiam cum senibus totaliter inutilibus ad bellum non diuideretur præda, quia nulla ratio erat, quare ipsi aliquid percepturi essent, oportet ergo, ꝙ aliqui mansissent ibi de uiris bellatoribus, cum quibus posset, & deberet diuidi præda. Erant autem percepturi rationabiliter isti de præda, quia sicut alii ibant ad bellum, ita isti manebant in custodia bellica, quia manebant in urbibus propter insidias habitatorum terræ, & fortassis occurreret eis pugnare contra illos sicut pugnabant alii contra Chananęos. Dicendum ideo, ꝙ de qualibet harum duarum tribuum, & dimidia manserunt in urbibus suis uiri bellatores plures, quam iuerunt ad bellum, cum ipsi omnes essent plusquam centum, & decem millia, & solum iuerunt de eis. 40. millia ut §. declaratum est.

Sed dicetur contra, quia Moyses dixit hic: Omnis uir bellator armatus transeat Iordanem, & Iosue. ca. 1, dicitur: Transite ante fres uestros oẽs fortes manu. Respõderi põt dupliciter, uno modo ꝙ in sacra scriptura istud signum, omnis, non distribuit uniuersaliter sẽper sicut apud dialecticos: sed accipitur pro multis, sicut dicitur. Omnes prouinciæ ueniebant in Aegyptũ, vt haberent escas. Gen. 41. c. & in Psal. Omnis caro ad te ueniet. nulla tamen istarum est uniuersalis proprie, quia non stat adhuc pro centesima parte indiuiduorũ & sic dicitur hic, omnis bellator. i. multi de bellatoribus. & idem modus est in uerbis Iosue. Alio modo põt dici ꝙ Moyses iussit, ut omnes irent: & ipsi uiri de duab. tribubus, & dimidia vniuersaliter se obligauerunt ad eundum postea tñ Israelitæ uidentes, ꝙ non erant omnes necessarii, sed sufficeret quosdam eorum ire, assumpserunt solum. 40. millia pugnatorum. Sed prima responsio uerius stat, qa non vr rõnabile, ꝙ Moyses iubęret oẽs pugnatores de his duab. tribub. & dimidia, aut ꝙ ipsi se ad hoc obligassent, qa uidebant manifestũ ꝙ terra tradenda erat hostib. & uxores, & filii captiuarẽtur si nulli bellatores manerent in custodia. *Armatus Iordanem transeat.* i. quilibet uir bellator solum accipiat arma ad transeundũ Iordanẽ. & Hoc qa bellatores de duabus tribubus, & dimidia debebant esse expediti, ut Moyses iusserat. *Donec subuertat dominus inimicos suos.* i. donec destruat. & non dr. donec destruamus inimicos nostros, quia uictoria quæ habenda erat de hostib. nõ erat ex uiribus iudęorum sed ex uolũtate Dei, qui mittebat angelum suum ad subuertendum gentes illas, vt patet Exo. c. 23.

Et subiiciatur ei omnis terra. Idest subiiciatur Deo. Est enim omnis terra Deo subiecta inquantum nullus ei repugnare põt, nec audet, & quodcunq; ipse uoluerit, faciet. Hic tamen innuitur, ꝙ non erat terra subiecta Deo, quia Deus accipitur hic tanquam dux spãlis iudæorum, & quia nondum erat terra subiecta iudæis, dicebatur nondum subiecta Deo. *Tunc eritis inculpabiles.* q.d. si sic feceritis non poterit uobis imponi aliqua culpa, quia custodiuistis quod promiseratis, etiã si sequeretur aliquis euentus aduersus. *Apud Deum, & Israel.* Non habebitis culpam apud Deum, nec apud Israel, quam haberetis si non custodiretis pactum: promiserant. n. duę trib. & dimidia istud ꝙ erat in fauorẽ nouẽ tribuum, & dimidiæ: iõ si promissa fallerent nocebant illis, & erant apud eos culpabiles: ẽt ista promissio fuit facta corã Deo ante atrium tabernaculi, & firmatum fuit sub inuocatione diuina, ideo qui infringeret illud agebat contra diuinam reuerentiã, & ob hoc erat culpabilis apud Deum. *Et obtinebitis regiones, quas vultis coram domino.* i. & tunc obtinebitis istam terram, quam petitis, q.d. licet nunc uobis detur, tñ non est vra totaliter, quousq; ipleatis, ꝙ pmitt tis. Qđ patet. j. qa Moyses tradidit immediate terram regis, Seon & Og duab. trib. & dimidiæ, tñ dixit ad Iosue, & ad principes Israel, ꝙ si duæ tribus, & dimidia nollent transire cum aliis tribub. ad pugnãdum ultra Iordanẽ ꝙ auferretur eis terra ista, & cogerent manere extra terrã illã inter alias tribus. & dicitur hic corã dño: qđ põt referri ad vtrumq; de duob. uerbis hic positis. .s. vultis, uel obtinebitis. Si referat ad primum est sensus, ꝙ obtinebitis regiones istas, quę dantur uobis iuste. .s. quia implestis cõditionẽ, pro qua uobis dant, & sine uerecundia tenebitis illas, & Deus talem possessionem approbauit: illa enim coram Deo esse, uel fieri dicuntur, quæ Deus approbat. Quæ autem mala sunt coram Deo non sunt, sed absconditа dicuntur. Sic habetur Psal. 16. De abscõditis tuis impletus est uenter eorum. Si autem referatur ad secundum. .s. ad uerbum vultis, est sensus ꝙ obtinerent illam terram, quam uolebant coram domino .i. quam petebat coram eo. .s. coram tabernaculo ad ostium illius, nam ad hunc locum Moyses conuenire solebat cum principibus ad aliquid expediendum. Sic patet. supra capitulo decimo Congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fęderis: si semel clangueris uenient ad te principes, & capita multitudinis Israel. Ideo quando Moyses sedebat ad iudicandum vel ad consiliandum, ibi erat. Patet supra. capitulo 27. quando uenerunt ad eum filiæ Salphaad: & j. 36. c. cũ uenerunt ad eum filii Manasse.

Sin autem quod dicitis non feceritis. Scilicet nolendo trã sire Iordanem. Vel si tranieritis, & redieritis ante bella expleta, & possessam terram.

Nulli dubium est quin peccetis in dominum. Quasi dicat manifestum est, quòd peccabitis, quia istud magnum nefas esset. Et dr, ꝙ peccarent in dñm, qa infringebãt illius reuerentiã, cũ fuisset pactũ firmatũ per diuinam reuerentiam. Nec solum peccabant ꝙ dñm, sed etiam

contra

contra Israel per violationem pacti interpositi: sic. n. dixit supra, ꝙ essent inculpabiles apud Deũ, & Israel cũ ista obseruarent: ergo culpabiles essent apud vtrũque, cum nihil seruarent, vel non plenè de interposito pacto. Et dicitur hic, ꝙ nulli dubium est, quin peccetis, quia peccatum erat hic manifestum. Est autem istud peccatum ex tribus: primo, quia aliquis agit contra determinationem rationis, quæ est ius naturale: determinat enim ratio veritatem esse tenendã, ideo si aliquis infringit illam, etiam si nihil alterum interpositum sit peccat, sicut in pacto nudo. Secundo isti peccabant, quia in damnum proximi resiliebant a, ꝙ misso volentes infringere obligationem existentem: erant enim isti obligati transire Iordanem cum aliis tribubus ex pacto interposito, ideo si non seruarent peccabant contra proximos, quod non solum in foro animæ obligabat, sed etiam iure, & armis peti poterat. Tertio peccabant contra Deũ, quia ista promissa fuerunt sub protestatione diuinę reuerentiæ, quę lęderetur non obseruatis his. *Et scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.* i. pœna debita pro peccato vestro veniet super vos: non enim potest accipi hic peccatũ pro actu, quia ille cum fit, transit: ideo neminem apprehendit. Etiam nec pro culpa, quia illa non est ens positiuum, vnde neminem apprehendere potest, nec pro macula, nec pro reatu, quæ consequuntur ad delictum, quia ista non sunt in nobis aliquid sensibile, sed accipitur peccatum .i. pœna, quæ est sensibilis, & dolorosa. Ista autem comminatur Moyses duabus tribubus, & dimidiæ, quia si propter Dei reuerentiã nõ obseruarent pactum, saltem obseruarent metu pęnę. *Aedificate ergo vrbes paruulis vestris.* Vidit Moyses, ꝙ recte dixerant duæ tribus, & dimidia. .s. ꝙ ędificarent vrbes pro filiis, & vxoribus, & caulas pro pecoribus, & tunc irent ad bellum, ideo admonet, vt hęc faciant immediate. .s. vt postea habeant tẽpus transeundi Iordanem cum aliis tribubus. Et dicitur hic de paruulis non exprimendo vxores, quia subintelliguntur ipsæ, & tota alia familia. *Et caulas, & stabula ouibus, & iumentis.* Debet hoc intelligi reddẽdo singula singulis, scilicet ꝙ caulæ essent pro ouibus, & alijs pecoribus: stabula autem pro iumentis, in quibus ipsi nimis abundabãt, vt patet supra. *Et quod polliciti estis implete.* .s. transite armati ante fratres vestros ad terram Chanaã, & pugnate ibi pro eis, quia hoc promisistis. *Dixerunt filij Gad.* Hic ponitur acceptatio duarum tribuum, & dimidię, scilicet, ꝙ se facturos concesserunt id quod Moyses iubebat. *Serui tui sumus.* Ex facundia loquuntur, quia non erant serui illius, nec vasalli, tanquam alicuius domini temporalis, sed Deus statuerat eum principem, & rectorem totius populi. *Faciemus quod iubet dominus noster.* i. istud qđ iubes est rationabile, ideo faciemus. Sed etiam si non esset tam rationabile, quia tu iubes, qui es dñs noster, faceremus illud. *Paruulos nostros, & mulieres.* .s. relinquemus in terra ista. quod intelligitur ẽt de reliqua familia, & de viris senib⁹. Loquebantur ãt hic duæ tribus, & dimidia, tanq̃ oẽs viri de ipsis ituri essent ad pugnandũ vltra Iordanẽ: nã licet ipsi scirẽt, ꝙ non erant oẽs ituri, qa tñ in potestate Moysi, & reliqui populi erat accipere de ipsis quotcunque vellent existimabant se velut omnes ituri essent.

Quomodo viri bellatores, qui dimiserunt vxores suas, tanto tẽpore fuerunt continentes, & an possent accipere vxores de uirginibus Chananæorum illo tempore, quo manebant in bello, aut de filiabus nouem tribuum, & dimidiæ. Quæst. VI.

QVAERET aliquis quomodo viri bellatores de duabus tribubus, & dimidia dimiserũt vxores suas tanto tempore, scilicet septem annis, quibus duravit bellum, & postea multo tempore, in quo facta est diuisio terræ, & incepit pacificè possideri: qũo. n. viri illi, qui imperfecti erant, poterant tanto tempore continere? Aliquis respondebit, ꝙ accipere poterant de virginibus terræ Chanaan in vxores, quia cũ, iuissent Israelitæ in bellum si in numero captiuarum appareret aliqua decora fęmina poterat accipi in vxorẽ a quocunque Iudęo factis cæremonijs, quæ habentur Deuteron. 21. c. Sed non stat: quia non licebat aliquam de mulieribus Chananęorum accipere in vxorem, cum Deus nimis vetuisset. Exo. 34. c. & Deute. 7. Nec solum hoc, immo etiam in ancillas retinere non poterant Iudæi mulieres Chananęas, quia iussit Deus in terra Chanaan neminem permitti viuere siue masculum, siue fęminam, puerum, vel senem. Deut. c. 20. Item non poterant Israelitæ commisceri mulieribus terræ Chanaan sine fędere matrimonii, quia tunc veniisset super eos ira Dei, sicut factum est in fornicatione cum mulieribus Moab, & Madian. supra cap. 25. Si autem dicatur, ꝙ nullam fœminam Gentilem, vel Hebræam isti accipiebant, sequebatur inconueniens, quia ex magna & diuturna continentia hominũ imperfectorum euenit interdum pollutio, & cõmixtio masculorum, vt ait Philosophus. 2. Politic. c. de politia Lacedęmoniorum, ideo arguit Arist. Lacedæmonios, quia bellatores a fęminis totaliter abstinere cogebant nolentes, ꝙ aliqua fęmina esset in castris: ex quo inferre vult, ꝙ licet in exercitibus, & castris bellicis multitudo fęminarum esse non debeat, ne castra totaliter [illegible]inidinem dissoluantur, nec tamen totaliter subtrahi dẽ[illegible] fęminę a castris, ne vitium insanabilissimũ subsequatur, [illegible]xime quando castra magno tempore durant. Forte [illegible]quis probabiliter dicet, ꝙ aliquanto elapso tempore [illegible]liqui de istis ad visitandũ vxores reuertebantur. Sed arguetur, quia Iosue. c. 22. dicitur de pugnatoribus istarum duarum tribuum, & dimidiæ quando data est eis licentia, vt redirẽt, quòd manserunt apud fratres suos, & non redierunt in tabernacula sua, nec reliquerunt fratres suos, vsque in illum diem præsentem. Poterit aliquis respondere, ꝙ non reliquerunt fratres suos tot illo tempore. .s. animo non redeundi ad illos, sed bene reliquerunt eos animo eundi, & velociter redeundi. Videbatur autẽ hoc posse fieri, quia Israelitę non semper pugnabant contra Chananæos, sed factis aliquibus bellis redibãt in castra Galgalę, vt patet Iosue. c. 9. 10. & 21. & ibi declaratum est, & interim poterant bellatores de duab⁹ tribubus, & dimidia non simul, sed per vices suas venire ad visitandum vxores, & paruulos. Sed aliquis dicet non esse conueniens, quia tunc contingeret, ꝙ Israelitę irent ad bellum aliquãdo cum veniissent bellatores istarum duarum tribuum, & dimidię in terrã suam: ideo ista positio indifferens est. Aliquis forte dicet, ꝙ isti viri poterant accipere alias vxores de filiabus nouem tribuum, & dimidiæ, quę erant in castris, & hoc licebat Iudęis qui simul poterant habere plures vxores, sicut patet de Abrahã, qui duas habuit, & de Iacob, qui quatuor simul: potissimum, quia ad hoc suberat causa, quia periculum erat tanto tempore cõtinere, & non poterant redire ad vxores, quas reliquerant in terram suam.

Sed ista positio non multum stat, quia tunc sequeretur id, quod prius isti volebant evitare, scilicet, quia volebant ire expediti ad bellum non habentes vxores, nec filios, nec possessa bona: nunc tamen si assumerent vxores, iam haberent filios, & vxores. Et sic non essent expediti, sed impediti, vt viri aliarum tribuum.

Aliter etiã quidam arguunt. .s. ꝙ sequeretur ideo inconueniens in fęminis, quod volebamus euitare

viris.

1. Opin.

Quo peccabãt tribuciter vi de duabus tribubus, & dimidia si observarent pmissionem.

2. Opin.

3. Opin.

viris.ſ. ꝙ ipſi per longam cõtinentiam inducerentur ad adulterium. & hoc quamquam verum ſit, tamen non tantum curandum eſt, ſicut de viris, quia fęminę magis coguntur continere quam viri, quia in eis turpius eſt, & damnabilius fornicari, quam in viro. Ideo ſi tenere velimus, ꝙ iſti viri bellatores nũquam redierunt ad vxores ſuas, quouſque finita fuerunt bella, & diuiſa fuit terra, vt videtur ſignificari Ioſue. c. 22. dicẽdum, ꝙ erant alia remedia, quæ quilibet imaginari poteſt pro incontinentia virorum, & illa non erant illicita ſm ſtatum Iudęorum. De hoc declaratum eſt Ioſue. c. 1. & 22. *Ac iumenta, & pecora relinquemus.* Iſta erant bona poſſeſſa ipſorum. Alia autem bona mobilia non exprimuntur, quia iſta erant quaſi tota poſſeſſio eorum. *In urbibus Galaad.* Non accipitur hic ꝓpriè terra Galaad, ſed large pro tota terra duorum regum Amorrhęorum, quam iſti acceperant, quod patet, qa non ſolum iſti cõſtruxerunt ciuitates in terra Galaad. ſed ẽt extra, vbi reliquerunt familias ſuas, & pecora. Hoc apparet, quia vrbes Galaad dñr eſſe in circuitu montis Galaad, & iſtæ pertinuerunt ſolum ad tribũ Gad, & dimidiã partem Manaſſes, quia fuit terra iſti⁹ montis diuiſa in duas medietates. ſ. mons cum ciuitatibus, quæ erant in circuitu illius. Deut. c. 3. & Ioſue. c. 14. Tribus ergo Ruben non ſuſcepit ibi aliquas ciuitates: ergo non fuerunt relicta pecora, & iumẽta, & paruuli iſtarum tribuum in vrbibus Galaad ſolum, ſed ꝓ totam terram duorum regum Amorrhęorum. Item patet, quia infra ponitur quas vrbes cõſtruxerunt iſtæ duæ tribus, & dimidia ad relinquendas ibi res ſuas, & tñ ibi ponuntur quædam vrbes quæ nullo mõ pertinent ad terram Galaad, vt Hesebon Ataroth, Dibõ, quia hñr Ioſue. c. 13. Sed intendum, ꝙ accipitur terra Galaad dupliciter: vno modo propriè pro terra, q̃ eſt in circuitu montis Galaad, & ſic accipitur Deut. c. 3. ſ. ꝙ terra Galaad diuiſa fuit in duas medietates pro duabus tribubus, & Ioſue 12. dr, ꝙ rex Og poſſidebat medietatem montis Galaad, & rex Sehon aliam medietatem. Alio modo accipitur large pro tota terra duorum regum Amorrhęorum: ſic accipitur Ioſue. c. 22. vbi principes totius multitudinis duarum tribuum, & dimidiæ vocantur principes terręGalaad, & tota illa terra vocatur terra Galaad. Idem patet infra cum dixit Moyſes principibus Iſrael, ꝙ darent duabus tribubus, & dimidiæ terram Galaad in poſſeſſionẽ, & ſubditur immediatè qũo data eſt eis terra regis Sehõ, & Og: ergo pro eodem accipitur ibi terra Galaad, & terra duorum regum. *Nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum.* Sicut Moyſes dixerat ꝙ omnis vir bellator armatus tranſeat Iordanem, ita iſti omnes obtulerunt ſe ituros: ſciebant tñ ꝙ non irent omnes, ſed aliqui manerent ad cuſtodiam terrę ꝓp habitatorum inſidias. *Sicut tu domine loqueris.* Iſtud poteſt dupliciter legi: vno modo referendo ad illam particulam. ſ. omnes expediti. q. d, nos oẽs ibimus, ſicut tu dñe dicis, ꝙ oẽs armati tranſeamus. Alio modo poteſt referri ad totam clauſulam, & ad oĩa, quæ prędeſſerũt. ſ. nos ibimus, ſicut tu dñe loqueris. i. ſicut dixiſti, ꝙ iremus, & pugnaremus, & non rediremus quouſque terra ſubijceretur fratribus noſtris: ita. n. faciemus. *Præcepit ergo Moyſes.* Poſtquam conſenſerunt duæ tribus, & dimidia ſentẽtiæ Moyſi poſuit ipſe iudices executores pęnæ, ſi iſti vellent infringere pactum, & hoc quia Moyſes ſciebat ſe moriturum, cum Deus dixiſſet ei, ꝙ nõ tranſiret Iordanem Deuter. c. 3. & erexit Ioſue, tanquam principem. ſ. c. 27. ideo non poterat ipſe punire duas tribus, & dimidiam ſi deſererent pactum tollendo eis terrã, poſuit ergo iudices, qui hoc facerent. *Eleazaro ſacerdoti, & Ioſue filio Num.* Iſtis duobus principaliter locutus eſt, qa iſti fuerunt principes poſt mortem Moyſi. Fuit enim Ioſue, tãquam Moyſes rector totius multitudinis. Eleazarus autẽ erat ſacerdos magnus. Etiam iſti duo erant principes diuiſorum terrę, vt patet j. 34. c. & Ioſ. 14. iõ ad iſtos pertinebat executio poſt mortem Moyſi. *Et principibus familiarum per tribus Iſrael.* i. etiam iuſſit hoc principibus totius Iſrael, qui vocantur principes familiarum eo, ꝙ erant principes ſuper omnes familias Iſrael. Poteſt autem intelligi hoc de 12. principibus. 12. tribuum, qui vocantur principes familiarum: non ꝙ ipſi eſſent principes familiarum ſpecialiter, quia principes familiarum erãt minores principibus tribuum, cum in qualibet tribu ſint multæ familiæ, ſed ſunt principes familiarum, qa ſunt principes totius Iſrael, & ſic nulla familia erat extra poteſtatem eorum. Dicitur autem ꝓ tribus Iſrael, ideſt, ꝙ iſti principes erant diuiſi per tribus. ſ. ꝙ in qualibet tribu erat vnus princeps. His autem iubebatur, ꝙ exequerentur iſta, quæ habentur hic, quia cum ipſi eſſent principes totius populi poſſent mouere totum populum ad id, quod ipſi vellent. Alio modo põt intelligi hoc de 12. principibus aſſignatis in diuiſores terræ Chanaan: nam de qualibet tribu fuit aſſignatus vnus diuiſor, vt patet infra 34. c. vbi ponuntur nomina eorum, & ſuper iſtos Ioſue, & Eleazarus erant, tanq̃ principes. Iſti autem 12. aſſignati de tribubus Iſrael vocantur principes familiarum per tribus Iſrael, vt apparet Ioſue 14. c. quia etiam ſi nõ eſſent iſti principes tribuum, tamen inquantum erant diuiſores terræ, ꝓ omnibus tribubus habebant principatum quendam ſuper omnes familias, & tribus. Et dicuntur per tribũ Iſrael, quia de qualibet tribu aſſignabatur vnus diuiſor. *Si tranſierint filii Gad, & filii Ruben vobiſcum.* Informabat enim Moyſes iſtos qualiter punirent duas tribus, & dimidiam, ſi violarent pactum, & dicitur ad iſtos principes diuiſores terræ, quia ad iſtos ordinariè pertinebat iſta executio, cum ipſi eſſent iudices dati ad aſſignandum cuilibet tribui, & familię, quam poſſeſſionem habere deberet, ideo poterant eis tollere terram illam, quam habebant, & dare aliam, ſi non tranſirent cum cęteris. Et dicitur hic de filiis Gad, & Ruben, quia ſubintelliguntur viri de dimidia tribu Manaſſe: nam non ſolum iſtis duabus tribubus fuit data terra illa, ſed etiam dimidię tribui Manaſſe, vt patet j. in conceſſione Moyſi. & cum dicitur: Si noluerint tranſire. non ſolum intelligitur de tranſitu: ſed etiam ſi tranſirent, & redire vellent ante conſummata bella, fieri debebat hoc: quia tranſgrediebantur pactum. *Omnes armati ad bellum.* Non intelligitur vniuerſaliter, ꝙ oẽs irent, quia multi manſerunt, ſed accipiunt omnes pro multis. Vel dicitur omnes armati. i. oẽs quos vos determinaueritis, vt eant vobiſcum: *Coram domino.* .i. ſi noluerit tranſire ad pugnandum coram domino: erat iſta pugna coram domino. i. coram angelo, qui præcedebat caſtra eiſque prędens erat, qñ pugnabant. Ideo omnes qui ibant in exercitu dicebantur ire coram illo. i. in præſentia illius. *Et vobis fuerit terra ſubiecta.* ideſt ſubiecerit is vobis terram Chanaan, quæ eſt vltra Iordanem: non dicitur hoc ſub conditione, tanquam inrelligeret Moyſes, ꝙ poſſet ſubijci, vel non ſubijci cum ſciret certiſsimè ſubijciendam eſſe: ideo non debet referri illa conditionalis ſi ad iſtam clauſulam. Sed debet intelligi, & fuerit vobis terra ſubiecta, ideſt quando fuerit terra ſubiecta facietis id, quod dicitur. ſ. *Date eis Galaad in poſſeſſionem.* i. date terram Galaad. Accipitur hic Galaad largè non ſolum pro terra, quæ erat in circuitu montis Galaad, ſed etiam pro illa tota, quę fuerat duorum regum Amorrhæorum, Quod patet, quia Moyſes dedit iſtis immediate totã terram duorum regum Amorrhæorum, vt patet infra. *Sin autem noluerint tranſire vobiſcum in terram Chanaan.*

Galaad dupliciter accipitur.

Non

Non ſolum intelligitur ſi nollent tranſire, ſed etiam ſi quodcunque refutarent, quod fuiſſet in pacto poſitum, ſcilicet ſi nollent adiuuare eos ad pugnam, vel ſi nollent manere cum eis toto tempore bellorum. Et dicitur in terram Chanaan, quia terra, in qua nũc erãt Iſraelitæ non erat terra Chanaan, ſed duorum regum Amorrhæorum, qui quamquam pertinerent ad genus Chananæorum: tamen terra eorũ non fuit a principio de terra Chanaan, nec computatur cum illa, vt patet infra 34. c. vbi principium partis orientalis terrę Chanaan eſt in Iordane. Dicet etiam Geneſi. capit. 10. vbi ponitur terminus terræ Chanaan, qui fuit a principio ex quo gens Chananæorum cępit habitare in terra illa.

Inter uos habitandi accipiant loca. i. non detis eis iſtã terram, quam ego dedi: ſed facite, ꝙ morent inter vos. ſ. diuidite iſtam terram, vt non cedat tota eis, & cõpellite illos, vt vadant ad bellum, & accipiant partem terrę, vbi vos acceperitis. Vnde hoc modo ſemper cogebantur duę tribus, & dimidia tranſire Iordanẽ ad pugnandum, quia aut obſeruarent pactum, aut nõ: ſi primo modo, cogerentur ex pacto tranſire: ſi non obſeruarent, cogerent alii Iſraelitæ eos tranſire ad pugnandum, vt ſic acquirerent locum, in quo habitarent. Si autem totaliter nollent tranſire iſtę duę tribus & dimidia cum aliis Iſraelitis, eriperetur de manibus eorũ iſta terra, quam poſſidebant, & nulla alia eis daretur tanquam manerent extra gentem Iſraelitarum.

Reſponderunt filii Gad, & filii Ruben. Intelligitur etiam hic de dimidia tribu Manaſſe: acceptauerunt. n. iſtam ſententiam Moyſi, eo ꝙ habebant intentionẽ cõplendi ea, quæ dicebantur. *Sicut locutus eſt dominus ſeruis ſuis: ita faciemus.* i. ſicut Moyſes, qui eſt dominus noſter dixit ita fiet. Quod poteſt intelligi dupliciter: vno modo quantum ad pactum ſuperius poſitum. ſ. nos facimus, quod locutus eſt Moyſes. i. tranſibimus Iordanẽ cum aliis tribubus, & pugnabimus quouſq; terra poſſeſſa ſit ab Iſrael, & hoc dixit Moyſes. Alio modo, ſicut locutus eſt dominus, ita faciemus. i. ita conſentimus, ꝙ tranſeat iſta ſententia, ſicut pnunciauit Moyſes de dando nobis, vel auferendo terram iſtam. *Ipſi armati pergemus.* Hic fit locutio nomine duarum tribuum, & dimidię, quaſi omnes, qui erant in illis tribubus tranſituri eſſent Iordanem ad pugnandum, ſed ſolum tranſituri erant quidam quos vellent nouem tribus, & dimidia.

Coram domino. Ideſt coram arca fœderis, vel coram angelo prędente caſtra, vt ſupra expoſitum eſt.

In terra Chanaan. .ſ. vltra Iordanem, vbi incipit terra Chanaan: nam terra iſta non pertinet ad regionem Chananæorum.

Et poſſeſſionem iam ſuſcepiſſe nos confitemur trans Iordanem. Repetunt hic id, quod poterat inclinare cęteros Iſraelitas ad dandum his facilius, & ſecurius terram Galaad, ſcilicet, quòd ipſi nolebant aliquam poſſeſſionem in terra Chanaan, etiam ſi proueniret eis aliquod ius ibi diuidendo terram in partem proportionalem, ſed dicunt: confitemur nos ſuſcepiſſe poſſeſſionem trans Iordanem. i. totam poſſeſſionem, quam habituri eramus: vnde renunciamus iuri noſtro, ſiqđ nobis competere poterat in terra Chanaan, & dicitur poſſeſſionem, ſcilicet totam, quia ſi intelligãt de parte nihil in hoc exprimebant, quod poſſet alios inclinare, ideo magis poterãt diſſuadere, quia præſupponebant ſe adhuc aliquid habituros in terra Chanaan: hoc autem non conſentirẽt cęteri, quia tũc cum vellent habere æquale ius cum aliis, non permitterent eis electionẽ terrę huius, quæ erat paſcualis, ſed quælibet tribus ſimiliter eligere vellet: ideo abrenunciaue runt hic toti iuri, quod vltra competere poſſet, confitentes ſe ſuſcepiſſe poſſeſſionem. i. totam poſſeſſionem, quæ eis danda erat.

Dedit itaque Moyſes filijs Gad, & Ruben & dimidiæ tribui Manaſſe filij Ioſeph regnũ Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Baſan, & terram eorum cum vrbibus ſuis per circuitum. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibõ, & Aſtaroth, & Aroer, & Etroth, & Sopham, & Iazer, Ieghaa, & Bethnemra, & Betharan vrbes munitas, & caulas pecoribus ſuis. Filij vero Ruben ædificauerunt Heſebon, & Eleale, & Cariatharim, & Nabo, & Baalmeon verſis nominibus Sabama quoque: imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant. Porro filij Machir, filij Manaſſe perrexerunt in Galaad, & vaſtaueruntea interfecto Ammorrhæo habitatore eius. Dedit ergo Moyſes terram Galaad Machir filio Manaſſe, qui habitauit in ea. Iair autem filius Manaſſe abijt, & occupauit vicos eius, quos appellauit Auothiair, ideſt, villas Iair. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cũ viculis ſuis: vocauitq; eam ex nomine ſuo Nobe. Ioſue. 22. Gen. 50.

Dedit itaque Moyſes. Hic ponitur quartum, ſcilicet petitorum conceſſio. Dedit enim Moyſes terram illis, quam petierant, & fecit hoc Moyſes, quia ipſe erat iudex, & rector totius multitudinis, ideo ad eum pertinebat diſtribuere bona communitatis, ſcilicet illam terram, quę erat totius populi, & nulli adhuc data fuerat, & iſtam conceſſionem conditionalem, vel potius modalem, tanquam rectè factam tota multitudo approbauit. Petitorum conceſſio ꝓ Moyſen duabus tribubus.

Filiis Gad. Hic exprimuntur duæ tribus, & dimidia, & ante hoc ſolum exprimebantur duę tribus, quare autem factum fuerit in principio, c. declaratum eſt.

Filii Ioſeph. Dicitur hoc de Manaſſe, qui fuit filius Ioſeph: habuit namque duos filios, ſcilicet Ephraim, & Manaſſe. Geneſi. 41. & 48. cap. Et diuiſa fuit progenies Ioſeph in duas tribus, quia Iacob pater Ioſeph dedit filiis eius ius duarum ſortium dicens. Duo filii tui Manaſſes, & Ephraim quos genuiſti, antequam venirem ad te, ſicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi Gen. 48. c. tribus autem Manaſſe diuiſa eſt in duas medietates, & vna accepit poſſeſſionem ante Iordanem, & altera trans Iordanem.

Regnum Sehon regis Amorrhæorum, & regnum Og regis Baſan. Ideſt iſta terra duorum regum totaliter pertineat ad poſſeſſionem duarum tribuum, & dimidiæ. Hanc enim ſolam acceperant Iudæi de manu hoſtiũ: ideo hęc ſola conceſſa eſt eis: vocatur autem Sehon rex Amorrhęorum: non quòd ipſe ſolus eſſet rex Amorrhæorum, quia etiam Og erat rex Amorrhęorũ cum ambo vocentur reges Amorrhæi Deutero. cap. 3. & Ioſue. cap. 2. ſed quia nominatur hic Og rex Baſan poſitum fuit nomen regni Amorrhęorum ſoli Sehon. Vocatur autem Og rex Baſan, quia Baſan eſt nomen cuiuſdam terræ in regno Og, & continet 60. vrbes munitas Deuteronom. 3. & Ioſue. capit. 13.

Eſt

Est autem hęc Metropolis regni Og, quia ipse erat de gigantibus, qui vocantur Raphaim Iosu.12.et.13. c.& hoc,quia ipse solus restiterat de stirpe gigantum, vt patet Deute.c.3. In terra autem Basan habitauerũt olim gigantes,vt patet Deute.c.3. cum dicitur: Cũcta Basan olim terra gigantum reputata est. *Terra eorum cũ vrbibus suis per circuitum.* i.dedit Moyses istis duabus tribubus,& dimidię totam terram,quę fuerat duorum regum Amorrhęorum,& vrbes,quę erant in terra illa per circuitum, idest in toto circuitu, quo extendebatur regnum istorum regum. *Igitur extruxerunt filii Gad Dibon.* Dicebatur supra, quòd istæ duę tribus, & dimidia responderant se velle cõstruere ciuitates pro vxoribus suis, & paruulis, & facere caulas pro pecoribus,& tunc irent ad bellum, nunc ponuntur ciuitates, quas quælibet tribus earum extruxit pro paruulis suis.

An filij Gad restaurauerunt vrbes, vel illas de nouo construxerunt.
Quæst. VII.

ET dicitur,quòd extruxerunt.i.restaurauerunt: non enim potest poni pro nouiter construere, tanquam fuissent vrbes istæ, quas construxerunt, sed fuerunt istæ prius vrbes Amorrhæorum,sed in bello aliqualiter fuerant dirutę, ideo ad hoc, quòd essent ibi securi paruuli Iudæorum refecerunt illas,quod est restaurare:quod patet,quia hic ponuntur multę vrbes, quas dicuntur extruxisse istæ duæ tribus,& dimidia: tamen ipsę non poterant in tã paruo tempore illas construere immo nec vnam,aut mediam illarum, quod patet,quia non fuit spatium quinque mensium in ista constructione, quod apparet,quia facta est ista constructio anno.40. ab exitu de Aegypto, quia in illo anno facta est terra regum Amorrhęorum.Fuit autem in principio quinti mensis,anni huius mortuus Aaron,vt patet sequent.cap. & fleuerunt eum omnes Israelitæ mense vno,vt patet supra, cap.20.scilicet vsque ad principium mensis sexti, & sic manebant ex eo tempore sex menses solum, vsque ad introitum in terram Chanaan : sed post planctum illum circuierunt Israelitæ montes terræ Edom, quia noluit rex Edom dare transitum illis.Et iste circuitus fuit per multos dies Deuter. c.2. circuiuimus montẽ Seyr lungo tempore. Quod apparet,quia in circuitu isto dicitur,ꝙ cępit populum tędere itineris, & laboris,supra.c.21. post hoc etiam pugnato contra regem Chananæum Arad transierunt ad terram duorum regum Amorrhęorum, vbi pugnauerunt, & obtinuerunt illam.ergo ad minus esset istud tempus mensis, & dimidij,vel quasi duorum mensium, & sic vsq; ad mensem.8.anni eiusdem hoc duraret: vnde manerẽt solum quatuor menses,post quos fuit transitus Iordanis ad terram Chanaan:ergo istud tempus solum habuerunt duę tribus, & dimidia ad construendum ciuitates:sed manifestum est, ꝙ in tam paruo tempore nulla ciuitas quantumcunque parua a fundamentis construi poterat:ergo non construxerunt nouiter vrbes,sed restauraverunt aliquid, quod diruptum erat: & ista restauratio non fuit magna. Item patet, quòd non fuerit a principio constructio, quia istud esset, si in terra regum Amorrhęorum non fuissent aliquæ vrbes,& Iudęi cogerentur facere noua habitacula:tamen fuerunt vrbes plurimę,vt apparet Deuteron.c.2. & 3,& Iudęi illas ceperunt:ergo nullo modo videtur ꝙ ipsi a principio eas construxerũt : & apparet hic cũ dicitur,quòd Moyses dedit duabus tribubus, & dimidiæ terram duorum regum Amorrhæorum cum vrbibus suis per circuitum: ergo vrbes erant in terra illa.Item patet,quia si aliquæ vrbes ponuntur hic fuisse constructæ,quæ tamen ante hoc erant vrbes, sicut patet de Ataroth, quæ fuit vrbs,ī qua regnabat rex Og, vt patet Iosue.c.12.& 13.Item de Esebon, quæ fuerat primo ciuitas regni Moab, & accepit eam rex Sehon de manu Moab.Idem ferè de omnibus vrbibus, quæ habentur hic,quia de eis refertur partim supra. 21.c. & Deuteronom. ca. 2. & 3. quòd fuerint duorum regum Amorrhęorum.Item patet,quia supra dicitur in litera,ꝙ duæ tribus, & dimidia viderunt Ataroth, & Dibon,&c.esse vrbes aptas pecudis animalibus:& propter hoc desiderauerunt, & petierunt terram illam. & tamen ibi nominantur ferè omnes ciuitates, quæ habentur hic:ergo istę iam fuerant constructæ. Item patet,quia dicitur infra, quòd Israelitæ, quando construxerunt ciuitates istas verterunt nomina eorum appellantes eas nominibus alijs: si autem ciuitates istæ nouiter construerentur ante hoc nihil præfuisset de eis:vnde nec habuissent nomina,nec potuissent mutari,sed mutata fuerunt:ergo iam erant vrbes:non ergo construxerunt Israelitę a principio, sed dirutas restauraverunt,& fortè fuit magis ista restauratio in domibus,quam in muris vrbium:nec est mirandum, ꝙ habuerint tam paruum tempus,scilicet quatuor mẽsium ad plus, vel ferè quinque ad restaurationem istarum vrbium,quia non oportebat, ꝙ viri bellatores, qui transituri erant Iordanem anteaquam transirent, restaurarent:nam manebant multi de viris bellatoribus in terra illa valde plures,quam irent ad bellum, vt supra probarum fuit.& illi poterant restaurare pauliſper quidquid corruissetetiam si alij pugnatores transissent Iordanem. Nicolaus autẽ videtur velle, ꝙ ista fuit totalis restauratio, non quidem ciuitatum, nunquam existentium, sed ciuitatum penitus destructarum. Dicit enim, ꝙ filij Israel a principio non putabant, quòd in terra illa duorum regum Amorrhæorum habituri essent,ideo destruxerunt penitus ciuitates.Postea autem scientes, ꝙ ibi habituri essent reędificauerunt illas,quasi a fundamentis. Sed hoc falsum est,quia Deuter.cap.2.dicitur ad Moysen. Incipe possidere terram regis Sehon, & hoc dicitur anteq̃ pugnaret contra illam:ergo a principio sciebat,ꝙ terram illam possessurus erat Israel,& consequenter nõ destrueret illam. Item patet, quia istæ duæ tribus, & dimidia petiuerunt ad habitandum vrbes, quę nominantur supra in litera:si tamen illæ essent penitus destructę nihil magis eas peterent,quam partem quamcunque regni non determinantes aliquam vrbem : ideo dicendum est,vt prius.Ponuntur autem hic primo ciuitates,quas extruxerunt filij Gad pro familiis suis,quarum prima est Dibon. Sed sciendum, ꝙ ista vrbs non fuit in sorte Gad,sed in sorte Ruben, vt patet Iosue. capit. 13. vbi ponitur diuisio istorum duorum regnorũ inter duas tribus, & dimidiam. Erat autem ista ciuitas Dibon pertinens ad regnum Sehon, & ista olim fuit de terra Moab.Capta fuit autem a rege Sehon,de quo inuitur supra ca.21. Aliqui autem volunt istam esse ciuitatem,quę habetur sequen.cap. & ponitur tanquam mansio,cum dicitur.Dibongad, idest ciuitas Dibon, quæ erat de terra Gad. Dicendũ est,quòd ista terra fuit diuisa per Moysen duabus tribubus,& dimidiæ iuxta formam,quæ habetur Iosue. c.13.& ibi non fuerunt datæ istæ ciuitates,quę habentur hic istis tribubus, sed quędam sunt è contrario.s. aliquæ ponuntur in tribu Gad, quę datæ fuerunt tribui Ruben,vel dimidiæ tribui Manasse,& è conuerso,vt patet de ista prima vrbe Dibon, & de quibusdã alijs infra patebit.Nunc tamen quando transituri fuerunt pugnatores de his duabus tribubus,& dimidia in terram Chanaan ædificauerunt, sive restauraverunt vrbes,

Nic. opin. refellitur.

Prima ciuitas reparata p filios Gad est Dibon.

vrbes,& quia terra erat valde magna pro eis, qui tũc pauci erant,non curauerunt habitare distincti per vrbes suas,sicut acceperant : sed cõstruxerunt ciuitates illas,quę facilius poterant reparari,quia minus dirutę fuerant:& in quibus tutius poterant conseruari res eorum:& non fuerunt omnes vrbes eorum tunc cõstructę,sed illę,quę erant magis principales,& pro tũc necessarię,ideo non curauerunt,ꝙ quęlibet tribus cõstrueret vrbes terrę suę:sed si ī aliqua sorte plures vrbes facilius restaurabiles erãt, & melius defensabiles, q̃ in alijs sortibus,omnes duę tribus,& dimidia accipiebant tunc de illis vrbibus:& sic tribus Gad aliquid accepit de vrbibus Ruben,& dimidię tribus Manasse, & è conuerso. Postquam tamen redierũt pugnatores de terra Chanaan,& augmentata fuit multitudo istarum duarum tribuũ & dimidię, cępit quęlibet tribus habitare in vrbibus suis. *Et Ataroth.* Ista ciuitas nõ erat de sorte Gad,sed de sorte dimidię tribus Manasse,vt patet Iosue.c.13.sed construxit eam pro nunc tribus Gad. Fuit autem ista ciuitas principalissima in regno Og regis Amorrhęi:vñ dicebatur ipse regnare in Ataroth Ios.12.et 13.erat autẽ causa huius, quia Ataroth erat caput terrę Basan,quę fuit olim terra gigantum Deute.c.3. & in ea habuerunt caput domini sui gigãtes:vnde in ipsa fuerunt olim expugnati a regibus,ꝙ veniebant cum Chodorlaomor. De quo Gen.c.14.ī. Percusserũt Raphaim.i.gigãtes in Ataroth carnaim. Og autem rex erat de stirpe Raphaim Deu.c.3.& Iosue.12.ideo volunt in Ataroth habere principium regni sui.

Et Aroer. Ista est alia ciuitas, quam nunc restauraverũt filij Gad:& ista est vna extremitas ī regno duorum regum Amorrhęorũ:est enim in principio partis orientalis regnorum illorum.Vnde quando ponũtur extrema regnorum duorum dicitur ab Aroer, vsque Galaad, quia Aroer est ibi principium orientale.Sic patet Deuteronom.capit.2. & similiter Deuteronom.capit.tertio,ponitur Aroer, tanquam principium orientale,& mons Hermon,tanquam occidentalis terminus: simile habetur Iosue. capit.12. & 13. De ista ciuitate non tantum patet,sicut de cęteris,cui tribui prouenerit,quia Iosu.cap.13.dicitur, quòd possessio tribus Ruben incępit ab Aroer, quæ est super torrentem Arnon,& de sorte Gad eodem modo dicitur. Vnde necesse est ponere, ꝙ sit Aroer in confinibus sortis Gad,& Ruben, pertinet tamen ad tribũ Ruben,vt aliqualiter apparet Iosue.c.13.

Et Etroth. Ista est alia ciuitas, quam construxerunt filii Gad, quę postea non reperitur in diuisione istarũ sortium Iosue.c.13.& hoc quia multæ vrbes subticentur,vel aliquarum nomina mutata sunt.

Et Sophan. Ista ciuitas pertinuit ad tribum Gad, vt patet Iosue capit. 13. & aliquando vocatur Saphon, vt patet eodem capitulo,sed in hoc non differt: quia scriptores nostri non multum curantes de proprietate nominum hebręorum interdum litteras mutãt, & corrumpunt.

Et Iazer. Ista ciuitas videtur esse de regno Og: nam quando Iudęi iuerunt ad explorandum illam, exiit rex Og in occursum illis pugnaturus, vt patet supra c. 21.sed non videtur,quòd faceret,nisi esset illa ciuitas sua. Ista ciuitas videtur fuisse multum pascualis: vnde cum supra exprimeretur causa, quare duæ tribus, & dimidia petierint terram istam duorum regum Amorrhęorum exprimitur sola ciuitas Iazer, & terra Galaad,vt patet in principio.

Iegbaa. Ista est alia ciuitas, cuius nomen non habetur in diuisione sortium Iosue.c.13. propter aliquam de duabus causis supra expresis. Alia autem est ciuitas,quæ sic uocatur,scilicet Azecha, sed ista est in terra Chanaan apud vrbem Bethoron,& vsque ad hanc pluit dominus lapides magnos grandinis de cœlo super Chananæos,cum persequeretur eos Iosue, ca.10. Est autem illa ciuitas in sorte Iudę,vt patet Iosue. capitulo decimoquinto, sed differt ab ista cum illa sit in terra Chanaan,& ista in terra duorum regum Amorrhęorum.

Bethnemra. Ista est ciuitas, quam construxerunt filij Gad,& pertinuit ad sortem eorum.Iosue. capitul. 13. cum omnibus supra dictis, quæ non reperiuntur in aliis sortibus.

Et Betharam. Ista est alia ciuitas in eadem tribu Iosue capit.13. multæ autem alię vrbes erant in ista tribu, sed non exprimuntur hic omnes,vt patet Iosue.capit. 13.Causa est,quia non curauit hic scriptura exprimere omnes ciuitates istarum tribuum, sed solum illas, quas nunc restauraverant ad habitationem: sed non restauraverunt omnes,quia erant nunc paruus populus duę tribus, & dimidia, ideo non fuerunt omnes ciuitates descriptæ.

Vrbes munitæ. i.omnes istę vrbes, quæ hic nominãtur,erant munitę ad differentiam aliorum locorum non habentium muros:& in hoc patet, quòd istæ ciuitates non fuerant nouiter constructę a Iudęis, quia dicitur, quòd erant vrbes munitæ, sed solum eas restauraverant.

Et caulas pecoribus suis. Idest etiam extruxerunt ouilia pro pecoribus. Vocantur autem caulæ propriè ouilia,quæ fiunt in campis ad receptãdum ibi pecora.

Filii uero Ruben.

Ciuitates restauratæ per filios Ruben.
Quæst. VIII.

HIc ponuntur vrbes, quas restauraverant filii Ruben pro paruulis, & vxoribus,cum transierunt Iordanem. *Esebon.* Ista ciuitas fuit prncipalis in toto regno regis Sehon,quam cepit de manu Madianitarum, supra cap. 21.& recidit in sortem Ruben,vt patet Iosue. capit. 13. *Et Eleale.* Ista est alia ciuitas ptinens ad tribũ Ruben,quam supra petierunt duæ tribus, & dimidia in litera, & non habetur in diuisione sortium Iosue. capit. 13. scilicet,quia subticuit illam scriptura, vel mutatum est nomen eius. *Et Cariathaim.* Ista quoque est ciuitas in tribu Ruben, vt patet Iosue capit.13. Aliqui autem scribunt eam Cariathiarim, sed corruptũ nomen est,quia Cariathiarim est ciuitas,quæ alio nomine vocatur vrbs Syluarum, & est in terra Chanaan in sorte Iudæ,vt patet Iosue. capit. 15. *Et Bame.* Ista ciuitas est in sorte Ruben, & vocatur Hamath Baal, Iosue.capit.13. quia Baal videtur esse quædam adiectio. alijs namque vrbibus ibi additur. *Et Bæmeon.* Ista ciuitas vocatur Baalmaon. Iosue.capit.13. & pertinet ad tribum Ruben,vt ibi patet. *Sabama.* Ista est etiam ciuitas tribus Ruben,vt patet Iosue.capit.13. & vocatur supra Sabam. *Versis nominibus ponentes uocabula urbibus quas extruxerant.* i. istę vrbes vocabantur sic a principio,cum essent in potestate Amorrhæorum : Iudæi autem accipientes illas imposuerunt alia nomina iuxta conditionem linguæ suę, sed quæ fuerint ista nomina non apparet: nam rursus cum de istis ciuitatibus agatur Iosue. capitul.13.omnes fere nominantur his nominibus,quę habentur hic. Quòd tamen fuerit sacra mutatio apparet, quia infra dicitur de quodam viro nomine Nobe, qui cepit vrbem Canath, & vocauit eam ex nomine suo Nobe. Idem patet de Iair, qui occupauit vicos Galaad, & vocauit eos nomine suo Auothiair, idest villas Iair. Causa autem huius mutationis fuit,quia ista nomina Chananæorum nõ

Quare Iudæi mutauerunt nomina ciuitatũ terræ duorum regum.

bene

bene ſonabant in labijs hebræorum, ideo impoſuerũt alia nomina in lingua ſua. Vel, vt alij dicunt, quædam vrbes harum erant nominatæ ex nominibus idolorum, ideo mutata ſunt nomina, vt non ſonarent nomina idolorum per labia hebrẽorum, ſic enim iuſſerat Deus. Exod.c.23. Per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore veſtro. Aliqua autem nomina harum vrbium videbãtur eſſe ab idolis deriuata, vt Bamoth Baal, & Baalmaon, quę deriuantur de Baal, quod eſt nomen idoli, de quibus Ioſue.c.13. vel forte fuit mutatio iſta, vt nomina hebrẽorum, qui tunc vincebant, imponerentur his vrbibus ad memoriam poſterorum, ſic patet de Nobe, & Auothiair. De quibus in litera. *Porro filii Machir.*

Ciuitates reſtauratæ per dimidiam tribum Manaſſe.
Queſt. IX.

HIc ponuntur vrbes, quas conſtruxerunt viri de dimidia tribu Manaſſe, & dicuntur filij Machir, quia iſte fuit filius Manaſſe, & per eum deriuata eſt tota ſtirps Manaſſe, quantum ad omnes familias. *Filii Manaſſe.* Hunc ſolum habuit Manaſſes in filium, nec vnquam legitur alium habuiſſe, vt declaratum eſt ſupra capit.26.

Perrexerunt in Galaad. Dicitur hic de filijs Machir, quòd pugnauerint contra Galaad, quod non eſt intelligendum de omnibus filiis Machir, quia Manaſſes ſolum legitur habuiſſe Machir, & dato quòd habuiſſet aliquem alium per illum non deriuata fuit aliqua poſteritas Manaſſe, vt patet ſupra eodem. 26. vbi ponuntur omnes familiæ tribus Manaſſe deriuatæ a Machir. Si ergo filii Machir pugnauiſſent contra Galaad tota tribus Manaſſe pugnabat, tamen nõ pugnauit tota, ſed medietas, & medietati data eſt hic ſors, vt patet ſupra. Reliqua autem medietas accepit ſortem in terra Chanaan, vt patet Ioſue capit.17. & dicitur, quòd abierunt in Galaad, ideſt in totam terram, quæ coniuncta eſt monti Galaad: medietas enim huius terræ pertinebat ad regem Og, & medietas ad Sehon, vt patet Deuteronom.cap.3. & Ioſue 12.

Et uaſtauerunt eam. ſcilicet, non loca, ſed habitatores, quia cum manſuri eſſent ibi Iſraelitæ reſeruabant loca quantum poterant non incendentes ea, nec diruentes, niſi quantum neceſſe erat ad ſubuerſionem hoſtium ſe tuentium in locis.

Interfecto Amorrhæo habitatore eius. i. iſta vaſtatio fuit, quia deſtruxerunt Amorrhęos, qui habitabant ibi, ſcilicet nullum eorum relinquentes ad vitam, quia iuſſerat dominus de Chananęis Amorrhęis, cæteriſque populis, quorum terram accepturi eſſent Iudęi, quòd nullum omnino viuere permitterent maſculum, aut fœminam Deuteronom.20.cap. & dicitur, quòd erat Amorrhæus habitator, quia tota iſta terra erat duorum regum Amorrhęorum. Et ſic populi eorũ erant Amorrhæi.

Dedit ergo Moyſes terram Galaad Machir filio Manaſſe. Ad Moyſen pertinebat dare terram iſtam, cum eẽr princeps populi, & iſta fuit data dimidiæ tribui Manaſſe. Dicitur autem terra Galaad: nõ quidem tota, ſed medietas eius: nam alia medietas data eſt tribui Gad, vt patet Deuteronom.capitu.3. & magis Ioſue 13. hoc autem, quia terra Galaad erat diuiſa in duas partes, & vna pertinebat ad regem Og, & alia ad regem Sehõ, vt patet Ioſue cap.12. & dicitur, quòd data eſt iſta terra Machir, ideſt filiis, vel nepotibus Machir, quoniam Machir non erat tunc viuus, ſed eius poſteritas, qua manente dicitur manere pater. Si autem diceremus, quòd Machir eſſet tunc viuus, eſſet ad minus 240. annorum, vel quaſi, ad quam ętatem nullus homo illius temporis attingebat. Quod patet, quia 215. anni tranſierunt ex tempore, quo ingreſſus eſt Iacob in Aegyptum, vſque ad tempus exitus, vt probatum fuit Gen. 15.c. & Exod.c.1. & 12. Ioſeph autem vixit annis 110. vt patet Gen. capitulo vltimo, a quibus ſubtractis. 30. annis quos habebat, quando ſtetit interpretans ſomnia coram Pharaone, vt patet Gene.41.cap. & ſeptem annis fertilitatis proximo ſequentibus, & duobus annis ſterilitatis, ante quos nondum deſcenderat Iacob in Aegyptum, vt patet Geneſi. 45.cap. manebunt anni 71. quibus vixit Ioſeph poſt deſcenſum patris ſui Iacob in Aegyptum. Manent ergo poſt mortẽ Ioſeph vſque ad exitum Iſraelitarum de Aegypto 144. anni demendo 71. de 215. quibus ſi addantur 40. anni, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vſq; ad tẽpus, in quo Moyſes iſtam terram diuiſit, erunt. 184. & ſi addantur ad minus anni 25. quos haberet Machir, quando mortuus eſt Ioſeph erunt anni 209. plures tamen debent addi: quoniam Ioſeph tenuit filios Machir in genibus ſuis, antequam moreretur, vt patet Geneſi. capitulo vltimo, cum tamen iſte filios gigneret potiſſimum, quia ſignificãtur, multi eſſet annorum 30. vel plurium, aut 25. ſecundum modum generandi, & accipiendi vxores in illo tempore, & ſic ſi Machir eſſet viuens illo tempore ad minus eſſet annorũ. 210. & amplius. Sed ad iſtam ætatem nullus homo illius temporis acceſſit. Item non ſolum Machir non introiuit in terram iſtam duorum regum Amorrhęorum: immo non exiuit de Aegypto, ſed mortuus eſt multo tempore ante. ſ. antequam inciperent perſecutiones Iſraelitarum in Aegypto. Quod patet Exo.c.1. ſcilicet, quòd poſtquam Ioſeph tenuit filios Machir in genibus ſuis, & omnes fratres ſui. & tota cognatio ſua. ſ. quæ nata eſt tempore ſuo filii Iſrael inceperunt multiplicari: ergo Machir, qui erat de illis, qui nati ſunt tẽpore Ioſeph, mortuus fuerat, antequam inciperet illa tribulatio.

Qui habitauit in ea. i. Machir habitauit in terra Galaad, quod intelligitur de poſteritate eius: nã ipſe non iuit illuc, vt dictum eſt.

Iair autem filius Manaſſe. Non eſt iſte filius Manaſſe, ideſt immediate genitus a Manaſſe, ſed eſt filius eius, ideſt de ſtirpe illius, & ſic omnes deſcendentes ab aliquo dicunt eſſe filij illius: vnde Eliſabeth mater beati Ioannis vocatur filija Aaron Luc.cap.primo, & tamen ipſe diſtabat pluſquam per 20. generationes ab Aaron, & Chriſtus dicitur filius Abrahæ. Matth.cap. primo, & tamen non eſt immediate filius Abrahæ, quia ſunt 42. generationes ab Abrahã, vſque ad Chriſtum, vt patet præallegat. capitulo. Item hoc apparet, quia Iair erat nunc viuens, quando diuiſa fuit iſta terra Galaad, & ipſe pugnauit contra quoſdam Galaaditas, & accepit loca eorum, ſi tamen fuiſſet filius Manaſſe ad minus eſſet annorum 210. vel 220. ſicut probatum fuit ſupra de Machir, qui erat filius Manaſſe, & non potuit attingere ad tempus iſtud.

Abiit & occupauit uicos eius. i. vicos terræ Galaad. Dicuntur vici loca non munita, & iſta potuit faciliter occupare Iair, & nominata ſunt ex eo.

Quos appellauit Auothiair. i. uillas Iair. Iſtud ponitur ad laudem, & memoriam huius, ſcilicet, quòd nomẽ ſuum maneret in locis ab eo captis in æternum, ſic patet Deuteronom.cap.3.

Nobe quoque perrexit, & apprehendit Canath cum uiculis ſuis. De iſto Nobe non dicitur, de qua tribu fuerit, ſed ſatis apparet, quòd fuerit de dimidia tribu Manaſſe cum terra Galaad dicatur cecidiſſe huic tribui, ipſe autem pugnauit contra vrbem nomine Canath, quæ eſt in terra Galaad, & occupauit eam, & viculos eius. ſ. rura non murata, quæ erant in circuitu illius.

Vocauitq. eam ex nomine ſuo Nobe. i. impoſuit nomẽ vrbi, quæ prius vocabatur Canath. De viculis autem, quos apprehendit non curauit imponere illis nomen, quia honorabilius ſeruabatur nomen ſuum in vrbe illa, quam in viculis. Iair autem impoſuit nomen ſuũ viculis, quia nihil præter quoſdam viculos Galaad occupauit. Iſta autem ciuitas Nobe eſt illa, ad quam venit Dauid ad ſacerdotem Achimelech, & erat ibi ſanctuarium de qua 1. Regum 21. Hanc autem vrbem poſtea deleuit Saul a ſene, vſque ad puerum occidens in ore gladij, tam viros, quàm fœminas, boues, & oues, & omnia animantia. & hoc quia tranſierat Dauid per vrbem illam, & viri illius dederunt ei panes, & gladium. 1. Reg.c.22.

Pulchra moralitas de ſtatu Eccleſiaſticorum ſuper tribus duas, & dimidia.
Queſt. X.

QVAMQVAM autem intentionis noſtrę nõ ſit in hoc opere allegoriis inſiſtere literali ſenſu contenti potiſſime cum hoc ad alia tempora differamus: poteſt tamẽ hic breuis aſſignari moralitas de iſtis tribubus petentibus, & accipientibus terram. Ruben enim Gad, & Manaſſe tres eccleſiaſticos ſtatus adnotant. Ruben enim, qui viſio, vel videns dicitur, vel filius viſionis prælatorum gradum notat, qui aliorum vitam ſpeculantur: vnde epiſcopi dicuntur, quia aliis ſuperintendunt, & dicuntur ſpeculatores domus Iſrael. Gad etiam qui fortiſſimus armis eſt, quia verticem cum brachio ſcindit, vt patet Deuteronom, cap.33. principes notat. Manaſſe, qui oblimio dicitur ſignat religioſos, qui caduca, & fluxa mundi blandimenta contemnentes mundo, & põpis eius abrenunciauerunt: vnde dicitur eis: Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Pſalm. 44. Iſtæ enim tribus, quamquàm ad terram promiſſionis tendant, tamen citra Iordanem manent, quia maximus numerus trium ſtatuum eccleſiaſticorum volentium terram lacte, & melle manantem. ſ. ſpiritualem Ieruſalem adire circa Iordanis fluenta moratur, quia fluxibilia bona iſti, nunquam tranſcendunt, qui miræ magnitudinis, & pulchritudinis palatia ad inanem gloriam conſtruunt, vt vocentur nomina eorũ in terris ſuis. Pſalm.48. ſicut illę carnales tribus vrbes munitiſſimas conſtruxerunt, caulas etiam ouium ad guſtus varias in cibis delectationes extruunt. Stabula iumentorum ad varia exercitiorum glorioſa ſtudia inquirunt. Hi ſi aliquando ad terram promiſſionis ad proximorum ſubiectorum victoriam tranſeant aliquid de vita ęterna docendo, & commonendo, ſed cum alios introduxerint ipſi citra Iordanẽ regrediuntur in fluxis operationibus manentes, & ad terrã promiſſionis. ſ. cęleſtem Ieruſalem, vt ibi morentur, nunquam euntes.

CAP. XXXIII.

Manſiones filiorum Iſrael poſt egreſſum de Aegypto.

HAE ſunt manſiones filiorum Iſrael, qui egreſſi ſunt de Aegypto per turmas ſuas in manu Moyſi, & Aaron, quas deſcripſit Moyſes iuxta caſtrorum loca, quæ Domini iuſſione mutabant. Profecti igitur de Rameſſe menſe primo, quintadecima die menſis primi, altera die Phaſe filij Iſrael in manu excelſa videntibus

cunctis Aegyptijs, & ſepelientibus primogenitos, quos percuſſerat dominus: nam & in dijs eorum exercuerat vltionem, caſtrametati ſunt in Soccoth. Et de Socchot venerunt in Etham, quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis. Inde egreſſi venerunt contra Phiairoth, quæ reſpicit Beelſephon, & caſtrametati ſunt ante Magdalum. Profectique de Phiairoth, tranſierunt per mediũ mare in ſolitudinem, & ambulantes tribus diebus per deſertum Etham caſtrametati ſunt in Mara. Profectique de Mara: venerũt in Elim, vbi erãt duodecim fontes aquarum, & palmæ ſeptuagiuta: ibique caſtrametati ſunt. Sed & inde egreſſi, fixerunt tentoria ſuper mare rubrum. Profectique de mari rubro, caſtrametati ſunt in deſerto Syn. Vnde egreſſi venerunt in Daphca. Profectique de Daphca, caſtrametati ſunt in Alus. Egreſſique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, vbi populo defuit aqua ad bibendum. Profectique de Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Synai. Sed & de ſolitudine Synai egreſſi venerunt ad ſepulchra cõcupiſcentiæ. Profectique de ſepulchris concupiſcentiæ, caſtrametati ſunt in Haſeroth. Et de Haſeroth venerunt in Rethma. Profectique de Rethma, caſtrametati ſunt in Remonphares. Vnde egreſſi venerunt in Lebna. De Lebna caſtrametati ſunt in Reſſa. Egreſſique de Reſſa, venerunt in Ceeletha. Vnde profecti caſtrametati ſunt in mõte Sepher. Egreſſi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiſcentes, caſtrametati ſunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Taath. De Taath caſtrametati ſunt in Thare. Vnde egreſſi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca caſtrametati ſunt in Heſmona. Profectique de Heſmona, venerunt in Moſeroth. Et de Moſeroth caſtrametati ſunt in Baneiachan. Profectique de Baneiachan venerunt in mõtem Gadgad. Vnde profecti, caſtrametati ſunt in Iethebatha, & de Iethebatha venerunt in Hebrona. Egreſſique de Hebrona, caſtrametati ſunt in Aſiongaber. Inde profecti venerunt in deſertum Syn. Hæc eſt Cades. Egreſſique de Cades caſtrametati ſunt in montem Hor in extremis finibus terræ Edom. Aſcenditque Aaron ſacerdos in mõ-

Exo.15.

Sup.30.

tem

tem Hor iubente domino, & ibi mortuus F
est anno quadragesimo egressionis filiorum
Israel ex Aegypto mense quinto, primo die
mensis, cum esset annorum centum viginti
trium. Audiuitque Chananæus rex Arad,
qui habitabat ad meridiem in terra Cha-
naan, venisse filios Israel. Et profecti de
monte Hor castrametati sunt in Salmona.
Vnde egressi venerunt in Phunon. Profe-
ctique de Phunon castrametati sunt in O-
both, Et de Oboth venerunt in Ieabarim, G
quæ est in finibus Moabitarum. Profecti-
que de Ieabarim, fixere tentoria in Dibon-
gad. Vnde egressi, castrametati sunt in El-
mondeblathaim. Egressique de Elmonde-
blathaim venerunt ad montes Abarim con
tra Nabo. Profectique de montibus Aba-
rim, transierunt ad campestria Moab supra
Iordanem contra Iericho. Ibique castrame-
tati sunt de Bethsimon vsque ad Belsatim in
planioribus locis Moabitarum, vbi locutus
est dominus ad Moysen. H

HÆ *sunt.* Enarratis illis, vsque huc, quæ ac-
ciderunt filiis Israel, veniendo ad terram
promissionis, nic breuiter computantur
seriatim loca suę mansionis.

Causa autem huius descriptionis fuit, quia in aliis
libris incipiendo ab Exodo, vsque nunc gesta itineris
dicuntur, sed aliquando loca seriatim non assignan-
tur, vel non tot quot hic, vel alia ponuntur, quæ man-
siones non fuerunt supra capitu. 21. ideo conueniens
fuit, quòd hic sub quodam epilogo describerentur
omnes mansiones Israelitarum. Ponuntur autē duo:
primo mansionum loca enarrantur: secundo quędā
præcepta pro terra promissionis dantur: secunda ibi,
Præcipe filiis Israel. I

Qualem originem habeant, quæ sequuntur ad præcedentia.
Quæst. I.

CIRCA primum quærendum erat de ordine
huius ad præcedentia, sed hic oblata est quę-
stio, quoniam solum epilogantur hic man-
siones, quę fuerunt ab exitu de Aegypto,
vsque ad Iordanem: ideo si respiciantur hic res gestæ
non sunt ista post præcedentia secundum ordinem:
quoniam aliqua sunt hic, quę præcedunt totum istū
librum, & Leuiticum. Nam isti duo libri inceperunt
in monte Synai, scilicet res, quæ narrantur in eis ge-
stæ, vel dictę, vt patet ex principiis eorum, & tamen in
hoc capitulo enarrantur mansiones, quę fuerunt e-
tiam ante montem Synai. incipiunt autem ea, quę ha
bentur hic. capitulo duodecimo Exodi, quia prima
mansio, quę ponitur hic est in Soccoth recedendo
de vrbe Rameśse, sed de isto recessu dicitur Exod. ca-
pit. duodecimo, & decimotertio: ideo res gestę enar-
ratæ hic non habent ordinem ad superiora, nec ad in-
feriora, sed simul currunt cum omnibus superioribꝰ.
Si autem respiciatur tempus scripturæ, dicendum est
quòd fuit scriptum istud capit. anno 40. ab exitu de
Aegypto circa finem anni ipsius, quia hic agitur de
omnibus mãsionibus, & de vltima, quę fuit apud Ior-
danem, sed ista fuit circa finem anni quadragesimi, &
postea scripta sunt omnia hęc: ideo forte de rebus ge-
stis a Moyse nihil fuit posterius scriptum vltimæ par-
tis huius libris prꝫter Deuterono. quem scripsit, cum
esset morti propinquus, & cum tradidisset illum sa-
cerdotibus, & Leuitis Deuteronom. capitulo 31. ad-
monito populo in cantico Deuteronom. capitul. 32.
ascendit in montem, & mortuus est Deuteronom.
capitul. 34. quamquam secundum veritatem ordinis
posterius fuit tradere librum Leuitis, quam admone
re populum in cantico, & benedicere, cum admoni-
tio, & benedictio in ipso libro describantur.

Hæ sunt mansiones filiorum Israel. Istud capitulū voca- Catalogus
tur catalogus mansionum, quia hic scribuntur om- mansionū.
nes mansiones Israelitarum. Vocantur autem man-
siones loca, in quibus Israelitæ manebant aliquanto
tempore: nec tamen vocatur mansio vbicunque ma-
nebant, quia necesse est, vt quotidie quando mouerentur bis manerent saltem. s. ad sumendum cibum Non vocā-
per diem, tam pro hominibus, quàm pro pecoribus, tur hic mā-
& ad quiescendum per noctem: modus autem man- siones vbi
sionum fiebat sic, quòd Israelitæ dirigebantur in de- cunque nu
serto per columnam nubis: erat. n. terra illa sine via, bes mane-
quia non transibant homines per eam eo ꝙ non erat bat per de
terra habitata, vt patet Iere. c. 2. s. qui trāsduxit vos per sertum, &
desertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per qualiter
terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua cauſabant,
non ambulauit vir, nec habitauit homo: ideo indige- mãsiones.
bant Israelitę aliquo directore, & ad hoc fuit eis data
columna nubis: si autē venissent per viam terrę Phi-
listhiim, quę erat habitata, & breuis, non indiguissent
aliqua columna, nec habuissent: nunc autem in deser
to indigebant illa, & data est eis. Erat autem illa colū-
na per diem in colore nubis, & per noctem in colore
ignis. De his Exo. c. 13. & quia ista columna cum eēt
aliquid inanimatum, & non habens in se potentiā sui
motus non poterat moueri motu progressiuo: ideo
datus est aliquis motor illius nubis. s. angelus Dei, qui
erat in nube, & mouebat eam ad quemcunque locū
veller, & in quacunq; velocitate, vel tarditate: de quo
Exo. cap. 14. proficiebat autem ista nubes Israelitis ad
duo quantum ad ipsum motum: primò, quia dirige-
bat eos ostendens viam, per quam ire deberent: secū
dò, quia dabat eis certum locum manendi, quē forte
Iudæi inquirere nō possent, scilicet, quia faciebat eos
quiescere in loco aquarum, vel in locis bene dispositis
ad castra, & ipsi hebręi cum non scirent loca ter-
ræ dato, quòd mouerentur per illud desertum, nesci-
rent, quis esset locus melior ad castrametādum; ista
autem nubes quiescebat quādo Iudęi habebant quie-
tem necessariam, & hoc siue per diem, siue per no-
ctem: & cum ipsa moueretur mouebantur Iudęi. Cū
autem ipsa quiesceret quiescebant: sed non vocaban-
tur mansiones omnia loca, in quibus nubes quiesce-
ret, sed quandocunque nube quiescente Israelitę sige-
bant castra: vnde si ad meridiem nubes quiesceret:
non propter hoc figebant castra Israelitæ, quia tunc
videbatur esse quies ad capiendos cibos. Si autem ad
solis occasum quiesceret, non videbatur esse propter
hoc locus mansionis, nec figebāt Israelitę castra, & ta
men si mansisset per vnum diem, vel quasi, videba-
tur esse locus mansionis: ideo figebantur castra, & ta-
bernaculum domini. Postea autem quandocunque
nubes moueretur, erigebantur castra, & mouebātur
Iudæi, & iam vocabatur mansio illa, siue modicum,
siue multum nubes ibi mansisset. De modo autem
huius magis declaratum est Exod. 14. & supra cap. 9.
Generaliter autem dicendum, quòd non vocantur
tot

tot mansiones quoties quieuit columna, sed sunt mā- A
siones tot, quot fixiones, & depositiones castrorū, &
de his solum fuerunt istę quæ describunt hic: fiebant
aūt diuersimodè istę mansiones, qa aliqn̄ de vna man
sione ad alterā solum erat pfectio diei vnius, vel mi-
nus iter. Aliqn̄ aūt erat iter plurīū dierum. s. triū, vel
quatuor, in quibus nō fiebat aliqua mansio, vt pa-
tet qn̄ venerunt de mari rubro vsq; Mara. nam ambula-
uerūt diebus tribus per desertū, vt patet Exo. 15. ēt qn̄
mouerunt castra de mōte Sinai ambulauerūt diebus
tribus, & postea requieuit nubes in deserto Pharan,
vt patet ꝛc. 10 In alijs aūt mansionibus erat iter vnius
diei, & aliqn̄ paucioris tpis. *Filiorū Israel, qui egressi sunt*
de Aegypto. Non solū fuerunt istę mansiones illorū, q
egressi sunt de Aegypto, sed ēt aliorū, qui nati sunt in
deserto: sed quia populus Israeliticus per cōtinuatio-
nem, & successionem totus est vnus, & ipse exiuit de
Aegypto, quicunq; sint in populo Israel dr̄. ꝙ ipse po
pulus exiuit de Aegypto. siue essent aliqui de illis, qui
exiuerunt ibi, siue non. *Per turmas suas.* i. Israelitæ exie
runt de Aegypto dispositi per turmas suas. i. per mul-
titudines. s. ꝙ non erat totus populus mixtus indiffe-
rēter, sed erat ordo in motu, qm̄ quęlibet tribus erat
per se in vna turma, & nō cōiungebatur alteri tribui,
& sub eadem tribu sunt multæ familię, quarū qlibet
erat diuisa ab alia: rursus aūt istę tribus habebant spe-
cialiter ordinem, quia tres tribus erant sub vno vexil-
lo, & alię tres sub alio, & sic erāt quatuor vexilla prin
cipalia totius Israel, & sub quolibet erant tres tribus.
Cum autem figerētur castra erant dispositā per qua- C
drum. s. vnum vexillum ad orientem, alterum ad oc-
cidentem, reliquum ad meridiem, aliud vero ad aq-
lonem, & in medio huius quadraturæ erant Leuitæ
cum sanctuario. De hoc patet supra cap. 2. In motu
autem castrorum progrediebātur primi, qui erant ad
partem orientalē. s. tres tribus sub vno vexillo, & pro-
grediebantur distinctè. s. vna post alteram non com-
mixtę: deinde progrediebantur illę, quę erant ad me
ridiem, & sic de omnibus alijs. De isto ordine magis
patet sup. c. 10. *In manu Moysi, & Aaron.* i. turmę Israe-
litarum progrediebantur in manu Moysi, & Aaron,
idest per directionem, vel potestatem eorum, scilicet
quòd secundum quòd isti dirigebant progressum,
vel castrametationem, ita mouebantur Israelitæ, & il- D
las turmas, in quibus mouebantur Israelitæ ipsi ordi-
nauerunt. Præerant enim ambo populo. Moyses
quippe præerat in temporalibus, & spiritualibus, Aa-
ron verò quantum ad ea, quæ pertinebant ad sacer-
dotium, quia tamen erat vnus de honoratissimis in
toto populo, fit mentio de ipso cum Moyse.

Quas descripsit Moyses iuxta castrorum loca. Idest Moy-
ses scripsit istas mansiones: nam ipse scripsit totum
istum librum, & consequenter istam particulam de
mansionibus. Dicitur autem iuxta castrorum loca,
idest secundum numerum locorum castrametatio-
nis, scilicet quoties castrametati sunt tot mansiones
describuntur hic.

Quæ Domini iussione mutabantur. Idest ista castra mu-
tabantur mandato Dei. Nunquam enim sine man- E
dato eius figebant castra, aut mouebant. Sic patet su-
pra cap. 9. scilicet. Iuxta verbum Domini proficisce-
bantur, & per verbum illius figebant tentoria. Non
est autem sensus, ꝙ quandocunque deberent figere
castra, vel mouere, Deus loqueretur eis, vel angelus
illius, sed solum mouebantur ad motum nubis, &
quiescebant illa quiescente, & quia ista nubes moue-
batur ad mandatum domini, dicebantur ipsi quoque
moueri per Dei mandatum. Vel quia Deus a prin-
cipio iussit, quòd quandocunque nubes moueretur,
ipsi mouerentur, & quando nubes cessaret, ipsi quie-

scerent, & sic facientes dicebantur semper mouere
vel quiescere per mandatum Domini.

Profecti igitur de Rameśse. Hic ponitur principium ca
strametationum. & ponitur primo locus, de quo re-
cesserunt de Aegypto, scilicet de Rameśse. Non
enim habitabant omnes Israelitæ in ista vrbe, sed qa
a multis diebus ante petebant Israelitæ a Pharaone,
ꝙ permitteret eis ire in desertum ad sacrificandū do-
mino, & aliquando Pharao concedebat, & aliquādo
negabat, cum iam scirēt Iudęi diem exitus sui de Ae-
gypto reuelāte domino per Moysen præmoniti sunt
a Moyse, vt venirent omnes ad vrbem Rameśse ad
diem. 14. mensis, & in illa fecerunt ibi Phase, sequenti
autem die recesserunt. B

Vrbs Rameśse de qua recesserunt Iudæi exeuntes de Aegypto
quomodo hodie appellatur, & quòd de illa fuit beatus
Mauritius, & legio Thebęa. Quæst. II.

ERAT autem Rameśse ciuitas magna circa ex-
tremitatem Aegypti, per quam partem exi-
turi erant Iudæi de terra illa, & istam ciuitatē
fecerant Israelitæ: nam premebant eos Ae-
gyptij, & coegerunt facere multa ædificia, inter quæ
fuerunt duę vrbes, scilicet Phiton, & Rameśses, vt pa-
tet Exo. cap. 1. est autem ista ciuitas in terra Gessen, &
vocatur nunc ab Aegyptijs Thebaida, vel Thebe, de
qua vrbe fuit Mauritius, & sua legio quæ Thebęa di-
citur, qui omnes martyrio pro Christi noīe laurea-
ti sunt in Gallia apud flumen Rodanum. Apud istā
ciuitatē Rameśses vixit aliquo tpe beatus Paulus pri-
mus Eremita, & Antonius, vt habetur in vitis patrū.
Rameśse autem aliqn̄ est nomen territorij, vt patet
Gen. 47. s. in vrbe aūt illa, & in locis coniunctis hab-
tabant Iudæi. Nam a principio ibi habitauerunt pe-
tentes a Pharaone, ꝙ pmitteret eos habitare in Ges-
sen: præalle. c. *Mense primo.* In eo egressi sunt de Ae-
gypto. Non erat autem iste mensis primus secundū
computationem, quam tunc habebant Iudæi, vel Ae-
gyptij, sed vocatur mensis primus, quia iussit postea
Deus, vt iste mensis esset primus. D quolibet anno ad
honorem, & memoriam egressionis de Aegypto, sic
patet Exo. c. 12. s. mensis iste vobis principium men-
sium primus erit in mēsibus anni. Est tamen fm nos
tertius mensis. s. Martius, quod patet, quia Iudæi in il-
lo mense celebrant Phase: erat aūt mensis primus a-
pud eos ipse September, vt declaratum fuit Exo. c. 12.
Quintadecima die mensis primi. In ista die ad auroram re-
cesserunt de urbe Rameśse incipientes proficisci de
Aegypto. Cum enim media nocte percussisset dñs
omnes primogenitos Aegyptiorum, Pharao iuit ad
Moysen, & Aaron iubens, ꝙ immediate recederent,
& non potentes Israelitæ ita cito se expedire, recesse-
runt ad auroram illius diei: non fuerunt tñ eadem die
egressi de Aegypto, sed postea cum trāsierunt mare.
Altera die fecerunt Phase filii Israel. s. die præcedenti. 14.
ad vesperum, vt patet Exo. c. 12. Et dicuntur fecisse
Phase. i. immolasse agnum: nam per singulas domos
immolabatur ad hoc, ꝙ linirentur ostia sanguine, &
angelus percutiens videns sanguinem in postibus nō
percuteret aliquem in domo, sed transiret ad aliam
domum non signatam sanguine, & iste transitus vo-
catur Phase. *In manu excelsa.* Non refertur hoc ad clau
sulam immediatam. s. fecerunt Phase, quia nihil hoc
signaret cum Phase nō possit fieri in manu valida, vel
debili, quia nō est actus alicuius potestatis. Etiā quia
dr̄: Videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus pri
mogenitos, sed manifestū est, ꝙ qn̄ comedebat Pha-
se nō videbant Aegyptij, quia hoc factum est per no-
ctem. Etiam quando comedebatur Phase nondum

fuerant mortui primogeniti, ideo refertur hoc ad illam clausulam profecti sunt,& tunc stat quòd profecti sunt in manu excelsa,idest in magna potestate quasi non timentes aliquem, vnde quamquam egrederentur de terra hostium suorum,& illos viderent nō curabant,nec timebant,quia Deus percusserat Aegyptios occidendo primogenitos eorum, ideo potestas Iudæorum erat magna in egressu. Timuerunt tamē aliqualiter Iudei cum egrediebantur, qa dicitur Deuteron.cap. 16. In pauore egressus es de Aegypto. Hoc autem erat, quia quamquam Deus faceret miracula magna pro eis, ita vt ipsi nequaquam timere deberent, tamen erant timidi corde, cum semper fuissent in seruitute Aegyptiorum, ideo adhuc metuebant,quòd Aegyptij irruerent super eos, & occiderent,vel reducerent in Aegyptum ad seruiendum. *Videntibus cunctis Aegyptiis.* Idest quando egressi sunt Israelitæ erant præsentes multi Aegyptij,& videbant eos egredi,sed non tenebant. Quod innuitur hic esse miraculum. Nam cum iam recessissent Israelitæ, & sepeliuissent Aegyptij mortuos suos psecuti sunt Hebræos vsque ad mare rubrum, vt patet Exo.ca.14. quanto magis ergo tenere debuissent eos, cum viderent egredientes in conspectu suo? sed Deus fecerat ne auderent eos tenere: immo vt non curarent de eis,quamquam exirent,& subditur causa. *Et sepelientibus primogenitos.* Idest omnes Aegyptij erant occupati circa funera primogenitorum: tanto enim illorum dolore,& sui timore Aegyptij tenebantur, vt viderēt Iudæos cum vasis auri,& argenti,& vestib⁹ recedentes & tenere non curarent, sed potius ipsi eos ad velociter fugiendum incitarent, dicentes omnes moriemur: Exo.12.cap. *Quos percusserat dominus.* Non enim erat aliqua plaga naturalis quam passi sunt isti Aegyptij, sed Deus infixit eis mortem, quia angelus percussor ambulabat per omnes domos Aegyptiorum, & occidebat primogenitos tam hominum quàm pecorum, ita vt non esset aliqua domus in tota Aegypto,in qua non esset quispiam mortuus Exo. cap. 12. *Nam & in diis eorum exercuerat vltionem.* Idest non solū occidit primogenitos Aegyptiorum in vltionem sceleris ipsorum, sed etiam deos eorum exterminauit, quia idola comminuta sunt vsque ad puluerem nocte illa,in qua percussi sunt primogeniti,vt confiterētur Aegyptij hoc fuisse potestatis diuinæ.nemo enim alius tantam vltionem exercere potuisset. *Castrametati sunt in Socoth.* Idest fixerunt castra in Socoth. Castrametari idem est, quod castra ponere, & derivatur de castrum, & metor metaris pro assignare, vel figere: aliquando enim declinatur tanquam vnum verbum compositum, scilicet castrametor,aris, & aliqñ declinatur per se metor,aris, & castra est accusatiuus pluralis numeri. Fuit autem prima mansio Socoth, quoniam Rameſſe non fuit māsio, sed locus, de quo moueri ceperunt, & in ista prima ambulatione contra Socoth apparuit Israelitis columna ignis, & nubis, vt patet Exodi cap. 13. Est autem Socoth in Aegypto. Alius vero locus est, qui vocatur Socoth, & est in terra Israelitarum in sorte Gad, vt patet Iosue. capit. 13. accepit autem, vt quidam volunt locus ille nomen a Iacob, de quo Genes. 33. in isto autem loco cum transiret Gedeon persequendo Madianitas, & petijsset panes pro exercitu a senioribus loci illius dare noluerunt irridentes eum: in reditu autem occidit. 70. seniores vrbis illius: de hoc Iudic.cap. 8.

2. mansio. *Et de Socoth venerunt in Ethan.* Ista est secunda mansio Israelitarum, & ista est ētra Aegyptum: nam ante mare rubrum est. Est autem Ethan nomen deserti cuiusdam, vel montis vbi incipit solitudo Arabica,& in illo deserto fixerunt castra Israelitæ: nondum enim suspicabantur quidquam mali, scilicet, quòd Pharao veniret post eos. De istis duabus mansionibus, scilicet Socoth, & Ethan habetur Exodi capitulo 13.

Quæ est in extremis finibus solitudinis. Idest Ethan est in extremitate, vel in fine solitudinis. Hoc dicitur, quia quando venerunt Israelitæ in Ethan, nondum introierant in deserta Arabica, quia vsque ad ipsum locum sunt aliqua loca habitata,& patet,quia adhuc post Ethan ponitur Phiairoth, & Beelsephon, & Magdalum,vt patet infra. Quæ sunt loca terræ Aegypti coniuncta mari rubro, sed post hæc pertransito mari non reperitur aliquis locus Aegypti: sed solitudines Arabicę, & ista incipiunt in Ethan: ideo dicitur esse in extremis finibus solitudinis, quia extremitas non magis significat principium quàm finem. In Ethan autem est principium solitudinis, vel potest vocari extremitas, idest finis, quia proueniendo de terra Chanaan, vel de alijs terris magis orientalibus versus Aegyptum finis solitudinis est in Ethan.& tūc incipit terra populata Aegypti.

Post Ethā an Israelitæ steterint in alijs mansionibus.

Sed arguet aliquis, quòd post Ethan adhuc steterunt Israelitæ in alijs mansionibus, quæ sunt loca populata Aegypti, sicut in Phiairoth, & apud Beelsephon,& Magdalum,vt patet hic.

Respondendum est, quòd non steterunt ibi eundo via recta,sed Deus fecit eos redire illuc retrocedēdo,vt Pharao intelligeret, quòd nō habebant locum exeundi, & quòd inclinaretur ad persequēdum eos: nam si essent in Ethan magis videretur aliquis locus,per quem Israelitæ exirent in solitudines Arabicas non transeundo mare rubrum, & forte Pharao non persequeretur illos. Cum autem vidit ipsos apud Phiairoth intellexit, quòd nesciebant iter, & quòd erant concluſi a terra, & mari, & sic inciperet pugnare contra illos, & manifestaretur sibi gloria domini,& sic factum est.de hoc Exo.cap. quartodecimo. nam cum essent Israelitæ in extremitate solitudinis in Ethan, dixit Deus ad Moysen, loquere filijs Israel,vt reuersi castrametentur è regione Phiairoth, quod est inter Magdalum,& mare contra Beelsephon: in conspectu eius ponetis castra supra mare. Dicturus est enim Pharao coarctati sunt in terra, & concluſit eos desertum. Si autem Deus noluisset ostendere magnitudinem suam contra Aegyptios non fecisset redire Israelitas de Ethan versus Phiairoth, quod erat retrocedere, & tunc post Ethan non stetissent in aliquo loco Aegypti. Steterunt autem hoc modo.

Inde egressi venerunt contra Phiairoth. Scilicet reuertentes de solitudine Ethan venerunt contra Phiairoth, quod erat magis intra Aegyptum ex causa supra assignata,& ibi fuit vna mansio inter ista loca, quę habentur hic, scilicet Phiairoth Beelsephon,& Magdalum. De habitudine autem horum declaratum est Exodi cap.14.

Quæ respicit Beelsephon. Idest Phiairoth respicit Beelsephon: erat enim solitudo Ethan, in qua erant Iudei, quando Dominus iussit retrocedere ad partem Septentrionalem,& inde cum redirent contra Aegyptum,reuertebantur contra meridiem, scilicet quòd Beelsephon, & Phiairoth, & Magdalum sunt loca magis meridiana: sed adhuc Phiairoth, apud quem locum fixerunt castra Israelitę, est magis circa mare rubrum, quàm Beelsephon,& Magdalum. Est autem Magdalum ibi ad partem occidentalem, & Beelsephon ad partem meridianam, & inter illa loca,& mare rubrum posuerunt castra non accedentes ad aliquem locū istorū. De Beelsephon dicit Ra.Sa. q̄ erat quidam canis ęreus factus artificiosę, & positus circa extremi-

extremitatem regni Aegypti, vt clamaret, qñ fugeret aliqs de Israelitis,sicut clamabat caput, quod erat ferreum in loco Tauarensi in territorio Numantino cum ingrederetur aliquis Iudæus.Et iste canis nō clamauit in Aegypto in exitu Israelitarum, quia Deus impediuit eum. Et de isto dicit intelligi quod habetur Exodi c. 11. scilicet inter filios Israel non mutiet canis, idest contra Israelitas non clamabit canis, qui vocatur Beelsephon. Sed istud ridiculum est, de quo magis declaratum est Exodi cap. 14. *Et castrametati sunt ante Magdalum.* Iste est quidam locus magnus in Aegypto, & est apud Phiairoth: est tamen magis occidentale,quàm Phiairoth,cum dicatur Exo.c.14. quòd Phiairoth est inter Magdalum,& mare,sed mare est ad partem occidentalem respectu Phiairoth: ergo Magdalum est ad partem occidentalem respectu Phiairoth. *Profectique de Phiairoth transierunt per medium mare in solitudinem.* 1. Israelitæ steterunt in Phiairoth apud mare rubrum, & quando Pharao venit psequens eos reperit in phiairoth, & inde viderunt Israelitæ castra Aegyptiorum,& timuerunt nimis: vnde dixerunt ad Moysen: forsitan non erant sepulchra in Aegypto:ideo tulisti nos, vt moreremur in solitudine, & non potuerūt accedere exercitus Pharaonis ad castra Israel,quia Deus iussit,quòd immediatè moueret castra Israelitæ,& introirent per mare.

Quomodo transierunt Iudæi per mare rubrum per noctem & Aegyptij post eos,& an transirent per medium maris.
Quæstio. III.

ERat autem istud in principio noctis, & quia voluerunt Aegyptij irruere super Israelitas ad percutiēdum eos ante mare opposuit dominus nubem. Nam angelus qui præcedebat Israelitas in columna nubis relinquens partē anteriorem redijt ad posteriorem, & obscurata fuit illa nubes nimis ex parte Aegyptiorum, & fulgebat ex parte Iudæorum,ita vt quamquam Aegyptij essent apud Iudæos non auderent tota nocte accedere ad illos.& sic transgressis Iudæis mare per noctem,& Aegyptijs existentibus in medio maris apud vigiliā matutinam conuertit dominus aquas maris super illos, & perierunt omnes: Exodi cap. 14. Israelitæ autem dicuntur transisse per medium maris: non quidem, q̄ via illorum esset vere in medio maris, sed per quandam extremitatem, cum ipsi non transiuissent mare a fronte in frontem.i.a parte meridiana in aquilonarem,vel è conuerso:sed ab occidente in orientem,vt declaratum est Exodi cap. 14. Sed dicūtur transiuisse per medium maris.i. per ipsum mare, quia quælibet interpositio in scriptura vocatur medium. Transierunt autem per mare in solitudinem,quia post mare rubrum immediatè sequitur tota solitudo Arabica, & illa habet multa nomina:nam immediate introrierunt in quandam partem solitudinis, quæ vocatur desertum Sur, vt patet Exodi cap.15. Sed sciendum, quòd immediatè,vt transirent mare rubrum, manserunt apud illud ad laudandum dominum, cum viderēt omnes Aegyptios mortuos appulsos a littore maris,& ut ibi acciperent spolia eorum tam vestes, quā cætera:sed locus ille non vocatur mansio, quia nō dicitur hic,q̄ transierunt mare rubrum, & steterunt in solitudine: sed q̄ ambulauerunt per solitudinem, & mansio ponitur postea in Mara. Licet autem aliqui manserint in littore maris, non vocatur ibi mansio, quia non faciebat quælibet quies Hebræorum mansionem,vt supra declaratum est. *Ambulantes per desertum Ethan tribus diebus.* Idest immediate,vt transierunt mare rubrum ambulauerūt tribus diebus per desertum Ethan,& in his tribus non fecerunt aliquā mansionem: nam licet in qualiber die aliquantulum manerent ad sumendos cibos, & per noctem manerent ad quietem hominum, & pecorum, tamen non erāt istę mansiones,quia non figebantur castra, nec deponebantur: ambulauerunt aūt Israelitæ tribus diebus non facientes mansionem, eo q̄ loca ista non erant conuenientia ad manendum, quia non inueniebant aquam istis tribus diebus,vt patet Exodi 15. ca. quod intelligendum est ad abundantiam: nam aliqualiter inueniebant: alioquin enim nō potuissent illis tribus diebus viuere homines, & pecora, sed quod parum est tanq̄ nihil videtur. Dicitur aūt hic, q̄ ambulauerunt per desertum Ethan,& Exo.c.15.dī, q̄ ambulauerunt per desertum Sur. Aliquis forte rīdebit,q̄ ista sunt duo deserta, vel duæ partes eiusdem deserti, & Exo.15.c.solum ponitur de deserto Sur, quia ibi non fit perfecta mentio de oībus mansionibus, & itineribus Israelitarū:sed hic perfectè dī, cum sit catalogus mansionū. Sed non pōt stare,oportet enim, q̄ dicaē desertum Ethan & desertum Sur,quod ponitur Exo. c.15.esse idem:sed mutari noīa, quia fm morē sacræ scripturæ eadem res sæpe habet multa noīa. Et patet hoc,quia hic dicitur, q̄ exeuntes de mari rubro ambulauerunt per solitudinem Ethan, & Exodi capitu. 15. dicitur, quòd exeuntes de mari rubro ambulauerunt per desertum Sur: sed non poterunt esse duo deserta coniuncta mari rubro,per quæ simul ambularent Iudę immediatè,ideo idem sunt,quia dī hic, q̄ ambulauerunt tribus diebus per desertum Ethan, & Exo.c.15.dī.q̄ ambulauerunt tribus diebus per desertum Sur,& isti tres dies sunt ijdem: ergo idem desertum est Ethan,& Sur. Item, quia dī hic, q̄ post desertum Ethan venerunt in Mara,& Exo.c.15.dī, q̄ post desertū Sur venerunt in Mara:ergo idem desertū est. Dicendum est, q̄ idem desertum est Ethan, & Sur, sed scriptura sæpe mutat noīa cum res habeant multa noīa: vocatur aūt ista solitudo Ethan, sicut vocat Exo.13.vbi ponebatur secunda mansio.Sin extremis finibus,& illa solitudo dicitur esse Ethan.Si aūt Deus non iussisset Israelitas retrocedere.i.de Ethan redeundo in Phiairoth contra mare rubrum,immediatè, vt steterunt in secunda mansione, quæ erat Ethan ambulauissent per solitudinem Ethan, per quam nunc ambulauerunt tribus diebus, quia ab illo loco incipit solitudo, quę dicitur Ethan,& continuatur versus interiora desertorū Arabicorum. Quia ifi de Ethan recesserunt Israelitæ declinando versus Aegyptum ad Phiairoth,erant extra solitudinem Ethan.Cum uero redierunt transeuntes mare rubrum introierunt in solitudinem Ethan,de qua primo recesserant, & ambulauerunt per eam diebus tribus, sicut hic dicitur.

Desertum per qd ambulauerūt an dicatur Ethan uel Sur, & an sint idem ista duo deserta.

3. mansio.

Castrametati sunt in Mara. Ista est mansio, scilicet quarta,& est ultra mare rubrum, in qua Israelitæ inuenerunt aquas abundanter, sed erant amarę, ideo populus non poterat bibere, vnde murmurauit contra Moysen, qui iussu Dei accepit lignum, & misit in aquam, quę conuersa est in dulcorem: in ipso autem loco dedit dominus præcepta Israeliris, & iudicia. De hoc Exo. cap.15. vocatur autem ista mansio Mara,idest amaritudo propter aquarum amaritudinem: vnde dicitur Exodi cap. 15. quòd congruum nomen loco impositum est, scilicet propter amaritudinem aquarum. *Profectique de Mara, venerunt in Elim, vbi erant. 12. fontes. & 70. palmæ.* Ista mansio est in deserto Ethan, & ibi requieuerunt Israelitæ, quia erat locus conueniens,tam propter aquas ad bibendum, quàm propter palmas ad vmbram, sed pauca aqua erat in fontibus, ut ait Iosephus, ideo pauco tempore ibi morati sunt. De ista mansione habetur

4. mansio.

5. mansio.

Exodi cap. 16. & exprimitur hic, quòd erant ibi palme, & fontes ad designandum, q̃ erat ibi locus cõueniens ad castrametandum. *Ibique castrametati sunt.* Idest fixerunt castra in eodem loco, vt aliquantulum ibi requiescerent eo q̃ nubes ibi quieuerat. *Sed inde egressi fixere tentoria super mare rubrum.* Ista est sexta mansio Israelitarum, & fuit apud mare rubrum, non quidem q̃ Israelitæ redirent ad mare rubrum, quod antea reliquerant per tres mansiones, sed quia nunc iterũ accesserunt ad illud, sed quia maria sunt sinuosa & diuersis terrarum curuantur anfractibus, potest aliquis rectè incedens multoties eundem fluuium, vel idem maris brachium pertransire, & sic fuit nunc de Israelitis, qui non transierunt mare rubrum, sed accesserũt ad illud, & adhuc iterum steterunt apud mare rubrũ, quando in secundo anno ab exitu de Aegypto retrocesserũt de Cadesbarne versus mare rubrum, de quo supra capitu. 14. iterum etiam in anno. 40. ab exitu de Aegypto steterunt Israelitæ apud mare rubrum, scilicet quãdo Moyses morti propinquus recitauit Deuteron. coram toto Israel, vt patet Deuteron. cap. 1. scilicet hæc sunt verba, quę locutus est Moyses ad omnem Israel in solitudine campestri contra mare rubrum. Nam & ipsum mare rubrum accedit ad limites terræ promissionis, cum ponatur tanquam terminus orientalis eius Exo. cap. 23. scilicet ponam terminos tuos a mari rubro vsque ad mare Palesthinorũ: & a deserto vsque ad fluuium. *Profecti de mari rubro castrametati sunt in deserto Sin.* Ista est septima mansio; & istud iam est alterum desertum a deserto Ethan. Differt etiã a deserto Sinai, ad quod postea venerunt, vt patet infra. Accesserunt autem ad istam mansionẽ Israelitæ. 30. diebus post exitum de Aegypto, quod patet, quia die. 15. mensis primi fuit egressio de Aegypto, vt patet supra in litera, sed die. 15. mensis secundi venerunt in desertum Sin Exo. cap. 16. & sic in 30. diebus ambulauerunt per septem mansiones. Defecit autem in eadem mansione panis, quẽ tulerant de Aegypto, & non habebant vltra quidquam ad comedendum: ideo tota multitudo murmurauit contra Moysen & Aaron. f. q̃ eduxissent eos in locum, vbi morerentur fame. Dedit autem ibi Deus manna, & leges de colligendo illud, & obseruationem sabbathi: dedit etiam coturnices populo ad comedendum. De hoc Exo. 16. c. Dr autem in eod. cap. q̃ de Elim venerunt Israelitæ in desertum Sin, & subticetur ibi mansio, q̃ facta est super mare rubrum. Hic autem exprimit, quia est epilogus, & catalogus omnium mãsionum; ibi namque solum curabat Moyses describere mansiones illas, in quibus acciderat aliquid notabilius, sed super mare rubrum nihil acciderat: ideo non expressit ibi, sed hic, vbi vniuersaliter ponuntur omnes.

Vnde egressi venerunt in Daphca. Ista est mansio octaua, & non exprimitur in Exodo, quia nõ fuit in ea aliquid notabile, sed post desertum Sin ponitur mansio Raphidim, & iam in ista mansione comedebant Israelitæ manna, & comederunt annis. 40. quousq; introierunt in terram Chanaan post transitum Iordanis, ibi enim cessauit die. 15. mensis primi anni. 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Iosue. cap. 5.

Profectique de Daphca castrametati sunt in Halus. Ista est mansio nona, & ista similiter subticetur in Exodo, quia non fuit ibi aliquid notabile. *Egressique de Halus in Raphidim fixere tentoria.* Ista est mansio decima, de qua habetur Exodi capitulo 17. de duabus autem mansionibus præcedentibus non fit mentio in Exodo: sed aliqui dicunt, quòd istæ duæ mansiones sunt in deserto Sin, & quãdo dicitur de deserto Sin, quòd castrametati sunt ibi Iudæi, dicunt debere intelligi de prima mansione harum duarum Daphca. Sed hoc non stat, quia distinguuntur hic iste mansiones, cum dicatur, quòd profecti de deserto Sin castrametati sunt in Daphca, ergo ista mansio est extra desertum illud, & sic dicendum, quòd mansio in deserto Sin, de qua habetur Exodi. cap. 16. non sit Daphca, nec Halus: illa enim subticentur ibi.

An sint duæ mansiones in deserto Sin. Quæstio. IIII.

ARGVET autem aliquis de deserto Sin, scilicet quòd non potuerunt ibi castrametari Iudæi ante Raphidim, & montem Sinai, quia istud desertum est, vbi est Cadesbarne, quæ alio nomine vocatur Cades deserti Sin supra cap. 20. & ad illud desertum multo post venerunt quia multæ mãsiones sunt inter locum istum, & Cades deserti Sin de qua infra.

Aliquis responderet posset ad hoc, quòd desertum Sin est aliqua magna solitudo, quasi a principio maris rubri usque ad terram Chanaã, sicut dicitur de deserto Pharan, q̃ incipit post montem Sinai, & accedit vsque ad terram Chanaan. Nam Cadesbarne, quę est in termino terræ Chanaan, vt patet sequen. cap. dicitur esse in deserto Pharan, vt patet supra ca. 13. Quòd autem incipiat istud desertum circa montem Sinai patet supra cap. 10. quia cum recessissent Israelitæ de monte Sinai dicitur, quòd requieuit nubes in solitudine Pharan.

Sed non stat ista responsio, quia tunc postquam ingressi fuissent Israelitæ in desertum Sin, nunquam egressi fuissent de illo. Sed dicit, quòd de deserto iuerunt in Daphca, ergo iam illud reliquerant. Alio ergo modo respõdendum est, scilicet q̃ desertum Sin erat duplex: primum erat quædam terra non valde magna, quæ est inter Elim, & montem Sinai, & notanter dixit scriptura, quòd erat inter ista duo loca Exodi 16. cap. ad designandum, quòd ibi terminatur, & differt ab illa magna solitudine, in qua est Cadesbarne, quæ uocatur Sin, vel desertum Pharan. Secundum desertum Sin est ipsum desertum Pharan, & ad istud postea venerunt cum steterunt in Cadesbarne.

Vbi aqua populo defuit ad bibendum. Erat enim in Raphidim pauca aqua, ideo cum non haberent aquam Israelitæ clamauerunt contra Moysen, qui eduxit eis aquam de petra Oreb, vt patet Exodi 17. cap. & in eadem mansione pugnauit contra Israel Amalec: qui suparatus fuit orante Moyse & pugnante Iosue, vt pater eodem capitu.

Profectique de Raphidim castrametati sunt in deserto Sinai. Aliud enim est desertum Sinai, & aliud desertum Sin. Nam dicitur Exodi 16. quòd desertum Sin est inter Elim, & Sinai. Est autem in hoc deserto mons, qui dicitur Sinai, & ab isto monte appellatur totum desertum. Venerunt autem Israelitæ in istam mansionem prima die mensis tertij ab exitu de Aegypto Exodi capit. 19. scilicet mense & dimidio postquam egressi sunt de Aegypto. Nam die. 15. mensis primi egressi sunt de Aegypto, vt patet supra in litera, ideo vsque ad principium mensis tertij manebat mensis, & dimidius. Venerunt autem a deserto Sin vsq; ad montem Sinai diebus. 15. nam die. 15. mensis secundi ab exitu de Aegypto venerunt Israelitæ in desertum Sin Exodi cap. 16. prima autem die mensis tertij venerunt in desertum Sinai Exodi cap. 19. ergo 15. dies erant ad plus quibus Israelitę comederant manna quando venerunt in desertum Sinai. Est autem ista mansio. 11. Hebræorum, & nulla inter omnes est celebrior, nec fuit vtilior Iudęis: ibi enim omnia bona receperunt: fuit enim ibi populus ordinatus quãtum ad iudices, scilicet decanos quinquagenarios cẽturiones,

turiones, & tribunos cõsilio Iethro veniẽtis ad Moysen ad ipsum montem Sinai. De quo Exo. c. 18. man sit autem ibi cum illo postea quousque Israelitæ recedere debuerunt de eodẽ monte, & requisitus a Moyse, an vellet ire cum eis, noluit: de quo supra cap. 10. in hoc monte Israelitæ receperunt decalogum in vocibus angelorum, & clangore, & tonitruis: Exo. cap. 19. & 20. & Deuter. cap. 4. & 5. ibi etiam receperunt præcepta multa tam cærimonialia, quàm iudicialia quæ Deus dedit soli Moysi super montem, & ipse postea populo annunciauit. De hoc Exodi a medietate. cap. 20. vsq; ad 24. ibi etiam confirmata fuit lex inter Deum, & Israelitas facto fœdere, & effuso sanguine super populum & altare & librum legis. De quo Exodi cap. 24. In eo etiam monte Moyses vocatus a Deo super cacumen ipsius stetit. 40. diebus, & noctibus. 40. accipiens oĩa præcepta de mõ fabricãdi tabernaculũ, & res eius: de his habetur Exo. a. c. 25. vsque ad 32. In eodem etiam monte Israelitæ absente Moyse fecerunt vitulum aureum, & adorauerunt ibi fractis primis tabulis legis, & comminuto in puluerem ipso vitulo aureo bibit omnis populus, & occidit Moyses. 23. millia virorum Exo. cap. 32. In eodem etiam monte reuersus Moyses iterum ad dominum oraturus pro peccato populi mansit. 15. diebus iterum cum domino, & portauit secundas tabulas legis, de quo Exo. cap. 33. & 34. In eo quoque monte tabernaculum domini cum omnibus vtẽsilibus fabricatum est, de quo Exo. a. c. 35. vsque ad finem libri. Facto autem tabernaculo consecratus est ibi Aaron in sacerdotem magnum, & filij sui in sacerdotes minores per dies. 7. de quo Leuit. cap. 8. Ibi quoque Leuitæ minores in gradu secundum purificationes eis debitas consecrati sunt, de quo supra cap. 8. ibi etiam totus Israel celebrauit secundum Phase iuxta cęremonias, quæ fuerant in Aegypto die. 14. mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, de quo supra cap. 9. Ibi etiam purificatum fuit, & consecratum sanctuarium, & obtulerunt per duodecim dies in consecratione eius munera. 12. principes. 12. tribuum Israel, de quo supra capitu. 7. In hoc etiam monte datæ sunt omnes leges, quæ habentur in toto Leuitico, vt patet Leuit. 26. & 27. cap. Ibi quoque numeratus fuit totus populus, & diuisus per loca castrorum supra cap. 1. & 2. ibi etiam officia Leuitarum distincta sunt, & traditi fuerunt Leuitæ sacerdotibus in ministros, vt patet supra cap. 3. & 4. & ibi generaliter facta sunt omnia, quę habẽtur a. c. 19. Exodi, & per totum Leuiticum, & in isto libro vsque ad c. 11. Recesserunt autem Israelitæ de monte hoc anno secundo ab exitu de Aegypto mẽse secundo die. 20. mensis supra cap. 10. fuit autem mora Israelitarum in monte isto magna, scilicet vnius anni dẽptis diebus. 10. quod patet, quia ipsi venerunt in montem Sinai anno primo ab exitu de Aegypto prima die mensis tertij Exodi cap. 19. & recesserunt de eodem monte die. 20. mensis secundi anni secundi exitus de Aegypto. 10. ergo dies, qui deficiebant ad completionem mensis secundi deerant ad complendum annum vnum, quo stetisset populus in monte illo. Causa autem tantæ morę fuit, quia Deus voluit informare in lege & præceptis Israelitas manentes in deserto ante introitum in terram Chanaan: ne cum introirent, si nondum haberent legem, adhærerent cęremonijs incolarum terræ. Dedit ergo totam legem Iudęorum Deus in hoc monte pręter pauca prę cepta, quæ habentur hic a. cap. 27. vsque ad finem libri. Moyses autem postea cum moriturus fuit repetijt totam legem in Deuteron. Ob hoc igitur post recessum de monte Sinai anno eodem ante quatuor vel quinque menses ingressuri erant Israelitæ in terram Chanaan si non murmurassent in Cadesbarne, de quo supra capit. 14. nam vsque ad Cadesbarne ex monte Sinai transierunt valde velociter: nam ante finem mẽsis quarti fuerunt ibi secundum quosdam, vel in fine mensis quinti, sicut declaratum est supra cap. 13. & tamẽ Cadesbarne est in terminis terrę Chanaan, vt patet sequen. cap. & Iosue. cap. 15. ergo immediate introiuissent: sed propter murmurationem promulgatum est, quòd 40. annis manerent in solitudine.

Sed de solitudine Sinai egressi venerunt ad sepulchra concupiscentiæ. Ista est mansio. 12. Israelitarum, & est in monte Pharan: nam cum recesserunt Israelitę de monte Sinai dicitur, quòd recubuit nubes in solitudine Pharan, vt patet supra cap. 10. ambulauerunt autem tribus diebus Israelitæ inter montem Sinai, & sepulchra concupiscentiæ non facientes aliquam mansionem, & tunc præcedebat eos arca domini ad disponendum locum castrorum: de quo eodem cap. Venerunt autem Israelitæ in mansionem istam die. 23. anni secundi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia de monte Sinai recesserunt die. 20. mensis secundi. anni secundi ab exitu de Aegypto supra cap. 10. & post tres dies venerunt in desertum Pharan, & recubuit ibi nubes, & illa est mansio sepulchrorum concupiscentiæ, ergo. 23. die mensis ipsius venerunt illuc. Vocatur autem ista mansio dupliciter, scilicet incensio & sepulchra concupiscentiæ, & vtrunque nomen impositum est ex euentu aliquo in ipsomet loco: fuit enim vocatus locus incensio, quia Israelitæ dolentes murmurauerunt ibi pro labore itineris, & surgens ignis combussit extremitatem castrorum supra capit. 11. Post hęc autem Israelitæ fleuerunt nimis, quia non habebant cibos quos habuerant in Aegypto, sed solum manna. Deus autem misit illis coturnices multas, sed cum comedissent & saturati essent occidit Deus illos, qui murmurauerant pro desiderio carnium, & vocatus est locus sepulchra concupiscentiæ, quia ibi sepultus est populus, qui comederat carnes supra cap. 11. mansit autem nomen istud secundum loco huic, quia fuit impositum a secundo euentu, & fuit maior afflictio quàm in primo euentu.

Profectique de sepulchris concupiscentiæ castrametati sunt in Aseroth. Ista est mansio. 13. alia autem est mansio infra, quæ uocatur Moseroth, vel Maseroth: sed illa multo post hoc fuit. In ista mansione murmurauerunt contra Moysen Aaron, & Maria fratres eius: percussaque est Maria lepra, & mansit. 7. diebus lepro sa extra castra, quibus non mota fuerunt castra supra cap. 12.

Et de Aseroth venerunt in Rethma. Ista est mansio. 14. & quamquam duę mansiones precedẽtes Aseroth, & sepulchra concupiscentię essent in monte Pharan, tamen magis proprie incipit desertum Pharan in ista mansione: ideo supra cap. 13. dicitur, quòd profectus est populus de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan: quamquam ibi potest accipi desertum Pharan pro mansione Cadesbarne subticendo omnes alias. Et causa patet, quia immediate dicitur: Ibique locutus est dominus ad Moysen de mittendo viros ad explorandum terram: sed hoc factum est in Cadesbarne. Quomodocunque tamen accipiatur desertum Pharan continet istam mansionem, & omnes, quæ sunt usque Cadesbarne, cum ipsa sit in deserto Pharan, vt patet supra cap. 13. & sepulchra concupiscentiæ sint in eodem deserto, vt colligitur supra capitu. 10. iuncto 11. *Profectique de Rethma castrametati sunt in Remonphares.* Ista est mansio. 15. & est Remonphares nomen cuiusdam partis deserti Pharan. Est etiam Remon nomen cuiusdam lapidis, uel

terræ in regione Chanaan in sorte Beniamin: vnde dicitur de sexcentis viris fugientibus de Gabaa tempore belli, q̃ sederunt in petra Remmon ludi. cap. 20. hic autem non signatur idem cum sit istud desertum extra terra Chanaan. *Et inde egressi venerunt in Lebna.*

16. Ista est mansio. 16. & est nomen deserti, vel alicuius partis in deserto: non quidem q̃ ista essent aliqua loca habitata, quia ante tempora illa nullus hominum ibi habitauerat, vt patet Le. ca. 2. sed partes deserti sic vocantur. Est etiam Lebna nomen cuiusdam ciuitatis in terra Chanaan, quæ aliquando vocatur Lobna. Hanc autem cepit Iosue de manibus hostium: Iosue. cap. 10. & postea cecidit in sortem tribus Iudæ: Iosue. cap. 15. sed hic non stat pro vrbe. *Et de Lebna castrametati sunt in Ressa.*

17. Ista est mansio. 17. Israelitarum. Subticentur autem supra in processu libri omnes mãsiones, quæ habentur post Aseroth, & Rethma vsq; Cadesbarne, de quarum nulla fit mentio supra in narratione rerum gestarum, eo quòd in istis non accidit aliquid scriptura dignum: vnde in processu libri ita subticentur tanquam nequaquam fuerint. Hic tamen, quia erat catalogus mansionum omnes descriptæ fuerunt. *Egressi de Ressa uenerunt in Ceeletha.*

18. Ista est. 18. mansio. omnes autem istę 20. mansiones, quę sunt inter Aseroth, & Cadesbarne fuerunt per quandam terram magni deserti, & horribilis, in quo erant multi serpentes, & defectus aquarum, quod colligitur Deuter. cap. 8. scilicet ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpẽs flatu adurens, & scorpio, ac dipsas, & nullæ omnino aquæ. Ob hoc autem fecit Deus, vt Israelitæ transirent velociter per istum eremum, ne fatigarentur, & fastidirent prauam illam regionem. In omnibus autem alijs mansionibus magis morabantur. *Vnde profecti castrametati sunt in monte Sepher.*

19. Ista est mansio. 19. est autem mons Sepher pars quædam illius eremi, scilicet deserti Pharan: & dicitur mons Sepher. i. mons libri, vel literarum, quia Sepher in Hebræo signat librum, vel literas. Et inde dicitur Cariathsepher, id est ciuitas literarum: de qua Iosue. 15. & Iudi. capit. 1. quæ alio nomine uocatur Dabir, ut patet eisdem capitulis. Hic autem uocatur mons Sepher. Et forte non accipitur Sepher pro nomine appellatiuo signante literas, vel librum, sed pro nomine proprio, & sic interdum illa nomina, quę aliàs erant appellatiua ponuntur tanq̃ nomina propria aliquorum locorum: nam si staret p nomine appellatiuo esset impositum ab aliquo euentu, sed non uidetur, quia tunc oporteret, quòd ante transitum Iudæorum ibi accidisset aliquid de libro, vel literis, sed hoc non apparet, quia illa regio erat penitus inhabitata. & nemo per eã ambulabat, vt patet Iere. cap. 2. vel oportebat, quòd accidisset aliquid ibi de Iudæis propter quod imposuissent istud nomen huic monti, sed non videtur, quòd cum Iudæi transissent velociter per illum eremum non vacabant literis, nec dabantur eis ibi aliqua præcepta. Si tamen aliquis velit dicere, quòd sit Sepher nomen appellatiuum literarum, vel libri dicemus quòd fuit impositum huic monti ad placitum, sicut interdum imponuntur aliqua nomina appellatiua aliquibus locis tanquam propria, & nõ propter aliquam causam sui primi significati.

Egressique de Monte Sepher venerunt in Arada.

20. Arada differt ab Arad.

Ista est mansio. 20. & differt Arada ab Arad: est enim Arad quædam terra apud terram Chanaan, & circa Cadesbarne, in qua habitabãt quidam de Chananęis. Et vocatur rex illius terræ Chananęus rex Arad. contra istum regem pugnauerunt Israelitæ, quia ipse primo pugnam fecit contra illos. Postea verò Israelitę destruxerunt terram eius, ponentes illam sub anathemate: de qua supra cap. 21. Differt etiam ista terra a quadam insula parua, quæ uocatur insula Aradiorum, & est in mari mediterraneo non longe a Tyro, & Sidone: Arada est pars deserti Pharan, per quã transierunt hic Israelitæ. *Inde proficiscentes castrametati sunt in Maceloth.*

21. Est mansio. 21. & in qualibet harum mansionum nubes quiescebat, & Israelitæ figebant castra, atque erigebant tabernaculum: nam non solum quiescebat ibi nubes, sicut quiescere solebat, q̃n Israelitę per noctem accubabant ad quietem sumendam, vel per diem ad sumendos cibos, sed quodam alio modo specialiori, ita vt Israelitæ cognoscerent, quòd aliquo tempore ibi manendum esset, de quo supra declaratum est. *Profectique de Maceloth uenerunt in Taath.*

22. Ista est. 22. mansio, & est quædam pars deserti Pharan sic dicta. Sciendum autem, quòd in istis mansionibus quamquam Israelitæ erigerent, & deponerent tabernaculum: tamen non faciebant sacrificia iugia, quia ista non obligauerunt in deserto, sed solum in terra Chanaan, nec facta sunt in toto deserto, nisi in monte Sinai: nam ibi consecrati sunt sacerdotes, & fiebant sacrificia ad honorem consecrationis eorum, & præter hęc sacrificia, quæ vocantur iugia: Exodi cap. 29. & Leui. 8. Quòd autem nõ fuerint facta in alio loco deserti apparet, quia in anno. 40. circa finem cum Deus dedit præcepta de modo sacrificiorum, quæ postea fieri deberent in terra Chanaan dixit: Holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai supra cap. 28. si tamen in toto deserto oblatum fuisset illud, non diceretur specialiter, quod obtulistis in monte Synai. ergo videtur, quòd in nullo alio loco obtulerant: nam nec legitur, quòd obtulerint, & hoc erat, quia lex non obligabat eos. Et etiã quia ipsi non habebant dispositionem ad faciendum hoc, cum in omni sacrificio iugi requireretur animal immolandum, & farina, oleum, & vinum. Ista tamen non poterant haberi realiter in omnibus locis, cum non communicarent aliquibus gentibus, a quibus hęc habere possent. Quamquã in qualibet mãsione deponerent tabernaculũ tñ non faciebant sacrificia.

De Taath castrametati sunt in Thare.

23. Ista est mansio. 23. & vocatur Thare quædam pars deserti Pharan. Est autem alio modo Thare nomen viri: nam pater Abrahæ vocabatur Thare Gen. 11. & Iosue. 24. cap. *Vnde egressi fixere tentoria in Metcha.*

24. Ista est 24. mansio, quæ est pars deserti, & vocatur Methca. Dicitur autem, quòd fixere ibi tentoria, in quo differunt mansiones ab alijs quietibus. Nam interdum quiescebat nubes, vt Israelitæ sumerent cibos per diem: & tamen tunc non figebantur tentoria. Etiam si per noctem mansisset nubes in aliquo loco, non erat ibi mansio, nec figebantur castra, sed si ad meridiem vnius diei, vel ante noctem quieuisset nubes non figebantur castra immediatè, sed manebant Israelitæ quomodocunq; in eodem loco. Cum autẽ exspectasset per totam noctem vsque ad auroram, si tunc non moueretur existimabant Israelitæ, quòd essent ibi mansuri aliquanto tempore, & tunc figebant castra: postea autem uocabatur illa mansio etiam si immediate post fixionem castrorum nubes moueretur. In omnibus autem istis mansionibus castra fixa sunt.

Profectique de Methca castrametati sunt in Esmona.

25. Ista est. 25. mansio, quæ est pars quædam deserti, & habet vrbes quasdam similes in nomine in terra Chanaan, ut patet in diuisione sortium in libro Iosue. Est enim quidam locus in latere meridiano terræ Chanaan, quod est latus sortis Iudæ, qui vocatur Semona, vel Asemona, & est infra Cades. De hoc patet sequen. cap. sed differt ab ista mansione, quia ista satis distans est a terra Chanaan: alia autem est in latere eius. *Profectique de Esmona venerunt in Moseroth.*

Ista

Ista est mansio. 26. & de ista dicitur Deuter. cap. 10. q̃ sepultus fuerit ibi & mortuus Aaron: quomodo autem hoc verum sit, quia supra c. 20. dictum est, q̃ fuit mortuus Aaron in monte Hor: declaratũ est Deute. c. 10. etiam dr̃ ibi, q̃ filij Israel castra mouerunt ex Beroth filiorum Iachan in Mosera: & tñ hic habetur p ordinem, quia primo ponitur Moseroth: & deinde Baneiachan, quod signat Beroth filiorum Iachan. Quomodo aũt hoc stet declaratũ fuit eod. c. procedunt. n. hæc per diuersitatẽ nominum, quia eadẽ res hẽt sæpe multa noĩa, & in vno loco scripturæ ponitur sub vno noĩe, & in alio loco sub alio noĩe, ex quo provenit magna ambiguitas. Quid aũt dicat Ra. Sal. de tribu Leui, & Beniamin qũo pugnauerint ĩ Moseroth, & qũo ibi desleuerint mortẽ Aaron, diximus Deute.

27. cap. 10. *Et de Moseroth castrametati sunt in Beneiachan.* Ista est mansio. 27. & vocatur alio noĩe Beroth filiorũ Iachan. i. putei filiorum Iachan: sed Deuter. c. 10. primo ponitur Beroth Iachan, quàm Moseroth. Causa autẽ

28. declarata est ibi. *Egressique de Baneiachan venerunt in monte Gadgad.* Ista est. 28. mansio & Deuter. cap. 10. ponitur post Moseroth. Hic autem videtur esse mutatus ordo, quod forte aliquis concederet, sed hoc videtur repugnare scripturæ. Ideo melius dicendum, q̃ ista ambiguitas introducitur per multitudinem nominũ eiusdem rei. Est autem ista mãsio quidam mons paruus in deserto Pharan, & ille specialiter vocatur Gad-

29. gad. *Vnde profecti castrametati sunt in Iethebatha.* Ista est mansio. 29. & ista ponitur Deuter. cap. 10. eodem ordine, quo hic. s. post montem Gadgad. Et dicitur ibi, q̃ ista mansio est in terra aquarum, & torrentium. i. q̃ ibi sunt aquæ multæ tam fluentes, quàm non fluẽtes. Et hoc dicitur ad differentiam aliarum mãsionũ deserti Pharan, vbi erat terra sine aqua: Deuter. cap. 8. Ductor tuus fuit in solitudine magna, atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & dipsas, & nullæ omnino aquæ. Quòd autem in ista mãsione essent

30. multæ aquæ erat aliquid speciale. *Et de Iethebatha venerunt in Hebrona.* Ista est. 30. mansio, & differt Hebrona ab Hebron, quia Hebron est quædam ciuitas in terra Chanaan in sorte Iudæ, quæ alio noĩe vocatur Mambre, vel Cariatharbe, in qua erant gigantes tres, quos expulit Iosue de terra. de quo Iosue. cap. 14. & 15.

Egressi de Hebrona castrametati sunt in Asiongaber.

31. Hebrona & Hebrõ differunt.

Ista est. 31. mansio. Est autem Asiongaber quædam ciuitas terræ Idumeæ in littore maris rubri, & ibi ponebat rex Salomon classem suam, vt irent in terrã orientalem pro auro. De hoc 4. Reg. ca. 9. dicitur: Classem quoque fecit rex Salomon in Asiõgaber, quæ est iuxta Hailam in littore maris rubri in terra Idumęæ.

An bis steterunt Iudæi in Cadesbarne. Quæst. V.

SED arguet aliquis, q̃ non possit stare, quia primo steterunt Israelitæ in Cadesbarne quàm in Asiongaber, vt patet Deuter. cap. 1. iuncto. cap. 2. nam dicitur Deuter. cap. 1. in fine, q̃ steterunt Israelitæ in Cadesbarne multo tempore, & immediate in principio secundi. c. dicitur, q̃ inde. i. de Cadesbarne venerunt Israelitæ in solitudinem, quæ ducit ad mare rubrum, & circuierunt montem Seir longo tempore. Et tunc dixit dñs, q̃ transirent per terminos filiorum Esau, & postea subditur: Cumq; transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitabãt in Seir per viam campestrem de Helath, & de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertũ Moab: ergo primo steterunt in Cadesbarne quàm in Asiongaber: hic autem ponitur è contrario.

Respondẽdum q̃ Israelitæ steterunt bis in Cades-

barne. Primo steterunt anno. 2. ab exitu de Aegypto. Secundo steterunt anno. 40. De primo patet, quia Israelitæ recedentes de deserto Sinai anno. 2. mẽse. 2. breuiter peruenerunt in Cadesbarne. s. ante quatuor menses, vt supra declaratum est, & magis supra c. 13. sed ibi cum murmurauissent contra dominum, condemnati sunt ad manendum. 40. annis in deserto supra capitu. 14. & tunc Deus iussit, ne procederent itinere recto versus terram Chanaan, sed reuerterentur per viam maris rubri in solitudinem, & sic factum est supra cap. 14. deinde cum mansissent ibi vsque ad annum. 40. nihil ambulantes redierunt in anno. 40. in Cadesbarne, & tunc circuierunt terram Seir, & venerunt per terram duorum regum Amorrhęorum in terram Chanaan. Istud autem apparet: nam q̃ directe venerint in Cadesbarne apparet supra cap. 14. & tunc iuerunt ad mare rubrum, quod apparet ibidem & Deuter. cap. 2. cum dicitur, q̃ Deus iusserit ire de Cadesbarne versus mare rubrum, & cum Asiõgaber sit in littore maris rubri. 3. Reg. c. 9. steterunt Israelitæ apud Asiongaber, non tamen in ipsa vrbe Asiongaber. Et hoc fuit toto tempore, quod fluxit inter annum secundum, & mensem primum anni 40. ab exitu de Aegypto: deinde in principio huius. 40. anni. s. mense primo venerunt Israelitæ iterum in Cadesbarne supra ca. 20. & postea cum circuirent terram Seir, iterum venerunt in Asiongaber, & sic fuerunt Israelitę bis in Cadesbarne, & bis in asiongaber. s. anno. 2. & anno. 40. & in quolibet horum annorum primo fuerunt in Cadesbarne, quàm in Asiongaber, vt patet ex dictis, & secundum hoc cõcordantur ista duo loca: nam cum dicitur hic, quòd primo steterunt in Asiongaber, & postea in Cadesbarne, intelligitur de prima vice, qua steterunt in Asiongaber, & de secunda vice, qua steterunt in Cadesbarne. Si tamen vtrunque intelligatur quantum ad primã vicem, vel vtrunque quantum ad secundam, semper fuerunt primo in Cades quàm in Asiongaber. Quod autem habetur Deuteron. cap. 2. intelligitur de prima vice, qua steterunt Israelitæ in Cadesbarne, & de secunda, qua steterunt in Asiongaber, & tunc adhuc magis manifestum est, quòd primo fuerunt in Cades, quàm in Asiongaber. *Inde profecti venerunt in desertum Sin: hæc est Cades.*

32. Ista est mansio. 32. scilicet Cadesbarne: steterant autem Israelitæ bis in Cades, scilicet in anno secundo. & 40. vt supra declaratum est. Hic autem intelligitur de secunda vice, qua steterunt in Cades. Primam autem non computat litera, quia quamuis ibi manserint Israelitæ, tamen idem locus mansionis est, ponitur autem Asiongaber, quia ista est vna mansio, quam fecerunt Israelitæ retrocedendo, vel diuertendo, & in illa manserunt ab anno secundo vsque ad principium. 40. & hoc modo nulla mansio Israelitarum in deserto prætermittitur hic, siue rectè eundo, siue retrocedendo. Et dicitur hic, quòd mansio deserti Sin est Cades, quia Cadesbarne est in deserto Sin. Est autem desertum Sin quædam pars solitudinis in deserto Pharan, & in illa est locus dictus Cadesbarne.

An desertum Sin, & Pharan sint idem, & quomõ se hẽant.

Aliqui autem dicunt desertum Sin, & Cadesbarne conuerti quasi nihil magis per vnum, quàm per alterum importetur. Sed falsum est, quia desertum Sin est magna solitudo, quæ porrigitur per latus meridianum terræ Chanaan a principio partis orientalis versus occidentem, sed Cadesbarne est quidam locus specialiter in deserto illo, vt patet sequen. c. cum dicitur, quòd pars meridiana incipit a solitudine Sin, quæ est iuxta Edom: deinde interpositis quibusdam locis ponitur Cadesbarne, & tamen Cades est in deserto Sin, vt patet hic. & 5. c. 20. ergo desertũ Sin,

& Cades non conuertuntur:sed desertum est aliquid magnum: Cades autem est quidam locus specialis: sed an sit vrbs, vel aliqua pars deserti non apparet penitus. Satis autem potest dici, ꝙ sit vrbs, vt patet supra cap.20. cum dicitur: ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis positi obsecramus. Etiam patet, quia ponitur tanquam latus terræ Chanaan quãquam istud non est totaliter efficax. Tenendo tamẽ ꝙ sit ciuitas, dicendum est, ꝙ Israelitæ non castrametati sunt in Cadesbarne, i. intra vrbem illam, sed apud eam: nam illa pertinet ad regnum Edom, vt patet supra cap. 20. rex tamen Edom non permisit transire Iudeos per terram suam, vt patet præalle.c. ergo apud
33. ipsam steterunt. *Egressique de Cades castrametati sunt in monte Hor.* Ista est mansio. 33. & ad istam venerunt Israelitæ, cũ inciperent vagari in circuitu terræ Edom: nam cum steterunt in Cadesbarne erant in extremitatibus terræ Chanaan, & de ipso loco transituri erãt in terram illam, vt patet supra c. 20. rex tamen Edom non permisit eos transire in terram Chanaan per extremitatem terræ suæ, ideo coacti sunt ascendere versus orientem circuendo terram Edom. Et prima mansio harum ad quam venerunt fuit mons Hor, qui est in extremitate terræ Edom, vbi mortuus est Aaron: deinde in circuitu terrę illius vagati sunt, quousque venerũt ad terrã duorum Reg. Amorrhęorũ. *In extremis finibus terrę Edom.* Ideſt mons Hor est in extremitate terræ Edom, scilicet in extremitate illa, apud quam Iudæi intraturi erant terram illam. Dicitur autem de Cadesbarne, quòd est in extremis finibus terræ Edom supra cap.20. & hic. Eodẽ modo dicitur de monte Hor, quòd sit in extremis finibus: nec tamen ista aliquo modo repugnant; quia multa loca sunt in extremitate ejusdem regni. Est tamen Cadesbarne in extremitate Edom ad partem occidentalem, & mons Hor est in extremitate Edom magis ascendendo contra orientem, quod patet, quia transire voluerunt Israelitæ per Cadesbarne in terrã Chanaan: & est Cades terminus terræ Chanaan: cum ponatur in latere eius, vt patet sequenti cap. ergo necesse est, ꝙ sit Cadesbarne in loco, vbi coniungitur terra Edom terrę Chanaan in parte occidentali: nam non potest intelligi de parte oriẽtali, cum terra Edõ sit in parte orientali lateris meridiani terræ Chanaan, vt patet sequen. cap. & Cadesbarne est in descensu eiusdem lateris meridiani. Mons autem Hor est in extremitate terræ Edom ascendendo versus Orientem, quoniam de Cadesbarne inceperunt Israelitæ circuire terram Edom, vt colligtur supra cap. 20. iuncto. 21. & Deuter. c. 1. iuncto 2. Sed non poterant circuire versus occidentem, cum sit Caedesbarne in parte magis occidentali terræ Edom, vt declaratum est, ergo circuierunt versus orientem. *Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor iubente domino, & ibi mortuus est.* In mansione montis istius fuit mortuus Aaron, & nõ intrauit in terram promissionis, nec vidit illam, aut partem illius cum nõ transierit Iordanem, nec etiam venerit in terrã duorum regum Amorrhęorum, sed sepultus est in desertis Edom: dicitur autẽ ꝙ ascendit in montem Hor, quia Israelitæ fixerunt castra apud montem: super ipsum autem nemo fixit castra, quia non erat locus conueniens. Cum autem debuit mori Aaron iussit Deus illi, ꝙ ascenderet in montem, vt ibi moreretur, & exueretur absente populo in præsentia Moysi, & Eleazari filij eius: iussit autem hoc Deus, quia Moyses & Aaron deliquerunt contra dominum in Cades deserti Syn ad aquas contradictionis supra cap. 20. & 27. ideo dixit eis Deus, ꝙ non introirent in terram Chanaan: sequenti autem mansione mortuus est Aarõ. Moyses vero mortuus est post menses sex. s. mense. ii. anni eiusdẽ, vt colligitur Deuter. cap. 1. *Anno 40. egressionis filiorum Israel ex Aegypto.* Limitatur tps, in quo mortuus est Aaron. s. in anno 40. & hoc eodem mortuus est Moyses, cuius est causa, quia peccatum ipsorum fuit anno. 40. non. n. peccauerunt, sicut cęteri murmurando ꝑ dñm anno secundo ab exitu de Aegypto, de quo supra c. 14. sed in Cades deserti Syn ad aquas ꝓdictionis sup. cap. 27. & istud fuit anno. 40. exitus de Aegypto: ideo pro peccato non potuerunt mori ante annũ. 40. *Mense quinto prima die mensis.* In hoc apparet, ꝙ mortuus fuit Aaron ante Moysen ad minus per sex menses completos, quia Moyses anno. 40. egressionis de Aegypto mense 11. die prima mensis cępit exponere Deut. ut patet Deut. c. j. Sed ista expositio durauit ad minus ꝑ duos, vel tres dies, ergo iam erant completi menses sex a morte Aaron. Facta aũt ista explanatione immediate Moyses mortuus est, vt colligitur Deut. 31. iuncto 34. c. vbi recitato Deut. & tradito in manibus Leuitarum ascendit Moyses in montem, & mortuus est. Differt tñ inter mortem horum, quia Moyses vidit aliquam partem terrę promissionis, & ꝑ se illam acquisiuit. s. terram duorum regum Amorrhęorum, sup. c. 21. Aaron aũt non intrauit, nec vidit aliquid horum. *Cum esset annorum 123.* His tribꝰ annis excedebat Aarõ Moysen, quia Moyses vixit annis. 120. Deut. cap. 31. & Aaron. 123. ut patet hic. Etiam ex his apparet, ꝙ Moyses, & Aarõ mortui sunt in eodẽ anno, quia Aarõ natus fuit annis tribus ante Moysen, vt patet Exo. ca. 7. cum dr, ꝙ in die, qua steterunt coram Pharaone erat Moyses annorũ. 80. & Aaron. 83. Sed cum mortuus est Aaron erat annorũ. 123. & Moyses. 120. ergo mortuus est uterque anno eodẽ. sed prius Aaron, vt dictũ est. *Audiuitque Chananæus rex Arad.* Ista est gens, q̃ pugnauit ꝺ Israelitas in deserto, & bis pugnauit. s. primo in anno secundo ab exitu de Aegypto, cum fuerunt Israelitę in Cadesbarne: nam Amalechitę, & Chananęi descendentes de montibus percusserunt eos usq; Horma sup. c. 14. & illi Chananęi sunt, qui erant sub Chananęo rege Arad, vt declaratum est. e. c. deinde pugnauerũt isti Chananęi ꝺ Israelitas, & ceperunt ꝑdam ex eis supra c. 21. postea Israelitæ vouerunt dño vrbes populi illius, si traderet eas in manus Israel, qui postea posuerunt eas sub anathemate, vt patet. e. c. & ibi dicitur de Chananęo rege Arad, sicut hic. Iste. n. erat princeps Chananęorum, & ob hoc uocatur rex Chananęus: terra autem eius vocabatur Arad, quæ non est de terra. 7. populorum Chananęorum, sed extra illam ad partem meridianam illius. ideo Israelitæ, licet obtinuerunt terram istorum non habitauerunt in ea. habitauissent tamen si fuisset de promissa.

Quo tpe mortui sunt Moyses & Aaron.

Quid audiuit Chananęus rex Arad post mortem Aaron.
Quæst. VI.

DICITVR autem, ꝙ iste rex Chananæus audiuit, & non dr quid audierit. Ra. Sal. dicit, ꝙ audiuit, ꝙ post mortem Aaron recesserat columna nubis desuper Israelitas, ideo putauit eos diuino auxilio destitutos, & pugnauit ꝺ illos. Sed hoc falsum est, quia nubes non recessit post mortem Aaron: nam Exo. cap. 13. dicitur, ꝙ nunquã defuit eis columna nubis per diem, & columna ignis per noctem. Alij dicunt, quòd audiuit Chananęus rex Arad, quòd mortuus fuerat Aaron, qui erat summus sacerdos, & orabat pro populo: ideo ad inuadendum Israel audacior fuit: nam immediate fecit bellũ ꝺ Israel sup. c. 21. Alio mõ exponi dẽt, & cõueniẽtius, ꝙ audiuit rex Arad. s. venisse Israel ꝑ viã exploratorũ apud terrã iporũ Chananęorũ, iõ inerũ bellũ ꝺ Israel.

Ista

Ista est sentẽtia literæ nostrę supra. c. 21. cum dicitur, quod cum audisset Chananæus Rex Arad. s. venisse Israel per exploratorum viam, illud autem non habetur in Hebręo, sed suppletũ est a scriptore nostro: idem habetur hic, sed non curauit tantam facere suppletionem: quod patet ex litera Hebraica, quæ habet eadem verba hic, & supra cap. 21. & quia non exprimitur in quid auditum fuerit, Hebręi variè exponunt. secundum tamen literam nostram manifestũ est quid intelligi debeat, vt patet supra cap. 21. *Qui habitabat ad Meridiem in terra Chanaan.* Non erant isti Chananæi intra terminos illorum septem populorũ, quos Deus promiserat Israelitis, sicut declaratum est supra cap. 14. sed erant apud illos & de genere ipsorũ, sicut duo reges Amorrhęi nõ erant in terra Chanaã, quæ Iordane clauditur, & tñ erãt de genere Amorrhęorum, qui erat vnus de septem populis: & dicuntur habitare isti ad meridiem in terra Chanaan, i. ad meridiem ipsius terrę Chanaan. Nã vltra latus meridianum habitabãt isti cum Amalechitis supra c. 14. & tamen Amalechitæ etiam non sunt in terra Chanaan, sed habitabant ad partem meridianam. i. Reg. 15. cap. *Venisse filios Israel.* Ideſt audiuit rex Chananæus ꝙ Israelitę veniebant. s. appropinquantes ad terram illorum Chananæorum: ideo ipsi exiuerunt in pugnam contra Israel putantes, quòd vellet Israel occupare regiones illorum: sic enim iterum pugnauerant contra illos, vt patet supra cap. 14. hic tamẽ solum intelligitur de illa pugna, quæ fuit supra cap. 21. quia talia verba habentur hic, sicut ibi. Etiam quia supra cap. 14. non fuit solum pugna Chananæorum contra Israel, sed Chananæorum, & Amalechitarũ, vt patet ibidem. *Et profecti de monte Hor castrametati sunt in Salmona.*
34. Ista est mansio 34. & est vna de illis, quæ factæ sunt in circuitu terræ Edom. Et satis dici põt, ꝙ in mansione ista, vel circa istam dedit Deus contra populum serpentes ignitos, qui percutiebant illum plagis magnis ad mortem: quousque Moyses posuit serpentem Aeneum, ad quem omnes respiciẽtes sanabantur a morsibus. Fuit autẽ ista plaga post montem Hor supra cap. 21. quia cũ dicatur supra cap. 20. de morte Aaron in monte Hor. dicitur in 21. cap. de serpentibus ignitis: & postea in eodem dicitur quòd post plagam serpentum venerunt in Ieabarim: ergo necesse est quòd plaga ista fuerit inter montẽ Hor, & Ieabarim, sed solum sunt tres mãsiones intermedię, scilicet Salmona, Phinon, & Oboth, vt patet infra in litera: ergo in aliqua harum trium aut in omnibus fuit plaga serpentum. *Vnde venerunt in Phinon.* Ista est
35. mansio 35. quæ videtur esse mansio serpentum, & est in circuitu terræ Edom: nam vsque ad Ieabarim nõ accesserunt ad terram Moab, vt patet infra. *Profectique de Phinon castrametati sunt in Oboth.*
36. Ista est 36. mansio & est in circuitu terrę Edom: nam multo tẽpore circuierunt Israelitę montem Seir, vt patet Deut. c. 2. *Et de Oboth venerunt in Ieabarim.*
37. Ista est mansio 37. in extremitate terræ Edom, & Moab. & ista fuit postq̃ cessauit plaga serpentum, vt patet supra cap. 21. cum dicitur ꝙ egressi filij Israel castrametati sunt in Ieabarim: & sicut non fuerũt serpentes in mansione ista, ita non fuerunt in Oboth: sed solum manent duæ mansiones. s. Salmona, & Phinon: quia post cessationem serpentum venerunt Israelitæ in Oboth, vt patet supra. c. 21. s. profectique filij Israel castrametati sũt in Oboth: & ante hoc dictum fuerat de percussione serpentum. *Quæ est in finibus Moabitarum.* Ideſt mansio Ieabarim est in confinio terræ Edom, & terrę Moab. Est namque ad partẽ orientalẽ terræ Moab, quia primo Israelitæ circuierunt mõtem Seir ad partem meridianam quousque ascenderent ad partem orientalem apud mare rubrum, & tunc circueuntes partem oriẽtalem. s. a latere meridiano versus septentrionale venerunt in terram Moab. Satis hoc significatur Deut. c. 2. vbi cum dictum fuerit de circuitu montis Seir subditur: dixit Dominus ad me sufficit vobis circuire montem istum: ite contra acquilonẽ, & tunc habetur ibi quomodo venerũt ad terrã Moabitarum, & castrametati sunt in Ieabarim: ergo Ieabarim est ad orientalem partẽ terræ Moab, & est in deserto. sic patet supra cap. 21. s. Vnde egressi fixerũt tẽtoria in Ieabarim in solitudine, quæ respicit Moab contra orieralem plagam: & sic licet magno tpe circuierint Israelitæ montem Seir: tamẽ solum fecerũt mansiones quinque in circuitu illius. s. mõtem Hor, Salmona, Phinon, Oboth, Ieabarim. *Profectique de Ieabarim fixere tentoria in Dibongad.* 38. Hic incipit esse varietas in locis, quæ ponuntur hic tanquam mansiones, & supra cap. 21. nam ibi ponũtur multa loca, de quorum quibusdam dictum est, ꝙ erant mansiones coincidentes cum istis, quæ habentur hic: tamen vocanẽ alijs nominibus. De alijs vero diximus, ꝙ non erant mansiones, sed loca, per quæ transierunt Israelitæ. Ista autem mãsio Dibongad est in terra duorum regum Amorrhęorum: & secundum quosdam est vna dictio. s. quòd sit aliquis locus vocatus Dibongad, apud quem Israelitæ castrametati sunt. Alio modo dici potest, ꝙ Dibon est nomen vrbis terræ regis Sehon, quæ olim pertinuit ad Moabitas: de qua etiam præcedenti cap. & Iosue cap. 13. Gad est nomen vnius tribus de Israel: & dicitur Dibõgad. i. ciuitas Dibõ pertinens ad tribum Gad. Hoc autem quia tribus Gad constructit illam ad ponendũ ibi vxores, & filios præcedenti cap. tamen in diuisione data fuit ista ciuitas tribui Ruben, vt patet Iosue 13. cap. ponitur autẽ supra cap. 21. post Ieabarim torrens Zareth, qui est ante introitum terræ duorum regum Amorrhęorum ad partem orientalem: ad quem locum solum accesserunt aliqui de murmuratoribus: nemo tamẽ de ipsis, qui condemnati sunt in Cadesbarne transijt torrentẽ Zareth Deut. cap. 2. est autem ista mansio 38. & ꝙꝙ sit intra terram, quæ pertinuit ad Iudeos, computatur tamen mansio, quia semper vsque ad Iordanem describuntur mansiones tãquam ibi esset finis itineris, cum sit principium terrę Chanaan.

Vnde egressi castrametati sunt in Elmondeblathaim. Ista est mansio 39. quæ est intra terram duorum regum 39. Amorrhęorum in regno Sehon. Nam quamquam Israelitę postquam fuerunt in terra illa mouerentur variè, cum irent ad diuersa loca ad pugnandum per totam terram illorum duorum regum: tamen castra non mouebantur cum eis, sed aliquando manebant hic, & aliquando alibi. & sic factæ sunt omnes mansiones, quę habentur hic post Ieabarim vsque ad vltimam. *Egressique de Elmondeblathaim venerunt ad montes Abarim contra Nebo.* Ista est mansio 40. quæ fuit ad 40. radices montis Abarim circa terram Moab: fuerunt enim olim isti montes totaliter in terra Moab: sed postea cum rex Sehon accepisset partem illius terræ manserunt montes Abarim diuidẽtes terram Moabitarum, & duorũ regum Amorrhęorum, & super istos montes ascẽderunt rex Balac, & Balaam ariolus ad videndum castra Israel, & maledicendum inde illis: sunt autem magni isti mõtes, nam vsque ad Iordanem extenduntur: & in diuersis partibus accipiũt diuersa nomina: nã aliquãdo vocantur mõs Phasga, & aliquãdo Nebo, & alijs nominibus: est autem vna pars illius montis Nebo, circa quam posita fuerunt nunc castra. De hoc etiam habetur Deuter. cap. 34. *Profectique de montibus Abarim transierunt ad campestria* 41. *Moab.* Ista est mansio 41. quæ fuit in campestribus

Moab,

Moab. & est in terra regis Sehon. Vocantur autem F campestria loca, quæ planiora sunt montibus: & tamen non sunt totaliter plana. In his campestribus fuerunt factæ duæ mansiones, de quibus patet infra, & vtraque dicitur esse in campestribus accipiendo largè campestria prout sunt loca extenta a descensu montium Abarim vsque ad Iordanem. Dicitur autem ista esse campestria Moab, idest existentia in terra Moab: quia licet illa terra esset tunc Sehon regis Amorrhęi: tamen ipse accepit eam de manu Moabitarum: supra cap.21. ideo mansit nomen primum terræ illi. Alio modo potest dici, quòd vocatur campestria Moab, quia illa sunt apud quendam mõtem, scilicet Abarim, qui diuidit inter terram Moab, & regis Sehon: & denominatur campestria ab illo monte, cum descendant ab ipso, & ille est mons Moabitarum: sed primus sensus est melior. *Super Iordanem contra Iericho.* Dicitur esse ista mansio super Iordanẽ, non quòd sit coniuncta Iordani, quia vltra illam est alia mansio, quæ est magis cõiuncta Iordani: & tamẽ illa non est penitus apud Iordanem, quia etiam vlterius est alius locus, in quo manserunt Israelitæ, licet non vocetur mansio: & hoc tempore Iosue in ripa Iordanis: de quo Iosue cap.2. sed dicit esse super Iordanem, quia Iordanis est in vallibus: & ista mãsio. 41. est in descensu mõtis Abarim in loco eminẽtissimo, ideo Iordanis sub illa dicitur esse. Etiam dicitur de ista mansione, quæ est cõtra Iericho, quia Iericho est ciuitas in terra Chanaan circa Iordanem: nulla enim magis coniuncta est Iordani. Vnde erat in cõspectu montium Abarim. *Ibique castrametati sunt de Bethsimon vsque ad Belsethim.* Idest in istis campestribus ponũtur duę mãsiones. s. Bethsimon, & Belsethim: & dicitur ibi. i. in cãpestribus Moab castrametati sũt de Bethsimon vsque ad Belsethim, idest primo posuerũt castra in Bethsimon: deinde in Belsethim. Est autem ista mansio. 42. & vltima. Vnde enim erant Israelitæ qñ maledicere voluit illis Balaam: & quando venerunt ad eos virgines Moabitarum, & Madianitarum supra cap.25. *In planioribus locis Moabitarum.* Idest ista mansio Belsethim erat in locis planioribꝰ, quod dicitur de campestribus, quia illa cõtinuantur a montibus Abarim vsque ad Iordanem, & pars prima campestrium est in locis asperis, quia ibi est descensus montis: pars verò secunda, quæ est apud Iordanem est in locis planioribus, cum distet magis à montibus. In prima autem est Bethsimon, & in secũda Belsethim, & dicuntur planiora loca Moabitarum, non quòd sint in terra Moabitarum cum illa esset terra Iudęorum, quando ibi castrametabantur, & prius fuisset terra regis Sehon, sed quia primo fuit terra Moabitarum, mansit ibi nomen illud. Dicunt autem aliqui qꝺ Bethsimõ, & Belsethim sunt duo loca, inter quæ claudebatur exercitus Israelitarum ab vno ad alium: & forte erant ibi tria vel quatuor milliaria terræ, quia multitudo magna erat hominum pecorũ, & iumentorum. Rab. Sal. dicit quòd durabat ille exercitus per 12. milliaria: sed non est verisimile, quia erat dispositus in modo quadraturę, vt declaratum fuit supra cap.2. sed quidquid sit de magnitudine castrorum non est sensus, quòd castra Israel durabant de Bethsimon vsque ad Belsethim, sed quòd castrametati sunt de Bethsimon, vsque ad Belsethim, ideſt quòd prius fixerũt castra in Bethsimon, deinde in Belsethim: alioquin darentur, quòd essent 41. mãsiones præcisę. Sed falsum est; quia 42. ponuntur ab omnibus.

Bethsimõ, & Belsethim an sint duo loca.

Quid dicat Nicolaus de tota ambulatione Iudæorum per desertum, quomodo fecerint mansiones: & an sit verum quod dicit. Quæst. VII.

CIRCA istud dicit Nicolaus quòd Israelitæ ambulauerunt omnes istas mansiones a primo anno vsque ad finẽ 40. exitus de Aegypto: sed differenter, quia in primo anno, & in principio secundi vsquequo missi fuerunt exploratores transierunt Israelitæ quatuordecim mansiones, & in anno 40. transierũt mãsiones octo. s. a monte Hor vsque ad Iordanem. & tempore intermedio, quo fuerunt vagi in deserto ambulauerunt per omnes alias mansiones intermedias. Ponit autem fuisse mansiones primi, & secundi anni vsque Rethma, & quòd inde missi sunt exploratores. Vult etiam quòd omnes mansiones, quæ habẽtur de Rethma, quæ est 14. vsque ad mõtem Hor fuerint post missionem exploratorum in anno secũdo vsque ad annum 40. Sed ista falsa sunt: præsupponitur enim, quòd missi sunt exploratores de Rethma, sed falsum est. Causa erroris est, quia supra cap.13. dicitur quòd missi sũt exploratores de deserto Pharan, & tamen in illud venerũt post Aseroth, vt patet eod.cap. sed post Aseroth venerunt in Rethma, sed veritas est, qꝺ missi sunt exploratores de Cadesbarne: sic enim patet Iosue cap.14. sed quia Cadesbarne est in deserto Pharan, vt patet supra cap.13. dicuntur missi de deserto Pharan cum missi sunt de Cadesbarne. Item patet hoc Deut.c.1. vbi ponitur Cadesbarne, de quo missi sunt. & supra 13.cap. dicitur quòd venerunt in Cades: ergo idem locus est, de quo missi sunt, & ad quem redierunt. Itẽ supponitur hic quòd in tempore, quo ambulauerũt vagi transierunt de Rethma vsque ad montem Hor. Sed hoc est contra literam Deut. cap.2. vbi dicitur qꝺ tempus, quo ambulauerunt vagi de Cadesbarne vsq; ad transitum torrentis Zareth, fuit 38. annorum: & nunquàm ipsi vagati sunt, nisi in istis 38. annis: ergo vagatio incępit a Cadesbarne, quæ est per 18. mansiones post Rethma. Fuit autem ordo, quòd Israelitæ ambulauerunt in primo anno vsque ad desertum Sinai, & in secundo in paruo tempore ambulauerunt a monte Sinai vsque Cadesbarne, in quo sunt mansiones 22. deinde incęperunt vagari post reditum exploratorum: & hoc fuit vsque ad principium anni 40. Prior autem positio Nicolai erat ipsius Rab. Sal. quẽ Nicolaus sequitur ad literam. *Vbi locutus est Dominus ad Moysen.* Scilicet in mansione vltima in Belsethim locutus est Dominus ista, quæ sequuntur.

Præcipe filijs Israel, & dic ad eos: Quãdo transieritis Iordanem intrãtes terram Chanaan, disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitãtes in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorẽ, & paucioribus angustiorẽ. Singulis vt sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio diuidetur. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur

vobis

vobis in terra habitationis vestræ: & quidquid illis cogitaueram facere, vobis faciam.

Præcepta ista filijs Israel i vltima mansione.

Præcipe filijs Israel. Hic ponitur secundum huius cap. in quo præcepta dantur, & dicitur. *Præcipe filijs Israel & dic ad eos.* Ideſt denuncia illis hoc per modũ præcepti obligatiui. *Quando transieritis Iordanem.* Istud præceptum est pro terra Chanaan, ad quam transituri erant Iudæi, & moraturi ibi. sꝺ destruerent habitatores, & idola. & quamquã dicatur de transitu Iordanis, etiam intelligitur ante tẽpus istud in terra duorum regum Amorrhęorum. Nam illa pars pertinebat ad terrã promissionis, sicut terra Chanaan, ideo Iudæi debebãt delere omnes habitatores terræ illius, & confringere idola, sicut factum est: sed solum dictum fuit de terra Chanaan, quia quando Israelitæ manebant in Belsethim, & data sunt ista præcepta fuerat iam capta terra duorum regum Amorrhęorum, & occisi habitatores atque cõfracta idola, ideo de eo quod præcesserat nõ poterat dari lex, sed transitus in terram Chanaan nondum fuerat, ideo conueniebat lex pro illo tempore: etiam quia dum Israelitæ fuerunt in terra duorum regum Amorrhęorum Moyses viuens erat: vnde non oportebat dari præceptũ pro his, quia sine pręcepto ipse faceret hoc. Post transitum autem Iordanis Moyses nõ poterat superuiuere secundum Dei sententiam Deut. cap.4. ideo danda erat lex. *Intrantes terram Chanaan.* Dicitur hoc, quia post transitum Iordanis sequebatur terra Chanaan: est enim Iordanis terminus orientalis terræ illius, vt patet sequen. cap. nunc autem cũ essent Israelitæ in terra duorum regum Amorrhęorum non dicebantur esse in terra Chanaan, quia licet isti duo reges essent de terra Chananæorum, quia erant Amorrhęi: tamen non erant in terra Chananæorum, cum essent extra antiquos terminos terræ Chanaan. Ponuntur autem isti termini Gen.10.cap. & magis determinate seq. cap. Dicitur autem terra Chanaan non specialiter a populo Chananęo, qui est vnus de septem, sed generaliter ab omnibus septem populis, qui vocantur communi nomine Chananæi. *Disperdite cunctos habitatores regionis illius.* Ideſt occidite omnes tam masculos, quàm fęminas, paruulos, & veteres. erat enim hoc speciale in terra, quam Iudæi accepturi erant in possessionem, quia cum pugnarent contra aliquam de alijs gentibus, siue illæ gẽtes vellent gratis subijci Iudæis, siue non, solum poterant occidere viros pugnatores: fęminarum autem nullam occidebant, nec paruulos: sed accipiebant in seruos. Sic patet Deuter.cap.20. in terra autem Chanaan debebant occidere omnes tam masculos, quàm fęminas a sene vsque ad paruulum, vt patet eod.cap.

Quare Deus iussit, quòd occiderentur omnes Chananæi tam magni, quàm paruuli. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quare fiebat vniuersalis mors in Chananæis. Respondendum est quòd triplex ratio erat, quare in his fieret mors vniuersalis, & non in alijs gentibus.

Ratio. Prima est, quia peccata istorum magis quam peccata aliarum gentium vicinarum creuerant: vnde peccata patrum demeruerant filios nõ viuere: maximè quia Deus nouerat nullum de illis (vt cõmuniter dicam) ad eum pertinere: sciebat enim eorum extrema in malo concludenda. De infantibus loquor, quorum nullus vitam æternam adipisci poterat, quia originali peccato obligati liberi arbitrij actum nullum adhuc habuerant, quo vita æterna digni iudicari possent: nec etiam eos parentum fides adiuuabat ad deletionem maculæ originalis, cum parẽtes infideles essent. Adulti autem de Chananęis, qui gladio perierunt nobis in dubio sunt: potuerunt enim esse inter eos aliqui viri iusti, qui vitam æternam cõsequerentur: plurimos enim gentilium ante prædicationem euangelij credimus hoc modo vitam æternam fuisse assecutos: quia quantum ad fidem solum obligabãtur credere, quòd Deus est, & quòd in se sperantibus remunerator sit, Ad Hebręos cap.11. Ista autem faciliter sciri possunt, quia naturaliter cognoscuntur: Ad Romanos cap.1. scilicet inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt a creatura mundi intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus & deitas. Intantum autẽ ista naturalis cognitio valet, vt aliqui propter defectum credulitatis perierint, quia quod notum est Dei manifestum est illis. Patet eod.cap. maxime autem, quia inter istos Chananęos, scilicet in extremitate terræ Chanaan, & terræ Edom dicunt fuisse beatum Iob. Sepulchrum namque eius in magna veneratione apud Iordanem in terra Chanaan demonstratur. Sic namque multi alij gentiles esse potuerũt. Et credendum est, quòd fuerunt. De quibus declaratum est latius in libro nostro de quinque metapho. paradoxis. in paradoxa.5. in particula, quæ volauit: potuerãt igitur hoc modo multi de Chananæis salui esse. De rarissimis tamen hoc credi debet: nam isti populi erãt maximè peccatores dediti omni immunditiæ libidinis: erant quippe concubitores masculorum, pecorũ, & iumentorum: & cum sororibus alijsque coniunctissimis personis. De his & alijs generibus impuditiæ eorum patet Leuit.18.cap. vnde concluditur in fine.c. Omnia hæc fecerut accolæ terræ huius, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo, ne & vos similiter euomat cum faceritis, sicut euomuit gentem, quę fuit ante vos: signans quòd ibi fuit maxima peccatorũ multitudo: vnde tẽpore Abrahæ vel Isaac non fuit data eis terra ista, quia nondum iniquitates Chananæorum tantum creuerant, vt demererentur occidi, & terram perdere. Sic dicitur Gen. 15.cap. Nondum impleta sunt peccata Amorrhęorũ vsque ad presens tempus. Secunda ratio quare tota ista gens debuit occidi, erat quia in terra illa moraturi erant Iudæi, & si ibi manerent aliqui de Chananęis possent eos ad idolatriam, & alia vitia trahere, ideo prohibebantur ducere vxores de mulieribus terræ illius: Exo.34.cap. & Deut.cap.7. Tertia ratio est, quia si aliquæ gentes de Chananęis relinquerentur in terra insurgerent postea contra Iudæos. Sic patet infra, scilicet erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestrę: & sic factum est, quia cum Iudei non expulissent omnes Chananęos de terra, ipsi postea repugnabant contra illos, vt patet in libro Iudicum, & Regum.

Quo antiqui per fidem Dei poterant saluari.

Secũda rõ.

Tertia rõ.

Et confringetis titulos. Ideſt frangite imagines. Tituli dicuntur lapides erecti in venerationem Dei veri, vel idolorum. & differunt tituli a statuis, quia statuę sunt lapides, vel ligna aut metalla lineata ad figuram alicuius rei, quę colitur, siue viuentis siue nõ viuentis. Titulus autem est lapis impolitus. Isti tituli aliquando erigebantur ad Dei reverentiam, vt patet de titulo, quem erexit Iacob, de quo Gen.28. dicitur: Surgens mane tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo: & erexit in titulum fundens oleum desuper. Et iterum ibidem: Et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Aliquando autem titulus accipitur pro lapidibus, qui ponũtur ad significationẽ alicuius idoli: sic patet Leuit.cap.26. cum

Tituli differunt a statuis.

dicitur:

dicitur: non facietis vobis idolum, nec sculptile: nec F
titulos erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Aliquando autem vocatur titulus quicunque lapis, vel alia res erecta ad memoriam alicuius præteriti: sic enim dicitur Gen.35. scilicet mortua est Rachel, & sepulta in via, quæ ducit Ephrata: erexitque Iacob titulū super sepulchrū eius: Hic est titulus monumēti Rachel vsque in præsentem diem. Accipitur autem hic titulus secundo modo, vt pertinet ad idolatriam. *Et statuas comminuite.* Comminuere est in partes minutas frangere: sic enim futurum erat de statuis, scilicet vt in partes valde minutas frangerentur. Hoc autem erat vt non non maneret aliquid, quod haberet vim repræsentatiuam statuæ.

Dij apud antiquos colebātur in locis excelsis & separatis duabus rationibus.

Atque omnia excelsa vastate. Dicuntur excelsa altaria, vel quæcunque ædificia facta in montibus altis ad cultum idolorum, vel Dei: colebantur enim apud antiquos dij in montibus excelsis, & locis separatissimis: quod propter duo accidebat. Primo quia reputabantur loca illa religiosiora, & conuenientia sacris deorum. Secundo quia quidam dij erant, quorum sacra erant turpia, sicut sacra dei Priapi: ideo in locis separatis, scilicet in montibus inter condensas arbores optimè fiebant. Talia enim ibi agebantur, quæ alibi fieri pudor esset: vnde si aliquando contingeret sacra dei Priapi fieri intra vrbem fiebant in subterraneis locis: sic enim apud Iudæos vsitatū fuit: nam Asa rex amouit matrem suam Maacha ne esset princeps in sacris Priapi & in luco eius, quem conse- H
crauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum. 3.Reg.15.cap. erāt autem ista excelsa apud Gentiles nimis in vsu: nam supra cap.22. dicitur quòd rex Balac duxit Balaam ad excelsa Baal, idest ad loca excelsa, in quibus colebatur Baal: & iterū de excelsis Phegor dicitur supra 23.c. Apud Iudæos erant quoque ista excelsa, sed diuersimode, quia aliqui colebant Deum verum in excelsis, alij autem colebant idola: sed vtrunque erat prohibitum, cum non liceret fieri sacrificium Deo extra atrium tabernaculi. Leuit.cap.17. Quòd autem etiā coleretur Deus verus in excelsis patet, quia 4. Regū 23. dicitur de Iosia rege, quòd contaminauit omnia excelsa, in quibus sacrificabant sacerdotes de Gabaa I
vsque Bersabee. & postea dicitur: Verūtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Ierusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum. Si tamen isti sacerdotes excelsorum essent sacerdotes idolorum non permitterentut viuere, & comedere inter alios sacerdotes Domini: præcipuè quia dicitur eod.cap. quòd deleuit de terra aruspices, qui positi erant ad immolandum dijs, & signis cœli. Et iterum dicitur, quòd Iosias occidit omnes sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria, & combussit ossa humana super ea præalleg.cap.excelsa tamen quæcūque essent, destrui K
debebant. Nam si essent excelsa, in quibus colerentur dęmones destrui debebant, quia cultus iste soli Deo impendendus erat: si vero excelsa, in quibus coleretur Deus verus destrui debebant: quia licet coli Deum licitum sit, tamē locus illicitus erat, cum Deus iussisset, quod nō immolaretur quidquam extra atrium tabernaculi, & quicunque immolasset, esset reus mortis, tanquam si sanguinem effudisset Leuit.cap.27. vnde reges Israel, & Iudæ quando erāt boni, dicitur de illis quomodo facerent multa opera laudabilia: & tamen subditur, quòd excelsa non abstulit: de optimo autem rege dicitur, quòd excelsa demolitus est. De primo habetur 4.Regum 25.cap. de secundo. Regum 24. cap. & per processum ter-
tij, & quarti Regum. Vnde de Iosia, qui optimus fuit inter reges Iuda dicitur, quòd destruxit excelsa. 4.Regum 24.cap.

Mundantes terram. Idest tolletis omnem immunditiam idolorum de terra. Etiam cū hac fiebant multæ immunditiæ libidinum: potissimum in sacrificijs Priapi. Ablato autem cultu idolorum tollebatur occasio aliarum immunditiarum.

Et habitantes in ea. Idest habitabitis in terra illa, cum eam mundaueritis, scilicet quia aliàs non posset habitare in ea mundè. *Ego enim dedi vobis illam in possessionem.* Istud est redditiuum causæ superiorū, scilicet debetis eam mundare curantes de illa tanquam vestra, quoniam vestra est cum ego dederim eam vobis in possessionem, idest vt possideatis in æternum. Vel refertur ad illam particulam: & habitantes in ea, scilicet, quòd habitabitis in terra ista eo quòd vestra est, & ego assignauerim illam vobis in possessionem ad habitandum.

Quam diuidetis vobis sorte. Idest inter omnes vos diuidetur terra ista per sortem intelligendo de nouem tribubus, & dimidia, quia duę tribus, & dimidia iam acceperant possessionem suam in terra duorum regum Amorrhęorum: & nihil vltra accepturæ erāt, vt ipsę confessę sunt prędecen. cap. scilicet nec quidquam quęrimus trans Iordanem: quia iam habemus possessionem nostram in orientali eius plaga. De sortibus autem quid operentur, & an habeant aliquid efficaciæ, & quare Deus iubebat Iudęis, vti sortibus circa ista declaratum est Leuit.cap.16.& supra 26.

Pluribus dabitis latiorem: paucioribus autem angustiorem. Scilicet terra diuidēda erat per tribus, & familias, sed non erant omnes tribus ęquales, nec familię: ideo non erat danda ęqua portio, sed secundum differentiam multitudinis, & paucitatis. Quomodo autem ista stare possint, quòd per sortem omnia diuidantur, & tamen quòd cuilibet familię & tribui secundum multitudinem, & pauciratem detur conueniens portio, declaratum est supra 26.cap. & magis Iosue 15.c.

Singulis, vt sors ceciderit ita tribuetur hæreditas. Idest cum positę fuerint sortes, siue aliquibus multum de terra prouenire videatur, siue paucum nihil erit immutandum: sed sicut sors dederit, ita tribuetur, & hoc quia sors erat regula certissima, cum dirigeretur a Deo ad hoc quòd eueniret isti, vel illi, vt declaratum est supra cap.26.& Iosue 15.

Per tribus, & familias possessi diuidetur. Idest terra, quę accipienda est in possessionem diuidetur primo per tribus, & postea per familias. Nam cum in terra Chanaan accepturę essent possessionem solum nouem tribus, & dimidia, diuidenda erat terra primo in decem partes tanquam inęquales: deinde cum in qualibet tribu sint multæ familię, vt patet supra cap. 26. diuidi debebat possessio cuiuslibet tribus in tot partes, quot erant familię tribus illius: & si essent familię ęquales in multitudine erant partes inęquales: in omnibus tamen his sors ponebatur.

Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ. Iusserat Deus Israelitis, quòd occiderent omnes habitatores terrę: si autem nollent sequeretur inconueniens, quòd habetur hic: & istud erat in pœnam datum Iudęis: fuit autem postea secutum, quod Israelitę noluerunt expellere omnes Chananęos, quos poterant de terra, sed multos eorum acceperunt tanquam tributarios. De his patet Iosue. cap.17.& 16. & Iudi.cap.1.de filijs Ioseph, & Manasse, & Ephraim: qui non deleuerunt Chananęos, sed acceperunt eos in tributarios.

Qui remanserint erunt vobis quasi claui in oculis, & lanceæ in lateribus. Idest illi qui māserint de stirpe Chanaan facient

facient mala hæc. Et dicitur de residuis, quia non A
erat verisimile, quòd Israelitæ relinquerent omnes Chananæos sine bello, quia tunc non possent habitare in terra eorum cum alij non concederent: sed aliquos eorum occisuri erant: reliqui vero, quia pauci essent non possent prævalere contra Iudæos: & isti traderent se in tributarios Iudæis, in quibus possent peccare Israelitæ relinquendo eos. Dicitur autem erunt vobis, tanquam claui in oculis, scilicet semper vos infestando, & pungendo ad eruendum oculos, & lanceę in lateribus, scilicet ad pungēdum, & transfigendum, quasi dicat non permittent vos quietos in terra, sed semper solicitabunt pugnis: idem repetit Iosue, licet per alia verba admonens, quòd expellerentur gentes illæ de terra Chanaan Iosue cap.23. scilicet Erunt vobis in foueam, & laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris. B

Et aduersabuntur vobis in terra habitationis uestræ. Idest licet vos maneatis in terra vestra, tamen adhuc in ea non relinquent vos quietos: sed semper aduersabuntur, & meritò quia vos domesticos hostes vobis relinquitis: sic enim factum est: nam sæpissimè insurgebant gentes istæ relictæ contra Iudæos, & affligebant eos plaga magna, potissimè cum recessissent a Deo: quia tunc tanquam ministri illius prævalebant gentes istæ contra Iudæos. Sic enim patet sæpissime tempore Iudicum, cum Iudæi subditi sunt dominio Chananæorum, vt patet ex processu libri Iudicum. Sic etiam tempore Regum Israel: nam C
pugnabant contra eos Philisthijm, qui erant de genere Chananæorum, & relicti fuerant in terra. Nam toto tempore Saulis fuit bellum potens contra Philisthijm. primo Regum cap.14. Dauid quoque tempore regni sui pugnauit contra eos, & tulit dominiū, quod habebant super Israel, scilicet, quia erant Israelitę tributarij eorum, & ipse è contrario fecit eos tributarios. secūdo Regum cap.8. tempore autem Salomonis iam istæ gentes non repugnabant, quia subditæ erant. secundo Paralipom. cap.8. ideo tempore posteriorum regum non legitur, quòd pugnauerint Philisthijm contra Iudam, vel Israel.

Et quidquid illis facere cogitaueram vobis faciam. Idest omnes pœnas, & mala, quæ illaturus eram super eos inferam super vos. Deus enim adiuturus erat Iu- D
dæos ad expellendum de terra Chanaan gentes illas, & facturus erat illis mala, scilicet tradendo ipsos in manus Iudæorum. Nunc autem quia Iudæi deliquerunt nolentes obedire Deo excludendo gentes illas, tradidit eos sępe in manus illarum gentium, vt patet ex dictis: reliquerunt autem Israelitæ multos de Chananęis cupiditate tributorum, vt patet de filijs Ephraim, & dimidia tribu Manasse: Iosue 16. & 17. cap.& Iudicum cap.1.

Gentes Chananæorum relictæ sunt in terram Chanaan: partim ex Dei voluntate: partim ex Iudæorum negligentia.
Quæst. IX.

ISTAE tamen gentes partim manserunt ex Dei E
voluntate, & præcepto, partim ex Iudæorum iniquitate. Primum patet quia dato quòd Iudæi voluissent a principio in ducatu Iosue excludere omnes Chananæos de terra, non potuissent, immo peccarent si vellent, quia Deus hoc vetuerat Exodi 23.cap.& Deuter.7. scilicet non ejciam eos a facie tua anno vno ne terra in solitudinem redigatur: & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos a conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram: & ideo quando Iosue pugnauit contra Chananæos cessante eo a pugna manebat adhuc latissima
regio Chananæorum non subdita Israel, de quo Iosue cap.13. sed adhuc non peccabant Iudæi non pugnantes contra gentem illam: sed potius exequebantur mandatum Domini nolentes terram vno anno acquirere, sed successiuè quousque augerentur, & ob hoc Deus dixit: ego sum, qui delebo gentes istas a facie tua Iosue capitulo decimotertio. postea autem relictæ sunt gentes in terra ex iniquitate Iudęorum: nam licet a principio non possent sibi subijcere, nec deberent omnes gentes Iosue cap.17. & Iudicum capitulo primo. tamen cum postea paulisper confortati sunt prævaluerunt contra gentes: noluerunt tamen excludere de terra, sed fecerunt eas tributarias præallegato capitulo. postea autem merito huius iniquitatis, quamquam vellent aliquando Iudęi subijcere sibi gentes illas non valebant, quia a principio cum potuissent, noluerunt. Quia tamen ad Deum pertinet, vt ea, quę ex nobis mala sunt per immensam sapientiam suam ad aliquem bonū vsum conuertat, ita vt non sit aliquid in toto orbe, nec in actionibus humanis, quod directe, vel indirectè non tendat in bonum iuxta Boetium de consolatione lib. quarto prosa 6. Quamquam Iudęi malum egissent relinquendo gentes istas in terra sua, tamen Deus conuertit hoc ad aliquod bonum, scilicet ad duos fines conuenientes. Primo ad correctionem Iudæorum, scilicet, quòd quando conuerterentur ad idola gentes illæ, quę erant in terra ipsorum insurgerent contra eos, & affligerent, & sic cogerentur clamare ad Deum, vt eriperet eos de manu illarum, & colerent ipsum: sic patet Iudi. capitulo secundo, scilicet Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum an nō, Secundus finis fuit ad vtilitatem Iudęorum: nam ipsi si viuente Iosue subiecissent sibi omnes gentes Chananęorum, nulla eis in posterum relinquerentur bella: vnde prę defectu exercitij desides, & inertes fierent, & inepti ad omne bonum multumque recedentes a perfectione virili, cuius actus magis proprius est pugnare: reliquit ergo Deus aliquas gentes Chananæorum in terra Iudęorum, cum quibus posteri eorum possent habere consuetudinem præliandi: & sic non degenerarent a probitate virili: noluit tamen dimittere valde multas gentes, ne istę pro robore suo possent sibi subijcere Israel. De hoc Iudic. cap.3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananęorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere cōsuetudinem prędiandi: ista autem ad bonum Iudęorum erant, quę non fuissent, nisi gentes istę relinquerentur in terra: non tamen tollitur ex hoc quin Israelitę peccauerint relinquendo eas, quia bonum quod postea est secutum non prouenit ex opere eorum, sed ex conditione Dei ordinantis in bonū omnia etiam si mala sint,

Chananæi inter Iudæos duabus rōnib⁹ relinquunt.

CAP. XXXIIII.

Terræ promissionis.

LOCVTVSQVE est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filijs Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus termi-

terminabitur. Pars meridiana incipiet a F
solitudine Sin, quæ est iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita vt transeant in Senna, & perueniant ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egredietur confinia ad villam nomine Adar, & tendent vsque Asemona. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Ægypti: & magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis a mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini G
incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, a quo venient in Emath vsque ad terminos Sedada: ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villam Enan. Hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim. Inde perueniens H
contra Orientem ad lacum Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

LOCVTVS *est*. Secundum quosdam incipit hic cap. secundum alios incipit supra. *Præcipe filijs Israel*. Et vtrunque esse potest: quia vtrobique noua sententia incipit. hic tamē communius assignatur capitulum. In superioribus egit Legislator de mansionibus, per quas deuenerunt Israelitæ in terram promissionis. Hic ponit terminos eius, & capita diuisionis, & tanguntur duo: primum quos terminos terra ista habeat. secundum quibus diuidi debeat, ibi. *Præcepitque Moyses*. I

An ista consequantur superiora. Quæst. I.

CIRCA primum de hoc sicut de cæteris dubitari posset: an istud capitulum habeat ordinem consequentem ad superiora, vel sit facta aliqua transpositio ordinis. Satis autem dici potest, quòd consequenter se habeat ad K
superiora: nam hic dantur duo præcepta Moysi, scilicet, qui termini sint terræ Chanaan, & qui eam diuidere debeant. Istæ autem sunt dispositiones populi transire volentis in terram illam, ideo videtur quòd paulo ante transitum data fuissent, & sic erit ordo consequens ad præcedentia: potissimum, quia omnia, quæ habentur in scriptura debent intelligi esse sub ordine consequenti, nisi contrarium pateat aliunde, quia aliàs daretur incertitudo in toto ordine procedendi.

Locutus est Dominus ad Moysen. Istud generale erat sicut in cæteris, quia præcepta non dabantur toti populo in voce angeli, cum hoc solum fuerit semel, scilicet in monte Sinai, sed Moyses a Deo recipiebat in secreto leges, & deinde toti populo proponebat.

Vbi fuerūt data ista præcepta.

Vbi autem fuerint data ista præcepta. Respondeti potest, scilicet, quòd in sanctuario super propitiatorium potuerit a Deo recipere, quia ibi loquebatur Deus, ideſt angelus eius Exodi cap. 25. & supra cap. 7. potuit etiam audire ad ostium tabernaculi, quia ibi Deus se locuturum promisit Exodi capitulo vigesimonono. hoc autem erat quia descendebat in columna nubis Angelus Domini ad locum illum, & loquebatur supra capitulo duodecimo. poterat etiam audire vocem istam extra castra in multis locis apparente sibi Domino. Posset etiam dici quòd Moyses recepisset ista in reuelatione nocturna, scilicet per somnium, sicut accipere solebant alij prophetæ de quo supra cap. 12.

In qua mansione audiuit Moyses præcepta, quæ consequuntur. Quæst. II.

QVAERETVR vlterius dato quòd Moyses audiuisset verba ista in voce, in quo loco audierit: accipiendo locū large pro mansione, in qua castrametarentur Israelitæ. Et dicendum quòd fuerunt dicta ista in mansione vltima Israelitarum, scilicet in planioribus locis terræ Moab in Belsethim. Nam cum dictum sit quòd istud capitulum, habet se consequenter ad præcedentia, sed omnia præcedentia ex cap. 22. vsque huc pertinent ad vltimam mansionem, vt in principijs eorum declaratum est: ergo etiam istud pertinebit ad illam. Item quod dicitur sequenti cap. hęc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab. ideo oportet quòd ea, quæ ante ipsa erant, facta fuissent in campestribus Moab, quia aliàs non diceretur. Hęc quoque. sed campestria Moab sunt vltima mansio, vt patet præcedenti cap. ergo in vltima mansione dicta sunt hęc.

Præcipe filijs Israel. Hic datur primo tota terræ limitatio in terminis suis, & dicitur: Præcipe, ideſt declara, quia istud non erat præcipere, cum non esset aliquid agibile, quòd termini essent hic, vel ibi: vel accipiuntur termini proprie: & tunc est sensus præcipe filijs Israel, scilicet ne contendant habere amplius de terra, quam ego eis assigno sub his terminis.

Cum ingressi fueritis terram Chanaan. Dicitur hoc, quia nondum ingressi fuerant: nam erant nunc in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ nō computatur de terra Chanaan: quod patet, quia terminus orientalis eius ponitur Iordanis infra in litera. sed post mortem Moysi transierunt Israelitę Iordanem Iosue cap. 3. ideo nondum introierant in terram Chanaan: & dicitur quando ingressi fueritis, quia antequam ingrederentur non poterant habere plus, vel minus de terminis terrę Chanaan: postquam autem ingrederentur possent illos transgredi prœuaricando, vel intra illos manere implēdo præceptum: ideo pro terra illa solum dabatur: dicebatur autem terra ista terra Chanaan, non quidem quòd solum in ea essent Chananęi, quia etiam erant Chananęi in terra duorum regum Amorrhęorum: sunt enim Amorrhæi vnus de septem populis Chananæorum: & isti obtinuerunt duo regna ad orientalem partem Iordanis accipiendo partem regni Moab, & partem regni Ammon, vt declaratum est supra vigesimoprimo, & Iosue cap. decimotertio. erant etiam alij Chananæi in terra Arad ad meridianam partem terrę Chanaan supra capitulo vigesimoprimo, & præcedenti cap. cum quibus pugnauerunt Israelitę terram

ram eorum ponentes sub anathemate. Erant autem isti de genere aliorum Chananæorum: sed terra sua erat extra terram istam, quæ nunc designatur, vt declaratum est eisdem capit. sed vocatur ista terra Chanaā, quia à principio in hac solum habitauerunt Chananæi: postea autem dilatauerunt se occupando loca aliarum gentium, sicut patet de Amorrhęis, qui occupauerunt terram Moabitarum, & Madianitarum.

Et in possessionem vobis sorte cecideritis. Dicitur hoc, quia terra illa diuidenda erat per sortes, vt præcedenti cap. iubetur: & post hoc moraturi erant Iudæi ibi. dicitur autem de diuisione, quasi dicat quando terram istam diuidere debueritis per sortes nescietis quantum est quod cadere debet sub diuisione, ideo habebitis istos terminos, qui sequuntur, & sic scietis quid est quod sorte diuidere debeatis. Vel potest dici hoc ad instruendum Iudæos, ne pugnarent contra omnes gentes quando introirent in terram Chanaan: sed solum contra eas, quæ his finibus claudebantur, quia contra alias non adiuuaret Deus Israelitas ad pugnam: sicut dicitur de Idumęis, Moabitis, & Ammonitis Deuteronomij capitulo secundo. nō pugnetis contra eos, quia non dabo vobis de terra eorum quantū vnius pedis potest calcare vestigium. Poterant tamen Iudæi interdum pugnare contra gentes extra terram Chanaan, sicut frequenter pugnauit Dauid contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos: quia gentes istæ offensam forte intulerant Israelitis, sed cum pugnarent Israelitæ contra gentes extraneas non erat eis idem bellum, quod contra Chananæos, quia non accipiebant terram eorum ad habitandum, nec occidebant omnes sicut fiebat in Chananæis: sed si sponte se gens traderet Iudęis efficiebatur illa ciuitas tributaria Iudæorum: si autem resisteret eis pugnādo occidebantur omnes viri pugnatores, fœminæ autem, & paruuli reseruabantur in seruos, & ancillas: Deuteronomij capitulo vigesimo. ciuitas tamen nunquam pertinebat ad Iudæos. Nam primo modo manebant gentes tributariæ in vrbe illa, quæ a principio habitauerant. Secundo modo delebatur vrbs, sed Iudæi non habitabant in ea, quia non licebat eis ire extra terram Chanaan ad habitandum.

His finibus terminabitur. Ideſt habebit terminos istos, qui sequuntur, & ponuntur hic termini ex omni parte, scilicet ex quatuor lateribus.

Pars meridiana. Hic incipit primus latus descriptionis huius, & est a parte meridiana, in qua habitabat tribus Iudæ quoniam sorte ei contigit Iosue decimoquinto. ideo quando describuntur loca, quæ erant in latere meridiano illius sortis ponuntur eadem, quæ habentur hic, vt patet comparando hic, & Iosue cap. 15.

Incipiet à solitudine Sin. Cum describatur hic latus meridianum ponuntur loca illius, & quia clauditur istud latus inter orientale, & occidentale incipit descriptio a parte orientali: & hoc est in solitudine Sin, ideſt in principio solitudinis Sin. Est enim ista solitudo magnum desertum, & vocatur alio nomine solitudo Pharan. Extenditur autem a latere orientali versus occidentale terræ illius, quod patet, quia Cadesbarne est in solitudine Sin supra capitulo vigesimo, & vigesimoseptimo. & tamen ponitur infra in latere isto computando versus terram occidentalem. Est autem ista solitudo in via venientibus de Aegypto in terram promissionis per locum, per quem venerunt Iudæi, & sic in terminis terræ Chanaan. tamen Iudæi non introierunt in eam per istam solitudinem. Causa est, quia ipsi venerunt vsque Cadesbarne, quæ est in solitudine Sin: supra capitulo vigesimo. & ibi cum transire vellent, petierunt licentiam a rege Edom in cuius terra erat Cadesbarne, qui concedere noluit: ideo coactus est Israel circuire montem Seir magno tempore, & terrā Moab, & postea introiuit per terrā duorum regum Amorrhęorum in latere orientali cum aliàs ingredi deberet per latus meridianum. Hęc patent supra capitulo vigesimo, & vigesimoprimo, iuncto cap. secundo Deuteronomij.

Quæ est iuxta Edom. Ideſt solitudo Sin est iuxta terram Edom, scilicet, quòd terra Edom est orientalis magis quàm desertum Sin: & incipit in extremitate eius occidentali desertum Sin, & ibi quoque incipit terra Chanaan. Dicitur autem terra Edom, ideſt terra Idumeæ. habet enim ista terra tria nomina, scilicet Edom, & Idumęa, & Seir. Et hoc est quia descendit de nomine Ēsau cum habitauerint ibi filij eius: ipse autem vocabatur Edom, Esau, & Seir: & sic terra habet ista nomina: & nomen Idumęę quòd deriuatur ab Edom. de his declaratum est supra cap. 20.

Et habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Istud dicitur de terra Chanaan, & non de deserto Sin, scilicet, quòd in latere meridiano eius, vbi coniungitur orienti, est mare salsissimum: istud est mare Sodomorum: nam Sodoma, & Gomorrha, & aliæ tres ciuitates erant in extremitate terræ Chanaan ad partem orientalem. Quod patet, quia Iordanis est in latere orientali terræ huius, vt patet infra, & tamen ipse fluit per vallem Sodomorum, & irrigabat vrbes illas, antequam subuerterentur Genesis cap. 13. postea autem misso igne de cœlo, & subuersis vrbibus illis facta est ibi lacus magna, quę vocatur more hebręo mare, & in eam nunc quoque intrant aquæ Iordanis, & absorbentur ibi, vt patet Iosue capitulo tertio, & decimoquinto. istud mare habet multa nomina: nam aliquando vocatur mare salsissimum, sicut hic, & Iosue decimoquinto. eo quòd istud mare sit salsius omnibus alijs. Cuius causa est, quia causatur salsedo ex quodam calore, sed tota aqua illa est sulphurea, cum facta fuerit misso igne de cœlo & sulphure: manetque ibi adhuc conditio illius ignis, & propter hoc necesse est, vt aqua illa sit grossior omnibus alijs aquis, quia sulphur est ibi multum, quod grossum est, vnde magis videtur illa aqua esse lutum, quàm aqua, & vestes ibi tinctæ magis sordidantur, quam abluantur: sic ait Aristoteles secundo Meteorum: vocatur autem istud mare solitudinis, vel deserti, vt patet Deuteronomij capitulo tertio, & Iosue tertio cap. & hoc est, quia est coniunctum solitudini Sin, vt patet hic ad differentiam maris Genezareth, quod est in terra multum populata in terra Galilææ intra terram Chanaan. Vocatur etiam istud mare mortuum, quia in eo non potest gigni aliquid viuens, scilicet non gignuntur pisces propter sulphureitatem aquarum, quia etiam non possent ibi habere conueniens alimentum. Etiam vocatur mortuum, quia nihil viuens ibi mergi potest, sed omnia supernatant, vt ait Isidorus 13. Etymolo. Vocatur etiam mare diaboli vulgariter, quia Sodoma, Gomorrha, Seboim, & Adama permanentes in peccato suo igne, & sulphure de cœlo cadente a dæmone submersę sunt, & illud mare ibi factum est. Vocatur etiam mare Sodomorum, quia est vbi fuit ciuitas Sodomæ, & alię quatuor vrbes, licet vna earum, scilicet Segor non subuersa fuerit, vt declaratum est Genesis decimonono

Quomodo aqua maris Sodomorum est salsissima: & quare vocatur salsissimum. Cap. 3.

Mare mortuum multis nominibus nominatur. Cap. 19.

monono capitulo. De his magis dictum est Iosue cap.12.

Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis. Hoc refertur ad terminos, scilicet termini circuibunt australem plagam, ideſt erunt in circuitu illius. Dicitur autem hoc, quia incipiendo a terra Edom versus terram occidentalem Chanaan linea describens terminum australem non est recta: sed aliquando arcuatur declinando nunc ad vnam partem, & nunc ad aliam: & tunc facit circuitum, vel egressionem, vt patet hic, & Iosue decimoquinto, vbi ponuntur isti termini, & dicitur esse circuitus per ascensum Scorpionis, quia declinando a terra Chanaan versus desertum venitur ad locum, qui dicitur ascensus Scorpionis. Et vocatur sic locus iste, quia sunt ibi quidam montes altissimi in latere meridiano, vbi multi scorpiones sunt. Et vocantur isti montes ascensus, quia terra alta est, & ad eam est ascensus. Vel vocatur sic a casu, & sine causa, sicut multoties multa nomina locorum, & virorum imponuntur.

Ita vt transeant in Senna. Iste est locus in eodem latere meridiano, & descendendo de ascensu scorpionis in Senna itur versus occidentem. Iste locus vocatur Iosue decimoquinto Sina. & aliqui putant esse montem Sinai. Sed falsum est cum ille non accedat ad terminos terrę Chanaan: sed est locus, de quo hic dicitur, vt declaratum est eod.cap.

Et peruenient in meridiem vsque ad Cadesbarne. Ideſt termini isti de Senna venient vsque ad Cadesbarne, quę est in parte meridiana. Et non dicitur Cadesbarne in meridie tanquam hic transeatur de latere non meridiano ad latus meridianum, sicut aliqui intellexerunt, scilicet, q̃d poneretur hic circuitus omnium laterum terrę Chanaan, q̃q̃ subticeantur loca, per quæ fuit circuitus: & cum incipiatur in deserto Sin in latere meridiano circuitus fit reditus ad partem meridianam iterum in Cadesbarne. Sed hoc non potest stare, quia hic describuntur omnia quatuor latera terræ huius distinctæ, & loca quæ ponuntur hic ponuntur tanquam partes lateris meridiani: ergo non pertinent ad circuitum, qui fit per alia latera.

Item quia Iosue capitulo decimoquinto, ponitur sors tribus Iudæ in latere meridiano: & ob hoc describitur extremitas meridiana, atque ponuntur eadem loca, quæ hic: ergo nullum eorum pertinet ad alia latera: & dicuntur tamen termini peruenire de Senna in Cadesbarne ad meridiem: quia Cadesbarne erat multum meridiana, licet omnia alia loca hic posita essent meridiana: erat autem Cadesbarne, quasi in medio lateris meridiani, & ibi magis propriè vocatur meridies. Vel forte dicetur ad meridiem, quia Cadesbarne non est in terra Chanaan, sed est extra illam ad partem meridianam.

De alijs autem terminis hic positis aliqui sunt intra terrã Chanaan, & alij extra, & iste est sensus literę. In Chaldæo dicitur. *Raquan guen*. Vbi nos dicimus Cadesbarne, & interpretatur vallis vacua, quia forte erat aliqua magna vallis, & lata arboribus carens. In hac autem steterunt Israelitæ bis. Primo enim steterunt anno secundo ab exitu de Aegypto, quando miserunt ini exploratores in terram Chanaan: & reuersis illis murmurauerunt. Vnde fecit Dominus, ne ingrederentur immediate, sed manerent quadraginta annis in solitudine, supra capitulo decimoquarto. Secunda vice fuerunt in Cadesbarne anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando iterum volebant transire in terram Chanaan, sed prohibuit eos rex Edom transire per locum ipsum supra cap.20.

Vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar. Ista villa est quidam alius locus in meridiano latere terræ Chanaan & pertinet ad sortem Iudæ, cum sit intra ipsam terram Chanaan: & dicitur quòd egrediuntur confinia, ideſt termini, & vocatur egressio curuitas lineę meridianæ, quę aliquando declinat magis ad meridiem comprehendendo maiorem terminum, & aliquando magis ad terram Chanaan coarctando eam. Egressio autem significat hic dilatationem.

Et tendent vsque Asemona. Iste est alius locus in latere meridiano terræ Chanaan descendendo versus occidentem, & ponuntur ista loca Iosue capitulo decimoquinto. sed adduntur ibi alia, scilicet Efrom, & Cariathaa, eo quòd non enarrantur hic omnia loca, quę sunt in latere illo.

Ibique per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti. Semper declinatur magis contra occidentem: & fit hic circuitus, quia terminus dicitur ire per gyrum, ideſt non linea recta, sed arcualiter. Aliquando flectitur ad vnam partem, aliquando ad aliam. Est etiam torrens Aegypti, de quo hic dicitur in latere Chanaan apud mare: quia ibi absorbetur a mari meridiano, & licet hic vocetur torrens tamen aliquando vocatur fluuius Genesis decimoquinto capitulo. scilicet semini tuo dabo terram hanc a fluuio Aegypti vsque ad flumen magnum Euphratem. Et tamen illemet terminus est ibi, qui ponitur hic. est autem fluuius irrigans Aegyptum Iosue decimoquinto & decimotertio capitulo, cum dicitur: A fluuio turbido, qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Acharon. Et ponitur ibi fluuius ille pro latere meridiano.

De isto fluuio dubitatur, quoniam aliqui volunt eum esse quendam paruum fluuium de Aegypto fluentem per deserta Arabica, & peruenientem ad latus meridianum terrę Chanaan, & vocatur fluuius ille Reinocurula, sicut dicit Magister in historia scholastica. *De fluuio Aegypti dubitatio qualis sit.*

Alij autem dicunt, quòd iste fluuius est Nilus, qui est fluuius magnus in Aegypto: & irrigat totam Aegyptum, quod videtur innui Iosue capitulo decimotertio. vbi dicitur: A flumine turbido, qui irrigat Aegyptum: sed hoc maxime videtur conuenire fluuio Nilo. De hoc autem declaratum est Iosue cap.13.

Et maris magni littore finietur. Ideſt terminabitur istud latus in mari magno. Istud est mare Mediterraneum, quod nos non vocamus mare magnum, cum magis hoc dicamus de mari Oceano, sed sacra scriptura vocat istud mare magnum, quia solum considerat respectu terrę Chanaan: erant autem in terra illa tria maria, scilicet mare Mediterraneum, mare Cenereth, & mare Sodomorum, quæ omnia habentur in hoc capitulo, sed duo eorum non sunt propriè maria, sed lacus, scilicet mare Cenereth, quod aliquando vocatur stagnum Genezareth: & est quædam magna lacus in Galilæa, vt infra dicetur. Mare autem salsissimum non est mare, sed lacus magnum in valle Sodomorum: ideo respectu istorum marium dicitur mare Mediterraneũ esse mare magnum, sed in modo nostro loquendi secus est.

Plagæ autem occidentalis à mari magno termini incipient, & in ipso fine claudentur. Hic ponitur secundum latus terrę Chanaan, scilicet occidentale: & istud non habet diuersa loca descripta sicut alia latera, quia totum clauditur a mari Mediterraneo, quod terminat ibi Asiam diuidens ab Europa, & Aphrica: & quia totum latus comprehenditur non assignantur alia loca, quia non potuit dari melior descriptio. Sunt aũt multa loca circa littus istius maris: nam Ioppen ciuitas q̃dam est in littore maris, & ista vocatur vulgariter Japha, ad quem locum omnes, qui de Hispania proficiscuntur in terram sanctam naues applicant, ideo scriptura vtendo hoc modo ponit semper mare pro termino occidentali, & cum debet dicere ab occidente, dicit a mari. Dicitur autem, quòd termini occidentales incipiunt a mari, s. quòd in loco, vbi coniungitur latus occidentale terræ Chanaã cum latere mediano est mare Mediterraneum, & ibi incipit latus occidentale. Etiam dicitur, quòd ipso fine clauditur, ideſt ipso existente fine, s. quòd etiam mare est finis lateris occidentalis, quia vbi coniungitur locus occidentale cum septentrionali est mare.

Porro ad Septentrionalem plagam a mari magno termini incipiunt. Latus Septentrionale clauditur inter orientale, & occidentale, & principium eius est in quacunque partium harũ. Dicitur autem incipere a mari magno, quia mare magnum est in latere Occidentali, vt dictũ est, ideo oportet, quòd ibi incipiat latus Septentrionale. *Peruenientes vsque ad montem altissimum*. Ideſt de mari magno extenditur latus Septentrionale versus Orientem, & venit ad montem altissimum, s. ad Libanum, qui est altissimus, & est in parte Boreali contra Tyrũ, & Sidonem. Et aliqui dicunt, q̃ non erat in terra promissionis, sed erat de terra Phęniciæ: quod patet, quia Salomon mittebat ministros suos ad regem Hirã regem Tyri, & Sidonis, vt daret ei de lignis cedrinis, & abiegnis, quæ erant in monte Libano, vt patet 3. Reg. ca.5. quod non fuisset si esset Libanus in terra promissionis.

Mons Libanus vbi.

Sed hoc falsum est, nam Libanus, & Tirus, & Sidõ erant in terra Chanaan: nam & Chananęi erant habitatores terræ illius, cum dicatur Matth.15.cap. q̃ cum ambularet Christus per partes Tiri, & Sidonis, venit ad eum mulier Chananęa de finibus illis egressa, sed errant isti, quia cum sciãt Libanum esse in terra regis Hiram existimant ex hoc, quòd non erat in terra promissionis, & tamen non valet consequentia: nam ea, quæ erant in terra Philisthijm erant sub alijs regibus, quàm Iudæis, tamen erant in terra promissionis, mã- D
serunt quippe multę de gentibus tempore regis Salomonis, & post, quę non fuerunt expulsę de terra Chanaan, sed ibi manentes subditæ fuerunt tributis, vt patet secundo Paralipomen. capi.8. sic patet de Philisthijm. Nam licet tunc subditi fuerint cum regnauit Salomon: tamen postea de eis prophetatum est per minores prophetas, qui fuerũt post tempora Salomonis: sic patet Zacha.ca.nono, ergo tunc manebant gentes illę: sic enim mansit terra regis Hiram. nam ipse erat amicus Dauid, & propter hoc rex Salomon noluit contra eum pugnare, sed amicabiliter se gessit, & petiuit ab eo ligna pro ędificatione templi tertio Reg. capit.5. & sic postea mansit, & habitauerunt in terra illa Chananęi vsque ad tempus Saluatoris, cum dicatur tunc, quòd egressa est mulier Chananæa de finibus illis: tamen propter hoc non tollitur quin Libanus non esset in potestate Salomonis: nam licet esset sub rege Hiram, quia tamen ille rex manebat in terra illa ex permissione Salomonis alioquin de iure, & de facto cum excludere potuisset, dicebatur terra illa esse in potestate Salomonis, & patet expresse de Libano, q̃ esset in potestate Salomonis secundo Paralipomen. capit.octauo, scilicet omnia, quæ voluit Salomon rex fecit atque disposuit, ædificauit in Ierusalem, & in Libano, & in vniuersa terra potestatis suæ. Quod autem etiam Tyrus, & Sidon, quæ erant capita regni Hiram essent in terra promissionis patet, quia ista loca posita

sunt in diuisione sortium, & ceciderũt in sorte tribus Aser. Iosue capit.19. Dicendum etiam de isto monte Libano, quòd erat valde magnus, & quædam partes eius erant planæ, & aliæ excelsæ: vnde populi multi habitabant in monte hoc, quod colligitur Iosue 11. & 13. *A quo venient in Hemath*. Iste est alius locus in isto latere Septentrionale, & est nomen ciuitatis, quæ vocatur Hemath, & est post montem Libanum, qui in Hebręo vocatur Mons montis, in quo idẽ signatur quod mons altissimus, sicut dicimus homo hominum, ideſt qui inter alios homines excellentior est, sic dicitur mons montium, qui inter alios montes est altior, sed litera Hebraica habet modum loquendi valde separatum.

An Hemath sit ciuitas, quę nunc vocatur Antiochia, Christianorum nomen in Antiochia sumpsit originem.

Quæst. III.

Est autem ista ciuitas Hemath, quæ vocatur alio nomine Reblatha secũdum quosdam, & volunt, quòd Hemath magis sit nomen terrę quàm ciuitatis, & in illa terra est Reblatha. Est autem ista ciuitas nobilis, per quam venit Nabuchodonosor de Chaldęa in Ierusalem, & vocatur nũc Antiochia, in qua beatus Petrus septem annis episcoparum obtinuit, & post sedes Apostolica Romã translata est. In Antiochia enim primum Apostoli Christiani appellati sunt, vt habetur Actuum c.11. hoc nomen Antiochus rex sibi posuit mutans pristinum nomen vrbis. Dicitur autem in libro de diuisione Terræ sanctę, quòd Antiochia est famosissima ciuitas, circa quam fluit Euphrates distinguẽs terram istam ab alijs terris a parte Septentrionali, & fluuius iste est termi- B
nus terræ Chanaan. Gen.c.15. vbi assignantur duo termini, s. fluuius Aegypti, & Euphrates, sed fluuius Aegypti est a parte meridiana: sed Euphrates est a parte septentrionali, maxime qui Euphrates transit p Chaldęam intra ciuitatem Babylonis. Chaldęa autem est magis septentrionalis quàm terra Chanaan, quia latitudo ab equinoctiali in Babylone Chaldęę est 33. graduum, latitudo autem Ierusalem est 32. ideo Babylon respectu Ierusalẽ septentrionalis dicitur, vt patet Hierem.c.1. s. Ollam succensam ego video, & faciem eius contra Aquilonem, ab Aquilone pandetur omne malum, quia ecce ego cõuocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, & ponet vnusquisq; solium suũ in introitu portarum Ierusalem. *Vsque ad terminos Sedada*. Ideſt a terra Hemath ascendet latus septentrionale versus terram Sedaba, & ista est magis Orientalis, quã terra Hemath. *Ibuntque confinia vsque Hebrona, & villam Henan*. Hic est finis termini septentrionalis: est enim Hebrona nomen terræ, vt aliqui dicunt, & Henan est nomen villæ in terra illa. *Hi erunt termini in parte Aquilonis*. i. per ista loca extendetur terminus Aquilonaris. Non est autem sensus, q̃ solum essent ista loca in latere septẽtrionali: multa enim alia sunt, sed scriptura solũ curauit ista enarrare. *Inde metabuntur fines contra orientalem plagam*. Hic incipit latus orientale terræ Chanaã, & istud clauditur inter latus meridianum, & septẽtrionale, sed hic ponitur principium eius in latere septentrionali, & dicitur q̃ inde metabuntur fines, ideſt loca buntur termini contra partem orientalẽ, s. descendendo per latus orientale, & dicitur orientalẽ plagam, quia iste locus, qui hic ponitur est in parte septentrionali, s. villa Henã, & ista significatur cum dicitur: Inde metabuntur, ideſt de villa Henan, quod patet immediate, scilicet. *De villa Henan vsque Sephama*. Est villa Henã in duobus lateribus, nam est in latere Aquilonari, & orientali, s. quia est in angulo, vbi pungunt ista duo

latera,& potest de vtroque computari, sicut patet de angulis quadratorum. Sephama est in latere ipso Oriẽ tali totaliter descẽdendo versus terram Meridianam.

Et de Sephama descendent termini in Rebla. Iste locus est in latere Orientali, & magis declinat ad meridiem, quàm Sephama. Volũt autem aliqui, quòd Rebla sit ciuitas, quæ vocatur Reblatha. Sed falsum est, quia ista est Antiochia, & est in latere Septẽtrionali terræ Chanaan: Rebla autem est in latere Orientali, & dicitur descendere terminus de Sephama in Rebla, quia iste est processus de Septentrione ad Meridiem: terra autem Septentrionalis altior est terra Meridiana.

Contra fontem Daphnis. Aliquæ literæ habent contra fontem Phen. & iste fons est in Orientali parte magis versus Meridiem quàm Rebla. In Hebræo non exprimit hic nomẽ fontis, sed litera nostra appositi illud, quia Hieronymus sciebat istum fontem, cum ipse pambulasset totam terram promissionis, vt testatur in quodam Prologo super Paralipom. ideo suppleuit, quod deficit in Hebræo.

Nico. opi. de fonte Diphnis. Cap. 21.

Nicolaus vult, quòd iste fons sit caput Iordanis. Sed repugnat Isidoro. 13. Etymol. & libro de proprietatibus rerum. 13. & libro de diuisione Terræ sanctæ: & beato Hieronymo in quadam Homilia, in quibus habetur, quòd ad radices Libani montis nascitur Iordanis: Libanus autem multum est ad Septẽtrionalem plagam, vt patet ex supra declaratis, & iste fons est in Orientali plaga declinans versus Meridiem, ideo videtur dicendum, quòd iste fons sit quidam alius a fonte, qui est origo Iordanis.

Inde peruenient contra Orientem ad mare Cenereth. Idest de fonte Daphnis venient termini ad mare istud, & hoc ad partem Orientalem.

De mare Galileæ, quod vocatur mare Cenereth, & mare Genezareth, & Galileæ, & Tiberiadis, et in qua regione est. Quæst. IIII.

ALIQVI habent occasionẽ errandi ex hac litera dicentes, quòd incipiat hic latus Oriẽtale, sed falsum est, quia supra dicitur, quòd de villa Henan incipiunt termini Orientales, sed dicitur contra Orientem, idest, quòd termini perueniunt vsque ad mare Cenereth, & de hoc contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, & hic tollitur dubium, nam cum dicatur, quòd termini Orientales peruenient ad mare istud, dubitaretur an transirent per partem superiorem maris, ita q̃ includeretur mare in terra Chanaan, & tunc linea termini est Orientalis respectu maris istius, vel transirent termini infra istud mare, scilicet, q̃ maneret mare extra terram Chanaan. Hic autem dicitur, quòd transibat terminus in mare Cenereth contra Orientem, idest ad partem Orientalem istius maris, ita q̃ mare maneat clausum intra terram Chanaan, & sic dicitur supra de Cadesbarne, q̃ erat ad meridianam partem terræ Chanaan, & q̃ ipsa erat extra terram Chanaã ad meridiem illius: mare autem istud erat in terra Chanaan, s. in terra Galileę, & vocatur mare Cenereth a quadã ciuitate, quę est apud mare illud, & vocatur Cenereth. Vocatur autem nũc istud mare alijs nominibus, s. mare Tiberiadis, vt patet Ioan. 21. c. & de hoc frequenter in Euangelio, quia ciuitas illa, quæ olim vocabatur Cenereth, postea vocata est Tiberias in honorem Tiberij Imperatoris, cuius tempore Christus mortuus est: & hoc quia Tiberius in iuuentute sua multum cõuersatus fuit in ista vrbe. Durat autem istud mare secundum quosdam non per quinque leucas. De locis autem, quæ sunt apud istud mare, scilicet de Magdalo, & Nazareth, & Capharnaum, & similibus, quæ enarrantur in Euangelio, declaratum est Iosue cap. 12. Vocatur etiam mare istud Galileæ, vt patet Ioann. cap. 6. vbi idem dicitur esse mare Galileę, & Tiberiadis. Habet autem istud nomen, quia est in terra Galileæ. sic patet Matth. 3. & 4. cap. apud istud mare fuit Christus nutritus, cum ciuitas Nazareth, in qua ipse educatus est a pueritia sit apud istud mare. Vocatur etiam istud mare Genezareth, sicut frequenter vocat beatus Matth. 8. ca. & alijs locis. Vocatur etiam interdum stagnum Genezareth. Et causa est, quia non est mare, sed quædam magna lacus.

Et tendent vsque ad Iordanem. Scilicet continuabũtur isti termini vsq; ad locum, in quo Iordanis distinguit terram promissionis a terra duorum regum Amorrhæorum, & a Moabitis, & hoc est in Oriente descendente contra meridiem infra montes Gelboe. Et non intelligitur de capite Iordanis, cum nascatur intra ipsam terram Chanaan, & non in latere Orientali.

De capite, & fluxu Iordanis, & septem priuilegijs eius. Quæst. V.

NASCITVR autem Iordanis ad radices Libani, qui est ad Septẽtrionem terrę huius: est ciuitas, quæ Cæsarea dicitur, & olim Samaria vocabatur, de qua in tertio, & quarto libris Regum, apud quam nascuntur duo fontes, s. Ior, & Dan, quorum Dan subterraneo meatu labitur vsque ad planitiem Medan, in qua in vere multi Arabes, & Parthi conueniunt ad pascua conseruanda, qa in vere semper Dan crescit, sicut Nilus quolibet mense, & est ibi herbarum vbertas, i qua planicie est sepulchrum Iob alta pyramide constructum, sicut fiebant sepulchra nobilium antiquorum, & inde fluit versus Galilæam, & infra montes Gelboe apud balnea medicabilia spineti Ior ei copulatur, & sic Iordanis conficitur. Deinde per vallem magnam, quæ Aulon Hebraicè dicitur, labitur, & infra Iericho mari mortuo absorbetur. Habet enim iste fluuius septem priuilegia super alia flumina. Primum quòd diuidit terram Sanctam ab alia terra, s. Moabitarum, & aliarum gentium, s. Arabum. Secundum quòd transeunte arca Dei fluenta eius steterunt in parte superiori defluẽte inferiori, vt habetur Iosue capit. 3. Tertium fuit, quia per eum Eliseus, & Elias siccis pedibus transierunt, cum raptus est Elias per turbinem, quarto Regum, capit. 2. Quartum, q̃ in eo Naaman Syrus a lepra mundatus est cum septies lauaretur, quarto Regum cap. 5. Quintum, quòd in eo ferrum securis ad mandatum Eliśei superenatauit, quarto Regum cap. 6. Sextum, quòd ibi Christus baptizatus est, & tactu suę mundissimæ carnis vim regeneratiuam omnibus aquis tribuit Matth. 3. & Mar. cap. 1. Septimum quòd ibi Ioannes existens vidit cœlum apertum, & audiuit vocem patris, & vidit spiritũ descendentem in columbę specie super Christũ præalleg. cap. De alueo huius fluminis ablati sunt duodecim lapides, quos tulerunt Israelitę ad ponendum titulos in Galgalis, de quibus Iosue capitulo quarto, & quinto. est igitur iste fluuius multum famosus in sacra Scriptura: aqua etiam eius satis salubris est, vt ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa.

Sepulchrũ Iob in planicie Medan.

De isto fluuio Iordanis, vide latius auctorem Gen. Cap. 13.

Et ad vltimum salsissimo claudentur mari. Idest postea finientur termini Orientales in mari salsissimo. Istud est mare Sodomorum, quod est salsissimum, vt supra declaratum est, & est in latere Orientali, scilicet in angulo, vbi se contingunt latus Meridianum, & Orientale, sic autem est perfecta determinatio terminorum terræ Chanaan, quia in eodem loco finitur, in quo cœpit, s. incœpit in mari salsissimo, vt patet supra, & ibi terminatur. Hoc autem est, quia narrantur loca, quæ sunt in quatuor lateribus claudentibus totam terram Chanaan.

Hanc habebitis terram per fines vestros in circuitu. Posita descriptione terræ subditur hic, quod intenditur, scilicet ista est terra, quam habebitis per fines suos, idest clausam per terminos suos in circuitu, idest per omnia quatuor latera, quæ descripta sunt hic, scilicet, q̃ non contenderent Iudæi habere plus de terra, quàm id, quod claudebatur intra ista latera. Et intelligitur hoc de nouem tribubus, & dimidia, quia duæ tribus, & dimidia extra terram istam habebant possessionem suam, scilicet in terra duorum regum Amorrhæorũ, quæ non est in terra Chanaan. Est autem terra ista satis parua in longitudine, & latitudine, licet fuerit populosior antiquitus propter vbertatem eius: Iudæi autem miserrimi, & mendaces errant dicentes habere eam in longitudine leucas quadringẽtas, & quòd quadrata sit, in quo requireretur valde magna capacitas.

Considerandum autem de positione istorum laterum terræ Chanaan, quæ nominantur secundum quatuor puncta cęli, scilicet Orientem, Occidentem, &c. quòd non vocatur aliquod latus Orientale, quia respicit punctum illud proprie. Nam hoc modo non posset assignari in qualibet terra ista descriptio laterum, vel modicum esset, quod respiceret ista puncta, sed debet ad hoc fieri quidam circulus, secundum comparationem ad Orientem, qui est circulus planus, in quo sunt quatuor puncta, scilicet oriens, & occidens, &c. & iste circulus diuidatur intra per chordas abscindentes arcus, & sint quatuor chordæ constituentes quadratum intra circulum, tunc quilibet chorda est latus quadrati, & respicit vnum de quatuor punctis mundi, & longitudo illius lateris quadrati, vel arcus, quem abscindit, vocatur latus Occidentale, vel Orientale, & sic de cęteris, & isto modo considerantur hic quatuor latera.

Præcepitque Moyses filijs Israel, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, idest, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem cõtra Iericho ad Orientalem plagam. Et ait Dominus ad Moysen: Hæc sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Iuda, Caleb filius Iephonne. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Beniamin, Helidad filius Caselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim: Camuhel filius Septhan. De tribu Zabulon, Helisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar dux Phaltihel filius Ozan. De tribu Aser, Abiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Amiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus, vt diuiderent filijs Israel terram Chanaan.

Præcepitque Moyses. Istud est secundum huius capit. scilicet quibus terra ista diuidi debeat, & diuiditur in duo: primo ponuntur illi, quibus terra diuidenda est: secundo illi, a quibus diuisio facienda est. ibi. *Et ait dominus.* Circa primum dicitur. *Præcepit Moyses filijs Israel.* Scilicet, & ipse ex mandato Dei iussit Israelitis, ne aliam terram possiderent præter eam, quæ eis hic datur, nec etiam aliter possiderent, quàm hic describitur. *Hæc erit terra, quam sorte possidebitis.* Idest ista terra, cuius termini supra descripti sunt, erit terra, quam possidebitis vltra Iordanem, & diuidetis eam iter vos sorte: intra istos terminos non includebatur regnum Sehon, & Og, in quibus habitabant duæ tribus, & dimidia, ideo illa terra sorte non est diuisa: terra autem vltra Iordanem diuisa est per sortes, vt hic dicitur.

Circa sortes igitur aliquid dicendum est, & primo in sortibus consideratur, an habeant aliquam efficaciam, & an significent nobis voluntatem Dei. De hoc autem declaratum est Leuitici decimosexto capitu. Etiam consideratur in sortibus, quare Iudæi illis vsi fuerunt, & quare Deus hoc iusserit, & quomodo stare poterat, quòd positis sortibus daretur cuilibet tribui terra secundum exigẽtiam suam, scilicet pluribus maior pars, & paucioribus minor. De quo supra 26. c. declaratum est.

An vti sortibus sit licitum, & quare in sacra Scriptura multoties positæ sint, & de quatuor modis, quibus aliquis potest errare vtendo sortibus. Quæst. VI.

QVAERITVR autem nunc, an sortibus vti licitum sit, scilicet, si sortes malæ sint.

Sors quid & quotuplex.

Pro quo sciendum, quòd sors est determinatio alicuius dubij ex euẽtu aliquarum rerum morarum, vt per lapides, vel taxillos, per paleas, vel aliquid tale aliquando dubia deciduntur. Est autem ista sors duplex, scilicet consultoria, & diuisoria: diuisoria quidem, per quam inquirimus quid cuique de aliquibus rebus diuidendis eueniat, & ista semper est inter duos ad minus, nec determinat aliquod occultum, sed solum tollit litigium. Ista autem non potest esse culpabilis, sicut consultor: est autem consultoria sors, quando aliquarum rerum motu aliquorum factorum veritatem inquirimus, vt qui sortibus exquirunt, qui furtum fecit, vel quid facere quis debeat.

Vti sortibus non est de se malum.

Et dicitur, quòd vti sortibus de se malum non est, sed malum interdum accidit ex intentione vtentis, vel occasione: si enim sortes de se malæ essent ex genere, sicut fornicari, vel furtum facere, non inuenirentur toties in sacra Scriptura factæ, scilicet Iosue capit. septimo. vbi per sortes consultorias quæsitum est, quis tulisset de anathemate Iericho, donec inuentus est reus sceleris. Item Saul per sortem consultoriam inquisiuit quis gustasset aliquid ante tempus assignatum, & inuentus est Ionathas filius eius, primo Regũ capit. 14.

Item primen Ionæ Prophetæ sorte consultoria a nautis deprehensum est, vt habetur Ionæ capitu. 1. & Zacharias pater beati Ioannis sorte incẽsum Deo obtulit, vt habetur Lucę capit. 1. & ita omnes alij offerebant, vt ibi significatur. Item Matthias sorte in apostolatum electus est Actuum capitu. primo. & de his habetur in Decretis. 26. quæstione secunda, capitulo primo.

Sed dicet aliquis, q̃ sors de se mala est, sed aliquando ex diuino mandato licita erat, sicut furtum de se illicitum est, sed Iudæi mandato Dei Aegyptiorum vasa, & vestes furati sunt, vt habetur Exodi capitulo duodecimo.

Mala nunq̃ sunt facta ab aliquo viro sãcto sine expresso Dei mandato.

Respondendum, quòd hoc nihil est, quia quandocunque aliqua de se mala sunt, nunquam fiebant ab aliquo viro sancto, nisi de mandato expresso Dei, de quo alijs constaret: sic enim Iudæi furati non fuissent, nisi Deus expresse mandasset, vt habetur Exodi capitulo tertio. quia furari de se malum erat, nec Abraham elegisset filium suum immolare, nisi Deus id mandasset, vt patet Genesi. capitu. vigesimo secundo, quia talis electio per se mala erat.

Et si arguas, quòd sancti patres plures vxores simul habuerunt, quod malum erat, vt patet de Abraham, qui habuit Saram, & Agar: Gene. decimosexto. sic de Iacob, qui habuit Liam, & Rachel, Zelpham, & Balã: Genesi cap. vigesimonono, & trigesimo. Dauid quoque habuit Michol, Abigail, & Achinoẽ, & Maacha, & Agith. secundo Regum, cap. tertio. & tamen non fuit in istis specialiter mandatum Dei de habendo plures vxores.

Hẽre plures vxores simul an sit de se malum.

Respondetur, quòd habere plures vxores simul de se malum non est, sicut nec habere plures successiuè, sed habere plures violato fœdere matrimonij, & forni cari propter carnis illecebras malum est, ideo in decalogo non prohibetur aliquis habere plures vxores, quod est dictum, sed fornicari, quod est vel cum vna, vel cum pluribus sine matrimonij fœdere copulari. Nunc autem si malum est, ideo est, quia prohibitum est, ideo non requirebatur speciale mãdatum Dei ad habẽdum illas. Et si arguas de Moyse, qui sine diuino præcepto Aegyptium occidit, vt patet Exodi cap. 2. & tamen istud erat de per se malum.

Respondetur, quòd sine mãdato Dei licebat Moysi Aegyptium occidere, quia iudex erat, qui in occidendo non peccat, & Moyses sciebat se esse iudicem, & defensorem populi, quia fuerat reuelatum ipsi, q̃ futurus esset defensor, & ipse putabat, quòd omnibus alijs cognitum erat: sic patet Actuum capit. septimo, scilicet existimabat autẽ intelligere fratres suos, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt.

Si obijcias de Elia, qui quadringentos prophetas Baal manu sua iugilauit, vt habetur 3. Regum decimo octauo cap.

Respõdetur, quòd hoc licitè fieri poterat, quia erat ppheta Domini, & iudex in tali causa: potuisset enim per se illos occidere, sicut occidit Mathatias sacrificãtem idolis super Aram, quia sacerdos magnus erat, maxime quia prophetæ quadringenti occisi sunt ex decreto regis Achab, & totius populi, viso miraculo facto per Eliam: vnde & ipse populus comprehendit prophetas, & tradidit Eliæ, qui iugilauit eos. Itẽ quod maius est, Deus dixerat hæc Eliæ, scilicet, vt omnia ista faceret, vt patet præalleg. 18. cap.

De furto autẽ Aegyptiorum facto per Iudæos etiã aliter dici potuisset, scilicet, quòd cum Iudei magno tempore seruiuissent Aegyptijs, & bona eorum ablata fuissent in parte, Iudæi poterant proprio motu ab eis licitè per iustum bellum ista repetere, sed quia publicè non audebant poterãt occulte, quia nullus erat, qui eis iustitiam faceret si vellent iudicio contendere: sed quantum accipere debebant hoc ignorabãt, ideo Deus dixit eis, quòd acciperent quantum possent in auro, & argento, & vestibus. Si enim Deus volebat aliquem Aegyptiorum bona sua perdere mouebat eum, vt quæ Hebræi petebant, libenter accommodaret. Si autem aliquis nondum demerebatur perdere bona sua, Deus non inclinabat cor eius, vt daret, ne illa perderet.

Eodem modo respõderi potest de Abraham, cum voluit immolare filium suum, nam hoc erat de per se malis, ideo non fecit, nec aggressus est quousq; Deus iussit, & sic manet ista regula vera, quòd quandocunque est aliquid de per se malis, nunquam aliquis de sanctis patribus faciebat illud, nisi Deus ei specialiter iuberet.

Viri sancti poterãt aliq̃ facere aliqua quæ erant prohibita.

Alia regula, circa hoc est, quòd in his, quæ mala sunt, quia prohibita, viri sancti, de quibus præsumptio mala non erat, sine mandato speciali Dei facere poterant, vt ædificare altare, vel offerre extra Sanctuarium, quod Deus prohibuerat: Exodi capit. vigesimo, & Leuitici decimoseptimo, & Deuteronom. duodecimo. sed viri sancti, & magnæ auctoritatis aliquando ista faciebant, vt patet de Dauid secundo Regum, cap. vlti. & de Elia sacrificante in monte Carmeli. 1. Regum, decimo octauo cap. Si autem esset aliquis, de quo præsumptio idolatriæ esse posset, sine manifesto mandato Dei non permittebatur hoc facere: sicut patet de duabus tribubus, & dimidia ædificãtibus altare prope Iordanem, quia propter hoc aliæ tribus pugnare volebãt contra eas, vt habetur Iosue cap. 22.

Respondendum ad argumenta secundũ istas duas regulas datas, dicendum, quòd si vti sortibus de se malum fuisset, oporteret, quòd quandocunque licitè fieret specialiter a Deo mandaretur, sed non fuit sic in omnibus istis vicibus.

De prima sorte missa in Iericho legitur, quòd mandato Dei missa fuerit, vt habetur Iosue capit. septimo. de ea, quam misit Saul super Ionathan. vel nautæ, & Ionas, vel sacerdotes de vice Abia, de quibus erat Zacharias, vel Apostoli super Matthiam: non legitur, quòd Deo mandante hoc fecerint, ideo illicitum non erat, immo nec prohibitum in illa intentione, qua isti faciebant, quia omnes isti expectabant Deum sortes moturum; & ideo sortes quasi per seipsum determinaturum, vnde & in omnibus his determinauit per sortes, iuxta illud Prouerb. capitu. decimosexto. sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur. Si enim sortes istæ a sola fortuna, vel dæmone moueren tur, non fuissent semper veræ, sed semper verę inuentæ sunt, sicut patuit in Acham, siue Achor, qui idem confessus est, quod sors innuebat: patet etiam in Ionatham, qui reuelauit se modicum mellis prægustasse prædicente sorte. Hoc idem in Iona, qui confessus fuit nautis se peccasse contra dominum. sed licet antiquitus licuit sortibus veritatem inquiri, nunc non licet simpliciter, quia ad deterius inducere possent, multa quoque antiquitus permissa sunt, quæ nunc non licent, vt habetur in Decretis. 26. quæstio. secunda. cap. his namque.

Sed obijciet aliquis, quòd Matthias in nouo testamento sorte electus est ad apostolatum: Actuum capitu. 1.

Respondendum est, quòd ea, quæ in quibusdam personis specialiter facta sunt in consequentiam trahi non debent, vt extra. De electio. capitu. cum in cunctis. quia specialis casus non facit legem. Quamquam ad hoc aliter respõderi posset, scilicet, quòd sortes ex imperfectione permissæ sunt, & quia antiquorum erat status imperfectus concessę sunt illis: Apostoli vero ante aduentum Spiritus Sancti super eos imperfecti erant; ideo sortibus Matthiam elegerunt sequẽtes antiquorum ritum, sed postquam venit Spiritus Sanctus, iam non elegerunt aliquem per sortem, sed ex votis, iuxta consuetudinem Ecclesiasticæ electionis. Sic patet de electione septem virorum, qui prę erant viduis: Actuum octauo capitulo. Distinguendum

Quid sortes operãtur & cur in sacra Scriptura multoties ponantur.

dum ergo est in hoc de vsu sortium, quia qui sortem mittit, siue consultoriam, siue diuisoriam, vel intendit q̃ sic, vel sic euenire est a fortuna, vel rerum temeritate, & tunc peccatum nõ est in diuisoria sorte proliciendo taxillos, vel accipiẽdo lapides, vel festucas, nisi per accidens, scilicet si aliquis eorum, ita cupidus est, quòd cum eo conuenire non potest, nisi factis sortibus. Sed quod dicitur, quòd sortes proueniant a fortuna, aut rerum temeritate non est simpliciter sic assumendum, quia fortuna aut temeritas non sunt aliquę causę nisi accipiendo in sensu sano, scilicet, quòd euẽtus fortuitus sit ex causis procedens, tamen sunt nobis incognitę, & euẽtus inopinatus. Causę autem istę partim sunt ab homine, & partim a Deo, sicut declarat Boetius, de consolatio. libro 5. prosa prima. Sed dicitur esse sortium euentus a fortuna, ideſt, quòd non erat specialiter a Deo mouente, sicut in quibusdam alijs operari solet. In sorte autem consultoria magis periculum est, quia quæritur de actu nostro, & non de re possessa, ideo quando quæritur de actu alicuius, vel quis hoc, aut illud agere debeat circa ardua, & sancta, non debet iudicium a sola fortuna spectari.

Si autem motus, vel dispositio sortium spectetur a causa naturali, scilicet a motu cęli, superstitiosum est, quia corpus cœleste non valet agere super actus liberi arbitrij, & in hoc errant illi, qui nolunt sortes mittere, nisi in certo tempore, & contra determinatam partẽ cœli, quasi intelligẽtes corpus cęleste in tali tempore, & versus talem partem ad sic, vel sic mouendum influere. Si autem tales motus sortium a dęmone expectentur valde illicitum est, & inter nequissimas artes computatur, & tales propriè sortilegi vocantur prout sortilegus sonat in vitium. si autem motus, vel iudicium sortium a Deo per Angelum suum expectetur, vel per seipsum, habita debita reuerentia vti sortibus illicitum non est, & isto modo sors bona est, vt ait Augustin. super Psalm. sors non est aliquid mali, sed res in humana dubietate diuinam requirens sententiam. Et habetur in Decretis. 26. q. 2. cap. sors.

Sortib⁹ quadruplex error cadere potest.

Expectando autem in sortibus a Deo iudicium potest in consultorijs quadruplex error accidere: primus est si sine necessitate ad sortes recurratur: quærere enim Dei iudicium sine euidenti necessitate est tentare Deum, sicut quærere aliqua a Deo, quando via humana haberi possunt, vt siquis non vult effugere periculum expectans, quòd Deus eum liberet. Apostoli autem si in sortibus diuinum iudicium quæsiuerunt, licitè fecerunt, quia in magna necessitate, & dubio erant: erat enim necessitas, quia duodecim Apostoli esse debebant. Dixerat enim Christus ego duodecim elegi vos, ideo quando beatus Petrus, qui tunc tanquam caput omnium mouit alios ad hanc sortiariam electionem præposuit necessitatem eligendi dicens: Viri fratres oportet impleri scripturam, quam prædixit dominus per os Dauid de Iuda: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter: Actuum primo. Ecce necessitas eligẽdi. Maximum quoque dubium erat, quia officium apostolatus excellentissimum erat, nec illud congrue habere poterat, nisi homo cordis puri, quem Spiritus Sanctus replere sua gratia dignaretur, talem autem inquirere humanum excedit ingenium, quia Deus solus nouit, quos elegit, nos autem ex parte cognoscimus, cum eos viderimus in officijs institutos, cum principatus ostendat virum, iuxta Aristotelem, Ethicorum, libro quinto. non videbat autem beatus Petrus aliquem modum tutum, per quem ipsi eligerent non repugnando voluntati diuinæ, nisi per sortes diuinum inuocare auxilium, vt ipse ostendere dignaretur, quem elegisset, ideo concluſit. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati vnum testem resurrectionis fieri, & tunc patet, q̃ Apostoli quantum potuerunt humana persecutatione fecerũt, quia licet multi viri essent in comitate eorum Sancti, & religiosi, scilicet, centum viginti, tamen quia istos duos inter alios sanctitate valde excellere conspiciebãt hos duos elegerunt ab omnibus alijs, & hoc sine sortibus. Sed quia inter istos exterius modica differentia videbatur, diuinum iudicium inquisiuerunt dicentes: Tu Domine, qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus: de hoc Actuum capitu. primo. & in Decretis. 26. quæstio. secunda, cap. non statim, & cap. non exemplo.

2. Error in sortibus.

Secundus error in sortibus est si sine reuerentia sortes mittantur etiam in magna necessitate, quia Deus multum rogari vult: & ea, quæ nobis ab æterno dare promisit, orationibus assequi docet, vt habetur per Gregorium primo Dialogorum, quòd Deus promiserat de semine Isaac multas gentes processuras, sed vxorem ei sterilem dedit, nec ante ei filios habere cõcessit, quàm suppliciter, & diutinis precibus eos a Deo popoſcit: ideo Apostoli volentes diuinam sentẽtiam per sortes inquirere, prius orationibus, & ieiunijs cum dulcissima matre Christi vacauerunt, vt habetur Actuum cap. 1.

3. Error.

Tertius error in sortibus est si diuinam sententiam in paruis rebus temporalibus expectemus, quia hoc contra reuerentiam est, vt in minimis quoque rebus maiestas regia consulatur, ideo & si in omnibus rebus etiam minimis diuinum auxilium inuocare debeamus, primo ad Corinth. capit. decimo. sed non in omnibus rebus diuinam debemus expectare sentẽtiam, sed solum in maximis, & necessarijs, quæ humano iudicio imperscrutabiles sunt. In paruis autem, vel temporalibus, Deum quidem adiutorem inuocare debemus, sed opus, secundum quòd Deus intellectui nostro dederit, regulabimus, nihil vlterius spectantes, & hoc vult Augustinus ad inquisitiones Ianuarij. Et habetur in Decretis, vigesimasexta quæstio. 2. capitu. hi quippe. de paganis euangelici sortes legunt, & si optandum sit, vt hoc potius faciat, quàm ad dęmonia consulenda concurrant: tamen mihi displicet ista cõsuetudo ad negocia sęcularia, & vitæ huius vanitatem diuina oracula velle conuertere.

4. Error.

Quartus error in sortibus est, si contra Ecclesiæ statutum eis vtamur, vt in electionibus ecclesiasticis, in quibus Ecclesia prohibuit sortes intercidere, sed solam intellectionem inuocato ad hoc Dei nomine, vt de Beda vult innuere, quòd Apostoli per sortem elegerunt; quia nondum erant viri perfecti, cum non superueniſſet Spiritus Sanctus, dicens: Matthias ante Pẽtecostem ordinandus sorte quæritur, scilicet, quia nõ erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa: septẽ diaconi postea non sorte, sed electione Apostolorum sunt ordinati.

Istis tamen non obuiando posset forte aliter dici, scilicet, quòd Matthias per sortem, & electionem assumptus est, quia instituere aliquem in Apostolum altissimi negocij est: & ideo post suam electionem diuinam sententiam per sortem inquisierunt: eligere autem septem diaconos non erat tantæ difficultatis, quia ad ministrandum mensis viduarum solum elige bant, vt patet Actuum cap. 6. in dignitatibus autem temporalibus, quæ officia sunt, & iurisdictionem non habent non refert sortibus vti, vel non: immo aliquando bonum est sic vti, vt contentio tollatur: sors enim in eo aliquid mali habet, quòd tollit eligentium libertatem, vt aliquos non eligant, quos dignos eligi esse putabant, obuiante sorte. In dignitatibus autẽ temporalibus, quæ iurisdictionem habent aliquid refert

vtrum sorte,an electione iudices assumantur,quia forte talis iudex euenire poterit, qui ad hoc ineptus sit,nisi sors inter paucos, & aptos ponatur, vt primo aliqui assignentur electione digni iudicatura, vel principatu: deinde inter eos sors mittatur.Sed quomodocunque fiat sors prohibita non est, quia ius diuinum non obligat hominem ad aliquod genus politiæ: nõ enim magis ad monarchicam quàm aristocraticam,oligarchicam, timocraticam, democraticam obligat politiam:tamen obligat, ne in aliqua specie istarum politiarum rector iniuste agat. Aliquando autem in alijs rebus ecclesiasticis magnum dubiũ euenit,quod non potest aliquo modo concordari. Vnde tunc sortibus cum reuerentia vtendum est,vt ait August. in epistola ad Honoratum:Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum tempore persecutionis maneant, ne fuga omnium eorum,vel morte deseratur Ecclesia, si hæc disceptatio aliter non poterit determinari, quantum mihi videtur qui fugiant,& qui maneant sorte legendi sunt.Patet igitur de sortibus quando licitę, & quando illicitę sint,Iudæis autem sortes licitę erant,immo necessariæ, quia cum Deus iussisset sorte terram diuidi,si alio modo Iudæi eam vellent diuidere transgressores essent.Sed quare Deus iusserit sorte diuidi,cum posset aliter satis conuenienter diuidi declaratum est supra cap.26.& Iosue cap.15. *Quam iussit dominus dari nouem tribubus,& dimidiæ tribui.* s.q̃ ista terra cuius termini supra assignati sunt, solum pertinebat ad nouem tribus,& dimidiã:erant enim duodecim tribus Israel: duæ autẽ,& dimidia.s.Ruben, & Gad, & dimidia Manasse acceperunt possessionem ante Iordanem: ideo nouem tribus, & dimidia, quæ supererant accipere debebant terram istam, quæ diuidenda erat. *Tribus enim filiorum Ruben per familias suas.* Hic datur causa eius quod dictum est.s.quare daretur terra nouem tribubus,& dimidiæ,quia aliæ duæ, & dimidia iam susceperant possessionem. & dicitur tribus Ruben per familias suas.i.diuisa per familias: nam quælibet tribus diuiditur in familias, quæ sunt minores cognationes in ipsa,& de familijs singularum tribuum, quæ sunt,habetur supra cap.26. Cum autem Moyses dedit tribui Ruben possessionem,non dedit eam confusè, sed cuilibet familiæ distinxit partem suam. *Et tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum.* i. etiam tribus Gad,quæ est vna de duabus,& dimidia recepit possessionem diuisam secundum numerum cognationum. s. q̃ tot partes factæ sunt in possessione eius, quot in ea erant cognationes.& vocantur cognationes.i.familiæ, quãquam cognatio est nomen generale ad tribum,familiam,& domum.Et dicitur secundum numerum cognationum dupliciter. vno modo q̃ numerus partiũ fuit secundum numerum cognationum dando cuilibet partem.Alio modo refertur ad quantitatem continuam.s.secundum numerum cognationum.i.inquirebatur de qualibet cognatione quantus esset numerus eius ad hoc,q̃ daretur pluribus maior pars,& paucioribus minor,vt patet supra 26.c. *Media quoque tribus Manasse.* Ista accepit possessionem suam cum aliis duabus. Quare autem fuerit hoc declaratum est sup. c.32. *Acceperunt partem suam trans Iordanem.* i.ante transitum Iordanis.Non est autem hic trans propriè, quia Moyses cum ista diceret erat in terra istarum duarum tribuum,& dimidiæ,ideo dum transito Iordane,seu consueuit dici trans Iordanem,nisi ab eo qui est ad vnam partem Iordanis pro re,quæ ad aliam partem est. Sed accipitur hic trans solum pro ante. *Contra Iericho ad Orientalem plagam.* i.terra duarum tribuum,& dimidiæ est disposita contra Iericho. Nã Iericho est in principio terræ Chanaan in parte orientali eius apud Iordanem,& declinat ad partem meridianam: Israelitæ autem quando introire debuerunt in terrã Chanaan introierunt per illam partem, vt patet Iosue capit.2.& tunc quando erant in castris ante Iordanem erant cõtra Iericho,vt patet supra in litera, & præcedenti capi.

Et ait dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius partis,scilicet a quibus terra diuidenda esset: iusserat enim dominus terram diuidi per sortem, sed quia in positione sortium posset suboriri quæstio, indigebat determinatore,& ob hoc Deus posuit iudices diuisores terræ,de quibus hic.

Hæc sunt nomina virorum,qui terram vobis diuident. Assignati sunt isti,qui sequuntur in'diuisore,in quo certificati fuerunt de vita per aliquantũm tempus.Nam diuisio terræ futura erat post omnia bella, sed isti diuisuri erant terram:ergo oportebat, vt viuerent vsque ad bellorum consummationem saltem, quod eis satis magnum gaudium erat: nam cum pugnaturi essent contra gentes multas satis rationabiliter timere poterant, quòd aliqui eorum morerentur.

Eleazar sacerdos. Isti sunt, qui diuisuri erant terram. Et sciendum est, quòd ponuntur hic quatuordecim viri. Nam Deus voluit dare diuisores,& principes diuisorum, fuerunt autem diuisores duodecim viri, de duodecim tribubus,ita vt nulla tribus excluderetur ab hac iurisdictione,& omnes isti duodecim erant equales potestate,fuerunt autem duo principes horum Iosue,& Eleazarus: Iosue quidem,quia erat dominus totius populi: Eleazarus autem,quia erat summus sacerdos, & ob hoc honoratissimus in populo. Nam tempore Moysi etiam ipse habebat auctoritatem:nam coram eo,& Moyse determinabantur magnæ causæ, vt patet de filiabus Salphaad supra cap.27.

Et Iosue filius Nun. Iste erat secundus princeps diuisorum,& iste erat excellentior, cum Deus fecisset eũ principem populi supra capitu. 27.& Deuteronomij capitulo vltimo: ideo ad istum principaliter accedebant illi,qui petebãt possessionem, sic patet de Caleb Iosue capitu. decimoquarto. vbi accessit ad Iosue petens hæreditatem,ipse quoque iussit,vt omnes tribus venirent ad ponendum sortes coram domino in Sylo Iosue capit.decimo octauo,cum tamen debebat aliquid fieri de diuisione oportebat omnes conuenire, qui nominantur hic.

Et singuli principes de tribubus singulis. Ideſt, quòd de qualibet tribu acciperetur vnus vir, qui esset princeps in diuisione hac secundum quòd in litera exprimitur positis nominibus eorum.

Quare de qualibet tribu ponebatur vnus iudex ad distribuendum terram Chanaan. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quare de qualibet tribu ponebatur vnus.

Respondendum est, quòd hoc fiebat,pter duo. Primo ne aliqua tribus videretur esse cæteris despicabilior,sed necesse erat,quòd ponerentur de aliquibus tribubus,aut de aliqua viri quidã, qui essent diuisores terrę,ideo si de omnibus alijs non ponerentur viderentur cęterę tribus negłectę, aut minoris auctoritatis,quàm ille,de quibus ponebãtur aliqui viri,& sic esset locus inuidię,& contentioni.Hanc autem Deus voluit euitare,ideo quandocunque de aliqua tribu mittebantur viri ad aliquid etiam de omnibus alijs mittebantur,vel si fiebat aliquid, quod pertineret ad honorem vnius tribus,etiam fiebant alia similia,quæ pertinerent ad honorem aliarum tribuum. Patet hoc tempore confirmationis legis:nã positi fuerunt in mõte Synai lapides erecti in titulos ad memoriam, q̃ accepissent Israel legem ibi, & ne aliqua tribus videretur esse deterior cęteris, duodecim tituli positi sunt

Casus in quo possum̃ vti sortibus.

sunt Exodi 24. Item ibidem cum deberent fieri sacrificia pro toto populo, duodecim iuuenes de duodecim tribubus Israel illa fecerunt eodem capi. Item in duobus onychinis superhumeralis duodecim tribuũ nomina posita sunt,& in duodecim lapidibus rationalis earundem duodecim tribuum nomina sculpta fuerunt: Exodi.28. Item cum in dedicatione Sanctuarij principes populi offerrẽt, omnium duodecim tribuũ principes obtulerunt per dies duodecim supra capi.7. Item cum mitterentur exploratores in terram Chanaan, de qualibet tribu vnus vir missus est supra capit. 13.Item cum assignarentur Israelitæ ad ponẽdum benedictionem, & maledictionem super montem Hebal,& Garizim pro obseruatoribus,& violatoribus legis, omnes duodecim tribus ad hoc opus destinatæ sunt Deuteron.27. Ita igitur cum aliquibus committenda esset terræ diuisio debuit committi viris,qui essent de omnibus tribubus. Nec solum obseruatum fuit hoc in ducatu Moysi, sed etiam in ducatu Iosue, nam cum in Iordane erigẽdi essent lapides in memoriam transitus Israel per locum ipsum positi fuerunt duodecim lapides in memoriam duodecim tribuũ: Iosue ca.4.& cum voluisset Deus,quòd in prima mansione eorum in terra Chanaan, scilicet in Galgalis maneret eorum memoria fecit, q̃ adducerentur duodecim lapides de Iordane, & ponerentur ibi, & pro illis introierunt duodecim viri de duodecim tribubus, vt patet prælleg.cap. Secunda causa fuit ad tollendum grauamen, vel suspitionem grauaminis a qualibet tribu:si enim de aliquibus tribubus viri ponerentur diuisores terræ,& non de alijs, cum quilibet sibiipsi bonũ velit,possent isti inter se diuidere alias colludere, & distribuere tribubus suis magnas sortes, alijs autem tribubus darent paruas,& illę non possent habere ius cõtra eos,quia licet reclamarent isti erant iudices, & nulli alij superiores, ideo non esset, qui tolleret grauamẽ factum ab eis.Cum autem positi essent iudices diuisores de omnibus tribubus non poterat hoc fieri, quia nullus illorum permitteret tribum suam grauari, & omnes erant equales in iure,ideo non posset committi fraus. Et dato quòd hic non committeretur aliqua fraus,vel grauaretur aliqua tribus,poterat tamen grauari,& satis erat suspitio,quòd grauaretur, cum quædam de tribubus haberẽt iudices pro parte sua,& aliæ non. Ad tollendum ergo omnia hæc conueniẽs fuit, vt de qualibet tribu ponerentur diuisores.

Quare de omnibus tribubus positi fuerunt diuisores, cum tamen non essent omnes habituri sortes. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, quare de omnibus duodecim tribubus ponebantur diuisores, cum nõ essent habiturę omnes duodecim tribus aliquas sortes, sed solum nouem, & dimidia,vt patet supra in litera.Causæ autem supra assignatæ solum militant pro illis tribubus,quę recepturæ erant sortem, pro alijs autem, ad quas non attinebant sortes,nihil agunt.

Respondendum est, q̃ tres fuerunt causæ ad hoc. Prima fuit propter honorem, nam vt dictum est si aliqua tribus de Israelitis non haberet æqualitatem honoris cum cęteris videretur esse despicabilior,& quia hoc Deus tollere volebat,ne orirentur inuidiæ & scandala,de omnibus tribubus fecit esse diuisores. Nec valet cum dicitur, quòd ad duas tribus & dimidiam nihil pertinebat de hoc, cum ipsæ nõ essent susceptureæ hæreditatem,quia licet non pertineret ad eas hæreditas poterat pertinere iudicium de hæreditate, immo melius ad ipsas quàm ad omnes alias, quia quilibet melius iudicat in causa aliena,quã in sua: propter hoc, quia non habet amorem ita ordinatum ad alterum,sicut ad seipsum secundum Arist.9.Ethico.ideo istæ tribus melius iudicarent,quia nihil ad eas pertinebat, & etiam illi viri, qui ponebãtur de singulis alijs tribubus quamquam ad ipsas tribus pertineret hæreditas, tamẽ illi non ponebantur,vt habentes ius in re, sed vt penitus alieni,nam non erant,vt procuratores, sed vt iudices. Secunda causa fuit, quia ista diuisio fiebat a tota communitate,ideo debebant poni iudices nomine totius communitatis,sed hoc erat, quòd ponerentur ali qui de singulis tribubus,ergo sic poni debuerunt. Patet hoc, quia quamquam terra Chanaan solis nouem tribubus,& dimidiæ diuidenda esset,tamen ad totum Israel pertinebat, & totus Israel iuit illuc ad pugnandum contra incolas terræ illius, cum iuerint illuc viri de duabus tribubus,& dimidia Iosue c.4.terra quoque duarum tribuum, & dimidię erat totius Israel, quia quamquam duæ tribus, & dimidia illam susciperent in hęreditatem,tamen totus Israel eis illam dabat, sic patet supra cap.32.cum dixit Moyses ad totum Israel, quòd si filij Gad, & Ruben, nollent transire Iordanẽ cum eis ad pugnandum darent illis locum habitandi inter seipsos in terra Chanaan, & si transirẽt cum eis, darent illis terram duorum regum Amorrhęorum, sed si non esset totus Israel non posset eam dare, ergo ad totum populum pertinebat, & pręcipue quia licet terra post diuisionem pertineret specialiter ad aliquas tribus, tamen ante diuisionem non pertinebat ad aliquam,sed ad totum populum, ideo ad diuisionem faciendam non debebant poni viri specialiter de aliquibus tribubus,sed de toto populo, & hoc erat poni de singulis tribubus.Tertia ratio erat, quia conuenientius ponebãtur hic iudices de duabus tribubus, & dimidia quàm de omnibus alijs, q̃ pertinebat vtilitas diuisionis ad alias,& non ad duas, & dimidiam.Melius autem, & liberius quis iudicat cum neutra pars causę ei vtilis,vel inutilis est,quam cum aliquid eorum accidere potest,ideo conueniens fuit,vt de his duabus tribubus, & dimidia, sicut de cęteris assignarentur diuisores.

Quare de tribu Leui nullus diuisor positus fuit. Quæst. IX.

QVAERETVR amplius, quare de tribu Leui non fuit positus aliquis diuisor. Responderi potest,q̃ tribus Leui non erat susceptura aliquam sortem in aliquo loco terrę promissionis s.c.18.& Iosue c.13.ideo ad eam nihil pertinebat de his iudicare,aut diuidere: ad reliquas autem tribus pertinebat aliquid de possessione,ideo de qualibet earum debet poni iudex. Sed arguet aliquis, quia hoc modo non deberet poni aliquis diuisor de tribu Ruben,& Gad,quia istæ nullam partẽ accepturæ erãt, & tamen fuerunt positi aliqui.Dici potest igitur aliter q̃ ad tribum Leui non pertinuit, q̃ esset aliquis iudex de illa, quia non solum Leuitę non erant suscepturi sortem,sed etiam non erant ipsi de populo,nec includebantur nomine filiorum Israel: sic.n. Ieseus iusserat s.c.1.q̃ non poneretur summa Leuitarum cum summa filiorum Israel. Nec etiam de ipsis aliqui accipiebantur ad faciendum quidquam quod ptineret ad populum,sicut patet de missione exploratorum,& similibus s.c.13.Etiam dato,q̃ deberent poni aliqui diuisores de singulis tribubus, non debebant poni de Leuitis,qa Leuitę nõ faciebant tribũ, cum diuideret Israel per 12.tribus,& nulla earum erat de Leuitis. Si tñ vellemus largè loqui aliquis de diuisoribus erat de tribu Leui cum Eleazar esset de Leuitis, & ipse ponitur hic vt principalis diuisor,sed nõ proprie est ipse de diuisoribus tribuũ. Et si de tribu Leui aliquis ponendus fuisset pter Eleazarũ alius poneretur,sicut patet de Iosue,

qui erat de tribu Ephraim, & tamē præter ipsum fuit alius diuisor eiusdem tribus, vt patet in litera, eo quòd Iosue magis erat princeps diuisorum, quàm diuisor.

Ad quid ponerentur diuisores, cum diuisio futura esset per sortes. Quæst. X.

QVAERET aliquis, quid proderat, quòd ponerentur diuisores terræ, quia concordia per eos facta nihil valeret, cum omnia postea sortibus dirimenda essent. Respondēdum est, quòd isti diuisores erant necessarij, & multum cōferebant, immo totum conferebant, quia dato, quòd sortes istæ, quæ ponebantur essent sortes communes, sicut istę quas nos ponimus, quæ a Deo specialiter nō reguntur, sed magis quadam temeritate fortunæ, adhuc essent necessarij diuisores: nam sortes nō possunt poni, nisi super aliquas partes diuisionis. Ista autem diuisio ab aliquo fieri debebat, & isti sunt, qui assignantur hic, ideo aliquid conferebant, quia necessarij erāt. Nec solum aliquid, sed totum, quia præter istorum diuisionem sortes nihil faciebant, isti namque primo diuidebant terram in tot partes, quot erant tribus, & secundum magnitudinem earū sic faciebant pro portione in ipsis partibus diuisionis, & tunc positis cedulis sortium proueniebat cuilibet tribui illa pars, quę assignata fuerat a diuisoribus, nec errabat vnquam sors, vt declaratum fuit supra cap. 26. & Iosue ca. 15. Oportuit igitur ad hoc assignari viros peritos, & circa hæc expertos, ne aliquam tribum grauarent. Non si ipsi errarent in assignatione possessionum quantum ad magnitudinem, & paruitatem pro qualibet tribu, necesse erat, vt sortes etiam si a Deo mouerentur errarēt, sicut patet de sorte, quæ primo data fuit tribui Iudæ, & tamen erratum est in illa, ideo postea reducta est ad proportionem cum alijs, & quædam pars de ipsa decisa est, quam accepit in possessionem tribus Symeon, de quo late declaratum est Iosue capitu. 15. & 19.

An isti diuisores sint illi, qui lustrauerunt terram describendo eam. Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, an isti Diuisores terræ, qui hic ponuntur sunt illi, qui lustrauerunt terram describentes eam in volumine ad ponendum postea sortes, de quibus Iosue 18. cap. Dicet aliquis, quòd sic, quia isti diuisores positi fuerunt ad aliquid, sed non videtur esse aliquis actus proprius eorum, nisi describere terrā in partes. ergo ipsi fuerunt, qui descripserunt. Respondendum est, quòd non fuerunt isti, quia Iosue fuit de istis diuisoribus, vt patet hic, sed Iosue non iuit ad describendum terrā, vt patet Iosue c. 18. cum ipse dixerit viris, qui ibant ad describendum, quòd irent per talem, vel talem partem, ergo non fuerunt ipsi diuisores descriptores terrę, ltē patet hoc, quia dicitur ibi, quòd postquam isti viri descripserunt terram, redierunt ad Iosue, qui erat in Silo in castris, ergo non iuit cum eis. Item patet hoc, quia dicitur præalle. c. Eligite, de singulis tribubus viros, vt mittam eos, & describant terram, sed isti duodecim non poterant eligi, quia iam a Deo electi fuerāt, ideo oportet intelligi de alijs quòd fuerint electi. Item patet, quia dicitur ibi, quòd de singulis tribubus eligerent viros ternos, sed hic de qualibet tribu solum fuit vnus acceptus, ergo non sunt isti, qui diuiserunt terram. Cum autem arguitur, quòd non videtur esse alius actus proprius istorum diuisorum, nisi describere terram, ergo ipsi descripserūt. Respondendum, q̄ præter hoc ipsi habebant alios actus, scilicet facere diuisionem quando vellent, & ponere cedulas sortium, & assignare cuilibet tribui suam partem facta diuisione, sicut cum quis mittitur in possessionem iudicis auctoritate. Et hoc etiam, quòd erat mittere viros ad describendum terram, pertinebat ad eorū iurisdictionem: nam cum ipsis delegatum esset, quòd terram diuiderent delegabantur omnia, sine q̄bus non poterat hoc commode finiri. ſ. extra de offic. deleg. c. præterea.

Quare in tribu Ephraim positi fuerunt duo, in alijs autem vnus. Quæst. XII.

QVAERETVR vlterius, quare in tribu Ephraim fuerunt positi duo diuisores, scilicet Iosue, & quidam alius, vt patet infra, cū in qualibet tribu vnicus esset diuisor. Respondendum est, quòd qualibet tribu vnus erat, & in hoc non excedebat tribus Ephraim alias tribus, sed præter hos fuerunt positi quidam principes, qui nō proprie sunt diuisores, sed principes diuisorū, & isti oportet, quòd essent de aliqua tribu, ideo in aliqua essent geminati. Sic fuit de tribu Ephraim, in qua specialiter datus est vnus diuisor, sicut in cęteris, & præter hoc fuit Iosue de eadem tribu. Iosue tamen non ponitur specialiter, vt diuisor, sed vt dominus diuisorum. Et patet, quia alias sicut ille vir, qui ponitur de tribu Ephraim nominatur specialiter diuisor pro illa tribu, ita etiam nominaretur ibi Iosue, sed non fuit nominatus.

Quare in tribu Ephraim fuerit positus præter Iosue alius diuisor. Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius cum Iosue esset princeps diuisorum, & nihil minus haberet de iure in hac re quàm vnus de alijs diuisoribus, immo magis, quare fuit positus alius diuisor in tribu Ephraim præter Iosue? Respondendum est, q̄ Deus voluit de qualibet tribu dare vnum diuisorem, ideo debuit de tribu Ephraim dari vnus, sicut de cęteris, alioquin grauaretur ista tribus, fuit ergo assignatus specialiter vir, de quo ifra, Iosue autem non fuit assignatus in diuisione specialiter, sed etiam si non assignaretur pertineret ad eum, quia ipse erat princeps populi, nihil ergo speciale dabatur tribui Ephraim, quòd Iosue esset diuisor, cum hoc competeret ei ex principatu suo. Non erat etiam conueniens, quòd ipse solus esset diuisor in tribu Ephraim: nam tunc videretur ipse esse tanquam vnus de diuisoribus aliarum tribuum, cum specialiter esset constitutus, sicut quilibet de illis: sed hoc non erat, quia Iosue habebat maiorem potestatem, quàm alij diuisores cum ipse iuberet alijs, & posset eos cogere ad describendū terram si ipsi essent negligentes. Hoc aliqualiter patet Iosue capitu. 18. vbi cum nec tribus peterent possessiones, nec diuisores eis assignarent, Iosue dixit supplens negligentiam eorum, vsquequo marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam terram, eligite de singulis tribubus ternos viros, &c. ltē non erat aliquid speciale in tribu Ephraim, quòd sumeretur Iosue in diuisorem tanquam si nullus sumeretur: sic enim de tribu Leui nullus fuit assumptus in diuisorem, & tamē Eleazar erat de diuisoribus, & erat de tribu Leui. Ideo dicendū, q̄ duodecim viris assignatis, primo, prie conuenit, q̄ essent diuisores, quia præter istam assignationem non habebant aliud ius, Iosue tū, & Eleazarus, quia erant principes populi, etiam si nō fuissent specialiter assignati in diuisores, cōueniret eis propter principatum suum.

An

An isti duodecim diuisores sint illi, qui iuerunt ad explorandum terram. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, an isti duodecim viri, qui ponuntur hic sint duodecim, qui missi sunt in terram Chanaan ad explorandum eam, de quibus supra cap. 13. Dicet aliquis, q̄ sic, quia ibi ponitur Caleb de tribu Iuda, & ipse ponitur hic. Sed dicendum, q̄ nō sunt isti viri, nam diuersa sunt nomina hic, & ibi, vt patet inspiciendo literam. Sed dicet aliquis, quòd non sequitur, quoniam interdum in scriptura nomina virorum, vel locorum sunt multiplicia, & cum in vno loco vnum nomen habuerint, alibi alijs nominibus appellantur, sicut sæpe dictum est. Sed hoc stare non potest, nam si esset vnus vir, aut duo quorū nomina mutata essent, fortassis esset opinabile, sed hic sunt duodecim viri, & duodecim patres eorum, & supra ca. 13. ponuntur totidem viri, & patres sui, & non est cōcordia in aliquo nomine hic, & ibi, nisi in Caleb & patre ei⁹: ergo satis videtur, quòd non sint ijdem viri. Sed quia adhuc ista probatio calumniabilis esset: dicendum aliter, scilicet, quòd isti non sunt illi, qui habentur ibi, nā de duodecim exploratoribus soli duo superfuerunt decem quippe coram toto populo subito perierunt, quando venerunt de explorando supra ca. 14. ideo alij viri sunt. Sed dicetur nunquid isti viri sunt duodecim principes tribuum duodecim, de quibus habetur supra ca. 1. Respondendum est, q̄ non, quia nullum nomen eorum, quæ habentur hic ponitur ibi. Item solidius hoc probatur, nam omnes illi principes iam perierant, quia supra ca. 14. dicitur, q̄ omnes qui erant a 20. anno supra numerati perituri essent, sed principes, q̄ habentur ſ. ca. 1. computati fuerunt. Ergo iam mortui fuerant, quod patet, quia supra cap. 26. dicitur, q̄ in numeratione ibi facta nullus fuit de viris, qui computati sunt in mōte Sinai, sed manifestum est, q̄ illi principes, qui habentur supra c. 1. computati fuerunt ibi, ergo iam non erant superstites.

An isti duodecim possent esse principes tribuum, ita quòd essent filij præcedentium. Quæst. XV.

QVAERETVR amplius, an isti duodecim principes essent filij duodecim principum virorum, qui prius fuerant principes, ita vt isti possent esse principes tribuum. Ad hoc autem non sequitur inconueniens, quod ad præcedētia, quia licet principes, de quo supra cap. 1. nunc non superuiuerent propter sententiam datam, tamen filij eorum poterant superuiuere. Sed dicēdum est, quòd isti non erant filij eorum, quoniam hic ponuntur duodecim viri, & nomina patrum ipsorum, ergo deberēt esse nomina principum, quæ habentur supra c. 1. & tamen nullum nomen istorum ponitur ibi: ergo videtur, quòd isti principes non habuerunt illos pro patribus, sed alios valde distinctos. Et si dicatur, q̄ possunt esse nomina mutata, sicut sæpe eiusdem viri sunt multa nomina: dicendum non posse stare, quia forte hoc concedi posset in vno, vel in duobus: sed hic ponūtur nomina patrum duodecim principum, & nullum eorum est idem cum illis, quæ habentur supra ca. 1. ideo nō sunt isti filij eorum, & hoc necessarium est, & hoc fortassis aliquis concedet. Sed dicet, q̄ isti sunt nepotes illorum principum, qui habentur supra cap. 1. & sic ponuntur hic, tanquam principes tribuum, cum veniant de progenie principum, & tamē nomina patrū suorum non sunt illa, quę habentur supra c. 1. quia illi non sunt patres eorum, sed aui. Sed hoc non est satis verisimile: nam dato quòd multorum istorum patres perijssent & aui, ita q̄ isti essent nepotes illorum principum, qui habentur ſ. c. 1. tamen quòd omnium eorum patres perijssent non est verisimile, & tunc stantibus patribus aliquorum, ſ. q̄ essent filij principum, q̄ habentur ſ. c. 1. ponerentur hic nomina aliquorum illorum cum hic describantur isti principes cum patribus suis, sed non est, quoniam nullius eorum ponitur hic nomen, ideo isti nō sunt filij, nec nepotes illorum.

Item patet, quia licet de cęteris esset aliqualiter calumniabile, tamen de Caleb manifestum est, q̄ nō sit de progenie illa, nam ipse ponitur tanquam princeps tribus Iudæ: ergo deberet esse filius, vel nepos Naason qui fuit princeps in tribu Iuda. ſ. c. 1. sed non est, quia filius Naason fuit Salmon, vt patet Matt. c. 1. in Genealogia Saluatoris. Et ipse hoc tempore viuens erat, etiā tempore, quo Israelitę venerunt in Iericho cum accepit Raab Ierichontinam in vxorem, ex qua genuit Booz Matt. c. 1. ergo debebat ille poni tanquam princeps in tribu Iuda cum esset filius illius, qui principatus est in monte Sinai. Et iste principatus veniebat per lineam generationis, ſ. secundum familias, ideo viuente Salmon non fieret princeps Caleb. non debet ergo dici, q̄ isti duodecim viri sunt duodecim principes tribuum Israel: sed vocantur hic duodecim principes de singulis tribubus, non q̄ assumerentur principes ipsarum tribuum, sed quòd de qualibet tribu assumptus fuit hic vnus vir, & ille erat princeps, ſ. diuisionis terrę, nam quia isti diuisuri erant totam terram Israelitis, & assignaturi eam, erant iudices ipsorum & principes. Vel dicitur, q̄ isti erant principes de singulis tribubus, ſ. principes familiarum, vel domorū: non tamen erant principes tribuum, & hoc sufficit. Si aliquis autē temper contenderet, q̄ isti essent principes tribuum, oportebat q̄ diceret, q̄ principatus in Israelitis non veniebat per progeniem ī qualibet tribu, quia cum Naason fuisset princeps, vt patet ſ. c. 1. debebat filius eius Salmon esse princeps, sed non ponitur hic ipse, & tūc superuiuebat, vt dictū est. ergo necesse est, q̄ vel isti non sint principes tribuum, vel principatus non veniat per lineam progeniei. Sed hoc falsum est, quia in veteri testamento omnia per progeniem deriuabātur, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus summo sacerdoti succedebat filius eius in summum sacerdotem: Exodi 29. & Leui. c. 6. etiam in minoribus sacerdotibus hoc apparet, quia non erant minores sacerdotes, nisi qui essent de stirpe sacerdotum. Si quis autem de alijs conaretur accedere ad ministrādum moriebatur, vt patet supra ca. 3. In temporalibus quoque idem modus erat. nam reges per successionē veniebāt, vt patet ex processu tertij, & quarti libri Regum, ergo isti principes per successionem quoque venirent, & consequenter non essent isti principes tribuum, vt dictum est, sed essent alij aliqui principes ad hoc assignati, vt diuiderent terram.

CAP. XXXV.

HÆc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestrib⁹ Moab supra Iordanem contra Iericho. Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. Contra Orientem duo millia erunt

Iosue 21. Vrbes Leuitarum.

cubiti,

cubiti, & contra Meridiem similiter erunt duo millia, ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur.

Vrbes fugitiuorũ. Solue 2.

Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana. De ipsis autem oppidis, quæ Leuitis dabitis sex erunt in fugitiuorum auxilio separata, vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem: & exceptis his alia quadraginta duo oppida, id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorũ Israel, ab his, qui plus habent, plures auferentur, & qui minus, pauciores. Singuli iuxta mensuram hæreditatis suę dabunt oppida Leuitis.

Hæc quoque. Dicto de diuisione terrę quæ fiebat per sortem. Hic agitur de diuisione terrę sine sorte, & tangũtur duo: primum de Leuitarum habitaculis: secundo de fugitiuorum receptaculis, ibi. *Ait dominus ad.*

An quæ sequuntur fuerint posit præcedentia. Quæst. I.

Circa primum de ordine huius ad præcedẽtia dubium est, an fuerint ante illa, vel post. Et dicendum, quòd tam istud quam illa dicta sunt in eadem mãsione, scilicet in vltima. Quod satis apparet ex principio literæ, scilicet. Hæc quoque locutus est dominus in campestribus Moab, ergo etiam præcedentia ibi fuerat locutus. Et ex hoc etiam patet, q̃ non fuerunt hæc in temporibus multum differentibus, quia tempus quo in mansione vltima Israelitę steterunt antequam ista dicerentur, fuit minus quàm quatuor mensium, quia Moyses dixit ista, & ipse mortuus est in principio mensis 11. post recitationem Deuteronomij, quam fecit prima die mensis. 11. Deuterono. capit. 1. sed ad mansionem istã vltimam venerunt Israelitę forte in septimo mense, vel in octauo. Nam in principio mensis quinti anni huius 40. erant Israelitę in monte Hor, cum hoc tempore mortuus fuerit ibi Aaron supra capit. 33. & post hoc circuierunt multo tempore montem Seir, vt colligitur supra cap. 21. & Deutorono. ca. 2. Etiam pugnauerunt contra Amorrhæos, & ambulauerunt per plures mãsiones, ergo pro omnibus istis flueret tempus duorum mensium, aut amplius, & sic in septimo mẽse venerunt ad mansionem vltimam, vel aliquantum post, ergo in tempore intermedio septimi, & vndecimi mensis dicta fuerunt, & facta omnia, quæ habentur a cap. 22. vsque ad finem: ergo non fuit multum tempus inter ista, & illa quomodocunque se habeãt. Satis tamen dicendum, q̃ hic sit ordo consequens, licet constare non possit: nam ista sunt præceptiua pure, & non est in eis aliquid historicum ex quod cognosci possit de ordine precedentium ad hoc, in scriptura tñ nunquam est recedendum ab ordine eius, nisi propter aliquam causam apparentem, scilicet q̃ ex alio loco appareat, q̃ non fuerit ille ordo rerum gestarũ, qui mõstratur in litera: potissime, quia hic videtur fieri quædam continuatio, cum dicatur: Hęc quoque locutus est, ideo non solum præcedentia Deus mandauit Moysi, sed etiam ista, ergo prius illa quàm ista dicta videntur. *Hæc quoque locutus est dominus ad Moysen.*

Ideo etiam ista præcepta, quæ habentur hic dedit illi, nam generale erat, q̃ Deus non loqueretur ad populum per seipsum, vel per Angelum, sed loquebatur ad Moysen, & ipse illud populo significabat. *In campestribus Moab.* Ista est mansio vltima in deserto apud Iordanem, & vocantur campestria quædam loca non penitus plana, quę sunt inter descensum de mõtibus Abarim, & Iordanem, & sunt ibi duę mansiones, s. cãpestria, & planiora loca, vt patet supra cap. 33. Istud autem intelligitur de vltima mansione, quæ erat in Belsethim in planioribus locis Moab. Vocantur autem campestria Moab, quia ista terra pertinuit olim ad terram Moab. sed rex Sehon tulit eam de manu Moabitarum. *Contra Iericho.* Ideo ista campestria sunt disposita contra vrbem Iericho, s. q̃ est Iericho occidentalis respectu istorum campestrium, quia Iericho est in parte Orientali terrę Chanaan, terra autem campestrium Moab est magis Orientalis, quàm tota terra Chanaã, & est in extremitate Occidentali ipsius, ideo erat contra Iericho, s. q̃ ista sunt coniuncta Iordane interposito. *Super Iordanem.* Ideo mansio ista erat super Iordanem, s. apud illum. Et dicitur esse supra, quia erat in locis eminentioribus, cum Iordanis fluat per humiliora loca, sic enim dicit semper de aqua, q̃ est sub terra, quia descendit ad partes eius proniores, sic dicitur Psal. 23. quia super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum, ideo est orbis terræ est sup maria, & flumina. *Præcipe filiis Israel.* Ista, quę sequũtur dabantur per modum præcepti, quia obligabant totam multitudinem, & sic poni oportuit: nam si ista spontanea essent, fortassis non darent Israelitę Leuitis de vribibus suis ex auaritia, & sic non haberent Leuitę locum manendi in terra Chanaan. *Vt det Leuitis de possessionibus suis.* Hic vocantur Leuitę omnes, siue de genere sacerdotum, siue de simplicibus Leuitis, aliquando tamen soli minores Leuitæ vocant Leuitę, & alij vocantur sacerdotes, sed hic Leuita significat stirpem, & non ministrationis gradum. Istis iubebat Deus dari vrbes ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, quia ipsi non habebant aliquam partẽ terræ eis correspondentem: tota quippe terra diuisa fuit per duodecim sortes, secundum numerum duodecim tribuum Israel. Pro Leuitis autem nihil restabat, quod diuidi posset, sed quælibet tribus dare debebat Leuitis de vribus suis ad habitandum, vt infra dicitur.

Quare Leuitæ non acceperunt sortem cum alijs tribubus, cum ipsi essent vna tribus de tribubus. Quæst. II.

Quaeret aliquis, quare Leuitę non acceperunt sortem cum cęteris Israelitis, cum essent vna de tribubus Israel.

Respondetur, quòd hoc factum est, ne grauarentur cæteræ tribus, nam nihil habebant Israelitæ, nisi terram illam de cuius fructibus alerentur. Leuitis autem datum fuit aliquod ius speciale super reliquas tribus, s. q̃ acciperent ab eis omnium fructuum decimas, & primitias, & redemptiones primogenitorum, & iura sacrificiorum, & reliqua, de quibus supra cap. 18. Ista autem, vt declaratum fuit ibidem, sunt maioris precij, quàm fructus vnius, vel duarum sortium quolibet anno. Nam etiam solæ decimæ erant plus, quàm fructus vnius sortis, quia erant duodecim sortes, & dabãtur decimę de illis: si ergo superadderetur Leuitis sors terrę efficerentur diuites in immensum, & essent multo excellentiores reliquis tribubus, & daretur locus inuidiæ illis. nunc autem cum Leuitę nõ haberent aliquam partem terrę, reliqui Israelitæ ponte dabant sibi iura, quæ valerent plus quàm vna sors, &

& etiam ipsi non grauabantur: nam alio modo quantum dabatur Leuitis adimebatur alijs tribubus, nunc autem nihil illis tollebatur. Item non debuerunt Leuitę accipere sortem, quia nihil profecisset eis, erat q̃ pe terra ista ad colendum, sed Leuitæ non poterant occupari in cultu cum haberent ministeria Dei in sanctuario, ma[illegible]me autem sacerdotes, qui nimis occupabantur, ideo perderetur terra sine cultore, reliquæ autem tribus terram colebant, quia non vacabant alijs operibus, ideo eis conueniebant sortes. Ob hoc autem Leuitis solum datę sunt vrbes ad habitandum, & suburbana ad pascendum pecora: nullę autem segetes, vel vineæ ad colendum traditę sunt. Item si Leuitis fuisset data aliqua sors, illi habitassent simul, sicut quælibet alia tribus accipiebat simul totam sortẽ suam, sed hoc non conueniebat, quia tunc nõ possent ire faciliter ad ministrandum ad Sanctuarium domini: nam mutabatur Sanctuarium de loco in locum, ideo cum ad vnam extremitatem, vel partem regni Sanctuarium moueretur, esset difficile sacerdotibus & Leuitis ire ad illam partem, si autem loca sua essẽt dispersa per terram Israel ad quamcunque partem Sãctuarium moueretur semper essent ibi aliqui Leuitę, & sacerdotes, & sic conuenienter fieri debuit, vt nihil haberent, sed ab alijs reciperent, & tamen non erant vrbes istæ datę penitus in Eleemosynam, cum cogerentur Israelitæ dare ex mandato Dei, & Leuitę habẽtes vrbes illas erant domini earum, sicut quęlibet tribus erat domina vrbium suarum. Erant tamen priuilegiatę vrbes Leuitarum, quòd non possent vendi alijs tribubus. De quo Leui. cap. vlti.

Ideo Leuitę habẽdo vrbes non dicebantur habere possessionem.

De possessionibus suis vrbes ad habitandum. Ideo non accipiebant Leuitę partem aliquam terræ per seipsos a principio, quia hoc esset accipere sortem, sed solum recipiebant de possessionibus Israelitarum, scilicet, q̃ inter Israelitas primo diuidebatur sorte tota terra, & cum prouenisset tribui cuilibet pars vna de illa accipiebantur aliquę vrbes pro Leuitis. Et quamquam Leuitę haberent vrbes 48. sicut infra patet, tamen non dicebantur habere possessionẽ, sicut Israelitę, & hoc propter duo. Primo quia licet Leuitę haberent vrbes, tamen non habebant eas per sortem tanquam competeret eis ius diuidendi terram primo, & accipiendi partem, sed accipiebant vrbes istas per dationem aliarum tribuum, quelibet enim dabat aliqua loca. Secũdo non dicebantur Leuitę habere possessionem, quia possessio, vel sors magis pertinet ad agros, vel vineas quàm ad ciuitates, & habitacula, cum ex illis habeatur vitę sustentatio, ex his autem non, sed Leuitę non acceperunt aliquos agros, sed solas vrbes, & suburbana, vt patet infra, ideo non dicebantur habere possessionem. & dicitur hic, quòd erunt vrbes ad habitandum, scilicet, quòd non indigebant eis Leuitę ad aliquem alium vsum, nisi ad habitationem, ideo quamquam nomine ciuitatis intelligerentur termini eius, tamen cum dabatur ciuitas aliqua Leuitis non dabantur agri, nec rura illius vrbis, quia ad habitandum solum erant vrbes datę, & non simpliciter. Dicitur autem, quòd si in istis vrbibus essent aliqui reditus, vtpote vectigalium, vel aliorum modorum, non pertinebant ad Leuitas sed ad tribum quę dedisset talem vrbem, etiam si intra ciuitatem essent aliquę lapidicinę, vel aurifodinę, vel minerę aliorum metallorum, vel similia non pertinebãt illa ad Leuitas, sed ad illos, qui dederant vrbem. Etiam totum territorium cuiuslibet vrbis vinearum, & agrorum, & viculorum non pertinebat ad Leuitas, sed ad dantes vrbem pręter mille passus in circuitu vrbis ad quamlibet partem, vt infra patet.

Et suburbana eorum per circuitum. Dicuntur suburbana spatia adiacentia vrbi, quasi sub vrbe posita, & erãt ista suburbana mille passuum versus omnem partem, vt patet infra, & erant ad alenda pecora.

Quo Leuitę habebant in diuersis vrbibus, cum debebant esse in Sãctuario.

Vt ipsi in oppidis maneant. Ideo vrbes erant, vt habitarent in eis Leuitę. Vocantur hic oppida vrbes, & villę: nam scriptura non distinguit vrbes a villis, sicut nos vulgariter loquentes distinguimus, sed omnia loca murata vrbes vocantur. In istis manebant Leuitę, & in his, vt communiter erat Sanctuariũ domini, vel locus sacrificandi.

Sed dicet aliquis quomodo Leuitę manebant in diuersis vrbibus, quia ipsi debebant esse in Sanctuario ad ministrandum coram Domino semper?

Respondendum est, q̃ Leuitę, & sacerdotes erant valde multi, scilicet tota vna tribus, & non possent capi in aliquo loco quantumcunque ille esset magnus, sed erant diuisi per plura loca. Etiam ista diuisio erat quoniam Leuitę non debebant semper esse in loco Sanctuarij ad ministrandum, sed seruiebant per vices tam sacerdotes, quàm Leuitę minores, vt colligitur primo Paralipo. a cap. 23. vsque ad 26. nam erant factę sortes inter sacerdotes, & vna ministrabat vno tempore, & alia alio, inter Leuitas quoque eodem modo erant diuisiones. Istud fuit tempore Dauid, qui hęc ordinauit primo Paralipo. cap. 26. sed etiam tempore Moysi, & toto tempore ante Dauid fuerunt inter sacerdotes, & Leuitas diuisiones ministrorum, scilicet, quòd non ministrabant omnes semper, sed qui ministraturi erant veniebant de vrbibus suis, & manebant in Sanctuario statuto tempore, deinde reuertebantur in oppida sua succedentibus alijs in ministratione. Sic patet de Zacharia patre beati Ioannis, qui fuit de sacerdotibus, & ministrauit, Luę cap. 1. sed completo tempore ministrationis suę dicitur ibidem, quòd iuit ĩ domum suam, quę erat in deserto Iudęę. De tempore etiam Moysi dicitur, quòd sic Leuitę, qui manerent in vrbibus desiderantes locũ Sanctuarij vellent illuc ire, & ibi semper manere, daretur eis semper portio, quę consueuerat dari assistentibus, & pręter hoc id, quod debebatur eis in vrbibus suis, ergo non obligabantur Leuitę sacerdotes manere in loco Sanctuarij semper, nec manebant, vnde oportebat, quòd haberent alia oppida.

Et suburbana sint pecoribus, atque iumentis. Ideo suburbana vrbium assignabuntur pro pecoribus, & iumentis. Differunt enim pecora a iumẽtis, quia pecora sunt animalia pertinentia ad cibum: sicut bos, ouis, & capra, dum non sunt volatilia nec aquatilia: iumenta vero sunt animalia pertinentia ad humanum adiutoriũ ab adiuuando dicta, & ad cibum non pertinent, sicut equus, mulus, asinus, & chamelus. Indigebant autem Leuitæ suburbanis ad pascua istorũ animalium, quia in istis abundabant nimis, & non indigebãt agris, nec vineis. Cuius causa patet, quia Leuitę accipiebant omnes decimas, & primitias de omnibus fructib⁹ terrę, & de animalibus, ideo sufficienter inde habebant alimentum, nec oportebat, quòd aliquam terram colerent ad habendum fructus, ideo non fuerunt datia agri nec vineę, sed sola suburbana ad pascua. Etiam non possent sacerdotes, & Leuitę vacare culturę terrę ad plenum propter ministrationem, quam habebant in Sanctuario, pascuis autem egebant, quia habebant multa pecora, & iumenta super alias tribus: nam recipiebant Leuitę decimas omnium animalium, de quo Leuitici capitu. vigesimo septimo. habebant etiã animalia de primitijs, multa quoque de votis, & oblationibus alijsque iuribus sacerdotalibus, de quibus supra capitu. decimo octauo. Vnde necesse erat abundare nimis in animalibus, & pro his danda erat Leuitis terra multum pascualis, habebant autem Leuitę ciuitates

tates breuiorum terminorum. Nam quæcunque ciui F
tas ipsorum habebat solum in circuitu mille passus siue magna, siue parua esset. Aliæ autem ciuitates Israelitarum habebant maiores terminos, & hoc, quia vrbes Leuitarum non habebãt agros, & vineas ad colendum, sed solum loca pascualia, vrbes autem aliarum tribuum habebant agros, & vineas, & pascua, & in hoc Leuitæ non erant multum onerosi alijs Israeli tis cum parum acciperent de terra, quam ipsi colere possent.

Quæ a muris ciuitatum forinsecus per circuitum mille passuum spatio tenduntur. Ponitur mensura suburbanorũ, scilicet, quòd non acciperent Leuitæ totum terminũ ciuitatis cuiuslibet, quæ daretur eis pro pascuis, sed erat determinatum spatium, scilicet mille passuũ ad omnem partem, reliquum autem de terminis vrbiũ istarum pertinebat ad illas tribus quarum erãt vrbes, & in hoc non erat differẽtia, siue essent vrbes magnæ, siue paruæ, quia quælibet solum habitura erat mille passus per circuitum.

Quomodo computarentur suburbana ciuitatum, quæ dabantur Leuitis. Quæst. III.

QVAERET aliquis de istis vrbibus, quæ dabãtur Leuitis: quomodo computarentur suburbana earum per mille passus, scilicet si in hoc medio essent agri, vel vineæ, an deberent computari de suburbanis, vel non. Si enim dicatur, quòd debebant computari, videbitur fortassis inconueniens, quia Leuitæ non habituri erãt agros, aut vineas, sed solum pascua, & hoc modo haberent agros, & vineas. Etiam grauarentur Israelitæ cum Leuitæ reciperent agros eorum. Si autem dicatur è contrario, quòd non computabantur agri, & vineæ, stat inconueniens, quia tunc non possent habere Leuitæ loca pascuorum: nam debebant computari isti mille passus a mẽnibus vrbium, vt patet in litera, sed contingit, vt communiter in locis coniũctis vrbi esse agros, & vineas, ergo possent habere Leuitæ mille passus in circuitu vrbium, ĩ quibus pauca essent loca pascualia, & sic fraudarentur Leuitæ.

Sciẽdum igitur, quòd computatio ista fiebat a mẽnibus vrbium continue vsque ad mille passus per circuitum ad omnem partem, & omnia loca media debebant redigi in pascua, vnde licet ibi essent agri, vel vineæ aut arbusta, quando istæ ciuitates datæ sunt Leuitis, debebant relinqui omnia pro pascuis, ita vt amplius non essent ibi vineæ, vel segetes. & sic non fraudabantur Leuitæ quantum ad suburbana eis debita. I

Et quando arguitur, quòd Leuitæ non debebant habere agros, aut vineas, verum est quantum ad hoc: quòd non colerent illos ad percipiendum inde fructus, sed bene poterant habere ad redigendum in pascua pecorum, & iumentorum.

Et quando dicitur, quòd grauarentur alij Israelitæ quia tollerentur eis agri: dicendum, quòd grauamen est si præsupponatur, quòd ipsi habituri erant omnes agros, sed hoc modo etiam dicetur, quòd grauarentur cum dantur Leuitis aliquæ vrbes, vel suburbana cum primò pertinerẽt omnia ad Israelitas, sed in hoc nemo dicit eos grauatos cum Deus sic statuerit, vt darentur quædam vrbes Leuitis cum suburbanis, ergo nec debent esse grauati, si darentur eis agri, qui erant apud vrbes ad redigẽdum in pascua pecorum. K

Sed arguetur, quòd nullo modo conuertebantur isti agri in pascua, quia isti dabantur tribubus, ad quas pertinebant vrbes illæ, ergo non conuertebãtur in pascua. Antecedens patet, quia Iosue 21. capit. cum dicitur, quòd ciuitas Hebron pertinebat ad Caleb, & postea fuit data sacerdotibus, sed agros eius, & vicu- los possedit Caleb.

Respondendum est, q̃ hoc intelligitur de agris illis, qui non erant suburbana: nam ciuitas ista habebat rura multa, & magnum territorium: demptis ergo mille passibus in circuitu ciuitatis reliqua pertinuerũt ad Caleb siue agri, siue territoria, agri tamen qui erant in istis mille passibus redacti in pascua, & isti non pertinuerunt ad Caleb.

An si in suburbanis essent aliqua rura essent Leuitarum. Quæst. IIII.

G QVAERETVR vlterius, si in istis suburbanis vrbium essent aliqua rura an pertinerẽt ad Leuitas, scilicet, vt habitarent in eis, sicut in vrbibus, vel non.

Respondendum est, quòd rura, & viculi adiacentes vrbibus non pertinebant ad Leuitas, sed ad illos, quorum erant illæ vrbes, sic patet de Hebron: nam Iosue capitu. 21. dicitur, quòd Caleb possedit agros Hebron, & viculos eius, & vrbs mansit Leuitis. Videtur ergo, quòd licet essent viculi in territorijs vrbium, nõ pertinerent ad Leuitas, sed ad Israelitas. Et causa est, quia non dabantur Leuitis, nisi vrbes, & suburbana ad alenda pecora, sed non poterant conuenienter viculi, vel rura redigi in suburbana, ergo licet essent intra suburbana non pertinerent ad Leuitas, erat tamẽ hoc, quòd si illi viculi haberent prædia quæcunque, H vel territoria, quæ non distarent ab vrbe per mille passus, computabantur etiam illa in suburbanis Leuitarum, & sic per accidens nocebatur talibus locis, quia licet non essent ipsa loca danda Leuitis, tamen partes territoriorum suorum auferebantur eis, & incipiebant habere ista loca territoria sua distantia ab eis, nullus tamen viculorum, vel rurum cedebat Leuitis ad habitationem, quia iam haberent vltra id, quod Deus dederat, scilicet vltra 48. vrbes, quas solum tradidit ad habitationem illis.

Contra Orientem duo millia erunt Cubiti. Hic determinatur magis in speciali mensura suburbanorum, scilicet, quòd quælibet ciuitas haberet contra Oriẽtem duo millia cubitorum pro suburbanis, & totidem versus omnem partem.

Quare deberent describi suburbana, vbi non essent per mille passus. Quæst. V.

QVAERET aliquis quid si istæ vrbes essent in extremitatibus regnorum, ita quòd aliqua earum non haberet duo millia passuum vsque ad cõfinia alterius regni, quomodo debebant ibi describi suburbana.

Respondendum est, quòd vrbes datæ Leuitis non fuerunt datæ per sortem, quia tunc potuisset euenire, quòd aliquæ vrbes fuissent eis datæ in extremitate regnorum, vel in locis separatis, sed fuerunt datæ ex electione, scilicet, quòd ipsi, qui erant de aliqua tribu de vrbibus suis eligebant aliquas, quas darent Leuitis, vt declaratum fuit Iosue capitu. 21. & tunc poterant eis dare tales vrbes, quæ non essent in extremitatibus regnorum, nec paterentur istud inconueniens. Sic quoque esset de vrbibus, quæ erant in visceribus ipsius terræ Chanaan, quia aliquæ essent, ita coniunctæ alijs ex aliqua parte, quòd non possent ibi assignari spatia suburbanorum, quin alijs vrbibus aliquid adimeretur de territorijs suis.

Et tunc dicendum, quòd aut istæ vrbes erant in extremitatibus sortium, scilicet, quòd illa vrbs, quæ deberet dari Leuitis de tribu Iudæ esset in confinio sortis

tis Beniamin, & essent, ita coniuncta, quòd non pos- A
sent assignari ĩ suburbana, nisi adimeretur aliquid de terra sortis Beniamin.

Et tunc dicendum, quòd tales vrbes non poterant dari Leuitis, quia aut fraudarentur Leuitæ, scilicet si darentur eis suburbana non habentia duo millia cubitorum, vel grauarẽtur, qui essent de tribu Beniamin cum tolleretur eis aliquid de territorijs suis ad dandum Leuitis. Si autem essent istæ vrbes in medio sortium, vtpote in sorte Beniamin essent aliquæ duæ vrbes, quarum territoria vnius versus aliam non erãt duorum millium cubitorum.

Tunc dicendum, quòd bene poterant dari tales vrbes Leuitis, quia id quod deficiebat vni vrbi de territorio, suppleret de territorio alterius vrbis, & in hoc B
nulli præiudicabatur, quia tota gens vnius tribus poterat mutare terminos vrbium antequam esset ius alicui quæsitum specialiter, scilicet ante diuisionem factam, & sic accidit in vrbibus datis Leuitis, quoniam cum Israelitæ acceperũt sortes suas antequam speciaLiter possiderent separauerunt vrbes, quas daturi erãt Leuitis, vt colligitur ex processu Iosue decimonono, & vigesimoprimo capitu. vbi post factam diuisionẽ terræ Chanaan inter tribus Israel in Silo ponitur de separatione vrbium pro fugitiuis, & de vrbibus Leuitarum, & hoc antequam recederent Israelitæ de Silo, sed antequam inde recederent, nondum acceperat aliquis specialiter possessionem, ergo ante diuisiones speciales tribuum quantum ad partes correspondentes in familijs suis, & domibus fuit facta separatio ciuitatum pro Leuitis, & sic potuerunt hęc conuenienter fieri. C

Quomodo concordari debent ista dicta, quòd suburbana sint extensa per mille passus, & post dicat per duo millia cubitorum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quomodo ista litera stare possit, quia supra dicitur, quòd suburbana extendebantur spatio mille passuum, & hic dicitur, quòd extendebãtur spatio duorum millium cubitorum.

Aliqui respondent, quòd tantum continetur in D
mille passibus, sicut in duobus millibus cubitorum, & sic est eadem mensura, licet nomina sint diuersa.

Sed hoc non tenet Nicolaus nec Hebræi. Etiam arguunt, quia hoc est contra quantitatem quam cõmuniter assignamus passui, scilicet quinque pedes, cubito autem damus duos pedes, ideo mille passus essẽt duo millia, & quingenta cubitorum.

Ad hoc respondent isti, quòd passus solum continet quatuor pedes, & sic mille passus sunt duo millia cubitorum.

Sed contra hoc stat argumentum, quia in Hebræo semper ponitur cubitus: nam primo nominantur mille cubiti, & deinde duo millia cubitorum, & sic non stabit, quòd ista mẽsura sit eadem, ideo aliqui Hebræi E
dicunt, quòd ciuitates Leuitarum habebant in circuitu mille cubitos, deinde duo millia cubitorum, & sic habebat quodlibet oppidum in circuitu tria millia cubitorum, siue leucam, & dimidiam, vt aliqui computant.

Sed ponuntur mille cubiti distincti, quia in primis mille cubitis, qui erant coniuncti ciuitati non plantabantur vineæ, nec colebantur agri, sed solum erant ad recreationem hominum, & ad pastum animalium, alij duo mille cubiti poterant esse pro plantationibus, vel quibuscunque vsibus, & sic dicunt, quòd potest concordari litera Hebraica cum litera nostra dicendo, quòd accipiatur passus, & cubitus pro eodem, vt sicut in Hebræo dicitur mille cubitorum, ita dicatur hic mille passuum. Et si arguatur, quòd valde maior est quantitas passus, quàm cubiti.

Respondetur, quòd passus secundum aliquos est Passus quã
quinque pedum secũdum alios est quatuor. & potest titas.
accipi passus dupliciter, scilicet aut pro quantitate occupata inter pedem, & pedem mouentis se, aut pro quantitate ista addita quãtitate, quæ sub pedibus est.

Secundo modo passus continet quatuor pedes, & est duplex ad cubitum, primo modo accipiendo, passus continet duos pedes, quia inter pedem, & pedem duo pedes spatij continẽtur, & isto modo cubitus est equalis passui, & sic volunt intelligere, quod litera nostra accepit, scilicet, quòd per mille passus intelligeret mille cubitos. Sed in hoc est duplex error, primus quia iste sensus non potest applicari literæ nostræ: secundus quia non potest stare secundum veritatem.

De primo patet, quia in Hebræo ponitur hic cubitus tam in primo quàm in secundo, & nunquam ponitur passus. Si autem litera nostra voluisset intelligere cubitos per passus quare vteretur ista obscuritate loquendi, potissimum quia deuiat ab Hebræo, & non erat aliqua causa ad deuiandum, immo clarior sententia erat ponendo cubitos quàm passus? si forte vellet litera nostra intelligere sensum illum, quem litera Hebraica facit in cortice. ideo sensus literæ nostræ est, quòd solum essent mille passus, & isti sunt duo millia cubitorum: nam cubitus continet duos pedes, & passus continet quinque si accipiatur vnus passus, & tamen quando accipiuntur multi continue passus continet quatuor pedes. Et causa est, quia inter pedem, & pedem mouentis se sunt tres pedes, & duo pedes terræ sub pedibus eius erunt quinque, sed si hoc accipiatur in vno passu non poterit accipi in multis continuatis, quia iam pro sequenti passu solum manerent quatuor pedes, ideo in mouente se continue si accipiantur passus vniformiter necesse est accipi quatuor pedes in quolibet passu, scilicet tres pedes terræ inter pedem, & pedem mouentis se, & quantitas terræ sub vno de pedibus eius, terra autem sub alio pede computabitur pro sequenti passu, & sic fieret continue in omnibus, ideo hoc dato sunt passus dupli ad cubitos, & ob hoc cum ponantur in Hebræo supra mille cubiti, & hic iterum duo millia cubitorum visum est impossibile literæ nostræ, ideo concordando transtulit passus pro cubitis, in primo, & in secundo posuit cubitos eo, quòd tantum continet mille passus, sicut duo millia cubitorum: litera autem Hebræa est interdum multum confusa, & ponit vnum pro altero, & sic posuit cubitos primo quàm si posuisset passus, litera autem nostra voluit eam exponere, & posuit passus, & cubitos: manifeste autẽ apparet, quòd sit vtraque sententia supra, & hic, & isti cubiti non sint aliquid additum ad præcedentia, quia supra ponebatur terminus suburbanorum, scilicet, quòd essent mille passus. Hic autem declarat quomodo sint, scilicet ad Orientem duo millia cubitorum, ideſt mille passus, & totidem ad occidentem, & sic de alijs.

Secũdum horum erat, quòd sensus quem isti faciebant non potest stare: dicebant enim quòd erant tria millia cubitorum versus omnem partem, & in primis mille cubitis non poterant Leuitæ aliquid colere nec agri, vel de vineis, sed relinquebant pro pascuis, in duobus millibus autem cubitis sequẽtibus dicunt, quòd poterant plantare, & similia facere.

Sed hoc non stat, quia Leuitæ non erant habituri agros, & vineas, sed solum pascua, alioquin non fieret aliquid speciale in eis magis quàm in alijs tribubus, sed darentur eis vrbes cum territorijs suis ad plantandum, serendum, & pascendum.

Sed

Sed hoc falsum est, quia non acceperunt ipsi hereditatem, sicut cęteræ tribus, sed solum ciuitates ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora Iosue capit. decimoquarto, ergo non poterant poni illi duo mille cubiti.

Item adhuc concesso, quòd Leuitę possent habere agros, & vineas, quod falsum est non deberet esse talis distinctio, scilicet, quòd in mille cubitis haberent pascua, & in alijs quodcunque vellent, siue agros, siue vineas, quia hoc nihil agit ad rem: nam dato, quòd possent habere agros, & vineas ipsi prouiderent sibi quantum de agris, & vineis, & quantum de pascuis habituri essent, sicut viderent expedire. Nec erat determinatio illa conueniens, quia alicubi sufficeret habere minus quàm mille cubitos, & alicubi non sufficerent. Item similiter debuisset esse in alijs Israelitis: nam ipsi habebant agros, & vineas, & pascua, & tamẽ fuit determinatum illis quantũ haberent de pascuis, & quantum de agris, ita igitur fieret in Leuitis.

Ideo dicendum, quòd non potest stare sensus, sed redeundum ad sensum supra assignatum, ita quòd solum essent mille passus in circuitu, & isti sunt idem quod duo millia cubitorum per modum dictum, & hic solum explicatur, quod dicebatur supra.

Et contra Meridiem similiter duo millia. Scilicet duo millia cubitorum versus omnem partem. Ponuntur hic duo millia cubitorum, & quamquam ponantur hic solum versus quatuor puncta cęli, tamen intelligendum est ad omnem partem, quę est inter istą quatuor puncta, verbi gratia si fieret circulus, cuius centrum esset ciuitas, & semidiameter esset cubitorum duorum millium, tunc in omni parte arcus circunferentię distaret a cẽtro per duo millia cubitorum, & illud esset assignatio suburbanorum.

Ad mare quoque quod respicit occidentem. Ideſt ad partem Occidentalem. Sacra enim scriptura accipit mare pro occidente, quia loquitur secundum consuetudinem terrę Chanaan, quia in terra illa latus Occidentale clauditur a mari mediterraneo totaliter, vt patet præcedenti capitu. ideo nihil magis est dici ad occidẽtem, quàm ad mare, litera tamen nostra communiter transtulit ad occidentem quamquam in Hebræo ponatur ad mare. Et ratio est, quia licet respectu Hebręorum habitantium in terra Chanaan esset mare pars Occidentalis, tamen respectu nostri non est, ideo non esset cognitum quid significaret mare, hic tamẽ clarius ponitur, quia nõ dicitur ad mare absolute, sed ad mare, quod respicit Occidentem, & tunc est sensus, quòd in terra Chanaan erant tria maria, duo ab Oriente, & vnum ab Occidente, ab Oriente namque vbi copulatur latus Orietale lateri Meridiano est mare Sodomorum, quod alias vocatur mare mortuum, vel mare salsissimum, de quo præcedenti capitu. In eodem autem latere Orientali magis circa medium lateris est mare Geneſareth, quod vocatur præcedenti capitu. mare Ceneret, & est in terra Galileæ, vnde vocatur mare Galileę, vel Tyberiadis: Ioann. capit. sexto. tertium mare est ad Occidentem, & istud claudit totum latus Occidentale, est autem istud mare magnum, quia est Mediterraneũ egrediens de Oceano. Alia duo maria non sunt proprie maria, quia nec sũt ipsum mare magnum, nec brachia eius, sed quędam magnę lacus. Hic autem intelligitur de mari magno, quod est ad Occidentem.

Eadem mensura erit. Scilicet duorum millium cubitorum. *Et a septentrionali plaga.* Scilicet a parte aquilonari: plaga enim significat partem mundi, & aliquãdo significat vulnus, aliquando armaturam ceruorũ, vel aliorum brutorum capiendorum.

Aequali termino finietur. Scilicet duobus millibus passibus, ita quòd ex omni parte suburbana essent ęqualia. *Eruntque vrbes in medio, & foris suburbana.* Ideſt nõ assignabuntur suburbana solum ad vnam partem vrbis, scilicet ad Occidentem, vel ad Orientem, sed ad omnem partem, & sic erant vrbes in medio, ideſt ex omni parte æquidistantes termino suburbanorum, sicut facto circulo centrum ab omnibus punctis eius æquidistat, & sunt suburbana foris, ideſt in circuitu.

De ipsis autem oppidis. Secundum aliquos incipit hic secunda pars capituli, scilicet de fugitiuorum receptaculis, secundum alios incipit infra. *Ait dominus ad Moysen.* Sed in hoc modicum differt. Et ponitur hic modus accipiendi vrbes pro Leuitis.

Dictum enim fuerat, qp de possessionibus Israelitarum darentur vrbes Leuitis cum suburbanis, hic autem determinantur, quot vrbes essent, & a quibus acciperentur, & quid de eis fieret. Et dicitur, quòd de vrbibus Leuitarum acciperentur ciuitates pro fugitiuis.

Quæ Leuitis dabitis. Scilicet, quando diuiseritis vobis terram etiam assignabitis vrbes pro Leuitis, & accipiuntur hic Leuitæ non pro ministerio, sed pro genere, quia omnes tam sacerdotes, quàm Leuitæ accipiebant vrbes.

Sex erunt in fugitiuorum auxilia separata. Ideſt sex vrbes erunt, ad quas possint confugere fugitiui. Isti sunt, qui fuderunt sanguinem inuoluntarij, ideo datur eis locus, in quo possint securi viuere vsque ad mortem summi sacerdotis, & postea redire in terram suam, vt patet infra. Erant autem istę vrbes priuilegiatę, quòd homicidę ad eas confugientes non possent inde educi, nec ibi occidi: aliquando si aduersarius occideret hostem suũ ibi dato, quòd iste reus esset, quia infringebat ĩmunitates locorum, iste occisor erat reus mortis, in quocunque tamẽ alio loco proximus occisi apprehenderet occisorem, poterat eum occidere impune, etiam si apud portam ciuitatis vrbis refugij, dum tamen non esset ingressus in eam, etiam si iste non esset reus mortis, vt patet infra. De istis autem sex oppidis sciendum, quòd non debebant vbicunq; signari, sed in locis proportionabilibus secundum distantiam, scilicet, quòd non ponerentur omnes sex vrbes simul, vel in partibus separatissimis terræ Chanaan, sed terra illa mensuraretur, & assignarẽtur istę sex vrbes in ea secundum ęquidistantiam, scilicet, quòd essent diffusæ istæ vrbes per totam terram Chanaan, & tãtum distaret vna ab alia, sicut alia ab altera, ita quòd non esset aliqua regio in terra Chanaan, quę haberet a se multũ distantes omnes vrbes refugij. Causa huius est, quia aduersarius, scilicet propinquus occisi poterat persequi occisorem, & interficere eum, vbicũque apprehenderet ante vrbem refugij, ideo si multum distarent omnes vrbes refugij ab aliquo loco contingeret, quòd multi occisores innoxij antequam peruenirent ad vrbem refugij, occiderentur a propinquis occisorum, quod erat inconueniens. Ista causa redditur Deuteronom. capitu. decimonono.

Sex vrbes fugitiuorum.

Sciendum vlterius, quòd istæ sex vrbes non solum fuerũt assignatę pro fugitiuis, sed etiam aliæ tres, quia iussit dominus Deuteronom. decimonono capitu. tres alias assignari: fuit enim istud mãdatum datum a principio de sex vrbibus, deinde Deuteronom. decimono no capitu. iussit Deus, quòd assignarentur tres aliæ vrbes pro fugitiuis cũ dilataret Dominus terminos terrę Hebręorum.

Sciendum vlterius, quòd de istis sex vrbibus tres erant ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidię, & aliæ tres in terra Chanaan. Primę tres fuerunt assignatę per Moysen, scilicet Bosor, Ramoth, & Gaulon Deuterono, capitu. quarto, alias autem

autem tres in terra Chanaan non assignauit Moyses, quia non transiuit Iordanem, sed præcepit Israelitis, quod assignarent eas infra, cum dicitur: Quando trãsgressi fueritis Iordanem decernite quę vrbes esse debeant in presidia fugitiuorum. ponitur tamen de illis vrbibus Iosue capitu. 20.

Quare vrbes refugij assignatæ fuerunt in terra Leuitarum, & non in terra aliarum tribuum. Quæst. VII.

QVAERET VR aliquis, circa hoc quare assignabantur vrbes refugij in terra Leuitarum, & nulla earum assignabatur in terra Israelitarum.

Respondendum, quòd hoc videbatur conuenire propter duo. Primo quia istæ vrbes non debebant esse coniunctę nimis, nec multum distantes, sed dispersę proportionaliter per ipsam terram Chanaan, & sic erat de vrbibus Leuitarũ, quia ipsi non habebant omnes vrbes simul, sed dispersas per terram omnium tribuum, ideo ibi conuenienter ponerentur, ideo pertinebat ad Leuitas habere vrbes istas, qa liberare a morte magis pertinet ad ministros Dei, quàm ad alios populares, ideo postea inolitum est, vt qui occiderint, vel aliquid praue commiserint ad ecclesias fugiant, vt ibi saluentur, non erant tamen eadem priuilegia ciuitatum refugij, & Ecclesiarum nostrarum. Nam in Ecclesijs liberantur homines quodcunque delictum fecerint exceptis quibusdam, de quibus extra, de immunitate Ecclesiarum per totum, & præcipue in cap. inter alia. De hoc autem an esset eadem immunitas ciuitatum refugij, & Sanctuarij in veteri testamento, & an esset eadem immunitas Sanctuarij veteris testamenti, & Ecclesiarum nostrarum, & dato, quòd non esset, quare non fuit eadem immunitas ibi quæ hic, & an licuit, & quare in veteri testamento fuerunt vrbes refugij, & solum habuerunt priuilegia, quę habentur infra late declaratum est Iosue 20. capitu.

Quare primo assignatæ fuerunt sex ciuitates refugij, postea tres, & non omnes simul. Quæst. VIII.

QVAERET VR amplius circa assignationem ciuitatum refugij cũ assignatę fuerint sex a principio, & postea iussũ est de tribus, quare non assignatę fuerunt omnes nouem a principio.

Respondebit aliquis, quòd hoc fuit, quia a principio non habuerunt Iudæi terram, in qua assignarent istas tres vrbes. Nam viuente Iosue non fuit capta tota terra de manu hostium, sed latissima regio derelicta est hostibus, Iosue capitu. 13. & Iudi. cap. 3. Cũ autem illa terra capta esset, vel magna pars eius, debebant assignari tres vrbes, & hoc est, quod dicitur Deuteronomij decimonono ca. scilicet cum disperdiderit dominus Deus tuus gentes, tres ciuitates separabis tibi in medio terrę.

Sed arguetur, quòd debuissent ciuitates istę a principio designari quamquam non caperẽtur de manu hostium, postea autem cum essent captę deseruirent, vt ciuitates fugitiuorum: sic enim factum est de magna parte terrę Chanaan: nam tempore Iosue nõ erat capta tota terra. Iussit tamen dominus, quòd tota diuideretur, quia postea capienda erat: Iosue 13. capitu. & sic factum est: nam in sorte Iudæ prouenerunt ciuitates terræ Philisthiim Iosue cap. 15. & tamen illa non erat capta tũc, nec legitur fuisse capta, quin potius mãsit vsque ad destructionem Babylonicam, cum de ea prophetauerit tunc Zacharias capitu. 9. sic etiam fuit de terra Tyri, & Sidonis, quæ prouenerunt in sortem tribus Aser, & tamen non fuerunt captę, sed manserunt vsque ad tempus Saluatoris ibi Chananęi: Iosue 19. & Matth. capitu. 15. & sic in cęteris tribubus.

Respondendum est, quòd non debuerunt tres ciuitates vltimę separari a principio, sed postquam esset tradita terra in potestate Iudæorum. Pro quo sciendum, quòd istarum nouem ciuitatum tres primę assignatę sunt ante transitum Iordanis, & alię sex assignatę erant in terra Chanaan. De istis sex assignatę sunt tres immediate, vt Iudæi introierunt in terram illam, de quibus Iosue capit. 20. alię autem tres non fuerunt assignatæ, nec legitur, quòd postea fuerint assignatę, creditur tamen, quòd fuerint assignatę tempore Salomonis, vel pauloante, cum tunc Iudęi peruenerint ad suam maximam potestatem. sed a principio non conueniebat, quòd assignarentur istę tres ciuitates, quia nescirent Iudęi quantum de terra Chanaan prouentu rum erat eis, nunquam enim fuit in eorum potestate tota terra Chanaan, quantum ad hoc, quòd ipsi habitarent in tota illa, licet fecerint sibi gentes illas tributarias. Si igitur a principio assignassent omnes vrbes, quæ assignandę erant, distinxissent eas secundum proportionem totius terrę Chanaan, & hoc non conueniret, quia cum nunquam fuit tota terra in potestate eorum, contingeret, quòd aliquę vrbes de assignatis essent in terra, quæ non caperetur, & non proficerent pro fugitiuis, ideo oportebat iterum assignari. Fuit ergo conueniens, vt a principio assignarentur tres vrbes, & deinde cum peruenirent Iudæi ad maximam potestatem suam assignarentur alię tres secundum proportionem illius terrę captæ, & non secundum proportionem ipsius terræ Chanaan: quæ si tota fuisset Iudęis tradenda ad habitationem eorum, forte non iussisset dominus solum nouem vrbes assignari, sed forte duodecim aut plures. De diuisione autem totius terrę Chanaan inter tribus etiam si non esset capta terra illa, aliud est, quia non sequebatur aliud inconueniens ad istam diuisionem: immo si non fuisset tũc diuisa tota terra, oportebat quòd Iudæi sępissime facerent diuisiones, quod erat difficillimum, & contentio sum valde. Hoc patet, quia solum fuisset diuisa terra, quę acquisita fuit tempore Iosue, & deinde acquirerentur quatuor, vel quinque vrbes, & oportebat illas iterum diuidi, & si post hęc acquirerentur decem vel duodecim oportebat rursus diuisionem fieri, & sic toto tempore, si autem a principio tota terra diuideretur proportionaliter inter tribus, tollerẽtur multi labores, qui inessent in frequẽtissimis diuisionibus, etiam si fieret melius, quia sum tres, vel quatuor vrbes diuiderentur nouem tribubus, & dimidię, non poterant diuidi proportionaliter, sed necesse erat, quòd aliquę tribus grauarentur, & sic in partialibus diuisionibus fierent multa grauamina. Cum semel tota terra diuideretur, fieret hoc per partes proportionales secundum numerositatem cuiuslibet tribus, & commodius erat sic.

Item tollebatur inconueniens, quia facta totali diuisione, quamquam non esset tota terra acquisita, determinatum esset de quolibet loco, qui acquireretur ad quem peruenire deberet: nam ad illos perueniebat in quorum sorte erat, & non fiebat amplius aliqua diuisio, sed intendebantur tribus ad facilius acquirẽdam terram, nam cum cuilibet tribui esset assignata terra sua solicite agebat; vt erueret terrã suam de manibus hostium, & sic quælibet tribus pugnabat contra Chananęos illos, qui erant in sorte sua, si autẽ non esset facta diuisio totalis, terra quę nondum esset acquisita non pertineret ad aliquam tribum specialiter, sed ad totum populum, totus populus nõ moueretur ita faciliter, nec solicite curam haberent rerum communium

munium ad pugnandum pro illis, sicut faceret quæli
bet tribus pro terra sua, cum sciret eam specialiter ad
se pertinere. Et sic fiebat, quia quelibet tribus pugna
bat contra hostes terrę suę, & vna adiuuabat aliam, vt
adiuuaretur ab ea, sic patet Iudi. cap. 1. scilicet, & ait Iu-
das Simeoni fratri suo, ascende mecum in mea sorte,
& pugna contra Chananęum, vt & ego pergam tecũ
in sorte tua. De omnibus aliis etiam tribubus ibidẽ
habetur, quòd pugnauerint specialiter contra hostes
suos. Fuit igitur conueniens, quòd tota terra Cha-
naan a principio diuideretur, licet non esset tota acqui
sita. De vrbibus tamen refugij non fuit conueniens,
quòd a principio assignarentur, sed postea cum Iudæi
peruenirent ad maximam potestatem.

Occisores inuoluntarij erant tuti in ciuitatibus refugij, & destincti ne inuolũtarij.

Vt fugiat ad ea, qui fuderit sanguinem. Hic ponitur ab-
solute de effusore sanguinis, sed Iosue capit. 20. solum
dicitur de eo, qui effudit sanguinem nesciens, & infra
in litera dicitur in præsidio fugitiuorum, qui nolentes
sanguinem fuderint. Idem autem est ibi esse nolen-
tem, & esse nescientem, quia dicitur agere nescius, q
agit propter ignorantiam tanquam propter causam,
nolens autem secundum Aristo. 3. Ethico. magis dici-
tur de coacto, vel violentato quam de ignorante, quo
rum vterque vocatur inuoluntarius, sed hic non po-
test accipi nolens pro coacto, quia nullus potest esse
coactus ad occidendum alterum, nisi multum a casu,
vt siquis haberet gladium euaginatum nihil malum
cogitans, & aliquis impelleret eum super alium, &
occideret vel fortis ventus impellens faceret, quod
transuerberaret alium gladio, diceretur esse simpliciter violentia, & istud exemplum de homine portato a vento ponit Aristotel. 3. Ethicor. cum dicit: Si spiritus hominem alicubi tulerit, ideſt ventus, sed ad hoc non attẽdebat legislator, quia ista rarissima sunt, ideo accepit nolentem, & nescium pro ignorante, & ista ignorantia non est simpliciter, sed solum ipsius finis, vt patet in casu dato Deuteronomij, decimonono capitulo, scilicet si aliquis fuit cum alio in syluam ad scindendum ligna, & exiliens ferrum de securi percussit proximum suum, non est reus. Iste enim est ignorans circa finem, quia bene scit quid agit, sed ignorat quid sequetur ex illo, ignorantia autem circunstantiarum particularium facit aliquem inuoluntariũ, tertio Ethicorum. hic autem non ponitur de occidente voluntarie, vel inuoluntarie, sed de occidente simpliciter.

Fugientes ad vrbes refugij qua gaudebant immunitate.

Et verum est, quòd occidentes quomodocunque occiderent si ad vrbes refugij confugerent liberarentur ibi, postea tamen ventilabatur causa, & si reperiebantur innocentes manebat in eadem vrbe, si autem reperirentur nocentes iugulabantur. si vero solum in vrbibus istis cogerentur qui occiderant nescientes, & conuenire deberet antequam reciperentur in vrbem, quòd nescientes occiderent, non posset postea causa ventilari, tamen postquam isti confugiebãt ad vrbes, ventilabatur causa, quia ducebantur ad locum, vbi perpetratum fuerat homicidium, & ibi si reperirentur rei occidebantur, sin autem reducebantur in vrbem, ad quam confugerant, vt patet infra, ergo quando aliqui fugiebant ad vrbes istas adhuc dubium erat, an voluntarij, vel inuoluntarij homicidium perpetrassent, & tamen tempore isto gaudebant immunitate vrbiũ quousq; accusati a propinquis occisi essent in causam suam in loco, vbi patratum est homicidium. ergo non solum occidentes per ignorantiam, sed etiã quomodocunque poterant confugere in vrbes istas.

Et cum dicitur infra de occidentibus nescienter, vel inuoluntarie, intelligitur quantum ad hoc, quòd plene gaudent immunitate, scilicet ante ventilationẽ causę, & post: nam isti ante agitationem causę manebant in vrbibus cõfugij, & postquam ventilatę essent reducebantur per sententiam in easdem vrbes mansuri ibi vsque ad mortem summi sacerdotis gaudentes semper immunitate locorum. Sed quantum ad hoc quod est gaudere immunitate ante agitationem causę commune erat omnibus, siue occidentibus voluntarie, siue inuoluntarie. Hoc quippe discutiendũ erat in agitatione causę, & qui rei erant iugulabantur agitata causa, ideo scriptura, vt communiter ponit de occidentibus nescienter, quia intelligitur, quòd gaudere debeant immunitate totaliter.

Siquis occidisset alterũ sciẽs, & volens, tamen in defensionẽ sui ipsius, an gauderet immunitate vrbis.

Considerandum, quòd quamquam isti fugientes ad vrbes refugij, siue voluntarie, siue inuoluntarie occidissent gaudebant immunitate locorum quousque diffiniretur eos reos esse, tamen immediate, vt irent ad vrbes proponere debebant coram iudicibus loci, quòd ipsi occidissent inuoluntarie non facta discussione vlteriori susciepiebant eum illi iudices, & dabãt locum ad habitandum in vrbe, Iosue capitulo vigesimo, scilicet stabitque ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea, quę se comprobent inno centem, & sic susciepient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

Sciendum etiam, quòd istud quod dicitur de effusione sanguinis intelligitur de occisione: nam siquis percusserit alias proximum suum non occidens non debebat confugere ad istas vrbes, si tamen confugeret, gaudebat pro tunc immunitate. Causa huius erat, quia vrbes refugij assignatæ erant ad vitandam occisionem hominum innocentum. Deus enim permiserat Iudæis ad duritiam cordis sui, quòd si proximus alicuius occideretur ille posset immediate interficere occisorem vbicunque eum reperiret, antequam iudicaretur, quòd non erat reus effusi sanguinis, si autẽ non essent aliqua loca, in quibus se possent tueri tales occisores quousque causa eorum ventilaretur, cõtingeret multos eorum occidi ab hostibus, ideo assignata sunt loca refugij. siquis autem percuteret alterum non occidens, non permittebatur proximo viri percussi, quòd posset occidere percussorem, quia etiam si constaret, quòd hoc egisset per insidias, non erat iudicialiter occidendus. non ergo magis licebat proximo viri percussi occidere percussorem, quam aliquẽ alium innoxium, & ob hoc proximi percussorũ non persequebantur ad mortem percussores, sicut siquis occisus fuisset, & consequenter non erant necessaria oppida refugij.

Et exceptis his alia quadraginta duo oppida. Ideſt sine istis sex vrbibus supra datis, quæ erant ad refugia fugitiuorum, habebant Leuitę alia quadraginta duo, ita vt simul essent quadraginta octo vrbes Leuitarum. Et nõ est intelligendum, q̃ ista quadraginta duo nullo modo pertinerent ad vrbes refugij, quia de eis assignãdæ erant adhuc tres vrbes, postea pro fugitiuis Deut. c. 19. & sic manerent 39. vrbes Leuitis, quæ non essent pro fugitiuis. Sed dicitur hic, q̃ 42. alia oppida erunt sine vrbibus fugitiuorũ, ideſt sine illis, quæ immediate datę sunt, quę fuerunt sex. postea vero cum nimis dilatati essent Israelitæ debebant alias tres superaddere, quę erãt de istis 42. *Simul quadraginta octo cum suburbanis suis.* Ideſt omnia oppida, quę Leuitę habebũt erunt simul quadraginta octo, & habebunt ea cũ suburbanis suis, ideſt cum territorijs mille passuum in circuitu vrbiũ, vt supra dictum est.

An Leuitę grauarentur, quia ponebantur omnes vrbes refugij in tota eorum

Considerãdum est circa hoc, quod hic dr, quia ponuntur oẽs vrbes fugitiuorum in possessione Leuitarum. Aliqui enim existimabunt eos ex hoc grauari, cũ nulli alteri tribui imponatur onus, sed in hoc non grauabantur quin potius melius agebatur cum eis, quia ipsi nihil compellebantur dare de rebus suis, & sa

rursus eorum ciuitates fiebant melioris conditionis cum gauderent multis priuilegijs. Sciendum etiam, quòd istę 48. vrbes solum dabantur Leuitis, & cum eis non dabatur alius aliquis locus paruus aut magnus, & vocantur hic vrbes non, vt nos accepimus pro locis magnis, quæ distinguuntur, & contra villas, & rura, sed omnis locus muratus dicitur esse vrbes. Sciendum est, quòd Leuitis fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, vt fuit diuisa terra Chanaã alijs tribubus, quia tunc quælibet illarum dedit de suis aliquas secundum proportionem, quę simul peruenerunt ad 48. vt patet Iosue cap. 21. & tamen non fuerũt omnes istæ vrbes immediate illis traditæ, sed sicut in alijs tribubus factũ est, scilicet, quòd diuideretur tota terra tam capta, quàm non capta, & multæ vrbes proueniebant cuilibet tribui, quæ nondum captæ erant, ita & Leuitis fuerunt traditę quædam vrbes de non captis, aliæ autem de captis, vt patet in tribu Ephraim. Nam data est ciuitas Gazer, vt patet Iosue 21. cap. & tamen in ista habitauerunt Chananęi postea multo tempore post introitum Israelitarum in terram Chanaan Iosue 16. cap. sic etiam fuit vsque ad tempus Salomonis quando rex Pharao ascendit de Aegypto, & percussit Chananæum, qui habitabat in Gazer: tertio Regum cap. 9. Fuit etiam sic in dimidia tribu Manasse, de qua data est ciuitas Tenach: Iosue 21. & tamen ista fuit multo tempore in potestate Chananæorum quousque confortati filij Manasse excluserunt de terra Chananęos Iosue 17. & Iudi. cap. 1.

Quare Leuitis fuerunt datæ tot vrbes, cum aliæ essent tribus maiores, quæ non habebant tot vrbes, nec dimidium

Quæst. IX.

QVAERET aliquis quare fuerunt datæ tot vrbes Leuitis: nam de alijs tribubus iusserat Dominus, quòd daretur cuilibet possessio secundum multitudinem suam, sed Leuitæ non erant maiores alijs tribubus, immo nec æquales alicui tribui, ideo non debebant accipere tot vrbes, quot aliæ tribus, sed acceperunt plures. Antecedens patet supra cap. 26. & 33. scilicet, pluribus maiorem partem dabitis, & paucioribus minorem. Quòd autem Leuitæ essent minores omnibus tribubus apparet in descriptione, quæ habetur supra cap. 26. quia in omnibus tribubus computando viros a 20. annis, & supra reperiebantur communiter quinquaginta millia vel 60. millia aut 40. in minima autem tribu, scilicet, Symeon fuerunt reperti viri 22. mille ducenti, & hoc propter quandam destructionem specialem, de qua ibi dictum est. In tribu autem Leui cum computati essent omnes masculi ab vno mense, & supra inuenti sunt 23. millia solum, qui si computarentur a 20. annis, & supra fortè non reperirentur 10. millia, sicut apparet in alia computatione facta in monte Sinai, in qua inuenti sunt 22. millia ab vno mense, & supra, & tamen cum de istis accepti sunt viri portantes onera a 30. anno & supra, inuẽti sunt octo millia quingenti octoginta supra 3. & 4. cap. ergo tribus Leuitarum erat minor omnibus tribubus, & consequenter debebat recipere pauciores vrbes: tamen alię tribus susceperunt pauciores, sicut tribus Zabulon solum habuit 12. & tribus Issachar solum 16. & sic de alijs, de quibus Iosue 19. cap.

Respondendum est, quòd Leuitæ acceperunt plures vrbes q̃ aliæ tribus, & in hoc non erant sine proportione ad alias tribus: hoc autem in duobus. Primo, quia forte istæ vrbes erant minores alijs vrbibus, quia vt dictum est vrbs in Scriptura significat omnem locum muratum, siue magnum, siue paruum, & sic potest interdum vna vrbs esse maior 30. vrbibus. ista ratio æqualiter est apparens, sed non multum est efficax: nam, si quando Israelitæ diuiderent terram, & assignarent Leuitis possessionem, contingeret, quòd darent eis de minoribus vrbibus, & propter hoc darent, adhuc aliqualiter staret, sed antequam fieret aliqua diuisio Deus iussit, quòd darentur 48. vrbes Leuitis, non distinguens an essent magnę, vel paruæ: ideo videtur ex alia causa hoc procedere.

Dicendum igitur aliter, scilicet, quòd quamquàm Israelitæ susciepiebant pauciores vrbes numero quàm Leuitæ, tamen non susciepiebant pauciora loca, aut minorem terram ad habitandum, est autem diuersitas in hoc, quia Leuitæ solum accipiebant vrbes, & in eis habitare debebãt: Israelitæ autem de alijs tribubus accipiebant vrbes, & rura, & viculos cum omnibus territorijs suis, & hoc modo cõtingeret, quòd 10. vrbes cum ruribus, & viculis suis haberent maiorem locum ad habitationem, quàm quinquaginta vrbes sine territorijs, quia contingebat interdum multa esse rura, & præter hoc si terra esset latissima, etiam si pauca rura essent, possent construi noua loca ad habitandũ rã vrbes, quàm viculi. Et ista est causa, quare etiam aliquando vna tribus de Israelitis acciperet plures vrbes, quàm alia, & tamen esset minoris numeri. Sic patet de Zabulon, & Issachar, & Aser. Nam Zabulon habebat sexaginta millia virorum, & quingentos supra cap. 26. & tribus Aser habebat quinquagintatria millia quadragintos: eo. cap. tamen in sorte Zabulon solum fuerunt 12. vrbes, & in sorte Aser fuerunt 32. Iosue cap. 19. tribus etiam Issachar habuit 64. millia virorum & 300. supra cap. 26. & Aser quinquaginta tria millia quadraginta: tamen habuit Issachar solum 16. vrbes, & tribus Aser 32. Iosue 19. cap. sic patet de alijs tribubus in eo loco, hoc autem erat, quia solum computabatur latitudo terræ ad agros, & vineas habendum, & fabricandum habitationis loca, & non pluralitas vrbium ab antiquo constructarum: nam data aliqua terra satis lata facile erat ibi construi habitationis loca. Sic igitur cum Leuitæ non essent habituri aliquam terram ad construendum nouiter loca, sed solum erant habituri in vrbibus iam fabricatis, oportebat, quòd darentur eis multæ vrbes: ideo fuerunt quadraginta octo, licet essent Leuitæ pauciores multitudine qualibet alia tribu.

Iudæi non dederunt vrbes Leuitis [illegible] eas

Ipsæque vrbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel. Scilicet, quadraginta octo vrbes quæ dabuntur Leuitis auferentur de possessionibus filiorum Israel scilicet, quia primò possidere debebant Israelitæ, deinde daturi erant vrbes istas. Non est autem intelligẽdum, quòd primo haberent possessionem realem Israelitæ, quæ est per positionem pedum, & postea darent vrbes istas Leuitis, sed solum possidebant primò ciuiliter, & in animo. Quod patet, quia Iosue fecit congregari omnes Israelitas in Silo, vt diuideretur ibi terra, & ponerentur sortes coram Domino, quod factum fuit Iosue 18. & 19. capitu. deinde in eodem loco priusquam recederent, fuerunt datæ Leuitis vrbes de singulis tribubus, & fuerunt separatæ vrbes refugij Iosue cap. 20. & 21. ergo nondum recesserant de ipso loco Israelitæ ita, vt iret quilibet ad possidendum actualiter sortem suam, sed solum possidebant ciuiliter, scilicet quia ex eo, quòd susceperunt tituli per diuisionem factam habuerunt animum possidendi tanquam aliquid proprium. Et accipitur hic possessio non prout est actus possidentis, & distinguitur per naturalem, & ciuilem possessionem, sed prout est res possessa, & hereditas, possessio autem naturalis fuit simul tradita Leuitis, & Israelitis aliarum tribuũ. Nã cũ venissent de Silo facta

diuisione, & assignatione vrbium, inceperunt singuli possidere vrbes suas: non tamen possederunt à principio Leuitæ simul omnes vrbes suas 48. quia multæ earum adhuc tenebantur ab hostibus, vt supra declaratum est, sed sicut aliæ tribus non possederunt immediatè totam terram Chanaan, sed successiuè secundum ordinem acquirēdi, ita & Leuitę, quia cum acquireretur aliqua ciuitas de manu hostium de his, quæ pertinebant ad Leuitas incipiebant ipsi possidere eam. Erat autem aliquid speciale in omnib⁹ Leuitis magis q̄ in alijs tribubus. s. quia postquam diuisa est terra per sortes quęlibet tribus habebat curam de sorte sua, & pugnabat p̄ hostes. Aliæ autem non tenebant adiuuare, nec adiuuabant, nisi gratia compugnationis. i. vt adiuuarentur ab illa, sic patet Iudic. cap. 1. s. & ait Iudas Simeoni fratri suo: ascende mecum in sorte mea, & pugna p̄ Chananæum, vt & ego pergam tecum in sorte tua. In Leuitis autem non fiebat sic: sed omnes eos adiuuabant ad pugnandum p̄ gentes possidētes loca eorum, & causa est, quia id quod possessuri erant Leuitę partim pertinebat ad alias tribus: Leuitæ enim non accipiebant vrbes cum territorijs suis, & viculis, sed solum ipsas vrbes cum suburbanis. Cętera vero proueniebant viris illius tribus in cuius sorte erat illa ciuitas: ideo sicut directe pugnare deberent Israelitæ pro suis vrbibus, ita pugnare debebant pro vrbibus Leuitarum, quia inde aliquid acquirebant: ita vt quasi nihil videretur Leuitis competere, q̄ pugnarent ad acquirendum vrbes quas possessuri erant; quàm alijs Israelitis: inter Israelitas autem, & seipsos non constituebat ista habitudo, quia nihil prodesset directe vni tribui, quod alia tribus acquirebat, quia totum illud ad seipsam pertinebat, & nihil ad aliam: ideo non se iuuabant ad inuicem, nisi gratia cōpugnationis, vt dictum est. *Ab his, qui plus habent plures auferentur.* Ideſt, istę 48. vrbes, quæ dantur Leuitis dabuntur a toto Israel, sed non æqualiter ab omnibus tribubus, sed proportionaliter, scilicet, quòd tribus, quæ plures vrbes haberet plures daret, & quæ pauciores daret pauciores, & hoc vt non videretur aliqua tribus magis grauari alijs si omnes darent æqualiter.

An tribus darent Leuitis ciuitates secundum proportionem. Quæst. X.

QVAERET Aliquis, an istud stet, scilicet, quòd tribus daret secundum proportionē ciuitatum. Et videtur, quòd non: nam ad hoc requiritur, quòd si aliquæ tribus haberent æquales vrbes numero darent æquales, & illę, quæ plures haberent, semper darent plures, & in ipsis habentibus ciuitates inæqualiter esset, quòd sicut se habebant in proportione excessus ciuitatum possessarum, ita vrbes ab eis datæ se excederent secundū hanc proportionem, sed p̄ omnia hęc factum reperitur, scilicet, quòd aliquæ tribus, quæ habebāt ciuitates inæquales numero dabant eas æquales, sicut patet de tribu Issachar, & Aser, & Zabulon: nam de qualibet harū datæ sunt ciuitates quatuor solum Leuitis: Iosue ca. 21. & tamen istæ tribus habebant ciuitates inæquales numero, quia Zabulon habebat solum 12. Issachar 16. Aser 32. Iosue 19. cap. interdum autem ciuitates, quæ habebant plures vrbes dabant pauciores, sicut patet de Nephtali. Solum enim dedit tres vrbes, & Issachar, & Zabulon dederunt quatuor: Iosue 21. ca. Nephthali tamen habebat 19. vrbes, Issachar 16. & Zabulon 12. Iosue cap. 19. Item tribus illę, quæ habebant ciuitates plures, quamquàm darent plures, q̄ aliæ tribus, tamen non dabant secundum proportionem, vt patet de tribu Iuda, & Simeon respectu aliarum tribuum quarumcunque: quia istę duæ tribus simul dederunt 9. vrbes, aliæ autem tribus, vt communiter dabant quatuor, vel tres vrbes: Iosue cap. 21. Tribus tamen Iudæ cum tribu Simeon excedebat in proportione alias tribus, quia computādo vrbes vtriusq; simul sunt plures q̄ 120. Iosue cap. 15. in alijs aūt erāt paucę vrbes. s. ad plus ad 20. vel 30. s̄m q̄ tribu Aser: ergo deberent decies plures vrbes dari de tribu Iudæ, & Simeon q̄ de tribu Zabulon, in qua solum erāt 12. Rndendum est, q̄ obseruata fuit proportio in istis vrbibus dandis, non quidem s̄m pluralitatem vrbiū, sed secundum magnitudinem terræ possessæ, quia inter Israelitas non dicebatur aliqua sors magna, vel parua propter hoc, quòd habebat multas, vel paucas vrbes, sed quia terra possessa erat breuis, vel latissima; & sic interdum aliqua tribus possidebat plures vrbes, & tñ minus de terra: sic enim declaratum fuit supra de Israelitis inter se, quia Deus iusserat, quòd pluribus maior pars daretur, & paucioribus minor, tamen in sorte Zabulon erant 12. vrbes solum, & in sorte Aser 32. Iosue 19. cap. sed erat Zabulon maior multitudine habens 60. millia virorum, & quingentos, & Aser 53. millia quadringentos. Ita ergo hic illa tribus, quę haberet plures vrbes non dabat plures, sed si haberet maiorem terram, & quia contingebat aliquas tribus habētes inæqualitatem in vrbibus habere quasi æqualitatem in terra, dabant æquales vrbes, sicut Issachar, Zabulon, & Aser, de quibus dictum est: & aliæ tribus hñtes plures vrbes p̄tingebat minus habere de terra; ideo dabant pauciores vrbes: sic patet de Nephthali respectu Issachar, & Zabulon. Eodem modo cum dicebatur, quòd tribus Iudæ excedebat nimis ad omnes alias tribus in numero vrbium, ergo debere secundum eandem proportionem excedere in dando: dicendum, quòd hoc non tenet: nam si haberet eandem habitudinem ad alias tribus in pluralitate vrbium, & magnitudine terræ possessæ esset verum: sed fortè quamquàm esset plusquam decupla sors Iudæ ad aliquam de alijs sortibus in numero vrbium, forte non erat plusquam dupla in terræ latitudine, & sic quando dicitur hic, quòd auferentur plures ab alijs, quæ habent plures, non accipitur ibi plures secundum eundem modum, sed dicitur, quòd accipientur plures, ideſt, plures vrbes ab alijs, qui habent plures, ideſt, maiorem partem terræ.

Et qui minus pauciores. Eadem sententia est, sed non oportet, quòd seruaretur totaliter eadem proportio in omnibus his, scilicet, quòd si aliqua tribus modicum excederet aliam in magnitudine sortis, quòd deberet excedere aliqualiter in pluralitate vrbium datarum: non enim poterat hoc seruari, sed in his, quæ habebant excessum aliquantum hoc fiebat.

Singuli iuxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Leuitis. Ideſt singuli de Israelitis dabunt plura, vel pauciora oppida secundum, quòd habuit maiorem hęreditatem, & hic accipitur proprie, quia non dicitur de pluralitate vrbium, sed de maioritate hæreditatis, quæ signat terræ latitudinem, & iuxta hoc considerantur.

Aliquę tribus habētes paucas ciuitates dabāt plures q̄ aliæ habentes multas.

Ait Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite, quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum, qui nolentes sanguinem fuderint. In quibus cum fugerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quæ ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tàm filijs Israel, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fudit. Siquis ferro percusserit, & mortuus fuerit, qui percussus est: reus erit homicidij: & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit, percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor homicidij reus erit. Cognatus occisi statim, vt inuenerit eum iugulabit. Quod si fortuitu, & absque odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiā in vrbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo, qui vltor est sanguinis: absque noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hęc sempiterna erunt, & legitima in cūctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur: non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis, statim, & ipse morietur: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Exo. 21. Iosue 20. Iudicia diuersorum criminum.

Deut. 19.

Vnius testimonio nullus condēnetur.

Ait Dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum huius cap. de fugitiuorum receptaculis, & tanguntur duo: primò ciuitatum separatio, secundò profugorū conditio. ibi. *Siquis ferro.* Circa primum *Ait Dominus ad Moysen.* Hic datur præceptum de vrbibus separandis pro ipsis fugitiuis. Et hoc diligenter Deus seruari iussit. *Loquere filijs Israel.* Quia Deus primo loquebatur Moysi nō proponens toti populo verbū, necesse erat, quòd ipse postea loqueretur toti populo diuulgando legem datam. *Quando transgressi fueritis Iordanem.* Hortatur hic Moyses Israelitas, quòd diligenter se habeant in assignando, quæ vrbes debeant esse ad præsidia, & dicitur de transitu, quia licet aliquę vrbes refugij essent ante transitum Iordanis in terra duarum tribuum & dimidiæ, illę iam assignatæ fuerant, quia Moyses assignauerat eas Deuterono. capi. 4. supererat ergo, quòd assignarentur vrbes post trāsitum Iordanis. *In terra Chanaan.* In ista erant assignandę vrbes fugitiuorum tres ad præsens: postea autem dilatatis terminis debebant aliæ assignari, & hoc volebat Moyses fieri cito, ne mora medij temporis esset occasio alicuius mali, scilicet, quòd occideretur interim aliqui innocentes non habentes locum, ad quem confugerent. *Decernite quæ vrbes esse debeant in præsidia fugitiuorum.* Ideſt, quæ vrbes debent seruire ad hoc, quod recipiantur in eis fugitiui. Fuerunt assignatæ istæ vrbes immediate, de quibus fuit sue cap. 20. scilicet, vrbem Cades in Galilea in sorte Nephthali, & Sichem in sorte Ephraim, & Hebron in sorte Iudæ. Aliæ autem tres fuerunt ante hoc a Moyse separatę, de quibus ibi. Fuit facta ista separatio in diuisione sortium, scilicet, quòd immediate, vt Israelitæ diuiserunt terram sibi in Silo coram Domino assignauerunt vrbes Leuitis, & de ipsis statuerunt sex vrbes ad præsidia fugitiuorum, scilicet, tres, quæ ab antiquo statutę fuerant, & tres nouiter.

Præceptū de separandis vrbibus refugij.

Qui nolentes sanguinem fudit. Ideſt, in istis vrbibus habebant præsidium illi, qui occiderunt aliquos non data opera ad hoc, sed nesciendo, vel non volendo. Sed adhuc non debet intelligi simpliciter de istis, quia si aliquis propulsando iniuriam, & se defendendo alterum occideret in hac vrbe refugij liberabatur. Quod patet, quia si in quocunque alio genere homicidij erat aliquis tutus in vrbe refugij, etiam si occidisset voluntariè, vel per insidias quousque ventilaretur causa, & sciretur qualitate homicidij, vt supra probatum est. Amplius magis hoc fieret in eo, qui occidisset alterum se defendens? iste tamen sciens, & volens occidebat alterum. Dicendum igitur, quòd huiusmodi confugerant vrbes confugij, tamen non propriè: quia aliquis dicitur habere præsidium in his vrbibus quando totaliter gaudet immunitate earum ante ventilationem causæ, vel post, sicut patet de illo, qui occidens non est reus homicidij, & postea ventilata causa reducitur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, manetque ibi vsque ad mortem summi sacerdotis. Ille autem, qui occidit alium se defendens non est ita, quia licet a principio ante causæ ventilationem totaliter gaudeat immunitate locorum, sicut generaliter omnes alij homicidæ: tamen ventilata causa, & cognito hoc non reducebatur per sententiam in vrbem, in quam confugerat, sed absoluebatur simpliciter, ita vt liceret ei tutum ire quocunque vellet.

Si aliquis defendendo se occideret alterū an gauderet immunitate vrbium refugij.

Causa huius est, quia licet ille, qui alias occidebat a casu, nihil peccauisset occidēdo: tñ lex imponebat, q̄ non posset exire de vrbe p̄fugij vsq; ad mortē summi sacerdotis: & quia qui sic occisus erat nihil peccauerat p̄ occisorem, ideo licet occisor non peccaret tamen dabāt ei aliqualis pœna. s. quòd non posset reuerti

uerti in terram suam, qui autem occidisset alium se defendens ipse quidem nihil peccauerat contra occisum, & occisus peccauit contra ipsum, scilicet, inuadendo, ideo comperta veritate immediate liberatur non reductus ad vrbem confugij. *In quibus cum fuerit profugus cognatus occisi non poterit eum occidere.* Ista erat immunitas vrbium refugij, quòd cognati hominis occisi non possent occidere occisorem, dū ibi esset.

Quare Deus concessit q̄ Iudæi possēt occidere impune occisores cognatorum suorum.

Pro quo sciendum, quòd perpetrato homicidio, qualecunque illud esset, cognati hominis occisi vbicunque apprehenderent occisorem poterant eum occidere impunè, siue in via, siue in aliqua vrbe. Inhis autem vrbibus non poterant: si tñ aliqñ reperirentur extra portas vrbis poterant occidi impune, vt patet infra, & dicitur de cognatis hominis occisi, quia ad hos pertinebat prosecutio facti, & quicunque eorum poterat vlcisci de hoste: alijs autem non dabatur ista actio, quamquàm essent amici hominis occisi. Causa huius concessionis est, quia Israelitæ erant duri corde, & si Deus non permisisset, quòd occiderent hostes suos isto modo ipsi non possent sustinere legem, sed infringerent: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex ista etiam si esset remissa, quàm quòd quācunque bonam datam infrigerent, sicut dicebatur Matthæi. 5. cap. quòd ad duriciam cordis eorum libellus repudij datus est. si ipsi non potuissent tolerare legem de indissibilitate matrimonij, sed magis occiderent vxores: ideo melius fuit, quòd daretur eis lex de repudiando vxores, ne occiderent eas. Sciendum autem quando dicitur hic, quòd proximus occisi non poterat occidere occisorem, poterat tamen accusare eum, & cogere, quòd educeretur ab vrbe ad locum illum, in quo patratum fuit homicidium, & ibi ventilaretur causa, & si reperiretur reus, quòd occideretur. etiam istæ vrbes refugij habebant immunitatem contra aduersarios, sed non contra iudices, qui poterant inde educere delinquentes. In hoc autem immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij, quia non potest aduersarius cogere, quòd educatur occisor de Ecclesia ad ventilandū causam: nec etiam iudex hoc potest. Etiam maius priuilegiū est, quia non solum in occisoribus, sed in alijs delictis Ecclesia habet immunitatem. An vero defuit in veteri testamento esse tanta immunitas, quanta nunc est Ecclesiastica, vel non, & an debuit esse aliqua qualiscunque, & Sanctuarium gauderet immunitate, qua gaudebant isti vrbes refugij, vel maiori, aut minori declaratum est Iosue cap.20. & ibi etiam an fuit conueniens in nouo testamento esse tantam immunitatem, quanta est. Circa hoc etiam sunt dubia multa, scilicet, si aliquis occidisset aliquem in vrbe confugij, vel in territorio illius, an posset confugere ad illam? Etiam si aliquis extra territorium vrbis confugij occideret aliquem, qui esset de vrbe illa habens ibi cognatos, an posset ad illam confugere. Etiam postquam aliquis est in vrbe confugij si occiderit ibi aliquem an posset manere in eadem vrbe, vel deberet fugere ad aliam. Etiam dato, quòd aliquis patrans homicidium in vrbe confugij deberet confugere ad aliquam aliam, si patraret homicidium in omnibus vrbibus refugij, quo deberet confugere. De his omnibus & multis alijs multum particularibus dubijs declaratum est Iosue cap. vigesimo.

immunitas Ecclesiastica excedit immunitatem vrbium refugij.

Donec stet in conspectu multitudinis. Ideſt, occidere poterit proximus occisi occisorem postquam steterit coram multitudine, & iudicata fuerit causa, in qua condemnetur tanquam reus: nam tunc traditur occidendus manibus hostis sui. Et dicitur hic de conspectu multitudinis, quod potest referri ad duo, scilicet, ad multitudinem vrbis illius, ad quam aliquis confugit, vel ad multitudinem populi, in quo homicidium patratum est. Primo modo est sensus, quod debet stare occisor coram multitudine, scilicet, petens, quòd traderetur ille, qui confugerat ad vrbem examinaturus causam suam ab illo loco, pcul esse omnis immunditia: vnde si immundum esset, q̄ aliqua esset ciuitas refugij nunquā in ea fierent sacrificia. Item si Deus nollet, q̄ ad ciuitatem, vbi erat tabernaculum, irent occisores, non q̄stituisset oēs ciuitates fugitiuorum esse de ciuitatibus Leuitarum: cum isti debebant esse mundiores, alia pertinebant specialius ad Sanctuarium. Item sequeretur, q̄ in Sanctuario non defenderētur occisores, sed falsum est, quia quicunque vī, q̄ defendebat ibi præter occisores p̄ insidias: Exo. 21. c. vbi iubet, q̄ occidentes per insidias ab altari extraherentur, & morerētur. Item hoc nō stat, quia dato, q̄ in terra, in qua est Sanctuarium, non deberent esse multæ ciuitates refugij, tamen Moyses, q̄ separauit istas tres vrbes nesciebat, an futuro tempore deberet esse Sanctuarium magis in terra Chanaā, quàm in terra duarum tribuum, & dimidiæ.

Item non stat, quia ciuitates istę debebant poni secundum æqualem distātiam, ita vt tota terra Chanaā haberet aliqua loca refugij coniuncta: si aū talicubi ciuitates refugij essent multum coniunctæ sequeretur inconueniens. s. longitudo viæ ab aliquibus partibus terræ ad vrbes refugij, sed Dominus hoc vetuit Deuter. cap. 19. iubens, q̄ essent in distantia æquali. Aliqui

Alia opin.

respondēt dicentes, q̄ post dilatationē terræ promissionis erant addendæ aliæ tres vrbes in terra Chanaā, de quibus Deuter. cap. 19. quibus positis esset conueniens habitudo terræ Chanaan, & terræ ante Iordanem. Sed quidam redarguunt istos dicentes, quòd illæ tres ciuitates, de quibus Deuterono. cap. 19. non sunt distinctæ ab istis sex, de quibus hic. & probant, quia Moyses constituerat tres ciuitates ante transitū Iordanis: ideo mandabat constitui alias tres: & apparet hoc Iosue cap. 20. vbi Dominus mandauit Iosue, quòd separaret ciuitates, quas iusserat per Moysen separari, sed ibi separatæ sunt solum sex. s. tres, quæ ante separatę fuerant a Moyse, & tres postea in terra Chanaan, ergo non erant plures vrbes.

Positio Auctoris.

Ista positio aliqualiter esset sustentabilis: magis tamen consonat, quòd esient vrbes refugij nouem. sex a principio constitutæ, & tres constitui debebāt multo tempore post dilatatis terminis. Et tunc respondē dum est, quòd causa huius est duplex; prima quia in terra Chanaan non solum fuerunt statutæ tres vrbes, de quibus hic; sed etiam postea aliæ tres. Secunda causa est, quia tres vrbes, quæ positæ sunt trans Iordanem non solum proficiebant pro habitantibus trans Iordanem, sed etiam pro multis, qui morabantur in terra Chanaan; quia aliqui illorum propinquiores erant ciuitatibus trans Iordanem, quàm ciuitatibus fugitiuorum in terra Chanaan: si enim tres ciuitates trans Iordanem essent in medio terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, respectu Orientis, & Occidentis procederet illa ratio, quia solum deseruirent pro terra trans Iordanē, vel saltē valde modicum pro terra Chanaan. Si vero ciuitates istæ essent in extremitate terræ duarum tribuum, & dimidiæ, scilicet, apud Iordanem, æqualiter essent pro terra Chanaan, & pro terra trans Iordanem, & sic magna pars terræ Chanaan non indigeret alijs ciuitatibus refugij præter illas: ideo reliqua terra Chanaan sufficienter haberet in alijs vrbibus, quæ in ea constitutæ sunt: etiā si essent solum tres. Nec est nimis difficile dici omnes vrbes refugij fuisse solum sex, nisi communis opinio esset in ꝺrium, quæ rōnabilis satis est. *Tam filiis Israel, quàm aduenis atque peregrinis.* Ideſt, istæ ciuitates æqualiter erant pro filijs Israel. s. qui erant de genere Iacob, sicut pro conuersis ad Iudaismum: quicunque enim eorum ad has vrbes confugeret gaudebat immunitate locorum: eadem enim erat lex quantū ad conuersos ad Iudaismum, & quantum ad istos Iudæos. s. quantum ad omnia cæremonialia, in quibus erat obligatio faciendi, vel non faciendi, & quantū ad iudicialia: sic patet Leui. cap. 24. s. æquum erit iudicium inter vos, siue ciuis siue peregrinus peccauerit. Idem patet Deut. cap. 1. Fallit autem hoc in quibusdam, quæ pertinebant ad priuilegium, sed non ad obligationem; quia his gaudebant Iudæi ex genere, & non conuersi, sicut patet de honoribus quibusdā, & de principatibus, quos non poterant percipere qui dam de conuersis, de quibus Deuter. cap. 23. Idem est in priuilegio Iubilei. s. q̄ Iudæi, qui vendebantur in seruos, siue venderentur Iudæis, siue conuersis ad Iudaismum saltem liberabantur in Iubilęo: conuersi tamen, & filij conuersorum, quando emebantur a Iudæis manebant serui in æternum: Leui. cap. 25. Idem patet quantum ad septimum annum remissionis, in quo Iudæi liberabantur a seruitute, si erant empti ab alijs Iudæis: nisi fortè accepissent vxores a dominis, & vellent educere eas in libertatem & filios: nam tunc manebant vsque ad Iobelæum, & seruitute: Exodi cap. 21. & Deuterom. 15. conuersi autem ad Iudaismum in nullo casu liberabantur a seruitute anno septimo. Item non gaudebant priuilegio remissionis debitorum anno septimo, sicut Iudæi, quia cum aliquis mutuasset alteri pecuniam, & venit annum septimum non solueret, non posset postea exigere ab eo, nisi esset aduena, scilicet de conuersis: Deut. c. 15.

Aliquibus priuilegijs gaudebāt Iudęi, quib⁹ nō gaudebant cōuersi ex gētilitate.

Item Iudæi non poterant dare inuicem ad vsuram, poterāt tamen dare conuersis ad Iudaismum Deute. cap. 24. & Leui. 25. In cęteris autem erant eis leges æquales, & dicitur hic aduena, & peregrinus ipse, qui de gentilitate conuersus est. Aliqui autem volunt, quòd aduenæ dicantur esse conuersi ad Iudaismum, & peregrini sint ipsi Gentiles non conuersi.

Sed hoc non stat, quia Deus sæpe ponit aduenas, & peregrinos in alijs locis, & ibi solum intelligitur de conuersis, vt patet supra cap. 15. vbi dicitur de lege sacrificiorū, scilicet, quæ libamēta essent ponenda in singulis, & concluditur, quòd illa lex esset, tàm pro Israelitis, quàm pro aduenis & peregrinis: tamē manifestum est, quòd non potest intelligi de Gentilibus, quia Gentiles non faciebant sacrificia: nam etiam si vellent non permitterentur: Leui. 22. vbi dicitur: De manu alienigenæ non accipietis panes Domino Deo vestro, aut quidquid aliud dare voluerit: contaminata sunt enim omnia: ergo necesse est, q̄ accipiatur ibi aduena, & peregrinus pro conuerso de Gentilitate, qui recipiebatur, & cogebatur ad omnes cæremonias legis, sicut ipsi Iudæi ex prole: vocantē aūt conuersi aduenę, & peregrini. Adhuc quidem ab aduenientibus. s. quia ad legē Iudæorū, & Dei venerunt: peregrini autem dicunt a peregre manēdo, quia quandiu ipsi erant inter Iudæos erant tanquā in lege sua, aut terra sua, sed tāquā in aliena. *Vt confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit.* Ideſt, in istis vrbibus solū gaudebunt īmunitate, qui homicidium inuoluntarie patrauerunt, quod intelligendum est, vt supra. s. quatū ad plenā īmunitatē tā ante Ecclesiā quā cā sam, q̄ post vsq; ad mortē summi sacerdotis: ante causam autem ventilatam omnes gaudebant immunitate quicunque confugissent ad has vrbes, vt supra declaratum est. Etiam intelligendum est quantum ad alios, qui non occiderunt se defendendo, quia isti, quamquàm voluntariè occiderint, non sunt rei sanguinis.

Et tres in terra Chanaan. Istæ tres nondum erant separatę, quia Israelitæ nondum transierant Iordanem: postea autem separauerunt eas, scilicet, de tribu Iudam, & de Ephraim alteram.

Quare ponuntur tot ciuitates refugij trans Iordanem, sicut in terra Chanaan. Quæst. XI.

QVAERET Aliquis quomodo ponuntur tot ciuitates fugitiuorum trans Iordanem, vbi solùm erant duæ tribus, & dimidia, sicut in terra Chanaan, in qua erant nouem tribus, & dimidia.

Opin. Rab. Salomo.

Respondet Rabbi Salomon: ideo esse hoc, quia habitantes trans Iordanem erant viri multum occisores: maximè, quia erant in ciuitatibus Galaad, & sic tot ciuitatibus indigebant ipsi, sicut omnes aliæ tribus, & hoc patet Oseę capit. 6. vbi vocatur Galaad ciuitas supplantata sanguine, ideſt, calcans sanguinem sub plantis. Nicolaus dicit, quòd ideo fiebat, quia ciuitates illæ erant elongatę a Sanctuario: ideo multiplicabantur ne occisores accederēt ad terram, in qua est Sanctuarium.

Opi. Nicolai Lyrani.

Sed hoc non videtur, quia in Hebron, quæ erat vna

guinis. Etiam non obligantur manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, sed mox, vt causa cognita esset, absoluebantur isti, & poterant redire in terram suam, vt supra declaratum est. & quando hic dicitur de nolentibus occidere tollitur omnis voluntas occidendi, scilicet, tam absoluta, quàm conditionata, vel secundum quid. Voluntas simpliciter, vel absoluta occidendi dicitur intendere occidere nõ ex aliqua causa compellente conditionaliter, & isto modo occidit ille, qui inimicus erat, vel iniuriam receperat, vel qui aliquem occidit, vt rapiat quidquam ab eo. Voluntas conditionata dicitur quandocunq; quis non intendit occidere alterum directe, & tamen postea ex aliqua causa eũ occidit, & occidere vult: sic patet de illo, q defendẽdo se alterũ occidit: iste quidẽ inuoluntarius est, quia si alius nõ persequeretur eũ ad mortem ipsum occidere nollet, & dato alio casu nõ occideret. Dicitur autem voluntarius inquantum per imperium voluntatis mouentur partes organicę in pugnando, & ꝺ illum ictus dirigendo, in quibus scit se alium occidere. Sic ponit exemplum Philosophus de voluntario mixto de proijciente merces in mare propter periculum 3. Ethi. nullus autem istorum plenè petebat [illegible] immunitates harum vrbium: nam ille, qui occidebat volũtariè simpliciter, quamquàm a principio anteq̃am ꝓstaret per ventilationem causę an voluntariè, vel inuoluntariè patratum esset homicidium, gauderet immunitate vrbis, causa tamen ventilata, non gaudebat, quia tradebatur occidendus hosti sui, vt patet infra. Etiam ille, qui occidebat voluntate conditionata non pertinebat ad huiusmodi immunitatem, quia licet gauderet priuilegio vrbis antequam discuteretur causa: ea tamen discussa non erat mansurus in vrbe refugij, sed ibat quocunque volebat, vt supra declaratum est: illi vero ad quos pertinebat immunitas hæc a principio ante ventilatam causam, gaudebant, & ventilata causa reducebantur in eandem vrbem vsque ad mortem summi sacerdotis, vt infra patet. & isti sunt, qui totaliter ignorantes aliquem occidebant. *Si quis ferro hominem percusserit.* Hic ponitur secundum. s. de fugitiuorum cõditione: & ponuntur hic aliqui modi, in quibus mors inflicta erat imputanda occisori, & in quibus nõ erat imputãda, & dr de occidente ferro, ꝙ occidetur: hoc aũt intelligitur de percutiente cum intentione percutiendi. Siquis præter intentionem percutiendi data opera licitę rei occideret, nõ erat reus, sicut patet de scindente ligna, & de manubrio eius ferro exiliente, quo alius occisus est: Deuter. 19. capitu. Si tñ ꝓstaret an aliquis haberet voluntatem occidendi alium, vel non, & tamen percussisset ferro, præsumebatur, ꝙ voluisset occidere: ideo reus erat mortis, & tñ quis leuiter percussisset manu quamquàm percussus moreretur, non erat reus. Causa præsumptionis, quia rarum est tale instrumentum, quo quis verisimiliter faciliter occidi potest, manus autem non est huiusmodi. Ideo considerantur præsumptiones ex instrumentis percutiendi sm ꝙ apparet ex litera.

A liquis arguet, quòd non stet ista distinctio de occidente voluntariè, vel inuoluntariè, quia quomodocunque aliquis occidat alterum a proposito, siue ferro, siue lapide, vel pugno reus est mortis: hic tñ distinguitur de percussione facta per diuersa instrumenta: ergo oportet, quòd intelligatur siue voluntariè, siue inuoluntariè causetur occisio. Respondeti potest aliqualiter, quòd secundum literam nostram non multum videtur differre occidens ferro, & baculo, quia pro vtraque occisione mors infligitur, sed in litera Hebraica fit differentia, quia lapis, & lignum ponuntur cum quibusdam determinationibus, & ferrum non ponitur cum determinatione: dicitur enim in lapide manus, & in ligno manus, ideſt, in lapide, vel ligno replente manum: quasi dicat, cum ferro quantęcunque quantitatis potest aliquis occidi, sed non cum lapide cuiuslibet quantitatis, sed lapide replente manum. Sic etiam de ligno dicendum. Ad argumentum dicitur, quòd quicunq; voluntatem habet occidendi, & actualiter occidit, quacunque re hoc peragat, mortis reus est, sed aliqui sunt, qui voluntatem percutiendi habent, & non occidẽdi, & isti si ferro percutiant, & accidat mors, rei sunt: quia quocunque ferro occidere poterant. Etiam consistit hoc magis in præsumptione, quia quando non constat, an aliquis habeat voluntatem occidendi, si ferro rem peragat præsumitur voluisse, quia a causa immediata non abstinuit: etiam si ligno, aut lapide magno, quis alium occidat volens præsumitur, nisi contrarium constet, quia talia mortem inferre poterant. Si autem paruo lapide, aut paruo ligno hoc faciat, nisi probetur voluisse, præsumitur nolens occidere, quia ex talibus non consueuit inferri mors.

Et mortuus fuerit, qui percussus est. Quia licet aliquis percusserit voluntate occidendi ferro, vel lapide, & non occisus fuerit percussus, non occidetur percussor, etiam si per insidias hoc egisset, sed infligebatur alia pœna, scilicet, quia aut percutiebat hominem liberum, aut seruum: si liberum soluebat impensas in medicos, & opera perdita vulnerati: Exodi capit. vigesimo primo: si autem percuteret seruum, aut erat seruus suus, aut alienus: si erat alienus, aut mutilabat eum, aut non, scilicet, faciendo cęcum, aut claudum, aut abscindendo aliquã partẽ corporis necessariã ad motũ, vel operationẽ, aut solũ pcutiebat infligens vulnus, & sanato vulnere nõ manebat impedimentũ ad operationem aliquam, sed sola cicatrix.

Si primo modo quamquàm plenè non exprimatur in lege Mosayca ad quid teneretur percussor: tamen videretur, quòd teneretur ad omnia, quæ perdebat Dominus. Quod apparet ex homine libero: nam ibi percussor soluet impensas, & opera perdita: ita hic estimabitur damnum quod incurrit dominus propter mutilationem serui: si vero seruus ex vulnere factus est totaliter inutilis ad operationẽ, videtur, quòd teneretur ille ad totam æstimationem serui domino; quia seruus pecunia dñi est: Exodi capitu. vigesimoprimo: ideo in pecunia æstimari debet: si autem ex vulnere non sequeretur mutilatio, sed maneret sola cicatrix tenebatur percussor, sicut in libero, scilicet, soluere impensas in medicos, & opera perdita. Si autem aliquis percussisset seruum suum non occidens, aut solum infligebat vulnus, aut mutilabat, vt supra dictum est: si primo modo non est expressa aliqua pœna in lege Mosayca: & etiam satis videtur, quòd nulla deberet infligi: quia siquis percuteret seruum suum, & non moreretur immediate in manibus eius, sed post vnum, vel duos dies nihil patitur dominus, quia seruus pecunia illius est: Exodi vigesimoprimo: quanto minus ergo patiet, si solum percutit: si autem Dominus seruum suum mutilauerit eruendo oculum, vel amputando manum, aut etiam si dentes ei excusserit, exibit seruus in libertetem: Exodi capitu. vigesimoprimo: pro hoc malo quod dominus ei intulit. Quod quidem intelligitur de seruo conuerso de Gentilitate: in seruis aũt, qui erant de stirpe Iudęorũ non erat hoc, sed fiebat de eis, sicut de liberis, vt prælleg. c. declaratũ est. *Homicidii reus erit.* Ideſt, tenebitur de homicidio, scilicet, quia voluit occidere: vel etiam si non constet præsumitur voluisse, quia tali instrumento rem peregit. *Et ipse morietur.* Scilicet, occisor: & hoc siue confugerat

Voluntas absoluta, & cõditionata, quæ dicatur.

Quo ex instrumento occidendi lex arguat occisionẽ voluntariã vel inuolũtariam.

Ad quid teneatur in lege veteri percussor non occidens.

gerat in vrbem refugij, siue non: nam si non ꝓfugerit in vrbem refugij cognati viri occisi possunt eum occidere vbicunque inuenerint, vt patet infra: & si forte ponat se in manu iudicum, ventilabitur causa, & hoc comperto occidetur. Si vero confugerit ad vrbes fugitiuorum ad petitionem cognatorum occisi trahi debebat de vrbe ad locũ patrati homicidij, vt ibi ventilaretur causa. ista autem occisio fiebat per cognatum viri occisi, scilicet, quia diffinito in causa iudices tradebant virum occisorem in manus aduersarij, & ipse occidebat, erat autem ista mors iugulatio, vt patet infra. *Si lapidem iecerit.* Hic ponitur de morte, quæ fit per ictum lapidis, & dicitur, quòd occisor sim iliter morietur, sicut qui ferro percutit: in hoc semper pręsupponendum quod supra dicebatur, scilicet, an voluerit occidere, vel non. Si voluit manifestum est, quòd reus est: si noluit vtpote, quia a casu occidit, aut dabat operam licitę rei, aut non: si dabat operam licitę rei, & ipse tantum diligenter se habuit quantum satis erat, non tenebitur: si vero erat res illicita, vtpote quia lapides iaciebat ad locum non conuenientem, nec adhibuit diligentiam, an aliquis ibi esset, tenebitur, quia in culpa est. Si autem aliàs occidit lapide. s. quia sciebat quem percutiebat, & tamen putabat, quòd fortè non occideret, quia lapide rem peragebat, & erat tale instrumẽtum, quo aliquis mori possit, tenebitur; quia præsumitur voluisse, vel saltem in culpa fuit, cum tali instrumento vteretur. In Hebræo tamen hoc magis declaratur, cum ponitur lapis manualis, & hoc est ad causandam præsumptionem, quia si esset lapis paruulus, qui aliàs non posset inferre mortem, non videretur præsumendum. Sciẽdum autem, ꝙ in omnibus istis, in quibus infligitur mors occisori est pręsupponendum, ꝙ aut iste occisus mortuus est ex percussione illa, scilicet, quia postquam percussus est satis breuiter mortuus est, vel si multis diebus mansit nunquam cõualuit, aut iste cõualuit, & postea mortuus est. Primo modo tenebitur de occisio percussor. Secundo modo non tenebitur, sed solum restituet impensas in medicos, & opera perdita tanquam teneatur solum de vulnerato: Exo. cap. 31. hic autem cum non distinguatur pręsupponitur, quòd ex vulnere inflicto percussus occubuerit nunquam conualescendo ad hoc, quòd ambularet super pedes suos, vel super baculum. *Et ictus occubuerit.* Ideſt, mortuus fuerit, quia si non occubuerit tenebitur solum percussus de vulnerato. s. ad impensas, & opera pdita: Exo. 21. cap. *Similiter punietur.* Scilicet, sicut qui ferro aliquem percutit, quia occidetur. *Si ligno percussus interierit percussoris sanguine vindicabitur.* Ideſt, occidetur percussor ad vindictam occisi. Non est aũt intelligendum, ꝙ hoc fiat solum ad vindictã, aut principaliter: sed ad distributionẽ iustitiæ, quia ęquũ est ne crimina remaneant impunita: mors tamen ista erat etiam simul vindicta occisi, sed adhuc dato, ꝙ nullus esset qui vindictã expeteret, iudex debebat occidere huiusmodi percussores. Quod autem dicitur hic de ligno, subintelligendum est, sicut de lapide, & ferro præsupponendo omnia, quæ de illis dicebantur. Ponitur aũt de ligno, quia præsumptionem facit voluntatis occidendi, vel saltem ꝓstituit in culpa eũ, qui tali instrumento vtebatur. *Propinquus occisi homicidam interficiet.* Scilicet, cũ causa fuerit ventilata, & aliquis cõdemnetur debet tradi ꝙ sanguineis occisi viri, vt ipsum occidant. Hoc etiam tacebat Deus ad duriciem cordis Iudæorum; quia si ipsi manibus suis vindictam non expeterent, aliquo modo putarent nihil esse factum: ideo ad satiandum iram suam permissum est hoc: non tamen concedebatur, quòd immergerent consanguinei viri occisi quodcunque genus humani

Nota qñ teneatur de occiso qui lapides iniciens alisi occidit.

Si occisor interfecerit cognatum occisi eum persequentem se defendendo, an teneatur pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Quæst. XII.

QVAERET aliquis si cognatus occisi persequens occisorem in via antequam perueniret ad vrbem refugij, occidebat ab ipso percussore defendente se solum, & non habendo aliàs voluntatem occidendi illum, an teneatur occisor pro ista secunda occisione secundum legem foralem. Respondebit aliquis, quòd non tenetur, quia cuilibet permissa est defensio corporis sui, & quod quis agit ob tutelam corporis sui, iure egisse dicitur.

In contrarium dicetur, quòd iste tenebitur de occiso, quia quamquàm alicui competat defensio suiipsius, hoc est contra priuatas personas non habentes auctoritatem puniendi, vel coniiciendi in vincula: & tamen contra personam publicam, si agat vt persona publica, nulli est permissa defensio: nam in hoc perturbaret iurisdictionem iudicis, & incurreret pœnam, quia agit contra statum publicum, & leges humanę magnas pœnas inferunt his, qui contra personam publicam defensionem volunt: sed iste videtur esse huiusmodi, scilicet, cognatus occisi, quia ex auctoritate legis istud agere potest, vt [illegible] hic: ergo qui restiterit ei pœnam incurrit.

Respondendum est, quòd occisor defendens se a cognato occisi si modo te se defendat, quamquàm occidat eum non tenetur de occiso, nec de vulnerato, quia non agit ibi, nisi ob tutelam corporis sui, quæ sibi permissa est. Et cum arguitur, quod agitur contra personam publicam resistendo ei: ergo incurrit pœnam. respondetur, quòd non contra personam publicam. Nam quamquàm iste habeat auctoritatem ex lege, non agit, vt persona publica, quia non agit ex officio suo ex necessitate, sed ex concessione legis: multum autem differunt, quia iudex non punit reos, quia sibi concessum est, sed quia sibi ex necessitate impositum est, & si non agat mortaliter peccat, & tenetur etiam secundum leges officio male administrato. s. quia minus fecit rempublicam, cum vindicta relicta fuerit impunita, & deliquentibus audaciam magnam præbuerit: iste aũt cui est ꝓcessum ex lege non habet ex necessitate, nec ex officio, ꝙ percutiat hostem suum: nã melius ageret si non vteretur ista concessione legis, q̃ cũ vtitur, immo lex non tribuit hoc sibi tanquam bonum esset, sed tributum est propter duriciam cordis

humani ad placandum iram eius, ideo sic agentes nō agunt tanquam persone publicæ, sed tanquam priuatæ prosequentes causam suam. Solum autem hoc habent, quia lex permittit eis occidere hostes illos: poterit igitur resisti istis, & qui occiderit aliquem horū se defendendo nihil magis incurrit pœnam, quàm si occideret aliquam personam priuatam. Si igitur occisores se defendendo occiderint proximos ipsorum primò a se occisorum: cum postea ventilaretur causa sanguinis pro isto secundo homicidio nihil passuri erāt cum vterent iure suo, sed de primo erat quæstio.

An innocens pugnando contra iudicem, vel executorem iniustè eum volentem punire, peccet in foro conscientiæ, & contra leges humanas. *Quæst. XIII.*

QVAERET aliquis vlterius si aliquis se defendendo pugnet contra iudicem, vel executorem in casu in quo non est dignus puniri, nec conijci in vincula, vel pugnet contra huiusmodi persequentem iure suo vtentem, an peccet in foro conscientiæ. Est autem diuersitas in hoc, nam supra quantum ad forum iudicialem humanum dictum est, quòd incurrebat pœnam, qui resisteret iudici, vel publico executori, & hoc, siue quando dignus est puniri, vel capi, siue quando nō: in foro autem conscientiæ poterit esse dubium, nam quamquàm, vt communiter forum conscientiæ strictius sit quàm forum legum, scilicet, quòd in pluribus aliquis peccatum secundum dictamen conscientiæ, quā secundum legem humanam, quæ multa non æstimat esse peccata, vel saltem non punit, vt peccata, tamen interdum accidere poterit, quòd aliquis sit dignus pœna secundum legem humanam, qui non est dignus secundum forum conscientiæ, & potissimum in quibusdam causis, quæ concernunt publicam vtilitatem, nam interdum licet quis secundum forum conscientiæ non peccet, tamen lex humana puniet eum, quia sic procuratur pax publica. Et quoniam bonum publicum consistit in habitudine iudicis, vel personarū publicarum ad inferiores regulatos, posset aliquis dicere, quòd quamquàm lex humana puniat omnem hominem resistentem iudici, siue cum dicitur est puniri, siue quando non, tamen quòd secundum forum conscientiæ aliquando non sit peccatum. Respondendum est, quòd in foro conscientiæ peccatum est iudici resistere, vt quòd aliquis se defendat ab eo armis, cum ille, iudex procedit, secus cum procedit, vt persona priuata, & præter legē. nā pter determinationem legis humanę recta ratio dictat bonum publicum esse diligendum super bona particularia, quia iuxta Aristo. 1. Ethi. in principio. bonum commune amabilius, & diuinius est bono particulari, sed pax publica, & status eius est bonum commune: ergo quicūque tollit vult ista, magis peccat quàm si tolleret aliqua bona particularia: huiusmodi autem est in habitudine iudicis ad partes reipublicæ, scilicet, quòd per hoc consistit pax publica, quòd omnes de vrbe iudici singulariter obediunt, scilicet, quòd nullo modo se defendendo armis contra ipsum, quia si aliquis se defenderet tolleretur status causarum, scilicet, quòd non posset de causa huius iudicari cum iste habeat iudicem ita tanquam partem: ideo inconueniens iudici quomodocūque antequam constaret diffinitum esse, quòd puniretur, vel caperetur, maxima pars executionis iustitiæ, & ferè totum bonum publicum destrueretur: nimis ergo agit contra rationem qui contra iudicem armis se defendit, vel contra publicum executorem: ideo agit contra conscientiam, & sic erit peccatum. Item quicunque Deo resistit, peccat, sed qui resistit iudicibus, resistit Deo, ergo peccat se defendendo a iudice, sicut a parte. Hoc patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Omnis potestas non est nisi a Deo, oīs anima potestatibus sublimioribus subdita sit, quæ autem sunt a Deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt ipsi sibi damnationem acquirunt. Item quicunque conscientia tenetur aliquid agere, & non agit, peccat: sed fm conscientiam nos tenemur obedire iudicibus, & non solum fm legem humanam: ergo quicunque resistit iudici volenti capere, vel pugnare armis agit contra conscientiam, ergo peccabit: sic patet ad Roma. cap. 13. scilicet, Dei enim minister est vindex in iram Dei, q male agit: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & pp conscientiam, ideo enim, & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Item voluntas Dei est, vt iudicibus subiecti simus: ergo quicunque repugnat illis, agit ꝯ Dei voluntatem, & consequenter peccat, patet hoc prima Petri. c. 2. scilicet subiecti estote oī humanæ creaturæ propter Deum, scilicet præsidenti. Et patet cum immediate subditur, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum laudem verò bonorū, quia sic est voluntas Dei vt benefacientes obmutescere faciatis impudentiā hominum. Patet ergo, q̄ iudici armis resistere peccatum est. Nisi forte aliquis manifestissime sciret, q̄ iudex habebat eum exosum, & sub colore iudicis volebat capere, & qualitercunque morti tradere, tunc si non sequatur magnum scandalum ex resistentia poterit quis resistere armis, & hoc quidem solum cū putabat, q̄ si caperetur occideretur. Circa ciuiles aūt casus secus est: simile autem est velut si iudex, vel publicus executor agat ꝯ aliquē non vt gerens personā publicā, sed vt aliquis priuatus gerens causam suā, & hoc manifestum sit, poterit ei resisti armis ēt fm legem humanam, sed in foro cōscientiæ nihil aliud est quod ego sciam iudicem procedere indigne contra aliquē solum, vt occidat eum propter odium quamquàm videatur agere, vt pars publica quamquàm agat, vt persona priuata: ergo tunc resisti sibi armis peccatū non est, nisi sequeretur valde magnum scandalum. Hoc tamen est generale, quòd cum iudex procedit contra aliquos, vt iudex ad puniendum, vel capiendum, & illi nullo horum digni sint, & iudex non agat hoc ex odio, sed vt persona publica sic informata, vel volens de veritate inqrere resisti sibi armis peccatū est in foro conscientię. De eo autem, qui habens potestatem a lege persequitur hostem suum ad occidendum, sicut in casu dato, dicendum, quòd non est peccatum resisti illi armis, quia in hoc non resistitur iudici, nec alicui publicæ personæ, sed personæ priuatæ volenti prosequi ius suum, & cum ille, qui se defendit sciat, quòd non inuaditur ab illo tanquam a iudice volente punire, aut corrigere, sed tanquam ab hoste volēte hostiliter occidere; peccatum nō est illi resisti armis.

De hoc latius loquitur Iosue 11. cap.

Sed arguetur, quòd iste habet potestatem a lege ad occidendum, & quantum ad hoc est minister legis: ideo sibi resisti peccatum est: ad Roma. cap. 13. Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit. Et iterum: ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed & propter conscientiam: ministri enim Dei sunt.

Respondendum est, quòd iste nō est minister Dei secundum, quòd loquitur Apostolus, quia ipse intelligit de iudicibus positis tanquam executoribus iustitiæ, quicunque autem causam suam egerit, nō est minister Dei: ideo potest sibi resisti, tanquam non ministro. Quòd aūt auctoritas Pauli & Petri ītelligāt de his ministris, & non de illis, qui sunt hostes, apparet,

paret, quia ad Roma. capit. 13. dicitur de potestatibus sublimioribus, & ibi sequitur: Non sine causa gladiū portat, quod de solis iudicibus, & executoribus intelligitur. & 1. Pet. cap. 2. de regibus, & ducibus agitur, & alijs iudicibus, & omnes istæ sunt personę publicæ. ergo resisti armis ei qui persequitur occisorem cognati sui peccatum non est, & si occidatur in hac defensione, dum tamen defensio sit moderata, peccatum nullum est. *Si per odium hominem quis impulerit.* Ponuntur alij casus, in quibus quis sine vulnere occidit, sicut si impellat alium ad cadendum de eminenti loco, vel si iaciat in aquam, aut ignem, vel aliquid alterum vbi possit causari mors: & de isto dicitur, quòd si fuerit p odium patratum homicidium, occidetur, qui sic impulit. Et dicitur per odium, quia fortè aliquis alterum coactus est impellere, vtpote siquis ab alio impulsus est, & ex illa impulsione ipse alium impellit: impulso est simpliciter inuoluntaria, sicut de eo, qui a vento educitur 3. Ethi. & est simpliciter violentia. Ideo quāquàm sequatur hic homicidium non est imputabile ei, qui immediate impulit: sed ei, q primò. Eodē mō si qs alū hō vidēs, vel alias nesciēs impulerit non est reus, quia non fit ex odio, licet sequatur homicidium: si autem non constet, quòd ex odio factum fuerit, & occisor alleget se non feciſſe ex odio, accusatori incumbit probare, quòd ex odio factum sit. Hoc autem ex præsumptione poterit induci, vt si ante hoc esset inimicus: quoniam omnia mala, quæ hostis infligit etiam si a casu sint præsumuntur ex animo. Sic patet immediate de illo, qui percussit alterum manu, & mortuus est, si fuerit inimicus ītentiatur contra ipsum, alioquin non: idem de scindente ligna de cuius manubrio ferrum exiliens percussit proximum: si hostis erat, quamquàm non constet de voluntate occidendi, condemnatur, aliàs minime: Deuter. cap. 19.

Vel iecerit quippiam in eum per insidias. Scilicet, siquis deiecerit parietem super alterum, aut aliquam partē domus, vel quodcunque alterum, quod antea stans impulsu concutitur, & nocere potest: si enim per odium fecerit, & mors sequatur tenebitur: secus autem si non ex odio, vt siquis ab alio impulsus parietem impulit, vel aliquam aliam rem, & illa cadens, vel exiliens alterum occiderit, iste qui immediate ieecerit, reus non est, quia simpliciter est coactus: similiter autem de ignorante, & dicitur hic per insidias. nō est autem intelligendum, quòd quandocunque non fit per insidias non est punibile, vt hic: quia si fiat ex industria, vel qualitercunque ex voluntate nocendi etiam si manifeste fiat, nihil differt, sed accipitur hic generaliter per insidias contra hoc, quod est per ignorātiā, vel non est ab intentione, quamquàm id quod est p insidias semper sit magis punibile, quàm cętera etiā si voluntaria sint. *Aut cum esset inimicus manu percusserit.* Scilicet, siquis alterum manu percusserit solum non præsumitur, quòd ex tali percussione sequatur mors, & si aliquando percussus moriatur, magis præsumitur mori ex alia causa, quàm ex percussione, nec condemnabatur percussor, quoniam non præsumitur, quòd voluerit occidere, quia si hoc voluisset, vteretur alio instrumento, cum ex percussione manus sola non soleat mors sequi: si tamen percussor hostis erat, præsumitur, quòd occidere voluerit, & ob hoc ita durè percusserit, vt quispiam mori possit, vel forte in percussione manuali aliqua fraude vsus est ponendo aliqua, quibus mors faciliter causaretur: ideo licet percusserit sine intentione occidendi, nec sequatur mors ex percussione, sed ex alia causa, condemnabit quod verum est, nisi hostis probauerit, quòd mors nullo modo sequitur ex percussione illa, vt siquis ualuerit ex percussione illa ambulans super pedes suos, vel super baculum, & postea moriatur, presumitur mori ex alia causa, & nullo modo condemnatur occisor; etiam si confiteatur se voluisse occidere, sicut in publicè rixantibus: Exo. cap. vigesimoprimo.

Et ille mortuus fuerit. Istud intelligitur in omnibus supra positis, quia quodcunque sit genus vulneris, vel impulsionis, si non sequatur mors ex illo percussor non tenetur de occiso, sed solum ad impensas in medicos, & opera perdita Exo. capi. vigesimoprimo.

Percussor homicidii erit reus. Quia occidit, & voluntatem occidendi habuit, quod requiritur ad completum homicidium, quòd autem habuit voluntatem occidendi patet ex verbis, & ex præsuppositis istarum legum. *Cognatus occisi statim, vt inuenerit eum iugulabit.* Hoc dicit de quocunque cognato, quia cuicunq; ista actio competit, licet magis conueniat alicui secundum quòd magis, vel minus propinquus est, non cognatis autem non conuenit hoc, licet ipsi velint prosequi defunctorum causas. Ratio huius est, quia lex non iussit hoc, tanquam secundum se bonum esset, sed concessit illud propter duriciam cordis humani, quia si hoc non permitteretur consanguineis viri occisi ipsi prosequerentur sine iure durius causam sanguinis. Vt ergo non daretur locus iniquitatiæ legū permissum est istud cognatis occisi. reliquis autem non subsistit eadem causa, quia illi non mouentur ita efficaciter ad vlciscendum iniuriam defuncti, sed cognati propter vnitatem sanguinis & radicis, nulli ergo alteri quàm cognatis hoc permittitur, & dicitur, q̄ quod immediatè, vt inuenerit eum iugulabit, scilicet, patrato homicidio antequam occisor perueniat ad vrbem refugij si inuenerit eum cognatus occisi poterit eum occidere vbicunque inuenerit. Vel si forte semel introiens vrbem refugij aliquando extra reperiatur, poterit impune occidi, quia nunquam debebat exire de vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis, vt patet infra. hoc autem verum est, nisi cum occisor ex sententia iudicum vrbis refugij ducitur ventilatur causam suam cum cognato occisi ad locum patrati homicidij: nam tunc lex securitatem tribuit, & si cognatus occisi aliquid attentauerit in occisorem reus mortis est. De hoc autem, quod dicitur, aliqui dubitant, an ille, qui sic occideret occisorem cognati sui persequens ipsum ante vrbem refugij, peccaret, & videtur quòd non, quia iste agit per legem, ergo iuste agit. Sed aliquis arguet hoc nō valere, quia multa sunt, quæ leges permittunt, & interdum facere compellunt, in quibus homo peccat, vt cum aliquem cogunt ad periurium, & ad similia.

Cognatis occisi quare non licebat vindicare iniuriam.

Ad hoc respondetur quòd non est simile de lege humana, & diuina, quia lex humana non potest omnia gere omnem actum malum, ideo multa permittit, & dato quòd lex humana aliquid approbaret, non sequitur, q̄ sine peccato fieri possit, quia non potest ipsa facere esse licitum quod secundum se est illicitum. in lege autē diuina secus est, quia Legislator Deus est, & omnia opera nostra sunt bona, vel mala in cōparatione ad ipsum, scilicet, inquantum ipse acceptat, vel non acceptat ea: si ergo aliquid Deus constituit, vel expresse permittat etiam si secundum se bonum non sit, Deus facit illud esse bonum, ideſt, non malum, & nullo modo punibile, velut si Legislator aliquis permitteret, quamquàm illud non faceret, tamen agens per illud non punietur lege humana, ita si Deus aliquid approbat in lege sua, vel saltem fieri permittat, illud iam non est malum, nec punibile secundum Deum, aut conscientiam, quia alias non differret inter illa, quæ videbantur illicita, & a Deo permissa sunt in lege, & ea, quæ nullo modo permissa sunt, sed expresse prohibita, quod videtur

Licet lex humana aliqua permittat, q̄ sunt peccata non tamē diuina.

detur esse inconueniens magnum. Sic declaratum est Deuteron. cap. 24. de libello repudij, & de dando vsuras alienis, nam ista secundum se non erant licita, & tamen, quia Deus illa approbauit declaratum est ibi, quòd non peccabat mortaliter hæc faciens: ira igitur erit hic cum Deus permiserit, quòd occisi propinquus occidere posset occisorem vbicunque reperiret, scilicet, quòd non peccet. Sed videtur contrarium, quoniam occisio fiebat ex rancore, sed ira est peccatum mortale, ergo ista occisio illicita erat potissime, quia Deus iussit etiam in veteri testamento, quòd homo non quæreret vltionem Leui. cap. 19. f. non oderis fratrem tuum in corde tuo. Et iterum ibidem: Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Sed ista sunt præcepta moralia: ergo tenebatur quilibet ad ea: occidens tamen occisorem cognati sui non agebat zelo iustitiæ, quia hoc modo iure contenderet, cum posset aliàs assequi iustitiæ executionem educto occisore de vrbe refugij: ió videtur, quòd peccabat faciens hæc: potissimum, quia isti cognati occisorum non solum poterant occidere occisores cognatorum in via ante vrbem refugij si illi occidissent iniuste, sed etiam si non essent rei, vtpote, quia casu, vel ignorantiam fecerunt, & in hoc non distinguitur, cum permitteretur consanguineo occisi sine debita cautela ventilationis occidere percussorem: ergo videtur, quòd sit peccatum. Respondendum est, quòd ea, quæ Deus approbat etiam si aliàs essent illicita, fiunt ex hoc licita, sed permittendo expresse in lege approbat: ergo licita sunt. iste modus arguendi est de libello repudij, & de vsuris: Deutero. cap. 24. sed manifestum est, quòd istud factum approbatur hic a Deo cum expresse permittatur: ergo licitum est, nec de hoc aliquis dubitabit: est tamen distinguendū, quia Deus aliqua approbat in lege, vel permittebat solum inquantum erat legislator specialis populi Iudaici: illa tamen secundum, quòd Deus erat, & dans præcepta bona secundum naturam reprobabat: alia autem sunt, quę Deus approbabat propter infirmitatem populi Iudaici: illa permittens, & alibi non reprobans. & ista simpliciter erant licita.

Si cognatus occisi occideret interfectorem cognati sui ante vrbem qui ille non volutarie occiderat an peccaret

Primum autem est hic de occisione percussoris cognati, quę permittitur, siue prior occisio iusta, vel iniusta fuerit: & tamen alibi contrarium videtur, scilicet, Leui. cap. 16. vbi dicitur, quòd debemus tollere omne odium, & ulciscì iniurias: ergo necesse est, quòd ista lex solum obligatur in foro suo, scilicet, in iudiciali, quòd quicunque occiderit occisorem fratris sui non sit reus huius in foro iudiciali veteris testamenti, & tamen ex hoc odio agit reus est mortis æternæ, qa agit contra legem datam Leui. cap. 19. De libello autem repudij, & vsuris non est sic, quia quamquàm ista secundum se non essent licita Deus illa permisit propter infirmitatem Iudæorum, & postea alibi non reprobat. ergo non sunt punibilia, nec peccata apud Iudæos, aliàs loqui Deus poneret illis laqueum. Declaratum est Leui. 19. *Quia si fortuitu, & absq; odio & inimicitijs quidquam horum fecerit.* Limitatur hic super tres leges, scilicet, quod intelligantur, quando aliquis habet voluntatem occidendi, si tamē sit fortuitu, vel sine odio, & inimicitijs non est reus, omnia enim ista requiruntur: siquis enim agat sine inimicitijs, scilicet, quòd ante hoc nunquam ipse inimicus, adhuc non absolvitur, nisi egerit fortuitu, puta aliquis subita ira alium occidere, & non est inimicus, quia tamen agit ab intentione, reus est. Et tiā requiritur, quòd non solum agat fortuitu, nam dato, quòd aliquis agat a casu, si ille erat inimicus occisi ante hoc condemnatur, quia non præsumitur agere a casu cum inimicus sit, & hoc, siue sit publicè inimicus, quòd vocatur hic agere ex inimicitijs, vel non tam manifeste, quòd dicitur agere ex odio. Cum ergo omnia ista tria habuit, non iudicabitur reus mortis.

Et hoc audiente populo fuerit comprobatum. Idest, quòd probetur in iudicio coram populo, quòd egit a casu, & non erat inimicus nec odiosus occisō. Dicitur autem coram populo, idest coram iudicibus iuitatis, & senioribus, qui vocantur populus, vel multitudo: non enim oportebat totam populi multitudinē, quæ grādis est ad iudicia conuenire, maximè, quia tota nec audire potest, nec sententiare, vocantur autem rectores multitudo, quia totum populum virtualiter, vel eminenter continent, & isto modo rex est totum regnū.

An causa homicidij tractanda erat coram iudicibus ciuitatis refugij, vel coram iudicibus loci, in quo patratum est homicidium, & quomodo differat immunitas Ecclesiastica ab immunitate locorū refugij veteris testamēti. Quæst. XIIII.

QVAERETVR tamen de ista multitudine, quę esset, quoniam aliqui dicūt, quòd erāt iudices illius ciuitatis, ad quam confugerat occisor: alij volunt, quòd essent iudices loci, in quo patratum est homicidium. Primi dicunt, quòd cognatus occisi persequebatur occisorem ad vrbem refugij, & proponebat querelam coram iudicibus, & senioribus ciuitatis. tunc decreto eorum præsentabatur occisor, & contendebant de iure: si autem inueniretur, quòd occisor volens occidisset, tradebatur accusatori, & iugulabat eum: si autem inueniret, quòd inuoluntarius egit, sententiabatur, quòd maneret in vrbe refugij occisor vsque ad mortem summi sacerdotis. Et probāt isti, quòd intelligebatur de iudicibus vrbis refugij, quia dicitur supra, quòd cū fuerit occisor in vrbe refugij cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur: ergo videtur, quod corā multitudine vrbis illius stare debebat, & ibi iudicanda erat causa. Hoc magis probant ex eo, quod habetur Iosue ca. 20. cum ad vnam harum ciuitatum confugerit, stabit ante portam ciuitatis, & loquatur senioribus vrbis illius ea, quę se comprobent innocētem: ergo videtur, quòd ibi causa agenda erat, quia adducere probationes pars iudicij est. Item probant, quia quòd occisor extraheretur de vrbibus refugij, erat cōtra immunitatem ciuitatum, cognoscere ergo verum extrahi deberet, vel non ad iudices illius ciuitatis pertinet, quod nesciretur, nisi cum probatum esset, an iste gaudere deberet immunitate vrbis vel non, & hoc includit causam ipsam principalem. an occisor esset reus mortis, vel non: ideo primo quàm isti iudices vrbis refugij permitterent extrahi de vrbe sua occisorem, oportebat, q̄ cognoscerent, an reus esset: sed hoc cognito nihil supererat, nisi vt sententiarent tradendus aduersario ad iugulandum, vel manuteneus in vrbe vsque ad mortem summi sacerdotis; ideo non oportebat, quòd duceretur occisor ad aliam ciuitatem. Item si duceretur occisor de vrbe refugij, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum: in vrbe autem refugij tutum erat. Etiā euitaretur maior circuitus, & expensæ, quæ in legibus rectè ordinatis multum attendi debent.

Alij autem in contrarium dicunt, quòd debebat ista causa agitari in loco vbi patratum est homicidiū, & quòd educeretur occisor de vrbe refugij: & ista est veritas, vt patet infra cum dicitur, & reducetur per sententiam in vrbem, ad quam confugerat: ergo videtur, quòd causa, in qua sententiabatur, quòd occisor reduceretur in vrbem refugij, non agitabatur in vrbe refugij, sed in loco patrati homicidij. Item videtur

1. Opinio. Secunda. Rō. Opi. prima.

2. Rō.

3. Rō.

4. Rō.

Rōnes 2ę opi.

videtur hoc rationabile, quia secundum leges humanas ratione delicti quis sortitur forum, scilicet, ratione loci, in quo delictum patratum est: ergo causa istius homicidij non erat ventilianda in vrbe refugij cum ibi non acciderit delictum. Item iura prouidere debēt in causis eum modum, quo causæ optimè tractentur: hoc autem est ne occultetur veritas facti, & vt non subtrahatur alicui opportunitas probandi, nam arctatio probationum nimis est iuri inimica, sed non est aliquis locus in quo melius de veritate delicti patere possit, quàm locus, in quo patratum est cum ibi possit esse testium copia: ducere autem testes multos ad alium locum difficile est, & iudices etiam non ita plenè informantur, cum non cognoscant conditiones particulares tangentes delictum fortè propter ignorantiam conditionis locorum delicti: ideo melius fuit, quòd de delicto ageretur in vrbe, in qua patratum est, quàm in vrbe refugij, & sic erat. Mod' autem huius est, quòd cognatus occisi ibat ad vrbē refugij, & proponens querelam de occisione, petebat eum tradi, vt responderet in causa sua coram iudicibus vrbis patrati delicti: tunc iudices vrbis refugij concedebant remittentes occisorem cum perfecta securitate, ne quidquam in eo committi posset dum agitabatur causa, qua expleta diffiniebatur, quòd occideretur, si reus esset, vel reduceretur in vrbem refugij, si esset innocens, quod satis apparet infra, & isto modo non sequebatur aliquod inconueniens, nec inferebatur aliquod damnum ipsi occisori. Ad rationes in contrarium respondendum, & ad primam cum dicitur, quòd cognatus occisi non poterit occidere percussorem postquam fuerit in vrbe refugij, donec stet coram multitudine, & iudicetur causa illius: Dicendum, quòd multitudo potest ibi accipi dupliciter, scilicet, pro multitudine iudicum vrbis refugij, vel iudicū vrbis patrati delicti, primo modo est sensus, quòd non poterit occidere illum quousque stet corā multitudine, idest proponat querelam suam coram iudicibus vrbis refugij, & causa illius iudicetur, scilicet, coram iudicibus vrbis delicti proponens accusationem suam contra occisorem iam reductum de vrbe refugij, & causa iudicetur. idest diffiniatur, vel terminetur ibi in loco delicti, & sic in quocūque sensu præsupponitur, quòd causa agitetur in loco delicti.

Ad rōnes opi.

Ad secundam.

Ad secundam rationem, quando dicitur Io. ca. 20. quòd stabit occisor ante portam ciuitatis refugij, & loquetur senioribus vrbis illius: dicendum, quòd non intelligitur de agitatione causæ homicidij, sed solum erat propositio occisoris ad hoc, quòd reciperetur in vrbe, nam vsquequo ista diceret non sententiaretur, quòd gauderet aliqualiter immunitate locorum, nec assignaretur sibi locus ad manendum in vrbe: his tamen propositis compellebantur iudices ad assignandum ei locum, vt patet præallega. cap. cum dicitur: sic susciperent eum, & dabunt ei locum ad habitandum. Quòd autem non intelligatur ista propositio verborū de agitatione causæ homicidij, patet, qa post receptionem istām dicitur eodem cap. & habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti sui, & moriatur Sacerdos magnus, qui fuerit illo tempore: ergo post propositionem occisoris, & receptionem in vrbe habitare debebat in ea, & postea ventilanda erat causa: ideo prima positio erat in vrbe refugij, de ventilatione tamen causæ nihil ibi dicitur vbi esse deberet. Item patet, quòd illa propositio occisoris non pertineat ad aliquam agitationem causæ homicidij, quia in ista causa occisor est reus: reus autem non proponit, sed respondet: ideo non potest intelligi de ventilatione causæ, cum dicatur præalle. cap. q occisor loquetur verba sua coram senioribus vrbis. Fundamentum rationis huius patet eo. cap. vbi ponuntur duæ propositiones, & in prima dicitur, quòd loquetur occisor coram senioribus vrbis refugij, in secunda dicitur, quòd stabit ante iudicium reddens causam facti sui, & sic in prima constituitur tanquam per se agens, in secunda vero tanquam reus, & de ista non dicitur, quòd deberet esse in vrbe refugij: ergo de vētilatione causæ homicidij, in qua occisor erat reus, nō dicitur, quòd fieret in vrbe refugij. Cum vero magis objicitur eodem cap. quòd iste occisor loquetur ea, quæ se comprobent innocentē, & probationes sunt quædam pars iudicij, ergo ibi agitabatur causa. Dicendum, quòd non intelligitur hoc de probationibus inductis in causa principali, sed in propositione, quam faciebat occisor, vt reciperetur in vrbe refugij, & in ista solum dicebat, quòd ipse occiderit a casu, & non habens inimicitias nec odium, ideo quòd reciperetur in vrbe. Hæc autem talia erant, quę si probarentur facerent eum gaudere immunitate vrbis: probationes autem in causa principali inducebantur in loco patrati delicti, vbi agitabatur lis, sed quia non possit intelligi hoc de probationibus causa principalis apparet, quia istæ fiebant per inductos ab alterutra partium, & non per verba ipsius occisoris, quia nullius testimonium est conueniens pro seipso, quando contra ipsum agitur. probationes tamen istæ fiebant ex solis verbis occisoris, quando dicatur, & loquetur coram senioribus vrbis ea, quę se comprobent innocentem: ergo probationes illę non erant in causa principali, sed in prima positione, & sic non ventilabatur ibi causa.

Ad tertiam rationem dicendum, quòd extrahi occisorem ad occidendum illum ab vrbe nullo alio præmisso, erat contra immunitatem vrbis, & hoc non permittebatur, nam Deus dixit, quòd non posset cognatus occisi occidere percussorem postquam esset in vrbe refugij, donec staret coram multitudine, & causa illius iudicaretur: nunc autem non extrahebatur ad occidendum simpliciter, sed ad ventilādum causam in loco delicti, & si reperiretur innocens, quòd reduceretur ad vrbem refugij. hoc autem non erat contra immunitatē vrbis. Et si dicas quòd etiam, istud est contra immunitatem, quia Ecclesia non solum est contra immunitatem vrbis, quòd aliquis inde trahatur ad occidendum, sed etiam, quòd trahatur ad ventilandum causam homicidij. & si fuerit repertus reus, quòd occidatur, quia tunc solum peccaret, & esset fractor immunitatis Ecclesiasticæ, qui tanquam persona priuata hostem inde duceret, vel ibi occideret, & non iudex secularis, si duceret inde occisorem ad iudicandum de eo an esset reus mortis, sed hoc falsum est, quia quicunque confugiētem ad Ecclesiam inde traxerit, siue sit iudex secularis, siue Ecclesiasticus, sit excommunicatus a iure priuatus est, & ipso facto incidit in excommunicationem, nisi in casibus a iure permissis; ergo sic esset hic, quòd de nihil plus esset educi occisor de vrbe refugij. Respondendum, quòd non est non est simile, quia non est æqualis immunitas ciuitatum refugij in veteri testamento, & nunc Ecclesiarum nā [illegible] posteriorum: non enim fuit concessa absoluta immunitas ciuitatibus illis, sed solum, quòd confugientes ad eas gauderent immunitate quousque ventilaretur causa, & postea si rei erant, occidebātur, vt patet hic, & Iosue cap 20. siue igitur dicatur, q fiebat discussio causę in vrbe refugij, vel in loco delicti, nihil refert quantum ad esse, vel non esse immunitatem perfectam: quia vbicunque ventilaret causa

Ad tertiā. An si contra immunitatem vrbium refugij, q educeret inde occisor ad ventilandū alibi causam, vel q iugularet si reꝰ erat.

Differentia inter immunitatem Ecclesiasticā & immunitatem locorū refugij.

cum

cum occisor esset occidendus si reperiretur nocens non erat immunitas, sicut est nunc Ecclesiastica, quia nec intra Ecclesiam, nec extra potest iudicari de aliquo confugiente ad hoc, quòd occidatur, vel si aliqs iudex hoc iudicauerit Ecclesia non permittet tradi executioni, quandiu confugiens ibi manere voluerit, sed ciuitatibus refugij non fuit data ista immunitas: ergo non fiebat contra earum immunitatem si extraherentur inde occisores ad ventilandū causas in locis delictorum. Et quando dicitur, ꝙ ad iudices ciuitatis refugij pertinebat cognoscere an occisor extrahi deberet de vrbe. Respondetur, quòd sine licētia istorum iudicum non educebatur aliquis de vrbe, & tamen ad sciendum, an deberet inde trahi, vel nō: non requirebatur aliqua causæ cognitio, sed ad solā petitionem aduersarij, vel iudicum loci delicti remitti debebat occisor, eo quòd non erat contra immunitatem vrbis, quòd pro quacunque causa inde educeretur ad sistendum iudicio: secus autem esset in cōfugiente ad Ecclesiam, vtpote si peteret iudex secularis, vel aduersarij, quòd inde educeretur proponens, quòd per insidias occiderat, vel erat publicus latro, aut nocturnus depopulator agrorum, in quibus casibus iu[illegible] aliquem de Ecclesia educi: non deberet i[illegible] sine causæ cognitione inde trahi: nam si non esset verum, quod proponebatur infringeretur Ecclesiastica im[illegible]munitas educendo hunc de Ecclesia. sed de ciuitatibus refugij quomodocūque aliquis inde educ[illegible]tur ad cognoscendum causam non erat contra immunitatem ciuitatis: ideo non opo[illegible]bat es causæ cognitionem, ideo falsum isti præsupponsit, scilicet, quòd deberent cognoscere iudices vrbis refugij, an iste meretur gaudere immunitate vrbis, vel non. Ad quartam rationem cum dicebatur, quòd si educeretur occisor de vrbe refugij, vt alibi cum aduersario causam ageret, hoc non esset ei tutum, respondetur, quòd tutum erat tam de facto quàm de iure. De facto quidem, quia mittebatur iste occisor cū aliquibus de senibus vrbis refugij ad tractandam causam, qui eum tutum reddebant. De iure etiam erat tutus, quia dum causa ventilabatur erat inducta securitas a iure, & si vellet aduersarius percutere occisorē, reus erat, ac si in vrbe refugij eum occidisset. Illud autem dicitur, quòd euitarentur expensę, & circuitus cū agitaretur causa in loco refugij, respondendum est, ꝙ non euitantur immo maiores causantur, quia si ventilaretur causa in loco refugij, oporteret adduci testes multos de loco [illegible] & in hoc erant magnæ expensæ potius quam reduceretur occisor de vrbe refugij ad locum patrati homicidij. Ex dato, quòd esset aliqua maior circuitus vel expensæ, adhuc iura tolerare debebant propter maiorem certitudinem inducendā in causa abundantia probationum.

Dicebatur autem supra, quòd fuerit hoc comprobatum, scilicet, quòd non esset iste occisor hostis, nec odium habens, sed fortuitu agens, & hoc probaretur coram multitudine, scilicet coram iudicibus vrbis delicti. Sed dicit aliquis quomodo probabitur istud, quia est negatiua, scilicet, quòd non erat hostis, vel non egit ex odio? respondetur, quòd negatiua non potest probari directè, quia negatio est non ens, non ens non habet causas, sed probatur indirectè per affirmatiuam oppositam, scilicet [illegible] aliquis non [illegible]micus, quia probatur, quòd erat amicus, sicut probatur de aliquo, quòd non est intemperatus si probatur, quòd est temperatus: ita etiam probabitur, quòd non egit ex odio si probatur, quòd semper amabat. aliquando autem probatur negatiua non per aliquam contrariam, sed per aliam proportionem incompossibilem, sicut probatur sufficienter de aliquo, quòd nunc non est Salamantice, si nunc est Hispalis, & tamen non sunt contrariæ. Alio modo potest dici, quòd non requiritur, quòd occisor probaret se non egisse ex odio, sed solum, quòd allegaret; ꝙ non egerat ex odio, nec ex inimicitijs, sed fortuitu, & tunc aduersarius tenetur probare, quòd egit ex odio, & si non probauerit succumbet, & absolueretur occisor quia necesse erat, quòd aduersarius allegaret occisorē egisse ex odio, vel inimicitijs, & tūc, sicut qui allegat dolum tenetur illud probare, ita tenebitur hic probare aduersarius. *Atque ita inter percussorem, & propinquum sanguinis quæstio ventilata.* Ideſt si tractata fuerit causa de homicidio inter occisorem, & propinquum occisi. De quolibet propinquo hoc intelligitur, quia cuilibet competebat petere iniuriam cognati sui vindicari. *Liberabitur innocens de vltoris manu.* Ideſt liberabit occisor de manu cognati occisi, scilicet, ne tradatur ei ad iugulandum, sicut tradendus erat si reperiretur nocens, & hoc, quia compertum, quia fortuitu, & absque odio, & inimicitijs iste egit, vt supra dicitur. *Et reducetur per sententiam ad vrbem ad quam confugerat.* Hic patet quòd supra dicebatur, scilicet, quòd non ventilaretur causa in ciuitate refugij in loco delicti, alioquin non posset reduci in vrbem, ad quam confugerat, cū non educeretur de illa: erat autem modus, quòd aduersarius posita querimonia coram iudicibus ciuitatis refugij peteret trahi occisorem ad locum delicti acturum causam suam, & tunc mittebatur cū aliquibus senibus vrbis sub custodia, non quidem ne fugeret, quia nō erat præsumptio, quòd fugeret ad aliquē locum, sed ne aduersarius irrueret in eum: finita autē causa, si reperiretur innocens iudicabat iudex vrbis delicti istum reducendum esse in vrbem, ad quam confugerat, scilicet, vt maneret ibi, quia non pronunciabatur simpliciter absolutus, ita vt liceret ei redire in terram suam quocunque vellet, nam si post causam ventilatam reperiretur extra vrbem refugij posset propinquus occisi eum impune occidere, vt patet infra.

Causa autem quare immediatè non absoluebatur simpliciter ad redeundum in terram suam erat propter duriciem Iudæorum. Nam sicut concessum est Iudæis propter duriciem cordis, ꝙ possent occidere percussores fratrum suorum, etiam sine causę cognitione, & propria auctoritate vbicunque reperiretur ante causam ventilatam præterquam in vrbe refugij, ita permittebatur, ꝙ etiam post ventilatam causam possent eos occidere, & hoc, quia erat recens odium, & non possent ipsi sustinere si forte permitteretur hosti suo, quòd immediatè post causę ventilationem ambularet vbicunque vellet, & ne daretur locus iniusti homicidij iussum est, ꝙ maneret occisor in vrbe refugij magno tempore, & interim tepescebat furor, & odium aduersarij, ita vt iam posset secure occisor regredi in terram suam. Quòd autem dicitur, ꝙ reducatur occisor in vrbem, ad quam confugerat: non est sensus, ꝙ non posset redire nisi in illam, quoniam in quamcunque aliam vrbem refugij redire posset. Omnes enim æqualis immunitatis erant: sententiabat tamen iudex, ꝙ reduceretur in vrbem illam: eo ꝙ seniores, qui duxerant eum de vrbe refugij non cogebātur reducere ad aliā vrbē nisi ad eā, de qua duxerāt. Si tū ipse vellet ire ad aliam, & ipsi eum portare vellent poterat ire in quamcunque. Postquam tamen erat occisor in vrbe refugij si vellet ire ad aliam, & reperiret eum hostis in itinere posset occidere, quia non debebat exire de vrbe vsq; ad mortem summi sacerdotis.

Circa hoc aliquis dubitabit an Sanctuarium in veteri testamento haberet maiorem immunitatem, ꝙ vrbes refugij, vel è contrario. Item dubitabitur quare non fuit data ista immunitas Sanctuario, sed vrbibus in veteri testamento, & an expediret, ꝙ daretur Sanctuario. Item an fuit conueniens, quòd in nouo testamento esset aliqua immunitas locorum, & an fuerit conueniens, ꝙ esset maior quàm immunitas veteris testamenti. Item an debuit dari immunitas aliquibus ciuitatibus, vel Ecclesijs: & quare cum in veteri testamento ꝙ fuerit principaliter immunitas in vrbibus data est in nouo testamento in Ecclesijs, & non in vrbibus. De his omnibus declaratum est Iosue cap. 20. *Manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo vnctus est moriatur.* Ideſt, non poterat exire de illa vrbe refugij, vsque ad mortem summi sacerdotis alioquin vbicunque reperiretur occideretur. Dicitur qui oleo vnctus est ad differentiam aliorum sacerdotum, quoniam alij sacerdotes non vngebantur, sicut summus sacerdos licet haberent alias vnctiones, differebant autem, quia sacerdotes minores vngebantur in extremitate auriculæ dextræ, & pollicis pedis dextri, & manus dextræ: summus autem sacerdos non solum vngebatur in his partibus, sed etiam super caput eius fundebatur oleum Exo. 29. cap. & Leui. 8. cap. ista autē vnctio faciebat eum multum differre ab alijs: ideo denominat ab illa multoties, vt patet hic, & Leui. c. 21. Secundo differebat ista vnctio, quia sacerdotes minores vngebātur oleo mixto sanguini arietis immolati: summus autem sacerdos vngebatur in capite oleo puro non mixto sanguini, quamquàm illud esset cōpositum ex multis speciebus. De hoc Exo. 29. & Leui. cap. 8. de compositione huius olei habetur Exo. c. 30. istæ duæ differentiæ vnctionis sacerdotis magni a minoribus habentur Leui. cap. 21. cum dicitur: Pontifex, ideſt sacerdos maximus inter fratres suos super cuius caput fusum est vnctionis oleum.

Sed aliquis arguet, quòd etiam sacerdotes minores erant vncti in capite, sicut pontifex, quia Moyses dixit ad Aaron, & omnes filios eius, qñ consecrati fuerūt: Vos autem non egrediemini fores tabernaculi alioquin peribitis, oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. ergo super capita erat oleum in sacerdotibus: Leui. cap. 10. Responderi potest, quòd istud intelligatur de vnctione manuū, & pedum, & auricularum sacerdotum, & quantum ad hoc erat oleum super eos, ideſt in eis. Aliter dici potest, quòd super omnes sacerdotes minores erat oleum in capitibus: istud tamen non erat per effusionē, vel vnctionē, sed aspersionem, vt patet Leui. cap. 8. & Exo. 29. solus autem summus sacerdos erat vnctus oleo in capite per effusionem, vt patet eisdem cap. Et ista vocatur vnctio.

An siquis occidisset summum sacerdotem a casu deberet ista facere. Quæst. XV.

QVAERET aliquis quid si aliquis occidisset summum sacerdotem a casu, an fieri deberent ista? Respondendum est, quòd quantum ad hoc, quòd aliquis gauderet immunitate vrbium, nihil differebat, quòd occideret summum sacerdotem aut regem, vel quēcunque de populo, quia occidens a casu nunquam erat reus: ideo debebat gaudere immunitate. Sed tunc dicetur cum vētilata fuerit causa, & iste reperiatur innocens an debebit immediate redire ad terram suam postquam sententiatum fuerit in causa, vel debet redire ad vrbē refugij. Dubium autem est pro tanto, quia iste debet manere in vrbe refugij quandiu viuit summus sacerdos, sed iam ille mortuus est, cum iste illum occiderit: ergo non apparet an immediate rediturus sit in vrbem suam, vel exspectaturus vsque ad mortē sequentis summi sacerdotis. Sup hoc multa dicta [illegible] Iosue cap. 20. & ibi declaratum est, quòd debebat manere in vrbe illa refugij vsque ad mortem sequentis summi sacerdotis. Quid si aliquis occideret alium dum viueret aliquis summus sacerdos, & postea incepta causa homicidij, & nondum ventilata moriatur summus sacerdos, & cum sententiatur in ea est alius summus sacerdos succedens, an debeat immediate reduci in terram suam si reperiatur innocens occisor, vel debet expectare vsque ad mortem summi sacerdotis cuius tempore causa finita est. Quid ēt si aliquis occidit alium tempore summi sacerdotis, & antequam causa inchoetur ad ventilandum accipiatur alius summus sacerdos, & iste reperiatur innocēs: an manebit tempore huius in vrbe refugij, vel redibit immediate in terram suam diffinita causa. Quid etiam si aliquis occidit alium tēpore, quo nullus erat summus sacerdos, & postea ventiletur causa tempore aliorum sacerdotum, vel forte sit ventilata antequam assumatur alius sacerdos successor. De his omnibus Ios. cap. 20. dictum est.

Quare occisor debebat manere in vrbe refugij vsque ad mortem summi sacerdotis. Quæst. XVI.

QVAERETVR autem quare [illegible] est, ꝙ debeat manere homicida [illegible] vrbe refugij vsque ad mortem summi [illegible] sacerdotis. Multi Iudæi variè [illegible]dent, sed eorum dicta sunt multum friuola de quibus non est curandum.

Opi. Rab. Salomonis.

Rab. Salo. dicit, hoc fieri propter [illegible] summum sacerdotem debebat quippe summus sacerdos ad Deū interpellare, ne mala venirent in populum, ut facieb Aaron supra cap. 16. Cum ergo in diebus istius summi sacerdotis fieret homicidium, debebat homicida manere in vrbe refugij vsque ad mortem eius.

Sed ista ratio non habet aliquid verisimilitudinis. Alij autem dicunt, & dant causam allegoricam, scilicet, quòd nullus de exulibus in patriam suam reuerti poterat, scilicet, in vitam æternam ingredi, vel nō poterat fieri plena remissio peccatorum quantum ad omnem pœnam, quousque summus sacerdos, ideſt Christus qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, vt patet ad Hebræ. cap. 6: & 7. & Psal. 108. moreretur. Fuit autem iste summus sacerdos unctus oleo, scilicet, [illegible] lætitiæ inuisibiliter præ participibus suis. Psal. 48. & Isa. 61. cap. spiritus Domini super me eo, quòd vnxerit me: ideo sicut aliquis per sententiā innocens iudicabatur, tamen quandiu exilium patiebatur, exiliū patiebatur quousque pontifex magnus moreretur, ita licet per circumcisionem [illegible] originalis peccati reatus tolleretur, & per contritionem [illegible] actualia: tamen tandiu in exilium detinebantur animæ Sanctorum in lymbo, qui dicitur sinus Abrahæ, donec pontifex noster Christus Iesus moreretur. Tunc enim omnes sancti patres veteris testamenti [illegible] de sinu Abrahæ ingredientes in [illegible]m æternum.

Opi. Aug.

Dicendum tamen, quòd causa literalis [illegible] fuit, quia Deus volebat tollere hom[illegible]cidia in [illegible]cens[illegible]m, ꝙ propter duriciam cordis Iudæorum [illegible] sequerentur, & ob hoc permisit, quòd cognatus occisi [illegible] posset impunè percutere occisorem vbicunque cū [illegible]periret ante quam introiret in vrbem refugij, quia [illegible]aliter manifestatum fuisset, nō potuissent Iudæi iustificare illam legem [illegible] causa nouiter post [illegible]tem occisi [illegible]retur, si immediatè diffinita [illegible] deberet redire occisor in terram suam, esset adhuc [illegible]sor recēs in cognatis occisi, & non potentes eum to[illegible]erare occiderent occisorem. Debuit igitur dari aliquod tempus magnum, in quo cessare posset ira cognatorum occisi, & istud assignatum fuit vsque ad mortem summi sacerdotis: sicut enim potuissent assignari anni 10. vel

20. exilij, qui erat terminus certus, ita assignatum est F
vsque ad mortem summi sacerdotis, qui erat termi-
nus incertus. De hoc magis Iosue capitu. 20. Item an
conueniens fuit, quòd assignaretur istud exilium vs-
que ad mortem alicuius sacerdotis minoris, vel alte-
rius: declaratum est eodem cap. *Si interfector extra vr-*
bium fines. Hic ponitur casus, in quo poterat occidi
ille, qui confugerat ad vrbem refugij, scilicet, si reperi-
retur aliquando extra vrbem, non quidem, quòd exi-
ret extra solum, sed quòd aduersarius eius reperiret
eum extra. Nam etiã si multoties reperiretur exisse,
& tamen nulla vice eum inueniret aduersarius, non
occideretur propter hæc, & dicitur extra fines vrbiũ,
idest extra terminos, scilicet, extra muros: nec accipi-
tur terminus pro toto territorio, quia aliàs cum quę- G
libet vrbs refugij haberet mille passus suburbanorũ,
cum esset de vrbibus Leuitarum, vt supra patet: in to-
to illo spatio gauderet immunitate occisor, sed hoc
nullus concedit: ideo litera videtur contrarium in-
nuere cum infra dicatur, quòd debebat profugus resi-
dere in vrbe vsque ad mortem pontificis. Etiam non
est intelligendum magis de vna vrbe, quàm de alia,
quia licuit a principio aliquis fugerit ad vnam vrbem
deinde ad aliam: dumtamen illa esset de vr-
bibus refugij, gaudebat ibi immunitate, quia omnes
vrbes refugij eiusdem immunitatis erant: si tamen in
itinere transeuntes de vna vrbe ad alteram aduersari⁹
reperiret occisorem poterat eum licitè occidere.

Quæ ex illis ciuitatæ sint. Istæ sunt omnes vrbes
refugij, quæ erant ad custodiam exulum. Vocantur H
autem isti exules, & profugi, sed hoc secundum di-
uersa: primo quidem tempore, quo manebant in vrbe
refugij ante ventilationem causæ vocabantur profu-
gi, quia ipsi illuc profugerunt, scilicet, vt liberarentur,
& nemo eos illuc ire compulerat: nec ibi manebant
in pœnam aliquam; sed in conseruationem: Exilium
autem nomen pœnæ est. Vocabantur verò exules
tempore, quo manebant post diffinitam causam vs-
que ad mortem summi sacerdotis: nam tunc non
erant profugi, sed reducebantur illuc per sententiam,
vt declaratum est supra eodem cap. Quamdiu autem manebant isti tunc in
pœnam, nam a principio cum nesciretur an isti occi-
di deberent, vel seruari, manebant in vrbe tanquam fugij ex
causa sua, ne occiderentur ab aduersariis: hinc autem
iam non manebant propter crimen, quia absoluti
erant, sed manebant propter legem in pœnam; quia I
diffinierat legislator quòd manerent vsq; ad mortem sum-
mi sacerdotis, quia erat proprie exilium inductum
a lege.

Et percussus ab eo, qui vltor est sanguinis. Idest ab eo,
cui competit vindicare iniuriam sanguinis effusi: iste
autem erat cognatus occisi, cui competebat accusare,
& occidere percussorem. Quicunque autem alio-
rum percuteret occisorem inuentum extra vrbes
refugij, reus erat sanguinis tanquam si quemlibet
alium occideret, etiã vendicatio non pertinebat
ad eum.

Absque vllo odio cum occiderit. Idest cognatus oc
cisi percutiens occisorem inuentum extra vrbes re-
fugij innocens iudicabitur, quia propter hoc nihil
punietur.

Debuerat autem profugus vsque ad mortem pontificis in vr-
be residere. Ista causa quare, post
sorem occisor, scilicet, quia fuit in culpa: debuerat enim
manere semper in vrbe refugij, quia lex hoc iusserat:
ideo cum exierit poterit occidi. Vocatur hic ponti-
fex summus sacerdos, quia istud nomen ponitur ad
differentiam ab alijs: multi enim erant sacerdotes, &
ad differentiam huius sacerdotis ab illis vocatur iste
sacerdos magnus, vel summus sacerdos: pontifex
autem præter istum nullus erat, ideo non oportuit
adiungi aliquam notationem, scilicet, põtifex sum-
mus, vel pontifex magnus: in Ecclesia autem hoc re
ctè assignatur, quia multi pontifices, & multi gradus
pontificum sunt. *Postquam autem ille obierit*. Scilicet,
summus sacerdos. *Reuertetur homicida in terram suam*.
Idest poterit iam exire vrbem refugij, & ire quocun-
que voluerit, & hoc siue pauco tempore post occi-
sionem factam, siue multo moriatur summus sacer-
dos: nam quantum ad hoc non differt. Quid autem si
aliquis de homicidis contingientibus in vrbem refu-
gij reperiretur nocens, & deberet iugulari, cui de co
gnatis occisorum trahi debebat iugulãdus, quia mul-
ti occisi multos cognatos habebant, & cuilibet illo-
rum competebat ius istud, vt supra patet. de hoc de-
claratum est Iosue capit. 20. multa quoque alia dubia
pertinentia ad hoc ibidem declarata sunt.

Hæc legitima sempiterna. Idest ista præcepta supra p
sita erunt legitima sempiterna, idest, leges semper
durantes, vel in æternum obligantes, non quidem,
quòd semper manserint, quia iam non manent, cum
perierit status Iudæorum, sed dicebantur manere in
æternum, si tandiu manerent inter Iudæos quandiu
status ipse Iudæorum manebat. Si vero legibus illis
nunquam aliæ inter Iudæos succesſerunt, sed leges si-
mul cum populo abolitę sunt, semper dicuntur ęter-
næ, tunc autem propriè dicuntur deficere si existen
te statu Iudæorum mutarẽtur illę succedentibus alijs
legibus, & iste est modus, quo multoties dicitur in
veteri testamento, quòd aliqua lex erat sempiterna,
& sic fuit de ista iudiciali: nam semper mansit quan-
diu Iudæi manserunt.

In cunctis habitationibus vestris. Idest erit lex ista vni-
uersalis in tota terra vestra: si enim Iudæi ducerentur
in terram aliam extra terram Chanaan, sicut nunc
sunt, non haberent vrbes refugij, quia non permitti-
tur eis iurisdictio aliqua ita quòd viuant legibus suis,
sed etiam si iurisdictionem haberent non distingue-
rent vrbes tales, quia hoc solum erat in terra Chanaã
in vrbibus, quas Deus separauerat. Extra terram au
tem illam non debebat seruari iudicium istud. Sic
patet de multis alijs cæremonialibus, & iudicialib⁹,
quæ determinationem loci requirunt, & non pote-
rant obseruari extra terram Chanaan.

Homicida sub testibus punietur. Hic ponitur determi-
natio superiorum: fuerat enim dictum, quòd homi
cidæ ventilarent causam suam cum cognatis occiso
rum, & debebat probari an egissent voluntariè, vel
a casu, & an ante hoc fuissent inimici, vel non, &
multa huiusmodi, sed aliquis putaret, quòd ista qua-
litercunque possent probari, scilicet, per vnum te-
stem; ideo dicitur, quòd non, sed morietur sub te-
stibus, idest ad dicta multa testium.

Ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Quantũ-
cunque enim aliquis sit excellens persona, non cre-
ditur ei soli si accipitur in testem ad condemnationẽ
cuiuscunque, nec etiam hoc solum in criminalibus,
sed etiam in ciuilibus tenet: sic patet Deuteronom.
capitu. 19. scilicet. Non stabit testis vnus contra ali-
quem: quidquid illud peccati, aut facinoris fuerit, K
sed in ore duorum, vel trium testium stabit omne
verbum.

Causa autem quare testimonium vnius nunquam admittatur si solus est, prouenit ex hoc, quia non potest haberi de illo firma suspitio, quòd verum, vel falsum dicat: facile enim est, quòd aliquis fingat quæcunque voluerit, & non potest deprehendi, an verum vel falsum dicat, nisi ex alijs testibus, vel ipse mentiat in verbis suis contradictionem. Testimonium vnius non admittitur.

Cum autem sunt multi testes, & distinctè interro-
gati

gati idem dicunt, signum est, quòd illud sic occide- A
rit, quia aliàs videbatur difficile quomodo isti con-
cordarent. Etiam hoc apparet ex alio, quia testes
quando multi sunt poterunt variare, & ex dictis eo-
rum colligi potest, an isti verum, vel falsum dicant:
Existente autem vnico teste hoc non apparet. Et di-
citur hic de condemnatione, quia condemnatio est
odiosa, ideo nunquam debebat aliquis condemnari,
nisi ex magna solennitate iuris, & cum multis testib⁹,
ad absolutionẽ autem alicuius secus est: nam si aliquis
habeat causam, quæ in nullius præiudicium vertitur
non oportebat esse tantam probationem, ideo inter-
dum recipitur vnus testis, & quòd cum hoc depo-
nat ille cuius causa est, & ista est plena probatio, quæ B
in nulla alia causa agitata contra aliquem difficeret.

Non accipietis precium ab eo, qui reus est sanguinis. Istud
documentum est pro iudicibus, quia dicebatur supra de
ventilatione causarum occisoris, cum cognatis oc
si, & si reperiretur reus, quòd traderetur iugulan-
dus aduersario. Circa hoc autem aliquis iudex for-
te errabit pro pecunia liberans eum, qui reus est, sci-
licet, decernens, quòd non sit reus mortis, quòd est
contra ius litigatoris, & præstatur hic audacia ad ag-
grediendum iterum similia, ideo non debent recipi
munera in tali casu, nec vnquam in alijs. vnde Deus
vniuersaliter vetuit iudicem accipere munera Exo.
capitu. 23. & Deuteronom. capitu. 16. scilicet. Non
susc ipies munera, quæ excęcant oculos, & peruertũt
verba iustorum. Et sicut intelligitur hic, quòd non C
debet aliquis propter pecuniam absoluere eum, qui
reus est, ita non debet è cõtrario propter pecuniam
iudicare reum eum, qui non est, quia interdum for-
te cognati occisi exhiberent munera iudici, vt iudi-
caret reum esse mortis occisorem, etiam si ille egis-
set inuoluntariè. Et hoc adhuc deterius est, quia me-
lius est nocentem absoluere, quàm innocentem con-
demnare, expressit autem Deus de eo, quod erat mi-
nus, quia si hoc prohibebatur, a fortiori censebatur
prohibitum, quòd quis acciperet munera ad iudican-
dum contra innocentem. De hoc Psalm. 13. Et mu-
nera super innocentem non accepit. Accipere autẽ
munera super innocentem est, quòd aliquis accipiat
pecuniam, vt occidat innocentem.

Sed statim ipse morietur. Idest postquam probatum D
fuerit de aliquo, quòd est reus mortis, non differatur
vlterius eius mors, sed statim morietur. Vnde etiã
recipere pecuniam pro dilatione sententiæ, vel execu
tionis peccatum est, & hoc vetatur cum dicitur, sed
statim morietur.

Exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vr-
bes suas reuerti poterunt. Repetitio est sententię supe-
rioris, quod fit ad maiorem cautelam, scilicet, ne ali-
quo modo auderent exire occisores de vrbe refugij
vsque ad mortem summi sacerdotis, qui vocatur hic
pontifex, & intelligendum est de illo summo sacer-
dote, non in cuius tempore causa diffiniebatur, vel
inchoabatur inter occisorem, & propinquum occisi, E
sed de illo pontifice cuius tempore patrabatur homi-
cidium. Nam si aliquis occideret alium, & imme-
diatè moreretur summus sacerdos, vel saltem ante-
quam iste inciperet causam cum aduersario suo, la-
ta sententia pro eo non debebat manere in vrbe re-
fugij vsque ad mortem summi sacerdotis, qui iam
institutus erat, quia non fuit tempore huius patra-
tum homicidium, sed immediatè, vt diffinita fuerit
causa reuertetur iste in terram suam, quia iam mor-
tuus est summus sacerdos, & quando dicitur de ter-
ra sua, non est magis intelligendum de sua quàm de
quacunque alia, quoniam nullo modo exire debe-
bat de vrbe occisor vsque ad mortem summi sacer-
dotis, vt supra patet, sed lex expressit hic, quod com-
munius est, scilicet, quia magis inclinarentur isti fu-
gitiui ad redeundum in terram suam, quàm in ali-
quam aliam. Vocantur autem hic exules, & pro-
fugi ex eadem causa supra, scilicet, profugi ante
ventilatam causam, & exules post ventilationem.

Ne polluatis terram habitationis vestræ. Ista est causa
præcedentis dicti, scilicet, ideo non reuertentur ho-
micidæ in terram suam, ne polluatur terra. Sed quo-
modo polluitur per reditum eorum ante mortem
summi sacerdotis? Aliqui autem volunt, quòd hoc
fiebat, quia homicida censebatur immundus, & ter-
ra, ad quam veniret, ex aduentu eius efficeretur im-
munda. Sed hoc non stat, quia esse homicidam non
est aliqua immunditia legalis, nisi saltem in 7. diebus
primis post sanguinis effusionem: nam ibi debebat
homicida expiari secundum ritum eorum, qui mor-
tuos tetigerunt, sic patet supra capitu. 21. vbi iussit
Deus venientes de bello contra Madian manere 7. An quo ad-
diebus extra castra, vt ibi expiarentur. Sed hic non uenientes
stat istud, quia etiam si reuerterentur homicidæ in mira ter
terram suam viuente summo sacerdote, si hoc es- ret.
set post ventilatam causam, iam multi dies trãsissent,
& sic non pollueretur terra propter eo-
rum. Item, quia si homicidæ propter præmissam
suam terram polluerent, maximè pollueretur terra
maculata, quæ erat in vrbibus refugij, cum illuc cõ-
fugerent omnes homicidę: & tamen ibi debebat ob
seruari maxima puritas, quia sacerdotes, & Leuitæ,
qui erant ministri Dei debebant abstinere ab omni
immunditia tam morali quàm legali, ergo præsen-
tia homicidarum non polluebat vrbes refugij, alio-
quin Deus non iussisset ibi esse homicidas. Item si
præsentia homicidæ terram pollueret, magis pollue-
retur quando reduceretur homicida de vrbe refu-
gij ad locum delicti ad agitandum causam cum recẽ-
sior esset occisio, sed intelligitur, quòd per reditum
homicidæ polluetur terra sanguine, scilicet, quia
quando rediret homicida in terram suam ante mor-
tem summi sacerdotis, aduersarij sui occiderẽt eum,
& sic effunderent sanguinem innocentem, quia oc-
cisor in morte alterius prioris nihil peccauerat cum
fortuitu, & absque inimicitijs occidisset, nunc au-
tem magis pollebatur in morte huius, & hoc
significatur in litera sequenti, cum dicitur, quæ in-
fontium cruore maculatur, idest terra contrahit ma-
culam per effusionem sanguinis innocentis: ideo ni-
mis caueri debebat, ne homicida rediret in terram
suam vsque ad mortem pontificis, & sic terra non
macularetur.

Quæ infontium cruore maculatur. Idest principalis ma-
cula quam terra Iudæorum incurrebat, erat per
guinem innocentem effusum in ea, per sanguinem
autem hominis nocentis terra maculari non
quia iustum est sanguinem illum effundi. Et hoc
non solum intelligitur quantum ad eos qui no-
center alios occiderunt, & non ita occidunt, sed
etiam ad quoscunque alios, qui iuste occidun-
immo magis de illis intelligitur, quia isti qui occisi
sunt, redeuntes de vrbe confugij ante mortem sum-
mi sacerdotis, licet innocentes sint inquantum san-
guinem alienum effuderunt, tamen non sunt prorsus
innocentes quousquam mortem iam me-
ruerunt illam incurrere, exierunt
de vrbe refugij ante tempus determinatum a lege,
cum dixerit supra lex, quòd debuerat profugus vs-
que ad mortem summi sacerdotis in vrbe refugij re-
sidere, & ob hoc cognati viri occisi impunè possunt
percutere istos occisores: quia tamen isti sic exeun-
tes de vrbe cõstituuntur magis rei ex quodam priui-
legio

legio, quod lex tradidit cognatis viri occisi, quàm ex aliqua actione sua, vocat eos lex adhuc innocentes.

Quomodo dicitur terra pollui, quando funditur sanguis innocens. Quæst. XVII.

CVM autem dicitur, quòd terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non est intelligendum de pollutione reali, nec de hoc curat Scriptura; quia quantum ad istam non magis polluuntur istæ terræ per effusionem sanguinis innocentis, quàm nocentis, nec etiã intelligitur de pollutione legali. Vocatur autem legalis pollutio, vel immunditia quandocunque res non habebat aliquam immunditiam realem, sed solum vocabatur immunda propter aliquid constitutum a lege, sicut qui tetigisset tabernaculum, in quo erat aliquis homo mortuus, vel sepulchrum hominis, aut ossa arida reperta in agro, & multa alia, de quibus supra decimonono capitu. Omnes isti vocabantur immundi: tamen ista immunditia non erat aliqua realis pollutio per contagionem, vel aliàs [illegible] patet de pollutionibus, quæ habentur [illegible]tu.vndecimo, & in alijs locis: ista autem pollutio legalis quamquàm realiter nihil esset, sed ex legis [illegible]sitione; tamen habebat hunc effectum, quòd [illegible]omines habentes eam, non permittebantur acce[illegible]re ad Sanctuarium, aut ad aliquas res sacras, & [illegible] aliqui immundi ingererent se his, Deus co[illegible]tur eis mortem inferendam Leuiti. capitu. de[illegible]mo quinto: aliquando autem istæ immunditiæ [illegible]cludebant hominem a rebus sacris, & etiam a communicatione aliorum hominum, ita vt extra castra isti immun[illegible] habitarent, sicut patet de fluentibus semine, & de leprosis, & immundis super mortuo supra capitulo quinto: & licet duæ harum immunditiarum [illegible]ssent naturales, scilicet, esse leprosum, & fluentem semine: tamen esse immundum super mortuo non erat aliqua realis immunditia. De nulla harum duarum partium immunditiæ legalis potest fieri [illegible]plicatio a[illegible] pollutionem terræ, de qua hic dicitur. Nam res inanimatæ non dicebantur esse pollutæ eo modo, quo [illegible]mines, quia homini polluto non licebat accedere ad Sanctuarium, res autem pollutæ hoc habebant, quòd non licebat hom[illegible]llis vti ad ministerium suum, sicut vasis, vel veth[illegible]llutis: Leuit.capitu.vndecimo: & supra ca[illegible].decimonono: terra autem si esset pollu[illegible] poterat esse quantum ad aliud polluta, nisi quia homines non de[illegible]rent habitare in illa, sicut dicitur de domo, in qua apparebat lepra in pariet[illegible]us quòd nullus moraretur in illa: Leuiti.capitu.[illegible]imoquarto, ita ergo si terra Iudæorum polluere[illegible]non l[illegible]t eis habitare in ea, sed inquisituri esse[illegible] loca[illegible]

Hæc au[illegible]a ex nulla causa accidebat, quia nunquam ex[illegible]ri era[illegible]ri ad habitandum terram aliam, ide[illegible] terra non erat verè maculata secundum legalem i[illegible]mundit[illegible]n, hoc namque Deus prouidit vti res[illegible]æ, quæ multum necessariæ erant nunquam po[illegible]erentur, sicut patet de fontibus, fluminibus, & [illegible]ngregationibus [illegible]quæ ego quia etiam si caderent [illegible]quæ corticina super hæc, non [illegible]i-tur: Leu[illegible] capitu.vndecimo: terra autem erat summæ necessitatis ad habitandum, ideo pro nulla causa pollui poterat, ita quòd non liceret in ea semper, vel pro aliquo tempore habitari: est ergo ista pollutio, quæ hic dicitur minor pollutione legali, quia nullum effectum illius habet, sed dicitur pollutio quantum ad quandam reuerentiam, scilicet, quòd Deus habitabat inter Israelitas: ideo debebat esse terra mundissima. quòd verò in ea quodcunque immundum esset: erat nimis contra Dei reuerentiam: ideo etiam si non esset magna immunditia iudicabatur esse immunditia propter præsentiam Dei. Vel aliter dicitur terra immunda esse, quia recipit sanguinem iniuriosè effusum, vt patet; qui dicitur immediatè, quòd non potest aliter expiari, nisi per effusionem sanguinis illius, qui effudit sanguinem, & tamen effusio sanguinis secundi non est aliquid mũdum. Dicitur tamen mundificare, quod solum refertur ad hoc, quòd est vindicta sanguinis primo effusi, inquantum fit ibi quædam commutatio iusta in pœnis: sic autem dicitur terra aliquando clamare propter sanguinem effusum: Genes.capitu.quarto, scilicet, vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

Nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, q[illegible] alterius sanguinem effuderit. Idest, si terra polluitur per effusionem sanguinis innocentis, non potest aliter expiari, nisi per alium sanguinem, qui nocens est. Hoc ideo est, quia ista immunditia non est naturalis, quæ tollitur per ablutionem: nec est legalis, quæ tollitur per quasdam cæremonias, de quibus Leuiti. capitulo vndecimo, vsque ad decimũoctauũ. & supra capitulo decimonono, sed est immunditia, quæ est iniustitia in effusione sanguinis innocentis: iniustitia autem non tollitur nisi quando actus ille, qui est iniustus, reformatur per iustitiam oppositam, & hoc est per pœnam inflictam malè agenti, & iam erit ablata præuaricatio: sic est hic, scilicet, quòd immunditia sanguinis innocentis effusi expiatur per effusionem sanguinis nocentis: nec aliter expiari potest, quia non est alius modus, per quem reducatur operatio illa ad iustitiam, nisi per hunc. Sciendum autem, quòd non debet ista litera referri ad casum præcedentem, scilicet, de occisione homicidarum redeuntium in terram suam de vrbe refugij, quando occiduntur ab aduersarijs suis si redierint ante mortem summi pontificis, quia tunc quamquàm isti homicidæ innocentes sint, possunt eos aduersarij sui occidere impunè, quia ante tempus determinatum a lege exierant de vrbe refugij: vnde sanguis istorum non effundetur, sed refertur litera ista ad alios effundentes sanguinem innocentem, scilicet, siquis occiderit aliquem nihil meritum contra legem, terra immunda erat, & non expiabatur, nisi morte occisoris, ideſt, quòd terra semper manebat polluta cum maneret iniustum illud quousque reduceretur ad iustitiam per mortem occisoris. Terra autem dicitur specialiter polluta per vitium istud, quia horribilius est istud vitium alijs, & minus terra illud sustinet, vnde dicitur clamare pro illo, sic patet de sanguine effuso Abel iusti, quoniam clamauit de terra Genes.capitulo quarto. Alia duo vitia dicuntur clamare ad Deum, quia magna sunt, quorum vnum est sodomiticum, de quo Genes.capitulo decimooctauo. Aliud est retentio mercedis operariorum; Iacobi capitulo quinto: primum tamen, quia est magis horribile dicitur terram polluere.

Quæ vitia dicãtur clamare ad Dominũ.

Atque ita emundabitur vestra possessio. Scilicet, terra, quam vos possidetis, & in qua habitatis, effundendo sanguinem illius, qui sanguinem fudit.

Me commorante vobiscum. Ideſt hoc potissimum facere debetis, quia ego habito vobiscum in terra hac. Dicebatur Deus habitare cum Iudæis, non quidem quòd magis esset in terra illa, quàm in alijs: vbique enim totus est, sed habitat specialiter in quibusdam [illegible]alibus, quàm terris: in hominibus quidem, q[illegible] scilicet,

Deus quare dicatur habitare in aliquo loco magis q[illegible] in alio

scilicet in iustis, quia templum Dei est mens iusti, & altare optimum cor eius. sic enim ait Apls tẽplũ Dei Sanctũ est, quod estis vos. 2. Corin. c. 4. ibi enim De[illegible] est specialiter, scilicet per gratiam, & quia vnit sibi viros iustos, tanquam vnum sint cum eo. 2. ad Corinthio. c. 6 qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo. In locis autem [illegible]eus specialiter esse dicitur, quia aliqua loca sunt, in quibus specialiter virtutem suam monstrat: sic erat in terra Iudeorum, & potissimum in sanctuario, vbi loquebatur Angelus loco eius, & erant ibi omnia vasa ministerij D[illegible] & sedes eius inter duo cherubim: atq; exhibebatur ei cultus specialis ibi, q non exhibebat in aliquo loco alio: vnde illud sanctuarium vocabatur tabernaculum, ideſt domus, & non erat domus alicuius alterius, nisi Dei, qui censebatur ibi habitare: nunc aũt Deo habitante inter Iudeos debebat tota terra eorum munda esse, & principaliter a [illegible]is, quę magis repugnant Deo, quam quelibet alię immũditię cuiusmodi erat occisio innocentis. Debebat etiam terra esse munda quantum ad munditias, vel sordes corporales, quia licet Deus cum incorporeus sit non possit tangi, nec offendi his immunditiis, tamen nos inquantum plus ab immunditijs abstinuerimus facientes loca nostra esse mũda propter ipsum maiorem ei honorem impendimus, & est iste sibi gratus. etiam conuenit hoc propter sanctuarium Dei, quia ille erat locus corporalis, & super omnia mundissimus: ita propter reuerentiam eius alia loca apud sanctuarium munda esse debebant, & hanc munditiam Deus iussit, quia cum erant Israelitę in deserto, & arca domini erat in castris inter illos, iussum erat, ne quis in castris releuaret ventrem, sed extra castra: ibi terram fodiens operiebat id, quo venter releuatus erat. De hoc Deutero. ca. 23. scilicet, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturę gerẽs paxillum in baltheo: cumque sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, vt sint castra tua sancta) & nihil appareat in eis fęditatis, ne derelinquat te.

[illegible]uare De[illegible] ciebat, vt ca, in q[illegible]s esset nctuariũ iberent ecialem unditiã.

Ego enim sum dominus qui habito inter filios Israel. Redditur hic ratio præcepti, scilicet ego, qui moror inter vos, & iubeo ista, sum dominus, ideo facere debetis: nam diceret aliquis, quis est iste, qui inter nos habitat, & iubet tantam obseruari munditiam? ipse autem respondet, ego sum dominus, quasi dicat: ideo debetis me honorare in hoc. Etiam refertur ad aliud, scilicet non debetis dubitare facere hoc, quia obligamini facere, cum ego iubeo, qui sum dominus. Quomodo autem Deus habitet in medio Israelitarum supra declaratum est.

CAP. XXXVI.

ACCESSERVNT autem, & principes familiarum Galaad, filij Machir, filij Manasse, de stirpe filiorum Ioseph, locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt: Tibi domino nostro præcepit Dominus, vt terram sorte diuideres filijs Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionẽ debitam patri: quas si alterius tribus homines vxores acceperint, sequetur possessio iua, & translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur. Atque ita fiet, vt cum iobelæus, ideſt quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

Accesserunt. Positis legibus de ciuitatibus fugitiuorum, hic agitur de quodam dubio incidenti circa permutationem prediorum, & tanguntur tria. Primum dubij propositio: secundum responsio: tertium executio. Secunda ibi. *Respondit Moyses.* Tertia ibi. *Fecerunt[illegible] filiæ.*

Qualis sit ordo eorum, quæ sequuntur ad præcedentia. Quæst. I.

CIRCA primum dubium est, sicut circa superiora de continuatione huius ad præcedentia, an sit ordo rectus, vel anticipatio, [illegible]recapitulatio.

Hoc autem constare non potest per[illegible]tij [illegible]dinem, quia superiora sunt purè præceptiua, [illegible]ud autem est aliqualiter historicum, scilicet de qua[illegible]m propositione filiorum Manasse coram Moyse p[illegible]pter filias Salphaad: inter historicum autem, & pra[illegible]ceptiu[illegible]m non potest p[illegible]re ordo, quia non est aliqui[illegible]plis, per quã conuincatur vnum esse posterius, vel [illegible]ltero. In historicis autem est, quia quædam sunt, [illegible]dæ necessario præponi debent ad alia, & licet sint [illegible]ppositа manifeste videtur mutatus ordo: sicut si prius describatur historia mortis alicuius, postea verò enarrentur accidentia natiuitatis suæ, & gesta per vitam. Hic tamen satis rationabile est dici, q[illegible] sit ordo continuatus, quia cum non apparet aliqua causa, quare ab isto ordine recedere debeamus, dicendum est res accidisse eo ordine, quo scriptura eas narrat: potissimum, quia ista, quæ habentur hic [illegible]ccid[illegible]nt [illegible]r vltima mansione scilicet apud Iordanem, vbi acciderunt ea, quæ habentur in cap[illegible]lis immediatè præcedentibus, & sic saltem apparet, q[illegible] [illegible]d factum in loco vltimo, & nõ potest dici, q[illegible] alia fuerint in locis posterioribus, ita vt arguatur, q[illegible] sit mutatus ordo.

Accesserunt principes. Considerand[illegible]t quòd ista, quæ habentur in hoc capitu. ac[illegible]propter filias Salphaad: dictum enim fuerat, supra c[illegible]quòd Salphaad, qui fuit de tribu [illegible]anasse mortuus est[illegible]ne filiis masculis: erat autem consuetudo apud antiquos quòd filii masculi succederent: ideo cum iste non haberet filios, non videbatur, quòd habituru[illegible]ere ditatem aliquis nomine eius: filiæ autem co[illegible] sunt, quòd tollebatur nomen pa[illegible]earum [illegible]familia sua propter non habere filios [illegible]scul[illegible]de quòd daretur eis hereditas loco [illegible]: Dei aut[illegible] sit, quòd daretur: nunc autem fi[illegible]Mana[illegible], qui erant de tribu ista, de qua erant filiæ [illegible]phaad, [illegible]querun-tur dicentes, quòd si non pro[illegible]detur eis, [illegible]raudabuntur, scilicet, quòd filię Salphaad nubant c[illegible]voluerint, & filii earum succeder[illegible]ipsis, sed filii sequ[illegible]tur famil[illegible]liam [illegible]am[illegible]t hereditas [illegible]liam tribũ si pro[illegible]piant viros de alia tribu: [illegible]quo [illegible]us prouidet, q[illegible] accipiant viros de tribu sua, & tun[illegible]ion transibit hereditas ad alias tribus.

Principes familiarum Galaad.

Galaad an sit nomen viri, vel ciuitatis hic.

Quæst. II.

ALIQVI dicunt, ꝙ Galaad non est nomen viri, sed nomen terræ, quia quidam mons vocatur Galaad. Gene. c.31. & ab isto terra cōsuncta denominatur terra Galaad, de qua. ſ. c.31. dicunt aūt isti, ꝙ principes familiarū Galaad. i. principes familiarum, qui habitabant in Galaad accesserunt ad Moysen. Dicunt aūt, ꝙ in ista terra Galaad habitabant filii Manasse, cum terra quæ erat ante Iordanem fuerit data tribui Ruben, & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. ſ. c.32. Sed dicendum, ꝙ hoc nō pōt stare, necesse. n. est, ꝙ accipiatur hic Galaad ꝓ viro, quia dr̄ hic, ꝙ principes familiarū Galaad filii Machir accesserunt ad Moysen: ergo Galaad erat filius Machir, quod non pertinet alicui terræ: nisi forte aliquis dicat, ꝙ filii, est hic in nominatiuo pluralis numeri, & refertur ad principes familiarum terrę Galaad, ꝙ erant filii Machir. Sed hoc non stat, quia ex hebræo apparet, ꝙ hic non sit pluralis numeri, sed singularis, & referatur ad ipsum Galaad. Item apparet, quia dato, ꝙ dicat. [illegible] Manasse, qui habitauerūt in terra Galaad per [illegible] istud non poterit stare, quia hic cōquerebantur filii Manasse de dimidia tribu, quòd filiæ Salphaad acceperint hereditatem loco patris, & illa peteret de tribu ipsorum si possent ille accipere viros de alia tribu, sed oportet, ꝙ illi filii Manasse cōquererētur, cum ꝙ filiæ Salphaad susceperunt hereditatem: sic aūt tribus Manasse diuisa in duas partes, Quædam. ½ pars eius accepit hereditatē in terra duorum regum Amorrhęorum cum tribu Gad, & Ruben, de quo. ſ. c.32. alia aūt medietas accepit possessionem in terra Chanaā per Iosue: de quo hr̄ Iosue. c.17. constat tn̄, ꝙ filię Salphaad acceperunt possessionem in terra Chanaan: ergo illa pars Manasse, quæ erat in terra Chanaā ꝙqueri debebat propter filias Salphaad, & non familię de tribu Manasse, quæ esent in terra duorum regum Amorrhęorū in terra Galaad, vt isti volunt, & tn̄ hic dr̄, ꝙ principes familiarū Galaad cōquesti sunt pp filias Salphaad: necesse est igitur dicī ꝙ Galaad accipiatur hic pro viro, & vocantur principes familiarum Galaad. i. principes [illegible] descēdentium a Galaad. Pro quo sciendum, ꝙ non fuit, nisi vnus filius Manasse, qui denominaret familiam. ſ. Machir: ideo si [illegible] eius denominarentur familiæ, esset vnica familia [illegible] Manasse, sed Machir genuit Galaad, ꝙ [illegible] in Manasse, & ab hoc deriuata est familia Galaad: [illegible] arum: Galaad aūt genuit filios multos & nepotes Manasse, & ab istis deriuatæ sunt sex familiæ. ſ. quibus. ſ. cap.26. Fuerunt igitur octo familię in tribu Manasse, & istæ diuisę sunt in duas partes. ſ. ꝙ quidam sederunt extra terram ante Iordanem, & alię post, vt dicit. est: istud uero, qui posederunt in terra Chanaan, aūt stirpes Galaad. ſ. ꝙ aliquę familiæ ab eo [illegible] ceperunt possessionem ibi: omnes. n. nō poterant ibi accipere, quia tunc non diceretur, ꝙ dimidia tribus Manasse accepit possessionem añ Iordanem cum tribu Gad, & Ruben: sed solū familia Machiritarum, ꝙ es autē septē aliæ familiæ Manasse deriuatæ sunt a Galaad, vt patet. ſ. c.26. ergo dicendum, ꝙ familia Machir cum aliquibus [illegible] tribus a Galaad acceperint possessionem añ [illegible] cum Ruben, & Gad, & reliquæ familiæ venientes de stirpe Galaad. ſ. quatuor, vel quinque acceperint possessionem in terra Chanaan, & istæ conquestæ sunt pro filiabus Salphaad, quia cum illæ acciperent possessionem cum ipsis, si ducerentur a viris alterius tribus, diminueretur possessio earum quantum ad aliquam partem, ꝙ aūt Galaad sit nomen viri, patet. ſ. c.26. vbi dr̄ esse nepos Manasse, & Iosue. c.17. dr̄ ꝙ Galaad fuit vir bellator. *Filij Machir filij Manasse.* i. iste Galaad fuit filius Machir, & Machir fuit filius Manasse, vt patet. ſ. c.26. principes aūt familiarum Galaad dicebantur esse maiores in familiis illis: forte illi soli, qui erant capita familiarum: nam sicut a principio filij Iacob fuerunt capita. 12. tribuum, & deinde primogeniti deriuati ab eis semper per lineam primogenitorum vocabantur principes tribuum, ita nepotes Iacob fuerunt principes familiarum, quæ denominatæ sunt ab eis. descenderunt alij per lineam primogenitorum, qui semper erant principes familiarum, & oportebat, ꝙ omnino essent aliqui venientes directe a capitibus familiarum per lineam primogenitorum, & isti erant principes familiarum: hoc modo semper erant 12. tribuum, & isti quia continebant sub se ipsas familias loco illarum petierunt coram Moyse, quod habetur. *De stirpe filiorum Ioseph.* i. isti erant de tribu Ioseph. Accipitur hic stirps pro tribu, & non dr̄ de stirpe Ioseph: sed de stirpe filiorum Ioseph, qa Ioseph non erat vna tribus, sicut quilibet alius de filiis Iacob faciebat vnā tribum: dedit. n. a principio Iacob filio suo Ioseph ius ſnarum sortium: ideo diuisit eum in duas tribus ad hoc ꝙ reciperet possessiones duas, sicut duę tribus Gen.48.cap. ſ. duo filii tui Ephraim, & Manasses, sicut Ruben, & Symeon reputabuntur mihi, reliqui aūt quos genueris post eos tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis: ideo quando enarrantur. 12. tribus Israel, licet ponantur nomina omnium aliorum filiorum Iacob, non ponitur nomen Ioseph, quia non est aliqua tribus, sed ponuntur nomina duorum filiorum eius. ſ. Ephraim, & Manasse, & sic dr̄ hic de stirpe filiorū Ioseph. i. de tribu vnius de filiis Ioseph. ſ. Manasse. *Locuti sunt Moysi.* ideſt proposuerunt petitionem suam coram Moyse: ad ipsum enim pertinebat dirimere omnia litigia, & dubia soluere, cum esset princeps populi: potissimum, quia ipse dixerat, ꝙ ad eum recurreretur in causis magnis, & aliqui iudices iudicarent solum parua. Exod.18.& Deutero.c.1. negocium autem de diuisione terræ, & de ꝓmutatione hereditatis erat de maximis, ideo ad eum pertinebat. *Coram principibus Israel.* Istud potest intelligi de principibus tribuum, & familiarum. qui cum essent super omnes familias, & tribus erant principes super totum Israel: isti autem forte conuenerāt coram Moyse, quia erant viri honorabiliores in populo, & assistebant illi, & sic fuit proposita quæstio in cōspectu illorū, vel potest intelligi de principibus Israel, ideſt de principibus assignatis ad diuisionem terræ Chanaan. Et vocabantur principes Israel, quia ipsi habebant quodammodo iurisdictionem super totum Israel quantum ad diuisionem terræ: & tunc erit sensus, ꝙ quia ista erat quæstio de diuisione sortium, vel de aliquo appenditio ad diuisionem, fuerunt omnes isti principes congregati ad audiendum de iure.

Tibi domino nostro. Ista est forma petitionis filiorum Manasse, qui vocant Moysen dominū, qui erat princeps super totum populum, & ad eius imperium cūcta regebantur. Etiam quia erat nimis Deo familiaris, & ob hoc a cunctis reuerendus, & amabilis, ita vt etiam sine principatu eum dominum vocarent.

Præcepit Deus, vt terram sorte diuideres filijs Israel. In hoc assignant quare Moyses deberet in hoc prouidere, scilicet, quia Deus mandauerat ei, ꝙ diuideret terram, sed ista quæstio erat emergens de diuisione terræ: ideo ad eum spectabat illius diffinitio.

An ad Moysen pertineret diuisio terræ.

Quæst. III.

SED dicet aliquis, quòd isti falsum proposuerunt, quia non pertinebat ad Moysen diuidere terram, nec Deus ei hoc iusserat, sed magis dictum est ad Iosue. Deuteronom. cap. tertio, & trigesimoprimo: fuerunt etiam dati ei alii coadiutores de omnibus tribubus, vt patet supra vigesimoquarto cap.

Respondendum, quòd a principio istud pertinebat ad Moysen: ipse enim erat princeps totius populi, & iudicans in omnibus causis, ipse quoque diuiserat terram duorum regum Amorrhęorum, duabus tribubus, & dimidiæ, supra trigesimosecundo, & Iosue capit. duodecimo, & decimotertio. Et si Moyses superuixisset, ipse diuisurus erat totam terram Chanaan Israelitis, & nullus cum eo esset adiutor. sed quia moriturus erat ante Iordanem, dixit dominus, quod Iosue, & viri supra. c.34. diuiderent terram Chanaan. Ad Moysen ergo principaliter pertinuit diuidere totam terram ex iussu Dei: ad alios verò solum in defectum ipsius, ideo quia nunc ipse viuens erat ad nullum pertinebat diuidere, aut diffinire de quæstionibus incidentibus ad diuisionem, nisi ad ipsum: & sic rectè dixerunt isti, scilicet: quòd Deus mandauerat Moysi, vt diuideret terram sorte. Vel aliter potest intelligi, quòd Deus iussit Moysi diuidere terram sorte, ideſt per eum præcepit dominus, quòd terra sorte diuideretur, quamuis executio per eum futura non erat: saltem tamen nunc, cum viueret ipse solus de rebus pertinentibus ad diuisionē tractaturus erat: simile patet ex litera sequenti, scilicet, quod iussit dominus ei, vt daret possessionem filiabus Salphaad: & tamen ipse non erat traditurus, sed Iosue cum acceperint possessionem in terra Chanaā Iosue. 17. ita ergo iussit Moysi, quòd sorte terram diuideret, ideſt, quòd iuberet aliis hoc diuidere: ad intentionem tamen istorum satis erat, ꝙ Moyses tunc erat ad quē pertinebāt oēs causę: siue ergo in posterum ipse diuisurus esset terram, siue non ad eum solum pertinebat nunc diffinire istā q.

Et vt filiabus Salphaad fratris nostri daret possessionem. Dixerunt de filiabus Salphaad, quia quæstio ista oriebatur propter eas: ipsę enim petierant a Moyse, vt daretur eis possessio, ne periret nomen patris earum in cognatione sua cum non haberet filios masculos: Deus autem iussit hoc fieri dicens: da eis possessionem inter cognatos patris sui, & ei in hęreditate succedant, supra c.27. oriebatur autem nunc quęstio propter istarum possessionem in cōparatione ad terrā aliarum tribuū, ideo tactum est vtrunque in litera, scilicet de diuisione terrę inter tribus, & de datione possessionis filiabus Salphaad. & dicitur fratris nostri, quia isti qui proponebant hoc erāt de tribu Manasse, & Salphaad erat de illa tribu, cum esset filius Epher, qui erat princeps vnius de familijs Manasse, vt patet supra. c.26. *Debitā patri*, ideſt iussisti dari filiabus Salphaad possessionem, quę debebatur patri earum: ipsę namque puellę directe non poterant habere possessionem, quia inter Iudęos solum fuerat consuetudo ab antiquo, vt filij masculi succederēt patribus in possessione, filię autem non succedebant in toto, vel in parte: iō defuncto patre ab intestato, vel alijs non cōpetebat eis aliquid in successione paterna. In illis tn̄ nouiter incepit lex. ſ. ꝙ quando aliquis non haberet filios masculos, succederent ei filię: & quia Salphaad fuerat in deserto, & ex hoc erat debita ei aliqua pars terrę promissionis, petierunt filię, vt succederent in parte illa; nec quasi ex iure suo, sed iure patris: ideo si patri non esset

A iam debita ista possessio, filię non peterent eam: & ob hoc dicitur debitam patri, ideſt, quę iam debebatur patri: & ponitur ad differentiā virorum, quia si istę filię Salphaad fuissent viri a 20. anno. & supra: cuilibet earum iure suo competeret hęreditas in terra Chanaan, & nō peterent hęreditatem debitam patri. Reliquę autem mulieres hebręorum, quæ tunc erant, nō petierunt aliquam partem possessionis sibi dari, nec successerunt alicui, quia eis per se non erat aliquid debitum: patribus aūt earum etiam non succedebant, quia vel patres viuentes erant, vel habebant filios aliquos successores. *Quasi alterius tribus homines uxores acceperint.* Ante hoc non erat cautum an de vna tribu, viri, & fęminę contraherent mutuo matrimonium, & non liceret diuersarum tribuum hominibus coniungi, sed indifferenter fiebant connubia, ideo isti ex hoc habuerunt occasionem quęrendi, quia videbatur sequi inconueniens, ſ. de variatione possessionum per tribus. *Sequetur possessio sua.* ideſt, ibit possessio sua cum eis, ideſt si istæ puellę accipiantur in vxores a viris aliarum tribuum, ipsæ transibunt in tribus illas, & hoc quia fœmina non denominat aliquam cognationem, sed ipsa transit in familiam [illegible] habebāt possessiones, ergo necesse est, ꝙ [illegible] tribus illas, de quibus accipiebant viros. [illegible] quo filij earum successuri erant illis. & isti nomin[illegible]antur de tribu patrum suorum, necesse erat, ꝙ ista [illegible]sessio iam semper pertineret ad aliam tribum.

Et translata ad aliam tribum de nostra [illegible]ere[illegible]de minuetur. ideſt [illegible]m transierit hæreditas filiar[illegible] Salphaad ad tribus virorum suorum, necesse est, vt [illegible]inuatur [illegible]sessio tribus nostræ: nam a principio [illegible]anda erat possessio dimidię tribui Manasse in terra Chanaan, sicut [illegible] reliquis tribubus dabatur [illegible] & de hac partem quādam [illegible] susceperaē erant filiæ Salphaad, scilicet debitam patri, & cum transiret tota ista pars ad possessionem aliarum tribuum, efficeretur minor possessio Manasse, nec isti principes conquerebantur, quòd possessio alicuius eorum diminueretur, vel alterius de tota tribu: nam etiam si transiret possessio ad aliam tribum, personę nihil perd[illegible]at[illegible], quia [illegible]or transibat possessio, nisi transeunte domino, sed perdebatur aliquid ipsi tribui, [illegible]erunt factæ diuisiones inter tribus, & cuilibet prouen[illegible]bat vna pars terræ: si autem viri de vna tribu transirent ad aliam, diminueretur quantitas partis assignatę illi tribui. Sic appar[illegible]n assignationibus terminorum vrbium quæ[illegible]ta agror[illegible] quia alia est diuisio agrorum inter personas, [illegible] alia est diuisio territoriorum inter vrbes, potest aut[illegible]inui possessio alicuius person[illegible] non diminuto territorio vrbis, & potest diminui territorium vrbis non di[illegible]ta possessione alicuius personę, vtpote [illegible] transiret vnus de vna vrbe ad alteram, & [illegible] propter hoc [illegible]na, quæ habebat in alia vrbe efficie[illegible]r de t[illegible]rio illius vrbis, ad quam transibat, [illegible] sic alic[illegible]o videmus contendere vrbes de limi[illegible]ous t[illegible]ori[illegible]um nō contendentibus person[illegible]um sup[illegible]prędi[illegible] limitibus, quia istæ sunt quæst[illegible]nes n[illegible]ltum separatæ: & licet illa prędia dicātur [illegible]e de t[illegible]rio hu[illegible]s, vel illius vrbis, non propter hoc domin[illegible]s eorum [illegible] quid perdit: ita igitur singulę tribus h[illegible]ebant den[illegible] minatas possessi[illegible]quæ pertinebant [illegible] personas [illegible] [illegible], ꝙ [illegible]eretur [illegible] accrescere alteri tribui, licet non esset dam[illegible]um [illegible] cuius de tribu: erat tamen damnum totius tribus[illegible]cut dictū est de territorio vrbium. Differt tamen adhuc aliquid, quia in vrbibus ille, qui moratur in vna vrbe, pōt possidere aliquid in territorio alterius vrbis: in sortibus autem tribuum è contrario, quia illi, qui erant de vna tribu non poterant possidere aliquid, quod esset de sorte

Universidad de Deusto Biblioteca

forte alterius tribus, quia possessiones istæ erant sic distinctæ inter tribus, & familias, vt per eas cognoscerẽtur qui essent de tribubus, vel familiis illis, quod alias non poterat fieri, vt declaratum est supra capitulo 27.

An sit verum, quòd si filiæ Salphaad accepissent uiros de alia tribu, transisset possessio ad aliam tribum.
Quæst. IIII.

QVAERET autem aliquis quomodo dixerunt hic principes familiarum Manasse, q̃ si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus transiret possessio ad tribus illas: nã iam videbatur in hoc esse prouisum, quia cum supra 27. capitulo, filiæ Salphaad petiuissent hæreditatem debitam patri, ne nomen eius periret in familia sua, intelligebant, quòd accepta possessione conseruaretur nomen patris, & istam earum sententiam Deus approbauit, dicens: Da eis possessionem inter cognatos patris sui: & tamen non videbatur, quòd alio modo maneret nomen Salphaad in cognatione sua, nisi illi, qui nascerentur de filiabus, vel saltem aliqui eorũ retinerent nomen stirpis Salphaad: ergo sic futurum erat, & tunc sine transirent filiæ Salphaad ad alias tribus, siue non, nihil referebat, quia filii nati ex eis, vel aliqui eorum succedebant auo materno. s. Salphaad in hereditate, & nominabantur semper de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, quamquam filiæ Salphaad iam pertinerent ad alias tribus, de quibus vxores acceperant. Si autem non dicatur isto modo, dabitur q̃ etiam si filiæ Salphaad acciperent viros de tribu alia, non maneret nomẽ Salphaad in cognatione sua, quia non esset aliquis natus de filiabus Salphaad, qui nominaretur de cognatione Salphaad, sed omnes nominarentur de cognatione patrum suorum: ergo oportuit, q̃ aliquis daretur, qui succederet Salphaad, & nominaretur de stirpe eius, siue filiæ eius acciperẽt viros de tribu sua, siue de alia: littera autem ista videtur in contrarium, quia dixerunt principes inuenerunt, q̃ si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus trã sirent possessiones suæ ad alias tribus, & minueretur possessio tribus Manasse. Deus tamen approbauit dictum eorum, quia iussit fieri, sicut isti petierant, & q̃ fœminæ de vna tribu non possent accipere viros de alia tribu: ergo vt supra dictum est, transibat possessio si istæ fœminæ acciperent viros de aliis tribubus, & nemo esset de cognatione Salphaad.

Posset aliquis respondere, verum esse, quod dicitur hic de transitu possessionum, & quando obiicitur, quod habetur supra cap. 27. dicetur, quòd intelligitur in casu. s. quando filiæ Salphaad acciperent de tribu Manasse: tunc enim filii ipsarum, vel aliqui eorũ succederent Salphaad.

Sed quidquid sit de hoc, certum est, vel saltem non intelligebant filii Israel determinationem factam de filiabus Salphaad in hoc sensu, quia tunc non peterent, q̃ filiæ Salphaad istæ acciperent viros de alia tribu: ideo dicebant, q̃ quicunque nuberent filiæ Salphaad, siue esset de eadem tribu, siue de alia semper maneret aliquis, qui determinaretur a Salphaad, & succederet illi, & tamen non esset contra illa positum, quia postquam istæ fœminæ transirent ad alias tribus aliqui de filiis earum pertinerent ad tribum viri, & alii ad cognationem Salphaad, & sic extra tribum Manasse manerent mixti aliqui, qui essent de tribu Manasse, & cognatione Salphaad, & alii, qui essent de aliis tribubus, quod faciebat confusionem: ideo ad tollendum hoc oportebat ne fœminæ vnius tribus transirent ad aliam tribum accipiendo viros, sequebatur autem aliud maius inconueniens, quia si istæ filiæ Salphaad acciperent ra viris alterius tribus, posset esse casus, in quo viri alterius tribus succederent in possessionem Salphaad, sicut declaratum est, supra capitu. 27. vbi agitur de successionibus hebræorum. Cum autem acciperent viros de tribu sua, quocunq; se haberent, nunquam posset hæreditas earum transire ad aliam tribum, ideo non debuerunt fœminæ, de vna tribu accipi in vxores a viris alterius tribus.

Atque ita fiet, vt cum iobelæus, i. quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio. i. sequitur ex hoc, quòd si filiæ Salphaad accipiunt viros de aliis tribubus, quando venerit annus remissionis, erũt iam confusæ hæreditates. Dicitur hæreditas confusa quandocunque hæreditas vnius tribus ab alia possidetur: sic autem fieret si filiæ Salphaad acciperent viros de aliis tribubus, quia tũc viri earum possiderent, sed ipsi erant de alia tribu, ideo possessiones filiarum Salphaad jam essent mixtę possessionibus aliarum tribuum. Et dicitur hic, quòd ista confusio manebit, quando venerit iobelæus, ideſt annus quinquagesimus remissionis. Dicitur autem de isto anno, quia vsque ad istum annum non erat confusio: nam sicut habetur Leuitic. capit. 25. seruitutes, & alienationes factæ inter Iudæos solum manebant, vsque ad annum quinquagesimum, qui dicitur iobelæus; quia qui vendebat possessionem suam poterat eam redimere quocunque tempore dato pretio, secundum tps, in quo fiebat redemptio, & computatis in sortem fructibus præteritorum annorum, si autem non poterat redimere possessionem vsque ad iobelęum, in ipso redibat ad eum quidquid vendiderat, & non erat daturus aliquod pretium, & non poterat aliqua venditio excedere tempus iobelæi cum dicitur. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum, & ad possessionẽ pristinam. Ideo quamquàm fieret confusio possessionũ per quamcunque possessionem, quia transibat possessio vnius familiæ ad alteram, tamen non poterat manere vltra iobelęum confusio: quia tunc redibat possessio ad pristinum possessorem, & integrabant omnes familiæ, & tribus: ita vt nihil maneret mutatum a conditione antiquitatis. Si autem aliquid vltra iobelæum maneret confusum, durabat in æternum illa cõfusio, quia nunquam redibat illa res ad pristinos possessores, sicut patet de illo, qui vouebat dño agrum, & postea nolebat redimere illum de manu sacerdotum, manebat ille ager in æternum pertinens ad ius sacerdotum Leu. c. 27. ita ergo conquerebantur principes familiarum Manasse. s. q̃ per hoc, q̃ filiæ Salphaad ducerentur in vxores a viris aliarum tribuum transirent possessiones earum ad alias tribus, & sic erit facta confusio: si tamen ista confusio dissolueretur in iobelęo non curarent, sed non dissoluebatur, quia non transierant istæ possessiones ad alias tribus per modum venditionis, sed transierunt cum dominis suis: ideo non est aliquid quare redire deberent, & sic maneret confusio ad semper: dicunt tamen isti, q̃ ista confusio erit facta in iobelæo, quia ante iobelęũ non censetur aliquid esse confusum, cum iobelæus omnia certificaret faciendo redire ad priores dominos, quæ autem in iobelæo confusa erant, manebant in æternum confusa.

Et aliorum possessio ad alios transeat. i. per talia matrimonia transibunt possessiones de tribu in tribum. Non accipitur hic alius, prout dicit personam, quia propter talia matrimonia nulli perdebatur ius possessionis suæ, nec acquirebatur alteri, sed perdebatur alteri tribui, erat inconueniens, quia tunc nihil proficiebat distributio a principio, in qua singulis tribubus

bus dabantur determinatę partes terrę: cum possessio A nes istæ postea confundendę essent, & per istum modum posset confundi totus Israel, ita vt omnes essent quasi aborigines, quia possessio vnius tribus transiret ad alteram, & alterius ad alteram, ita vt non maneret alicui tribui nomen suum, nec distinctio ad alias tribus: cum non maneret possessio determinata, per q̃ distinguebatur tribus, ad quam distinctionem conseruandam multa Deus fecerat ponens leges de iobeleo. Leu. c. 25. ideo non debebat permitti ex aliqua occasione confusio possessionum, & tribuum.

Respondit Moyses filijs Israel, & Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Ioseph locuta est, & hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est: nubant quibus volunt, tantum vt suæ tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione sua, & cunctæ fęminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant, vt a Domino separatæ sunt.

Respondit Moyses. Hic ponitur secundum. s. dubii responsio. Et quia fuit proposita ista quęstio Moysi, ipse respondit. *Et domino præcipiente ait.* i. dominus præcepit hoc, quod Moyses respondit hic. In quo sciendũ, quòd Moyses inquisitus super hoc, nescuit respondere, sed consuluit dñm quid respondendum esset: ipse autem dixit, quæ sequuntur: sic enim acciderat iterũ circa hoc in quæstione filiarum Salphaad: nam Moyses non respondit eis, sed retulit quęstionem ad dominum, supra cap. 27.

Recte tribus filiorum Ioseph locuta est. Vocat Deus tribum filiorum Ioseph tribum Manasse: nam Ioseph non erat vnica tribus, vt supra declaratum est, sed di- D uidebatur in duas, scilicet Ephraim & Manasse: & supra dicitur, quòd tribus Manasse petiit. Sed aliquando largè accipitur tribus Ioseph pro Manasse solum, vel Ephraim solum: & exprimitur immediate, quæ sit tribus illa, pro qua accipitur. Sic patet supra ca. 13. s. de tribu Ioseph sceptri Manasse, & supra cap. 34. filiorum Ioseph de tribu Manasse, &c. Aliquando autem accipitur tribus Ioseph simul, p Manasse, & Ephraim eo quòd est ibi Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui ponitur tanquam alia tribus: sic patet Apocal. c. 7. sic etiam generaliter vbicunq; ponuntur duodecim tribus, & ad aliquid spirituale ponitur Ioseph, tanquam vna tribus, & Leui, tanquam alia. sicut erat in duodecim lapidibus rationalis, vbi scribebantur. 12. nomina filiorum, & in duobus onychinis positis sup Ephod, E vt declaratum est Exo. c. 18.

Et hæc lex super filiabus Salphaad a domino promulgata est. s. lex, quę sequitur de non accipiendo viros alterius tribus. Non fuit autem propter eas solum promulgata lex, sed etiam propter omnes fęminas hebręorum. Primò tamen ponitur sententia specialis ad ipsas, deinde promulgatur lex vniuersalis ad alias ibi.

Omnes enim uiri. Sic factum fuit supra capitu. 26. vbi primo posita fuit sententia specialis de successione filiarum Salphaad; deinde de successione omnium hebręorum.

Nubant quibus uolunt. Dedit Deus libertatem filiabus Salphaad accipiendi in viros quos vellent: in quo innuitur matrimonia debere esse libera, & licet in omnibus contractibus requiratur libertas contrahentiũ, magis tamen in matrimonio: nam in quibusdam aliis etiam si intercidat aliquid de metu, valebit contractus, in matrimonio autem nequaquam, quia si metus quicunque vel coactio intercidit, non erit locus matrimonio extra de spon. capitu. cum locum. solum autem limitauit hic Deus tribum filiarum Salphaad, sed viros nequaquam. Matrimonium non debet esse coactum,

Tantum ut suæ tribus hominibus. i. solum ad hoc maneant obligatę, quòd accipiant viros de tribu sua, scilicet Manasse. Ista autem non erat aliqua coactio, quoniam non determinabatur eis penitus quos deberẽt habere in viros, ita quòd nullos præter eos accipere liceret, sed solum dictum est de tribu, in qua erant valde multi viri, scilicet plures, quam triginta millia: in quibus plena manebat electio.

Ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. i. istud fiet, vt possessio filiorum Israel non commisceatur. s. possessio vnius tribus possessioni, & hoc de tribu in tribum. i. transeundo de vna in alteram. Quare autem nõ debebat transire possessio de vna tribus ad alteram, & ad quid hoc proficeba declaratũ est satis late s. cap. 27. & Leu. 25. *Omnes enim uiri ducent uxores de tribu, & cognatione sua.*

An Iudæi cogerentur non solum accipere uxores de tribubus suis, sed etiam de familiis.
Quæst. V.

ISTA est lex ad omnes Israelitas, quia idem poterat fieri in cęteris, quæ dicta sunt in filiabus Salphaad, & ponitur lex tam viris, quàm fœminis, quia non potest poni vni, quin ponatur alteri, cum matrimonium in vtroque consistat, & dicitur de cognatione, quod secundum aliquos significat familiam, & sic est sensus, quòd non solum fœminæ acciperent viros de tribu sua, sed etiam de familia, & hoc fortè erat, vt non transeat possessio de familia in familiã, sicut nec de tribu in tribum: videtur hoc etiam colligi, quia infra dr de filiabus Salphaad, q̃ acceperunt viros, & mãsit possessio earum in tribu, & familia patris sui: ergo videtur, quòd requiratur etiam vnitas familię. Sed hoc non stat, quia supra in litera dictum est quòd filię Salphaad nubant quibus volunt tantum vt hominibus suę tribus: ergo præter hoc non requirebat aliquid alterum, scilicet, quòd acciperent de eadem familia, vel de eadem domo:

Item ratio quam dant, scilicet, quòd non deberet transire possessio de familia in familiam, sicut nec de domo in domum non stat, quia solum iubentur nõ commisceantur hæreditates tribuum, supra dictum est, scilicet ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum.

Item quia si non deberet transire possessio de familia in alteram, sicut nec de tribu in aliam: filii Manasse quando proposuerunt quæstionem de inconuenienti, quod sequebatur si filię Salphaad acciperent viros de alia tribu, ẽt proposuissent si acciperent viros de alia familia, esset inconueniens equale, & tñ non debuerunt de familia, ergo debuit trãsire possessio de vna familia in aliam, saltem videbatur esse hoc inconueniens, q̃d est transeundo possessione de tribu in tribũ, & q̃r nõ erit illicitũ, q̃ viri vnius familiæ accipiant vxores de alia familia. Cũ aũt arguit, q̃ hic dicitur de tribu, & cognatione, & necessario accipitur cognatio pro familia. Dicendum, quòd non accipitur, quia cognatio aliquando significat tribum,

aliquando autem familiam, & aliquando domum, & generaliter omnis habitudo consanguineorum significatur per cognationem: sic patet supra cap. 1. vbi accipitur cognatio pro tribu. s. Eruntque vobiscū principes tribuum, & domorum in cognationibus suis. i. in tribubus. s. quilibet princeps in tribu sua adiuuaret Moysen ad computationem. Et necesse est accipi ibi pro tribu: quia cum ponantur ibi nomina principum cognationum ponūtur. 12. qui sunt principes tribuum, & non familiarum. Cum autem arguitur, q filiæ Salphaad acceperunt viros de tribu, & familia sua, & mansit hereditas in tribu, & familia patris sui. Dicendum est, q hoc non fuit ex necessitate, sed per accidens. s. q elegerunt accipere sibi in viros cognatos suos de eadem familia magis quā de alia: potuissent tamen accipere de alia: ab eo autem quod est per accidens non debet accipi id, quod est per se. i. concludi aliquid necessario: alioquin si arguamus ex facto filiarum Salphaad, dicetur q cum ipsę acceperint in viros cognatos suos in secundo gradu. s. filios patrui sui, vt patet infra, q cogerentur illos accipere. quod falsum: quia ēt si obligarentur accipere viros de eadem familia, [illegible] accipere non cognatos, vel saltē cognatos [illegible] magis remoto.

An Iudæi cogerentur accipere vxores de tribubus suis, quando illæ succedebant patribus, & aliàs possent accipere vxores de alijs tribubus,

Quæst. VI.

SCIENDVM vlterius, q quando dicitur, q viri non accipiant vxores de alia tribu, & fœminæ non accipiant viros de alia tribu, quidam intelligunt quando istę fœminę succedunt patribus sicut fuit in filiabus Salphaad, quæ successerunt patri suo supra. c. 27. Causam huius dicunt esse, quia fœminæ si acciperent viros de alia tribu, vel viri vxores de alia tribu commiscerētur possessiones tribuum inter se: & tamen hoc non stat in mulieribus, quę non succedebant, quia ad etiam cunque tribum illę transirēt non transibat cum [illegible] quia de tribu sua, nihil differebat, q transirent, vel manerent in tribu sua. Quęretur autem circa hoc quid verum [illegible] mulieribus accipientibus viros, an possent accipere de alia tribu si istę non succederent patri. Videtur dicendū, q non [illegible] fœminæ accipere virum de alia tribu, sicut illa [illegible] succederet patri, siue non: quod patet ex litera, [illegible] generaliter dicitur, q omnes fœminæ [illegible] viros de eadem tribu, q autem limitetur istud vniuersale solum ad fœminas illas, quæ succedebant patribus, non videtur satis rationabiliter dictum: quia illę valde paucę erant in comparatione aliarum fœminarum: quia etiā si aliquis haberet 20. filias & [illegible] cum [illegible], succederet filius in solidum, & filiæ [illegible] habebant: ideo non loqueretur scriptura tam vniuersaliter, præsertim paucis fœminis. Etiā quia [illegible] intergeretur [illegible] expressisset. Item non potest hoc stare: quia si intelligeretur de illis, quę nō succedebant patribus, [illegible] aliqua fœmina vnius tribus habere [illegible] alterius tribus, nisi expectaret vsq; ad mortem patris, vel vsque ad mortem omnium fratrum suorum: quod patet, quia [illegible] habeat filias, [illegible] habebit nos. [illegible] Nullum filium habebant filię succedere patri: erat tamen dubium de successione, quia poterat aliquis filius nasci, & ille successurus esset cum fœminę nunquam succederent, nisi in defectum filiorum: ergo necesse erat, q istę expectarent vsque ad maximā senectutem patris, in qua nequaquam gignere posset, vt tunc scire possent, an ipsę succedere deberent, vel aliquis alius, & tunc possent determinate scire si contingeret coniungi viris tribus suæ, vel alterius. Sed hoc modo necesse erat expectare fœminas, vsq; ad magnam ętatem suam, interdum quasi vsque ad senectutem, & sic prius elaberetur eis gignendi, & cōcipiendi tempus, quam in matrimonium ducerent, quod erat valde magnum inconueniens, & cōtra bonum publicum; quoniam sic adimeretur bonum prolis, quòd maxime conuenit tempori iuuenili. Si autē diceremus, q istę fœminę haberent aliquem fratrem, oportebat eas adhuc amplius expectare. s. vsque ad mortem fratrum, vel progeniei fratrum. nam quamquam existentibus filijs non succedere debebant filię: tamen si morerentur filii ad eas pertinebat successio: ideo necesse erat, vt ad hoc, q fœminę scirent si possent cōtrahere cum viris alterius tribus, expectarent vsque ad mortem fratrum: nam vsque illuc incertum erat an ipsę succedere possent, & dato, q morerentur fratres si relinquerent prolem: adhuc spectare debebant vsque ad mortem prolis, quia si tota proles moreretur ad ipsas redibat hæreditas, & hoc modo prius morerentur, vel efficerentur vetustissimæ. Si autem dicas, q in aliquo casu istorum istę fœminę acciperent viros, antequam moreretur pater earum, vel fratres, & tota cognatio, & isti viri essent de alia tribu: contingēret, q ad eas perueniret successio, vt pote, quia morerētur fratres, & tunc sequebatur inconueniens. s. q ipsę succederent patri, & tamen acciperēt viros de alia tribu, ideo impossibile est, q isti fugiant inconueniens legis huius. Si dicant, q fœminæ poterant contrahere cum viris alterius tribus, siue illæ essent succedentes patri, siue non (& hoc apparet aliqualiter ex litera ista cum dicatur, q viri semper accipiant vxores. de eadem tribu, & fœminę semper accipiant viros de eadem tribu. Si enim solum voluisset litera, q fœminę succedentes patribus non acciperent in vxores a viris alterius tribus) sufficiebat dicere, q fœminæ maritos de tribu sua accipiant, & non oporteret dicere, q omnes viri accipiant vxores de tribu sua, quoniam omnes viri succedunt patribus, siue habeant filios simul, siue non: ideo ex parte ipsorum nō poterat esse aliquis error quantum ad legem istam, quia quęcunque fœminę eis iungerentur semper ipsi manebant in tribu sua, & hæreditas eorum nō transibat ad aliam tribum, ideo non solum voluit excludere commixtionem fœminarum succedentium, cū viris alterius tribus, sed etiam fœminarum non succedentiū, & sic necesse est dici. Et ista positio licet multum conueniat literæ, magis tamen adhuc conuenit modo exponendi catholicorum super capitulum primum Matthæi. Dicunt enim ferè omnes veteres, q Domina nostra fuit de tribu Iuda, & sic Christus fuit de tribu Iuda. Nec de hoc est dubium, cum Luc. 1. dicatur, q ista virgo erat de domo Dauid, sed domus Dauid est in tribu Iuda: ipsi tamen conantur probare Dominum nostrum fuisse de tribu Iuda ex genealogia, quam describit Matthæus. cap. 1. Et videtur eis q non potest concludi, nisi hoc præsupposito: ibi nāque solum ponitur genealogia Ioseph viri Mariæ, qui ad generationem Saluatoris secundum veritatem nihil attinet, cum non fuerit pater Christi, ergo de Virgine non apparet, q fuerit de tribu Iuda, nisi quia ipsi præsupponunt legem istam. s. q omnes viri ducebāt vxores de tribu sua: sed Ioseph erat de tribu Iuda, vt patet ex genealogia illa, & duxit Mariam in vxorem: ergo oportebat, q ipsa esset de eadem tribu. Si autem dicant, q poterat fœmina non succedens patri accipere virum de alia tribu, non probabitur etiam ex modo [illegible] di, q esset Domina nostra de tribu Iuda, qa nō patet an ipsa successerit patri. Oportet ergo

Pro intellectu primi c. Matthęi Iacob genuit Ioseph virū Marię.

eos

eos dicere q hoc intelligatur de omnibus fœminis tā succedentib. q̄ non succedentibus. Sed adhuc isto præsupposito an modus eorum arguendi sit conueniens, fortè satis videtur q non. De quo magis dicetur Matt. c. 1. ad hoc autem videntur esse quędam obiectiones, quæ infra soluentur in alia quæstione. *Et cunctæ fœminæ maritos de eadem tribu accipient.* Istud idem est cum sententia superiori: nam nihil aliud est, q oēs viri accipiāt fœminas de tribu sua, quam q oēs fœminæ maritos accipiant de tribu sua. Nam si aliquis vir accipit vxorem de alia tribu, oportet q aliqua fœmina accipiat virum de tribu nō sua, quia hic vterq; simul est, & nō potest aliquis accipere, quin accipiat. Proficit tñ ista replicatio ad maiorem expressionem. s. q nullo mō personæ vnius trib. cōmisceantur personis alterius tribus, ut ꝛ. declaratum est. *Vt hereditas permaneat in familijs.* Ista est ratio, quare non debebant misceri personæ diuersarum tribuum, quia tunc transiret hæreditas unius trib. ad alteram, q Deus nolebat. Quo autem sequatur q transirent ꝛ. declaratum est, q uero inconueniens sequatur si commiscerentur hereditates tribuum, ꝛ. declaratū fuit. c. 27. Et accipiuntur hic familię pro tribubus, q patet immediate cum dicatur immediate, ne sibi immisceantur tribus: & tñ ista necessario est eadem sententia, quia permanere hæreditatem in tribubus faciebat non permisceri tribus, & manere hæreditatem ī familiis faciebat non permisceri familias: sed hic dr̄, q eo q permanet hæreditas in familiis non permisceatur tribus, ideo necessarium est dici, q accipiantur familiæ p tribubus, alioquin diceretur, ne sibi immisceātur familiæ. Sed obiicietur q iste sēsus est distortus a litera, qm familia dicit quandam congregationem specialē sub tribu, & sic reperitur sp: ergo sic debet hic exponi. Rūdetur q sacra scriptura variat nomina utendo eis interdum, ut vult: & sic quamquam cōiter accipiatur familia pro congregatione speciali sub tribu: tñ hic accipit pro tribu: simile apparet j. cū dr̄, q filię Salphaad nupserunt filiis patrui sui de familia Manasse. Manifestum tñ est q Manasse non est familia sed tribus, iō non possunt ex hoc loco habere fundamentum, qui opinant, q uiri unius familiæ non poterant accipere vxores alterius familiæ in eadem tribu, de quo ꝛ. declaratū est. *Nec sibi misceantur tribus.* s. quantum ad personarū conniunctionem, nec quantum ad sortium determinationem, duæ. n. simul fierent coniunctiones, & quamquā vtraque non esset æqualiter prohibita, tñ prohibebat prima pp̄ secundam, ideo in illis tribubus, in quib. posset fieri coniunctio personarum sine coniunctione hereditatum, nec sequeretur aliquod inconueniens ex hereditatibus fiebat ut j. declarabit. *Sed ita maneant, ut a domino separatæ sunt.* Idest maneant tribus semper distinctæ sicut Deus distinxit eas.

Circa quæ fuit distinctio tribuum. *Quæst. VII.*

FVIT autem ista distinctio quantum ad possessiones, qm̄ Deus specialiter distinxit, uel operatus est in distinctione ista: fuerūt quippe possessiones distinctæ inter Israelitas per sortes ꝛ. c. 26. & 33. istas autem sortes Deus mouebat, quia cū positę essent sortes in quodam ꝛuolucro, quælibet tribus mittebat manum, Deus vero dirigebat eam ad accipiendum sortem, quę illi conueniebat, & sic omnes nutu diuino acceperunt sortes, quę præordinatæ erant a diuisorib. & quas Deus uolebat eis euenire: de quo declaratum est ꝛ. 26. & Iosue. c. 15. ideo istam separationem Deus fecisse dicitur. Alia autem erat separatio ī ter tribus. s. q plures personę eiusdem tribus inter se sent coniunctę, & separatæ a personis alterius tribuū, ista autē separatio naturaliter efficitur, quia naturaliter pater genuerat filium suum. & sic extenduntur lineę, & distinguuntur, & licet Deus istam secundam separationem faciat tanquam prima causa, & primum mouens: tamen solum proprie agere dicitur ea, quæ per se totaliter agit, ut creare, beatificare mirabilia agere. Vnde agere de aliquo prædicatur propriè dupliciter sm q loqui consueuimus. primo si res illa totaliter producat effectum, & sic Deus solus agere dicitur quia solus creat, solus gratiam donat, & nulli creaturæ sic agere conuenit. Nulla quippe creatura aliquē effectum per se totaliter producit quin Deus concurrat primo causans ad minus, ut Ioan. cap. 1. scilicet sine ip so factum est nihil. In aliquibus autem effectibus, vt in corporalibus generationibus, non solum Deus, sed ēt tota connexio agentium vniuersi ad hoc concurrit, & hoc nō solum est in actione humana, sed etiam in Angelo, & corpore cęlesti, & ēt in lapide. Nam operatio naturæ sm Commentatorem. 2. Physico. est opus intelligentiæ, & sm ordinem naturæ in omnibus operationibus causarum particularium inferiorum concurrunt simul operationes causarum superiorum vsque ad primam causam, quæ in quolibet [illegible] actu magis influit, quàm agentia particularia [illegible]; causæ secundarię, vt patet in prima [illegible] libri de causis. Secundo modo aliquid agit [illegible] proprię dicitur, quia effectum vltimate complet [illegible] quia vltimū est in catena ordinatorum agentium: ideo si Socrates gignitur non dicimus, q Deus eum [illegible], vel Saturnus, vel alia corpora cœlestia ad hoc concurrentia, sed q Plato eum gignit, qui in ista generatione vltimus est. Ratio aūt, quare vltimum agere dicitur, & non primum, cum primum magis agat, quia secundum, vt patet in prima propositione libri de causis est, quia vltimum assimilat vel vniuocat sibi genitum, & non primum: Deus enim pater vniuocè solum filiū genuit, alia autem equiuocè causat communicando eis imaginem, uel similitudinem, [illegible] uestigium suę bonitatis. Causa autem particularis immediata assimilat sibi passum faciens esse in eadem specie, & tamen quamuis omnis natura a Deo equiuocè deducatur ad esse, illa tamen perfectior est, quę minorem habet æquiuocationem. Illa autem imperfectissima, quæ maximā hēt equiuocationem [illegible] de materia prima, quę imperfectissima est, maximum gradum habet æquiuocationis & sic conformiter dicendum est de mediis, & ab hoc est q omnes species sunt sicut ut vult philosophus, quia æquiuoca [illegible] bonitatis gradualiter differt, ut numerus: & tamen [illegible] diuersitatem distinctam facit. hoc uero firmiter notum est, q communicatio bonitatis diuinæ æquiuoca in creatura perfectissima infinitum differt ab uniuoca communicatione patris, qa pater suum esse communicat filio, quia dat ei [illegible] sibi se queretur, q aliqua creatura diuersa a Deo [illegible] finitam perfectionem, & tunc [illegible] perfectiores possemus deuenire ad [illegible] diuinam, quod absurdissimum est. Deus [illegible] crearet creaturas excedentes [illegible] sicut [illegible] se excedunt: nunquam tamen [illegible] æqualitatē suam deueniret: infinitum [illegible] infinitum differt. Concluditur ergo [illegible] q Deus non dicitur separare tribus [illegible] pro [illegible] naturaliter separatur: sed [illegible] per sortes, q [illegible] talis sors [illegible] hereditatis ad talem, uel tales tribum [illegible].

Fecerunt quę filiæ Salphaad, vt sibi fuerat imperatum, & nupserunt Mala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: &

possessio,

possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu, & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque iudicia, quæ mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

Fecerunt q; filiæ Salphaad. Hic ponitur tertiũ. ſpręcepti executio: nam filiæ Salphaad obedierũt Moysi quantum ad omnia, quæ iussit de matrimonio contrahendo.

Vt fuerat imperatum. i. sicut iusserat Moyses, uel Deus per Moysen.

Et nupserunt Maala, & Egla. Ponuntur hic quinq; nomina filiarum Salphaad, quæ omnes petierunt hæreditatem, & omnes acceperunt: nam sicut si fuissent filii succederent patri secundum partes sibi debitas, ita & istę quinque filiæ successerunt patri in tota hęreditate quę ei proueniebat. Differt tamen successio istarum a successione filiorum, quia quando filii succedunt, assignatur [illegible] primogenituræ: nam primogenitus duplum [illegible] et aquemlibet de filiis tam in bonis mobilibus, quã in [illegible] mobilibus, ut patet Deut. cap. 21. ſ. dabitque ei de his, quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum eius. In filiab. autem non assignatur [illegible]ra primogenituręideo cum succedunt omnes [illegible]ter succedere debent: omnes autẽ istę quinque [illegible]alphaad nupserunt: & non apparet hoc quando, sed [illegible] uidetur dicendum ꝙ nupserunt post uerba ista Moy[illegible]ralde cito: nam antequam loqueretur ista Moyses nondum sumpserant uiros, quia tunc supplicium fuisset, ꝙ conquerentur filii Manasse, cũ non posset matrimonium propter hoc dirimi, & tamen cõquesti sunt: ideo uidetur ꝙ nondum nupserant, & sic ipsi loquuntur de eis, quæ nondum nupserint dicẽtes supra: Quas[illegible] alterius tribus homines in uxores acceperint sequetur possessio translata ad aliam tribum. Etiam patet ex uerbis Dei cum dicitur. Nubant quibus uoluerint. ergo nondum nupserant, acceperunt tamẽ uiros satis breuiter fœminæ istę post præceptum Moysi cum potuerint Moyses scribere hic ꝙ [illegible]issent iã viros, & tamen Moyses satis cito [illegible]scripsit, postquã facta sunt. nam fa[illegible]is his modico tempore uixit, fuerunt enim hæ[illegible]tuta mansione in qua ipse mortuus est.

Filijs patrui sui. [illegible]erit accepeiũt uiros filios patrui sui. Dicitur [illegible]frater patris: erat autem pater istarum Salphaad: & filios eius assumpserunt, qui erant cõsanguinei istarum in secundo gradu inter transuersales: erat [illegible]e gradus licitus apud iudęos inter cõsanguineos, ut patet Leui. c. 18.

Manasse. erat iste frater Salphaad in familia [illegible]ccipit hic familia large pro tribu contra [illegible]m communem loquendi sacræ scripturæ, & [illegible]rium [illegible]t sic accipitur Manasse non est familia, sed tribus. [illegible]a etiam aliquando accipitur tribus pro familia è contra. Iosue. 1. c. 1. cum dicitur Leuitæ autẽ tribubus [illegible]miliarum suarum non sunt numerati: [illegible]l manifestum est, ꝙ Leuitę non habebant inter se multas tribus, sed vnam, sed [illegible]er tribus id est familiæ.

Qui fuit filius Ioseph. [illegible]n refertur ad patruum harum Salphaad, quia non fuit filius Ioseph: sed refertur ad Manasse, qui fuit immediate filius Ioseph: alioquin etiam diceretur, ꝙ Salphaad fuisset immediate filius Ioseph, cum pater istarum puellarum, & patruus earũ essent fratres, & sic ambo isti essent fratres Manasse, & non de tribu, vel familia eius, quod est cõtra litteram sed fuit Salphaad filius Epher, filii Galaad filij Machir filij Manasse, ut patet supra 27. c.

Et possessio, quæ eis fuerat attributa mansit in tribu, & familia patris earum. i. possessio, quæ assignata fuit istis puellis nomine patris sui Salphaad mansit in familia, & tribu patris. De tribu manifestum est, quia tam Salphaad quam frater eius patruus istarum puellarum erant in tribu Manasse, ideo accipiendo in uiros filios patrui sui transibant ipsę ad uiros eiusdem tribus. Et quia sicut ipsę ueniebant ad potestatem uirorum, ita & earũ possessio transibat ad manentes in eadem tribu. De familia autem, ꝙ esset eadem apparet, quia Salphaad, & frater suus patruus istarum puellarum erant in eadem familia, nam computabatur Salphaad de familia Epheritarum, cum sit Epher pater Salphaad supra 27. ca. & sit Epher familia una de Manasse supra. c. 26. & sic Salphaad & frater eius erant filii ipsius primi principis familiæ, & consequenter omnes descendentes ab eis erant in eadem familia, cum post Epher nullus fecerit familiam de descendentibus ab eo supra. c. 26. ergo filiæ Salphaad unitę in matrimonium patruelibus suis manebant in eadem familia, & etiam possessiones earum dicebantur manere in eadem familia, cum transeat possessio cum femina ad familiam, & tribum uiri, quem accepit.

Dicet autem aliquis ꝙ ex hoc apparet filias Salphaad accepisse possessionem uiuente Moyse, cum ipse dicat, ꝙ mansit possessio earum in tribu sua, & familia. Sed hoc non uidetur stare, quia ipsę acceperunt possessionem in terra Chanaan post transitum Iordanis Iosue. 17. c. Moyses autem tunc non erat uiuens, quia ante transitum Iordanis mortuus est, cum non transierit Iordanem, ideo non acceperunt possessionem eo uiuente, sed dicitur ꝙ mansit possessio earum in tribu, & familia sua, quia postquam ipsę accipiebant uiros de tribu, & familia sua, etiam si nondum accepissent possessionem, manifestum erat, ꝙ illa possessio erat mansura in tribu, & familia earum, quia possessio earũ non poterat transire nisi ad uiros ipsarum, & filios eorum. Sed quandocunque hoc fieret erat transitus ad uiros eiusdem familiæ, ideo necesse erat ut filiab. Salphaad habentibus istos uiros, quos nunc habebãt, maneret possessio earum in tribu sua, & sic quamquam nondum haberent possessionem, Moyses locutus fuit de hoc tanquam de re certa, quia quandocunque possessionẽ haberent illa maneret in tribu sua, & familia.

An ista lex de accipiendo uxores de eadem tribu in succedentibus, uel non, fuerit inter iudęos semper seruata.
Quæst. VIII.

QVAERET aliquis circa prędicta: an lex ista de accipiendo uxores de eadem tribu, siue in succedentibus, siue in non succedentib. fuerit semper seruata inter iudęos.

Et respondendum est, ꝙ sic, quia iudæi obseruabãt leges datas sibi a domino, quarum ista erat una, & nõ magis istam infringerent quam alias: potissimum, qa ista lege uiolata confunderetur denominatio tribuum propter confusionem hæreditatum, sed ista confusio non fuit facta: ideo lex ista obseruata est.

In contrarium tamen arguitur ꝙ non obseruaretur lex ista, quia illi, qui erant de tribu Iuda poterant accipere uxores de tribu Leui, sicut declaratum est Leuit. c. 21. & patet in sacerdote Ioiada, qui accepit filiam regis Ioram in uxorem, & tamen rex Ioram erat de tribu Iudæ hoc. 4. Reg. c. 11.

Item patet istud, quia duo filij Elimelech assumpserunt [illegible]alieres Moabitidas, ſ. Ruth, & Orpha; & istæ non erant de tribu sua, sed de gentilitate, & adhuc quando

quando acceptę sunt in uxores, & toto tempore, quo eas habuerunt manserunt in ritu gentilicio, ut colligit Ruth. cap. 1. cum Noemi mortuis duobus filiis suis. ſ. Maalon, & Chelion rediens de terra Moab, dixit ad nurus suas, ꝙ reuerterentur, & reuersa est Orpha: & cum eundem sermonem precaretur ad Ruth ait illi: En reuersa est [illegible]nata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo adhuc manebat illa in cultu deorum Moab & hoc erat post mortem duorum uirorum istarũ puellarum. ergo uidetur ꝙ semper manserant istæ puellę in cultu deorum in gentilitate dum habitę sunt in uxores.

Item patet quia licebat iudæis quando ibant ad bellum de uirginibus, quas acciperent in bello ducere alias in uxores, ut patet Deuter. c. 21. & istæ non erant de tribubus uirorum suorum.

Item patet quando erant conuersi Gentiles ad Iudaismum poterant accipere uxores de filiabus Israel, & filii Israel poterant accipere uxores de filiabus illorũ ut patet de Booz, qui accepit in uxorem Ruth postquã conuersa est ad Iudaismum, ut patet Ruth. c. 4. Salmõ etiam princeps in tribu Iuda accepit Raab Ierichonti nam in uxorem Mat. ca. 1. & tamen ipsa erat de Chananæis.

Item patet quia Dauid accepit diuersas uxores, quarum quædam erant de Gentilitate, sicut filia regis Iessuri: alię autem erant de Iudaismo, & istę erant de diuersis tribubus, sicut accepit Michol filiam regis Saulis in uxorem. 1. Reg. c. 18. & 19. erat tamen Saul de tribu Beniamin, & Dauid de tribu Iudæ. de Saul patet. 1. Reg. 19. de Dauid manifestum est: & hoc licitum erat.

Item apparet, ꝙ solum erat prohibitum accipere uxores alterius tribus cum illæ erant succedentes patribus suis, nam omnes uiri de tribubus Israel promiserunt, & iurauerunt non dare filias suas in uxores filiis Beniamin Iudic. c. vlt. si tamen a lege cogerentur, frustra ipsi promitterent nõ dare, quia sicut quod aliquis tenebatur facere, non poterat uouere facere illud: Leui. c. 27. vbi dicitur ꝙ primogenita, quæ domino debebantur nullus poterat uouere, sed isti filii Israel omnes iurauerunt non daturos se filias suas in uxores filiis Beniamin, alioquin frustra iurarent.

In contrarium tamen dicendum ꝙ Israelitæ nõ poterant accipere uxores de tribubus non suis, & fœminę eodem modo non poterant accipere uiros de aliis tribubus, sicut hic dicitur, & supra declaratum est. cũ vero arguitur, ꝙ illi, qui erant in tribu Leui accipiebãt vxores de tribu Iuda, & econtrario: aliqui respondent, ꝙ istud fuit factum ex dispensatione. ſ. propter nobilitatem istarum duarum tribuum, ut possent coniungi: nam de sacerdotibus magnis dictum fuit Leui. c. 21. ꝙ non coniungerent stirpem suam vulgo gentis suę, sed inuitur ꝙ acciperent vxores de magno genere, hoc autem maxime contingebat, cum acciperent vxores de tribu Iuda, quæ erat tribus nobilissima, & regia: & sic accipiebant, sicut positum fuit exemplum de Ioiada sacerdote. Sed dicendum est, ꝙ non fuit in hoc aliqua dispensatio, nec solum licuit uiris de tribu Iuda accipere vxores de tribu Leui, & e contra: sed omnibus tribubus licuit accipere vxores de tribu Leui, & dare eas Leuitis. Causa huius est, quia Deus prohibuit hic commixtionem personarum diuersarum tribuum, & hoc ne possessiones miscerentur, ut patet in litera, sed quandocunque uir de aliqua tribu accipiebat uxorem de alia: siue illa succederet patri suo, siue non, sequebatur commixtio possessionum, uel aliqua inconuenientia pertinentia ad istam commixtionem, ut supra declaratum est. ideo fœminę vnius tribus de duodecim tribubus Israel non poterant accipi in v[illegible]xores alterius tribus de istis duodecim: Leuitæ autem nõ habebant aliquam possessionem, nec fuit eis assignata aliqua sors terrę, vt patet supra 18. & Iosue 13. c. ideo poterant omnes tribus vniuersaliter dare, & accipere vxores a Leuitis, quia etiam si acciperent Israelitę vxores de Leuitis, non fiebat commixtio possessionum: cum filię Leuitarum, nunquam possent succedere, qa non habebant patres earum terrę possessionem, Leuitæ quoque poterant accipere vxores de alijs tribubus & non fieret commixtio possessionum, quia Leuitæ non habebant possessiones. Etiam quia vxores illę essent de non succedentibus: in nulla autem alia tribu erat hoc determinatum, quia quęlibet habebat possessiones, ideo mutatis vxoribus, & viris de diuersis tribubus, esset necessarium sequi cõfusionem, vel saltem esset periculum de confusione possessionum.

Cum autem dicitur, ꝙ hoc erat speciale inter tribũ Iudæ, & Leui ex priuilegio quodam propter dignitatem tribuum. Dicendum hoc non stare: solum enim hoc dicunt, quia reperiunt aliqua exempla de cõmixtione tribus Leuiticæ cũ tribu Iuda, & non reperiunt de alijs tribubus, ratio tamen eadem est.

Ad aliam rationem quando dicebatur, ꝙ duo filij Noemi acceperunt duas puellas Moabitic[illegible]n vxores, & illæ manebant adhuc in ritu [illegible]icẽdũ, ꝙ in istis fuit aliqua ratio, quare acc[illegible]ren[illegible]res de alienigenis: nam fugerunt de terra [illegible]ael p[illegible]pter sterilitatem terræ, & manserunt mult[illegible]tempore in terra Moab, & ne elaberetur tempus ge[illegible]ãdi viris istis acceperunt vxores, & quia ibi non h[illegible]ebant vxores de genere suo, acceperunt de alienige[illegible]s[illegible]ouissent autem conuertere eas ad cultum De[illegible]tamen [illegible] erant in terra natali earum, nõ valuer[illegible]propter[illegible] gnatos ipsarum, vnde manserunt in [illegible]tu Deorũ suorum vsque ad mortem virorum, vt dictum est. Quod autem isti acciperent vxo[illegible]s de Moabitis non videbatur contra legem, sed solum quia accipiebant eas manentes in Gentilitate: nam ista lex quamquam dicat, quòd viri accipiant vxores [illegible] tribu sua, & fœminę de tribu sua viros accipiant, tamen debet[illegible]ligi negatiuè, ſ. viri non accipi[illegible]t vxores de [illegible]ibu aliena, & fœminæ non accipiant [illegible]os de tribu [illegible]liena. Cum autem aliquis Hebræus assumebat vxo[illegible]e Gentilitate, non accipi[illegible]eam de tribu aliena, cum non sit Gentilitas in aliqua t[illegible]quæ computãtur hic. Et apparet ꝙ non agat contra legem qui taliter accepit vxorem: nam ista lex ponebatur, ne commi[illegible]cerentur inter se possessiones tribuum: sed manifes[illegible]est, ꝙ accipiendo vxorem de Gentil[illegible]s, i[illegible]miscentur tribus cum non haberent Gentiles a[illegible]ata aliquam sortem de duodecim [illegible]tribus Israel, [illegible]erat hoc cum viri Iudæi accipiebat fœminas de Gentilitate. sed etiam cum fœminę Iudęorum accipiebantur [illegible]de Gentilitate, quia illi viri non habebant al[illegible]possessiones, nec erant de aliqua trib[illegible]determin[illegible]si acciperent vxores de Israelitis, [illegible]le suc[illegible]ten[illegible]bu, siue de non succedentibus, n[illegible]erat al[illegible]ericulũ quia si non esset fœmin[illegible]dens, t[illegible]il d[illegible]rebat ꝙ denominaretur fœmin[illegible]a[illegible], vel v[illegible]fœm[illegible]tum ad posteritatem causata[illegible]ismar[illegible]tro modo permiscerentur tribus, nec [illegible]arbarent [illegible]possess[illegible]. Si vero esset fœmina de succedentibus[illegible]r Gentilis sibat in tribum & f[illegible]miliam fœminę q[illegible]n accipie[illegible] & [illegible]possessio trib[illegible]oc enim n[illegible]es Gentiles co[illegible]um erãt si[illegible] aliquibus tribubus Israel, cum incipie[illegible]habere vxores de illis tribubus. In vna autem tribu respectu alterius non contingit hoc, quia vir nunquã poterat transire in familiam, & tribum fœminę, cum viri succederent. accipi ergo vxorem de Gentilit[illegible]e non est contra istam legem, nec contra aliquã, sed accipi vxores manentes

nentes in ritu Gentilicio erat contra Dei mandatum, quia ipse poterant conuertere filios hebræorum ad ritum Gentilium.

Ad aliam rationem cum dicitur, ꝙ iudæi euntes ad bellum poterant accipere vxores de uirginibus, quas in bello accipiebant cōcedendum est. nec est aliquo modo contra istam legem, ꝙ aliquis iudæus accipiat uxorem conuersam de Gentilitate, vel conuersus de Gentilitate accipiat vxorem de iudæis, sed est contra istam legem, ꝙ vir de una tribu accipiat vxorem de alia tribu, causa autem supra expressa est. ſ. ne ꝑmiſcean tur tribus.

Ad aliam rationem, quando arguitur ꝙ poterant iudæi accipere fœminas Gentiles conuersas ad iudaismū concedendum est, quia non est contra hanc legem, cū non sint de diuersis tribubus, & quando dicitur de Salmon, ꝙ accepit Raab Ierichontinam in vxorē, nō est simile, & de Booz qa accepit Ruth: nā Ruth erat de terra Moab, & non erat iudæis illicitū accipere uxores de Moabitis, cum non esset prohibitum. erat tamen illicitum, ꝙ acciperetur vxor aliqua de Chananæis, quia de his expresse Deus vetuerat. Exo. 34. ca. & Deuteron. 7. capitulo. Et quia Deus iussit omnes Chananæos occidi tam [illegible] quàm fœminas vsq; ad parvulos: Deut. c. 20. ſ. [illegible] nem quàm quamquam esset Chananæa cōseruata, ne occideretur: & hoc propter pactum, quod interposuit cum [illegible] oratoribus hebræorum. Iosue ca. 2. deinde propter beneficium, quod toti populo egit datus est sibi locus optimus in medio Israel, Iosue capitulo sexto.

Ad aliam [illegible] lem de Dauid, qui accepit uxores [illegible] rias. ſ. quantum de gentilibus filiam regis Iessuri, & [illegible] lias de Israelitis. Quantum ad filiam regis Iessuri dicēdum est, ꝙ licuit sibi accipere vxorem de gentilitate, si qua esset cōuersa ad iudaismum: huiusmodi autem credendum est de ista. Sed tunc obiicietur de Salomone, qui accepit vxores plurimas de Chananæis, & Hethæis adhuc manentibus in Gentilitate, quod patet. 3. Regū. cap. 11. Dicendum est ꝙ ex hoc non debet argui: nam Salomon reprehensibiliter egit, tum quia accepit uxores plurimas, quod erat contra præceptum Dei in regibus, tum quia accepit eas de Chananæis, & Hethæis, de quibus Deus iuerat, tum quia illę adhuc [illegible] ebant in gentilitate, & ipse construxit templa [illegible] arum, unde ualde uituperatur in sacra scriptura prælléga. ca. & Eccles. [illegible] ici. 47.

Cum autem [illegible] itur de Michol filia regis Saul, quā accepit Dauid [illegible] & tamen illa erat de alia tribu. ſ. de Beniamin. Dauid erat de tribu iuda: dicendū, ꝙ hoc erat [illegible] contra istam legem, sed in quibusdam recipiebat dispensationem ista lex. ſ. in uiris magnis, [illegible] regibus, & in aliis similibus: sic enim nunc conceditur [illegible] am in regibus, & in magnis uiris circa matrimonia [illegible] leges, [illegible] sint ducere cognatas suas in tali gradu, [illegible] non nec [illegible] quam licet aliis nubere nec dispensari [illegible]

Ad aliam rationem [illegible] dicitur de Israelitis iuranti [illegible] graui [illegible] lledic [illegible] non darent de filiab. suis vxores filiis Beniamin [illegible] cendum ꝙ ipsi a lege ista, p [illegible] iurant [illegible] vxores in [illegible] & tamen superueneret ne [illegible] itas magna [illegible] ropter quam dispensandum esset in [illegible] ista. ſ. ꝙ omnes uiri, & fœminæ paruuli, & magni [illegible] ruerant [illegible] in tribu Beniamin [illegible] os vxores: quibus [illegible] Israelitis non daret uxores, [illegible] bat, ut perirent una de tribubus Israel, vel ꝙ irent ad habēdum uxores de Gentilitate, quę forte nequaquā eis darent: licitū ergo erat eis interpretari sensū teneri hoc lege in hoc casu, sed ante istud, cum esset bellum grauissimum inter filios Beniamin, & reliquos filios Israel corruissentq; quam plurimi de filiis Israel, reliq

F cohortantes se contra filios Beniamin parauerunt difficillimum bellum: & nimia ira commoti atque dolore occisorum iurauerunt se non daturos uxores filiis Beniamin, postea uero deleta fere tota tribu Beniamī relictis duntaxat sexcentis uiris, doluerunt Israelitæ, ꝙ periret una tribus, uoluerunt que illis dare uxores, quia putabant sibi esse licitum propter necessitatem: quia tamen se graui iuramento constrinxerant, crediderūt, ꝙ non poterant, unde inquisierunt si essent aliqui, qui non iurauissent, ita ut non possent dare filias suas, & datæ sunt fœminę quadringentę de Iabes Galaad, quia uiri loci illius non iurauerunt, de quo Iud. c. 21.

G Sed contra hoc arguitur, quia si lex ista obligabat, non poterant contra eam licite agere, nisi in necessitate, si autem erat necessitas non obligabat eos iuramentum, quia non est maioris obligationis iuramentum, quam lex, ideo magis obligat lex, quæ a Deo data [illegible] r, quam iuramētum, quod nos facimus, si ergo cessante obligatio legis cessaret obligatio iuramenti, sed ipsi non crediderunt se absolutos a iuramento, & crediderunt eos esse liberos, qui non iurauerunt, quia tradiderunt filiis Beniamin uirgines, quæ erant in Iabes Galaad, qa patres earum non iurauerant: filias autem suas non dederunt, ergo uidetur, ꝙ nulla lex erat, quæ obligaret, quia tunc etiam non potuissent eis dari uirgines Iabes Galaad, cum similiter essent obligatæ. Item quia quādo dixerunt isti, ꝙ non poterant dare filias suas filiis Beniamin, allegauerunt, ꝙ erant maledictione constricti dicentes: filias nostras eis dare non possumus constricti maledictione iuramento, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis uxores Beniamin. Ad istam rationem respondetur, ꝙ in isto casu tam lex, quam iuramentum erant dispensabilia, quia causa erat nimis urgens: intellexerunt tamen Israelitæ, ꝙ facilius erat dispensare in lege, quæ multo tempore ante hoc data fuerat, & non respexit specialiter istum casum, quā in iuramento: ideo uisa necessitate filiorum Beniamin putauerunt se posse dare illis uxores, sed propter malitiam eorum uoluerunt ipsos priuare hoc beneficio legis iurantes, ꝙ non darent eis filias suas, unde quia iurauerant super isto facto quasi iam conscius totius cœtus uidebatur eis grauissimum, ꝙ agerent contra iuramentum: secus autem si iurauissent multo tempore ante non attendentes ad istum casum, & postea superueniret: nam tunc certissime crederent, ꝙ erat dispensabile. Sed adhuc isto dato, dicemus ꝙ iuramentū non obligabat: & hoc siue quia forte ex magna ira factum est, quam acceperant de filiis Beniamin, & cum hac non potest stare perfecta deliberatio, siue dicamus, ꝙ isti iurauerunt deliberate, & tunc erat illicitum, quod iurauerunt, ideo non debebat obseruari. Iudęi tamen non erant tantum eruditi illo tempore, ut scirent, qđ iuramentum esset obligatorium, & quod non, ideo putauerunt se obligatos, sic enim accidit tempore illo de Iepte Galaadite iudice Israel, qui uouit immolare, quid quid primum ei occurreret de bello reuertenti in domum suam, occurritque ei filia sua unica, & putauit se obligatum ad immolandum eam, atque immolauit. Iud. c. 11. sic quoque fuit tempore Machabæorum, nā tunc cum Gentiles serui regis Antiochi intulissent bellum iudæis in montibus diebus sabbathorum, putauerunt se non posse defendere propter obligationes sabbathi, & permiserunt se occidi non defendētes, corruerunt q; hoc modo quasi mille animæ. 1. Macha. c. 2. ꝙ uidentes cęteri existimauerunt licere sibi pugnare die sabbathorum, ne delerentur faciliter de terra, & sic non dubium, quoniam isti propter imperitiam legis, & obligationis iurisiurandi putauerunt se astrictos ad [illegible] n erant. nec tamē isti iuramētum obseruauerunt [illegible] centas ducentas de filiabus suis in uxores filiis

A lijs Beniamin, quas ipsi non dederunt, sed dixerunt filijs Beniamin, ꝙ raperent eas, & sic putabāt se liberatos a iuramento: Iudi. c. vltimo. Sed cuilibet patet, ꝙ non erāt liberati, quia ista erat quædam friuola fraus, quæ in foralibus non admitteretur, quantominus admittetur in obligatione iuramenti istius, quod erat ad solum Deum, qui intentionem nostram solum respicit? per imperitiam tamen se liberatos existimauerunt, & cum dicitur, quod isti dixerunt non posse dare filias suas, quia erant obligati maledictione, & iuramento, verum est, ꝙ i[illegible] si sic intelligebant, sed nō erat verum, quod putabant. Patet ergo inductum ex superioribus, ꝙ apud Iudęos ista lex de non commiscendo tribus seruabatur, & ꝙ non solum fœminæ succedentes patribus non poterant accipi in vxores a uiris aliarum tribuum, sed etiam fœminę non [illegible] ccedentes. *Hæc sunt mandata atque iudicia.* Hic ponitur epilogus præcedentium, & refertur istud ad omnia, quæ habētur supra a c. 22. vsque hic, quia omnia dicta sunt in mansione ultima apud Iordanem, de qua habetur hic, & dicitur: hęc sunt mandata, solum referendo ad ea, quę sunt præceptiua, multa autem sunt historica intermedia, & ista non exprimūtur hic. Verum est tamen ꝙ omnia, quæ habentur a capitulo 22. usq; huc siue sint historica, siue præceptiua, acciderunt in ultima mansione, quæ erat apud Iordanem in campestribus Moab, quod patet, quia eadem mansio, quę nominatur hic, in qua ista facta referuntur nominatur etiam ſ. c. 22. & in aliis capitulis fere in omnib⁹.

C Non potest tamen intelligi, ꝙ iste epilogus sit generalis ad totum librum: sicut ille, qui habetur Leui. ca. vlti. cum dicitur: hęc sunt præcepta, quę mandauit dominus Moysi, & filijs Israel in monte Sinai, & refertur ad totum librum, quia omnia, quę in illo libro habentur, dicta fuerunt, & facta in monte Sinai, vt in eodem loco declaratum est: in hoc tamen libro continentur gesta multorum temporum. ſ. 39. annorum: nam ab exitu de Aegypto vsque in transitum Iordanis fluxerunt anni. 40. quibus dicūt ambulasse Israelitæ per desertū Exo. c. 16. & Deutero. 8. sed vsque ad finem illorum annorum est historia libri huius, quoniam mansio ista ultima, quę hic dicitur fuit super Iordanem: & cōfestim mortuo Moyse transiuit Iosue Iordanem: & illud iam erat ultra annum. 40. ſ. die decimo anni. 41. Iosue cap. D 4. deficit tamen huic libro historia primi anni ab exitu de Aegypto, quoniam principium eius est in mense. 2. anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet supra ca. 1. ideo gesta, & dicta huius libri non fuerūt in vnica mansione, sicut ea, quæ habentur per totū Leuiticum: sed in multis mansionibus. Nam ea, quæ habentur a capite primo vsque ad caput decimum inclusiue fuerunt facta in monte Sinai, cum in primo capite dicatur de numeratione exercitus facta in monte Sinai, & in capite decimo dicatur de recessu de monte illo, a capite autem decimo usque ad 13. continetur transitus per mā siones duas, ſ. per sepulchra concupiscentiæ, & per Aseroth, & quid in eis factum sit, in capite autem. 13. di- E citur de mansionibus, quæ factæ sunt in monte, uel de serto Pharan. Istę autem fuerūt quasi. 20. ſ. ab Aseroth vsque Cadesbarne, ut patet supra. ca. 35. sed in eodem c. 13. solum exprimitur Aseroth, & Cades. continetur etiam in decimoquinto quid in eade[illegible] mansione factum sit, & hæc omnia pertinent ad secundum annū exitus de Aegypto, ut supra. 13. c. declaratum est deinde c. 15. vsque ad 20. exclusiue narrantur quædam partim pręceptiua, partim historica, quæ dicuntur fuisse facta in mōte Sinai primo anno ab exitu de Aegypto. in c. autē. 20. & 21. continetur progressio per multas mansiones. ſ. a Cadesbarne usque ad m[illegible] ultimam, ubi sunt mansiones decem, & fu[illegible] illud a princi-

pio anni. 40. vsque ad magnam partem eiusdem anni: historia autem medii temporis. ſ. quasi a medio anni 2. usque ad principium anni. 40. subticetur, quia tunc fuerunt Israelitę semper in una mansione apud mare rubrum, ut declaratum est ſ. c. 14. A c. autē. 22. vsq; huc enarrantur gesta, & dicta in ultima mansione apud Iordanem, ideo istud pronomen demonstratiuum hæc, solum demonstrat ea, quæ habentur a 22. vsque huc. *Mandata atque iudicia.* Solum refertur ad præceptiua non demonstrando historias. vocantur hic mandata tam moralia, quàm cæremonialia, quia distinguuntur contra iudicia, quæ sunt præcepta iudicialia, & istud nomen accipitur aliquando pro præcepto cæremoniali, & aliquando pro morali, pro iudicialibus autem rarissimè reperitur: nisi cum dicatur [illegible] uersaliter, custodite mandata mea nihil vltra addendo, quia tunc necesse est intelligi de moralibus, cæremonialibus, atque iudicialibus. *Quæ præcepit Dominus per manum Moysi.* Ideſt, quæ præcepit per Moysen. ſ. quòd omnia, quæ dicta sunt hic præcipiebat Deus, sed non iubebat illa per se populo, quoniam potius iubebat Moysi, & ipse proponebat populo. dicitur autem per manum Moysi, i[illegible] est, per Moysen, quia non potera[illegible] d præcipere per manus Moysi cum manu[illegible] ganum interpretatiuum, sicut lingua, sed i[illegible] p[illegible]enit ex vulgato modo loquendi, vt cum dicimus ista negocia expedientur per manus vestras, & [illegible] nen forte negocia illa solum pertinent ad opus ratio[illegible], & ad propositionem verbalem: est tamen manus [illegible] m organorum, maxime operatiuum, ideo [illegible] uuntur ei ope rationes aliarum partium, sicut poter[illegible] æ visus [illegible] a est excellentior inter omnes sensus attribuunt actus aliarum potentiarum, vt cum[illegible] cimus ego video istum saporem esse amarum, aut vocem esse acutam vel odorem esse fœtidum, & tamen ista ad alias potentias pertinent. *Ad filios Israel.* Ideſt, Deus præcepit ista ad filios Israel. Ad ipsos enim dirigebantur ista præcepta, quia ipsi seruaturi erant: licet Moyses illa proponeret tanquam mediator inter Deum, & illos. *In campestribus Moab,* Ideſt, fuerunt ista præcepta data in cāpestribus terræ Moab[illegible] na mansio, quæ vocatur Belsethim: supra capit. 33[illegible] can ur campestria Moab, [illegible] terra ista, in qua castrametati sunt Israelitæ venientes [illegible] itibus Abarim versus Iordanem non est terra plana, nec penitus montuosa, sed est inter valles, & descensum mo[illegible] alis autem vocatur in Scriptura terra campes[illegible] vocan[illegible]r campestria Moab, quia erant in terra Mo[illegible] non quidem in terra, quæ esset tunc terra Moab, [illegible] raelitæ nec introierint in terram [illegible] oab, nisi a principio eius apud ciuitatem nomine Ar, de qua Deuteronom[illegible] .2. istud autem erat in fine terræ Moab apud I[illegible] anem, vbi est latus occidentale terra Moab, seu [illegible] terra Moab, scilicet, quæ olim perti[illegible] d Mo[illegible] m rex Sehon Amorrhæus acce[illegible] magn[illegible] em de regno Moab, vt patet de vrb[illegible] esebo & [illegible] alijs, de quibus supra cap. 21. [illegible] ndam [illegible]rtes. ius nunc transibant Israelitæ. [illegible] æ era[illegible] or[illegible] uncta terræ Moab, quæ tunc possidebat [illegible] u, & isto modo est intelligendum quandocunque dicitur, quę [illegible] raelitæ steterunt, vel transierunt per t[illegible] am Moab etiam quando di[illegible]r, quòd Moyses sepultus e[illegible] [illegible] ronom[illegible]. nam non [illegible] repultus in terra, quæ t[illegible] ebat a Moabitis sed quæ possidebatur ab Israelitis, licet, in sorte Gaad, vt colligitur Deuteronom. cap. 33. cum dicitur: Et vidit principatum suum, quòd in parte sua Doctor esset repositus, qui fuit cum principibus popu[illegible] per Iordanem. Ista mansio erat super [illegible] ordanem. ſ. quòd erat in quibusdam campestribus, per quæ Iordanis labitur.

labitur. Et quoniam profundus locus est ipsius fluminis, & excelsior locus mansionis, uidetur esse mansio illa super Iordanem, sicut dicimus terram esse super maria Psalm. 23. & tamen non est super maria, sed uidetur imminere terra ad aquam, quæ per profundas concauitates labitur.

Contra Iericho. Idest ista campestria, per quæ fluit Iordanis sunt contra Iericho idest ex opposito illius, scilicet, q Iordanis est medius inter locum illum castrorum, & urbem Iericho, cum sit illa urbs orientalis in terra Chanaan, & Iordanis sit caput orientale terræ Chanaan supra. 34. capitu. nulla quoque ciuitas in tota terra Chanaan est ita propinqua mansioni illi, nec ita directè opposita: ideo sola Iericho semper nominatur apud istam mansionem, & tamen ista mansio est in terra duorum regum Amorrhęorum, & Iericho est in terra Chanaan.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in secundam partem Numer. Finis.

Registrum.

A L C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, A a B b C c.

Omnes sunt Quaterniones, prꝛeter C c, qui est Ternio.

VENETIIS. Ex Typographia Dominici Nicolini.
M D X C V I.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca